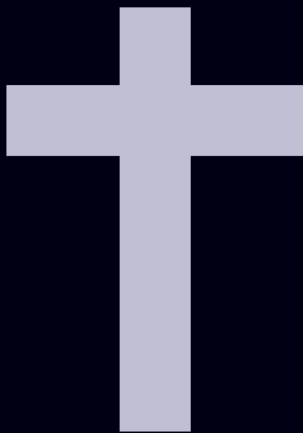

Manö Kamıŋ

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea

Manö Kamij
**The New Testament in the Kobon Language of Papua New
Guinea**
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d

Contents

FRT	1
Madyu	3
Mak	70
Luk	108
Jon	178
Apos+l	227
Rom	289
1 Korid	321
2 Korid	350
Galesia	367
Epesas	377
Pilipai	386
Kolosi	393
1 Desalonaika	400
2 Desalonaika	406
1 Dimodi	410
2 Dimodi	419
Daidas	425
Pilimon	429
Hibru	431
Jems	456
1 Pida	463
2 Pida	472
1 Jon	477
2 Jon	485
3 Jon	486
Jud	488
Repelesin	491
Read the New Testament	527

Manö Kam+iŋ

The New Testament in the Kobon language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Manö Kam+iŋ

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea
[kpw]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2005, The Bible Society of Papua New Guinea

Print publication, 2005 by The Bible Society of Papua New Guinea

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://>

tokplesbaibel.org. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa. Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

**God Manö Ad+iη Hain Nibö u buk ke ke pes nihön
nihön midöp aui niηmön**

Kobon[tab]Manö ulep[tab]pes

Madyu

Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kali kliñ rika

Ebrahim rikö rik dam dapil gîlö Jisas Kraiss nîp yag daua
(Luk 3:23-38)

¹ Jisas Kraiss nap nîhi ilan nîpe gau riklö rik amil apil göm nîp yag daua rō hagnîg gabin. Bî kub Ebrahim rikö rik damöm, kiñ Depid nîp yag daua.

Depid nîpe rikö rik damöm, Jisas Kraiss nîp yag daua. *

² Anîg gîla:

Ebrahim Aisak nîp yag daua.

Aisak Jekop nîp yag daua.

Jekop nîpe pen, Juda nîp riköm, nîmam hain magö u agîp yag daua.

³ Juda nîpe nîbi Dema aip mîdöm, Peres aip Sera aip kalîp yag daua.

Peres, Hesron nîp yag daua.

Hesron, Ram nîp yag daua. *

⁴ Ram, Aminadap nîp yag daua.

Aminadap, Nason nîp yag daua.

Nason, Salmon nîp yag daua.

⁵ Salmon, Boas nîp yag daua. Boas nîme nîpe u Rehap.

Boas, Obed nîp yag daua. Obed, nîme nîpe u Rud.

Obed, Jesi nîp yag daua.

⁶ Jesi, kiñ Depid nîp yag daua.

Depid, Solomon nîp yag daua.

Solomon nîme nîpe u, nöd bî ne Yuraia nîp udö umö, hainö Depid nîp udöm me, Solomon nîp yag daua. *

⁷ Solomon, Riaboam nîp yag daua.

Riaboam, Abaija nîp yag daua.

Abaija, Esa nîp yag daua.

⁸ Esa, Jihosapad nîp yag daua.

Jihosapad, Joram nîp yag daua.

Joram, Asaia nîp yag daua.

⁹ Asaia, Jodam nîp yag daua.

Jodam, Ehas nîp yag daua.

Ehas, Hesekaia nîp yag daua.

¹⁰ Hesekaia, Manasa nîp yag daua.

Manasa, Emos nîp yag daua.

Emos, Josaia nîp yag daua.

¹¹ Josaia, Jekonaia nîp yag dapöm, nîmam rîmnap yag daua. Nîn anîbu, daun kub Babilon nîbi bî apöm, Isrel nîbi bî kalîp nagî li dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia anîb gau mîdöm, Sialdiel nîp yag daua.

Isrel nîbi bî kale Babilon arö göm ram mînön Juda ado gî arla u, Sialdiel,

Serababel nîp yag daua. *

¹³ Serababel, Abaiad nîp yag daua.

Abaiad, Eliakim nîp yag daua.

* **1:1:** 1Kr 17:11; Jen 22:18 * **1:3:** Jen 38:29-30 * **1:6:** 2Sa 12:24 * **1:11:** 2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20 * **1:12:** Esr 3:2

Eliakim, Eso n̄p yag daua.

¹⁴ Eso, Sedok n̄p yag daua.

Sedok, Ekim n̄p yag daua.

Ekim, Elaiad n̄p yag daua.

¹⁵ Elaiad, Eliesa n̄p yag daua.

Eliesa, Madan n̄p yag daua.

Madan, Jekop n̄p yag daua.

¹⁶ Jekop, Josep n̄p yag daua.

Josep me, n̄bi Maria n̄p ñeila. Maria n̄pe Jisas n̄p yag daua. Jisas n̄p Kraiss a ḡim̄idal.

¹⁷ An̄b u me, bac hon Ebrahim n̄pe r̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄l ḡöm unbō s̄idun̄ b̄õj dan̄ ara u, hainō bac kin̄ Depid n̄p yag daua. Yag daulō, Depid n̄pe pen r̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄l ḡöm u r̄ō n̄p s̄idun̄ b̄õj dan̄ areia, hainō Babilon b̄i ke gau n̄bō ap̄öm kal̄p naḡi l̄i dam ram m̄n̄õj kale u ud arla. Ud areila, hainō pen kauyan̄ r̄ik dam dap̄l ḡöm unbō s̄idun̄ b̄õj dan̄ ara u, hainō Kraiss n̄p yag daua.

Maria Jisas n̄p yag daua

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Jisas Kraiss n̄p yag daua manō u hagn̄g gabin. Jisas n̄me Maria, Josep n̄p ñeila, n̄pe aip ajm̄il wasō, kale n̄jla Maria ñi mudun m̄ideia. Ana U† n̄pe u ke ḡō, ñi mudun an̄bu m̄ideia. * ¹⁹ Pen nugmul n̄pe Josep b̄i aij u me, manō kub hagaga; gas̄i u n̄p n̄jõm haga, “Ñi mudun m̄idöp an̄bu, n̄bi b̄i gau hag ñinabin, n̄p nable ḡinab. An̄b u, agam̄ij hag yu+n,” a ga. ²⁰ Josep an̄g n̄ja u pen, s̄ibõn yan̄ uhõn n̄ja, B̄i Kub ejol n̄pe ap̄ n̄p haga, “Josep, Depid ñi n̄pe! ‘N̄bi an̄bu, n̄hõn ḡin̄g udnam?’ a ḡim̄õn, gas̄i u n̄jagm̄õn; hal̄õwalō udm̄õn. Ñi mudun m̄idöp u, Ana U† u n̄p ḡō m̄idöp. ²¹ Hainō ñi u r̄ik dauō n̄pe kub ḡöm, n̄bi b̄i n̄pe gau nan si nan najj ḡipal pr̄i u h̄ik ḡi yunab u me, hib n̄pe Jisas a ḡim̄õn,” a ga. * ²² An̄g ga an̄bu, B̄i Kub n̄pe b̄i manō n̄pe hagep b̄i ap̄ n̄p hag ña n̄jõm n̄pe pen an̄g ḡinab a ḡöm haga. ²³ N̄pe haga, “N̄bi praj b̄i ap̄ aip ajõm wasō, ñi mudun m̄idõm, ñi ap̄ yag daueinab, hib n̄pe u Emanyuel a ḡinabõl,” a ga.

Emanyuel manō i† u, God hon aip m̄idöp. *

²⁴ Pen Josep uhõn hanõm urakõm, B̄i Kub ejol n̄pe manō haga u udõm, n̄bi Maria n̄p udnam, a ḡöm n̄ja. ²⁵ Nöd Josep Maria aip ajm̄il wasō, Maria ñi u yag dauō, Josep ñi an̄bu hib n̄pe Jisas a ḡöm me, Maria n̄p b̄õj n̄p uda. *

2

B̄i gas̄i k̄id hīk n̄jeb gau ap̄öm Jisas n̄p n̄jla

¹ Pen Herod Judia Propins kin̄ m̄idm̄idöp ñin u, Maria Jisas n̄p yag daua Bedlehem daun, ram m̄n̄õj Judia an̄ au. Yag dauō, b̄i gap̄i k̄id hīk n̄jeb gau, s̄idõ auab lau n̄bõ Jerusalem ap̄öm, n̄bi b̄i gau hag n̄jõm hagla, ² “Juda n̄bi b̄i, Kin̄ hon, a ḡipim u n̄p yag daubal! M̄iñi l̄ibal m̄idöp gain̄ Hon ram m̄n̄õj hon s̄idõ auab lau n̄bõ gau m̄idun n̄jibun gap̄i u waielöp; n̄jun me, hib n̄pe hagno adõ aranj a gun aubun,” a ḡila. * ³ An̄g hageila,

* **1:18:** Luk 1:27,35 * **1:21:** Luk 1:31; 2:21 * **1:23:** Ais 7:14 * **1:25:** Luk 2:21 * **2:2:** Nab 24:17

kiŋ Herod manö anıbu nıñöm, nıbi bı gai i kale ñı anıbu nıp gası nıñöm yıp nıñagöl rö löp, a göm, gası iru nıña. Jerusalem nıbi bı gau magöñhalö u rö nöp gası iru nıñla. ⁴ Pen kiŋ Herod, God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, God lo manö hag ñeb bı gau abe, kalıp wıñ alö aueila haga, “God manö hagep bı gau Kraıs nıp yag daunaböl ram mınönğ gai, a gıla?” ö ga. ⁵ Anığ hageia hagla, “Bı God manö hagep ap, hadame nöp manö kalı kñiñ rıköm haga rö, nıp yag daunaböl Bedlehem daun, ram mınönğ Judia anı au. God manö hagep bı anıbu God Manö kalı kñiñ rıköm haga,

⁶ ‘Ram mınönğ Judia anı gau

ram mınönğ ke ke iru mıdöp u me,

ram mınönğ Bedlehem nıñö pro rö lınab u

pen Bı Kub u ram mınönğ anıbu nıbö apöm,

nıbi bı yad Isrel nıbi bı kalıp abad mıdeinab.

Anığ gınab rö, Bedlehem hib kub mıdeinab, a ga,” a gıla. *

⁷ Anığ hageila, kiŋ Herod nıñöm, am bı gası kíd hiık nıñeb gau kalıp agamıj wıñ alö aueila haga, “Magö mai rö gapı anıbu waiela?” ö ga.

⁸ Hageia, nıp manö anıbu hag ñeila, kalıp Bedlehem hag yuöm pir alöm haga, “Kale am ñı anıbu ulhai nıñ aij gımim, ado gı apim yıp hagepe, yad abe amem hib nıpe hagnö adö aran,” a ga.

⁹ Kiŋ Herod anığ hagö, kale hadlö nıñöl gı, gapı kale sıdö auab lau nıñla u nöd nöd gö nıñöl gı, kale hain gıla. Gapı u am am, ñıñanı u ram mıdeia anı au gılanı nöp pıdönğ ga. ¹⁰ Anığ gö kale nıñlö, aij a gö nıñöl gı, ¹¹ ram raul mıganı yanı amöm nıñla, ñıñanı u nıme Maria aip mıdailö. Kale am kugom yımöm, ñıñanı u hib haglö adö areia nıñöm, wadı kale gau anı löm, nıp nan aij rımnap ñıla. Gol rımnap, pauda halıñ aij auep rımnap, wel halıñ aij auep rımnap ñıla. *

¹² Pen kale sıbön anı yanı hanöm uhön nıñla, God haga, “Ado gı Herod mıdöp u aragmim!” a ga. Anıb u, haga rö nıñöm, adan mılö ap aramöm, ram kale ado gı arla.

Josep Maria amıl mıhau ud pıñıñ gı ram mınönğ Ijip ara

¹³ Pen bı gası kíd hiık nıñeb gau kale anığ göl arla nıñöl gı, Josep uhön nıña, ejol ap apöm nıp haga, “Herod ñıñanı u al pak lınam a göm, ulhai nıñnıg gab. Anıb u, ñıñanı amıl mıhau yıñıd ul gı, pıñıñ gı ram mınönğ Ijip armön. Aumön a geınam nöp, kauyanı ado gı aumön,” a ga.

¹⁴ Hagö, Josep sıbön anı yanı nöp uraköm, ñıñanı amıl mıhau ul gı ram mınönğ Ijip ara.

¹⁵ Ul gı ara anıbu, Bı Kub nıpe bı manö nıpe hagep ap nıp hag ña nıñöm nıpe pen kalı kñiñ rıköm haga, “Ñı yad u Ijip nıbö wıñ alnö auöp,” a ga.

Pen Josep amılap am Ijip nöp mıdlö, Herod umaia me, hainö kauyanı ado gı aula. *

¹⁶ Pen Herod nıpe nıña, bı gası kíd hiık nıñeb gau, nıpe haga rö gageila, nıp mulu kalı yabıl lugö haga, “Yıp gıpal anıbu, ñıñanı bı kub mıdnıg gab u yad aigö gı gem nıp al pak lınam?” a göm nıña. Pen nıpe gası ap nıñöm haga, “Bı gası kíd hiık nıñeb gau kalıp gapı u waiela ñın u, yıp hag aij göm arla. Anıb u yad nıñbin, Bedlehem söl au ñıñanı yag daulö, mı mıñöp lugöp gau abe, ñıñanı hainö yag daubal gau abe, al pak lınaböl u, ñı anıbu abe al

* 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42 * 2:11: Sam 72:10-15; Aıs 60:6 * 2:15: Hos 11:1

pak lınaböl," a ga. Anıg hagöm me, bı nıpe rımnab hag yuö amöm, ñınan Bedlehem söł au mıdeıla magörhalö al pak lı hakla.

¹⁷ Bedlehem ñınan al pak lıla anıbu, bı God manö hagep Jeremaia gınab a göm kalı kılın rıka rö nöp gıla. Jeremaia manö anıbu kalı kılın rıköm haga, ¹⁸ "Rama daun au mög gö,

manö hauł kub göm, mıtörñ kub gınaböl.
Nıbi Resel rıkö, rıklo rık amıl apıl gınab gau,
mög gö mıtörñ gınaböl.

Ñı kale um hakla nınöm

nıbi bı rımnab kalıp hag udöl rö lagnab," a ga. *

Josep Maria amıl mıhau aıp kauyan ado gı arla

¹⁹ Pen hainö bı kub Herod umö, Josep lıjip gau mıdöm hanöm uhön nını, Bı Kub ejol nıpe ap apöm nıp haga, ²⁰ "Bı ñınan al pak lınıg geıla gau hadö umbal u me, nabin amıl mıhau kalıp uł gı, ado gı ram mınörñ Isrel armön," a ga. ²¹ Hagö, Josep ñınan amıl mıhau uł gı, ado gı Isrel ara. ²² Pen amjakö, manö ap hagla, "Herod umö, ñı nıpe Akeleas Judia Propins nıbi bı kalıp abad mıdöp," a gıla. Hageıla, Josep nıpe Akeleas mıdöp ram mınörñ anıbu nıhön gınıg arnam a göm, pıñın ga u pen, hanöm uhön nını God nıp haga, "Ram mınörñ Judia ado gı aragmön, ne ram mınörñ Galılı armön," a ga. ²³ Hagö, Josep ñınan amıl mıhau kalıp uł gı Nasared daun aramöm mıdmıdal. Arla anıbu, bı God manö hagep gau anıg gınab a göm kalı kılın rıkla rö nöp ga. Kale kalı kılın rıköm haga, "Nıp bı Nasared nıbö ap, a gınaböl," a gıla. *

3

Jon Bı Ñıg Pak Ñeb u God manö hag ñımıdöp (Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Nasared mıdeıla ñın anıbu, Jon bı ñıg pak ñeb u apöm, ram mınörñ Judia anı au, ram mınörñ nıbi bı iru mıdagmıdal, ram mınörñ kabö nöp mıdmıdöp anı gau mıdö nınöl gı, nıbi bı gau aulö, nıpe kalıp manö hag ñımıdöp. ² Kalıp hag ñöm hıgmıdöp, "Söl mıdöp, God nıbi bı udöm abad mıdeınab. Anıb u, nan sı nan nıj gıpım u, nıhön gınıg anıg gıpun a gımım, arö gımım," a gımıdöp. * ³ Jon kalıp manö hag ñımıdöp anıbu, bı God manö hagep Aısaia hadame nöp gınab a göm, kalı kılın rıka rö nöp ga. Aısaia manö anıbu kalı kılın rıköm haga,

"Bı ap, ram mınörñ nıbi bı iru mıdagpal,
ram mınörñ kabö nöp mıdöp anı au am mıdöm,
wıñ alöm hıgnab, 'Bı Kub u auab!

Adan sır u gılanı gıyanı gı mıdınım gau,
dum goł pılu gı mıdınım gau,

bınıg ral aıj gı mıdımım,' a gınab," a ga. *

⁴ Pen Jon wałj nıpe u, kaj kamel uı udöm gıla wałj ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı anı pıg lımıdöp. Nan ñınıeb nıpe u, jonı habladını u abe, bom ñıg u abe ñınımıdöp. * ⁵ Ñın anıbu, Jerusalem nıbi bı mıdeıla gau abe, nıbi bı ram mınörñ Judia yöp anıb gau mıdeıla gau abe, ñıg Jodan söł gau nıbi bı mıdeıla gau abe, kale magörhalö Jon mıdeıla au arla. ⁶ Jon mıdeıla au amöm,

* **2:18:** Jer 31:15; Jen 35:19 * **2:23:** Luk 2:39; Aıs 11:1; 53:2; Jon 1:45 * **3:2:** Mad 4:17; 1:15

* **3:3:** Aıs 40:3 * **3:4:** 2Kı 1:8

nan si nan najj gila gau waiö hag payik pe gilö nñöl gi, Jon kalip ñig Jodan anj au ñig pak ñim+döp.

⁷ Pen bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe iru nöp, Jon hanip ñig pak ñan a göm aueila, Jon kalip sikk hag göm haga, “Kale hainjo ñi pai gai i! Gasi nñhön nñmim pññij gi aubimj ‘Ñig pakno, God nñbi bi ke nñbö gau kalip hag ginab ñin u, hanip hag gagnab,’ a gñmim, pññij gi aubim aka? * ⁸ Kale ñig pakñig ginabim u, nan si nan najj gipim u, nñhön gñig anig gipun, a gñmim, arö gñmim, mñd aij gñmim. Anig geinabim me, nñbi bi nñjnaböl, kale nan si nan najj gñm+dñm u hadö arö gipim. ⁹ Pen kale gasi ap nñmim, ‘Hon bac ilan Ebrahim ñi pai nñpe mñdpun nñjöm God hanip nan najj ap gagnab,’ a gñmim, gasi u nñjagñmim. Ebrahim ñi pai nñpe mñdpun a gipim u nan yñharñj! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñi pai nñpe gau gi lñnig göm, gi liböp! Anñb u, ‘Bi aij Ebrahim riköm rik amñl apñl göm hon ke rik dap libal,’ a gipim u, manö u rö hagagñmim. *

¹⁰ “Nñj aij gñmim! God mab u ñ halö rñb junig, ru u mab ñ yan kñd gi mñdöp. Mab ap magö ññejb aij rñmnap pñlagnab u, rñb gi dö gi ud mab inab yan yunab. * ¹¹ Kale nan si nan najj gipim u, nñhön gñig anig gipun a gñmim, arö gñmim me, yad kalöp ñig nöp pak ñnabin. Pen bi yip hain aunab u, nñpe yad rö wasö; nñpe bi kub yabñ, yad bi pro. Yad nñp nñjnö nable ginab. Ma hañ nñpe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp ñig nöp pak ñabin, pen bi anñbu nñpe apöm, kalöp Ana Uñ u pak ñöm, mab mñtanj pak ñöm ginab. *

¹² “Nñpe wid magö po gö, rik dap pakpal rö u gñig gab. Wid magö ññejb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke lñnab. Anig göm, wid magö ññejb nñpe gau dam ram raul mñgan au lñnab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inm+döp u launab,” a ga.

Jon Jisas nñp ñig pak ña
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Ññn anñbu, Jisas nñpe, Jon yip ñig pak ñan, a göm, ram mñnörj Galili arö göm, ñig Jodan aramöm, ¹⁴ Jon nñp haga, “Yip ñig pak ñi,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nöp me yip ñig pak ñbnap. Pen yad aige gem nöp ñig pak ññnam?” ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arö gñmön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp ginabul,” a ga. Hageia Jon, “Nñjö hagpan,” a göm, Jisas nñp ñig pak ña.

¹⁶ Nñp ñig pak ñö nñjöl gi, Jisas ñig goñ au lanj apöm nñja, kumi kabö adö lanj mñgan pñral hiikö, God Ana u yaur dapo rö u gi nñp aua. * ¹⁷ Anig göm auö nñjöl gi, manö ap kumi kabö adö lanj nñbö apöm haga, “Ñi aij anñbi, ñi mñdmagö yad yabñ. Yad nñp nñjnö, yip aij yabñ göp,” a ga. *

4

Seden, Jisas nñp gasi ññnö nan si nan najj gññm a göm nñja
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Ññn anñbu God Ana u, Seden nñbi bi gau kalip pör gñm+döp rö, Jisas nñp u rö nöp gññm a göm, Jisas nñp uñ gi, ram mñnörj nñbi bi mñdagmñdal,

* **3:7:** Mad 12:34; 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39; Ro 4:12 * **3:10:** Mad 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Ap 1:5 * **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35

ram m+nöŋ kabö nöp midöp aŋ gau ud arö, Seden n+pe Jisas nan si nan naj r+mnap g+n+m aka göm ga. * ² Jisas ram m+nöŋ nöp aŋ an+bu gau nan n+ŋöm wasö, n+n unbö n+n juöl m+höp (40) mailö abe s+bön abe y+har+ŋ nöp m+deia. An+g göm y+har+ŋ nöp midö, n+p k+yö kub yab+ u gö, * ³ Seden Jisas n+p gas+ n+nö, naj g+n+m a göm apöm, Jisas n+p haga, “Yad God N+ n+pe midpin a g+pan u, kabö gai i hagö, bred rö laŋ,” a ga. ⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla,

‘N+bi b+ gau, bred nöp n+ŋöm

kam+ŋ m+dageinaböl;

God manö hagöp an+bu magöŋhalö n+ŋ udöm me,

kam+ŋ m+deinaböl,’ a g+la,” a ga. *

⁵ Jisas an+g hagö, k+jaki Jisas n+p u+ g+ dam daun kub u+ Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö g+lan g+la u löm haga, ⁶ “Yad God N+ n+pe midpin a g+pan u, ujan+di m+nöŋ yaŋ l+. God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla,

‘God ejol n+pe gau hagö, nöp n+magö kale udeinaböl me,

kabö ma nöp u b+n+ŋ gagnab,’ a g+la,” a ga. *

⁷ Hageia, Jisas pen haga, “Wasöl! God Manö u manö r+mnap halö kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘God B+ Kub u, n+pe b+ n+ŋö aka b+ pir alep, a gagmim,’ a g+la,” a ga. *

⁸ Hagö, Seden Jisas n+p dam dum kub yab+ ap amöm, ram m+nöŋ aij aij b+ kub ke ke abadpal gau Jisas n+p yamöm haga, ⁹ “Ne kugom y+mmön, hib yad hagö adö laŋ arö, yad ram m+nöŋ an+bu gai i magöŋhalö nape nöp n+nabin,” a ga.

¹⁰ Hageia, Jisas Seden n+p haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘God B+ Kub hib n+pe u nöp hagpe adö arn+m; wög n+p nöp g+mim,’ a g+la,” a ga. *

¹¹ Jisas an+g hageia n+ŋöm k+jaki, Jisas n+pe nan naj r+mnap g+n+m a göm g+ g+ wasö n+ŋöm, n+p arö göm arö n+ŋöl g+, ejol r+mnap apöm, n+p ap a+ ba göm abad m+deila.

Jisas ram m+nöŋ Galili i+ göm n+bi b+ gau God manö hag ña

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² N+n an+bu Jon b+ n+g pak ñeb u n+p nag+ leila, Jisas manö an+bu apdi n+ŋöm, ram m+nöŋ Galili ado g+ ara. * ¹³ Amöm daun n+pe Nasared am m+dageia; am m+deia daun pro Kapaneam, ram m+nöŋ Sebyulan Napdalai aŋ au midöp N+g Waŋö Galili go+ au. ¹⁴ Jisas ram m+nöŋ an+bu amöm, n+bi b+ gau kal+p manö aij u hag n+ ajm+döp u me, b+ God manö hagep Aisaia g+nab a göm kal+ k+ñ r+ka rö nöp ga. N+pe haga,

¹⁵⁻¹⁶ “Ram m+nöŋ Sebyulan abe Napdalai abe, N+g Waŋö Galili go+ au,

N+g Jodan sidö wad arab böŋ lau,

Juda n+bi b+ wasö ram m+nöŋ Galili au midpal gau

kale mailö kub yab+ n+ŋbal.

S+bön gau midöm umöl rö la u

pen mailö kub u hadö n+ŋbal,” a ga. *

* **4:1:** Hib 2:18; 4:15 * **4:2:** Eks 34:28 * **4:4:** Dud 8:3 * **4:6:** Sam 91:11-12 * **4:7:** Dud 6:16 * **4:10:** Dud 6:13 * **4:12:** Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * **4:15-16:** Ais 9:1-2

17 Jisas ñin anıbu il göm, nıbi bı gau kalıp God manö aij u hag ñi ajöl gı haga, “Nan si nan naij gıpım adö u, nıhön gınıg anıg gıpun a gımim, arö gımim. Söl mıdöp, God nıbi bı udöm kumi kabö adö laı au abad mıdeınab; ñın hain pör abad mıdmıdim u, mıñi auöp!” a ga. *

*Jisas bı mıhau mıhau, “Kale yad aıp aumim,” a ga
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

18 Jisas Ñıg Wanö Galili goı adö au ap lug aramöm nııa, bı kabsaı udep mamıl mıhau, uben yumıl kabsaı udailö. Bı madöl mıhau, nımam ap hib nıpe u Saimon, nımam ap hib nıpe u Edru. Saimon nıp hib ap Pıda a gımıdal. 19 Jisas kalıp mıhön nııöm haga, “Yıp hain gımil. Yad kalöp gınö, kale mamıl mıhau, kabsaı udep bı wasö, nıbi bı udep bı mıdeınabil,” a ga. 20 Hagö, haga rö nöp nıımil, kabsaı udailö uben gau arö gımil, Jisas aıp ajmıdil.

21 Pen magö ap rapın amöm nııa, Jems aıp Jon aıp nap Sebedi aıp ñıg magıb mıgan u apılap mıdöl göm, uben tuöl udöl gı mıdeıla. Jisas nııöm, kalıp mıhön wıñ alö, 22 kale nap Sebedi ñıg magıb au arö gımil, Jisas aıp arla.

*Jisas gau ajöm nıbi bı kalıp manö hag ña
(Luk 6:17-19)*

23 Jisas ram mınöı Galili anı gau gı ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö aij u, nıbi bı gau kalıp hag ñi ajöl gı, nan nıhön nıhön nıbi bı gau kalıp ga gau gö kamıı lımıdöp.

* 24 Anıg gö, ram mınöı Siria nıbi bı gau magöıhalö manö anıbu nııöm, nıbi bı nan nıhön nıhön ga gau daulö, Jisas gö kamıı lımıdöp. Nıbi bı anıı gau, rımnap nan ga; rımnap haı romanı ilön kub ga; rımnap kıjaki abarı ala; rımnap amög mımainö auö, ap lug paköm gıl gıl gımıdal; rımnap ñın ma kıla ga; pen nıbi bı nan nıhön nıhön ga gau daulö, Jisas gö magöıhalö kamıı la. * 25 Pen Galili nıbi bı löm, Dekapolis nıbi bı löm, Jerusalem nıbi bı löm, Judia nıbi bı löm, ñıg Jodan nö lödaı au nıbi bı löm, iru nöp Jisas arö nııöl gı, hain arla. *

5

*Jisas nö ilö laı am mıdöm, manö hag ña
(Luk 6:20-23)*

1 Jisas, nıbi bı iru nöp anıı gau nııöm, am nö ilö laı bı nıpe unbö mıgan laı u aıp asık mıdöl göm, kalıp manö hag ña.

*Nıbi bı mıñ mıñ gınaböl
(Luk 6:20-23)*

2 Jisas nıpe kalıp hag ñöl gı haga,

3 Nıbi bı gau, hon nıbi bı aij wasö,
God nıpe nöp hanıp gı ñınab a göm,

God nıp hag nıııaböl gau,
God kalıp udöm kumi kabö adö laı abad mıdeınab u me,
mıñ mıñ göl. *

4 Nıbi bı mııöı gıpal gau,
God kalıp hag udnab u me,

* 4:17: Mad 3:2; 19:27 * 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25:

m+iñ m+iñ göl. *

5 N+ibi b+ hain agam+ij m+idpal gau,
kale m+iñöñ naböñ it i udnaböl u me,

m+iñ m+iñ göl. *

6 N+ibi b+, God haga rö nöp g+inabun a göm, n+iñbal gau,
God kal+ip abad m+ideinab u me,

m+iñ m+iñ göl. *

7 N+ibi b+ kale n+ibi b+ gau kal+ip mög n+iñöm ud aij g+inaböl gau,
God kal+ip pen u rö nöp mög n+iñöm ud aij g+inab u me,

m+iñ m+iñ göl.

8 N+ibi b+ God n+ip gas+ añ+ n+iñbal gau,
God n+ip n+iñnaböl u me,

m+iñ m+iñ göl.

9 N+ibi b+ n+iñnaböl, n+ibi b+ r+iñnap pen pen g+inaböl gau,
kale apöm hagnaböl, 'Kale unbö gagmim, agam+ij m+idaimim,' a g+inaböl
gau,

God kal+ip ñ+ pai yad a g+inab u me,

m+iñ m+iñ göl.

10 N+ibi b+ kale God haga rö nöp g+inabun a g+ midlö,
n+ibi b+ r+iñnap kal+ip g+ najj g+inaböl u,
God kal+ip udöm kumi kabö adö lañ abad m+ideinab u me,

m+iñ m+iñ göl. *

11 "Kalöp Jisas n+ibi b+ n+ipe a göm g+ najj göm, manö piral hagöm hag juaiöl,
kale m+iñ m+iñ yab+it g+mim. * 12 B+ God manö hagep hadame nöp gau kal+ip
adö an+ibu nöp g+ila. An+ib u, kalöp u rö nöp geinaböl u, gas+ kub u n+iñagmim;
God han+ip kumi kabö adö lañ ud aij g+inab a g+mim, m+iñ m+iñ yab+it g+mim,"
a ga. *

God n+ibi b+ n+ipe gau kale dö sol rö m+idpal; kale mailö rö m+idpal
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Jisas manö an+ibu hagöm haga, "N+ibi b+ m+iñöñ naböñ it i m+idpal gau,
dö sol rö kale m+idpim. Pen dö sol kal u am haköm kauyan kal gagnab; böñ
nöp najj göp a göm, abhib jaköm ud yunaböl.

14 "Daun kub dum lañ m+idöm, pi göl m+idn+m rö lagnab; waiö yab+it
m+ideinab. An+ib u rö, n+ibi b+ m+iñöñ naböñ it i m+idpal gau kal+ip hapö mailö
rö m+idpim. * 15 N+ibi b+ gau hapö lauöm rin cög m+igan gau pi gagnaböl.
Adö au g+ilan r+ik l+lö mailö gö, n+ibi b+ ram raul m+igan gau magöñhalö n+iñ
aij g+inaböl. * 16 An+ib u rö, kale n+ibi b+ gau kal+ip g+ aij g+ipe, n+ibi b+ gau
kalöp n+iñöm, Nap kumi kabö adö lañ m+idöp hib n+ipe nöp haglö adö arnab.
*

Lo manö u

17 "Kale hagnabim, Jisas auöp u, God Mos+is n+ip lo manö haga manö adö u
abe, b+ God manö hagep r+iñnap hagla manö adö u abe, arö g+mim a g+iñg
auöp a g+inabim u pen u wasö! Yad aubin u, b+ God manö hagep gau g+inab
a g+ila rö magöñhalö g+inam a gem aubin. * 18 Yad kalöp n+iñö yab+it hagabin.

* 5:4: Ais 61:2-3; Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11:
1Pi 4:14 * 5:12: 2Kr 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33
* 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Ro 3:31

Kumi kabö adö laŋ abe, m+nöŋ naböŋ il i abe böŋ nöŋ ur g+inab u pen God Manö u manö magö r+mnab ur gagnab; magöŋhalö pör pör nöŋ m+deinab. Manö n+hön n+hön haga u, magöŋhalö haga rö nöŋ g+inab. *

19 “An+bu u, n+bi b+ an God lo manö u n+ŋöm, manö pro magö ap arö g+nam a göm, n+bi b+ gau hałowatö hag nō arö g+inaböl u, God n+bi b+ udöm abad m+deinab n+n u, hib kale ap lugnab. Pen n+bi b+ an God lo manö n+ŋöm, n+ŋ aij göm, n+bi b+ gau kal+p hag n+ aij g+inaböl u, God n+bi b+ udöm abad m+deinab n+n u, hib kale ap rannab. * 20 B+ Perisi gau abe, God lo manö hag n+eb b+ gau abe, ‘God haga rö nöŋ g+pun,’ a g+pal u pen kale y+har+ŋ manö hagöm God haga rö g+gpal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöŋ n+ŋmim kabö rö nöŋ hain g+mim. An+g g+inabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö laŋ u abad m+deinab.

N+bi b+ kotmat kale gau aip manö hag j+m n+mim m+daimim
(Luk 12:57-59)

21 “Hadame nöŋ nap+s nahai ilaŋ gau God lo manö hagn+däl adö u kale n+ŋbim. Kale hagn+däl, ‘Wip al pakagmim. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap al pak l+inab u, manö kub n+ŋnab,’ a g+m+däl. * 22 Manö an+bu n+ŋbim u pen kalöp m+n+i hag aij g+nam. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap n+p n+ŋö mulu lugnab u, manö kub n+ŋnab. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap hib dap lugnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, n+p manö kub hagnaböl. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap n+p hagnab, ‘Ne b+ hauŋ halö,’ a g+inab u, ram m+nöŋ mab ke inab m+gan yaŋ ar+n+m rö löp. *

23 “An+bu u, ne nan God n+p sabe g+ n+eb dam kabö b+id adö u sabe g+ n+n+g, aŋ mam ne n+p g+na rö manö m+döp a g+inabön u, * 24 nan God n+p sabe g+ n+eb an+bu kabö b+id au arö g+mön, n+pe aip manö hag aij g+mön, uri agam+j m+daiul a g+mön, ado g+ ap nan an+bu God n+p sabe g+ n+mön.

25 “Nan n+hön g+ naj g+inabim u, kalöp manö kub hagn+g, dam adan aŋ gau hain ud arlö n+ŋöl g+, kal+p aip manö an+bu hag ud as+kmim, d+m nöl m+daimim. Wasö u, kalöp dam b+ kub u n+p n+inaböl, n+pe pen kalöp ud polisman kai kal+p nō, kalöp dam nag+ l+inaböl. 26 Yad kalöp n+ŋö yab+ hagabin, nan naböŋ kale u böŋ nöŋ naböŋ ral p+s g+mim höŋ arnabim.

N+bi si b+ si g+pä

27 “Pen manö ap hagla u, u rö nöŋ n+ŋbim. Manö an+bu hagla, ‘N+bi si b+ si gagmim,’ a g+la. * 28 Pen yad kalöp hagabin, b+ ap n+bi ap n+p n+ŋöm, n+p g+bnep a göm gasi n+ŋnab u, God n+ŋö, b+ an+bu gasi n+pe aŋ yaŋ n+bi an+bu si g+inab. 29 An+bu u, amgö magö y+j+g lau n+ŋöm, nan si nan naj gep rö lain+m u, amgö böŋ an+bu ud ju yumim. Pen amgö kale u mög n+ŋnabim u, nan si nan naj g+mim, mab ke inab m+gan yaŋ armim rö löp. * 30 Pen n+magö y+j+g k+id u u rö nöŋ, nan si nan naj g+n+g gain+m, r+b g+ dö g+ yumim. An+g g+mim me, n+n böŋ lap nöŋ m+dö kam+ŋ arnabim. Wasö u, mab ke inab m+gan yaŋ arnabim. *

Jisas n+bi hag yuep manö hag n+a
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

* 5:18: Luk 16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15
* 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18 * 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mad 18:8; Mak 9:43

³¹ “Kale n+ɲbim, manö ap hagla, ‘Bɪ ap n+ɲbin n+ɲp arö g+ɲig, n+ɲbi i böŋ nöp arö g+ɲnam a göm, kalɪ kɪɲɲ bad ap r+ɲköm, n+ɲbi an+ɲbu n+ɲp ñöm me, böŋ nöp arö g+ɲnab,’ a gɪla. * ³² Pen yad kalöp hagabin: bɪ ap, n+ɲbin n+ɲpe bɪ ap si udagnab wasö, pen nugmul n+ɲpe n+ɲbin y+ɲharɪɲ nöp arö g+ɲnab u, gɪ najj g+ɲnab. Pen n+ɲbi u n+ɲp anɪg göm arö gö, am bɪ hain n+ɲbö ap udnab u, bɪ u n+ɲpe n+ɲbin n+ɲpe arö g+ɲnab u me, n+ɲpe anɪg gö, n+ɲbin n+ɲpe bɪ si udep n+ɲbi lɪnab. Pen bɪ an n+ɲbi an+ɲbu udnab u, n+ɲpe u rö nöp n+ɲbi si udep bɪ lɪnab. *

*Manö n+ɲjö yabɪɪ hagabun, a gɪpal
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)*

³³ “Hadame nöp manö ap hagla u, u rö nöp n+ɲbim. Manö an+ɲbu hagla, ‘Kale Bɪ Kub amgö ilö n+ɲpe manö n+ɲjö yabɪɪ hagnabim u, hagnabim rö nöp gɪmim. God n+ɲpe n+ɲɲmɪdöp n+ɲjöm hagnabim rö nöp gɪmim,’ a gɪla. * ³⁴ Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagnɪg, ‘God amgö ilö adö u n+ɲjö hagabin,’ a gɪmim hagagmim. ‘Ram m+ɲnöh kumi kabö adö laɲ au mɪdöp rö, n+ɲjö hagabin,’ a gɪmim hagagmim; God n+ɲpe ram m+ɲnöh anɪb au sea kɪɲ adö au asɪk mɪdöp. * ³⁵ ‘Mɪnöh naböh il i mɪdöp rö n+ɲjö hagabin,’ a gɪmim hagagmim; God n+ɲpe sea kɪɲ adö au asɪköm, ram m+ɲnöh il i ma adö au abö gɪ mɪdöp. ‘Jerusalem mɪdöp rö n+ɲjö hagabin,’ a gɪmim hagagmim; u Kɪɲ Kub yabɪɪ daun kub n+ɲpe me. * ³⁶ ‘Nabɪc yad mɪdöp rö, n+ɲjö hagabin,’ a gɪmim hagagmim. Kale ke gɪpe, nabɪc uɲ kale aɲɪ ap ule aka pɪr ranagnab. ³⁷ Anɲb u, ‘Gɲnabin’ a gɪmim, ‘Gɲnabin’ nöp a gɪmim; pen ‘Gagnabin’ a gɪmim, ‘Gagnabin’ nöp a gɪmim. Manö kuöyay lɪmim hagmim, lɪmim hagmim u, Seden kalöp gasɪ ñö, hagnabim.

*Jisas pen pen gep manö haga
(Luk 6:29-30)*

³⁸ “Pen manö ap hagla u, u rö nöp n+ɲbim. Manö an+ɲbu hagla, ‘Amgö magö u bɪg juaiöl, kalɪp pen abe bɪg jumim. Meg magö pa jö gaiöl, kalɪp pen abe pa jö gɪmim,’ a gɪla. * ³⁹ Pen yad kalöp hagabin: bɪ ap kalöp gɪ najj gainɪm, n+ɲp pen gɪ najj gagmim. Bɪ ap kalöp alaun pak hil gainɪm, ado gɪmim böŋ lap abe pakɲm. ⁴⁰ Bɪ ap apöm kalöp manö kub hagöm, ‘Sior ne u yɪp haji gɪ,’ a gainɪm, sior nöp ñagmim, kolsior u abe ñɪmim. ⁴¹ Bɪ ap kalöp hag n+ɲjöm, ‘Nan wadɪ i dam ka au yumön aumön,’ a geinab u, jɪ n+ɲɲagmim; ka hagöl au hil gɪmim, dam y+ɲharɪɲ ka au yumim aumim. ⁴² N+ɲbi bɪ rɪmnap kalöp, ‘Hanɪp nan rɪmnap ñim,’ a gaiöl, haɲöwalö ñɪmim. Pen n+ɲbi bɪ rɪmnap kalöp, ‘Hanɪp nan rɪmnap y+ɲharɪɲ ñɪbe, hainö pen kalöp ado gɪ dam ñɪnabun,’ a gaiöl, arö gagmim, haɲöwalö ñɪmim.

*Koɲmaɲ kale gau kalɪp mɪdmagö lɪmim
(Luk 6:27-28,32-36)*

⁴³ “Manö ap hagla u, u rö nöp n+ɲbim. Manö an+ɲbu hagla, ‘Mɪdaimam kale gau kalɪp mɪdmagö lɪmim; n+ɲbi bɪ koɲmaɲ kale gau kalɪp mulu adɪɲ n+ɲɲmim,’ a gɪla. * ⁴⁴ Pen yad kalöp hagabin: n+ɲbi bɪ koɲmaɲ kale gau, kalɪp mɪdmagö lɪmim; n+ɲbi bɪ kalöp gɪ najj gɪpal gau, God n+ɲp sabe gɪmim, ‘Kalɪp abad mɪd aij gɪmön,’ a gɪmim. *

* **5:31:** Dud 24:1-4; Mak 10:4 * **5:32:** 1Ko 7:10-11 * **5:33:** Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * **5:34:** Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * **5:35:** Sam 48:2; Ais 66:1 * **5:38:** Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21 * **5:43:** Lep 19:18 * **5:44:** Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20

⁴⁵ “Kale anig ginabim u, Nap kumi kabö adö laj midöp u, ñi pai nipe yabıt midainabim. Nipe gö, sidö mailö gö, nıbi bı gi aij gıpal gau abe, nıbi bı gi najı gıpal gau abe, mailö gab. Nipe gö, möñ alöm, nıbi bı gi aij gıpal gau nan wög kale gau ranöm, nıbi bı gi najı gıpal gau nan wög kale gau ranöm göp. ⁴⁶ Kale nıbi bı kalöp midmagö libal gau nöp ud aij ginabim u, bı dakıs udpal gau gıpal rö nöp ginabim. Anig geinabim u, God ne aige göm ñıñi löm kalöp nan aij ñınab. ⁴⁷ Kale añ mam kale gau nöp hag wıhai udnabim u, nıbi bı God nıp gası nıñagpal gau, nıbi bı yıharıñ gau kalıp gıpal rö nöp ginabim.

⁴⁸ “Anıb u, Nap kumi kabö adö laj gi aij yabıt gab rö, kale u rö nöp gi aij yabıt gımim. *

6

Nıbi bı nan midagöp gau kalıp abönamö ñımim

¹ “Pen kale, hib kub udun a gımim, nıbi bı amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a gımim gıpe u, Nap kale kumi kabö adö laj midöp u nıpe nıñöm kalöp pen nan aij ap ñagnab. * ² Nıbi bı rımnap, God nıp nıñ udpun, a göm, pıral nöp gıpal. Hib kub udun, a göm, kale nıbi bı mög gep rö gau mani nan rımnap ñınig, Juda magum gep ram nıbi bı iru midnaböl raul u aka, adan kub nıbi bı iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, nıbi bı amgö ilö adö au ñınaböl. Gınaböl anıbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; Bapi kalıp nan rımnap halö ñagnab. Kale anig ginaböl u rö gagmim.

³ “Pen kale nıbi bı mög gep rö gau kalıp nan ñınig, waiö ñagmim; ⁴ agamıj pi gımim rö ñımim. Nan nıñön agamıj gıpim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıñön nıñön ginabim nıñöm, kalöp pen nan aij ñınab.

Jisas God nıp sabe gep manö hag ña (Luk 11:2-4)

⁵ “Kale God nıp sabe ginig gımim u, nıbi bı rımnap, God nıp gası nıñun, a göm, pıral nöp gıpal rö gagmim. Kale nıbi bı rımnap hanıp nıñlö, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram anı u midöm aka, am adan ramö gau midöm, nıbi bı amgö ilö au God nıp sabe gıpal. Gıpal anıbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; God nıpe manö kalıp u udagnab. * ⁶ Anıb u, kale God nıp sabe ginig, ram magö raul mıgan kale u ammim, ajön gi ñımim, Bapi hön amgö nıñagpun nıp sabe gımim. Nan nıñön agamıj gıpim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıñön nıñön ginabim nıñöm, manö kale nıñöm, kalöp pen nan aij ñınab.

⁷ “Nıbi bı God Manö nıñagpal gau, nıp sabe ginig, manö mılö kub yabıt hagpal. Gası kale nöp nıñöm hagpal, ‘Manö mılö kub hagno me nıñnab,’ a gıpal. * ⁸ Pen kale anıbu rö gagmim. Manö nıñön God nıp sabe ginig gabim gau, nıpe nöd nıñnab. * ⁹ Anıb u, God nıp sabe ginig, haggmim, ‘Bapi kub kumi kabö adö laj midpan; hib ne i adö laj midöp.

¹⁰ Ne hanıp udmön abad midaimön.

Ne kumi kabö adö laj hagpan rö nıñbal u,

hon aui mınön nabön ıt i gi ñımön nıñun hon abe manö nöp nıñun. *

* **5:48:** Lep 19:2; Dud 18:13 * **6:1:** Mad 23:5 * **6:5:** Mad 23:5; Luk 18:10-14 * **6:7:** 1Ki 18:26-29 * **6:8:** Mad 6:32 * **6:10:** Luk 22:42

- 11 Hanıp nan ñıñeb rımnap nıme lımön;
pör pör ñıñban rö u ñın añı añı ñımön.
12 Nıbi bı rımnap hanıp gı najı gıpal nıñun arö gıpun rö,
hon gı najı gıpun u u rö nöp nıñmön arö gımön. *
13 Hon gı najı gun rö löp u,
ne hanıp abad mıdö, hon gı najı gagun, 'a gımim. *

14 "Nıbi bı rımnap kalöp gı najı gaiöl nıñmim arö gıñabım u, Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u nan sı nan najı kale gıñabım u u rö nöp nıñöm, arö gıñab. * 15 Pen nıbi bı rımnap kalöp gı najı gaiöl nıñmim arö gıñabım u, Nap kale nan sı nan najı kale gıñabım u u rö nöp nıñöm arö gıñab.

Nan ñıñeb hil gıpal

16 "Kale nan ñıñeb arö gıñıg, nıbi bı God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpal rö, gagmim. Kale, 'Hon mulu halö halö rö mıdno, nıbi bı nıñöm hagnaböl, "God nıp gası nıñöm, nan ñıñeb hil göm me, mulu halö halö mıdpal," a gıñaböl,' a göm, pıral anıg gıñaböl. Yad kalöp nıñö yabıt hagabın: nıbi bı hanıp nıñlañ, a göm gıñaböl anıb gau, nıbi bı gau nıñöm hib kale haglö adö arnab u pen God kalıp nan aij kumi kabö adö lañ ñagnab. * 17 Kale pen nan ñıñeb gau hil geınabım u, mulu halö halö rö mıdagaimim. Ñıg pak aij gımim, wel lımim, kom gımim mıdaimim. 18 Anıg geınabım me, kalöp nıbi bı nan magö hil gıpal gau a göm, nıñagnaböl. Nan agamıj gıpım u, Nap kale, hon amgö nıñagpun Bı u, nıpe magöñhalö nıñöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ñıñab.

Amun God aıp mıdaiun a gımim, nıñöl gı mıdaimim (Luk 12:21,33-34)

19 "Pen mınöñ naböñ il i nan aij aij gau ud magum gun, a gımim gası u nıñagmim. Nıñon gıñıg: nan anıb gau ud magum geınabım, sıpsop ñıñöm, hij göm, sı udöm gıñaböl. * 20 Anıb u, nan aij kale rö gau, God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au ud magum gıpe, sıpsop ñıñagnım, hij gıgnım, sı udagöl, mıdep nöp mıdaimım. * 21 Nan aij kale mınöñ naböñ adö il i ud magum geınabım u, gası kale mıdeınab mınöñ naböñ adö il i; nan aij kale God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au ud magum geınabım u, gası kale u arnab anıb lañ.

Hañ romanı mailö u (Luk 11:34-36)

22 "Amgö magö hañ romanı hapö mailö rö mıdöp. Amgö magö kale u aij mıdö, mailö aij gö nıñ aij gıñabım. 23 Pen amgö magö kale u najı gö, hañ romanı kale u sıbön gıñab. Mailö gıböp pen böñ nöp sıbön gö, nan ap nıñagnabım. Kale mailö nıñagpım u, sıbön göp rö mıdpım.

Mani nan gau god ap rö mıdagnım (Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Bı añı ap, bı kub mıñöp kalıp wög gı ñınım rö lagöp. Nıñon gıñıg: bı kub ap nıp nıñö aij geınab, ap nıp arö gıñab: pen bı kub ap nıp nıñö aij geınab, ap nıp arö gıñab. Anıb u, kale mani nan aij mınöñ naböñ adö il i mıdöp gau, nıñbe aij gö, God nıp arö gıñabım rö löp u, nıñ aij gımim.

* 6:12: Mad 6:14-15; 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15 * 6:14: Mak 11:25-26
* 6:16: Ais 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mad 19:21; Luk 18:22

*Gası kub nıŋagmim
(Luk 12:22-31)*

²⁵ “Adó anıbu me kalöp hagabin: nan gai nıbó ñıŋun mıdaiun, wałıj gai nıbó rol gun mıdaiun, a gımim, gası kub u nıŋagmim. Kamıŋ mıdepu u nan kub; nan ñıŋeb nan pro. Uri mıdpun i, hañ roman nan yabıtı; hañ roman wałıj rol gep nan pro. Anıg gö nıŋmim, God kalöp gı la u, nıpe nan ñıŋeb, wałıj hañ roman rol gep, nan pro anıb gau ñagnab a gı nıŋbım ar?

* ²⁶ Kale nıŋbım, yaur gau nan yıŋ yımagal; wid, rais, nan gau rık dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabó adó laŋ u kalıp abad mıdó, nan ñıŋbal. Anıb u, yaur u nan yıharıŋ u pen nıpe nan ñó ñıŋbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a gı nıŋbım ar? * ²⁷ Aka, gası iru nıŋun me, rapın mıdun umnabun a gı gası nıŋbım ar?

²⁸ “Pen nıhön gıŋıg wałıj nan gau gası iru nıŋbımıŋ Nan pıŋpıŋ be gau ranób gau, wög gagöm, wałıj gagöm, gıpal. ²⁹ Pen kın Solomon mani iru mıdó rıb adık aıj yabıtı gımıdöp u, nan pıŋpıŋ anıb gau rö rıb adık aıj gaga.

* ³⁰ Nan pıŋpıŋ anıb gau nan yıharıŋ. Pör mıdöm wasó, mıñi rö mıdöm, rol rö laubal. Pen God nan yıharıŋ anıb gau gı löm rıb adık aıj gı ñób u, nıhön gıŋıg hanıp abad mıdagnab a gımim nıŋbımıŋ Kale anıg gası nıŋnabım u, kale God nıp nıŋ u aıj gagpım.

³¹ “Anıb u, nan mai ñıŋun, ñıg mai ñıŋun, wałıj nıhön rol gun, a gımim, gası kub u nıŋagmim. ³² Nıbi bı God Manó nıŋagpal gau, nan anıb gau udun a göm, gası kub anıbu rö nıŋbal. Pen kale nıŋbım, Nap kale kumi kabó adó laŋ mıdöp u, kale nan nıhön nıhön mıdagöp u nıŋöb. * ³³ Anıb u, God nıbi bı rımnap udöm abad mıdeınab u, hanıp u rö nöp udnab a gımim gası añı nıŋmim; God nıpe haga rö nöp gı mıdaiun a gımim, gası añı nıŋmim; kale anıg gıpe aró me, nan ñıŋeb, ñıg ñıŋeb, wałıj rol gep, nan anıb gau magöŋhaló kalöp ñınab. * ³⁴ Anıb u, rol ruó nıhön gun mıdaiun, a gımim gası kub u nıŋagmim. Nın uri u ñın uri. Uri ñın i nöp nan mıŋör rımnap mıdöp u, u nöp gası nıŋmim.

7

*Nıbi bı rımnap kalıp manó kub hag gagmim
(Luk 6:37-38,41-42)*

¹ “Hon nıbi bı aıj a gımim, nıbi bı rımnap kalıp gası naij nıŋnabım u, manó anıbu ado gı kale ke aunab. * ² Anıb u, nıŋ aıj gımim. Kale nıbi bı rımnap kalıp gınabım rö, God kalöp pen gınab. Kale nıbi bı rımnap nıŋmim manó kub hag gınabım rö, God kalöp u rö nöp manó kub hag gınab.

* ³ Mab po amgö kale pak harı göl mıdöp u, nıhön gıŋıg mab po anıbu nan yıharıŋ a gımim, namam nan acıp amgö nıpe mıdöp u nıŋmim hagpım?

⁴⁻⁵ Ne bı manó pıral hagep bı. Mab po amgö kale pak harı göl mıdöp u nöd ud yumım, amgö nıŋ aıj gımim, namam nan acıp amgö nıp mıdöp u nıp, ‘Ud yuın’ a gımim hagmım. ⁶ God nan uł nıpe gau, kain hapeb gau kalıp ñagmım. Kıbap mıŋep gau, kaj gau mıdöp, a gımim ud yuagmım. Pen nıhön gıŋıg: ud yunabım, kale abó jö ma jö gı yuóm, ado gı apöm kalöp haunaböl.

* **6:25:** Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7 * **6:26:** Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6 * **6:32:** Mad 6:8 * **6:33:** 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17 * **7:1:** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:2:** Mak 4:24

*Hon aigöl gun bî kub nîp sabe gun?**(Luk 11:9-13)*

⁷ “Nan nîhön mîdagainîm u, God nîp hag nîjbe kalöp nî nab. Pen nan rîmnap ulhai nîjnabîm u, udnabîm. Hanîp ajöñ hiîk, a gîmîm, pak gu gîpe, kalöp ajöñ u hiîknab. * ⁸ Pen nîhön gînîg: nîbi bî God nîp hag nîjnaböl u, hag nîjnaböl rö nöp gî nab. Nan ulhai nîjnaböl u kalîp yam nab. Pen, ajöñ u hiîk, a göm, pak gu gu gîlö, hagnaböl rö nîjöm hiîknab. *

⁹ “Kale bî nap gau, nî pai kale ap maj ap nî a gö, kale kabö nî nabîm? ¹⁰ Aka pen, kabsat ap nî a gö, hainjo ap nî nabîmîj U anîg gagnabîm. ¹¹ Kale nîbi bî aij wasö u pen nî pai kale gau, nan aij gau nöp nî nabîm. Nap kale kumi kabö adö lañ bî aij yabîl u, pîral gagnab; kale hag nîjnabîm u, nîpe kalöp nan aij nî nab. *

¹² “Pen kale ke, hanîp adö u gîlan, adö u gaglan, a gîmîm nîj bîm, adö u nöp nîbi bî gau kalîp gîmîm. Mosîs God lo manö udöm kalî kliñ rîka manö u abe, bî God manö hagep kalî kliñ rîkla manö u abe, îl me anîbu. *

*Adan pro, adan majö**(Luk 13:24)*

¹³⁻¹⁴ “Mab ke yan adan kub u waiö nîjöm am aij gîpal. Nîbi bî iru nöp mîgan anîbu arbal. Anîb u, kale nîj aij gîmîm, pör mîdep adan pro u udmîm armîm. Adan pro anîbu ultham ar naböl. Nîbi bî añî añî nöp, adan pro mîlö anîbu klö göm ulhai nîjöm ar naböl.

*Pîral hagnaböl, nîj aij gîmîm**(Luk 6:43-46)*

¹⁵ “Pen nîbi bî God manö hagabun a göm pîral hagnab gau, kaj sîpsîp hain aij rö halu löm aunaböl u pen apöm mîdöl gî, kain hapeb nîbi bî hau löp rö u kalöp gî naböl. Anîb u, nîj aij gîmîm. * ¹⁶ Nîbi bî mîd aij gîpal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan naij gî naböl rö nîjmîm, kalîp nîj aij gî nabîm. Kale nîj bîm, nagî yîharîj kalî kalî halö gau magö nîjeb u pîlö gu nîjagnabîm. * ¹⁷⁻¹⁸ Mab gau u rö nöp gî nab. Mab magö nîjeb ur gau, mab magö nîjagep pîlagnab. Pen mab magö nîjagep ur gau, magö nîjeb pîlagnab. ¹⁹ Pen mab magö aij pîlagnab gau, rîb gî dö gî dam mab inab u yunaböl. * ²⁰ Anîb u, nîbi bî gau nagî gî naböl adö u nîjmîm, nîbi bî gau aij, nîbi bî gau naij a gîmîm nîjnabîm. *

*Jîsas “Yad kale nîjagmîdin,” a gî nab**(Luk 13:25-27)*

²¹ “Nîbi bî yîp, ‘Bî Kub hon!’ ‘Bî Kub hon!’ a gîpal gau magöñhalö, God kalîp udöm abad mîdeinab, a gî gasî u nîjagmîm. Bapî yad kumi kabö adö lañ mîdöp u hagöp rö gîpal nîbi bî gau nöp kalîp udöm kumi kabö adö lañ au abad mîdeinab. * ²² God nîbi bî manö kub hagnab nîn u, nîbi bî iru nöp yîp hagnaböl, ‘Bî Kub, hon nîbi bî ne nöp. Hib ne nöp hagun, manö ne hag nîno. Hib ne nöp hagun, nan nîbi bî kijaki aban al a gau hag yuno. Hib ne nöp hagun, nan gagep rö gau iru nöp gîno,’ a gî naböl. ²³ Yîp anîg hagnaböl

* **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 * **7:8:** 1Jn 3:22; 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10 * **7:15:** Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mad 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25

u pen yad kalɩp hagnabin, ‘Yad kale nɩŋaɣmɩdin; kale ɣɩ naij nɔp ɣɩpim, ke gau arim!’ a ɣɩnabin. *

Bɩ mɩhɔp ram mɩhɔp ɣɩlɔ
(Luk 6:47-49)

²⁴⁻²⁵ “Bɩ ɣasɩ nɩɲeb yabɩɩ ap, ram nɩpe u ɣɩnɩɣ, kabɔ adɔ laɲ ɣɩnab. Hainɔ hadal kub apɔm, mɔɲ kub alɔm, ɩɩɣ uɩ apɔm ɣɩnab u pen ram nɩpe kabɔ adɔ laɲ ɣɩ ɣɩpɔɲ ɣɩnab u, pa jɔ ma jɔ ɣɩ ud aragnab. Anɩb u rɔ me, nɩbi bɩ manɔ yɩp nɩɲɔm, nɩɲ udɔm, haggɩn rɔ ɣɩnabɔl gau.

²⁶⁻²⁷ “Pen bɩ ɣasɩ nɩɲ aij gagnab ap, ram nɩpe u ɣɩnɩɣ, mɩnɔɲ kabɔ kuɩup adɔ au ɣɩnab. Hainɔ hadal kub apɔm, mɔɲ kub alɔm, ɩɩɣ uɩ apɔm, ram nɩpe u bɔɲ nɔp pa jɔ ma jɔ ɣɩ ud arnab. Anɩb u rɔ me, nɩbi bɩ manɔ yad nɩɲɔm haggɩn rɔ gagnabɔl gau,” a ga.

²⁸⁻²⁹ Jisas manɔ anɩbu hag hakɔ nɩɲɔl ɣɩ, nɩbi bɩ iru nɔp ap mɩdeila gau nɩɲɔm hagla, “God lo manɔ hag ɩɲeb bɩ hon gau manɔ haggɩn rɔ haggɔp; nɩpe bɩ manɔ nɩɲ aij yabɩɩ ɣɔm haggɔp,” a ɣɔm, aiɔ yabɩɩ ɣɩla. *

8

Jisas bɩ wɔs hapeb la u ɣɔ, kamɩɲ la
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Jisas nɔ ilɔ laɲ mɩdeila u arɔ ɣɔm, sɩr yaɲ ap lugɔ nɩɲɔl ɣɩ, nɩbi bɩ iru nɔp nɩp hain ɣɩla. ² Pen bɩ wɔs hapeb la ap, Jisas mɩdeila sɔl au amɔm, kugom yɩmɔm, ubɔr yɩhɔɲ ɣɔm haga, “Bɩ Kub. Ne yɩp ɣɔ kamɩɲ lɩnɩɣ, ɣɔ kamɩɲ lɩnab. Yɩp kamɩɲ lɩnab u, yad God sabe gep ram raul arnɩɣ gabin u, yɩp wɩhɔ gagnabɔl,” a ga. ³ Anɩɣ haggɔ, Jisas ɩɩmagɔ mɩlɔbɔ lɔm bɩ anɩbu ud nɩɲɔm haga, “Yad ɣɩnabin; nɔp kamɩɲ laɲ,” a ɣɔ, magɔ anɩbu nɔp nɩp kamɩɲ lɔ nɩɲɔl ɣɩ, ⁴ Jisas bɩ anɩbu nɩp haga, “Nɔp ɣɩnɔ kamɩɲ lɔp anɩbu, nɩbi bɩ rɩmnɩp kalɩp hag ɩɲaɣmɔn wasɔ. Am bɩ God nɩp nan sabe gep bɩ gau kalɩp nɔp yammɔn haggmɔn, ‘Yɩp kamɩɲ lɔp nɩɲim!’ a ɣɩmɔn. Anɩɣ haggmɔn, Moɩsɩs haga rɔ, yaur ap God nɩp pak sabe ɣɩ ɩɩmɔn. Anɩɣ ɣeinabɔn, nɩbi bɩ gau nɩɲɔm hagnabɔl, ‘Nɩp kamɩɲ lɔp u me anɩɣ gab,’ a ɣɩnabɔl,” a ga. *

Jisas, ami bɩ kub bɩ wɔg ɣɩ ɩɲeb nɩpe u nɩp ɣɔ, kamɩɲ la
(Luk 7:1-10)

⁵ Jisas daun pro Kapaneam arɔ nɩɲɔl ɣɩ, ami bɩ iru nɔp abad mɩdmɩdɔp bɩ kub ap, Jisas yɩp ɣɩ ɩɩnɩm a ɣɔm apɔm Jisas nɩp haga, ⁶ “Bɩ Kub, bɩ wɔg ɣɩ ɩɲeb yad u nɩp mɩɩna kub ɣɔm, ilɔn neb neb ɣɔ, aɲa gagɔp; ram au um mɩdɔp,” a ga. ⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad am nɩp ɣɩnɔ kamɩɲ lɩnab,” a ga. ⁸⁻⁹ Hageia, ami bɩ kub anɩbu haga, “Bɩ Kub, nɩɲɔ haggɩn u pen yad bɩ kub rɔ ram yad u aumɔn. Yad nɩɲbin u, ami bɩ kub rɩmnɩp yɩp abad mɩdlɔ, yad pen ami bɩ rɩmnɩp kalɩp abad mɩdem, ‘Arim,’ a ɣɩnɔ, arbal halɔ; ‘Auim,’ a ɣɩnɔ, aubal halɔ. Bɩ yɩp wɔg ɣɔp u nɩp, wɔg gau anɩɣ ɣɩmɔn anɩɣ ɣɩmɔn a ɣɩnɔ, ɣɔp. Anɩb u rɔ, ne yɩharɩɲ, ‘Kamɩɲ laɲ,’ a ɣɩmɔn, nɩp kamɩɲ lɩnab,” a ga. ¹⁰ Anɩɣ haggɔ Jisas aiɔ ɣɔm, nɩbi bɩ hain areila gau kalɩp haga, “Bɩ anɩbɩ mɩlɔ gau nɩbɔ u pen, God ɣɔp rɔ nɩɲ aij yabɩɩ ɣɔm me, anɩɣ haggɔp. Bɩ hon Isrel nɩbɔ ap, God nɩp nɩɲ ud pɩdɔɲ ɣɔm haggɔp anɩbu rɔ haggɔ, yad nɩɲaɣpɩn. ¹¹ Anɩb u, hainɔ nɩbi bɩ mɩlɔ gau nɩbɔ gau, God nɩbi bɩ udɔm kumɩ kabɔ adɔ laɲ abad mɩdeinab arɩ u amɔm, Ebraham, Aisak, Jekop bɩ aip asɩkɔm, nan ɩɩɲeb iru ɩɩɲɔm, mɩɩ mɩɩ ɣɔl ɣɩ mɩdeinabɔl. * ¹² Kale anɩɣ ɣɔm am mɩdeinabɔl, pen

* **7:23:** Sam 6:8; 2Di 2:19 * **7:28-29:** Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:4:** Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk

17:14 * **8:11:** Luk 13:29

nibi bi hon Isrel nibö gau, am an anibu midageinaböl rö löp. God kalip hag yueinab, am mideinaböl höj sibön göp adö yan. Kale m+toñ magö göm meg magö hau jö ma jö gi ñiñöl gi mideinaböl,” a ga. * 13 Anig hagöm, Jisas ami bi kub anibu nip haga, “Ne ado gi aru! Hagpan rö nöp ginab,” a ga. Jisas anig hagö, nipe ram aramöm niña, bi nipe nan ga u, Jisas haga magö anibu nöp kamij la.

Jisas Pida nibor nip gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Pen Jisas Pida ram amöm niña, Pida nibor u, hañ roman gau mab rö inö, abañ adö lan um mideia. 15 Jisas niñöm, am Pida nibor ñ+magö nipe ud niñö, magö u nöp kamij lö, nipe uraköm, Jisas nip nan magö ud li aij ga.

Jisas nibi bi iru nöp gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

16 Dugo magö u, nibi bi kijaki abañ ala gau abe, nibi bi nan ga gau abe, dam Jisas mideia u aueila, nipe kijaki gau hag höj yuöm, nibi bi ñ+ pai nan ga gau gö magöñhalö kamij la. 17 Nipe ga anibu, bi God manö hagep Aisaia, hadame nöp ginab a göm kal i kiiñ rika rö nöp ga. Nipe kal i kiiñ riköm haga, “Hanip nan ga gau gö kamij la. Nan niñon niñon hanip najj ga gau hag yuö mid aij gipun,” a ga. *

Bi ap Jisas nip haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga
(Luk 9:57-62)

18 Jisas niña, nibi bi iru nöp ap nip big g+gabö geila, bi nipe gau kalip haga, “Ñig wanö juun böñ lödan arun,” a ga. 19 Anig hagö niñöl gi, God lo manö hag ñeb bi ap apöm nip haga, “Manö hag ñeb bi. Ne ram m+noñ gai gai arnabön u, yad nöp aip arnabul,” a ga. 20 Hageia, Jisas haga, “Kain hau gau, kale m+noñ m+gan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u midöp. Pen yad Bi Ñi nipe haneb m+gan u midagöp,” a ga. * 21 Pen bi Jisas nip niñ uda bi ap haga, “Bi Kub, yad ne aip arul u pen, yip yau a gö, bapi nip umö r+göl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. * 22 Hageia, Jisas haga, “Nibi bi yip niñ udagpal r+mnap umaiöl, nibi bi yip niñagpal r+mnap dam r+göl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

Jisas hagö, yigön kub ur ga
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Jisas ñig magib udöm arñig gö, bi nipe gau aip hadla. 24 Ñig an au arlö niñöl gi, adiy yigön kub yabi u udöm, ñig ral apöm, ñig magib u ud ado g+ñig rö ga. Pen Jisas nipe hon haneia rö, * 25 bi nipe gau nip am haglö urakö hagla, “Bi Kub! P+ñöm asad kub u hanip ud ado gö, ñig niñun rö löp u, ne hanip ud kamij li,” a gila. 26 Hagaila, kalip haga, “Niñon g+ñig piñij gabimñ Kale manö yad pro pro r+mnap niñ udagpim aka?” ga. Anig hagöm, uraköm, p+ñöm asad udeia u hagö hir göm, ñig ral aueia u ur göm ga. * 27 Anig gö, kale aiö göm hagla, “Bi kal yabi i nipe bi aige rö bi gajip niñöm p+ñöm asad udeia u hir göm, ñig ral auajip u ur göm göp?” ö gila.

* 8:12: Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28 * 8:17: Ais 53:4 * 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21: 1Ki 19:20

* 8:24: Sam 4:8 * 8:26: Mad 14:31; Sam 89:9

*Aiön pi halö bî mîhau Jisas gö, kamîñ la
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Jisas ñîg juöm, ram mîñöñ Gadara böñ lödañ amjaka nîñöm, bî hau kîjaki abañ ala mîhau wip riğöl gîmîdal kabö mîgan gau nîbö apjaklö. Bî anîb mîhau kalîp kîjaki aiön pi abañ alla rö, bî hapeb yabiñ mîhau mîdmîdil. Adan kalpe mîdmîdil au, nîbi bî rîmnap aragmîdal. ²⁹ Pen kalpe mîhön apjakmil, Jisas nîp haglö, “God Ñî nîpe. Nîhön gîñîg auabön? Hanîp ilön kub ñîñîg auabön aka nîhön? Ñîñ ne hanîp ram mîñöñ najî hag yuep u auagöp,” a gîlö. * ³⁰ Pen magö anîbu, kaj iru nöp amîl ñîñeila söl goñ anîb au me, ³¹ kîjaki aiön pi bî anîb mîhau kalîp abañ alla gau, Jisas nîp neb neb göl gî hagla, “Hanîp hag yunîg gîmön u, hagö, amun kaj mîdpal gîdañ kalîp yuö hiîkun,” a gîla. ³² Hageila, Jisas “Arim,” a gö, bî anîb mîhau kalîp arö göm, am kaj gau kalîp yuö hiîkla. Hiîklö kaj gau pîñîñ gî mîñöñ rul goñ au amöm, gî dam ñîg wañö yañ paköm, ñîg ñîñöm, magöñhalö um hakla.

³³ Pen bî kaj mukmîdal gau, ga anîbu nîñöm, yîñîd daun u amöm, Jisas nîhön nîhön ga u, bî kîjaki abañ alla mîhau nîhön nîhön ga manö u, nîbi bî gau kalîp magöñhalö hag ñîla. ³⁴ Hag ñeila, nîbi bî daun mîdeila anîb gau magöñhalö Jisas nîp nîñun a göm, ap nîp nîñöm, neb neb göl gî hagla, “Ram mîñöñ hon i arö gîmön, ke gau aru,” a gîla.

9

*Jisas bî ñîmagö ma kîla ga u nîp gö, kamîñ la
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Jisas kauyañ ñîg magîb udöm, ñîg wañö juöm, ram mîñöñ nîpe hanmîdöp u böñ lödañ ara. * ² Pen nîbi bî rîmnap, bî ñîmagö ma kîla ga ap, Jisas gö kamîñ lîñab, a göm, nîp ilöñ lî dapöm Jisas mîdeia au daula. Pen, Jisas gö kamîñ lîñab, a göm nîñla rö, Jisas bî ñîñ ma kîla ga anîbu nîp haga, “Ñî me! Gasî halö mîdaimön. Nan si nan najî gîpan gau nîñem arö gabin,” a ga. ³ Jisas anîg hagö, God lo manö hag ñeb bî gau rîmnap hagla, “Bî i God nîp hag juöl gî me, anîg hagab,” a gîla. ⁴ Pen Jisas gasî nîñla anîbu ke nîñöm haga, “Kale nîhön gîñîg yîp gasî najî nîñmim anîg hagabim?” * ⁵ Yad nîp, ‘Nan si nan najî gîpan gau nîñem arö gabin,’ a gîñö, kalöp aij gîñab, aka ‘Urak aru!’ a gîñö, kalöp aij gîñabñ Aka manö nîhön hagnö, kalöp aij gîñab? ⁶ Miñî kale nîñnabim, Bapi God yîp Bî Ñî nîpe hag la nîñöm, mîñöñ naböñ îl i apem, nan si nan najî gîpal gau nîñem arö gîñabin,” a ga. Jisas anîg hagöm, bî ñîñ ma kîla ga u nîp haga, “Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!” a ga. * ⁷ Jisas anîg hagö, bî anîbu uraköm köp bad nîpe u udöm ram nîpe ara. ⁸ Ram nîpe arö nîñöl gî, nîbi bî gau nîñöm, God hagö Jisas apöm gab, a göm pîñîñ göm, bî ap mîñöñ naböñ îl i anîb unbö rö gö nîñagpun a göm, God hib nîpe haglö adö ara.

*Jisas bî nîpe Madyu nîp uda
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Jisas ram mîñöñ anîbu arö göm, mîgan ap amöm nîñä, bî dakîs udep wög gîmîdöp bî ap ram raul mîgan u asîk mîdeia. Bî anîbu hib nîpe Madyu. Jisas nîp nîñöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jisas aip ara.

* **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 * **9:1:** Mad 4:13 * **9:4:** Mad 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * **9:6:** Jon 17:2

¹⁰ Jisas bi nipe gau aip Madyu ram amöm, nan ñiñlö nñjöl gi, bi dakis udep gau abe, bi nan si nan naij gimidal bi gau abe, iru nöp apöm Jisas bi nipe gau aip nan ñiñla. ¹¹ Nan ñiñeila, bi Perisi gau nñjöm, Jisas bi nipe gau kalip hagla, “Manö hag ñeb bi kale u, nipe nñhön ginig, bi dakis udep gau abe, nñbi bi nan si nan naij gipal gau abe, aip dñm ñöl nan ñiñab?” ö gila. * ¹² Hageila, Jisas manö anibu apdi nñjöm haga, “Nñbi bi nan gagöp gau, wös wameb bi gau aragpal; nñbi bi nan göp gau nöp wös wameb bi gau arbal. ¹³ Pen God manö ap haga it u nñj aij gimim mñdaimim. Nipe haga, ‘Yip nan sabe gi ñinabim u, yip aij gagnab; pen nñbi bi gau kalip mög nñjmim gi aij geinabim u, yip aij ginab,’ a ga. Pen yad aunö u, nñbi bi, hon nñbi bi aij, mñd aij gipun a gi gasi nñjbal gau, kalip ulhai nñj udnig auagnö; yad nñbi bi, hon nan si nan naij gipun a gi gasi nñjbal gau, kalip ulhai nñj udnam a gem aunö,” a ga. *

*Nan magö hil gep
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Ñin ap, Jon ñig pak ñeb bi nipe gau, Jisas mñdeia au apöm hagla, “Hon abe, bi Perisi gau abe, ñin rñmnap, God nip nöp gasi nñjun, a gun, nan ñiñagpun. Pen bi ne gau nñhön ginig u rö nöp gagpal?” ö gila. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Nñbi bi gau, bi nñbi udnig gab bi u aip mñdeinaböl ñin u, mññ mññ göl göm nan ñiñaböl; pen bi rñmnap apöm bi anibu nip ud junaböl ñin u, mög gö nan hil göm ñiñagnaböl,” a ga.

¹⁶ Pen Jisas nipe kalip manö ap hod rñköm haga, “Walij gisön u udöm, walij papit gi, pa gi dö ginab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai ginig göm al dö gagnabölñ Anig geinaböl u, walij luö gabin a ginig gab, mñgan kub yabit pa bñññ ginab. ¹⁷ Pen ñig wain u, u rö nöp. Wain gisön nñbö u göm, ud kaj meme hañ mñlep mñgan u ral lagnaböl. Pen nñhön: anig geinaböl u, ñig wain kamñj u ranöm, bñj yabit hagöm, kaj meme hañ u pak gi dö göm, honj göm arnab. Anib u, ñig wain kamñj u udöm, kaj meme hañ kamñj nñbö mñgan u ud lilö nöp me, aij ginab,” a ga.

*Jisas gaia nñbi kub ap, pai pro ap, kamñj la
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Jisas manö anibu hagö nñjöl gi, Juda bi kub ap Jisas mñdeia au apöm, kugom yimöm haga, “Pai yad u böñ nöp umöb u pen ne am nip ud nñjö, urakñm,” a ga. ¹⁹ Hagö, Jisas bi nipe gau aip uraköm, bi anibu aip arla.

²⁰⁻²¹ Pen nñbi ap, hagape lugöl gi lugöl gi mñdeia, mñ unbö mñgan lan ina. Anig gö, gasi nipe u nöp nñjöm, “Jisas walij nipe mñlö kub gof gau nöp ud nñjñö, yip kamñj lñab,” a göm, Jisas arö nñjöl gi, jöl adö gau amöm, walij nip u ud nñja. * ²² Ud nñjö, Jisas ado göm nñbi anibu nip nñjöm haga, “Yip nip udpan u me, nöp kamñj löp. Gasñ halö mñdaimön,” a ga. Hagö, nan nip gimñdöp u magö anibu nöp kamñj löm, hagape aumñdöp u mñlep ga.

²³ Pen Jisas nñbi bi anibu arö göm am am, bi kub ram u amjaköm nñja, alñj magö pu göm, manö hau kub yabit geila. ²⁴ Jisas nñjöm kalip haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöp; yñharñj hon hanab,” a ga. Anig hagö, nip mñhol gila. ²⁵ Pen Jisas nñbi bi anib gau kalip hag honj yuöm, ram raul mñgan yan amöm, pai uma u nip, ñimago kñd u ud nñjö, uraka. ²⁶ Anig gö, manö anibu yag dam ram mññöñ anib gau magöñhalö ud arla.

* 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mad 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12 * 9:20-21: Mad 14:36

Jisas gö, bî amgö we mîhau amgö ñîl nîjîlô

²⁷ Pen Jisas ram mînön anîbu arö göm arö nîjîlô gi, bî amgö magö we ga mîhau nîp hain göl gîmil meg mîgan dap ranmil, haglö, “Depid Ñî nîpe! Halîp mîhön mög nîjmön!” a gîlô. * ²⁸ Anîg hagailö, pen Jisas nîpe ram raul mîgan u ara. Bî anîb mîhau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kalîp mîhön haga, “Kale mîhön, yad kalöp gîno kamîj lî nab a gîmil, yîp ap hagabilî Yad yau a gînabin, kale gasî nîjîl amgö kale ñîl lî nab aka wasö?” ö ga. Hageia, haglö, “Bî Kub, holmîj nîjîbul, ne halîp geinabön kamîj lî nab,” a gîlô. ²⁹ Hagailö, Jisas amgö kalîp mîhön ud nîjîm haga, “Yîp nîjî udpil u me, hagpil rö gînîm,” a ga. ³⁰ Hagö, amgö kalîp mîhön kamîj lö, nîjîlô nîjîlô gi, Jisas kalîp mîhön manö klö hagöm hag aij göm haga, “Nîbi bî gau, Jisas gajîp halîp kamîj lîp, a gîmil hagagmil,” a ga. * ³¹ Anîg haga u pen kalpe mîhön ammil, nîbi bî ram mînön anîb gau magöjhalö hag ñîlô ara.

Jisas aîab ado ga bî ap nîp gö, manö ga

³² Pen kalpe mîhön arlö nîjîlô gi, nîbi bî rîmnap, bî aiön pi halö aîab ado ga bî ap, dap Jisas mîdeia u daueila. ³³ Jisas aiön pi bî anîbu nîp abanj ala u hag yûö, manö hag aij ga. Anîg gö, nîbi bî gau aiö göm hagla, “Ram mînön Isrel i, bî ap anîbu rö gö nîjîgpun,” a gîla. *

³⁴ Pen bî Perisi gau hagla, “Nîpe kîjaki aiön pi nap kale Seden klö u udöm me, aiön pi gau hag höj yuöp,” a gîla. *

Jisas nîbi bî gau kalîp mög nîja

³⁵ Pen Jisas nîpe daun pro gau abe, daun kub gau abe gi ajöl göm, Juda magum gep ram gau amöm, Kîj kub ke yabîl u nîbi bî udöm abad mîdeinab manö aij u hag ñîmîdöp. Pen nîbi bî gau kalîp nan nîhön nîhön ga u, u rö nöp gö kamîj la. * ³⁶ Jisas nîja, nîbi bî anîb gau kaj sipsip gau bî abad mîdep kale ap mîdagöp rö u mîdeila. Gasî kub nîjîm uîham mîdeila u pen kalîp bî gi ñeb ap mîdageia. Anîb u nîjîm, Jisas nîpe mög yabîl nîjîm, * ³⁷ bî nîpe gau kalîp haga, “Nan magö iru yabîl nöp wög naböj au po gi mîdöp u pen nîbi bî ral daupe iru mîdagpal. * ³⁸ Anîb u, kale bî wög naböj nap nîbö u nîp hag nîjbe, bî ral daupe rîmnap yuö, ral dap nîp lau adö dauöl,” a ga.

10

Jisas manö ud arep bî nîpe unbö mîgan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Jisas bî nîpe unbö mîgan lan u wîñ alö aueila haga, “Yad ke kalöp hagabin u me, kîjaki aiön pi nan gau hag yunîg, hag yunabim. Nîbi bî nan nîhön nîhön gî nab gau u rö nöp gîpe, kamîj lî nab,” a ga. *

² Bî Jisas manö ud arep unbö mîgan lan Jisas hag yua bî gau, hib kale gau me, bî ap Saimon, hib nîpe ap Pida a gîmîdal; bî ap Edru, Pida nîmam nîpe u; bî ap Jems, Sebedi ñî nîpe; bî ap Jon, Jems nîmam nîpe; ³ bî ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, nîpe dakîs udmîdöp; bî ap Jems, Alpias

* 9:27: Mad 20:29-34 * 9:30: Mad 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mad 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki 22:17; Sek 10:2; Mak 6:34 * 9:37: Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1

ñi nipe; b+ ap Dadias; ⁴ b+ ap Saimon, hib nipe ap Selod a gimidal; b+ ap Judas Iskariod, nipe me hainö Jisas n+ip mumug n+ija.

Jisas manö ud arep b+ nipe unbö migan lanj kalip hag ke ke yua
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Jisas b+ nipe an+ib gau kalip manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl g+ haga, “Kale Juda n+ibi b+ wasö anj gau abe, Sameria kai m+idpal anj gau abe, aragmim. ⁶ Pen kale am n+ibi b+ hon Isrel, n+ibi b+ kale God n+ip gas+ n+ijaqpal gau, kalip hag ñöl g+ hagemim, ^{* 7} “God n+ibi b+ udöm abad m+ideinab ñ+n u, hadö söl auöp,” a g+mim. ^{* 8} N+ibi b+ nan g+n+m gau g+pe, kam+ij lin+m. N+ibi b+ böj nöp umöl gau g+pe, kauyanj uraköl. N+ibi b+ wös hapeb lin+m gau g+pe, kam+ij lin+m. N+ibi b+ kijaki aion pi abanj aln+m gau hag höj yube aranj. Bapi hol ap+il kalöp pör y+har+ij wög g+ipul rö, kale u rö nöp n+ibi b+ an+ib gau kalip y+har+ij wög g+ ñ+mim. ⁹ Mani gol, mani silpa, mani a+ r+imnap ud aragmim. ^{* 10} Wad+, wa+ij r+imnap halö, ma r+rup, wa+ab ad+ij, nan gau ud aragmim. Pen n+hön: n+ibi b+ wög g+ ñ+naböl gau pen nan ñ+lö ñ+naböl. ^{*}

¹¹ “Pen daun ap aka ram r+ig aglö ap amjakpe, n+ibi b+ kalöp hag w+hai udöl rö r+imnap n+ijmim, kalip aip nöp m+dmim, ram m+nöj ke ap gau arn+ig g+nabim ñ+n u nöp, kalip arö g+mim armim. ¹²⁻¹⁴ Pen ram ap ammim, “Kale m+dpim!” a g+pe, “Yau, m+dpun; aij aubim,” a gaiöl, ram raul m+gan an+bu armim. Pen kalöp manö yad hag ñ+mim hag w+hai ud n+ija gaiöl u, ar+ik arn+ig, ac+ip ac+ip ma k+id kale c+ig udöm m+dain+m u, ab h+ij g+ yumim armim. ^{* 15} Yad kalöp n+ijö yab+ hagabin: manö kub hagep ñ+n u, Sodom Gomora n+ibi b+ ilön pro pro udnaböl; n+ibi b+ kalöp udagnaböl an+ib gau, ilön kub yab+ udnaböl. ^{*}

Marö iru nöp aunab
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ “Pen n+ijim! Yad kalöp kaj sipsip rö u, n+ibi b+ kain hau+ rö m+dpal anj gau yuabin. An+ib u, gas+ n+ij aij göl g+, agam+ij kalip hag ñöl g+ m+daimim. ^{*}

¹⁷ “Pen n+ibi b+ r+imnap kalöp ud sis+ löm, dam Juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalöp paknaböl. An+ib u, n+ij aij g+mim. ^{* 18} Kalöp b+ yad a göm, t+ip g+ dam gapman b+ kub aka kin m+ideinaböl au ud arlö, kale manö aij yad u, b+ kub gau abe, Juda n+ibi b+ wasö ram m+nöj m+lö kub gau n+bö gau abe, kalip hag ñ+nabim. ¹⁹⁻²⁰ Kalöp manö kub hagnaböl an+bu, manö n+hön hagnan aka manö aige gun hagnan a g+mim pi+ñ+n g+mim, gas+ iru n+ijaqpmim. Hagpe n+ijöl g+, Nap God Ana nipe kale aip m+döp u, gas+ aij ñeinab, manö kale adö u ke hagagnabim; Nap God Ana nipe kalöp hagnab rö nöp hagnabim. ^{*}

²¹ “Ñ+n an+bu, n+mam gau uraköm, n+mam kale ke gau al paklanj a göm, b+ kub gau kalip mumug g+naböl. Nap gau uraköm, ñ+ pai kale ke gau al paklanj a göm, b+ kub gau kalip mumug g+naböl. Ñ+ pai gau uraköm, n+ime nap kale ke gau jöl ñöm u rö nöp g+naböl. ^{* 22} Y+ip lau adö m+ideinabim

^{*} **10:6:** Jer 50:6 ^{*} **10:7:** Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 ^{*} **10:9:** Luk 10:4 ^{*} **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14 ^{*} **10:12-14:** Luk 10:5-6; Ap 13:51 ^{*} **10:15:** Mad 11:24; Jud 7 ^{*} **10:16:** Luk 10:3; Ro 16:19 ^{*} **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 ^{*} **10:19-20:** Jon 14:26 ^{*} **10:21:** Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

rö, n̄ibi b̄i gau magöŋhalö kalöp n̄iŋlö, mulu kal alnab. Pen n̄ibi b̄i an klö göm, ȳip p̄ig nöp m̄ideinaböl gau, ñ̄+n hain u auö, God kal̄ip udnab. ²³ Pen m̄igan ap arbe, kalöp ḡi naij gaiöl u, p̄iñ̄iŋ ḡi m̄igan ap armim. Yad kalöp n̄iŋö hagabin, Isrel daun gau n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄ibe aragnab adö, yad B̄i Ñ̄i n̄ipe aunabin.

²⁴⁻²⁵ “Ñ̄i pai skul haggal gau kub m̄idlö, hag ñ̄eb b̄i kale gau pro m̄idagpal. Pen hag ñ̄eb b̄i m̄idöp rö m̄idaiun a göm me, skul haggal. N̄ibi b̄i wög ḡi ñ̄ibal gau kub m̄idlö, n̄ibi b̄i kal̄ip abad m̄idpal gau pro m̄idagpal. Wög ḡipal u, n̄ibi b̄i kub m̄idpal rö m̄idaiun a göm, wög ḡipal. An̄b u rö, n̄ibi b̄i yad gau, yad m̄idpin rö m̄idaiun a göm, ḡipal. Pen n̄ibi b̄i gau ȳip hag juöm, Seden hib n̄ipe ap löm ȳip Bielsebul a ḡipal rö, kalöp b̄i wög ḡi ñ̄eb yad u rö nöp hag juöm manö naij hagnaböl me. * ”

*God n̄ip nöp p̄iñ̄iŋ gep
(Luk 12:2-7)*

²⁶ “N̄ibi b̄i gau kal̄ip n̄iŋmim p̄iñ̄iŋ gaggim. Manö n̄ihön m̄iñi hari göl m̄idöp u, hainö waiö m̄ideinab. Nan n̄ihön agam̄ij ḡipal gau, hainö waiö n̄iŋnaböl. * ²⁷ Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kal̄ip waiö hag ñ̄imim. Manö yad kalöp r̄im̄+d̄ it hagnabin u, ram adö laŋ am̄im, manö kub hag ñ̄ibe n̄iŋöl.

²⁸ “Kale n̄ibi b̄i al pak l̄ibal b̄i gau n̄iŋmim p̄iñ̄iŋ gaggim. Kale ȳiŋhar̄iŋ hañ bad u nöp al pak l̄inaböl; ana u halö ḡi naij göl rö lagöp. P̄iñ̄iŋ ḡin̄ig me, B̄i Kub n̄ibi b̄i hañ roman̄ abe ana abe m̄igan mab ke inab yaŋ yunab u n̄ip p̄iñ̄iŋ ḡimim. * ²⁹ Yaur pro gau, nan ȳiŋhar̄iŋ. Mani aŋi magö añi nöp yuöm, m̄ihöp udpal. Nan ȳiŋhar̄iŋ u pen, God kal̄ip n̄iŋ m̄idöp rö, ap ȳiŋhar̄iŋ lug pakagnab. ³⁰ Umagö kalöp u, God magöŋhalö wö ralöp. ³¹ An̄b u, p̄iñ̄iŋ gaggim. Yaur gau nan pro yab̄i; kale pen nan yab̄i m̄idpin. * ”

*Yad Jisas b̄i n̄ipe a ḡimim waiö haggim
(Luk 12:8-9)*

³² “N̄ibi b̄i an ȳip lau adö m̄idöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip waiö hag ñ̄inaböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö laŋ m̄idöp u n̄ip, ȳip lau adö m̄idpal, a gem, waiö hagnabin. ³³ Pen n̄ibi b̄i an, ȳip c̄ig aij gagöm, n̄ibi b̄i aip m̄ideinaböl aŋ au hagnaböl, b̄i an̄bu yad n̄iŋagpin, a ḡinaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö laŋ u n̄ip, n̄ibi b̄i gai i yad n̄iŋagpin, a ḡinabin. * ”

*Pen pen ḡinaböl
(Luk 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ “Yad m̄inöŋ naböŋ it i aunö u, ‘Jisas n̄ipe m̄inöŋ naböŋ it i aua rö, agam̄ij m̄id aij ḡinabun,’ a ḡimim, gasi u n̄iŋagmim. Yad aunö u me, n̄ibi b̄i gau manö kub hagöm, pen pen ḡinaböl. ³⁵ An̄ig ḡinab: ñ̄i gau uraköm, nap aip pen pen ḡinaböl. Pai gau uraköm, n̄ime aip pen pen ḡinaböl. Ñ̄i n̄ibin gau uraköm, n̄ip̄is aip pen pen ḡinaböl. * ³⁶ An̄ig ḡinaböl an̄bu, ram kale añi m̄idpal u, kale ke nöp pen pen ḡinaböl.

³⁷ “N̄ibi b̄i an, n̄ime nap aka ñ̄i pai gau nöp m̄idmagö löm, ȳip m̄idmagö lagnaböl u, n̄ibi b̄i yad m̄idöl rö lagnab. ³⁸ N̄ibi b̄i an ȳip p̄ig m̄idn̄ig gaböl, pen gasi ap n̄iŋöm hagnaböl, ‘N̄ibi b̄i r̄im̄nap han̄ip ḡi naij göl rö löp,’ a göm, ȳip arö ḡinaböl u, n̄ibi b̄i yad m̄idöl rö lagnab. ³⁹ N̄ibi b̄i an, yad ke

* **10:24-25:** Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12 * **10:31:** Mad 6:26 * **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12 * **10:35:** Mai 7:6

nöp midem, mid aij gɨnam a gɨnab u, mab ke inab yaŋ u arnab. Nɨbi bɨ an pen hagnab, yad Jisas lau adö midnö, yɨp al pak lɨnɨg al pak löl a gɨnab u, kamɨŋ pör pör midep u udnab. *

*God kalɨp pen u rö nöp abad mideinab
(Mak 9:41)*

⁴⁰ “Kale arbe, nɨbi bɨ rɨmnab kalöp hag wɨhai udaiöl u, yɨp abe hag wɨhai udnaböl. Pen yɨp hag wɨhai udnaböl rö, Bɨ yɨp hag yuö aunö u nɨp abe hag wɨhai udnaböl. * ⁴¹ Nɨbi bɨ an, God manö hagep bɨ ap nɨŋöm hagnab, ‘Bɨ auöp i, God wög göp u me, nɨp udnabin,’ a göm, udnab u, aij yabɨl gɨnab. God manö hagep bɨ anɨbu ud aij gɨnab rö, hainö God nɨp u rö nöp ud aij gɨnab. Nɨbi bɨ an, God nɨbi bɨ kamɨŋ aij nɨpe ap nɨŋöm hagnab, ‘Bɨ auöp i, God bɨ kamɨŋ aij nɨpe u me, nɨp udnabin,’ a göm udnab u, aij yabɨl gɨnab. God nɨbi bɨ kamɨŋ aij nɨpe u ud aij gɨnab rö, hainö God nɨp u rö nöp ud aij gɨnab. ⁴² Pen nɨbi bɨ an, bɨ yɨharɨŋ yad ap nɨŋöm, Jisas bɨ nɨpe u a göm, ñɨg mɨl dap ñɨnab u, God nɨŋö, aij gö, pen haut gagnab,” a ga.

11

*Jon bɨ nɨpe rɨmnab hag yuö, Jisas nɨp nɨŋnɨg arla
(Luk 7:18-35)*

¹ Jisas bɨ nɨpe unbö mɨgan laŋ gau kalɨp anɨg göl anɨg göl gɨmim a göm hag ñɨ aij göm, ram mɨnönɨ anɨbu arö göm, daun yöp söl anɨb gau amöm, nɨbi bɨ gau kalɨp manö hag ña.

² Pen Jon bɨ ñɨg pak ñeb u nagɨ midöm, Krai nɨhön nɨhön ga manö u nɨŋöm, bɨ nɨpe rɨmnab hag yuö, Krai mideia au amjaköm, ³ nɨp hag nɨŋöm hagla, “Hanɨp hag ñɨmön, ne bɨ ‘Krais’ a gun pör abad mɨdpun u nöp auban, aka hon bɨ hain nɨbö anɨbu ke abad mɨdaiun?” ö gɨla.

⁴ Hageila, Jisas kalɨp haga, “Kale Jon midöp au ammim hagmim, ‘Hon amun amgö hon ke nɨŋun, rɨmɨd hon ke nɨŋbun, ⁵ bɨ anɨbu nɨbi bɨ amgö we göp gau gajɨp amgö nɨŋbal. Nɨbi bɨ ma naji göp gau gajɨp adan aj aij gɨpal. Nɨbi bɨ wös hapeb löp gau gajɨp mɨlep göp. Nɨbi bɨ rɨmɨd mɨgan pɨl göp gau gajɨp gasɨ wakö nɨŋbal. Nɨbi bɨ umbal gau gajɨp kauyaŋ urakpal. Nɨbi bɨ mög gep rö gau, u rö nöp Krai manö aij u hagö nɨŋbal,’ a gɨmim. *

⁶ Pen manö ap hagmim, ‘Nɨbi bɨ yɨp nɨŋ udöm, gasɨ ap ap nɨŋagnaböl gau, mɨñ mɨñ yabɨl gɨnaböl,’ a gɨmim,” a ga.

⁷ Anɨg hagö, Jon bɨ nɨpe gau arlö nɨŋöl gɨ, Jisas nɨbi bɨ ap mideila gau kalɨp Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram mɨnönɨ kabö nöp mɨdöp anɨ gau arbe ñɨn u, nɨhön nɨŋnɨg arbenɨ Hod mɨlö añɨ ap yɨgön ud dan i göp ap nɨŋnɨg arbe? ⁸ Aka nɨhön nɨŋnɨg arbenɨ Bɨ walɨj aij aij nöp libal bɨ ap nɨŋnɨg arbenɨ Bɨ walɨj aij aij udun a göm nɨŋbal gau, bɨ kub ram klɨñ aij gau hanbal. Kale Jon mɨdmɨdöp ram mɨnönɨ nöp anɨ u han mɨdagmɨdal. ⁹ Pen nan nɨhön nɨŋnɨg arbenɨ Yɨharɨŋ aragpe. Jon bɨ God manö hagep, bɨ anɨbu nɨŋnɨg arbe. Bɨ God manö hagep aunab a gɨmim abad mɨdmɨdim me, bɨ anɨbu me u. Pen Jon nɨpe God manö hagep bɨ nöp wasö. ¹⁰ Jon nɨp gasɨ nɨŋöm, hadame nöp God nɨpe Ñɨ nɨpe nɨp manö haga manö anɨbu, God Manö yaŋ kalɨ klɨñ riköm hagla, ‘Bɨ manö hagep yad u,

* **10:39:** Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 * **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16;

Jon 13:20 * **11:5:** Ais 35:5-6; 61:1

hag yunö nöd amöm,
nibi bi gau hag ni aij gö,

hainö ne ke arnabön, ' a göm kali kliñ rïkla. *

¹¹ Kalöp hagabin, nibi bi minön nabön if i midpal gau, añ ap Jon rö wasö. Pen God nibi bi yiharñ yabiñ dam kumi kabö adö lañ au abad mideinab gau, kale Jon rö midageinaböl; God nipe nibi bi yiharñ yabiñ gau ud aij yabiñ gö, nibi bi aij nipe yabiñ mideinaböl. ¹² Jon bi niñg pak ñeb bi apöm manö aij hag ña ñin u riköm, nibi bi gau, God hanip udöm kumi kabö adö lañ au abad midainim a göm, manö anibu klö yabiñ gi dam dam, mñi u rö nöp klö yabiñ gipal.

¹³ "Bi God manö hagep manö kali kliñ rïkla gau abe, Mosıs God lo manö kali kliñ rïka u abe, if u me, God Mesaia u nip yuö, nipe nibi bi gau kalip udöm abad mideinab. Manö anibu nöp hag daulö daulö me, Jon aua. *

¹⁴ Pen manö hagnig gabin u udnabim aka niñagpin. God Jon nip hagö, apöm nibi bi gau kalip manö hag ña u, God Manö kali kliñ riköm, ginab a gila rö nöp ga. Kali kliñ riköm hagla, bi God manö hagep Ilaija rö bi ap aunab, a gila. * ¹⁵ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li niñ aij gimim.

¹⁶ "Nibi bi mñi ñin i midpal gau yad niñbin, kale ni painañ rimnap maker au asiköm, ni painañ rimnap meg migan dap ranöm kalip hagpal rö u midpal. ¹⁷ Kale hagpal,

'Hon aññ pu gino,
kale niñhön ginig kugom ralagpim?

Kimap mitöñ gep rö ap hagno,

kale niñhön ginig mitöñ gagpim?' ö gipal.

¹⁸ Anib u rö, God Jon nip yuö apöm, niñ rimnap nan magö niñagöm, niñ wain niñagöm gö, hagla, 'Bi anibi nip nan niñhön abañ alö anig göp?' ö gila.

¹⁹ Bi Ni nipe pen auö hagpal, 'Bi nan kub niñjöm, niñ wain niñjöm, bi dakis udpal gau aip ajöm, bi nan naj gipal gau aip ajöm göp,' a gipal. Pen nibi bi God Manö u niñ udöm, gi aij göm, mid aij ginaböl u, nibi bi gau niñjöm hagnaböl, God Manö u manö aij yabiñ, a ginaböl," a ga. *

Manö kub udnaböl (Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jisas daun kub nöd gi ajöm, nan gagep iru nöp gö, nibi bi gau niñla u pen kale, niñhön ginig nan si nan naj gipun a göm, nan si nan naj gimidal u arö göm, Jisas nip niñ udagla. Anig gilö, Jisas kalip hag göm haga, "Korasin daun nibi bi gau! Bedsaida daun nibi bi gau! Nan gagep gau ginö, niñbe. Pen nan si nan naj gipim u arö gimim, yip niñ udagpim. Anig gipim u, kale manö kub yabiñ udnabim. Daun kub Daia Juda nibi bi wasö gau, daun kub Saidon Juda nibi bi wasö gau, nan gagep anib gau kalip u rö nöp gaibnep, kale nan si nan naj gimidal gau arö göm, wad asöl rö rimnap yimöm, run he löl gi löl gi midaiñlap. * ²² Anib u, manö kub hagep niñ u, Daia nibi bi abe, Saidon nibi bi abe, manö pro rö udnaböl; pen kale Korasin nibi bi abe, Bedsaida nibi bi abe, manö kub yabiñ udnabim.

²³ "Kapaneam nibi bi gau. Niñ anibu kale kumi kabö adö lañ au aragnabim; böñ nöp mab ke inab ulöm migan yan u arnabim. Nan gagep

* **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 * **11:13:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mad 17:10-13; Mak 9:11-13

* **11:19:** Mad 9:14 * **11:20-21:** Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4

kale aŋ aui gʻnō u, daun kub Sodom gaibnep, kale nan si nan naij gʻmʻdal gau arō gōm, uri kamʻŋ mʻdaiblap. * 24 Adō anʻbu yad kalōp nʻŋō hagabin, manō kub hagep űn u, Sodom nʻbi bʻ gau manō pro rō udnabōl; kale Kapaneam nʻbi bʻ manō kub yabʻt udnabim,” a ga. *

Yip aumim ake lʻmim
(Luk 10:21-22)

²⁵⁻²⁶ űn anʻbu Jisas Nap nʻp haga, “Bapi, yad hib ne hagnō adō laŋ araŋ. Ne Bʻ Kub, kumi kabō adō laŋ abe, mʻnōŋ nabōŋ il i abe abad mʻdpan u, gasʻ ne ke nʻŋō aij gōp rō, nʻbi bʻ gasʻ kʻd hi:k nʻŋun nʻŋbun a gʻpal gau, kalʻp manō yad hagabin il u hag űagpan; pen nʻbi bʻ ű painaŋ rō mʻdpal gau kalʻp gasʻ aij űmōn, manō yad hagabin il u hag waiō lʻban u, nōp aij a gabin,” a ga. *

²⁷ Jisas anʻg hagōm haga, “Bapi kō nʻpe mʻdōp rō, yip űōb. Nʻbi bʻ rʻmnap yip nʻŋ aij gappal; Bapi nōp yip nʻŋōb. Yad nōp Bapi nʻp nʻŋ aij gʻpin. Pen nʻbi bʻ gasʻ aij űnam a gem nʻŋbin gau, kalʻp gasʻ aij űnō, Bapi nʻp nʻŋnabōl,” a ga. *

²⁸ Jisas anʻg hagōm haga, “Kale nʻbi bʻ nan wañʻb kub iru maru pōr ud ajmim gasʻ iru nʻŋmim mʻdpim gau, yad aumim nʻŋōm nan wañʻb kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnō ake lʻnabim. * ²⁹ Yad bʻ hain aij agamʻj mʻdpin; kal gagnabin; anʻb u, yip aumim, wōg yad gʻ űmim, hibur gasʻ mʻdmagō kalōp aŋ daŋ ake lʻmim. ³⁰ Kale yip aumim wōg yad geinabim u, ud marō ap gagnab; pʻta gʻnab. *

12

God nʻp sabe gep űn u, wid magō rʻk űŋla
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Juda God nʻp sabe gep űn u, Jisas bʻ nʻpe gau aip wid wōg aŋ au amōl gʻ, bʻ nʻpe gau kʻyō lō, wid magō anʻb gau rʻmnap udōm, hañ pak yuōm, űŋlō gʻ űŋlō gʻ areila. * ² Anʻg geila, bʻ Perisi gau nʻŋōm, Jisas nʻp hagla, “Lo manō hon hagnab, nʻbi bʻ God nʻp sabe gep űn u wōg gagnabōl. Pen bʻ ne gau nʻhōn gʻnʻg God nʻp sabe gep űn wōg gagep i, wid magō hañ pak yuabōl?” ō gʻla. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas kalʻp haga, “Depid hadame nōp bʻ nʻpe gau aip kʻyō lō, God sabe gep ram u amjakōm, bred God amgō ilō adō au lōm, bʻ yʻharʻŋ űŋagpal, bʻ God nʻp nan sabe gʻpal gau nōp űŋbal bred u, kalʻp hag nʻŋō nʻp űlō, bʻ nʻpe gau aip űŋla. Pen kʻyō lō gʻla aiud anʻbu, God Manō yaŋ kalʻ kʻlʻn rʻkla u kale nʻŋagpim ar? *

⁵ “Kale Mosʻs God Manō kalʻ kʻlʻn rʻka u nʻŋagpim rō lōp. Nʻpe kalʻ kʻlʻn rʻkōm haga, ‘Bʻ God nʻp nan sabe gep bʻ gau, God nʻp sabe gep űn u, God sabe gep ram raul u am mʻdōm, wōg gʻpal. Pen God kalʻp manō kub hagagnab,’ a ga. * ⁶ Pen yad kalōp hagabin, God sabe gep ram anʻbu nan kub wasō; yad ke pen Bʻ kub yabʻt mʻdpin. * ⁷ Pen manō ap God Manō kalʻ kʻlʻn rʻkla u, nʻŋ aij gappim akaŋ Manō anʻbu kalʻ kʻlʻn rʻkōm hagla, ‘Nʻbi

* 11:23: Ais 14:13-15; Jen 19:24-28 * 11:24: Mad 10:15; Luk 10:12 * 11:25-26: 1Ko 1:26-29

* 11:27: Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15 * 11:28: Jer 31:25 * 11:30: 1Jn

5:3 * 12:1: Dud 23:25 * 12:2: Eks 20:10 * 12:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * 12:5: Nab

28:9-10 * 12:6: Mad 12:41-42

bî yîp nan pak sabe gi ñî naböl u, yîp aij gagnab; nîbi bî gau kalîp mög nîñ naböl u, yîp aij gî nab, a gî la. Manö anîbu nîñ mim gaggim u me, bî yad gau gi aij gî lö nîñöl gi, kalîp ud sîñk hagpe. * 8 ‘God nîp sabe gep ñîñ! God nîp sabe gep ñîñ!’ a gî pim u pen Bî Ñî nîpe nöp God nîp sabe gep ñîñ u abad mîdöp a gî mim gasî u nîñ gaggim.

Jisas bî ñîmagö pîno ga u gö, kamîñ la

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Jisas ram mîñöñ anîbu arö göm, ram mîñöñ ap aramöm, Juda magum gep ram raul mîgan u ara. 10 Pen ram raul mîgan anîbu bî ñîmagö pîno ga ap mîdeia. Nîbi bî ap mîdeila gau, Jisas manö rîmnap hagö nîp dam manö kub hagun a göm, nîp manö pir alöm hagla, “God nîp sabe gep ñîñ i, nîbi bî kamîñ lep aka wasö?” gî la. *

11 Hageila, Jisas kalîp haga, “Kaj sipsip kale ap God nîp sabe gep ñîñ i ulöm mîgan areinab u, ud yunabim aka wasöñ Ud yunabim rö löp. 12 Pen kaj sipsip u nan yîharîñ. Nîbi bî u nan yabîñ. God nîp sabe gep ñîñ i kamîñ lan a gun gî nabun u, manö mîdagöp, gî nabun,” a ga. *

13 Jisas anîg hagöm, bî ñîmagö pîno ga u nîp haga, “Ñîñ mîlöbö lî!” a ga. Anîg hagö, ñîmagö mîlöbö labin a ga. Anîg ga nîñöm ñîmagö pîno ga u böñ nöp kamîñ löm, ñîmagö böñ lau aij mîdeia u rö la.

14 Anîg gö nîñöm, bî Perisi gau am magum göm, nîp anîg anîg gun al pak lun, a göm, manö hag nîñ hag nîñ gî la. *

Jisas nîpe God bî wög gi ñeb nîpe

15 Anîg geila, Jisas nîñöm, ram mîñöñ anîbu arö göm, mîgan ap arnîg göm ara. Arö nîñöl gi, nîbi bî iru nöp nîp hain gî la. Anîg geila, nîbi bî nan ga gau, nîpe gö magöñhalö kamîñ lö nîñöl gi, 16 kalîp haga, “Bî u anîg anîg göp a gî mim, hagagmim!” a ga. *

17 Jisas ga anîbu, bî God manö hagep Aisaia gî nab a ga rö nöp ga. Nîpe kalî kîñ rîköm haga,

18 “Bî yad böñ nöp hag lîbin i, wög yad gi ñab.

Bî yad nîñnö, yîp aij yabîñ göp me u.

Yad nîpe mîdmagö lîbin.

Ana yad u nîp aî ba gö,

nîbi bî kale aigöl göm asî mîd aij gî naböl manö yad u,

nîbi bî gau magöñhalö hag ñî nab.

19 Pen nîpe nîbi bî gau nîñö mulu lugö,

manö pen pen hagagnab.

Nîbi bî mîdpal gau, yîp nöp nîñöl a göm,

meg magö dap ranöm hagagnab.

20 Nîbi bî nîñagpal gau

kalîp agamîj hag aij gî nab.

Ëam hoñ gîñg gö, kakasin rîm lîlö inmîdöp rö u kalîp hagnab.

Nîpe anîg göl gi damöm me,

God hagöp rö böñ u apranö,
nan si nan naij gep böñ u böñ nöp ap lugnab.

21 Nîbi bî ram mîñöñ gau nîbö gau u rö nöp,

nîp gasî halö abad mîdeinaböl,” a ga. *

* 12:7: Hos 6:6; Mad 9:13

* 12:10: Luk 14:3

* 12:12: Luk 14:5

* 12:14: Jon 5:16

* 12:16: Mad 8:4; Mak 3:12

* 12:21: Mad 3:17; Ais 42:1-4

Jisas nɪpe Bielsebul klō udōm nan gagep gab, a gɪla
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Bɪ kɪjaki aban alō, amgō we gōm, maj haɪ pɪl gōm ga bɪ ap dam Jisas mɪdeila au daueila. Jisas kɪjaki u hag hōj yuō, amgō yabɪl nɪŋōm, manō hagōm ga. ²³ Nɪbi bɪ mɪdeila gau, Jisas ga anɪbu nɪŋōm, aiō gōm hagla, “Bɪ anɪbi bac Depid Ñɪ nɪpe pōr abad mɪdpun u rō lōp,” a gɪla.

²⁴ Pen bɪ Perisi gau manō anɪbu nɪŋōm, gasɪ kale gau nōp nɪŋōm hagla, “Bɪ anɪbu God klō nɪpe udōm hag hōj yuagōp; nɪpe kɪjaki aiōn pi nan gau, nap kale Bielsebul klō udōm hag yuōp,” a gɪ gasɪ nɪŋla. *

²⁵⁻²⁶ Pen gasɪ nɪŋla anɪbu, Jisas ke nɪŋōm, kalɪp haga, “Seden urakōm, nɪbi bɪ nɪpe rɪmnap hag yunab u, aige gōm bɪ kub mɪdeinabɪ Ram mɪnōj ap, kale ke pen pen hagōm asɪk ke ke lɪnabōl u, ap lug paknabōl. Ram mɪnōj kub ap aka nɪbi bɪ ɪl aɪ ap, kale ke pen pen hagōm asɪk ke ke lɪnabōl u, ap lug paknabōl. Kale anɪbu rō hagabim u pen Seden nɪpe yam nɪpe ke gau kalɪp hag yuagnab.

²⁷ “Yɪp hɪgpim, ‘Kɪjaki aiōn pi nan gau nap kale Bielsebul klō u udmōn hag hōj yuban,’ a gɪpim u pen kale yɪp hɪgpe nɪŋɪn: bɪ kale ke gau Bielsebul klō u udōm kɪjaki aiōn pi nan gau hag hōj yubal aka nɪhōn? Kale ke hagnabōl, ‘Nɪbi bɪ ap anɪg gōl rō lagōp,’ a gɪnabōl.

²⁸ “Pen God Ana klō u udem, kɪjaki aiōn pi nan gau hag hōj yuabin u, nɪhōn gɪnɪg God bɪ nɪpe nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab ñɪn u hadō auōp i a gɪmim yɪp udagpim? *

²⁹ “Bɪ klō yabɪl ap mɪdō, nan nɪp gau udnɪg, yɪharɪŋ aragnabōl. Nɪp bōj nōp nagɪ adɪk lōm me, amōm nan nɪp gau udnabōl.

³⁰ “Nɪbi bɪ yad pɪg mɪdpal gau, nɪbi bɪ gau kalɪp yad daunabōl. Pen nɪbi bɪ yad wasō gau, nɪbi bɪ yad aunɪg gabōl gau kalɪp rɪdɪk gɪ yunabōl. * ³¹ Anɪb u, kale nɪŋ aij gɪmim. Nɪbi bɪ gau nan si nan naj nɪhōn nɪhōn geinabōl u, God nɪŋōm arō gɪnab. Nɪbi bɪ God nɪp manō rɪb junabōl u, u rō nōp God nɪŋōm arō gɪnab. Pen God Ana nɪp manō rɪb junabōl u, God nɪŋōm arō gagnab. * ³² Bɪ Ñɪ nɪpe u nɪp manō naj hageinabōl u, God nɪŋōm arō gɪnab. Pen Ana Uɪ nɪp manō naj hageinabōl u, ñɪn i abe, ñɪn hain u abe, God nɪpe nɪŋ nōp mɪdōm arō gagnab.

Manō ke hɪgpim adō u kalōp manō kub hagnab
(Luk 6:43-45)

³³ “Kale yɪp nɪhōn gɪnɪg hɪgpim, ‘Seden aban alō, wōg aij u gōp,’ a gɪpimɪj Mab aij gau magō aij pɪlnab; mab naj gau magō naj pɪlnab. Mab magō pɪlnab magō anɪbu nɪŋōm me, mab u aij mab u naj a gɪnabōl. * ³⁴ Kale hainp ñɪ pai yag daubal gau me anɪg hagabim. Kale nɪbi bɪ naj anɪbu rō, aige gɪmim manō aij hagnabimɪj Nɪbi bɪ manō hɪgpal rō nɪŋnabun me, hibur gasɪ mɪdmagō kalɪp anɪ dan nɪhōn rō mɪdōp u nɪŋnabun. * ³⁵ Nɪbi bɪ aij gau, hibur gasɪ mɪdmagō anɪ kale dan nan aij mɪdōp nɪŋōm gɪ aij gɪpal; nɪbi bɪ naj gau, hibur gasɪ mɪdmagō anɪ kale dan nan naj mɪdōp nɪŋōm gɪ naj gɪpal. ³⁶ Nɪŋ aij gɪmim. Hainō manō kub hɪgpe ñɪn u, God nɪbi bɪ gau kalɪp magōŋhalō, manō haɪōwaɪō hagōm nɪbi bɪ rɪmnap gɪ naj gɪla u, nɪhōn gɪnɪg anɪg hɪgpe a gōm, kalɪp hag gɪnab. ³⁷ Anɪb u me, kale ke

* **12:24:** Mad 9:34; 10:25 * **12:28:** Ap 10:38; 1Jn 3:8 * **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** Hib 6:4-6 * **12:33:** Mad 7:16-20 * **12:34:** Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45

manö hagnabim u nöp God n+ñöm hagnab n+ñöm, kam+ñ arnabim aka ilön udnabim,” a ga.

Nan gagep rö gö n+ñjun, a g+la
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ God lo manö hag ñeb b+ r+mnab abe, b+ Perisi r+mnab abe, apöm Jisas n+ñ hagla, “Manö hag ñeb b+! Nan gagep rö ap gö, hon n+ñjun me, ne God nöp hag yuöp auban a g+ñabun,” a g+la. *

³⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale n+ñbi b+ nan si nan najj nöp g+mim, God manö haga u n+ñagpim. Nan gagep rö ap gö n+ñjun a g+pim u, pen kalöp nan ap g+ñö n+ñagnabim. B+ God manö hagep Jona n+ñ ga adö u nöp y+ñ u rö nöp gö, n+ñnabim. * ⁴⁰ Hadame nöp kabsa! kub u Jona n+ñ pa bo yuö, hibur añ yan ñ+n m+ñhau n+ñgan m+ñdöm, ado g+ aua. An+ñ u rö, yad, B+ Ñ+ n+ñpe, u rö nöp ñ+n m+ñhau n+ñgan m+ñnöh añ gau m+ñdem, ado g+ aunabin. * ⁴¹ Hadame nöp Jona amöm, daun kub Ninepa n+ñbi b+ kal+ñ hagö, nan si nan najj g+la gau y+ñ+d arö göm, God n+ñ n+ñ udla. Jona b+ y+ñhar+ñ u hagö n+ññla; kale pen B+ Kub yab+ñ m+ññi m+ñdöp i, manö hagöp u udagpim. An+ñ u, hainö manö kub hagep ñ+n u, Ninepa b+ kale uraköm kalöp manö kub haglö, kale manö kub udnabim. *

⁴² “N+ñbi kwin kub, ram m+ñnöh Siba n+ñbö u, hadame nöp ga rö u n+ñbim. Ram m+ñnöh n+ñpe m+ñlö gau n+ñbö u pen, Juda kin kub Solomon gas+ k+ñd h+ñk n+ñeb b+ u manö n+ñ n+ñn+ñg aua. Solomon b+ y+ñhar+ñ u n+ñ an+ñg ga; pen n+ñhön g+ñ+ñg B+ Kub m+ññi m+ñdöp i manö hagöp u n+ñagpim+ñ Hainö manö kub hagep ñ+n u, Siba kwin uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö kub udnabim. *

K+ñjaki aiön pi nan gau kauyan ado g+ aun+ñm rö löp, a ga
(Luk 11:24-26)

⁴³ “Seden yam n+ñpe k+ñjaki nan gau ap n+ñbi b+ aban al m+ñdöm, höñ amöm, n+ñbi b+ r+mnab aban al+n, a göm, n+ñ aj wasö n+ññöm, ⁴⁴ ado g+ apöm n+ñnab, b+ nöd ar+ñk arnab kuö u aij aij nöp m+ñdeinab. ⁴⁵ N+ñpe n+ññöm, k+ñjaki najj n+ñpe rö wasö, k+ñjaki najj yab+ñ, unbö mudun j+ñ u u+ g+ dapöm, b+ an+ñbu n+ñ yuö h+ñknaböl. An+ñg gö, nöd m+ñd najj ga rö wasö; hainö m+ñd najj yab+ñ g+ñab. Kale n+ñbi b+ uri m+ñdpim kale nan si nan najj nöd g+ m+ñdm+ñdim rö wasö, hainö nan si nan najj yab+ñ g+ñabim,” a ga. *

Jisas n+ñme n+ñmam b+
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jisas n+ñbi b+ gau kal+ñ manö hagö n+ññöl g+, n+ñme n+ñmam n+ñpe yab+ñ gau höñ yan apöm hagla, “Hon Jisas n+ñ manö hagn+ñg auban,” a g+la. ⁴⁷ Hageila, b+ ap ram raul m+ñgan amöm, Jisas n+ñ haga, “Name namam ne gau, nöp manö hagn+ñg ap m+ñdpal höñ yan,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageia, n+ñbi b+ n+ñpe aip ram raul m+ñgan yan m+ñdeila gau kal+ñ n+ñ g+gabö göm haga, “N+ññö hagpan u pen, n+ñbi b+ ram raul m+ñgan m+ñdpal gai i, kale ami yad, mam yad m+ñdpal. ⁵⁰ N+ñbi b+ Bapi yad kumi kabö adö lan manö hagöp rö n+ññöm an+ñg unbö rö nöp g+ñpal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp m+ñdpal,” a ga. *

* 12:38: Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

* 12:39: Mad 16:4; Mak 8:12

* 12:40: Jo 1:17

* 12:41: Jo 3:5

* 12:42: 1Ki 10:1-10

* 12:45: 2Pi 2:20

* 12:50: Ro 8:29

13

*Jisas, God manö u nɨŋ aij gɨlaŋ, a göm, manö hod rɨköm haga
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Nɨn aɨn anɨbu nöp, Jisas ram arö göm am Nɨg Waŋö Galili goɨ au asikö, ²⁻³ nɨbi bɨ iru yabɨl nöp apöm nɨp bɨg gɨgabö geila. Anɨg geila nɨŋöm nɨpe am nɨg magɨb adö u asiköm, amöm nɨg aŋ au daŋ mɨdö nɨŋöl gɨ, nɨbi bɨ nɨg waŋö goɨ au urak mɨdeila.

Jisas nɨbi bɨ gau kalɨp manö hod rɨköm manö iru nöp hag ɨa. Hag nöl gɨ haga, “Bɨ ap wid rananɨ a göm, wid magö u dam wög naböŋ gau yueinab.

* ⁴ Yɨŋ yuö, rɨmnap adan adö au lugö, yaur gau apöm nɨŋnaböl. ⁵ Rɨmnap kabö adö mɨnönɨ pro pro mɨdeinab au lugöm, yɨŋɨd marep gɨnab ⁶ pen kɨdɨɨ am pɨdönɨ gagnab rö, sɨdö nɨŋöm mɨlep gɨnab. ⁷ Pen rɨmnap nagɨ kalɨ kalɨ halö aŋ gau lugöm rannab pen nagɨ anɨbu hau göm pak nɨŋö, mɨlep gɨnab. ⁸ Pen rɨmnap mɨnönɨ aij adö au lugöm, ran aij yabɨl göm, magö iru yabɨl nöp pɨlnab. Rɨmnap nɨn juöl mamɨd u (100) rö pɨlnab; rɨmnap nɨn juöl mɨhau nɨgaŋ (60) rö pɨlnab; rɨmnap nɨn juöl aɨn ap ado gɨ da unbö wajɨem laŋ (30) rö pɨlnab. ⁹ Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd mɨdainɨm gau, manö hagabin i rɨmɨd lɨ nɨŋ aij gɨmɨm,” a ga.

*Jisas nɨhön gɨnɨg manö hod rɨköm hagmɨdöp
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Jisas anɨg hagö, bɨ nɨpe gau apöm, nɨp hag nɨŋöm hagla, “Nɨbi bɨ gau kalɨp nɨhön gɨnɨg manö hod rɨkmön nöp hagpan?” ö gɨla.

¹¹ Hageila haga, “God nɨbi bɨ nɨpe udöm abad mɨdeinab manö pi göl mɨdmɨdöp u, kalöp gasɨ nɨ nɨŋnabim; pen nɨbi bɨ yɨharɨŋ gau nɨŋagnaböl. ¹² Nɨbi bɨ manö yɨp nɨŋöm udpal gau, manö rɨmnap halö nɨŋöm, ɨl u nɨŋ aij gɨnaböl; pen nɨbi bɨ manö yɨp nɨŋöm udagpal gau, manö pro nɨŋbal u böŋ nöp ur gɨnab. * ¹³ Kalɨp manö hod rɨkem hagpin u, kale amgö halö, gasɨ rɨmɨd halö u pen, hagöp me u a göm, nɨŋagpal.

¹⁴ “Gɨpal anɨbu, bɨ God manö hagep Aisaia nöd gɨnab a göm kalɨ kɨɨn rɨka rö nöp gɨpal. Manö anɨbu kalɨ kɨɨn rɨköm haga, ‘Manö nɨŋnaböl u pen manö hagöp anɨg a göm nɨŋagnaböl.

Amgö nɨŋnaböl u pen

nan ap nɨŋagnaböl. *

¹⁵ Nɨbi bɨ gai i manö yad hagpin u kalɨp iru gö nɨŋagpal.

God Manö nɨŋno, hanɨp gö,

nɨbi bɨ nɨpe mɨdaiun rö löp a göm,

rɨmɨd pɨl göm, amgö ju göm nöp mɨdpal,’ a ga.

¹⁶⁻¹⁷ “Anɨb u, kale nɨŋagpal; pen God kalöp gasɨ aij nɨ nɨŋbim u, mɨn mɨn gɨmɨm. Yad kalöp nɨŋö hagabin, God manö hagep bɨ gau abe, nɨbi bɨ God Manö hagöp rö nɨŋöm gɨmɨdal gau abe, iru nöp Mesaia nɨp nɨŋun a gɨmɨdal u pen yɨp amgö nɨŋagöm, manö yɨp nɨŋagla. Pen mɨnɨ kale yɨp amgö nɨŋmɨm, manö yɨp apdi nɨŋabim u, mɨn mɨn gɨmɨm. *

*Bɨ wid magö yua aiud haga u, Jisas manö ɨl u hag ɨa
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)*

* **13:2-3:** Luk 5:1-3 * **13:12:** Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26 * **13:14:** Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27 * **13:16-17:** Luk 10:23-24

18 “Pen manö hod rîkem hagajin u, bî narö u nîpe wid magö dam wög naböŋ gau yua u, iŋ u hagnö nîŋim,” a ga.

19 “Wid magö rîmnap adan adö au lugö, yaur gau apöm ñîŋnaböl a gîpin u, nîbi bî gau, God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö aij u nîŋnaböl u pen iŋ u nîŋagnaböl nîŋöm Seden nîpe gö böŋ nöp hauŋ gînaböl, a gem haggin.

20-21 “Pen magö rîmnap kabö adö mînön pro pro mîdeinab au lugöm, yîŋid marep gînab pen kîdîŋ am pîdön gagnab rö, sîdö nîŋöm mîŋep gînab a gîpin u, nîbi bî gau manö yîp gîsön nîŋnaböl magö u, mîñ mîñ gînaböl, pen uri nöp nîbi bî rîmnap apöm, nîbi bî manö yad nîŋnaböl gau gasî najî nîŋöm, kauŋ mauŋ rö mîdöm, kalîp gî najî gînaböl nîŋöm nîbi bî manö yad nöd udla gau, uri manö yîp u hauŋ göm, gasî adö rîmnap nîŋnaböl, a gem haggin. 22 Magö rîmnap lugnab nagî kalî kalî halö aŋ gau a gîpin u, nîbi bî gau manö yîp u nîŋnaböl u pen wög waryö, ram, kaj, ru mîŋol, uŋpö kîŋo kîbap nan gau nöp gasî nîŋöm, God manö aij u arö gînaböl nîŋöm nan ñîŋeb rîmnap pîlagnab, a gem haggin. * 23 Pen magö rîmnap mînön aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru pîlnab a gîpin u, nîbi bî gau manö yad u nîŋöm, ud pîdön yabîŋ löm, rîmnap gî aij gînaböl, rîmnap gî aij yabîŋ gînaböl, rîmnap gî aij adö ke yabîŋ gînaböl, a gem haggin,” a ga.

Nîbi bî gî najî gîpal gau God nîbi bî nîpe gau aip uŋ göm mîdpal

24 Jisas kalîp manö ap halö manö hod rîkôm haga, “God nîbi bî udöm abad mîdeinab u, aiud udabin i rö gînab. Bî kub ap wid magö gau ranan a göm, dam wög naböŋ nîpe gau yunab. 25 Pen sîbön yan han arnaböl magö u, bî najî ap nan yîŋ najî rîmnap dapöm, aŋ anîb gau yuöm arnab. 26 Anîb u, wid yîŋ aij u rannab, pen nan yîŋ najî u abe rannab. 27 Anîg gö, bî wög gî ñeb gau apöm bî kub u nîp hagnaböl, ‘Bî kub! Nan yîŋ aij gau nöp dam wög naböŋ u yuban pen nan yîŋ najî gau gai nîbö apöm halö ranab?’ ö gînaböl. 28 Nîpe kalîp pen hagnab, ‘Bî kolmaŋ yad ap dap yuöp,’ a gînab. Pen kale hagnaböl, ‘Hon amun nan yîŋ najî ranab anîb gau ud ju yuun aka?’ gînaböl. Bî wög naböŋ nap nîbö u pen hagöm hagnab, 29 ‘Wasö! Ñîn i, nan yîŋ najî anîb gau ud jumî a gînö, ammim nan yîŋ aij rîmnap halö ud jumim rö löp! 30 Arö gîpe mîhönöŋöl rannîm. Pen ranöm magö pîlö, rîkep ñîn u bî nan rîkep yad gau hagnabin, “Nan yîŋ najî anîb gau ud jumim, dam ugan ugan adîkîŋbe, mab laulö in habîk ñîŋ arnîm; pen wid magö gau nöp ud magum gîmim, dam wid magö lep raul mîgan yad u yumim,” a gînabin,’ a gînab,” a ga.

*Mab masded magö u, manö hod rîkôm haga
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)*

31-32 Jisas kalîp manö ap pen manö hod rîkôm haga, “Bî ap mab masded magö pro u dam wög naböŋ nîpe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram gînaböl. Anîb u rö me, God nîbi bî udöm, ram mînön aij nîpe kumi kabö adö lan au abad mîdeinab u,” a ga.

*Yîs u, manö hod rîkôm haga
(Luk 13:20-21)*

33 Manö ap pen hod rîkôm haga, “Nîbi gau nan yîs a gîpal u, ud plaua rin kub yan halö ud ado malo gîlö, nan kub yabîŋ ranöb. Anîb u rö me, God nîbi bî udöm, ram mînön aij kumi kabö adö lan au abad mîdeinab u,” a ga.

* 13:22: Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17

Jisas ai g'inig n'ibi bi gau manö hod r'iköm hagm'idöp
(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisas n'ibi bi gau kal'ip manö r'imnap hag n'inig göm waiö hagagm'idöp; manö hod r'iköm nöp kal'ip hag n'im'idöp. ³⁵ Ga an'ibu, bi God manö hagep ap nöd g'nab a göm kali k'liñ r'ika rö nöp ga. N'ipe manö an'ibu kali k'liñ r'iköm haga,

“Ram m'nönj hadame dagol gi la n'in u r'iköm,
m'id damöm m'ñi m'idpun n'in i, manö n'ijagla u,
manö hod r'ikep manö u nöp kal'ip hag n'inabin,” a ga. *

Jisas wid magö manö hod r'iköm haga u, manö it u haga

³⁶ Jisas an'ig hagöm, n'ibi bi gau kal'ip arö göm, ram raul m'igan arö n'ijöl gi, bi n'ipe unbö m'igan lañ u apöm, n'ip hagla, “Nan y'ij naji wög naböñ an' gau ranöb a g'mön, manö hod r'ikmön hagpan u, han'ip hagö n'ijun,” a g'ila.

³⁷ Hageila, haga, “B' nan y'ij aij yuöp a g'ipin u, yad B' N'i n'ipe. ³⁸⁻³⁹ Wög naböñ a g'ipin u, m'nönj naböñ it i magöñhalö. Nan y'ij aij a g'ipin u, n'ibi bi God udöm abad m'deinab gau. B' nan y'ij naji dap yuöp ranöb a g'ipin u, bi y'ip n'ijö mulu lugöp Seden n'ip nöp hagpin. Nan y'ij naji ranöb a g'ipin u, Seden n'ibi bi n'ipe gau kal'ip hagpin. Pen wid magö a' g'nab n'in a g'ipin u, n'in ram m'nönj it i ur g'nab n'in an'ibu hagpin. B' r'ik daupep a g'ipin u, ejol gau kal'ip hagpin. ⁴⁰ Nan hałowälö ranöb gau ud juöm, dam mab inab yan' yunaböl a g'ipin u, n'in ram m'nönj it i ur g'nab n'in an'ibu me u. ⁴¹ B' N'i n'ipe ejol n'ipe gau kal'ip hag yuöp, apöm, n'ibi bi nan si naji g'ipal gau abe, n'ibi bi n'ibi bi r'imnap kal'ip hagailö, kale nan si nan naji g'ipal gau abe, ejol kale apöm kal'ip udöm ⁴² mab ke inab m'igan yan' u yunaböl, ilön gö n'ijöl gi, meg hau r'ib'iköm m'itönj g'naböl, a gem hagpin. ⁴³ N'in an'ibu, n'ibi bi Bap kale udöm kumi kabö adö lañ abad m'deinab gau, kale sidö mailö rö paköl gi m'deinaböl. Kale n'ibi bi gas' r'im'id m'dain'it'm gau, manö hagabin i r'im'id li n'ij aij g'mim. *

Mani kes pi g'ila u, manö hod r'iköm haga

⁴⁴ “Pen God n'ibi bi udöm abad m'deinab u, aiud adö i rö m'idöp. B' ap amöm n'ijñab, mani kes hadame nöp pi g'ila ap wög ad'ij ap m'deinab. N'ipe n'ijöm, nan r'imnap ud pa r'ib'ik aij göm, ram arnab. Amöm, n'in' yab'it löm, nan n'ipe gau magöñhalö s'ikim göm, mani udöm, mani an'ibu damöm, wög ad'ij an'ibu rauöm, am mani kes an'ibu udnab.

K'ibap aij aij u, manö hod r'iköm haga

⁴⁵⁻⁴⁶ “Pen God n'ibi bi udöm abad m'deinab u, aiud adö i rö m'idöp. B' s'ikim gep gau k'ibap ulhai n'ij ajöm, k'ibap aij aij yab'it ap n'ijöm, ram amöm, nan kale gau magöñhalö s'ikim göm, mani udöm, am k'ibap an'ibu raunaböl.

Uben u, manö hod r'iköm haga

⁴⁷ “God n'ibi bi udöm abad m'deinab u, aiud adö i rö m'idöp. N'ibi bi r'imnap uben damöm, n'ig wanö au yulö, kabsal' iru nöp apöm m'igan an'ibu arbal. ⁴⁸ An'ig gilö, uben t'ip gi dam gol gau amöm, kabsal' aij gau h'hu kabsal' lep rin m'igan u löm, kabsal' naji gau ud yubal. ⁴⁹ Ram m'nönj it i ur g'nab n'in u an'ib unbö rö g'nab. God ejol n'ipe gau apöm, n'ibi bi God Manö hagöp rö g'ila gau ke löm, n'ibi bi God Manö hagöp rö gagla gau ke löm, ⁵⁰ dam

* **13:35:** Sam 78:2 * **13:40:** Jon 15:6 * **13:41:** Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27 * **13:42:** Mad 8:12 * **13:43:** Dan 12:3

mab ke inab yan u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau rîb göm, mîþöŋ gi mîdeinaböl,” a ga. *

⁵¹ Anîg hagöm haga, “Yad manö hagajîŋ gau nîŋbim?” ö ga.

Hageia, bî nîpe gau hagla, “Yau, nîŋbun,” a gîla.

⁵² Hageila, haga, “Kale nöd God lo manö u nöp hag mîdmîdim u pen uri kale God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö aij hagpin u nîŋbim. Anîg nîŋöm kale uri nîbi bî gau hag nînabim u, kale God Manö aij nöd nîbö u abe, God Manö aij hain nîbö u abe hag nînabim,” a ga.

Nasared nîbi bî Jisas nîp nîŋ udagla
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³⁻⁵⁴ Pen Jisas nîpe manö hod rîköm manö haga anîbu hag pis göm, daun nîpe ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul mîgan u amöm, nîbi bî gau kalîp hag nî, kale nîŋöm aiö yabîl gîla. Kale pen hagla, “Bî anîbi nîpe aige göm gasî kîd hiik nîŋöm nan gagep unbö rö gab?” ö gîla. Hainö pen hagla, * ⁵⁵⁻⁵⁶ “Bî anîbi nîme nap, nîŋîŋ nîmam nîpe gau, hon aip mîdpal u pen, nîpe aige göm bî kub rö mîdöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabî Nap nîpe u bî kapeda; nîme Maria; nîmam nîpe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anîb u, nîpe aige göm apöm anîg gab?” ö gîla. * ⁵⁷ Anîg hagöm, kale Jisas nîp najî nîŋöm, manö nîpe haga u, udagla.

Pen Jisas kalîp haga, “Bî God manö hagep gau ram mînön mîlö gau amöm haglö, nîŋö hagpal a göm nîŋnaböl; pen ram mînön kale ke u haglö, piral hagpal rö löp a göm arö gîpal u rö gabim,” a ga. * ⁵⁸ Manö haga u nîŋagla u me, ram mînön anîbu nan gagep rö iru nöp gaga.

14

Herod hagö, Jon Bî Nîg Pak Nîeb u nabîc cög rîb gi dö gîla
(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Pen gapman bî kub ram mînön Galili abad mîdmîdöp Herod, Jisas nîpe nîhön nîhön ga manö u nîŋöm, ² am bî nîp wög gi nîeb rîmnap kalîp haga, “Bî Jisas nan gagep rö göp u, nîpe bî ap ke wasö; nîpe Jon bî nîg pak nîeb u nöp. Nîp al pak lînö u pen kauyan uraköm ap mîdöp rö, nan gagep rö anîb gau gab,” a ga.

³⁻⁵ Pen Jon nîp nagî löm, al pak la manö îl u anîg göl mîdöp. Herod nîpe nîmam Pilip nîbin nîpe u Herodias ud arö, Jon Herod nîp haga, “Ne unbö gîpan, gi najî gîpan. Bî ap nîmam nîpe kamîŋ mîdeinab nuwi nîpe udagnab,” a ga. Jon anîg hagö, nîbi anîbu Herodias nîpe Herod nîp manö haga nîŋöm Herod Jon nîp dam nagî löm, al pak lîn a göm gasî nîŋa u pen nîbi bî gau, Jon nîp bî God manö hagep hon a gîla rö, piŋîŋ göm arö ga. *

⁶ Pen hainö Herod nîme nîp yag daua nîn u nöp, nîbi bî iru nöp ap magum göm, nan magö lau nîŋîŋ gîla. Nîn anîbu, Herodias pai nîpe u apöm anîb au kugom ralö, Herod nîŋö, aij yabîl ga. ⁷ Anîg gö, nîpe pai anîbu nîp manö hagöm haga, “Yad manö nîŋö yabîl hagem nöp hagabin, ne nan ap hag nîŋeinabön, nöp haŋöwalö ud nînabin,” a ga. ⁸ Hageia, pai anîbu, nîme haga rö nîŋöm haga, “Jon bî nîg pak nîeb nabîc cög u, kînanî cög mîgan yan lîmön, dap nîmön,” a ga.

* ^{13:50:} Mad 13:42 Luk 13:28 * ^{13:53-54:} Jon 7:15 * ^{13:55-56:} Jon 6:42 * ^{13:57:} Jon 4:44 * ^{14:3-5:} Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20

9-10 Anig hagö, Herod nɨjō mög ga, pen nɨbi bɨ gau nɨɨ midlö nɨjöl gɨ, pai anɨbu nɨp waiō manō nɨjō hag löm haga, “Ne nan ap hag nɨɨeinabōn, nöp halōwalō ñɨnabin,” a ga rö nɨjōm, bɨ rɨmnap hag yuō, am Jon nagɨ mɨdeia au amöm, nabɨc cög nɨp u rɨb gɨ dö göm, ¹¹ ud kɨnanj cög mɨgan yanj löm, dap pai anɨbu nɨp ñɨla. Ñeila, nɨpe pen damöm nɨme nɨp ña.

¹² Pen Jon bɨ nɨpe gau apöm, wɨp dam rɨgöl göm, am Jisas nɨp hag ñɨla.

Jisas bɨ unbö paip dausan nan ñö ñɨɨla
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Jisas manō anɨbu nɨjōm, am ram mɨnōɨ ke mɨgan ap mɨdeinam, a göm, ñɨg magɨb udöm, ram mɨnōɨ anɨbu arō göm, hada. Pen nɨbi bɨ gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram mɨnōɨ kale gau arō göm, iɨ adō aramöm, Jisas arɨg ga gau arla. ¹⁴ Jisas nɨpe pen ram mɨnōɨ mɨgan anɨbu apjaköm, ñɨg magɨb u arō göm, goɨ gau apöm nɨɨa, nɨbi bɨ iru nöp mɨdeila. Kalɨp nɨjō, mög gö, nɨbi bɨ nan ga gau gö, kamɨɨ la.

¹⁵ Pen dugo magö u, bɨ nɨpe gau Jisas mɨdeia au apöm, nɨp hagla, “Söl sɨb gɨnɨg gab. Mɨdö nöp nan magö ñɨɨeb magö u padiöp. Gai i ram mɨnōɨ nöp anj au. Nɨbi bɨ iru nöp gai i hagö, ram anj gai i amöm, nan magö kale rɨmnap rau ñɨɨlanj,” a gɨla. ¹⁶ Anig hageila, Jisas kalɨp haga, “Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kalɨp nan magö ñɨmim,” a ga. ¹⁷ Hageia, hagla, “Hon nan magö iru mɨdagöp. Yɨharɨɨ bred magö unbö mamɨd kabsaɨ mɨhöp mɨdöp,” a gɨla.

¹⁸ Hageila, Jisas haga, “Nan anɨb gau ud yɨp dauim,” a ga. ¹⁹ Anig hagöm, nɨbi bɨ gau kalɨp hagö, nan uɨan adö gau bɨs gɨlö nɨjöl gɨ, bred kabö u udöm, kabsaɨ mɨhau u udöm, gɨlanj gɨ nɨjōm, God nɨp aɨj a göm, bred u ud jö göm, bɨ nɨpe gau kalɨp ñö nɨjöl gɨ, kale udöl gɨ, nɨbi bɨ gau kalɨp nɨme lɨ ñɨla. Kabsaɨ u u rö nöp gɨla. * ²⁰ Anig göl nɨme lɨ ñeila, ñɨɨlō, ñɨɨlō, mudun gö, ñɨɨ haköl rö laga. Nabōɨ nabōɨ arō gɨla gau me, Jisas bɨ nɨpe gau wadɨ unbö mɨgan lanj u ud yaglō, böɨ nöp ajmanj raua. ²¹ Nɨbi bɨ nan ñɨɨla anɨb gau, nɨbi gau wasö, ñɨ pai pro gau wasö, bɨ gau nöp me paip dausan rö ara.

Jisas ñɨg uɨ adö au abö gɨ ara
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

²² Jisas, bɨ nɨpe gau kale ñɨg böɨ lödanj arlanj a göm hagö, ñɨg magɨb udöm arla nɨjōm nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp hag yuöm, ²³ nɨpe ke God nɨp sabe gɨnɨg ram mɨnōɨ dum ap ara. Mɨdö, ram dugɨg geia pen nɨpe aɨɨ nöp halö dum anɨb lanj mɨdeia. * ²⁴ Pen bɨ nɨpe gau ñɨg magɨb udöm ñɨg wanjō anj kub au arlö nɨjöl gɨ, pɨnöm asad kub yabɨɨ u apöm, ñɨg magɨb u ud ado gɨnɨg rö ga. ²⁵ Magö anɨbu ram gɨsōn nöp runɨg geia u me, Jisas ñɨg uɨ adö u abö gɨ apöm, bɨ nɨpe gau mɨdeila söl au aueia, ²⁶ kale nɨjōm, “U wɨp ana ap auab!” a göm, anɨnɨn gö pɨɨɨɨ göm, aiö kub ɨlaö gɨla. *

²⁷ Jisas pen kalɨp haga, “Pɨɨɨɨ gagmim! Yad nöp auabin!” a ga.

²⁸ Hageia, Pida haga, “Bɨ Kub! Ne nöp auaimön u, yɨp abe hagö, ñɨg uɨ adö au abö gɨ yagol au nɨn,” a ga.

²⁹⁻³⁰ Hageia, Jisas haga, “Anɨb u, au!” a ga.

Hagö, Pida ñɨg magɨb u arō göm, ñɨg uɨ adö u abö gɨ am Jisas mɨdeia au am am anj au amöm nɨɨa, yɨgōn kub yabɨɨ u apöm, ñɨg u ral auajɨp. Anig geia nɨpe pɨɨɨɨ göm, ñɨg yanj had lugöl gɨ, wɨñ kub alöm haga, “Bɨ Kub! Ne yɨp yɨɨɨɨ ud yu!” a ga.

* 14:19: Mad 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37

³¹ Anig hagö, Jisas yinid nip ud sisi udöm haga, “Nih udep magö ne u ulep yabi! göp. Nihön ginig gasi mihöp nihajan?” ö ga. *

³² Anig hagöm, Jisas aip Pida aip nig magib migan u arlö nihöl gi, pinöm asad kub udeia u ur ga. ³³ Anig gö nihöm, bi nipe nig magib migan yan asik mideila gau, Jisas hib nipe haglö adö arö nihöl gi hagla, “Nihö! Ne God Nih nipe yabi!” a gila.

Genesared nibi bi nan ga gau Jisas gö, kamij la
(Mak 6:53-56)

³⁴ Pen kale nig wanö juöm, ram minöh Genesared bönj lödan amjakla. ³⁵ Amjaklö, nibi bi midmidal gau Jisas nip nihöm, Jisas nöp auöp a göm, nibi bi ram minöh sol anib gau magöñhalö wiñ allö, nibi bi nan ga gau magöñhalö daula. ³⁶ Dapöm, Jisas nip neb neb göl gi hagla, “Hanip yau a gö, nibi bi nan göp gai i, waij nöp göl au nöp ud nihlö, kamij lan,” a gila. Hageila nipe yau a gö, nibi bi waij nipe ud nihla gau kalip magöñhalö kamij la. *

15

Nipis nibi bi gimidal rö, Perisi kai u rö nöp gimidal
(Mak 7:1-13)

¹ Pen nin anibu, bi Perisi rimnap, bi lo manö hag ñeb bi rimnap, Jerusalem nibö apöm Jisas nip hagla, ² “Bi ne gai i, nihön ginig apis bac bi manö pör u arö göm, ñimagö kale nig li yuöm wasö, yiharij nöp nan nihbal?” ö gila. ³ Hageila, Jisas pen haga, “Kale nihön ginig God Manö nipe u arö gimim, bac bi gila rö nöp gabim?” ⁴ God haga, “Name nap kalip gi aij gimim ud aij gimim,” a ga. God manö ap hagöm haga, ‘Bi ap nime nap kalip manö naj rimnap hagnab u, kale bi anibu nip al pak löl,’ a ga. ⁵⁻⁷ Pen kale manö anibu kabö göl hag ñagpim. Bi ap, ami bapi arö ginabin a ginab u, kalip hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rimnap kalpe mihöh ñibnep pen mani kalpe mihöh ñeb mani u, uri yad God nip ñinabin a gipin, nihöm mani kalpe mihöh ñeb ap midagöp,’ a ginab. Anig gölö, kale nihmim hagpim, ‘Kale anig gipal u, manö midagöp,’ a gipim. Anig hagpim u, ‘God Manö hagabun,’ a gipim u pen kale piral yabi! hagnab, kale ke hagpim rö gagpim. Kale manö anibu rö nibi bi gau kalip hag ñabim u, God manö hagep bi ne Aisaia nipe bi kalöp rö nöp gasi nihöm, manö nihö yabi! ap kal klän rika. Manö anibu kal klän riköm haga,

⁸⁻⁹ ‘Nibi bi gai i manö pir alöm hagpal,

“God Bi Kub hon,” a gipal u pen
yiharij manö nöp hagpal;
yip midmagö lagpal.

Yip sabe göm,
yiharij manö nöp hagpal.

God Manö nibi bi gau kalip hag ñabun a gipal u pen
bi ram minöh li i nibö

manö kale ke hagnidal manö u nöp ud hag ñi ajaböl!’ a ga,” a ga. *

Nibi bi nan gac göp gau
(Mak 7:14-23)

* **14:31:** Mad 8:26; Mak 4:39 * **14:36:** Mad 9:20-21 * **15:4:** Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* **15:8-9:** Ais 29:13

10 Jisas anig hagöm, nibi bi mideaile gau wiñ alö aueila haga, “Manö hagabin i, niñ aij g+mim! 11 Nibi bi gau nan magö gau halöwañlö ñiñlö, hibur an kalip yan amöm pri gagöp; hibur an kale yan gasi naj niñöm hagpal u me, pri gac halö midpal,” a ga. *

12 Pen Jisas bi nipe gau apöm Jisas nip hagla, “Bi Perisi gau manö hagpan u niñlö, nöp mulu lugöp u, ne niñban?” ö gila. 13 Hageila, Jisas haga, “U manö midagöp. Bap yad kumi kabö adö lan midöp u, nan yiñ nipe yimagöp gau magöñhalö il halö big ju ud yunab. 14 Bi anib gau kale amgö we. Bi amgö we ap, bi amgö we ap nip ut gi damöm, miñöngöl ulöm miñgan u ap lug paknabil,” a ga. *

15 Jisas anig hageia, Pida haga, “Manö anibu manö hod rik hagpan il u hanip hag ñö niñjun,” a ga.

16-17 Hageia, haga, “Kale niñagpal rö, kale u rö nöp niñagpim anñ Niñim! Nan niñön niñön hañöwañlö niñbal gau, God niñjö, manö midagöp. U yiñharññ niñöm, hib halö kil yubal. 18 Hibur an kale yan gasi naj niñbal u me, pri halö midpal. 19 Gasi kale ke niñöm, gasi naj niñöm, nibi bi al pak löm, nibi si bi si göm, nan gau si udöm, manö kub hagnaböl ñin u manö piral hagöm, nibi bi rimmnap kalip hag juöm, gipal. 20 Gipal anibu me, God niñjö gac halö midpal; pen nan niñniñ, ñimagö ñig li yuagöm hañöwañlö niñbal u, God niñjö gac gagöp,” a ga.

Kenan nibi ap Jisas manö haga rö niñ uda

(Mak 7:24-30)

21 Jisas ram miñöñ Genesared anibu arö göm, ram miñöñ kub, daun kub miñöp Daia Saidon an gau ara. 22 Amöm anib gau ram miñöñ Kenan gau midö, nibi ram miñöñ anib gau niñbö ap, Jisas nip apöm haga, “Bi Kub, Depid Ni nipe, yip mög niñmön! Pai yad u kijaki aban alö, mid aij gagöp,” a ga.

23 Hageia, Jisas pen hagaga. Pen bi nipe gau apöm, Jisas nip hagla, “Nibi i hanip hain göl gi, manö hauñ nöp gab. Nip hag yu gau aran!” a gila.

24 Hageila, Jisas haga, “God yip yuö aunö u, Juda nibi bi God nip arö gipal gau, kalip nöp udnam, a gem, aunö,” a ga. * 25 Anig hageia, nibi Juda wasö anibu apöm, Jisas mideaile il au kugom yimöm haga, “Bi Kub, yip gi niñmön!” a ga.

26 Hageia, Jisas haga, “Nan magö ni pai hon ñeb u, niñön giñig ud kain gau mukun?” ö ga.

27 Hageia, nibi anibu pen haga, “Bi Kub, niñjö hagpan u pen, bi kub gau nan niñlö, naböñ naböñ gau abañ mo gau lugö, kain gau halö niñnaböl,” a ga.

28 Hageia, Jisas haga, “Nibi me, yip niñ ud pidön gipan u me, nan hag niñban u ginabin,” a ga. Anig hagö niñöl gi, kijaki u magö anibu nöp pai nipe u nip arö göm höñ arö, nip kamñ la.

Jisas nibi bi iru nöp kalip gö, kamñ la

29 Jisas ado gi Niñ Wanjö Galili goñ böñ lödan amöm, sir u gilan göm, am dum lan asika. 30 Asik midö niñöl gi, nibi bi iru nöp, nibi bi ma naj ga gau, amgö we ga gau, niñmagö ma gi ga be wa be ga gau, añab ado gö manö hagagla gau, nan niñön niñön ga gau magöñhalö dapöm, Jisas mideaile ma

* 15:11: Mad 12:34 * 15:14: Luk 6:39; Ro 2:19 * 15:24: Mad 10:6

if au lälö nıñöl gı, kalıp gö kamıñ la. ³¹ Anıg gö, nıbi bı anıb gau nıñöm, aiö göm hagla, “Hon Isrel nıbi bı God hon u aij yabı. Nıbi bı aıab ado ga gau gö, manö hagaböl; nıbi bı nın ma gı ga be wa be ga gau gö, kamıñ löp; nıbi bı ma naij ga gau gö, aj aij gaböl; nıbi bı amgö we ga gau gö, amgö nıl nıñaböl,” a göm, hib nıpe haglö adö ara. *

Jisas bı po dausan rö nan nıñ nıñla
(Mak 8:1-10)

³² Jisas bı nıpe unbö mıgan lañ kalıp wıñ al hagö, aueila, haga, “Nıbi bı gai i kalıp mög nıñabin. Nın mıhau nıgan yad aip mıdajal pen kale nan magö mıdagöp. Kalıp yıharıñ hag yunö, amöm adan anı au amgö mımainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bı nıpe gau hagla, “Ram mıñnöh nıbi bı iru mıdagpal anı anıb gai i, nan magö gai nıbö ulhai nıñjun dapun, nıbi bı iru nöp anıb gai i nıno nıñnaböl?” ö gıla. ³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gı rö mıdöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun jıñ kabsal pro rımnap halö mıdöp,” a gıla. ³⁵ Hageila, Jisas nıbi bı gau kalıp hagö, mıñnöh adö anıb au asıkla. ³⁶ Kale anıg göm asıklö nıñöl gı, nıpe bred magö unbö mudun jıñ u udöm, kabsal pro gau abe udöm, God nıp aij a göm, ud jö göm, bı nıpe gau kalıp nıñ, kale pen udöm, nıbi bı gau kalıp nıme lı nıñla. ³⁷ Anıg göl nıme lı nıñla, nıñlö, nıñlö, mudun gö, nıñ haköl rö laga. Naböh naböh arö gıla gau me, Jisas bı nıpe gau wadı unbö mudun jıñ ud yaglö, böñ nöp ajmaj raua.

³⁸ Nıbi bı nan nıñla anıb gau, nıbi gau wasö, nıñ pai pro gau wasö, bı gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anıg nan nıñöm, Jisas nıbi bı anıb gau kalıp hag yuöm, nıpe nıñ magıb udöm, ram mıñnöh Magadan böñ lamıñ amöm, ram mıñnöh anı anıb gau ara.

16

Jisas nıp hagla, “Nan gagep rö ap gö nıñjun,” a gıla
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Bı Perisi rımnap, bı Sadyusi rımnap, Jisas nıñnöh gainım nıp hag juun a göm, apöm nıp hagla, “Ne Mesaia u mıdpın a gıpan u, nan gagep rö ap kumi kabö adö lañ nıbö gaimön, nıñö hagpan a gun, nıñjun,” a gıla. *

² Hag nıñeila, Jisas haga, “Sıdö wad amöm, kumi kabö hagape gagep gö nıñöl gı hagnabım, ‘Ram rık aij gıñab,’ a gıñabım. ³ Sıb halö sıdö lım gıñg göm hagape hagape göm kumi wam nıñ nıñöl gı, hagnabım, ‘Möh alnıg gab,’ a gıñabım. Anıg gımım nıñ aij gıñpım u, pen yad urı nan nıñnöh nıñnöh gabin i, kale nıñabım pen if u nıñagpım. ⁴ Kale nıbi bı mıñı mıdpım gau, mıd aij gagmım, God nıp gası u nıñagpım. Nan gagep rö ap gö nıñjun, a gıñpım u, yad gıñö nıñagnabım. Bı Jona nıp ga rö, adö u yıp gö, nıñnabım,” a ga. Jisas anıg hagöm, kalıp arö göm mıgan ap ara. *

Nan yıś a gıpal rö u, Jisas manö hod rıñköm haga
(Mak 8:14-21)

⁵ Jisas abe, bı nıpe gau abe nıñ magıb udöm, nıñ wanö böñ lödan amöm nıñla, bred gau hauı göm dauagla. ⁶ Anıg nıñöm Jisas bı nıpe gau kalıp haga,

* 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mad 14:14 * 16:1: Mad 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mad 12:39; Luk 11:29

“Bî Perisi, bî Sadyusi, yîs kale u, nîŋ aij gîmim,” a ga. * ⁷ Jisas anîg haga nîŋöm, bî nîpe gau, ke hag nîŋ hag nîŋ gôm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anîg hagab,” a gîla.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila anîbu ke nîŋöm haga, “Kale nîhön gînîg bred dauagpun, a gîmim, hag amîl apîl gabimîŋ Kale yîp nîŋ ud aij gâgpim. Bî paip dausan rô mîdeila nîn u, bred magö unbö mamîd u udem, ud jö gî nîainö, nîŋöm naböŋ naböŋ pîl pali geila, wadî aigegö rô yagpe ajmanî raua?”

¹⁰ “Pen nîn hain u, bred magö unbö mudun jîŋ udem, bî po dausan rô mîdeila u nîainö, nîŋöm naböŋ naböŋ pîl pali geila, wadî aigegö rô yagpe ajmanî raua?” * ¹¹ Nîn anîbu kale ke mîdmim, bred wadî yagpe u pen mîñi manö hod rîk hagajîn u nîŋagmim, ‘Bred nan a gî hagab,’ a gîpim. Bred nan a gî hagagabin. Bî Perisi gau abe, bî Sadyusi gau abe, yîs kale u kalöp udnîm rô löp u, a gem, hagabin,” a ga. ¹² Anîg hagö, kale nîŋla nan yîs bred halö lîbal u hagaga; bî Perisi gau abe, bî Sadyusi gau abe, manö hag nîbal u nîŋagmim, a gôm, manö hod rîkôm haga.

Pida Jisas nîp haga, “Ne Mesaia u, God kamîŋ u Nî nîpe yabî,” a ga
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai anî au amjaköm, bî nîpe gau kalîp hag nîŋöm haga, “Nîbi bî gau Bî Nî nîpe bî an a gîpal?” ö ga.

¹⁴ Hageia, bî nîpe gau hagla, “Rîmnap Jon bî nîg pak nîeb u, a gîpal; rîmnap, Ilaija, a gîpal; rîmnap, Jeremaia, a gîpal; rîmnap pen bî God manö hagep ap, a gîpal,” a gîla. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalîp haga, “Kale ke pen, yîp an a gîmim nîŋbim?” ö ga.

¹⁶ Hageia, bî nîpe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamîŋ u Nî nîpe yabî,” a ga. *

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Jona nî nîpe Saimon. Manö hagpan anîbu, aij hagpan. Ne gasî kabö rô nîŋban anîbu, ke gau nîbö auagöp; Bap kumi kabö adö laŋ u nöp, nöp gasî anîbu nîö, ne kabö rô nîŋban. *

¹⁸ “Yad nöp hagabin, ne Pida. Gasî kabö rô nîŋban anîbu, yad nîbi bî yad gau gau uŋ gî dapem, cöc yad kabö anîbu adö u lînabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug paknîm rô lagöp. *

¹⁹ “God ram mînön kumi kabö adö laŋ au, ki rib u nöp nînabin. Ne mînön naböŋ il i mîdmön, nagî adö mai nîŋmön kabö rô gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rô nöp wasö gînab. Pen nagî adö mai nîŋmön kabö rô mîdöp, yau a geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rô nöp yau a gînab,” a ga. *

²⁰ Jisas anîg hagöm, bî nîpe gau kalîp haga, “Nîbi bî gau kalîp, yad Mesaia me anîbu, a gîmim, hagagmim,” a ga.

Jisas, “Ilön udem umem uraknabin,” a ga
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Nîn anî bu u, Jisas bî nîpe gau kalîp, bî gau yîp anîg anîg gînaböl, a gôm, waiö hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bî manö ud asîkep gau löm, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau löm, bî God lo manö hag nîeb bî gau

* **16:6:** Luk 12:1 * **16:8-9:** Mad 14:17-21 * **16:10:** Mad 15:34-38 * **16:14:** Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Ep 2:20 * **16:19:** Mad 18:18; Jon 20:23

löm, yip ilön ñöm al pak lınaböl. Pen ñın mihöp midem, ñın mihöp nigan u kauyan uraknabin,” a ga.

²² Anig hageia, Pida, Jisas nip dam go! au amöm, manö klö rö hagöm haga, “Bı Kub! Nöp anig gagnım! Manö anıbu hag aij gagpan. God nöp abad midö, anig gagnım,” a ga.

²³ Hageia, Jisas ado göm, Pida nip haga, “Seden, yip arö gimön aru! Yip nihön ginig wasö gimön hagabön? God gası nıjüb rö nıjagpan; nıbi bı gası nıjbal rö nöp nıjmön hagabön,” a ga.

²⁴ Jisas anig hagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıbi bı an an yip lau adö midun a gaiöl u, nan mınöñ naböñ il i gası kub nıjbal u arö göm, hañ roman kale ke gası kub nıjbal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göl. * ²⁵ Nıbi bı an, yad Jisas nip udnö aij gagnab, a göm, nıjrab u, kamıñ midagnab; pen nıbi bı an, yad Jisas nip nıñ ud midainö yip nihön gaiöl u, manö midagöp a gınab u, pör nöp kamıñ nöp mideinab. *

²⁶ “Nıbi bı an nan mınöñ naböñ adö il i udnam, a göm, gö arnab u, gası kub nıpe u adö anıbu nöp areinab me, kamıñ pör midep u udagnab. Aka God nip nan anıb gau rauöm, kamıñ pör midep u udnabıñ Wasö yabıl! *

²⁷ “Hainö yad Bı Nı nıpe, Bapi mailö pıdöñ udem, ejol gau aip ado gı aunabin ñın u, manö kub u nıñem, nıbi bı gı aij gıpal gau ke lem, nıbi bı gı naj gıpal gau ke lem, pen ñınabin. *

²⁸ “Yad kalöp nıjö yabıl hagabin, kale nıbi bı midpım gai i, rımnab kamıñ mideinabım me, Bı Nı nıpe nıbi bı udöm, kumi kabö adö lan au abad mideinab ñın u, Bı Nı nıpe auö nıjöl gı, nip nıjrabım,” a ga.

17

Jisas hañ roman ke yabıl la

(Mak 9:2-13; Lük 9:28-36)

¹ Jisas manö anıbu hagöm, ñın unbö kagol jıñ u midöm, Pida, Jems, Jems nımam Jon kalıp yam u! gı, dum i gılan ap amöm, ke mideila. ² Anig göm midlö nıjöl gı, Jisas hañ roman nıpe u ke yabıl löm, mulu adıñ u sıdö rö nıñöm, wañı nıpe u mımailö yabıl ga. * ³ Anig gö nıjöl gı, kale nıñla, bı God manö hagep nöd umlö, Mosıs aip İlaija aip, apıl Jisas aip manö hag mideila. ⁴ Kale nıñöm, Pida Jisas nip haga, “Bı Kub. Hon aui midpun u, aij yabıl midpun. Ne yau a gimön, ram bada mıhau nıgan gun, nöp ap, Mosıs nip ap, İlaija nip ap,” a ga.

⁵ Pida anig hagö nıjöl gı, kumi rud yabıl ap apöm, kalıp magöñhalö pañu gı yuö yua. Pañu gı yuö yuö nıjöl gı, manö ap kumi anıbu nıbö haga, “Nı midmagö yad i, yip aij yabıl göp. Manö nihön nihön hagnım u, nıñ udmım,” a ga. *

⁶ Manö anıbu anig göl auö nıñöm, Jisas bı nıpe gau gası ıru nıñöm, pıñıñ göm, am mınöñ il au paköm, mulu adıñ kale u mınöñ yan lı mideila. ⁷ Jisas apöm, kalıp ud nıñöm haga, “Pıñıñ gıgmım. Urakım!” a ga. ⁸ Hagö, uraköm nıñla, Jisas nıpe nöp mideia.

* **16:24:** Mad 10:38; Lük 14:27 * **16:25:** Mad 10:39; Lük 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mad 4:8-9

* **16:27:** Mad 25:31; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12 * **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Lük 3:22; Dud 18:15

⁹ Pen sîr u gîyan göl gî, Jisas kalîp haga, “Mîñi nîhôn nîhôn gajîp nîñbim anîbu, nîbi bî gau kalîp hag ñagmim. Hainö Bî Ñî nîpe umöm uraknab ñîn u me, nîbi bî gau kalîp hag ñînabim,” a ga.

¹⁰ Hageia, nîp hagla, “Lo manö hag ñeb bî gau nîhôn gîñg hagnal, ‘Iaija nöd aueinab; hainö Mesaia mîñöñ naböñ if i aunab,’ a gîpal?” ö gîla. *

¹¹ Hageila, haga, “Nîñö hagnal. Manö anîbu mîdöp: ‘Iaija nöd apöm, kalîp hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’ ¹² Pen nîñim. Iaija aua u pen auö nîp nîñagla. Gasî kale ke nîñla rö, nîp gî naij gîla. Bî Ñî nîpe u nîp u rö nöp gîñaböl,” a ga. *

¹³ Jisas anîg hagö, bî nîpe gau nîñla, Jisas Iaija hib haga u pen Jon bî ñîg pak ñeb u nîp nöp haga. *

*Kîjaki aban ala ñî ap, Jisas gö, kamîñ la
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Pen kale ban yan amjaköm nîñla, nîbi bî iru nöp mîdeila. Bî ap, nîbi bî mîdeila an anîb au apöm, Jisas mîdeia au kugom yîmöm haga, ¹⁵ “Bî Kub. Ñî yad u mög nîñmön. Nîp hauî alö, mîd aij gagöp. Pör amöm, mab inöb an gau abe, ñîg an gau abe gî dam pakab. ¹⁶ Nîp dam bî ne gau mîdajal gau ud arnö, gî wasö nîñöm arö gîpal,” a ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Kale nîbi bî mîñi ñîñ i mîdpim gau, God nîp gasî nîñmim nîñ udaggim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale nîñ udmim ke gîñabimî Ñî anîbu ud yîp aui dauim,” a ga.

¹⁸ Hagö, ñî anîbu daueila, Jisas kîjaki nîp aban ala u hag gö, höñ arö, magö u nöp kamîñ la.

¹⁹ Anîg gö, Jisas bî nîpe gau nîpe mîdeia au apöm, ke nöp mîdöl gî, nîp hag nîñöm hagla, “Nîhön gö, kîjaki aban ala anîbu, hag yu wasö nîñun arö gîpun?” ö gîla. *

²⁰ Hageila, Jisas haga, “Nîñ udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö nîñmim arö gîpim. Pen nîñim! Nîñ udep magö kale u mab masded yîñ magö pro mîdöp rö u mîdeinab u, nan nîhön nîhön hageinabim, hagnabim rö gîñab. Nö ilö i, ‘Ke gîdan aru,’ a gîñabim u, arnab. * ²¹ Pen kîjaki aban alöp anîbu, yîharîñ hag yumim rö lagöp. Nan magö arö gîmim, God nîp sabe göl gî mîdmim me, hag yunabim,” a ga.

*Jisas kuöyan haga, “Umem uraknabin,” a ga
(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)*

²² Jisas bî nîpe gau aip ram mîñöñ Galili apöm magum göm, kalîp haga, “Söl mîdöp, Bî Ñî nîpe nîp dam nîbi bî rîmnap kalîp ñeinaböl, * ²³ nîp böñ nöp al pak lîlö umnab u pen ñîñ mîhöp mîdöm, ñîñ mîhau nîgan u kauyan uraknab,” a ga.

Jisas anîg hagö, bî nîpe gau nîp mög nîñöm, gasî iru yabîñ nîñla.

Jisas God sabe gep ram dakîs u ña

²⁴ Pen hainö, Jisas bî nîpe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, bî God sabe gep ram dakîs udep gau kale apöm Pida nîp hagla, “Manö hag ñeb bî kale u dakîs ñöb halö?” ö gîla. * ²⁵ Hageila, Pida haga, “Yau, nîpe dakîs ñöb halö,” a ga. Pen Pida anîg hagöm, ram raul arö nîñöl gî, Jisas nîpe nöd

* **17:10:** Mal 4:5 * **17:12:** Mad 11:14 * **17:13:** Luk 1:17 * **17:19:** Mad 10:1 * **17:20:** Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:22:** Mad 16:21 * **17:24:** Eks 30:13; 38:26

hagöm, Pida n̄p hag n̄n̄öm haga, “Gas̄i ne n̄hön n̄n̄ban? Gapman b̄i kub gau, dak̄is mani gai n̄b̄ö udpal̄j N̄bi b̄i kale ke gau n̄b̄ö udpal aka n̄bi b̄i m̄l̄ö gau n̄b̄ö udpal?” ö ga.

²⁶ Hageia, Pida haga, “N̄bi b̄i m̄l̄ö gau n̄b̄ö udpal,” a ga. Hageia, Jisas haga, “N̄n̄ö, b̄i kale ke gau dak̄is ñagpal. ²⁷ Pen hol ñagnabul u, kal̄p mulu lugn̄m r̄ö l̄öp. An̄b̄ u, ne ñ̄g war̄ö au amm̄ön, naḡi huk yum̄ön, kabsāl n̄öd udnab̄ön u, meg m̄igan ud lakm̄ön n̄n̄nab̄ön, mani maḡö ān̄t̄ ap meg m̄igan u m̄ideinab. Ud dam dak̄is hol m̄h̄öj u ñ̄m̄ön,” a ga. Hageia me, am haga r̄ö n̄öp ga.

18

B̄i kub m̄idaiun, a göm, manö pen pen hagla (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Jisas b̄i n̄pe gau ap̄öm, n̄p hag n̄n̄la, “N̄bi b̄i God udöm, kumi kabö adö laj au abad m̄ideinab gau, an n̄bi kub b̄i kub m̄ideinab?” ö ḡla. *

² Hageila, Jisas ñ̄t̄ pai pro ap w̄iñ alö auö, ud amgö ilö adö kal̄p au urak ñ̄öm, ³ haga, “Yad kal̄öp n̄n̄ö yab̄t̄ hagabin, kale ñ̄t̄ pai pro gau gas̄i n̄n̄bal r̄ö n̄n̄agnabim u, God ram m̄n̄öj kumi kabö adö laj au aragnabim. * ⁴ An̄b̄ u, n̄bi b̄i hon n̄bi b̄i kub m̄idagpun a göm, ñ̄t̄ pai pro i r̄ö m̄ideinaböl u me, God n̄bi b̄i n̄pe ke udöm, abad m̄ideinab āj au, n̄bi b̄i kub r̄ö m̄ideinaböl,” a ga. ⁵ Pen n̄bi b̄i ȳp n̄n̄ udöm, ñ̄t̄ pai pro i r̄ö ud aij ḡnaböl u, kal̄p n̄öp wasö, ȳp abe ud aij ḡnaböl. *

Ñ̄t̄ pai kal̄p nan naj ḡ yambal u (Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Pen n̄bi b̄i r̄imnap ap̄öm, ñ̄t̄ pai ȳp gas̄i n̄n̄ udpal gau, kal̄p nan si nan naj adö u ḡ yamlö, kale gas̄i ȳp u haū göm, nan si nan naj ḡnaböl. N̄bi b̄i an̄g ḡn̄ḡ geinaböl u, n̄öd kabö kub ap uñam u naḡi ud l̄i r̄ib̄k̄öm, dam ñ̄ḡ solwara āj au yublap u aij. Kam̄n̄ m̄idöm, an̄ḡ ḡ naj yab̄t̄ ḡnaböl u, ilön kub yab̄t̄ udnaböl.

⁷ “N̄bi b̄i m̄n̄öj naböj it i m̄dpal gau marö yab̄t̄ ḡnab. Naḡi naj adö u göm, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p gas̄i ñ̄l̄ö, adö an̄bu göm ap lug paknaböl u, naj yab̄t̄ ḡnab. Naḡi adö an̄bu n̄öd ḡm̄dal, m̄ñ̄i ḡpal, hainö u r̄ö n̄öp ḡnaböl. An̄ḡ ḡnab pen n̄bi b̄i adö an̄bu ḡ yamnaböl gau, ilön ke yab̄t̄ udnaböl.

⁸ “Ñ̄magö ma kale u n̄n̄mim, nan si nan naj ḡn̄ḡ gain̄m, ñ̄magö ma u r̄ib̄ ḡ dö ḡ yumim. An̄ḡ ḡmim me, nan si nan naj gep adö u arö ḡmim, God ram m̄n̄öj au ammim, p̄r m̄ideinabim. Wasö u, ñ̄magö ma halö m̄dmim, pen m̄id aij ḡgmim, nan si nan naj gep adö u ḡ dammim, ram m̄n̄öj mab ke p̄r inm̄idöp u arnabim. *

⁹ “Pen amgö u n̄n̄mim, nan si nan naj ḡn̄ḡ gain̄m, amgö böj an̄b̄ lau ud gulu ḡ yumim. An̄ḡ ḡmim me, nan si nan naj gep adö u arö ḡmim, God ram m̄n̄öj au ammim, p̄r m̄ideinabim. Wasö u, amgö m̄h̄öp halö m̄dmim, pen m̄id aij ḡgmim, nan si nan naj gep adö u ḡ dammim, ram m̄n̄öj mab ke p̄r inm̄idöp u arnabim.

* **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mad 10:40; Luk 10:16;
Jon 13:20 * **18:8:** Mad 5:29-30

10 “Kale n̄iη aij ḡimim, ñi pai pro gau nan ȳihar̄iη, a ḡimim, gasi u n̄iηagmim. Yad kalöp hagabin, ñi pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilö adö n̄ipe u ram m̄inöη kumi kabö adö laη au m̄idpal. *

*Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod r̄iköm haga
(Luk 15:3-7)*

11 “Bi Ñi n̄ipe u, n̄ibi bi ur ḡipal gau, kalip udn̄ig aua. *

12 “Bi ap kaj sipsip n̄ipe ñin juöl unbö mam̄id u rö m̄ideinab. Pen añi ap ur geinab u, n̄ipe n̄ihön ḡinabη Sipsip n̄ipe r̄imnap kalip arö gö, nan uηaη uηaη ñiηlö n̄iηöl ḡi, sipsip n̄ipe ur ḡinab u n̄ip ulhai n̄iη arnab. Am ulhai ulhai udöm, m̄iñ m̄iñ yab̄iη ḡinab. 13 Kalöp n̄iηö hagabin, kaj sipsip n̄ipe magöηhalö m̄iñ m̄iñ göp, pen kaj sipsip n̄ipe ap ur gö, ulhai n̄iη dam dam udnab u, sipsip an̄ibu nöp m̄iñ m̄iñ yab̄iη ḡinab. 14 An̄ib u rö, Bapi kale kumi kabö adö laη m̄idöp u, ñi pai pro n̄ipe ap ur gagn̄m, a göm, n̄iη nöp m̄idöp.

Añ mam kale gau kalöp ḡi naij gaiöl u

15 “N̄ibi bi añ mam, a ḡinabön gau, bi ap nöp ḡi naij gain̄m, ne pen ammön, n̄ip aip ke m̄idmön, nöp nan n̄ihön ga an̄ibu waiö hagmön. An̄ig hagö, n̄iη udö me, nañin namam ne yab̄iη m̄ideinab. * 16 Pen ne an̄ig gö, n̄ipe n̄iηagnab u, ne ammön, añ mam m̄ihöp rö uη ḡi dammön, kale n̄iη m̄idlö n̄iηöl ḡi, ne bi an̄ibu aip manö hagmil. * 17 Pen ne an̄ig gö, n̄ipe manö udagain̄m u, n̄ibi bi cöc aubal rö magöηhalö n̄iη m̄idlö n̄iηöl ḡi, manö an̄ibu kalip hag ñimön. Pen ne an̄ig gö, n̄iη udageinab u, ne arö ḡimön. An̄ig ga n̄iηmön hagmön, ‘Bi an̄ibu n̄ibi bi God Manö n̄iηagöm, bi dak̄s udep rö u me, an̄ig göp,’ a ḡimön, n̄ip arö ḡimön.

18 “An̄ib u, yad kalöp n̄iηö hagabin, m̄inöη naböη adö il i wasö geinabim u, God n̄ipe kumi kabö adö laη m̄idöm, u rö nöp wasö ḡinab; pen yau a geinabim u, n̄ipe u rö nöp yau a ḡinab. *

19 “Yad kalöp hagabin, n̄ibi bi m̄ihöp m̄inöη naböη il i m̄idmil, manö hag adö añi l̄imil, Bapi yad kumi kabö adö laη m̄idöp u n̄ip hag n̄iηeinabil u, hag n̄iηnabil rö ḡinab. * 20 Pen n̄ibi bi m̄ihöp aka m̄ihau n̄iηaη rö, gasi ȳip n̄iηöm, ap magum geinaböl u, yad kalip aη an̄ib au m̄ideinabin,” a ga.

Bi wög ḡi ñeb naij u

21 Pida Jisas m̄ideia söl au apöm haga, “Bi Kub. Mam ap ȳip ḡi naij gain̄m u, ñin aigegö rö ḡi naij geinab, yad n̄iηem arö ḡinamη Ñin unbö mudun j̄iη u rö aka?” ga. 22 Hageia, Jisas haga, “Ñin unbö mudun j̄iη wasö; ne bi an̄ibu nöp ḡi naij ḡinab u n̄iηmön arö ḡinabön u, ñin juöl ñin juöl unbö mudun j̄iη u n̄iηmön arö ḡinabön. * 23 God n̄ibi bi udöm ram m̄inöη kumi kabö adö laη au abad m̄ideinab u, aiud adö i rö m̄idöp. Kiη ap n̄ipe bi wög ḡi ñeb n̄ipe r̄imnap kalip mani r̄imnap ñöm, hainö pen ñim a ḡinab. Hainö n̄ipe gasi n̄iηöm hagnab, ‘Kale naböη ñiηaη,’ a ḡinab. 24 Pen m̄idöp u pen ñinaböl, a gö, bi ap n̄ipe mani ilöη ñin juöl iru yab̄iη nan naböη m̄idnab bi u daunaböl. 25 Pen bi an̄ibu pen n̄ipe kub yab̄iη m̄idnab u me, pen ñin̄im rö lagnab. An̄ig gö, bi kub u n̄iηöm, bi wög gep n̄ipe r̄imnap kalip hagnab, ‘N̄ipe göp an̄ibu rö, n̄ip udmim, n̄ibin ñi pai, nan n̄ipe n̄ihön n̄ihön m̄idöp gau magöηhalö

* 18:10: Hib 1:14 * 18:11: Luk 19:10 * 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:16: Dud 19:15; Jon 8:17 * 18:18: Mad 16:19; Jon 20:23 * 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:22: Luk 17:4

udmim, dam sɨkim gɨpe, rauaiöl nɨŋöl gɨ, mani anɨbu dap yɨp ñimim,' a gɨnab. ²⁶ Anɨg hagö, bɨ anɨbu pen, kugom yɨmöm, kiŋ u nɨp hagnab, 'Ne yɨp mög nɨŋmön, abad mɨdaimön; nan adɨŋ ne anɨb gau magöŋhalö naböŋ ralnabin,' a gɨnab. ²⁷ Hagö, kiŋ u nɨp mög nɨŋöm, nan naböŋ nɨpe u, arö gɨmön aru, a gɨnab.

²⁸ "Anɨg göm arö gö nɨŋöl gɨ, bɨ wög gɨ ñeb anɨbu nɨpe pen amöm nɨŋnab, bɨ nɨpe aip wög gɨmɨdil bɨ ap mɨdeinab. Nɨp nɨŋöm, uŋam ud sisɨ löm hagnab, 'Nöp mani ilöŋ añɨ ap ñɨnö u, naböŋ ral!' a gɨnab. ²⁹ Hagö, bɨ nɨpe aip wög gɨmɨdil anɨbu kugom yɨmöm manö neb neb gɨ hagöm hagnab, 'Ne yɨp mög nɨŋmön, abad mɨdaimön; nan naböŋ ne anɨbu magöŋhalö naböŋ ralnabin,' a gɨnab. ³⁰ Hagö, bɨ anɨbu manö nɨp u nɨŋagöm hagnab, 'Nöp dam nagɨ leinabin, nan naböŋ anɨbu naböŋ ralmön nöp me, höŋ arnabön,' a göm, nɨp dam nagɨ lɨnab. ³¹ Anɨg gö, bɨ nɨpe aip wög gɨmɨdal gau, kalɨp hibur naj gö, amöm kiŋ u nɨp manö anɨbu magöŋhalö hag ñɨnaböl. ³² Hag ñɨlö, bɨ kub u, bɨ nɨpe anɨbu nɨp wɨñ alö aueinab hagnab, 'Ne wög gɨ ñeb bɨ naj yabɨ. Ne yɨp mɨtöŋ gajan, nöp mög nɨŋem, nan naböŋ yad nöp mɨdöp u arö gɨpin. ³³ Ne pen nɨhön gɨnɨg, bɨ ne aip wög gɨpil u nɨp u rö nöp mög nɨŋmön, arö gagpan?' ö gɨnab. ³⁴ Bɨ anɨbu bɨ nɨpe aip wög gɨmɨdil u nɨp mög nɨŋagnab u me, bɨ kub anɨbu kal juöm, wög gɨ ñeb bɨ anɨbu nɨp dam nagɨ lep ka abadep bɨ gau ñöm hagnab, 'Nɨp nagɨ lö, ilön gö nɨŋöl gɨ mɨdöm, nan naböŋ yɨp u naböŋ magöŋhalö ralöm nöp höŋ arnab,' a gɨnab. * ³⁵ Kale añ mam rɨmnab kalɨp u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö laŋ au mɨdöp u, kalöp pen u rö nöp gɨnab. Anɨb u, nañɨn namam kale gau kalöp gɨ naj geinaböl u, kalɨp mög nɨŋmim, mɨdmagö lɨmim, arö gɨmim," a ga. *

19

Bɨ nɨbi udnɨg, böŋ nöp udnab; hainö nɨp hag yuagnab
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö anɨbu hag pɨs göm, ram mɨnönŋ Galili arö göm, ram mɨnönŋ Judia, ñɨg Jodan böŋ lödan adö ara. ² Areia, nɨbi bɨ iru yabɨ nɨp hain geila nɨŋöm nɨbi bɨ nan ga gau gö kamɨŋ la.

³ Pen bɨ Perisi gau, Jisas nɨp hag nɨŋno, manö naj rɨmnab hagnɨm, a göm, apöm hagla, "God Mosɨs nɨp hag ña lo manö u, nɨbi ap nan pro ap gɨ naj gɨnab u, bɨ nɨpe nɨp hag yunɨg, hag yunab aka wasöŋ Ne nɨhön gasɨ nɨŋban?" ö gɨla.

⁴ Hageila, Jisas haga, "God Manö kalɨ klɨñ rɨkka u kale amgö lɨ nɨŋagpim arŋ Ram mɨnönŋ hadame dagol gɨ la ñɨn u, bɨ ap, nɨbi ap, gɨ la. * ⁵ God haga, 'Adö anɨbu me, bɨ gau nɨme nap aip mɨdöm, nɨbi udöl gɨ, nɨme nap arö göm, kale ber mɨhau jɨm ñöl han mɨdlö hañ romanŋ añɨ yabɨ lɨnab,' a ga. * ⁶ Anɨb u me, God hagö hañ romanŋ kale mɨhöp wasö; uri jɨm ñöl añɨ lɨnab anɨbu, bɨ ap apöm, kalɨp hag ud asɨk ke ke lagnab wasö," ga.

⁷ Jisas anɨg hageia, bɨ Perisi gau nɨp hagla, "Pen nɨhön gɨnɨg Mosɨs manö ap kalɨ klɨñ rɨköm haga, 'Nɨbi hag yunɨg, nɨbi i böŋ nöp arö gabin, a gɨmim, köp ap kalɨ klɨñ rɨk ñimim, hag yumim,' a ga?" ö gɨla. *

⁸ Hageila, Jisas haga, "Kale nɨbi bɨ manö nɨŋ udagpim u me, Mosɨs anɨg haga. Pen God nɨbi bɨ hadame gau gɨ la ñɨn u, anɨg gagmɨdal. ⁹ Pen yad

* **18:34:** Mad 5:25-26 * **18:35:** Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * **19:4:** Jen 1:27; 5:2

* **19:5:** Jen 2:24; Ep 5:31 * **19:7:** Dud 24:1-4; Mad 5:31

kalöp hagabin, bî an, nîbin u bî ap aip ud gîlô wasö, yîharîŋ nöp hag yuöm, nîbi hain nîbö udnab u, nîbi si udnab nîŋöm God nîŋö naji yabîŋ gî nab; nîpe nîbi si udep bî me u,” a ga. *

¹⁰ Jisas anîg hagö, bî nîpe gau hagla, “Bî gau nîbi kale yîharîŋ hag yuagnaböl u, bî praj mîdöm nîbi udagöl u aij,” a gîla.

¹¹ Hageia, Jisas haga, “Bî magöŋhalö yîharîŋ mîdaiöl rö lagöp. God bî yîharîŋ mîdaiöl, a göm, hag la gau nöp, yîharîŋ mîdaiöl rö löp. ¹² Bî rîmnap, kale waŋa lagö yag daubal gau, nîbi udagpal. Bî rîmnap, bî rîmnap waŋa kalîp rîb gî dö gîpal gau, nîbi udagpal. Pen bî rîmnap, God nîbi bî udöm kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab wög u gun, a göm, nîbi udagpal. Kale bî praj mîdun, a gîmim, bî praj mîdeinabim u aij,” a ga.

*Jisas nîmagö ara nîpe u nî pai pro nabîc cög adö laŋ la
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Nîbi bî gau, “Jisas nîmagö nî pai hon nabîc cög adö laŋ löm, God nîp sabe gaŋ,” a göm daueila, pen bî nîpe gau kalîp nîŋ ij halö löm hag gîla.

¹⁴ Anîg gîlô, Jisas pen nî pai anîb gau wîñ alö aueila nîŋöl gî, bî nîpe gau kalîp haga, “Nîhön gînîg kalîp anîg hag gîpimŋ Nî pai pro anîb gau arö gîpe yîp aulan. God nîbi bî udöm, kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab u, nî pai pro anîb gau rö,” a ga. * ¹⁵ Anîg hagöm, God nî pai pro anîb gau kalîp pîg mîdeiaŋ, a göm, Jisas nîmagö ara nîpe u nî pai pro nabîc cög adö laŋ löm, ram mînönŋ mîgan ap ara.

*Bî ap nan nîpe iru nöp mîdeia
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Bî ap Jisas mîdeia au apöm haga, “Manö hag ñeb bî. Yad nan nîhön aij u gem, pör mîdep u udnam?” ö ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yîp nîhön gînîg, nan aij mai, a gîmön, hag nîŋabön? God aîŋ me Bî aij. Pen pör pör mîdeinam, a gîmön u, lo manö hagöm kalî kîñ rîkla gau nîŋmön hagöp rö gîmön,” a ga. *

¹⁸ Hageia, haga, “Lo adö mai rö hagabön?” ö ga. Hageia, Jisas haga, “Wip al pak gagmön; nîbi si bî si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnaböl u, manö piral hagagmön; * ¹⁹ name nap manö hagöl adö u nöp nîŋmön hain gîmön; ne ke mîdmagö lîban rö, nîbi bî rîmnap kalîp mîdmagö lîmön,” a ga. *

²⁰ Anîg hageia, bî praj anîbu haga, “Lo manö gau magöŋhalö nîŋ hakpin. Pen yad nîhön nan aij u gem, kamîŋ pör mîdep u udnam?” ö ga.

²¹ Hageia, Jisas haga, “Mîd aij yabîŋ gînam, a gîmön u, nan ne gau magöŋhalö yumön, mani udmön, nîbi bî mög gep rö gau kalîp nîmön me, mîd aij gep ne u mîdeinab God ram mînönŋ kumi kabö adö laŋ au. Pen yad hagpin rö gîmön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

²² Hagö, bî praj anîbu nan nîpe iru mîdeia rö, manö anîbu nîŋöm, gasî iru nîŋöl gî ara.

²³ Pen nîpe anîg göl arö nîŋöl gî, Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Yad kalöp nîŋö yabîŋ hagabin, nîbi bî mani nan kale iru mîdeinab gau, God nîp uŋham gasî nîŋ udlö, kalîp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab. ²⁴ Kaj kamel gau, kalî mauöt nagî yubal mîgan u arnîg arnaböl; pen nîbi bî nan

* 19:9: Mad 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:14: Mad 18:2-3 * 19:17: Lep 18:5; Luk 10:28 * 19:18: Eks 20:12-16; Dud 5:16-20 * 19:19: Eks 20:12-16; Lep 19:18

iru mîdöp gau, God nîp uþham gasî nîŋ udlö, kalîp udöm abad mîdeinab,” a ga.

²⁵ Jisas bî nîpe gau manö anîbu nîŋöm, gasî kub nîŋöm hagla, “Pen bî aij anîbu, God ud kumi kabö adö laŋ au ud aragnab, a gîpan u, nîbi bî an rö ud arnab?” ö gîla.

²⁶ Hageila, Jisas kalîp nîŋöl gî haga, “Nîbi bî gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan nîhön nîhön gîŋg, gîŋab,” a ga.

²⁷ Jisas anîg hageia, Pida haga, “Nöŋ! Hon nan hon gau magöŋhalö arö gun, ne aip nöp cîg gun aipun u, hon pen nan nîhön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp nîŋö hagabin, ñîŋ hain u yad mailö pîdörŋ halö apem, nîbi bî magöŋhalö abad mîdeinabin. Ñîŋ anîbu me, kalöp bî yîp hain geinabim gau hagnö, Isrel nîbi bî il ke ke unbö mîgan laŋ gau, kalîp abad mîdeinabim. * ²⁹ Nîbi bî yîp nîŋ udöm, ram, nîŋîŋ nîmam, nîme nap, ñî pai, wög adîŋ, nan nîhön nîhön gau arö gîŋaböl gau, God kalîp hauŋ gagnab; nan anîb gau rö kalîp pen iru yabî ñöm, pör mîdep kalîp ñîŋab. ³⁰ Pen nîbi bî uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabî gau mîdeinaböl. Pen nîbi bî uri jöl adö yabî au mîdpal gau, hainö iru nöp nöd am mîdeinaböl. *

20

Nîbi bî nagî wain wög gîpal gau, manö hod rîkôm haga

¹ Jisas anîg hagöm haga, “God nîbi bî udöm abad mîdeinab u, aiud adö i rö mîdöp. Bî wain wög nap nîbö ap, bî rîmnap am daunö, wög yîp u gîlaŋ, a göm, ram gîsön rîka magö u uraköm, am bî rîmnap uþhai nîŋöm,

² kalöp mani silpa magö añî añî raunabin, a göm, kalîp aip manö hag adö añî löm, hag yuö, am wain wög nîpe u wög geila. ³ Pen sîdö yöp anŋ au ap ranab magö u, am maker au amöm nîŋa, bî rîmnap yîharîŋ mîdeila.

⁴ Kalîp nîŋöm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. ⁵ Hagö, am wög nîpe u geila. Pen sîdö anŋ kub laŋ magö u abe, sîdö gamîŋ gab magö u abe, manö anîbu nöp hagöm, bî rîmnap halö udö, wög nîpe u geila. ⁶ Sîdö wad arnîg gab magö u, kuöyaŋ maker au amöm nîŋa, bî rîmnap halö ap mîdep nöp mîdeila. Kalîp haga,

‘Kale nîhön gîŋg ñîŋ i wög gagmim, yîharîŋ yabî mîdpim?’ ö ga. ⁷ Hageia, nîp hagla, ‘Bî ap hanîp wög ap ñagöp,’ a gîla. Hageila, kalîp haga, ‘Kale u rö nöp am wain wög yad u gîmim,’ a gö, am wög geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bî abad mîdep nîpe u nîp haga, ‘Ne ammön, bî wög yîp gaböl gau kalîp hagö, aulö, bî hainö hagnö aubal gau, mani kalîp u nöd ñîmön;

bî nöd hagnö aubal gau, mani kalîp u hainö ñîmön,’ a ga. *

⁹ “Hagö, bî abad mîdep u, bî anîb gau kalîp wiñ alö aueila, bî sîdö wad arö nîŋöl gî, ap wög gîla gau, ap mani kale u nöd udlä. ¹⁰ Pen kale anîg göl udlö nîŋöl gî, bî nöd hagö, ap wög gîla gau, hag nîŋla e, ‘Hon mani kub u udnabun,’ a gîla u, pen hainö udöl gî nîŋla, kale mani añî anîbu nöp udlä.

¹¹ Udöm, adîŋ bî wain wög nap nîbö u aip pen pen hagöm hagla. ¹² ‘Hon nîhön gîŋg, bî hain aubal gau mani udpal añî u rö nöp udpun? Hon hilîm halö urakun, sîdö kal nîŋö nîŋöl gî, wög gîno gîno iru göp u, pen bî ap pro magö ap wög gajal mani ñîban rö nöp hanîp ñîban!’ a gîla. ¹³ Hageila, bî wög naböŋ nap nîbö u nîŋöm, bî kale ap nîp haga, ‘Mam, nöŋ! Nöp gî naij

* 19:28: Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21

* 19:30: Mad 20:16; Luk 13:30

* 20:8: Lep 19:13;

gagpin. Nöp mani ñ+nabin a gipin rö ñ+bin. ¹⁴⁻¹⁵ Bî hain aubal gau, bî nöd aubal gau aip adîp adîp ñ+nîg, ñ+nabin. U nan yad. Anîb u, bî rîmnap ai gî+nîg göm wasö gî+nabölñ Kalîp halöwałö ñ+bin u, ne ai gî+nîg gî+mön mulu lugöññ Mani ñ+bin u ud ram ne aru!’ a ga,” a ga.

¹⁶ Jisas aiud anîbu hagöm, haga, “Nîbi bî hain mîdpal gau, nöd mîdeinaböl; nîbi bî nöd mîdpal gau, hain mîdeinaböl,” a ga. *

Jisas kuöyañ haga, yîp al pak lîlö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gî, adan an au, bî nîpe unbö mîgan lañ kalîp dam goł gau amöm, ke mîdaila nîñöl gî kalîp haga, ¹⁸ “Kale nîñim! Hon Jerusalem arno, Bî Ñî nîpe nîp mumug göm, nîp dam God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, lo manö hag ñeb bî gau abe, ñîmagö adö kalîp u leinaböl, kale nîp manö kub hagöm hagnaböl, ‘Bî i nîp al pak lep,’ a gî+naböl. * ¹⁹ Anîg hagöm, Juda bî wasö gau kalîp ñeinaböl, nîp hag juöm, rapî+n paköm, dam mab ba lañ al pak lîlö umnab. Ñî+n mîhöp mîdöm, ñî+n mîhau nîgan u kauyañ uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bî kub mîdnîg gasî nîñlö

(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi ñî nîpe mîhöp, nîme ñî anîb mîhau uł gî, Jisas mîdeia au apöm, ubör yîhön göm haga, “Yad manö ap mîdajîp auabin,” a ga.

²¹ Hageia haga, “Manö anîbu nîhön?” ö ga.

Hageia, haga, “Yîp aij gî+nab u, hainö ne kiñ mîdmön, nîbi bî abad mîdeinabön ñî+n u, ñî yad mîhau ba nöp au asi+knabil,” a ga. *

²² Anîg hageia, Jisas haga, “Manö yîp hag nîñbil u, nîñ aij gagpil. Ñîg asi yad ñîñnîg gabin u, kale mîhön u rö nöp ñîñnabil?” ö ga. Hageia haglö, “Yau! Ñîñnabull!” a gîlö. *

²³ Hagailö haga, “Nîñö hagabil. Ñîg asi ñîñnîg gabin u ñîñnabil. Pen bî an yîjîg böñ lau, bî an sîdagö böñ lau asi+k mîdeinabil u, hagagnabin. Manö u nan yad wasö; Bapi manö nîpe. Nîbi bî nîpe ke hag löp gau anîb rö mîdeinabil,” a ga.

²⁴ Bî nîpe anîb mîhau manö anîbu anîg hagailö, bî nîpe unbö sîduñ lañ manö u nîñlö, mulu lugö, mamil mîhau kalîp manö hag gîla. ²⁵ Jisas pen bî nîpe gau kalîp magöñhalö hagö aueila haga, “Kale nîñbim, Juda nîbi bî wasö gau, kiñ kale kłö göm, abad mîdpal; bî kub kale manö nîhön nîhön hagnaböl u nîñöm, ana udöm, hain gî+naböl me. * ²⁶ Pen kale gîpal rö gagmim. Bî an bî kub mîdainîm u, bî pro rö mîdöm, nîbi bî rîmnap kalîp wög gî ñeb bî rö mîdainîm. * ²⁷ Bî an bî kub yabîl mîdainîm u, bî pro ramö gau rö mîdöm, nîbi bî rîmnap kalîp nagî wög gep bî rö mîdainîm. ²⁸ Bî Ñî nîpe u, nîbi bî gau kale wög yîp gîlan a göm, auaga; wög kalîp gî ñî damem, hainö nan sî nan naij gîpal adö u hajî gî umnö, kale kamîñ aröl, a göm, aua,” a ga. *

Jisas bî amgö we ga mîhau gö, amgö ñîl nîñlö

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

* **20:16:** Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mad 16:21; 17:22-23 * **20:21:** Mad 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mad 26:39; Jon 18:11 * **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26:** Mad 23:11; Mak 9:35 * **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö n+ñöl gı, n+bi b+ iru nöþ n+þ hain g+la. ³⁰ B+ amgö we m+hou adan goł au as+ik m+dlö n+ñöl gı, “Jisas auab,” a g+lö n+ñmil, meg m+gan dap ranmil haglö, “Depid N+ n+pe, hal+þ mög n+ñmön!” a g+lö.

³¹ Hagailö, n+bi b+ gau kal+þ m+hön n+ñ ij halö hagöm hagla, “Manö hauł gagmil!” a g+la. An+g hagla u pen, manö kal+þ u udagöm, meg magö rap+ñ dap ranmil haglö, “Depid N+ n+pe, hal+þ mög n+ñmön!” a g+lö. ³² An+g hagailö, Jisas p+dön göm, kal+þ m+hön w+ñ alöm haga, “Hal+þ n+hön gan, a g+mil, y+þ w+ñ alabil?” ö ga. ³³ Hageia haglö, “B+ Kub, hal+þ amgö we göp u gö ñ+l n+ñjul!” a g+lö. ³⁴ Hagailö, Jisas kal+þ m+hön mög n+ñöm, amgö kal+þ u ud n+ñö, yöþ magö u nöþ amgö ñ+l n+ñlö, n+pe arö n+ñöl gı, hain g+lö.

21

Jisas Kiñ rö Jerusalem ara

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas b+ n+pe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram m+ñönj pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, b+ n+pe m+höp hag yuöm haga, ² “Kale m+hönj ram r+ñg aglö nö lödañ ammil n+ñnabil, kaj donki n+me pi am+l m+hou nagı ad+ik l+naböl m+deinabil. N+ñmil, nag+ u hub+ikmil pañ+d daumil. ³ Pen n+bi b+ ap apöm, n+hön g+n+g kaj donki hon u hub+ik ud arabil a gain+m u, pen hagmil, ‘B+ Kub u wög m+do, hagaj+þ udn+g aubul,’ a g+mil, y+ñ+d yau a geinil, daunabil,” a ga. ⁴ Pen kal+þ m+hönj hag yuö arlö an+bu, b+ God manö hagep ap g+naböl, a göm, kal+ k+ñ r+ka rö nöþ ga. N+pe haga, ⁵ “Jerusalem n+bi b+ kal+þ haggim, ‘Kiñ kale b+ hain u, kaj donki adö u as+iköm, kalöp auab.

N+pe kaj donki pi adö u as+iköm auab,’ a g+mim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas b+ n+pe hag yuö arlö an+þ m+hou, haga haga rö, ⁷ kaj donki n+me abe, pi marep abe pañ+d dauailö, b+ n+pe gau wañj m+lö ud juöm, kaj donki adö lañ laila, Jisas adö au as+ka. ⁸ N+bi b+ iru nöþ, B+ Kub auab, a göm, wañj m+lö kale adö lañ rol l+m+dal gau ud juöm, adan majö au l+la. R+mnap am köp ułañ, mab ułañ gau r+þ g+ dö g+ dapöm adan majö au l+la. ⁹ N+bi b+ gau Jisas n+þ b+g g+gabö göl amöl g+ meg magö dap ranöm hagla, “N+ñim! Depid r+kö, r+k damöm r+köp u, auöp i.

N+þ aij a gabun!

B+ Kub n+þ yuö auöp b+ an+bi me,

n+þ aij a gabun!” a g+la. *

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö n+ñöl gı, n+bi b+ gau magönjhalö hag am+l ap+l göm hagla. “B+ an+bu an?” ö g+la. ¹¹ Hageila, n+bi b+ Jisas aip aula gau hagla, “B+ i me Jisas, b+ God manö hagep Nasared, ram m+ñönj Galili n+bo u,” a g+la.

Jisas n+bi b+ God sabe gep ram nan s+kim geila gau kal+þ r+di+k g+ hön yan yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yan amöm n+ña, n+bi b+ gau nan s+kim g+ m+deila. N+pe n+ñöm, kal+þ magönjhalö r+di+k yuöm, abañ bad mani löm, pen pen y+mj+ik gaila gau ud ado göm, b+ yaur s+kim göm, mab po adö as+ik m+deila gau, ud ado ga. ¹³ An+g göm kal+þ hag göm haga, “God Manö kal+ k+ñ r+kla u, God haga,

* 21:5: Sek 9:9 * 21:9: Sam 118:25-26

'Ram yad u yip sabe gep ram, pen kale gipim u,

b+ nan si udep ram ap rö löp,' a ga," a ga. *

14 Pen Jisas nipe God sabe gep ram raul migan anibu midö nijnöl gi, nibi b+ amgö we ga rimnap, nibi b+ ma naj ga rimnap aueila, kalip gö kamijn la.

15 Nipe nan gagep rö gö, ni+ pai pro gau wiñ alöl gi hagla, "Nöp aij a gabun! Depid Ni+ nipe! Use!" gila. Pen kale anig geila, b+ God nip nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe nijnöl, kalip mulu yabih luga.

16 Mulu lugö hagla, "Nöp hagaböl u nijnabön?" ö gila. Hageila, Jisas kalip haga, "Yau! Hagaböl u nijnabin u pen kale manö rimnap kal+ kiiñ riköm hagla, 'God, ne ginabön nijnöm ni+ pai pro ni+ painaj gau hib ne haglö adö arnab,' a gila. Kale manö kal+ kiiñ rikla anibu, amgö li+ nijnagim ar?" a ga. *

17 Anig hagöm, kalip arö göm, am ram rihig aglö Bedani hana.

Jisas hagö, mab kia u mhep ga

(Mak 11:12-14,20-24)

18 Ruö Jisas ado gi Jerusalem aramöm adan an gau arö, nip kiyö lö, 19 adan majö goi au nija, mab kia ur ap mideia. I+ au amöm nija, magö ñijeb pilaga; uñaj au nöp mideia. Anig gö Jisas haga, "Ne hainö magö ap pilagnabön!" a ga. Anig hagö nijnöl gi, magö anibu nöp kia mab ur u mhep ga.

20 Anig gö, b+ nipe gau nijnöm, aiö göm hagla, "Aige göm mab anibi yijid mhep göp?" ö gila. 21 Hageila, Jisas kalip haga, "Yad kalöp nijnö hagabin, hon hagno God u rö nöp ginab, a gimim, gasi mihöp wasö, gasi añi nöp nijnabim u, ginab. Pen mab kia mhep ga u nöp wasö; dum ilö anibi h+ gi ñig kub anj au aru, a ginabim u, arnab. *

22 "Pen kale God nip nijn ud midmim, nip hag nijnabim u, hagnabim rö nöp ginab," a ga. *

Jisas nip hagla, "Nöp an hagö anig hag ajabön?" ö gila

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Jisas God sabe gep ram u amöm, nibi b+ gau kalip manö hag ñö nijnöl gi, b+ God nip nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud asikep gau abe apöm nip hagla, "Nöp an ne anig gimön, a göp, nijnmön anig gi+ ajabön?" ö gila.

24 Hageila, Jisas pen haga, "Yad kalöp manö ap hag nijnö, yip hag ñibe, yad pen an hagö wög gipin u, kalöp hag ñinabin. 25 Jon nibi b+ gau kalip ñig pak ña u, nipe ke gasi nijnöm aua aka God hagö, apöm anig ga?" ö ga. Jisas anig hagö, kale ke hag nijn hag nijn göm hagla, "Hon, 'God yuö apöm ga,' a geinabun u, hanip hagnab, 'Anib u, Jon hagöp u ñihön ginig nijn udagpim?' ö ginab. 26 Pen, 'Jon gasi nipe ke nijnöm apöm ga,' a geinabun u, nibi b+ gau hanip kal ginaböl. Gasi kale u, Jon nipe b+ God manö hagep b+ ap aua," a gila. * 27 Anig hagöm, Jisas nip hagla, "Hon nijnagpun," a gila. Hageila, Jisas kalip haga, "Kale yip hag ñagpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin," a ga.

Jisas b+ madöl mihau, manö hod riköm haga

28 Jisas anig hagöm haga, "Pen kale ñihön gasi nijnabimij B+ ap ni+ nipe mihöp mdeinab. Ni+ nipe nañi u nip hagnab, 'Ni+ me! Mñi wain wög u am wög gi,' a ginab. 29 Hagö, ni+ nipe hagnab, 'Yade am gagnam,' a göm, hainö

* 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:16: Sam 8:2 * 21:21: Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * 21:22: Mad 7:7-11; 18:19 * 21:26: Mad 14:5

pen gasi adog niñöm, am wain wög u geinab. ³⁰ Nap pen am ñi wañig u niþ u rö nöþ hag niñjö, hagnab, ‘Yau, giñam!’ a giñab u pen am gagnab. ³¹ Pen ñi anib miñhau, an nap hagnab rö giñab?’ ö ga. Hageia, Juda bi kub anib gau hagla, “Ñi niþe nañi u nöþ nap hagnab rö giñab,” a giñla. Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp niñjö hagabin, kale yiñharin midpe niñjö gi, bi dakis udpal bi gau abe, bi si udep niþi gau abe, God niþi bi udöm kumi kabö adö lañ u abad mdeinab ram niñöñ u, kalöp abhak löm arnaböl. ³² Jon bi ñig pak ñeb u, kale niñhön niñhön giþe God niþ aij giñab u, kalöp hag ña, pen manö niþe u udagpe. Bi dakis udöm mani piral riñnap halö udpal gau abe, bi si udep niþi gau abe, kale Jon manö haga adö anibu niñöm, udla. Udla anibu kale hadö niñbe, pen kale ke, Jon manö u udmim, nan si nan naij giþim u, niñhön giñig anig giþun a giñmim, arö gagpe,” a ga. *

*Bi naij wain wög abadpal, manö hod riköm haga
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)*

³³ Jisas haga, “Miñi manö hod rikem ap halö hagnig gabin i niñim. Bi wög adin nap niþö ap nagí wain wög u gi yimöm, waryö göm, nagí wain magö pak hib jakep miñgan ap geinab. Gi löm, nagí wain magö ap si niñnaböl u, niñ midaiun, a göm, ram mlö kub ap göm, bi riñnap kalip hagnab, ‘Kale nagí wög yip u abad midaimim, hainö plöm po gö, yip riñnap, kale riñnap udmim,’ a göm, ram niñöñ mlö yabiñ gau arnab. * ³⁴ Nagí wain magö u po gö niñjö gi, bi niþe gau kalip hagnab, ‘Wain wög yad gau ammim, bi wög abad midpal gau hagnab, nagí wain magö yip riñnap dauim,’ a giñab. ³⁵ Kale wain wög gau amjaklö, bi wain wög gi mdeinaböl gau uraköm, bi ap niþ gabi paknaböl, bi ap niþ böñ nöþ al pak lilo umnab, bi ap niþ kabö ju paknaböl. ³⁶ Anig giñlö, bi nagí wain wög nap niþö anibu, bi niþe rapin bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, bi nagí wain wög geinaböl gau, kalip u rö nöþ giñaböl. ³⁷ Anig giñlö, bi wain wög nap niþö u hagnab, ‘Ñi yad u yunö me, manö niþ u niñnaböl,’ a göm, hag yuö arnab. ³⁸ Ñi niþe u amjakö, bi wain wög gi mdeinaböl gau, niþ niñöm, kale ke hagnaböl, ‘Bi wög nap niþö ñi niþe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i ñi niþe udnab. Anib u, niþ al pak lino umö, hainö nan wög gai i magöñhalö udnabun,’ a giñaböl. * ³⁹ Anig hagöm, niþ dam wög adin goñ gau amöm, böñ nöþ al pak lñaböl. *

⁴⁰ “Anig geinaböl u, hainö bi nagí wain wög adin nap niþö u apöm, kalip niñhön niñhön giñig gab?” ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, “Bi naij giñaböl anib gau kalip geinab, ilön kub yabiñ udöm umnaböl; hainö pen niþi bi riñnap halö udöm, kalip nagí wain wög u lñab, wög anibu giñaböl. Nagí wain magö po giñab ñin u, niþ rik dam ñinaböl,” a giñla.

⁴² Hageila, Jisas haga, “God Manö kalí kñiñ rikla u niñagpim rö löp. Kale kalí kñiñ riköm hagla,

‘Bi ram gep gau, kale kabö ram giñig göm,

kabö ap udöm hagla, “Kabö i kabö naij göp gö arö gun,” a giñla.

Pen Bi Kub niþe geia niñjöm

kabö anibu nöþ ram niþe au kabö aij ke yabiñ midöp.

Bi Kub niþe anig gaia,

* 21:32: Luk 3:12; 7:29-30 * 21:33: Ais 5:1-2 * 21:38: Mad 27:18 * 21:39: Hib 13:12

hon nɪŋun aiö yabił gabun, ' a gɪla. *

⁴³ “Kabö aij udagpim anɪbu, God kalöp Juda kai arö göm, nɪbi bɪ ke gau nɪbö, nan nɪp ñeb ñɪnaböl gau, kalɪp udöm abad mɪdeinab. ⁴⁴ Nɪbi bɪ kabö adö anɪbu ap lug paknaböl gau, kalɪp rapɪn nöp paknab; pen kabö anɪbu ju lugöm, nɪbi bɪ pak rɪbɪknab gau, böŋ nöp pa jö ma jö gɪ arnab,” a ga.

⁴⁵ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ Perisi gau abe, Jisas manö hod rɪköm haga anɪbu, kalɪp nöp haga u anɪöm, ⁴⁶ nɪp nagɪ lun, a göm, gasɪ nɪŋla u pen nɪbi bɪ gau, Jisas nɪp bɪ God manö hagep a gɪla u me, hanɪp kal hagnaböl, a göm, nɪp nan ap göl rö laga.

22

Bɪ nɪbi udöm nan kub ñɪŋbal

(Luk 14:15-24)

¹ Jisas kauyanj manö hod rɪköm haga, ² “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud adö i rö:

“Bɪ kiŋ ap ñɪ nɪpe u nɪbi udnɪg gö, nan kub ñɪŋnɪg, nan magö dap magum gɪnaböl. ³ Anɪg göm, bɪ nɪpe rɪmnap hag yuöm hagnab, ‘Nɪbi bɪ hag lɪnö gau am hagpe aulö, nan kub ñɪŋun,’ a gɪnab. Anɪg hagö, kale am nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hagnaböl u pen kale arö gɪnaböl. ⁴ Anɪg gɪlö, bɪ nɪpe rɪmnap pen kauyanj hag yuöm hagnab, ‘Kale am nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hagnab,’ “Kiŋ u, kaj kau kub rɪmnap, kaj kau pi marep rɪmnap pak lauöm, nan gau magöŋhalö gɪ jɪn göm, ‘Auöl,’ a göp,” a gɪmim, a gɪnab. ⁵ Anɪg hagö, kale am hagnaböl u pen manö kalɪp u ud yunaböl. Rɪmnap nan wög kale gau arnaböl; rɪmnap mani wög kale gau geinaböl; ⁶ pen rɪmnap, kiŋ bɪ nɪpe gau gɪ najj göm, al pak lɪlö umnaböl. *

⁷ “Anɪg gɪlö, kiŋ anɪbu nɪŋö, hibur nɪp u najj gö, ami bɪ nɪpe gau hag yuö, am nɪbi bɪ nɪpe al pak lɪnaböl anɪb gau kalɪp magöŋhalö al pak hak löm, daun kub kale u lau ju yulö arnab. ⁸ Pen bɪ nɪp wög gɪ ñeb gau kalɪp hagnab, ‘Nan magö nan gau hadö magum gɪpun, pen nɪbi bɪ nöd wɪñ alnö gau auöl rö lagöp. ⁹ Anɪb u, kale adan ramö gau ammim, nɪbi bɪ nɪŋmim gau, kalɪp magöŋhalö, “Aube nan kub ñɪŋun,” a gɪmim, hałöwałö uł gɪ daube, nan kub ñɪŋun,’ a gɪnab. ¹⁰ Anɪg hagö, bɪ nɪpe gau am adan ramö ramö gau amöm, nɪbi bɪ aij gau, nɪbi bɪ najj gau kalɪp magöŋhalö, ‘Aube nan kub ñɪŋun,’ a göm hałöwałö uł gɪ dapöm, bɪ nɪbi udöm nan kub ñɪŋnaböl ram raul anɪbu amöm, sɪsɪ göl mɪdeinab.

¹¹ “Kiŋ anɪbu pen, nɪbi bɪ aubal gau nɪŋɪn a göm, ram raul yanj amöm nɪŋnab, bɪ ap, nan ñɪŋnɪg wałɪj lɪbal u löm wasö, yɪharɪŋ nöp mɪdeinab. ¹² Anɪg gö, nɪp hagnab, ‘Bɪ me! Nɪhön gɪnɪg, nɪbi udöm nan ñɪŋnɪg wałɪj lɪbal u lɪmön wasö, yɪharɪŋ nöp auban?’ ö gɪnab. Hagö, bɪ anɪbu pen manö ap hagageinab. ¹³ Pen kiŋ u bɪ nɪpe gau kalɪp hagnab, ‘Bɪ i ñɪmago ma nɪp gau nagɪ lɪmim, dam sɪbön göp anj yanj ud yube, nɪbi bɪ anɪb gau aip meg magö hau jö göl gɪ, mɪłöŋ magö göl gɪ mɪdlaŋ,’ a gɪnab,” a ga. *

¹⁴ Jisas aiud anɪbu hag pɪs göm, kalɪp haga, “God nɪbi bɪ iru nöp wɪñ alnab, pen kalɪp magöŋhalö udagnab. Nɪbi bɪ rɪmnap nöp udnab,” a ga.

“Gapman bɪ kub Sisa nɪp dakɪs ñeb aka wasö?” gɪla
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

* **21:42:** Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pɪ 2:6-8
13:28

* **22:6:** Mad 21:35

* **22:13:** Mad 8:12; 25:30; Luk

15 Pen bi Perisi gau, Jisas niþ manö niþön hagno, pen hagö niþjun, niþ dam nagit lun, a göm, manö hag niþ hag niþ göm, * 16 bi kale ke riþnap, Herod bi niþe riþnap yulö, Jisas mideia au amöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Ne bi manö niþö yabit nöp hagabön. Bi riþnap niþmön piþniþ gagpan. God hagöp rö nöp niþmön, niþi bi hag ñabön. 17 Anib u, ne gasi niþön niþban? Hon Isrel niþi bi, Sisa bi kub daun kub Rom niþö u, niþ dakis ñeb aka ñagep wasö?” gila. 18 Hageila, Jisas gasi naj kale niþöm haga, “Yip niþön ginig neb neb göl gi apim, anig göl hag niþabim? 19 Kale dakis ñibal kabö magö ap ñibe, niþin!” a ga. Hagö, niþ kabö magö ap dap ñeila. 20 Jisas kabö magö anibu niþöm kalip haga, “Kabö magö i, bi nabic cög i, an nabic cög midöpñ Hib u, an hib midöp?” ö ga. 21 Hageia hagla, “U bi kub Sisa,” a gila. Hageila, Jisas kalip haga, “Anib u, Sisa nan niþe midainim, Sisa niþ ñimim. God nan niþe midainim, God niþ ñimim!” a ga. * 22 Anig hagö, kale gasi iru niþöm, niþ arö göm arla.

Umöm kauyan uraknaböl aka göm, Jisas niþ hag niþla
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Niþ anibu nöp, Sadyusi bi riþnap Jisas mideia au aula. Sadyusi niþi bi anib gau hagdald, niþi bi umöm kauyan uraknaböl, a gimald. * 24 Kale Jisas mideia au apöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Mosiþ haga, ‘Bi ap niþi udöm, niþ pai yag dapöm wasö, yiþariþ umeinab, niþmam niþe u, niþi anibu udöm, niþ pai niþe gau, a göm, yag daunim,’ a ga. * 25 Anib u, bi il halö unbö mudun jniþ u mideinaböl. Niþmam nañt u niþi udöm, niþ pai yag dapöm wasö yiþariþ umnab. Anig gö, niþmam yigwö an niþö u pen niþi anibu nöp udnab. 26 Niþmam yigwö an niþö u pen niþi anibu udöm, u rö nöp niþ pai yag dapöm wasö, yiþariþ umnab. Anib u, niþmam yigwö niþgan niþö u niþi anibu udöm, u rö nöp niþ pai yag dapöm wasö, yiþariþ umnab. Anibu nöp gi dam dam, niþmam unbö mudun jniþ u, magöñhalö niþ pai yag dapöm wasö, yiþariþ nöp umnaböl. 27 Pen niþi u, u rö nöp umnab. 28 Niþmam gau kale magöñhalö niþi anibu udla. Anib u, niþi bi umbal gau uraknaböl niþ u, niþi anibu an udnab?” ö gila.

29 Hageila, Jisas kalip pen haga, “Kale God Manö hagöp u abe, God klö midöp u abe, niþagpim u me, dui hagnim hagnim, ‘Niþi bi gau umöm uraknaböl,’ a gipim. 30 Niþi bi uraknaböl niþ u, niþi gau bi udagnaböl, bi gau niþi udagnaböl. Ejol kumi kabö adö laþ midpal rö u mideinaböl. 31 Kale, ‘Niþi bi umöm uraknaböl,’ a gipim u, God Manö kalit kiiñ riþkla riþnap niþagpim ar? 32 God haga, ‘Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad midpin,’ a ga. Bi gau böñ nöp umblap u, God bi nöð umla anib gau kalip hagöm, ‘God kale yad midpin,’ a gagbö. Bi umlö, riþöl gila anib gau kamniþ midpal u me, kalip haga, ‘God kale yad midpin,’ a ga,” a ga. *

33 Jisas manö anibu hag ñö, niþi bi mideila gau niþöm, aiö waiö gila.

Lo kub yabit u
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Jisas manö anibu hag aij gö, Sadyusi bi gau manö ap pen hagöl rö laga. Pen Perisi bi riþnap, Jisas anig ga u niþöm Jisas mideia au aula. 35 Bi kale lo manö niþ aij ga ap, Jisas niþön rö hagnim, a göm haga, 36 “Manö hag ñeb bi. Lo manö u, manö adö mai manö kub yabit midöp?” ö ga.

* 22:15: Mak 3:6 * 22:21: Ro 13:7 * 22:23: Ap 23:8 * 22:24: Dud 25:5 * 22:32: Eks 3:6 Mad 8:11

³⁷ Hageia, Jisas haga, “Gasî rîmîd ne u magôrjhalö God lau adö arö, nîp mîdmagö yabîl lîmön. * ³⁸ Manö kub nöd yabîl me u. ³⁹ Manö kub yîgwö aŋ nîbö u pen anîgöl mîdöp: ne ke mîdmagö lîban rö, nîbi bî ke nîbö gau abe mîdmagö lîmön. * ⁴⁰ Manö mîhau hagajî n i, Mosîs lo manö kalî kîîñ rîka manö u magôrjhalö abe, God manö hagep bî gau kalî kîîñ rîkla manö u magôrjhalö abe, manö îl kub yabîl me manö anîb mîhau nöp,” a ga. *

Jisas hag nîŋa, “Mesaia a gîpim u, nîp bî an ñî nîpe a gîmîm nîŋbîm?” ö ga

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Perisi kai ap magum göm mîdlö nîŋöl gî, Jisas kalîp manö ap hag nîŋöm haga, ⁴² “Kale Mesaia u nîp nîhön gasî nîŋbîmîŋ Nîp bî an ñî nîpe a gîmîm nîŋbîm?” ö ga.

Hageia hagla, “Depid ñî nîpe,” a gîla. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, “God Ana u Depid nîp gasî ñö nîŋöl gî, Depid nîpe Mesaia u nîp ‘Bî Kub yad’ a ga. Depid haga,

⁴⁴ ‘Bî Kub manö hagöm, Bî Kub yad u nîp hagöp,

“Ne ñîmagö yîjîg yad lau adö mîdmön me, yad gînö, kauaf mauaf ne gau

kalîp ab îîî gî yunabön,” a göp,’ a ga. *

⁴⁵ Depid nap îlaŋ nîpe a gîpim u pen Depid nîp ‘Bî Kub yad’ a ga. Anîb u, kale nîhön gasî nîŋbîm?” ö ga. ⁴⁶ Jisas manö nîpe u hag aij gö, kale nîp pen hagöl rö lagö me, pîñîg gî mîdeila nîŋöm hainö Jisas nîp manö rîmnap halö hag nîŋagla.

23

Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe gîpal rö gagmîm, a ga
(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainö ñî n ap, Jisas bî nîpe gau abe, nîbi bî rîmnap abe, kalîp manö hagöm haga, ² “Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, Mosîs ka nîpe u udöm, God lo manö Mosîs hadame nöp kalî kîîñ rîka rö hag ñîbal. ³ Anîb u, bî anîb gau kale God lo manö nîhön hagöl u nîŋ udmîm hain gîmîm; pen nagî kale göl adö u nîŋmîm, hain gagmîm. God lo manö hag ñîbal u pen kale ke manö anîbu hain gagpal. * ⁴ Nan gau gîmîm, nan gau gagmîm a gîpal u, manö iru yabîl nöp hagpal. Kale hagpal anîbu, wadî marö kub yabîl u rö, nîbi bî gau kalîp gam ñîbal u, pen kalîp mög nîŋöm, rîmnap ud asîk gagpal. ⁵ Nîbi bî gau hanîp nöp nîŋlaŋ, a göm, God Manö kalî kîîñ rîkla manö rîmnap ud nable cög adö laŋ abe, ñîmagö gau abe lî rîbîköm ajal. Hon God bî nîpe me gau, a gîlaŋ, a göm, wafîj mîlö kub nagî adîŋ halö aij gau rol gîpal. * ⁶ Kale nan kub ñîŋeb aŋ u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, bî kub mab po asîkpal adö u nöp asîkpal. ⁷ Gasî kale nîŋbal u, nîbi bî iru mîdpal aŋ gau arno, ‘Manö hag ñeb bî kub auabön e!’ gîlö, hanîp aij gînab, a göm, nîŋbal.

⁸ “Pen kale mam îl aŋî mîdpîm rö, kalöp, ‘Hag ñeb bî kub yad,’ a göm hagagöl. Hag ñeb Bî Kub kale aŋî ap nöp mîdöp. ⁹ Mînönŋ nabönŋ îl i bî ap, ‘Bapi bî kub yad,’ a gîmîm hagagmîm. Nap kale aŋî ap nöp mîdöp ram

* **22:37:** Dud 6:5 * **22:39:** Lep 19:18; Mad 7:12 * **22:40:** Ro 13:10; Gal 5:14 * **22:42:** Jon 7:42 * **22:44:** Sam 110:1; Mad 26:64 * **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39

m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au. ¹⁰ Kale u rö nöŋ, ‘B+ nab+c b+ kub yad,’ a göm hagagöl. B+ nab+c b+ kub kale añ+ ap nöŋ, Mesaia u nöŋ m+idöp. ¹¹ Kale aŋ au, n+bi b+ an n+pe n+bi b+ kub rö m+dain+m, n+pe n+bi b+ wög g+ ñeb rö m+dnab. * ¹² N+bi b+ hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lugnab; pen n+bi b+ hib kale ke haglö adö aragnab gau, hainö hib kub yab+ m+deinab. *

Lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ naij gep b+

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ “Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ naij gep b+. God kalöp g+ naij g+ nab. Kale ke God n+bi b+ udöm kumi kabö adö laŋ au abad m+deinab m+gan u aragmim, n+bi b+ arn+g g+pal gau kal+p adan r+kipim.

¹⁴ “Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ naij gep b+. God kalöp g+ naij g+ nab. Kale n+bi pa+pa+ ram halö si u+dpim. An+bu pen, n+bi b+ han+p n+ñöl, a g+mim, God n+p manö m+lö kub piral gau nöŋ haggim. G+pim an+bu me, ilön kub yab+ u+dnabim.

¹⁵ “Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ naij gep b+. God kalöp g+ naij g+ nab. N+bi b+ gau manö han+p u n+ñöm hain g+laŋ, a g+mim, ram m+nöŋ m+lö gau u+hai n+ñ ajmim, r+mnap n+ñmim hag ñ+be, kale ke Seden b+ n+pe m+dpim rö wasö, kale Seden n+bi b+ n+pe y+jg göl yab+ l+ naböl.

¹⁶ “N+bi b+ gau kal+p God adan la u yam aij g+pun, a g+pim u, pen kale b+ amgö we u me, kale ke n+ñagpim! An+g g+pim an+bu, manö kub yab+ m+idöp. N+bi b+ gau kal+p manö pir almim haggim, ‘Hon, “God sabe gep ram m+idöp rö, n+ñö hagabun,” a g+ nabun u, hainö arö gun, a g+ nabun u, arö g+ nabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yaŋ g+la gau, hib an+bu hagöl g+, “N+ñö hagabun,” a g+ nabun u, hagnabun rö nöŋ g+ nabun me; arö gagnabun,’ a g+pim. * ¹⁷ Kale b+ amgö we, b+ haul! Kale gas+ n+hön n+ñbim: gol u nan yab+ aka God sabe gep ram u+ u nan yab+ N+ñ yab+ me, God sabe gep ram u+ n+pe u. Ram u+ m+deinab u, nan ram raul m+idöp abe u+ m+deinab me.

¹⁸ Manö ap u rö nöŋ, n+bi b+ gau kal+p manö pir almim haggim, ‘Hon, “God kabö b+id n+pe m+idöp rö n+ñö hagabun,” a g+ nabun u, manö n+ñö hagnabun u nan y+har+ñ; hainö gas+ ap n+ñun, arö gun, a g+ nabun u, arö g+ nabun. Pen, nan God kabö b+id adö au God n+p pak sabe g+ ñ+bal gau, hib an+bu hagöl g+, “N+ñö hagabun,” a g+ nabun u, hainö gas+ ke ap n+ñun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöŋ g+ nabun,’ a g+pim. ¹⁹ Kale b+ gas+ r+m+id lagöp gau, nan n+hön u nan kubŋ Nan God n+p pak sabe g+ ñ+bal nan u, aka kabö b+id adö au sabe g+ ñ+bal uŋ nan yab+ me, kabö b+id u. Kabö b+id adö au m+deinab u me, nan an+bu nan God n+p ñeb rö l+ nab. ²⁰ Pen ‘Kabö b+id m+idöp rö, n+ñö hagabun,’ a g+ naböl u, b+id adö an+bu nan dap laum+dal halö hagnaböl. ²¹ Pen ‘God sabe gep ram m+idöp rö, n+ñö hagabun,’ a g+ naböl u, u God ram n+pe n+ñöm God hib n+pe halö hagnaböl. ²² ‘Kumi kabö adö laŋ m+idöp rö, n+ñö hagabun,’ a g+ naböl u, God sea kiŋ as+k m+idöp au n+ñöm sea kiŋ an+bu abe, God sea kiŋ an+bu as+k m+idöp u abe m+idöp rö, n+ñö hagabun a g+ naböl. *

* **23:11:** Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 * **23:16:** Mad 15:14 * **23:22:** Ais 66:1; Mad 5:34

23 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najj gep bî. God kalöp gî najj gî nab. Manö nîbi bî rîmnap kalîp haggim adö u kale ke gaggim. Kamöñ asî, nan hañwawö wög adîñ ranöb u nîñbe, nan yabîl rö lö, wö ralbe, am sîduñ lañ arö, God nîp añî ap ñun, a gîmim, pör nan kale God nîp ñîbim. Nan pro pro anîbu rö pör anîg gîpim, pen nîhön gînîg manö îl yabîl u anîg gaggimîñ Nîbi bî gau kalîp najj gînîm nagî adö u gaggim; kabö rö gînîm adö u gîmim. Kalîp mög nîñmim, ud aij gîmim. Gî nabun a gîmim, gîmim. * 24 Nîbi bî gau kalöp adan yamun, a gîpim, pen kale ke bî amgö we. Nan pro pro gau nîñbe, nan yabîl rö löp, pen nan kub nan hib waiö mîdöp gau nîñgagim.

25 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najj gep bî. God kalöp gî najj gî nab. Pler kap kale gau rö, hön adö gau ñîg lî yu aij gîpim u, pen anî yan nan si nan najj prî u ajman rauöm mîdöp. Hon nan iru udun, a gîmim, hañ roman hon ke gî aij gun, a gîpim.

* 26 Kale Perisi bî gau gasî rîmîd lagöp. Pler kap kale anî yan ñîg lî yu aij gîbep, hön adö gau u rö nöp mîd aij gîböp.

27 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najj gep bî. God kalöp gî najj gî nab. Wîp kabö mîgan gau rîgöl göm, ajöñ pî göm, ped rud mailö aij gö, nîbi bî gau nîñjö, aij göp, pen mîgan anî yan wîp le hañîñ najj apöl gî mîdöp; kale unbö rö nöp mîdpim. * 28 Kale unbö rö nöp, hön adö hañ roman nîñbun u, kale bî aij rö löp u, pen kalöp anî yan, manö piral gau abe, nan si nan najj gau abe, prî u ajman rauöm mîdöp. *

God kalöp pen gî najj gî nab, a ga (Luk 11:47-51)

29 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najj gep bî. God kalöp gî najj gî nab. Bî God manö hagep hadame nöp allö rîgöl gîla ulöm ka adö u rîb adîk gî aij göl gî haggim, ³⁰ Apîs bac bî gîla rö u, hon God manö hagep bî gau kalîp al pakagbnop, a gîpim. ³¹ Pen haggim anîbu, bî God manö hagep gau kalîp al pak lîmîdal îl u me, hon mîdpun, a gîmim, haggim. * ³² Anîb u, apîs bac bî gî najj gîla u rö, kale u rö nöp gî nabun, a gîmim u, u rö nöp gîmim! ³³ Kale hainö ñî pai gai î. Hainö God nîbi bî manö kub haggöm, mab ke inab yan yunab ñîñ u, kale aigö gîmim pîñîñ gî ke gau arnabimîñ Wasö yabîl. Adan kale ap mîdageinab. *

34 “Anîb u, yad kalöp haggabin, yad bî God manö hagep rîmnap, bî gasî kîd hiik nîñeb rîmnap, bî manö hag ñeb rîmnap yunö, kalöp aueinaböl, rîmnap al pak lî nabim, rîmnap mab ba lañ al pak lî nabim, rîmnap Juda magum gep ram raul mîgan kale u pak nabim, rîmnap pîñîñ gî arlö nîñjö gî, ram mîñöñ gau gau rîdîk gî yunabim. ³⁵ Anîb u me, God nîbi bî kamîñ aij nîpe gau, hadame nöp allö auöp î rö, manö marö u udnabim. Adam ñî nîpe, gî aij nöp gîmîdöp bî u, Ebol nîp nöd îl göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñî nîpe Sekaraia nîp, God nîp sabe gep ram au dan, kabö ud gîla bîd au dan mîdö nîñjö gî, nîp anî au al pak lîla. * ³⁶ Yad kalöp nîñjö yabîl haggabin: nan gîpim anîbu, manö anîbu kalöp mîñî mîdpim gai î adö gî aunab.

* 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15

* 23:31: Ap 7:52 * 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7 * 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21

Jisas Jerusalem niṅjō, mög gö, m+ṅjō ga

(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem niṅjō, niṅjō niṅjō mög gep rö yad gai i. Bi God manö hagep God kalip yua bi gau, ram m+ṅjō kalöp u aulö, kabö jumim pör nöp al pak l+ṅjō. Yad kalöp k+ṅjō niṅjō pi gau g+ṅjō rö, dam auan mo yad gau l+ṅjō a g+ṅjō u pen y+ṅjō niṅjō arö g+ṅjō. ³⁸ God niṅjō God sabe gep ram kale u ar+ṅjō ara; cög nöp m+ṅjō. * ³⁹ Uri y+ṅjō niṅjō n+ṅjō; hainö, ‘God bi han+ṅjō a göm yua bi i, aij yab+ṅjō auab,’ a g+ṅjō, niṅjō an+ṅjō nöp, yad kauyan niṅjō n+ṅjō,’ a ga. *

24

God sabe gep ram u ud wat g+ṅjō, a ga

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm, höṅj arö niṅjō g+ṅjō, bi niṅjō gau niṅjō hagla, “God sabe gep ram aij gai i nöṅj!” a g+ṅjō.

² Hageila, kalip haga, “Kale nan an+ṅjō gau magöṅjhalö niṅjō n+ṅjō hagabim u pen yad kalöp niṅjō yab+ṅjō hagabin, hainö ram i ud wat g+ṅjō u, kabö ap kabö ap adö u rö m+ṅjō d+ṅjō,” a ga. *

Hainö m+ṅjō aij g+ṅjō

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Jisas am Olip Dum laṅ as+ṅjō m+ṅjō niṅjō g+ṅjō, bi niṅjō gau apöm, kalpe ke nöp ap Jisas niṅjō agam+ṅjō hag niṅjō hagla, “God sabe gep ram ud wat g+ṅjō a g+ṅjō u, mañ mai rö an+ṅjō g+ṅjō Hon nan niṅjō u gö niṅjō, ne söṅj aunabön niṅjō ram m+ṅjō naböṅj iṅj u r+ṅjō, a gun niṅjō n+ṅjō?” ö g+ṅjō.

⁴ Hageila, Jisas haga, “Niṅjō aij yab+ṅjō g+ṅjō. Niṅjō bi r+ṅjō kalöp piral hagnaböl. ⁵ Bi iru nöp apöm, niṅjō bi gau kalip pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp Krai u,’ a g+ṅjō. Niṅjō bi iru nöp manö piral kale u niṅjō udnaböl. * ⁶ Söl au pen pen g+ṅjō, gu gö niṅjō n+ṅjō; pen m+ṅjō yab+ṅjō gau pen pen g+ṅjō u, manö u nöp auö niṅjō n+ṅjō. An+ṅjō gö niṅjō, niṅjō hain u aun+ṅjō gab a g+ṅjō p+ṅjō g+ṅjō. U y+ṅjō pen pen alnaböl. Niṅjō hain u hainö aunab. ⁷ Niṅjō bi m+ṅjō r+ṅjō uraköm, niṅjō bi m+ṅjō r+ṅjō aip pen pen g+ṅjō. Kiṅj m+ṅjō r+ṅjō uraköm, kiṅj m+ṅjō r+ṅjō aip pen pen g+ṅjō. Ram m+ṅjō gau magöṅjhalö munmon udöm, kiṅj kub yab+ṅjō apöm g+ṅjō. ⁸ An+ṅjō geinab, kalöp niṅjō niṅjō pai niṅjō rö u gö, söṅj m+ṅjō d+ṅjō a g+ṅjō niṅjō.

⁹ “Kale niṅjō bi yad m+ṅjō d+ṅjō rö, niṅjō bi ram m+ṅjō gau magöṅjhalö kalöp iru niṅjō, dam nag+ṅjō löm, g+ṅjō naiṅjō göm, böṅj nöp al pak l+ṅjō. * ¹⁰ Niṅjō an+ṅjō, niṅjō bi God niṅjō niṅjō udpal gau iru nöp niṅjō udep magö kale u arö göm, m+ṅjō kale ke gau niṅjō mulu lugö, kalip ud bi kauaṅj mauaṅj niṅjō adö u l+ṅjō. ¹¹ Pen niṅjō bi iru nöp apöm, ‘Hon God manö hagep bi,’ a göm, manö piral haglö, niṅjō bi iru nöp manö piral kale u udnaböl. * ¹² Niṅjō bi gau nag+ṅjō naiṅjō adö u g+ṅjō g+ṅjō, magöṅjhalö rö gas+ṅjō adö an+ṅjō niṅjō, m+ṅjō lep adö u hauṅj g+ṅjō. ¹³ Pen niṅjō bi an God manö aij u niṅjō ud p+ṅjō göm, hagöp rö göm, niṅjō bi ke niṅjō gau m+ṅjō löm g+ṅjō nöp m+ṅjō d+ṅjō gau, God niṅjō bi an+ṅjō gau kalip magöṅjhalö ud kam+ṅjō yunab. * ¹⁴ Pen God niṅjō bi udöm abad m+ṅjō d+ṅjō manö aij u, ram m+ṅjō ke gau gau niṅjō bi ke ke

* **23:38:** 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 * **23:39:** Sam 118:26 * **24:2:** Luk 19:44 * **24:5:** Mad 24:23-24
1Jn 2:18 * **24:9:** Mad 10:22 * **24:11:** Mad 24:5,24 1Jn 4:1 * **24:13:** Mad 10:22

nipe gau hag yuö, nibi bi nipe, udnabin, a göm hag la gau udnig, ram m+nön
it i m+idöp m+idöp rö gau gau amöm, udöm n+p daunaböl. *

Mab rauan u n+imim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² “Kale n+imim, mab rauan u+an s+i+p löm, söi p+idön g+i+g gab n+ijöl gi,
s+idö lin+g gab a g+mim n+imim. ³³ An+ib u rö, hainö nan hagpin gau gö
n+ijöl gi, “Bi N+i nipe ado gi aunab n+i+n u m+i+ni söi yab+i m+idöp; magö pro
marap m+idöm, apjaknab,” a g+mim, n+imim. ³⁴ Yad kalöp n+ijö hagabin,
n+ibi bi m+i+ni m+idpal gau umagnaböl, kam+i+ij m+idlö n+ijöl gi, nan an+ib gau
magö+halö g+nab. * ³⁵ Kumi kabö adö la+ij abe, m+nön nabön it i abe ur
g+nab, pen manö magö yad ur gagnab. *

N+i+n mai yad Bi N+i nipe aunabin u, n+ibi bi ap n+ijagöp, a ga

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ “Yad magö mai rö, n+i+n mai rö aunabin u, n+ibi bi n+ijagpal; ejol gau
n+ijagpal; yad ke God N+i u pen yad abe n+ijagpin; Bapi nipe ke nöp n+ijöb. *

³⁷ “Yad Bi N+i nipe ado gi aunabin n+i+n u, Noa m+ideia n+i+n u, gi m+idm+idal
rö nöp gi m+ideinaböl. * ³⁸ Hadame nöp Noa m+ideia n+i+n an+ibu, n+ig u n+ibi
bi gau kal+p ud yuö yuaga magö u, kale nan n+ijöl gi, n+ig n+ijöl gi, n+ibi
bi udöl gi, gi m+idlö n+ijöl gi, Noa n+ig mag+ib kub m+igan u arö, n+ig apöm
kal+p magö+halö ud yuö yua. ³⁹ Pen kale nan ap g+nab a göm n+ijagla; n+ig u
kal+p ud yuö yuö n+ijöl gi nöp n+ijla. Hainö yad Bi N+i nipe aunabin ma+nu,
an+ig unbö rö nöp g+nab. * ⁴⁰ N+i+n an+ibu, bi m+i+höp wög ad+i+ij gau wög gi
m+ideinabil u, bi ap udem, ap arö g+nabin. ⁴¹ Pen n+ibi m+i+höp plaua g+i+g,
wid magö pa jö ma jö lu+atug geinabil u, ap udem, ap arö g+nabin.

⁴² “Yad Bi Kub aunabin n+i+n u n+ijagpin u me, n+ij aij göl gi m+idaimim. *
⁴³ Bi ram nap n+ibö u, bi nan si udep u magö mai aunab u n+ijböp, n+ij aij
g+iböp; ram nipe pa jö gi raul da+ij am nan nipe gau si udagböp. * ⁴⁴ An+ib u
rö, kale gi j+i+n g+mim m+idaimim. Wasö u, Bi N+i nipe auagab a g+mim, hau+
padö gi m+ideinabim n+i+n u nöp aunabin.

Bi wög gi ñeb r+imnap wög gi aij g+ipal, r+imnap wög gi aij gagpal, a ga
(Luk 12:14-48)

⁴⁵ “Bi kub ap adan arn+ig göm, bi an wög gi aij g+nab u n+p hag löm hagnab,
‘Bi wög y+i+p gi n+ibal r+imnap kal+p abad m+idmön, nan magö kal+p gau n+i+me
li aij göl gi m+idaimön,’ a göm, arnab. ⁴⁶ Hainö ado gi apöm n+imim, haga rö
nöp geinab. An+ig n+ijöm n+p ud aij yab+i gö n+ijöl gi, bi wög gi ñeb nipe m+i+
ni g+nab. ⁴⁷ Yad kalöp n+ijö hagabin, n+p hag lö, nan nipe gau magö+halö
abad m+ideinab. *

⁴⁸ “Pen bi nipe hag linab an+ibu m+id damöm, bi kub m+i+ni auagnab, a göm,
⁴⁹ n+ibi bi wög gi ñeb r+imnap kal+p m+i+nu magö paköm, am bi n+ig n+ijöm hau+
l+ibal gau aip an haköm, nan n+ijöm, n+ig n+ijöm gi m+ideinab. ⁵⁰ Bi wög gep
an+ibu, bi kub y+i+id auagnab, a göm, hau+ padö göm m+ideinab n+i+n u nöp,
bi kub aunab. ⁵¹ Apöm, n+p gi naij yab+i göm, n+ibi bi piral hagöm, “Hon Bi

* 24:31: 1Ko 15:52; 1De 4:16 * 24:34: Mad 16:28 * 24:35: Mad 5:18 * 24:36: Ap 1:7;
1De 5:1-2 * 24:37: Jen 6:5-8 * 24:39: Jen 7:21-23 * 24:42: Mad 25:13 * 24:43: Luk
12:39-40; Rep 16:15 * 24:47: Mad 25:21,23

Kub n̄bi b̄i n̄ipe me,” a ḡöm piral hagpal gau aip hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau r̄ib̄iköm, m̄i+̄t̄öŋ ḡi m̄ideinaböl.

25

N̄bi praj unbö s̄idun̄ laŋ, manö hod r̄iköm haga

¹ “God n̄bi b̄i udöm abad m̄ideinab n̄in an̄bu, aiud adö i rö ḡinab. B̄i ap n̄bi udn̄ig gab. N̄bi praj unbö s̄idun̄ laŋ nan kub n̄in̄ig arnaböl. N̄bi praj an̄b gau, b̄i an̄bu n̄ip am adan an̄j au n̄in̄un u+̄t̄ ḡi dam ram aunabun a ḡöm, łam ke ke udöm arnaböl. * ² Pen n̄bi praj an̄b gau, unbö mam̄id u gas̄i n̄in̄ aij ḡinaböl; unbö mam̄id u gas̄i n̄in̄ aij gagnaböl. ³ N̄bi praj gas̄i n̄in̄ aij gagnaböl gau, łam udöm, łam lauep wel r̄imnap halö ud aragnaböl. ⁴ Pen n̄bi praj gas̄i n̄in̄ aij ḡinaböl an̄b gau, łam udöm, łam lauep wel r̄imnap ral barol m̄igan u löm, halö halö ud arnaböl. ⁵ Pen n̄bi praj an̄b gau kale magöŋhalö amjaköm, abad m̄idlö m̄idlö, b̄i n̄bi udn̄ig ḡinab u ȳin̄id augeinab me, uhön auö hon han arnaböl.

⁶ “Pen sibön an̄j kub yan̄, n̄bi b̄i r̄imnap wiñ alöm hagnaböl, ‘B̄i n̄bi udn̄ig gab u auab. N̄ip am adan an̄j u n̄in̄mim, u+̄t̄ ḡi dauim,’ a ḡinaböl. ⁷ An̄ig hageinaböl, n̄bi ugan unbö s̄idun̄ laŋ an̄bu magöŋhalö uraköm, łam wik kale gau ḡi aij ḡinaböl. ⁸ An̄ig ḡöm, n̄bi gas̄i n̄in̄ aij gagnaböl ugan u, n̄bi gas̄i n̄in̄ aij ḡinaböl ugan u kal̄ip hagnaböl, ‘Łam hon gau hoŋ ḡin̄ig gab u, wel köl gau han̄ip r̄imnap ñim,’ a ḡinaböl. ⁹ An̄ig hageinaböl u, pen n̄bi gas̄i n̄in̄ aij ḡinaböl ugan u hagnaböl, ‘Wasö! Hon wel hon kölape r̄imnap ñin̄abun u, wel hon u+̄ep ḡinab. Kale wel rauep ram ap gau ammim, kale ke rauim,’ a ḡinaböl. ¹⁰ An̄ig hageinaböl, wel rauep ram u arnaböl magö u, b̄i n̄bi udn̄ig ḡinab u apjaknab. N̄bi gas̄i n̄in̄ aij ḡinaböl ugan u, b̄i an̄bu aip ram raul m̄igan arlö n̄in̄öl ḡi, n̄ipe aŋöŋ ḡi ñinab. ¹¹ Hainö pen n̄bi praj gas̄i n̄in̄ aij gagnaböl ugan u apjaköm hagnaböl, ‘B̄i kub! B̄i kub! Han̄ip aŋöŋ u hiik,’ a ḡinaböl. * ¹² Hageinaböl, hagnab, ‘Yad kalöp n̄in̄jö yab̄i hagabin, yad kalöp n̄in̄agpin,’ a ḡinab,” a ga. * ¹³ Jisas manö an̄bu hagöm n̄bi b̄i gau haga, “An̄b u, kale B̄i Kub u ñin̄ mai aka magö mai aunab u n̄in̄agpin rö, n̄in̄ aij ḡimim m̄idaimim,” a ga. *

B̄i kub ap b̄i wög ḡi ñeb n̄ipe gau kal̄ip mani ña, manö hod r̄iköm haga

(Luk 19:11-27)

¹⁴ “Pen aiud udn̄ig gabin adö i rö ḡinab. B̄i kub ap ram m̄in̄öŋ m̄ilö kub gau arn̄ig, b̄i wög ḡi ñeb n̄ipe gau kal̄ip wiñ alö aulö, nan n̄ipe gau abad m̄ideilan̄, a ḡöm, kal̄ip ñinab. ¹⁵⁻¹⁶ B̄i n̄ipe an̄b gau, wög ḡinaböl ḡinaböl rö n̄in̄öm, mani n̄ime löm, b̄i ap n̄ip paip dausan ñinab, ap n̄ip du dausan ñinab, ap n̄ip wan dausan ñinab. Ñöm, n̄ipe am gau m̄idö n̄in̄öl ḡi, b̄i paip dausan udnab u, mani an̄bu udöm, s̄ikim ḡi dam am̄il ap̄il ḡöm, mani sin̄in̄ paip dausan udnab. * ¹⁷ B̄i du dausan udnab u, u rö nöp, mani an̄bu udöm, s̄ikim ḡi dam am̄il ap̄il ḡöm, mani sin̄in̄ du dausan udnab. ¹⁸ Pen b̄i mani wan dausan udnab u, damöm, u+̄t̄öm udöm m̄in̄öŋ ñinab.

¹⁹ “Hainö m̄id damöm, b̄i wög ḡi ñeb an̄b gau b̄i kub kale u ado ḡi apöm, mani ñin̄bin an̄bu n̄ihön n̄ihön ḡipal, a ḡöm, kal̄ip hag n̄in̄rab. ²⁰ Hag n̄in̄jö, b̄i paip dausan udnab u, mani n̄ipe u dap ñöm hagnab, ‘B̄i kub, n̄öŋ! Ȳip

* 25:1: Rep 19:7; Luk 12:35 * 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mad 7:23 * 25:13: Mad 24:42

* 25:15-16: Ro 12:6

mani paip dausan nöp ñ+na pen yad mani an+bu udem, s+kim g+ ado malo g+ damem, paip dausan mani sin+ŋ udpin me i, ' a g+ nab. ²¹ Hagö, b+ kub u pen hagnab, 'Aij göp. Ne wög g+ ñeb b+ aij. Ne y+ip wög g+ aij g+ ñ+ban u me, an+g g+pan. Ne nan pro u an+g g+ aij g+pan u, nöp hagnö, nan kub gau abad m+deinabön. Ne apön, ram yad u m+ñ m+ñ yab+ñ göl g+ m+daimön, ' a g+ nab.

²² "B+ mani du dausan udnab u, u rö nöp mani n+pe u dap ñöm hagnab, 'B+ kub. Y+ip du dausan nöp ñ+na pen yad mani an+bu udem, s+kim g+ ado malo g+ damem, du dausan mani sin+ŋ udpin me i, ' a g+ nab. ²³ Hagö, b+ kub u hagnab, 'Aij göp. Ne wög g+ ñeb b+ aij. Ne y+ip wög g+ aij g+ ñ+ban u me, an+g g+pan. Ne nan pro u an+g g+ aij g+pan u, nöp hagnö, nan kub gau abad m+deinabön. Ne apön, ram yad u m+ñ m+ñ yab+ñ göl g+ m+daimön, ' a g+ nab.

²⁴ "Pen b+ mani wan dausan udnab u, mani n+pe u dap ñöm hagnab, 'B+ kub. Yad nöp n+ñbin; ne b+ kal yab+ñ. N+bi b+ ne r+mnap wög waryö kale g+pal gau, ne y+har+ŋ hal dapön ñ+ñban. ²⁵ Ne an+g g+pan rö, yad p+ñ+ñ gem, mani ñ+na u damem, utöm udem m+ñöñ ñ+nö m+dm+döp u, m+ñi mani ne dap ñabin me i, ' a g+ nab.

²⁶ "Hagö, b+ kub u hagnab, 'Ne b+ naij wög gagep ap. N+bi b+ y+ip wög waryö g+pal gau, nan y+har+ŋ hal dapem ñ+ñbin, a g+pan ar? ²⁷ An+bu u, ne mani y+ip i dam beg pasbuk l+ñnap, m+ñi yad apem mani sin+ŋ r+mnap halö y+har+ŋ udbnep, ' a g+ nab. ²⁸ An+g hagöm, b+ n+pe r+mnap kal+ip hagnab, 'An+g göp u, mani wan dausan an+bu ju udmim, b+ den dausan m+döp u n+ip ñ+mim. ²⁹ Pör hagnap rö, n+bi b+ gep gau, kal+ip r+mnap halö ñ+lö udöm m+id aij g+ naböl; pen n+bi b+ gep wasö gau, nan pro kale m+döp u p+ñ g+ udlö, y+har+ŋ m+deinaböl. ³⁰ An+bu u, b+ wög gagöp an+bu n+ip dam s+böñ kub auöp höñ adö au yar yube, n+bi b+ meg hau r+ñ+köm, m+ñöñ g+ m+dpal gau aip m+deian, ' a g+ nab, " a g+ . *

Manö kub hagep ñ+ñ u

³¹ "B+ ñ+ n+pe K+ñ kub m+döm, mailö aij unbö ke halö aunab ñ+n u, ejol gau magöñhalö aip apöm, sea K+ñ n+pe as+ik m+dep adö u as+kö, ³² n+bi b+ ram m+ñöñ ke gau gau m+dpal rö magöñhalö apöm, amgö ilö n+ip au magum g+lö n+ñöl g+, kal+ip n+me l+ böñ u ke löm, böñ u ke löm g+ nab. B+ kaj sipsip kaj meme mukep b+ gau, kaj sipsip gau m+gan ap ke yuöm, kaj meme gau m+gan ap ke yuöm g+pal rö u g+ nab. ³³ N+bi b+ kaj sipsip rö m+dpal gau n+ñöm, ñ+magö y+ñg böñ lau l+ nab; n+bi b+ kaj meme rö m+dpal gau n+ñöm, ñ+magö s+dagö böñ lau l+ nab. ³⁴ N+pe K+ñ kub u me, n+bi b+ ñ+magö y+ñg böñ lau kal+ip hagnab, 'Bapi kalöp ud aij göp u me, m+ñ m+ñ g+mim. N+pe ram m+ñöñ hadame dagol gau g+ la ñ+n u, ka kalöp u g+ la. Apim, ka aij an+bu udim. ³⁵ Pen n+ñön: y+ip k+iyö lö, nan magö ñ+bim. Y+ip ñ+g nan gö, ñ+g ñ+bim. Yad ram m+ñöñ m+lö gau n+bö aunö, y+ip hag udmim, dam ram kale u l+ bim. ³⁶ Yad wañ+ñ m+dagö, y+ip wañ+ñ u ñ+bim. Yad nan gö, y+ip g+ aij g+ipim. Nag+ m+dainö, y+ip am n+ñbim, ' a g+ nab.

³⁷ "An+g hageinab, n+bi b+ aij gau n+ip pen hagnaböl, 'B+ Kub. Magö mai nöp k+iyö lö nan magö ñ+bun? Magö mai ñ+g nan gö, nöp ñ+g ñ+bun? ³⁸ Magö mai ne b+ m+lö gau n+bö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u l+ bun? Magö

* **25:21:** Mad 24:45-47; Luk 16:10 * **25:29:** Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * **25:30:** Mad 8:12; Luk 13:28 * **25:31:** Mad 16:27; 19:28 * **25:32:** Esi 34:17; Rep 20:11-13 * **25:35:** Ais 58:7

mai wañj u mɪdagö, nöp wañj ñɪbun? ³⁹ Magö mai ne nan ga aka ne nagɪ mɪdaina, nöp am nɪɲbun?’ ö gɪnaböl.

⁴⁰ “Hageinaböl, Kinj u hagnab, ‘Mam yad yɪharɪɲ ap gɪ aij gɪpim u me, yɪp gɪ aij gɪpim,’ a gɪnab. * ⁴¹ Kalɪp anɪg hagöm, nɪbi bɪ ñɪmagö sɪdagö böɲ lau mɪdeinaböl gau, kalɪp hagnab, ‘God kalöp nɪɲöm gasɪ naij nɪɲab. Nɪpe Seden nɪp abe, Seden ejol nɪpe gau abe, kalɪp ilön gö nɪɲöl gɪ mɪdeilan, a göm, ka mab ke inab ap gɪ la. Kale nɪbi bɪ naij, ilön kub udnabim gau, yɪp arö gɪmim, mab ke inab ka anɪbu arim. * ⁴² Nɪhön gɪnɪg: yɪp kɪyö lö, nan magö ñagpe. Yɪp ñɪg nan gö, ñɪg ñagpe. ⁴³ Yad mɪlö gau nɪbö aunö, yɪp hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad wañj mɪdagö, yɪp wañj ñagpe. Yad nan ga ñɪn u, aka nagɪ mɪdainö ñɪn u, yɪp ap nɪɲmim gɪ aij gagpe,’ a gɪnab.

⁴⁴ “Hageinab, nɪp hagnaböl, ‘Bɪ Kub. Ñɪn mai ne kɪyö mɪdaina, nan magö ñagnoɲ Ñɪn mai ne ñɪg nan gö, ñɪg ñagnoɲ Ñɪn mai ne mɪlö gau nɪbö auö, nöp hag udagnoɲ Ñɪn mai ne wañj mɪdagö, nöp ñagnoɲ Ñɪn mai ne nan ga aka nagɪ mɪdaina, nöp am nɪɲun gɪ aij gagno?’ ö gɪnaböl.

⁴⁵ “Anɪg hageinaböl, Kinj u hagnab, ‘Yad kale nɪɲö hagabin, kale mam yad yɪharɪɲ ap gɪ aij gagpim u me, yɪp u rö nöp gɪ aij gagpim,’ a gɪnab. ⁴⁶ Anɪg hagöm, kalɪp hag yuö amöm, pör nöp ilön gö nɪɲöl gɪ mɪdeinaböl ka u arnaböl; pen nɪbi bɪ aij nɪpe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kamɪɲ mɪdep ram mɪnönj au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas nɪp ai göl gun al pak lun, a göm, agamɪj hag nɪɲla
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Jisas manö anɪbu hagöm, bɪ nɪpe manö mɪgan laɲ gau kalɪp haga, ² “Kale nɪɲbim, ñɪn mɪhöp mɪdöm, Pasopa ñɪn kub u mɪñi, a göm, ap magum göm yɪharɪɲ mɪdeinaböl. Pen kale anɪg göl ap magum göm, yɪp Bɪ Ñɪ nɪpe u, ud gapman bɪ kub gau kalɪp ñöm hagnaböl, ‘Nɪp mab ba laɲ al pak lɪmim,’ a gɪnaböl,” a ga. *

³ Pen God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe apöm bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ Kaiapas ram kub nɪpe u magum göm, ⁴ Jisas nɪp ai göl gun, agamɪj ud sɪsɪ lun, al pak lɪnabun, a göm, manö hag lɪ mɪdeila. ⁵ Pen kale hagla, “Pasopa nan ñɪɲeb yɪharɪɲ mɪdep ñɪn i, hon anɪg gɪno, nɪbi bɪ iru nöp mɪdpal gai i pen pen göl rö löp. Anɪb u, mɪñi arö gun, ñɪn ap nɪp al pak lun,” a gɪla.

Nɪbi ap Jisas nabɪc cög nɪp wel lɪ ña
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶⁻⁷ Jisas ram rɪɪg aglö Bedani am mɪdöm, Saimon bɪ wös hapeb nöd la u ram nɪpe u am nan ñɪɲeila. Nan ñɪɲlö nɪɲöl gɪ, nɪbi ap wel haɪɲ aij auep, mani kub raubal u, barol halö dapöm, Jisas nabɪc cög adö u hoɲ ga. * ⁸⁻⁹ Hoɲ gö, Jisas bɪ nɪpe gau nɪɲlö, hibur kale u naij gö, hagla, “Wel anɪbu damöm mani kub udöm, nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau kalɪp ñeb rö u, pen nɪhön gɪnɪg anɪg göl yɪharɪɲ hoɲ göp?” ö gɪla.

¹⁰ Manö anɪbu hageila, Jisas ke nɪɲöm, kalɪp haga, “Nɪbi anɪbi nɪpe yɪp gɪ aij yabɪɪ göp u, nɪhön gɪnɪg anɪg hagabim? ¹¹ Nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau

* **25:40:** Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41 * **25:41:** Mad 7:23 * **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29

* **26:2:** Eks 12:1-27; Mad 20:18 * **26:6-7:** Luk 7:37-38

aip pör m+deinabim, pen yad aip pör m+dageinabun. * 12 N+bi b+ umlö, wip r+göl g+n+g, wel l+ ñöm dam r+göl g+pal. Y+ip r+göl g+n+g gaböl u me, n+pe wel an+bu hañ roman y+ip l+ ñöb. 13 Pen yad kalöp n+ñö hagabin, hainö ram m+nöñ il i ke gau gau magöñhalö, manö aij yad u hagöl g+, n+bi an+bi an+g gaj+ip u aiud udöl g+, ga an+bu hauñ gagnaböl,” a ga.

Judas Jisas n+ip mumug n+ña
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14-15 Ñ+n an+bu, Jisas b+ n+pe Judas Iskariod, Jisas n+ip kain g+ dam ñ+nö al pak löl a göm, God n+ip nan sabe gep b+ kub gau kal+ip hagn+g ara. Amöm haga, “Yad Jisas n+ip kain g+ dapem kalöp ñeinabin u, y+ip nan n+ñöñ ñ+nabim?” ö ga. Hagö, n+ip silpa magö ñ+n juöl añ+ ap ado g+ da unbö s+duñ lañ (30) ñ+la. * 16 Ñeila, Judas n+pe, “Yad ai göl gem Jisas n+ip mumug g+nö, n+ip ud s+si löm ud aröl,” a göm, gas+ u n+ña.

Jisas b+ n+pe gau aip Pasopa nan ñ+ñla
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

17 Hainö nan ñ+n+eb kub Bred Y+is M+dagöp a g+m+dal ñ+n u il gö, ñ+n wañ+n+bö u nöp, b+ n+pe gau Jisas m+deia u apöm hagla, “Pasopa sipsip pi pak ñ+n+abun ñ+n u söl m+düp. An+ñ u, hon ram ma+ amun nan ñ+n+abun gau g+ l+ aij gun?” ö g+la. * 18 Hageila, kal+ip haga, “Kale daun kub u ammim, b+ ap m+düp au ram n+pe ammim n+ip hagn+mim, ‘Manö hag ñeb b+ hagöp, ‘Ñ+n yad u söl m+düp u me, b+ yad gau aip kaj sipsip pi pak lau ñ+n+abun ram ne u,’ a göp,’ a g+mim,” a ga.

19 Jisas an+g hagö, b+ n+pe gau haga rö n+ñöm, amöm kaj sipsip an+bu ram an+bu pak lauöm, g+ l+ aij geila. 20 Dugo magö u, b+ n+pe unbö m+gan lañ gau aip as+köm, 21 nan ñ+nöl g+ haga, “Yad kalöp n+ñö hagabin, b+ hon aip nan ñ+n+abun i, ap y+ip kain g+ dam arnab,” a ga.

22 Hageia, b+ n+pe gau gas+ m+lö löm, añ+ añ+ n+ip hag n+ñöl g+ hagla, “B+ Kub! Yad hagpan aka?” g+la.

23 Hageila haga, “B+ yad aip k+n+añ m+gan añ+ ñ+n+abul i, y+ip kain g+ dam arnab. * 24 God Manö u hadame nöp kal+ k+ñ r+köm hagla rö, y+ip kain g+ damöm, al pak l+lö umnabin u, pen b+ y+ip kain g+ dam arnab u, God b+ an+bu n+ip g+ naj g+nab. N+me n+ip yag dauagböp u aij. Pen yag dauö, m+düp g+ an+g g+nab u, hainö ilön kub yab+ udnab,” a ga.

25 Hageia, b+ n+pe Judas, n+ip kain g+n+g ga u haga, “Manö hag ñeb b+. Y+ip hagagpan aka?” ga. Hageia haga, “Me nöp hagabin,” a ga.

Jisas b+ n+pe gau kal+ip bred ñ+g wain ña
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

26 Nan ñ+n m+düp g+, Jisas bred udöm, God n+ip aij a göm, ud jö göm, b+ n+pe gau kal+ip ñöl g+ haga, “Kale ud ñ+n+im. U hañ roman yad,” a ga.

27 An+g hagöm, ñ+g wain kap u, u rö nöp udöm, God n+ip aij a göm, kal+ip ñöl g+ haga, “Kale magöñhalö ñ+n+im. 28 U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau haga manö u p+düñ arnab. Lugö, n+bi b+ iru nöp nan si nan naj g+pal gau, God n+ñöm arö g+nab,” a ga. *

* 26:11: Dud 15:11 * 26:14-15: Sek 11:12; Jon 11:57 * 26:17: Eks 12:14-20 * 26:23: Sam 41:9 * 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16

²⁹ Anig hagöm haga, “Yad kalöp nıñö hagabin, ñig wain i miñi rımnap halö ñıñagnabin. Hainö, God nıbi bı udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab ñın u nöp, yad kauyañ kale aip ñig wain u ñıñnabin,” a ga. ³⁰ Anig hagöm, bı nıpe gau aip God hib dap raneb kımab ap hagöl gi, Olip Dum arla. *

*Jisas Pida nıp, “Jisas nıp nıñagpin, a gıñabön,” a ga
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

³¹ Jisas haga, “God Manö u kalı kılın rıköm hagla, ‘Yad bı kaj sipsip mukep u nıp pak lınö, kaj sipsip nıpe gau magöñhalö pıñıñ gi arñaböl,’ a gıla.

Hagla anıbu me, mıdö sıbön an yañ kale magöñhalö yıp arö gımim, pıñıñ gi arñabım. * ³² Pen yad umem urakem, ram mınöñ Galili nöd areinabin, kale hain nınabım,” a ga. *

³³ Hageia, Pida haga, “Bı magöñhalö nöp arö göm, jöl ñınaböl rö löp, pen yad anig gagnabin,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö nıñö hagabin, sıbön an yañ yaur kılakıl wıñ alagnab magö u, ‘Jisas nıp nıñagpin,’ a gımön, magö mıhau nıgan hagnabön,” a ga. *

³⁵ Hageia, Pida klö yabıl göm haga, “Yıp al pak lınıg, al pak lınaböl u pen, ‘Jisas bı yad wasö,’ gem hagagnabin,” a ga. Jisas bı nıpe magöñhalö u rö nöp Pida haga rö nöp hagla.

*Jisas God nıp sabe gi mıdeia
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

³⁶ Jisas bı nıpe gau aip mab wög adıñ Gedsemani amöm, bı nıpe rımnap kalıp haga, “Kale aui asık mıdaimım. Yad au dan amem, Bapi nıp sabe göl gi mıdeinabin,” a ga. ³⁷ Anig hagöm, Pida aip, Sebedi ñı nıpe mıñöp Jems Jon aip kalıp uı gi ara. Amöl gi, Jisas nıpe gası mlö löm, ³⁸ kalıp yam haga, “Mıdmagö yıp u bıg ñöl nöp löp u, umnam rö löp. Kale aui mıdmım, yıp abad mıdaimım,” a ga. *

³⁹ Anig hagöm, kalıp anıb au hag löm, nıpe yöp söł dagol au amöm, ubör yıññöñ göm, mulu adıñ u ud mınöñ yañ löm, God nıp sabe göm haga, “Bapi, nan yıp gıñıg gab anıbu, wasö gıñıg, wasö gımön. Pen yad gası nıñbin adö u gıgmön; gası ne ke nıñban adö u rö gıgmön,” a ga.

⁴⁰ Anig hagöm, ado gi apöm nıña, bı nıpe gau hon haneila. Jisas Pida nıp haga, “Kale magö añı ap nöp yıp abad mıdagım ar? ⁴¹ Nan naij gun rö löp, a gımim, God nıp sabe göl gi mıdaimım. Gası kale u gımim rö löp u pen hañ romanı u nöp masös göp,” a ga.

⁴² Jisas anig hagöm, kauyañ am Nap nıp sabe göm haga, “Nan yıp gıñıg gö ilön udnabin u, arö gep rö mıdagöp u, halöwalö gan; gası ne ke nıñban adö u rö gımön,” a ga. ⁴³ Anig hagöm, kauyañ ado gi apöm nıña, bı nıpe gau amgö nıñ mıdagıla; hon haneila.

⁴⁴ Pen nıpe ado gi amöm, Nap nıp nöd sabe ga rö nöp, kauyañ sabe göm, ⁴⁵ ado gi apöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Kale masös gö, han mıdpım arıñ Bı gau me, nıñım! Bı yıp kain göm, Bı Ñı nıpe, bı nan sı nan naij gıpal gau kalıp ñınıg gab. ⁴⁶ Urakpe arun! Nıñım! Bı kain göp bı auab i,” a ga. *

* **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Jon 16:32; Sek 13:7 * **26:32:** Mad 28:7,16 * **26:34:** Mad 26:69-75 * **26:38:** Jon 12:27 * **26:46:** Jon 14:31

*Judas Jisas n̄p kain ḡi ud ara
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴⁷ Jisas manō hagō n̄n̄jöl ḡi, b̄i n̄ipe unbō m̄igan laŋ ap, Judas, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i manō ud as̄ikep gau abe, n̄p hagla rō, b̄i kale iru n̄p dapōm apjaka. Kale ru ml̄lō k̄id r̄imnap, ur pakep r̄imnap udōm, aula. ⁴⁸ Judas n̄d kal̄ip hag lōm haga, “Yad b̄i ap n̄p am hag w̄ihai udem, ud bom haluem, mulu n̄n̄jeinam u, b̄i u me, a ḡimim, n̄p ud s̄is̄i l̄imim,” a ga. ⁴⁹ Pen Judas n̄ipe Jisas m̄ideia au ȳn̄j̄id n̄p apjakōm, “Manō hag n̄eb b̄i, ne m̄idpan?” a gōm, n̄p mulu n̄n̄ja.

⁵⁰ An̄ig gō, Jisas haga, “B̄i me. Nan ḡin̄ig gabōn u ȳn̄j̄id ḡi!” a ga.

Hagō, b̄i Judas aip aula gau Jisas n̄p ud s̄is̄i l̄ila. ⁵¹ Jisas ud s̄is̄i l̄ilō n̄n̄jöl ḡi, Jisas b̄i n̄ipe ap ru ml̄lō k̄id n̄ipe u ud t̄ip ḡi udōm, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄i u wög n̄p ḡim̄idōp b̄i u, n̄p r̄im̄id bōŋ lap u bōŋ n̄p r̄ib ḡi dō ḡi yua. * ⁵² An̄ig gō, Jisas n̄p haga, “Ru ml̄lō k̄id udpan u ado ḡi l̄i m̄igan yuō lugaŋ. N̄bi b̄i ru ml̄lō k̄id udōm pen pen ḡinabōl gau, adō an̄ibu n̄p umnabōl. * ⁵³ Yad ‘Bapi ake!’ gaibnep, n̄ipe ȳn̄j̄id n̄p ejol yam ke ke unbō m̄igan laŋ rō hag yuō, apōm ȳp abad m̄idaiblap. ⁵⁴ Pen hadame n̄p God Manō u kal̄i k̄iñ r̄ikōm, ȳp an̄ig an̄ig gōm umnab a ḡila u me, an̄ig ḡin̄im. Yad adō ap ke geinabin u, kabō rō gagnab,” a ga.

⁵⁵ Pen b̄i n̄p udn̄ig aula an̄ib gau kal̄ip haga, “Yad p̄r am God sabe gep ram u as̄ikem, n̄bi b̄i gau kal̄ip manō hag n̄n̄bin u pen ȳp udagpim. M̄iñi pen, ru ml̄lō k̄id halō, ur pakep halō dapim, b̄i nan si udep rō u ȳp udn̄ig auabim. * ⁵⁶ Kale gabim an̄ibu, God manō hagep b̄i gau God Manō kal̄i k̄iñ r̄ikōm hagla rō n̄p gabim,” a ga.

Pen magō an̄ibu, Jisas b̄i n̄ipe gau magōŋhalō n̄p arō gōm p̄iñ̄n̄ ḡi arla.

*Juda Kansol Kub b̄i gau Jisas n̄p manō kub hagla
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)*

⁵⁷ Pen God lo manō hag n̄eb b̄i gau abe, b̄i manō ud as̄ikep gau abe, ap magum ḡi m̄ideila b̄i Kaiapas God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄i u ram n̄ipe au me, Jisas n̄p ud s̄is̄i lōm, dam ram an̄ibu arla.

⁵⁸ Pen Pida n̄ipe hain hain amōm, ram hōŋ adō u m̄idōm, God sabe gep ram polisman gau aip as̄ikōm, n̄hōn rō ḡinabōl a gōm, n̄n̄j m̄ideia.

⁵⁹ B̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, Juda Kansol kub b̄i gau abe hagla, “Hon b̄i manō piral hagep b̄i r̄imnap kal̄ip hag n̄n̄jo, kale manō ap haglō, kabō gōl m̄idō, manō iñ me u, a gun, Jisas n̄p al pak lun,” a ḡila.

⁶⁰ An̄ig hagla u pen manō an̄ibu ke ke arō, Jisas n̄p al pak lep iñ ap m̄idageia.

An̄ig ga u pen hainō b̄i m̄ihōp apil haglō, ⁶¹ “B̄i an̄ibi haga, ‘God sabe gep ram u ud jō ḡi yuem, m̄idō n̄n̄ m̄ihau n̄igaŋ kauyaŋ ḡi l̄inabin,’ a ga,” a ḡilō. * ⁶² An̄ig hagailō, God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄i u, Jisas n̄p haga,

“Manō n̄p hagabil u, ne pen ap hagagnabōn ar?” a ga. ⁶³ Hageia, Jisas pen manō ap hagaga. An̄ig gō, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄i u haga, “M̄iñi manō kub hagn̄ig m̄idpun i, manō piral hagagnōm. God p̄r kam̄n̄j m̄idōp u, u rō n̄p n̄n̄j m̄idōp. An̄ib u, han̄ip kabō gōl hagnōm: ne Mesaia u, God N̄i n̄ipe aka wasō?” ga. * ⁶⁴ Hageia, Jisas haga, “Me hagpan u. Pen kale magōŋhalō n̄n̄jim! Yad kalōp hagabin, yad B̄i Kub k̄lō ke yab̄i u n̄n̄magō

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10 * 26:55: Luk 19:47; 21:37 * 26:61: Jon 2:19-21 * 26:63: Ais 53:7; Mad 27:12

yijig börj nipe lau adö mïdem, kumi bad adö au amem mïnörj nabörj it i aueinabin u nïnjnabim,” a ga. *

⁶⁵ Jisas anig hagö, bi God nïp nan sabe gep bi kub yabïl u, waij nipe gau ke ud bihïg göl gi haga, “Nipe God hib u rïb juajïp nïnjim! Anïb u, nïbi bi rïmnap hag nïnjagun. Nipe gi naij göp u waiö hagöp me u. * ⁶⁶ Aka kale gasi nïhön nïnjabim?” ö ga. Hageia hagla, “Me hagöp me u; umanj aïñ,” a gïla. *

⁶⁷ Anig hagöm, mulu maj mïgan nïp u kiñu al ñöm, paköl gi gïla. Rïmnap Jisas amgö magö nipe paļu gi ñöm, alaun nipe gau paköl gi, * ⁶⁸ hagla, “Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanïp hagö nïnjun,” a gïla.

*Pida, “Jisas nïp nïnjagpin,” a ga
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)*

⁶⁹ Pen Pida manö kub hagep ram hönj adö yan asik mïdeia u me, bi God nïp nan sabe gep bi kub yabïl u nïp wög gïmïdöp pai ap apöm, nïp haga, “Ne Jisas bi Galili nïbö u aip mïdajïl,” a ga.

⁷⁰ Hagö, Pida nïbi bi gau magöñhalö nïnj mïdlö nïnjöl gi, haga, “Manö ne hagabön u yad nïnjagpin,” a ga. ⁷¹ Anig hagöm, uraköm, am ajörj it au mïdö nïnjöl gi, nïbi ram anïbu wög gïmïdöp ap apöm, Pida nïp nïnjöm, nïbi bi mïdeila gau kalïp haga, “Nipe bi Jisas Nasared nïbö u aip mïdailö nïnjbin,” a ga. ⁷² Hagö, Pida wai ñöm haga, “Yad nïnjö yabïl hagabin, bi hagpim anïbu yad nïnjagpin,” a ga.

⁷³ Pro magö ap mïdöm, nïbi bi Pida aip urak mïdeila gau nïp hagla, “Nïnjö nöp hagpun. Ne bi kale ap. Meg mïgan kale haggpal rö, ne u rö nöp hagpan,” a gïla.

⁷⁴ Hageila, Pida blätö göm haga, “Yad kalöp nïnjö yabïl hagabin. Wasö u, God yïp ilön mab ñïñm aij. Bi kale hagpim anïbu yad nïnjagpin!” a ga. Anig hagö nïnjöl gi, adïnj yaur kïlakïl u wïñ ala. ⁷⁵ Kïlakïl u wïñ alö, Pida Jisas manö nïp nöd haga anïbu gasi nïnjöm, gasi mïlö la. Nïhön gïñig: Jisas haga, “Yaur kïlakïl wïñ alagnab magö u, ‘Jisas nïp nïnjagpin,’ a gïmön, magö mïhau nïganj hagnabön,” a ga. Gasi anïbu nïnjöm me, gasi mïlö löm, hönj amöm, mïtörj kub ga. *

27

*Jisas nïp dam gapna Pailod nïp ñïla
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)*

¹ Ram gïson rïka nïnjöm, God nïp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, manö hag nïnj hag nïnj göm, manö hag adö aïñ löm, Jisas nïp al pak lun, a gïla. ² Anïb u, Jisas nïp nagï löm, damöm gapman bi kub gapna Pailod nïp ñïla.

*Judas nagï ñïnja
(Ap 1:18-19)*

³ Pen Jisas nïp manö kub hagöm, al pak lïñig geila nïnjöm, Judas, nïhön gïñig Jisas nïp mumug nïnjbin, a göm, mani uda u, bi God nïp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalïp ju dam ñïñig göm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amöm, mani anïb gau kalïp ñöl gi haga, “Jisas naij

* **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mad 24:30 * **26:65:** Mad 9:3 Jon 10:33 * **26:66:** Lep 24:16; Jon 19:7 * **26:67:** Ais 50:6; 53:5 * **26:75:** Mad 26:34

gagöp u pen yad nïp mumug nïñbin u, mïdö umnab. Anïb u, yad nan si nan naj gïpin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasö. Ne ke nöp anïg gïpan,” a gïla. ⁵ Hageila, Judas mani ñïla anïbu God sabe gep ram raul u ud yuöm, am nagï ñïña. *

⁶ Bï God nïp nan sabe gep bï kub gau, mani anïbu udöm hagla, “Mani anïbi, bï al pak lun, a gun, mumug gïno u me, God nïp ñun rö lagöp,” a gïla. ⁷ Anïg hagöm, manö hag nïñ hag nïñ göm hagla, “Bï mïlö gau nïbö apöm umlö, dam rïgöl gun u, mïnön naböñ mïgan ap rauun,” a göm, am bï ap mïnön udöm rin cög gïmïdöp mïnön naböñ mïgan anïbu raula. ⁸ Mïnön naböñ mïgan anïbu, mumug bïg ñïla mani u udöm raula u me, hainö nïbi bï mïnön naböñ mïgan anïbu, hib “Mïnön Mïgan Hagape Halö” a gïla. Mïñi u rö nöp mïnön naböñ mïgan anïbu, hib “Mïnön Mïgan Hagape Halö” a gïpal.

⁹ Pen kale mïnön naböñ raula anïbu, bï God manö hagep Jeremaia nöd hagöm kalï klïñ rïka rö nöp gïla. Nïpe God Manö u adïñ ap kalï klïñ rïköm haga, “Kale mani silpa ñïñ juöl añï ap ado gï da unbö sïduñ lañ (30) u, Juda nïbi bï hagla mani u yag damöm, * ¹⁰ bï mïnön udöm rin cög gïmïdöp mïnön naböñ mïgan anïbu raula. Bï Kub yïp haga rö nöp gïla,” a ga.

*Gapna Pailod Jisas hag nïña
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)*

¹¹ Jisas nïp damöm, gapman bï kub Pailod mïdeia au arlö nïñöl gï, Pailod Jisas nïp haga, “Ne Juda kai kin kub kale mïdpan aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga. ¹² Pen bï God nïp nan sabe gep bï kub gau abe, bï manö ud asïkep gau abe, nïp manö rïmnap hageila, nïpe pen manö ap hagaga. * ¹³ Anïg gö, gapman bï kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, nïñagan ar?” a ga. ¹⁴ Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gasï iru yabïñ nïña.

*Juda nïbi bï gau, Jisas nïp al pak limim, a gïla
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)*

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod nïpe bï kub manö ud asïkep sea adö u asïk mïdö nïñöl gï, nïbin manö ap hagö, auö haga, “Yad mïdö nöp sïbön yan uhön nïñbin, bï manö kub hagabön bï u bï aij. Nïp manö klö hagagmön. Yad uhön nïñbin anïbu, gasï iru yabïñ nïñabin,” a ga. Pen Pailod gasï nïpe ke gau nöp nïña, Jisas nan ap haga; bï kub gau nöp nïp nïñlö mulu lugöp daubal. Anïb u, yad aigöl gem, nïp hag yuö aran, a göm, gasï u nïña.

Pen Rom gapna bï kub u pör mï u mï u Juda kai Pasopa ñïñ kub u, kalïp bï nagïman kale ke hag nïñmïdal u, yïharïñ hubïk yumïdöp. Ñïñ anïbu, bï naj yabïñ ap nagï mïdeia; hib nïpe u Barabas. Nïbi bï iru nöp ap magum geila gau, Pailod kalïp haga, “Kalöp bï mai yïharïñ hag yunamñ Jisas, Mesaia u a gïpal u aka Barabas nïp hag yunam?” ö ga. * ²⁰ Hagö, bï God nïp nan sabe gep bï kub gau abe, bï manö ud asïkep gau abe, nïbi bï gau kalïp hagla, “Kale Pailod nïp haggim, Barabas nïp hubïk yuöm, Jisas nïp al pak lïlan,” a gïla.

²¹ Pen Pailod nïbi bï ap magum gï mïdeila gau kalïp haga, “Bï mïhai i, bï an nïp hubïk yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas nïp hubïk yumön,” a gïla.

* **27:5:** Ap 1:18-19; Mad 26:14-15 * **27:9:** Sek 11:12-13 * **27:12:** Ais 53:7 * **27:15-19:** Jon 11:47-48; 12:19

²² Hageila, Pailod haga, “Aniḡ hagpim u, Jisas Mesaia u a ḡpal u, niḡ niḡhön ḡnam?” ö ga.

Hageia, kale magöḡhalö hagla, “Niḡ mab ba laḡ al pak liḡlaḡ!” a ḡila.

²³ Hageila, Pailod haga, “Pen niḡhön? Niḡpe nan niḡhön nan ḡi naiḡ ḡöp?” ö ga. Hagö, manö haga u niḡḡagöm, manö dap ranöm hagla, “Niḡ mab ba laḡ al pak liḡlaḡ! Niḡ mab ba laḡ al pak liḡlaḡ!” a ḡila.

²⁴ Hageila, Pailod gasi niḡḡa, manö yad udagnaböl; pen manö riḡmnap halö kalip hag niḡnö, pen pen paköl rö löp, a ḡi gasi niḡḡa. Aniḡ niḡḡöm, niḡbi biḡ gau amḡö ilö kale gau, niḡḡ udöm niḡmagö niḡḡ liḡ liḡ ḡöm, kalip haga, “Biḡ aniḡbi niḡ al pak liḡniḡ gabim u, manö aniḡbu yiḡ auagnab; kale ke ado ḡi aunab,” a ga. *

²⁵ Hageia, niḡbi biḡ gau magöḡhalö hagla, “U wip nabic hon ke! Hagape niḡpe hanip apöm, niḡ hon gau arnab! Manö aniḡbu, hon abe, niḡ pai hon gau abe aunab!” a ḡila. *

²⁶ Aniḡ hageila, Pailod kalip Barabas niḡ hubik yuöm, Jisas niḡ ami biḡ niḡpe gau niḡ niḡḡöm kale nagḡ ud Jisas pakla. Aniḡ ḡilö, Pailod niḡpe Jisas niḡ mab ba laḡ al pak löl, a ḡöm, ami biḡ niḡpe gau kalip niḡa.

Ami biḡ gau Jisas niḡ hag jula
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Gapna Pailod ami biḡ niḡpe gau, Jisas niḡ udöm, dam ram kub kale u amöm, ami biḡ yiḡharḡḡ gau kalip magöḡhalö wiḡñ allö, ²⁸ ap magum ḡöm, waḡḡ niḡ u ud juöm, waḡḡ aḡi, biḡ kub yiḡmbal rö ap dapöm, niḡ yim niḡila. *

²⁹ Yiḡm niḡm, nagḡ kalḡ kalḡ halö gau dapöm, kiḡ kai rol ḡipal rö usajiḡ bad ap ḡöm, niḡ rol ḡi niḡm, biḡ kub gau ur udpal, a ḡöm, gamḡ mḡlö ap ud Jisas niḡ niḡmagö yiḡḡ u niḡm, apöm niḡ kugom yiḡmöm, hag juöl ḡi hagla, “Biḡ kub ne auban? Juda kai kiḡ kale ne auban?” ö ḡila. ³⁰ Aniḡ hagöm, niḡ kiḡñu alöm, gamḡ mḡlö aniḡbu ju udöm, niḡ nabic cög laḡ pakla. *

³¹ Pen Jisas niḡ aniḡ ḡöl hag juöm, waḡḡ aḡi niḡ yim niḡila u ud ju yuöm, waḡḡ niḡpe ke yiḡm niḡm, niḡ mab ba laḡ al pak liḡniḡ, uḡ ḡi ud arla.

Jisas niḡ mab ba laḡ al pak liḡla
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Adan aḡ gau amöl ḡi niḡḡla, Sairini daun niḡbö biḡ ap aueia. Hib niḡpe u Saimon. Niḡ nable paköm, klö ḡöm hagla, “Jisas niḡ al pak liḡnabun mab i ud aru,” a ḡila. ³³ Haglö, niḡpe udöl ḡi, ram mḡniḡḡ Golgoda dum arla. Golgoda a ḡimḡdal u manö iḡ u, “Wip Nabic Cög Ij.”

³⁴ Pen dum aniḡbu amjaköm, ami biḡ gau niḡḡ wain udöm, niḡḡ asḡ ap udöm, halö ud ado malo ḡöm, Jisas niḡ niḡila, pen niḡpe niḡḡ niḡḡöm arö ga. ³⁵ Jisas niḡ mab ba laḡ al pak löm, waḡḡ niḡ gau niḡme liḡ ke ke udnḡḡ, sadu rö ḡöm udla. ³⁶ Aniḡ ḡöm, Jisas niḡ mab ba laḡ al pak liḡla iḡ au asḡköm, abad niḡ mḡdeila.

³⁷ Jisas niḡ al pak löm, mab ba laḡ kalḡ klḡñ riḡka:

BI I JISAS, JUDA KAI KIḡ KALE ME I.

³⁸ Pen Jisas niḡ al pak löm, biḡ nan si udep mḡhau, ap böḡ lap, ap böḡ lap, al pak liḡla. ³⁹⁻⁴⁰ Niḡbi biḡ adan majö ap ran ap lug geila gau, nabic cög gor mar ḡöm, niḡḡ hag juöm hagla, “Ne God Niḡ niḡpe rö! God sabe gep ram u ud

* **27:24:** Dud 21:6-9 * **27:25:** Ap 5:28 * **27:28:** Luk 23:11 * **27:30:** Ais 50:6 * **27:34:** Sam 69:21 * **27:35:** Sam 22:18 * **27:38:** Ais 53:12

wał gi yumön, ñin mihöp nigan kauyan gi lınabön u me, mab ba lanj arö gımön lugö, hon nıñun!” a gıla. *

⁴¹ Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau, bı lo manö hag ñeb bı gau, bı manö ud asıkep gau, kale u rö nöp nıp hag juöm hagla, ⁴² “Nıbi bı rımnap kalıp gajıp kamınj arbal, pen nıpe ke anıg gınım rö lagöp. Isrel Kınj kub hon u, mab ba lanj arö göm, mınöñj il i lugö, nıñö hagöp a gun, nıp nıñj udun. ⁴³ Nıpe God nıp nıñj udöm hagöp, ‘Yad God Nı nıpe,’ a göp. God nıpe ke u rö nöp gası nıñejnab u, mıñı apöm, nıp ud kamınj yuan,” a gıla. * ⁴⁴ Bı nan si udep Jısas aıp al pak lıla mıhau, kale u rö nöp, nıp manö naj anıbu rö nöp haglö.

Jısas uma

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Nın anıbu sıdö añ aulık magö u, sıbön apöm, mıd damöm sıdö gamınj ga magö u kauyan mailö ga. ⁴⁶ Sıdö gamınj ga magö u, Jısas wıñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli, lama sabakdani,” a ga. Haga anıbu, “God yad. God yad. Yıp ai gınıg arö gıpan?” ö ga. * ⁴⁷ Anıg hagö, nıbi bı rımnap söl anıb au mıdeıla gau nıñöm hagla, “Bı anıbi bı God manö hagep İlaija nıp wıñ alab,” a gıla. ⁴⁸ Anıg hagöm, bı ap am nan adınj us hain rö bad ap ud dapöm, ñıg wain ası u rauöm, gamıñ mlö ap udöm, abös alöm, ñınö ñınjıñj a göm, ña. *

⁴⁹ Anıg göm ñö, bı rımnap hagla, “Arık! Agamınj nıñ mıdaiun. İlaija apöm, nıp ud kamınj yunab aka?” gıla. ⁵⁰ Pen Jısas kauyan wıñ kub al hagöm, ake bad mıdeıla u ur ga.

⁵¹ Magö anıbu nöp, wałj mlö kub God sabe gep ram raul mıgan yanj, ajön pak pıñ gıla u, añ yanj pak bıñıñ göm lap ke lap ke ara. Anıg gö nıñöl gi, munmon udöm, kabö gau pa bu göm, * ⁵² wıp kabö mıgan rıgöl göm pak pıñ gıla gau, mıgan hiıköm, God nıbi bı uı nıpe nöd umla rıgöl gıla gau, iru nöp gö, kauyan urakla. ⁵³ Uraköm, kabö mıgan gau arık höñ amöm, Jısas uraka ñın u kale daun kub uı Jerusalem areıla, nıbi bı iru nöp kalıp waiö ilö nıñla.

⁵⁴ Pen munmon udöm, nıñön nıñön ga u nıñöm, ami bı kub u abe, bı nıpe gau aıp mıdeıla gau abe, kale anının gö pıñınj göm, mıdmagö kale arö nıñöl gi, kale hagla, “Yaue! Bı i nıpe God Nı nıpe nıñö yabi!” a gıla. ⁵⁵ Pen nıbi iru nöp apöm, ke ke au mıdöm, nıñ mıdeıla. Nıbi anıb gau Jısas nıp gi ñınıg Galılı nıbö aula. * ⁵⁶ Nıbi mıdeıla anıb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aıp Josep aıp nıme Maria u, ap Sebedi ñı nıpe mıhau nıme u.

Josep nıpe Jısas hañ romanj dam kabö mıgan ap rıgöl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bı gep yabiñ ap, Josep, Arimadia daun nıbö u, nıpe Jısas bı nıpe ap mıdeıla. Bı anıbu, Jısas umöb nıñöm, dugo dugo magö u apöm, gapna Pailod nıp, Jısas hañ romanj u udnam aka gö, Pailod yau a göm, bı nıpe gau kalıp hagö, Josep nıp ñıla. * ⁵⁹ Jısas hañ romanj nıpe u Josep nıp ñılö, nıpe wałj rud aij ap udöm, wıp he mlö u magöñhalö wam haluöm, ⁶⁰ dam kabö mıgan gısön nöp ap, yıp rıgöl gınaböl, a göm, ju lu lıla mıgan u rıgöl göm, kabö hañai kub ap ud gau ga gi dam ajön pıñ göm ara. *

* **27:39-40:** Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19 * **27:43:** Sam 22:8 * **27:46:** Sam 22:1

* **27:48:** Sam 69:21 * **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 * **27:55:** Luk 8:2-3 * **27:57-58:**

Dud 21:22-23 * **27:60:** Aıs 53:9

⁶¹ Nibi mihöp midailö, nibi ap Maria Magdala, nibi ap Maria ap. Nibi Maria mihau apil nñj midlöl nñjöl gi, Josep anig göm rigöl ga.

Ami bi gau wip he rigöl gila kabö migan u abad mideila

⁶² Jisas umö rigöl gila ñin anibu, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, God nip sabe ginig ñin u rol, a göm, nan gi dap jin gila. Pen ruö, God nip sabe ginig ñin kale u me, gapman bi kub Pailod mideia au arla. ⁶³ Amöm hagla, "Bi kub. Bi piral hagep anibu haga, 'Yad umem, ñin mihau niganj u uraknabin,' a ga. * ⁶⁴ Anib u, ne bi rimnap hagö, ñin mihöp niganj wip rigöl u abad midaiöl. Wasö u, bi nipe gau apöm, wip he mlö u si udöm, nibi bi gau kalip piral hagöm hagnaböl, 'Nipe kauyanj uraköp,' a ginaböl. Anig gilö, Jisas nöd manö piral haga u nan pro; kale hainö manö piral hagnaböl u kub yabih ginab," a gila.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalip haga, "Anib u, kale ami bi bad ap udmim, wip rigöl gila gau ammim, gasi kale ke nñj aij gimim, wip rigöl kabö li pidöñj gipe, ami bi abad nñj midaiöl," a ga.

⁶⁶ Hagö, Juda bi kub anib gau amöm, ajöñj pih gila kabö kub u urön rö göm, ami bi bad u haglö, anib au nñj mideila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruö ram rik da lö nñjöl gi, nibi mihau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammil, Jisas nip rigöl gila u nñjng arlö. ² Magö anibu munmon kub yabih udö nñjöl gi, ejol ap kumi kabö adö lanj nübö apöm, Jisas nip rigöl göm kabö hañaj pih gila u, ud ju ba u yuöm, adö anibu asika. ³ Ejol anibu, mulu adñj nipe mmailö göl gi mideia. Wañij nipe u, rud aij yabih u la. ⁴ Pen ami bi nñj mideila gau, nip nñjöm, aninñn gö pñññj göm, gil gil göm, umöm rö mideila.

⁵ Pen ejol u nibi mihau kalip haga, "Pñññj gagmil! Yad nñjbin, kale mihöñj Jisas mab ba lanj al pak lila u nip nñj ajabil. ⁶ Nipe aui midagöp. Nöd haga rö, midö nöp kauyanj uraköm aröp. Pen kale apil, nip dam lila kuö adö u nñjmil, * ⁷ yññd ammil, bi nipe gau kalip hagnil, 'Jisas kauyanj uraköm Galili arab. Kale bi nipe ammim nip anib gau nñjnabim,' a gimil. Manö anibu nöp kalöp hag ñinñg aubin," a ga.

⁸ Anig hagö nñjmil, nibi mihau pñññj gilö u pen mññ mññ göl gi, wip rigöl anibu yññd arö göm, bi nipe gau kalip hagnig gi dö gi arlö. ⁹ Adan anj gau arlö nñjöl gi, Jisas kalip mihöñj nable paköm haga, "Kale midpil?" a ga. Hagö, kalpe mihöñj ap kugom ymmil, ma nipe pidöñj udmil, hib nipe u haglö adö ara. ¹⁰ Jisas kalip mihöñj haga, "Pñññj gagmil! Kale ammil mam yad gau kalip hagnil, 'Galili ammim Jisas nip nñjnabim,' a gimil," a ga. *

Ami bi gau am Jisas uraköp manö u hagla

¹¹ Nibi mihau, adan anj gau arlö nñjöl gi, ami bi nñj mideila gau rimnap, daun kub waryö raul an amöm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau kalip, nñhön nñhön ga anibu magöñhalö hag ñila.

¹² Hag ñeila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau amöm, bi manö ud asikep aip manö hag adö aññ löm, ami bi anib gau kalip mani kub ñöm hagla,

* **27:63:** Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 * **28:6:** Mad

12:40; 16:21 * **28:10:** Mad 26:32

13 “Kale manö i nöp hagmim, ‘Siḅ anḅ yanḅ hon hanajun magö u, bḅ nḅpe gau apöm, wip he mḅlö u si ud arbal,’ a gḅmim. ¹⁴ Anḅg hagpe, gapna Pailod manö anḅbu nḅḅnab u, hon nḅp aip hagno, kalöp marö rḅmnap ḅagnab,” a gḅla.

¹⁵ Anḅg haglö, ami bḅ gau mani anḅbu udöm, amöm Juda bḅ kub anḅb gau hagla rö nöp gḅla. Kale pir alöm, Jisas wip he mḅlö nḅpe u, bḅ nḅpe gau si ud arbal, a geila manö u, mḅḅi Juda nḅbi bḅ gau manö piral anḅbu nöp hagöl gḅ nöp mḅdpal.

Bḅ nḅpe gau Jisas nḅp nḅḅla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Jisas bḅ nḅpe unbö agḅp u Galili amöm, Jisas nöd haga dum u arla. *

¹⁷ Amöm, Jisas nḅp nḅḅm, hib nḅpe haglö adö ara. Pen bḅ nḅpe rḅmnap nḅḅm dui göm hagla, “U Jisas aka bḅ unbö ke?” ö gḅla.

¹⁸ Pen Jisas söḅ au apöm, kalḅp haga, “Bapi yḅp hagö, ram mḅnönḅ kumi kabö adö laḅ u abe, mḅnönḅ naböḅ ḅi i abe, yad magöḅhalö abadöl mḅdpin.

* ¹⁹ Anḅb u, kale ram mḅnönḅ gau magöḅhalö rḅḅonḅ rḅḅonḅ ammim, nḅbi bḅ ke ke gau magöḅhalö manö aij yad hag ḅḅbe, kale yḅp nḅḅ udöm nḅbi bḅ yad mḅdöm yḅp hain göḅ. Anḅg gḅmim, Bap u, ḅḅi u, Ana Uḅ u hib hagmim, kalḅp ḅḅg pak ḅḅmim. * ²⁰ Anḅg gḅmim, yad kalöp gḅmim, a gem, manö nḅḅön nḅḅön hag ḅḅbin u, kale u rö nöp manö anḅbu magöḅhalö kalḅp hag ḅḅi aij gḅpe, magöḅhalö hain göḅ. Pen yad kalöp nḅḅö yabḅḅ hagabin, yad kalöp aip mḅdem, mḅd damem, mḅd damem, mḅnönḅ naböḅ ḅi i ur gḅnab,” a ga.

* 28:16: Mad 26:32 * 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22 * 28:19: Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak Jisas Krajs Manö Aij u Mak kalı kliš rıka

*Jon Bı Nıg Pak Nēb u God manö hag nımidöp
(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ Jisas Krajs, God Nı nıpe manö aij u hagnıg gabin. ² God hadame nöp Nı nıpe Jisas Krajs nıp manö haga rö, bı God manö hagep Aisaia, manö anıbu God Manö kalı kliš rıköm haga,

“Nöh! Bı manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm,

adan nöp u hik gı aij gınab. *

³ Bı anıbu, ram mınöh nıbi bı iru mıdagpal,

ram mınöh kabö nöp mıdöp anı au am mıdöm, wıñ alöm hagnab,

‘Bı Kub u auab! Adan sır gılanı gıyanı gı mıdainım gau,

dum goł pılu gı mıdainım gau, bıñıg ral aij gımım,’ a gınab,” a ga. *

⁴ God manö hagep bı anıbu nöd anıg haga rö nöp me, Jon bı nıg pak nēb u amöm, ram mınöh nıbi bı iru mıdagmıdal, ram mınöh kabö nöp mıdmıdöp anı au mıdö nıñöl gı, nıbi bı gau aulö, kalıp manö hag nıñm hagnıdöp, “Nan sı nan naij gıpım gau, nıñm gıñıg anıg gıpun, a gımım, arö gıpe yad kalöp nıñg pak nıñö, God nan sı nan naij gıpım gau nıñm arö gınab,” a gımıdöp.

* ⁵ Nıpe anıg hagö nıñöl gı, nıbi bı ram mınöh Judia yöp anıb gau mıdeila gau abe, Jerusalem nıbi bı mıdeila gau abe, kale magöñhalö manö nıp u nıñıg arla. Amöm, nan sı nan naij gımıdal gau, hag waiö lılö, Jon kalıp nıñg Jodan anı au nıñg pak nıñ.

⁶ Pen Jon walıj nıpe u, kaj kamel unı udöm gıla walıj ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı anı u pıg lımıdöp. Nan nıñıe nıpe u, jonı habıadını u abe, bom nıg u abe nıñmıdöp. *

⁷ Nıpe nıbi bı gau kalıp hagnıdöp, “Bı yıp hain auab u, nıpe yad rö wasö; nıpe bı kub yabı, yad bı pro. Yad nıp nıñm nable gınab. Yad am söl au kugom yımım ma rırup nıpe u nagı hubıknım rö lagöp. * ⁸ Yad kalöp nıñg nöp pak nıñm u pen nıpe apöm, kalöp Ana Uı u nöp pak nıñab,” a ga.

Jon Jisas nıp nıg pak nıñ
(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Pen nıñ ap, Jisas Nasared daun, ram mınöh Galili mıdmıdöp u arö göm, Jon mıdeila u auö, Jon Jisas nıp nıñg Jodan anı au nıñg pak nıñ. ¹⁰ Nıp nıñg pak nıñ, Jisas nıñg goł au lanı amöm nıñı, kumi kabö adö lanı pıral hıkö, God Ana u yaur dapo rö, Jisas nıp u gı aua. ¹¹ Anıg göl u gı auö nıñöl gı, manö ap kumi kabö adö lanı au nıñm apöm haga, “Ne Nı mıdmagö yad yabı. Nöp nıñm, yıp aij yabı göp,” a ga. *

Seden apöm Jisas nıp co co ga
(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Pen magö anıbu nöp, God Ana u Jisas nıp hag yuö, ram mınöh kabö nöp mıdmıdöp anı gau amöm, ¹³ nıñm unbö nıñm juöl mıñöp (40) au mıdeila. Anıb gau mıdö nıñöl gı, Seden, “Jisas nıp gıñm, manö yıp u hain göm, naij

* **1:2:** Mal 3:1 * **1:3:** Ais 40:3 * **1:4:** Ap 13:24; 19:4 * **1:6:** 2Ki 1:8; Mad 11:8 * **1:7:**

Ap 13:25 * **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7

ganj," a göm, apöm hagm+döp. Ram m+nöj m+dm+döp m+gan an+bu ke kain nan gau nöp m+dm+döp. Pen ejol gau apöm, Jisas n+p abad m+dm+dal. *

Jisas God manö aij u hag ñ+ m+deia

¹⁴ Pen hainö gapman b+ kub Herod Jon n+p nag+ la n+ñöm Jisas n+pe ram m+nöj Galili amöm, God manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag ñöl g+ haga, * ¹⁵ "God n+bi b+ udöm kumi kabö adö lanj au abad m+deinab ñ+n hain pör abad m+dm+dim u, m+ñi auöp! Nan si nan najj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim arö g+mim, God manö aij u, n+ñö hagöp a g+mim, n+ñ udmim," a ga. *

Jisas b+ n+pe m+hau m+hau uda

(Mad 4:18-22)

¹⁶ Jisas N+g Wanö Galili go+ au padiöl g+ n+ja, b+ kabsa+ udep madöl m+hau, kabsa+ udul a g+mil, uben ap ud ñ+g anj yanj yumil m+dailö. B+ mamil an+ b m+hau hib kale m+höj u, Saimon aip Edru aip. ¹⁷ Jisas kal+p m+höj n+ñöm haga, "Aulö, yad aip ajun, yad kalöp m+höj hag ñ+ aij g+nö, n+bi b+ udep b+ m+hau m+deinabil," a ga. ¹⁸ Hagö, n+ñö hagöp, a g+mil, uben gau arö g+mil, Jisas aip arlö.

¹⁹ Pen Jisas yöp pro magö ap amöm n+ja, Sebedi ñ+ n+pe Jems aip, Jon aip ñ+g mag+ b m+gan u m+döl g+, uben pa g+ dö ga u, al dör göl g+ m+dailö. ²⁰ Jisas kal+p m+höj n+ñöm haga, "Kale m+höj au+l e!" ga. Jisas an+g hagö, kalpe mamil m+hau n+ñmil, nap n+p wög g+ ñeb b+ r+mnap aip kal+p ñ+g mag+ b adö au arö g+mil, Jisas aip arlö.

K+jaki b+ ap n+p abanj ala u, Jisas hag höj yua

(Luk 4:31-37)

²¹ Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Juda God n+p sabe gep mañu, Jisas Juda magum gep ram raul m+gan yanj amöm, God Manö u hag ñö, ²² n+bi b+ gau n+ñöm, pa g+ñ göm hagla, "God lo manö hag ñeb b+ gau hagpal rö hagagöp; n+pe b+ kub yab+ñ n+ñ aij göm hagpal rö hagöp," a g+la. * ²³ Pen magö an+bu, b+ k+jaki abanj ala ap, magum gep ram raul m+gan an+bu m+deia u b+alö göm haga, ²⁴ "Jisas b+ Nasared n+bö! Ne han+p n+hön g+n+g auban? Han+p k+jaki gau al pak l+n+g auban aka? Yad nöp n+ñbin, ne God N+ U+ n+pe u," a ga. *

²⁵ Hagö, Jisas pen k+jaki b+ an+bu abanj ala u n+p manö klö hagöm haga, "Manö hagagmön! B+ u n+p arö g+mön, höj aru!" a ga. ²⁶ Jisas an+g hagö, k+jaki an+bu b+ u n+p ud g+ñ g+ñ göm, w+ñ kub alöm, höj ara. * ²⁷ Jisas an+g gö, n+bi b+ m+deila gau aiö yab+ñ göm, manö hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, "U n+hön? B+ i manö g+sön n+bö manö adö ap dauöp aka? N+pe b+ p+dön halö. K+jaki aiön pi gau manö n+pe udöm hagöp rö g+pal," a g+la. ²⁸ N+bi b+ gau an+g hagöl g+, Jisas k+jaki aiön pi hag höj yua manö an+bu, ram m+nöj Galili gau magöñhalö hag ñ+lö ara. *

Jisas gö, Saimon n+bor n+p kam+ñ la

(Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)

²⁹ Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö göm, höj amöm, Saimon aip n+mam Edru aip ram kale u arla. ³⁰ Ram amjklö,

* 1:13: Sam 91:11-13 * 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mad 3:2 * 1:22: Mad 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mad 4:24

Jisas n̄p hagla, “Saimon n̄bor n̄pe hañ roman̄ u mab rō inō, han m̄dōp,” a ḡla. ³¹ Haglō, Jisas am ñ̄magō k̄id n̄pe u udōm ud urak ñ̄ n̄n̄jōl ḡi, hañ n̄pe mab rō ineia u kam̄n̄j la n̄n̄jōm ad̄n̄j nan magō kal̄p ñ̄a.

Jisas gō, n̄bi b̄i iru nōp kam̄n̄j la

(Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)

³² Pen sidō wad ara magō u, n̄bi b̄i nan ga gau abe, n̄bi b̄i k̄ijaki aban̄ ala gau abe, Jisas gō kam̄n̄j lan̄, a gōm, Jisas m̄deia au daua. ³³ Daun pro Kapaneam n̄bi b̄i gau magōñhalō apōm ram ajōñ iñ hōñ nō löyan̄ adō n̄n̄j m̄deila n̄n̄jōm ³⁴ n̄bi b̄i iru nōp nan ga gau, Jisas gō, kam̄n̄j la. K̄ijaki aiōn̄ pi aban̄ ala gau iru nōp hag hōñ yua. Pen k̄ijaki aiōn̄ pi an̄ib̄ gau Jisas n̄pe b̄i an̄ n̄n̄j aij ḡla rō, Jisas kal̄p, “Manō gagmim,” a gōm, hag hōñ yua. *

Jisas m̄igan ap ke amōm, Nap n̄p sabe gōl ḡi m̄deia

(Luk 4:42-44)

³⁵ Ruō, Jisas hil̄im halō yab̄i urakōm, ram hana u arō gōm, daun an̄ibu abe arō gōm, am m̄igan ap ke amōm, Nap n̄p sabe gōl ḡi m̄deia. * ³⁶ Pen b̄i n̄pe Saimon, b̄i n̄pe r̄imnap aip, Jisas mai, a gōm, n̄p ulhai n̄n̄jñig arla. ³⁷ Jisas n̄p ulhai n̄n̄j dam n̄n̄jōm hagla, “N̄bi b̄i magōñhalō nōp mai, a gōm, ulhaiabōl,” a ḡla. ³⁸ An̄ig hageila, Jisas haga, “Hon ram r̄iñg aglō r̄imnap halō sōl aui arun. Yad aubin u, n̄bi b̄i ram m̄n̄nōñ m̄igan gau gau kal̄p manō hag ñ̄nam, a gem, aubin,” a ga. ³⁹ An̄ig hagōm, ram m̄n̄nōñ Galili an̄ gau ḡi ajōl ḡi, am Juda magum gep ram raul gau amōm, God Manō hag ñ̄l ḡi, k̄ijaki aiōn̄ pi n̄bi b̄i kal̄p aban̄ ala gau hag hōñ yua. *

Jisas, wōs hapeb la b̄i ap gō, m̄lep ga

(Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Wōs hapeb la b̄i ap, Jisas m̄deia au apōm, kugom ȳmōm, haga, “Ne wōs ȳp u kam̄n̄j lan̄, a ḡinabōn u, kam̄n̄j lin̄im,” a ga. ⁴¹ An̄ig hagō, Jisas n̄p mōg n̄n̄jōm ñ̄magō m̄lōbō lōm b̄i an̄ibu n̄p ud n̄n̄jōm haga, “Yau, ḡinabin. Kam̄n̄j li,” a ga. ⁴² N̄p ud n̄n̄jō ad̄n̄j kam̄n̄j la. ⁴³⁻⁴⁴ Pen Jisas b̄i an̄ibu n̄p manō klō hagōm haga, “Adan an̄ gau n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p n̄n̄jōm, Jisas ȳp gō kam̄n̄j lōp, a ḡimōn, hagagmōn. Kabō rō nōp ammōn, b̄i God n̄p nan sabe gep u n̄p hañ roman̄ ne u yammōn hagmōn, ‘Wōs hapeb yad u kam̄n̄j lōp,’ a ḡimōn. An̄ig hagmōn, Mos̄is nōd haga rō, nan r̄imnap dam b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i u ñ̄mōn, n̄pe pak God n̄p sabe ḡi ñ̄o mē, n̄bi b̄i gau, b̄i u m̄ñi kam̄n̄j lōp, a gōm, n̄n̄j nabōl,” a ga. Jisas manō an̄ibu nōp hagōm b̄i u hag yuō ara. * ⁴⁵ Jisas an̄ig haga u pen b̄i an̄ibu n̄pe amōm, n̄bi b̄i gau abōnamō hag ñ̄o ara. An̄ig gō, Jisas daun gau waiō ajain̄im rō lagō, n̄pe amōm n̄bi b̄i iru m̄dageila an̄ gau nōp m̄dō n̄n̄jōl ḡi, n̄bi b̄i ram m̄n̄nōñ gau gau magōñhalō n̄p n̄n̄jñig aum̄dal.

2

Jisas gō, ñ̄in ma kala ga b̄i ap kam̄n̄j la

(Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹⁻² Ñ̄in m̄hōp nōp padiō n̄n̄jōl ḡi Jisas kauyan̄ daun pro Kapaneam auō, Jisas ap m̄dōp ram n̄pe u, a ḡilō, n̄bi b̄i iru nōp apōm ḡilō ḡilō, ram raul manō hag ñ̄eia m̄gan u sis̄i gōm, ajōñ iñ hōñ adō au yan̄ u rō nōp sis̄i yōl ga. Pen Jisas kal̄p God Manō hag ñ̄i m̄deia. ³ Jisas kal̄p hag ñ̄i m̄dō n̄n̄jōl

* 1:34: Mak 3:10-12

* 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46

* 1:39: Mad 4:23; 9:35

* 1:43-44: Lep

gɪ, bɪ unbö yigwo mɪlö u bɪ rɪmnap aip, bɪ ñɪmagö ma kɪla ga ap ilöŋ löm, dapöm Jisas mɪdeia au daula. ⁴ Apöm nɪŋla, nɪbi bɪ sɪsɪ göl mɪdeila nɪŋöm bɪ ñɪmagö ma kaɫa ga u nɪp dam ram adö laŋ amöm, ram aŋ au ud mol juöm yulö, Jisas mɪdeia yaŋ luga. ⁵ Pen kale Jisas gö kamɪŋ lɪnab, a göm, gasɪ nɪŋ udla u nɪŋöm Jisas haga, “Ñɪ yad. Nan si nan naij gɪpan gau nɪjem arö gabin,” a ga.

⁶ Anɪg hagö, Juda lo manö hag ñeb bɪ rɪmnap asɪk mɪdeila gau, gasɪ kale gau nöp nɪŋöm hagla, ⁷ “Bɪ i nɪhön gɪnɪg, God nɪp hag juöm, manö piral hagab? Nɪbi bɪ gau nan si nan naij gɪlö, bɪ ap prɪ kalɪp u ɪɪk gɪ yunɪm rö lagöp; God nöp me anɪg gɪnab,” a gɪla. ⁸ Pen gasɪ nɪŋla anɪbu, adɪŋ Jisas ke nɪŋöm haga, “Kale nɪhön gɪnɪg gasɪ anɪbu rö nɪŋabim. ⁹ Bɪ ñɪmagö ma kɪla göp u nɪp nɪhön hagnö, kalöp aij gɪnab? Nan si nan naij gɪpan u nɪjem arö gabin, a gɪnö, kalöp aij gɪnab; aka, urakmön köp ne u wɪnɪg ud aru, a gɪnö, kalöp aij gɪnab? ¹⁰ Yad gɪnö, kale nɪŋnabim, Bɪ Ñɪ nɪpe mɪnörj naböŋ ɪɪ i aunö u, gasɪ yad ke nɪjem auagnö. God hagö aunö u me, nan si nan naij gɪpal u nɪjem arö gɪnabin, a gɪnabin u, arö gɪnabin,” a ga. ¹¹ Anɪg hagöm, bɪ ñɪmagö ma kɪla ga u nɪp haga, “Yad nöp hagabin, urakmön, köp ne u wɪnɪg udmön ram aru,” a ga. ¹² Jisas anɪg hagö, nɪbi bɪ nɪŋ mɪdlö nɪŋöl gɪ, bɪ anɪbu uraköm, köp bad nɪpe u wɪnɪg udöm hada. Anɪg gö nɪŋöm, nɪbi bɪ gau magöŋhalö aiö yabɪ göm, God hib nɪpe u haglö adö arö nɪŋöl gɪ, hagla, “Nöd nan anɪbu rö ap gɪlö, hon nɪŋagmɪdun,” a gɪla.

Jisas Lipai nɪp wɪñ ala
(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Jisas kauyaŋ amöm, Ñɪg Wanö Galili goɫ au ajeia nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp nɪŋöm mɪdeia au ap magum geila nɪŋöm Jisas kalɪp God Manö hag ña. ¹⁴ Jisas manö hag ñɪ pɪs göm, adan aŋ au amöl gɪ nɪŋa, Alpias ñɪ nɪpe Lipai, bɪ dakɪs udep bɪ ap, wög gɪmɪdöp ram raul mɪgan u asɪk mɪdeia. Jisas nɪp nɪŋöm haga, “Auö, yad aip arul,” a gö, uraköm Jisas aip arlö.

¹⁵ Jisas pen, bɪ nɪpe gau aip am Lipai ram u nan ñɪŋlö nɪŋöl gɪ, bɪ dakɪs udep gau abe, bɪ nan si nan naij gɪla gau abe, Jisas aip ajeila rö, am jɪm ñöm nan ñɪŋeila. ¹⁶ Bɪ lo manö hag ñeb bɪ Perisi rɪmnap, Jisas nɪpe bɪ dakɪs udep gau aip, bɪ nan si nan naij gɪmɪdal gau aip mɪdöm nan ñɪŋeia u nɪŋöm, bɪ nɪpe gau kalɪp hagla, “Jisas nɪhön gɪnɪg bɪ dakɪs udpal gau aip, bɪ nan si nan naij gɪpal gau aip asɪk mɪdöm nan ñɪŋab?” ö gɪla. *

¹⁷ Hageila, Jisas manö anɪbu nɪŋöm haga, “Nɪbi bɪ kamɪŋ mɪdpal gau, wös wameb bɪ nɪŋnɪg aragal; nɪbi bɪ nan göp gau nöp wös wameb bɪ nɪŋnɪg arbal. Anɪb u rö, nɪbi bɪ, gɪ aij gɪpun, a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp udnɪg auagin; nɪbi bɪ, nan si nan naij gɪpun, a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp udnɪg aubin,” a ga.

Nan magö hil gep
(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, ñɪn rɪmnap God nɪp sabe göl gɪ nöp mɪdaiun, a göm, nan ñɪŋagmɪdal. Ñɪn ap kale anɪg geila u nɪŋöm nɪbi bɪ rɪmnap apöm Jisas nɪp hagla, “Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, ñɪn aɪn aɪn nan ñɪŋagpal. Pen bɪ ne gau, nɪhön gɪnɪg anɪg gagpal?” ö gɪla. ¹⁹ Hageila, Jisas manö hod rɪköm haga, “Bɪ nɪbi udnɪg gɪnab bɪ ap, nɪmdamam nɪpe gau aip mɪdöm, aij gö nɪŋöl gɪ mɪdeinaböl u me, nan magö arö gagnaböl. ²⁰ Pen hainö, nɪbi bɪ rɪmnap apöm, bɪ kale

* 2:16: Mad 11:19

anɨbu nɨp ud areinaböl u, mög gö, ñɨn anɨbu nan ñɨɲagnaböl. ²¹ Pen waɨj gɨsön nɨbö bad ap udöm, waɨj asöl göm pa gɨ dö gɨnab ramö u al udlö, waɨj gɨsön u klö mɨdöl gɨ, waɨj asöl gɨnab u pak gɨ dö göm, waɨj kale u rapɨn nöp pa gɨ dö gö arnab.

²² “Ñɨg wain u, u rö nöp. Ñɨg wain kamɨɲ u udöm, kaj meme hañ nöd nɨbö mɨgan u hoɲ gɨ lagpal. Pen nɨhön: hoɲ gɨ löm mame ñɨlö, kaj meme hañ u bɨɲ hagöm, pak gɨ dö göm hoɲ gɨ am haknab. Anɨb u me, ñɨg wain kamɨɲ u, kaj meme hañ kamɨɲ mɨgan u nöp hoɲ gɨ lep,” a ga.

Bɨ ñɨ nɨpe God nɨp sabe gep ñɨn u Bɨ Kub mɨdöp

²³ Hainö Juda God nɨp sabe gep ñɨn kale ap, Jisas bɨ nɨpe gau aip wid wög aɲ au padiöl gɨ, bɨ nɨpe gau wid magö rɨmnap rɨköl gɨ areila. ²⁴ Anɨg gilö, Perisi bɨ gau nɨɲöm, Jisas nɨp hagla, “Mɨñi God nɨp sabe gep ñɨn hon wög gagep u, bɨ ne gau anɨg göl wög göm lo hon rɨb juaböl,” a gɨla. ²⁵ Hageila, Jisas haga, “Bac Depid hadame nöp kɨyö lö ga aiud kalɨ kɨiɲ rɨkla u, kale nɨɲagpim ar?” ²⁶ Hadame nöp bɨ ne Abiada God nɨp nan sabe gep bɨ kub yabɨ mɨdmɨdöp ñɨn u, Depid bɨ nɨpe gau aip kalɨp kɨyö lö, God sabe gep ram u amöm, bred nɨbi bɨ yɨharɨɲ gau ñɨɲagpal, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ gau nöp ñɨɲbal u udöm, bɨ nɨpe gau kalɨp ñö ñɨɲla. *

²⁷ “God nɨpe ñɨn yɨharɨɲ mɨdep manö u nöd hagöm, hainö nɨbi bɨ gɨ laga; nɨbi bɨ gɨ löm, ake löm mɨd aij gɨlaɲ, a göm, ñɨn ap yɨharɨɲ mɨdaiöl, a ga.

* ²⁸ Anɨb u, hon nɨɲbun, Bɨ Ñɨ nɨpe God nɨp sabe gep ñɨn u abe Bɨ Kub mɨdöp,” a ga.

3

Jisas bɨ ñɨmagö kɨla ga ap, God nɨp sabe gep ñɨn u gö, kamɨɲ la (Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Ñɨn ap pen, Jisas kauyaɲ Juda magum gep ram u amöm nɨɲa, bɨ ñɨmagö kɨla ga ap ram raul mɨgan anɨbu ap mɨdeia. ² Nɨbi bɨ mɨdeila gau rɨmnap, Jisas nɨhön rö gö, nɨp dam manö kub hagun, a göm, bɨ anɨbu God nɨp sabe gep ñɨn i gö kamɨɲ lɨnab aka göm, agamɨɲ nɨɲ ij halö lɨ mɨdeila.

³ Jisas pen bɨ ñɨmagö kɨla ga u nɨp haga, “Urakmön, aui au,” a ga. ⁴ Hagö, nɨpe mɨdeia au gɨlaɲ auö, Jisas nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp haga, “God nɨp sabe gep ñɨn u nɨhön gep? Aij gep aka naij gep? Nɨbi bɨ gau kalɨp mög nɨɲun gɨno kamɨɲ aröl, aka gasɨ naij nɨɲun arö gɨno, umöl?” ö ga. Hageia, kale nɨp pen manö ap hagagla. ⁵ Jisas manö udagun, a göm, nɨɲla bɨ anɨb gau, Jisas kalɨp nɨɲö, mulu luga. Jisas kalɨp gau gau nɨɲ damöm sɨɨk la. Anɨg göm, bɨ ñɨmagö kɨla ga u nɨp haga, “Ñɨmagö ne mɨlöbö lɨ!” a ga. Hageia, ñɨmagö mɨlöbö lö nɨɲöl gɨ, kamɨɲ la. ⁶ Anɨg ga nɨɲöm, bɨ Perisi Juda magum gep ram u arö göm, Herod bɨ nɨpe gau mɨdeila au amöm, manö hag nɨɲ hag nɨɲ göm, “Jisas nɨp aige gun al pak lun?” ö gɨla. *

Nɨbi bɨ iru nöp Jisas hain gɨla

⁷⁻⁸ Jisas pen bɨ nɨpe gau udöm, amöm Ñɨg Wanö Galili goɨ au am mɨdeila. Pen nɨbi bɨ Galili nɨbö iru nöp nɨp hain göm aula. Nɨpe nan nɨhön nɨhön gɨmɨdöp adö u haglö gau arö nɨɲöl gɨ, Judia nɨbi bɨ rɨmnap, Jerusalem nɨbi bɨ rɨmnap, ram mɨnöhɲ Idumia nɨbi bɨ rɨmnap, ñɨg Jodan böɲ lödɨɲ nɨbi bɨ

* **2:24:** Dud 23:25 * **2:25:** 1Sa 21:1-6 * **2:26:** Lep 24:5-9 * **2:27:** Dud 5:14 * **3:4:** Luk 14:3 * **3:6:** Mad 22:15-16

rɪmnap, daun kub mɪhöp Daia Saidon nɪbi bɪ rɪmnap, nɪbi bɪ iru yabɪl Jisas nɪp nɪŋnɪg aula. ⁹⁻¹⁰ Jisas nɪbi bɪ iru nöp gö, kamɪŋ la u me, nɪp ud nɪŋno kamɪŋ lɪnɪm, a göm, nɪbi bɪ iru nɪbanö yabɪl apöm, nɪp cɪro cɪro ñöl gɪ auö, bɪ nɪpe gau kalɪp hagö, ñɪg magɪb ap ud lɪla. ^{*} ¹¹ Pen nɪbi bɪ kɪjaki aiön pi nan nɪhön abanɪ ala gau, Jisas nɪp nɪŋöm, mɪnörɪ yanɪ lug paköm, manö kub hagöm, “Ne God Ñɪ nɪpe!” a gɪmɪdal. ^{*} ¹² Jisas pen kɪjaki aiön pi gau kalɪp manö kɪhögöm haga, “Yad Bɪ an mɪdpin u waiö hagagmim wasö,” ga. ^{*}

Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan lanɪ uda

(Mad 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Pen Jisas ram mɪnörɪ nöp ap amöm, bɪ nɪpe udnɪg ga gau hagö aueila haga, ¹⁴ “Yad kalöp bɪ unbö mɪgan lanɪ udpin u, kale yad aip ajmim, bɪ manö yad ud arep gau mɪdmim, kalöp hag yunö, ammim nɪbi bɪ gau kalɪp God Manö aij u hag ñɪnabim. ¹⁵ Yad kalöp hagabin u me, kɪjaki aiön pi nan gau u rö nöp hag yunabim,” a ga. ¹⁶ Jisas bɪ nɪpe uda anɪb gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib nɪpe ap Pida a ga. ^{*} ¹⁷ Ap Jems, nɪmam ap Jon, nap kalpe mɪhörɪ hib u Sebedi. Jisas kalɪp mɪhörɪ Boanerges a ga. Hib anɪbu ɪ u “Rɪmu Bɪ”. ^{*} ¹⁸ Bɪ nɪpe ap Edru; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñɪ nɪpe; ap Padias; ap Saimon, nɪp Saimon Selod a gɪmɪdal. ¹⁹ Pen ap Judas Iskariod. Nɪpe me hainö Jisas nɪp mumug ga.

Jisas nɪp kɪjaki abanɪ alöp, a gɪla

²⁰ Pen Jisas ram ap arö, kauyanɪ nɪbi bɪ iru nöp ap magum gɪ mɪdeila nɪŋöm, bɪ nɪpe gau aip nan ñɪñöl rö laga. ²¹ Anɪg gö, nɪbi bɪ rɪmnap Jisas hauɪ alöp a gɪlö nɪŋöm, nɪme, nɪmam bɪ nɪp ut gɪnɪg aula.

²² Pen lo manö hag ñeb bɪ Jerusalem nɪbö aula gau hagla, “Kɪjaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas nɪp abanɪ alöp rö, aiön pi nan gau hag yuab,” a gɪla. Manö piral anɪbu hageila, ^{*} ²³ Jisas nɪpe nɪŋöm, nɪbi bɪ gau kalɪp hagö aueila, manö adö anɪbu manö hod rɪköm haga, “Seden aige göl göm Seden nɪp hag yunab? ²⁴ Nɪbi bɪ ram mɪnörɪ añɪ ap kale ke nöp pen pen gɪnaböl u, mɪgan anɪbu asɪk ke ke lɪnaböl. ²⁵ Pen amɪlap apɪlap gau u rö nöp pen pen gɪnaböl u, asɪk ke ke lɪnaböl. ²⁶ Anɪb u rö, Seden nɪpe ke kɪjaki aiön pi nan nɪpe gau hag yueinab u, asɪk ke ke löm böŋ nöp lug paknab.

²⁷ “Bɪ kal yabɪl ap ram nɪpe au mɪdö nɪñöl gɪ, bɪ ap apöm, nan nɪpe gau ud aragnab; nöð bɪ kal anɪbu nɪp nagɪ adɪk löm me, am nan ram nɪpe gau mɪdöp u ud arnab.

²⁸ “Pen nɪŋ aij gɪmim! Nɪbi bɪ gau nan si nan naij nɪhön nɪhön gɪnaböl u, God nɪŋöm arö gɪnab. God nɪp hag junaböl u, nɪpe nɪŋöm arö gɪnab. ²⁹ Pen Ana Uɪ u nɪp hag junaböl u, God nɪŋöm arö gagnab. Nan si nan naij gɪnab anɪbu pör nöp mɪdeinab,” a ga. ³⁰ Jisas nɪp, “Kɪjaki aiön pi nan gau nɪp abanɪ alöp,” a geila u me, anɪg haga.

Jisas nɪme nɪmam bɪ gau

³¹ Pen Jisas nɪme nɪmam bɪ apöm, hörɪ löyanɪ mɪdöm, bɪ ap nɪp, “Ne am Jisas nɪp hagö auanɪ,” a gɪla. ^{*} ³² Anɪb u, nɪbi bɪ ram raul mɪgan yanɪ Jisas nɪp bɪg gɪgabö gɪ asɪk mɪdeila gau nɪp hagla, “Name nañɪn namam bɪ gau hörɪ yanɪ am mɪdöm, ‘Ne aue,’ gaböl,” a gɪla. ³³ Anɪg hageila, Jisas haga, “Ami

* **3:9-10:** Mad 14:36 * **3:11:** Luk 4:41 * **3:12:** Mak 1:34 * **3:16:** Jon 1:42 * **3:17:** Luk 9:54 * **3:22:** Mad 9:34; 10:25 * **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

yad, mam yad bî an?" ö ga. ³⁴ Anîg hagöm, Jisas nîbi bî mîdeila gau nîñ padiöl gî haga, "Kale me ami yad, mam yad mîdpim. ³⁵ Nîbi bî God hagöp rö gîpal gau me, mam yad, añ yad, ami yad mîdpal," a ga.

4

Jisas, bî nan yîñ yîmöb u, manö hod rîkôm haga
(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Jisas Nîg Wanjö Galili got au amöm, nîbi bî gau kalîp kauyan manö hag nîñ mîdö nîñöl gî, nîbi bî iru yabîl nöp ap magum gîla. Anîg geila, Jisas nîg magîb ap adö u asîkôm, am nîg an söl au mîdöl gî, nîbi bî nîg got gau urak mîdeila gau kalîp manö hag nîa. * ² Manö anîb gau manö hod rîkôm adö ke ke iru nöp hag nîa. *

³ Manö adö ap manö hod rîkôm haga, "Manö hagnîg gabin i nîñim! Bî ap wög adîñ nîpe u wid yîñ ranan, a göm, ud yuö arö nîñöl gî, ⁴ rîmnap adan arep adö au lugö, yaur gau apöm nîñnaböl. ⁵ Rîmnap kabö adö mîñöh pro pro lî nab au lugöm rannab u pen ⁶ kîdîl yuö aragnab rö, sîdö nîñöm, mîlep gî nab. ⁷ Rîmnap gîkîkasî mîdeinab an au lugöm, rannab u pen gîkîkasî gau pîmamumu gî pak nîñö, magö pîlagnab. ⁸ Pen yîñ rîmnap mîñöh aij adö u lugöm, ran aij göm, magö pîl aij gî nab. Rîmnap magö nîñ juöl ado gî da sîduñ lan (30) rö pîlnab, rîmnap magö nîñ juöl mîhau nîgan (60) rö pîlnab, rîmnap nîñ juöl unbö mamîd u (100) rö pîlnab," a ga. ⁹ Jisas manö anîbu hag pîs göl gî haga, "Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, manö hagabin i rîmîd lî nîñ aij gîmim," a ga.

Jisas ai gîñîg göm manö hod rîk hagnîdöp
(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas manö hagö nîñöl gî, nîbi bî nîñ mîdeila anîb gau ke ke arla nîñöm bî nîpe unbö mîgan lan gau abe, nîbi bî nîpe rîmnap halö abe, Jisas nîp hagla, "Manö hod rîkmön hagpan îl u nîhön?" ö gîla. ¹¹ Hageila haga, "God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö u, God gö kale nîñbim u pen nîbi bî gau kalîp hod rîkem nöp hag nîabin. ¹² Anîg gîñö, bî God manö hagep ap God Manö kalî kîñ rîkôm haga rö nöp gî nab. Nîpe haga, 'Amgö nîñnaböl u pen nan rîmnap nîñagnaböl.

Manö nîñnaböl u pen manö îl hagöp anîg rö göm nîñagnaböl. Nîñ aij gîblap, God nîp hag nîñai blap,

nan sî nan naij gîpal gau nîñöm arö gîböp,' a gîla," a ga. *

Jisas bî nan yîñ yîmöb manö hod rîkôm haga u, manö îl u hag nîa
(Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Jisas anîg hagöm kalîp haga, "Manö hod rîkem hagpin anîbu nîñagpim u, hainö manö rîmnap halö hod rîk hageinabin u, aigöl gîmim nîñnabim?" ö ga. ¹⁴ Wid yîñ u, God Manö nîpe u, a gem, hagpin. ¹⁵ Yîñ rîmnap adan arep adö au lugnab, a gîpin u, nîbi bî gau God Manö nîñnaböl u pen magö anîbu nöp Seden apöm manö anîbu ju ud arnab, a gem, hagpin. ¹⁶⁻¹⁷ Pen yîñ rîmnap kabö adö mîñöh pro pro lî nab au lugöm, rannab u pen kîdîl yuö aramöm pîdöh gagö, sîdö nîñöm mîlep gî nab, a gîpin u, nîbi bî gau God Manö u gîsön magö u nîñlö aij gö nîñöl gî, udnaböl u pen yîp pro pro magö u mîdlö nîñöl gî, mîñöh rîmnap aunab aka bî gau kalîp gî naij gî naböl

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * 4:2: Mad 13:34; Mak 4:33-34 * 4:12: Ais 6:9-10; Ap 28:26-27

nɪŋəm manö anɪbu arö gɪnaböl, a gem, hagpin. ¹⁸ Yɪŋ rɪmnap gɪɪkasi an au lugöm rannab, a gɪpin u, nɪbi bɪ God Manö nɪŋnaböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gasɪ iru nɪŋöm, ru kɪbap, uɪpö mani nan gau gasɪ iru nɪŋöm, nan gau gau nöp gasɪ nɪŋnaböl u me, God Manö u pɪmamu gɪ pak ñɪŋö, magö pɪlagnab, a gem, hagpin. * ²⁰ Wid yɪŋ mɪnöh aij adö au lugnab a gɪpin u, nɪbi bɪ God Manö nɪŋöm, nɪŋ udeinaböl nɪŋöm magö ñɪn juöl ado gɪ da sɪduŋ laŋ (30), aka ñɪn juöl mɪhau nɪgaŋ (60), aka ñɪn juöl unbö mamɪd u (100) rö pɪlnab; gasɪ anɪbu nɪŋem hagpin me u,” a ga.

*Hapö lauöm adö aulɪk lep
(Luk 8:16-18)*

²¹ Jisas pen kauyaŋ manö ap hod rɪköm haga, “Nɪbi bɪ gau hapö lauöm rin cög mɪgan gau aka abañ adö hanbal mo gayɪk gau pi gagnaböl; adö aulɪk lɪlö mailö gɪnab. * ²² Anɪb u rö, nɪhön nɪhön mɪñi pi göl mɪdöp u, hainö waiö lö nɪŋnaböl. * ²³ Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manö hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmɪm,” a ga.

²⁴ Kalɪp manö ap haga, “Manö nɪŋabim u, rɪk dam nɪŋ aij gɪmɪm. Kale nɪbi bɪ gau kalɪp manö kub hagmɪm, pen aige rö ñɪmɪm a gɪnabim u, God nɪpe nɪŋöm kalöp ke u rö nöp manö kub hagöm, pen u rö nöp unbö rö ñɪmɪm a gɪnab. Pen nɪpe kalöp pen rɪmnab halö adö laŋ abe ñɪmɪm a gɪnab. * ²⁵ Nɪbi bɪ nan rɪmnab mɪdöp gau rɪmnab halö udnaböl; pen nɪbi bɪ nan rɪmnab mɪdagöp gau, nan rɪmnab pro pro mɪdöp u halö ud arnaböl. *

Krais manö aij u hag ñɪlö arö, nɪbi bɪ iru nöp nɪŋ udnaböl

²⁶ Jisas manö ap manö hod rɪköm haga, “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud adö i rö mɪdöp. Bɪ wög nap ap wid yɪŋ ranaŋ, a göm, dam wög naböŋ nɪpe gau yunab. ²⁷ Wid yɪŋ wög naböŋ au yuöm, han ajö nɪŋöl gɪ, marep göm, rannɪg gab. Aigegö göm ranöb, a göm, nɪŋagnab. ²⁸ Mɪnöh u ke gö, sɪɪp hañauöm, ranöm, magö pɪlöm, po gɪnab. ²⁹ Pen wög naböŋ nap nɪbö u po gö nɪŋöm, rɪk dam lep ñɪn u auöp, a göm, ru aɟame u damöm, rɪk daunab,” a ga. *

*Jisas mab masded u, manö hod rɪköm haga
(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)*

³⁰ Jisas anɪg hagöm haga, “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud nɪhön rö udem hagnö nɪŋnabim? ³¹⁻³² Me, mab masded yɪŋ rö u, a gɪnam. Nan yɪŋ rɪmnab kub yɪmbal gau pro ranöb, pen masded yɪŋ u pro yabɪ yɪmlö, ran kub göm, ramö alö, yaur gau apöm hai anɪb gau lɪ mɪdpal,” a ga.

*Jisas manö hod rɪköm hagmɪdöp
(Mad 13:34-35)*

³³ Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manö hod rɪkep anɪb gau rö iru nöp hag ñɪmɪdöp; anɪg göm, manö aij u kalɪp hag ñɪmɪdöp. Kale manö nɪŋ aij gɪnaböl manö u nöp kalɪp hag ñɪmɪdöp; manö nɪŋ aij gagnaböl manö u hag ñaga. ³⁴ Nɪpe kalɪp manö hod rɪköm nöp hag ñɪmɪdöp. Hainö bɪ nɪpe gau aip ke mɪdöl göm, manö il magöŋhalö hag ñɪ aij gɪmɪdöp.

*Jisas hagö, hadal ur ga
(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)*

* **4:19:** Mad 19:23-24 * **4:21:** Mad 5:15; Luk 11:33 * **4:22:** Mad 10:26; Luk 12:2 * **4:24:** Mad 7:2 * **4:25:** Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26 * **4:29:** Joe 3:13; Rep 14:15

35 Ñin anıbu nöp ram dugöp magö u, Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Ñig wanö böñ lödañ arun,” a ga. 36 Anıg hagö, bı nıpe gau nıbi bı iru nöp ap mıdeila gau kalıp arö göm, ñig magıb Jisas mıdeila mıgan u ranöm, hadla. Ñig magıb rımnap halö aip arla. 37 Anı arlö nıñöl gı, adıñ pınöm asad apöm, ñig si ral ñig magıb mıgan u amöm, am lugnıg rö ga. 38 Jisas nıpe pen ñig magıb mıgan adıñ lajıñ adö, nabıc ilöñ löm haneila nıñöl gı, bı nıpe gau nıp am anıa göm hagla, “Manö hag ñeb bı, hon magöñhalö umnıg gabun gası u nıñagpan ar?” a gıla. 39 Hageila, Jisas uraköm, pınöm asad udeila u abe, ñig si ral aueila u abe, agamıj mıd a gö, pınöm asad udeila u hir göm, ñig si ral aueila u böñ nöp ur göm ga.

40 Pen Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Kale nıñön gıñıg pıñıñ gabim? Kale nıñ udep magö kale pro ap mıdöp nıñöm pıñıñ gabim aka?” ga. 41 Hagö, kale aiö göm, pen hag nıñö pen hag nıñö göm hagla, “Bı anıbi an? Aige gö göm hagajıp, pınöm asad udajıp u abe, ñig si ral auajıp u abe, manö nıp u nıñöm, hagöp rö göp?” ö gıla.

5

Kıjaki bı ap nıp aban al mıdeila u, Jisas hag höñyua (Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Jisas bı nıpe gau aip ñig magıb udöm, Ñig Wanö Galili juöm, ram mınöñ Gerasa nıbi bı mıdeila böñ lödañ adö amjaköm, 2 ñig magıb u arö göm, ujanıd lugö nıñöl gı, magö anıbu nöp, kıjaki aban al mıdeila bı ap, wıp rıgöl mıgan gau nıbö apöm, Jisas mıdeila au aua. 3-4 Bı anıbu wıp rıgöl gıla kabö mıgan gau han ajmıdöp. Nıp pör sen udöm, ñımagö ma nıpe gau lı rıbıkımdal u pen sen gau gö, pa gı dö gö, armıdöp. Nıpe kío yabıt gımıdöp u me, nıp gılö gası nıñım rö laga. 5 Sıdö anı, sıböñ yanı, wıp rıgöl gımıdal kabö mıgan gau abe, nö ilö gau abe, gauł göl göm, kabö udöm, hañ romanı nıpe ke rıbmıdöp. 6 Pen ñın anıbu, nıpe Jisas nıp yıjıg nıñöm, gı dö gı amöm, Jisas mıdeila au kugom yımö, 7-8 Jisas kıjaki bı anıbu nıp aban al mıdeila u nıp haga, “Ne kıjaki aiön pi, bı i nıp arö gımön höñ aru!” a ga.

Hageila haga, “Jisas, God kío unbö ke yabıt Ñı nıpe. Yıp nıñön gıñıg auban? Manö nıñö hagmön, ‘God nıñ mıdöp rö, yad nöp ilön mab rö ñagnabin,’ a gımön!” a ga. *

9 Anıg hagö, Jisas bı anıbu nıp haga, “Hıb ne nıñön?” ö ga.

Hageila haga, “Yıp kıjaki iru nöp aban alöp rö, hıb yad ‘Iru Nöp,’ ” a ga.

10 Nıpe Jisas nıp, kıjaki aiön pi gau ram mınöñ ke mılö gau hag yuagmön, a göm, hag nıñöl gı nöp mıdeila.

11 Pen magö anıbu, kaj iru yabıt amıl ñıñeila sınanı ba anıbı gau. 12 Anıbı u, kıjaki gau Jisas nıp neb neb göm hagla, “Hanıp hagö, amun kaj gılanı kalıp yuö hıkun,” a gıla.

13 Anıg haglö, Jisas yau a gö, kıjaki gau bı anıbu nıp arö göm, amöm kaj gau kalıp yuö hıklö, magöñhalö du dausan rö pıg ju rul yanı amöm, gı dam ñig wanö yanı paköm, magöñhalö ñig nıñöm um hakla.

14 Pen bı kaj mukmıdal gau, ga anıbu nıñöm, am daun anıbu abe, ram mınöñ gau abe, manö anıbu hag ñılö nıñöl gı, nıbi bı gau am nıñun, a göm, Jisas mıdeila au aula. 15 Apöm nıñıla, bı nöd kıjaki iru nöp aban ala anıbu, wañı yımöm, mıd aıj göm, asık mıdeila. Nıñlö, anıñın gö pıñıñ gıla.

* 5:7-8: Mak 1:24

16 Nibi bi nõd mideila gau, nibi bi hain aula gau kalip, bi kijaki abanj al midea bi u nip Jisas nihon nihon ga u hag nila. Pen kaj gau kalip nihon nihon ga u abe hag nila. 17 Pen nibi bi anib gau, manõ hagla anibu nihom, Jisas nup manõ neb neb gõm hagla, "Ram minõnj hon i arõ gimõn aru!" a gila. 18 Hageila, Jisas nig magib udõm arnig gõ, bi gõ kamij la u nip neb neb gõm haga, "Yad aip arul aka?" ga. 19 Hageila, Jisas bi u nip wihõ gõm, haga, "Ram ne arammõn, nibi bi ne gau kalip, Bi Kub nõp mög yabih nihom, nihon nihon göp manõ u magõnjhalõ hag nimõn," a ga. 20 Hagõ, bi anibu ram minõnj Dekapolis an au, daun gau gi ajõl gi, Jisas nup nihon nihon ga u, nibi bi gau kalip hag nõ, kale magõnjhalõ aiõ yabih gila.

*Jisas gõ, nibi ap lamij la, pai uma ap uraka
(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)*

21 Jisas pen nig magib udõm, kauyanj ado gi am Nig Wanjõ Galili bõnj lödan gof au midõ nihõl gi, nibi bi iru nõp nip aula.

22-23 Bi ap hib nipe Jairas. Nipe Juda magum gep ram ap abad midmidõp. Jairas Jisas nup nihom, ap midea au kugom yimõm haga, "Pai pro midmagõ yad u umnig gab. Ne yad aip aumõn nip ud nihõ, urak aranj," a ga. 24 Hagõ, Jisas urakõm Jairas aip arlõ nihõl gi, nibi bi iru nõp amõm, Jisas nup ciro ciro nõm anj anj lõm ud areila.

25 Pen nibi ap, nipe nibi adan ajmidõp m+ unbõ migan lanj la. 26 Nibi anibu wõs wameb bi gau kalip, yip gilõ kamij lanj, a gõm, mani nipe magõnjhalõ hadõ raua u pen nip gilõ kamij lagõm, rapin kub yabih ga. 27-28 Pen nipe Jisas gimidõp manõ u haglõ nihõ rõ, am waij bad nip u ud nihõ kamij linab, a gõm, nibi bi iru midea anj au jõl adõ apõm, waij nip u ud nihõ, 29 magõ anibu nõp hagape lugmidõp u mitep gõ, an nipe au yan nihõ, nip nan ga u kamij la. 30 Pen Jisas ke nihõ, klõ nipe rimnap ara nihõm, ado gõm, nibi bi iru midea gau kalip haga, "Waij yad u ban ud nihõb?" õ ga. * 31 Hageila, bi nipe gau hagla, "Nibi bi iru nõp nõp ciro nabõl u, nihõn ginig yip bi an ud nihõb, a gimõn, hagabõn?" õ gila. 32 Pen Jisas manõ kale hagla u udagõm, yip bi an ud nihõb, a gõm, ulhai nihõl gi midea. 33 Pen nibi anibu, nip nihõn nihõn ga u nihõm, pinij gõm gil gi göl gi apõm Jisas midea ma ih nipe au kugom yimõm, nip kamij la manõ u magõnjhalõ waiõ hag nã.

34 Jisas pen nip haga, "Pai yad. Jisas yip gõ kamij linab, a gimõn, nihõ udpan rõ, nõp ginõ kamij lõp me u. Ne arammõn mid aij gimõn," a ga. *

35 Jisas manõ anibu hagõ nihõl gi, Jairas bi nipe rimnap, ram nipe au nibõ apõm hagla, "Pai ne u hadõ umõb; hag ñeb bi i hagõ, ma ilõn auagnim, ado gi arnim," a gila. 36 Anig hagla u pen Jisas manõ kalip u udagõm, Jairas nip haga, "Pinij gagmõn; gasi klõ gi nihõmõn," a ga. 37 Jisas anig hagõm, nibi bi gau aip aragnabun, a gõm, kalip anib gau hag lõm, Pida u, Jems u, Jems nimam Jon u, kalpe yam nõp ut gi ara. 38 Kale Jairas ram u amjakõm Jisas nihõ, nibi bi manõ pig hagõm, mifõnj magõ göl gi midea. 39 Ram raul migan yan amõm haga, "Nihõn ginig manõ hau gimim, mifõnj gabim? Pai u umagõp; yiharij hon hanab," a ga. 40 Anig hagõ, nip mihol gilõ, kalip hag hõnj yuõm, pai nime nap ber u udõm, bi nipe kabõ u udõm, ut gi pai u um midea ram raul migan yanj ara. 41 Amõm, pai anbu nimagõ kid nip u udõm, Arameik manõ lõm haga, "Dalida kom!" a ga. Manõ haga anibu ih

* 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

me, "Pai pro! Nöp hagabin, urak!" * ⁴² Jisas nîp manö hagö, magö anîbu nöp uraköm, ap ran ap lugö nîñöl gî, nîbi bî gau aiö yabił gîla. Pai anîbu mî nîpe unbö mîgan laŋ ara. ⁴³ Nîbi bî mîdeila gau aiö gîlö nîñöl gî, Jisas manö klö hagöm haga, "Gîpin anîbu nîbi bî gau kalîp waiö hag řagmim," a ga. Anîg hagöl gî kalîp haga, "Pai u nîp nan magö rîmnap řîbe řîŋaŋ," a ga.

6

Nasared nîbi bî Jisas nîp nîŋ udagla (Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas bî nîpe gau uł gî ram mînönŋ anîbu arö göm, daun nîpe ke Nasared ara. ²⁻³ Am mîdöm, Juda God nîp sabe gep řîŋ u, magum gep ram u amöm, nîbi bî iru nöp ap mîdeila gau kalîp manö hag řö nîñöl gî, aiö göm hagla, "Bî anîbi kapeda ram mînönŋ i nîbö bî, Maria řî nîpe ap. Nîmam nîpe u Jems, Josep, Judas, Saimon me. Nîřîŋ bî nîpe gau aip mîdpun i. Pen manö aij anîbu gai nîbö nîñöm hagöp? Nan gagep rö aigöl göm göp?" ö gîla. Anîg hagöm, nîp udagla. *

⁴ Pen Jisas kalîp haga, "Bî God manö hagep gau, ram mînönŋ mîgan rîmnap gî ajlö, bî kub hon, a göm, udnaböl u pen ram mînönŋ kale ke gau, manö kalpe u udagnaböl," a ga. * ⁵ Nîp nîŋ udagla u me, nan gagep rö rîmnap gîŋm rö laga; nîbi bî nan ga gau mîhöp nöp ud nîñö, kamîŋ la. ⁶ Pen Nasared nîbi bî nîp nîŋ udagla u nîñöm Jisas aiö yabił ga.

Jisas bî nîpe unbö mîgan laŋ, wög yîp gîmim, a göm, hag yua (Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram rîŋg aglö ram mînönŋ anîb gau gî ajöl gî, nîbi bî gau kalîp God Manö u hag řa. ⁷ Nîŋ ap bî nîpe unbö mîgan laŋ gau wîř alö aueila haga, "Bî mîhöp ke, bî mîhöp ke ram mînönŋ gau ke ke ammim, manö aij yad u hag řîmim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag řî ajöl gî, kîjaki aiön pi nan gau hag yunîg, hag hön yunabim," a ga. ⁸ Manö ap pen haga, "Arnîg gîmim u, nan řîŋeb, wařîb, mani ud aragmim; ilöŋ nabönŋ u nöp ud armim.

* ⁹ Ma rîrup lîmim pen sior mîlö añî nöp lîmim armim; sior rîmnap halö ud aragmim. ¹⁰ Ram ap arbe kalöp hag udaiöl, ram anîbu nöp mîdmim, wög gî pîs gîmim, daun anîbu arîk arîg gîmim řîŋ u nöp armim. ¹¹ Pen ram mînönŋ ap amjakpe kalöp hag udöm, manö kalöp u nîŋagaiöl, ram mînönŋ anîbu arîk arîg, nîŋlaŋ, a gîmim, ma hałpîł pakpe lugö armim," a ga. *

¹² Jisas anîg hagö, bî nîpe unbö mîgan laŋ gau, kale ram mînönŋ gau gau amöm, nîbi bî gau kalîp manö hag řöl gî hagla, "Nan si nan naij gîpim u, nîhön gîŋîg anîg gîpun, a gîmim, arö gîmim," a gîla. ¹³ Anîg hagöm, kîjaki aiön pi nîbi bî abanŋ al mîdeia gau hag hönŋ yuöm, nîbi bî nan ga gau wel lî řîlö, kamîŋ la. *

Herod hagö, Jon Bî Nîg Pak Řeb nabîc cög nîpe u rîb gî dö gîla (Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ Pen Jisas ga rö manö u, ram mînönŋ rîgoŋ rîgoŋ gau arö, kiŋ Herod u rö nöp nîŋa. Nîbi bî gau, manö anîbu hag amîł apîł göl gî, rîmnap hagla, "Jon bî řîg pak řeb umö rîgöl gîla u, kauyaŋ uraköm me, apöm nan gagep

* 5:41: Luk 7:14 * 6:2-3: Jon 7:15 * 6:4: Jon 4:44 * 6:8: Luk 10:4-11 * 6:11: Ap 13:51

* 6:13: Jem 5:14

rö an+bu gau gab,” a gila. * 15 Rimmnap hagla, “B+ an+bu b+ ne Ilaija,” a gila. Pen b+ rimmnap hagla, “B+ God manö hagep hadame nöp m+dm+dal rö b+ ap apöm midöp,” a gila. 16 Pen kin Herod n+pe n+ñöm haga, “U Jon b+ ñ+g pak ñeb nöd unjam r+ib gi dö ginö u nöp uraköm, apöm an+g gab,” a ga.

17-19 Pen n+hön: nöd Herod, n+mam Pilip n+bin Herodias n+p uda. Udö, Jon “G+pan an+bu, gi najj g+pan. B+ nuwöt n+pe udagnab,” a ga. Pen Jon an+g hagö, Herodias Jon n+p n+ñö mulu lugö hagö, Herod b+ n+pe gau rimmnap hag yuö, amöm Jon n+p nag+ lila. N+bi Herodias, Jon n+p aigö göl gem al pak l+nam, a göm, gas+ u nöp n+ñm+döp u pen * 20 Jon nan najj ap gagm+döp. N+pe manö n+hön n+hön haga u, Herod n+ñöm manö aij y+dun göl nöp hagöp, a göm, ñ+ñ löm, Jon n+pe b+ aij ap b+ u+ ap midöp, a göm, p+ñ+ñ göm, n+p gi najj g+naböl, a göm, n+p abad m+id aij g+m+döp. 21 N+bi Herodias, Jon n+p al pak l+n, a gi n+ñ m+id m+id mañ ap, Herod n+me n+p yag daua p+ñan r+kep ñ+n u nöp, nan kub ñ+ñ+g, gapman b+ kub gau, ami b+ kub gau, ram m+nöñ Galili b+ kub gau w+ñ alö, nan kub ñ+ñ+g aula. 22 Apöm nan ñ+ñlö n+ñöl gi, Herodias pai n+pe u raul m+gan an+bu apöm kugom ralö, Herod abe, b+ kub ap m+deila gau abe n+ñlö, kal+p aij gö, kin Herod pai an+bu n+p haga, “G+pan an+bu, nan n+hön hag n+ñeinabön nöp ñ+nabin,” a ga. 23 Pen manö klö manö n+ñö nöp hagöm haga, “Yad nöp manö n+ñö yab+ hagabin. Ram m+nöñ kub abad m+dpin i hag n+ñö, nöp naböñ u hagnö abad m+deinabön,” a ga. 24 An+g hagö, pai u amöm n+me Herodias n+p, nan n+hön u hag n+ñnam, a gi n+ñö, n+me pen haga, “Jon b+ ñ+g pak ñeb nab+c cög magö n+pe u hagnöm,” a ga. 25 N+me an+g hagö, ad+ñ pai n+pe y+ñ+d kin Herod m+deia au amöm haga, “Uri magö i nöp, Jon b+ ñ+g pak ñeb nab+c cög magö n+pe u ud k+nan cög m+gan ap l+mön, y+p dap ñ+,” a ga.

26 An+g hagö, kin Herod Jon n+p gas+ n+ñö, mög yab+ ga. Pen n+pe b+ kub gau n+ñ midlö n+ñlö gi, manö klö manö n+ñö pai u n+p haga u nöp gas+ n+ñöm, 27 magö an+bu nöp ami b+ n+pe ap, “Am Jon nab+c cög magö u daumön,” a göm hag yuö, am Jon n+p nab+c cög magö u r+ib gi dö göm, 28 ud k+nan cög m+gan ap löm, dapöm pai an+bu n+p ñö, n+pe pen damöm n+me n+p ña. 29 Pen Jon b+ n+pe gau, Jon n+p unjam r+ib gi dö g+la manö u n+ñöm, kale am wip damöm, kabö m+gan au r+göl gila.

*Jisas n+bi b+ iru nöp nan magö ñö ñ+ñla
(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)*

30 Jisas manö ud arep b+ gau, kale gau gau wög gi ajöl göm, ado gi apöm, n+bi b+ gau kal+p manö n+hön n+hön hag ñöm, nan n+hön n+hön g+la gau, magöñhalö Jisas n+p hag ñ+la. * 31 Pen n+bi b+ iru yab+ nöp am+il ap+il geila u me, Jisas b+ n+pe gau aip nan ñ+ñöl rö lagö, n+pe kal+p haga, “Hon, n+bi b+ m+dagpal an+ au amun, y+har+ñ m+daian, kale magö ap ake l+nabim,” a ga. 32 An+g hagöm, b+ n+pe gau aip ñ+g mag+ib udöm, ram m+nöñ n+bi b+ m+dagm+dal au arla. 33 Pen kale ñ+g mag+ib ud arlö n+ñöl gi, n+bi b+ iru nöp, Jisas b+ n+pe gau aip gau araböl a göm, daun gau n+bö gau n+bö dip gi dö gi aramöm, ñ+g gof adö adan m+lö u nöd amöm, Jisas b+ n+pe gau aip arn+g geila gau, nöd am m+deila. 34 Jisas b+ n+pe gau aip ñ+g gof au amjak p+dön, ñ+g mag+ib arö göm, n+bi b+ iru m+deila gau kal+p n+ñöm gas+ n+pe ke gas+ n+ñöm n+ña, kale kaj sipisip b+ abad m+dep ap m+dagöp rö u m+deila. An+bu n+ñö, mög gö, n+pe il göm kal+p manö rimmnap rap+ñ hag ñ+ m+deia.

* 6:14: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 3:19-20

* 6:17-19: Lep 18:16

* 6:30: Luk 10:17

* ³⁵ Sidö hadö wad ara niñöm bi nipe gau apöm nip hagla, “Sidö hadö wad aröp. Aui ram m+nöñ nöp anj aui. * ³⁶ An+bu u, n+bi bi gai i hag yuö, kale am ram r+iñg aglö ram m+nöñ yöp söl gai i aramöm, nan magö kale r+imnap rau ñiñlanj,” a gila.

³⁷ Hageila, Jisas haga, “Kale ke kalip nan magö r+imnap ñ+mim,” a ga. Hageia hagla, “An+g hagpan u, bi rak+n unbö raleb j+iñ wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kalip ñun aka?” gila. ³⁸ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö m+idöp? Am niñim!” a ga. Hageia, am niñöm hagla, “Hon bred magö unbö mam+id u, kabsat m+höp halö m+idöp,” a gila. ³⁹ An+g hageila, Jisas haga, “N+bi bi gai i hagpe, as+ik balu ke ke löm, nan u+añ adö gai i as+ik m+dlö aran,” a ga. ⁴⁰ Hagö, n+bi bi gau kalip haglö, r+imnap ñ+n juöl m+hau ado gi da s+idun lanj (50) rö magum balu löm, r+imnap ugan n+bi bi ñ+n juöl unbö mam+id u (100) rö balu lila. ⁴¹ Pen Jisas nipe bred magö unbö mam+id u abe, kabsat m+hau abe udöm, kumi kabö adö lanj au niñöm, God n+ip, aij a göm, bred u ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen n+bi bi gau kalip n+ime li ñ+ila. Kabsat m+hau u, u rö nöp bi nipe gau ñö, n+bi bi gau kalip n+ime li ñ+ila. ⁴² Ñeila, ñ+iñlö ñ+iñlö, kalip mudun ga. ⁴³ Nan ad+iñ ad+iñ arö gila gau, Jisas bi nipe gau wad+ udöm yaglö yaglö, wad+ unbö m+igan lanj ajmanj raua. ⁴⁴ Nan ñ+iñla ñ+n an+bu, bi gau nöp me, paip dausan ara.

Jisas ñ+ig ut adö u abö gi ara

⁴⁵ Pen magö an+bu nöp Jisas bi nipe gau kalip hagö, ñ+g mag+ib udöm Bedsaida daun nö lödanj arlö niñöl gi, Jisas au m+idöm n+bi bi gau kalip hag yuö arla. ⁴⁶ Hag yuöm, dum nö ilö ap gilañ gi amöm, God n+ip sabe gi m+ideia.

⁴⁷⁻⁴⁸ S+ibön giñig ga magö u, Jisas nöp m+idöm niñö, bi nipe gau kale ñ+g mag+ib udöm, ñ+g anj au danj arlö niñöl gi, hadal u areila lau adö auö, u+tham ñ+g ut adö lanj p+r+ik göl gi areila. Ram j+n par+ika magö u, Jisas ñ+g ut ado lanj au amöm, kalip abhak löm, arñig gö niñöl gi, ⁴⁹⁻⁵⁰ n+ip ñ+g ut adö lanj au areia u niñöm, u wip ana ap a göm, an+n+n gö p+ñ+iñ göm aiö gauñ gila. Ad+iñ Jisas kalip haga, “P+iñ+iñ gagmim! Yad nöp auabin! Gas+ iru niñagmim!” a ga. * ⁵¹ Hagöm, ñ+g mag+ib m+igan arö, hadal u ur ga. An+g gö, Jisas nipe aigöl göm an+g göp, a göm, gas+ iru yab+il niñö. * ⁵² Nipe bred udöm n+bi bi iru nöp n+ime li ña u niñö u pen ñ+n an+bu Jisas n+ip niñö ud aij gagla. ⁵³ Pen ñ+g anj u am am ram m+nöñ Genesared amjaköm, ñ+g mag+ib u nag+ ad+ik lila. ⁵⁴ ñ+g mag+ib au ar+ik arlö niñöl gi, n+bi bi an+bu gau Jisas auöp, a g+ilö niñöm, ⁵⁵ y+iñ+id ram m+nöñ gau gau k+id k+id amöm, n+bi bi nan ga gau kalip dam Jisas am m+ideia au areila. ⁵⁶ Ñ+n an+bu gau, Jisas ram r+iñg aglö gau aka daun gau aka ram m+nöñ y+h+iñ gau amjakö, n+bi bi nan ga gau kalip dap maker anj au löm, Jisas n+ip neb neb göm hagla, “Ne m+idö, n+bi bi nan göp gau, wañ+iñ ad+iñ nöp u ud niñlö, kalip kam+iñ lanj,” a gila. Jisas yau a ga niñöm n+bi bi n+ip ud niñö gau kalip magöñhalö kam+iñ la.

7

Nan hibur m+idmagö anj danj n+ibö höñ aunab u nöp me pr+ m+ideinab

* **6:34:** Nab 27:17; Mad 9:36 * **6:35:** Mak 8:1-9 * **6:46:** Luk 5:16 * **6:49-50:** Luk 24:37
 * **6:51:** Mak 4:39

¹ Bî Perisi rîmnap, bî lo manö hag ñeb rîmnap, Jerusalem nîbö apöm, Jisas mîdeia au nîj mîdöm nîjla, ² Jisas bî nîpe rîmnap, nîpîs nîhi bî asi masî gî aij göm, nan ñîjmîdal rō, gagla. * ³ Perisi bî gau abe, Juda nîbi bî gau magōñhalō abe, nîpîs nîhi bî hagnîdal rō nîjōm, ñîmagō ñîg lî yuōm nōp, nan ñîjbal. ⁴ Maker anj au am mîdöm, ram ado gî apöm, u rō nōp ñîg lî yuōm nōp, nan ñîjbal. Pen kap, rin cōg, kapa nan gau u rō nōp ñîg lî yuōm nōp, nan ñîjbal. Nan anîbu rō magōñhalō kîñ aij gîpal. *

⁵ Anîb u, Jisas bî nîpe gau nan yîharîj ñîjla u nîjōm, bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb gau abe Jisas nîp hagla, “Bî ne gau nîhōn gîñg, apîs bac bî hagla rō, ñîmagō kale u ñîg lî yuōm wasō, yîharîj nōp nan ñîjabol?” ö gîla. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manö piral hagnîp u, Aisaia manö nîjō yabîl hagōm, God Manö u kalî kîñ rîkōm haga, ‘Nîbi bî gai i, God hib hagno adō arab a gîpal u

pen yîharîj manö nōp halag; yîp mîdmagō lagpal. *

⁷ God lo manö u hag ñabun, a gîpal u

pen nîbi bî manö kale ke hagnîp manö u nōp hag ñabol.

Anîb u, yîp sabe göm hib yad haglō adō aragab.

Yîharîj manö nōp hagnîp,’ a ga.

⁸ Anîb u rō, kale God manö hag la u arō gîmîm, nîbi bî manö kale ke hagnîp u udmîm, nap nahai bî hagnîdal adō u hain gîmîm gabîm,” a ga.

⁹ Jisas kalîp kauyan hagōm haga, “Kale gasî kîd hîk nîjmîm, God manö hag la u ud ke gau yumîm, gasî magō kalpe ke u nōp nîj udmîm hain gabîm.

¹⁰ Mosîs God Manö adîj ap kalî kîñ rîkōm haga, ‘Name nap hagnîp rō nîj udmîm, kalîp ud aij gîmîm; pen ñî pai rîmnap nîme nap kalîp manö mulu kal lugō hagaiōl, al pak lîbe umōl,’ a ga. * ¹¹ Pen kale manö adō anîbu kabō göl hag ñagnîp. Bî ap, ami bapî arō gînabîm, a gînab u, kalîp hagnab, ‘Amî bapî, yad nan aij rîmnap kalpe mîhōj ñîbnep pen manî kalpe mîhōj ñeb manî u, urî yad God nîp ñînabîm, a gîpin u me, manî kalpe mîhōj ñeb ap mîdagōp,’ a gînab. ¹² Anîg gîlō, kale nîjmîm hagnabîm, ‘Kale anîg gîpal u, manö mîdagōp,’ a gînabîm. Anîg hagpe, kale God manö haga u arō göm, nan aij rîmnap nîme nap kalîp ñagnîp. ¹³ Anîb u, gasî magō kalpe ke u nōp nîjmîm, hain gîmîm, bî hain nîbö rîmnap halō hag ñîbe, kale pen u rō nōp bî hain nîbö rîmnap hag ñîlō, hag ñî dam dapîl gîlō nîjōl gî, God Manö nan yîharîj rō ud ke gau yubal. Pen nîme nap manö hagnîp u nōp wasō; kale nan iru nōp anîg unbō rō nōp gabîm,” a ga.

¹⁴ Jisas anîg hagōm, nîbi bî iru nōp mîdeila gau kalîp hagō, nîpe mîdeia ît au aueila haga, “Manö hagnîg gabîm i kale magōñhalō nîjmîm, manö ît rîk nîj aij gîmîm. ¹⁵ Kale nan ñîjbe anj yan arnab u prî mîdageinab; nan hibur mîdmagō anj kale dan nîbö hōj aunab u nōp gö, kale gac halō mîdeinabîm.

* ¹⁶ Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, rîmîd lî nîj aij gîmîm,” a ga.

¹⁷ Jisas anîg hagōm, nîbi bî gau kalîp arō göm, ram raul mîgan arō, bî nîpe gau nîp hag nîjla, “Manö hod rîkmōn hagnîp anîbu, ît u nîhōn?” ö gîla. ¹⁸ Hageila, haga, “Nîbi bî gau kale nîjagnîp rō, kale u rō nōp nîjagnîp ar? Nan asî masî gîpal gau, hañwato ñîjlo, hibur anj yan arō, God nîjō prî mîdageinab. ¹⁹ Pen nîhōn: nan ñîjbal anîb gau, mîdmagō anj yan aragnab;

* 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mad 23:25 * 7:6: Ais 29:13 * 7:10: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* 7:15: Ap 10:14-15

hibur an̄ yan̄ nöp arö, hib halö kil yunaböl,” a ga. Jisas manö haga an̄bu, nan gau magöñhalö ññeb nöp, asi masi gep r̄imnap m̄dagöp, a ga.

²⁰ Pen Jisas an̄g hagöm haga, “Gas̄ naij an̄ kale yan̄ n̄bö aunab u me, n̄bi b̄i gac halö m̄dnaböl. ²¹ N̄bi b̄i gau an̄ kal̄p yan̄ gas̄ naij auö n̄ñöl ḡi, kale ḡi naij göm, nan si udöm, wip alöm, n̄bi si b̄i si göm, ²² nan gau hon rō lan̄, a göm, n̄bi b̄i r̄imnap gas̄ naij n̄ñöm, manö p̄iral hagöm, manö naij hagöm, nan gau yad rō lagöp, a gö, mulu lugö, n̄bi b̄i hag juöm, hib kale ke dap ranöm, hañöwalö göm, naij gep gas̄ añ̄ n̄ñöm ḡipal. ²³ Nan naij ḡipal an̄b gau gas̄ ke gau n̄bö auagöp, gas̄ naij an̄ kale yan̄ n̄bö aunab u me, n̄bi b̄i gac halö m̄dnaböl.

N̄bi ap, Jisas n̄ipe gö, pai yad kam̄ñ lan̄ab, a göm, n̄ñ uda

(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram m̄ñnöh an̄bu arö göm, am ram m̄ñnöh daun kub Daia söl an̄b au ara. Amöm, n̄bi b̄i gau ȳip m̄ññi n̄ñagöl, a göm, ram raul m̄igan ap amöm pi göl m̄ideia u pen pi göl m̄dain̄m rō laga. ²⁵ N̄bi ap, pai n̄ipe n̄ip k̄ijaki aban̄ ala u me, Jisas auöp, a ḡilö, n̄ipe amöm Jisas m̄ideia au ma ñ̄ n̄ip au kugom ȳmöm, ²⁶ Jisas n̄ip neb neb göl ḡi haga, “Pai yad k̄ijaki aban̄ alöp u, hag hön̄ yu aran̄,” a ga. N̄bi an̄bu n̄ipe Juda n̄bi wasö. N̄ipe yag daula ram m̄ñnöh Pönisia, b̄i ram m̄ñnöh Siria n̄bö abad m̄dm̄idal u. ²⁷ Pen an̄g hageia, Jisas n̄ip haga, “Nöd ñ̄ñ̄ pai nan ñ̄ñ̄lö, mudun ḡinab, aij. Nan magö ñ̄ñ̄ pai ñ̄eb u udun, kain yunabun u aij gagnab,” a ga. ²⁸ Hageia, n̄bi u pen haga, “B̄i Kub! U aij hagpan u pen ñ̄ñ̄ pai gau nan ñ̄ñ̄lö, naböñ naböñ gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ñ̄ñ̄naböl,” a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manö an̄bu n̄ñöm haga, “Ne an̄g hagpan u, pai ne k̄ijaki yuö hīköm m̄daj̄ip u hadö hön̄ aröp; ne aru,” a ga. ³⁰ Jisas an̄g hagö, n̄bi an̄bu ado ḡi amöm n̄ñ̄a, k̄ijaki ar̄ik hön̄ arö, pai n̄ipe köp adö au agam̄ñ han m̄ideia.

R̄im̄id m̄igan p̄ñ̄ ga b̄i ap Jisas gö, r̄im̄id waka

³¹ Jisas ram m̄ñnöh daun kub Daia söl an̄b au arö göm, am ram m̄ñnöh daun kub Saidon söl an̄b au paköm, ram m̄ñnöh Dekapolis an̄ gau amöm, Ñ̄ñ̄g Wanö Galili ara. ³² Amjakö n̄ñ̄öl ḡi, n̄bi b̄i gau b̄i r̄im̄id p̄ñ̄ ga manö hag aij gagm̄idöp b̄i ap dapöm, Jisas n̄ip neb neb göm hagla, “B̄i i n̄ip ud n̄ñ̄ö, kam̄ñ lan̄,” a ḡila. ³³ Hageila, Jisas b̄i an̄bu n̄ip uñ̄ ḡi ke ke au amöm, ñ̄ñ̄magö m̄lö n̄ipe u r̄im̄id m̄igan n̄ip u yuöm, ñ̄ñ̄magö k̄ñ̄u alöm, añ̄ab n̄ip u ud n̄ñ̄öm, ³⁴ kumi kabö lan̄ n̄ñ̄öm, ake löñ̄ göm, “Epada!” a ga. Manö yöl hagöm, “Epada,” a ga u, manö ñ̄ñ̄ u “Hīk,” a ga. ³⁵ An̄g hagö n̄ñ̄öl ḡi, b̄i an̄bu r̄im̄id m̄igan u p̄iral hīköm, maj m̄igan p̄ñ̄a gö n̄ñ̄öl ḡi, manö kabö göñ̄ haga. ³⁶ Jisas pen n̄bi b̄i gau kal̄p haga, “Manö an̄bu n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p hag ñ̄agmim,” a ga. Manö an̄bu manö klö göm haga u pen kale am klö göm n̄bi b̄i iru nöp hag ñ̄ñ̄a. * ³⁷ Manö an̄bu hag ñ̄ñ̄a n̄bi b̄i n̄ñ̄öm aiö göm hagla, “Jisas nan gau magöñhalö gaj̄ip aij yab̄ñ̄ göp. N̄ipe n̄bi b̄i r̄im̄id p̄ñ̄ göp gau gö, p̄iral hīköm, n̄bi b̄i añ̄ab m̄ñ̄ör göp gau gö manö hag aij ḡipal,” a ḡila. *

8

Jisas n̄bi b̄i iru yab̄ñ̄ nöp nan magö ñ̄ñ̄ ñ̄ñ̄la
(Mad 15:32-39)

* 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Ais 35:5

1 Ñin an anib au nöp, nibi bi iru nöp ap midlö, nan magö midagö, Jisas bi nipe gau wñ alö aueila haga, 2 “Yad nibi bi gai i kalip mög nijnabin. Ñin mihau nigan yad aip midöm, yiharinj midpal. * 3 Kalip kiyo nöp hag yunö, rimnap milö gau nibo aubal rö, adan an gau amöm, amgö mmainö udö, lug paknabol,” a ga. 4 Hageia, bi nipe gau hagla, “Ram minöy nöp an anib gai i, nan magö gai nibo udun ñun?” ö gila. 5 Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga. Hageia hagla, “Unbö mudun jin u,” a gila. 6 Anig haglö, Jisas nibi bi gau kalip hagö, asiklö ninöl gi, bred magö unbö mudun jin anibu udöm, God nip aij, a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen udöl gi, nibi bi gau kalip nime li ñila. 7 Kabsal pro bad ap ud mideila u, u rö nöp udöm, God nip aij a göm, bi nipe gau kalip ñö, nime li ñila. 8 Ñilö, ñinjlo ñinjlo kalip mudun gö, naböy naböy pali pali gila gau, Jisas bi nipe gau wad unbö mudun jin u yaglö ajman raua. 9 Bi nan ñinja anib gau, po dausan rö. Jisas pen, nibi bi anib gau kalip hag yuöm, 10 bi nipe gau aip ñig magib udöm, ram minöy Dalmanuda arla.

*Perisi bi rimnap, “Nan gagep rö ap gö nijnun,” a gila
(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)*

11 Bi Perisi rimnap Jisas nip neb neb gino, nihön rö hagnim, a göm, apöm nip aip manö hag amil apil göm hagla, “Nan gagep rö ap kumi kabö adö lanj au gö, nijnun,” a gila. 12 Anig haglö, Jisas ake löl göm haga, “Nibi bi mñi midpal ñin i, nihön ginig hagpal, ‘Nan gagep rö ap gö nijnun,’ a gipal? Yad kalöp ninö yabıl hagabin, kalöp nan gagep rö ap ginö, ninagnabim,” a ga. * 13 Anig hagöm, kalip arö göm, bi nipe gau aip ñig magib udöm, ñig wanö böy lödan arla.

*Jisas, Perisi manö kalip u udagöl, a göm, manö hod riköm haga
(Mad 16:5-12)*

14 Pen bi nipe gau hau göm, bred iru wasö, magö añi ap nöp ud ñig magib löm, ud arla. 15 An gau amöl gi, Jisas kalip haga, “Perisi yis kale u abe, Herod yis nipe u abe, ninj aij gimim,” a ga. *

16 Anig hagö, bi nipe gau kale ke hag ninj hag ninj göm hagla, “Bred magö rimnap halö dauaggun rö hagab,” a gila. 17 Jisas pen kale hagla anibu ke ninjöm haga, “Nihön ginig bred magö dauaggun, a gimim, hagabim? Kale manö ninjim, il u ninjaggim ar? * 18 Amgö la u ninjaggim? Rimid la u ninjaggim? Aka ninjim hau gipim? 19 Bi paip dausan mideila ñin u, bred magö unbö mamid u ud jö gi ñinö, ninjöm naböy naböy arö gila gau, wad aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wad unbö migan lanj yagno,” a gila. * 20 Anig hageila haga, “Pen bi po dausan mideila ñin u, bred magö unbö mudun jin u ud jö gi ñinö, ninjöm naböy naböy arö gila gau, wad aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wad unbö mudun jin u yagno,” a gila. 21 Hageila haga, “Pen kale ninjim, ninj aij gagim ar?” a ga.

Amgö we ga bi ap Jisas gö, amgö ñil ninj

22 Pen kale Bedsaida daun amjaklö ninjöl gi, nibi bi rimnap bi amgö we ga ap dapöm, Jisas nip neb neb göm hagla, “Nip ud nöy,” a gila. 23 Hageila, Jisas bi amgö we anibu nip ñimagö kid u udöm, ut gi ram ritig aglö goł au amöm, amgö nip u kiñu alöm, nip ud ninjöm, haga, “Amgö ne nan rimnap

* 8:2: Mak 6:34-44

* 8:12: Mad 12:39; Luk 11:29

* 8:15: Luk 12:1

* 8:17: Mak 6:52

* 8:19: Mak 6:41-44

nɪŋabön aka?" ga. ²⁴ Hageia haga, "Yau. Nɪbi bɪ gau nɪŋabin u, pen mab ur rö gau gɪ ajaböl," a ga.

²⁵ Hagö, Jisas kauyaŋ amgö magö nɪpe ud nɪŋö, adɪŋ nan gau magöŋhalö nɪŋ aij yabɪ ga. ²⁶ Pen Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, "Kauyaŋ ado gɪ ram rɪŋg aglö nɪbi bɪ mɪdpal lödaŋ aragmön; ram ne yɪdun göl aru," a ga.

Pida Jisas nɪp haga, "Ne nöp me Mesaia u," a ga
(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Jisas bɪ nɪpe gau aip ram rɪŋg aglö daun kub Sisaria Pilipai söl au arla. Adan aŋ au amöl gɪ kalɪp haga, "Nɪbi bɪ gau, yɪp an a göm nɪŋbal?" ö ga.

²⁸ Hageia hagla, "Nɪbi bɪ rɪmnap nöp Jon bɪ ñɪg pak ñeb u, a gɪpal; rɪmnap Ilaija, a gɪpal; rɪmnap bɪ God manö hagep ap, a gɪpal," a gɪla. ²⁹ Hageila, Jisas kalɪp haga, "Kale ke pen yɪp an, a gɪmim, nɪŋbim?" ö ga. Hageia, Pida haga, "Ne nöp me Mesaia u," a ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, "Nɪbi bɪ gau kalɪp manö anɪbu hagagmim," a ga.

Jisas haga, "Yad umem kauyaŋ uraknabin," a ga
(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Jisas pen bɪ nɪpe gau kalɪp manö hag ñöl gɪ haga, "Bɪ Ñɪ nɪpe ilön kub yabɪ udnab. Bɪ kub manö ud asɪkep gau abe, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb gau abe, nɪp nɪŋlö, mulu lugö, al pak lɪlö, nɪpe umöm, ñɪn mɪhau nɪgaŋ u kauyaŋ uraknab," a ga. ³² Jisas manö anɪbu waiö hagö, Pida nɪŋö, aij gagö, Jisas nɪp dam goŋ au amöm, nɪp hag göl gɪ haga, "Manö anɪbu rö hagagmön," a ga. ³³ Pen Jisas ado göm, bɪ nɪpe gau kalɪp nɪŋöm, Pida nɪp haga, "Seden! Ke gau aru! God gasɪ ñöb rö hagagabön; nɪbi bɪ gau gasɪ nɪŋbal rö nöp nɪŋmön hagabön," a ga.

³⁴ Anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau abe, nɪbi bɪ iru nöp mɪdeila gau abe, wɪñ alö, ɪl au aueila haga, "Nɪbi bɪ an an yɪp pɪg mɪdnɪg göl gau, nan nɪhön mɪnönŋ naböŋ adö ɪl i gasɪ kub nɪŋbal u arö göm, hañ romaŋ kale ke gasɪ kub nɪŋbal u arö göm, mab kros ud kag göm yɪp hain göl. ³⁵ Nɪbi bɪ, Jisas nɪp nɪŋ ud mɪdno, aij gagnab a göm nɪŋnaböl gau, böŋ nöp ap lug paknaböl. Pen nɪbi bɪ, Jisas nɪp udun, manö aij nɪpe nɪŋ ud mɪdno, hanɪp gɪ naij gɪnaböl u, manö mɪdagöp a göm gɪlö arnab gau, God gö pör nöp pör nöp mɪdeinaböl.

³⁶ "Pen nɪbi bɪ, nan aij mɪnönŋ naböŋ adö ɪl i iru nöp udun a göm gɪlö arö, ram mɪnönŋ ɪl i mɪdöp nan gau magöŋhalö udnaböl u pen pör mɪdep u udagnaböl. ³⁷ Nan aij gau magöŋhalö dam sɪkim göm, pör mɪdep u rauöl rö lagöp.

³⁸ "Anɪb u, nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal aŋ au mɪdöl gɪ, nable gɪnɪm rö lö, 'Jisas nɪp nɪŋagpun,' a gɪnaböl gau, hainö Bɪ Ñɪ nɪpe Nap mailö aij unbö ke udöm, ejol uŋ gau halö aunab ñɪn u, nɪpe kalɪp u rö nöp nable gö, 'Nɪbi bɪ gau kalɪp nɪŋagpin,' a gɪnab," a ga. *

9

¹ Pen Jisas anɪg hagöm, manö ap haga, "Yad kalöp manö nɪŋö hagabin, kale nɪbi bɪ mɪdpim gai i rɪmnap kamɪŋ mɪdpe nɪŋöl gɪ, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab ñɪn u, klö kub halö auö nɪŋnabim," a ga. *

* **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69; Mak 9:9 * **8:34:** Mad 10:38-39; Luk 14:27 * **8:38:** Mad 10:33 * **9:1:** Mak 13:30

*Jisas hañ romanj nipe u ke yabi# la
(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)*

² Pen hainö ñin unbö kago# j#j u midöm, Jisas nipe Pida Jems Jon kalip yam u# gi, ram minö#j n#bi b# midageilla dum ilö lanj ap g#lanj gi arla. Amöm, Jisas n#p n#j#lö n#j#lö gi, hañ romanj nipe u ke yabi# la. * ³ Wa#j nipe u rud aij ke yabi# löm, m#mailö yabi# la. Pen n#bi b# minö#j nabö#j adö it i ap wa#j r#mnap ñig löm u# ma#i g#lö, rud an#bu rö l#n#m rö lagöp. ⁴ Pen magö an#bu n#j#la, Ilaija aip Mos#s aip apil Jisas aip manö hagailö. ⁵ Kale n#j#öm, Pida Jisas n#p haga, “Manö hag ñeb b#, hon aij yabi# ap aui midp#n! An#b u, hon ram bada bad m#hau n#ganj gun; nö#p ap, Mos#s n#p ap, Ilaija n#p ap,” a ga. ⁶ Kale pi#n#j geilla rö me, Pida gasi n#j aij göm wasö, halöwa#lö an#j haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kalip ud yuö yuö n#j#lö gi, manö ap kumi an#j an#b au haga, “U Ñ# midmagö yad yabi#. Manö hagnab rö n#jim,” a ga. ⁸ An#j hagö n#j#lö gi, kale n#j g#gabö göm n#j#la, b# an#b m#hau midagailö; Jisas nö#p mideia.

⁹ Pen kale dum lanj arö göm, ap lugöl gi, Jisas haga, “Dum i auajun nan gaj#p n#j#bim u, m#ñi n#bi b# r#mnap kalip hag ñagmim. Hainö B# Ñ# nipe umöm urakain#m u, waiö hag ñ#mim,” a ga. ¹⁰ Hagö, b# nipe gau n#bi b# r#mnap kalip hag ñagla; kale ke nö#p hag n#j hag n#j göm hagla, “Umem uraknabin, a gö#p u, manö it u n#hön?” ö g#la. ¹¹ An#j hagöm, Jisas n#p hag n#j#öm hagla, “B# lo manö hag ñeb b# gau n#hön g#n#g hagpal, ‘Ilaija nö#d aunab,’ a g#pal?” ö g#la. ¹² Hageilla, Jisas haga, “N#j#ö hagpal. God Manö u kal# k#i#n riköm hagla, ‘B# Ilaija nö#d apöm nan gau gi j#n geinab,’ a g#la. Pen God Manö u manö ap kal# k#i#n riköm hagla, ‘N#bi b# gau B# Ñ# nipe n#p udagöm, n#p ilön kub ñ#naböl,’ a g#la manö u, n#hön g#n#g an#j hagla, a g#mim, n#j#bim? * ¹³ Pen Ilaija hagla an#bu, hainö aunab, a g#mim, gasi u n#j#agmim. N#p nö#d yag daulö, kub göm, manö hag ñö n#j#lö gi, gasi kale ke n#j#öm n#p abönamö g# naij yabi# g#la. An#b u, God Manö u kal# k#i#n riköm, n#p g#naböl, a g#la rö nö#p g#la,” a ga. *

*K#jaki ñ# pro ap abanj ala u, Jisas hag hö#yua
(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Pen kale ban yan amöm n#j#la, b# lo manö hag ñeb b# r#mnap, Jisas b# nipe unbö aj#p gau aip pen pen hag midlö n#j#lö gi, n#bi b# iru nö#p apöm, kalip ud yuö yuöm n#j#lö gi mideia. ¹⁵ An#j gi n#j#midlö n#j#lö gi, Jisas apjakaiö, n#bi b# ap mideia gau, aiö göm, am n#p hag w#hai ucla.

¹⁶ Jisas b# nipe gau kalip hag n#j#öm haga, “N#hön g#n#g pen hagö pen hagö gaj#m?” ö ga. ¹⁷ An#j hagö n#j#lö gi, b# ap n#bi b# mideia an#j an#b au haga, “Manö hag ñeb b#. Ñ# yad u, k#jaki abanj alö, manö gagöp. ¹⁸ Ñ#n r#mnap n#p rap#n gö, ap lug paköm, k#ñu habkob ga# ga# apöm, meg hip y#möm, ñ#magö ma hañ romanj i# göm göp. Pör an#j gö gö me, daubin u pen b# ne gau kalip hagnö, k#jaki u hag yu wasö n#j#öm arö g#pal,” a ga.

¹⁹ An#j hageia, Jisas kalip haga, “Kale n#bi b# m#ñi midpim i God n#p n#j ud pidö#j gaggim. Ñ#n mai n#p n#j udmim, nan an#b gau ke g#nabim? Manö pör hagnö n#j#bim u, aige göl gem manö k#i#n halö hagnö n#j#nabim? Ñ# an#bu ud midpin i dauim!” a ga. ²⁰ Hagö, dam Jisas mideia il# au daulö, k#jaki ñ# an#bu n#p abanj ala u, Jisas n#p n#j#öm, ñ# u n#p gö, ap lug paköm, ado malo

* 9:2: 2Pi 1:17-18; Ap 3:22

* 9:12: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3

* 9:13: Mad 11:14

göl gi, kññu habkob gaḡ goḡ apöm luga. ²¹ Anig gö, Jisas ñi anibu nap nip hag niñom haga, “Nan anibu ñin mai rö ga?” ö ga. Hageia haga, “Hadame nöp ñi pro magö u nöp ga. ²² Kijaki anibu, nip pör al pak lin, a göm, mab inab an gau abe, ñig an gau abe ud yuöp. Anib u, halip apil mög niñmön, nan anibu hag yuep rö lainim u, hag yu,” a ga. ²³ Hageia, Jisas haga, “Yip niñhön ginig, ‘Hag yuep rö lainim u, hag yu,’ a gñmön hagabön? Hag niñnabin rö ginab, a gi gasi niñnabön u, hag niñnabön u rö ginab,” a ga. ²⁴ Hageia, ñi nap u yinid nöp haga, “Nöp niñ udpin; anig ginabön, a gem, gasi u niñbin u pen gasi mihöp niñnam rö löp u, yip gasi aij ñimön niñnem yad böñ nöp niñ udnam,” a ga.

²⁵ Pen niñi bi iru nöp, apil mihau Jisas aip mideila au, gi dö gi aueila niñom Jisas kijaki u nip haga, “Ne kijaki, niñi bi gö rimid hauḡ alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, ñi u nip arö gñmön, böñ nöp armön, hainö kauyan ado gi auagmön!” a ga. ²⁶ Hagö, kijaki anibu gaul göm, ñi u nip gö, ap lug paköm, gil gil gi, gi pidörj gö, niñi bi iru nöp hagla, “Hadö umöb,” a gila. ²⁷ Anig hagla u pen Jisas ñimagö ur niñe u udöm, nip ud urak ña. ²⁸ Hainö Jisas ram raul migan amöm, bi niñe gau aip kale nöp midöl gi, nip hagla, “Niñhön ginig hon kijaki anibu nip hag yu wasö niñjubun?” ö gila. ²⁹ Hageila, Jisas haga, “Kijaki anibu rö yiharin hag yuagnaböl; God nip sabe gilö me, höñ arnaböl. Wasö u höñ aragnaböl,” a ga.

Jisas kauyan, “Umem uraknabin,” a ga
(Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Jisas bi niñe gau uḡ gi, ram mñnörj anibu arö göm, ram mñnörj Galili an au amöl gi, bi yad gau kalip manö hag ñi aij ginam, a göm, agamij pi göl midöl gi, kalip hag ñimidöp. Kalip hag ñöm haga, “Bi ñi niñe nip mumug göm bi rñmnap kalip ñö, nip al pak lilö, umöm, ñin mihöp midöm, ñin mihöp niñgan u kauyan uraknab,” a ga. ³² Niñe anig hagö niñöl gi, manö il anibu niñhön, a göm, nip hag niñblap u pen pñiköm, hag niñagla. *

Yad nöp bi kub midpin, a göm, manö pen pen hagla
(Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³⁻³⁴ Pen adan an au amöl gi, Jisas bi niñe gau, “Yad nöp bi kub, ne bi kub wasö,” a göl gi, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kalip hag niñom, haga, “Adan an au apöl gi, manö niñhön hagpe auajip?” ö ga. Hagö, bi niñe gau manö anibu hag niñöl göm aula u niñom, nable gö, pen hag ñagla. ³⁵ Hag ñageila, Jisas am asiköm, bi niñe unbö migan lan gau kalip hagö aueila haga, “Niñi bi kub midnig göl gau, niñi bi yiharin wög gi ñibal rö midöm, niñi bi rñmnap kalip magöñhalö wög gi ñöl,” a ga. ³⁶ Anig hagöm, ñi pai pro ap dapöm mideila an au löm, wabi göl gi, haga, ³⁷ “Niñi bi yip niñ udöm, ñi pai pro i rö añi ap ud aij ginaböl u, ñi u nip nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen yip udnaböl u, yip nöp wasö, Bapi yip hag yuö aunö u nip abe udnaböl,” a ga. *

Niñi bi kotmal hon gagnaböl gau, kale niñi bi niñeb hon
(Luk 9:49-50)

* 9:23: Mad 21:21; Mak 11:23 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30-31: Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1
* 9:32: Luk 9:45 * 9:35: Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:37: Mad 10:40

³⁸ Pen Jon Jisas nɪp haga, “Manö hag ñeb bi. Bɪ ap hib ne hagöm, kɪjaki aiön pi hag höŋ yuö nɪjun nɪp hagno, ‘Ne bi hon aip jɪm ñöl ajagpun u, anɪg gagmön,’ a gɪno,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas nɪp pen haga, “Nɪp nɪhön gɪnɪg wasö gɪpe? Nɪbi bi yɪp gasɪ nɪjöm, hib yad hagöm, nan gagep rö rɪmnap gɪnaböl gau, hainö ado göm yɪp manö naj hagagnaböl. ⁴⁰ Nɪbi bi kołmał hon gagnaböl gau, kale nɪbi bi nɪjeb hon. * ⁴¹ Pen nɪjim! Nɪbi bi an, kalöp Jisas bi nɪpe, a göm, ñɪg mɪł ñölö ñɪjnabim u, God kalɪp ud aij gɪnab,” a ga. *

Gɪ najj gun rö löp, a gɪmim, nɪj aij gɪmim
(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Pen nɪbi bi rɪmnap apöm, ñɪ pai yɪp nɪj udpal gau, kalɪp nan si nan naj adö u gɪ yamlö, kale gasɪ yɪp u hauł göm, nan si nan naj gɪnaböl. Nɪbi bi anɪg gɪnɪg geinaböl u, nöđ kabö kub ap uŋam u nagɪ ud lɪ rɪbɪköm, dam ñɪg solwara aŋ au yublap u aij. Pen kamɪj mɪđöm, anɪg gɪ najj gɪnaböl u, ilön kub yabɪł udnaböl,” a ga.

⁴³ Jisas anɪg hagöm haga, “Ñɪmagö ap gö, kale nan si nan najj gɪnɪg gabim u, ñɪmagö böŋ anɪb lau rɪb gɪ dö gɪ yube, böŋ lau u nöp mɪđainɪm. Anɪg gɪmim, nan si nan najj anɪbu gagnabim rö, kamɪj arnabim. Pen ñɪmagö mɪhönğöl mɪđö, gɪ najj gɪmim, ram mɪnönŋ Hel, mab pör nöp inmɪđöp au arnabim. * ⁴⁴ Ram mɪnönŋ anɪbu,

‘kalɪp gɪse pör nöp lɪ mɪđöl gɪ,
mab in nöp mɪđeinab.’

⁴⁵ “Ma kɪd u, u rö nöp. Ma kɪd ap gö, kale nan si nan najj gɪnɪg gabim u, ma kɪd böŋ anɪb lau rɪb gɪ dö gɪ yube, böŋ lau u nöp mɪđainɪm. Anɪg gɪmim, nan si nan najj anɪbu gagnabim rö, kamɪj arnabim. Pen ma mɪhönğöl mɪđö, gɪ najj gɪpe, kalöp ram mɪnönŋ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. ⁴⁶ Ram mɪnönŋ anɪbu,

‘kalɪp gɪse pör nöp lɪ mɪđöl gɪ,
mab in nöp mɪđeinab.’

⁴⁷ Amgö magö u, u rö nöp. Amgö magö ap gö, kale nan si nan najj gɪnɪg gabim u, amgö magö böŋ anɪb lau ud gulu gɪ yube, böŋ lau u nöp mɪđainɪm. Anɪg gɪmim, nan si nan najj anɪbu gagnabim rö, God ram mɪnönŋ nɪpe au arnabim. Pen amgö magö mɪhönğöl mɪđö, gɪ najj gɪpe, kalöp ram mɪnönŋ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. * ⁴⁸ Ram mɪnönŋ anɪbu,

‘kalɪp gɪse pör nöp lɪ mɪđöl gɪ,
mab in nöp mɪđeinab.’ *

⁴⁹ “Bɪł hañ run laulö in dö aij lɪnab u rö, God nɪpe nɪbi bi magöŋhalö kalɪp anɪg unbö rö nöp gɪnab.

⁵⁰ “Dö sol nan dö kal aij yabɪł u pen dö kal nɪpe u arö, aige göł gɪmim gɪpe, kauyaŋ dö kal gɪnab? Anɪb u, kale nɪbi bi dö kal rö mɪđmim, nɪbi bi rɪmnap mɪđmagö lɪmim, aip agamɪj mɪđaimim,” a ga. *

10

“Nɪbi hag yuep aka wasö?” gɪla
(Mad 19:1-12; Luk 16:18)

* 9:40: Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mad 10:42 * 9:43: Mad 5:30 * 9:47: Mad 5:29

* 9:48: Ais 66:24 * 9:50: Mad 5:13; Luk 14:34

¹ Jisas Kapaneam arö göm, ram m̄nōṅ Judia aṅ gau amöm, am ñiḡ Jodan juöm, böṅ lödaṅ ara. N̄bi b̄i gau niṅöm, ap magum geila niṅöm niṅpe pör ḡm̄döp rö kalip manö hag ña.

² B̄i Perisi r̄imnap, Jisas niṅhōn rö hagnab, a göm, apöm, niṅp hag niṅöm hagla, “B̄i gau n̄bi udöm, hag yunig, hag yunaböl aka ne niṅhōn gasi niṅban?” ö ḡila. ³ Hageila, Jisas haga, “Mos̄s God Manö kal̄i kliñ riköm, kalöp manö niṅhōn haga?” ö ga. ⁴ Hageia hagla, “Mos̄s haga, ‘N̄bi hag yunig, ‘Nöp hag yuabin,’ a göm, köp bad ap kal̄i kliñ riköm niṅp ñöm, hag yunim,’ a ga,” a ḡila. * ⁵ Hageila, Jisas haga, “Kalöp manö hag ñö, niṅmim, ȳiṅid udagpim u me, Mos̄s lo manö an̄bu kal̄i kliñ r̄ika. ⁶ Pen God ram m̄nōṅ hadame dagol ḡi la ñin u, b̄i ḡi löm, n̄bi ḡi löm, ga. * ⁷ Adö an̄bu me, b̄i gau niṅme nap b̄i aip m̄döm, am n̄bi udöl ḡi, kalip arö göm, ⁸ kale ber m̄ihau j̄im ñöl hanlö hañ roman̄ añi l̄inab. Hainö ke ke wasö, j̄im ñöl nöṅ m̄ideinabil. * ⁹ God hagö, b̄i n̄bi udöm hañ roman̄ añi l̄inab an̄bu, b̄i r̄imnap am kalip hag pak as̄ik ke ke lagöl,” a ga. ¹⁰ Anig hagöm, b̄i niṅpe gau aip kauyaṅ ram raul m̄igan yaṅ amöm, Jisas niṅp manö adö an̄bu kauyaṅ hag niṅeila. ¹¹ Jisas haga, “B̄i ap n̄bi udöm, hag yuöm, am n̄bi hain n̄bö udnab u, niṅpe n̄bi si udep b̄i. * ¹² N̄bi u, u rö nöṅ, b̄i udöm, arö göm, am b̄i hain n̄bö udnab u, niṅpe b̄i si udep n̄bi,” a ga.

Jisas ñiḡ pai pro gau kalip wabi göm, ñiḡmagö kalip nab̄c adö laṅ la
(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ N̄bi b̄i r̄imnap, Jisas ñiḡ pai hon gau ud niṅṅaṅ, a göm, daueila, pen b̄i niṅpe gau kalip hag geila. ¹⁴ Anig hageila, Jisas niṅö, mulu lugö, haga, “Ñiḡ pai pro gau arö giṅpe, yad aulan̄. God ram m̄nōṅ u ñiḡ pai pro an̄b̄i gau rö m̄idpal. ¹⁵ Yad kalöp niṅö yab̄iḡ hagabin, n̄bi b̄i gau, ñiḡ pai pro gau God ram m̄nōṅ adö laṅ manö u niṅ udpal rö niṅ udagnaböl u, God ram m̄nōṅ niṅpe au aragnaböl,” a ga. * ¹⁶ Anig hagöm, ñiḡ pai pro gau kalip ud wabi göm, ñiḡmagö niṅpe nab̄c kalip adö laṅ löm haga, “God kalöp abad m̄idainim,” a ga.

B̄i nan iru m̄ideia ap

(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)

¹⁷ Pen Jisas arö niṅöl ḡi, b̄i ap ḡi dö ḡi apöm, Jisas m̄ideia iḡ au kugom ȳimöm, haga, “Manö hag ñeb b̄i aij yab̄iḡ! Yad niṅhōn gem pör m̄idep u udnabin?” ö ga. ¹⁸ Hageia, Jisas haga, “Ȳip niṅhōn ḡinig, ‘B̄i aij yab̄iḡ,’ a ḡipan? N̄bi b̄i ap aij m̄idagpal; God añi me aij m̄döp. ¹⁹ Pen ne God lo manö u niṅban: ‘Wip alagmim; n̄bi si b̄i si gagmim; nan si udagmim; manö kub hagmim piral hagagmim; manö piral hagmim n̄bi b̄i r̄imnap nan kale gau p̄iḡ ḡi udagmim; name nap hagmil adö u rö nöṅ niṅmim, hain ḡimim,’ ” a ga. *

²⁰ Jisas anig hagö, b̄i an̄bu Jisas niṅp haga, “Manö hag ñeb b̄i. Yad ñiḡ pro nöṅ m̄idem, lo manö an̄b̄i gau magöṅhalö niṅöl ḡi m̄idpin,” a ga. ²¹ Hagö, Jisas niṅp niṅöm, m̄idmagö löm, haga, “Ne nan añi ap nöṅ gagpan. Ne ammön, nan ne niṅhōn niṅhōn m̄döp gau s̄ikim ḡi, mani udmön, n̄bi b̄i nan m̄idagöp gau kalip ñiḡmön. Anig ḡimön me, nan aij ne u m̄ideinab God ram m̄nōṅ kumi kabö adö laṅ au. Hagpin rö ḡimön, aumön, yad aip ajaiul,” a

* **10:4:** Dud 24:1-4; Mad 5:31 * **10:6:** Jen 1:27; 5:2 * **10:8:** Jen 2:24; Ep 5:31-33 * **10:11:** Mad 5:32 * **10:15:** Mad 18:3 * **10:19:** Eks 20:12-17; Dud 5:16-20

ga. ²² Anig hagö, bi anibu nan nipe iru mideaia rö, mög gö, gasi mlö yabi lö lö gä ara. ²³ Jisas bi nipe gau kalip niñ gägabö göm haga, "Niñi bi nan iru mideaia gau uñham yabiñ God niñi bi nipe midlö, kalip udöm ram nipe au abad mideaia," a ga. ²⁴ Anig hagö, bi nipe gau manö anibu niñöm, gasi iru nöp niñlö niñöl göm, Jisas kalip kauyan haga, "Niñi pai yad gai i, manö hagabin i niñim. God ram minöñ u uñham arep rö midöp!" ²⁵ Kaj kamel gau kalip mauöt nagä yubal miñgan u arniñg, uñham arnaböl u pen niñi bi uñpö kiñho mani nan gau iru midöp gau, God ram minöñ nipe au uñham yabiñ arnaböl," a ga.

²⁶ Jisas anig hagö, bi nipe gau aiö yabiñ göm, pen hag niñöl hag niñöl göm hagla, "Anib u, an rö pör midep u udnab?" ö gila. ²⁷ Hageia, Jisas kalip niñöl gä haga, "Niñi bi gau ke göl rö lagöp; God nöp me niñön niñön gäniñg, gäniñm rö nöp midöp," a ga. ²⁸ Pen Pida Jisas niñi haga, "Nöñ! Hon ne aip ajöl gä, nan hon gau magöñhalö arö gäpun," a ga.

²⁹ Hageia, Jisas haga, "Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, niñi bi yip gasi niñöm, manö aij yad wög u gäniñg, ram minöñ kale arö göm aka, niñin niñim kale gau arö göm aka, niñe nap kale gau arö göm aka, niñi pai kale gau arö göm aka, wög adin kale gau arö göm, wög yip geinaböl u, ³⁰ God kalip ud aij gäniñab. Kalip abad midö, minöñ naböñ adö iñ i mideaia niñ u, ram, niñin niñim, niñe nap, niñi pai, wög adin kale iru yabiñ mideaia. Pen niñi riniñnap niñi bi riniñnap gau, kalip niñi bi yad piñ midpal u niñöm, kalip gä naiñ gäniñaböl. Hainö pen God kalip dam ram minöñ nipe au ud arö, nipe aip pör nöp mideaia. ³¹ Pen niñi bi uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabiñ gau mideaia. Pen niñi bi uri jöl adö yabiñ gau midpal gau, hainö iru nöp nöd am mideaia," a ga. *

Jisas kauyan, "Umem uraknabin," a ga
(Mad 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Pen kale Jerusalem amöl gä, Jisas nöd ga; bi nipe gau hain göm, gasi mlö mlö niñöl gä areilla niñöm niñi bi hain aueilla gau niñöm piñin gila. Jisas pen bi nipe unbö miñgan lan gau kalip nöp uñ gä, goñ au amöm, nan niñön niñ gäniñg ga u kalip hag ña. * ³³ Jisas haga, "Hon Jerusalem arno niñöl gä, bi ap Bi Niñ nipe niñ kain gä dam, bi God niñ nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe niñmagö kalip ñö, niñ manö kub hagöm, 'Bi anibi niñ al pak lep,' a göm, ud bi Juda wasö gau kalip niñaböl. ³⁴ Niñlö, niñ hag juöm, kiñu alöm, nagä ud paköm, dam böñ nöp al pak lölö umnab. Pen niñi niñhöp midöm, niñi niñhau niñgan u kauyan uraknab," a ga.

Jems aip Jon aip bi kub midaiul, a gä gasi u niñjö
(Mad 20:20-28)

³⁵ Sebedi niñ nipe miñhau, Jems aip Jon aip apil Jisas niñ haglö, "Manö hag ñeb bi, hol niñhöñ nöp manö ap hag niñjö, ne yau a gäniñm gäniñabön u aij," a gälö. ³⁶ Anig hagailö, Jisas kalip haga, "Kale yip hag niñniñg gabil anibu, yad kalöp niñön gäniñm?" ö ga. ³⁷ Hageia haglö, "Hainö ne mailö aij ke halö midmön, ram minöñ magöñhalö kin rö abad mideaia niñ u, halip niñhöñ, bi ap ud niñmagö yip böñ lau adö lömön, bi ap ud niñmagö sidagö böñ lau adö lö, asik midaiul," a gälö. ³⁸ Anig haglö, Jisas haga, "Kale niñhöñ niñ aij gäniñm hagagabil. Niñi asä yad niñnabin u kale niñhöñ u rö nöp

* 10:31: Mad 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31; 9:31

ñiηnabil? Yad ñiη paknabin u, kale mihöŋ u rö nöŋ paknabil?” ö ga. *
³⁹ Hageia, “Yau, aniη gñabul,” a giłö. Hagailö, Jisas haga, “Niηö hagabil.
 Ñiη yad ñiηnabin u, kale mihöŋ u rö nöŋ ñiηnabil; ñiη paknabin u, kale
 mihöŋ u rö nöŋ paknabil u pen *⁴⁰ ñiηmagö yiηiη yad böŋ lau an mideinab,
 ñiηmagö sidagö yad böŋ lau an mideinab u yad hagagnabin; u bapi nan niηpe;
 niηpe ke niηöb rö gñab,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas bi niηpe unbö siduŋ laŋ manö aniηbu niηlö, kalip mulu lugö,
 Jems Jon bi mihau kalip hag giła. ⁴² Aniη giłö, Jisas kalip magöŋhalö hagö
 aueila haga, “Kale niηbim, Juda niηbi bi wasö gau, kiη kale ktö göm abad
 midpal; bi kub kale manö niηhön niηhön hagnaböl u niηöm ana udöm hain
 gñaböl me. *⁴³ Pen kale giłal rö gagmim. Bi an bi kub midainim u, bi
 pro rö midöm, niηbi bi riηnap kalip wög gi ñeb bi rö midainim. *⁴⁴ Bi an
 bi kub yabił midainim u, bi pro ramö gau rö midöm, niηbi bi riηnap kalip
 magöŋhalö nagı wög gep bi ap rö midainim. ⁴⁵ Bi Ñi niηpe u, niηbi bi gau
 kale wög yiη giłan, a göm, auaga; wög kalip gi ñi damem, hainö nan si nan
 naij giłal adö u haji gi umnö, niηbi bi iru nöŋ kamıη aröl, a göm, aua,” a ga.

Jisas amgö we ga bi ap gö, amgö ñił niηa

(Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Jisas bi niηpe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko arık arniη,
 niηbi bi iru yabił nöŋ aip arla. Bi Dimeas ñi niηpe Badimeas amgö we ga u,
 mani ñim, a göm, asiη hagöl gi, adan goł au asiη midea. ⁴⁷ Asiη midö niηöl
 gi, “Jisas bi Nasared niηbö u auab,” a giłö niηöm, niηpe wiñ alöm haga, “Jisas,
 Depid Ñi niηpe, yiη mög niηmön!” a ga.

⁴⁸ Hageia, niηbi bi gau niη hag göm hagla, “Manö hagagmön! Agamıη mid!”
 a giła. Aniη hagla u pen niηpe agamıη midöm wasö, meg magö dap ranöm
 wiñ kub alöm haga, “Depid Ñi niηpe, yiη mög niηmön!” a ga. ⁴⁹ Hageia,
 Jisas söl aniη au piđöŋ göm haga, “Niη wiñ albe, aui auan,” a ga. Hagö,
 niηbi bi gau bi amgö we u niη hagla, “Jisas nöŋ wiñ alab. Urakmön gası
 halö aumön,” a giła. ⁵⁰ Hageia, waliη miłöbö niηpe u ud ju yuöm, yiηid nöŋ
 uraköm, Jisas midea au ara. ⁵¹ Areia, Jisas niη haga, “Yiη niηön gan, a
 giηmön, auabön?” ö ga. Hageia haga, “Manö hag ñeb bi. Amgö u kauyan
 niηnam, a gem, auabin,” a ga. ⁵² Hageia, Jisas haga, “Jisas yiη gö kamıη
 liηab, a giηmön, niη udpan u rö, me ne kamıη löp, gö ne aru,” a ga. Aniη
 hagö niηöl gi, magö aniηbu nöŋ amgö ñił niηöm Jisas aip ara. *

11

Jisas ud an an löm Jerusalem arla

(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bi niηpe gau aip am am Jerusalem söl söl göl gi, Olip Dum, ram
 riηiη aglıö Bedpagı Bedani a gal u amjaköm, Jisas bi niηpe mihöp hagöm haga,
² “Ram miηnöŋ miηan löđan ammil niηnabil, kaj donki marep niηbi bi ud
 ajagpal ap adık liłö midea. Niηmil, hubık daumil. ³ Niηbi bi riηnap kalöp
 niηhön giηiη aniη gabil, a gaiöl, hagmil, ‘Bi Kub wög ap göm, kauyan yuö,
 aunab,’ a giηmil,” a ga. ⁴ Aniη hagö, ammil niηlö, kaj donki marep ap adan
 au ram ajiöŋ ił goł au nagı adık liłö midea. Hubık giłö niηöl gi, ⁵ niηbi bi

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Ap 12:2; Rep 1:9 * **10:42:** Luk 22:25-26 * **10:43:**
 Mad 23:11; Mak 9:35 * **10:52:** Mak 5:34

yöp söl anɪb au mɪdeila gau hagla, “Nɪhön gɪnɪg kaj donki marep anɪbu hubɪk gabil?” ö gɪla. ⁶ Hageila, Jisas haga rö nöp hagailö, yau a gɪlö, ⁷ kaj donki marep anɪbu dam Jisas mɪdeia au apil, waɪɪj mɪlö kub kale ud jumil, kaj donki adö laɲ lailö, Jisas adö anɪbu asɪka. ⁸ Nɪbi bɪ gau iru nöp, waɪɪj mɪlöb kale gau ud juöm, adan majö adö au lɪla; rɪmnap mab uɫaɲ gau ud hak dap lɪla. ⁹ Anɪg göm, nɪbi bɪ nɪp nöd gɪla gau abe, nɪp hain gɪla gau abe, wɪñ alöl gɪ hagla,

“God hib nɪpe hagno adö araɲ!

Bɪ Kub bɪ nɪpe yuö auab i;

God nɪp abad aij gɪnɪm. *

¹⁰ Bac Depid kiɲ mɪdöm nɪbi bɪ abad mɪdmɪdöp rö, nɪpe hanɪp gɪnab!

God hib nɪpe hagno adö araɲ!” a gɪla.

¹¹ Jisas anɪg göm, Jerusalem aramöm, God sabe gep ram raul u amöm, nan gau nɪɲ ajö nɪɲöl gɪ, sɪdö wad arö nɪɲöl gɪ, bɪ nɪpe unbö mɪgan laɲ gau aip ram rɪɪg aglö Bedani arla.

Mab ñɪɲeb ap magö pɪlaga

(Mad 21:18-19)

¹² Ruö pen, Bedani nɪbö ado gɪ adan aɲ au apöl gɪ, Jisas nɪp kɪyö la. ¹³ Kɪyö lö, mɪlö yɪjɪg nɪɲa mab uɫem ap mɪdeia. Magö rɪmnap pɪlöm mɪdöp aka göm, amöm nɪɲa, magö pɪlaga; mab uɫaɲ nöp mɪdeia. Pen nɪhön: magö pɪlep ñɪn u auaga. * ¹⁴ Anɪg gö, Jisas mab anɪbu haga, “Hainö nɪbi bɪ rɪmnap mab magö ne u ñɪɲagnaböl,” a ga. Bɪ nɪpe gau manö haga anɪbu nɪɲla.

God sabe gep ram nan sɪkim geila gau, Jisas kalɪp hag höɲ yua

(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Jisas bɪ nɪpe gau uɫ gɪ, Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul amöm nɪɲa, nɪbi bɪ gau sɪkim göl gɪ, mani yɪmjɪköl gɪ mɪdeila. Anɪg geila, mani yɪmjɪk geila abaɪ bad gau ud ado göm, yaur dap lɪlö rauöl gɪ mɪdeila mab po gau ud ado göm, nɪbi bɪ sɪkim göl gɪ, nan rauöl gɪ, ram raul anɪbu mɪdeila gau, kalɪp rɪdɪk gɪ höɲ yua. ¹⁶ Rɪdɪk gɪ höɲ yuöm haga, “Nan rɪmnap dap God sabe gep ram kabö waryö gɪgabö göl mɪdöp aɲ i padiagmim,” a ga. ¹⁷ Anɪg hagöm haga, “God Manö u kalɪ klɪɪ rɪköm hagla, ‘God hagöp, ‘Ram yad u, nɪbi bɪ ram mɪnöh gau gau magöɲhalö apöm, yɪp sabe gɪnaböl,” a göp, a gɪla. Pen kale anɪg gajim, bɪ nan si ud pi göl mɪdpal ram ap rö löp,” a ga. *

¹⁸ Anɪg hagö, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, manö anɪbu nɪɲöm, nɪp al pak lun, a gɪla. Pen nɪbi bɪ gau magöɲhalö manö nɪp u nɪɲöm aiö gɪla rö me, Jisas nɪp pɪñɪɲ göm, aigöl gun nɪp al pak lun, a göm, gasɪ u ulɪhai nɪɲ mɪdeila. * ¹⁹ Ram duga magö u, Jisas bɪ nɪpe gau aip Jerusalem arö göm arla.

God nɪp gasɪ aɪɪ nɪɲmim hag nɪɲbe, hag nɪɲnabim rö gɪnab

(Mad 21:20-22)

²⁰ Ruö sɪb halö adan aɲ au amöl gɪ nɪɲla, mab uɫem Jisas hag ga u il halö böɲ nöp mɪlep gɪ mɪdeia. ²¹ Anɪg ga nɪɲöm Pida haga, “Manö hag ñeb bɪ, nöɲ! Uɫem mab rol hag gaina i mɪlep gɪ lugöp!” a ga. ²² Hageia, Jisas

* **11:9:** Sam 118:25-26 * **11:13:** Luk 13:6 * **11:17:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **11:18:** Mak 14:1

haga, “God nɪp nɪŋ udmim. ²³ Yad kalöp nɪŋö hagabin, hon hagno God u rö nöp gɪnɪm, a gɪmim, gasɪ mɪhöp wasö gasɪ añɪ nɪŋmim, dum ilö anɪbi ‘Ñɪg solwara anɪ au danɪ gɪ dam pak,’ a gɪnabim u, hagnabim rö gɪnab. * ²⁴ Anɪb u me, God nɪp hagnabun rö gɪnab, a gɪmim, gasɪ añɪ nɪŋmim hag nɪŋbe, hagnabim rö gɪnab. * ²⁵ Pen God nɪp sabe gɪnɪg gɪmim, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ najɪ gɪpal gau nɪŋmim arö gɪmim nɪŋöm Nap kale kumi kabö adö lanɪ mɪdöp u, nan si nan najɪ kale gɪpim gau nɪŋöm arö gɪnab. * ²⁶ Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ najɪ gɪpal gau nɪŋmim arö gagnabim u, Nap kale kumi kabö adö lanɪ mɪdöp u, nan si nan najɪ kale gɪpim gau u rö nöp nɪŋöm arö gagnab.

*“Nöp an hagö anɪg gɪ ajabön?” ö gɪla
(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)*

²⁷ Pen Jisas bɪ nɪpe gau aip kauyanɪ Jerusalem apjaköm, nɪpe God sabe gep ram raul gau gɪ ajö nɪŋöl gɪ, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, Jisas mɪdeia au apöm hagla, ²⁸ “Nöp an, anɪg gɪmön, a gö, gɪ ajabön?” ö gɪla. ²⁹ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag nɪŋnö, yɪp hag ñeinabim u, yad pen yad an hagö gɪ ajabin u, kalöp hag ñɪnabin. ³⁰ Jon nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ña u, God hagö ñɪg pak ña aka gasɪ nɪpe ke nɪŋöm ñɪg pak ña? Yɪp hag ñibe, nɪŋɪn!” a ga.

³¹ Anɪg hagö, kale ke hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagö, Jon nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ña,’ a gɪnabun u, hanɪp hagnab, ‘Anɪb u, nɪhön gɪnɪg Jon manö nɪpe u nɪŋ udagpim?’ ö gɪnab. ³² Pen hon hagnabun, ‘Jon gasɪ nɪpe ke nɪŋöm kalɪp ñɪg pak ña,’ a gɪnabun u, hanɪp nɪhön gɪnab?’ ö gɪla. Pen nɪhön: nɪbi bɪ gau magöŋhalö, God hagö, Jon wög nɪpe gɪmɪdöp a göm nɪŋmɪdal u me, Juda bɪ kub anɪb gau pɪñɪŋ göm manö ke ap hagagla.

³³ Gasɪ anɪbu nɪŋöm hagla, “Hon nɪŋagpun,” a gɪla. Anɪg hageila, Jisas kalɪp pen haga, “Kale yɪp pen hag ñagpim rö, yɪp an hagö gɪ ajabin u, kalöp u rö nöp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

*Juda nɪbi bɪ gau kale God bɪ nɪpe gau kalɪp gɪ najɪ gɪla, a ga
(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Jisas pen kalɪp manö adö ap hod rɪköm haga, “Bɪ ap waryö göm, nagɪ wain wög u gɪ yɪmöm, wain magö pak hib jakep, a göm, mɪgan ap gɪ lɪ aij gɪnab. Nɪbi bɪ apöm nagɪ magö si udnaböl u nɪŋ mɪdaiun, a göm, ram gɪlanɪ gɪ mɪlö kub ap göm, bɪ rɪmnap kalɪp hagnab, ‘Kale nagɪ wain wög yɪp u abad mɪdmim, hainö pɪlöm po gö, yɪp rɪmnap, kale rɪmnap udmim,’ a göm, ram mɪnön mɪlö gau arnab. * ² Wain magö po gɪnab magö u, bɪ nɪpe ap hag yuöm, hagnab, ‘Wain magö yɪp rɪmnap ñɪlö daumön!’ a gɪnab. ³ Hagö, amjakö, bɪ wög gɪnaböl gau, nɪp ud pak pak löm, yɪharɪŋ nöp hag yunaböl. ⁴ Anɪg gɪlö, bɪ wain wög nap nɪbö u bɪ ap pen hag yunab. Amjakö, nɪp nabɪc lanɪ paköm, gɪ najɪ yabɪ gɪnaböl. ⁵ Anɪg gɪlö, bɪ wain wög nap nɪbö u, bɪ ap pen yuö arö, nɪp böŋ nöp al pak lɪnaböl. Bɪ rɪmnap iru nöp yuö, anɪb unbö nöp göl gɪ, rɪmnap mɪŋu magö paknaböl, rɪmnap böŋ nöp al pak lɪnaböl. ⁶ Anɪg gɪlö gɪlö me, bɪ wain wög nap nɪbö u bɪ nɪpe ap mɪdageinab;

* 11:23: Mad 17:20 * 11:24: Mad 7:7 * 11:25: Mad 6:14-15 * 12:1: Ais 5:1-2

ñi m+dmagö n+pe añi m+deinab u, manö n+pe u udnaböl, a göm, yuö arnab.
 7 Pen amjakö, n+bi b+ wain wög gi m+deinaböl gau n+ñöm hagnaböl, 'Ñi auöp i, b+ wain wög nap n+bö u ñi n+pe auöp. An+u u, n+ip al pak lun me, nan n+pe udn+im rö gau hon udnabun,' a g+inaböl. 8 An+g hagöm, ñi an+bu n+ip böñ nöp al pak löm, dam höñ gau ud yunaböl. * 9 An+g geinaböl, b+ wain wög nap n+bö u apöm, n+ñön g+inab? N+pe apöm, n+bi b+ wain wög geinaböl an+u gau kal+ip al pak löm, n+bi b+ r+imnap kal+ip hagö, wain wög an+bu abad m+deinaböl," a ga.

10 An+g hagöm kal+ip haga, "God Manö kal+ k+in r+köm hagla, 'B+ ram gep gau kabö m+lö arö g+la u,

kabö an+bu nöp m+ñi ram padö an+ yan u b+n+g ñöl m+döp. *

11 B+ Kub an+g ga u,

hon n+ñun aij a gabun,' a g+la," a ga.

12 Jisas an+g hagö, b+ God n+ip nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, han+ip nöp hagab, a göm, n+ip sis+ udun, a gi n+ñla u pen n+bi b+ gau kal+ip p+ñ+ñ göm, arö g+la.

*"Dak+is ñeb aka ñagep?" ö g+la
 (Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)*

13 Pen hainö Juda b+ kub an+u gau, b+ Perisi r+imnap aip, Herod b+ n+pe r+imnap aip kal+ip hagla, "Kale Jisas m+döp au ammim, n+ip manö r+imnap hag n+ñbe, n+pe n+ñön dui manö hageinab, n+ip dam nag+ l+inabun," a g+la.

* 14 An+g hageila, Jisas m+deia au amöm, hagla, "Manö hag ñeb b+. Hon n+ñun ne b+ n+ñö yabi+ nöp hagnan. B+ kub gau abe, n+bi b+ y+har+ñ gau abe, kal+ip n+ñmön p+ñ+ñ gagpan. God hagöp rö nöp n+ñmön, n+bi b+ gau kal+ip y+ñ+g göl nöp hag ñ+ban. An+u u, han+ip hag ñ+! Hon Juda n+bi b+ lo gau aigöl gi m+döp? Gapman b+ kub Sisa u n+ip dak+is ñeb aka ñagep?" ö g+la.

15 An+g haglö, Jisas manö piral hageila u n+ñöm haga, "N+ñön g+in+g, manö dui hagn+ a g+mim, y+ip manö piral an+bu hagabim? Mani magö ap daube, yad n+ñ+ñ," a ga. 16 Hagö, dap ñ+lö n+ñöm haga, "Mani ba u, b+ an mulu ad+ñ u m+döm, an hib u m+döp?" ö ga. Hageia hagla, "B+ kub Sisa u nöp," a g+la. 17 Hageila, Jisas haga, "Sisa nan n+pe m+dain+im u Sisa n+ip ñ+mim; God nan n+pe m+dain+im u God n+ip ñ+mim," a ga. An+g hagöm, manö piral kale u dauba g+ aij ga an+bu n+ñöm, aiö yabi+ g+la. *

*N+bi b+ umöm uraknaböl
 (Mad 22:23-33; Luk 20:27-40)*

18 Sadyusi n+bi b+ gau, n+bi b+ umöm, uraknaböl, a göm, n+ñm+dal rö, r+imnap Jisas m+deia au apöm hagla, * 19 "Manö hag ñeb b+. B+ God manö hagep Mos+is, manö ap han+ip kal+ k+in r+köm haga, 'B+ ap n+bi udöm, ñi pai r+köm wasö, y+har+ñ umeinab u, n+mam n+pe ap pen n+bi kan+ñ an+bu udöm, mam uma u ñi pai n+pe u, a göm, r+knab,' a ga. * 20 An+u u, b+ i+ halö unbö m+dun j+ñ u m+deinaböl. N+mam nöd n+bi udöm, ñi pai r+köm wasö, y+har+ñ umnab. 21 Umö, n+mam y+gwo an+ n+bö u pen n+bi an+bu n+ip udöm, u rö nöp ñi pai r+köm wasö, y+har+ñ umnab. An+g gö, n+mam y+gwo n+gan+ n+bö u pen n+bi an+bu n+ip udöm, u rö nöp ñi pai r+köm wasö, y+har+ñ umnab. 22 An+g gi+ dam dam, n+mam unbö mudun j+ñ u ñi pai r+köm wasö,

* 12:8: Hib 13:12 * 12:10: Sam 118:22-23 * 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Ro 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Dud 25:5

magõrhalö y+har+ñ umnaböl. Hainö n+bi u u rö nöp umnab. Pen n+bi b+ umöm uraknaböl, a g+pan u, ²³ n+bi añ+ ap b+ n+pe unbö mudun j+ñ l+nab an+bu, hainö n+mam mai aip n+bi n+pe m+deinab?" ö g+la.

²⁴ Hageila, Jisas haga, "Kale God Manö kal+ kl+ñ r+kla u abe, God klö n+pe u abe n+ñagpim rö, gas+ n+ñö n+ñagpim. ²⁵ N+bi b+ umbal gau uraknaböl ñ+n u, God ejol n+pe gau m+dpal rö m+döm, b+ gau n+bi udagnaböl; n+bi gau b+ udagnaböl. ²⁶ Pen n+bi b+ kauyañ urakagnaböl, a g+pipim u, Mos+ mab pro in nöp m+deia aiud kal+ kl+ñ r+ka u n+ñagpim rö löp. God, mab ineia añ au m+döm, Mos+ n+ñ haga, 'Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me, yad m+dpin,' a ga. An+ib u, bac b+ nöd umla gau kal+p hagöm, 'God kale m+dpin,' a ga. Pen kale haggpim rö, n+bi b+ gau umöm, böñ nöp umblap u, God n+pe, 'Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale m+dpin,' a gagböp. * ²⁷ N+bi b+ kam+ñ m+dpal aka umbal u, God n+ñöb kale magõrhalö kam+ñ m+dpal. Kale n+ñ aij gagpim me, böñ nöp umbal, a g+mim, n+ñbim," a ga.

God lo manö kub yab+ñ u
(Mad 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ B+ lo manö hag ñeb b+ ap, Jisas Sadyusi n+bi b+ gau kal+p hag aij ga u n+ñöm, apöm n+p hag n+ñöm haga, "Lo adö mai kub yab+ñ?" ö ga.

* ²⁹ Hageia, Jisas haga, "Lo kub yab+ñ u, God Manö u kal+ kl+ñ r+köm hagla, 'Isrel n+bi b+ n+ñim! B+ Kub hon God, n+pe añ+ nöp B+ Kub m+döp.

* ³⁰ M+dmagö ne u magõrhalö, gas+ r+m+id ne u magõrhalö, klö ne u magõrhalö udmön, God B+ Kub ne u n+p m+dmagö l+mön,' a g+la. ³¹ Manö kub yab+ñ ap, God Manö u kal+ kl+ñ r+köm hagla, 'Ne ke m+dmagö liban rö, n+bi b+ gau kal+p u rö nöp m+dmagö l+mön,' a g+la. Lo manö gau magõrhalö, lo an+ib m+ihau me lo kub yab+ñ m+döp," a ga. * ³² Hageia, b+ lo manö hag ñeb b+ u haga, "Manö hag ñeb b+. Ne n+ñö yab+ñ hagpan, God añ+ me B+ Kub yab+ñ m+döp; n+pe rö r+mnap m+dagpal. ³³ Hon God n+p nan pak sabe g+ ñ+nabun aka nan pak sabe g+ ñ+ böñ nöp launabun u nan kub wasö. Nan kub yab+ñ me, m+dmagö hon u magõrhalö, gas+ r+m+id hon u magõrhalö, klö hon u magõrhalö udun, God B+ Kub u n+p m+dmagö lun; hon ke m+dmagö l+ibun rö, n+bi b+ gau kal+p u rö nöp m+dmagö lun," a ga. * ³⁴ An+g hageia, Jisas b+ u, n+pe gas+ n+ñ aij yab+ñ göm hagöp, a göm, n+p haga, "Ne God b+ n+pe ap m+dmön rö löp," a ga. Jisas pen manö n+ñö yab+ñ gau nöp hageia u n+ñöm, n+bi b+ n+ñm+deila gau p+ñ+ñ göm, hainö manö piral gau n+bö n+p neb neb göm hagn+idal rö, r+mnap halö n+p hag n+ñagla.

Krais n+pe b+ an?
(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Jisas God sabe gep ram au n+bi b+ gau kal+p manö hag ñ+ m+döl g+, n+bi b+ gau kal+p haga, "B+ lo manö hag ñeb b+ gau n+hön g+n+g haggpal, 'Krais u n+pe Depid ñ+ n+pe nöp,' a g+pal? ³⁶ Ana U+ u, Depid n+p gas+ ñö, Depid n+pe ke kal+ kl+ñ r+köm haga,

'B+ Kub n+pe B+ Kub yad u n+p haga,

"Ne ñ+magö y+ñ+g yad lau adö m+dmön,
yad n+bi b+ kolmal ne gau

kal+p ma mo ne gau l+nabin," a ga,' a ga. *

* 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28 * 12:29: Dud 6:4-5 * 12:31: Lep 19:18 * 12:33: Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6 * 12:36: Sam 110:1

³⁷ Anib u, Depid nipe ke Kraiss nip ‘B+ Kub yad’ a ga. Pen Kraiss Depid ni nipe midböp, nip ‘B+ Kub yad’ a gagböp,” a ga. Jisas manö il anigöl n+ñöm hag aij ga rö, n+bi b+ iru yab+ middeila gau manö nip u ni+n+ löl g+ n+ñla.

B+ lo manö hag ñeb b+ gau g+pal rö gagmim, a ga
(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

³⁸ Jisas n+bi b+ gau kal+p manö hag ñöl g+ haga, “B+ lo manö hag ñeb b+ gau kal+p n+ñ aij g+mim. Kale g+pal adö u, wah+j mlö kub gau löm, maker gau arno, n+bi b+ gau, auabim e, g+lö, hib hane i adö laj m+deian, a göm, gas+ u n+ñbal. ³⁹ Pen Juda magum gep ram u arno, han+p ka adö aij aij b+ kub as+kpal adö u as+kmön, a g+inaböl, a göm, gas+ u n+ñbal. N+bi b+ nan kub n+ñbal an u, u rö nöp, n+bi b+ amgö ilö adö au as+knö, han+p n+ñöm, hon b+ gep hib m+döp, a g+inaböl, a göm, gas+ u n+ñbal. ⁴⁰ B+ lo manö hag ñeb b+ gau, n+bi pal+al ram nan kale gau nan hon rö laj, a göm, pit+ g+ udpal. God nip sabe g+inabun u, n+bi b+ n+ñöl, a göm, manö mlö kub piral piral adö r+mnap nöp gau haggal. An+g g+pal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yab+ñ n+inab,” a ga.

N+bi kan+ñ y+im gep rö marap God nip nan kub ña
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap ni+m+idal m+gan söl au as+ik m+döm n+ña, n+bi b+ gep gau, mani iru nöp dap yula. ⁴² Pen n+bi kan+ñ mani m+dageia ap, mani a+ magö pro m+höp dap yua. ⁴³ An+g ga n+ñöm, Jisas n+pe b+ n+pe gau hagö aueila haga, “Yad kalöp n+ñö yab+ñ hagabin, n+bi b+ gau kale mani pro n+bal, pen n+bi kan+ñ i mani kub yab+ñ ñöb. * ⁴⁴ N+bi b+ mani iru m+döp gau, mani kale r+mnap halö iru nöp m+dö n+ñöl g+, mani kale God nip r+mnap nöp dap n+bal; pen n+bi kan+ñ i, mani n+pe magö m+höp m+daj+p u magöñhalö dap ñöb. N+pe nan rau n+ñeb mani ap m+dagöp. An+g göp u, God n+ñö, n+bi b+ r+mnap pro n+bal u pen n+bi kan+ñ i kub yab+ñ ñöb,” a ga.

13

God sabe gep ram wat g+inab, a ga
(Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm höñ arö n+ñöl g+, b+ n+pe ap nip haga, “Manö hag ñeb b+. Kabö aij udöm, ram aij g+la i nöñ!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub an+bu n+ñö, aij gö hagabön ar? Hainö ram an+b i pa jö ma jö g+ yulö, kabö ap, kabö ap adö au m+dageinab; böñ nöp p+ral yunab,” a ga. *

M+ñör ugalöm u+tham m+deinaböl, a ga
(Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Jisas an+g hagöm, God sabe gep ram u arö göm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nö lau m+döp, Olip Dum nö lai m+döp. Jisas Olip Dum au as+ik m+dö n+ñöl göm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm nip hagla, ⁴ “Nan hagajan u, ni+n mai rö g+inab? Pen nan n+ñön rö gö n+ñun hagnabun, ‘Nan an+b gau m+ñi g+n+g gab,’ a g+inabun?” ö g+la. ⁵ Hageila, Jisas kal+p haga, “N+ñ aij g+mim, manö piral haglö udagmim! ⁶ N+bi b+ iru nöp apöm, pir alöm, hib yad u udöl g+, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a g+inaböl. An+g haglö, n+ñö hagaböl, a g+mim, n+ñagmim. ⁷ ‘Ram m+nöñ gai i pen pen gaböl,

* 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44

ram m+nōŋ gau pen pen gaböl, ' a gaiöl, gasi iru n+ŋagmim. Nan an+bu gau g+nab u pen uri ram m+nōŋ il i nan gau magōŋhalō p+is g+nab, a g+mim, gasi u n+ŋagmim. ⁸ N+bi b+ m+gan r+mnap urakōm, n+bi b+ m+gan r+mnap aip pen pen g+naböl. Kiŋ m+gan r+mnap urakōm, kiŋ m+gan r+mnap aip pen pen g+naböl. Ram m+nōŋ gau magōŋhalō munmon udōm, ki+yō kub yabił apōm g+nab. Nan g+nab an+bu gau, n+bi gau kal+p nōd n+ pai n+ŋaj+p, hainō n+ pai r+ikpal rō u g+nab. ⁹ Pen kale n+ŋ aij g+mim m+daimim. N+n r+mnap kalōp dam Juda kansol b+ gau kal+p n+lō, manō kub hagnaböl. N+n r+mnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udōm, kalōp paknaböl. N+n r+mnap, Jisas b+ n+pe, a gōm, kalōp dam gapman b+ kub abe kiŋ abe m+deinaböl au amōm, manō kub hagnaböl. Pen an+g ud araiöl u, manō aij yad u gapman b+ kub gau abe, kiŋ gau abe kal+p hag n+nabim. * ¹⁰ Pen nōd manō aij yad u, n+bi b+ ram m+nōŋ ke gau gau magōŋhalō hag n+lō arnab n+ŋōm n+n hain haggpin u aunab.

¹¹ "Pen kalōp manō kub hagn+g ud araiöl u, manō pen aigöl g+ hagun, a g+mim, gasi iru n+ŋagmim. Hagn+g g+pe n+ŋöl g+, Ana Uł kalōp gasi aij nō, hagnabim. Manō an+bu kale ke hagagnabim; Ana Uł n+pe ke hagnab. *

¹² N+n an+bu, mam b+ gau urakōm, mam r+mnap kal+p al paklaŋ, a gōm, kain g+ dam b+ manō n+ŋeb b+ gau n+mago adō kal+p n+lō, al pak l+naböl. Nap b+ gau urakōm, n+ pai kale ke gau kal+p al pak l+laj, a gōm, kain g+ dam b+ manō n+ŋeb b+ gau n+mago adō kal+p n+lō, al pak l+naböl. N+ pai gau urakōm, n+me nap b+ kal+p n+ŋlō, mulu lugō, kal+p al pak l+laj, a gōm, kain g+ dam b+ manō n+ŋeb b+ gau n+mago adō kal+p n+lō, al pak l+naböl.

* ¹³ Yad lau adō m+deinabim u n+ŋōm kal+p mulu kal n+ŋaböl u pen kale n+bi b+ an an, klō g+mim y+p arō gagmim, c+g g+mim nōp m+deinabim gau, n+n hain haggpin u aueinab, God kalōp ud kam+ŋ yunab," a ga. *

*Hainō nan naij yabił waiō l+nab, a ga
(Mad 24:15-28; Luk 21:20-24)*

¹⁴ "Pen nan hil asi masi gep u, ka n+pe aragep au am uraköl m+deinab, n+ŋnabim u, kale n+bi b+ ram m+nōŋ Judia m+deinabim gau, y+ŋid p+n+ŋ g+ nō ilō gau armim. (Kale n+bi b+ manō i uri nōp amgō l+ n+ŋabim gau, manō il u r+ik n+ŋ aij g+mim.) * ¹⁵ N+bi b+ ram adō laŋ m+deinabim gau, nan yad r+mnap udnam, a g+mim, ado g+ ram raul aragmim. * ¹⁶ N+bi b+ wōg nabōŋ gau ajeinabim gau, wal+ŋ m+lō yad ap udnam, a g+mim, ado g+ ram aragmim. ¹⁷ Pen n+n an+bu, n+bi n+ mudun halō m+deinaböl gau abe, n+bi n+ painaŋ ci n+deinaböl gau abe, ułham yabił p+n+ŋ g+ arnaböl. * ¹⁸ Nan g+nab an+bu, God n+p sabe g+mim, ram y+gōn gōp n+n u gagn+m, a g+mim. ¹⁹ N+ŋōn g+n+g: God hadame dagol gau ram m+nōŋ g+ la n+n u r+ikōm, m+d damōm m+n+ m+d+pun n+n i, nan naij an+bu rō ap gaga; hainō gau u rō nōp nan naij an+bu rō ap gagnab. * ²⁰ Nan naij an+bu pōr g+bōp, n+bi b+ magōŋhalō um hakblap. Pen B+ Kub n+pe n+bi b+ n+pe udnab gau kal+p gasi n+ŋōm, wasō gō me, nan naij an+bu yōp magō ap g+nab.

²¹ "N+n an+bu n+bi b+ r+mnap kalōp hagnaböl, 'N+ŋim! Krais m+dōp il! Krais m+dōp dan!' a g+naböl u pen n+ŋō hagaböl, a g+mim, n+ŋagmim.

* **13:9:** Mad 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mad 10:21 * **13:13:** Mad 10:22; Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 * **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1 Rep 7:14

²² Nibi bi rımnap, God nıbi bi nıpe ke hag la gau kalıp udun, a göm, pıral hagöm hagnaböl, 'Yad me Krais; yad me bi God manö hagep ap,' a göm, nan gagep rö rımnap gınaböl. Pen God nıbi bi nıpe ke hag la gau udagnaböl, wasö. * ²³ Anıb u, nıj aij gımim. Nan nıhön nıhön hainö gınab u, yad kalöp hagnö nıjbim u me, nıj aij göl gi mıdaimim.

Jisas hainö ado gi aunab
(Mad 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ "Pen mınjör kub anıb gau gi hakö nıjöl gi, sıdö u sıb göm, rakın u mailö gagnab. ²⁵ Gapı gau kumi kabö adö laj nıbö pıg ju lug auö nıjöl gi, nan kumi kabö adö laj mıdöp gau, gidar nıbö gai nıbö gınab. * ²⁶ Nın anıbu, Bi Nı nıpe pıdön ke yabıl udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad an au auö nıjöl gi, nıbi bi nıp nıjnaböl. * ²⁷ Pen ejol nıpe gau hag yuö ram mınönj ke gau gau magönhalö rıgon rıgon gau amöm, nıbi bi nıpe ke hag la gau uł göm nıp daunaböl. *

Mab sıhp linab
(Mad 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ Jisas haga, "Kale mab rauan gau nıjnabim u, manö hagabin i nıj aij gınabim. Mab rauan gau sıhp löm, pıdön gö nıjöl gi, mını sıdö lınıg gab, a gımim nıjbim. ²⁹ Anıb u rö, hainö nan hagpin gau gö nıjöl gi, 'Mını söl mıdöp, Jisas haga rö gınıg gab,' a gımim nıjnabim. ³⁰ Yad hagabin u gası nıjöl gi mıdaimim. Nıbi bi mını mıdpal gau rımnap mıdlö nıjöl gi, nan anıb gau gi hakö, hainö umnaböl. ³¹ Kumi kabö adö laj abe, mınönj nabönj ıı i abe ur gınab; pen manö magö yad gau ur gagnab; pör pör nöp mıdeinab.

Nın mai aunabin u bi ap nıjagöp, a ga
(Mad 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36)

³² "Nın mai aka magö mai aunabin u, nıbi bi rımnap nıjagpal, ejol gau nıjagpal, yad u rö nöp nıjagpin; Bapi nöp nıjöp. ³³ Anıb u me, nın mai aunabin u nıjagpin rö, pör pör nıj aij yabıl göl gi mıdaimim.

³⁴ "Aunabin nın anıbu, aiud hagnıg gabın i rö. Bi kub ap ram nıpe u arö göm mıgan ap arnıg göm, bi wög gep nıpe gau kalıp wög adö ke ke hag löm, 'Wög anıg anıg gımim,' a göm, bi nıpe ajön ıı abad mıdeinab u nıp hagnab, 'Nıj aij yabıl gımön mıdaimön,' a göm, arnab. ³⁵ Kale u rö nöp, magö mai bi ram nap nıbö u aunab u nıjagpin rö, nıj aij gımim mıdaimim. Dugo magö u aunab aka, sıbö anı kub yanı aunab aka, kılakıl wıl alnab magö u aunab aka, hılım halö aunab, a gımim, nıjagpin. * ³⁶ Kale hanbe nıjöl gi, yıjıd aunım rö löp u me, nıj aij gımim mıdaimim. ³⁷ Pen kalöp nöp hagabin; nıbi bi gau magönhalö u rö nöp hagabin, nıj aij gımim mıdaimim!" a ga.

14

Jisas nıp aigöl gun al pak lun, a göm, gası u nıjla
(Mad 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Pen Juda kai Pasopa nın kub u abe, Bred Yıs Halö Nıjagep nın kub u abe yöp nın mıhöp nöp mıdö nıjöl gi, bi God nıp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag nıb bi gau abe, Jisas nıp aigöl gun, agamıj ud sısı lun, dam

* **13:22:** Rep 13:13 * **13:25:** Ais 13:10; Joe 2:10,31; 3:15; Rep 6:12-13 * **13:26:** Rep 1:7

* **13:27:** Mad 13:41; Mak 13:32 * **13:35:** Luk 12:38

al pak lun, a göm, anig gi gasi niñla. ² Pen gasi ap niñöm hagla, “Pasopa ñin i anig gino, nibi bi iru nöp gai i uraköm, pen pen göm, hanip gi naij ginaböl,” a göm, arö gila.

³ Jisas ram riñig aglö Bedani amöm, Saimon ram u am asiköm, nan ññeila. Bi Saimon anibu, nöd wös hapeb la u, Jisas gö, kamñ la. Pen nan ññölö gi, nibi ap wel haññ aij auep mani kub raubal u, barol halö dapöm, an pa ja göm, Jisas niñ nabic adö lan hoñ ga. * ⁴⁻⁵ Hoñ gö, bi mideila anib gau, rimnap niñölö, hibur kalip u naij gö, kale ke hagla, “Wel anibu sikim göm, mi añi ap bi ap wög göm mani udnab rö u udöm me, nibi bi nan midagöp gau kalip ñeb u pen niñhön ginig anig göl yiñharñ hoñ göp?” ö gila. Anig hagöm, nibi anibu niñp hag jula.

⁶ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Niñhön ginig anig hagabim? Niñp arö gim! Yiñp göp anibu, gi aij yabiñ göp. ⁷ Nibi bi nan midagöp gau, kale aip pör nöp mideinabim rö, ñin rimnap kalip nan ñinñig, ñinabim. Pen yad aip pör midageinabun. * ⁸ Nibi anibi, nan niñpe gep rö u, göp. Umnö, wel haññ aij auep u li ñöm riñölö ginaböl rö, yiñp nöd li ñab. * ⁹ Anib u, yad kalöp niñö hagabin, hainö manö aij yad u ram niñnöh gau gau magöhhalö hag ñilö arö niñölö gi, niñpe göp anibu halö haglö, kale nibi anibi niñp gasi hauñ gagnaböl,” a ga.

Judas, Jisas niñp al pak lilañ, a göm, mumug ga
(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Pen Jisas bi niñpe ap Judas Iskariod, Jisas niñp mumug ginam a göm, bi God niñp nan sabe gep bi kub gau ara. ¹¹ Bi God niñp nan sabe gep bi kub anib gau, mumug ga anibu niñöm, aij gö, hagla, “Nöp mani rimnap ñinabun,” a gila. Hageila me, Judas, “Aigöl gem hagnö, kale apöm Jisas niñp ud aröl,” a göm, gasi u ulhai niñ mideia.

Pasopa ñin u miñi, a göm, nan niññla
(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹² Bred Yiñ Halö Niñpapep ñin kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi niññeb ñin u, Jisas bi niñpe gau niñp hag niñöm hagla, “Nan hon niññabun u, miñgan mai gi jñ gun?” ö gila. * ¹³ Hageila, Jisas bi niñpe miñhöp hag yuöm haga, “Kale daun kub u ammil niññabil, bi ap niñg miñ dap areinab; niñ nable pakmil aip armil. ¹⁴ Bi anibu amöm ram raul arainim, kale miñhöñ bi ram anibu nap niñbö u niñp hag niññmil hagmil, ‘Manö hag ñeb bi hagöp, ‘Bi yad gau aip Pasopa nan niññabun raul miñgan mai?’ ö göp,” a giñmil. ¹⁵ Kale hag niññölö, niñpe kale dam ram adö lan, nan gau magöhhalö midöp raul miñgan kub u yamnab. Yamö, nan niññabun u raul miñgan anibu gi jñ gainil,” a ga.

¹⁶ Jisas kalip miñhöñ anig hag yuö, daun kub u ammil niññölö, Jisas haga rö nöp mideia. Niññmil, Pasopa nan niññnig gila u, gi jñ gñlö.

¹⁷ Dugo magö u, Jisas bi niñpe rimnap aip amjaköm, ¹⁸ nan niññölö gi haga, “Yad kalöp niñö hagabin, bi yad aip nan jñm ñöl niññabun aui nöp, bi ap, yiñp al pak lilañ, a göm, yiñp mumug ginab,” a ga. *

¹⁹ Anig hagö, bi niñpe gau mög gö, gasi miñhöñ niññölö göm, niñp añi añi hag niññölö gi hagla, “Ne yiñp hagabön aka?” gila. ²⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale bi yad unbö miñgan lan miñdpim u, bi ap anig ginab. Bi anibu me, yad aip nan

k+nanj aņi j+m ñöl ñ+ñjabul i. ²¹ Yad B+ Ñi n+pe, God Manö kal+ kliš r+köm hagla rö nöp umnabin u pen b+ y+p al pak l+lan, a göm, mumug g+nab u, n+p mög n+ñabin. N+pe ilön kub udnab u me, n+p yag dauagblap u aij,” a ga.

Jisas b+ n+pe gau kal+p bred wain ña

(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²² Nan ñ+ñöl g+, Jisas bred u udöm, God n+p aij, a göm, ud jö göm, b+ n+pe gau kal+p ñöl g+ haga, “Ud ñ+ñim! U hañ roman yad,” a ga.

²³ Pen ñ+g wain kap u, u rö nöp udöm, God n+p aij, a göm, b+ n+pe gau kal+p ñö, magöñhalö ñ+ñöl n+ñöl g+, haga, ²⁴ “Ñ+g i, hagape yad. Hagape yad honj g+ lugnab u me, God manö n+ñö hag la rö, n+bi b+ iru nöp n+pe aip ud d+im ñ+nab,” a ga. * ²⁵ An+g hagöm haga, “Yad kalöp n+ñö hagabin, m+ñi ñ+n i r+köm ñ+g wain ñ+ñagnabin. Y+har+ñ nöp m+dnö m+dnö, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö lanj au abad m+deinab ñ+n u nöp, ñ+g wain kauyan ñ+ñnabin,” a ga. ²⁶ An+g hagöm, b+ n+pe gau aip God n+p sabe gep k+map ap hagöm, Olip Dum arla.

Jisas Pida n+p haga, “Yad Jisas n+p n+ñagpin, a g+nabön,” a ga

(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Jisas b+ n+pe gau kal+p haga, “God Manö u kal+ kliš r+köm hagla, ‘God n+pe haga, “Yad b+ kaj sipsip mukep u n+p pak l+nö, kaj sipsip gau p+ñ+ñ g+ ke ke arnaböl,” a ga, a g+la. An+bu u rö, m+dnö m+dnö kale magöñhalö y+p arö g+mim, p+ñ+ñ g+ arnabim. ²⁸ Pen yad umem, urakem ram m+nöñ Galili arnö, kale hain n+nabim,” a ga. * ²⁹ An+g hageia, Pida haga, “B+ r+mnap nöp arö göl rö löp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp n+ñö hagabin, m+ñi ñ+n i nöp, s+ñön anj yanj k+ak+ñ w+ñ m+höp alagnab magö u, ‘Yad Jisas n+p n+ñagpin, a g+mön, ij m+hau n+ganj wai ñ+nabön,” a ga.

³¹ Hageia, Pida manö k+ö yab+ñ hagöm haga, “Y+p nöp aip al pak l+n+g, al pak löl u pen yad Jisas n+p n+ñagpin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas b+ n+pe gau magöñhalö, Pida haga rö nöp hagla. *

Jisas God n+p sabe g+ m+deia

(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Jisas b+ n+pe gau aip mab wög ad+ñ Gedsemani amöm kal+p haga, “Kale au asik m+daimim; yad am sabe g+n+g arabin,” a ga. * ³³ An+g hagöm, Pida, Jems, Jon kal+p u+ g+ damöm, gas+ m+lö löl g+ haga, ³⁴ “M+dmagö yad u ilön g+ dam lugöp u, umnam rö löp. Kale it i m+dmim, n+ñ m+daimim,” a ga. * ³⁵ An+g hagöm, kal+p au hag löm, n+pe yöp sö l an+bu au amöm, m+nöñ naböñ yanj lug paköm, ilön kub udn+g geia an+bu, Nap n+pe wasö g+n+m aka wasö g+n+m, a göm, sabe göl g+ m+deia. ³⁶ Nap n+p sabe göm haga, “Bapi, ne nan gau magöñhalö gep u nöp m+dnöp. Nan y+p g+n+g gab u, yad m+ñör kub m+dnöp. Ne yau a g+mön, y+p unbö g+n+m. Pen nan y+p n+ñön g+n+g gain+m u, gas+ yad n+ñnam rö g+mön, gas+ ne ke n+ñban adö u nöp y+p g+mön,” a ga. *

³⁷ Hagöm, ado g+ b+ n+pe m+hau n+ganj m+deila au apöm n+ña, kale böñ nöp hon han arla. An+bu u, n+pe Pida n+p haga, “Saimon, ai g+n+g g+mön hon hanabön? Yöp magö ap n+ñ m+daimön rö lagöp ar?” a ga. ³⁸ An+g hagöm,

* **14:24:** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20

* **14:28:** Mad 28:16; Mak 16:7

* **14:31:** Jon 11:16

* **14:32:** Jon 18:1

* **14:34:** Jon 12:27

* **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Hon nan naij gun rō lōp, a gɪmim, nɪŋ aij gɪmim, God nɪp sabe gōl gɪ mɪdaimim. Gasɪ kale u gɪmim rō lōp u pen hañ romanɪ kale iru maru gōp,” a ga. ³⁹ Anɪg hagōm, kauyaŋ ado gɪ amōm, Nap nɪp nōd sabe ga rō, kauyaŋ sabe ga. ⁴⁰ Pen kauyaŋ ado gɪ apōm nɪŋa, bɪ nɪpe gau bōŋ nōp hon kal auō han arla. Nɪŋōm, kalɪp haga, “Kale hon hanabim ar?” a ga. Hagō, ana udōm, pen hagōl rō laga.

⁴¹ Pen Jisas gɪsōn amōm, ado gɪ apōm kauyaŋ hon haneila u nɪŋōm haga, “Kale yɪharɪŋ han mɪdpim ar? Me aij! Bɪ game, nɪŋim! Bɪ ap apōm, Bɪ Ñɪ nɪpe kain gōm, bɪ nan si nan naij gɪpal gau kalɪp ñɪnɪg gab. ⁴² Urakpe arun! Nɪŋim! Bɪ yɪp kain gōp auab i,” a ga.

Jisas nɪp ud sɪsɪ lɪla

(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Jisas kalɪp manō anɪbu hagō nɪŋōl gɪ, magō anɪbu nōp, bɪ nɪpe unbō mɪgan laŋ ap, Judas, bɪ iru nōp dapōm apjaka. Bɪ anɪb gau, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manō hag ñeb gau abe, bɪ manō ud asɪkep gau abe, hag yulō aula. Kale ru mɪlō kɪd rɪmnap udōm, ur pakep rɪmnap udōm, aula. ⁴⁴ Judas nōd kalɪp hag lōm haga, “Yad bɪ ap nɪp am hag wɪhai udem, ud bom haluem, mulu ñɪŋeinam u, bɪ u me, a gɪmim, nɪp ud sɪsɪ lɪmim, ud arim,” a ga.

⁴⁵ Judas anɪg hagōm, Jisas mɪdeia au amjakōm, “Manō hag ñeb bɪ,” a gōm, nɪp ud bom haluō nɪŋōl gɪ, ⁴⁶ bɪ rɪmnap apōm, Jisas nɪp ud sɪsɪ lɪla.

⁴⁷ Jisas ud sɪsɪ lɪlō nɪŋōl gɪ, Jisas bɪ nɪpe ap urakōm, ru mɪlō kɪd nɪpe u ud tɪp gɪ udōm, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt u wōg nɪp gɪ ñɪmɪdōp bɪ u, nɪp rɪmɪd bōŋ lap u bōŋ nōp rɪb ajaŋ al yua.

⁴⁸ Pen Jisas bɪ nɪp ud sɪsɪ lɪla gau kalɪp haga, “Ru mɪlō kɪd udmim, ur pakep udmim, yɪp nan si udep bɪ ap a gɪmim auabim aka? ⁴⁹ Yad pōr pōr God sabe gep ram u amem, kale aɪp mɪdem, nɪbi bɪ gau kalɪp manō hag ñɪmɪdin u pen yɪp ud sɪsɪ lagpe. Pen uri kale God Manō u kalɪ kɪiŋ rɪkōm hagla rō nōp gabim,” a ga. * ⁵⁰ Pen magō anɪbu nōp, Jisas bɪ nɪpe gau magōŋhalō nɪp arō gōm pɪñɪŋ gɪ aram hakla. ⁵¹ Bɪ praj ap, waɪj mɪlōbō ap nōp yɪmōm, Jisas nɪp ud areila u hain arō, nɪp abe ud sɪsɪ lun, a gɪlō, ⁵² pɪrɪk areia, waɪj bad nɪpe u ud ju udlō, nɪpe magō nōp pɪrɪk ara.

Jisas nɪp manō kub hagla

(Mad 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Jisas nɪp dam, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt ram u arla. Ud areila, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau lōm, bɪ manō ud asɪkep gau lōm, bɪ lo manō hag ñeb bɪ gau lōm, ap ram anɪbu magum gɪla. ⁵⁴ Pida pen hapi hapi nɪŋ damōm, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪt ram nɪpe u amjakōm, bɪ ram anɪbu wōg gɪmɪdal gau aɪp asɪkōm, mab mali mɪdeila. ⁵⁵ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, Juda Kansol kub bɪ gau magōŋhalō abe, Jisas gɪ ajmɪdōp manō ɪl ap udun, nɪp al pak lun, a gɪ nɪŋ wasō nɪŋla. ⁵⁶ Nɪbi bɪ iru nōp daulō, Jisas nɪp manō pɪral adō rɪmnap hagla u pen manō hagla u adɪp adɪp hagagla. Ke ke haglō, manō ɪl rɪmnap nɪŋagla. ⁵⁷ Pen rɪmnap urakōm, pɪral hagōm, hagla, ⁵⁸ “Hon nɪŋ mɪdno, nɪpe haga, ‘God sabe gep ram, ñɪmagō udōm gɪla ɪ, rɪb waɪ gɪ yuem, ñɪn mɪthau nɪgaŋ u, kauyaŋ gɪnabin. Ñɪmagō udōm gɪpal rō u gagnabin; ram anɪbu ke yabɪt ap gɪnabin,’

* **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

a göp,” a gıla. * 59 Manö hagla anıbu u rö nöp adıþ adıþ hagagla; ke ke hagla.

60 Bı God nıþ nan sabe gep bı kub yabıl u uraköm, Jisas nıþ haga, “Manö nöp hagaböl u, ne manö pen ap hagagnabön ar?” a ga. 61 Hagö, Jisas manö ap pen hagagö, kauyan hag nıñöm haga, “Ne me Mesaia u, Bı Kub aij u Nı nıpe aka?” ga. 62 Hageia, Jisas haga, “Yau me. Me yad nöp. Yad, Bı Nı nıpe, Bı Kub kïö ke yabıl nımagö yıjig kïd lau adö asık mïd arö gem, kumi kabö adö lan au nıbö kumi bad an an lem aueinabin, nıñabım,” a ga.

63-64 Jisas anıg hagö, bı God nıþ nan sabe gep bı kub yabıl u, wañj nıpe gau ke ud bıñı göl gı haga, “Nıpe God hib nıpe u rıb juajıþ u nıñbım! Anıb u, nıbi bı rımnap hag nıñagun. Nıpe gı naij göp u waiö hagöp me u. Anıb u, kale nıhön gası nıñabım?” ö ga. Hagö, bı kub gau magöñhalö uraköm, hagla, “Bı anıg göl hagöp anıbu, nıþ al pak lep,” a gıla. * 65 Anıg hagöm, bı rımnap Jisas nıþ kıñu alöm, wañj bad ap ud amgö nıþ u palu gı ñöm, nıþ paköl gı hagla, “Ne ke nıñmön, hanıþ hagö, nıñun, nöp an pakab?” ö gıla. God sabe gep ram bı polisman gau, u rö nöp nıþ mıñu magö nöp pakla.

*Pida haga, “Yad Jisas nıþ nıñagpin,” a ga
(Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)*

66 Pida am asıka au nöp mïdö nıñöl gı, nıbi praj ap, bı God nıþ nan sabe gep bı kub yabıl u nıþ wög gı nımıdöp ap apjaköm, 67 Pida mab run naböñ mıdeia au nıñöm, haga, “Ne u rö nöp Jisas bı Nasared nıbö u aip ajmıdan,” a ga. 68 Hageia, Pida haga, “Ne nıhön hagabön? Manö hagabön u yad nıñagpin,” a ga. Anıg hagöm, höñ yan arö nıñöl gı, kıñakı wıñ ala. 69 Nıbi praj anıbu nöp, Pida nıþ kauyan nıñöm, nıbi bı mıdeila gau kalıþ haga, “Bı i bı nıpe ap,” a ga. 70 Hageia, Pida kauyan wasö ga.

Yöp magö ap mïdöm, nıbi bı urak mıdeila anıb gau, Pida nıþ kauyan hagla, “Ne u rö nöp ram mıñöñ Galili nıbö u me, hon nıñbun ne abe bı nıpe ap,” a gıla. 71 Hageila, Pida haga, “Bı Kub nıñ mıdöp; pıral hagnö, yıþ al pak lıñım. Pen nıñö yabıl hagabın! Bı anıg hagabım u yad nıñagpin yabıl!” a ga. 72 Anıg hagö nıñöl gı, kıñakı u kauyan wıñ ala. Wıñ alö, Pida Jisas nöd haga, “Kıñakı wıñ mıñöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nıþ nıñagpin,’ a gımön, ij mıñau nıgan wai nıñabön,” a ga manö u nıñö, mög gö, mıñöñ kub ga.

15

*Jisas nıþ dam Pailod mıdeia ud arla
(Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)*

1 Hilım halö, bı God nıþ nan sabe gep bı kub gau löm, bı lo manö hag ñeb bı gau löm, bı manö ud asıkep gau löm, Juda Kansol bı kub gau magöñhalö löm, magöñhalö manö hag gum göm, Jisas nıþ nagı löm, dam gapman bı kub Pailod mıdeia u ud arla. * 2 Dam arlö, Pailod Jisas nıþ haga, “Ne Juda nıbi bı kın kale u aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u,” a ga.

3 Bı God nıþ nan sabe gep bı kub gau Jisas manö kub hagöm manö ke ke iru nöp hagla. 4 Anıg gö, Pailod Jisas nıþ haga, “Nöp manö iru hagaböl u, ne pen manö rımnap hagagnabön ar?” a ga. 5 Hagö, Jisas pen manö hagagö, Pailod gası iru yabıl nöp nıña. *

* 14:58: Jon 2:19-21 * 14:63-64: Lep 24:16; Jon 19:7 * 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61

Juda n̄ibi b̄i gau hagla, "Jisas n̄ip mab ba laŋ al pak l̄imön!" a ḡila
(Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Pen Juda kai Pasopa n̄in kub u auö, pör am Rom gapman b̄i kub Pailod n̄ip hag n̄inl̄ö, kal̄ip b̄i naḡiman kale hag n̄in̄midal b̄i u nöp ȳihar̄in̄ hag höŋ yum̄idöp. ⁷ Pen n̄in an̄ibu, b̄i ap hib n̄ipe Barabas n̄ibi b̄i r̄imnap ugalöm, Rom gapman aip pen göm, wip al pak l̄ila rö, kal̄ip naḡi l̄ilö m̄ideila. ⁸ N̄ibi b̄i gau ap magum göm, Pailod n̄ip b̄i naḡiman pör hag n̄in̄midal rö hag n̄inl̄ö, ⁹ Pailod kal̄ip haga, "Juda kin̄ kub kale u, kalöp hub̄ik yunam aka?" ga. ¹⁰ N̄ihön ḡin̄ig: Pailod n̄ipe ke n̄in̄a, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau, Jisas n̄ip ȳihar̄in̄ mulu kal n̄in̄la rö, n̄ip dap n̄ila. ¹¹ Pen b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau, n̄ibi b̄i gau kal̄ip hagla, "Pailod n̄ip hagepe, Jisas wasö, Barabas n̄ip hub̄ik yun̄im," a ḡila. An̄ig ḡilö, n̄ibi b̄i gau Pailod n̄ip hagla, "Barabas n̄ip han̄ip hub̄ik yumön," a ḡila. * ¹² An̄ig hageila, Pailod haga, "An̄ig haggim u, pen b̄i an̄ibi kale Juda kin̄ hon a ḡipim u, n̄ip n̄ihön ḡinam?" ö ga. ¹³ Hagö, kale manö bl̄atö göm hagla, "N̄ip mab ba laŋ al pak l̄imön!" a ḡila. ¹⁴ Hageila, Pailod haga, "N̄ipe n̄ihön ḡi naij gö, an̄ig ḡinam?" ö ga. An̄ig hageia pen kale bl̄atö yab̄it göm hagla, "Mab ba laŋ al pak l̄imön! Mab ba laŋ al pak l̄imön!" a ḡila.

¹⁵ Pen Pailod, manö klö hagla an̄ibu udöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip aij gan̄, a göm, Barabas n̄ip ȳihar̄in̄ hag yuöm, b̄i n̄ipe r̄imnap kal̄ip hagö, Jisas n̄ip naḡi löm, m̄iñu magö pakla. Jisas n̄ip pak pis ḡilö n̄in̄öl ḡi, Pailod haga, "N̄ip dam mab ba laŋ al pak l̄imim," a ga.

Ami b̄i gau Jisas n̄ip hag jula
(Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Ami b̄i gau, Jisas n̄ip dam gapna Pailod ram kub n̄ipe u amöm, b̄i yam kale r̄imnap kal̄ip wiñ allö aueila, ¹⁷ wañj at̄i m̄ilöbö ap, gapman b̄i kub gau rol ḡi m̄id̄midal rö Jisas n̄ip r̄im n̄öm, nan kal̄i kal̄i halö r̄imnap rik dapöm, kin̄ rol ḡipal usajil bad rö ap göm, n̄ip nab̄ic cög adö laŋ rol ḡi n̄ila. ¹⁸ Rol ḡi n̄öm, Jisas n̄ip ateb ateb n̄öl göm hagla, "Ne Juda kin̄ kub pör nöp m̄id̄mön!" a ḡila.

¹⁹ An̄ig hagöm, ur udöm, nab̄ic n̄ipe paköm, n̄ip k̄iñu al n̄ila. M̄ideia söl au kugom ȳimöm, kale kin̄ n̄ip ḡim̄idal rö, n̄ip ubör ȳihön ḡila. ²⁰ N̄ip an̄ig göl hag juöm, wañj at̄i m̄ilöbö n̄ip r̄im n̄ila u ud ju yuöm, wañj n̄ipe ke u ȳim n̄öm, mab ba laŋ al pak l̄in̄ig ud arla.

Jisas n̄ip mab ba laŋ al pak l̄ila
(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kale an̄ au amöl ḡi, Aleksada Rupas madöl m̄ihau nap kale Saimon, Sairini daun n̄ibö b̄i u, gau ḡi ajöm, apöm Jerusalem arn̄ig areia u, n̄ip nable paköm, klö göm, hagla, "Jisas mab kros u ud kag ḡimön ud aru!" a ḡilö, udöm kal̄ip aip ara. * ²² An̄ig göl amöm, Jisas n̄ip dam ram m̄in̄ön au manö yöl hib Golgoda a ḡim̄idal ka u amjakla. Golgoda manö it u "Wip Nab̄ic Cög Ij." ²³ Amjaköm, n̄ip n̄ig wain ap udöm, maras̄in mö a ḡim̄idal r̄imnap ud b̄ig ado malo göm, Jisas n̄ip n̄ila pen n̄in̄aga. ²⁴ Jisas n̄ip mab ba laŋ al pak löm, wañj n̄ip gau udöm, n̄ime li ke ke udn̄ig, sadu rö göl göm udla. *

²⁵ S̄idö hil̄im halö l̄im ḡi yuöm yöp aud̄ik gal̄ik aua magö u, Jisas n̄ip mab ba laŋ c̄ip̄it pak l̄ila. ²⁶ C̄ip̄it pak löm, n̄ihön ḡin̄ig al pak l̄ila manö u, mab kros ba adö laŋ kal̄i kliñ r̄ikla:

* 15:11: Ap 3:13-14 * 15:21: Ro 16:13 * 15:24: Sam 22:18

JUDA KAI KIŅ KALE ME I.

²⁷ Mañ anıbu, bı nan si udep mıhöp u rö nöp al pak lıla, ap mab böŷ lap, ap mab böŷ lap. ²⁸ Gıla anıbu, God Manö u kali kłıñ rıköm, gınaböl a gıla rö nöp gıla. Manö anıbu kali kłıñ rıköm hagla, “Nıþ nıŷöl, bı nan naij gep ap rö lınab,” a gıla. *

²⁹ Nıbi bı gau ap ran ap lugöl gı, Jısas nıþ nıŷöm, nabıc gor mar göm, nıþ hag juöm hagla, “Ne, ‘God sabe gep ram u rıb wał gem, ñın mıhöp nıgan kauyanj gı lınabin,’ a gına u, * ³⁰ mıñı ne ke gımön, kamıŷ arö, hon nıŷun,” a gıla.

³¹ Bı God nıþ nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, Jısas nıþ u rö nöp hag juöm, kalıþ ke nöp pen hagö pen hagö göm hagla, “Nıbi bı rımnap kalıþ gajıþ kamıŷ arbal u pen uri nıþ ke gö kamıŷ arnım rö lagöp. ³² Nıpe pör hagöp, ‘Isrel nıbi bı Mesaia mıdpin, Isrel Kiŷ mıdpin,’ a göp rö, mıñı nıþ au laŷ cıþıł pak lıbal u, nıpe ke u rö nöp urak aui auö nıŷun nıŷö hagöp, a gun, nıþ nıŷ udnabun,” a gıla. Pen bı Jısas aip al pak lıla mıhau Jısas nıþ u rö nöp hag julö.

Jısas uma

(Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Sıdö aŷ aulık aua magö u, sıbön göm, mıd damöm, sıdö gamıŷ ga magö u kauyanj mailö ga. ³⁴ Mailö gö nıŷöl gı, Jısas meg mıgan dap ranöm, wıñ al hagöm haga, “Eloi, Eloi, lama sabakdani?” ö ga. Hibru manö haga anıbu manö il u, “God yad. God yad. Yıþ ai gıng arö gıpan?” * ³⁵ Hagö, nıbi bı söl anıb au mıdeila gau nıŷöm hagla, “Nıŷim! İlaıja nıþ wıñ alab,” a gıla.

³⁶ Pen bı ap nan hain auebö rö bad ap udöm, ñıg wain mani pro raubal mıgan yan rauöm, Jısas nıþ ñınö ñıŷan, a göm, gamıł mılö ap ud abös alöm, mıdeia adö laŷ ñöl gı, haga, “Hon nıŷ mıdno, İlaıja apöm, nıþ ud asık dam mınöŷ il yan lınab aka?” ga. *

³⁷ Anıg hagöm, nıŷ mıdlö nıŷöl gı, Jısas wıñ kub alöm, uma. ³⁸ Magö anıbu nöp, walıj mılö kub God sabe gep ram magö raul mıgan yan ajön pıł gıla u, aŷ u pa bıñıñ göm, ke ke lap lap aram mıgan hık mıdeia.

³⁹ Bı ami gau abad mıdmıdöp bı kub u, mab kros ba aŷ aui adö au gılaŷ mıdeia u, Jısas anıg hagöm uma u nıŷöm, nan nıhön nıhön ga gau nıŷöm, haga, “Nıŷö hagpal! Bı anıbi God Ñı nıpe yabıı!” a ga.

⁴⁰⁻⁴¹ Nıbi iru nöp Jısas aip Jerusalem aua gau, apöm goł au mıdeila. Anıbu, nıbi mıhau nıgan Jısas nıþ wög pro pro rımnap gı ñımıdal ram mınöŷ Galılı. Nıbi Maria mıhöp mıdailö; nıbi hib ałog anıb mıhau, ap Magdala daun nıbö, ap Jems Josep madöl mıhau nıme kale u. Nıbi ap hib nıpe Salomi. Nıbi anıb gau magöŷhalö nıŷ mıdlö nıŷöl gı, Jısas uma. *

Josep nıpe Jısas hañ romanj kabö mıgan au rıgöl ga

(Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Josep bı Arimadina daun nıbö, Juda Kansol kub bı gep ap, God nıbi bı udöm abad mıdeinab ñın anıbu abad mıdmıdöp. Bı anıbu, rol God nıþ sabe gep ñın u, a göm, nan gı jın geia. Jısas uma u nıŷöm, ram söl dugnıg gab, a göm, mıñı wıþ he ud asık dam rıgöl gınam, a göm, pıñıŷ gaga; Pailod mıdeia u amöm, hag nıŷa. ⁴⁴ Hag nıŷö, Pailod, Jısas hadö uma manö u nıŷöm, pa gıñ göm, bı ami bı abad mıdmıdöp bı kub u nıþ wıñ alö, aueia,

* **15:28:** Ais 53:12 * **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 * **15:34:** Sam 22:1 * **15:36:** Sam 69:21 * **15:40-41:** Luk 8:2-3

hag nɨŋa. ⁴⁵ Hag nɨŋeia haga, “Mɨdönöp umöb,” a ga. Anɨg hagö, Pailod Josep nɨp haga, “Yau. Wip dam rɨgöl gɨmön,” a ga.

⁴⁶ Hagö, Josep waɨj rud kub ap rauöm, am wip he ud asɨk dap lugöm, waɨj u ud magöŋhalö wam wam göm, dam kabö mɨgan gɨsön nɨbö nöp lu lɨla kabö mɨgan u rɨgöl ga. Rɨgöl göm, kabö haɨai kub ap ud gau ga gɨ damöm, wip rɨgöl ajön u pɨ ga.

⁴⁷ Maria Magdala aip, Maria Josep nɨme u aip, nɨŋ mɨdlö nɨŋöl gɨ, wip rɨgöl gɨla.

16

Jisas uraka

(Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Juda God nɨp sabe gep ñɨn kale u ap padiö, Maria Magdala u, Maria Jems nɨme u, nɨbi Salomi u, wip he u wel lɨ ñun, a göm, am wel haɨŋ aij auep rɨmnar rau dap lɨlö hana.

² Ruö Sade ñɨn u, sɨb halö uraköm, wip rɨgöl gɨla u areila. ³ Adan aŋ au aramöl gɨ hagla, “Kabö kub wip rɨgöl ajön pak pɨl gɨla u, an ud kɨɨɨ gɨ goɨ gau yunab?” ö gɨla. ⁴ Anɨg hagöm, amjaköm, nɨŋla, kabö kub wip rɨgöl ajön pak pɨl gɨla anɨbu, hadö hɨɨ gɨ am goɨ au mɨdeia. ⁵ Nɨŋöm, mɨgan anɨbu hɨɨkɨd amöm nɨŋla, bɨ praj waɨj rud mɨlöbö yɨma ap, ñɨmagö yɨjɨg lau adö asɨk mɨdeia. Nɨp nɨŋöm pɨñɨŋ gɨla. ⁶ Pɨñɨŋ geila, kalɨp haga, “Pɨñɨŋ gagmim. Yad nɨŋbin, kale Jisas bɨ Nasared nɨbö, mab ba laŋ al pak lɨla u nɨp nɨŋnɨg auabim. Pen nɨŋim! Nɨpe aui mɨdagöp. Nɨpe mɨdö nöp uraköm aröp. Nɨp rɨgöl gɨla ka u nöp mɨdöp aui ap nɨŋim. ⁷ Pen yɨŋɨd ammil, bɨ nɨpe gau Pida aip hagmil, ‘Jisas nɨpe nöd amöm Galili mɨdeinab. Nɨpe ke kalöp nöd haga rö, kale am nɨpe nɨŋnabim anɨb gau,’ a gɨmil,” a ga. *

⁸ Anɨg hagö, nɨbi gau anɨnɨn gö, ñɨn ma gɨl gɨl göm, wip rɨgöl höŋ amöm arö göm, gɨ dö gɨ arla. Pɨñɨŋ gɨla nɨŋöm nɨbi bɨ rɨmnar kalɨp manö anɨbu hag ñagla.

Maria Magdala Jisas nɨp nɨŋa

(Mad 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Jisas umöm, ñɨn waɨŋnɨbö u uraköm, nöd yabɨl amöm, Maria Magdala mɨdeia au waiö lö, nɨp nɨŋa. Pen nɨbi anɨbu nɨp nöd kɨjaki aiön pi unbö mudun jɨŋ u aban al mɨdeia nɨŋöm Jisas hag höŋ yua. ¹⁰⁻¹¹ Nɨpe Jisas nɨp nɨŋöm, am bɨ nɨpe gau mɨtöŋ gɨ mɨdeila aŋ au amöm, Jisas kamɨŋ mɨdöp nɨp nɨŋbin, a gö, kale böŋ nöp umöb, a göm, manö nɨp u udagla.

Jisas bɨ nɨpe mɨhau adan aŋ au ammil nɨp nɨŋlö

(Luk 24:13-15)

¹² Hainö pen, Jisas bɨ nɨpe mɨhöp ram mɨnönŋ mɨgan ap gɨ ajailö, Jisas bɨ unbö ke rö löm apöm, adan aŋ au waiö lö, nɨp nɨŋmil, ¹³ am bɨ nɨpe rɨmnar kalɨp hag ñɨlö u pen, nɨŋö hagabil, a göm, manö kale udagla.

Manö aij yad u nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñɨmim, a ga

(Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8)

¹⁴ Hainö maŋ ap me, Jisas bɨ nɨpe unbö agɨp laŋ u nan ñɨŋeila aŋ au waiö löm, kalɨp hag göl gɨ haga, “Yad uraknö, nɨbi bɨ rɨmnar yɨp waiö nɨŋöm,

* **16:7:** Mad 26:32; Mak 14:28

apöm kalöp hag ñilö, n+hön g+n+g piral hagpal, urakagöp, a g+mim, n+nbim?" ö ga. *

¹⁵ An+g hagöm, kal+p haga, "Kale manö aij yad u dam ram m+nöñ gau gau magöñhalö amnim, n+bi b+ gau magöñhalö hag ñ+mim. * ¹⁶ N+bi b+ an an, manö aij yad an+bu n+ñ udöm, ñ+g paknaböl gau, kam+ñ arnaböl. Pen n+bi b+ an an n+ñ udagnaböl gau, God kal+p manö kub hagö ilön udnaböl. *

¹⁷ "N+bi b+ manö y+ñ n+ñöm, 'N+ñö hagöp,' a göm, n+ñ udnaböl gau, nan gagep rö g+naböl. Kijaki aiön pi nan gau n+bi b+ kal+p aban+ñ alnab gau, hib yad u hagöm, hag höñ yunaböl. Manö yabi+ kale u arö göm, manö g+sön n+bö adö ap ke hagnaböl. * ¹⁸ Re gadgo+ n+bi b+ hauöp gau ud n+ñlö, nan ap gö umagnaböl. Nan naj n+bi b+ ñ+ñöm umbal gau r+mnab ñ+ñlö, nan ap gö umagnaböl. Pen n+bi b+ nan g+nab gau, kal+p ñ+magö l+lö, kam+ñ l+ñab," a ga. *

*God Jisas n+ñ udöm ram m+nöñ n+ñe kumi kabö adö lan+ au ud ara
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ B+ Kub Jisas manö an+bu kal+p hag p+ñ gö n+ñöl g+, God n+ñ udöm, ram m+nöñ n+ñe kumi kabö adö lan+ au ud ara. Ud arö, God ñ+magö y+ñ+g n+ñ lau adö as+ka. *

²⁰ Pen b+ n+ñe gau amöm, Krais manö aij u ram m+nöñ gau gau magöñhalö hag ñilö arö n+ñöl g+, B+ Kub, manö aij yad n+ñö l+n+m, a göm, kal+p aip m+döm, klö ñö, nan gagep rö gau g+la. *

* **16:14:** 1Ko 15:5 * **16:15:** Ap 1:8 * **16:16:** Ap 2:38 * **16:17:** Ap 2:4; 8:7 * **16:18:** Luk 10:19; Ap 28:3-6 * **16:19:** Ap 1:9-11; 2:33-34 * **16:20:** Ap 14:3; Hib 2:3-4

Luk Jisas Kraiss Manö Aij u Luk kalı kılın rıka

Manö nöđ

¹⁻² Jisas Kraiss an hanıp i yag daulö kub göm ga ga rö, bı rımnap amgö magö kale ke nıñöm, manö aij anıbu hag nı ajöm, yıp abe, nıbi bı gau rımnap halö kalıp abe, hag nıla. Hag nıla bı iru rö manö anıbu nıñ aij göm kalı kılın rıka. * ³ Pen bı majö Diopilas, yad u rö nöp manö yıp hag nıla anıbu it u magöñhalö ulhai nıñ aij gıpin u me, yad u rö nöp manö anıbu magöñhalö gası nıñ aij gem, nöp kalı kılın rıknıg gabin. ⁴ Anıg gınö me, manö nöp hagla nıñban u, nıñö hagla a gımön nıñnabön.

Ejol, ber mıhau Jon Bı Nıg Pak Nıeb yag daunabil, a ga

⁵ Nöd Kın Herod Judia Propins abad mıdmıdöp nın u, bı ne Sekaraia, God nıp nan sabe gep bı ap mıdmıdöp. Bı yam nıpe aip wög jım nöl gımıdal gau kalıp Abaija Yam a gımıdal. Sekaraia nıbin nıpe İlisabed. İlisabed u rö nöp God nıp nan sabe gep bı Eron it u rık dam dapıl göm rıkla. ⁶ Kalpe ber mıhau God lo manö adö u magöñhalö hain göl gı mıdlö, God nıñö, manö ap mıdageia. ⁷ Pen Sekaraia nıbin nıpe İlisabed nı pai wem u me, nı pai ap yag dapöm wasö, böñ nöp nıbi mılep bı mılep lılö.

⁸ Nın ap Sekaraia bı nıpe aip wög jım nöl gımıdal gau apöm, God nıp sabe gep wög u geila. ⁹ Pen wög kale u göl gı, bı God nıp nan sabe gep bı gau pör gımıdal rö, bı hon an rö God sabe gep ram raul mıgan yan amöm nan haññ aij auer u launab a göm, ilön cal ud gulu gı udla. Udlö, Sekaraia nıpe ilön cal ke ud gulu gı udöm, God sabe gep ram raul mıgan yan arnıg ga. * ¹⁰ Nıbi bı iru nöp God sabe gep ram höñ adö au God nıp sabe göl gı mıdailö nıñöl gı, Sekaraias nıpe raul mıgan yan aramöm nan haññ aij auer anıbu laua. ¹¹ Pen Bı Kub ejol nıpe ap apöm, nan haññ aij lep kabö kınan u nımagö yıjıg adö lau waiö mıdeia. ¹² Sekaraia ejol anıbu nıñöm pa gıñ ga. ¹³ Pen ejol anıbu nıp haga, “Ne pıññ gagmön. God nıp sabe gıpan u, nıpe nıñöb. Nabin ne İlisabed nı ne ap yag daunab. Yag dauö, hib nıpe Jon a gımön. ¹⁴ Nıme nı u yag daunab u, ne mıñ mıñ gınabön; nıbi bı iru nöp gau u rö nöp mıñ mıñ gınaböl. ¹⁵ Bı Kub amgö ilö adö nıpe u, Jon bı kub rö mıdeinab. Nıpe nıg wain aka nıg klö rımnap nıñagnım. Nıme nı mıdun mıdeinab nın anıbu nöp, Ana Uı nıpe nı anıbu nıp an dan amöm ajman raunab. * ¹⁶ Hainö nıpe İsrıl nıbi bı God nıp arö gıpal gau iru nöp manö aij hag nı, God nıp, Bı Kub hon, a göm, nıñ udnaböl. ¹⁷ Pen nı ne anıbu nıpe bı God manö hagep İlaija hadame ram God pıdön udöm gımıdöp rö gınab. Nap bı kalıp udöm, nı pai kale gau udöm, kalıp ud jım nöl lınab. Nıbi bı God nıp aleb aleb nıbal gau, kalıp manö aij hag nı, nıbi bı kamıñ aij nıpe gası nıñbal rö nıñöm, gı aij göm, Bı Kub aunab, a göm, abad mıdeinaböl,” a ga. *

¹⁸ Ejol u anıg hagö, Sekaraia haga, “Hol ber mıhau mılep yabıl lıbul. Anıb u, yad aigöl gem, ne nıñö hagpan, a gı nıñnabin?” ö ga.

19 Hagö, ejol u Sekaraia nîp haga, “Yad Gebriel. Yad God amgö ilö adö u mîdem, yîp hag yuö apem manö aij anîbi nöp hag nî+nîg aubin. * 20 Ne manö yad u, nînjö hagöp a gîmön nînjagpan rö, aṭab nöp u marö gö, manö hagöl gî mîdageinabön. Yîharîj nöp mîd mîd, nî u yag daunabil mañu nöp kauyan manö hagnabön,” a ga.

21 Pen Sekaraia God sabe gep ram anj raul yan mîlö padö mîdeia nînjöm, nîbi bî hön yan mîdeila gau gasî iru nîjla. 22 Hainö nîpe hön apöm, manö rîmnap hagnîm rö laga. Anîb u, yîp anîg anîg göp, a göm, nî+magö nöp yamaia. Kale nînjöm hagla, nîpe ram raul mîgan yan am mîdöm, nan ap ke nînjöm auöp, a göm, nîjla.

23 Pen Sekaraia God sabe gep ram wög u gî mîdö, nî+n nîpe u pîs gö, bî rîmnap apöm ka nîpe u udlö nînjöl gî, nîpe ado gî ram nîpe ara. 24-25 Hainö mîd damöm, nîbin nîpe Ilisabed nî mudun mîdöm haga, “Nöd yad nîbi nî pai wem mîdmîdin u me, yîp nable ga, jî mîñi Bî Kub yîp mög nînjöm yîp abad mîdö, nî mudun mîdpin u yîp aij göp, nable gagnab, wasö,” ga. Anîg hagöm, rakî+n unbö mamîd agamîj ram raul mîgan gau nöp pi göl mîdmîdöp.

Ejol apöm Maria nîp haga, “Jisas yag daunabön,” a ga

26 Ilisabed rakî+n unbö kagoṭ jîjî nî mudun mîdö nînjöl gî, God ejol Gebriel nîp hag yuö ara Nasared daun, ram mînönj Galili au. 27 Nasared au nîbi praj ap mîdmîdöp, hib nîpe Maria. Nîbi praj anîbu bî ap aip gî gö wasö. Nîbi praj anîbu, bî ne Josep udnab, a göm manö hagla. Bî Josep anîbu, nîp kin Depid bî rîdîg anîbu ap rîk dam lîla u me. * 28 God ejol Gebriel hag yuö, nîbi praj Maria mîdeia au amjaköm haga, “Nîbi praj, ne mîdpan? Bî Kub nöp ud aij göp. Nîpe aip mîdpîl,” a ga.

29 Anîg hagö, Maria manö anîbu nînjöm, yîp ai gî+nîg anîg hagab, a göm, gasî iru nîja. 30 Nîpe gasî iru nînjö nînjöl gî, ejol nîp haga, “Maria, ne pîñîj gagmön. God nöp ud aij yabîl göp. 31 Hainö ne nî mudun mîdmön, nî ap yag daunabön. Yag daumön, hib nîpe Jisas, a gîmön. * 32 Pen nîpe bî kub yabîl mîdeinab. Nîbi bî nîp hagnaböl, Bî Kub yabîl adö i gîlanj mîdöp Nî nîpe, a gînaböl. God Bî Kub geinab nînjöm nîpe nîhi îlanj Depid, kin kub mîdmîdöp rö mîdeinab. 33 Jekop rîkô rîk amîl apîl gîlö mîdeinaböl gau kalîp magöñhalö pör nöp pör nöp kin kale mîdöm abadöl mîdeinab,” a ga. *

34 Ejol anîg hagö, Maria nîp haga, “Yad bî ap aip mîdagpul u, aigöl gem nî anîbu yag daunabin?” ö ga.

35 Hageia, ejol nîp haga, “Ana Uṭ u nöp apöm, Bî Kub yabîl adö i gîlanj mîdöp pîdöj nîpe nöp ralu nî+nab. Anîg gö, nî uṭ yag daunabön u, nîbi bî nînjöm hagnaböl, nîpe God Nî nîpe, a gînaböl. 36 Nönj! Naubi ne Ilisabed nîpe nîbi mîtep löp. Kale nîp nîbi nî pai wem a gîmîdal u pen mîñi nîpe nî mudun mîdö, rakî+n unbö kagoṭ jîjî hadö ara. 37 God nan gagnîm rö ap mîdagöp; nan gau magöñhalö gî+nîm rö nöp mîdöp,” a ga. *

38 Anîg hagö, Maria haga, “Yad God nîp wög gî ñeb pai. Hagabön rö nöp yîp gî+nîm,” a ga. Anîg hagö nînjöl gî, ejol nîp arö göm ara.

Maria am nubi Ilisabed nîp nîja

* 1:19: Dan 8:16; 9:21 * 1:27: Mad 1:16,18 * 1:31: Ais 7:14; Mad 1:21-23 * 1:33: 2Sa 7:12,13,16; Ais 9:7 * 1:37: Jen 18:14

39-40 Pen Maria yɨŋɨd amnam, a gòm, ram mɨnõŋ anɨbu arõ gòm ram mɨnõŋ Judia no ilõ gau adan mɨlõ u am am, Sekaraia Ilisabed ber mɨhau mɨdmɨdil daun u ara. Ram kale amjakõm, nubi Ilisabed nɨp haga, “Ne mɨdpan?” a ga. 41 “Ne mɨdpan?” a gö, nubi Ilisabed manõ anɨbu nɨŋõ, ñɨ mudun mɨdeia u pɨraŋɨd la. Pen magõ anɨbu nöp Ana Uɨ u nɨpe Ilisabed anɨ dan aramõm nɨp ajmaŋ raua. 42 God Ana ajmaŋ rauõ. Ilisabed nɨpe meg mɨgan dap ranõm Maria nɨp haga, “God nɨbi rɨmnap kalɨp abad mɨdöp u pen nöp ud aij yabɨl göp. Ñɨ mudun ne mɨdpan yagol ñɨ u abe ud aij yabɨl göp. 43 Yad nɨbi aij wasõ jɨ ne Bɨ Kub yad nɨme nɨpe u yɨp nɨŋnɨg auban u yad aiõ gem God nɨp aij a gabin. 44 Ne apõn yɨp, ‘Mɨdpan?’ a gajan magõ u, ñɨ mudun mɨdpin i ñɨñɨ yabɨl lõm pɨraŋɨd lõp. 45 Ne, ‘Yɨp God hagõp rõ gɨnab,’ a gɨmõn nɨŋ mɨdpan u me, ne mɨñ mɨñ gɨmõn,” a ga.

Maria God hib nɨpe hagõ adõ ara

46 Ilisabed anɨg hagõ, Maria God nɨp gasɨ nɨŋõl gɨ, ñɨñɨ yabɨl lõl gɨ haga, “Yad Bɨ Kub nɨp gasɨ nɨŋem,

hib nɨpe hagnõ, i adõ laŋ arnab. *

47-48 Yad bõŋ nöp umeb rõ mɨdainõ,
God yɨp mög nɨŋõm ud kamɨŋ yua u,
nɨp gasɨ nɨŋem ñɨñɨ yabɨl libin.

Yad yɨharɨŋ pai nɨp wög gɨ ñeb mɨdpin u
pen yɨp hauɨ gagõp.

Anɨg göp u,

mɨñi rɨkõm, hainõ rɨkõm, rɨk dam lɨnabõl gau,

nɨbi bɨ magõŋhalõ yɨp gasɨ nɨŋõm hagnabõl,
‘God nɨbi anɨbu ud aij yabɨl ga,’ a gɨnabõl.

49 Nɨpe pɨdõŋ magõŋhalõ mɨdöp u,
nɨpe nan klõ klõ yabɨl yɨp göp.

Yad nɨŋbin nɨpe aɨñ nöp
Bɨ Uɨ mɨdöp.

50 Nɨbi bɨ manõ nɨpe nɨŋõm, ana udõm, hain gɨnabõl gau,
kalɨp mög nɨŋõm ud aij gɨnab.

Kale ñɨ pai rɨkõm, rɨk damõm, rɨk lɨnabõl gau,
kalɨp u rõ nöp mög nɨŋõm ud aij gɨnab. *

51 Nɨpe Bɨ ñɨmagõ mɨlõ kub yabɨl;
nɨpe nan klõ klõ iru nöp göp.

Nɨbi bɨ, hon ke nɨbi kub bɨ kub mɨdpun, a gɨpal gau,
God kalɨp yu gɨ yuõp. *

52 Anɨb u, kiŋ bɨ kub ram mɨnõŋ kub abad mɨdlõ hib kub mɨdmɨdöp gau,
God gö ke ke arlõ,

nɨbi bɨ hib mɨdagmɨdöp gau,
God kalɨp udõm ud adõ adõ göp. *

53 Nɨbi bɨ kɨyõ lõp gau,
God kalɨp nan nɨme lõ ñɨŋlõ mudun göp.

Pen nɨbi bɨ nan iru mɨdöp gau
kalɨp yɨharɨŋ hag yuõ arbal. *

54 God nɨpe apɨs bac ilaŋ hon gau

* 1:46: 1Sa 2:1-10 * 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sa 22:28 * 1:52: Job 12:19; 5:11; Sam 147:6 * 1:53: Sam 34:10

kalip manö haga u hauł gagöm,
hanip Isrel nibi bi
pör mög niñöm abad mid aij göp. *

55 Bac Ebrahim abe, bac hon rimnap abe
ni pai kale riköm riklö arnab gau,
God kalip abad mideinabin, a göm,

haga rö nöp hanip göp.” a ga. *

56 Maria manö anibu hagöm, nubi Ilisabed aip rak+n m+hau niñan midöm,
hainö ado gi ram nipe ara.

Ilisabed ni nipe Jon Bi Niñg Pak Nib u nip yag daua

57 Mid damöm, Ilisabed ni ap yag daua. 58 God nip mög niñöm abad midö,
nipe mitep yabıl löm ni yag daua anibu, nibi bi niñ+n nubi nımam nuö bi
nipe gau niñöm, nipe aip mın mın yabıl gıla.

59 Ni u yag dapöm, niñ unbö mudun jıñ midöm, raleb jıñ mañu wañ hañ
nipe rib gi dö giñig göm magum gıla. Magum göm, kale ni u hib niñig göm
hagla, “Ni anibi, nap Sekaraia hib u la ij gep,” a gıla. * 60 Hageila, nıme
haga, “Wasö, hib nipe Jon a ginabul,” a ga. 61 Anig hagö, nibi bi nipe gau
hagla, “Hon unbö anig gagun. Bac baid buö ne gau hib ap Jon midagöp,” a
gıla. 62 Anig hagöm, nap Sekaraia nip niñmagö u nöp yamöm hag niñla, “Ni
hib niñon niñabön?” ö gıla. 63 Hag niñlö, nap niñmagö u nöp yamöm haga,
“Yıp köp kalı kliñ rıkep ap dauim,” a ga. Hagö daueila, adö anibu manö
kalı kliñ riköm, “Hib nipe Jon,” a ga. Anig göl hib kalı kliñ rikö, kale niñöm
magöñhalö aiö yabıl gıla. 64 Pen magö anibu nöp Sekaraia ařab marö ga u
pıta gö niñöl gi, nöd manö hagnidöp rö hagöl gi, God hib nipe hagö adö
ara. 65 Nibi bi söl au han mideila gau, ga anibu niñöm piññig göm, manö
anibu yag dam ram mınön Judia ilö gau magöñhalö yabıl nibi bi gau kalip
hag niñla. 66 Hageila, nibi bi manö anibu niñla gau, kale magöñhalö gası iru
niñöm hagla, “God gö, ni anibu anig göl yag dauöp u me, hainö bi aigale
bi rö mideinab?” ö gıla. God pidöñ ni anibu piñ mideia u niñla u me, anig
hagla.

Sekaraia God hib nipe hagö adö ara

67 Ana Uł nipe niñan nap Sekaraia an nipe dan apöm ajman raua niñöm
God hib nipe u dap ranöl gi haga,

68 “Hon Isrel nibi bi, God Bi Kub hon
hib nipe dap ranun hagno adö arnim.
Nipe ke ram mınönj il i apöm,

nibi bi nipe rau adog udöp. *

69 God Bi Kub nipe gö, Depid rikö, riklö, rik amıl apıl gılö,
niñan ap yag dauö hanip ud kamıñ yunab. *

70 Hadame nöp, manö yad nibi bi gau hagnig gabin, a göm,
God nipe bi rimnap wög anibu hag la.

God manö hagep bi uł nipe gau kale God manö haga u niñöm,
nibi bi gau kalip hag niñla.

71 Bi al niñeb hon gau apöm, hanip al pak linig gaböl
pen nipe apöm hanip ud kamıñ yunab;
bi hanip mulu lugö niñbal gau hanip gi naij giñig gaböl u

* 1:54: Sam 98:3 * 1:55: Mai 7:20; Jen 17:7 * 1:59: Jen 17:12; Lep 12:3; Luk 2:21 * 1:68:

Sam 72:18 * 1:69: Sam 18:2

pen nipe hanip abad m+idö kam+ij arnabun. *

72-73 God hadame nöp bac ilañ hon mög n+ijöm
ud aij g+inabin, a göm, manö klö n+ijö r+imnap hag la.
God nipe manö bac hon Ebrahim n+ip hag la u hauł gagöp;
manö uł an+ibu haga rö nöp göp. *

74-75 B+ Kub hanip abad m+idö,
kolmał gau hanip gi naij göl rö lagnab.

An+ib u, hon bi al n+ijeb gau p+ñ+ij gagun, kam+ij m+ideinabun rö,
pör pör nöp B+ Kub nöp gas+ n+ijun, nan si nan naij arö gun,
B+ Kub n+ibi bi uł nipe m+idun,

wög n+ip göl gi, gi m+ideinabun. *

76 Pen ñ+ yad, ne God B+ Kub n+ip wög gö,
n+ibi bi gau kale n+ijöm hagnaböl,
'God B+ Kub yab+ adö i g+ilañ m+idöp u,
bi manö nipe hagep me u,' a g+inaböl.

N+ihön g+n+ig: ne nöd ammön, n+ibi bi gau kal+ip hag aij gö,
B+ Kub u n+ip abad m+idlö n+ijöl gi, nipe aunab. *

77 Ne n+ibi bi nipe gau kal+ip manö aij nipe u hag ñ+ aij gö,
B+ Kub kale u apöm,
nan si nan naij g+ipal pr+ i h+ik gi yuöm kal+ip udnab,
manö aij u n+ijaböl. *

78 God B+ hain agam+ij r+iköm,
nipe n+ibi bi mög n+ijöm,
mailö aij nipe s+idö mailö rö
kumi kabö adö lañ n+ibö apöm,
hanip mailö pak ñ+inab. *

79 Hon n+ibi bi an an s+ibön gau m+idun
umn+ig g+inabun gau,
nipe gö mailö magö an+ibu
hanip m+idmagö an dan mailö pak ñ+inab n+ijun,
hon hibur hain hain m+idep adan aij u ulhai n+ijun,
adö an+ibu nöp ajeinabun," a ga.

80 Pen ñ+ijañ an+ibu, Jon, majö gö n+ijöl gi, ana nipe halö halö p+idörj ga.
Nipe ram m+nöj n+ibi bi m+idagm+idal, ram m+nöj kabö nöp m+idm+idöp an
gau m+id m+id, böj nöp kub göm auö, Isrel n+ibi bi n+ip n+ijla.

2

Maria Jisas yag daua (Mad 1:18-25)

¹ Pen ñ+n an+ibu, gapman bi kub Sisa Ogasdas nipe lo löm haga, "N+ibi
bi yad abad m+idpin gau, kale magörjhalö hib kale udöl," a ga. ² Nöd api ił
göm n+ibi bi hib udla ñ+n u, gapman bi kub Kwairinias Siria Propins* n+ibi
bi kal+ip abad m+idm+idöp. ³ An+ib u, n+ibi bi ram m+nöj m+ilö kub gau ke n+ibö
ke n+ibö ap y+har+ij m+ideila gau, ado gi ram m+nöj kale ke hib udn+ig arla.

* 1:71: Sam 106:10 * 1:72-73: Jen 17:7; 22:16-17; Sam 105:8-9 * 1:74-75: Dai 2:12-14

* 1:76: Ais 40:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 2:2: Ñ+n an+ibu Rom kai kale
ram m+nöj Isrel abad m+ideila. Ram m+nöj Isrel Siria Propins an au m+ideia. Rom kai kin kale Sisa a
gim+idal.

Bɪ Simion aip nɪbi Ana aip Jisas nɪp nɪɲmil mɪñ mɪñ yabɪ gilö

22-23 Pen nöd Mosɪs nɪpe lo manö kalɪ kliñ riköm, ñɪ nöd yag daunaböl gau God nɪp ñɪnaböl a ga. Anɪb u me, Maria ñɪɲaɲ u yag dapöm, Juda nɪbi bɪ gɪmɪdal rö, God sabe gep ram u asɪ masɪ gɪ, ram nɪpe ke gau nöp mɪdö, kamɪɲ lö nɪɲöl gɪ, Josep aip, Jisas nɪp dam Bɪ Kub nɪp ñɪnɪg, God sabe gep ram Jerusalem au arlö. * 24 Pen Bɪ Kub lo manö ap halö hagöp, “Nɪbi ñɪ pai yag daunaböl gau kamɪɲ lö, yaur malɪg aka yaur dapö mɪhöp dam God sabe gep ram höɲ yaɲ amöm, pak God nɪp sabe gɪ ñöm me, böɲ nöp kamɪɲ löp, a göm, God sabe gep ram raul mɪgan u arnaböl,” a gɪla. Gasɪ anɪbu u rö nöp nɪɲmil me, yaur mɪhöp halö ud arlö. *

25 Pen Jerusalem au bɪ aij yöl ap mɪdmɪdöp, hib nɪpe Simion. Bɪ anɪbu nɪpe God Manö u nɪɲöm, hagöp rö nöp gɪmɪdöp. Ana Uɫ nɪpe Simion aip mɪdmɪdöp; nɪpe Kraɪs u Isrel nɪbi bɪ ud kamɪɲ yunab, a göm, abad mɪdmɪdöp. 26 Ana Uɫ nɪpe Simion nɪp nöd haga, “Bɪ Kub nɪpe Kraɪs nɪp yuö aunab u, ne amgö nɪɲmön hainö umnabön,” a ga nɪɲöm nɪpe nɪɲöl mɪdeia. 27 Pen ñɪn anɪbu, Ana nɪpe Simion nɪp gasɪ ñö, God sabe gep ram u amöm nɪɲa, Josep ber mɪhau Jisas nɪp dammil, lo manö haga rö gul a gɪmil ap mɪdailö. 28 Simion kalɪp mɪhöɲ nɪɲöm, Jisas nɪp ud wabi göm, God hib nɪpe u dap ranöl gɪ haga, 29-30 “Ne añɪ nöp Bɪ Kub.

Ñɪɲaɲ i kub göm,
hanɪp nɪbi bɪ ud kamɪɲ yunab u,
nöd yɪp hagna rö, uri amgö magö yad ke nɪɲabin.
Anɪb u, uri yɪp paliö aij gö nɪɲöl gɪ umnam. *

31 Ñɪɲaɲ anɪbi, nɪbi bɪ ram mɪnönɲ gau gau magöɲhalö
ud nöp aip jɪm ñöl lɪnab. *

32 Nɪpe mailö aij rö apöm,
Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp pak ñö,
God bɪ aigale bɪ rö mɪdöp u nɪɲnaböl.
Nɪpe mailö aij unbö ke ne dapöm,

Isrel nɪbi bɪ ne gau kalɪp pak ñɪnab,” a ga.

33 Simion Jisas nɪp manö anɪbu hageia u nɪɲmil, Josep ber mɪhau aiö yabɪ gilö. 34 Pen Simion nɪpe Josep Maria Jisas amlɪ bɪ kalɪp, “God kalöp abad mɪdeiaɲ,” a göm, Jisas nɪme Maria nɪp haga, “Ñɪ anɪbi mɪdöb nɪɲöl gɪ, Isrel nɪbi bɪ iru nöp aɲ u ud asɪ ke ke löm, adan najɪ udöm arnaböl gau, ap lug paknaböl; pen adan aij udöm arnaböl gau, God lau adö arnaböl. God Isrel nɪbi bɪ nɪɲlaɲ, a göm, ñɪ i yua pen nɪbi bɪ rɪmnap nɪp udagöm hag junaböl. * 35 Anɪg göl me, nɪbi bɪ iru nöp nɪhön nɪhön gasɪ nɪɲöm nɪɲ mɪdpal rö, nɪbi bɪ gau waiö nɪɲnaböl. Pen ru mɪlö kɪd ap mɪdmagö aɲ ne ke daɲ bɪnɪɲ gɪnab,” a ga.

36 Pen ñɪn anɪbu nöp, God manö hagep nɪbi ap ap mɪdeia. Hib nɪpe u Ana; nap hib u Panuel. Panuel u, Asa rikö rik dapöm rikla. Nɪpe nɪbi mɪɲep yabɪ. Nöd nɪbi praj bɪ udöm, nugmul aip mɪdailö mɪ unbö mudun jɪɲ ina.

37 Nugmul uma pen Ana mɪ nɪpe ñɪnɲuöl mɪhau mɪhau unbö yɪgwö mɪlö laɲ (84) ina. Nɪpe God nɪp nöp gasɪ nɪɲöm ñɪn rɪmnap nan magö ñɪɲöm wasö, God sabe gep ram u am mɪdöm, sɪdö aɲ sɪbön yaɲ God nɪp sabe göl

* 2:22-23: Eks 13:2,12; Lep 12:1-8 * 2:24: Lep 12:8 * 2:29-30: Ais 52:10; Luk 3:6; Dai 2:11

* 2:31: Ais 42:6; 49:6; 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mad 21:42; 1Pɪ 2:8

gı̄ mı̄dmı̄döp. ³⁸ Pen nı̄bi Ana u, magö anı̄bu nöp Jisas nı̄p ud mı̄deila sȫl au apöm, God nı̄p aij a göm, nı̄bi bı̄ kale, Bı̄ Kub apöm Jerusalem nı̄bi bı̄ nagı̄ mı̄deila u hubı̄knı̄m, a göm abad mı̄dmı̄dal nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hagöm, ñı̄nı̄nı̄n anı̄bu nı̄hön nı̄hön rö gı̄nab u, manö hag ña.

Ber mı̄hau Jisas ud ado gı̄ Nasared arlö

³⁹ Josep ber mı̄hau Bı̄ Kub lo manö haga rö magörı̄halö gı̄ hakmil, kale ado gı̄ ram mı̄nörı̄ Galili ammil, daun kale Nasared arlö. * ⁴⁰ Am mı̄döm Jisas kub göm, God nı̄p abad mı̄d aij gö nı̄nöl gı̄, gası̄ aij yabı̄t nı̄nöm, mı̄d aij ga.

Jisas nı̄pe God sabe gep ram u ara

⁴¹ Pasopa ñı̄n kub u sȫl auö, Jisas nı̄me nap mı̄ u mı̄ u, Pasopa ñı̄n kub u mı̄ñı̄ a göm, am Jerusalem armı̄dil. * ⁴² Anı̄g gȫl me, Jisas mı̄ nı̄pe in mı̄gan lanı̄ lö, Juda kai gı̄mı̄dal rö, nı̄me nap nı̄p ut gı̄ Pasopa nan ñı̄nı̄nı̄g Jerusalem am mı̄deila. ⁴³ Ñı̄n kub anı̄bu ap padiö nı̄nöl gı̄, ram arabun a göm, ado gı̄ am adan anı̄ au ammil nı̄nöl, Jisas aip auageila. Nı̄pe Jerusalem nöp mı̄deila pen kale nı̄nı̄gı̄mil, ⁴⁴ nı̄pe nı̄bi bı̄ rı̄mnap aip auab a gı̄mil, gası̄ nı̄nöl. Pen adan anı̄ au hannı̄g gı̄mil, am nı̄mdanı̄ nı̄mam nı̄bi bı̄ rı̄mnap aip mı̄döp, a gı̄mil, nı̄p ułhai nı̄nı̄löl. ⁴⁵ Ułhai nı̄nı̄ dam wasö nı̄nı̄mil, ado gı̄ Jerusalem nı̄p ułhai nı̄nı̄nı̄g arlö. ⁴⁶ Ammil ñı̄n mı̄höp nı̄ganı̄ mañu nı̄nöl, nı̄pe amöm God sabe gep ram u mı̄döm, bı̄ lo manö hag ñeb bı̄ gau aip ası̄k mı̄döm, manö hagaila u nı̄nöm, manö rı̄mnap hag nı̄nı̄mı̄deila. ⁴⁷ Nı̄bi bı̄ nı̄nı̄ mı̄deila gau, Jisas haga rö nı̄nöm, ñı̄ anı̄bu gası̄ nı̄nı̄ kı̄d hiı̄köm manö aij hagab u, a göm, aiö waiö gı̄la. ⁴⁸ Pen nı̄me nap ber Jisas nı̄p nı̄nı̄mil kale u rö nöp aiö gı̄löl. Nı̄me pen Jisas nı̄p haga, “Ne nap halı̄p nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gı̄pan? Mı̄dmagö hol ilön gö nı̄nöl gul nöp ułhai nı̄nı̄ ajabul,” a ga.

⁴⁹ Nı̄me anı̄g hagö, Jisas haga, “Kale nı̄hön gı̄nı̄g yı̄p ułhai nı̄nı̄ ajabilı̄ Bapi ram am mı̄dpın u kale nı̄nı̄gı̄l aka?” ga. ⁵⁰ Jisas anı̄g haga u pen kale manö hagab u, a gı̄mil, rik nı̄nı̄gı̄löl.

⁵¹ Jisas nı̄p ut gı̄ ram kale Nasared ado gı̄ arla. Jisas anı̄b gau nöp mı̄döm, nı̄me nap hagmı̄dil rö nöp nı̄nöm hain gı̄mı̄döp. Pen nı̄me Jisas nı̄hön nı̄hön ga u gası̄ nı̄nöl gı̄ nöp mı̄dmı̄döp. * ⁵² Jisas nı̄me nap aip mı̄döm, majö göm gası̄ nı̄nı̄ aij yabı̄t gö nı̄nöl gı̄, God abe, nı̄bi bı̄ gau abe nı̄p nı̄nöl aij ga. *

3

*Jon Bı̄ Ñı̄g Pak Ñeb manö hag ña
(Mad 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)*

¹ Rom gapman bı̄ kub yabı̄t Sisa Daibirias ram mı̄nörı̄ gau gau abad mı̄dmı̄döp, mı̄ in la unbö ajı̄p bȫn danı̄. Pen nı̄pe mı̄lö gau mı̄döm, bı̄ abad mı̄dep anı̄ yagol nı̄pe rı̄mnap hag lö, am ram mı̄nörı̄ rı̄mnap abad mı̄dmı̄dal. Bı̄ nı̄pe Podias Paılod ram mı̄nörı̄ Judia nı̄bi bı̄ gau kalı̄p abad mı̄dmı̄döp. Bı̄ nı̄pe Herod ram mı̄nörı̄ Galili nı̄bi bı̄ gau kalı̄p abad mı̄dmı̄döp. Herod nı̄mam nı̄pe Pilip ram mı̄nörı̄ Iduria nı̄bi bı̄ gau abe, ram mı̄nörı̄ Drakonaidis nı̄bi bı̄ gau abe kalı̄p abad mı̄dmı̄döp. Bı̄ nı̄pe Laisenias ram mı̄nörı̄ Abilini nı̄bi bı̄ gau kalı̄p abad mı̄dmı̄döp. ² Pen magö anı̄bu, bı̄ ne Anas aip, Kaiapas aip, God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub yabı̄t mı̄hau Jerusalem mı̄dailö.

* **2:39:** Mad 2:23 * **2:41:** Eks 12:24-27; 23:14-17; Dud 16:1-8 * **2:51:** Luk 2:19 * **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4

Pen ñ+n an an+bu, Sekaraia ñi n+pe Jon, n+bi b+ iru m+dagm+dal, ram m+nöŋ kabö nöp m+dm+düp an gau han m+dm+düp. An gau han m+dö n+ŋöl g+, God n+pe Jon n+p gas+ ñö, ³ ram m+nöŋ ñ+g Jodan goł gau gau ajm+düp n+ŋöm n+bi b+ gau aulö, kal+p manö hag ñ+m+düp, “Nan si nan naj g+pim gau, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim arö g+mim y+p aube yad kalöp ñ+g pak ñ+nö, God nan si nan naj g+pim gau n+ŋöm arö g+nab,” a g+m+düp. * ⁴ Jon kal+p manö hag ñ+m+düp an+bu, b+ God manö hagep Aisaia hadame nöp g+nab a göm, kal+ kliñ r+ka rö nöp ga. Aisaia manö an+bu kal+ kliñ r+köm haga,

“B+ ap, ram m+nöŋ n+bi b+ iru m+dagpal, ram m+nöŋ kabö nöp m+düp an au am m+döm, w+ñ alöm hagnab,

‘B+ Kub u auab a g+mim,
n+p abad m+daimim!

An+bu u, adan s+r g+lan g+yan g+n+m gau,
dum goł p+lu g+n+m gau, b+n+g ral aij g+ m+daimim.

⁵ An+bu u, m+nöŋ ban göp gau b+n+g ral aij g+mim,
dum gau b+n+g ral aij g+mim,

adan dudu badu g+n+m gau, kabö göl g+mim,
kabö gau ud yu aij g+mim m+daimim.

⁶ An+g göl me, n+bi b+ gau magöŋhalö n+ŋnaböl,

God n+pe aigöl göm kal+p ud kam+ŋ yunab, a g+nab,” a ga. *

⁷ Jon n+pe Aisaia manö kal+ kliñ r+ka an+bu rö hag ñö n+ŋöl g+, n+bi b+ iru nöp n+pe m+deia au apöm hagla, “Han+p ñ+g pak ñ+mön,” a g+la. Jon kal+p s+ik hag göm haga, “Kale haino ñ+ pai gai i! Gas+ n+hön n+ŋmim p+ñ+ŋ g+ aubimŋ ‘Ñ+g pakno, God n+bi b+ r+mnap kal+p hag g+nab ñ+n u, han+p hag gagnab,’ a g+mim, p+ñ+ŋ g+ aubim ar? * ⁸ Kale ñ+g pakn+g g+nabim u, nan si nan naj g+pim gau n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, m+d aij g+mim. An+g g+pe me, n+bi b+ n+ŋnaböl, kale nan si nan naj g+m+dim gau arö g+pim. Pen kale gas+ ap n+ŋmim, ‘Hon bac itan Ebrahim ñ+ pai n+pe m+dpun,’ a g+mim, gas+ u n+ŋagmim. Hon Ebrahim ñ+ pai n+pe a g+pim u nan y+har+ŋ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñ+ pai n+pe gau g+ l+n+g göm, g+ l+böp! * ⁹ N+ŋ aij g+mim! God mab u it halö r+b jun+g, ru u mab it yan k+id g+ m+düp. Mab au, magö ñ+n+eb aij r+mnap p+lagnab u, r+b g+ dö g+ ud mab inab yan yunab,” a ga. *

¹⁰ Jon manö an+bu rö hagö, kale n+p pen hag n+ŋöm hagla, “Hon n+hön gun, a g+mön, an+g hagpan?” ö g+la. Haglö, Jon kal+p haga,

¹¹ “N+bi b+ sior m+höp m+dain+m u, ap n+bi b+ sior m+dagain+m gau kal+p ñöl. Pen n+bi b+ nan magö m+dain+m u, n+bi b+ nan magö m+dagain+m gau kal+p r+mnap ñöl,” a ga.

¹² Pen b+ dak+s udep gau, Jon han+p ñ+g pak ñan a göm, apöm n+p hag n+ŋöm hagla, “Manö hag ñeb b+, hon n+hön gun?” ö g+la. *

¹³ Hageila, kal+p haga, “Dak+s u udn+g g+mim, gapman hagpal rö nöp udmim. Y+har+ŋ r+mnap udagmim,” a ga.

¹⁴ Pen ami b+ r+mnap Jon n+p manö an+bu rö nöp hag n+ŋöm hagla, “Hon n+hön gun?” ö g+la.

* 3:3: Ap 13:24 * 3:6: Ais 40:3-5 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39 * 3:9: Mad 7:19 * 3:12: Luk 7:29

Hageila, kalip haga, “Kale manö piral hagmim nîbi bî gau mani kalip si udagmim. Manö piral hagmim nîbi bî gau manö kub hagagmim. Wög pe udnabim u ap halö udun, a gîmim, gasî u nînjagmim,” a ga.

¹⁵ Pen anîg göm mid damöm nîbi bî gau gasî adö ap nînjöm hagla, “Bî anîbi Krais pör abad midpun u rö löp,” a gîla. ¹⁶ Hageila, nîpe manö anîbu nînjöm kalip pen haga, “Wasö! Yad kalöp yiharîj nîg nöp pak nîabin, pen yîp hain aunab bî u, nîpe yad rö wasö; nîpe bî kub yabî, yad bî pro. Yad nîp nîjnö nable ginab. Ma rîrup nîpe u nagî ud hubîknam rö lagöp,” a ga. Bî anîbu nîpe apöm, kalöp Ana Uî u nöp pak nöm, mab mîtanj pak nöm ginab. * ¹⁷ “Nîpe wid magö po gö, rik dap pakpal rö u ginîg gab. Wid magö nîrejeb gau ke löm, wid cög naböj naböj gau ke löm ginab. Anîg göm, wid magö nîrejeb gau dam raul mîgan nîpe linab; pen naböj naböj gau dam mab pör inmîdöp u launab,” a ga.

Herod Jon nîp nagî la

¹⁸ Jon, nîbi bî gau kalip God manö aij u rîmnap halö hag nînö nîj aij gîlanj, a göm, kalip manö aij anîbu rö pro hagagmîdöp. ¹⁹ Pen gapman bî kub Herod, nan si nan naij gau gî damöm, hainö nîmam Pilip nîbin nîpe Herodias nîp ud gö, Jon u aij gagöp, a ga. * ²⁰ Jon manö anîg hagö, Herod nînjöm, naij ga adö ap halö göm, Jon nîp dam nagî la.

Jon Jisas nîp nîg pak nîa

(Mad 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹⁻²² Pen Herod Jon nîp nagî laga magö u, nîpe nîbi bî gau kalip nîg pak nîmidöp. Jisas nîp abe nîg pak nîa. Jisas nîp nîg pak nîö, nîpe Nap God nîp sabe gî midö nîjöl gî, kumi kabö adö lanj au hîî gî gau gau arö, ajöj hiîkö, Ana Uî u yaur dapo rö halu löm, Jisas nîp u gî aua. Anîg göl auö nîjöl gî, manö ap kumi kabö adö lanj au nîbö apöm haga, “Ne Nî mîdmagö yad yabî. Nöp nîjnö, yîp aij yabî göp,” a ga. *

Jisas nîhi bî

(Mad 1:1-17)

²³ Pen Jisas mî nîpe unbö nînjuöl añî ap ado gî da unbö sîdunj lanj (30) arö nîjöl gî, nîpe îl göm nîbi bî gau kalip God Manö hag nîa. Nîbi bî gau Jisas nîp, nap nîpe u bî ne Josep, a gî gasî nîjla.

Josep nap nîpe u Heli. *

²⁴ Heli nap nîpe u Madad.

Madad nap nîpe u Lipai.

Lipai nap nîpe u Melkai.

Melkai nap nîpe u Janai.

Janai nap nîpe u Josep.

²⁵ Josep nap nîpe u Madadaias.

Madadaias nap nîpe u Emos.

Emos nap nîpe u Neham.

Neham nap nîpe u Esli.

Esli nap nîpe u Nagai.

²⁶ Nagai nap nîpe u Mead.

Mead nap nîpe u Madadaias.

Madadaias nap nîpe u Semein.

Semein nap nîpe u Josek.

* **3:16:** Ap 13:25 * **3:19:** Mad 14:3-4; Mak 6:17-18 * **3:21-22:** Jon 1:32 * **3:23:** Luk 4:22;

Josek nap n̄ipe u Joda.

²⁷ Joda nap n̄ipe u Joanan.

Joanan nap n̄ipe u Resa.

Resa nap n̄ipe u Serababel.

Serababel nap n̄ipe u Sialdiel.

Sialdiel nap n̄ipe u Nerai.

²⁸ Nerai nap n̄ipe u Melkai.

Melkai nap n̄ipe u Adai.

Adai nap n̄ipe u Kosam.

Kosam nap n̄ipe u Elmadam.

Elmadam nap n̄ipe u Er.

²⁹ Er nap n̄ipe u Josua.

Josua nap n̄ipe u Eliesa.

Eliesa nap n̄ipe u Jorim.

Jorim nap n̄ipe u Madad.

Madad nap n̄ipe u Lipai.

³⁰ Lipai nap n̄ipe u Simion.

Simion nap n̄ipe u Juda.

Juda nap n̄ipe u Josep.

Josep nap n̄ipe u Jonam.

Jonam nap n̄ipe u Eliakim.

³¹ Eliakim nap n̄ipe u Melea.

Melea nap n̄ipe u Mena.

Mena nap n̄ipe u Madada.

Madada nap n̄ipe u Nadam.

Nadam nap n̄ipe u Depid.

³² Depid nap n̄ipe u Jesi.

Jesi nap n̄ipe u Obed.

Obed nap n̄ipe u Boas.

Boas nap n̄ipe u Salmon.

Salmon nap n̄ipe u Nason.

³³ Nason nap n̄ipe u Aminadap.

Aminadap nap n̄ipe u Admin.

Admin nap n̄ipe u Arni.

Arni nap n̄ipe u Hesron.

Hesron nap n̄ipe u Peres.

Peres nap n̄ipe u Juda.

³⁴ Juda nap n̄ipe u Jekop.

Jekop nap n̄ipe u Aisak.

Aisak nap n̄ipe u Ebrahim.

Ebrahim nap n̄ipe u Dera.

Dera nap n̄ipe u Nahor.

Nahor nap n̄ipe u Seruk.

³⁵ Seruk nap n̄ipe u Rehu.

Rehu nap n̄ipe u Pelek.

Pelek nap n̄ipe u Eber.

Eber nap n̄ipe u Sela.

³⁶ Sela nap n̄ipe u Kenam.

Kenam nap n̄ipe u Apaksad.

Apaksad nap n̄ipe u Sem.

Sem nap n̄ipe u Noa.

Noa nap n̄ipe u Lemek. *

* 3:36: Jen 11:10-26

37 Lemek nap nipe u Medusela.
 Medusela nap nipe u Inok.
 Inok nap nipe u Jared.
 Jared nap nipe u Malelael.
 Malelael nap nipe u Kenan.
 38 Kenan nap nipe u Inos.
 Inos nap nipe u Sed.
 Sed nap nipe u Adam.
 Adam nap nipe u God. *

4

Seden Jisas nip manö piral haga

1-2 Ana U† u Jisas nip ajman rauöm, nip u† gi ñig Jodan gau nibö ud arö, Jisas ram m+nöñ n+bi b+ m+dagm+dal, ram m+nöñ kabö nöp m+dm+döp an gau m+deia. Seden nipe Jisas nan si nan naij r+mnap g+n+m aka wasö g+ n+ñöl göm g+ gi gö, ñ+n unbö ñ+n juöl m+höp (40) ara. Jisas nan magö ñ+njöm wasö, nip kiyö majö la.

3 Nip kiyö majö lö, Seden haga, “Ne ‘God Ñi nipe m+dpin,’ a g+pan u, kabö gai i hagö, bred rö lanj,” a ga.

4 Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal+ kiiñ r+köm hagla, ‘N+bi b+ gau, bred nöp ñ+njöm kam+ñ m+dageinaböl,’ a g+la,” a ga. *

5 Hagö, Seden Jisas nip dam dum kub lanj ap amöm, ram m+nöñ aij aij kin ke ke abadpal gau magöñhalö, magö an+bu nöp, Jisas nip yamöm haga, 6-7 “Ram m+nöñ aij aij gai i nöñ! N+bi b+ ke ke abad m+dpal. Yad me ram m+nöñ an+bu gau magöñhalö abad m+dpin rö, b+ ap nip hagn+g gem hagnabin. An+bu u, ne y+ip kugom y+mmön sabe geinabön u, ram m+nöñ an+bu gai i magöñhalö nape hagnö, ne abad m+deinabön,” a ga.

8 Hageia Jisas pen haga, “God Manö u kal+ kiiñ r+köm hagla, ‘God B+ Kub kale u hagöp rö g+mim hib nipe nöp hagpe adö aranj,’ a g+la,” a ga. *

9 Jisas an+g hageia, Seden nipe Jisas nip u† gi Jerusalem amöm, dam God sabe gep ram i adö lanj gi l+la adö u amöm haga, “Ne, ‘God Ñi nipe m+dpin,’ a g+pan u, p+ran+id m+nöñ il yanj lug. 10-11 God Manö u kal+ kiiñ r+köm hagla, ‘God ejol nipe gau hagö,

nöp abad m+deinaböl.

Ap lug pakn+g geinabön u,

nöp ñ+nmagö kale udnaböl n+njöm

kabö ma ne u b+n+ñ gagnab,’ a g+la,” a ga. *

12 Seden an+g hageia, Jisas pen haga, “God Manö u manö r+mnap halö kal+ kiiñ r+köm hagla, ‘God B+ Kub u, nipe b+ n+njö hagep aka b+ pir alep, a g+mim hagagmim,’ a g+la,” a ga. *

13 Kijaki Jisas nip manö piral hag wasö n+njöm, ar+ik ar+n a göm, gas+ nipe gau nöp n+nja, “Uri wasö pen hainö ñ+n r+mnap apem manö r+mnap halö pir alem hag n+njnam,” a göm ar+ik ara. *

Jisas ram m+nöñ Galili il göm manö hag ña (Mad 4:1-11; Mak 1:12-13)

* 3:38: Jen 4:25-26 * 4:4: Dud 8:3 * 4:8: Dud 6:13-14 * 4:10-11: Sam 91:11-12 * 4:12: Dud 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18; 4:15

14 Pen God Ana Jisas nɪp klō ñö, Jisas nɪpe ado gɪ apöm ram mɪnönj Galili mɪdö nɪñöl gɪ, nɪbi bɪ gau, manö nɪpe u nɪñöm, dam ram mɪnönj Galili anj gau magöñhalö ud arla. 15 Nɪpe Juda magum gep ram gau amöm, manö hag ñɪ aij gö, nɪbi bɪ gau nɪpe bɪ aij yabɪ a göm, mɪñ mɪñ yabɪ gɪla.

Nasared nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪñ udagla

(Mad 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Pen Jisas nɪpe ram mɪnönj Galili anj gau gɪ aj pɪs göm, Nasared am mɪdeia. Daun anɪbu nɪpe nöd mɪdöm majö ga. Juda God nɪp sabe gep ñɪn kale u auö, nɪpe pör gɪmɪdöp rö, magum gep ram u amöm, uraköm God Manö u amgö lɪ nɪñöm hagnɪg ga. 17 Bɪ God manö hagep Aisaia kalɪ klɪñ rɪka köp u nɪp dap ñɪlö, ud pɪñaiöm, manö hagnɪg ga adɪñ u amgö lɪ nɪñöm kalɪp haga, *

18 “Bɪ Kub u yɪp, wög yad gɪmön, a göm,

Ana nɪpe yuö yad aip mɪdöp.

Anɪb u, nɪbi bɪ mög gep rö mɪdpal gau

kalɪp manö aij u hag ñɪnö, nɪñ aij gɪnaböl.

Nɪbi bɪ ñagɪman rö mɪdpal gau

kalɪp hubɪk yunö, arnaböl.

Nɪbi bɪ amgö we göp rö mɪdpal gau

kalɪp gɪnö, amgö ñɪl nɪñnaböl.

Nɪbi bɪ uɪham mɪdpal gau

kalɪp ud aij gɪnö, mɪd aij gɪnaböl.

19 Pen, Bɪ Kub nɪbi bɪ udnab ñɪn aij u mɪñi auöp, a gem,

nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪnabin,” a ga.

20 Jisas manö klɪñ anɪbu amgö lɪ nɪñ hag pɪs göm, köp bad u ud wam wam göm, bɪ köp abad mɪdmɪdöp u nɪp adog ñöm asɪkö nɪñöl gɪ, nɪbi bɪ magum gep ram raul mɪdeila gau magöñhalö amgö juöm nɪp nɪñ ij halö lɪla. 21 Anɪg nɪñeila, Jisas kalɪp haga, “God Manö adɪñ anɪbu ud amgö lɪ nɪñ kalöp hagnö nɪñajim anɪbu, uri anɪg unbö rö nöp göp.

22 Anɪg hagö, manö aij yabɪl haga u nɪñöm, nɪbi bɪ nɪp ñɪñi löm, aiö gɪla. Pen gasɪ ap nɪñöm, “Bɪ anɪbi Josep ñɪ nɪpe nöp aka?” göm, aiö waiö gɪla. *

23 Anɪg haglö, Jisas kalɪp haga, “Pen yad nɪñbin, yɪp hagnabim, Ne wös wameb bɪ, ne ke gɪmön nan ne ke göp u kamɪñ lɪnab. Ne daun pro Kapaneam am mɪdmön, nan gagep rö gaina, yɪd acmal ajajɪp nɪñbun u rö, mɪñi ram mɪnönj ne ke auɪ abe gö yɪd acmal ajö nɪñun,” a gɪnabim. 24 Pen kalöp nɪñö hagabin, bɪ God manö hagep gau, ram mɪnönj ke gau amöm, manö aij u haglö, nɪñö hagaböl a göm udnaböl. Pen ram mɪnönj kale ke u apöm haglö, bɪ hon gau ke hagaböl a göm, manö kalɪp udagnaböl. * 25 Pen nɪñjim! Bɪ God manö hagep Ilaija mɪdeia ñɪn u, nɪbi yadu iru nöp Isrel au mɪdmɪdal. Mɪ mɪthau nɪgan rakɪn unbö kagoɪ jɪñ u, möñ alagö, nan magö ranagö, kɪyö kub yabɪl la. * 26 Isrel nɪbi yadu rɪmnap kɪyö la gau iru yabɪl nöp mɪdeila au, pen God Ilaija nɪp yuö, am daun pro Sarepad ram mɪnönj daun kub Saidon söɪ au amöm, nan gagep rö gö, nɪbi yadu ap nan magö nɪpe iru nöp mɪdeia. * 27 Pen adö anɪbu rö, hainö bɪ God manö hagep Ilaisa mɪdeia ñɪn u, Isrel nɪbi bɪ rɪmnap wös gɪsa la gau iru yabɪl nöp mɪdeila au, pen kalɪp rɪmnap gö kamɪñ laga; Ilaisa bɪ Neman ram mɪnönj mɪlö kub Siria nɪbö u nɪp nöp gö, kamɪñ la,” a ga. *

* 4:17: Ais 61:1-2 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Ki 17:1,7 * 4:26:

1Ki 17:8-16 * 4:27: 2Ki 5:1-14

²⁸ Jisas anig hagö, Juda nibi bi magum gep ram raul mideila gau nijnlö mulu kal yabił lugö, ²⁹⁻³⁰ nıp rıdık gi yu gi dam rul gau yuno umarı a göm, rıdık gi ud arla ji Jisas nıpe ado göm anı kale au amöm ara.

Jisas kijaki aiön pi hag hönyua

³¹ Jisas daun pro Kapaneam, ram mınönj Galili au am midöm, Juda kai God nıp sabe gep nın u nibi bi kalıp manö hag nıa. ³² God Manö u, Jisas klö naij göm kabö göl nöp hagö, kale aiö yabił gıla. * ³³ Pen Juda magum gep ram raul anı bu au, bi kijaki abarı ala ap mideia. Nıpe meg migan dap ranöm wiñ kub alöm haga, ³⁴ “Bi Jisas Nasared nibö! Ne nıhön gınig auban? Hanıp gi naij gınig auban akarı Yad nöp nıjbin. God Bi Uł nıpe u nöp auban,” a ga.

³⁵ Pen Jisas kijaki abarı al mideia anı bu nıp hag göm haga, “Manö hagagmön! Bi u arö gimön höj aru!” a ga. Jisas hagö, kijaki aiön pi höj aröl gi bi anı bu nıp, nibi bi mideila anı u ud yuöm ara. Pen nıp mınıu magö pakaga; kamıj ara.

³⁶ Anig gö, nibi bi nıj mideila gau kale ke hag nıj hag nıj göm hagla, “Bi klö yabił anı bi, manö anı bu gai nıbö dapöm hagö, kijaki gau höj arbal?” ö gıla. ³⁷ Pen Jisas ga manö anı bu ram mınönj anı bu gau magöjhalö ud arla.

Jisas nıbi bi iru nöp gö kamıj la

(Mad 8:14-15; Mak 1:29-31)

³⁸ Pen Jisas Juda magum gep ram u arö göm Saimon ram u ara. Saimon nıbor nıpe u nan gö, hañ romanı nıpe gau magöjhalö mab rö inö me, nibi bi gau apöm Jisas nıp hagla, “Aumön, ne Saimon nıbor nıp gö urak ararı,” a gıla. ³⁹ Hageila, nıpe nıbi nan gö um mideia söl au apöm, nan geia anı bu hag gö nıjöl gi, magö anı bu nöp nıp arö göm ara. Nıp kamıj lö, uraköm, nıbi bi ap mideila gau kalıp nan magö nıa.

⁴⁰ Nıbi bi anı bu au mideila gau, manö anı bu nıjöm, sıdö wad ara magö u, nıbi bi kale mınıa ga gau magöjhalö dap Jisas mideia au daula. Daueila, Jisas kalıp añı añı ud nıjö kamıj la. ⁴¹ Pen nıbi bi kijaki aiön pi nan gau abarı al mideia gau hag yuö, höj amöl gi wiñ kub alöm hagla, “Ne God Nı nıpe!” a gıla. Kale Jisas nıpe Kraıs u nıjöm anı g hageila nıjöm Jisas nıpe kalıp hag göm haga, “Manö ap hagagmim,” a gö, haga rö nıjla. *

Jisas ram mınönj migan rımnıp amöm kalıp manö hag nıa

(Mak 1:35-39)

⁴² Ruö sıb halö, Jisas ram mınönj anı bu arö göm, ke am midaiın, a göm, ram mınönj nöp anı gau ara. Ara pen nıbi bi gau hain amöm, nıp ulıhai nıjöm hagla, “Gau aragmön; hon aıp midaiun,” a gıla. ⁴³ Anı g hageila Jisas haga, “God yıp hag yuö aunö u, amem nıbi bi ke migan rımnıp halö kalıp u rö nöp God nıbi bi udöm abad mideinab manö aij u hag nınabin,” a ga.

⁴⁴ Anı g hagöm, Jisas Juda nıbi bi ram mınönj kale gau magöjhalö gi ajöl gi, am Juda magum gep ram gau amöm, manö aij anı bu kalıp hag nımidöp.

*

5

Jisas hagö kabsal iru nöp uđla

(Mad 4:18-22; Mak 1:16-20)

* 4:32: Mad 7:28-29

* 4:41: Mad 8:29; Mak 3:11-12

* 4:44: Mad 4:23

1 Jisas ñin ap am Ñig Wañö Genesared goł au midöm, God Manö u hag ñö nıñöl gi, nıbi bi iru yabił, manö aij anıbu nıñun a göm, cıro mało ñöl gi aula. * 2 Anıg göl aulö nıñöl gi, Jisas nıña, bi kabsał udep gau ñig magıb mıhöp dap ñig wañö goł anıb au löm, kabsał udep uben gau uł gi mideila. 3 Jisas nıpe Saimon ñig magıb adö u ujanıd löm haga, “Yıp ud neb neb gö, ñig wañö anı söl au dañ arın,” a ga. Hagö, Saimon ñig magıb u ud neb neb gö, Jisas ñig wañö anı söl au amöm ñig magıb adö anıbu asık mıdöl gi, nıbi bi gau kalıp manö hag ña.

4 Manö hag pis göm, Jisas Saimon nıp haga, “Ñig magıb i ñig ułan pırik gi dam ñig wañö anı kub au dañ ammim, uben yumim kabsał udim,” a ga.

5 Hageia, Saimon pen haga, “Bi Kub, mıñi sıbön yanı nöp hon kabsał nıñ aj aj aj, ram halö ru dam löp pen hon kabsał rımnap udagpun. Pe ne anıg hagpan rö, uben u hałöwałö yu nıñun,” a ga. * 6 Anıg hagöl göm uben yulö nıñöl gi, kabsał iru nöp ap uben mıgan u arlö, uben gau ajmanı rauöm, pak gi dö gıñig rö ga. 7 Anıg ga nıñöm, nımam bi ñig magıb adö ap mideila gau kalıp ñin aianı gılo, kale apöm kabsał anıb gau udöm, ñig magıb anıb mıhau lılo, böñ nöp ajmanı rauöm, ñig magıb mıhau piğ lugnıg rö ga.

8-10 Anıg ga nıñöm, Saimon Pida bi nıpe aip ñig magıb adö mideila gau, kabsał iru yabił udla gau nıñöm, gası iru nöp nıñla. Pen Sebedi ñi nıpe Jems aip Jon aip, ñig magıb ap udmil Saimon aip wög jım ñöl gımıdıl bi mıhau, u rö nöp gası iru nıñlö. Pen Saimon am Jisas mideia söl au kugom yımöm haga, “Bi Kub, yad bi nan si nan naij gıpin u, ne ke gau aru,” a ga. Hageia Jisas haga, “Ne piñıñ gagmön. Mıñi ñin i riköm, bi kabsał udep u arö gımön, nıbi bi ud God nıp daupe bi mideinabön,” a ga.

11 Jisas anıg hagö, ñig magıb mıhau dam ñig goł au löm, kabsał nan gau arö göm, Jisas aip amöm ajmıdal. *

Jisas, bi wös hapeb la ap gö, kamıñ la

12 Pen hainö Jisas am daun ap mıdö, bi wös hapeb hañ romanı gau magöñhalö la bi ap apöm, Jisas mideia söl au kugom yımöm nabıc yıñöñ göm, haga, “Ne yıp gö kamıñ lınıg, gö kamıñ lınım,” a ga.

13 Anıg hagö, Jisas haga, “Yau, yad gınö, nöp kamıñ lınım,” a ga. Anıg hagöm, Jisas ñımagö nıpe mlöbö löm bi anıbu ud nıñö, magö anıbu nöp wös hapeb gau böñ nöp hir ga. 14 Wös hapeb gau hir gö, Jisas bi anıbu nıp haga, “Yad nöp ud nıñöñ kamıñ löp u nıbi bi gau hagagmön. Pen bi Mosıs hadame nöp kalı kñıñ riköm haga rö, wös hapeb yıp u kamıñ löp a gımön, am bi God nıp nan sabe gıpal gau kalıp yamön, nan sabe gep u kalıp ñımön hagnmön, ‘Yıp kamıñ löp rö, nan i God nıp sabe gim,’ a gımön. Ne anıg gımön, nıbi bi nıñöm hagnaböl, ‘Nıpe kamıñ löp rö anıg göp,’ a gınaböl,” a ga. *

15 Pen Jisas manö nıpe u, ram mınöñ gau magöñhalö rıgonı rıgonı arö, nıbi bi iru nöp, nıp nıñun a göm, cıro mało ñöm aumıdal. Nıbi bi anıb gau, rımnap manö aij nıpe u nıñıñ aumıdal; rımnap hanıp gö kamıñ lanı a göm aumıdal. 16 Pen ñin rımnap Jisas am ke mıgan ap mıdöm, Nap nıp sabe gımıdöp.

Jisas, bi ñımagö ma kıla ga ap gö, kamıñ la

* 5:1: Mad 13:1-2; Mak 3:9-10 * 5:5: Jon 21:3-8 * 5:11: Mad 19:27 * 5:14: Lep 14:1-32

17 Ñin ap Jisas n̄bi b̄i gau kalip manō hag ñi m̄deia. Perisi b̄i r̄imnap abe, lo manō hag ñeb b̄i r̄imnap abe, ram m̄n̄n̄j Galili an̄j au ram r̄iñg aglō magōñhalō gau n̄bō abe, ram m̄n̄n̄j Judia an̄j au ram r̄iñg aglō magōñhalō gau n̄bō abe, Jerusalem n̄bō abe apōm, Jisas manō hag ñim̄deia au as̄ik m̄deila. Pen B̄i Kub klō n̄pe aip m̄deia u me, Jisas n̄bi b̄i nan ga gau kalip gö kam̄ñ la. 18 Pen b̄i r̄imnap, b̄i ñim̄agō ma k̄ila ga ap ilōñ l̄i dapōm, Jisas n̄p gö kam̄ñ lan̄j a göm, n̄p Jisas m̄d̄öp ram raul m̄gan u ud arun a ḡi gas̄i u n̄ñla. 19 Pen Jisas m̄deia ram u n̄ñla, n̄bi b̄i gau ram raul m̄gan an̄ibu b̄oñ n̄p sis̄i ga. An̄g gö, wip ilōñ l̄i daula an̄ibu, dam ram adō lan̄j am̄m, ram u ud m̄gan hiik̄m, naḡi l̄m, Jisas m̄deia an̄j au ḡiyan̄ yula. 20 Kale gas̄i n̄ñla, Jisas gö kam̄ñ l̄in̄m r̄o l̄öp, a göm n̄ñeila r̄o, Jisas gas̄i kale u n̄ñm, b̄i ñim̄agō ma k̄ila ga u n̄p haga, “B̄i n̄ñeb yad, nan si nan najj ḡipan gau n̄ñem arō gabin,” a ga. * 21 Jisas an̄g hagō, b̄i Perisi gau abe, b̄i lo manō hag ñeb b̄i gau abe, gas̄i an̄j kale gau n̄p ke n̄ñm hagla, “B̄i an̄bi ban? N̄pe God n̄p hag juöl ḡi hagab. God n̄pe añi n̄p me nan si nan najj ḡipal gau n̄ñm arō ḡin̄m r̄o l̄öp,” a göm, gas̄i kale u n̄p n̄ñla.

22 Pen gas̄i n̄ñeila an̄ibu, Jisas ke r̄ik n̄ñm haga, “Kale n̄ñm ḡin̄g yip gas̄i najj n̄ñabim?” 23 B̄i ap b̄i ap n̄p hagnab, ‘Nan si nan najj ḡipan gau n̄ñem arō gabin,’ a ḡinab u, kale aiḡöl ḡimim n̄ñabim n̄pe manō n̄ñm hagab aka manō pir alab̄ñ Pen b̄i ñim̄agō ma k̄ila göp ap m̄deinab, b̄i ap n̄p hagnab, ‘Ne m̄ñi n̄p urak aru,’ a ḡinab u, kale aiḡöl ḡimim n̄ñabim n̄pe manō n̄ñm hagab aka manō pir alab? 24 B̄i Ñi n̄pe n̄bi b̄i m̄n̄n̄j nabōñ it i nan si nan najj ḡipal gau n̄ñm arō ḡin̄m r̄o l̄öp u, kale manō an̄ibu manō n̄ñm a ḡimim n̄ñ udmim a gem, manō an̄g göl hagn̄g gabin,” a ga. An̄g hagōm, Jisas b̄i ñim̄agō ma k̄ila ga u n̄p haga, “Ne m̄ñi n̄p urakm̄n, n̄p ilōñ l̄i daubal abañ bad u udm̄n, adō ḡi ram ne aru,” a ga. * 25 An̄g hagō, n̄bi b̄i gau n̄ñm̄dlō n̄ñöl ḡi, magō an̄ibu n̄p urak̄m, n̄p ilōñ l̄i daula abañ bad an̄ibu udm̄n, God n̄p aij a göl ḡi, ram n̄pe ara. 26 An̄g gö, n̄bi b̄i n̄ñm̄deila gau magōñhalō pa ḡiñ göm, God hib u dap ranöl ḡi hagla, “M̄ñi nan ke n̄bō yab̄iñ gajip n̄ñbun,” a göm, aiō waiō ḡila.

*Jisas b̄i n̄pe Lipai n̄p uda
(Mad 9:9-13; Mak 2:13-17)*

27 Pen hainō Jisas am̄m n̄ña, b̄i dak̄is udep ap dak̄is ñeb ram raul m̄gan u as̄ik m̄deia. Hib n̄pe u Lipai. Jisas n̄p n̄ñm haga, “Ne aum̄n, yad aip arul,” a ga. 28 Hageia, Lipai urak̄m, wög ḡim̄d̄öp u arō göm, nan n̄pe gau magōñhalō arō göm, Jisas aip arlō.

29 Pen Lipai ñiñ l̄m, Jisas n̄p nan magō kub ram n̄pe u lau l̄m, b̄i dak̄is udep r̄imnap, n̄bi b̄i r̄imnap iru n̄p w̄iñ alō apōm, Jisas aip as̄ik̄m nan magō ñiñeila. 30 Pen Jisas kale aip nan magō ñiñeila u n̄ñm, b̄i Perisi r̄imnap abe, b̄i lo manō hag ñeb kale r̄imnap abe apōm, Jisas b̄i n̄pe gau kalip hagla, “Kale n̄ñm ḡin̄g n̄bi b̄i nan si nan najj ḡipal gau abe, b̄i dak̄is udep gau abe aip as̄ik̄mim nan ñiñabim?” ö ḡila. *

31 An̄g haglō, Jisas manō an̄ibu n̄ñm kalip pen hagōm haga, “N̄bi b̄i kam̄ñ m̄dpun a ḡipal gau, wös wameb b̄i w̄iñ alagpal; n̄bi b̄i nan göp gau n̄p, han̄p gö kam̄ñ lan̄j a göm, wös wameb b̄i w̄iñ albal. 32 An̄b unbō r̄o n̄p, yad n̄bi b̄i, m̄d aij ḡipan a göm gas̄i n̄ñbal gau, kalip hagn̄g auagpin; n̄bi b̄i, hon nan si nan najj gun, m̄d aij gagpun, a göm gas̄i n̄ñbal gau, kalip

* 5:20: Luk 7:48; Ais 43:25 * 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2

hagnig aubin. Yad kalip manö aij hag ñinö, kale manö yad u nñj udöm, nan najj gipal gau, nñhön ginig anig gipun a göm, arö göm, God hagöp rö nöp göl,” a gem aubin.

*God nñp sabe gep gasi u nöp nñjöm nan magö ññjagla
(Mad 9:14-17; Mak 2:18-22)*

³³ Pen kale rñnnap Jisas nñp hagla, “Jon bñ nñpe gau abe, Perisi bñ kale gau abe ññn rñnnap, God nñp nöp gasi aññ nñjun, a göm, nan magö ññjagöm kiyö nöp midöm, God nñp sabe gipal. Pen bñ ne gau nan magö ññjöl gi, ññg ññjöl gi nöp midpal,” a gila.

³⁴ Anig hageila, Jisas kalip pen haga, “Bñ ap nñbi udöm, nñbi bñ nñpe gau aip nan kub ññjnaböl u, bñ rñnnap uraköm, nñhön ginig anig gabim a göm hagagnaböl. * ³⁵ Pen hainö bñ rñnnap apöm bñ anñbu ud arlö, ññn anñbu nñbi bñ nñpe gau mög gö, nan magö ññjagnaböl,” a ga.

³⁶ Pen Jisas manö hod riköm kalip haga, “Wañj nöd nñbö ap gi dö geinab u, wañj gñsön nñbö ap ud gi dö göm, dap al dör gilö, adñp adñp lagnab. Ke ke yabñ löm, mñhönjöl najj yabñ ginab. ³⁷ Pen ññg wain u, u rö nöp. ññg wain kamñj u udöm, kaj meme hañ mñlep mñgan yan hoñ gappal. Nñhön ginig: hoñ göm mame ññlö, ran ap ranöm, bñj najj yabñ hagöm pak gi dö göm hoñ gö, kaj meme hañ u abe najj ginab. ³⁸ Gasi anñbu nñjöm me, ññg wain kamñj udöm, kaj meme hañ kamñj mñgan u nöp hoñ lep. ³⁹ Pen nñbi bñ ññg wain nöd nñbö hadö ññjbal gau, hainö ññg wain kamñj gñsön nñbö u ññjöl kalip aij gagnab; ‘Ññg wain nöd nñbö u aij,’ a ginaböl,” a ga.

6

*“Yñharñj mñdep ññn i nñhön ginig anig gabim?” ö gila
(Mad 12:1-8; Mak 2:23-28)*

¹ Hainö Juda God nñp sabe gep ññn ap, Jisas bñ nñpe gau aip wid wög adñj anñ au amöl gi, bñ nñpe gau wid magö anñb gau rñnnap rik ññmagö adö kale au löm, hañ pak yuöm ññjöl gi arla. * ² Anig geila, bñ Perisi rñnnap nñjöm hagla, “Kale nñhön ginig God nñp sabe gep ññn wög gagep i, wid magö hañ pak yumim wög gabim?” ö gila. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas bñ nñpe gau gila anñbu najj gagla u nñjöm, bñ Perisi gau kalip haga, “Depid hadame nöp bñ nñpe gau aip kiyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö u löm, bñ yñharñj ññjagpal, bñ God nñp nan sabe gipal gau nöp ññjbal bred u, Depid hag nñjö, nñp ññlö, bñ nñpe gau aip ññjla. Kalip kiyö lö gila aiud anñbu God Manö kalñ kññ rñkla u, kale nñjagpim ar?” a ga. *

⁵ Jisas manö ap halö hagöm haga, “Bñ ññn nñpe Bñ Kub midöm, ññn yñharñj mñdep ññn u, nñhön ginam a ginab u, ginab,” a ga.

Jisas, bñ ññmagö pñno ga ap gö, kamñj la

⁶⁻⁷ Pen Juda God nñp sabe gep ññn hain ap, Jisas Juda magum gep ram u amöm, kalip God Manö u hag ññlö gi mñdeia. Ram raul mñgan anñbu, bñ ññmagö pñno ga ap mñdeia. Bñ Perisi gau abe, bñ lo manö hag ñeb bñ gau abe, bñ anñbu nñp ññjla rö, Jisas nñpe God nñp sabe gep ññn i nñp gö kamñj linab aka nñhön gö, nñp hag gun a göm, nñp nñj ij halö li mñdeia. ⁸ Pen

* 5:34: Jon 3:29 * 6:1: Dud 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

gası nıηla anıbu, Jisas ke nıηöm, bı ñımagö pıno ga anıbu nıp haga, “Ne urakmön anı auı au,” a ga. ⁹ Hageia, urak auö nıηöl gı, Jisas bı Perisi gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe kalıp haga, “Yıharıη mıdep ñın i rö, nıbi bı gau kalıp ud aij gınabun aka, yıharıη mıdep ñın uri a gun, kalıp arö gınabun? Kalıp gıno urak aröl aka kalıp arö gıno umöl?” ö ga. ¹⁰ Anıg hagöm, kalıp nıη gus gus göm, bı ñımagö pıno ga u nıp haga, “Ñımagö ne u mılöbö lı!” a ga. Hagö, ñımagö nıpe mılöbö lö nıηöl gı, adıη kamıη la.

¹¹ Jisas bı anıbu nıp gö kamıη la u nıηöm, bı Perisi gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, mulu kalı yabıt nıηöm, Jisas nıp nıhön gun a göm, hag nıη hag nıη gı mıdeıla.

Jisas bı nıpe unbö mıgan laη uda

(Mad 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Pen ñın anı buı au, Jisas Nap nıp hagnabin, a göm, dum ilö laη amöm, Nap nıp sabe gı mıdö mıdö, ram rua. ¹³ Pen ruö sıdö aua magö u, bı nıpe gau magöηhalö hagö aueıla, bı nıpe unbö mıgan laη kalıp ud asık ke löm, kale bı manö yad ud arep gau mıdeınabım, a göm hag la. ¹⁴⁻¹⁵ Bı nıpe hag la anıb gau hib kale me: ap Saimon, hainö Jisas hib nıpe ap löm Pıda a ga; ap Edru, Saimon nımam nıpe u; ap Jems; ap Jon; ap Pılıp; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñı nıpe u; ap Saimon hib atog Saimon Selod a gımıdal u; ¹⁶ ap Judas, Jems ñı nıpe u; ap Judas Iskarıod. Nıpe nöp me hainö Jisas al pak lılaη a göm, nıp mumug nıηa.

Nıbi bı iru nöp Jisas mıdeıla au aula

¹⁷ Pen Jisas bı nıpe anıb gau aıp dum ilö laη arö göm, au gıyanı gı am ban aij yan mıdlö nıηöl gı, nıbi bı iru nöp, nıp nıηun a göm, ap magum gıla. Nıbi bı anıb gau, rımnap Jerusalem nıbö, rımnap ram mınöη Judia gau nıbö gau nıbö, rımnap ram mınöη nabis daun kub mıhöp Daia Saidon nıbö, ¹⁸ Jisas manö nıpe nıηun, hanıη nan göp gö kamıη lı nım a göm aueıla. Nıbi bı kıkakı aıön pi nan gau abanı alö mıd aij gagla gau, Jisas gö kamıη la. ¹⁹ Pıdöη nıp nıbö apöm, kalıp nan nıhön nıhön ga gau gö, magöηhalö kamıη laıη u nıηöm, nıbi bı anıb gau magöηhalö apöm, hon abe Jisas nıp ud nıηun a göm, nıp cıro maıo ñöm aula.

Nıbi bı mög gep rö gau hainö mıñ mıñ gı naböl

(Mad 5:1-12)

²⁰ Jisas bı nıpe gau kalıp amgö nıηöl gı haga,

“Kale nıbi bı mög gep rö mıdpım gau,
God kalıp ud aij göm abad mıdeınab.

Gası anıbu nıηmım
mıñ mıñ gımım.

²¹ Kale mıñı kıkıyö kub löp gau,
hainö kıkıyö lagnab.

Gası anıbu nıηmım
mıñ mıñ gımım.

Kale mög gö, mıtöη magö gabım gau,
hainö aij gö nıηöl gı, mıhol gı nabım.

Gası anıbu nıηmım
mıñ mıñ gımım. *

²² Bı ñı nıpe nıp cıg mıdpe, nıbi bı gau
kalöp mulu kalı nıηöm, jı nıηöm,

* 6:21: Rep 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

nɪbi bɪ najj anɪb gai i, bɪ an aip mɪdeinaböl, a göm,
kalöp hib gasɪ najj nɪɲöm
manö udöm hag jueinaböl u,
kale mɪñ mɪñ gɪmim. *

²³ Gɪnaböl anɪbu, nɪhi itaɲ kale gau,
bɪ God manö hagep gau kalɪp gɪmɪdal rö nöp kalöp gɪnaböl.
Anɪb u nɪɲmim, God hanɪp ud aij yabɪɪ gɪnab
ram mɪnönɲ nɪpe adö laɲ au, a gɪmim,
aij a gö nɪɲöl gɪ, ñɪn ma ju adö adö gɪ uraköl gɪ,
mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdaimim.

Kale nɪɲ aij gɪmim

²⁴ “Pen kale nɪbi bɪ mani nan iru mɪdöp gau
nɪɲ aij gɪmim.

Nan kale udep rö u,
mɪnönɲ nabönɲ adö it i hadö udpim.

²⁵ Pen kale mɪñi nan magö rö ñɪɲ gɪpe gɪpe mudun göp gau,
hainö kɪyö lɪnab u nɪɲ aij gɪmim.

Pen kale mɪñi manö mɪhol uɪb gɪ mɪdpim gau,
hainö mög gö mɪtönɲ magö gɪ mɪdeinabim.

²⁶ Pen kalöp hib dap ranöl gɪ nöp mɪdeinaböl u,
kale nɪɲ aij yabɪɪ gɪmim.

Nɪhi itaɲ kale gau, bɪ God Manö piral hagemɪdal gau,
kalɪp unbö rö gɪmɪdal.

Koɪmaɪ kale gau kalɪp mɪdmagö lɪmim (Mad 5:38-48)

²⁷ “Pen nɪbi bɪ manö yad nɪɲabim gai i. Koɪmaɪ kale gau kalɪp mɪdmagö
lɪmim. Nɪbi bɪ kalöp mulu lugö nɪɲbal gau kalɪp ud aij gɪmim. ²⁸ Nɪbi bɪ
kalöp hag juaiöl, God kalɪp abad mɪdeianɲ a gɪmim, nɪp sabe gɪmim. Nɪbi
bɪ kalöp gɪ najj gaiöl, kalɪp God nɪp sabe gɪmim. ²⁹ Pen nɪbi bɪ rɪmnap
kalöp alaun böɲ lap pakaiöl, ado gɪmim, böɲ lap u rö nöp paköl. Pen nɪbi bɪ
rɪmnap kolsior kale u udaiöl, sior u rö abe udim a gɪmim, haɪöwaɪö ñɪmim.
³⁰ Nɪbi bɪ rɪmnap nan mɪdagainɪm asɪb hagaiöl, kalɪp ñɪmim. Pen nan kale
ap nɪɲöm udaiöl, hanɪp adog ñɪmim, a gɪmim hagagmim. ³¹ Hanɪp gɪlaɲ a
gɪmim gasɪ nɪɲbim rö u, kale ke nɪbi bɪ rɪmnap gau kalɪp u rö nöp gɪmim.
*

³² “Nɪbi bɪ kalöp mɪdmagö lɪbal gau nöp mɪdmagö lɪnabim u, God kalöp
aigöl göm nɪɲö, aij gɪnabɲ Nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal gau, nɪbi bɪ kale ke
gau u rö nöp pen pen mɪdmagö lɪbal. ³³ Pen nɪbi bɪ kalöp ud aij gɪpal gau
nöp kalɪp gɪ aij gɪnabim u, God kalöp aigöl göm nɪɲö, aij gɪnabɲ Gɪnabim
anɪbu, nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal gau gɪpal rö nöp gɪnabim. ³⁴ Nan ñɪno
pen ñɪnaböl a gɪmim, gasɪ u nöp nɪɲmim nan ñɪnabim u, God kalöp aigöl
göm nɪɲö, aij gɪnabɲ Gɪnabim anɪbu, nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal gau gɪpal
rö nöp gɪnabim. ³⁵ Anɪb u, koɪmaɪ kale gau mɪdmagö lɪmim, kalɪp gɪ aij
gɪmim, nan haɪöwaɪö ñɪmim. Hanɪp pen ñɪnaböl a gɪmim, gasɪ u nɪɲagmim.
Anɪg geinabim u, God klö yabɪɪ adö laɲol mɪdöp u, ñɪ pai nɪpe mɪdeinabim.
Nɪpe göp rö geinabim u me, kalöp hauɪ gagöm, pen aij ñɪnab. God nɪpe nɪbi
bɪ nan si nan najj gɪpal gau abe, nɪbi bɪ nɪp, aij a göp, a gagpal gau abe,

* 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pɪ 4:14 * 6:31: Mad 7:12

kalip u rö nöp gi aij gab. ³⁶ Nap kale nibi bi mög niñöm ud aij göp rö, kale u rö nöp nibi bi mög niñmim ud aij gi+mim.

Nibi bi gau kalip manö kub haggmim

³⁷ “Kale nibi bi rimmnap, ‘Anig anig gipim rö, kale nibi bi naj midpim,’ a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp, ‘Anig anig gipim rö, kale nibi bi naj midpim,’ a gagnab. Kale nibi bi rimmnap manö kub haggmim, ‘Kale nibi bi naj, pen udnabim,’ a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp manö kub hagöm, ‘Kale nibi bi naj, pen udnabim,’ a gagnab. Nibi bi gau kalöp gi naj geinabol u niñmim arö geinabim u, God nan naj kale gipim u, u rö nöp niñöm arö ginab. * ³⁸ Nan kale gau nibi bi gau kalip hałowalö ñeinabim u, God kalöp pen u rö nöp hałowalö yabiñ ñinab. Kale skel niñön rö udmim nibi bi gau kalip nan niñme li ñinabim u rö, God skel anibu nöp ud kalöp u rö nöp nan niñme li ñinab,” a ga. *

³⁹ Pen Jisas manö ap hod riköm haga, “Bi amgö we ginab ap, bi amgö we ap niñ, adan anig anig midöp a göm yamagnab. Niñön ginig: niñpe anig gö, miñhönögöl ulöm miñgan yan ap lug paknabil. * ⁴⁰ Nibi bi skul haggal gau, am skul haggal magö u, hag ñeb bi kale gau kalip adö lañ midaggal. Pen hainö skul u hag piñ gi aij göm me, hag ñeb bi kale gau aip adip adip miñdeinabol. *

⁴¹ “Pen niñön ginig mab po amgö kalöp ke pak pañu gi midöp u niñ haggim wasö, namam nan aciñ amgö niñpe midöp u nöp niñ haggim? ⁴² Mab po kub amgö kalöp pak pañu gi midöp u nöd ud yube, amgö kale amgö yabiñ lö, hainö namam nan aciñ pro amgö niñpe midöp u, ud yuun a gi+mim haggim,” a ga.

Mab aij pilöp, mab naj pilöp

⁴³ “Pen mab aij ap magö naj ap piñagnab; pen mab naj ap magö aij ap piñagnab. ⁴⁴ Anib u, mab gau magö piñnab u niñöm, mab u aij, mab u naj a göm niñnabol. Nagi miñgañib u kia magö piñagnab. Nagi gablog u papo magö piñagnab. ⁴⁵ Nibi bi aij gau, hibur gasi midmagö an kale dan aij midöp rö, gi aij gipal. Nibi bi naj gau, hibur gasi midmagö an kale dan naj midöp rö, gi naj gipal. Pen nibi bi aigale nibi bi rö midpal u, manö hagnabol u nöp apdi niñun, nibi bi gau aij, nibi bi gau naj a gun niñnabun.

Bi miñöp ram miñöp gilö (Mad 7:24-27)

⁴⁶ “Yip Bi Kub hon, Bi Kub hon, a gipim u pen niñön ginig manö haggim u hain gaggim? * ⁴⁷ Nibi bi manö yad u niñöm, haggim rö gipal gau, manö hagnig gabin i rö midpal. ⁴⁸ Nibi bi manö yad u niñöm, haggim rö ginabol gau, bi ram gi lniñ geinab, ulöm miñlö udöm, ram padö kabö adö au li aij göm, ram adö anibu nöp gi lñab rö midnabol. Anig gö, niñg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gi ud arnam a gi wasö niñöm, ram gi aij ginab anibu piñdön nöp miñdeinab. ⁴⁹ Pen nibi bi manö yad u niñöm, haggim rö gagnabol gau, bi ram gi lniñ geinab, ulöm miñlö udagöm, ram padö lagöm, yñharñ ram miñnön adö adö au gi lñab rö midnabol. Anig gö, niñg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gi ud arnam a göm, magö anibu nöp ram halö böñ nöp ud arö, miñnön cög nöp miñdeinab.

* **6:37:** Mad 6:14 * **6:38:** Mak 4:24 * **6:39:** Mad 15:14 * **6:40:** Mad 10:24-25 * **6:46:** Mad 7:21

7

*Jisas bî wög gî ñeb ap gö kamîŋ la
(Mad 8:5-13)*

¹ Jisas nîbi bî anîb gau kalîp manö anîbu hag ñi pîs göm daun pro Kapaneam ara. ²⁻³ Pen daun anîbu, bî kub ami bî iru nöp abad mîdmîdöp bî ap mîdeia. Bî rîmnap Jisas ap Kapaneam mîdöp a gîlô, manö anîbu nîjöm, Rom ami bî kub Juda bî manö ud asîkep rîmnap hag yuöm haga, “Bî nagî wög gî ñeb aij yabîl yad ap nan göp umnîg gab nîjöm kale am Jisas nîp hag nîjîmim ut gî daube, nîp gö kamîŋ laŋ,” a ga. ⁴⁻⁵ Hagö, kale Jisas mîdeia au amöm, nîp manö klô neb neb göm hagla, “Ami bî abad mîdep bî kub ap, bî aij yabîl. Hanîp Juda nîbi bî gau mîdmagö löm pör abad mîd aij göp. Magum gep ram hanîp ap gî la. Anîb u, ne ammön bî nagî wög gî ñeb nîpe u gö kamîŋ lînam,” a gîla.

⁶ Kale hageila nîjöm Jisas kalîp aip am am ram au söl au amöl gîlô nîjöl gî, ami bî abad mîdep anîbu bî nîjeb nîpe rîmnap hag yuö, am Jisas nîp nable paköm hagla, “Bî ami abad mîdep bî hon u nöp hagöp, ‘Bî Kub, yad bî aij wasö, ram yad u ma ilön auagmön. ⁷Yad bî aij rö nöp nînam, pen yad nîjîbin, God nöp aip mîdöp rö, ‘Kamîŋ laŋ,’ manö u nöp hagaimön, bî yad nan göp anîbu kamîŋ lînim. ⁸Bî kub yabîl ap yîp abad mîdöp; yad ke pen ami bî gau kalîp abad mîdem, ‘Arim!’ a gîno arbal; ‘Auim!’ a gîno aubal; ‘Wög anîbu gim!’ a gîno gîpal,’ a göp,” a gîla.

⁹ Anîg haglö, Jisas, bî anîbu gasî nîpe ke nîjöm anîg hagöp a göm, aiö göm, nîbi bî nîp hain göm aueila gau kalîp haga, “Ami bî Rom nîbö u, yîp nîj u pdîdöŋ göp. Nîpe göp anîbu, Isrel bî ap unbö rö göp yad nîjagpîn yabîl,” a ga.

¹⁰ Pen ami bî abad mîdep bî u, bî nîpe gau ado gî amöm nîjla, bî nan ga anîbu hadö kamîŋ la.

Jisas nîbi adu ñî nîpe uma u nîp gö, kamîŋ ara

¹¹ Ñîn anî bu nöp, Jisas aip bî nîpe gau aip Nen daun arla. Nîbi bî gau iru yabîl nöp aip arla. ¹² Daun aîjõŋ îl söl au amjaklö nîjöl gî, nîbi adu ap ñî aîŋ nîpe yag daua uma u, wîp ilõŋ löm daueila. Nîbi bî iru nöp daun anîbu nîbö apöm nîbi anîbu aip aueila. ¹³ Jisas nîbi adu anîbu nîp nîjõ, mög gö haga, “Mîtõŋ gagmön,” a ga. ¹⁴ Anîg hagöm, nîpe amöm wîp ilõŋ lî daueila mab u ud nîjõ nîjöl gî, bî ilõŋ daueila gau pdîdöŋ gîla. Jisas bî praj uma u nîp haga, “Ñî me, nöp hagabin, urak!” a ga. ¹⁵ Anîg hagö, ñî urak asîköm manö hagö nîjöl gî, Jisas nîme nîp, ñî ne u, a göm ud ña. *

¹⁶ Pen nîbi bî nîj mîdeila gau magõŋhalö pa gîlî göm, God hib nîpe u dap ranöl gî hagla, “God manö hagep bî kub yabîl hanîp auöp. God hanîp gî ñînîg auöp,” a gîla. *

¹⁷ Jisas ga anîbu nîjöm, aiud udlö, manö anîbu Juda nîbi bî ram mînõŋ kale gau gau amöm, ram mînõŋ ke gau gau magõŋhalö ara.

Jon Bî Ñîg Pak Ñeb bî nîpe mîhöp Jisas nîjîng arlö

¹⁸ Jon bî nîpe gau, Jisas ga rö magõŋhalö nîjöm, am Jon nîp hag ñîlô, bî nîpe mîhöp hagö aueilö haga, ¹⁹ “Kale mîhõŋ ammîl Bî Kub nîp hag nîjîmil, ‘Ne Mesaia pör abad mîdpun u nöp auban aka bî ke nîbö ap halö abad mîdaiun?’ ö gîmil,” a ga.

* 7:15: 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 * 7:16: Luk 1:68

²⁰ Hageia, bî mîhau Jisas mîdeia au ammil haglô, “Jon bî ñîg pak ñeb u halîp bî mîhôn hagôp, ‘Kale mîhôn ammil Bî Kub hag nîjmil, “Ne Mesaia pôr abad mîdpun u nôp auban aka bî ke nîbô ap halô abad mîdaiun,” a gîmil,’ a gôm, hol mîhôn hag yuô, nôp hag nîjîng aubul i,” a gîlô. *

²¹ Pen kale mîhôn anîg hagmil nîj mîdlô nîjôl gî, Jisas nîbi bî iru nôp nan adô ke ke ga gau gô kamîj la; nîbi bî iru nôp mîña ga gau gô kamîj la; nîbi bî iru nôp kîjaki aiôn pi aban al mîdeia gau gô kamîj la; nîbi bî iru nôp amgö we ga gau gô amgö ñîl nîjla. ²² Anîg gôm, Jisas bî anîb mîhau kalîp haga, “Kale mîhôn ado gî ammil Jon nîp hagmil, ‘Hol am nîjbul, bî anîbu nîbi bî amgö we ga gau gô amgö ñîl nîjbal; nîbi bî ma bôn nôp naij ga gau gô kauyan ajaböl; nîbi bî hañ roman wôs hapeb la gau gô mîlep göp; nîbi bî rîmîd mîgan pîl göp gau gô manô apdi nîjabol; nîbi bî umbal gau gô kamîj mîdpal; nîbi bî mög gep rô gau manô aij u hagab nîjabol. * ²³ Nîbi bî yîp gasî nîjôm cîg göl gî nôp mîdeinabol gau, mîñ mîñ yabîl gînabol,’ a gîmil,” a ga.

²⁴ Anîg hagö, bî Jon manô daulö mîhau ado gî arlô nîjôl gî, Jisas nîpe, Jon nîp manô adö u hagôm nîbi bî mîdeila gau kalîp haga, “Kale nöd ram mînôn kabö nôp mîdöp an au arbe ñîn u, nîhôn nîjîng arben Kale hod mîlô añî ap yîgön ud anja gî dan i göp ap nîjîng arbe? ²⁵ Kale nîhôn nîjîng arben Bî waîj aij yabîl yîmôb ap nîjîng arben Anîbu wasö. Bî waîj aij yabîl udöm, nan aij aij udun a gôm gasî nîjbal gau, bî kub ram gau nôp hanbal. ²⁶ Pen kale nîhôn nîjîng arben God manô hagep bî ap nîp nîjîng arbe akan Nîjô me, God manô hagep bî ap nîp nîjîng arbe, pen bî Jon nîjbe u nîpe wög adö ke nîbô gîng aua. * ²⁷ Bî Jon u me, hadame ram God Manô u kalî kliñ rîkôm hagla,

‘Bî manô hagep yad u hag yunö, nöd amöm,
nîbi bî gau kalîp hag ñî aij gînab;

hainö ne ke hag yunö nînabön,’ a gôm kalî kliñ rîkla. *

²⁸ Kalöp hagabin, nîbi bî nöd mîdmîdal gau abe, nîbi bî mîñî mîdpal gau abe magöñhalö nîbi bî yîharîj, Jon bî kub. Pen God nîbi bî yîharîj gau udöm ram mînôn nîpe kumi kabö adö lan au abad mîdeinab gau, kale Jon rô mîdageinabol; kale nîbi bî kub mîdeinabol,” a ga.

²⁹ Nîbi bî gau, bî dakîs udep gau halö, nöd Jon nîp aula, kalîp magöñhalö ñîg pak ña. Anîg gö, Jisas manô haga u nîjôm hagla, “God adan nîpe nôp kabö rô mîdöp,” a gîla. * ³⁰ Pen bî Perisi abe, bî lo manô hag ñeb bî kub gau abe kale, God kalîp nîhôn nîhôn gîlan a ga u gasî kale ke nîjôm pa jö nîjôm, Jon hanîp ñîg pak ñan a gôm auagla. *

³¹⁻³² Pen Jisas nîbi bî anîb gau kalîp manô ap hagôm haga, “Nîbi bî mîñî ñîn i mîdpim gau yad nîjbin, kale ñî pai pro gau, nîbi bî magum gep ka au asîkôm, ñî pai pro rîmnap meg mîgan dap ranöm hag amîl apîl gôm hagpal, ‘Hon alîj pu gîno, kale nîhôn gîng kugom ralagpimj Pen kîmap mîtôn gep rô ap hagno, kale nîhôn gîng mîtôn gagpim?’ ö gîpal rô u, kale gîpim. ³³ Nîhôn gîng: Jon bî ñîg pak ñeb u apöm, nan magö ñîjagöm, ñîg wain ñîjagöm gö, kale nîp hag jumim hagpim, ‘Bî kîjaki aiôn pi aban alöp mîdöp u,’ a gîpim. ³⁴ Pen mîñî yad Bî Ñî nîpe apem, nan ñîjem, ñîg wain ñîjem gîno, yîp hag jumim hagpim, ‘Nan iru ñîjôm, ñîg wain ñîjôm göp u

* 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rep 1:8

* 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

* 7:26: Luk 1:76

* 7:27: Mal 3:1

* 7:29: Luk 3:12

* 7:30: Mad 21:32

me, n̄pe n̄bi b̄ nan si nan najj ḡipal b̄ gau, b̄ dak̄is udep b̄ gau, b̄ kale ap m̄döp u, a ḡipim. * 35 Pen n̄bi b̄ God Manö aij u n̄n̄ udöm, hain göm, ḡi aij göm, m̄d̄ aij geinabol u, n̄bi b̄ gau kal̄ip n̄n̄öm hagnabol, God Manö u manö n̄n̄ö yab̄t̄, a ḡinabol,” a ga.

B̄ si udm̄döp n̄bi ap

36 B̄ Perisi ap hib n̄pe Saimon. N̄pe Jisas n̄p haga, “Ne aumön ram yad u nan magö n̄n̄ul,” a ga. Hagö, Jisas ram n̄pe u amöm nan magö n̄n̄lö n̄n̄öl ḡi, 37 n̄bi daun an̄bu m̄döp nan si nan najj ḡim̄döp manö ap n̄n̄a, Jisas b̄ Perisi ram amöm aip nan n̄n̄ailö. An̄b u n̄n̄öm, n̄ig hañ̄n̄ aij auep kabö barol ud r̄im l̄la ap dapöm, * 38 Jisas m̄deia jöl adö gau apöm, ma it̄ au m̄t̄ön̄ ḡi m̄deia. An̄ig göl m̄t̄ön̄ gö n̄n̄öl ḡi, amgö n̄ig u ḡi dö ḡi Jisas ma adö yan̄ lugö, umagö n̄pe u ud l̄t̄i ḡi yuöl ḡi, ma k̄id n̄pe u bom haluöm, mulu n̄n̄öm, n̄ig hañ̄n̄ aij auep an̄bu ma k̄id n̄pe adö au l̄ ña. 39 An̄ig geia, b̄ Perisi Saimon u, gas̄i magö n̄pe u nöp gas̄i n̄n̄öm n̄p ke haga, “B̄ an̄bi b̄ God manö hagep kabö göl m̄daiböp, n̄bi an̄bi n̄pe nan si nan najj ḡim̄döp n̄bi najj ap apöm n̄p ud n̄n̄ab u r̄ik n̄n̄böp,” a ga.

40 Jisas pen, b̄ Perisi gas̄i n̄n̄a an̄bu n̄n̄öm, n̄p haga, “Saimon, manö yad añ̄i ap m̄döp nöp hag n̄n̄ig gabin,” a ga.

Hageia, Saimon haga, “Manö hag ñeb b̄ yad, manö an̄bu hag,” a ga.

41 Hageia, Jisas manö hod r̄iköm haga, “B̄ ap uraköm, b̄ m̄thöp kal̄ip b̄ ap paip hadred (500) denariai ñöm, ap pipdi denariai (50) ñn̄ab. 42 Pen hainö b̄ an̄b m̄thau pen ñeb rö lagö, b̄ mani n̄n̄ab an̄bu kal̄ip m̄thön̄ hagnab, ‘Arö ḡimil. Mani kalöp m̄thön̄ n̄bin u, pen ñul a ḡimil gas̄i u n̄n̄agmil,’ a ḡinab. An̄ig hagö, b̄ an̄ b̄ an̄bu n̄p m̄dmagö yab̄t̄ l̄nab, b̄ nan nabön̄ kub m̄deinab u aka b̄ nan nabön̄ pro m̄deinab u?” ö ga.

43 Hageia, Saimon haga, “Gas̄i yad n̄n̄bin u, b̄ nan nabön̄ kub m̄deinab u,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “N̄n̄ö yab̄t̄ hagpan,” a ga. 44 An̄ig hagöm, Jisas ado ḡi, n̄bi u n̄p n̄n̄öm, Saimon n̄p haga, “N̄bi i n̄p nön̄. Yad ram raul m̄gan nöp i auaj̄in, ne n̄ig ap udmön̄ ma ȳip l̄k̄ ḡi yuep r̄imnap ñagpan, j̄i n̄bi an̄bi, amgö n̄ig n̄pe u ḡi dö ḡi lugöm ma yad n̄ig lö, umagö n̄pe udöm l̄t̄i ḡi yuöp. 45 Ne ȳip bom haluagan, j̄i n̄bi i, yad ram raul m̄gan nöp apjakaj̄in magö u rikö, n̄pe ma k̄id yad bom haluöl ḡi nöp m̄döp. 46 Ȳip wel nab̄c cög laj̄ l̄ ñagpan, j̄i n̄bi i n̄pe ma k̄id yad n̄ig hañ̄n̄ aij auep u l̄ ñöb. 47 An̄b u, nöp hagabin, n̄bi an̄bi nan si nan najj iru nöp göp u n̄nem arö ḡipin. An̄b u, ȳip pen m̄dmagö yab̄t̄ löp. Pen n̄bi b̄ nan si nan najj pro pro ḡipal gau n̄nem arö ḡinö, ȳip pen m̄dmagö pro pro l̄bal,” a ga.

48 Pen Jisas an̄ig hagöm n̄bi an̄bu n̄p haga, “Nan si nan najj ḡipan gau n̄nem arö gabin,” a ga.

49 An̄ig hagö, b̄ n̄pe aip nan n̄n̄eila gau, kale ke hag n̄n̄ hag n̄n̄ göm hagla, “B̄ an̄bi n̄hön̄ ḡin̄ig göm, ‘Nan si nan najj ḡipan gau n̄nem arö gabin,’ a gab?” ö ḡila.

50 An̄ig hageila u pen Jisas n̄bi an̄bu n̄p haga, “Gas̄i ne ke u nöp n̄n̄ udmön̄, nan si nan najj ḡipin rö Jisas n̄n̄öm arö gan̄, a ḡimön̄ auban rö, nan si nan najj ḡipan gau n̄nem arö ḡipin. Ne ammön̄, God n̄n̄magö ara adö u m̄daimön̄,” a ga. *

* 7:34: Luk 15:2

* 7:37: Mad 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

* 7:50: Luk 8:48; 18:42

8

Nibi rɨmnap Jisas aip arla

¹ Pen hainō ñin an anɨbu, Jisas bɨ nɨpe unbö mɨgan lanɨ aip daun gau abe, ram rɨɨg aglō gau abe amöm, God nɨbi bɨ nɨpe udöm abad mɨdeinab manō aij u, nɨbi bɨ gau kalɨp hag ña. ² Pen ñin anɨbu, nɨbi rɨmnap kɨjaki aiön pi halö mɨdeila gau Jisas gö kamɨɨ la, rɨmnap nan ga gau gö kamɨɨ la, nɨɨm nɨbi anɨb gau rɨmnap Jisas aip ajmɨdal. Nɨbi anɨb gau hib kale me, ap Maria Magdala a gɨmɨdal. Kɨjaki aiön pi unbö mudun jɨɨ nɨbi anɨbu anɨ dan mɨdöm höɨ arla. ^{*} ³ Nɨbi ap Joana. Nugmul nɨpe hib u Kuja. Nɨpe kɨɨ Herod ram nan nɨpe gau abad mɨdmɨdöp. Nɨbi ap Susana. Pen nɨbi rɨmnap halö iru rö aip ajmɨdal. Nɨbi anɨb gau kale magöɨhalö mani kale ke udöm, nan magö rau dapöm, Jisas bɨ nɨpe gau aip nan magö jɨm ñlō ñɨɨ ajmɨdal.

*Gɨñbɨ magö rö u, manö hod rɨk haga**(Mad 13:1-9; Mak 4:1-9)*

⁴ Nɨbi bɨ daun ke ke, yam ugan kub yöl gau nɨbö gau nɨbö Jisas nɨp nɨɨɨnɨg aulö nɨɨöl gɨ, nɨbi bɨ nöd aula gau kalɨp manö ap hod rɨköm haga,

⁵ “Bɨ ap, gɨñbɨ magö rananɨ a göm, gɨñbɨ magö u dam wög adɨɨ gau yunab. Rɨmnap wög adɨɨ arep adan gau lugö, nɨbi bɨ lala gɨ amɨl apɨl gɨlō, yaur gau pen ap nɨɨm ñɨɨnaböl. ⁶ Pen yɨɨ rɨmnap kabö adö mɨnōɨ pro pro mɨdeinab gau lugöm, marep gɨnab u pen kabö mɨnōɨ au ñɨg ñɨg halö mɨdageinab u me, böɨ nöp mɨlep gɨnab. ⁷ Pen yɨɨ rɨmnap nagɨ gɨɨkasi anɨ gau lugö, nagɨ anɨbu hararo gɨ palu gö, ran aij gagnab. ⁸ Pen yɨɨ rɨmnap mɨnōɨ aij gau lugöm, ran aij göm, magö iru yabɨl nöp pɨlnab. Añɨ añɨ magö ñin juöl unbö mamɨd pɨlnab,” a ga.

Jisas kalɨp anɨg hagöm haga, “Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd mɨdainɨm gau, manö hagabin i rɨmɨd lɨ nɨɨ aij gɨmim,” a ga.

Jisas, gɨñbɨ magö u manö hod rɨk haga u, manö il u haga

⁹ Jisas manö hod rɨköm aiud anɨbu hagö, bɨ nɨpe gau nɨp hag nɨɨm hagla, “Manö hod rɨkmön hagajan anɨbu, manö il u aigöl gö rö mɨdöp?” ö gɨla. ¹⁰ Hageila, Jisas kalɨp haga, “God nɨbi bɨ nɨpe udöm abad mɨdeinab manö pi göl mɨdmɨdöp u, God kalöp gasɨ ñö nɨɨbim, pen nɨbi bɨ rɨmnap gau, yad kalɨp manö hod rɨkem nöp hagnö, ‘kale nɨɨm nɨɨagöl,

manö magö apɨ nɨɨm manö il nɨɨ udagöl.’ ^{*}

¹¹ Pen manö hod rɨkem nan yɨɨ rö hagpin u, God Manö adö u hagpin. ¹² Yɨɨ rɨmnap lugnab wög adɨɨ arep adan adö au a gɨpin u, nɨbi bɨ gau God Manö u nɨɨnaböl pen Seden gasɨ naij nɨɨm, kale God Manö u nɨɨ udlö, God kalɨp ud kamɨɨ yunab u naij göp a göm, apöm God Manö gasɨ kalɨp anɨ dan mɨdöp u ju udö, hauɨ gɨnaböl, a gem hagpin. ¹³ Pen yɨɨ rɨmnap lugnab kabö adö mɨnōɨ pro pro mɨdeinab gau a gɨpin u, nɨbi bɨ gau God Manö u nɨɨm, ñɨñɨ löm, aij a gö nɨɨöl gɨ, manö anɨbu nɨɨ udnaböl u pen nɨɨ ud pɨdōɨ gagnaböl rö, mɨɨr rɨmnap auö hauɨ göm arö gɨnaböl, a gem hagpin. ¹⁴ Pen yɨɨ rɨmnap lugnab nagɨ gɨɨkasi anɨ gau a gɨpin u, nɨbi bɨ gau God Manö u nɨɨnaböl u pen hainö manö marö aka mani kub nan gau aka mɨñ mɨñ gep adö u nöp gasɨ nɨɨm, God Manö nɨɨ ud pɨdōɨ gagnaböl, a gem hagpin. ¹⁵ Pen yɨɨ rɨmnap mɨnōɨ aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru

* 8:2: Mad 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

* 8:10: Ais 6:9-10

yabɪl nöp pɪlnab a gɪpɪn u, nɪbi bɪ gau God Manö u nɪŋöm, nɪŋ ud pɪdön yabɪl göm, gɪ dam dam, nan magö aij pɪlnab, a gem hagdɪn,” a ga.

Hapö lau pi gagep

¹⁶ Jisas anɪg hagöm haga, “Nɪbi bɪ gau hapö lauöm rin cög mɪgan aka abañ adö hanbal u mo gayɪk gau pi gagnaböl. Adö au gɪlaŋ rɪk lɪlö mailö gö, nɪbi bɪ gau ram raul mɪgan anɪbu apöm mailö anɪbu nɪŋnaböl. *

¹⁷ “U rö nöp me, nan nɪhön nɪhön pi göl mɪdöp gau, magöŋhalö waiö lɪnab; nan nɪhön nɪhön paɪu gɪ mɪdöp gau, magöŋhalö ud mailö göp au lɪnab. *

¹⁸ “Anɪb u, manö hagabin u nɪŋ aij gɪmim. Nɪbi bɪ manö nɪŋöm, nɪŋ udnaböl gau, manö aij rɪmnap halö nɪŋnaböl; pen nɪbi bɪ manö nɪŋöm nɪŋ udagnaböl gau, pro pro nɪŋun a göm nɪŋbal u halö böŋ nöp ur gɪnab. *

Jisas nɪme nɪmam bɪ gau

(Mad 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Pen nɪn anɪbu nöp, Jisas nɪme aip, nɪmam hain nɪpe gau aip Jisas nɪp nɪŋnɪg aula. Apöm nɪŋla, ram raul mɪgan anɪb yaŋ Jisas nɪbi bɪ sɪsɪ göl mɪdeila nɪŋöm höŋ yaŋ mɪdeila. ²⁰ Anɪg gɪlö, nɪbi bɪ ap ram raul mɪdeila gau nɪŋöm, Jisas nɪp hagla, “Name namam ne gau nöp nɪŋnɪg ap mɪdpal höŋ yaŋ,” a gɪla.

²¹ Haglö, Jisas kalɪp haga, “Nɪbi bɪ an an God Manö u nɪŋöm hain gɪpal gau me, ami yad, mam yad mɪdpal,” a ga.

Jisas hagö, yɪgön kub udeia u ur ga

(Mad 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Pen nɪn ap, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp hagöm haga, “Nɪg Wanö Galili juun böŋ lödaŋ arun,” a göm, nɪg magɪb udöm arla. ²³ Pen aŋ gau arlö nɪŋöl gɪ, Jisas nɪpe hon han ara. Hon haneaia magö u, yɪgön asad kub yabɪl ap nɪg aŋ anɪbu udöm, nɪg ral nɪg magɪb mɪgan u auö, umöl rö nöp la. ²⁴ Anɪg gö, bɪ nɪpe gau apöm, Jisas nɪp aŋa gɪlö uraka hagla, “Bɪ Kub! Hon magöŋhalö umnɪg gabun!” a gɪla.

Hageia, Jisas yɪgön udaia u abe, nɪg ral auiaia u abe hag gö, magö anɪbu nöp yɪgön u ur göm, nɪg u haluöm, nöd mɪdeia rö mɪdeia. ²⁵ Pen Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Kale ai gɪmim yɪp nɪŋ udagpɪm?” ö ga.

Hageia, kale pɪnɪŋ göm aiö waiö göm, kale ke hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, “Bɪ anɪbi bɪ an? Nɪpe hagö, yɪgön abe, nɪg kub abe manö nɪpe hagöp rö nöp göp,” a gɪla.

Bɪ kɪjaki aiön pi halö u, Jisas gö, kamɪŋ la

(Mad 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Nɪg magɪb udöm, amöm Nɪg Wanö Galili aŋ u am am, ram mɪnör Gerasa nɪbi bɪ mɪdmɪdal böŋ lödaŋ arla. ²⁷ Pen Jisas nɪg magɪb u arö gɪ, nɪg wanö goɪ au kabö kuɪup adö au ma abö gö nɪŋöl gɪ, magö anɪbu nöp, kɪjaki aiön pi aban al mɪdeila bɪ ap, daun anɪbu nɪbö apöm, Jisas nɪp nable paka. Bɪ anɪbu nɪpe magö nöp mɪdöm, ram yabɪl raul mɪgan u hanagmɪdöp; wɪp rɪgöl gɪmɪdal kabö mɪgan gau nöp han ajmɪdöp. ²⁸⁻²⁹ Bɪ nɪpe abad mɪdep gau, sen udöm nɪmagö ma nɪpe gau adɪk lɪ pɪdön gɪmɪdal u pen kɪjaki nan gau apöm kɪlö gɪlö, sen lɪmɪdal anɪb gau pak gɪ dö gö, ram mɪnör nöp aŋ gau pör pör armɪdöp. Pen bɪ anɪbu, Jisas nɪp nɪŋöm aiö göm, apöm ma lɪ au lug paka. Jisas kɪjaki aiön pi nɪp aban alla anɪb gau kalɪp haga, “Bɪ anɪbi

* 8:16: Mad 5:15; Luk 11:33

* 8:17: Mad 10:26; Luk 12:2

* 8:18: Mad 25:29; Luk 19:26

nɪp arö gɪmim höŋ arim!” a ga. Jisas anɪg hagö, kijaki aiön pi nɪp aban̄ alla bɪ u, kakö göm, manö kub hagöm haga, “Ne Jisas, God Bɪ Kub adö i gɪlan̄ mɪdöp Ñɪ nɪpe u, yɪp nɪhön gɪnɪg gabön? Yɪp ilön kub ñagmön!” a ga.

³⁰ Hageia, Jisas haga, “Hib ne u hag!” a ga. Jisas hageia, nɪpe pen haga, “Hib yad u Iru Nöp,” a ga. Kijaki aiön pi nan gau iru yabɪl nöp nɪp yuö hiɪköm mɪdeila rö u me, anɪg haga. ³¹ Pen kijaki aiön pi gau Jisas nɪp neb neb göm hagla, “Hanɪp hagmön, mab ke yan̄ ulöm mɪgan mauñ juaga u yuagmön!” a gɪla.

³² Anɪg hagöm, kaj iru yabɪl nöp amɪl geila yöp ba anɪb gau nɪŋöm, Jisas nɪp neb neb göm hagla, “Ne hanɪp hagö, am kaj mɪdpal gɪdan̄ kalɪp yuö hiɪkun,” a gɪlö, Jisas yau a ga. ³³ Jisas yau a gö, kijaki aiön pi nan gau, bɪ u nɪp arö göm, am kaj anɪb gau kalɪp yuö hiɪklö, kaj gau pɪg ju sɪr ba yan̄ amöm, gɪ dam ñɪg wan̄ö an̄ yan̄ paköm, ñɪg ñɪŋöm magöŋhalö um hakla.

³⁴ Pen bɪ kaj mukmɪdal gau, ga anɪbu nɪŋöm, gɪ dö gɪ am nɪbi bɪ daun mɪdeila gau kalɪp hag ñöm, am nɪbi bɪ ram mɪnön̄ daun söl au mɪdeila gau kalɪp hag ñöm, gɪla. ³⁵ Hag ñɪlö, nan anɪbu nɪhön gö hagaböl a göm, apöm nɪŋla, bɪ kijaki yuö hiɪköm mɪdmɪdöp u, kamɪŋ lö, waɪŋ yɪmöm, Jisas ma iɪ söl au asɪk mɪdeia. Kale anɪbu nɪŋöm anɪnɪn gö pɪñɪŋ gɪla. ³⁶ Pen nɪbi bɪ nɪŋ mɪdlö nɪŋöl gɪ, Jisas kijaki hag höŋ yua, nɪbi bɪ gau, nɪbi bɪ hain aula gau kalɪp, anɪg anɪg göp, a göm, hag ñɪla. ³⁷ Pen Gerasa nɪbi bɪ magöŋhalö anɪnɪn gö pɪñɪŋ göm, Jisas nɪp, ne ado gɪ aru a gɪlö, ñɪg magɪb udöm hada. ³⁸ Jisas arɪk arnɪg geia nɪŋöm, nɪpe gö kijaki aiön pi höŋ arla bɪ anɪbu, nɪp manö neb neb hagöm haga, “Yad ne aip arul,” a ga. ³⁹ Anɪg hageia, Jisas nɪp pen haga, “Wasö. God nöp nan aij yabɪl nɪhön nɪhön göp u, ne ram ne ammön nɪbi bɪ ne gau kalɪp hag ñɪmön,” a ga.

Anɪb u, nɪpe daun nɪpe ado gɪ amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp magöŋhalö, Jisas yɪp anɪg anɪg göp a göm, hag ña.

*Pai ap uma Jisas gö uraka; nɪbi ap Jisas nɪp ud nɪŋö kamɪŋ la
(Mad 9:18-26; Mak 5:22-43)*

⁴⁰ Pen nɪbi bɪ Jisas auab a göm, abad mɪdeila gau, Jisas ñɪg magɪb udöm amjakö, aij yabɪl auabön e gɪla. ⁴¹⁻⁴² Pen bɪ kub Juda magum gep ram abad mɪdmɪdöp bɪ ap hib nɪpe jairas. Pai nɪpe añɪ yabɪl mɪ in la mɪgan lan̄ u umnɪg rö, Jairas nɪpe apöm, Jisas mɪdeia söl au kugom yɪmöm haga, “Ram yad arul. Pai yad añɪ u umnɪg gab,” a ga. Hageia, Jisas nɪŋnɪg arö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru yabɪl nöp apöm, nɪp böŋ böŋ cɪro cɪro ñöl gɪ arla. ⁴³ Pen nɪbi ap pör pör nɪpe nɪbi adan armɪdöp mɪ unbö mɪgan lan̄ la. Nɪbi anɪbu, wös wameb bɪ gau yɪp gɪlö, yɪp kamɪŋ lan̄ a göm, kalɪp mani ñɪmɪdöp u pen nɪp gɪlö mɪlep gɪnɪm rö laga. ⁴⁴ Nɪpe Jisas arala jöl adö lau apöm, waɪŋ mɪlö kub la u ud nɪŋö nɪŋöl gɪ, magö anɪbu nöp nɪp mɪlep ga. ⁴⁵ Pen Jisas kalɪp haga, “Yɪp bɪ an ud nɪŋöb?” ö ga.

Hageia, nɪbi bɪ gau hagla, “Hon ud nɪŋagun,” a gɪla. Pen Pida haga, “Bɪ Kub, nɪbi bɪ iru nöp gai i apöm, nöp cɪro cɪro ñaböl,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Nɪbi bɪ ap yɪp ud nɪŋöb. Pidön̄ yad u aröp nɪŋem hagabin,” a ga. ⁴⁷ Pen nɪbi Jisas ud nɪŋa anɪbu, nɪpe pi gɪnɪm rö laga u nɪŋöm, gɪl gɪl göl gɪ, Jisas mɪdeia söl au ap kugom yɪma. Nɪbi bɪ anɪb gau nɪŋ mɪdeila an̄ gau, Jisas nɪp hagöm, nɪpe nan gö, Jisas ud nɪŋö, magö anɪbu nöp kamɪŋ löp aiud u magöŋhalö waiö haga. ⁴⁸ Hageia, Jisas nɪp haga, “Pai yad. Ne yɪp ud nɪŋö kamɪŋ lan̄ a gɪmön nɪŋ udpan u, yɪp ud nɪŋö kamɪŋ

löp me u. Manö mɨdagöp. Ne ammön, God ñɨmagö ara adö u mɨdaimön,” a ga. *

⁴⁹ Jisas anig hagö nɨñöl gi, bi Jairas nɨp wög gɨmɨdöp bi ap apöm, Jairas nɨp haga, “Pai ne böñ nöp umöb; hag ñeb bi nɨp hagö ma ilön auagnɨm; ado gi arnɨm,” a ga.

⁵⁰ Hagö, Jisas manö anɨbu nɨñöm, Jairas nɨp haga, “Pai yad u umöb a gɨmön, gasɨ u nɨñagmön. Nɨñ udeinabön u, nɨp kamɨñ lɨnab,” a ga.

⁵¹ Anig hagöm, Jairas ram nɨpe u amjaköm, nɨbi bi gau kalɨp magöñhalö hag höñ au yan löm, pai nɨme nap mɨhau, Pida u, Jon u, Jems u kalɨp uɨ göm, pai u nɨp nɨñnig ram raul mɨgan yan arla. ⁵² Pen nɨbi bi, pai anɨbu umöb a göm mɨtöñ gi mɨdeila gau, Jisas kalɨp haga, “Kale mɨtöñ gagim. Pai u umagöp; yɨharɨñ hon hanab,” a ga.

⁵³ Jisas anig hageia, nɨbi bi gau, pai anɨbu böñ nöp umöb u nɨñöm, nɨp mɨhol gɨla. ⁵⁴ Pen Jisas pai u ñɨmagö kɨd nɨpe u udöm haga, “Pai yad, uraki!” a ga. ⁵⁵ Anig hagö, ana nɨpe u ap kuöyan kuöbö gö uraka. Uraka, Jisas haga, “Nan rɨmnap ñɨbe ñɨñan,” a ga. ⁵⁶ Pai nɨme nap kale aiö waiö gɨlö. Pen Jisas kalɨp ber mɨhau haga, “Nɨbi bi rɨmnap kalɨp manö anɨbu hag ñagmil, wasö!” a ga.

9

Jisas bi nɨpe unbö mɨgan lanj gau hag ke ke yua (Mad 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹⁻² Jisas bi nɨpe unbö mɨgan lanj kalɨp hagö aueila haga, “Yad kalöp bi yad, klö yad ke ñem, yunig gabin. Anɨb u, kale gau ammim, kɨjaki aiön pi nɨbi bi yuö hiiköm mɨdpal gau hagpe höñ aröl; nɨbi bi nan göp gau gɨpe kamɨñ lɨnɨm; nɨbi bi mɨña göp gau gɨpe hɨr gɨnɨm; God nɨbi bi udöm abad mɨdeinab manö aij u hag ñɨbe nɨñöl. ³ Pen arnig gɨmim, walab adɨñ, wadɨ, nan ñɨñeb, mani, walɨj, nan gau halö ud aragmim; yɨharɨñ armim. ⁴ Daun ap ammim ram ap amjakmim, kalöp hag udaiöl, kalɨp aip han mɨdmim, daun anɨbu arɨk arun a gɨnabim u, magö u nöp arɨk armim. ⁵ Pen ram mɨnörj mɨgan ap arbe, kalöp hag udagaiöl, daun anɨbu arɨk arun a gɨnabim u, kalɨp hagnim, ‘Manö aij u dauajun udagpim rö, mɨnörj nabörj kalöp i auajun, nan acɨp acɨp ma hanɨp udöp u hɨk gi yuun arabun,’ a gɨmim, hɨk gi yuunim armim. Anig gɨnabim, kale gi naij gɨpal u nɨñaböl,” a ga. *

⁶ Anig hagö, kale ram rɨñg aglö magöñhalö gau gau am am manö aij u hag ñöl gi, nɨbi bi mɨña gau gɨlö kamɨñ la.

Herod gasɨ iru nɨña (Mad 13:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Pen nɨbi bi gau, Jisas nɨñön nɨñön ga manö u hag amɨl apɨl gɨlö nɨñöl gi, gapman bi kub Herod nɨñöm, gasɨ iru yabiɨ nɨña. Nɨbi bi rɨmnap hagla, “Jon bi ñig pak ñeb unjam rɨb gi dö gɨla uma u, kauyan uraköp,” a gɨla. *

⁸ Rɨmnap hagla, “Bi nöd nɨbö God manö hagep bi u Ilaija nɨpe auöp,” a gɨla. Rɨmnap hagla, “Bi hadame dagol gau God manö hag ñɨmɨdöp bi ap kauyan kamɨñ löm auöp,” a gɨla. ⁹ Anig haglö, bi kub Herod haga, “Jon nɨp unjam rɨb gi dö gɨnö hadö uma rö, bi anɨbu bi an ap mɨdö nɨñöl gi hagaböl u am nɨñnam,” a göm, gasɨ u nɨña. *

* 8:48: Luk 7:50 * 9:5: Luk 10:4-11 * 9:7: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8

*Jisas n̄ibi b̄i iru n̄öp nan n̄iñeb n̄ö n̄iñla
(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)*

¹⁰ Pen Jisas b̄i n̄ipe unbö m̄igan lan̄ ado ḡi apöm, ram m̄inör̄ gau ajöm nan n̄ihön n̄ihön ḡila manö u, Jisas n̄ip hag n̄ila. Hag n̄ilö, am ram m̄inör̄ m̄igan ap ke am m̄idaiun a göm, Jisas kal̄ip uť göm Bedsaida daun au arla.

¹¹ Pen adan an̄ gau arlö n̄iñöl ḡi, n̄ibi b̄i r̄imnap hagla, “Jisas b̄i n̄ipe gau aip apöm padiaböl,” a ḡila. An̄g haglö, n̄ibi b̄i iru n̄öp n̄ip n̄iñḡ hain ḡila. Aueila, n̄ipe aij auabim e göm, God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö u kal̄ip hag n̄öl ḡi, n̄ibi b̄i nan ga gau gö kam̄iñ la.

¹² Pen dugo s̄idö wad arn̄ig geia magö u, b̄i n̄ipe unbö m̄igan lan̄ apöm, Jisas n̄ip hagla, “Ram m̄inör̄ gai i, n̄ibi b̄i m̄idagpal, ram m̄inör̄ n̄öp an̄ au m̄idpun rö u, n̄ibi b̄i gai i kal̄ip hag yuö, ram n̄ibi b̄i m̄idpal gau ke ke amöm, nan n̄iñeb kale gau ke ul̄hai n̄iñöm, haneb m̄igan gau ul̄hai n̄iñlan̄,” a ḡila.

¹³ An̄g hageila, Jisas pen haga, “Kale ke nan magö kal̄ip n̄imim,” a ga.

Hageia, kale hagla, “Hon nan n̄iñeb iru m̄idagöp. Yihar̄iñ bred magö unbö mam̄id u m̄idöm, kabsat̄ m̄ihöp m̄idöp. Ne n̄ihön gasi n̄iñban? N̄ibi b̄i gai i iru n̄öp m̄idpal u, hon am nan n̄iñeb kal̄ip r̄imnap rau dapun aka?” ḡila. ¹⁴ N̄in an̄ibu, n̄ibi b̄i apöm magum ḡila gau, n̄ibi n̄i pai gau wasö, b̄i gau n̄öp me wö ralla paip dausan (5000) rö ara.

Pen Jisas b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, “N̄ibi b̄i iru n̄öp ap m̄idpal gai i hagpe, n̄ibi b̄i unbö n̄iñjuöl m̄ihöp ado ḡi da unbö s̄idun̄ lan̄ (50) ugan ke ke as̄iklan̄,” a ga.

¹⁵ Hageia, b̄i n̄ipe gau n̄ipe haga rö n̄öp ḡilö, n̄ibi b̄i gau magöñhalö au as̄ikla. ¹⁶ N̄ipe bred magö unbö mam̄id u udöm, kabsat̄ m̄ihau halö udöm, ḡilan̄ ḡi kumi kabö adö lan̄ au n̄iñöm, God n̄ip aij a göm, nan n̄iñeb an̄ibu ud jö göm, b̄i n̄ipe gau kal̄ip n̄ö, kale pen udöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip n̄ime li n̄ila. ¹⁷ N̄eila, kale magöñhalö n̄iñ damöm, n̄iñ haköl rö lagö, nabör̄ nabör̄ pali pali ḡila gau, b̄i n̄ipe gau ud wad̄i unbö m̄igan lan̄ yaglö ajman̄ raua.

*Pida haga, “Ne Kraiſ u,” a ga
(Mad 16:13-19; Mak 8:27-29)*

¹⁸ Pen n̄in ap, Jisas am ke halö God n̄ip sabe göl ḡi m̄idöm, b̄i n̄ipe gau kal̄ip hag n̄iñöm haga, “N̄ibi b̄i gau ȳip b̄i an a ḡi gasi n̄iñbal?” ö ga.

¹⁹ Hageia hagla, “N̄ibi b̄i r̄imnap n̄öp Jon b̄i n̄ig pak ñeb u a ḡi gasi n̄iñbal; r̄imnap n̄öp b̄i nöd n̄ibö God manö hagep b̄i u Ilaija a ḡi gasi n̄iñbal; r̄imnap n̄öp b̄i hadame dagol gau God manö hag n̄im̄idöp b̄i ap kauyan̄ kam̄iñ löm auöp a ḡi gasi n̄iñbal,” a ḡila. *

²⁰ Hageila, Jisas kal̄ip pen hag n̄iñ, “Pen kale ke ȳip b̄i an a ḡimim, gasi n̄iñbim?” ö ga.

Hageia, Pida pen haga, “Ne God Kraiſ n̄ipe u,” a ga. *

²¹ An̄g hageia, Jisas kal̄ip haga, “Manö an̄ibu n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip hag ñagmim, wasö yab̄i!” a ga.

Jisas haga, “Umem kauyan̄ uraknabin,” a ga

²² Jisas an̄g hagöm, manö ap hagöm haga, “B̄i N̄i n̄ipe n̄ip ilön kub yab̄i n̄inaböl. B̄i manö ud as̄ikep gau, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau, b̄i

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69

lo manö hag ñeb bî gau, nîp nîñlô mulu lugö al pak lîlô, umnab u pen ñîñ mîhöp mîdöm ruö ñîñ mîhau nîgan u kauyan uraknab,” a ga. *

²³ Pen Jisas bî nîpe gau abe, nîbi bî mîdeila gau abe, kalîp magöñhalö hagöm haga, “Nîbi bî yîp hain gun a göm, gasî nîñeinaböl gau, nan mîñöñ naböñ adö ît i gasî kub nîñbal u arö göm, hañ romanî kale ke gasî kub nîñbal u arö göm, ñîñ añî añî mab kros ud kag göm yîp hain göl. * ²⁴ Nîbi bî an, hañ romanî, kamîñ mîdep magö hon ke gasî nîñun mîd aij gîñabun a göm, gasî nîñnaböl gau, böh nöp ap lug paknaböl. Pen nîbi bî an, Jisas nîp nîñ udun, hañ romanî, kamîñ mîdep magö hon nîñhön nîñhön gîñab u manö mîdagöp a göm, gasî nîñnaböl gau, kamîñ mîdep magö u udnaböl. * ²⁵ Nîbi bî nan mîñöñ naböñ adö ît i udun a göm, gîlô arnab gau, nan aij aij gau udöm, mîñöñ naböñ adö ît i mîd aij gîñaböl, pen hainö umöm mîñöñ naböñ adö ît i arö göm, God aip pör pör mîdaiöl rô lagnab. ²⁶ Nîbi bî an yîp nable gö, yad Jisas nîp nîñagpin, a göm, manö yad nîñ udagnab u, hainö Bapi hol apîl mailö aij ke u udem, ejol ut mailö aij halö gau aip aunabin ñîñ u, bî anîbu nîp nable gö, nîñagpin a gîñabin. * ²⁷ Pen kalöp nîñö yabîl hagabin, nîbi bî mîñî mîdpim gai i rîmnap umagnabim; kamîñ nöp mîdmim, God nîbi bî udöm abad mîdeinab ñîñ u nîñnabim,” a ga.

Jisas hañ romanî nîpe u ke yabîl la

²⁸ Jisas anîg hagöm, ñîñ unbö raleb jîñ rö mîdöm, Jon, Jems, Pida kalîp ut göm, God nîp sabe gîñîg göm yöp dum anîb au ara. ²⁹ Amöm, God sabe gî mîdö nîñöl gî, mulu adîñ nîpe ke yabîl löm, wañî nîpe rud yabîl löm, mailö unbö ke yabîl ga nîñla. ³⁰⁻³¹ Anîg gö nîñöl gî, bî hadame nöp umlö, Mosîs aip, Ilaija aip, God mailö aij unbö ke magö u udmil apil, Jisas Jerusalem amöm umöm wög nîpe gî haknîg geia manö u hag mîdeila. * ³² Pen Pida, Jems, Jon kalîp yam hon auö, amgö ju ju göl gî mîdeila, pen mîdö kale amgö ñîl nîñöm, Jisas mailö aij nîpe u abe, bî anîb mîhau Jisas aip urak mîdailö gau abe, nîñla. * ³³ Bî anîb mîhau arnîg gîlô nîñöl gî, Pida gasî nîñ aij göm wasö, Jisas nîp haga, “Bî Kub, hon aui mîdpun u, aij yabîl mîdpun. Ne hanîp yau a gö, ram bada yîharîñ mîhau nîgan, nöp ap, Mosîs nîp ap, Ilaija nîp ap gun,” a ga.

³⁴ Anîg hagö nîñöl gî, magö anîbu nöp, kumi rud kub ap apöm kalîp magöñhalö ralu ñö pîñîñ gîla. ³⁵ Pen manö ap kumi anî au nîbö apöm haga, “Bî i Ñî yad; yad nîp hag lîñö. Kale manö nîpe hagnîm rô nîñmim,” a ga. *

³⁶ Manö hag pîs gö, magö anîbu nöp nîñla, bî anîb mîhau mîdagailö; Jisas nöp mîdeia. Pen dum îlô lanî mîdöm, nan ga u nîñeila u, ñîñ anî anîb au nîbi bî rîmnap kalîp hag ñagla.

Ñî pro kîjaki abanî ala ap Jisas gö, kamîñ la

(Mad 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Pen ruö, dum îlô lanî anîbu arö göm, adan au gîyanî ap luglô nîñöl gî, nîbi bî iru nöp ap kalîp nable pakla. ³⁸ Bî ap nîbi bî anî anîbu wîñ kub alöm haga, “Manö hag ñeb bî. Ñî yad añî i, ne mög nîñmön a gem dauabin.

³⁹ Kîjaki aion pi pör nîp abanî al mîdöm nîp gö, wîñ kub yabîl alöm gî dam paköm, kîñu habkob gañ goñ apöm, um dam anî löl gî auöp. Nîp anîg göm,

* 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mad 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mad 10:33; Luk 12:9 * 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22

pör pör nöp gö gö me, nipe ilön mab udöl gımıdöp. ⁴⁰ Bı ne gau kalıp, kįjaki mıdöp anıbu hag yuım, a gıpin u pen kale hag yu wasö nıñöm arö gıpal,” a ga. ⁴¹ Anıg hageia, Jisas haga, “Nıbi bı mıñi mıdpım mınöñ naböñ ıı i, ñın mai manö nıñ udnabımñ Yad hadame nöp mıñör kale ud ajpin; pen hainö ñın aige gem mıñör kale ud arnam?” ö ga. Anıg hagöm, bı anıbu nıp haga, “Ñı ne anıbu söl aui dau,” a ga. ⁴² Jisas anıg hageia, ñı anıbu dap auö nıñöl gı, kįjaki aiön pi ñı u nıp klö yabıñ göm, pa jö gı yuö gı dam pıtab paka. Jisas pen kįjaki aiön pi u nıp hag gö, ke arö nıñöl gı, ñı anıbu kamıñ lö, Jisas dam nap nıp ña. ⁴³ Nıbi bı ap mıdeila gau, God klö nıpe unbö ke anıbu nıñöm, ñaul udla.

*Jisas, “Yıp mumug gıñaböl,” a ga
(Mad 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Jisas nan nıñön nıñön ga u gası nıñöm, kale ñaul udöm nıñıdöl nıñöl gı, Jisas bı nıpe gau kalıp haga, ⁴⁴ “Manö hagnıg gabin anıbi, kale rımıd ıı nıñ aıj yabıñ gımım mıdaimım. Söl mıdöp, Bı Ñı nıpe nıp mumug nıñöm, bı rımnap kalıp ñıñaböl,” a ga. * ⁴⁵ Pen manö haga anıbu, kale rık nıñöl rö laga. Pen pıñıñ göm Jisas nıp hag nıñagla. *

*An nıbi bı kub mıdeinaböl?
(Mad 18:1-5; Mak 9:33-37)*

⁴⁶ Jisas bı nıpe anıb gau kale ke hag amıñ apıñ göm, bı ap haga, “Yad bı kub mıdeinam,” a ga. Pen bı ap pen haga, “Ne wasö, yad bı kub mıdeinam,” a ga. * ⁴⁷ Jisas bı nıpe gau gası nıñla anıbu ke nıñöm, ñı pro ap dap nıpe mıdeia ba au löm haga, ⁴⁸ “Nıbi bı an yıp gası nıñöm, ñı pai pro ınbö rö udnab u, yıp abe udnab. Pen nıbi bı an yıp udnab u, Bı yıp yuö aunö nıp abe udnab. Pen bı an añ kale au bı yıharıñ yabıñ rö mıdöp, bı anıbu nöp nıpe bı kub yabıñ,” a ga. *

⁴⁹ Jisas anıg hageia, Jon haga, “Bı Kub, hon nıñbun, bı ap hib ne hagöm, kįjaki aiön pi nan gau hag yua. Pen bı anıbu hon aıp ajagpun rö, ‘Ne anıg gıgmön,’ a gıno,” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Nıñön gıñıg nıp anıg hag gıpenñ Nıbi bı kalöp nıñöl mulu lugagnab gau, bı nıñeb hon a gımım nıñmım,” a ga. *

Sameria kai Jisas nıp udagla

⁵¹ Pen Nap nıpe Jisas nıp dam ram mınöñ nıpe kumi kabö adö lanj ud arep ñın u söl ga nıñöm Jisas, Jerusalem arnam a göm, gası klö gı nıñöm me ara.

⁵² Nıpe bı nıpe rımnap nöd hag yua. Kale amöm nan nıp gı jın gıñıg, ram mınöñ Sameria anj au ram rıñıg aglö ap arla. ⁵³ Pen Sameria nıbi bı ram rıñıg aglö anıbu hanmıdal gau, Jisas Jerusalem arnıg geia manö u nıñöm, nıp hag wıhai udagla. ⁵⁴ Anıg gailö, Jisas bı nıpe Jems aıp Jon aıp nıñmıl, Jisas nıp haglö, “Bı Kub, kumi kabö adö lanj nıbö mab mıñan haglo, apöm nıbi bı anıg gıpal gau kalıp innım aka?” gılö. *

⁵⁵ Anıg hagailö, Jisas ado göm kalıp mıñöñ nıñöm, anıg gıgnabun a göm, kalıp mıñön hag ga. ⁵⁶ Nıbi bı anıb gau Jisas nıp udagnaböl u nıñöm, ram rıñıg aglö anıbu arö göm, ram rıñıg aglö ke nıbö ap arla.

* 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34 * 9:46: Luk 22:24 * 9:48: Mad 10:40 * 9:50: Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:54: 2Ki 1:9-16

*Bɪ ap Jisas nɪp haga, "Yad ne aip ajeinabul," a ga
(Mad 8:19-22)*

⁵⁷ Pen adan anɟ gau arlō nɪɟōl gɪ, bɪ ap apōm, Jisas nɪp haga, "Ram mɪnōɟ gai gai arnabōn gau, yad aip ajeinabul," a ga.

⁵⁸ Anɪg hageia, Jisas nɪp haga, "Yad aip uɟham ajeinabōn. Kain hapeb gau ram haneb kale mɪnōɟ mɪgan gau mɪdōp; yaur gau rin kale u ke mɪdōp; pen Bɪ Ñɪ nɪpe, ka haneb nɪpe ap mɪdagōp," a ga.

⁵⁹ Pen Jisas bɪ ap nɪp haga, "Ne yad aip aɟaiul," a ga. Anɪg hageia, bɪ anɪbu pen pe haga, "Bɪ Kub, yɪp yau a gō, yad am bap yad rɪgōl gem aunam," a ga.

⁶⁰ Hageia, Jisas nɪp pen haga, "Nɪbi bɪ yɪp nɪɟ udagpal rɪmnap umaiōl, nɪbi bɪ yɪp nɪɟagpal rɪmnap dam rɪgōl gōl. Ne pen ammōn, God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab manō u hag ñō aranɟ," a ga.

⁶¹ Pen bɪ ap haga, "Yad ne aip ajeinabul u pen yɪp yau a gō, am ami bapɪ, añ mam yad gau kalɪp manō hag ñɪ aɟ gem, ñɪmagō pakem, aunam," a ga.
*

⁶² Hageia, Jisas pen haga, "Nɪbi bɪ an wōg adɪɟ il gōm, gasɪ iru nɪɟōm, nab au arō gɪnab gau, God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab manō aɟ u hag ñeb bɪ wōg u gɪnɪm rō lagōp," a ga.

10

Jisas bɪ nɪpe iru nōp hag yuō am ram mɪnōɟ ke ke arla

¹ Hainō Jisas bɪ nɪpe ñɪnɟuōl mɪhau nɪganɟ ado gɪ da mɪgan lanɟ (72) udōm, kalɪp baluōm mɪhau ke, mɪhau ke, ram mɪnōɟ gau ke ke yunɪg gōm haga, "Kale nōd ammim, manō yad u hag ñɪbe, yad hainō nɪnabin," a ga. * ² Pen kalɪp manō ap haga, "Nan wōg kub yabɪ mɪdōp u pen nɪbi bɪ nan magō ral daup gau iru mɪdagpal. Anɪb u, Bɪ Kub wōg adɪɟ nap nɪbō u nɪp hag nɪɟbe, nɪbi bɪ nan magō ral daup rɪmnap halō hagō, am ral dauōl. * ³ Kale arim! Pen kalōp kaj sipsip pi rō kain hapeb mɪdpal anɟ au hag yuabin. *

⁴ Kale mani rin, wadɪ, ma rɪrɪp gau halō ud aragmim. Nɪbi bɪ rɪmnap aip adan anɟ au manō hag mɪlō mɪdagaimim. * ⁵ Pen ram ap amɟakmim, ram raul mɪgan amōl gɪ, kalɪp manō aɟ hag ñɪmim hɟgmim, 'God kalōp abad mɪdeianɟ,' a gɪmim. ⁶ Anɪg hageinabim, nɪbi bɪ God manō hain aɟ nɪpe udep rō ap mɪdeinab u, manō hain kale anɪbu udnab. Wasō u, manō hain hagnabim u kalōp ke ado gɪ aunab. ⁷ Pen ram anɪbu nōp mɪdaimim, nan magō dap ñɪnabōl u ñɪɟōl gɪ mɪdaimim. Bɪ wōg gɪpal gau pen hajɪ udpal. Anɪbu rō, kalɪp manō aɟ u hag ñɪnabim rō, kale pen nan magō dap ñɪnabōl. Pen kale ram ram gɟgmim. * ⁸ Pen daun ap araimim, kalōp hag wɪhai udōm, nan magō ñɪnabōl u, haɟwawō ñɪɟmim. * ⁹ Ram mɪnōɟ anɪbu, nɪbi bɪ nan gɪnɪm gau kalɪp gɪpe, kamɪɟ lɪnɪm. Nɪbi bɪ gau magōɟhalō kalɪp hag aɟ gɪmim hɟgmim, 'God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab u, ma il kalōp u auōp,' a gɪmim. ¹⁰ Pen daun ap araimim, kalōp hag wɪhai udagaiōl, adan anɟ au ammim hɟgmim, ¹¹ 'Ram mɪnōɟ kalōp i auajun u, haɟpɪ acɪp acɪp ma hon udōp gau kale ke ɪk gɪ yu arabun. Pen nɪɟ aɟ gim! God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab u, ma il kalōp u auōp,' a gɪmim. * ¹² Yad kalōp hɟgabin, hainō

* **9:61:** 1Ki 19:20 * **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mad 9:37-38; Jon 4:35 * **10:3:** Mad 10:16

* **10:4:** Mad 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Di 5:18 * **10:8:** 1Ko 10:27

* **10:11:** Ap 13:51; 18:6

manö kub nɨŋnaböl ñɨn u, daun kub Sodom nɨbi bɨ nan si nan naj nöp gɨlö gɨlö in habɨk ñɨŋ ara u, manö kub nɨŋöm ilön pro rö udnaböl; pen nɨbi bɨ manö kale am hagpe udagnaböl gau, manö kub nɨŋöm ilön kub yabɨ udnaböl. *

Pen ilön kub udnaböl

¹³ “Korasin nɨbi bɨ gau abe, Bedsaida nɨbi bɨ gau abe, nan gagep rö u gɨnö, nɨŋmim arö gɨpim rö, ilön kub yabɨ udnabim. Pen daun kub mɨhöp Daia Saidon nɨbi bɨ gau kalɨp, nan gagep anɨbu rö rɨmnap gɨnö nɨŋblap u, kale wafɨj gɨ dö gɨ lugöp rɨmnap yɨmöm asɨköm, run he ud yuöl gɨ ud yuöl gɨ mɨdöm, nan naj gɨmɨdal anɨbu arö gɨblap. ¹⁴ Manö kub nɨŋnaböl ñɨn u, Daia Saidon nɨbi bɨ gau ilön pro rö udnaböl; pen kale Korasin nɨbi bɨ gau abe, kale Bedsaida nɨbi bɨ gau abe ilön kub yabɨ udnabim. ¹⁵ Pen ñɨn anɨbu, kale Kapaneam nɨbi bɨ gau u rö nöp, kumi kabö adö laŋ au aragnabim; böŋ nöp uöm mɨgan kub yaŋ arnabim,” a ga.

¹⁶ Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp haga, “Nɨbi bɨ manö kale udnaböl gau, manö kalöp nöp wasö, manö yad u u rö nöp udnaböl. Pen kalöp udagnaböl gau, kalöp nöp wasö, yɨp u rö nöp udagnaböl. Pen yɨp udagnaböl gau, yɨp nöp wasö, Bɨ yɨp hag yuö aunö u nɨp u rö nöp udagnaböl,” a ga. *

Bɨ nɨpe hag yua gau ado gɨ aula

¹⁷ Pen hainö bɨ nɨpe ñɨŋjuöl mɨhau nɨganɨ ado gɨ da mɨgan laŋ (72) anɨb gau, ram mɨnöh gau aj arö göm apöm, aij a göl gɨ Jisas nɨp hagla, “Bɨ Kub! Kɨjaki aiön pi nɨbi bɨ abanɨ albal gau, hib ne hagun, ‘Jisas mɨdöp rö arim!’ a gɨno, hagpun rö nɨŋöm arbal,” a gɨla.

¹⁸ Hageila, Jisas kalɨp haga, “Yad nɨŋ mɨdnö nɨŋöl gɨ, kɨjaki aiön pi nap kale Seden, aɨm aɨm rö udöm kumi kabö adö laŋ nɨbö ap lug paka. *

¹⁹ Kalöp hag lɨbin u me, re haino sara, gaiwadö, hauat, nan hapeb anɨb gau abe, Bɨ Koɨmat klö nɨpe u abe, kalöp gɨ naj göl rö lagöp. * ²⁰ Pen kɨjaki aiön pi nan gau hagpun rö nɨŋöm höŋ arbal a gɨmim, mɨñ mɨñ gagmim; God nɨpe hib hon kumi kabö adö laŋ au kalɨ klin rɨköp, a gɨmim, mɨñ mɨñ gɨmim,” a ga. *

*Jisas Nap God nɨp aij a ga
(Mad 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Magö anɨbu, Ana Uɨ u Jisas nɨp ajmanɨ rau mɨdö nɨŋöl gɨ, nɨpe mɨñ mɨñ göl gɨ, Nap nɨpe nɨp haga, “Bapi, ne Bɨ Kub kumi kabö adö laŋ abe, mɨnöh naböh iɨ i abe abad mɨdpan u, gasɨ ne ke nɨŋö aij göp adö u nöp gɨpan. Hon nɨbi bɨ kub gasɨ nɨŋ kid hiikun ke nɨŋbun, a gɨpal gau, kalɨp manö aij iɨ u yamagpan pen ñɨ pai pro gau, ne kalɨp gasɨ aij ñö, manö aij iɨ u nɨŋbal u me, nöp aij a gabin,” a ga.

²² Jisas anɨg hagöm haga, “Nɨbi bɨ rɨmnap yad bɨ aigale bɨ rö mɨdpin u nɨŋagpal; Bapi nɨpe nöp yɨp nɨŋöb. Pen Bapi nɨpe bɨ aigale bɨ rö mɨdöp u, nɨbi bɨ rɨmnap nɨŋagpal; yad ke nöp nɨŋbin. Nɨpe yɨp pɨdöh nan nɨpe gau magöhhalö ñöb rö, nɨbi bɨ kalɨp yamnam a gɨnabin gau nöp, Bapi kalɨp yamnö nɨp nɨŋnaböl. Nɨbi bɨ rɨmnap halö Bapi nɨp nɨŋagnaböl,” a ga. *

* **10:12:** Jen 19:24-25; Mad 10:15; 11:24 * **10:16:** Mad 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * **10:18:** Jon 12:31; Rep 12:8-9 * **10:19:** Sam 91:13; Mak 16:18 * **10:20:** Plp 4:3; Rep 3:5 * **10:22:** Jon 3:35; 10:15

²³ Jisas anig hagöm, ado göm, bi nipe gau nöp kalip hagöm haga, “Nan an+bi n+ñabim u, miñ miñ g+mim. God kalöp nöp me ud aij yabıl gö n+ñabim.
²⁴ God manö hagep bi gau iru nöp abe, kinj gau iru nöp abe, nan amgö n+ñabim an+bi n+ñun a göm, abad m+dm+idal u pen kale n+ñagla; manö apdi n+ñabim an+bi n+ñun a göm, abad m+dm+idal u pen kale n+ñagla.

Jisas, bi aij Sameria n+bö u, manö hod r+köm haga

²⁵ Ñin ap anj au, bi lo manö hag ñeb bi ap, Jisas yip n+hön manö hagnim a göm, apöm n+ip hag n+ñöm haga, “Manö hag ñeb bi, yad n+hön n+hön gem, pör m+dep magö u udnam?” ö ga. *

²⁶ Hageia, Jisas n+ip haga, “Lo manö u kali kñiñ r+köm, n+hön hagla?” ö ga.

²⁷ Hageia, bi lo manö hag ñeb bi an+bu haga, “Lo manö u n+ñbin, Mosıs kalı kñiñ r+köm haga,
 ‘God Bi Kub ne u n+ip miñ miñ g+mön,
 gası r+mıd ne u n+ip ñ+mön,
 klö ne u magöñhalö n+ip ñ+mön,
 n+ip m+dmagö yabıl l+mön.
 Ne ke m+dmagö lıban rö,

n+bi bi r+mnap kalıp u rö nöp m+dmagö l+mön,’ a ga,” a ga. *

²⁸ Anig hageia, Jisas bi an+bu n+ip haga, “Ne kabö göl hagpan; adö an+bu nöp hain g+mön, pör m+dep magö u udnabön,” a ga. *

²⁹ Jisas anig hageia, bi lo manö hag ñeb bi an+bu, hib yad u pro g+ınab a göm, Jisas n+ip kauyanj hag n+ñöm haga, “Lo manö kalı kñiñ rıka u, n+bi bi r+mnap kalıp m+dmagö l+mim a göm, kali kñiñ rıka. An+bu u, n+bi bi mai kalıp m+dmagö l+mim a göm, kali kñiñ rıka?” ö ga.

³⁰ Hageia, Jisas bi lo manö hag ñeb bi an+bu n+ip, manö pen hagöl gi, aiud udöm haga, “Bi ap Jerusalem arö göm, daun kub Jeriko amnam a göm, adan anj au arai a n+ñöm, bi nan si udep r+mnap apöm, n+ip m+ñu magö paköm, wañ nan n+pe gau pıñ gi ud arlö n+ñöl gi, n+pe adan anj au umnıg göm gi m+deia. ³¹ Bi God n+ip nan sabe gep bi ap, adan adö an+bu amöm bi an+bu umnıg göm gi m+deia au n+ñöm, böñ lau nöp adan löm ara. ³² Pen bi Lipai iı bi ap, adan adö an+bu nöp amöm, bi an+bu umnıg göm gi m+deia au n+ñöm, m+deia söl au amöm n+ñ aij göm, böñ lau nöp adan löm ara. ³³ Pen bi Juda wasö, ram m+ınörj Sameria n+bö bi ap, adan m+lö añı an+bu nöp amöm, bi an+bu umnıg göm gi m+deia au n+ñöm, n+ip mög yabıl n+ña. ³⁴ N+ip mög yabıl n+ñöm, m+deia söl au amöm, wös n+ip gau wel r+mnap löm, ñıg wain r+mnap löm, wös n+ip gau wama. Wös wamöm, ud donki adö n+pe u löm, ram mani rauöm hanm+idal u dam löm, abad m+id aij yabıl ga. ³⁵ Ruö arnıg göm, bi ram abad m+dm+idöp an+bu n+ip silpa k+id m+höp ñöm haga, ‘Ne bi an+bi n+ip abad m+id aij g+mön. Pen mani aıgeg hagnabön u, ado gi apem nöp ñ+nabin,’ a ga,” a ga.

³⁶ Jisas aiud an+bu udöm, n+pe bi lo manö hag ñeb bi an+bu n+ip hag n+ña, “Bi adan anj pak lıla u, bi m+hau n+ganj padiöl göm arla gau, bi an n+pe ke m+dmagö la rö, n+ip m+dmagö la?” ö ga.

³⁷ Hageia, bi lo manö hag ñeb bi u haga, “Bi n+ip mög n+ñöm gi aij ga u,” a ga.

Hageia, Jisas n+ip haga, “N+ñö nöp hagpan. Me ne arammön, adö an+bu nöp g+mön,” a ga.

* 10:25: Mad 22:35-40; Luk 18:18

* 10:27: Dud 6:5; Lep 19:18

* 10:28: Lep 18:5

Jisas nɪpe Mada Maria aɳɪl mɪhau ram kale ara

³⁸ Pen Jisas bɪ nɪpe gau aip ram mɪnɔŋ ap amjakeila, nɪbi ram mɪnɔŋ anɪbu mɪdeia ap apɔm, kalɪp ut ɡɪ dam ram nɪpe u ara. Nɪbi anɪbu hib nɪpe Mada. ³⁹ Ram nɪpe u nɪɳɪn ap mɪdeia. Hib nɪpe u Maria. Maria nɪpe Jisas mɪdeia sɔl au ap asɪkɔm, Jisas manɔ hageia u nɪɳmɪdeia. * ⁴⁰ Mada nɪpe ke nɔp nan magɔ lauɔm, gasɪ iru nɪɳɔm, ap Jisas nɪp haga, “Bɪ Kub, Maria yɪp arɔ gɔ, yad ke nɔp nan magɔ hon lauabin u aij gagɔp. Nɪp hagɔ apɔm yad aip nan magɔ lauul,” a ga. ⁴¹ Hageia, Jisas haga, “Mada, Mada, ne nan iru nɔp gasɪ iru nɪɳban u aij wasɔ. ⁴² Maria manɔ aij yad nɪɳnam a gɔm, gasɪ aɳɪ u nɔp nɪɳɔm, ap manɔ yad nɪɳmɪdɔp. Nɪbi bɪ ap nan aij udɔp anɪbu pɪɪ ɡɪ udnɪm rɔ lagɔp,” a ga. *

11

*God nɪp sabe ɡɪnɪɡ, anɪɡ ɡɔl rɔ hagmim, a ga
(Mad 6:9-15; 7:7-11)*

¹ Nɪn ap, Jisas ram mɪnɔŋ ke mɪgan ap mɪdɔm, Nap God nɪp sabe ɡɔl ɡɪ mɪdeia. Sabe ɡɪ pɪs ɡɔ nɪɳɔl ɡɪ, bɪ nɪpe ap apɔm nɪp haga, “Bɪ Kub, God nɪp aigɔl gun sabe gun? Jon bɪ nɪpe gau kalɪp hag ɳɔ nɪɳbal rɔ, ne hanɪp u rɔ nɔp hag ɳɔ nɪɳun,” a ga.

² Hageia, Jisas kalɪp haga, “God nɪp sabe ɡɪnɪɡ ɡɪmim, anɪɡɔl hagmim, ‘Bapi, nɪbi bɪ gau hib ne haglɔ adɔ aran.

Ne nɪbi bɪ udmɔn abad mɪdeinabɔn ɳɪn u yɪɳɪd aunɪm.

³ Nan magɔ hanɪp ɳɪn aɳɪ aɳɪ pɔr pɔr ɳɪɳban rɔ u ɳɪmɔn.

⁴ Nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp ɡɪ naj ɡɪlɔ,

kalɪp pen nɪɳno mulu lugɔ ɡɪ naj gagpun rɔ,

hon nan si nan naj ɡɪpun gau nɪɳmɔn arɔ ɡɪmɔn.

Hanɪp abad mɪdaimɔn,

gasɪ ap wakainɪm, ɡɪ naj gagun, a ɡɪmim,” a ga.

⁵⁻⁶ Jisas manɔ anɪbu hagɔm, bɪ nɪpe gau kalɪp manɔ hod rɪkɔm haga, “Kale bɪ ap, sɪbɔn an ɡɪ kub yan, bɪ nɪɳeb nɪpe ram amɔm hagnab, ‘Mɪdaimam, bɪ nɪɳeb yad ap mɪlɔ gau nɪbɔ apɔm ram yad u apjakajɪp. Pen nan nɪp ɳɪnɔ ɳɪɳɳɪm u mɪdagɔp u me, nɔp auabin. Yɪp bred magɔ mɪhau nɪɡan ɳɪ,’ a ɡɪnab. Hageinab, bɪ nɪɳeb nɪpe anɪbu manɔ pen hagnab,

⁷ ‘Sɪbɔn an ɡɪ kub i yɪp ap unbɔ hagagmɔn! Yad ɳɪ pai yad gau aip ajɔŋ ɡɪɳun hanabun. Anɪb u, yad aigɔl gem urakem, nɔp nan hagabɔn anɪb gau ud ɳɪnam?’ ɔ ɡɪnab. ⁸ Pen kalɔp hagabin, bɪ ram nap nɪbɔ u, bɪ nɪɳeb yad a gɔm yɪɳɪd ud ɳagnab, jɪ nɪp ɳɪ a gɔm abad mɪdɔl ɡɪ, kɔlɔ ɡɪ mɪdɔ mɪdɔ, hagnab rɔ ɳɪnab. ⁹ Anɪb u, kalɔp hagabin, nan nɪhɔn mɪdagainɪm, God nɪp hag nɪɳbe, kalɔp ɳɪnab. Nan nɪhɔn ulɳai nɪɳnabim u, udnabim. Hanɪp ajɔŋ u hiɳkan a ɡɪmim, pak gu gu ɡɪpe, hiɳknab. ¹⁰ Nɪhɔn ɡɪnɪɡ: nɪbi bɪ God nɪp hag nɪɳnabɔl gau, udnabɔl. Nɪbi bɪ nan ulɳai nɪɳnabɔl gau, udnabɔl. Nɪbi bɪ hanɪp ajɔŋ hiɳkan a gɔm, pak gu gu ɡɪlɔ, kalɪp ajɔŋ hiɳknab. ¹¹ Kale ɳɪ pai nap gau, ɳɪ kale ap kabsaɳ nan a ɡeinab, re ap ɳɪnabɔn aka? ¹² Aka jɪ, yaur magɔ nan a ɡeinab, hauat ap ɳɪnabɔn akan U rɔ nɔp anɪɡ gagnabɔn. ¹³ Kale nɪbi bɪ aij wasɔ u pen ɳɪ pai kale gau nan aij gau nɔp ɳɪnabim. Bapi kumi kabɔ adɔ lan ɡɪ mɪdɔp u Bɪ aij yabɪ. Nɪpe nan naj ap ɳagnab. Ana Uɳ u hanɪp ɳɪmɔn a ɡeinabim u, Bapi kalɔp ɳɪnab,” a ga.

* 10:39: Jon 11:1; 12:2-3 * 10:42: Mad 6:33

Jisas Seden klö udöm nan gagep rö gab, a gila
(Mad 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Pen bî ap nîp kijaki aban alö, manö hagöm wasö, yîharîŋ nöp mîdeia. Jisas kijaki anîbu hag yuö, bî aban almîdeia u manö hagö nîŋöl gî, nîbi bî nîŋmîdeila gau aiö waiö gila. ¹⁵ Pen nîbi bî anîb gau rîmnap hagla, “Nîpe kijaki aiön pi nap kale Bielsebul klö nîpe u udöm, kijaki aiön pi gau hag yuab,” a gila. *

¹⁶ Pen nîbi bî anîb gau rîmnap, Jisas nîhön gî nab a göm, hagla, “Nan nîŋagep ap ke kumi kabö adö aulik gö nîŋun me, God nöp hag yuö auna u, nîŋnabun,” a gila. * ¹⁷ Pen Jisas gasî piral kale ke nîŋla u ke nîŋöm haga, “Ram mînön kub añî ap, ud asîk ke ke löm, nîbi bî kale ke aip pen pen geinaböl u, ram mînön anîbu lug paknab. Nîbi bî î añî ap, u rö nöp ud asîk ke ke löm, nîbi bî kale ke aip pen pen aleinaböl u, nîbi bî î añî anîbu lug paknab. ¹⁸ Anîb unbö rö nöp, Seden î u ud asîk ke ke leinab u, aigegö göm mîd aij gî nîmŋ Pen kale yîp haggim, ‘Bielsebul klö u udöm, kijaki aiön pi hag yuö hön araböl,’ a gîpim. ¹⁹ Anîg haggim u, yam kale ke gau kijaki aiön pi gau aigegö göm hag hön yubalŋ Yam kale ke hagnaböl, nîbi bî anîg göl rö lagöp. ²⁰ Pen yad God klö nîpe udem, kijaki aiön pi nan gau hag hön yubin rö, kale nîŋnabim, God nîbi bî udöm abad mîdep nîn u hanîp hadö auöp i, a gîmîm nîŋnabim.

²¹ “Pen bî klö ap, wim po nîpe î aij göm, ram nîpe u nîŋ mîdeinab, nîbi bî rîmnap nan nîpe ap pîî gî udöl rö lagnab. ²² Pen bî klö yabî ap ke apöm, nîp aip pen pen göm pakeinab u, wim po ram au î aij ga u halö pîî gî udöm, nan si udnab gau dam nîme î nî nab. *

²³ “Nîbi bî yîp pîg mîdagpal gau, wög yad gîpin u rîb waî gîpal. Nîbi bî kale nîbi bî rîmnap yîp dauageinaböl gau, nîbi bî yîp aunîg gaböl gau kalîp rîdik dam yubal. *

Kijaki aiön pi nan gau kauyan ado gî aunîm rö löp, a ga

²⁴ “Kijaki aiön pi ap, nîbi bî aban î mîdö, hag hön yuö arnab u, am ram mînön nöp an gau aramöm, ka ap ulhai nîŋem mîdeinam, a göm, am an anîb gau aj aj wasö nîŋöm, ‘Ram raul mîgan nöd mîdem aubin u arnam,’ a gî nab. ²⁵ Hagöm, amöm nîŋnab, ram anîbu îk gî aij gî, kuö aij nöp mîdeinab. ²⁶ Nîpe nîŋöm gau amöm, nîpe rö wasö, kijaki aiön pi naij yabî unbö mudun jîŋ u halö uî gî dapöm, mîgan anîbu am mîdeinaböl. Anîg gö, bî anîbu nöd aij pro rö mîdmîdöp rö wasö; uri nîpe böŋ nöp naij yabî mîdeinab,” a ga.

²⁷ Jisas manö anîbu hagö, nîbi bî iru mîdeila an anîb au nîbi ap uraköm, wiñ al hagöm haga, “Name nöp yag dap ci nîa u, mîñ mîñ yabî gî nîm,” a ga. *

²⁸ Hageia, Jisas pen pe haga, “Anîg hagpan u pen nîbi bî an an God Manö u nîŋöm hagöp rö gî naböl gau, kale mîñ mîñ gî naböl,” a ga.

Nan ap ke gö nîŋun, a gila
(Mad 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Pen nîbi bî iru yabî nöp ap magum gîlö nîŋöl gî, Jisas kalîp haga, “Nîbi bî mîñ mîdpim an aui, nan si nan naij göl gî mîdmîm haggim, ‘Nan gagep

* **11:15:** Mad 9:34; 10:25 * **11:16:** Mad 12:38 * **11:22:** Kol 2:15 * **11:23:** Luk 9:50

* **11:27:** Luk 1:28,42,48

rö ap kumi kabö adö laŋ gö n+ŋun, ' a g+ŋim. Pen yad kalöp hagabin, nan ap ke g+nö n+ŋagnabim. B+ God manö hagep Jona n+ŋ ga adö u nöŋ y+ŋ gö, n+ŋnabim. * 30 Daun kub Ninepa n+bi b+ gau, God manö hagep b+ Jona apöm ga rö n+ŋöm God n+ŋ n+ŋ udla rö, n+bi b+ uri m+ŋdpim gau, yad B+ N+ n+ŋe g+nabin rö n+ŋmim, n+ŋnabim. 31 Pen hadame nöŋ n+bi kwın ram m+ŋön m+lö m+deia gau n+bö apöm, Kiŋ Solomon manö aij hagab u n+ŋın a göm aua. Pen kale n+bi b+ m+ŋi m+ŋdpim gau, b+ kub Solomon rö wasö, yad B+ Kub yab+ apem aŋ kalöp aui m+dem, kalöp manö aij yab+ hag n+ŋö udagpim. An+ŋ u, manö kub hagep n+ŋ u, kwın an+ŋbu uraköm kalöp n+bi b+ m+ŋi m+ŋdpim gau manö kub hagnab. * 32 Hadame nöŋ Jona am Ninepa n+bi b+ gau kal+ŋ hagö, nan si nan naij g+m+dal gau, n+hön g+n+g an+g g+ŋpun a göm arö göm, God n+ŋ n+ŋ udla. Jona n+ŋe hagö n+ŋ udla u pen m+ŋi yad B+ Kub yab+ apem aŋ kalöp aui m+dem, manö aij yab+ hag n+ŋö, nan si nan naij g+ŋim gau arö gagpim. An+ŋ u, manö kub hagep n+ŋ u, Jona n+ŋe uraköm kalöp n+bi b+ m+ŋi m+ŋdpim gau manö kub hagnab. *

S+ŋ aŋ gau rö m+dagaimim

(Mad 23:1-26; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

33 "N+bi b+ gau hapö lauöm rin cög m+gan gau pi gagnaböl; adö au g+lan rik l+lö mailö gö, n+bi b+ gau ram raul m+gan an+ŋbu apöm waiö n+ŋnaböl. * 34 Pen amgö magö u hapö mailö rö m+ŋöp. Amgö magö u m+ŋ aij g+nab u, hañ roman aŋ daŋ mailö göm m+ŋ aij g+nab, pen amgö magö m+ŋ aij gagnab u, hañ roman aŋ daŋ s+ŋ göp u rö m+dnab. 35 Kale n+ŋ aij g+mim, aŋ kalöp daŋ mailö m+ŋöp aka s+ŋön m+ŋöp Kale gas+ n+ŋbim, aŋ hon daŋ mailö m+ŋöp a g+ gas+ n+ŋbim u pen s+ŋön aun+m rö löp rö, kale ke n+ŋ aij g+mim. 36 Hañ roman kale aŋ daŋ magöŋhalö mailö g+ m+ŋöl g+, m+gan pro marap s+ŋön m+ŋdageinab u, hapö mailö gö kalöp mailö pak n+ŋnab unbö rö l+ŋab," a ga.

Kale Perisi pr+ halö m+ŋdpim, a ga

37 Pen Jisas manö hag juö n+ŋöl g+, b+ Perisi ap n+ŋ haga, "Auö ram yad amul nan n+ŋul," a ga. Hageia, Jisas ram n+ŋe amöm, raul m+gan yaŋ nan n+ŋn+g as+ka. 38 As+köm, nan n+ŋö n+ŋöl g+, b+ Perisi an+ŋbu, gas+ n+ŋe ke aŋ gau nöŋ n+ŋöm, b+ an+ŋbi n+hön g+n+g hon Juda kai pör g+ŋpun rö, n+magö n+ŋe u n+g l+ yuöm wasö, y+har+ŋ nöŋ nan n+ŋab a göm, gas+ u n+ŋa. 39 Jisas gas+ n+ŋa an+ŋbu ke n+ŋöm n+ŋ haga, "Kale Perisi kai, pler kap gau höŋ adö gau n+g pak aij g+pal rö u g+ŋim u pen aŋ kale yaŋ nan si nan naij g+ŋim pr+ u ajmaŋ rauöm m+ŋöp. Kale n+bi b+ nan aij kale gau udun a g+mim, g+ naij yab+ nöŋ g+m+dim. 40 Kale hau+ halö yab+. God kalöp hañ u nöŋ g+ laga; aŋ yaŋ abe g+ la. 41 An+ŋ u, nan pler kap m+gan yaŋ m+ŋöp u, n+bi b+ mög gep rö gau kal+ŋ n+mim. An+g g+nabim u, nan kale magöŋhalö u+ g+nab.

42 "Pen kale Perisi kai, n+ŋ aij yab+ g+mim: kale marö kub yab+ udnabim. Kamöŋ, dil, nan y+har+ŋ hañ aij auep wög ad+ŋ ranab gau n+ŋbe, nan kub rö lö, wö ral n+ŋ dammim, s+duŋ laŋ arö, n+me lun God n+ŋ aŋ+ ap n+ŋun a g+mim, pör n+ŋbim. Nan pro pro gau pör an+g g+mim g+ŋim u aij, pen n+hön g+n+g manö il yab+ u n+ŋmim hain gagpim N+bi b+ gau kal+ŋ kabö rö g+n+m adö u gagpim; kal+ŋ naij g+n+m adö u nöŋ g+ŋim. God n+ŋ m+dmagö lagpim. An+g g+mim, g+ naij g+ŋim.

⁴³ “Pen kale Perisi kai, n+ŋ aij yab+ŋ g+mim: kale marö kub yab+ŋ udnabim. Kale Juda magum gep ram gau amdim, b+ kub mab po as+ŋkal adö u nöp as+ŋkpm. Gas+ kale n+ŋbim u, n+bi b+ iru m+dpal aŋ gau arno, ‘Manö hag ñeb b+ auabön e!’ g+lö, han+ŋp aij g+ŋab a g+mim, n+ŋbim. ⁴⁴ Pen kale Perisi kai, n+ŋ aij yab+ŋ g+mim: kale marö kub yab+ŋ udnabim. N+bi b+ r+mnap n+ŋöm, kalöp b+ aij yab+ŋ a g+pal u pen wip r+göl g+pal hij naij m+dpöp m+gan gau n+bi b+ n+ŋagöm adö laŋ ajpal rö m+dpim,” a ga.

⁴⁵ Jisas an+g hagö, lo manö hag ñeb b+ ap n+ŋp haga, “Manö hag ñeb b+, manö k+ö yab+ŋ l+ hagpan an+bu, han+ŋp u rö nöp hag juban,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Pen kale lo manö hag ñeb b+ gau, n+ŋ aij yab+ŋ g+mim. Kale marö kub yab+ŋ udnabim. Manö k+l+ŋ aij hagdim u, wad+ marö kub gau rö, n+bi b+ gau kal+ŋp gam n+ŋbim u pen kal+ŋp mög n+ŋmim hag rau udagdim. ⁴⁷ Pen kale lo manö hag ñeb b+ gau, n+ŋ aij yab+ŋ g+mim. Kale marö kub yab+ŋ udnabim. Nahai i+ŋ kale gau hadame nöp b+ God manö hagep b+ gau kal+ŋp al pak l+la. Pen kale God manö hagep b+ gau wip r+göl kale g+ l+ŋbim. ⁴⁸ G+ŋpim an+bu, aij nöp pakla a g+mim g+ŋpim. Nahai i+ŋ God manö hagep b+ gau al pak l+la; kale pen wip r+göl kal+ŋp g+ l+ŋbim. ⁴⁹ An+ŋ u, God gas+ aij ke n+ŋöb u haga, ‘B+ manö yad hagep gau, b+ manö aij yad ud arep gau kal+ŋp yunabin, pen kal+ŋp j+ n+ŋöm, r+mnap g+ naij göm, r+mnap böŋ nöp al pak l+ŋaböl,’ a ga. ⁵⁰ Pen hadame nöp, God m+ŋnöh naböh i+ŋ i+ŋ l+ŋ+g ga n+ŋ u r+köm, b+ God manö hagep gau kal+ŋp pör paklö auöp rö, n+bi b+ m+ŋi m+dpim gai i, nan naböh an+bu pen udnabim. ⁵¹ Marö an+bu me, b+ Ebol n+ŋ nöd i+ŋ göm al paköm, al pak dapöm, al pak dapöm, hainö Sekaraia n+ŋp, ka nan sabe g+ ñeb ram raul m+gan u lödaŋ, kabö kaŋum ud g+la b+ŋ adö au i, aŋ au al pak l+la. Kalöp n+ŋö yab+ŋ hagabin, manö marö an+bu magöŋhalö, n+bi b+ m+ŋi m+dpim gau udnabim. ⁵² Pen kale lo manö hag ñeb b+ gau, n+ŋ aij yab+ŋ g+mim. Kale marö kub yab+ŋ udnabim. Manö aij u, gas+ aij n+ŋeb ram raul m+gan ajöh ki u kale udmim, gau pi g+ŋpim. Gau pi g+ŋpim u, n+bi b+ ram raul m+gan am n+ŋun a göm gas+ n+ŋbal gau, kal+ŋp pör adan magrem hag r+kpm,” a ga.

⁵³⁻⁵⁴ Jisas kal+ŋp an+g hagöm höŋ arö n+ŋöl g+, lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe n+ŋp j+ n+ŋöl hagla, “Manö n+ŋön u hagno, pen hagö n+ŋun, n+ŋp dam manö kub hagnu,” a göm, Jisas n+ŋp manö piral piral adö r+mnap haglö ara.

12

Nan pi göm g+pal gau waiö n+ŋnaböl (Mad 10:26-27)

¹ Pen n+ŋ ap, n+bi b+ iru yab+ŋ nöp ap magum göm, pen pen c+ro c+ro n+ŋöm n+bi b+ r+mnap ma abö jö ma jö g+lö n+ŋöl g+, Jisas b+ n+ŋpe gau kal+ŋp haga, “Perisi kai pör g+ naij g+pal u pi göm, m+d aij g+ŋun, a g+ gas+ n+ŋbal. Kale an+ŋ unbö rö g+mim rö löp u, kale y+s kale u n+ŋ aij yab+ŋ g+mim. ² Nan pi g+mim g+ŋpim gau, hainö waiö lö n+ŋnaböl. Manö agam+ŋ hag pi g+ŋpim gau, u rö nöp waiö lö n+ŋnaböl. * ³ Pen manö s+böŋ yaŋ hagdim u, mailö halö haglö n+ŋnaböl. Manö agam+ŋ raul m+gan yaŋ hagdim u, meg magö dap ranöm ram adö laŋ haglö, yag dam ram m+ŋöh gau ud arnaböl,” a ga.

God n+ŋp nöp p+n+ŋ g+mim (Mad 10:31)

* 12:2: Luk 8:17

4 “N̄ibi b̄i yad gai i, kalöp hagabin, God n̄ip cig ḡino, han̄ip al paknaböl a ḡimim, p̄ñ̄ij ḡagmim. U ȳihar̄ij hañ roman̄ adö u nöp ḡi naj ḡilö, hij ḡinab. Hainö kale nan ap kalöp göl rö lagnab. 5 An̄ib u, yad kalöp hagabin, kale p̄ñ̄ij ḡin̄ig, B̄i kalöp hañ roman̄ al pak löm, hainö kalöp mab ke inab m̄igan yan̄ ud yun̄im rö löp, B̄i an̄ibu nöp p̄ñ̄ij ḡimim. N̄ipe nöp B̄i p̄ñ̄ij gep me; n̄ip nöp p̄ñ̄ij ḡimim.

6 “Kale n̄in̄bim, n̄ibi b̄i yaur pro unbö mam̄id u s̄ikim göm, mani a†i pro m̄ihöp nöp udpal. Yaur pro an̄ib gau, God a†i ap n̄in̄agn̄im rö lagöp; magöñhalö n̄in̄öb u nöp m̄idöp. 7 Pen kale n̄ibi b̄i gau nan yab†i; yaur gau kale aip ad̄ip ad̄ip rö wasö. God nab̄ic cög umagö kale u magöñhalö wö ralöp u me, kale p̄ñ̄ij ḡagmim, gas† halö m̄idaimim,” a ga. *

Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpim u, n̄ibi b̄i gau waiö h̄agmim
(Mad 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 “Kalöp manö n̄in̄ö hagabin, n̄ibi b̄i Jisas lau adö m̄idpun a göm, n̄ibi b̄i m̄idpal an̄ au waiö hag hīkeinaböl gau, yad kal̄ip pen abe n̄ibi b̄i gai i ȳip lau adö m̄idpal a gem, God ejol n̄ipe m̄idpal an̄ au waiö hag hīknabin. 9 Pen n̄ibi b̄i Jisas lau adö m̄idagpun a göm, n̄ibi b̄i m̄idpal an̄ au waiö hageinaböl u, yad kal̄ip pen abe n̄ibi b̄i gai i ȳip lau adö m̄idagpal a gem, God ejol n̄ipe m̄idpal an̄ au waiö hagnabin.

10 “B̄i N̄i n̄ipe n̄ip hag jueinaböl u, God n̄in̄öm arö ḡin̄ig arö ḡinab; pen Ana U† u n̄ip hag jueinaböl u, God n̄ipe n̄in̄öm arö gagnab.

11 “Pen kalöp manö kub hagn̄ig göm, ud Juda magum gep ram au, aka gapman b̄i kub m̄idpal an̄ au, aka kin̄ m̄idpal an̄ au, daueinaböl u, pen manö n̄ihön u udun hagn̄u a ḡimim, gas† iru n̄in̄agmim. * 12 Urak hagpe n̄in̄öl ḡi, magö an̄ibu nöp Ana U† n̄ipe kalöp gas† ñö n̄in̄öl ḡi, n̄in̄mim hagnabim,” a ga.

Nan iru udun, a ḡimim, gas† u n̄in̄agmim

13 N̄ibi b̄i iru m̄ideila an̄ an̄ib au, b̄i ap Jisas n̄ip haga, “Manö hag ñeb b̄i, ne mam yad u n̄ip hagö, bapi nan n̄ipe ud löm uma gau, n̄ime li ȳip böñ lau ke ñan̄,” a ga.

14 Hageia, Jisas n̄ip pen haga, “Ȳip an hagöp, ‘B̄i nan ud as̄ik ñeb u m̄idaimön,’ a ga n̄in̄em nan kalöp gau ud n̄ime li ñ̄inam?” ö ga. 15 Jisas an̄ig hagöm, n̄ibi b̄i m̄ideila gau kal̄ip haga, “N̄in̄ aij yab†i ḡimim. Nan iru nöp udun a ḡimim, gas† u n̄in̄agmim. Nan iru udun a ḡimim, gas† n̄in̄nabim u, m̄id aij ḡimim rö lagnab,” a ga. *

16 Pen Jisas manö ap kal̄ip manö hod r̄iköm haga, “B̄i mani iru m̄ideinab ap, wög ad̄in̄ n̄ipe u, wid magö nan gau iru yab†i nöp m̄ideinab. 17 Gas† n̄ipe gau nöp ke n̄in̄ damöm, ‘Nan ñ̄in̄eb yad iru nöp m̄idöp gau, ram raul m̄igan mai dap lem, ñ̄in̄ m̄ideinam?’ ö ḡinab. 18 Pen gas† ap n̄in̄öm, ‘Ram pro gau r̄ib waf ḡi yuem, ram kub kub gau nöp ḡi lem, wid magö yad abe, nan yad gau abe magöñhalö ud ram raul m̄igan an̄ib gau dam l̄nabin. 19 Yad an̄ig gem, ȳip ke hagnabin, ‘B̄i me. Ne nan aij iru yab†i m̄idöp u m̄i iru yab†i nöp m̄idöm p̄is gagnab. An̄ib u, wög ne u arö ḡimön, nan ne an̄ib gau nöp ñ̄in̄öl ḡi, ñ̄ig ñ̄in̄öl ḡi, m̄iñ m̄iñ göl ḡi, ḡi m̄idaimön,’ a ḡinabin,’ a ḡinab. 20 An̄ig hagöm gas† n̄in̄nab, pen God n̄ip hagnab, ‘Ne b̄i hau† halö yab†i! M̄iñi s̄ib

* 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15

* 12:15: 1Di 6:9-10

an̄ yan̄ nöp umnabön. Nan ne iru nöp ḡ j̄n̄ ḡ lö m̄döp an̄b̄ gau, an̄ rö ud ñ̄n̄j̄ m̄deinab?’ ö ḡnab.

²¹ “An̄bu rö me, n̄ibi b̄ nan aij gau iru nöp ud magum göm m̄ñ̄ m̄ñ̄ ḡpal u, pen God amgö ilö n̄pe au kale n̄ibi b̄ mög gep rö m̄dpal,” a ga. *

God han̄p̄ abad m̄deinab, a ḡmim, gas̄i iru n̄n̄agmim

²² Jisas an̄iḡ hagöm, b̄ n̄pe gau kal̄p̄ haga, “An̄b̄ u, ‘Nan magö gai n̄b̄ö udun ñ̄n̄j̄ m̄daiun, wañ̄j̄ gai n̄b̄ö udun ȳm̄ m̄daiun,’ a ḡmim, gas̄i kub u n̄n̄agmim. ²³ Nan ñ̄n̄jeb u nan kub wasö. Kam̄n̄j̄ m̄dep magö u nan yab̄ñ̄. Wañ̄j̄ nan gau nan kub wasö. Hañ̄ roman̄j̄ u nan yab̄ñ̄. ²⁴ Yaur m̄dpal gau n̄n̄im. Yaur gau, n̄ibi b̄ ḡpal rö, wid wög ḡ ȳmlö, po gö r̄ik dauagpal. Wid magö r̄ik dap magum gep ram kale ap m̄dagöp. God nöp me nan ñ̄n̄jeb kal̄p̄ ñ̄öb. N̄pe nan pro gau gas̄i n̄n̄öm an̄iḡ göp u, kale n̄ñ̄hön ḡn̄iḡ han̄p̄ n̄ibi b̄ abad m̄dageinab a ḡmim, gas̄i iru n̄n̄bim̄j̄ Yaur gau nan pro; kale nan pro wasö. ²⁵ Pen kale gas̄i iru n̄n̄einabim u, umn̄iḡ ḡnabim ñ̄n̄ u arö ḡmim, magö ap halö m̄deinabim aka? ²⁶ U nan pro, pen kale ke nan pro an̄bu ḡmim rö lagöp. An̄b̄ u, kale n̄ñ̄hön ḡn̄iḡ nan ȳhar̄n̄j̄ adö r̄imnap gas̄i iru n̄n̄bim̄j̄? ²⁷ Nan be gau ranöm, magö p̄löm p̄p̄ñ̄ yuöp u pen ke wañ̄j̄ göm r̄ib̄ ad̄k̄ ḡn̄m̄ rö lagöp. God nöp gö, r̄ib̄ ad̄k̄ aij yab̄ñ̄ ḡm̄döp. Pen K̄n̄j̄ Solomon r̄ib̄ ad̄k̄ aij yab̄ñ̄ ḡm̄döp u, gaus̄ñ̄ gau r̄ib̄ ad̄k̄ aij ḡm̄döp u rö gagm̄döp. ²⁸ Nan be gau ranöb an̄b̄ gau nan ȳhar̄n̄j̄; pör m̄dageinab. M̄ñ̄i rö m̄döm, rol ruö r̄ib̄ ḡ dö ḡ mab laulö innab. God n̄pe nan ȳhar̄n̄j̄ gau gas̄i n̄n̄öm an̄iḡ göp u, kale n̄ñ̄hön ḡn̄iḡ han̄p̄ wañ̄j̄ ñ̄agnab a ḡmim, gas̄i iru n̄n̄bim̄j̄ N̄n̄j̄ udep magö kale u m̄lö m̄dagöp. ²⁹ Hon nan magö, ñ̄ḡ, nan gau gai n̄b̄ö udun ñ̄n̄jun a ḡmim, gas̄i marö u n̄n̄agmim. ³⁰ N̄ibi b̄ God n̄p̄ n̄n̄agpal gau, gas̄i an̄bu rö n̄n̄bal. Pen Nap kale u kalöp hauñ̄ gagöp; nan kalöp m̄dagöp gau n̄n̄öb. ³¹ An̄b̄ u pen, God n̄ibi b̄ udöm abad m̄deinab u, han̄p̄ halö udn̄m̄ a ḡmim, gas̄i añ̄ n̄n̄mim ḡpe arö me, kalöp abad m̄döl ḡ, nan an̄b̄ gau kalöp ñ̄nab.

Ram m̄n̄öj̄ kumi kabö adö lañ̄ au nan aij aij ud magum ḡmim

³² “Kaj sipsip bad pro yad gai i, Nap kale u, kalöp udem abad m̄deinabin a göm n̄n̄öb u me, kale p̄ñ̄n̄j̄ gagmim. ³³ Nan kale m̄döp rö gau, sikim ḡ mani udmim, n̄ibi b̄ nan m̄dagöp gau kal̄p̄ ñ̄mim. An̄iḡ ḡnabim u, mani rin kale pap̄ñ̄ gagöm pör pör nöp m̄deinab; nan aij aij kale kumi kabö adö lañ̄ au m̄döm ur gagnab; b̄ si udep apöm si udagnab; s̄psop nan gau ñ̄n̄agnab. * ³⁴ Pen nan aij kale gau m̄n̄öj̄ naböj̄ adö ñ̄ i u magum geinabim u, hibur gas̄i m̄dmagö kale u u rö nöp m̄n̄öj̄ naböj̄ adö ñ̄ i m̄deinab. Pen nan aij kale kumi kabö adö lañ̄ au ud magum geinabim u, hibur gas̄i m̄dmagö kale u u rö nöp an̄b̄ lañ̄ m̄deinab.

Ḡj̄n̄ ḡmim m̄daimim

³⁵ “An̄b̄ u, wañ̄j̄ kale u söl söl pa jö ḡmim, dip naḡi p̄ḡ l̄i aij ḡmim, hapö lau l̄imim n̄n̄öl ḡ m̄daimim. * ³⁶ B̄i wög ḡ ñ̄eb gau hagnaböl, ‘B̄i kub hon u, b̄i n̄n̄jeb n̄pe n̄ibi udöm aip nan kub ñ̄n̄j̄ m̄dlö n̄n̄öl ḡ, söl ado ḡ aunab,’ a göm, n̄n̄ nöp m̄deinaböl. B̄i kub kale u ado ḡ apöm, ajöj̄ pak gu gu gö, ȳñ̄d̄ hīknaböl. An̄b̄ unbö rö kale an̄iḡ ḡmim. ³⁷ Pen n̄pe ado ḡ apöm, kale n̄n̄ m̄deinaböl u n̄n̄öm, kal̄p̄ ud aij yab̄ñ̄ ḡnab. B̄i kub an̄bu n̄pe ke, wañ̄j̄ n̄pe u söl söl pa jö göm, dip naḡi p̄ḡ l̄i aij göm, kal̄p̄ hagö, ap

* 12:21: Mad 6:19-20 * 12:33: Luk 18:22 * 12:35: Mad 25:1-13

nan ñiñeb li ñiñbal ka u asik gi gabö gilo, nipe ke nan ñiñeb gau dam kalip ñinab. ³⁸ Pen bi kub sibön anj kub yanj aka kilakil hagnab magö u apöm niñnab, bi nipe gau uhön hanageinabol, kalip ud aij yabil ginab. ³⁹ Anib u, niñim. Nibi bi ram nap nibö gau, bi nan si udep bi aunab ñin u a göm, niñ midaiblap u, ram kalip pilaköm, nan kale gau si udagbö. * ⁴⁰ Anib unbö rö, Bi Ni nipe aunab a gimim, abad midaimim. Auagnab a gimim gasi niñabim magö anibu nöp aunab,” a ga.

*God nip wög gi aij gimim
(Mad 24:45-51)*

⁴¹ Jisas anig hagö, Pida haga, “Bi Kub, manö hod rikmön hagabön anibu, hanip nöp hagabön aka nibi bi magöñhalö hagabön?” ö ga.

⁴² Hageia, Bi Kub pen haga, “Bi an gasi aij midö, wög gi aij ginab u, bi kub nipe ram nipe u arnig göm nip hagnab, Bi wög yip gipal rimnap kalip abad midmön, nan ñiñeb kalip gau nime li ñöl gi midaimön,” a göm, arnab.

⁴³ Anib u, hainö ado gi apöm, hagnab rö nöp ginab u niñöm, nip ud aij yabil ginab. ⁴⁴ Yad kalöp hagabin, bi kub anibu hagö, bi nipe gi aij ginab anibu nan nipe gau magöñhalö abad mideinab. * ⁴⁵ Pen bi wög gi ñeb nipe u,

bi kub yad u yijid auagöp a göm, nibi bi wög gi ñeb rimnap kalip miñu magö paköm, nan kub niñöm, ñig wain iru niñöm, haut alöm, gi mideinab.

⁴⁶ Pen bi kub nipe auagnab a göm niñnab ñin u nöp apöm, nip rüb gi dö mi dö göm, nibi bi manö nip niñagpal anj kalip au hag yunab.

⁴⁷ “Bi wög gi ñeb bi ap, bi kub nipe manö hagnab u niñ aij ginab, pen manö nip u rüb juöm, hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale nip rapin paknabol. * ⁴⁸ Pen bi wög gi ñeb bi ap, bi kub nipe manö hagnab u niñagöm, manö hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale nip paköm ilön pro rö ñinabol. God nibi bi kalip nan iru ñinab gau, yip pen nan iru ñimim, a ginab; pen nibi bi kalip nan iru yabil ñinab gau, yip pen nan iru yabil ñimim, a ginab.

*Nibi bi rimnap Jisas nip udagöm asik ke ke linabol
(Mad 10:34-36)*

⁴⁹ “Yad aubin u, minönj naböñ adö il i hapö pig yunig aubin. Ram minönj gau magöñhalö hadö inböp u aij! ⁵⁰ Yip ilön pak ñinig gaböl u, yip marö kub yabil göp. Marö kub anibu mid dam dam, yip ilön pak pis ginabol ñin u nöp pita ginab. * ⁵¹ Kale yip hagnabim, nibi bi ud jim ñinig auub a ginabim u, pen u wasö. Yad aubin rö, nibi bi gau gasi adö ke ke niñöm asik ke ke linabol. ⁵² Miñi ñin i riköm, amilap apilap unbö mamid rö mideinabol u, miñau niñgan yip udlö, miñöp yip udagmil, asik ke ke linabil. Pen wasö u, miñöp yip udlö, miñau niñgan yip udagöm, asik ke ke linabol. ⁵³ Bi apil miñau, ni nipe aka nap yip udagö me, asik ke ke linabil. Nibi amil miñau, pai nipe aka nime yip udagö me, asik ke ke linabil. Nime aip ni nipe nibin u aip, u rö nöp ginabil; nime aka ni nipe nibin u yip udagö, asik ke ke linabil,” a ga. *

*Krais u auub a göm niñagla
(Mad 16:2-3; Mak 8:11-13)*

⁵⁴ Pen Jisas manö ap halö kalip haga, “Sidö wad arab lau adö kumi wamöb niñmim, miñi möñ alnig gab a gimim niñ midpe, midö midö hagnip rö nöp

* **12:39:** Mad 24:43-44; 1De 5:2 * **12:44:** Mad 25:21,23 * **12:47:** Jem 4:17 * **12:50:** Mak 10:38-39 * **12:53:** Mai 7:6

mön alnab. ⁵⁵ Yigön kub gam+ñ n+bö gai i g+ auöp n+ñmim, m+ñi sidö kub l+ñ+g gab a g+mim n+ñ m+dpe, m+dö m+dö haggim rö nöp sidö kub l+ñab. ⁵⁶ Kale b+ pir alep! Nan m+ñnör nabörj i+ i n+ñ aij g+mim, nan kumi kabö adö lañ n+ñ aij g+mim g+pim u, pen n+hön g+n+g ñ+n kub pör abad m+dm+dim u, m+ñi hadö auöp a g+mim n+ñagpim?" ö ga.

*B+ nöp manö kub hagnab u aip manö ud as+kmim
(Mad 5:25-26)*

⁵⁷ "Kale ai g+n+g, adan an+bu aij, adan an+bu najj, a g+mim n+ñagpim?" ⁵⁸ Pen b+ ap nöp manö kub hagn+g dam arabin a gain+m, manö kub an+bu n+hön g+n+g arabul a g+mön, adan añ au amöl g+, n+p aip manö hag ud as+ aij g+mül. Wasö u, nöp dam b+ kub manö n+ñeb ñ+magö adö n+pe u yuö, n+pe pen nöp dam polisman ñ+magö adö kal+p gau lö, nöp böñ nöp dam nag+ linaböl. ⁵⁹ An+bu u, yad nöp hagain, ne nag+man nöp m+dmön, nan nabörj ne gau böñ nöp nabörj ral p+s g+mön me, hörj arnabön," a ga.

13

Kale nan si nan najj g+pim u arö gagnabim u, umnabim

¹ Magö an+bu, n+bi b+ r+mnab apöm, Jisas n+p hagöm hagla, "Galili n+bi b+ r+mnab apöm, God sabe gep ram u nan sabe g+ ñ+lö n+ñöl g+, magö an+bu nöp gapman b+ kub Pailod kal+p böñ nöp al pak la," a g+la. ² Hageila, Jisas kal+p haga, "Galili n+bi b+ an+bu gau nöp, nan si nan najj unbö ke g+lö an+g göp, pen Galili n+bi b+ r+mnab nan si nan najj pro pro g+päl rö an+g gagöp, a g+mim, n+ñbim ar?" ³ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan najj g+pim gau n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö gagnabim u, n+bi b+ an+bu gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim. ⁴ Pen Siloam wanö söl au, ram m+lö kub pa jö göm n+bi b+ unbö kagoñ böñ dan (18) kal+p pak la u, nan si nan najj unbö ke g+lö an+g göp, pen n+bi b+ Jerusalem m+dm+dal r+mnab nan si nan najj pro pro g+päl rö an+g gagöp, a g+mim, n+ñbim ar?" ⁵ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan najj g+pim gau n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö gagnabim u, n+bi b+ an+bu gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim.

Mab ap magö p+lagöp

⁶ Pen Jisas manö hod r+köm kal+p haga, "B+ ap u+hem magö ap p+lan, a göm, y+ñ u ju dapöm, nag+ wain wög n+pe au y+mnab. Hainö ado g+ apöm n+ñnab magö ap p+lagagnab. ⁷ B+ wög gep n+pe u n+p hagnab, 'M+ m+hau n+ganj m+ añ+ añ+ inö n+ñöl g+, pör apem n+ñbin u+hem y+mnö u magö ñ+ñeb ap p+lagöp. An+bu u, wög ad+ñ yad añ au m+döp u aij gagöp. R+ñ yul!' a g+ñab. ⁸ Hageinab, b+ wög g+ ñeb n+pe hagnab, 'B+ kub, u+hem i+ an+bu m+ñi r+ñ yuagep. Yad u+hem i+ an+bu k+p+ñ g+ aij gem, nan u+arj u+arj r+mnab dap l+ñö, ⁹ m+ hainbö u magö p+l+n+m u arö g+mön; pen magö p+lag+n+m u r+ñ yumön,' a g+ñab," a ga.

Jisas n+bi jöl magö dudu ga u gö, y+duñ ga

¹⁰ Pen Juda God n+p sabe gep ñ+n ap, Jisas Juda magum gep ram ap amöm, kal+p manö hag ñ+ m+deia. ¹¹ Ram raul m+gan an+bu n+bi ap ap m+deia. N+bi an+bu n+p k+jaki aiön pi gö, jöl magö n+pe u dudu badu göl nöp ajm+döp m+ unbö kagoñ böñ dan (18) ina. ¹² Jisas n+bi an+bu n+p hagö auaia haga, "Nan

* 13:2: Jon 9:2 * 13:7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15

nöp göp u kamɨŋ löp,” a ga. ¹³ Anɨg hagöm, nɨp ud nɨŋö nɨŋöl gɨ, magö anɨbu nöp jöl magö u yɨjɨg gö, God hib nɨpe u hagö adö ara.

¹⁴ Pen Jisas God nɨp sabe gep ñɨn u gö kamɨŋ la u nɨŋöm, bɨ kub Juda magum gep ram anɨbu abad mɨdmɨdöp u, Jisas nɨp nɨŋö mulu lugö, nɨbi bɨ ap mɨdeila gau kalɨp haga, “Kale nɨbi bɨ nan göp gau, wög gep ñɨn unbö kagol jɨŋ nöp aube kamɨŋ lɨnɨm. Mɨñi God nɨp sabe gep ñɨn i anɨg gagmim,” a ga. *

¹⁵ Anɨg hagö, Bɨ Kub nɨp pen haga, “Kale bɨ pir alep! Kaj kau, kaj donki kale gau adɨk libe mɨdeinab au, God nɨp sabe gep ñɨn u ñɨg nan gö, kalɨp nagɨ hubɨkmim, dam arbe ñɨg ñɨŋnaböl aka wasö? * ¹⁶ Pen bac ɨtaŋ hon Ebrahim rɨköm, rɨk dap lɨla pai i, Seden nɨp hadame nöp adɨk lö, mɨ in kagol böŋ daŋ mɨdöp u, nɨp mög nɨŋagpim arɨ Mɨñi God nɨp sabe gep ñɨn i, nagɨ nɨpe hubɨk yuajɨn, manö kub hagabim ar? ¹⁷ Jisas anɨg hagö, bɨ nɨp nɨŋlö mulu luga gau nable yabɨl ga. Pen nɨbi bɨ rɨmnap gau, Jisas nan gagep rö gɨmɨdöp gau nɨŋöm, mɨñ mɨñ yabɨl gɨla.

Mab masded magö u, manö hod rɨköm haga

¹⁸ Jisas manö ap halö hagöm haga, “God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab manö u kalöp hag ñɨnɨg gabin u, aige gem hagnö, kale nɨŋ aij gɨnabim? ¹⁹ Me manö adö hagnɨg gabin inbö rö mɨdöp. Bɨ ap mab masded magö u dam wög naböŋ nɨpe u yɨmö, ran kub göm ramö löm gau gau arnab, yaur gau apöm lö lö gau gau mɨdeinaböl,” a ga.

²⁰ Manö ap pen kauyaŋ haga, “God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab manö u, aige gem hagnö, kale nɨŋ aij gɨnabim? ²¹ Adö anɨbu rö, nɨbi ap yɨs bad pro pro ap udöm, plaua rin kub yaŋ halö ud ado malo gö mɨdöl gɨ, kub yabɨl rannab rö u gɨnab,” a ga.

Ajöh pro u

(Mad 7:13-14,21-23)

²² Pen Jisas Jerusalem arɨg göm, yɨjɨg göl araga. Nɨpe daun gau abe, nɨbi bɨ ram rɨŋ aglö mɨdeila gau abe, anɨ anɨ hanöl gɨ, manö hag ñöl gɨ ara. ²³ Nɨbi bɨ mɨdeila anɨb gau, bɨ ap Jisas nɨp haga, “Bɨ Kub, God yöp nɨbi bɨ mɨhöp nöp ud kamɨŋ yunab aka?” ga.

Hageia, Jisas kalɨp haga, ²⁴ “Anɨb u, kale klö gɨmim nöp, ajöh ɨl pro ramö anɨbu arnabim. Nɨbi bɨ ɨru yabɨl nöp, adan ramö pro anɨbu aruŋ, a göm, am rua rɨk wasö nɨŋnaböl. ²⁵ Nɨhön gɨnɨg, bɨ ram nap nɨbö u adan gɨñnab, kale höŋ gau nöp mɨdmim, pak gu gu gɨmim hagnabim, ‘Bɨ kub, adan hiɨk!’ a gɨpe, nɨpe pen pe hagnab, ‘Kale gai nɨböŋ Yad kalöp nɨŋagpin!’ a gɨnab. *

²⁶ Hageinab, kale pen hagnabim, ‘Ne nöd ram mɨnöhön hon u apön, nöp aip nan ñɨŋun ñɨg ñɨŋun gɨmɨdun; ne hanɨp manö hag ñɨmɨdan,’ a gɨnabim.

²⁷ Kalöp pen hagnab, ‘Yad kale nɨŋagmɨdin. Kale gai nɨbö yad nɨŋagpin. Kale nɨbi bɨ nan si nan naij gɨpim u me, kalöp ajöh hiɨkagnabin. Arim!’ a gɨnab. *

²⁸ Hainö kale nɨŋnabim, Ebrahim, Aisak, Jekop, bɨ God manö hagep bɨ gau, God ram mɨnöhön pör mɨdep u God aip mɨdeinaböl, pen kalöp hag höŋ yuö, mɨtöhön kub göl gɨ, meg magö hau rɨbɨköl gɨ nöp mɨdeinabim. *

²⁹ Pen nɨbi bɨ mɨlö gau nɨbö, sidö auab lau adö nɨbö, sidö wad arab lau adö nɨbö, gamɨŋ gau nɨbö, gajɨŋ gau nɨbö, God ram mɨnöhön pör mɨdep nɨpe u apöm, asɨköm jɨm ñöl nan kub ñɨŋnaböl. * ³⁰ Pen nɨbi bɨ uri jöl adö yabɨl au

* **13:14:** Eks 20:9-10; Dud 5:13-14 * **13:15:** Luk 14:5 * **13:25:** Mad 25:10-12 * **13:27:** Sam

6:8 * **13:28:** Mad 8:11-12 * **13:29:** Sam 107:3

mıdpal gau, hainö rımnap nöd am mıdeinaböl. Pen nıbi bı uri nöd araböl gau, hainö rımnap jöl adö yabıt gau mıdeinaböl,” a ga. *

Jisas Jerusalem nıjō mög ga

³¹ Magö anıbu nöp, bı Perisi rımnap apöm Jisas nıp hagla, “Gapman bı kub Herod nöp al pak lınıg gab. Anıb u, ne ram mıñöñj i arö gımön, ram mıñöñj ke ap aru,” a gıla.

³² Hageila, Jisas haga, “Kale am kain hapeb anıbu nıp hagpe, nıj mıdainım. Mıñi abe, rol abe, nıbi bı kıjaki aiön pi aban alöp gau gınö kamıñj löm, nıbi bı nan göp gau gınö kamıñj löm, gınab. Ruö pen, ñın mıñhau nıgan u me, wög yad u gı haknabin. ³³ Pen mıñi, rol, ruö yad adan arın a gabin u arnıg gabin. Bı God manö hagep gau kalıp Jerusalem nöp al pak lınaböl.

³⁴ “Jerusalem! Jerusalem! God nıpe manö hagep bı nıpe kalöp a göm yua gau, nıñön gınıg pör kabö ud pak lıbımñj Kılakıl pi ud auan mo gau löp rö u, yad pör ñı pai ne gau ud aij gınam, a gem, nıñbin u pen yıp iru nıñmim wıñö gıpm. ³⁵ Anıb u, nıñim. Ram kale u kuö nöp mıdöp. Mıdö, kale yıp nıñagnabım; hainö gau, ‘Bı anıbi Bı Kub hag yuöp auab i, God gö, hib nıpe adö lan aran,’ a gınabım ñın u me, yıp kauyan nıñnabım,” a ga.

14

Jisas, bı ñımagö ma hu ga ap nıp gö, kamıñj la

¹ Juda God nıp sabe gep ñın ap, Jisas am Perisi bı kub ap ram nıpe u nan ñıñjöl nıñöl gı, nıbi bı mıdeila gau, nıpe nıñön rö gınım, a göm, nıñ ij halö lı mıdeila. ² Nıñön gınıg: ñın anıbu, bı ñımagö ma hu ga ap ap mıdeia. ³ Jisas, bı Perisi gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, kalıp haga, “God nıp sabe gep ñın i, bı nan göp ap gınö kamıñj lınab u aij aka wasöñj Lo manö nıñön hagöp?” ö ga. *

⁴ Hageia, manö ap pen hagagla. Anıb u, Jisas bı ñımagö ma hu ga u nıp ud nıñjöl kamıñj la. Kamıñj lö, Jisas bı anıbu nıp hag yuö ara. ⁵ Jisas bı anıbu hag yuöm, bı anıb gau kalıp haga, “Ñı pai kale ap aka kaj kau kale ap, God nıp sabe gep ñın u ñıg mılbım ulöm mıñgan yan lugeınab u, kale yıñıd am ud yunabım aka wasö?” ga. *

⁶ Hageia, kale pen manö ap hagöl rö laga.

Hon hib kub mıdeian, a gımim, gası u nıñagmim

⁷ Pen nıbi bı anıb gau nan magö ñıñnıg apöm, ka asıkep aij aij gau nöp nıñun asıkun, a göm asıkla u, Jisas nıñöm, manö ap manö hod rıköm haga, ⁸ “Bı ap nıbi udnıg göm, nan kub ñıñnıg kalöp wıñ alö ammim, ka asıkep aij lınım adö u asıkagmim. Nıñön gınıg: nıbi bı kub rımnap auöl rö löp. *

⁹ Anıb u, kale ka asıkep aij adö anıbu asık geınabım, bı kalöp wıñ alnab u apöm hagnab, ‘Ne ke gau aru, bı kub i adö anıb au asıkan,’ a gö, nöp nable gö nıñöl gı, am lıñ gı am ba gau asıknabön. ¹⁰ Pen kalöp, nan nıñun, a göm, wıñ alaiöl, am goł gau asık mıdpe me, bı kalöp wıñ alnab u apöm hagnab, ‘Bı mıdeımam. Ne aumön ka adö aij i asık gı,’ a gö, nıbi bı nan ñıñnıg ap mıdeinaböl gau nöp nıñöm, bı u anj i bı kub nöp mıdöp, a gınaböl. ¹¹ Anıb unbö rö, nıbi bı hon hib kub mıdöp, a göm, nıñbal gau, God hib kalpe gö ap

* 13:30: Mad 19:30 * 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mad 12:11; Luk 13:15 * 14:8: Pro 25:6-7

lugnab. Pen n̄ibi b̄i ana udöm m̄idpal gau, God hib kalpe gö ap rannab,” a ga. *

¹² Jisas manö an̄ibu hagöm, b̄i nan kub n̄iηn̄ig n̄ibi b̄i wiñ ala u n̄ip haga, “Ne nan kub n̄iηn̄ig, b̄i n̄iηeb ne gau, nañin namam yam ne gau, n̄ibi b̄i ram m̄inöη alog ne mani iru m̄idöp gau, kalip wiñ alagmön. N̄ibi b̄i an̄ib gau, naböη ñun, a göm, nöp pen nan n̄iηn̄ig wiñ alöl rö löp. ¹³ Ne nan kub n̄iηn̄ig, n̄ibi b̄i mög gep rö gau, n̄ibi b̄i n̄imago ma k̄la göp gau, n̄ibi b̄i ma naj göp gau, n̄ibi b̄i amgö we göp gau, kalip wiñ albe, aueinaböl, nan n̄iηmim. ¹⁴ N̄ibi b̄i mög gep rö an̄ib gau, nöp pen ñöl rö lagnab u me, hainö God n̄ibi b̄i kam̄iη aij n̄ipe gau gö uraknaböl ñin u, n̄ipe ke nöp pen n̄inab,” a ga. *

Nan kub n̄iηnaböl u, manö hod riköm haga

¹⁵ Pen manö an̄ibu n̄iηöm, b̄i kale aip nan n̄iηeila ap Jisas n̄ip haga, “God n̄ibi b̄i n̄ipe udöm abad m̄ideinab u, n̄ipe aip j̄im ñöl nan kub n̄iηnaböl gau, m̄iñ m̄iñ yabiñ ḡinaböl,” a ga. *

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “B̄i ap nan kub n̄iηn̄ig göm, n̄ibi b̄i iru nöp wiñ alnab. ¹⁷ Pen nan kub n̄iηeb ñin an̄ibu aueinab, b̄i wög ḡi ñeb n̄ipe u n̄ip hagnab, ‘M̄iñ am n̄ibi b̄i nöd hag l̄ibin gau kalip am pañid dau,’ a ḡinab. B̄i wög ḡi ñeb n̄ipe pen amöm hagnab, ‘Nan magöηhalö dap ḡiηn̄ ḡipun; aube arun!’ a ḡinab. ¹⁸ Hageinab, n̄ibi b̄i an̄ib gau ap hagnab, ‘Yad arnam u pen m̄inöη naböη ap raubin u n̄iηn̄ig arabin,’ a ḡinab. ¹⁹ Pen ap hagnab, ‘Yad arnam u pen kaj kau unbö s̄idun̄ laη raubin u, wög ḡi aij göl aka gem, am n̄iηnabin,’ a ḡinab. ²⁰ Ap hagnab, ‘Yad arnam u pen n̄ibi yad ḡisön nöp udpin u me, aunam rö lagöp,’ a ḡinab. * ²¹ An̄ig hageinaböl, b̄i an̄ibu ado ḡi amöm, n̄ibi b̄i gau kale n̄ihön n̄ihön hagnaböl u, b̄i kub n̄ipe u n̄ip hagnab. Hageinab, b̄i kub u hibur n̄ipe u naj gö, b̄i n̄ipe u n̄ip kauyaη hag yuöm hagnab, ‘Ne ȳiηid am adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, n̄ibi b̄i mög gep rö gau, n̄ibi b̄i n̄imago ma k̄la göp gau, n̄ibi b̄i amgö we göp gau, n̄ibi b̄i ma naj göp gau, kalip pañid dau,’ a ḡinab. ²² Hageinab, hagnab rö göm, hainö b̄i wög ḡi ñeb an̄ibu hagnab, ‘B̄i kub, hagpan rö ḡipin u pen m̄igan r̄imnap kau nöp m̄idöp,’ a ḡinab. ²³ Hageinab, b̄i kub u b̄i wög ḡi ñeb n̄ipe n̄ip hagnab, ‘Ne adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, n̄ibi b̄i manö klö ḡimön hagö, kale aulö, ram raul m̄igan yad u böη nöp r̄ib udn̄im. ²⁴ Pen n̄ibi b̄i nöd wiñ alnö auagpal gau, n̄ibi b̄i ap nan yad pro pro r̄imnap n̄iηagnab, wasö yabiñ,’ a ḡinab,” a ga.

*Gas̄i n̄iη aij ḡimim, ȳip lau adö aumim, a ga
(Mad 10:37-38)*

²⁵ Jisas adan araua u, n̄ibi b̄i iru yabiñ n̄ip hain ḡila. N̄ipe ado göm kalip haga, ²⁶ “N̄ibi b̄i gau ȳip lau adö arun a ḡinaböl u pen gas̄i kub kale areinab n̄ime nap, n̄ibi ñi pai, n̄iñin n̄imam kale, aka hañ roman̄ kale ke u, yad n̄iηnö n̄ibi b̄i yad m̄idaiöl rö lagöp. * ²⁷ N̄ibi b̄i r̄imnap hagnaböl, Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idaiun u pen an̄ig ḡino, n̄ibi b̄i r̄imnap han̄ip ḡi naj göl rö löp, a göm, hañ roman̄ kale ke nöp gas̄i n̄iηöl ḡi m̄ideinaböl u, n̄ibi b̄i yad m̄idaiöl rö lagöp. ²⁸ Pen b̄i kale ap, ram m̄ilö kub i adö laη ap ḡin̄ig, nöd mani aige gö rö udem ḡinam, a göm, gas̄i n̄iη aij göm ḡinab. ²⁹ Pen, ḡinam ḡinam, a

* 14:11: Mad 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33

* 14:26: Luk 9:23

göm, kabö nöd nöp gɨnab u pen hainö mani ulep gö, ram ulep gö, nɨbi bɨ gau nɨp hag juöm hagnaböl, ³⁰ ‘Ake! Bɨ mɨlö i ram gɨnɨg göm rö gɨ damöm, ram adɨŋ arö göp,’ a gɨnaböl. ³¹ Pen anɨbu rö, bɨ kin ap, bɨ kin ap aip pen pen gɨnɨg, nöd gasɨ nɨŋ aij göm arnab. Pen nɨpe gasɨ nɨŋ damöm, ami bɨ yad u den dausan nöp mɨdöp; pen kin anɨbu ami bɨ nɨpe dvedi dausan mɨdöp; pen pen gun, nɨpe ami bɨ yad al pak lɨnɨm rö löp, a gɨnab. ³² Gasɨ anɨbu nɨŋöm, kin ap mɨlö gau hain auö nɨŋöl gɨ, manö yuöm hagnab, ‘Hol aige gul, manö hag jɨm ñul?’ ö gɨnab. ³³ Anɨb u, nɨŋ aij gɨmim. Nan kale gau magöŋhalö arö gɨmim, yɨp aip auagnabim u, nɨbi bɨ yad mɨdaimim rö lagöp.

³⁴ “Dö nan aij yabiɨ u pen dö kal nɨpe arnab u, kale nɨhön gɨlö kauyan dö gɨnab? ³⁵ Dö anɨbu rö, ud wög adɨŋ aka kɨlakɨ hib au yulö nan magö ran aij gagnab. Dö anɨbu rö wög ap mɨdagöp; ud yuep rö nöp löp. Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd mɨdainɨm gau, manö hagabin i rɨmɨd lɨ nɨŋ aij gɨmim,” a ga.

15

Kaj sipsip ap ur ga (Mad 18:12-14)

¹ Pen bɨ dakɨs udep gau abe, nɨbi bɨ nan si nan naji gɨla gau abe, Jisas manö hagab u nɨŋun, a göm, ap nɨŋ mɨdeila. ² Pen bɨ Perisi gau abe, bɨ lo manö hag ñeb bɨ gau abe, Jisas nɨp hag juöm hagla, “Nɨpe nɨhön gɨnɨg bɨ nan si nan naji gɨpal gau udöm, aip nan magö jɨm ñöl ñɨŋab?” ö gɨla. * ³ Anɨg hageila, Jisas manö ap hod rɨköm kalɨp haga, ⁴ “Bɨ kale ap, kaj sipsip ñɨŋjuöl unbö mamɨd u (100) muk mɨdeinab. Pen añɨ nɨbö ap ur geinab u, rɨmnɨp dam mɨnönŋ halɨn halɨn mɨdöp gau löm, am kaj sipsip nɨpe ur gɨnab u ulhai nɨŋ aj aj aj, nɨp ulhai nɨŋ dam dam nɨŋ udnab. * ⁵ Kaj sipsip nɨpe anɨbu ulhai nɨŋ udöm, aij a gö nɨŋöl gɨ, ud sɨduŋ nɨpe u adö laŋ lɨnab. ⁶ Sɨduŋ laŋ dap ram amöm, nɨbi bɨ nɨŋeb nɨpe gau, nɨbi bɨ ram mɨnönŋ alog nɨpe gau, kalɨp wɨñ alöm, ap magum gɨnaböl hagnab, ‘Kaj sipsip yad ur göp u, ulhai nɨŋ adog udpin u, köl yad aip mɨñ mɨñ gun,’ a gɨnab. ⁷ Anɨg unbö rö me, nɨbi bɨ iru nöp gau, hon gɨ aij gun nan si nan naji gagpun, a göm, gasɨ nɨŋbal gau, kumi kabö adö laŋ au mɨdpal gau nɨŋöm mɨñ mɨñ gagnaböl; pen nɨbi bɨ añɨ ap, nan si nan naji gɨpin gau nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laŋ au nɨŋöm mɨñ mɨñ gɨnaböl.

Mani kabö magö ap ur ga

⁸ “Aka pen, nɨbi ap mani silpa magö nɨpe unbö sɨduŋ laŋ mɨdeinab. Pen magö ap, ram raul mɨgan gau agamɨj ap lugeinab u, nɨpe nɨhön gɨnabŋ Nɨpe hapö lau adö aulɨk löm, ulhai nɨŋ nɨŋ ka acɨp acɨp lɨk lɨk, kabö magö nɨpe anɨbu udnab. ⁹ Mani silpa magö nɨpe anɨbu ulhai nɨŋ udöm, aij a gö nɨŋöl gɨ, nɨbi bɨ nɨŋeb nɨpe gau, nɨbi bɨ ram mɨnönŋ alog nɨpe gau, kalɨp wɨñ alöm, ap magum gɨnaböl hagnab, ‘Kabö magö yad lugöp magö añɨ anɨbu, ulhai nɨŋ adog udpin u, köl yad aip mɨñ mɨñ gun,’ a gɨnab. ¹⁰ Anɨbu rö me, nɨbi bɨ añɨ ap, nan si nan naji gɨpin gau nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laŋ au God ejol nɨpe gau nɨŋöm mɨñ mɨñ gɨnaböl,” a ga.

Ñɨ ap nap nɨp arɨk ara u, manö hod rɨköm haga

* **15:2:** Luk 5:30 * **15:4:** Esi 34:11,16; Luk 19:10

16

Bi wög abadep bi u, manö hod riköm haga

¹ Jisas bi nipe gau kalip haga, “Bi kub nan iru midnab ap, bi nan nipe abad middep bi ap hag lö, nan nipe gau abad mideinab. Pen bi kub u, manö ap nijnab, bi nan nipe abad midnab anibu, nan nipe gau hałowalö ginab. ² Bi kub manö anibu nijnöm, nip wiñ alö aueinab hagnab, ‘Nan yad gau abad mid aij gagpan u, yip hag ñilö nijnbin. Anib u, ne ammön, nan yad aigeg midöp gau magöñhalö wö ral nijn aij gümön, nibi bi gau kalip nan naböñ yad aigeg midöp gau magöñhalö wö ral nijn aij gümön, ap yip hag ñimön, wög yip gipan u hainö gagnabön,’ a ginab. ³ Hageinab, bi nan nipe abad middep anibu, an nipe gau nöp gasi iru nijnöm hagnab, ‘Bi kub u yip hag yunig gab u pen yad ñihön gñamñ Yad bi pidöñ midagpin rö, minöñ binig jö ginam rö lagöp. Nibi bi rimnap nan kale u asib hag gi ñijeinabin u, yip nable ginab,’ a ginab. ⁴ Pen hainö gasi nijn aij göm hagnab, ‘Yad ñihön ginam u uri nijnbin. Adö anibu ginö, hainö bi kub yad yip hag yunab ñin u, nibi bi rimnap yip udlö, ram kale au han mideinabin,’ a ginab. ⁵ Anig hagöm, nibi bi rimnap kalip bi kub nipe nan naböñ mideinab gau wiñ alnab. Wiñ alö, bi nöd aunab u nip hagnab, ‘Ne bi kub yad nan naböñ aigeg midöp?’ ö ginab. ⁶ Hageinab hagnab, ‘Wel ñijeñ dñam ñinjuöl añi ap,’ a ginab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud, yijid asikmön dñam unbö sidun lañ kalñ kñiñ rik,’ a ginab. Hageinab, hagnab rö nöp ginab. ⁷ Hainö bi ap aueinab, hagnab, ‘Ne bi kub yad nan naböñ aigeg midöp?’ ö ginab. Hageinab hagnab, ‘Wid beg ñinjuöl unbö mamid u,’ a ginab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud, yijid asikmön beg ñinjuöl mihau mihau kalñ kñiñ rik,’ a ginab. Hageinab, hagnab rö nöp ginab. ⁸ Anig geinab, hainö bi kub nipe u nijnöm hagnab, ‘Bi nan yad abad middep bi anibu, gasi nijn aij göm, ñihön ñihön gem mid aij ginabin a göp u, nipe gi aij göp,’ a ginab. Anib u nijnim. Nibi bi minöñ naböñ adö il i gasi nijnbal gau hagnab, ‘Mñi aigöl gun hainö asik middep hon u mid aij ginam?’ ö göm, gasi u nijnöl gi gñlö arab. Pen mailö aij nijnbal nibi bi gau, anig unbö rö nöp gñlö arböp u aij.

⁹ “Mani nan minöñ naböñ il i midöp gau, nibi bi rimnap gau ñibe me, hainö nan anib gau böñ nöp pis ginab ñin u, God ram minöñ pör middep nipe au kalöp hag wihai udnab. ¹⁰ Mani nan pro ap, nibi bi ap ñimagö adö u ñilö, abad mid aij ginab u, nan kub gau ñilö, u rö nöp ginab. Pen mani nan pro ap, nibi bi ap ñimagö adö u ñilö, abad mid aij gagnab u, nan kub gau ñilö, u rö nöp ginab. * ¹¹ Pen kale mani nan minöñ naböñ adö il i midöp u udmim, pir almim, abad mid aij gagnabim u, bi an kalöp nan aij yabñ adö lañ ñibö ñinab? ¹² Bi ap mani nan nipe ud ñimagö adö kalöp lñab u, kale pir almim, abad mid aij gagnabim u, bi an mani nan kalöp ke ñinab? ¹³ Bi añi ap, bi kub mihöp kalip wög ginim rö lagöp. Bi mihöñgöl kalip wög ginab u pen nipe bi kub ap nip midmagö löm, bi ap nip midmagö lagnab. Aka bi kub ap nip midmagö löm, bi ap nip midmagö lagnab. Unbö rö, kale mani nan gau nan aij yabñ a gñimim ñijeinabim u, God nip wög gñipim u arö gñimim rö löp,” a ga. *

¹⁴ Bi Perisi gau, gasi kub kale mani adö u nöp nijnmidal u me, Jisas manö haga u nijnöm mihol göm hag jula. ¹⁵ Hag jueila, kalip haga, “Kale nibi bi amgö ilö adö u, hon nibi bi aij midpun, a gñipim u, pen God hibur gasi

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mad 6:24

mıd magö anı kalöp dan nıñöb. Nan nıbi bı nıñlö aij göp gau, God nıñö nan naj rö löp. *

¹⁶ “Jon bı ñıg pak ñeb auaga ñın u, lo manö kalı kılın rıkla u abe, bı God manö hagep manö kalı kılın rıkla u abe haglö, nıbi bı nıñöm, adö anıbu gılö armıdöp. Pen Jon aua ñın u rıkö, God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö aij u haglö, nıbi bı nıñöm kale magöñhalö adö anıbu nöp arun, a göm, kłö göm gılö arab. * ¹⁷ Kumi kabö adö lanı abe mınöñ naböñ il i abe ur gınım rö löp, pen lo manö u adıñ pro ap ur gınım rö lagöp. *

¹⁸ “Pen, bı ap nıbi udöm arö göm, am nıbi hain nıbö ap udnab u, nıbi sı udnab. Pen bı ap uraköm, nıbi u, bı udöm arö gınab nıbi anıbu, udnab u, nıpe u rö nöp nıbi sı udnab.

Bı mani halö bı ap aıp, Lasaras aıp

¹⁹ “Bı ap mani nan nıpe iru yabıl mıdmıdöp. Nıpe wañıj aij aij nöp yımöm, nan ñıñeb aij aij nöp ñıñmıdöp. ²⁰ Pen ram ajöñ il goñ nıpe au, bı use use halö nan mıdagmıdöp bı ap dap lılö mıdmıdöp. Hib nıpe Lasaras. ²¹ Gası nıpe u nöp nıñöm, ‘Bı nan iru mıdöp i nan ñıñö, nan naböñ naböñ abañ mo gai i lugnab u, yad ñıñnabin kıyö lagnab,’ a göm, nıñmıdöp. Pen kainı gau apöm, wös nıpe gau batö gı ñıñmıdal. ²² Hainö bı yıgön anıbu uma. Nıpe umö, ejol gau apöm, nıñ dam ram mınöñ adö lanı au amöm, Ebrahim böñ nıpe lau lö nan kub ñıña. Pen bı gep anıbu abe umö, rıgöl gıla. ²³ Bı gep anıbu umöm, am mab ke inab yanı au, nıñ ilön kub yabıl gö nıñöl gı mıdmıdöp. Pen mıdöm gılanı gı nıña, Ebrahim Lasaras aıp ke ke au lanı mıdailö. ²⁴ Nıñöm, wañ al hagöm haga, ‘Bapi Ebrahim, yıñ mög nıñmön, Lasaras nıñ hagö, ñımagö mılö nıpe ap ñıg ap rauöm, dap aıab yıñ u ud nıñö, yıñ hain ganı. Mab u inöm, yıñ ilön kub yabıl göp,’ a ga. ²⁵ Hageia, Ebrahim haga, ‘Ñı nöñ! Mınöñ naböñ adö il yanı mıdmıdan ñın u, ne nan aij aij ne udmıdan, pen Lasaras nan najı najı nöp udmıdöp. Pen mıñı ram mınöñ i, nıpe hain aij mıdö nıñöl gı, nöp ilön kub gab. ²⁶ God nıpe moı kub yabıl anı gı la u me, hon nıbi bı böñ lai raıa gun böñ lau nun rö lagöp; pen kale böñ lau raıa gımim böñ lai aumim rö lagöp,’ a ga. ²⁷ Hageia, bı anıbu haga, ‘Anıg hagpan rö, Lasaras nıñ hagnöm, nıpe bapi yad ram amöm, ²⁸ mam yad unbö mamıd u kalıñ manö kłö yabıl hagö, ram mınöñ ilön ke najı pör nöp göp auı auagöl,’ a ga. ²⁹ Hageia, Ebrahim haga, ‘Mosıs abe, bı God manö hagep bı gau abe, manö kalı kılın rıkla u nıñöl,’ a ga. ³⁰ Hageia, haga, ‘Bapi, anıg gagnaböl; pen nıbi bı ap umöm uraköm, am hageınab me, nıñö hagöp, a göm, nan sı nan najı gıpal adö u, nıñön gınıg anıg gıpun, a göm, arö gınaböl,’ a ga. ³¹ Hageia, Ebrahim haga, ‘Kale Mosıs abe, bı God manö hagep bı gau abe, manö kalı kılın rıkla manö anıbu nıñagpal rö, bı ap umöm uraknab u, kale u rö nöp nıñagnaböl,’ a ga,” a ga.

17

Nan sı nan najı gep magö u (Mad 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Jıas bı nıpe gau kalıñ haga, “Bı ap aka nıbi ap nagı najı adö u göm, nıbi bı rımnap kalıñ gası ñö, kale abe nagı najı adö anıbu göm ap lug paknaböl. Nagı adö anıbu nöd gımıdal, mıñı gıpal, hainö u rö nöp gınaböl. Pen nıbi bı kale gası najı ñınaböl gau, kale ilön unbö ke yabıl udnaböl. ² Pen bı ap

* 16:15: Mad 23:28; Luk 18:9-14 * 16:16: Mad 11:12-13 * 16:17: Mad 5:18

aka n̄bi ap, n̄i pai gau añi ap anig ḡnig ḡnab u, n̄p kabö kub wid paib jakep kabö ap, unam u halö naḡi li r̄b̄k̄öm, dam n̄ig solwara yublap u aij. N̄h̄on ḡnig: n̄ipe kam̄i midöm, n̄i pai ap n̄p gö ap lug paknab u, ilön kub yab̄i udnab. ³ An̄b u, kale ke gas̄i n̄i aij ḡmim ḡmim.

“Nañin namam ne ap nan si nan naij gain̄m, n̄p s̄īk̄ hagpe, n̄h̄on ḡnig anig ḡpin, a göm, gas̄i n̄jeinab u, ḡi naij ga an̄bu n̄jmim arö ḡmim. *
⁴ Nan kalöp rö r̄mnap ḡi naij göm, hainö apöm, n̄h̄on ḡnig anig ḡpin, a göm, hageinab u, nan naij ga an̄bu n̄jmim arö ḡmim. Pen n̄n añ̄ ap, anig gö gö unbö mudun j̄īj u ḡn̄m u, u rö nöp n̄jmim arö ḡmim,” a ga.

N̄i udep magö u

⁵ Jisas anig hageia, b̄i manö n̄ipe ud arep gau hagla, “Ne han̄p gö, n̄i udep magö hon kub ḡn̄m,” a ḡila.

⁶ Hageila, Jisas kal̄p haga, “N̄i udep magö kub wasö, n̄i udep magö kale mab masded magö pro yab̄i u rö nöp m̄deinab u, kale mab an̄bi, il halö ju n̄ig solwara añ̄ au dan ran m̄dal, a ḡmim hagpe, hagnabim rö ḡnab. *

B̄i wög ḡi ñeb ap wög n̄ipe

⁷ “Kale gas̄i n̄h̄on n̄jbim̄ B̄i wög ḡi ñeb b̄i ap m̄n̄on nab̄on b̄n̄ig ral p̄is göm, aka kaj sipsip muk p̄is göm, ado ḡi ram auö, b̄i nap n̄ipe u n̄p manö n̄h̄on hagnab̄n̄ ‘Nöp k̄iyö löp u, ne aui as̄ik̄m̄on nan magö ñ̄on,’ a ḡnab aka? ⁸ Wasö. Anig hagagnab. N̄ipe hagnab, ‘Wal̄ij udö auö, dip naḡi u p̄ig l̄im̄on, n̄ig nan yad gau dap ñö ñ̄īnam, hainö n̄ig nan ne gau ñ̄on,’ a ḡnab. ⁹ Kale gas̄i n̄h̄on n̄jbim̄ B̄i wög ḡi ñeb an̄bu, b̄i kub hagnab rö geinab u, b̄i kub manö aij r̄mnap n̄p hagnab akan̄ Wasö. B̄i wög ḡi ñeb n̄ipe m̄döp u me, hagnab rö ḡnab. ¹⁰ Anig unbö rö me kale. God kalöp wög hag l̄inab rö, ḡi p̄is ḡmim, hagnabim, ‘Hon n̄bi b̄i wög ḡi ñeb aij wasö. Nan adö ap ke gagpun; wög hon ke gep u rö nöp ḡipun,’ a ḡnabim,” a ga.

B̄i unbö s̄idun laj wös ḡisa la gau, Jisas gö, kam̄i la

¹¹ Jisas Jerusalem arnam a göm, ram m̄n̄on Sameria i, ram m̄n̄on Galili lödan añ̄ au ḡidan am am, ¹² ram r̄h̄ig agl̄ö ap ajö n̄jöl ḡi, b̄i wös ḡisa la unbö s̄idun laj, n̄p nable paköm, ke ke au dan m̄döm, ¹³ meg magö dap ranöm hagla, “Jisas, B̄i Kub, han̄p mög n̄jm̄on,” a ḡila. *

¹⁴ Hageila, kal̄p haga, “Kale ammim, b̄i God n̄p nan sabe gep gau kal̄p hañ kale gau yammim,” a ga. Anig hagö, kale amöm, adan añ̄ au arl̄ö n̄jöl ḡi, kal̄p kam̄i la. * ¹⁵ Pen kal̄p anig göl kam̄i lö, b̄i Sameria n̄bö ap, n̄p kam̄i la u n̄jöm, manö kub hagöl ḡi, God hib u hagö adö arö n̄jöl göm, ¹⁶ ado ḡi apöm, Jisas m̄deia söl ma il̄ au lug paköm, mulu ad̄i n̄ipe ḡiyan ḡi m̄n̄on yan̄ n̄jöm, Jisas n̄p aij a ga. ¹⁷ N̄ipe anig gö, Jisas haga, “Yad gas̄i n̄jbin e, b̄i unbö s̄idun laj kam̄i löp u, pen b̄i unbö aj̄p laj gau mai? ¹⁸ B̄i r̄mnap n̄h̄on ḡnig auagpal̄ B̄i m̄l̄ö gau n̄bö, b̄i Judä wasö u nöp apöm God n̄p aij a göp ar?” a ga. ¹⁹ Jisas anig hagöm b̄i an̄bu n̄p haga, “Jisas ȳp gö kam̄i l̄inab, a ḡim̄on, n̄i udpan rö, nöp kam̄i löp aru,” a ga.

God n̄bi b̄i udöm abad m̄deinab (Mad 24:23-28)

* **17:3:** Mad 18:15 * **17:6:** Mad 17:20; 21:21 * **17:13:** Lep 13:45-46 * **17:14:** Lep 14:2-3; Jon 3:3; 18:36

²⁰ Pen ñ+n ap bî Perisi gau Jisas nîp hag nîñöm, “God nîbi bî udöm abad mîdeinab ñ+n anîbu ñ+n mai aunab?” ö gîla. Hageila, Jisas haga, “God nîbi bî udöm abad mîdeinab, a gîpim anîbu, kîñ rîmnap gau, nîbi bî abad mîd mîd, nîñ aij gîlö gîlö, hainö kîñ kale auö, nîbi bî nîp amgö nîñöm, uri auöp, a gîpal, unbö rö gagnab. ²¹ ‘Mîdöp i,’ aka ‘Mîdöp dan,’ haga gnaböl. Nîhön gîñg: nîpe agamîñ apöm, an kalöp auî hadö mîdöp,” a ga.

²² Anîg hagöm, bî nîpe gau kalîp haga, “Hainö gau, Bî Ñî nîpe auö nîp nîñun, a gîmîm, mîdmagö kalöp bîg ñöl nöp mîdnab, pen nîp nîñagnabîm. ²³ Nîbi bî rîmnap kalöp hagnaböl, ‘Mîdöp i,’ aka ‘Mîdöp dan,’ a gîñaböl u pen manö anîbu nîñö hagnab, a gîmîm, gî dö gî ammîm, kalîp aip aragmîm.

* ²⁴ Nîhön gîñg: Bî Ñî nîpe aunab ñ+n u, aîñm aîñm udöm, mailö mîlöbö aröp nîñbal u rö aunab. ²⁵ Pen kale nîbi bî mîñî mîdpîm gai i, Bî Ñî nîpe nîp iru nîñmîm, nîp udagmîm, nîp marö kub yabî ñîñabîm. ²⁶ Bî Ñî nîpe aunab ñ+n anîbu, hadame nöp Noa mîdeia ñ+n u ga rö, gîñab. ²⁷ Noa mîdeia ñ+n u, nîbi bî gau nan magö ñîñöl gî, ñîg ñîñöl gî, nîbi pen pen ñöl gî, gî mîdlö nîñöl gî, Noa amîlap apîlap ñîg magîb kub raul mîgan arlö nîñöl gî, mörñ asad kub yabî alabî, a gö, ñîg uî apöm nîbi bî gau kalîp magörñhalö ud yuö yuö umhakla. ²⁸ Pen bî Lod mîdeia ñ+n u, Sodom nîbi bî gau u rö nöp nan ñîñöl gî, ñîg ñîñöl gî, nan gau sîkim göl gî, nan wög adîñ gau göl gî, ram göl gî, gî mîdlö nîñöl gî, * ²⁹ Lod ram mîñörñ anîbu arö göm, ram mîñörñ mîgan ap ke arö nîñöl gî, magö anîbu nöp, mab mîñan kub kumî kabö adö lan nîbö apöm, Sodom nîbi bî kalîp magörñhalö in habîk ñîñ ara. ³⁰ Bî Ñî nîpe aunab ñ+n u, anîg unbö rö nöp gîñab.

³¹ “Ñîñ anîbu, nîbi bî ram adö lan mîdaiöl u, nan kale ram raul mîgan yan mîdöp u udnîg ram raul yan aragnaböl. Pen nîbi bî wög adîñ gau ajaiöl gau, nan rîmnap udnîg ado gî ram aragnaböl. * ³² Lod nîbin nîp ga adö u nöp gasî nîñmîm, nîñ aij gîmîm. ³³ Nîbi bî an, yad ke nîñ aij gem kamîñ mîdeinabî a göm nîñnab u, umnab; pen nîbi bî an, Kraîs manö aij hagöp rö wög nîp gî damem umnabî a göm nîñnab u, kamîñ mîdeinab. * ³⁴ Kalöp hagabî, ñîñ anîbu sîböñ yan bî mîhöp abañ adö aîñ ap haneinabî u, ap udem, ap arö gîñabî. ³⁵ Pen nîbi mîhöp wid magö pa jö ma jö ñugatug geinabî u, ap udem, ap arö gîñabî. ³⁶ Bî mîhöp wög adîñ gau wög gî mîdeinabî u, ap udem, ap arö gîñabî,” a ga.

³⁷ Jisas anîg hageia, kale hagla, “Bî Kub, manö hagabön anîbu, ram mîñörñ mai anîg gîñab?” ö gîla.

Hageila, Jisas haga, “Wal wayörñ ap umöl mîdeinab au, yaur gîlgalö nîñöm ap sîbaibai gîñaböl,” a ga.

18

Bî manö ud asîkep ap, nîbi adu ap

¹ Jisas, bî yad gau gasî iru nîñagöl, God nîp sabe göl gî nöp mîdaiöl, a göm, kalîp manö ap manö hod rîköm haga, * ² “Ram mîñörñ ap, bî kub manö ud asîkep bî ap mîdeinab. Pen bî anîbu, God nîp gasî u nîñagöm, nîbi bî gau kalîp mög nîñagnab. ³ Pen nîbi adu ram mîñörñ anîbu nîbö ap, pör nöp apöm nîp hagnab, ‘Bî kolmaî yad ap manö halîp u nîñmön,’ a gîñab.

* **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 * **17:28:** Jen 18:20; 19:25 * **17:31:** Mad 24:17-18 * **17:33:**

Luk 9:24 * **18:1:** Kol 4:2; 1De 5:17

⁴ Anig hagnab u pen bi manö ud asi'kepe bi kub anibu manö nipe u udagnab. Pen nibi adu anibu, nipe por por apom hag n-ni gö gö, hainö bi kub anibu hagnab, 'Yad God nip p-nin gagpin; nibi bi gau kalip mög n-nagpin; ⁵ pen nibi kanil i yip por por apom hag n-ni gö gö yip iru göp u me, yad am manö kub anib n-nam,' a ginab," a ga.

⁶ Bi Kub anig hagom haga, "Bi manö ud asi'kepe anibu nibi bi mög gaga, pen nipe manö n-nön haga u n-ni aij gimim. ⁷ Kale gasi n-nön n-nimn God nipe nibi bi nipe ke hag löp gau, sidö an sibön yan nip sabe geinabol u, manö kalip n-nöm mög n-nagnab, a gimim, n-nimn Kale mlö padö abadnabol, a gimim, n-nimn? ⁸ Yad kalöp hagabin, nipe manö hagnabol anibu n-nöm, kalip mög n-nöm, y-nid nöp bi kolmal kale gi naj ginabol gau adan p-n ginab. Pen Bi Ni nipe m-nön nabön il i ado gi aunab n-n u, nibi bi rimnap nip n-n udöl gi m-deinabol aka wasö?" ga.

Bi Perisi ap, bi dakis udep ap

⁹ Nibi bi rimnap, hon nibi bi aij, nibi bi rimnap gau nibi bi naj, a göm, n-nla rö, Jisas kalip manö ap manö hod riköm haga, ¹⁰ "Bi Perisi ap, bi dakis udep ap, God nip sabe g-nig, God sabe gep ram u arnabil. ¹¹ Bi Perisi anibu, an nipe gau nöp God nip sabe göm hagnab, 'Nöp aij yabul a gabin. Yad bi rimnap gipal rö, nan aij iru nöp udem, nan si udem, nibi si udem, gagpin. Yad bi dakis udep inbö i rö wasö. ¹² Wik por por, n-n m-nöp nan magö n-nagpin halö. Por nan yad unbö sidun lan udem, nöp an n-nö ap n-nin,' a ginab. * ¹³ Pen bi dakis udep anibu, nip nable gö, kumi kabö adö lan n-nagöm, ke ke au dan ubör y-nön göm, pabul nipe ke paköm, gasi iru n-nöm hagnab, 'God, yad bi nan si nan naj gipin u, yip mög n-nöm,' a ginab. * ¹⁴ Kalöp hagabin, bi dakis udep u anig hagö, God nip, nan si nan naj gipan u n-nem arö ginabin, a ginab. Pen bi Perisi u nip God anig hagagnab. N-nön g-nig: nibi bi hib kale ke dap rannabol gau, God gö ap lug paknabol. Pen nibi bi ana udnabol gau, God gö kale hib m-deinab," a ga. *

Jisas ni pai pro gau kalip ud n-ni (Mad 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Nibi bi gau, Jisas ni pai pro hanip gai i ud n-nan a göm, daueila. Jisas kalip ud n-nön n-nöl gi, bi nipe gau anig gajal u n-nöm, nibi bi anib gau kalip si'ik hagöm hagla, "Kale unbö gagmim," a gila. ¹⁶ Jisas pen ni pai anib gau wi'n alö aueila, bi nipe gau kalip haga, "N-nön g-nig kalip anig hag gabimn Ni pai pro anib gau arö gipe yip aulan. God nibi bi udöm kumi kabö adö lan abad m-deinab u, ni pai pro anib gau rö m-deinabol," a ga. ¹⁷ God Manö hag nöm anig göl midöp a geinabol u, ni pai pro gau God Manö anibu n-nöm, y-nid n-n udnabol. Anib u, yad kalöp n-nö hagabin, nibi bi ni pai pro yip n-n udpal rö, n-n udeinabol gau, God kalip udöm abad m-deinab. Pen nibi bi ni pai pro yip n-n udpal rö, n-n udageinabol gau, God ram m-nön nipe au aragnabol. *

Juda bi kub ap nan iru m-deia (Mad 19:16-22; Mak 10:17-22)

¹⁸ Juda bi kub ap Jisas m-deia au apom haga, "Bi manö hag neb bi aij yad. Yad n-nön gem, por m-dep u udnam?" ö ga. *

* **18:12:** Ais 58:2-3; Mad 23:23 * **18:13:** Sam 51:1 * **18:14:** Mad 23:12 * **18:17:** Mad 18:3

* **18:18:** Luk 10:25

19 Hageia, Jisas haga, “Yip niñon ginig, ‘Bi aij,’ a gipan? Niñi bi ap aij midagöp; God añi me Bi aij midöp. 20 Pen ne God lo manö u niñban: ‘Niñi si bi si gagmim; wip alagmim; nan si udagmim; manö kub hagnaböl gau amano piral hagagmim; name nap hagnil adö u nöp niñmim, hain gimim,’ ” a ga.*

21 Anig hageia, bi anibu haga, “Yad ni pro nöp rikem, lo manö adö anib gau magöñhalö gi dap dap, miñi niñi i u rö nöp gi midpin,” a ga.

22 Jisas manö anibu niñöm haga, “Nan añi ap nöp gagpan. Nan ne gau magöñhalö sikim gimön, mani udmön, niñi bi mög gep rö gau kalip niñmön me, mid aij gep ne u mideinab God ram niñön kumi kabö adö lan au. Hagpin rö gimön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. 23 Juda bi kub anibu, mani nan niñe gau iru nöp mideia rö, Jisas manö anibu hagö, nan niñe hib gö, gasi milö la.

24 Gasi milö leia u, Jisas niñ niñöm haga, “Niñi bi nan iru mideinab gau, uñham yabñ God niñi bi niñe midlö, kalip udöm, ram niñe au abad midnab. 25 Kaj kamel gau kali mauöt nagi yubal miñgan u arniñg, uñham arnaböl u pen niñi bi utpö kiñno nan gau iru nöp midöp gau, God ram niñön niñe u uñham yabñ arnaböl,” a ga.

26 Anig hageia, niñi bi mideila gau hagla, “Manö hagabön anibu, God niñe niñi bi ap ud kamiñ yunim rö lagöp aka niñon?” ö giñla.

27 Hageia, Jisas haga, “Adö rimnap niñi bi göl rö lagöp u pen God niñe ginig, ginim rö nöp löp,” a ga.

28 Anig hageia, Pida haga, “Nöñ! Ram nan hon gau magöñhalö arö gun, nöp aip nöp se gi ajmidun,” a ga.

29 Hageia, Jisas kalip haga, “Kalöp niñö hagabin, niñi bi, God manö aij niñe u ud ajaiun, a göm, ram, niñin, niñmam, niñme nap, niñ pai kale gau arö ginaböl gau, God kalip hauñ gagnab. 30 Miñi midpun niñi an i, God niñe kalip abad mid aij gö, nan kale gau, niñi bi kale gau iru nöp mideinab. Pen niñ hain u, niñe aip pör pör nöp mideinaböl,” a ga.

Jisas kauyan, “Yip al pak lilö, umem uraknabin,” a ga
(Mad 20:29-34; Mak 10:46-52)

31 Jisas bi niñe unbö miñgan lan kalip dam goñ gau amöm haga, “Niñim. Miñi Jerusalem arabun. Amjknabun u, Bi Niñi niñe niñ, God manö hagep bi gau hadame nöp God Manö u kali kiñ riköm hagla rö nöp ginaböl.*

32 Niñ udöm, bi Juda wasö gau niñmagö adö kalip lilö, niñ hag juöm, niñon löl göm, kiñu alöm, nagi ud paköm, böñ nöp al pak linaböl.* 33 Pen niñ mihöp midöm, ruö niñ mihau niñgan u kauyan uraknab,” a ga.

34 Pen Jisas anig hageia, bi niñe gau gasi piral hiñknim rö lagö, manö hagab adö u, a göm, niñagla.*

Jisas bi amgö we ga u gö, amgö niñ niñ
(Mad 20:17-19; Mak 10:32-34)

35 Pen hain, Jisas am Jeriko amjakö niñöl gi, bi amgö we ap mideia. Bi anibu niñe adan goñ au asik midöm, mani nan niñ, a göm, asib gi mideia.

36 Niñi bi iru nöp manö hag padilö niñöl gi, niñi bi rimnap kalip hag niñöm haga, “Niñon gaböl?” ö ga.

37 Hageia hagla, “Jisas bi Nasared niñbö u apöm padiab,” a giñla.

* 18:20: Eks 20:12-16; Dud 5:17-20
Mak 9:32

* 18:31: Luk 24:44

* 18:32: Luk 9:22,44

* 18:34:

38 Anig hageila, nipe wñ kub alöm haga, “Jisas, Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!” a ga.

39 Hageia, nibi bi padieila gau nip hag göm hagla, “Nihön ginig ap ranabön? Agamij mid!” a gila. Anig hagla u pen nipe agamij midageia. Wñ kub yabñ alöl gi haga, “Jisas, Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!” a ga.

40 Hageia, Jisas niñöm pidön göm, nibi bi gau kalip haga, “Panid söl aui dauim,” a ga. Hagö, panid daueila haga, 41 “Nöp nihön ginam?” ö ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yip gö amgö magö u kauyan niñin,” a ga.

42 Hageia, Jisas nip haga, “Jisas yip gö, amgö magö ñil niñnabin, a gñmön, gasi niñ udpan rö, amgö magö ñil nöñ,” a ga.

43 Hagö, magö anibu nöp amgö ñil niñöm, God hib nipe u hagö adö arö niñöl göm, Jisas areia au hain ga. Nibi bi magöñhalö Jisas ga anibu niñöm, God hib nipe u haglö adö ara.

19

Sakias, bi dakis udep ap

1 Jisas Jeriko amöm, an anib au ap padia. 2 Pen Jeriko au, bi mani nan gau iru midmädöp ap, bi dakis bi udmädal gau kalip magöñhalö abad midmädöp. Hib nipe Sakias. 3 Jisas daun an au padiö niñöl gi, nibi bi iru nöp ap niñig geila. Sakias nipe bi udep magö u me, Jisas bi aigale bi rö midöp u niñin, a göm, niña u pen niñaga. 4 Anig gö, nipe nöd gi dö gi am mab ur ap ran adö lan amöm, Jisas auaiia padö jñ niñöl gi mideia. 5 Jisas pen mab ran mideia il anib au apöm, gilan gi niñöm, Sakias nip haga, “Sakias, ne yinid il i lug! Mñi am ram ne u aip mideinabin,” a ga.

6 Hageia, Sakias il yan lugöm, mñ mñ göl gi, Jisas nip ut gi dam ram nipe ud ara. 7 Nibi bi gau ga anibu niñlö mulu lugö hagla, “Bi anibu am bi nan si nan naij göp ram u hannig arab,” a gila. *

8 Pen Sakias uraköm, Jisas nip haga, “Bi Kub, ne nöñ! Mñi nan yad gau nime li böñ u lem, böñ u nibi bi mög gep rö gau kalip ñinabin. Pen yad nöd pir alem, nibi bi rñnap nan kale si udnö rö löp gau pen ñinabin, a gem, nan añi ap si udnö rö, pen mñhau mñhau ñinabin; pen nan mñöp si udnö rö, pen unbö raleb jñ u ñinabin. Anig gi dam dam magöñhalö naböñ ral pis gem, arö ginabin,” a ga. *

9 Hageia, Jisas haga, “Bi i Ebrahim ñi nipe ap. Uri God nipe yam ram aui hanbal nan si nan naij gipal gau niñöm arö göm ud kamñ yuöp. * 10 Bi Ñi nipe aua u, nibi bi hir gipal gau, kalip ulhai niñem ud kamñ yunam, a göm, aua,” a ga. *

Bi unbö sñduñ lan mani udla u, manö hod riköm haga (Mad 25:14-30)

11 Pen nibi bi anib gau, Jisas me, Bi Kub pör abad midpun u, Jerusalem arö, nip kin hag lino, hanip abad midö, mid aij yabñ ginabun, a göm gasi u niñla. Jisas, gasi kalpe niñla anibu, ke niñöm, kalip manö ap halö hod riköm haga. 12 Jisas manö hod riköm haga, “Bi kub ap, bi kub abad middep yad midöp au arnö, yip kin hag lö, ado gi apem, nibi bi ram mñnöñ yad gai i kalip kin abad mideinam, a göm, ram mñnöñ milö kub gau arnab. 13 Pen nöd bi wög gep nipe unbö sñduñ lan kalip wñ alö aueinaböl, bi kub nipe

* 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Eks 22:1; Nab 5:6-7 * 19:9: Ap 16:31; Luk 13:16 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Di 1:15

kabö magö gol añi añi ke ke nime löm hagnab, 'Mani ñabin i udmim, sikim gi ado malo gimim, iru ud limim; hainö yad kauyan aunabin,' a ginab. ¹⁴ Anig hagöm arnab u, pen nibi bi ram minöy nipe abad mideia gau, nip mulu lugö niñöl göm, bi rimmnap hag yulö, hain amöm, bi kub yabi u nip hagnaböl, 'Bi anibi nipe kiñ hon midagnab,' a ginaböl.

¹⁵ "Pen bi kub yabi u manö kale u udagöm, bi kub anibu nip kiñ kale hag linab. Anig gö, nipe kauyan ado gi apöm, bi wög gi ñeb nipe gau kalip wiñ alö aueinaböl, kiñ kale u hagnab, 'Kabö magö gol ñabin gau, kale ud sikim gi ado malo gimim, pen aigöl gi udpim?' ö ginab. ¹⁶ Hagö, bi nöd u apöm hagnab, 'Bi kub, kabö magö gol añi yip ñina u, sikim gi ado malo gem, pen unbö siduñ lañ kabö magö gol udpin,' a ginab. ¹⁷ Hageinab, bi kub nipe u hagnab, 'Ne gi aij gipan. Nan pro u ñinö wög gi aij gipan rö, miñi daun kub unbö siduñ lañ nöp hagnö, abad mideinabön,' a ginab. * ¹⁸ Pen bi ap apöm hagnab, 'Bi kub, kabö magö gol añi yip ñina u, sikim gi ado malo gem, pen unbö mamid u kabö magö gol udpin,' a ginab. ¹⁹ Hageinab, bi kub nipe u hagnab, 'Gipan anibu rö, miñi daun kub unbö mamid u nöp hagnö, abad mideinabön,' a ginab. ²⁰⁻²¹ Pen bi wög gep nipe ap apöm hagnab, 'Bi kub, yad nöp niñbin. Ne bi kal yabi. Nibi bi rimmnap nan kale gau, ne sikim gi aij gimön wasö, rau piñi gimön rö udpan. Nan wög uñham gi yimbäl gau, ne klö gimön nöp niñban. Anib u, yad nöp piñiñ gem me, kabö magö gol añi yip ñina u, dam apo rin ugan gi linö mideia. Magö gol añi ne u miñi daubin i,' a ginab. ²² Hageinab, bi kub nipe u hagnab, 'Manö ne hagpan u ud ado gem, manö kub ne aip hagnabin. "Ne bi kal yabi, nibi bi rimmnap nan kale gau, ne sikim gi aij gimön wasö, rau piñi gimön rö udpan; nan wög uñham gi yimbäl gau, ne klö gimön nöp niñban," a gipan ar? ²³ Anib u, niñhön ginig kabö magö yad u dam beg pasbuk lö, ado gi apem sinin rimmnap halö udagpin?" ö ginab. ²⁴ Anig hagöm, bi söl au mideinaböl gau kalip hagnab, 'Kabö magö gol yad u piñi gi udmim, bi au kabö magö gol siduñ lañ midöp u nip ñim,' a ginab. ²⁵ Hageinab hagnaböl, 'Bi kub. Nipe kabö magö gol siduñ lañ hadö midöp!' a ginaböl. ²⁶ Hageinaböl hagnab, 'Kalöp hagabin, pör nibi bi nan kale iru mideinab gau rimmnap halö udnaböl, pen nibi bi nan kale pro pro mideinab gau gilo, nan pro anibu böñ nöp lug li arnab. * ²⁷ Pen nibi bi yip niñlö mulu lugö, bi anibu nipe kiñ hon midageinab, a gila gau, kalip am dapim, amgö ilö adö yad aui al pak lim,' a ginab," a ga.

Jisas Kiñ rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Jisas kalip manö anibu hagöm, bi nipe gau aip Jerusalem arun, a göm, nipe nöd ga. ²⁹ Am am Olip Dum au, ram riñg aglö Bedpagi Bedani goñ au söl amjaköm, bi nipe miñöp kalip nöd hag yuöm haga, ³⁰ "Ram riñg aglö miñgan lödan ammil niñnabil, kaj donki marep nibi bi ud ajagpal ap, nagı adık ilö mideinab u, hubık daumil. ³¹ Pen nibi bi rimmnap apöm, 'Kaj donki u niñhön ginig hubık ud arabil,' a gaiöl u, hagnil, 'Bi Kub u wög midö halip hag yuajip, udnig aubul,' a gimil," a ga.

³² Anig hagö, ammil niñlö, haga rö nöp mideia. ³³ Am nagı hubık gilo niñöl gi, bi kaj donki nap niñö gau apöm hagla, "Kaj donki marep u niñhön ginig gimil nagı hubıkabil?" ö gila.

* 19:17: Luk 16:10 * 19:26: Mad 13:12; Luk 8:18

³⁴ Hageila haglö, “Bî Kub u wög mîdö halîp hag yuajîp, apul nagî hubîkabal,” a gîlö. ³⁵ Anîg hagmil, kaj donki marep anîbu nagî hubîkmil, uî gî dam Jisas mîdeia au amîjakmil, waîj kale bad rîmnap ud jumil, ud kaj donki adö u lîmil, Jisas nîp ud kaj donki adö anîb laj lîla. ³⁶ Jisas donki adö laj asîkôm, adan adö u arö nîjöl gî, nîbi bî gau waîj nan kale rîmnap dap adan adö anîbu lîlö nîjöl gî, kaj donki Jisas asîk mîdeia anîbu waîj nan kale adö anîbu abö göl gî abö göl gî ara.

³⁷ Am am Jerusalem sösöl gîlö nîjöl gî, Olip Dum adan ramö gîyan gep ka au, nîbi bî nîpe gau iru yabîl nöp, magöjhalö nîp mîñ mîñ yabîl göl gî, nan nîhön nîhön ga gau gasî u nîjöl gî, wîñ kub alöl gî, God hib nîpe dap ranöm hagla,

³⁸ “Bî Kub nîpe Kîj hanîp hag yuö auöp i,
God nîp ud aij gîñîm!

God ram mînöh kumi kabö adö laj au,
hibur hain hain magö u nöp mîdöp.

God nîpe adö i gîlañ mîdöm,

nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp,” a gîla. *

³⁹ Anîg haglö nîjöl gî, bî Perisi rîmnap anîb au mîdeila gau, Jisas nîp hagla, “Manö hag ñeb bî. Nîbi bî ne gau kalîp hag gö, anîg unbö rö hagaglañ,” a gîla.

⁴⁰ Hageila, Jisas pen haga, “Kalöp hagabin, kale manö anîbu rö hagagein-aböl u, kabö gau ke wîñ alnaböl,” a ga.

Jisas Jerusalem nîjöm mîtöh ga

⁴¹ Jisas Jerusalem sösöl göl gî, daun kub anîbu nîjöm, amgö ñîg lugö nîjöl gî haga, ⁴² “Ram mînöh Jerusalem i, kalöp mög yabîl nîjabin. Yad kalöp ud God aip jîm ñem, hibur hain hain magö u kalîp ñîñîg aunö u nîjeb u, aij yabîl gîböp. Pen mîñî kale nîjagmim, amgö we rö mîdpim. ⁴³ Hainö bî koîmaî kale apöm, daun kub kale i, uîñîñ lî gîgabö gî mîdöm, ⁴⁴ apöm gî naij yabîl gîlö, wög waryö, ram gau magöjhalö, kabö ap kabö ap adö laj waköm mîdageinab; nîbi bî, ñî pai, kabö waryö raul anî yan mîdeinaböl gau ram halö pa jö ma jö gî yunaböl. God kalöp udnîg auöp ñîñ i nîjagpim u me, anîg gîñab,” a ga. *

Jisas God sabe gep ram raul mîgan yan ara (Mad 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Jisas anîg hagöm, God sabe gep ram u amöm, nîbi bî sîkim geila gau kalîp hag höj yuöl gî haga, ⁴⁶ “God Manö u kalî kîñî rîkôm hagla, ‘Ram yad u, yîp sabe gep ram mîdeinab,’ a gîla u pen kale sîkim gî gîpe gîpe, nîbi bî nan si udöm, dap pi göl hanbal ram ap rö löp,” a ga.

⁴⁷ Pen Jisas nîpe pör pör, ñîñ añî añî am God sabe gep ram raul mîgan u, nîbi bî gau kalîp manö hag ñîmîdöp. Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau, bî lo manö hag ñeb bî gau, bî manö ud asîkep gau, nîp al pak lun, a göm, gasî añî u nîjeila. * ⁴⁸ Anîg gasî nîjla u pen nîbi bî magöjhalö, manö aij nîpe nîjun, a göm, nîp ñîñî lîlö nîjöl gî, kale Jisas nîp al pak löl rö laga.

* 19:38: Sam 118:26; Luk 2:14 * 19:44: Luk 21:6 * 19:47: Luk 21:37

20

*“Nöp an hagö anig gi ajabön?” ö gila
(Mad 21:23-27; Mak 11:27-33)*

¹ Pen ñin an anib au, Jisas nipe God sabe gep ram raul migan u amöm, nipe nibi bi ud God aip jim ñil lnab manö aij u hag ñi midea nñjöm bi God nup nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi manö ud asikep gau abe aula. ² Apöm nup hagla, “An nöp hagö, ne apön anig gi ajabön?” ö gila.

³ Hageila haga, “Yad kalöp pen hag nñeb ap hag nñjng gabin. ⁴ Jon nibi bi gau kalip ñig pak ñimädöp u, God nup hagö anig ga aka gasi nipe ke nñjöm ga?” ö ga.

⁵ Hageia, kale ke hag nñ hag nñj göm hagla, “ ‘God hagö, Jon nibi bi gau kalip ñig pak ña,’ a ginabun u, nipe hagnab, ‘Anib u, manö nipe u nñhön ginig udagpim?’ ö ginab. ⁶ Pen, ‘Jon gasi nipe ke nöp nñjöm, nibi bi gau kalip ñig pak ña,’ a geinabun u, nibi bi gai i, God nipe Jon manö hagep bi nipe rö hag lö apöm gaia a göm nñjbal rö, kal juöm hanip kabö ju pak lnaböl,” a gila. ⁷ Pen kale gasi anibu nñjöm, Jisas nup pen hagla, “Jon apöm nibi bi gau kalip manö hag ñöm, ñig pak ñöm ga u, hon nñjagpun, God hagö ga aka gasi nipe ke ga u nñjagpun,” a gila.

⁸ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Kale yip pen hag ñagpim rö, yad pen an hagö apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

*Bi wain wög adinj abad midea gau, manö hod riköm haga
(Mad 21:33-46; Mak 12:1-12)*

⁹ Jisas nibi bi gau kalip manö hod riköm haga, “Bi ap wain wög adinj ap gi yimöm, nibi bi rimnap hag löm, am ram minöñ mlö gau mdeinab. *

¹⁰ Pen wain magö po ginab magö u, bi nipe ap hag yuöm hagnab, ‘Am nibi bi wain wög gi mdpal gau kalip hagö, wain magö yip rimnap ñilö daumön,’ a ginab. Hagö amjakö, nibi bi wain wög gi mdeinaböl gau nup pak pak löm, yñharinj hag yulö ado gi aunab. ¹¹ Anig gñlö, bi wain wög nap nñbö u, bi ap pen hag yuö arnab. Areinab nup u rö nöp pak pak löm, yñharinj hag yulö ado gi aunab. ¹² Anig gñlö, bi hainbö ap hag yuö amjakö, nup mññu magö paköm, tip gi dam höñ au yan yunaböl. ¹³ Anig gñlö, bi wög adinj nap nñbö u hagnab, ‘Yad ai ginamñ Ñi mïdmagö yad u yunabin u, manö nipe hageinab rö nñjöl rö löp,’ a göm yunab. ¹⁴ Yuö amjakö, nibi bi wain wög gi mdeinaböl anib gau hagnaböl, ‘Ñi auöp i, nap wain wög u nipe udnim rö löp. Nip böñ nöp al pak lun, hon udun,’ a ginaböl. ¹⁵ Anig hagöm, nup tip tip gi dam höñ gau amöm, böñ nöp al pak lñlö umnab.

“Pen anig geinaböl u, bi wög adinj nap nñbö u kalip nñhön ginab? ¹⁶ Nipe apöm, nibi bi anib gau kalip al pak löm, wög adinj anibu nibi bi rimnap kalip pen hagö abad mdeinaböl,” a ga.

Jisas anig hageia, nibi bi nñj midea gau hagla, “Hagpan anibu rö gagnim!” a gila.

¹⁷ Hageila, Jisas kalip nñj gusgus göm haga, “Anig hagpim u pen anib u, God Manö kal klñ rikla adinj ap rik nñjmim it u yip hag ñimim. Adinj hagabin anibu anig göl mädöp,

‘Bi ram gep gau, kabö ap aij gagnim a göm arö gila u pen mññ ram padö an yan u binig ñil mädöp,’ a gila.

* 20:9: Ais 5:1

¹⁸ “N̄ibi b̄i an an ap lug kabö adö an̄ibu paknaböl gau, kal̄ip böñ nöp pa jö ma jö ḡi l̄inab. Pen kabö an̄ibu p̄ig ju ap lug n̄ibi b̄i pak r̄ib̄iknab u, kal̄ip böñ nöp paib waib jö ḡi l̄inab,” a ga. *

¹⁹ Jisas an̄ig hageia, han̄ip nöp hagab a göm, b̄i lo manö hag ñeb b̄i gau abe, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, uri nöp n̄ip manö kub hagn a göm n̄iñla u pen n̄ibi b̄i iru nöp n̄iñ m̄ideila gau n̄iñöm, p̄ññiñ göm arö ḡila.

*“Rom b̄i kub Sisa n̄ip dak̄is ñun aka wasö?” ḡila
(Mad 22:15-22; Mak 12:13-17)*

²⁰ Pen Jisas n̄ip aige göl gun dam manö kub hagn̄ig arun a göm, am n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip mumug göm hagla, “Kale n̄ibi b̄i aij rö halu l̄imim, am manö pir pir almim, n̄ip manö r̄imnap hagpe, pen n̄ihön hagin̄im n̄iñun, n̄ip dam gapman b̄i manö kub ud as̄ikep u ud arnabun,” a ḡila. * ²¹ An̄ig haglö, amöm n̄ip manö r̄imnap piral hagöm hagla, “Manö hag ñeb b̄i, hon n̄iñbun ne böñ lap nöp aragpan; kabö göl nöp hagpan. God Manö u n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄iban u, u rö nöp kabö göl nöp hagpan. ²² An̄ib u, hon n̄ihön gun? Rom gapman b̄i kub Sisa n̄ip dak̄is ñun aka wasö?” ḡila.

²³ Kale manö pir pir hagla an̄ibu n̄iñöm, Jisas kal̄ip haga, ²⁴ “Mani dak̄is ñ̄ibal an̄ibu ap ȳip ud yambe n̄iñin,” a ga. Hageia, ud yamla n̄iñöm haga, “Mani ba u, ana an rö m̄idöpñ Hib kal̄i k̄iñ r̄ikla an̄ibu, an hib rö m̄idöp?” ö ga.

Hageia hagla, “Sisa ana n̄ipe u m̄idöm, hib n̄ipe u m̄idöm göp,” a ḡila.

²⁵ Hageila, kal̄ip haga, “An̄ib u, Sisa nan n̄ipe m̄idain̄im, Sisa n̄ip ñ̄imim. God nan n̄ipe m̄idain̄im, God n̄ip ñ̄imim,” a ga.

²⁶ Jisas n̄ipe n̄ibi b̄i m̄ideila an̄ib au an̄ig hageia, manö n̄ipe r̄ib juöl rö lagö, gas̄ iru n̄iñöm manö ap hagagla.

*N̄ibi b̄i uraknaböl u, hag n̄iñeb ap
(Mad 22:23-33; Mak 12:18-27)*

²⁷ Sadyusi gau, n̄ibi b̄i umöm urakagnaböl a göm, gas̄ u n̄iñm̄idal. Pen Sadyusi b̄i r̄imnap Jisas m̄ideia au apöm, n̄ip hag n̄iñeb ap hag n̄iñla. ²⁸ Hag n̄iñöm hagla, “Manö hag ñeb b̄i. Mos̄is manö ap han̄ip kal̄i k̄iñ r̄iköm haga, ‘B̄i ap n̄ibi udöm, ñ̄i pai yag dapöm wasö ȳihar̄iñ umnab u, n̄imam n̄ipe ap pen n̄ibi an̄ibu udöm, ñ̄i pai n̄ipe u, a göm, yag daun̄im,’ a ga. ²⁹ An̄ib u, b̄i il halö unbö mudun j̄iñ u m̄ideinaböl. N̄imam nöd u n̄ibi udöm, ñ̄i pai yag dapöm wasö ȳihar̄iñ umnab. ³⁰ Umö, n̄imam ȳigwö an̄ n̄ibö u pen n̄ibi an̄ibu udöm, u rö nöp ñ̄i pai yag dapöm wasö, ȳihar̄iñ umnab. ³¹ An̄ig gö, n̄imam ȳigwö n̄igan̄ n̄ibö u pen n̄ibi an̄ibu udöm, u rö nöp ñ̄i pai yag dapöm wasö, ȳihar̄iñ umnab. An̄ig ḡi dam dam, n̄imam unbö mudun j̄iñ magöñhalö ñ̄i pai yag dapöm wasö ȳihar̄iñ umnaböl. ³² Hainö n̄ibi an̄ibu u rö nöp umnab. ³³ Pen umöm uraknaböl a ḡipan u, n̄ibi an̄i an̄ibu b̄i n̄ipe unbö ud mudun j̄iñ l̄inab u, hainö b̄i an n̄ibi m̄ideinab?” ö ḡila.

³⁴ Hageila, Jisas kal̄ip haga, “M̄ñi m̄idpun ñ̄in i, n̄ibi gau b̄i udpal, b̄i gau n̄ibi udpal. ³⁵ Pen n̄ibi b̄i God gö uraköm, ram n̄ipe kumi kabö adö lan̄ au arnaböl gau, n̄ibi gau b̄i udagnaböl, b̄i gau n̄ibi udagnaböl. ³⁶ Pen kale kauyan̄ umagnaböl; ejol gau rö pör pör nöp kam̄iñ m̄ideinaböl. Kale uraknaböl u me, God ñ̄i pai n̄ipe m̄ideinaböl. ³⁷ N̄ibi b̄i umöm urakpal manö u, Mos̄is u rö nöp mab ineia aiud u hagöm kal̄i k̄iñ r̄ika. Mos̄is manö

* 20:18: Ais 8:14-15 * 20:20: Luk 11:54

anɨbu kalɨ kɨɨn rɨkɨm haga, 'Bɨ Kub nɨpe Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale mɨdɨp,' a ga. ³⁸ Nɨbi bɨ nɨd umla gau, 'God kale mɨdɨp,' a ga rɨ, hon nɨɨbun, nɨbi bɨ nɨd umla gau uri kamɨɨ mɨdpal. God nɨɨɨb, nɨbi bɨ nɨpe magɨɨɨhalɨ kamɨɨ mɨdpal," a ga.

³⁹ Jisas anɨg hageia, bɨ lo manɨ hag ɨeb bɨ rɨmnap hagla, "Manɨ hag ɨeb bɨ, manɨ kabɨ gɨl nɨp hagpan!" a gɨla. ⁴⁰ Manɨ hag aij ga anɨbu nɨɨɨm, pɨɨɨɨ gɨm, hainɨ manɨ rɨmnap nɨp hag nɨɨagla.

"Nɨhɨn gɨnɨg yɨp Mesaia a gɨm nɨɨagpal?" ɨ ga

⁴¹ Pen Jisas kalɨp haga, "Nɨbi bɨ gau nɨhɨn gɨnɨg, Mesaia u Depid ɨɨ nɨpe u nɨp mɨdɨp, a gɨpal?" ⁴² Depid nɨpe ke God Manɨ adɨɨ Sam a gɨpal u kalɨ kɨɨn rɨkɨm haga,

'Bɨ Kub nɨpe Bɨ Kub yad nɨp haga,

"Ne ɨɨmagɨ yɨɨɨg yad lau adɨ asɨk mɨdmɨn; *

⁴³ mɨd damɨm yad koɨmaɨ ne gau kalɨp gɨnɨ, ma mo ne gau kalɨp abɨ gɨ rɨbɨknabɨn," ' a ga.

⁴⁴ Pen Depid nɨpe Mesaia u nɨp, 'Bɨ Kub yad,' a ga rɨ, nɨhɨn gɨnɨg, Mesaia u Depid ɨɨ nɨpe u nɨp mɨdɨp, a gɨpal?" ɨ ga.

Lo manɨ hag ɨeb bɨ gau gɨpal rɨ gɨgmɨm, a ga

(Mad 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nɨbi bɨ gau nɨɨmɨdlɨ nɨɨɨl gɨ, Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp haga, ⁴⁶ "Kale lo manɨ hag ɨeb bɨ gau gɨpal rɨ gɨmɨm rɨ lɨp u, nɨɨ aij gɨmɨm. Kale gɨpal adɨ u, hon gau ajno hɨb hon u nɨp ɨɨɨɨɨɨ a gɨm, waɨɨ mɨlɨ rol gɨm, nɨbi bɨ gau aip magum gɨlɨ, nɨbi bɨ gau kalɨp nɨɨɨm, 'Bɨ kub auabim e!' gɨnabɨl u, mɨɨ mɨɨ gɨnabɨl; Juda magum gep ram gau amɨm, bɨ kub asɨkpal sea adɨ u asɨkpal; pen nan kub ɨɨɨnabɨl ɨɨn u, am bɨ kub asɨkpal ka u nɨp asɨknabɨl. ⁴⁷ Bɨ lo manɨ hag ɨeb bɨ gau, nɨbi paɨpaɨ ram nan kale gau si udɨm, God nɨp sabe gɨnabun u, nɨbi bɨ nɨɨɨl, a gɨm, manɨ mɨlɨ kub pɨr pɨr adɨ rɨmnap hagpal. Anɨg gɨpal u, hainɨ ilɨn kub ke yabɨɨ udnabɨl," a ga.

21

Nɨbi adu ap God nɨp nan kub ɨa

(Mak 12:41-44)

¹ Jisas God sabe gep ram raul mɨgan am mɨdɨm nɨɨa, nɨbi bɨ mani halɨ gau mani rɨmnap dap mab ij mɨgan u yueila. ² Pen nɨbi adu mɨg gep rɨ ap mani aɨɨ pro magɨ mɨhɨp dap yua. ³ Anɨg ga nɨɨɨm Jisas haga, "Yad kalɨp nɨɨɨ hagabin, nɨbi bɨ rɨmnap mani pro yubal; pen nɨbi adu mɨg gep rɨ i mani nɨpe kub yabɨɨ yuɨp. * ⁴ Pen nɨbi bɨ rɨmnap mani kale iru nɨp mɨdɨ nɨɨɨl gɨ mani yubal; jɨ nɨbi adu mɨg gep rɨ i mani nɨpe mɨdɨp rɨ magɨɨɨhalɨ yuɨp. Nan rau ɨɨɨeb ap mɨdagɨp," a ga.

God sabe gep ram u gɨ naij gɨnabɨl, a ga

(Mad 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Pen bɨ nɨpe rɨmnap hagla, "God sabe gep ram i kabɨ aij aij, nan aij aij dap God nɨp ɨɨm rɨb adɨk ɨɨla u, aij yabɨɨ mɨdɨp," a gɨla. Anɨg hageila, Jisas kalɨp haga, ⁶ "Anɨg hagpim u pen hainɨ nan aij nɨɨabim anɨb gau mɨdageinab. Magɨɨɨhalɨ ud waɨ gɨ yulɨ, kabɨ ap kabɨ ap adɨ u mɨdageinab," a ga. *

* 20:42: Sam 110:1 * 21:3: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

*Hainö miñör kub aunab, a ga
(Mad 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Hageia, niþ hag niñöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Nan anibu ñin mai rö anig ginabñ Pen nan niñhön rö gö niñun, miñi ginig gab a ginabun?” ö gila.

⁸ Hageila, Jisas kalip haga, “Niñ aij gimim! Niñi bi iru nöþ apöm pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöþ auabin. Niñ kub u auöþ,’ a ginaböl. Anig hageinaböl u niñö hagaböl a gimim kalip hain gaggim. ⁹ Pen ram miñöñ miñan rimmnap uraköm, ram miñöñ miñan rimmnap aip pen pen ginaböl. Ram miñöñ miñan rimmnap kale ke nöþ pen pen ginaböl. Anig geinaböl u niñmim, ñin kub hagpal u aunig gab niñöm anig gaböl a gimim, piññi gaggim. Niñ kub anibu hainö aunab,” a ga.

¹⁰ Anig hagöm kalip haga, “Ram miñöñ miñan rimmnap uraköm, ram miñöñ miñan rimmnap aip pen pen ginaböl. Kiñ rimmnap yam kale uraköm, kiñ rimmnap yam kale aip pen pen ginaböl. ¹¹ Ram miñöñ gau iru nöþ munmon kub yabiñ udöm, kiñö kub alöm, miñña kub yabiñ göm ginab. Nan kumi kabö adö lañ au ke hain niñbö löm, nan unbö ke piññi gep rö adö lañ au linab. ¹² Nan anib gau hainö anig ginab ji nöð yip piñ aip miñdpim rö, kalöp giñ naji ginaböl. Kalöp manö kub hagniñ, dam Juda magum gep ram gau amöm, manö kub hagöm, kalöp nagi löm, dam kiñ gapman bi kub gau ud arnaböl. ¹³ Kalöp ginaböl anibu, manö aij yad u kalip waiö hag niñmim rö linab. ¹⁴ Pen kalöp manö kub hagaiöl u, manö niñhön rö pen hagnu a gimim, nöð ulhai niñgaggim. * ¹⁵ Yad ke kalöp gasi aij ñem manö magö niñö, kale manö anibu nöþ hag ñibe, kale pen hagöm ud yuep rö lagnab. * ¹⁶ Pen name nap, namam bi, bi ridiñ niñeb, bi niñeb kale ke rimmnap kalöp mumug göm, ud kolmañ niñmagö adö lölö, kalöp rimmnap böñ nöþ al pak linaböl. * ¹⁷ Yip niñ udiñ rö, niñi bi gau magöñhalö kalöp mulu kal niñnaböl. ¹⁸ Pen nabic umagö kale añi ap ur gagnab. ¹⁹ Pen yip ciñ piñdön giñ miñdeinabim u, kamñ miñdep magö u udmim, pör pör nöþ miñdeinabim.

*Jerusalem giñ naji ginaböl, a ga
(Mad 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ “Pen ami bi gau apöm, Jerusalem biñöm yu giñgabö ginaböl ñin u, miñi söñ miñdöp Jerusalem giñ naji ginaböl, a gimim niñnabim. ²¹ Niñi bi ram miñöñ Judia miñdaiöl gau, piññi giñ nö ilö gau aröl. Niñi bi Jerusalem miñdaiöl gau, piññi giñ höñ adö aröl. Pen niñi bi höñ adö miñdaiöl gau, Jerusalem waryö raul aragöl. ²² Niñhön ginig: ñin anibu me, kale God niñ arö giñal rö, God manö hagep bi gau magöñhalö God Manö kaliñ kiñ rikiñ hagla rö nöþ ginab niñöm kale pen ilön kub udnaböl. * ²³ Pen niñ anibu, niñi niñ mudun miñdeinaböl gau abe, niñi niñ painañ ciñ ñeinaböl gau abe, kalip miñör kub yöñ ginab. God Juda niñi bi kalip miñör kub yabiñ ginam a göm, niñi bi ram miñöñ anibi miñdpal kalip giñ naji yabiñ ginab. ²⁴ Bi miñlö gau niñbö apöm, niñi bi rimmnap kalip ru miñlö kiñ udöm ribi linaböl, niñi bi rimmnap kalip nagi löm dam ram miñöñ ke gau gau magöñhalö ud arnaböl. Pen Juda niñi bi wasö gau apöm, Jerusalem giñ naji giñlö giñlö, God niñ niñe haga u ap auö, arö ginaböl. *

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Ap 6:10 * **21:16:** Mad 10:21-22 * **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * **21:24:** Sam 79:1; Rep 11:2

*Bî Ñî nîpe mailö halö aunab, a ga
(Mad 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ “Pen hainö, sîdö rakîn gapî nan ke ap waiö löm, ñîg si ral apöm gu kub geinab. Pen ram mîñöñ il i nîbi bî ram mîñöñ gau gau magöñhalö gasî iru nîñöm, nîhön gab a göm, gasî mîlö löm pîñîñ gîñaböl. * ²⁶ Nan kumi kabö adö lan mîdöp gau, dan nîbö i nîbö gö, mîñöñ naböñ i nîhön gîñîg göm gab, a göm, pîñîñ göm, gasî magö rik auö umeb rö lîñab. ²⁷ Anîg gîñab ñîñ u, Bî Ñî nîpe kumi anj au auö nîñöl gî, nîbi bî kale pîdöñ nîpe u abe, mailö aij unbö ke yabiñ nîpe u abe nîññaböl. * ²⁸ Nan hagabin i geinab u, Bî Kub hanîp ud kamîñ yunab ñîñ u söl mîdöp, a gîmîm, amgö gîlanj gîmîm nîñöl gî mîdaimîm,” a ga.

*Mab wasîñad u, manö hod riköm haga
(Mad 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹ Jisas anîg hagöm, kalîp manö hod riköm haga, “Mab wasîñad abe, mab rîmnap abe, ³⁰ sîñîp lö, mîñî sîdö lîñîg göm gab a gîmîm, nîñbîm. ³¹ Anîb u rö, nan haggîn gau gö, God nîbi bî udöm abad mîdeinab ñîñ u söl auub a gîmîm, nîññabîm.

³² “Yad kalöp nîñö hagabin, nîbi bî uri mîdpal gai i magöñhalö umagnaböl; rîmnap kamîñ mîdlö nîñöl gî, nan hagabin i magöñhalö gîñab. ³³ Kumi kabö adö lanj abe, mîñöñ naböñ il i abe ur gîñab, jî manö magö yad gau ur gagnab.

Nîñ aij gîmîm mîdaimîm, a ga

³⁴ “Pen nîñ aij gîmîm. Kale ñîg wain ñîg klö iru ñîñmîm hauñ lîmîm, nan mîñöñ naböñ adö il i nöp gasî nîñ mîdeinabîm ñîñ anîbu nöp, yaur kaj wal wayöñ hel lîlö yîñîd nöp udöp rö u gîñab. ³⁵ Gai i nöp gagnab; nîbi bî ram mîñöñ il kîgîñ yîma magöñhalö mîdpal rö gîñab. ³⁶ Anîb u, kale pör pör nîñ aij gîmîm, God nîp sabe göl gî nöp mîdmîm haggîm, ‘Nan anîb gau hanîp al pak lagnîm; ne hanîp abad mîdö kamîñ arun, am Bî Ñî nîpe amgö ilö adö nîpe u mîdaiun,’ a gîmîm,” a ga.

³⁷ Ñîñ pro bad anîbu, Jisas pör am God sabe gep ram raul mîgan u am mîdöm, nîbi bî gau kalîp manö hag ñîmîdöp. Pen sîbön gö nîñöl göm, Jisas nîpe am ram mîñöñ ap Olîp Dum a gal u hanmîdöp. ³⁸ Nîbi bî gau magöñhalö, manö nîp u nîñun, a göm, hilîm halö yabiñ uraköm, God sabe gep ram u armîdal.

22

*Judas Jisas nîp mumug ga
(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Juda kai Bred Yîs Halö Ñîñagep ñîñ kub kale u, Pasopa a gîpal ñîñ kub kale u, sösöl ga. ² Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jisas nîp alun a gîla u pen nîbi bî gau kalîp pîñîñ göm, aigöl gun alun a göm, hag nîñ mîdeila.

³ Hag nîñ mîdlö nîñöl gî, Seden nîpe apöm, Judas hib nîpe ap Iskariod a gîmîdal u, nîp yuö hiîka. Bî anîbu Jisas bî nîpe unbö mîgan lanj gau bî ap. * ⁴ Yuö hiikö, nîpe am God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, God sabe gep ram abad mîdmîdal polisman bî kub kale gau abe mîdeila gau amöm, Jisas

* **21:25:** Ais 13:10; Esi 32:7; Joe 2:31; Rep 6:12-13 * **21:27:** Dan 7:13; Mad 26:64; Rep 1:7 * **22:3:** Jon 13:2,27

nɪp aigöl gem mumug gɪ dam ñnön nɪp al pak lö, a göm, manö anɪbu kalɪp aip hag nɪŋa. ⁵ Hagö, kalɪp aij a gö nɪŋöl gɪ hagla, “Nöp mani ñnabun,” a gɪla. ⁶ Hageila, Judas nɪpe, magö mai rö Jisas nɪbi bɪ gau aip mɪdageinab u, nɪp mumug gɪ dam bɪ kub gau kalɪp ñnabin, a göm, abad nɪŋ mɪdeila.

Pasopa nan ñɪŋnɪg gɪjɪn gɪla

(Mad 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Pen Bred Yɪs Halö Ñɪŋagep ñn anɪbu auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gep ñn uri, a göm, ^{*} ⁸ Jisas nɪpe Pida aip Jon aip kalɪp mɪhön hag yuöm haga, “Kale mɪhön am Pasopa nan ñɪŋnabun u gɪ lɪ aij gɪmil,” a ga.

⁹ Hageila haglö, “Gai anɪg gul?” ö gɪlö.

¹⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale mɪhön daun kub u ammil nɪŋnabil, bɪ ap ñɪg mɪl daueinab. Nɪp nable pakmil, arnɪm ram u ammil, ¹¹ bɪ ram nap nɪbö anɪbu nɪp hagmil, ‘Manö Hag Ñeb Bɪ nöp hag nɪŋöb, ‘Ram raul mɪgan mai bɪ yad gau aip Pasopa nan ñɪŋnabun?’ ö göp, a gɪmil. ¹² Anɪg hageinabil, kalöp mɪhön dam ram raul mɪgan kub debol nan gau halö mɪdeinab adö laŋ u hageinab u, Pasopa nan ñɪŋnabun gau raul mɪgan anɪbu gɪ jɪn gɪmil,” a ga.

¹³ Hagö ammil nɪŋlö, haga haga rö nöp mɪdeila. Anɪb u, Pasopa nan ñɪŋnɪg gɪla gau gɪ lɪ aij gɪlö.

Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp bred wain ña

(Mad 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Pen ram dugöp magö u nan ñɪŋnɪg göm, bɪ manö nɪpe ud arep gau aip debol u asik gɪgabö göm, ¹⁵ kalɪp haga, “Gasɪ yad pör nɪŋbin u, kalöp aip Pasopa nan ñɪŋnɪg gabun i ñɪŋun me, hainö ilön kub udnam, a gem, gasɪ u nɪŋbin. ¹⁶ Pen yad kalöp hagabin, Pasopa nan u hainö kauyan ñɪŋagnabin; hainö Pasopa kaj sipsip pi pör pak ñɪŋbun iɪ anɪbu waiö lɪnab nɪŋöm God nɪbi bɪ nɪpe udöm abad mɪdeinab ñn u nöp nan kub ñɪŋnabun,” a ga.

¹⁷ Jisas anɪg hagöm, ñɪg wain kap udöm, God nɪp aij a göm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñöl gɪ haga, “Ñɪg ñabin i kale ke ud ñɪŋim. ¹⁸ Pen kalöp hagabin, mɪñi ñn i rɪkö, ñɪg wain kauyan ñɪŋagnabin; God nɪbi bɪ nɪpe udöm abad mɪdeinab ñn u nöp ñɪg wain kauyan ñɪŋnabin,” a ga.

¹⁹ Anɪg hagöm, bred ap udöm, God nɪp aij a göm, ud jö göm kalɪp ñöl gɪ haga, “Hañ roman yad i kalöp ñabin. Kale udmim gasɪ yɪp nöp nɪŋöl gɪmim ñɪŋim,” a ga. ²⁰ Kale nan ñɪŋ haköm, Jisas ñɪg wain kap u udöm, kalɪp ñöl gɪ haga, “Hagape yad lugö umnö me, God kalöp nɪbi bɪ yad, a göm, udnabin a ga manö adö u am pɪdön gɪnab u me, kalöp ñɪg wain i ñabin.

²¹ Pen bɪ yɪp kain gɪ dam arnab u aip asik mɪdpun. ^{*} ²² Bɪ Ñɪ nɪpe, God hadame ram haga adan adö u nöp hain göm umnab u pen bɪ nɪp kain gɪ dam arnab u nɪp mög nɪŋabin,” a ga.

²³ Jisas anɪg hageila, bɪ nɪpe gau kale ke nöp, an rö anɪg gɪnab, a göm, pen pen hag nɪŋöl gɪ mɪdeila.

Bɪ nɪpe gau, “Kale wasö, yad nöp bɪ kub mɪdpin,” a gɪla

²⁴ Jisas bɪ nɪpe gau, kale wasö, yad nöp bɪ kub mɪdpin, a göm, kale ke nöp pen pen hageila. ^{*} ²⁵ Anɪg hageila, Jisas kalɪp haga, “Kɪŋ gau Juda nɪbi bɪ wasö gau klö göm abad mɪdöl gɪ hagpal, ‘Kalɪp ud aij yabɪ gɪpun,’ a gɪpal.

* **22:7:** Eks 12:1-27 * **22:21:** Sam 41:9; Jon 13:21-22 * **22:24:** Luk 9:46

* 26 Pen kale unbö rö gagmim. Bî kub kale gau, ñi praj rö mîdaiöl; bî kub yabîl gau, bî wög gî ñeb rö mîdaiöl. * 27 Mînönj naböj iî i gîpal nagî adö u, bî kub am asîklö, bî wög gî ñeb gau nan magö nan kalpe gau pîta pîta gîpal. Pen yad anj kalöp bî wög gî ñeb rö nöp mîdpin. *

28 “Yîp marö yabîl gîmîdöp u nîjmim yîp arö gagpim; yîp abad mîdpim. 29 Anîg gîpim u, God yîp hagöp, ‘Ne Kîj mîdmön, nîbi bî gau kalîp abad mîdeinabön,’ a göp rö, yad pen u rö nöp kalöp hagabin, kale kîj rö mîdmim nîbi bî gau kalîp abad mîdeinabim. 30 Ñîn anîbu kale ram mînönj yad u ammim, yad aip asîkmim nan magö ñîjmim ñîg ñîjmim gînabim; kale kîj asîkpal sea adö u asîkmim, Isrel iî ke ke unbö mîgan laj kalîp manö kub nîjnabim,” a ga. *

*Pida, “Jisas nîp nîjagpin,” a gînab
(Mad 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)*

31 Jisas nîpe Pida nîp haga, “Saimon, Saimon, nöj. God nîpe Seden nîp yau a gö, kalöp bî, wid magö hoj gîlö hoj gîlö, magö yabîl u ke löm, adîj adîj u ke löm gîpal rö u göm, kale gî naj gînabim aka wasö gî nîjnab,” a ga. 32 Pen yad God nîp sabe gîpin rö, yîp böj nöp arö gagnabön. Pen nan si nan naj gînabön u, nîhön gînîg anîg gîpin, a gîmön, yîp kauyan adö gî aunabön. Pen anîg gîmön, hainö apön namdamam ne rîmnap kalîp manö hag ñî aij gö, kale klö göm yîp hain göl,” a ga. *

33 Jisas anîg hageia Pida haga, “Bî Kub, yad nöp arö gagnabin. Mîhönjöl nöp ajeinabul, nöp nagî löm, yîp abe nagî löl. Pen nöp al pak löm, yîp abe al pak löl,” a ga.

34 Hageia, Jisas haga, “Pida, yad nöp hagabin, mîñi sîbön yanj kîlakî wîñ alagnab magö u, Jisas nîp nîjagpin a gîmön, ij mîhau nîgan wai ñînabön,” a ga.

Mani rin, wadî, ru mîlö kîd

35 Jisas anîg hagöm kalîp haga, “Nöd kalöp hag yuem hagnö, ‘Mani rin, wadî, ma rîrup gau udmim ud aragmim; yîharîj armim,’ a gînö. Hagnö arbe ñîn anîbu, nan kale rîmnap mîdeia aka mîdageia?” ö ga.

Hageia hagla, “Wasö, nan hon ulep laga; mîdeia nöp,” a gîla. *

36 Hageila, Jisas haga, “Pen mîñi kale mani rin, wadî mîdainîm u, halö ud armim. Bî an ru mîlö kîd mîdagainîm u, kolsior nîpe u bî rîmnap kalîp sîkim göm mani udöm ru mîlö kîd ap raunîm. 37 Pen nîjmî! Nöd God manö hagep bî Aisaia God Manö adîj ap kalî kîñ rîköm haga, ‘ “Nîpe bî nan si nan naj gep bî ap,” a gînaböl,’ a ga. Haga anîbu yîp nöp haga. Manö hagöm kalî kîñ rîka anîbu mîñi gînîg gab,” a ga. *

38 Jisas anîg hageia, kale hagla, “Bî Kub, ru mîlö kîd hon mîhöp mîdöp,” a gîla.

Hageila haga, “U anîg hagagmim,” a ga.

*Jisas Olip Dum au Nap nîp sabe ga
(Mad 26:36-46; Mak 14:32-42)*

39 Jisas anîg hagöl göm Jerusalem höj amöm, pör Nap nîp sabe gîmîdöp Olip Dum au ara; bî nîpe gau hain gîla. 40 Ram mînönj anîbu amjaköm kalîp

* 22:25: Mad 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mad 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15

* 22:30: Mad 19:28 * 22:32: Jon 17:15 * 22:35: Luk 9:3; 10:4 * 22:37: Ais 53:12

haga, "Gas+ najj auö g+ najj g+mim rö löp u, God n+p sabe göl g+ m+daimim," a ga.

⁴¹ An+g hagöm, kal+p arö göm, n+pe ke ke au amöm, kugom y+möm God n+p sabe göm haga, ⁴² "Bapi, gas+ yad n+njin u n+g as+ kap y+p n+n+g gabön u n+g+mön. Pen yad gas+ n+njin adö u gagmön; gas+ ne ke n+nban adö u nöp g+mön," a ga. ⁴³ Jisas an+g hagö, ejol ap kumi kabö adö lanj au n+bö apöm n+p p+dön n+a. ⁴⁴ N+p marö yabi+l gö, Jisas n+pe Nap n+p klö yabi+l göm sabe göl g+ m+dö n+nöl g+, hap+l u hagape rö pa g+ dö g+ il yanj luga.

⁴⁵ Nap n+p sabe g+ m+d juöm amöm n+nja, b+ n+pe gau m+njör lugö n+nöl g+, hon haneila. ⁴⁶ An+g geila u n+nöm kal+p haga, "N+hön g+n+g hon hanabimj Seden n+pe gas+ nö kale g+ najj g+mim rö löp u, urakmim, sabe göl g+ m+daimim," a ga.

Jisas n+p ud s+s+ lila

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö an+bu hag m+dö n+nöl g+, b+ n+pe Judas b+ ugan kub ap u+ g+ dap apjaköm, Jisas n+p ud bom halunam a geia. ⁴⁸ An+g geia, Jisas n+p haga, "Judas, 'B+ me i al pak l+mim,' a g+mön, y+p B+ N+ n+pe ud bom halun+g gabön ar?" a ga.

⁴⁹ An+g hagö n+nöl g+, b+ n+pe gau nan n+hön g+n+g geila an+bu n+nöm hagla, "B+ Kub, hon kal+p ru m+lö k+d ud r+bun aka?" g+la. ⁵⁰ An+g hagöl göm, b+ ap ru m+lö k+d n+pe u udöm, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yabi+l b+ wög g+ n+eb n+pe u, n+p r+m+d y+j+g lau böj nöp r+b g+ dö g+ yua.

⁵¹ An+g geia, Jisas n+nöm haga, "An+g gagmim! Me aij," a ga. An+g hagöm, r+m+d u ud n+nö kam+nj la.

⁵² Pen God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, God sabe gep ram abad m+dm+d+al polisman b+ kub kale gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, ap n+p udn+g geila gau, kal+p haga, "Kale ru m+lö k+d udmim, ur pakep udmim daubim u, y+p b+ pen pen alep b+ ap rö a g+ gas+ n+n+mim, ud s+s+ l+n+g aubim ar?" ⁵³ Yad kale aip pör pör God sabe gep ram u m+dainö y+p udagpe. Pen m+n+i Seden, b+ sibön lau adö m+döp u, n+n n+pe u me, an+g gabim," a ga.

Pida, Jisas n+p n+nagpin, a ga

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁵⁴ Jisas an+g hagö n+nöl g+, n+p ud s+s+ löm, dam God n+p nan sabe gep b+ kub yabi+l ram u ud arla. Pida pen hain hain n+nj ara. * ⁵⁵ Ram an+bu apjaköm, ram go+l au mab lauöm as+k m+deila. Pida hain apjaköm kal+p aip as+ka. ⁵⁶ Pida aip as+k m+dö n+nöl g+, pai ram an+bu wög g+ n+n+m+döp ap n+p n+nj dap ran lugöl g+ haga, "B+ i abe Jisas aip m+dm+döp," a ga. ⁵⁷ Hageia, Pida haga, "Pai, b+ an+bu yad n+nagpin!" a ga.

⁵⁸ An+g hagöm, yöp pro magö ap m+dö n+nöl g+, b+ ap pen apöm Pida n+p n+nöm haga, "Ne u rö nöp Jisas b+ n+pe ap," a ga.

Hageia, Pida haga, "B+ me, yad wasö!" ga.

⁵⁹ Pen hainö pro pro magö ap m+dö, b+ ap pen apöm, klö göm haga, "B+ i Jisas aip m+dm+döp me. N+pe abe ram m+nönj Galili n+bö," a ga.

⁶⁰ Hageia, Pida haga, "B+ me, manö hagabön u yad n+nag+n me!" a ga.

An+g hagö n+nöl g+, ad+nj k+lak+l w+n ala. ⁶¹ An+g gö, Jisas ado göm, Pida n+p n+nj ij halö lö, Pida pen Jisas, "M+n+i sibön yanj k+lak+l w+n alagnab magö u, Jisas n+p n+nagpin a g+mön, ij m+hau n+ganj wai n+nabön," a ga manö u

* 22:54: Sam 31:11

gasi nɨja. ⁶² Anɨg nɨjöm, rugu mɨlep gö, maɫɫ ral auö, höj amöm mɨtöj ga.

*Jisas nɨp hag juöl gɨ, pakla
(Mad 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Bɨ Jisas nɨp ud mɨdeila gau nɨp hag juöl gɨ, paköl gɨ gɨla. ⁶⁴ Kale waɫɨj bad ap ud amgö nɨp u paɫɫu gɨ ñöm, nɨp paköm hagla, “Ne bɨ ke nɨjban u, nöp an pakab u hanɨp hag ñɨ!” a gɨla. ⁶⁵ Pen manö naij anɨbu rö, nɨp rapɨn iru nöp hagla.

*Juda bɨ kub manö ud asikep gau Jisas nɨp manö kub hagla
(Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)*

⁶⁶ Hilɨm halö, Juda bɨ manö ud asikep gau löm, God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau löm, bɨ lo manö hag ñeb gau löm, ap magum gɨlö, Jisas nɨp uɫ gɨ Kansol kub anɨbu mɨdeila anɨ au ud daula. ⁶⁷ Pen Kansol bɨ gau kale Jisas nɨp hagla, “Pen ne ke hagemön, ne Mesaia u aka wasö,” gɨla.

Hageila, Jisas kalɨp haga, “Pen yad kalöp hageinabin u, nɨjögöp a gɨmim, nɨjagnabim. * ⁶⁸ Pen hag nɨjeb yad mɨdöp u kalöp hag nɨjeinabin u, yɨp pen hagagnabim. ⁶⁹ Pen mɨñi rɨköl mɨd damöm hainö gau, Bɨ Ñɨ nɨpe God Bɨ klö unbö ke halö mɨdöp u, ñɨmagö yɨjg adö nɨpe au asɨk mɨdeinab,” a ga. *

⁷⁰ Anɨg hageia, bɨ kansol gau magöjhalö nɨp hagla, “Anɨb u, ne ke God Ñɨ nɨpe u aka?” gɨla.

Hageila, Jisas haga, “Me kale ke hagnim me u,” a ga.

⁷¹ Hageia hagla, “Nɨhön gɨnɨg manö kub rapɨn hag mɨdun, bɨ rɨmnap hag nɨjno, Jisas anɨg göp anɨg göp a gaiölɨ Maj mɨgan nɨpe ke hagöp nɨjban u,” a gɨla.

23

*Gapna Pailod Jisas nɨp manö nɨja
(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Anɨg hagöm, magöjhalö uraköm, Jisas nɨp dam gapman bɨ kub Pailod mɨdeia au arla. ² Damöm, nɨp manö kub hagnɨg, manö gau nɨbö gau nɨbö dapöm hagla, “Hon ulhai nɨjun nɨjban, bɨ anɨbi nɨbi bɨ hon gau manö piral hagöm hagöp, ‘Bɨ kub Sisa nɨp dakɨs ñagmim, gapman kai manö u u rö nöp nɨjagnim,’ a göp. Pen manö ap hagöp, ‘Yad ke Mesaia u, yad ke kin anɨbu,’ a göp,” a gɨla. ³ Hageila, Pailod Jisas nɨp hag nɨjögöp haga, “Ne Juda kai kin kale u aka?” ga.

Hageia haga, “Me ne ke hagpan me u,” a ga.

⁴ Hageia, Pailod pen bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, nɨbi bɨ yɨharɨj ap mɨdeila gau abe kalɨp haga, “Yad nɨjbin, bɨ i nɨp manö kub hagep ɨ ap mɨdagöp,” a ga.

⁵ Anɨg haga u pen kale manö klö hagöm hagla, “Gapman manö nɨjagöl, a göm, manö hag ñɨ ajöm, Juda nɨbi bɨ ram mɨnörj hon gau magöjhalö hag ñɨ ajmɨdöp. Ram mɨnörj Galili rɨköm, hag ñɨ aj dam dam mɨñi Jerusalem aui auöp,” a gɨla.

Jisas nɨp dam kin Herod mɨdeia au arla

* 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56

⁶ Hageila, Pailod kalip hag n+ñöm haga, “B+ an+bi Galili n+bö aka?” ga. ⁷ Hageia, yau a g+la. Pen kin Herod ram m+nöñ Galili abad m+dm+döp u, ñ+n an u apöm Jerusalem m+dm+döp. An+ib u, Jisas n+pe Galili n+bö b+ ap a g+la u n+ñöm, n+p Herod ñ+magö adö yunö manö kub i n+ñn+im, a göm, Pailod kalip hagö, Jisas n+p dam Herod m+deia au ud arla. * ⁸ Herod, Jisas nan n+hön n+hön g+m+döp u pör manö nöp n+ñöm, ñ+n mai rö nan gagep rö ap gö n+ñnabin, a göm, gas+ u nöp n+ñ m+dm+döp rö, ñ+n an+bu Jisas n+p ut g+ dapjklö, n+pe m+ñ m+ñ yab+ ga. ⁹ Pen Herod n+pe Jisas n+p manö iru nöp hag y+g+in wag+in ga, pen Jisas manö ap pen hagaga. ¹⁰ Pen b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, manö klö göm, b+ iru nöp dagol dagol hagla. ¹¹ Herod abe, ami b+ n+pe gau abe, Jisas n+p g+ naj göl göm, ñ+n+ñ+lön löl göm, gapman b+ kub rol g+pal wañj aij ap rol g+ ñöm, kauyañ Pailod m+deia au yula. ¹² Nöd Herod aip Pailod aip kolmat m+dm+dil pen ñ+n an+bu manö n+ñ j+m ñ+lö.

*Juda n+bi b+ gau, “Jisas n+p al pak limim,” a g+la
(Mad 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)*

¹³ Pen Pailod, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep b+ kub gau abe, n+bi b+ y+har+ñ gau abe kalip hagö ap magum g+la. ¹⁴ Kale ap magum geila, n+pe kalip haga, “ ‘B+ i manö an ral hagöm, n+bi b+ gau kalip an+g an+g hagöp,’ a g+im u pen m+ñi amgö ilö adö kalöp i manö n+ñbin u, n+pe nan naj göp manö ñ ap n+ñagpin. ¹⁵ Herod u rö nöp manö ñ ap ulhai n+ñagöp u me, adog hanpe ke ñöb. Yad n+ñbin, nan naj ap gagöp; an+ib u n+p al pak lep rö lagöp. ¹⁶ An+ib u, ami b+ yad gau hagnö, n+p y+har+ñ paköm, hag yulö arañ,” a ga. ¹⁷ Pen Juda kai ñ+n kub kale Pasopa u auö, Pailod pör m+ añ+ añ+ nag+man kale añ+ ap y+har+ñ hag yum+döp.

¹⁸ Pen ñ+n an+bu kale magöñhalö maj m+gan blaö g+ w+ñ klö alöm hagla, “B+ an+bu al pak limim! Barabas n+p hag yube han+p auañ!” a g+la. ¹⁹ B+ Barabas an+bu n+pe daun kub an+bu n+bi b+ r+imnap udöm, ram m+nöñ an+bu abad m+dm+döp b+ kub an+bu aip pen pen göm, wip ap böñ nöp al pak la rö, n+p manö kub hagöm nag+ l+la.

²⁰ Pen Pailod Jisas y+har+ñ hag yunö arañ a g+ n+ñöm, kalip kauyañ hagöm an+g haga. ²¹ Hageia, kale kauyañ maj m+gan blaö g+ w+ñ alöm hagla, “N+p mab ba lañ al pak limim! N+p mab ba lañ al pak limim!” a g+la.

²² Hageila, Pailod kalip kauyañ hagöm haga, “B+ an+bi nan n+hön g+ naj göpñ Yad n+ñbin, nan naj ap gagöp rö, n+p al pak lun rö lagöp. An+ib u, ami b+ yad hagnö, n+p y+har+ñ paköm, hag yulö arañ,” a ga.

²³ Hageia, kale klö yab+ göm, Jisas n+p al pak l+lö umañ, a göm, meg m+gan kale blaö g+ dap ranöm, hag g+lö g+lö, ²⁴ Pailod manö kalip u udöm, ²⁵ b+ ap, n+bi b+ r+imnap udöm ram m+nöñ abad m+dm+döp b+ kub u aip pen pen göm, wip ap böñ nöp al pak la b+ an+bu n+p hag yuö kam+ñ ara; pen ami b+ n+pe gau kalip haga, “Kale Jisas n+hön g+ñg gun a göm hagaböl u nöp g+imim,” a ga.

*Jisas n+p mab ba lañ ç+p+ pak l+la
(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)*

²⁶ Jisas n+p al pak l+n+g ud arla. An au amöl göm, Sairini daun n+bö b+ ap Jerusalem aueia. B+ an+bu hib n+pe Saimon. N+p nable paköm, ud s+s+ löm, mab kros ud ka g+ ñöm hagla, “Jisas arab u hain aru,” a g+lö, ud hain ara. ²⁷ Pen Jisas n+p ud arlö n+ñöl g+, n+bi b+ iru nöp hain g+la. N+bi b+ areila an

* 23:7: Luk 3:1

anɨbu nɨbi rɨmnap Jisas nɨp mög nɨñöm ham geila. ²⁸ Anɨg gɨlō, Jisas ado gɨ nɨñöm kalɨp haga, “Kale Jerusalem nɨbi, yɨp gɨnɨg gab u ham gagmim. Kalöp gɨ naj gōm, ñɨ pai kale gau gɨ naj gōm geinab anɨbu ham gɨmim. ²⁹ Hainō marō kub u auō, hagnaböl, ‘Nɨbi ñɨ pai yag dauagpal gau abe, nɨbi ñɨ pai ci ñagpal gau abe, kale nöp mɨñ mɨñ gōl,’ a gɨnaböl. * ³⁰ Ñɨn anɨbu, nɨñön gɨnɨg mɨdaiun, a gōm, böñ nöp umun, a gōm, hagnaböl ‘Nō ilō gau pa jō gɨ apōm, hanɨp al pak lɨnɨm aka kɨdip udōm hanɨp mɨññ nɨnɨm u aij,’ a gɨnaböl. * ³¹ Yad mab kamɨñ rö mɨdpin pen yɨp anɨg gōm gɨ naj gaböl. Pen kale mab mɨlep rö mɨdpim rö, kalöp nɨñön rö gɨ naj gɨnaböl?” ö ga.

³² Pen bɨ gapman lo manō rɨb julō bɨ mɨhau, mab ba laɨ al pak lɨnɨg gōm, udōm halō ud arla. ³³ Dam ram mɨññ Wip Nabɨc Cög Ij a gɨpal u amjakōm, Jisas nɨp dam mab ba laɨ cɨpɨl pakla, bɨ gapman lo rɨb julō bɨ mɨhau kalɨp mɨññ dam mab lap lap cɨpɨl pakla. ³⁴ Anɨg gɨlō, Jisas haga, “Bapi, yɨp gaböl u, ai gɨnɨg anɨg gabun, a gōm, nɨñ aij gōm gagaböl. Anɨb u, kale gɨ naj gaböl u nɨñmön arō gɨmön,” a ga.

Pen ami bɨ gau, Jisas walɨñ nɨpe ud ju lɨlō mɨdeia gau, kale ke sadu gɨpal rö u gōm udla. * ³⁵ Nɨbi bɨ iru nöp nɨñmɨdlō nɨñöl gɨ, Juda bɨ kub gau Jisas nɨp paj hagōm hagla, “Nɨpe, ‘Yad Mesaia u; God yɨp udajɨp nɨpe aip mɨdpul,’ a gōm, nɨbi bɨ rɨmnap umbal gajɨp urakpal. Göp anɨbu rö, nɨpe ke u rö nöp anɨg gōm kamɨñ arō nɨñun,” a gɨla. *

³⁶ Pen ami bɨ gau u rö nöp, Jisas mɨdeia söl au apōm nɨp paj hagōm, ñɨg wain asɨ ñöl gōm hagla, * ³⁷ “Ne, ‘Juda Kin kale mɨdpin,’ a gɨpan u, ne ke gɨmön kamɨñ aru!” a gɨla. ³⁸ Pen Jisas nɨp cɨpɨl pak lɨla mab ba au gɨlaɨ, mab po bad ap adō u manō kalɨ kɨlɨñ rɨkla:

JUDA KAI KIN KALE ME I.

³⁹ Bɨ gapman lo manō rɨb julō, mab ba laɨ al pak lɨla mɨhau, bɨ ap Jisas nɨp hag juōm haga, “Ne Mesaia mɨdpan u, ne ke gɨmön kamɨñ ammön, hol mɨññ u rö nöp gö, kamɨñ arul!” a ga.

⁴⁰ Hageia, bɨ ap pen nɨp hag gōm haga, “Bɨ anɨbi ilön kub udōm umnɨg gab; hol mɨññ u rö nöp ilön kub udul umnɨg gabul u, a gɨmön, God nɨp pɨññ gagpan ar? ⁴¹ Hol mɨññ naj gɨpul rö ilön udabul, pen bɨ anɨbi nan naj ap gagöp,” a ga. ⁴² Nɨpe anɨg hagōm, Jisas nɨp haga, “Ne ram mɨññ ne au am kin mɨdmön, yɨp gasɨ nɨñmön,” a ga.

⁴³ Anɨg hageia, Jisas nɨp pen pe haga, “Yad nöp nɨñ yabɨl hagabin, mɨññ ñɨn i nöp ne yad aip am ram mɨññ aij u mɨdeinabul,” a ga.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴ Magō anɨbu, sɨdō an aulɨk magō u sɨbön gōm, mɨd damōm sɨdō aumɨñ gai ga magō u kauyaɨ mailō ga. ⁴⁵⁻⁴⁶ Pen Jisas umnɨg gōm haga, “Bapi, ana magō yad u ñɨmagō adō ne u labin,” a ga. Anɨg hagōm uma. Jisas uma, magō anɨbu nöp, God sabe gep ram magō raul agamɨj mɨgan yaɨ, walɨj ud ajōñ pɨ gɨla u, an yaɨ pa bu gōm, hɨ gɨ lap lar arō, ajōñ hiɨköl mɨdeia. *

⁴⁷ Pen ami bɨ abad mɨdep bɨ kub u, gaia anɨbu nɨññ, God hib nɨpe u dap ranöl gɨ haga, “Nɨñ yabɨl! Bɨ anɨbi bɨ aij nöp!” a ga.

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; Rep 6:16 * 23:34: Ais 53:12; Sam 22:18 * 23:35: Sam 22:7-8 * 23:36: Sam 69:21 * 23:45-46: Luk 8:2-3

48 Nibi bi ap niŋ mɛdeila gau, nan ga anibu niŋöm, maɫ ral auö pabi paköl gi, ado göm ram kale arla. 49 Pen Jisas nibi bi niŋeb niŋe gau abe, nibi Galili nibö niŋ hain gila gau abe, kale ke ke au dan midöm, nan ga anibu niŋ mɛdeila.

*Josep niŋe Jisas hañ roman dam riŋöl ga
(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)*

50-51 Pen Juda Kansol kub bi ap, hib niŋe Josep. Niŋe bi aij, manö ud asik gi aij gimädöp. Niŋe Arimadia daun, ram minöŋ Judia an au nibö. Niŋe Juda Kansol bi rimnap, Jisas niŋ al pak lun, a göm, gasi niŋla rö niŋaga. Niŋe, God nibi bi udöm abad mɛdeinab ñin u aunab, a göm, abad midmädöp. 52 Niŋe Jisas uma, wip he dam riŋöl ginig göm, Pailod mɛdeia u amöm, hag niŋö yau a ga. 53 Anib u, Josep niŋe am wip he ud asik dap lugöm, wañj rud aij ap ud wam wam göm, dam kabö miŋan gisön nöŋ lu löm wip riŋöl gagla miŋan u riŋöl ga. 54 Pen Juda God niŋ sabe gep ñin u söl auub, a göm, Praide* dugo dugo magö u wip riŋöl ga. 55 Pen nibi ugan, Jisas aip Galili nibö aula gau, Josep arö niŋöl gi hain gi damöm wip riŋöl amjaköm, wip he aigeö riŋöl ga u niŋ aij göm, ado gi ram kale arla. 56 Ram kale amöm, agnoŋ niŋ hañj aij auep rimnap wip he li ñinig göm, gi li aij gila.

Ruö mañu nöŋ daublap u pen Sarere ñin kub kale yiŋharin mɛdep u niŋöm me, yiŋharin mid mid hanla.*

24

*Jisas uraka
(Mad 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)*

1 Ruö Sade ñin u, ram gisön rua magö u, nibi ugan anibu agnoŋ niŋ hañj aij auep u udöm, wip he hañ roman anöŋ li ñun, a göm, dam wip riŋöl gila u arla. 2 Amöm niŋla, kabö hañ kub wip riŋöl miŋan piŋ gila u, hiŋ gi am ba lau mɛdeia. 3 Pen kale miŋan anibu amöm niŋla, Bi Kub Jisas hañ roman niŋe midageia. 4 Ai göp, a göm, hag midlö niŋöl gi, adin bi miŋau goɫ anib au uraköl midailö. Bi miŋau wañj kale rud mailö halö unbö ke mɛdeia. 5 Nibi gau kale niŋöm, anin gō piñin göm, kugom yimöm yiŋhöŋ gilo niŋöl gimil, bi anib miŋau haglö, “Niŋön ginig bi kamini midöp u niŋ wip riŋöl gipal an gai i ulhai niŋ ajabim? 6 Niŋe aui midagöp; midö nöŋ uraköp. Pen kalöp aip Galili midöm manö haga u gasi niŋim. * 7 Niŋe kalöp haga, ‘Bi Ñi niŋe u niŋ, ud nibi bi nan si nan naiŋ gipal ñimagö adö kale lilo, niŋ mab ba lan al pak lilo, umöm ñin mihöp midöm, ruö ñin miŋau niŋan u kauyan uraknab,’ a ga,” a gilo.

8 Anig haglö niŋöl gi, gasi magö kale u piral hiŋkö, Jisas nöŋ Galili midöm, manö haga anibu gasi niŋ dam niŋla. 9 Nibi gau kale wip riŋöl u arö göm, kauyan adö gi amöm, nan ga niŋla anibu, Jisas bi niŋe unbö agip lan gau abe, nibi bi niŋe rimnap gau abe hag ñila. 10 Nibi ugan manö hag ñila anibu, Maria Magdala u, Joana u, Jems niŋe Maria u, nibi rimnap halö. 11 Pen kale manö hag ñila anibu apdi niŋöm, niŋö hagaböl, a göm, niŋagla. Ñiñtoŋ löm rö hagaböl a göm gasi u niŋla. 12 Pen Pida manö anibu niŋöm, gi dö gi amöm, riŋöl gila kabö miŋan u sipisip niŋa, wip wañj wam wam

* 23:54: Juda Sarere ñin kale u Praide dugo dugo il göm, gi damöm, Sarere dugo dugo pis gimädöp.

* 23:56: Eks 20:10; Dud 5:14 * 24:6: Luk 9:22

gɪla bad u nöp mɪdeia. Anɪbu nɪŋöm, nɪhön göp, a göm, gasɪ mɪlö yabɪl löl göm, wɪp rɪgöl u arö göm kauyanɟ ado gɪ ara.

*Bɪ mɪhöp ram rɪŋg aglö Emeas arlö
(Mak 16:12-13)*

¹³ Ñɪn anɪbu nöp, bɪ mɪhöp ram rɪŋg aglö Emeas, yöp Jerusalem söl anɪb au * arul, a gɪmil, adan amöl gɪmil, ¹⁴ nan nɪhön nɪhön geia nɪŋlö manö u agamɪj hag nɪŋöl gɪ arailö. ¹⁵ Arailö nɪŋöl göm, Jisas jöl adö apöm, kalɪp mɪhön uɟ göm ara. ¹⁶ Pen bɪ anɪb mɪhau Jisas nɪp nɪŋblep u pen God gasɪ magö kalɪp mɪhön u geia nɪŋöm gasɪ hauɟ alö, Jisas nɪp nɪŋlö bɪ unbö ke rö la. ¹⁷ Nɪpe kalɪp mɪhön hag nɪŋöm haga, “Manö u nɪhön manö haglö arab?” ö ga.

Anɪg hageia, kale yɪm gep rö pɪdön gɪ urak mɪdöl gɪmil, ¹⁸ bɪ Kliopas haga, “Ne nöp me, mɪñi ñɪn pro bad i Jerusalem aui am mɪdmön nan nɪhön nɪhön gab u nɪŋagpan ar?” a ga.

¹⁹ Hageia, Jisas haga, “Nan anɪbu nɪhön gö hagabil?” ö ga.

Hageia haglö, “Jisas Nasared nɪbö ga u me. Bɪ God manö hagep u, manö hag ñɪ aij göm, nan gagep rö gau gɪmɪdöp u me, God nɪp aij a göm, nɪbi bɪ gau kalɪp aij a göm ga. ²⁰⁻²¹ Nɪpe anɪg gɪmɪdöp u, gasɪ hon nɪŋun hagno, ‘God nɪp yuö hanɪp Isrel nɪbi bɪ udöm, abad mɪd aij gɪnab,’ a gun nɪŋno u pen God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep bɪ kub gau abe, nɪp manö hag göm, dam Rom gapman bɪ kub u nɪp ñɪlö, nɪpe manö kub hagöm, nɪp ami bɪ nɪpe gau kalɪp ñö, dam mab ba laɟ al pak ñɪlö uma. Pen nan ga anɪbu ñɪn mɪhöp nöp ap ara me. * ²² Mɪñi sɪb halö magö u, nɪbi ugan hon ap, am nɪp rɪgöl gɪla uɟöm mɪgan ka u nɪŋöm, ap hanɪp nan nɪhön nɪhön göp u hag ñɪlö nɪŋun pa gɪlɪ gɪpun. ²³ Nɪbi gau kale hagpal, ‘Wɪp he mɪlö u mɪdagajɪp, pen ejol mɪhau apɪl hagpɪl, ‘Nɪpe uraköm kamɪŋ mɪdöp,’ a gɪpɪl,’ a gɪpal. ²⁴ Anɪg haglö, bɪ hon rɪmnap nɪp rɪgöl gɪla uɟöm mɪgan ka u amöm nɪŋbal, nɪbi gau hagajal rö nöp mɪdajɪp. Pen Jisas nɪp nɪŋagpal,” a gɪlö. *

²⁵ Anɪg hagailö, Jisas haga, “Kale mɪhön gasɪ nɪŋ aij gagpɪl. Bɪ God manö hagep gau manö hagla u magöŋhalö, nɪhön gɪnɪg manö nɪŋö hagpal a gɪmil nɪŋagpɪl? ²⁶ God haga rö, Mesaia u nöd ilön kub yabɪl udnab me, pen hainö mailö aij ke halö mɪdeinab,” a ga. * ²⁷ Anɪg hagöm, Mosis abe, bɪ God manö hagep bɪ gau magöŋhalö abe, Kraiss nɪp God Manö kalɪ kɪñ rɪkla mɪdöp manö anɪbu magöŋhalö kalɪp hag ñɪ aij gö ara. *

²⁸ Ram mɪnön areila söl anɪb au amjaköm, Jisas kalɪp mɪhön abhak löm, arnɪg rö ga. ²⁹ Pen kalpe mɪhön nɪp manö klö gɪmil haglö, “Dugöp i aubun. Sɪböŋ gɪnɪg gab nɪŋöm ne auö hol mɪhön aip hanun,” a gɪlö. Haglö, kalpe mɪhön aip ram arla. ³⁰ Ram am mɪdöm, nan ñɪŋnɪg, nɪpe bred udöm, God nɪp aij, a göm, ud jö göm kalɪp mɪhön ñö nɪŋöl gɪ, ³¹ gasɪ magö kalpe mɪhön u gasɪ wakö, u Jisas nöp, a gɪmil nɪŋlö nɪŋöl göm, agamɪj ur ga. ³² Anɪg ga u nɪŋmil haglö, “Adan arɟ au apöl gun, manö rɪmnap hag ñöl gɪ, God Manö kalɪ kɪñ rɪkla manö ñɪ u rɪmnap hag ñöl gajɪp u, mɪdmagö halɪp u mab rö inöm pɪlu gɪ ñöb,” a gɪlö.

* **24:13:** Grik 60 sɪdadia (11 kilomida) * **24:20-21:** Luk 19:11; Ap 1:6 * **24:24:** Jon 20:3-10

* **24:26:** Luk 9:22 * **24:27:** Sam 22:1-21; Ais 53

33 Anig hagmil, magö anibu nöp kauyan ado gi Jerusalem ammil niñlō, Jisas bi nipe unbö agip lan, niñbi bi niñeb kale rīmnap halö aip ap magum göm mideila. 34 Amjakmil kale niñlō, niñbi bi gau kale ke Jisas niñp manö hagmideila. “Niñjō nöp! Jisas uma u pen kauyan uraköm, ap Saimon midajip au waiö lajip niñjōb,” a gila. *

35 Manö hageila anibu niñmil, bi miñhau haglō, “Hol miñhōj adan anj au arajul, Jisas halip nable pakajip, dam ram hol miñhōj u amun, nan niñjñg gun, nipe bred udöm, God niñp aij a gajip u, u Jisas nöp a gul niñbul,” a gilō.

*Jisas bi nipe gau niñp waiö niñla
(Mad 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

36 Pen manö anibu hag midailö niñjöl göm, Jisas nipe ke mideila anj au waiö li anj au gilañ urak midöm haga, “God kalöp abad mideiañ,” a ga.

37 Hageia, kale wip ana, a göm, anin+n gö piññij gila. * 38 Piññij geila, Jisas kalip haga, “Niñhōn ginig piññij gabimñ Amgö kale ke niñbim u pen niñhōn ginig gasi miñhōp niñabim? 39 Niñmagö ma yad gau niñjim. Yad nöp me! Yip ud po niñmim niñnabim. Wip ana hañ romanj le halö midagöp. Pen yad yuö abe, le abe midpin u, amgö kale ke hadö niñabim,” a ga.

40 Anig hagöl göm, niñmagö ma nipe gau kalip yama. 41 Anig gö, kale miñ mññ göl gi, gasi mñlō löl gi, u Jisas nöp aka göm, gasi miñhōp niñlō niñjöl göm, Jisas kalip haga, “Nan niñeb kale rīmnap aui midöp aka?” ga. 42 Hageia, niñp kabsaḷ lau lila ap niñla. 43 Kale niñmidlö niñjöl gi, nipe kabsaḷ anibu ud niñja.

44 Pen Jisas kalip haga, “Nöd yad kale aip midem, miñni yip göp unbö rö u ginab, a gem, kalöp hag niñmidin. Mosiñ yip manö kalī kññ rīka u, bi God manö hagep yip manö kalī kññ rīkla u, God Manö adin Sam a gipal u yip manö kalī kññ rīka u, yip kalī kññ rīkla rö nöp magōñhalö unbö rö nöp ginab, a gem, kalöp hag niñ aij ginö,” a ga. *

45 Anig hagöm, God Manö kalī kññ rīkla u niñ aij gilañ, a göm, gasi aij yabiñ u kalip niñ. 46 Nipe anig göm, kalip haga, “Nöd gau kalī kññ rīkōm hagle, ‘Mesaia u ilōn kub udöm umö, rīgöl gilō, niñ miñhōp midöm, niñ miñhōp niñganj u kauyan uraknab. 47 Anib u, manö aij nipe u ram miñnōj Jerusalem il gi hag niñm, hag niñ damöm, niñbi bi ram miñnōj gau gau magōñhalö hag niñlö arö niñjöl göm, niñbi bi nan si nan naij gipal gau, niñhōn ginig anig gipun, a göm, arö göm, Kraiñ niñp cig gilō niñjöl göm, nan naij pri kale u lik gi yunab,’ a gila. 48 Pen yip ga anibu amgö magö kale ke niñbim. * 49 Pen Bapi yad manö nöd hag la rö, yad kalöp niñnabin. Anib u, kale daun kub aui nöp midmim, abad midaimim. Kumi kabö adö lanj au niñbö pidōj ke apöm kalöp goj leinab u niñmim arnabim,” a ga. *

*Jisas ap ran jak ram miñnōj kumi kabö adö lanj au ara
(Mak 16:19-20; Rep 1:9-12)*

50 Anig hagöm, kalip pañid damöm, Jerusalem arö göm, ram rīñg aglō Bedani söl au amöm, God kalip abad mideiañ, a göm, niñmagö nipe dap ranöm, God niñp sabe ga. 51 Jisas anig gö niñjöl göm, God niñp dam ap ran jak ram miñnōj kumi kabö adö lanj au ud ara. 52 Anig gö, kalip aij a gö niñjöl gi, hib nipe u haglō adö arö niñjöl göm, ado gi Jerusalem arla. 53 Amöm, pör

* 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mad 14:26 * 24:44: Luk 9:22 * 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8

* 24:49: Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

pör nöþ God nþp sabe gep ram raul miþgan u amöm, God hib nþpe haglö adö armþdöp.

Jon

Jisas Kraiss Manö Aij u Jon kalı kliš rıka

God Manö nıpe ram mınöy il i aua

¹ Ram mınöy hadame dagol gau gı laga ñın u, God Manö mıdeia. God Manö nıpe God aip mıdeia. God Manö nıpe u rö nöp God me. * ² Ram mınöy hainö gı la; nöd yabıl God Manö nıpe God aip mıdeia. ³ God nıpe gö, God Manö nıpe nan gau magöñhalö gı la. Nan ap ke laga; nıpe ke gı la nan gau nöp mıdöp. * ⁴ God Manö nıpe kamıñ mıdep il u. Kamıñ mıdep magö anıbu nıbi bı kalıp mailö ña. * ⁵ Mailö anıbu amöm nıbi bı sıbön göp anı au mıdpal gau ñı lab nıñöm sıbön mailö anıbu pałog göl rö lagöp. *

⁶⁻⁷ Nıbi bı gau magöñhalö Mailö anıbu nıp nıñ udöl, a göm, God bı ap nıp hag lö, nıpe apöm Bı Mailö halö anıbu manö hag ñımıdöp. Bı manö hag ñımıdöp bı anıbu hib nıpe Jon. * ⁸ Jon nıpe Mailö anıbu wasö. Nıpe yıharıñ bı anıbu Mailö mıdöp manö u nıbi bı gau kalıp hag ñınıg aua. ⁹ Mailö nıñö yabıl anıbu nıpe ram mınöy il i apöm nıbi bı gau magöñhalö kalıp mailö ñöl gımıdöp. *

¹⁰ God Manö nıpe ram mınöy il i apöm mıdmıdöp. God nıpe gö, God Manö nıpe ke mınöy naböñ il i gı löm, nıbi bı gau gı löm ga. Pen nıpe ke ram mınöy il i ap mıdeia u, nıbi bı nıp amgö nıñöm Bı Kub u a göm nıñagla. ¹¹ Nıpe ram mınöy nıpe ke aua u pen nıbi bı nıpe ke nıp udagla. ¹² Pen nıbi bı au, Kraiss manö aij nıpe u nıñ udöm, nıp Bı Kub hon, a göm, udla gau, kalıp geia God ñı pai nıpe mıdpal. ¹³ God ñı pai nıpe mıdpal u, bı ber gau udöm, ñı pai yag daulö mıdpal rö mıdagpal. God nıpe ke gö ñı pai nıpe mıdpal. *

¹⁴ Pen Manö anıbu, nıpe apöm bı hañ romanı löm, hanıp aip han mıdmıdöp. Anıb u, hon mailö magö aij nıpe hadö nıñbun. Nıpe Bap Ñı nıpe añı yabıl u me, Bap nıpe ke mailö magö aij ke halö mıdöp rö, Ñı nıpe u rö nöp mıdöp. Pen nıpe hañ romanı löm bı rö apöm, hanıp magöñhalö mög nıñöm mıdmagö yabıl löm, God Manö nıñö u magöñhalö hag ñı aij gımıdöp.

¹⁵ God Manö nıpe aua u, Jon nıpe nıñöm, wıñ älöm nıbi bı gau kalıp haga, “Bı mıñı auöp i nöp me, yad kalöp nöd hagnö, ‘Bı ap nıpe yad hain aunab u pen yıp yag dauagep adö u, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp. Anıb u, nıpe yad rö wasö; nıpe Bı Kub yabıl, ‘a gıñö u, bı anıbu me u,” a ga.

¹⁶ Nıpe hanıp nıbi bı magöñhalö mög yabıl nıñöm, ud aij göm, nan aij aij iru nöp ñöb. ¹⁷ Apiabö u lo manö adö u, God Mosıs nıp ñö, Mosıs hanıp ña u pen God nıbi bı mög nıñöm ud aij gab manö nıñö anıbu, Jisas Kraiss aua u me, mıñı waiö nıñabun. * ¹⁸ Nıbi bı rımnıp God nıp nıñagal. Ñı añı nıpe u nöp nıpe ke God. Nıpe Nap aip mıdpil. Nıpe Nap nıpe hag waiö la nıñöm mıñı hon Bap God hadö nıñbun. *

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jn 1:1-2; Rep 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26

* **1:5:** Jon 3:19 * **1:6-7:** Mad 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:9:** Jon 8:12 * **1:13:** Jon 3:3-6; Plp

2:7; Jon 2:11; 1Pı 1:23 * **1:17:** Eks 34:28; Ro 6:14 * **1:18:** Eks 33:20; Jon 6:46; 1Di 6:16

Jon B+ Ñig Pak Ñeb u, "Yad Mesaia u, wasö," ga

(Mad 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Juda b+ kub Jerusalem n+bö gau kale b+ God n+ip nan sabe gep b+ r+mnab abe, b+ God sabe gep ram wög g+ ñ+m+däl b+ r+mnab abe hag yuöm hagla, "Kale Jon m+döp ammin, 'Ne an?' ö g+mim hag n+ñmim," a g+la.

²⁰ Kale Jon m+deia u amjaköm, n+ip hag n+ñöm hagla, "Ne b+ an?" ö g+la.

Hag n+ñeila, n+pe wai ñaga. Kalpe waiö hagöm haga, "Yad Kraiss u* wasö," ga.

²¹ Anig hageia, kale pen hagla, "Anig hagpan u, ne an? Ne Ilaija aka?" g+la.

Anig hageila, Jon haga, "Yad Ilaija wasö," ga.

Anig hageia, kale pen hagla, "Ne b+ God manö hagep pör abad m+dpun u aka?" g+la.

Hageila, Jon wasö ga. *

²² Anig hageia, b+ an+ib gau pen hagla, "An+ib u, ne an? Pen yad b+ an a g+mön hagnabön, hon amun b+ kub han+ip hag yubal gau kal+ip hag ñ+nabun," a g+la.

²³ Hageila, Jon kal+ip haga, "Yad m+ñi gabin i, b+ God manö hagep Aisaia nöd haga rö nöp gabin. N+pe haga,

'Yad b+ ap ram m+nöñ n+bi b+ iru m+dagpal,

ram m+nöñ kabö nöp m+döp an au m+dem, w+ñ kub alem hagabin,

"Pör B+ Kub auab a g+mim,

adan ñk g+ aij g+mim," a gabin,' a ga.

Yad Jon m+ñi gabin me u," a ga. *

²⁴ Pen b+ Jon n+ip hag n+ñög aula an+ib gau, b+ Perisi r+mnab aip aula.

²⁵ Kale Jon n+ip hag n+ñöm hagla, "Ne hagpan, yad Kraiss wasö, Ilaija wasö, b+ God manö hagep abad m+dpun u wasö g+pan gö j+ n+hön g+nig n+bi b+ gau kal+ip ñig pak ñabön?" ö g+la.

²⁶ Hageila, Jon haga, "Yad kal+ip y+har+ñ ñig pak ñabin. Pen b+ ap an kalöp au m+döp, n+pe aigale b+ rö m+döp a g+mim n+ñagpim. ²⁷ B+ an+bu n+pe yad hain aunab pen n+pe yad rö wasö; n+pe b+ kub yab+ñ, yad b+ pro. Yad ma r+rup n+pe u nag+ hub+knam rö lagöp," a ga. *

²⁸ Jon n+bi b+ gau kal+ip ñig pak ñ+m+döp ram r+ñg aglö Bedani, ñig Jodan goñ böñ nö lödan n+ñöm b+ an+ib gau apöm n+ip manö an+bu hag n+ñla.

Jisas n+pe God Sipsip Pi n+pe

²⁹ Ruö Jisas auö n+ñöl göm, Jon Jisas n+ñöm n+bi b+ gau kal+ip haga, "N+ñim! God Sipsip Pi n+pe han+ip hag yuöp me u. N+pe me n+bi b+ m+nöñ nabön il i gau gau magöñhalö nan si nan naj g+pal gac u ñk g+ yunab. * ³⁰ B+ an+bu me, yad hagnö, 'B+ ap n+pe yad hain aunab u pen y+ip yag dauagep adö u, n+pe hadame dagol gau m+dm+döp. An+ib u, n+pe yad rö wasö; n+pe B+ Kub yab+ñ,' a g+nö. * ³¹ B+ kub an+bu b+ an a gem n+ñagm+din. Pen Isrel n+bi b+, b+ kub an+bu b+ aigale b+ rö m+döp u n+ñöl a gem, kal+ip ñig pak ñ+nig aunö," a ga.

³²⁻³³ Pen Jon Jisas manö adö an+bu nöp hagöm haga, "B+ an+bi b+ an, a gem, yad ke n+ñagbnep; pen b+ y+ip hag yuö apem n+bi b+ kal+ip ñig pak ñabin u

* **1:20:** manö "Kraiss u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe il añ ap nöp m+döp: "God hag la B+ u."

* **1:21:** Dud 18:15,18; Mad 11:14 * **1:23:** Ais 40:3 * **1:27:** Jon 1:15 * **1:29:** Ais 53:6-7; 1Pi

1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15

haga, 'Ne nɨŋnabön, Ana nɨpe bɨ an apöm, aip mɨdeinab, bɨ anɨbu nöp nɨbi bɨ gau kalɨp Ana Uɫ pak ñɨnab,' a ga. Haga anɨbu me, mɨñi Ana u kumi kabö adö laŋ nɨbö yaur dapo rö u gɨ nɨp auajɨp * 34 nɨjem yad nɨŋ aij gem kalɨp manö nɨŋö hagabin, bɨ anɨbi nɨpe God Ñɨ nɨpe u nöp," a ga. *

Jisas bɨ nɨpe mɨhöp nöd uda

35 Ruö pen, Jon bɨ nɨpe mɨhau aip, kauyaŋ ap ñɨg pak ñɨmɨdöp ka u mɨdlö nɨŋöl gɨ, 36 Jisas ap padlö, Jon nɨpe Jisas nɨŋöm nɨbi bɨ gau kalɨp haga, "Bɨ anɨbi God Sipsip Pi nɨpe me u," a ga. * 37 Anɨg hagö, Jon bɨ nɨpe mɨhau, manö anɨbu nɨŋmil, Jisas areia mɨgan u hain arlö. 38 Pen Jisas ado göm kalɨp mɨhöŋ nɨŋöm haga, "Nɨhön gɨnɨg auabil?" ö ga. Hageia haglö, "Rabai! Ne hanban gai?" ö gɨlö. Hibu manö hagöm "Rabai" a gɨlö manö anɨbu it u "Manö Hag Ñeb Bɨ." 39 Pen kale anɨg gɨmil hag nɨŋlö, Jisas haga, "Anɨb u, yad aip ammil nɨŋnabil," a ga. Haga ñɨn anɨbu nöp dugo magö u ammil, nɨpe aip mɨdeila.

40 Jon bɨ nɨpe anɨb mɨhau, bɨ ap hib nɨpe Edru. Edru nɨmam nɨpe me Saimon Pida. * 41 Edru magö anɨbu nöp am nɨmam Saimon nɨp ulhai nɨŋöm haga, "Mesaia u aunab a gun pör abad mɨdpun u mɨñi nɨŋbul," a ga. "Mesaia" a ga manö magö u, Grik manö hagöm "Krais" a gɨpal.

42 Edru anɨg hagöm, nɨmam Saimon nɨp uɫ göm Jisas mɨdeia u arö, Jisas Saimon nɨp nɨŋöm haga, "Jon ñɨ nɨpe Saimon. Nöp Sipas a göl," a ga. Arameik manö hagöm, hib Sipas a ga manö magö anɨbu, Grik manö hagöm Pida a gɨpal. Sipas abe Pida abe it aɨn anɨbu "kabö." *

Jisas Pilip aip Nadanyel aip kalɨp mɨhöŋ uda

43 Ruö, Jisas ram mɨnönŋ Galili arnɨg, am Pilip nɨp nɨŋöm haga, "Yad aip arul," a ga. 44 Pilip, Edru, Pida, ram mɨnönŋ kale Bedsaida nɨbö. 45 Pen Pilip am Nadanyel nɨp nɨŋöm haga, "Hon bɨ u, Mosɨs abe, bɨ God manö hagep rɨmnab abe kalɨ kɨñ rɨköm hagla u, nɨp mɨñi nɨŋbun. Nɨpe me Jisas, Josep ñɨ nɨpe. Ram mɨnönŋ nɨpe Nasared nɨbö," a ga. *

46 Pilip anɨg hageia, Nadanyel haga, "Bɨ aij ap ram mɨnönŋ naji anɨbu nɨbö auagnab," a ga.

Hageia, Pilip haga, "Anɨg hagpan u, auö am nɨŋul!" a ga.

47 Anɨg hagöm, kale bɨ mɨhau ammil söl söl gɨlö nɨŋöl gɨ, Jisas Nadanyel nɨp nɨŋöm haga, "Bɨ anɨbu bɨ Isrel yɨjɨg göl u me, nɨpe piral adö u hagagnab; nɨpe nɨŋö nöp waiö hagnab," a ga.

48 Anɨg hagö, Nadanyel haga, "Ne aige gɨmön yɨp nɨŋban?" ö ga.

Hageia, Jisas haga, "Pilip nöp hainö uɫ gɨnɨg nöb; yad nöp nöd nɨŋbin, ne asɨk mɨdajan rauan it au," a ga.

49 Anɨg hagö, Nadanyel haga, "Manö hag ñeb bɨ. Nöp nɨŋbin! Ne God Ñɨ nɨpe, Isrel nɨbi bɨ Kin hon," a ga. *

50 Anɨg hageia, Jisas haga, "Nöp yɨharɨŋ rauan it au nɨŋbin a gɨpin u me, yɨp nɨŋ udpan? Hainö nan ke nɨbö rɨmnab nɨŋnabön," a ga.

* 1:32-33: Mad 3:16 * 1:34: Mad 3:17 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mad 4:18-20 * 1:42: Mad 16:18 * 1:45: Dud 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * 1:49: Mad 14:33; 16:16; Mak 3:11

⁵¹ Jisas anig hagöm haga, “Kalöp magöŋhalö n+ŋö hagabin, kumi kabö adö laŋ au p+ral hiikö, ejol gau apöm, y+ŋ B+ N+ n+pe n+ŋ am+l ap+l, n+ŋ am+l ap+l geinaböl n+ŋnabim,” a ga. *

2

Jisas n+pe n+ŋ yab+ u gö n+ŋ wain la

¹⁻² N+ŋ m+höp m+idöm, b+ ap n+bi udnig göm, n+bi b+ w+ñ alö amöm, nan n+ŋla Kena daun, ram m+nöŋ Galili aŋ au. N+ŋ an+bu, Jisas abe, b+ n+pe gau abe, kal+ŋ u rö nöŋ w+ñ alla arla. Pen Jisas n+me abe am ram an+bu m+deia. ³ N+ŋ wain u n+ŋ hakeila, Jisas n+me apöm Jisas n+ŋ haga, “Wain u n+ŋ hakpal,” a ga.

⁴ Anig hageia, Jisas haga, “Y+ŋ anig g+ anig g+, a g+mön, y+ŋ hagagmön. N+ŋ yad u auagöp,” a ga. *

⁵ Hageia, n+me n+pe am b+ wög g+ ñeb gau kal+ŋ haga, “Jisas manö ap hagain+m, hagn+m rö nöŋ g+mim,” a ga.

⁶ Pen Juda n+bi b+ kabö udöm g+pal rin kub yab+ unbö kagoŋ j+ŋ u ud l+lö m+deia. Rin kub a+ñ a+ñ n+ŋ lida unbö n+ŋjuöl mam+id u m+l dap lep. Pen Juda n+bi b+ nag+ adö kale g+m+idal rö, God amgö ilö n+bi b+ u+ aij m+daun, a göm, rin an+ŋ gau n+ŋ m+l dap hoŋ göm, n+ŋ ma l+ yum+idal. ⁷ Jisas pen, b+ wög g+ ñeb gau kal+ŋ haga, “Kabö rin gai i, n+ŋ m+l dapim hoŋ g+pe, ajman raun+m,” a ga.

Hageia, haga rö geila haga, ⁸ “M+ñi n+ŋ m+l dap l+ŋim u, m+l dammim, b+ nan n+ŋabun i abad m+idöp u n+ŋ n+ŋmim,” a ga.

⁹ Hageia, n+ŋ yab+ an+bu m+l dam b+ kub u n+ŋ ñeila, n+pe udöm n+ŋ n+ŋa, n+ŋ wain aij u m+deia. Pen n+pe n+ŋ wain an+bu gai n+ŋ göm n+ŋaga; b+ wög g+ ñeb gau kale nöŋ n+ŋla. Pen n+pe n+ŋaga rö me, b+ n+bi udnig ga an+bu n+ŋ w+ñ alö aueia haga, ¹⁰ “Pör nöŋ, n+ŋ wain aij u nöd dap n+lö n+ŋ haklö me, hainö n+ŋ wain naij u n+lö n+ŋbal. Pen ne n+ŋ wain aij u dap lö m+daj+p, m+ñi nöŋ dap ñabön,” a ga.

¹¹ Jisas nan gageŋ nöd n+ŋö ga an+bu, n+pe Kena daun, ram m+nöŋ Galili aŋ au m+idöm ga. Nan gageŋ an+bu göm, n+pe aige b+ rö m+deia u yamö b+ n+pe gau n+ŋöm, n+ŋ n+ŋ udla. ¹² Pen Kena daun arö göm, Jisas n+pe ke, n+me, n+mam hain, b+ n+pe gau aip daun pro Kapaneam amöm, yöp n+ŋ bad ap an+ŋ au m+deila. *

God sabe gep ram u nan s+kim geila, Jisas kal+ŋ r+id+ik g+ höŋ yaŋ yua (Mad 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Juda kai Pasopa n+ŋ kub kale u söŋ ga n+ŋöm Jisas Jerusalem ara. *

¹⁴ Jisas Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul u n+ŋa, b+ r+ŋnap kale kaj kau, kaj sipsip, yaur dapo gau dap s+kim göm, b+ r+ŋnap abañ bad gau löm, mab po adö as+köm, mani y+m+j+köm geila. ¹⁵ Jisas n+ŋöm, nag+ ap udöm mal+köm, kaj sipsip kaj kau gau r+id+ik g+ höŋ yaŋ yuöm, mani dap pen pen y+m+j+köm geila abañ bad gau mani halö ud hoŋ g+ yua. ¹⁶ Anig göm, n+bi b+ yaur dapo dap s+kim geila gau kal+ŋ haga, “Nan an+ŋ gau ud arim. Bapi yad ram n+pe u g+pe s+kim ram rö lagn+m,” a ga.

* 1:51: Jen 28:12 * 2:4: Jon 7:30; 8:20 * 2:12: Mad 4:13 * 2:13: Eks 12:1-27

¹⁷ Jisas anig geia, bi nipe gau gasi kale ara God Manö kalı kılın rıkla manö ap adö u. Manö anıbu kalı kılın rıköm hagla, “Sabe gep ram ne u midmagö yabı lem umnabin,” a gıla. *

¹⁸ Pen Juda bi kub rımnap apöm, Jisas nıp hag nıjöm hagla, “Nöp an hagajıp apön anıg gabön? God nöp hagö apem gabin a gımön, nan gagep rö ap gö nıjın, ‘Nıjö hagpan,’ a gun,” a gıla.

¹⁹ Anıg hageila, Jisas kalıp pen haga, “Kale God sabe gep ram anıbi rıb waı geinabım, nın mıhau nıgan kauyan gı lınabın,” a ga. *

²⁰ Anıg hageila hagla, “God sabe gep ram anıbi, mı nıjuöl mıhöp ado gı da unbö kagoı jıj (46) gı hakla u pen ne nın mıhau nıgan kauyan gı lınabın a gan ar?” a gıla. ²¹ Pen Jisas nıpe sabe gep ram manö haga anıbu, haı romanı nıpe ke nöp haga. * ²² Anıb u me, hainö Jisas nıpe umöm uraka u, bi nıp hain gımidal gau God Manö u abe, Jisas nıpe ke manö haga anıbu abe gası nıjöm, “Nıjö hagöp,” a göm nıj udla. *

Jisas nıbi bi gau magöjhalö nıjöb

²³ Jisas, Juda kai Pasopa nın kub kale u Jerusalem midöm, nan gagep rö rımnap geia u nıjöm, nıbi bi gau, “Nıpe nöp Mesaia u,” a göm nıp nıj udla.

* ²⁴⁻²⁵ Pen Jisas nıbi bi gıpal adö u ke nıj aij göp rö, nıbi bi anıb gau gası kale adö mai arıa u nıj aij ga u me, nıpe kalıp nıbi bi nıjeb yad gau a göm udaga.

3

Jisas Nikodımas nıp hag nı aij ga

¹ Bi Juda Kansol kub u bi ap midmidöp, hib nıpe u Nikodımas. Nıpe Perisi bi ap. * ² Nıpe sıb yanı, Jisas nıp nıjnıg, mıdeia u apöm haga, “Manö hag nıeb bi. Hon nıjbun, nan gagep rö gıpan gau, ne ke gagbnap; God nıpe ke nöp nöp aıp midöp u me, nan gagep rö anıb gau gıpan. Anıb u, hon nıjbun, God nıpe nöp nöp yuö apön hanıp manö hag nımidan,” a ga.

³ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nıjö yabı hagabın, nıbi bi ke kamıj hain nıbö lınaböl gau nöp. God kalıp udöm, ‘Nıbi bi yad’ a göm, abad mıdeınab,” a ga. *

⁴ Anıg hageia, Nikodımas aiö göm gası iru nıjöm haga, “Nıbi bi rık lılö kub gıpal gau, kauyan nıme mudun anı au arlö, kauyanı yag daulö, nıbi bi ke kamıj hain nıbö lılanı a gımön hagabön aka nıhön?” ö ga.

⁵ Hageia, Jisas haga, “Nöp nıjö yabı hagabın, nıbi bi au, nıg u abe, God Ana u abe udöm ke kamıj hain nıbö lınaböl gau nöp, God kalıp udöm, ‘Nıbi bi yad’ a göm, abad mıdeınab. ⁶ Nıbi bi yag daubal rö yag daulö midpal, pen God Ana nıpe apöm ana magö kale anı danı gö kamıj mıdeınabım. *

⁷ Anıb u, “Kale nıbi bi magöjhalö ke kamıj hain nıbö lımım,” manö hagajın anıbu, ne aiö gımön gası iru nıjagmön. ⁸ Yıgön u gası nıpe ke apöm arab. Yıgön udajıp nıjbım u pen auöp lau halö, aröp lau halö, kale nıjagım. Anıb u rö me, nıbi bi God Ana ba lö, ke kamıj hain nıbö lıbal gau,” a ga.

⁹ Anıg hageia, Nikodımas haga, “Ne hagabön adö anıbu, aıgegö gınım?” ö ga.

* **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mad 26:61; 27:40 * **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Jon 12:16

* **2:23:** Jon 7:31 * **3:1:** Jon 7:50; 19:39 * **3:3:** Mad 18:3; 1Pı 1:23 * **3:6:** Jon 1:13

10 Hageia, Jisas haga, “Ne Isrel n̄ibi b̄i manō hag ñeb b̄i kub kale ap, pen ne n̄iḡagpan ar? 11 Nōp n̄iḡo yabiḡ hagabin, hon ke nan n̄ihōn n̄iḡ aij gun, nan n̄ihōn amgō ke n̄iḡun, n̄iḡbun an̄ibu nōp kalōp hag ñibun u pen manō hagnun an̄ibu n̄iḡ udagpin. 12 Yad kalōp m̄inōḡ nabōḡ iḡ i gōp rō hagnō, n̄iḡ udagpin rō, aige ḡmim God ram m̄inōḡ kumi kabō adō laḡ au gōp rō hagnō, n̄iḡ udnabim? 13 Pen n̄ibi b̄i ap God ram m̄inōḡ kumi kabō adō laḡ au aḡōm n̄iḡaga; yad ke B̄i Ñ̄i n̄ipe nōp an̄ib laḡ m̄idem aunō.

14 “Pen hadame nōp haiḡo naiḡ gau Isrel n̄ibi b̄i kal̄ip haulō umla, n̄iḡōm Mos̄is haiḡo naiḡ an̄ib gau rō ap mab ba au laḡ lō, n̄ibi b̄i an an haiḡo an̄ib laḡ n̄iḡla gau, kal̄ip kam̄iḡ la. An̄ib u rō me, B̄i Ñ̄i n̄ipe n̄ip mab ba laḡ al pak l̄ilō, * 15 n̄ibi b̄i an an n̄ip n̄iḡ udnabōl gau, kam̄iḡ pōr m̄idep u udnabōl. * 16 God n̄ibi b̄i ram m̄inōḡ iḡ i m̄idpal gau kal̄ip m̄idmagō yabiḡ lōm, Ñ̄i n̄ipe aḡi yabiḡ u kal̄ip nan a gōm ña. An̄ib u, n̄ibi b̄i an an Ñ̄i n̄ipe an̄ibu n̄ip n̄iḡ udnabōl gau, kal̄ip kam̄iḡ pōr m̄idep u ñō, umōm ur gagnabōl. * 17 God Ñ̄i n̄ipe yua u, n̄ibi b̄i gau kal̄ip manō kub hagn̄im, a gōm yuaga; n̄ibi b̄i gau ud kam̄iḡ yun̄im, a gōm yua. *

18 “N̄ibi b̄i an an Ñ̄i n̄ipe n̄ip n̄iḡ udnabōl gau, God kal̄ip manō kub hagōm pen ilōn ñagnab. Pen n̄ibi b̄i n̄ip n̄iḡ udagnabōl gau, God Ñ̄i n̄ipe aḡi yabiḡ an̄ibu n̄ip n̄iḡ udagnabōl rō, God kal̄ip hadō manō kub hagōm, pen ilōn udnabōl a ga. * 19 God n̄ibi b̄i gau kal̄ip manō kub hagōm pen ilōn ñ̄inab, iḡ an̄ibu an̄ig gōl m̄idōp: Mailō m̄inōḡ nabōḡ adō iḡ i auōp u pen n̄ibi b̄i gau, mailō m̄idōp au arun, a ḡ gas̄i u n̄iḡagal. Kale nan si nan naiḡ ḡ m̄idpal rō, s̄ib gōp gau nōp m̄idaiun a ḡ gas̄i u n̄iḡbal. * 20 Mailō an̄ibu n̄iḡlō mulu lugō, ‘Naiḡ ḡpun u, waiō n̄iḡagōl,’ a gōm, mailō m̄idōp au auagnabōl. 21 Pen n̄ibi b̄i kabō rō ḡinabōl gau hagnabōl, ‘God hagōp rō nōp gabun u, waiō n̄iḡlaḡ,’ a gōm, mailō m̄idōp au aubal,” a ga.

Jon Ñ̄iḡ Pak Ñ̄eb B̄i u, Jisas b̄i aigale b̄i rō m̄idōp, a gōm, manō hag ña

22 Hainō Jisas b̄i n̄ipe gau aip am ram m̄inōḡ Judia aḡ gau am m̄idōl ḡi, n̄ibi b̄i gau kal̄ip ñiḡ pak ñ̄i m̄ideia. * 23 Aion ram m̄inōḡ Salim sōl an̄ib au m̄ideia. Pen ram m̄inōḡ Aion au ñ̄iḡ i ru m̄ideia. An̄ib u, ñ̄in aḡ an̄ib au, Jon n̄ipe Aion au m̄idōm, n̄ibi b̄i gau iru nōp aueila n̄iḡōm n̄ipe kal̄ip ñ̄iḡ pak ñ̄i m̄ideia. 24 Ñ̄in an̄ibu kale Jon b̄i ñ̄iḡ pak ñ̄eb n̄ip naḡi lagla. 25 Pen Juda b̄i ap apōm, Juda naḡi adō kale, ñ̄iḡ l̄i yuun God amgō ilō m̄id aij gun a ḡm̄idal manō adō u hagōm, Jon b̄i n̄ipe r̄imnap aip pen pen hagla. 26 Pen pen hagōm, Jon b̄i n̄ipe gau apōm n̄ip hagla, “Manō hag ñeb b̄i. B̄i au ñ̄iḡ Jodaḡ gōl bōḡ lōdaḡ m̄idō, n̄ip B̄i Kub a gaina u, m̄iḡi ap n̄ibi b̄i kal̄ip ñ̄iḡ pak ñ̄eb n̄iḡōm n̄ibi b̄i magōḡhalō n̄ip arabōl,” a ḡla.

27 An̄ig hageila, Jon haga, “God gas̄i n̄ipe ke n̄iḡōb rō, han̄ip wōg adō ke ke hag lōp. 28 Kale ke n̄iḡbim yad kalōp hagnō, ‘Yad Krāis wasō; God hagō yad ȳihar̄iḡ adan n̄ipe u ḡik gabin,’ a ḡinō. * 29 B̄i ap n̄ibi udnab ñ̄in u, n̄ipe n̄ibi n̄ipe udnab. N̄ibi an̄ibu n̄ibi n̄ipe me u. B̄i n̄ibi udnab b̄i u, b̄i n̄iḡeb n̄ipe ap apōm n̄ip ḡi ñ̄inab. Mañ mai n̄ibi n̄ipe udn̄iḡ aunab a gōm, n̄ip abad m̄ideinab. Pen n̄ipe n̄ibi udn̄iḡ apōm ‘Aubin’ a ḡinab u, b̄i n̄iḡeb n̄ipe m̄iḡ m̄iḡ ḡinab. Yad me an̄ibu rō. Jisas n̄ipe n̄ibi b̄i gau kal̄ip an̄ig

* 3:14: Nab 21:9; Jon 8:28; 12:32 * 3:15: Jon 20:31 * 3:16: Jon 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1Jn

4:9-10 * 3:17: Luk 19:10 * 3:18: Jon 5:24 * 3:19: Jon 1:5,9; 8:12 * 3:22: Jon 4:1-2

* 3:28: Jon 1:20; Mad 11:10

göm gab u, y+p aij göp. Uri yad m+ñ m+ñ yab+ gabin. ³⁰ Hib n+pe ap ranö n+ñöl g+ , hib yad ap lugnab u aij.

³¹ “B+ kumi kabö adö lañ au n+bö auöp u, n+pe n+bi b+ gau magöñhalö adö lañol m+idöp. B+ m+nöñ naböñ il i n+bö b+ u, n+pe m+nöñ naböñ il i n+bö u me, m+nöñ naböñ il i gas+ n+ñöm manö hagpal rö hagab. Pen b+ kumi kabö adö lañ au n+bö auöp u, n+pe n+bi b+ gau magöñhalö adö lañol m+idöp. * ³² N+pe kumi kabö adö lañ au m+idöm nan n+hön amgö n+ñöb u, manö n+hön apdi n+ñöb u, n+bi b+ gau kal+p hag ñab, pen manö n+pe u udagaböl. * ³³ Pen n+bi b+ manö n+pe n+ñ udpal gau, God manö n+ñö u nöp hagöp a göm n+ñ udpal. ³⁴ God n+pe Jisas yua u, Ana n+pe u n+p ñö ajman rauö, God manö magö n+pe nöp hag ñab. ³⁵ Nap Ñ+ n+pe n+p m+dmagö löm, ‘Nan gau magöñhalö abad m+idaimön,’ a göm, ud ñ+magö adö n+pe u löp. * ³⁶ N+bi b+ an an Ñ+ n+pe n+p n+ñ udpal gau, pör m+idep magö u hadö udpal. Pen n+bi b+ an an Ñ+ n+pe n+p n+ñ udagnaböl gau, kale pör m+idep magö u udagnaböl; God n+bi b+ an+ñb gau kal+p hadö manö kub hagö, marö udöl g+ nöp m+ideinaböl,” a ga. *

4

Jisas n+bi Sameria n+bö ap n+p manö hag ña

¹ Pen b+ Perisi gau manö r+mnap apdi n+ñla, n+bi b+ iru nöp, Jisas p+g m+idaiun, a göm, n+p aueila kal+p ñ+g pak ña; pen n+bi b+ iru nöp Jon n+p auagla. * ² Pen Jisas n+pe ke n+bi b+ gau kal+p ñ+g pak ñaga; b+ n+pe gau nöp kal+p ñ+g pak ñ+la. ³ Pen Perisi kai manö an+bu rö hageila n+ñöm Jisas ram m+nöñ Judia arö göm, ado g+ ram m+nöñ Galili ara. ⁴ Pen adan añ au aramöm n+pe ram m+nöñ Sameria amjaka. ⁵ Pen ram m+nöñ Sameria añ au aramöm, Sikar daun amjaka. Sikar söl an+ñb au me, hadame nöp Jekop ñ+ n+pe Josep n+p m+nöñ naböñ ap haga. * ⁶ Pen Jekop ñ+g ulöm uda u m+deia u me, Jisas auö auö, s+idö añ lañ magö u iru ga rö, am ñ+g ulöm go+ söl an+ñb au as+ka.

⁷⁻⁸ Pen b+ n+pe gau nan magö raun+g, Sikar daun an+bu arla. Jisas ñ+g ulöm söl au as+ m+deia n+ñöm n+bi Sameria n+bö ap ñ+g m+ln+g aua. Aueia, Jisas n+ñöm haga, “Y+p ñ+g m+l ñö ñ+ñ+n,” a ga.

⁹ Hageia, n+bi an+bu haga, “Kale Juda n+bi b+, han+p Sameria n+bi b+ n+ñmim, as+ mas+ g+ aij g+pim rö, n+hön g+n+g, ‘Y+p ñ+g m+l ñö ñ+ñ+n,’ a g+mön hagabön?” ö ga. *

¹⁰ An+g hageia, Jisas pen haga, “God nan aij n+bi b+ ñ+n+g gab u n+ñmön, yad nöp ñ+g m+l dap l+mön a gabin yad b+ an rö m+dpin n+ñbnap u, ne y+p hagbnap, yad nöp ñ+g kam+ñ magö ñeb ñ+bnep. *

¹¹ Hageia, n+bi an+bu haga, “B+ kub. Ñ+g m+lep rin ne ap m+dagöp; ñ+g ulöm u rö nöp i g+yan m+idöp. An+ñ u, ñ+g kam+ñ magö ñeb an+bu gai n+bö udnabön? ¹² Bac ilañ hon Jekop ñ+g ulöm an+bi han+p ña. Ñ+g an+bi nöp, n+pe ke abe, ñ+ n+pe b+ abe ñ+ñöm, kaj sipsip nan n+pe gau ñ+ñöm g+m+dal. An+ñ u, yad b+ kub, Jekop b+ pro, a g+ gas+ n+ñban ar?” a ga. *

* **3:31:** Jon 8:23 * **3:32:** Jon 3:11 * **3:35:** Mad 11:27; Jon 5:20 * **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jn 5:12 * **4:1:** Jon 3:22 * **4:5:** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9:** Esr 4:1-5 * **4:10:** Jon 7:37-38; Rep 21:6 * **4:12:** Jon 8:53

13 Hageia, Jisas haga, “Nibi bi ñig i ñiηnaböl gau, kalip kauyan ñig nan ginig gab; 14 pen nabi bi ñig yad ñinö ñiηnaböl gau, kalip kauyan ñig nan gagnab. Pen ñig yad ñinabin anibu ñiηlö, kalip an dan ñig ilam ajöη rö juöl gi, kalip pör mīdep u ñinab,” a ga. *

15 Jisas anig hageia, nabi anibu pen haga, “Bi kub. Yip ñig anibu ñö ñiηnö, hainö yip ñig nan gagnim; apem ñig i mīlagnam,” a ga.

16 Anig hageia, Jisas haga, “Am nagamul ne paη+d dau,” a ga.

17 Hageia haga, “Yad bi halö wasö,” ga.

Hageia, Jisas haga, “Manö anibu niηö hagabön. 18 Bi unbö mam+d u udna u pen bi mīni aip mīdpil u, nagamul ne wasö. Anib u, niηö hagabön,” a ga.

19 Anig hageia, nabi anibu haga, “Bi kub. Yad niηbin, ne bi God manö hagep bi ap. 20 Apis bac hon hadame nöp gau dum i God niηp sabe gim+däl rö, hon u rö nöp sabe gi mīdpun u pen kale Juda kai haggim, ‘Jerusalem nöp God niηp sabe göl,’ a gipim,” a ga. *

21 Anig hageia, Jisas haga, “Yad manö niηö hagabin anibi nöη. Hainö dum anibi abe Jerusalem abe Bapi niηp sabe gagnabim. 22 Kale Sameria nabi bi sabe gipim pen bi aigale bi rö niηp sabe gipim u niηaggim; pen hon Juda nabi bi, Bi sabe gim+dun Bi u niηbun. Niηön ginig: God niηpe aige göm nabi bi ud kam+η yunab u, hanip Juda nabi bi haga. * 23 Niη sol auub, pen mīni hadö auöp i, God Ana niηpe nabi bi gasi ñö niηöl gi, kale Bapi niηp kabö rö sabe ginaböl; anig ginaböl u, niηp aij ginab. 24 God niηpe Ana mīdöp u me, nabi bi God niηp sabe göm, ana kalip an dan niηö nöp sabe göl. *

25 Jisas anig hageia, nabi anibu pen haga, “Yad niηbin, hainö Mesaia u apöm, hanip nan magöηhalö hag ñi aij ginab,” a ga.

26 Hageia, Jisas haga, “Bi anibu me yad mīdpin. Ne aip manö hagabul i,” a ga. *

27 Jisas anig hageia niηöm magö anibu bi niηpe gau apjaköm niηla, Jisas nabi ap aip manö gi mīdailö, niηöm kale pa gila gila. Pen bi kale ap uraköm, nabi u niηp “Ne manö niηön mīdöp?” a göm hagagla. Jisas niηp u rö nöp, “Niηön ginig nabi anibu aip manö ad+η ad+η gajil?” a göm hagagla.

28 Pen nabi anibu, ñig rin u arö göm, kauyan ado gi daun anibu amöm, nabi bi mīdeila anib gau kalip haga, 29 “Apim, nan gau magöηhalö gipin rö hag ñöb bi u niηim! Niηpe Mesaia u aka?” ga.

30 Anig hageia, nabi bi anib gau daun anibu arö göm, Jisas niηp niηjun a göm auela. 31 Pen Jisas bi niηpe gau Jisas niηp neb neb göm hagla, “Manö hag ñeb bi. Nan ñöη!” a gila. 32 Hageia, niηpe pen haga, “Nan ñiηeb yad mīdöp u kale niηaggim,” a ga. 33 Anig hageia, bi niηpe gau kale ke nöp hag niη hag niη göm hagla, “Nabi bi rimnap niη nan magö dap ñibal aka?” gila.

34 Pen Jisas kalip haga, “Kalöp nan magö anib gau nan göp; yip pen nan magö anib gau nan gagöp. Bapi manö haga u nöp gasi lajip me, gasi anibu niηem, wög hagöp u gi junam a gi gasi niηbin. Nan ñiηeb yad me u. * 35 Pen kale manö ap haggim, ‘Rak+n mīhau mīhau mīdöl, wid magö po gö am rik daunabun,’ a gipim u pen mīni anig hagagmim. Amgö kale u niη padimim niηim! Wid wög gau po göm rik daupe rö mīdöp. * 36 Pen uri nöp, nabi bi wid po rik dauaböl nabi bi gau, mīñ mīñ göl gi wid po göp anibu rik dam

* 4:14: Jon 6:35 * 4:20: Dud 12:5-14; Sam 122:1-5 * 4:22: 2Ki 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5

* 4:24: 2Ko 3:17; Ro 12:1; Plp 3:3 * 4:26: Mak 14:61-62 * 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2

kam+iŋ pör m+dep m+gan u löm, pe kale udaböl me u. An+ib u me, n+bi b+ wid magö ranaŋ a göm dam yubal gau abe, n+bi b+ wid po göp r+ik dauaböl gau abe j+m ñöm, wid po u kam+iŋ pör m+dep m+gan u m+dnab u n+iŋöm, m+ñ m+ñ g+inaböl. ³⁷ Hon manö ap hagnun, ‘N+bi b+ r+imnap wid magö yulö rannab, n+bi b+ r+imnap am r+ik daunaböl,’ a g+ipun u, n+iŋö yab+ŋ hagnun. ³⁸ Yad kalöp hag yunö, am wid r+ik daubim. Wid wög an+ibu kale wög klö g+mim gagpe; n+bi b+ r+imnap klö kale u g+lö ranöb. Kale y+har+iŋ am r+ik daumim nan aij udpim,” a ga.

³⁹ N+bi Sameria n+bö an+ibu am n+bi b+ n+pe gau kal+p haga, “B+ an+ibu nan g+ipin g+ipin gau magöŋhalö y+p hag ñöb,” a ga u me, n+bi b+ Sameria n+bö daun an+ibu m+deila gau iru nöp Jisas n+p n+iŋ udla.

⁴⁰ Pen Sameria n+bi b+, kale Jisas m+deia au apöm, Jisas manö neb neb göm hagla, hon aip am m+dauiun a g+lö, Jisas ñ+n m+höp am kale aip m+döm, ⁴¹ manö hag ñö, n+bi b+ r+imnap halö iru nöp manö an+ibu n+iŋöm n+p n+iŋ udla. ⁴² Pen kale an+ig göm n+iŋ udöm, n+bi an+ibu n+p hagla, “M+ñi manö ne u nöp hagö n+iŋ udagnun; Jisas manö n+pe u ke hagö n+iŋun n+iŋbun, n+pe nöp n+bi b+ ram m+nöŋ iŋ i m+dpal gau gau magöŋhalö kal+p ud kam+iŋ yun+g aua. *

Jisas, b+ kub ap ñ+i n+pe u n+p gö, kam+iŋ la

⁴³ Jisas ñ+n an+ib m+thau ram m+nöŋ an+ibu m+döm, ruö ram m+nöŋ Galili ara. ⁴⁴ N+pe nöd manö ap hagöm haga, “B+ God manö hagep b+ gau, ram m+nöŋ kale ke au m+döm manö hagnaböl u, manö kal+p udagnaböl,” a ga.

* ⁴⁵ Pen Pasopa ñ+n u, Galili n+bi b+ r+imnap am Jerusalem m+deila. Kale Jerusalem m+deila n+iŋöl g+, Jisas nan gagep rö gau gö n+iŋla u me, Jisas uri ram m+nöŋ Galili amjakö, kale nan gagep rö Jerusalem ga u gas+ n+iŋöm, n+p m+ñ m+ñ g+la. *

⁴⁶ Pen Jisas am Galili m+döm, kauyanj Kena daun ara. Kena daun an+ibu me, nöd ñ+g yab+ŋ u gö ñ+g wain la.

Pen daun pro Kapaneam au, b+ kub ap ñ+i n+pe nan ga. * ⁴⁷ B+ kub an+ibu manö ap n+iŋa, Jisas ram m+nöŋ Judia arö göm, ap ram m+nöŋ Galili m+deia. An+ib u, Jisas m+deia u apöm, n+p neb neb göl g+ haga, “Ñ+i yad u nan gö umn+g gab. Ne y+iŋ+id am n+p gö kam+iŋ laŋ!” a ga. *

⁴⁸ An+ig hageia, Jisas haga, “Kale y+har+iŋ y+p n+iŋ udagnabim; nan gagep rö r+imnap g+nö n+iŋmim nöp, y+p n+iŋ udnabim,” a ga. *

⁴⁹ Pen b+ kub an+ibu haga, “B+ Kub! Auö arul! Wasö u, ñ+i yad u umnab!” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Aru! Ñ+i ne u m+deinab,” a ga.

An+ig hageia, Jisas n+iŋö hagöp, a göm, hada. * ⁵¹ Adan aŋ au arö n+iŋöl g+, b+ wög g+ ñeb n+pe r+imnap ap n+p nable paköm hagla, “Ñ+i ne u umagöp; m+döp,” a g+la.

⁵² An+ig hageila, ñ+i yad u magö mai rö kam+iŋ löp, a göm, kal+p hag n+iŋö hagla, “Rol s+dö gam+iŋ ga magö u, hañ p+böŋ ga u kam+iŋ la,” a g+la.

⁵³ An+ig hageila ñ+i nap n+pe n+iŋa, Jisas, “Ñ+i ne u m+deinab,” a ga magö u nöp kam+iŋ la. An+ib u me, n+bi b+ n+pe gau aip magöŋhalö Jisas n+p n+iŋ udla.

* 4:42: 1Jn 4:14 * 4:44: Mad 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mad 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mad 8:13

⁵⁴ Pen Jisas nıpe nöd Kena apöm, nan gagep nöd nıbö göm, ñıg yabıł u gö ñıg wain la; hainö pen nan gagep yıgwö anı nıbö u göm bı kub u ñı nıpe nıp gö kamıı la. *

5

Bı nan ga ap ñıg wanö got au mıdeia, Jisas gö kamıı la

¹ Hainö pen Juda kai nan kub ñııeb ñın u uri a göm, Jisas Jerusalem ara. ² Ram mınöı Jerusalem anıbu, kaj sipsip dap amıl apıl gımıdal adan ramö got au ñıg wanö kub ap mıdeia. Ñıg wanö anıbu Arameik manö löm, Bedesda a gımıdal. Pen ñıg got mııhau mııhau abe ñıg ubııı anı u mıdeia adö u abe, ram badö mılö unbö mamıd mıdeia. ³ Pen nıbi bı nan ga gau iru nöp ap ram bada anıb gau han mıdeila. Nıbi bı anıb gau, rıımnap amgö we ga, rıımnap ma naij ga nıııöm ajagmıdal, rıımnap haı romanı kale böı nöp kaıa ga. Pen ñıg wanö u anıa gınab aka göm apöm han mıdeila. ⁴ Ñın rıımnap God ejol ap apöm, ñıg wanö u anıa gö, nıbi bı an nöd ujanıd ñıg wanö anıb eyol lugnab u, nıpe nan nıııön gınab u kamııı lımıdöp. ⁵ Pen bı ap nan gö, pör nöp um mıdö, mı in ñın juöl ado gı da kagoı böı danı (38) la, ñıg wanö got au dam lııa mıdeia. ⁶ Jisas bı anıbu nıııöm, mılö padö anıgöl mıdımıdöp u nıııöm, nıp haga, “Nöp kamııı lınım, a gımön, nııııan?” ö ga.

⁷ Hageia, bı nan ga anıbu haga, “Bı kub. Ñıg u anıa gö nıııöl gı, yıp ud ñıg wanö anı yanı löl nıbi bı ap mıdagpal. Yad ñıg anı yanı nöd arnam a gıpin u pen nıbi bı rıımnap yııııd nöp nöd arbal,” a ga.

⁸ Anıg hageia, Jisas pen nıp haga, “Urakmön, köp ne u wınıg ud aru,” a ga. * ⁹ Hageia, magö anıbu nöp nıp kamııı lö nıııöl gı, uraköm köp nıpe u wınıg udöm, ud ara.

Pen Jisas bı anıbu nıp gö kamııı la ñın anıbu, Juda kai God nıp sabe gep ñın kale u me, ¹⁰ Juda bı kub gau, bı kamııı la anıbu nıp hagla, “Ñın i God nıp sabe gep ñın hon. Pen ne köp bad ne u ud ajabön u, lö manö hon u wıııö göp,” a gııa. *

¹¹ Hageıa, haga, “Bı yıp gajıı kamııı löp u hagöp, ‘Urakmön, köp bad ne u wınıg ud aru,’ a gajıı u me, ud ajabin,” a ga. ¹² Hageia, hagla, “Bı nöp hagö, köp bad wınıg ud ajabön bı anıbu bı an?” ö gııa. ¹³ Pen Jisas nıpe nıbi bı iru mıdeila anı anıb au agamıı ara rö, bı kamııı la anıbu, “Bı yıp gajıı kamııı löp me i,” a göm, hagnım rö laga.

¹⁴ Hainö pen, Jisas bı anıbu nıp God sabe gep ram raul u nıııöm haga, “Nöı! Nöp kamııı löp. Anıb u, nan sı nan naij gımıdan u arö gımön. Wasö u, nöp nan kub yabıı gınım rö löp,” a ga.

¹⁵ Pen bı anıbu nıpe ado gı amöm, Juda bı kub gau kalıı haga, “Jisas nöp yıp gajıı kamııı löp,” a ga. ¹⁶ Anıg hageia nıııöm, God nıp sabe gep ñın u gö kamııı la, a göm, Juda bı gau Jisas nıp mulu kal nııııa. ¹⁷ Jisas pen kalıı haga, “Bapı yad u pör nöp wög göl gı nöp mıdöp rö, yad u rö nöp gınam,” a ga. ¹⁸ Anıg hagö, Juda bı kub gau, nöd nıp alun, a göm gası nııııa u, uri kłö yabıı göm nııııa. Kale hagla, “Nıpe God nıp sabe gep ñın hon u rıb rııköm, ‘Yad God Ñı nıpe,’ a göp. Anıb u, God nıpe mıdöp rö, yad anıb unbö rö nöp mıdpin, a göp,” a gııa. *

* **4:54:** Jon 2:11 * **5:8:** Mad 9:6 * **5:10:** Ne 13:19; Jer 17:21 * **5:18:** Mad 26:4; Jon 7:1; 10:30

Nap haga rö niḡöm, Ñi niḡe wög adö ke ke gab

¹⁹ Jisas pen kalip haga, “Kalöp niḡö hagabin, Ñi u niḡe ke nan ap g+nim rö lagöp; Nap nan g+nab gau nöḡ niḡöm g+nab. An+bu u, Nap g+nab rö, Ñi niḡe u rö nöḡ g+nab. * ²⁰ Nap Ñi niḡe niḡ midmagö löm, nan niḡe göḡ göḡ gau magöḡhalö yamöb. R+mnap yamö me, nan ke yab+ḡ gau gö niḡmim, kale magöḡhalö aiö g+nabim. ²¹ Pen Nap niḡi bi umbal gau gö urakpal rö, Ñi niḡe u rö nöḡ, niḡi bi r+mnap, kalip g+nö uraklan, a g+nab u, gö uraknaböl. ²² Niḡi bi niḡhön niḡhön g+pal, gasi niḡhön niḡhön niḡbal u, Nap niḡöm kalip manö kub hagagnab; Ñi niḡe niḡ hagö, niḡe kalip magöḡhalö manö kub hagnab. * ²³ An+bu u me, niḡi bi kale Nap hib niḡe haglö adö arnab u rö, Ñi niḡe hib u abe u rö nöḡ haglö adö arnab. Pen niḡi bi God Ñi niḡe u niḡ niḡöm, hib niḡe haglö adö aragnab gau, Nap Ñi niḡe hag yua u abe u rö nöḡ hib haglö adö aragnab. *

²⁴ “Kalöp niḡö hagabin, niḡi bi an manö yad u niḡöm, Bi y+ḡ hag yuö aunö u niḡ niḡ uḡpal gau, manö kub hag ilön uḡep adö u niḡagnaböl; kale pör midḡep u hadö uḡpal. An+bu u, kale umeb adö u arö göm, pör midḡep adö u hadö midḡpal. * ²⁵ Kalöp niḡö yab+ḡ hagabin, niḡ hain pör abad midḡpim u söḡ auab — pen miḡni hadö auöp i — niḡi bi umöl rö midḡpal gau, God Ñi niḡe manö hagö, manö an+bu niḡöm niḡ uḡnaböl gau, kam+ḡ l+naböl. ²⁶ Bapi nan gau magöḡhalö kam+ḡ midḡep il u midöp rö, yad Ñi niḡe u rö nöḡ kam+ḡ midḡep il u midḡpin. ²⁷ Yad Ñi niḡe pen, Bi Ñi niḡe midḡpin rö, y+ḡ hagö, niḡi bi gau kalip manö kub hagem niḡe l+nabin. ²⁸ Manö hagabin an+bu niḡmim aiö gagmim: hainö yad hagnö, niḡi bi umlö riḡöl giḡa gau, ²⁹ magöḡhalö manö yad niḡöm, uraköm, niḡi bi gi aij giḡa gau, am yad aip kam+ḡ midḡeinaböl; pen niḡi bi gi naij giḡa gau, uraköm manö kub niḡöm pen ilön kub uḡnaböl. * ³⁰ Pen yad nan niḡhön niḡhön g+nabin gau, ke niḡem gagnabin; Bapi y+ḡ hagnab rö nöḡ g+nabin. An+bu u, niḡi bi manö kub hagem niḡe l+nabin u, Bapi hagnab rö niḡem, kabö göḡ nöḡ niḡe l+nabin. Niḡhön g+nig: y+ḡ aij g+nab adö u manö kub hagagnabin. Bi y+ḡ hag yuö aunö Bi an+bu niḡ aij g+nab adö u nöḡ gasi niḡem, manö kub hagem niḡe l+nabin. *

Yad bi aigale bi rö midḡpin u niḡim, a ga

³¹ “Yad ke, ‘God y+ḡ yuö aunö,’ a giḡnep u, manö an+bu kabö rö gagöp a giḡbep. ³² Pen Bi ap halö* yad bi aigale bi rö midḡpin u hagöp. Yad niḡbin, manö hagöp an+bu niḡö nöḡ hagöp. ³³ Kale Juda kai bi kale r+mnap hag yube, kale Jon niḡ amöm, yad bi aigale bi rö midḡpin, a göm hag niḡla u, niḡe manö niḡö nöḡ kalip haga me u. ³⁴ Jon aka bi ram miḡnöh il i bi ap yad bi aigale bi rö midḡpin u hagnab u, y+ḡ nan kub wasö. Pen kale Jon manö haga u niḡmim, manö niḡö yab+ḡ a g+mim niḡ uḡmim, kam+ḡ arnabim a gem, Jon manö y+ḡ an+ḡ göḡ haga, a giḡpin. ³⁵ Jon manö haga u, niḡe hapö miḡan mailö niḡ rö midö, kale manö haga an+bu mailö rö niḡmim, magö pro uḡep magö ap nöḡ miḡ miḡ giḡe.

³⁶ “Jon kalöp hag aij ga pen u y+ḡar+ḡ manö nöḡ haga. Yad miḡnöh naböh il i apem, Bapi y+ḡ g+mön a ga rö, nan ke yab+ḡ gau giḡpin u me, kale Bapi

* 5:19: Jon 5:30 * 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42
3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mad 16:27; Ap 24:15

* 5:23: Plp 2:10-11; 1Jn 2:23 * 5:24: Jon
* 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:32: “Bi ap halö”

nöp udla. ¹² Anig göl ñiñlō ñiñlō mudun ga arō gila. Jisas bi nipe gau kalip haga, “Ñibi bi nan ñiñöm arō gipal gau, ud dan i gagep,” a ga. ¹³ Hageia, bi nipe gau bred adin adin gau ihu wad+ yaglō yaglō, wad+ unbō migan lan u ajman raua.

¹⁴ Ñibi bi gau Jisas nan gagep rō ga anibu niñöm hagla, “Hon mñi niñbun, bi i me, Bi God Manō Hagep mñnōñ nabōñ iñ i aunab a gun pör hagabun bi me u,” a gila. ¹⁵ Pen Jisas niña, ñibi bi gau, yip kin bi kub kale m+deinam a gōm apōm yip klō gōm ud arnabōl, a gi niñöm nipe kauyan aramōm dum gau nipe ke halō m+deia. *

*Jisas ñig ut adō rau+d ara
(Mad 14:22-23; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Pen dugo magō u, Jisas bi nipe gau am Ñig Wanō Galili yan amōm, ¹⁷ Jisas auaga rō, sibōn gō, kale nöp ñig magib udōm kauyan daun pro Kapaneam arnig hadla. ¹⁸ Areila niñōl gi, yigōn kub udōm, ñig u rala. ¹⁹ Pen kale rapin ñig magib ñig ut p+rik an au kilomida unbō mamid aka kagol jin amōm niñla, Jisas ñig adō u rau+d aueia. Kale niñöm m+dmagō kub ara niñöm p+ñin gila. ²⁰ Pen Jisas haga, “Kale p+ñin gagmim. Yad nöp auabin,” a ga. ²¹ Anig hagō, kale p+ñin gagōm, nip ud ñig magib migan u lilo niñōl gi, ñig magib u uri nöp ram mñnōñ arnig gila migan u amjak ara.

Jisas nip ulhai niñla

²² Ruō ñibi bi Ñig Wanō Galili bōñ lödan hanla gau gasi niñöm niñla, rol dugo ñig magib añi ap nöp m+deia niñöm Jisas bi nipe gau nöp ñig magib anibu arla; Jisas nipe ke ñig magib anibu araga. ²³ M+dlō niñōl gi, ñig magib r+mnap ñibi bi r+mnap daun kub Daibirias nībō apōm, Bi Kub nipe God nip aij a gōm nan ñō niñla ka u ñig goł au p+dōñ gila. ²⁴ Pen ñibi bi m+deila gau niñla, Jisas abe bi nipe gau abe m+dageila; anibu Jisas nip ulhai niñun a gōm, kale ñig magib anib gau amōm Kapaneam arla.

Yad bred rō, yip udmim kam+ñ m+deinabim, a ga

²⁵ Ñig Wanō Galili am am bōñ lödan amjakōm, Jisas nip niñöm hagla, “Manō hag ñeb bi. Ne magō mai i auban?” ö gila. ²⁶ Hageila haga, “Kalōp manō niñō hagabin, bred ñinō ñiñbe mudun ga rō, yip ulhai niñ ajabim; pen nan gagep rō gipin gau manō iñ u niñmim yip ulhai niñ ajagabim. ²⁷ Nan magō hij g+nig gab u udun, a g+mim wōg klō gagmim; God nipe Bi Ñi nipe niñebir hagō aua rō, nan magō pör m+dep nipe ñinab u udun, a g+mim, wōg klō g+mim,” a ga. *

²⁸ Anig hageia hagla, “Hon wōg niñhōn gino, God nip aij g+ñab?” ö gila.

²⁹ Hageila, Jisas haga, “God nipe Bi yuō aua u, Bi anibu nip niñ udeinabim u, God nip aij g+ñab,” a ga. *

³⁰ Anig hageia hagla, “Hon nan gagep rō ap niñeinabun u, hagnabun, ‘God nöp nöp yuōp,’ a gun, nöp niñ udnabun. Anib u, hanip nan gagep niñhōn rō g+ñabōn? * ³¹ Hadame nöp apis bac bi ram mñnōñ kabō nöp m+dm+dōp an gau m+dōm, nan mana a g+m+dal u ñiñm+dal. God Manō kal+ klin r+kōm hagla, ‘Nipe bred kumi kabō adō lan au nībō r+mnap kalip ñō niñm+dal,’ a gila,” a gila. *

* 6:15: Jon 18:36 * 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1jn 3:23 * 6:30: Mad 16:1; Jon 2:18 * 6:31: Eks 16:14-15; Nab 11:7-9; Sam 78:24

³² Anig hagla u pen Jisas kalip pen haga, “Kalöp manö n+ñö yabiñ hagabin, Mosiś hadame gau bred kalip ñö ñ+ñla bred an+bu, bred kumi kabö adö lañ au n+bö wasö. Bred kumi kabö adö lañ au n+bö bred n+ñö an+bu, Bapi yad kalöp ñab. ³³ God bred n+pe u, God hag yuö, kumi kabö adö lañ au n+bö m+ñöñ naböñ iñ i apöm, n+bi b+ gau kalip kam+ñ m+dep magö u ñab,” a ga.

³⁴ Jisas anig hageia hagla, “B+ Kub. Uri bred an+bu han+ip pör nöp ñöl gi nöp m+daimön,” a gila.

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad nöp me bred kam+ñ m+dep bred an+bu. N+bi b+ y+ip aunaböl gau, kal+ip kauyañ k+yo lagnab. N+bi b+ y+ip n+ñ udnaböl gau, kal+ip kauyañ ñ+g nan gagnab. * ³⁶ Pen kalöp m+idö nöp hagaj+ñ, y+ip amgö n+ñbim u pen y+ip n+ñ udagpim. ³⁷ Bapi y+ip hagöp n+bi b+ gau kale magöñhalö yad aunaböl. N+bi b+ yad aunaböl gau, hag yuagnabin, wasö yabiñ. ³⁸ Pen n+ñhön: yad kumi kabö adö lañ au n+bö aubin u, gas+ yad n+ñbin adö u g+nam a gem auagpin; Bapi y+ip yuöp u, gas+ n+pe n+ñöm hagöp rö g+nam a gem aubin. ³⁹ Bapi n+bi b+ y+ip hagöp gau kalip n+ñ m+dnö, ap ur gagn+ñ; manö kub hagep ñ+n u, yad g+ñö, kale magöñhalö uraköl. Anig g+ñab u, Bapi y+ip yua u, n+ip aij g+ñab. * ⁴⁰ Bapi yad n+ip aij g+ñab u, n+bi b+ an an y+ip n+ñöm n+ñ udnaböl gau, kale magöñhalö pör pör nöp kam+ñ m+deinaböl. Pen manö kub hagep ñ+n u, yad ke g+ñö kale magöñhalö uraknaböl,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas, “Yad me, bred kumi kabö adö lañ au n+bö aubin u,” a ga u me, Juda n+bi b+ gau manö ali gu gu geila. ⁴² Juda n+bi b+ gau ali gu gu göm hagla, “B+ i, n+me nap n+pe u hon ke n+ñbun. N+pe Josep ñ+ n+pe Jisas nöp. An+bu u, n+pe aigöl gi hagöp, ‘Yad kumi kabö adö lañ au n+bö aubin,’ a göp?” ö gila. *

⁴³ Anig hageila, Jisas pen haga, “Ali gu gu gagmim. ⁴⁴ N+bi b+ ap n+pe ke y+ip n+ñ udagnab. God n+ip gas+ aij ñö nöp me, y+ip auö, manö kub hagep ñ+n hain u yad g+ñö n+pe kauyañ uraknab. * ⁴⁵ B+ God manö hagep b+ gau kale God Manö kali k+ññ r+iköm hagla, ‘God n+pe n+bi b+ an+bu gau magöñhalö kalip hag ñ+nab,’ a gila. N+bi b+ Bap kalip manö hag ñö n+ñ udnaböl gau, kale magöñhalö y+ip aunaböl. * ⁴⁶ N+bi b+ r+imnap kale God n+ip amgö n+ñagpal; yad B+ n+pe yuö aunö u nöp Bapi n+ip amgö n+ñbin. *

⁴⁷ “Pen yad kalöp n+ñö yabiñ hagabin, n+bi b+ y+ip n+ñ udnaböl gau, pör m+dep magö an+bu hadö udöm, pör pör nöp m+deinaböl. * ⁴⁸ Bred n+ñöm kam+ñ m+deinaböl u, yad me bred an+bu. * ⁴⁹ Nahai iñ lañ b+ hadame gau ram m+ñöñ kabö nöp m+dm+idöp an gau m+idöm, nan mana u ñ+ñla u pen m+id damöm umla. ⁵⁰ Pen bred Bap hag yuö kumi kabö adö lañ n+bö auöp bred an+bu, n+bi b+ n+ñöm, kam+ñ pör pör nöp m+idöm umagnaböl.

⁵¹ “Yad ke bred kam+ñ kumi kabö adö lañ au n+bö aubin u. N+bi b+ an an bred an+bi ñ+ñ an yañ iñaböl u, pör nöp pör nöp kam+ñ m+deinaböl. Bred hagabin an+bi hañ roman yañ u me. N+bi b+ ram m+ñöñ iñ i pör nöp pör nöp kam+ñ m+daioi, a gem, hañ roman yañ u ñ+nabin,” a ga.

⁵² Jisas anig hageia, Juda n+bi b+ an+bu gau kale ke nöp manö pen pen hagöm, r+imnap hagla, “B+ i aigöl göm, han+ip hañ roman n+pe u ñö n+ñnabun?” ö gila.

* 6:35: Jon 4:14 * 6:39: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mad 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:45: Ais 54:13 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:32,58

⁵³ Hageila, Jisas kalip haga, “Yad kalöp nîjö yabił hagabin, kale Bî Ñî nîpe hañ romanj nîpe, hagape nîpe ñîjagnabim u, kamîj mîdep magö u kalöp anj danj mîdagnab. ⁵⁴ Nîbi bî an hañ romanj yad, hagape yad ñîjnab u, nîpe kamîj pör mîdep magö u hadö udöp nîjöm manö kub hagep ñîn u yad gînö nîpe kauyanj uraknab.

⁵⁵ “Pen nîhön: hañ romanj yad u nan ñîjeb yabił; hagape yad u ñîg ñîjeb yabił. ⁵⁶ Nîbi bî an an hañ romanj hagape yad ñîjnaböl gau, yad anj danj mîdeinaböl; yad kalip anj danj mîdeinabin. ⁵⁷ Bapi pör pör nöp kamîj mîdöp u, nîpe yîp yua u, yîp gô kamîj mîdpin u me, nîbi bî yîp ud anj kalip danj lî naböl gau, kalip u rö nöp gö, kamîj mîdeinaböl. * ⁵⁸ Manö adö anîbu me, bred kumi kabö adö laj au nîbö auöp, a gîpin. Bred anîbu, apis bac bî nan mana a gîpal u ñîjöm mîd damöm umla rö wasö; nîbi bî bred yad hagajîn u ñîj anj yanj lî naböl u, kamîj pör nöp pör nöp mîdeinaböl,” a ga.

Nîbi bî iru nöp Jisas nîp arö gîla

⁵⁹ Jisas Juda magum gep ram Kapaneam au mîdöm, manö anîbu hagö, ⁶⁰ nîbi bî nîpe gau iru nöp nîjöm hagla, “Jisas manö hagab anîbu manö klö yabił. Manö nîpe nîj udun rö lagöp,” a gîla.

⁶¹ Kale ali gu gu göm hageila, Jisas ke nîjöm haga, “Manö haggpin anîbu nîjmim gasî iru nîjmim arö gun a gîpim ar? ⁶² Pen Bî Ñî nîpe kumi kabö adö laj au mîdöm aua u, nîpe ka anîb adö au laj kauyanj ado gî areinab u, kale gasî nîhön nîjnabim? ⁶³ God Ana kamîj mîdep magö u ñö, nîbi bî kamîj lî naböl; nîbi bî klö kale ke kamîj lagnaböl, wasö yabił. Yad manö kalöp haggpin u, manö anîbu gö, God Ana kalöp apöm, kamîj mîdep magö u kalöp ñî nab nîjöm kale kamîj lî nabim,” a ga. ⁶⁴ Pen Jisas nîpe nöd nöp, nîbi bî an nîp nîj udagnab, an nîp mumug nîjnab u nîja u me, nîpe haga, “Kale rîmnap yîp nîj udagpim,” a ga. * ⁶⁵ Pen manö rîmnap halö haggöm haga, “Adö anîbu nöp kalöp haggpin, nîbi bî ap gasî nîpe ke nöp nîjöm yîp nîj udagnab; Bapi nöp geinab u me, nîbi bî ap yîp apöm yîp nîj udnab,” a ga. *

⁶⁶ Jisas manö anîbu hag juö nîjöl gî, nîbi bî apöm manö nîp nîjmîdal gau, iru nöp nîp arö göm, ke ke arla. ⁶⁷ Anîg göm arlö nîjöl gî, Jisas bî nîpe unbö mîgan laj u kalip hag nîjöm haga, “Kale u rö nöp yîp arîk arnabim aka?” ga.

⁶⁸ Hageia, Saimon Pida haga, “Bî Kub. An nîp arun? Manö ne hagabön u nîjun me, pör pör nöp mîdeinabun. ⁶⁹ Hon nöp nîj udpun rö, hon nîjbun, God nîpe Bî Uł hanîp yuöp u, ne Bî anîbu me u, a gî nîjbun,” a ga. *

⁷⁰⁻⁷¹ Saimon Pida anîg hageia, Jisas pen Saimon Iskariod ñî nîpe Judas u, hainö nîp mumug nîjnab u nîjöm, kalip haga, “Yad kalöp bî unbö mîgan laj udpin u pen bî kale añî ap kîjaki bî nîpe,” a ga.

7

Jisas nîmam hain nîp manö hagla

¹ Hainö pen Juda bî kub gau Jisas nîp alnîg geila nîjöm Jisas ram mînönj Judia gau ajagmîdöp; ram mînönj Galili gau nöp ajmîdöp. * ² Pen Juda ñîn kub kale, ram bada pro göm ñîn rîmnap hanbal ñîn u söl söl ga nîjöm,

* 6:57: 1Jn 3:24 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44 * 6:69: Mad 16:16 * 7:1: Jon 5:18

* ³ Jisas nɨmam hain gau mɨdeia u apɨm nɨp hagla, “Ne mɨgan anɨbi arɨ gɨmɨn ram mɨnɨnɨ Judia ammɨn, nɨbi bɨ manɨ nɨp nɨnɨbal gau kalɨp nan gagep rɨ gɨpan u gɨ nɨnɨnabɨl. ⁴ Bɨ kale bɨ kub mɨdnɨg gɨnabɨl gau, nan kale gau pɨ gɨm gagnabɨl; waiɨ yabɨl gɨnabɨl. Anɨb u, ne nan ke yabɨl gɨpan rɨ, nɨbi bɨ iru mɨdpal anɨ au nan gagep rɨmnap gɨ, nɨbi bɨ magɨnɨhalɨ nɨnɨnabɨl,” a gɨla. ⁵ Pen Jisas nɨmam nɨpe ke gau nɨp nɨnɨ udagla. *

⁶ Anɨg hageila, Jisas pen kalɨp haga, “Kale nɨnɨ mai arun a gɨnabim u arnɨg arnabim; pen nɨnɨ yad arep u auagɨp nɨnɨm yade uri aragnabin. ⁷ Nɨbi bɨ mɨnɨnɨ nabɨnɨ il i gau, kalɨp bɨ mulu kal nɨnɨl il ap mɨdagɨp. Pen yad nɨbi bɨ mɨnɨnɨ nabɨnɨ il i gau, nan si nan naij gɨpal u hag waiɨ lɨnɨ yɨp mulu kal nɨnɨbal. ⁸ Anɨb u, Ram Bada nɨnɨ kub sɨl auab rɨ, kale Jerusalem armin; pen yad nɨnɨ arep u auagɨp rɨ, yad aip aragnabin,” a ga. ⁹ Anɨg hagɨm, nɨpe ram mɨnɨnɨ Galilɨ mɨdeia.

Ram Bada nɨnɨ kub aua nɨnɨm Jisas Jerusalem ara

¹⁰ Pen Jisas nɨmam bɨ gau Jerusalem arla nɨnɨm Jisas nɨpe agamɨj hain ara. ¹¹ Juda bɨ kub gau, “Jisas mai?” ɨ gɨm, nɨbi bɨ iru nɨp ap mɨdeila gau kalɨp hag nɨnɨla. ¹² Pen nɨbi bɨ yɨharɨnɨ gau, Jisas manɨ u kale ke hag nɨnɨ hag nɨnɨ gɨm, rɨmnap hagla, “Nɨpe bɨ aij ap,” a gɨla; rɨmnap pen hagla, “Wasɨ, nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp wai nɨb bɨ,” a gɨla. ¹³ Pen nɨbi bɨ yɨharɨnɨ gau, Juda bɨ kub anɨb gau kalɨp pɨnɨnɨ gɨla rɨ, kale manɨ rɨmnap waiɨ hagagla.

¹⁴ Ram Bada nɨnɨ kub kale anɨbu nɨnɨ rɨmnap padia. Yɨp nɨnɨ bad ap nɨp mɨdɨ, Jisas apjakɨm, God sabe gep ram u amɨm, nɨbi bɨ gau kalɨp manɨ hag nɨ. ¹⁵ Jisas manɨ hag nɨ mɨdɨ nɨnɨl gɨ, Juda bɨ kub gau aiɨ gɨm hagla, “Bɨ i skul hagaga u pen aigɨl gɨm manɨ gau magɨnɨhalɨ nɨnɨbɨ?” ɨ gɨla. *

¹⁶ Anɨg hageila, Jisas haga, “Manɨ yad hag nɨabin u, gasɨ yad ke nɨnem hag nɨagabin; Bɨ yɨp hag yuɨ aunɨ u nɨp yɨp gasɨ nɨb hag nɨabin. * ¹⁷ Nɨbi bɨ an, God hagɨp rɨ gɨnam, a gɨm, gɨ ud arnab u, God nɨpe manɨ yɨp nɨab hagabin aka manɨ yad ke hagabin u, nɨnɨnab. ¹⁸ Kale nɨnɨbim, nɨbi bɨ an manɨ nɨpe ke hagnab u, hib yad ap rannɨm, a gɨm, manɨ gau nɨbɨ gau nɨbɨ udɨm hagnab. Pen bɨ an nɨpe bɨ nɨpe hag yua hib nɨpe nɨp ap rannɨm, a gɨ gasɨ nɨnɨnab u, bɨ anɨbu bɨ kabɨ gɨl manɨ nɨnɨ nɨp hagab; nɨpe manɨ piral rɨmnap hagagnab. * ¹⁹ Mosɨs, God haga haga rɨ kalɨp lo manɨ hag nɨa u pen lo adɨ anɨb gau kale bɨ ap gagepim. Pen yad manɨ ap mɨdɨp wasɨ, yɨp yɨharɨnɨ alnɨg gabim,” a ga. *

²⁰ Jisas anɨg hagɨ, nɨbi bɨ ap mɨdeila gau hagla, “Nɨp an alnɨg gab? Nɨp kijaki abanɨ lajɨp hagabɨn,” a gɨla. *

²¹ Hageila, Jisas haga, “Yad nan gagep anɨ ap gɨnɨ, kale magɨnɨhalɨ pa gɨlɨ gɨpe. * ²²⁻²³ Kale Mosɨs God lo manɨ haga rɨ, nɨ kale gau yag daumim, nɨnɨ unbɨ mudun jɨn u mɨdmim, ruɨ raleb nɨnɨ u wanɨ haɨ rɨkpim. Gɨpim anɨbu, Mosɨs nɨpe wasɨ, nahai ilanɨ bɨ nɨd il gɨm gɨmɨdal nagɨ adɨ u me anɨg gɨpim. Pen haɨ rɨkep nɨnɨ raleb anɨbu, nɨnɨ rɨmnap God nɨp sabe gep nɨnɨ u nɨp lɨnab, pen mɨnɨl God nɨp sabe gep nɨnɨ u, a gɨmim, arɨ gagepim; haɨwalaɨ haɨ rɨkpim. Gɨpim anɨbu rɨ, yad God nɨp sabe gep nɨnɨ u bɨ ap nɨp gɨnɨ, haɨ romanɨ magɨnɨhalɨ kamɨnɨ lɨp u, kale ai gɨnɨg yɨp nɨnɨbe mulu

* **7:2:** Lep 23:34 * **7:5:** Ap 1:14 * **7:15:** Mad 13:54; Luk 2:47 * **7:16:** Jon 12:49; 14:10

* **7:18:** Jon 8:50 * **7:19:** Ap 7:53; Ro 2:21-24 * **7:20:** Jon 8:48; 10:20 * **7:21:** God nɨp sabe gep nɨnɨ u nan gagep nɨg wanɨ Bedesda u ga u nɨnɨm pa gɨlɨ gɨla.

lugöp? * ²⁴ Anib u, hainö manö adö adö nöp nɨmim hagagmim; kabö rö gɨnab adö u nɨj aij gɨmim hagemim,” a ga.

“Jisas me Krajs u aka?” gɨla

²⁵ Jerusalem nɨbi bɨ rɨmnap hagla, “Juda bɨ kub gau bɨ alnɨg gaböl bɨ me i aka? ²⁶ Pen nɨmim! Nɨpe nɨbi bɨ anj kub i manö hagö nɨjöl gɨ, pen manö ap hagagaböl. Anib u, kale ke nɨjbal nɨpe Krajs u yijɨg göl rö löp! ²⁷ Pen nɨpe Krajs u auböp u, hon nɨpe ram mɨnönj gai nɨbö auöp u nɨjagbnop; pen bɨ i nɨpe ram mɨnönj gai nɨbö auöp u hon magöjhalö nɨjbun. Anib u, nɨpe Krajs u wasö,” gɨla. *

²⁸⁻²⁹ Pen Jisas nɨpe God sabe gep ram raul yanj manö hag nöl gɨ nöp mɨdöm, meg magö dap ranöm haga, “Kale gasɨ nɨjbim, kale yɨp nɨj aij yabɨl gɨmim, gai nɨbö aunö u nɨjbim. Pen wasö. Gasɨ yad ke nöp auagnö. Bɨ yɨp hag yuö aunö u, nɨpe Bɨ kabö göl, Bɨ manö nɨjö nöp hagab. Yad nɨpe aip mɨdem, yɨp hag yuö aunö rö, nɨp nɨjbin; pen kale nɨp nɨjagpim,” a ga. *

³⁰ Anɨg hagö, nɨp ud sɨsɨ lun a göm nɨjla u pen nɨn nɨpe auaga rö, bɨ ap nɨp ud sɨsɨ laga. * ³¹ Pen nɨbi bɨ anib gau, nɨbi bɨ iru nöp Jisas nan gagep gau ga nɨjöm hagla, “Krajs u hain aunab a gɨpal u, pen nan gagep iru yabɨl göm, bɨ anɨbi gab rö gɨnɨm rö lagnab,” a gɨla. Gasɨ anɨbu nɨjöm kale hagla, “Jisas nɨpe Krajs u nöp,” a göm, nɨp nɨj udlu.

Juda bɨ kub gau, Jisas nɨp am dauim, a göm, bɨ rɨmnap hag yula

³² Pen nɨbi bɨ gau Krajs manö anɨbu agamɨj hageila nɨjöm, Peri bɨ kub gau abe, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, Jisas nɨp am ud sɨsɨ limim dauim, a göm, God sabe gep ram abad mɨdmɨdal polisman rɨmnap hag yula.

³³ Jisas pen haga, “Yad rapɨn magö ap mɨdem, Bɨ yɨp yuö aunö u ado gɨ arnabin. ³⁴ Yɨp gai aröp a gɨmim ulhainabim u pen nɨjagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain gɨmim rö lagnab,” a ga. *

³⁵ Anɨg hageia, Juda bɨ kub gau kale ke nöp hagla, “Nɨpe gai arnab, nɨp nɨjagnabun? Nɨpe am Juda nɨbi bɨ ju am Grik nɨbi bɨ aip mɨdpal gau amöm, nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp manö hag nöl gɨ mɨdeinab aka nɨhön? ³⁶ Pen nɨpe ai gɨnɨg hagöp, ‘Yɨp gai aröp a gɨmim ulhainabim u pen nɨjagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain gɨmim rö lagnab,’ a göp?” ö gɨla.

God Ana nɨg ilam ajöj rö juöm aunab

³⁷ Juda Ram Bada nɨn kub kale anɨbu, nɨn hain, nɨn kub yabɨl u, Jisas uraköm, meg magö dap ranöm haga, “Nɨbi bɨ an rugu mɨlep gɨnɨm u, yad apöm nɨg nɨjöl. * ³⁸ Nɨbi bɨ yɨp nɨj udnaböl gau, God Manö hagöp rö, nɨg kamɨj mɨdep u anj kalɨp danj nɨbö ilam juöm aunab,” a ga. * ³⁹ Nɨn anɨbu Jisas umöm uraköm Nap nɨp araga adö u me, Jisas nɨpe Ana u nɨbi bɨ gau kalɨp naga. Pen nɨg ilam juöm aunab manö haga anɨbu ɨt anɨgöl mɨdöp: nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨj udnaböl gau, Jisas nɨpe Ana u kalɨp nɨnab, a göm haga. *

Kale ke ud asɨk ke ke lɨla

* **7:22-23:** Lep 12:3; Jen 17:9-13; Jon 5:8-10,16 * **7:27:** Jon 7:41; 9:29 * **7:28-29:** Mad 11:27; Jon 8:55 * **7:30:** Jon 7:44 * **7:34:** Jon 8:21; 13:36 * **7:37:** Lep 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * **7:38:** Ais 58:11 * **7:39:** Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4

⁴⁰ Jisas anig hagö, nibi bi iru nöp mideila anib gau, rimnap manö haga anibu niñöm hagla, “Bi i, nipe bi God Manö hagep aunab a gun abad midm+dun u,” a gila. *

⁴¹ Rimnap hagla, “Wasö, nipe Kraiss u!” a gila.

Anig hageila, rimnap pen hagla, “Wasö, Jisas nipe Galili nibö; Kraiss u nipe Galili nibö auagnab! * ⁴² God Manö u hagöp rö, Kraiss u, Depid rikö riklö rik dam dapil göm, Kraiss u Depid daun nipe Bedlehem au yag daunaböl,” a gila. * ⁴³ Jisas manö anibu hageia niñöm, nibi bi iru mideila anib gau asik ke ke lila. ⁴⁴ Rimnap nip ud sisi lun dam manö kub hagnig ud arun a gila u pen bi añi ap nip udaga.

Juda bi kub gau Jisas manö haga u niñ udagla

⁴⁵ Pen God sabe gep ram polisman gau ado gi arlö niñöl gi, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe kalip hagla, “Bi anibu nip niñön ginig dauagpim?” ö gila.

⁴⁶ Hageila, God sabe gep ram polisman anib gau hagla, “Nibi bi rimnap gau bi anibu manö aij yabih hagöp rö hagagpal,” a gila. *

⁴⁷ Anig hageila, pen bi Perisi gau pen hagla, “Bi pir alöp anibu, nibi bi rimnap nipe niñö hagöp a göm niñbal rö, kale u rö nöp niñbim ar? ⁴⁸ Hon bi kub bi ap aka bi Perisi bi ap Jisas nip niñ udagpun. * ⁴⁹ Nibi bi gai i kale lo manö u niñagpal rö, God kalip mulu kal niñöm gi naj yabih ginab,” a gila.

⁵⁰ Pen bi kale Nikodimas, bi au nöd sibön yan amöm, Jisas nip manö rimnap hag niña bi anibu me, kalip haga, * ⁵¹ “Hon Juda lo adö u, bi ap nip yiharinj pen ilön ñun gi naj gagnabun; manö kub hagun manö it ap niñjun nöp me, anig ginabun,” a ga.

⁵² Anig hageila hagla, “Ne u rö nöp Galili nibö rö? God Manö u amgö li niñ dammön niñnabön, bi God manö hagep ap Galili nibö auagnab,” a gila.

* ⁵³ Anig hageila kale ke ram kale arla.

8

Nibi amöm bi ap aip udlö

¹ Pen Jisas Olip Dum ara. ² Ruö ram ru dam la niñöm, kauyan ado gi God sabe gep ram u auö, nibi bi iru nöp apöm nip b+nig g+gabö geila niñöm nipe asik midöm, kalip manö hag ñi m+deia. ³ Jisas anig göl manö hag ñi midö niñöl gi, bi lo manö hag ñeb bi gau rimnap abe, bi Perisi rimnap abe, kale nibi ap am bi ap aip udajip, nibi u nip dap nibi bi m+deila amgö ilö adö au urak ñöm, ⁴ Jisas nip hagla, “Manö hag ñeb bi. Nibi i bi halö u pen bi ap aip udajil niñjun daubun me i. ⁵ Mosi lo hanip ña u haga, ‘Nibi anib gau rö, kabö ju pak lilo umöl,’ a ga. Pen ne niñön hagnabön?” ö gila. * ⁶ Kale manö piral hagla anibu, anig hagno, Jisas niñön hagö, nip manö kub hagun a göm hagla.

Pen Jisas nipe ubör yihön göm, haipih adö u ñimago manö magö rimnap kalih klin riköl gi m+deia. ⁷ Pen kale Jisas nip manö anibu rö hag niñöl gi m+deila, nipe jöl yijig göm kalip haga, “Bi nan si nan naj gagöp ap

* **7:40:** Jon 6:14 * **7:41:** Jon 1:46 * **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2 * **7:46:** Mak 1:22 * **7:48:** Jon 12:42 * **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:52:** Jon 7:41-42 * **8:5:** Lep 20:10; Dud 22:22-24

mı̄dainım u, kabö ud nı̄bi anı̄bi nöđ paknım,” a ga. * ⁸ Anı̄g hagȫm kauyaŋ gı̄yaŋ gȫm, mınöŋ yaŋ manö magö rı̄mnap kalı̄ klı̄n rı̄k mı̄dö nı̄ŋöl gı̄, ⁹ bı̄ Jı̄sas nı̄p manö kub haguŋ a gıla anı̄b gau, Jı̄sas manö haga anı̄bu nı̄ŋȫm, bı̄ majö majö arı̄k arla nı̄ŋȫm bı̄ gau magöŋhalö añı̄ añı̄ arö gȫm ke ke am hakla; Jı̄sas aıp nı̄bi u aıp nȫp mı̄dailö. ¹⁰ Jı̄sas nı̄pe jöl yı̄jı̄g gȫm, nı̄bi anı̄bu nı̄p haga, “Bı̄ gau mai? Bı̄ nȫp manö kub hagnım ap mı̄dagöp ar?” a ga. ¹¹ Hageia, nı̄bi u haga, “Bı̄ Kub. Bı̄ yı̄p manö kub hagnım ap mı̄dagöp,” a ga. Hageia, Jı̄sas haga, “Yad u rö nȫp nȫp manö kub hagagnabin. Pen nan si nan naij gı̄mı̄dan u hainö gagmön; uri ne aru,” a ga. *

Nı̄bi bı̄ mınöŋ naböŋ il i mı̄dpal gau mailö kale me Jı̄sas

¹² Jı̄sas manö ap nı̄bi bı̄ gau kalı̄p kauyaŋ hagȫm haga, “Nı̄bi bı̄ mınöŋ naböŋ il i mı̄dpal gau, yad mailö kale mı̄dpin. Nı̄bi bı̄ an yı̄p hain gȫm ajeinab u, sı̄bön aŋ gau rö ajageinab; pör mı̄dep mailö aij u udȫm ajeinab,” a ga. *

¹³ Jı̄sas anı̄g hageia, bı̄ Perisi gau nı̄p pen hagla, “Manö ne ke hag ñı̄ban u, hon nı̄ŋbun manö anı̄bu udun rö lagöp,” a gıla.

¹⁴ Anı̄g hageila, Jı̄sas haga, “Manö anı̄bu yad ke hagabin u pen manö nı̄ŋȫm hagabin. Pen nı̄hön: yad aubin gau nı̄ŋem, arnabin gau abe nı̄ŋem gı̄pin. Pen kale, yad aubin gau nı̄ŋagmim, arnabin gau abe nı̄ŋagmim gı̄pim. *

¹⁵ Kale manö ud ası̄k gȫl gı̄, ‘Adö u gı̄ aij gı̄pim; adö u gı̄ naij gı̄pim,’ a gabim u, nı̄bi bı̄ mınöŋ naböŋ il i gası̄ nı̄ŋȫm hagnıl rö nȫp hagabim. Pen yad bı̄ ap nı̄p manö kub hagagabin. * ¹⁶ Bapi yı̄p yuö aunö u, nı̄pe yad aıp mı̄dpul rö, yad manö ud ası̄k gı̄nı̄g, nı̄ŋȫm nȫp hagem manö ud ası̄k gı̄nabin. * ¹⁷ Lo manö kale adö u hagnım, ‘Nı̄bi bı̄ mı̄hȫp manö adö añı̄ nȫp hagnabil u me, nı̄bi bı̄ nı̄ŋȫm hagnaböl, u nı̄ŋȫm hagnıl, a gı̄naböl,’ a gı̄pim. * ¹⁸ Lo kale hagöp anı̄bu rö, yad aigale bı̄ rö mı̄dpin u, yad ke manö hadö hagpin; pen Bapi yı̄p yuöp u abe yad aigale bı̄ rö mı̄dpin manö u hadö hagöp. Manö hol apıl manö añı̄ nȫp hagnım u me, nı̄ŋȫm hagnıl a gı̄bep,” a ga. *

¹⁹ Anı̄g hageia, nı̄p hagla, “Nap ne mai?” ȫ gıla.

Hageila, Jı̄sas pen haga, “Kale yı̄p nı̄ŋagpin rö, Bapi yad nı̄p u rö nȫp nı̄ŋagpin. Yı̄p nı̄ŋbep, Bapi yad u rö nȫp nı̄ŋbep,” a ga.

²⁰ Jı̄sas God sabe gep ram raul, mani kale God nı̄p ñeb dap yubal mı̄gan u, manö anı̄bu hag ñı̄ mı̄deia pen ñı̄n nı̄pe auaga rö, bı̄ ap nı̄p ud sı̄sı̄ laga. *

Yad arnabin gau kale aragnabim

²¹ Jı̄sas kalı̄p kauyaŋ haga, “Yad arı̄k areinabin; yı̄p ulhai nı̄ŋnabim u pen kale nan si nan naij gȫl gı̄ nȫp mı̄dmim umnabim rö, yad arnabin gau kale aragnabim,” a ga. *

²² Anı̄g hageia, Juda bı̄ kub gau hagla, “Nı̄pe hagöp, ‘Yad arnabin gau kale aragnabim,’ a gȫp u, nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g hagöp? Nı̄pe ke al pak lı̄nı̄g gȫm anı̄g hagöp aka?” gıla.

²³ Anı̄g hagla u pen Jı̄sas kalı̄p haga, “Kale yaŋ nı̄bö; yad laŋ nı̄bö. Kale mınöŋ naböŋ il i nı̄bö; yad mınöŋ naböŋ il i nı̄bö wasö. * ²⁴ Anı̄b u nı̄ŋem

* **8:7:** Dud 17:7 * **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * **8:14:** Jon 5:31-32; 7:28 * **8:15:** Jon 12:47 * **8:16:** Jon 5:30; 8:29 * **8:17:** Dud 19:15 * **8:18:** 1Jn 5:9 * **8:20:** Jon 7:30 * **8:21:** Jon 7:34; 13:33 * **8:23:** Jon 3:31

me hagpin, ‘Kale nan si nan naj göl g+ nöp m+dmim umnabim,’ a g+pin. Pen y+ip, Yad M+dpin Rö M+dpin, * n+η udageinabim u, nan si nan naj gac halö m+dpim rö m+dmim, umnabim,” a ga.

²⁵ An+g hageia, n+ip hag n+ηöm hagla, “Ne an?” ö g+la.

Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp pör nöp hag ñabin rö nöp m+dpin. ²⁶ Kalöp manö kub hag g+nam adö u, manö iru nöp m+ödöp. B+ y+ip hag yuö aunö u, magöñhalö n+η aij göp rö, y+ip gasi ñö n+ηöl g+, yad pen n+bi b+ gau kal+ip hag ñabin,” a ga.

²⁷ Jisas n+pe Nap manö hag ña an+bu n+ηagla rö, kal+ip haga, ²⁸ “B+ Ñ+ n+pe n+ip ud g+lan l+inabim ñ+n u, g+inab g+inab rö n+ηmim ñ+n añ+bu n+ηnabim, Yad M+dpin Rö M+dpin me. Yad nan ap ke nöp n+ηem gagpin; Bap manö y+ip hagöp rö nöp hag ñabin u, n+ηnabim. * ²⁹ B+ y+ip yuö aunö u, yad aip m+ödöp. N+ip aij göp adö u nöp pör pör g+pin rö, y+ip arö gagöp; yad aip nöp m+ödöp,” a ga.

³⁰ Jisas manö an+bu hagö n+ηöl g+, n+bi b+ iru nöp n+ip Kraiss u a göm, n+η udla. ³¹ Pen Jisas n+pe Juda n+bi b+ n+ip Kraiss u a göm n+ηla an+bu gau kal+ip haga, “Kale manö yad böη nöp n+η udmim, hagpin rö nöp geinabim u me, n+ηö nöp n+bi b+ yad m+deinabim. ³² An+g geinabim u, God n+pe aigale B+ rö m+ödöp u n+ηmim, nag+ wög rö g+ipim u arö g+mim, m+id aij g+inabim,” a ga.

³³ An+g hageia hagla, “Manö hagpan an+bu n+ηön? Hon bac Ebrahim ñ+ pai n+pe m+idpun u, hon n+bi b+ r+mnab kal+ip nag+ wög rö gagpun. An+bu u, han+ip n+ηön g+in+g, ‘Nag+ wög rö g+ipim u arö g+mim, m+id aij g+inabim,’ a g+pan?” ö g+la. *

³⁴ Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp n+ηö yab+ hagabin, n+bi b+ nan si nan naj g+pal gau, nan si nan naj gep magö u nöp nag+ wög gep n+bi b+ rö m+idpal. * ³⁵ Nag+ wög gep b+ ap, nap n+pe ram u pör m+idagnab; hainö b+ ke n+bö mani yuöm n+ip rauö, nap nöd n+bö ram n+pe u arö göm, ram ke aramöm nap hain n+bö u n+ip nag+ wög g+inab. Pen ñ+ ap nap ram u kuö n+pe pör pör nöp m+idnab. ³⁶ God Ñ+ n+pe kalöp n+bi b+ rauöm nag+ m+idpim u hub+ik yueinab u, kale nag+ wög g+m+idim u böη nöp arö g+mim, m+id aij yab+ g+inabim. ³⁷ Kalöp Ebrahim r+kö r+klö r+ik dam dap+il göm auö m+idpim u n+ηbin u pen manö hagpin u udagmim, y+ip al pak l+n+g gabim. ³⁸ Yad Bapi aip m+idem n+ηbin rö kalöp hag ñabin; pen kale, nap kale u manö hagöp adö u nöp gabim,” a ga.

³⁹ Hageia hagla, “Bapi hon me Ebrahim,” a g+la.

Hageila, Jisas haga, “Kale Ebrahim ñ+ pai n+pe m+idaibep rö, n+pe g+m+idöp rö g+ibep. * ⁴⁰ Yad God manö hagöp rö n+ηem, manö n+ηö yab+ u kalöp hag ñ+bin u pen y+ip aln+g gabim. Pen kale g+in+g gabim an+bu rö, Ebrahim n+pe gaga. ⁴¹ An+bu u, nap kale ke u göp rö, kale ke an+bu unbö rö nöp gabim,” a ga.

An+g hageia hagla, “Han+ip bi si udöm r+ikagpal; God añ+ me Bapi hon yab+,” a g+la. *

* **8:24:** God Manö ad+η Eksodas u (Eks 3:14) God hib n+pe ke hagöm, Yad M+dpin Rö M+dpin a ga. Pen au Jisas abe hib n+pe ke hagöm, Yad M+dpin Rö M+dpin a ga. An+bu u, Juda n+bi b+ gau r+mnab, manö haga u n+ηöm, Jisas n+ip mulu kal n+ηöm, al pak lun a g+la. * **8:28:** Jon 3:14 * **8:33:** Mad 3:9 * **8:34:** Ro 6:16,20 * **8:39:** Mad 3:9 * **8:41:** Ais 63:16

Seden ñi pai nipe

⁴² Anig hageila, Jisas pen haga, “ ‘God añi me Bapi hon yabi, ’ a gipim u pen God nipe Bapi kale midböp, yad God nibö apem, uri aui midpin u niñmim, yip midmagö libep. Yad gau midem, gasi yad ke niñem auagnö; God aip midul, yip niñebir hag yua, aui aunö. ⁴³ Anib u, manö yad u niñön ginig niñ aij gaggimñ Gipim anibu, hon niñagun a gimim gipim. ⁴⁴ Kale nap kale kijaki ñi pai nipe midpim u me, nip aij göp adö u nöp gun a gimim niñbim. Nipe nöd il göm, nibi bi gau kalip al pak limidöp rö, nagti adö nipe anibu anig göl nöp midöp. Gasi aij rimnap, gasi niñö rimnap niñagöp yabi; nipe manö niñö rimnap niñagöp. Manö piral hagab u, manö yöl nipe me u. Nipe pör nöp manö pir alab; pir alep il u kijaki me u. ⁴⁵ Pen yad kalöp manö niñö nöp hagabin u me, kale niñmim udagpim. ⁴⁶ Pen yad gipin u niñmim, adö u nan si nan naij gipan, a gimim hagmim rö lagöp. Anib u, yad manö niñö nöp hagpin u niñmim, kale niñön ginig manö yad niñ udagpim? ⁴⁷ Nibi bi God pig midpal gau, manö nipe u udpal. Pen kale nip pig midagpim rö, manö nipe u udagpim,” a ga. *

Ebrahim hainö yag daula, yad nöd midpin, a ga

⁴⁸ Juda bi kub gau Jisas nip hagla, “Ne bi Sameria nibö, nöp kijaki aban alöp, a gipun u, niñö hagpun aka?” gila. *

⁴⁹ Hageila, Jisas haga, “Yip kijaki aban alagöp. Yad Bapi hib nipe u hagnö adö arab pen kale hib yad u hagpe au giyan ap lugab. ⁵⁰ Hib yad u ke hagnö adö arnim a gi gasi u niñagpin; pen God nipe nibi bi niñön niñön gajal niñ aij göp u, nibi bi hib yad haglö adö aran a gi gasi u niñöb. ⁵¹ Kalöp niñö hagabin, nibi bi an manö yad u niñöm, hagpin rö ginab u, nipe umagnab; nipe pör nöp pör nöp kamñ mideinab,” a ga. *

⁵² Jisas anig hageia, kale hagla, “Ne manö hagpan anibu niñun niñbun, nöp kijaki aban alöp hagabön. Ebrahim abe, bi God manö hagep gau magöñhalö abe umla, pen ne niñön gimön hagpan, ‘Nibi bi an manö yad u niñöm, hagpin rö ginab u, umagnab; nipe pör nöp pör nöp kamñ mideinab,’ a gipan? ⁵³ Bac hon Ebrahim abe, bi God manö hagep gau magöñhalö abe umla rö, bi anib gau bi pro, yad bi kub a gi gasi u niñban aka?” gila.

⁵⁴ Hageila, Jisas haga, “Hib yad ke hagnö adö arböp, nan yiharñ rö liböp. Pen bi hib yad hagö adö arab bi anibu Bapi yad. Kale bi añi anibu nöp nip, God hon, a gipim. ⁵⁵ God hon, a gipim u pen nip niñagpin; pen yad nip niñbin. ‘Nip niñagpin,’ a gibnep, kale manö piral hagpin rö hagbnep. Anib u, yad nip niñbin u me, manö hagöp rö gipin. ⁵⁶ God hadame nöp nap Ebrahim nip hagöm, yad Jisas miñi apem midpin ñin i nöp hagöm, ‘Ñin hain u aunab,’ a ga. Pen nap Ebrahim God manö haga u niñöm, manö anibu God niñö hagöp, a göm, gasi halö midöm ñiñi löl gi mideia; ñin anibu niñöm miñ miñ ga,” a ga.

⁵⁷ Anig hageia, Juda bi gau hagla, “Mi ne ñin juöl miñöp ado gi da unbö sidun lañ rö midagpan u pen ne niñön gimön, Ebrahim hadame dagol gau ga u niñö, a gipan?” ö gila.

⁵⁸ Hageila, Jisas kalip haga, “Kalöp niñö yabi hagabin, Ebrahim nip yag dauagep adö u, Yad Midpin,” a ga. *

* 8:44: 1Jn 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jn 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22 * 8:51:

⁵⁹ Jisas anig hageia, nip kabö ju al pak lning geila, pen God sabe gep ram raul midea u hil gi löm höj amöm ara.

9

Bi ap yag daula nin u nöp amgö we ga, Jisas gö amgö nil nija

¹ Pen Jisas bi nipe gau aip amöl gi nija, bi yag daula nin u nöp amgö we ga ap midea. ² Jisas bi nipe gau bi anibu ninöm Jisas nip hagla, “Manö hag ñeb bi. Bi an nan si nan naj gajip, bi anibi yag daula nin u amgö nipe u we ga? Nipe ke aka nime nap gajil göp?” ö gila. *

³ Hageila, Jisas haga, “Amgö nipe we ga u, nipe ke aka nime nap nan si nan naj gajil gagöp. Pen amgö nipe we ga u, nibi bi gau God nipe Bi klö unbö ke a göm nin aij gilan a göm ga. * ⁴ Mäni sidö an magö i, Bi yip yuö aunö u, wög nip u gun. Sib gning gab ninöm hon wög gun rö lagnab. ⁵ Yad mñön naböj if i mdpin magö i, nibi bi mñön naböj if i mdpal gau mailö kale u yad mdpin,” a ga. *

⁶ Jisas manö anibu hagöm, mñön yan kiñu alöm, gö kiñip lö, udöm bi amgö we ga u nip amgö nipe au löm, * ⁷ haga, “Siloam wanö ammön, amgö ne u ñig limön,” a ga. Anig göm hag yuö, am ñig löm, amgö u ñil ninöm, ram nipe ara. Siloam manö if u “Yuö Ara” a gipal.

⁸ Pen nibi bi ram yam nipe aip jim ñöl gau abe, nöd nipe nan asib gimädöp ninmädal nibi bi gau abe hagla, “Bi i, bi au asik mädöl gi, nan asib gimädöp u rö löp,” a gila. ⁹ Hageila, rimnap hagla, “Yau me, bi anibu nöp,” a gila. Rimnap pen hagla, “Wasö. Bi anibu rö löp u pen bi i bi ke nübö,” a gila. Anig hageila, bi anibu nipe ke haga, “Yad me bi anibu,” a ga. ¹⁰ Hageia, nip hagla, “Amgö nöp u aige göm kamij löp?” ö gila. ¹¹ Hageila haga, “Bi Jisas a gipal u, mñön yan kiñu alöm, gö kiñip lö, udöm amgö yad u löm hagöp, ‘Siloam wanö ammön, amgö ne u ñig limön,’ a gö, am amgö yad u ñig lem, adij amgö nil ninbin,” a ga. ¹² Hageia hagla, “Bi anibu mäni gai?” ö gila. Hageila haga, “Yad ninagpin,” a ga.

Bi Perisi gau, “Bi amgö we ga u aige göm kamij löp?” ö gila

¹³⁻¹⁴ Pen Jisas gö amgö nil nija bi anibu, Juda kai God nip sabe gep nin kale u anig ga u me, nibi bi rimnap bi anibu nip dam bi Perisi midea au aula. ¹⁵ Bi Perisi bi anibu nip hagla, “Ne aigöl gimön amgö nil ninban?” ö gila. Hageila haga, “Jisas mñön kiñip ap udöm, amgö yad u lajip, yad am amgö yad u ñig lem, uri amgö ñil ninbin,” a ga.

¹⁶ Anig hageia, bi Perisi rimnap hagla, “God nip sabe gep nin u anig ga rö, nipe God nip sabe gep nin lo u rib jua. Anib u, hon ninbun, God nip yuö auagöp,” a gila. Anig hageila, bi kale rimnap pen hagla, “Bi nan si nan naj gep ap mädaböp, nipe aigöl göm nan gagep anibu giböp?” ö gila. Anig hagöm kale ke nöp asik ke ke läla. ¹⁷ Bi Perisi gau, bi anibu nip kauyan hag ninöm hagla, “‘Bi amgö yad gö amgö nil ninbin,’ a gipan u, ne bi anibu bi nihön, a gi gasi ninban?” ö gila. Hageila haga, “Yad ninbin nipe bi God manö hagep bi ap,” a ga. *

¹⁸ Pen Juda bi kub gau, bi amgö we ga kamij la manö anibu udagöm, nime nap hanip auil, a glö, ber mthau aueillö, ¹⁹ hagla, “Ni i ni kale aka?”

* 9:2: Esi 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mad 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23

* 9:17: Jon 4:19

gıla. Hageila haglö, “Yau, ñi u ñi hol,” a gılo. Hageilö hagla, “Kale nıþ amgö we halö yag daulö aka?” gıla. Hageila haglö, “Yau, nıþ amgö we halö yag daulo,” a gılo. Anıg hageilö hagla, “Anıþ u, uri aigöl göm amgö ñil nıþab?” ö gıla.

²⁰⁻²³ Hageila, kale ber pen hadö nıþlö, Juda bı kub anıþ gau nöd manö klö adö ap hagöm hagla, “Ñibi bı an an Jisas nıþe Krais u a göm waiö hagnaböl gau, Juda magum gep ram anıbu kauyan auagnaböl,” a gıla. Manö hagla anıbu hadö nıþmil me, pırikmil, haglö, “Ñi u, ñi hol mıdöp u, nıþbul; ñi hol anıbu amgö we halö yag daulo u abe nıþbul; pen mıñi aigöl göm amgö ñil nıþab u nıþagpul; bı an nıþe gajıþ amgö nıþab u abe hol nıþagpul. Pen nıþe ñi pro wasö; nıþe ke hag nıþeinabim u, hagnab,” a gılo.

²⁴ Anıg hagailö, bı kub gau bı anıbu nıþ kauyan wıñ allö aueia hagla, “Nöp kamıþ löp anıbu, God amgö ilö nıþe u manö nıþö nöþ hag. Hon nıþbun, bı hagajun u, bı anıbu bı nan si nan naij gep bı ap,” a gıla.

²⁵ Anıg hageila, bı anıbu pen haga, “Nıþe bı nan si nan naij gep bı ap aka wasö, yad nıþagpin. Yad nan añi ap nöþ nıþbin. Nöd amgö we gı mıdainö pen mıñi amgö ñil nıþbin,” a ga.

²⁶ Hageia hagla, “Nöp aigege göm gajıþ, amgö nıþban?” ö gıla.

²⁷ Hageila haga, “Yad kalöp mıdö nöþ hag ñibin u pen kale manö yad u udagpin. Nıþön gıñıg manö mıdö nöþ hagajın manö u kauyan hag a gımim hagabim? Kale ke u rö nöþ bı nıþe ap mıdun a gımim hag nıþabim aka?” ga.

²⁸ Anıg hageia, nıþ mulu kal nıþöm, nıþ manö naij hagöm hagla, “Hon Mosıs bı nıþe me, pen ne bı yıþarıþ u bı nıþe ap! ²⁹ God Mosıs nıþ manö hag ñö hagnıdöp u nıþbun, pen bı i gai nıþö auöp u nıþagpun!” a gıla.

³⁰ Hageila haga, “Ake! Bı game! Nıþe amgö yıþ u gö kamıþ löp, pen nıþe gai nıþö u kale nıþagpin me! ³¹ Pen hon nıþbun, nan si nan naij göl gı, God nıþ sabe gaiöl u, nıþe manö kale udagnab; nıþi bı God nıþ nıþ udöm, manö hagöp rö göl gı, nıþe sabe gaiöl u, nıþe manö kale nıþab. * ³² Mıñöñ naböñ gı la ñın u riköl, mıd dap mıñi mıdpun ñın i, nıþi bı amgö we halö yag daula ap gö kamıþ laga. ³³ Bı anıbu God yuö auagböþ, nıþe nan ap gıñım rö lagböþ,” a ga.

³⁴ Anıg hageia, kale pen hagla, “Name nöþ yag daua ñın u, bı nan si nan naij gep u yag daula pen ne hanıþ manö hag ñıñıg gabön ar? Anıg hagnön, Juda magum gep ram i kauyan auagnabön,” a göm, nıþ ud mamö gı dam höñ yan yula. *

Nıþi bı Jisas nıþ nıþ udagal gau, amgö we rö mıdpal

³⁵ Pen bı anıbu nıþ ud höñ yula, Jisas manö anıbu nıþöm, am nıþ ulhai nıþöm haga, “Ne Bı Ñi nıþe nıþ nıþ udpan?” ö ga.

³⁶ Hageia haga, “Bı Ñi nıþe bı an? Bı anıbu me u, a gö, yad nıþ nıþ udnam,” a ga.

³⁷ Anıg hageia, Jisas haga, “Bı anıbu mıdö nöþ nıþban. Me ne aip manö hagabul i,” a ga.

³⁸ Anıg hageia, bı anıbu Jisas mıdeia iþ au kugom yımöm haga, “Bı Kub! Yad nöþ nıþ udabin,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad mıñöñ naböñ iþ i aubin u, nıþi bı mıñöñ naböñ iþ i mıdpal gau kalıþ nıþe lınıg aubin. Nıþi bı amgö

* 9:31: Sam 34:15 * 9:34: Sam 51:5

we ga gau mailö apöm nɨɲnaböl; pen nɨbi bɨ hon hadö nɨɲ aij gɨpun a göm, mailö arö göm, sɨb yan aramöm nɨɲagnaböl.

⁴⁰ Anɨg hegeia, bɨ Perisi söl anɨb au mɨdeila rɨmnap, manö anɨbu nɨɲöm hagla, “Anɨg hagpan u, hon abe amgö we göp, a gɨmön hagabön ar?” a gɨla.
*

⁴¹ Hageila, Jisas haga, “Kale amgö we mɨdaibep rö, nan si nan naj gɨpim u manö kub udagbep; pen nɨɲ aij gɨpun, a gɨpim u me, kale gac halö mɨdmim manö kub udnabim,” a ga.

10

Kaj Sipsip Mukep Bɨ Aij u

¹ Jisas manö ap hod rɨköm haga, “Yad kalöp nɨɲö yabɨɨ hagabin, kaj sipsip mɨdpal waryö raul u arnɨg, ajön ɨl yɨjɨg göl mɨgan u mɨdö nɨɲöl gɨ, yɨharɨɲ ramö au rala göm arnaböl gau, kale nan si udep nɨbi bɨ. ² Bɨ sipsip mukep u, yɨharɨɲ ramö u rala göm aragnab; ajön ɨl yɨjɨg göl mɨgan u nöp amöm, waryö raul mɨgan yan arnab.

³ “Pen bɨ sipsip mukep u amjakö, bɨ ajön ɨl abad mɨdöp u nɨp nɨɲ aij gɨnab rö, adan u ɨɨknab. Pen sipsip gau u rö nöp, bɨ anɨbu maj mɨgan nɨp u nɨɲnaböl rö, sipsip nɨpe ke gau ɨɨb nöl gɨ panɨd höɲ arnab. ⁴ Sipsip nɨpe panɨd höɲ aramöm, nɨpe nöd gö nɨɲöl gɨ, kale maj mɨgan nɨpe u nɨɲnaböl rö, nɨp hain gɨnaböl. ⁵ Pen bɨ ke nɨbö ap ap hagö, nɨp hain gagnaböl; maj mɨgan nɨpe nɨɲagnaböl rö, pɨrɨk arnaböl,” a ga. ⁶ Jisas anɨgöl manö hod rɨköm haga pen manö hagab adö u a göm rɨk nɨɲagla.

Jisas nɨpe Sipsip Mukep Bɨ Aij u

⁷ Jisas manö rɨk nɨɲagla rö, nɨpe kauyan haga, “Yad kalöp nɨɲö yabɨɨ hagabin, yad ke sipsip gau ajön arep mɨdpin. ⁸ Pen, ‘Hon kaj sipsip mukep bɨ,’ a göm, nöd aula bɨ gau, kale magöɲhalö nan si udep bɨ mɨdmɨdal. Sipsip gau manö kale u nɨɲagmɨdal. * ⁹ Pen yad ke sipsip gau ajön arep rö mɨdpin. Nɨbi bɨ yɨp apöm waryö raul mɨgan arnaböl gau, kamɨɲ nöp mɨdeinaböl. Ajön amɨl apɨl göl gɨ, nan uɨan uɨan nɨɲnaböl. ¹⁰ Bɨ si udep gau, nan si udnɨg, wip alnɨg, gɨ naj gɨnɨg nöp aubal. Pen yad aunö u, kalöp gɨnö, kale kamɨɲ pör mɨdep magö anɨbu udmim, kamɨɲ mɨd aij gep adö u nöp mɨdpe araj a gem aunö.

¹¹ “Yad Sipsip Mukep Bɨ Aij. Sipsip Mukep Bɨ Aij u, kaj sipsip gau a göm umnab. * ¹² Bɨ au mani udnɨg kaj sipsip abad mɨdeinab u, bɨ kaj sipsip mukep yɨjɨg göl wasö; sipsip gau sipsip nɨpe wasö u me, kain hauɨ gau auaiöl u nɨɲöm pɨnɨɲ gɨ arnab. Anɨb u me, kain hauɨ anɨb gau sipsip gau kalɨp yu gɨ dam ke gau gau yunaböl. * ¹³ Bɨ anɨbu mani udnɨg kaj sipsip abad mɨdöm, sipsip gau kalɨp gasɨ nɨɲagnab u me, pɨnɨɲ gɨ arnab.

¹⁴⁻¹⁵ “Yad Sipsip Mukep Bɨ Aij. Bapi hol apɨl pen pen nɨɲ aij gɨpul rö, yad sipsip gau aip pen pen nɨɲ aij gɨpun. Anɨb u, yad kalɨp a gem umnabin. * ¹⁶ Sipsip waryö raul mɨgan i mɨdpal nöp wasö, sipsip rɨmnap halö mɨdpal. Sipsip anɨb gau u rö nöp udnabin. Kale u rö nöp manö yad u nɨɲnaböl. Sipsip raul mɨgan aɨɨ ap magum gɨ mɨdöm, bɨ mukep kale aɨɨ ap nöp mɨdöm gɨnab. *

* **9:40:** Mad 15:14 * **10:8:** Jer 23:1-2; Esi 34:2-3 * **10:11:** Sam 23:1; Rep 7:17 * **10:12:** Ap 20:29 * **10:14-15:** Mad 11:27; 1Jn 3:16 * **10:16:** Ais 56:8; Esi 34:23

17 “Yad kalip nan a gem umem uraknabin rö, Bapi yip m+dmagö löp.

* 18 N+ibi b+ r+imnap gas+ kale n+ñöm g+lö umagnabin; yad ke umnam a gem umnabin. Yad ke umnam a gem umnabin; yad ke uraknam a gem uraknabin. An+ib u, Bapi yad, ne unbö g+mön a ga manö n+pe u udem, haga rö nöp g+nabin,” a ga.

19 Jisas manö an+ibu hagö, Juda kai kauyan as+ik böñ u ke, böñ u ke löm, 20 r+imnap hagla, “N+pe k+jaki aban lö, manö piral hagab u, n+hön g+nig manö n+pe u n+ñabim?” ö g+la.

21 An+ig hageila, r+imnap pen hagla, “N+pe k+jaki aban alböp u, an+ig hag aij gagböp. Pen k+jaki aban lö, aigöl göm n+ibi b+ amgö we ga gau gö kauyan n+ñblap?” ö g+la.

22 Pen hainö Juda n+ibi b+, God sabe gep ram ut aij m+döp u m+ñ m+ñ gep ñ+n kub u m+ñi, a göm, Jerusalem am magum g+la. Pen ñ+n kub an+ibu, ram y+gön ñ+n u me, 23 Jisas n+pe God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a g+m+dal u ajeia n+ñöl g+, 24 Juda n+ibi b+ gau Jisas m+deia au apöm hagla, “Han+ip gö pör nöp abad m+dagaiun; ne Kraisu u m+daimön u, waiö hagö n+ñun,” a g+la.

25 Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp hadö hagnö pen manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udagpe. Bapi yad klö n+pe udem nan gagep gau g+pin u n+ñmim, manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udbep. 26 Pen sipsip yad m+dagpim rö, manö yad u manö n+ñö a g+mim n+ñ udagpe. 27 Sipsip yad gau manö yad hagabin n+ñbal; yad kalip n+ñbin n+ñöm kale y+ip hain g+pal.

28 Y+ip hain g+pal gau, kalip kam+ñ pör m+dep magö u ñabin u me, kale umagnaböl. N+magö adö yad m+dpal rö, n+ibi b+ r+imnap apöm kalip t+ip g+ ud aröl rö lagöp. * 29 Bapi yad kalip ud y+ip ñöb u, n+pe B+ klö unbö ke yab+ m+döp me. N+magö adö n+pe m+dpal rö, n+ibi b+ r+imnap apöm kalip t+ip g+ ud aröl rö lagöp. 30 Bapi ke, yad ke, wasö; hol ap+il añ+ yab+ m+dpul,” a ga.

31 Jisas an+ig hageia, Juda kai n+ip kauyan kabö ju pakn+ig geila. 32 An+ig geila, Jisas kalip pen haga, “Bapi y+ip hagö, kale m+daibe n+ñöl g+, nan aij ke ke iru nöp g+no. Pen nan aij g+no an+ib gau, adö mai g+ naij g+no n+ñmim, y+ip al pak l+n+ig gabim?” ö ga.

33 Hageia hagla, “Nan aij adö an+ib gau n+ñun, nöp al pak l+n+ig gagabun; ne b+ yab+ pen, yad God rö m+dpin, a g+mön, God hib n+pe dap lug g+pan u me, nape al pak l+n+ig gabun,” a g+la. *

34 An+ig hageila, Jisas haga, “Lo kale ke ad+ñ ap kal+ kliñ r+iköm hagla, ‘God n+pe haga, ‘Kale ke god rö m+dpim,’ a ga,’ a g+la. * 35 God Manö u manö ap piral hagagnab; pör nöp pör nöp n+ñö nöp m+deinab. God n+pe n+ibi b+ y+har+ñ gau manö hagaj+n an+ibi ñöm, ‘Kale god rö m+dpim,’ a ga. 36 Pen yad, yad m+noñ naböñ il i aubin u, Bapi y+ip wög n+pe hag löm hag yuö aubin. Pen yad God N+ n+pe m+dpin a g+no manö an+ibu n+ñmim, kale n+hön g+n+g, God hib n+pe hag pro gab, a g+mim, y+ip al pak l+n+ig gabim? 37 Yad God wög n+pe geinabin u, manö yad n+ñ udmim. Wasö u, wasö. 38 Pen manö yad n+ñ udagun, a g+nabim u, yad nan gagep rö g+pin gau n+ñmim, n+ñ udmim. Kale an+ig göl n+ñ udmim me, yad Bapi aip m+dpin Bapi yad aip m+döp u n+ñnabim,” a ga. *

* 10:17: Plp 2:8-9 * 10:28: Jon 3:16; 6:39 * 10:33: Lep 24:16 * 10:34: Sam 82:6 * 10:38: Jon 14:10-11

³⁹ Jisas n̄p kauyaŋ ud s̄s̄i lun a ḡila u pen agam̄ij hil ḡi l̄öm ara. ⁴⁰ Jisas an̄g hil ḡi am̄öm, kauyaŋ ñ̄g Jodan juöm böŋ lödaŋ am̄öm, Jon n̄öd m̄id̄öm n̄bi b̄i ñ̄g pak ñ̄m̄id̄öp ram m̄in̄öŋ r̄igoŋ gau am̄ m̄ideia. * ⁴¹ N̄ibi b̄i iru n̄öp m̄ideia u ap̄öm hagla, “Jon nan gagep r̄ö r̄imnap gagm̄id̄öp, pen n̄ipe b̄i i n̄ip a göm, manö n̄ih̄ön n̄ih̄ön hagam̄id̄öp u, maḡõh̄al̄ö manö n̄iŋö n̄öp hagam̄id̄öp,” a ḡila. ⁴² An̄ig hagöm, n̄ibi b̄i m̄igan an̄ibu m̄ideila gau iru n̄öp Jisas n̄ip n̄iŋ udla.

11

Lasaras uma

¹ Ram r̄iŋg agl̄ö Bedani n̄bö b̄i ap nan ga; hib n̄ipe u Lasaras. B̄i an̄ibu, n̄iñ̄in n̄ipe m̄ih̄öp m̄id̄m̄id̄il; ap Maria, ap Mada. * ² Maria me, Jisas n̄ip ma k̄id n̄ipe u wel hoŋ ḡi ñ̄öm, umagö n̄ipe ud l̄ik ḡi yua n̄ibi an̄ibu. N̄imam n̄ipe Lasaras nan ga. * ³ Lasaras n̄iñ̄in m̄ihau Jisas n̄ip manö big yumil hagl̄ö, “B̄i Kub! B̄i m̄idmagö ne u nan göp,” a ḡilö.

⁴ Pen Jisas manö hag yulö an̄ibu n̄iŋöm haga, “N̄ipe nan göp pen böŋ n̄öp umagnab. Pen God n̄ipe ke n̄iŋöb r̄ö, n̄ipe ktö ke n̄ipe gö, n̄ibi b̄i gau God hib n̄ipe u abe, God Ñ̄i hib n̄ipe u abe hagl̄ö adö arnab, a göm ga,” a ga. *

⁵ Jisas n̄ipe Mada, n̄iñ̄in n̄ipe Maria, n̄imam kale Lasaras kal̄ip yam m̄idmagö l̄im̄id̄öp. ⁶ Pen Lasaras nan ga manö an̄ibu n̄iŋöm, Jisas n̄ip n̄iŋiŋ ȳiŋid araga; ram m̄in̄öŋ m̄ideia au ñ̄in m̄ih̄öp halö m̄ideia. ⁷ Ñ̄in m̄ih̄öp lugö, b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, “Ram m̄in̄öŋ Judia ado ḡi arun,” a ga. ⁸ An̄ig hageia, b̄i n̄ipe gau hagla, “Manö hag ñ̄eb b̄i. Rol magö u n̄öp, b̄i Juda gau n̄öp kabö ju pakn̄ig geila u pen ne kuöyaŋ ram m̄in̄öŋ an̄ibu ado ḡi arn̄ig gabön aka?” ḡila.

⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale n̄iŋbim, ñ̄in añ̄i ap, aua unbö m̄igan laŋ n̄öp m̄id̄öp. N̄ibi b̄i mailö halö ajeinaböl gau, m̄in̄öŋ naböŋ mailö an̄ibu mailö ñ̄ö, nan r̄imnap kalpe li ludö arö ap lug pakagnaböl. ¹⁰ Pen n̄ibi b̄i s̄ibön yaŋ ajeinaböl gau, mailö kale m̄idagö, nan r̄imnap kalpe li ludö arö ap lug paknaböl,” a ga.

¹¹ Jisas an̄ig hagöm, manö ap halö kal̄ip hagöm haga, “B̄i n̄iŋeb hon Lasaras hon hanab; pen yad amem n̄ip hagnö urak aunab,” a ga.

¹² Hageia, b̄i n̄ipe gau pen hagla, “B̄i Kub. N̄ipe hanab a ḡipan r̄ö, kam̄iŋ l̄inab,” a ḡila. ¹³ Jisas n̄ipe Lasaras hadö umöb u n̄iŋöm, “Lasaras hon hanab,” a ga. Pen b̄i n̄ipe gau Jisas manö n̄ipe n̄iŋöm, Lasaras ȳihar̄iŋ hon hanab a ḡi gas̄i n̄iŋla. ¹⁴ B̄i n̄ipe gau n̄iŋagep adö m̄ideila n̄iŋöm Jisas kal̄ip waiö hagöm haga, “Lasaras hadö umöb. ¹⁵ Pen yad Lasaras aip m̄idagainö umöb u, kalöp nan a gem m̄iñ̄ m̄iñ̄ ḡipin. An̄ig göp u me, kale manö yad n̄iŋ udmim r̄ö löp. Pen Lasaras m̄id̄öp au arun,” a ga.

¹⁶ Hageia, Domas Didimas n̄ipe Jisas b̄i n̄ipe r̄imnap gau kal̄ip haga, “Hon maḡõh̄al̄ö manö hag ñ̄eb b̄i hon aip ram m̄in̄öŋ Judia arno, n̄ip al pak l̄öm, han̄ip abe al pak löl,” a ga. *

Jisas Mada Maria añ̄il m̄ihau kal̄ip manö haga

¹⁷ Pen kale ram r̄iŋg agl̄ö Bedani am̄jakeila, n̄ibi b̄i gau Jisas n̄ip hagla, “Lasaras uma r̄igöl ḡino, ñ̄in m̄ihau m̄ihau padiöp,” a ḡila. ¹⁸ Pen ram r̄iŋg

* **10:40:** Jon 1:28 * **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2:** Jon 12:3 * **11:4:** Jon 9:3 * **11:16:** Mak 14:31

aglō Bedani anʼibu, Jerusalem söl au, kilomida unbö mʼhau nʼigan rö nöp mʼdmʼdöp rö me, ¹⁹ Lasaras umö, Juda nʼibi bʼi iru nöp apöm, Mada Maria aʼnʼil mʼhau mög nʼnʼöm mʼtʼöŋ magö gʼi mʼdeila. ²⁰ Pen Jisas auab, a gʼilö, Mada nʼnʼöm, nʼñʼn Maria nʼp ram u arö göm, am Jisas nʼp nʼnʼnʼg ara. ²¹ Mada nʼpe am Jisas nʼp nʼnʼöm haga, “Bʼi Kub. Ne i mʼdaibnap, mam yad Lasaras umagböp. ²² Pen yad nʼnʼbin, mʼñi God nʼp nan nʼhön hag nʼnʼeinabön, hagnabön rö gʼinab,” a ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Namam kuöyay uraknab,” a ga. ²⁴ Hageia, Mada haga, “Yad nʼnʼbin manö kub hagep ñʼn u uraknab,” a ga. * ²⁵ Hageia, Jisas haga, “Yad ke gʼinö nʼbi bʼi uraknaböl; yad ke gʼinö nʼbi bʼi kamʼnʼ mʼdeinaböl. Nʼbi bʼi yʼp nʼnʼ udöm umnaböl gau, kamʼnʼ mʼdeinaböl. ²⁶ Nʼbi bʼi kamʼnʼ mʼdöm yʼp nʼnʼ udnaböl gau, umagnaböl; pör nöp pör nöp kamʼnʼ mʼdeinaböl. Manö hagabin anʼibi nʼnʼ udpan aka?” a ga.

²⁷ Jisas anʼg hageia, Mada haga, “Bʼi Kub. Yae, yad nʼnʼbin, ne me Kraisu, God ñʼi nʼpe mʼnʼöŋ naböŋ i aunab, a gʼimʼdal u nöp,” a ga. *

²⁸ Mada manö anʼibu hagöm, ram ado gʼi amöm, nʼñʼn nʼpe Maria nʼp rʼmʼd il gau mumug rʼköm haga, “Manö hag ñeb bʼi hadö auub; nöp mai a göm hag nʼnʼab,” a ga. ²⁹ Maria manö anʼibu nʼnʼöm yʼnʼd uraköm, Jisas nʼp nʼnʼnʼg ara. ³⁰ Pen Jisas ram rʼiʼg aglō Bedani hadö auaga; Mada nʼp nʼnʼa mʼgan anʼb au nöp mʼdeia. ³¹ Maria nʼpe anʼg yʼnʼd arö, Juda nʼbi bʼi nʼp aip ram raul mʼdeila gau hag nʼnʼla e, wip rʼigöl dan mʼtʼöŋ gʼinʼg arab, a göm, arö nʼnʼöl gʼi hain arla.

³² Maria am Jisas nʼp nʼnʼöm, mʼdeia ma il au maben yʼmöm haga, “Bʼi Kub, ne aui mʼdaibnap, mam yad umagböp!” a ga.

³³ Pen Maria abe, Juda nʼbi bʼi nʼpe aip aula gau abe mʼtʼöŋ geila u nʼnʼöm, Jisas gasʼi hibur mʼdmagö nʼpe mög kub yabʼtʼ ga. ³⁴ Anʼg gö, Jisas haga, “Nʼp rʼigöl gʼipim gai?” ö ga.

Hageia hagla, “Auö am nʼnʼun,” a gʼila.

³⁵ Jisas amgö ñʼg luga. ³⁶ Jisas amgö ñʼg lugeia u nʼnʼöm, Juda nʼbi bʼi gau nʼnʼöm hagla, “Nʼnʼim! Lasaras nʼp mʼdmagö yabʼtʼ löp!” a gʼila.

³⁷ Rʼimnap pen hagla, “Nʼpe bʼi amgö we ga u nʼp gö amgö ñʼl nʼnʼa rö, nʼhön gʼinʼg nan bʼi anʼibi nʼp ga u gö kamʼnʼ laga?” ö gʼila. *

Jisas Lasaras nʼp gö, uraka

³⁸ Pen Jisas kuöyay gasʼi hibur mʼdmagö nʼpe mög kub yabʼtʼ nʼnʼöm, Lasaras nʼp rʼigöl gʼila mʼgan u amjaka. Wip rʼigöl gʼila anʼibu, kabö mʼgan ap rʼigöl gʼila; pen kabö kub ap ud aʼjön pʼtʼ gʼilö mʼdeia. ³⁹ Pen Jisas bʼi gau haga, “Kabö u ud yuim,” a ga.

Jisas anʼg hageia, bʼi Lasaras uma anʼibu nʼñʼn nʼpe Mada haga, “Bʼi Kub, wip u umö rʼigöl gʼino, ñʼn mʼhau mʼhau padiöp u, haʼnʼ naij yabʼtʼ aunab,” a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Nöp nʼhön hagajʼn? Nöp hagpin, ‘Yʼp nʼnʼ ud mʼdmön me, God klö nʼpe ke nʼnʼnabön,’ a gʼipin,” a ga.

⁴¹ Anʼg hageia, kabö u ud yulö, Jisas gʼlanʼ gʼi nʼnʼöm haga, “Bapi, yad nöp hag nʼnʼnʼö yʼp nʼnʼban u, nöp aij a gabin. ⁴² Yad nöp hag nʼnʼnʼö yʼp pör nʼnʼban u hadö nʼnʼbin, pen manö hagabin anʼibi, nʼbi bʼi aui urak mʼdpal gai, ne nöp yʼp yuö aunö u nʼnʼ udöl, a gem hagabin,” a ga.

* 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69 * 11:37: Jon 9:6

⁴³ Jisas anig hagöm, meg migan dap ranöm haga, “Lasaras, ne hön aui au!” a ga. ⁴⁴ Hageia, walij ñin ma nip wam wam haluöm, nabic maj migan walij wam wam göm, dam rigöl gila walij gau, anig göl midö nñöl gi, wip he mlö u urak walij halö wam wam göm hön aua. Auö, Jisas bi gau kalip haga, “Walij nip wam halubim gau hubik yube aran,” a ga. Hageia, haga rö gila.

Jisas nip alun a göm gasi u nñla
(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Juda nibi bi Maria nip nñng aula anib gau, Jisas Lasaras nip gö uraka u nñöm, nibi bi iru nöp Jisas nipe Kraiss u a göm, nip nñ udla. * ⁴⁶ Pen rimnap ado gi bi Perisi mideila au amöm, Jisas ga anibu kalip hag ñila. * ⁴⁷ Hag ñeila, bi Perisi gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, kale Juda Kansol manö ud asik limidal bi kub gau kalip wiñ allö, am magum geila, kalip hagla, “Bi anibu nan gagep iru nöp gab u, hon nñhön ginabun? ⁴⁸ Hon nñjun arö gino, nipe anibu nöp gö arö, nibi bi magöñhalö nip nñ udöm, kiñ kub hon a geinabol u, Rom bi kub gau apöm, God sabe gep ram hon u gi naj göm, hanip Juda nibi bi gi naj göm, ginabol,” a gila.

⁴⁹ Pen mi anibu nöp, bi ap nip hag lölö, nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabih u mideila. Bi anibu hib nipe Kaiapas. Nipe magum geila an u manö hagöm haga, “Kalöp gasi lagöp. ⁵⁰ Yad kalöp hagabin, bi añi ap umö hon magöñhalö kamñ arnabun u aij; hon magöñhalö umnabun u naj,” a ga.

⁵¹ Kaiapas nipe manö haga anibu, nipe ke hagaga; nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabih mi anibu mideila rö, nipe nan nñhön nñhön hainö ginab gau gasi nñöm, Jisas nipe Juda nibi bi gau kalip a göm umnab, a ga. ⁵² Pen Juda kai kalip nöp wasö; nibi bi God ñi pai nipe udnig gab gau magöñhalö ud jim ñöm lö, it nipe añi yabih mideinabol, a göm umnab, a ga. *

⁵³ Anib u, ñin anibu il göm, Juda bi kub anib gau Jisas nip aige gun alun, a göm, pör nöp manö anibu nöp hag amil apil gi mideila. *

⁵⁴ Juda bi kub gau Jisas nip alnig geila u nñöm, Jisas nipe ram minöñ kale ram minöñ Judia waiö ajagmidöp; nipe bi nipe gau aip ram minöñ Judia au ju am Epraim daun amjaköm, minöñ naböñ kabö nöp midmidöp got au midmidal.

⁵⁵ Pen Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl söl ga nñöm, nibi bi iru nöp ram minöñ kale ke gau arö göm, hon God amgö ilö nibi bi ul aij midun, Pasopa nan nñjun, a göm, wög adö kale hadame gau gimidal rö ginig Jerusalem arla. ⁵⁶ Kale Jerusalem apjaköm, Jisas nip uhai nñ mideila. Kale amöm God sabe gep ram raul migan u midöm, Jisas mai, a göm, pen hag nñjö pen hag nñjö göm hagla, “Kale nñhön gasi nñbim? Nipe Pasopa ñin i aunab aka wasö?” gila. ⁵⁷ Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, manö ap hagla, “Nibi bi ap Jisas nip nñainim u, nipe ap hanip hageinab, hon am nip ud sisi lun,” a gila.

12

Maria Jisas nip wel halij aij auelp li ña
(Mad 26:6-13; Mak 14:3-9)

* 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:52: Jon 10:16 * 11:53: Jon 5:18

1 Pasopa nan ñiññig gila u, ñin unbö kagol jññ u nöp mädö ñiññol gi, Jisas Lasaras uma ñip gö uraka ram ñipe u ara. Ram rññig aglò anñbu hib Bedani. * 2 Bedani amöm, nan ñiññun, a göm, Jisas u, Lasaras u, ñibi bi rññnap abe, asik mädëila ñiññöm, Mada nan magö gau ñime la. * 3 Nñññ Maria pen, wel hañññ aij mani kub yabiñ raubal barol ap dapöm, Jisas ma adö u hoññ gi ññöm, amagö ñipe u udöm ma ñipe ñññ ga. Anññ geia, wel hañññ aij anñbu, ram raul anñbu magöññhalö hañññ ara. * 4 Anññ geia, Judas Iskariod, Jisas bi ñipe au ñip hainö mumug ñiññ bi anñbu, hañññ aij anñbu ñiññöm haga, 5 “Mani kub yabiñ raubal wel anñbi rö yuöm, mani udöm, ñibi bi nan mädagöp gau kalip ñiññöp u aij. Bi wel anñb rö raunññ gab u, ñipe rakññ unbö siduññ laññ wög göm mani udöm amöm wel anñbi raunab,” a ga. 6 Ñiññ anññ haga u, ñibi bi nan mädagöp gau mög ñiññöm hagaga; ñipe mani wadñ u ud ajöm, rññnap agamññ si udmädöp u me anññ haga. 7 Pen Jisas haga, “Ñip hag gagmön. Yip rigöl gññaböl ñin u li ñiññig dap löp u, uri dap li ññb. 8 Ñibi bi mani mädagöp gau aip pör mädëinabim; pen yad aip pör mädageinabim,” a ga. *

Lasaras ñip agamññ alun, a gila

9 Jisas Bedani ap mädöp a gila manö anñbu ñiññöm, Juda ñibi bi iru nöp gau ñip ñiñññig arla. Pen Jisas ñip nöp ñiñññig aragla; Lasaras bi uma Jisas gö uraka bi anñbu ñip abe ñiñññig arla. 10-11 Pen Lasaras uma Jisas ñip gö uraka rö, Juda ñibi bi iru nöp nagñ adö kale gi mädmdäl u arö göm, Jisas ñip ñiññ udlä. Anññ geila, bi God ñip nan sabe gep bi kub gau, Lasaras ñip abe alnabun, a göm gasñ u ñiññla. *

Jisas kin rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Ruö, ñibi bi iru yabiñ Pasopa nan ñiñññig aula gau, Jisas Jerusalem auab a gila manö anñbu ñiññöm, 13 ñip am ñiññun, a göm, galon uñññ rññk dap löl gi, wññ kub alöl gi hagla, “Bi Kub hib ñipe u hagno adö aran!” “Bi Kub ñipe Bi ñipe anñbi yuö auöp me i!” “Ñipe Bi aij. Hib ñipe hagno adö aran!”

“Ñipe Isrel Kin auab me i! Hib ñipe hagno adö aran!” *

14 Jisas kaj donki marep ap udöm, adö anñbu asiköm areia. Anññ ga u, God Manö u kalñ kñññ rññkög hagla rö nöp ga. God Manö adññ anñbu kalñ kñññ rññkög hagla, *

15 “Saion pai, ne pññññ gagmön.

Kin ne u kaj donki marep adö u asikög auab,” a gila.

16 Ga ñin anñbu, Jisas bi ñipe gau, God ñipe anññ gññnab a ga rö nöp gab u a göm ñiññagla; pen hainö Jisas umöm urakög, God ram mññññ kumi kabö adö laññ au hadö ara ñin anñbu nöp, Jisas bi ñipe gau gasñ ñiññ aij göm ñiññla, Jisas Jerusalem arailä ñin anñbu nan ñññññ ñññññ ñip gila gau, nöd God manö hagep bi gau God Manö kalñ kñññ rññkög hagla rö nöp gila. *

17 Jisas Lasaras uma ñip gö uraka u, ñibi bi ñiññöl mädëila gau manö anñbu hag amññ apññ gi mädëila. 18 Anñb u, ñibi bi iru nöp nan gagep ga anñbu ñiññöm, Jerusalem arö göm, ñip adan anññ au ñiñññig arla. 19 Kale anññ gila rö,

* 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38 * 12:8: Dud 15:11 * 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Sam 118:25-26; Jon 1:49 * 12:14: Sek 9:9 * 12:16: Jon 2:22

bî Perisi gau nîjöm, kale ke nöp manö hagöm hagla, “Nîjim! Hon nan ap gun rö lagöp. Nîbi bî mînön naböj it i magöñhalö bî anîbu nîp hain gaböl,” a gîla.

Grik nîbi bî rîmnap Jisas nîp nîjîng arla

²⁰ Pen Pasopa ñîn u auab, a göm, God nîp sabe gîng Jerusalem arla ñîn anîbu, Grik nîbi bî rîmnap aip arla. ²¹ Grik nîbi bî anîb gau apöm, Pilip ram mînön Galili au Bedsaida daun nîbö bî u nîp hagla, “Bî kub nîjeb, hon Jisas nîp nîjun,” a gîla.

²² Anîg hageila, Pilip am Edru nîp hag ñöm, Edru aip mîhögöl ammil Jisas nîp hag ñilö. ²³ Hag ñailö, Jisas haga, “Mîñi God gö, Bî Ñî nîpe Bî mailö aij ke halö mîdöp u nîjñaböl ñîn u hadö auöp. * ²⁴ Yad kalöp nîjyö yabî hagabin, wid magö ap mînön yan lugöm umagnab u, yîharîj wid magö añî ap nöp mîdeinab. Pen wid magö anîbu mînön yan lugöm umeinab u, hainö ranöm magö iru nöp pîlnab. * ²⁵ Nîbi bî an, ‘Mînön naböj it i kamîj mîdep magö yad ke nöp gasî nîjem mîd aij gînam,’ a göm gö arnab u, nîpe umöm böj nöp umnab; pen nîbi bî an, ‘Mînön naböj it i kamîj mîdep magö yad ke gasî iru nîjagnam; mîd aij gînabin aka mîd aij gagnabin u nan kub wasö,’ a göm gö arnab u kamîj mîdep magö nîpe u pör nöp pör nöp mîdeinab. * ²⁶ Pen nîbi bî an yîp wög gîng gînabin a gînab u, nîpe yîp hain gîng; yad gai mîdeinabin u, nîbi bî wög gî ñeb yad aip mîdeinab. Nîbi bî an wög yad gî ñînab, Bapi yad nîbi bî anîbu hib nîpe u dap rannab.

Jisas, “Umnabin,” a ga

²⁷ “Mîñi yîp marö gab u nîhön hagnam? ‘Bapi yîp rarö rauö, yîp nan nîhön gîng gab u gagnam,’ a gem hagnam aka? Wasö! Marö anîbu udnîg aunö. * ²⁸ Pen Bapi, ne gö nîbi bî gau nîjñaböl, ne Bî mailö aij ke halö mîdpan,” a ga.

Jisas anîg hagö nîjöl gî, manö ap kumi kabö adö lan nîbö apöm haga, “Yad gînö, nîbi bî gau hadö nîjbal yad Bî mailö aij ke halö mîdpin. Pen yad kauyan gînö, nîbi bî gau kauyan nîjñaböl,” a ga.

²⁹ Pen nîbi bî mîdeila gau, God manö haga anîbu nîjöm, rîmnap hagla, “Rîmu hagajîp,” a gîla; rîmnap pen hagla, “Ejol ap Jisas nîp manö rîmnap hagajîp,” a gîla.

³⁰ Anîg hagla u pen Jisas kalîp haga, “Manö hagajîp anîbu yîp nan a göm hagagöp; kalöp nan a göm hagajîp. ³¹ Pen nîhön: mîñi nîbi bî mînön naböj it i gau, kale nîhön nîhön gîpal u, God nîpe ke nîjöm, pen ñöm, kale balu ke ke lînab. Nîbi bî mînön naböj it i yîp nîj udagpal gau kalîp kin rö abad mîdöp bî naj anîbu, God nîp rîdîk gî yunab. ³² Yîp ud adö au lan leinaböl u, yad nîbi bî ram mînön ke gau nîbö magöñhalö tîp gî dam udnabin,” a ga. * ³³ Jisas manö haga anîbu, yîp aige göl gîlö umnabin, a göm, haga. *

³⁴ Pen nîbi bî iru nöp ap mîdeila anîb gau Jisas nîp pen hagla, “Lo manö hon u hagöp, ‘Krais u pör pör nöp kamîj mîdeinab,’ a göp u pen ne ai gîng gîmön hagabön, ‘Bî Ñî nîpe nîp ud adö au lan lînaböl,’ a gabön? Pen Bî Ñî nîpe a gî hagabön u, an nîp hagabön?” ö gîla. *

* 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mad 16:25 * 12:27: Sam 6:3; 42:5; Mad 26:38 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 19:6 * 12:34: Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Mailö u pro marap halö kalöp aip m+deinab. An+bu u, mailö kalöp aip m+idöp magö i, adan aj aij g+mim; wasö u, s+bu apöm kalöp pa+u g+nab. N+bi b+ an s+bu au ajeinab, gai arnabin a göm n+ñagnab.

* ³⁶ Mailö kalöp aip m+idöp magö i, mailö u n+ñ udmim. Mailö u n+ñ udeinabim u, mailö n+ñ pai n+pe l+nabim,” a ga. Jisas an+g hagöm, n+bi b+ an+bu gau arö göm ke gau aramöm pi göl m+deia. *

N+bi b+ gau iru nöp Jisas n+ñ n+ñ udagla

³⁷ Jisas n+pe nan gagep iru nöp n+bi b+ gau amgö ilö adö kale ga n+ñla pen n+ñ n+ñ udagla. ³⁸ N+bi b+ Jisas n+ñ n+ñ udagla u, b+ God manö hagep Aisaia hadame nöp God Manö ad+ñ ap kal+ k+ñ r+köm haga rö nöp g+la. N+pe manö an+bu kal+ k+ñ r+köm haga,

“B+ Kub, manö aij ne kal+ip hag n+ñbu
pen kale manö an+bu manö aij a göm udagpal;
ne klö ke yab+ ne ke g+mön gaina u n+ñbal u
pen nöp B+ Kub a göm n+ñ udagpal,” a ga. *

³⁹⁻⁴⁰ An+bu u, kale Jisas n+ñ n+ñ udagla. An+g g+la u, Aisaia God Manö ad+ñ ap kal+ k+ñ r+köm haga rö nöp g+la. N+pe manö an+bu kal+ k+ñ r+köm haga, “God n+pe n+bi b+ gau kal+ip gö

kale amgö we rö m+dpal;
God n+pe gö kale gas+ r+m+id aij m+dagöp.
God n+pe kal+ip ga an+bu,
kale amgö magö n+ñ aij göm,
gas+ r+m+id n+ñ aij göm, y+ip aublap,
yad g+nö kal+ip kam+ñ l+böp, a göm ga,” a ga.

Adö an+bu nöp kale Jisas n+ñ n+ñ udöl rö laga. ⁴¹ Aisaia hadame nöp manö haga an+bu, n+pe Jisas mailö aij n+pe u n+ñöm an+g haga. *

⁴² Pen Juda b+ kub gau kale magöñhalö Jisas n+ñ arö gagla; b+ kub iru n+ñbanö n+ñ n+ñ udla. Pen, b+ Peris han+ip hag yulö hon Juda magum gep ram raul m+gan u kuöyan arep rö lagnab, a göm me, Jisas n+ñ udla u waiö hagagla. * ⁴³ Jisas n+ñ udla u waiö hagagla an+bu, n+bi b+ gau hib hon haglö adö arañ, a g+ gas+ n+ñöm, an+g g+la. Pen nan n+ñön g+no God n+ñö, n+ñ aij g+nab a göm, gas+ an+bu n+ñagla. *

Jisas manö aij n+pe u nöp n+bi b+ kal+ip manö kub hagnab

⁴⁴ Pen Jisas meg magö dap ranöm haga, “N+bi b+ an y+ip n+ñ udnab u, y+ip nöp wasö, b+ y+ip hag yuö aunö n+ñ abe n+ñ udnab. ⁴⁵ N+bi b+ an y+ip amgö n+ñnab u, y+ip nöp wasö, b+ y+ip hag yuö aunö n+ñ abe amgö n+ñnab. * ⁴⁶ Yad m+ñöñ naböñ i+ i apem n+bi b+ gau kal+ip mailö n+ñbin. An+bu u, n+bi b+ y+ip n+ñ udnaböl gau, s+bon ar gau m+dagainaböl.

⁴⁷ “N+bi b+ manö yad u n+ñöm hagabin rö gagnaböl gau, kal+ip manö kub hagagnabin. Pen n+ñön: yad n+bi b+ m+ñöñ naböñ i+ i m+dpal kal+ip manö kub hagn+g auagnö; kal+ip ud kam+ñ yun+g aunö. * ⁴⁸ Pen n+bi b+ y+ip udagöm, manö yad udagnaböl gau, manö kub hagep n+ñ u, manö yad hagn+in u nöp kal+ip manö kub hagnab. ⁴⁹ N+ñön g+n+g: manö yad hagn+in u, ke n+ñem hagagn+in; Bapi y+ip hag yua u, an+g an+g hagnöm, a göp rö nöp hagn+in. ⁵⁰ Yad n+ñbin, manö n+pe u n+ñ udeinaböl u, kal+ip pör m+dep u

* 12:35: Jon 8:12 * 12:36: Ep 5:8 * 12:38: Ais 53:1 * 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Jon 9:22

* 12:43: Jon 5:44 * 12:45: Jon 14:9 * 12:47: Jon 3:17

ñinab. Anib u, manö yad hagabin u, Bapi manö anig anig rö hagdön, a göp rö nöp hagabin,” a ga.

13

Jisas bi nipe gau ma kalip ñig tik gi yua

¹ Ñin kub Pasopa ñineb ñin u rol a göm, Jisas nija, Nap nip mñonj nabon il i hag la ñin u padi ara nionm nipe ado gi Nap arep ñin u sol aua. Pen nibi bi nipe ke mñonj nabon il i midmagö li midöm, mid damöm, nip al pak löl, umöm Nap ara. ² Kijaki pen Saimon Iskariod ñi nipe Judas nip gasi ñö, Jisas nip aige gem damem bi kub gau kalip ñinabin a göm, gasi u nöd nöp niñ pi gi löm, hainö hon Jisas bi nipe gau Jisas aip Pasopa nan ñinñig asikno.

³ Jisas nipe niñöb, God nipe nan gau magorhalö ud ñimagö adö nipe la. Jisas niñöb, nipe Nap God aip midöm mñonj nabon il i apöm, midöm, hainö umöm, ado gi Nap midöp arnig ga. ⁴ Anib u, Jisas uraköm, wañij mlö kub nipe u ud juöm, raul ap an au gidan piralom, ⁵ ñig rimmnap ud cög migan ap hon göm, hanip bi nipe gau ma hon u ñig löl gi, raul pirala anibu ud tik gi yuöl gi mideia.

⁶ Jisas anig gi dam dam, Saimon Pida ma nipe ñig linam, a gö, Pida nip haga, “Bi Kub. Ne ke ma yip u ñig tik gi yunig gabon?” ö ga.

⁷ Hageia, Jisas haga, “Miñi gabin i, ne uri niñagan, pen midmön hainö niñnabon,” a ga.

⁸ Jisas anig hageia, Pida haga, “Uri aka hainö gau, ma yip u ñig tik gi yuagnabon, wasö yabil!” a ga.

Hageia, Jisas pen haga, “Ma nöp ñig tik gi yuagnabin u; bi yad midageinabon,” a ga.

⁹ Jisas anig hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub! Anig hagpan u, ma yip u nöp ñig tik gi yuagmön; ñimagö kid, nabic yad abe ñig tik gi yumon!” a ga.

¹⁰ Anig haga pen Jisas haga, “Nibi bi an ñig hadö paköp, bi anibu hañ roman nipe magorhalö ut aij midöp. Kuoyan ñig pakagnab; ma kid u nöp ñig tik gi yunab. Kale ut aij midpim; pen kale añi ap nöp ut aij midagöp,” a ga. ¹¹ Jisas haga u, nip mumug niññig geia bi anibu nip hadö nija u me, nipe haga, “Kale añi ap nöp ut aij midagöp,” a ga.

¹² Pen Jisas ma hanip u ñig tik gi yu haköm, wañij ud ju la u ud rol göm, am ka nipe au asiköm haga, “Kalöp ma ñig tik gi yubin manö il u, niñbim aka?” ga. ¹³ Anig hagöm Jisas haga, “Yip Manö Hag Ñeb Bi aka Bi Kub hagpim u, niñö hagpim. Yad Manö Hag Ñeb Bi kale abe Bi Kub kale abe midpin. ¹⁴ Anib u, yad Manö Hag Ñeb Bi kale, Bi Kub kale ma kalöp ñig tik gi yubin rö, kale u rö nöp pen pen ma ñig tik gi yumim, ma ñig tik gi yumim, gimim. ¹⁵ Yad kalöp gipin rö u niñmim, kale pen am nibi bi rimmnap kalip anig unbö rö nöp gimim a gem, kalöp adan aij anibi yambin.

¹⁶ Kalöp niñö yabil hagabin, bi wög gi ñeb bi u bi kub, bi nip abadöp bi u bi pro, midagöp; u rö nöp bi manö ud arep bi u bi kub, bi nip yua u bi pro, midagöp. ¹⁷ Nagi aij hagajin niñbim adö anibu gipe arö, kale miñ miñ ginabim.

* **13:2:** Luk 22:3; Jon 13:27 * **13:3:** Jon 3:35; 16:28 * **13:10:** Jon 15:3; 6:64,70-71 * **13:14:** Mad 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mad 10:24

18 “Kale añi ap nöp uł aij mīdagöp,’ a gajin u, kalöp magörhalö a gem hagagin. Pen yad kalöp bī yad uđpin gau niñ aij gīpin. Bī ap yīp mumug gīnig gīnab u, God Manö u kalī kīñ rīkōm hagla rö nöp gīnab. Manö añibu kalī kīñ rīkōm hagla, ‘Bī yad aip nan jīm ñöl ñīñailo u, bī kolmał rö lōm yīp gī naij ga,’ a gīla. * 19 Kalöp nōd, añig göl añig göl gīnab a gem hagabin rö, hainö añig unbö rö nöp geinab u, ‘Yad Mīđpin Rö Mīđpin’ hagpin manö añibu manö niñö, a gīmim niñ udnabim, a gem hagabin. *

20 “Yad kalöp niñö yabīł hagabin, niñi bī yad hag yunabin gau, niñi bī an an kalīp udnaböl gau, kalīp nöp udagnaböl; yīp abe udnaböl. Pen niñi bī an yīp udnaböl gau, yīp nöp udagnaböl; Bī yīp hag yuö aunö u abe udnaböl,” a ga. *

Jon Jisas niñ hag niñä, “An nöp mumug gīnab?” ö ga

21 Jisas manö añibu hagö, gasi hibur mīdmagö niñe marö yabīł gö, haga, “Kalöp niñö yabīł hagabin, kale bī ap yīp mumug gīnab,” a ga.

22 Añig hageia, hon bī niñe gau, an niñ hagab, a gun, gasi mīlō lun amgö pen pen niñno. 23 Pen Jisas bī niñe mīdmagö yabīł līmīdöp bī añibu, Jisas mīdeia söl au asi k mīdeia u me, 24 Saimon Pida bī añibu niñ amgö juju göm haga, “An niñ hagab u hag nōñ,” a ga.

25 Hageia, niñe Jisas mīdeia söl au līł gī amöm haga, “Bī Kub. Bī añibu bī an hagajan,” ö ga.

26 Hageia, Jisas haga, “Yad bred kid i ud ñig kīnanj yan rauem niñ ñinabin bī me u,” a ga. Añig hagöm, bred kid udöl mīdajīp u ñig acab yan rauöm, ud Saimon Iskariod ñi niñe Judas niñ ña. 27 Judas bred kid u udöp magö añibu nöp Seden niñe Judas yuö an niñe yan hiika. Jisas Judas niñ haga, “Niñhön gīnig gabön u, yīñid gī!” a ga. * 28 Pen hon Jisas bī niñe, niñhön gīnig Judas niñ añig hagab, a gun niñagno. 29 Judas niñe mani wadī u abad mīdmīdöp rö, hon Jisas bī niñe rīmnap gasi niñno, “Ne ammön Pasopa nan ñīñnabun rīmnap raumön,” a göm hag yuab, a gī gasi niñno; hon rīmnap pen gasi niñno, “Ne ammön niñi bī mani mīdagöp gau kalīp mani rīmnap ñīmön,” a göm hag yuab, a gī gasi niñno. 30 Pen Judas bred kid añibu udöm hōñ ara. Ram hadö sīb ga.

Bī Kub lo gīsön niñö ña

31 Judas hōñ ara niñöm Jisas haga, “Söl mīdöp God niñe gö niñi bī gau niñnaböl, Bī Ñi niñe mailö aij ke halö mīdöp. Pen Bī Ñi niñe mailö aij ke halö mīdöp u niñöm, God mailö aij niñe abe niñnaböl. * 32 Pen niñi bī kale Bī Ñi niñe niñ udeinaböl u, God mailö aij unbö ke halö mīdöp u niñnaböl. Anīb u, adīñ God gö niñi bī gau Bī Ñi niñe mailö aij unbö ke halö mīdöp u waiö niñnaböl. *

33 “Ñi mīdmagö yad gai i! Yad kalöp aip rapīn mīdageinabin. Yad areinabin, yīp aröp gai a gīmim yīp ulhai wasö niñnabim. Pen Juda bī kub gau kalīp hagpin rö, uri kalöp u rö nöp hagabin: yad arnabin u, kale armim rö lagöp. *

34 “Pen mīñi kalöp lo hain niñö ap ñabin: pen pen mīdmagö līmim. Yad kalöp mīdmagö lībin rö u, kale u rö nöp pen pen mīdmagö līmim. * 35 Pen

* 13:18: Sam 41:9 * 13:19: Jon 14:29; 16:4 * 13:20: Mad 10:40 * 13:27: Jon 13:2

* 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17; 1Jn 3:23;

pen m+dmagö leinabim u, n+bi b+ gau magöñhalö waiö n+ñaböl, kale b+ yad m+dpim,” a ga.

Jisas Pida n+ñ haga, “Jisas n+ñ n+ñagpin, a g+ñabön,” a ga

³⁶ An+g hageia, Saimon Pida haga, “B+ Kub. Gai arn+g gabön?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Yad arnabin gau ne m+ñi hain n+mön rö lagöp; pen hainö me, y+ñ hain g+ñabön,” a ga.

³⁷ Hageia, Pida haga, “N+hön g+n+g miñi nöñ hain gagnam? Nöp abadnabin; y+ñ al pak l+ñaböl u, manö m+dagöp,” a ga.

³⁸ Hageia, Jisas pen haga, “Aip umnabin a gajan manö an+bu manö n+ñö hagan aka? Nöp n+ñö yab+ñ hagabin, k+ñak+ñ hainö w+ñ alnab; nöñ nöñ ij m+hau n+gan hagnabön, ‘Yad Jisas n+ñ n+ñagpin, a g+ñabön,’ a ga.

14

Jisas n+ñe adan

¹ Pen Jisas haga, “Kale gas+ m+ñör n+ñmim p+ñ+ñ gagmim. Bapi n+ñ n+ñ udmim rö, y+ñ u rö nöñ n+ñ udmim. ² Bapi yad ram n+ñe u raul m+gan iru nöñ m+ñöp. Yad amem kau kalöp g+ñ j+n g+ñabin. Wasö u, an+g hagagbnep. ³ Yad am kau kalöp g+ñ j+n gem, apem kalöp u+ñ g+ñ dam, yad m+deinabin au kale aip seg m+deinabun. ⁴ Yad arn+g gabin adan u kale n+ñbim,” a ga.

⁵ Jisas an+g hageia, Domas haga, “B+ Kub! Ne gai arnabön u hon n+ñagpun. An+ñ u, hon aige gun adan arep n+ñjun?” ö ga.

⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad nöñ adan; yad nöñ manö n+ñö; yad nöñ kam+ñ m+dep iñ u. N+bi b+ y+ñ aunaböl gau nöñ, Bapi aunaböl. N+bi b+ y+ñ auagnaböl gau, Bapi auagnaböl. ⁷ Y+ñ n+ñ aij g+ñbep, Bapi yad u rö nöñ n+ñ aij g+ñbep. Pen uri kale Bapi hadö n+ñbim; amgö magö kale ke Bapi hadö n+ñbim.”

⁸ An+g hageia, Pilip haga, “B+ Kub! Ne Bapi han+ñ yammön, n+ñjun, hainö nan ap nöñ hag n+ñagnabun,” a ga.

⁹ Hageia, Jisas haga, “Pilip. Yad kalöp aip m+lö padö m+dainö u, y+ñ n+ñagmön an+g hagabön ar? N+bi b+ y+ñ amgö n+ñbal gau, Bapi abe hadö amgö n+ñbal. An+ñ u, ne n+hön g+n+g hagabön, ‘Bapi han+ñ yamö n+ñjun,’ a gabön? ¹⁰ Yad Bapi an+ñe dan m+dpin, Bapi an+ñ yad dan m+ñöp manö u n+ñ udagan ar? Manö kalöp hagabin u manö yad ke wasö. Pen Bapi n+ñe an+ñ yad dan m+ñöm gö hol apil m+hau wög n+ñe nöñ gabul me u. ¹¹ An+ñ u, yad Bapi an+ñe dan m+dpin, Bapi an+ñ yad dan m+ñöp manö u, manö n+ñö a g+mim n+ñ udbep. Pen manö hagnabin u n+ñ udagnabim u, Bapi gö hol apil m+hau nan gagep gau gabul u gas+ n+ñmim, ‘N+ u Bapi an+ñe dan m+ñöp, Bapi N+ n+ñe an+ñ dan m+ñöp u me, an+g gabil,’ a g+mim n+ñ udmim.”

¹² “Yad kalöp n+ñö yab+ñ hagabin, n+bi b+ y+ñ n+ñ udnaböl gau, yad nan gagep g+ñpin gau, kale abe u rö nöñ g+ñaböl. Pen yad Bapi arnabin rö, kale unbö rö nöñ gagnaböl; kale ke yab+ñ g+ñaböl. ¹³ Pen kale b+ yad m+dpim rö, hib yad u hagnabin, nan n+hön n+hön hag n+ñnabim u, Bapi mailö aij ke halö m+ñöp u n+ñöl, a gem, hagnabin rö g+ñabin. ¹⁴ An+ñ u me, nan n+hön n+hön hib yad u hagnabin hag n+ñnabim u, hagnabin rö g+ñabin,” a ga.

* **14:3:** Jon 12:26 * **14:6:** Jon 11:25; Ro 5:1-2 * **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * **14:10:** Jon 12:49 * **14:11:** Jon 10:38 * **14:12:** Mak 16:19-20 * **14:13:** Mad 7:7; Jon 15:16

Jisas haga, "Yad kalöp Ana Ut u yunabin," a ga

¹⁵ "Kale yip midmagö leinabim u, kalöp hagpin rö nöp ginabim. * ¹⁶ Kale anig geinabim u, yad pen Bapi nip hagnö, nipe kalöp B+ A+ Ba Gep u yuö apöm, kalöp aip pör pör nöp midöm, yad kalöp gi ñim+din rö, nipe kalöp u rö nöp gi ñinab. * ¹⁷ B+ A+ Ba Gep nipe Ana manö ninjö nöp hag ñab u. Nipe God nipe b+ aigale b+ rö midöp manö ninjö an+bu hag ñab. Nibi b+ minönj naböj il i gau B+ A+ Ba Gep nip amgö ninjagpal; nipe b+ aigale b+ rö midöp u ninjagpal. Anib u, nip ninj udöl rö lagöp. Pen miñi B+ A+ Ba Gep nipe kalöp aip midöp; pen hainö anj kale danj mideinab. Anib u, kale nip hadö ninjbim. * ¹⁸ Yad umem, kalöp ñi nap midagöp rö böj nöp arö gagnabin; yad kalöp ado gi aunabin. ¹⁹ Söl midöp, nibi b+ minönj naböj il i midpal gau yip ninjagnaböl pen kale yip ninjabinim. Yad kam+inj mideinabin rö, kale u rö nöp kam+inj mideinabim. ²⁰ Ñin an+bu yad Bapi yad anj nipe danj midpin manö hagnö il u ninj aij ginabim. Pen kale yip anj danj midpin, yad kalöp anj danj midpin il u u rö nöp ninj aij ginabim. * ²¹ Nibi b+ manö yad hagpin u ninj udöm, hagpin rö nöp hain gipal gau, yip midmagö löm me, anig gipal. Pen nibi b+ yip midmagö libal gau, Bapi yad kalip u rö nöp midmagö linab; yad u rö nöp kalip midmagö lem, yad b+ aigale b+ rö midpin kalip yamnö, kale yip ninj aij ginaböl," a ga.

²² Jisas anig hageia, Judas (Judas nip mumug ninja u wasö, Judas ke ap) nipe Jisas nip haga, "B+ Kub. Nihön ginig ne b+ aigale b+ rö midpan u hanip b+ nöp yamnabön, pen nibi b+ minönj naböj ke ke gau nöp ninj udagpal gau kalip yamagnabön?" ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, "Nibi b+ an yip midmagö linab u, manö hagpin u udöm hagpin rö nöp ginab. Bapi yad nip midmagö löm, hol apil nip apul, nip aip mideinabun. ²⁴ Nibi b+ an yip midmagö lagnab u, manö hagpin u udöm hagpin rö gagnab. Pen yad manö hagnö ninjbim u manö yad ke wasö; Bapi yip hag yuö aunö u, manö nipe me. *

²⁵ "Yad kalöp aip midpin ñin i me, manö anibi hag ñaj+n. ²⁶ Yad arnabin pen Bapi nipe B+ A+ Ba Gep u, Ana Ut u, yuö apöm wög yad gipin rö ginab. Ana Ut u nipe kalöp aip midöm manö aij u magöñhalö hag ñi aij göm, kalöp gas+ aij ñö, kale yad manö nihön nihön hagpin gau magöñhalö gas+ ninjöl gi mideinabim. ²⁷ Yad arnabin pen kale agam+ij mid aij g+mim midaimim. Manö an+bu nibi b+ minönj naböj il i gau y+har+inj hagpal rö hagagabin. Yad ke apem ginö, nibi b+ agam+ij mid aij göl rö löp. Anib u ninjem yad kalöp hagabin, agam+ij mid aij g+mim midaimim. Anib u, hibur gas+ midmagö m+ijör ninjmim p+ñinj gaggim.

²⁸ "Yad amem ado gi aunabin, a gaj+n u ninjmim, kale ai ginig hibur gas+ midmagö m+ijör ninjöl gi midpin? Kale yip midmagö libep u, Jisas amöm Nap God aip midnig gab, a g+mim, miñ miñ göl gi midaiibep. Ai ginig: nipe yad rö wasö; Bapi nipe B+ kub. * ²⁹ Anib u, kalöp arik aragin magö i, kalöp nöd hagabin me u; hainö areinabin, gas+ gau ulhai ninjagnabim; manö hagpin u ninj udnabim. * ³⁰ Nibi b+ minönj naböj il i yip ninj udagpal gau kalip kinj rö abad midöp b+ naj an+bu auab u me, yad kalöp aip manö milö kub hag mideinam rö lagöp. Pen b+ naj an+bu yip gi naj ginabin a gab

* **14:15:** Jon 15:10; 1Jn 5:3 * **14:16:** Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7 * **14:17:** Jon 16:13 * **14:20:** Jon 17:21-23 * **14:24:** Jon 7:16 * **14:28:** Jon 20:17 * **14:29:** Jon 13:19

u, klō nīpe mīdagöp. ³¹Yad Bapi yad mīdmagö lībin u, nībi bī gau nīñöl a gem, Bapi yīp hagöp rö nöp magōñhalō gabin.

“Pen uri aube hadō arun,” a ga.

15

Jisas nīpe ke nagī wain rö, nībi bī nīpe gau nagī lö lö gau rö

¹Jisas manō hagöm haga, “Yad me nagī wain u; Bapi yad me bī wög nabön nap nībö u. ²Lō kīd yad ap magö pīlagnab u, Bapi nīpe lö kīd anību rīb yunab. Pen lö kīd pīlnab u, hainō magö iru nöp pīlnab a göm, nīpe rīb gī dō gī aij gīnab. *

³“Yad kalöp manō aij hag nīnō nīñbim rö, kale hadō uī aij rö mīdpim. ⁴Yīp an dan mīdaimim; yad kalöp an dan mīdeinabin. Lö kīd gau, il halō jīm nīl mīdöm nöp, magö pīlnab; ke nöp mīdöm magö pīlagnab. Anīb unbō rö nöp, kale yīp jīm nīl mīdageinabim u, magö rīmnab pīlagnab.

⁵“Yad me nagī wain u, kale me pīñ lö gau. Nībi bī an an yad aip jīm nīl mīdeinaböl gau, magö iru nöp pīlnaböl; pen kale ke halō nöp mīdeinabim u, nan ap gagnabim. ⁶Anīb u, nībi bī an yīp an dan mīdageinab u, nagī lö rīb gī dō gīlö il yan lugöm mīlep gīnab rö u mīdeinab; nagī lö anīb gau ud dam laulō innab. * ⁷Pen kale yīp an dan mīdmim, manō magö yad an kalöp dan nīñ udöl gī mīdeinabim u, nan nīhön nīhön hag nīñnabim u, Bapi hagnabim rö gīnab. ⁸Kale nan magö iru nībanō pīlnab u, nībi bī yad nīñö yabīl mīdeinabim. Anīb u, nībi bī gau kale nīñöm, Bapi yad Bī mailō aij ke halō mīdöp u nīñnaböl. *

⁹“Bapi yīp mīdmagö yabīl löp rö, yad kalöp u rö nöp mīdmagö yabīl lībin. Anīb u, kale yīp cīg göl gī nöp mīdaimim, nīñem yad kalöp mīdmagö löl gī mīdeinabin. ¹⁰Yad Bapi manō nīpe u hain gīnō, yīp mīdmagö löl gī nöp mīdöp. Anīb unbō rö nöp, kale manō yad u hain geinabim u, yad kalöp mīdmagö löl gī nöp mīdeinabin. *

¹¹“Manō kalöp hagabin anībi, yad ai gīnīg gem hagabin? Yad mīñ mīñ yabīl gīpin rö, kale u rö nöp mīñ mīñ yabīl gīmim, a gem, manō anībi hagabin. ¹²Yad pen kalöp manō klō ap hagnabin: yad kalöp mīdmagö yabīl lībin rö u, kale abe u rö nöp pen pen mīdmagö yabīl līmim. * ¹³Bī ap nīpe bī nīñeb nīpe gau gasī nīñöm kalīp a göm umnab u, bī anību bī nīñeb nīpe mīdmagö yabīl löm me, anīg gīnab. * ¹⁴Yad hagnabin rö gīnabim u, kale bī nīñeb yad mīdeinabim. * ¹⁵Pen uri yad kalöp bī wög gī ñeb yad hagagabin; kalöp bī nīñeb yad hagabin. Bī wög gī ñeb gau, bī abad mīdep kale, nan kale adō u nīñagpal. Pen yad Bapi manō nīhön nīhön yīp hag nīb u, kalöp waiö hag nībin rö, kalöp bī nīñeb yad hagabin. ¹⁶Kale yīp udun a gīmim gagpe; yad me kalöp udnam a gem kalöp udnō. Kale arammim, nan magö iru nöp, nan magö pör pör nöp mīdeinab u pīlnīm a gem, kalöp wög anību hag lībin. Kale anīg geinabim u, Bapi nīp hib yad hagnim, nan nīhön nīhön hag nīñnabim u, hagnabim rö kalöp nīnab.

¹⁷“Yad kalöp manō klō hagem hagabin, pen pen mīdmagö līmim,” a ga.

*

* 15:2: Mad 3:10 * 15:6: Mad 7:19; 13:42 * 15:8: Mad 5:16 * 15:10: Jon 14:15 1Jn 2:5
* 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16 * 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34

Nibi bi m:nöŋ naböŋ il i gau, kale Jisas nibi bi kalip mulu kal n:ŋbal

¹⁸ Jisas bi nipe gau kalip manö r:mnap halö hagöm haga, “Nibi bi m:nöŋ naböŋ il i kalöp mulu kal n:ŋnaböl u, gasi kub anibu n:ŋagmim; Jisas nip nöd mulu kal n:ŋla rö, hanip gaböl, a g:mim gasi u n:ŋmim. ¹⁹ Kale nibi bi m:nöŋ naböŋ il i yip n:ŋ udagpal gau rö m:daibep u, kalöp, nibi bi hon a göm, ud m:dmagö l:blap. Kalöp udagnö n:n u, m:nöŋ naböŋ il i gasi n:ŋbal rö gasi n:ŋmidim u pen kalöp udnabin a gem udnö bi yad m:dpim. Anib u me, nibi bi m:nöŋ naböŋ il i kalöp mulu kal n:ŋbal. * ²⁰ Pen nöd kalöp manö hagnö u hauŋ gagmim: ‘Bi wög gi ñeb bi u bi kub, bi nip abad m:dpöp bi u bi pro, m:dagöp.’ Anib u, nibi bi gau r:mnap yip gi naij g:pal rö, nibi bi gau r:mnap kalöp u rö nöŋ gi naij g:naböl; pen nibi bi gau r:mnap manö yad n:ŋ udöm hain g:pal gau rö, nibi bi gau r:mnap manö kale hag n:nabim u u rö nöŋ udöm hain g:naböl. * ²¹ Kale bi yip yuö aunö u nip n:ŋagpal rö, kale bi yad m:dpim u n:ŋöm, kalöp gi naij g:naböl.

²² “Yad apem kalip manö aij hagagbnep u, nan si nan naij göm manö kub yab:ŋ udagblap. Pen yad apem kalip hag n:ŋ aij g:nö rö, adan kale arep ap m:dagöp; kale nan si nan naij g:pal u hadö n:ŋbal, pen uri kale u rö nöŋ nan si nan naij n:ŋebir gaböl. ²³ Pen yip mulu kal n:ŋbal rö, yip nöŋ wasö, Bapi nip abe mulu kal n:ŋbal. * ²⁴ Yad kalip aip m:dem, nan gagep gau gagbnep u, nan si nan naij göm manö kub yab:ŋ udagblap. Pen yad apem nan gagep gau g:nö yip mulu kal n:ŋbal rö, Bapi yad abe nip mulu kal n:ŋbal u me, manö kub anibu udnaböl.

²⁵ “G:pal anibu, Depid nipe God Manö au Juda kai lo hon a g:pal manö r:mnap kal:ŋ k:ŋ r:köm haga rö nöŋ g:pal. Nipe manö anibu kal:ŋ k:ŋ r:köm haga, ‘Manö il m:dpö wasö, yip y:har:ŋ nöŋ mulu kal n:ŋbal,’ a ga. *

²⁶ “Pen yad am Bapi nip hagnö, nipe pen Bi Aŋ Ba Gep u nip yuö, apöm kalöp abad m:deinab. Ana manö n:ŋö nöŋ hag n:ŋab u, yad bi aigale bi rö m:dpin u, kalöp gasi n:ŋ, n:ŋnabim. * ²⁷ Pen kale yad aip pör ajm:dim u rö, kale abe arammim nibi bi gau kalip, yad aigale bi rö m:dpin manö u hag n:ŋbe aran,” a ga.

16

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad kalöp manö hagpin anibi, n:ŋ aij g:mim me, hainö n:ŋön gö, yip arö g:mim ap lug pakagnabim, a gem hagpin.

² Pen kalöp Juda magum gep ram gau hag höŋ yuöm, ‘Kuöyan auagmim,’ a g:naböl. Pen anibu nöŋ wasö; hainö kalöp al pak l:nig g:naböl u, anig g:nabun God nip aij g:nab a gi gasi n:ŋnaböl. * ³ Anig g:naböl u, Bapi hol apil n:ŋagpal rö, anig g:naböl. * ⁴ Yad kalöp nöd, anig göl anig göl g:nab a gem manö hagaj:n anibu, hainö anig unbö rö nöŋ geinab u, Jisas hanip anig g:nab a ga rö nöŋ gab a g:mim n:ŋnabim a gem, kalöp manö anibi hagabin.

Jisas, “Ana Uŋ aunab,” a ga

“Pen nöd yad kale aip m:dm:dim rö, kalöp manö anibu nöd hagagnö. ⁵ M:ñi Bi yip yuö aunö u ado gi arabin pen kale bi ap yip, ‘Gai arabön?’ ö göm, hag n:ŋagab. ⁶ Manö yad anibi n:ŋmim, m:dmagö kalöp u biŋ n:ŋ, gasi m:lö n:ŋnabim. ⁷ Pen kalöp n:ŋö hagabin, yad areinabin u, kalöp aij

* 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Sam 35:19; 69:4
* 15:26: Jon 14:26 * 16:2: Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21

gɨnab. Pen nɨhön: yad aragnabin u, Bɨ Aɿ Ba Gep u kalöp auagnab; pen yad areinabin u, yad nɨp hag yunö, kalöp aunab. * 8 Nɨpe apöm, nɨbi bɨ mɨnörj naböj il i mɨdpal gau kalɨp gasɨ klö ñö, kale nan si nan naij göm gac halö mɨdpal il u nɨjöm, kale aige göm kamɨj aij mɨdeinaböl il u nɨjöm, God kalɨp manö kub hagnab il u nɨjöm, nɨjnaböl. 9 Anɨb u, yɨp nɨj udagpal rö, Bɨ Aɿ Ba Gep u kalɨp nan si nan naij gep il u yɨjg göl hag ñöm, ‘Gac halö mɨdpim,’ a gɨnab. 10 Yad am Bapi aip mɨdeinabin nɨjöm kale yɨp nɨjnagnaböl rö, Bɨ Aɿ Ba Gep u nɨbi bɨ gau kalɨp kamɨj aij mɨdep il u yɨjg göl hag ñöm, ‘Gac halö mɨdpim,’ a gɨnab. 11 Pen nɨbi bɨ mɨnörj naböj il i yɨp nɨj udagpal gau kalɨp kin rö abad mɨdöp bɨ naij anɨbu, God nɨpe nɨp manö kub hadö haga rö, Bɨ Aɿ Ba Gep u, Seden nɨbi bɨ nɨpe gau u rö nöp manö kub nɨjnaböl, a gɨnab. *

12 “Manö yad iru nöp mɨdöp pen manö anɨb gau mɨñi udmim rö lagöp.

* 13 Pen Ana nɨpe aueinab u, God nɨpe bɨ aigale bɨ rö mɨdöp manö nɨjö anɨbu magöñhalö kalöp hag ñɨ aij gɨnab. Manö nɨpe adö rɨmnab ke udöm hagagnab; manö apdi nɨjnab manö anɨbu nöp hag ñöl gɨ, hainö gɨnab manö adö u kalöp hag ñɨnab. 14 Manö yad u udöm, kalöp hag ñɨnab. Nɨpe anɨg gö, nɨbi bɨ gau mailö aij ke yad u nɨjnaböl. 15 Pen Bapi nan nɨpe nɨhön nɨhön mɨdöp gau, magöñhalö nan yad mɨdöp. Anɨb u me hagpin, ‘Ana nɨpe manö yad u udöm, kalöp hag ñɨnab,’ a gɨpin.

16 “Yöp magö ap mɨdöp, yɨp nɨjnagnabim; pen hainö yöp magö ap mɨdmim, yɨp kauyan nɨjnabim,” a ga. *

17 Jisas anɨg hageia, bɨ nɨpe gau kale ke nöp hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap mɨdöp, yɨp nɨjnagnabim; pen hainö yöp magö ap mɨdmim, yɨp kauyan nɨjnabim,’ a göp u, manö anɨbu il nɨhön mɨdöp? Pen manö ap hagöp, ‘Yad Bapi arnabin,’ a göp u, nɨhön manö hagöp?” ö gɨla. 18 Anɨg hagöm, kale pen hag nɨj pen hag nɨj göm hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap’ a göp u, nɨhön gɨnɨg göm hagöp? Hagöp u hon il ap nɨjnagpun,” a gɨla.

19 Anɨg hagöm, Jisas nɨp hag nɨjnɨg geila, nɨpe ke nɨjöm haga, “ ‘Yöp magö ap mɨdöp, yɨp nɨjnagnabim; pen hainö yöp magö ap mɨdmim, yɨp kauyan nɨjnabim,’ a gɨpin manö u nɨjmim me, pen pen hag nɨjnabim ar? 20 Yad kalöp nɨjö yabɨɿ hagabin, nɨbi bɨ mɨnörj naböj il i yɨp nɨj udagpal gau, nan kale ke gau nöp gasɨ nɨjöm mɨñ mɨñ gɨnaböl; pen kale mög gö mɨtörj göl gɨ mɨdeinabim. Mɨtörj gɨ mɨdeinabim pen hainö kale kauyan mɨñ mɨñ yabɨɿ gɨ mɨdeinabim. 21 Nɨbi ap ñɨ pai ñɨjö nɨjöl gɨ, ilön kub udöp, pen hainö ñɨ pai rɨk dap löm, magö u nöp nɨpe ñɨjnag gɨsön ram mɨnörj aui auub u nɨjöm, ilön mab u haut göm, mɨñ mɨñ göl gɨ nöp mɨdeinab. 22 Kale unbö rö, mɨñi mɨdmagö ilön kale abe bɨg ñöl mɨdöp pen yɨp kauyan nɨjmim, mɨñ mɨñ yabɨɿ gɨnabim. Nɨbi bɨ rɨmnab apöm mɨñ mɨñ gep kale u udagnaböl.

23 “Ñɨn hain anɨbu, kale nan ap yɨp hag nɨjnagnabim. Kalöp nɨjö yabɨɿ hagabin, Bapi nɨp hib yad hagnim hag nɨjeinabim u, hagnabim rö gɨnab. *

24 Kale nöd Bapi nɨp hagnim, hib yad hagnim, nan ap hag nɨjnagpim. Pen mɨñi, hib yad hagnim hag nɨjbe, hag nɨjnabim rö nöp gɨnab nɨjöm kale mɨñ mɨñ yabɨɿ gɨnabim.

* 16:7: Jon 14:16 * 16:11: Jon 12:31 * 16:12: 1Ko 3:1-2 * 16:16: Jon 14:19 * 16:23: Mad 7:7

25 “Bapi manö nıpe adö u hagem, pör manö ba gau lem hagpin u pen mîñi söl mîdöp, manö anıbu rö hagagnabin; waiö nöp hagnabin. 26 Ñın anıbu auö, Bapi nıp hag nıñnabim u, hib yad hagnabin hag nıñnabim. Pen hib yad hag nıñnabim u, yad ke Bapi hag nıñnabim adö u hagagnabin, wasö; kale ke hib yad hagnabin Bapi hag nıñnabim u, nıñnab. 27 Pen nıñnab: Bapi nöp yıp uön auno u nıñ udmim, yıp mîdmagö lıbim u me, nıpe ke kalöp mîdmagö löp. * 28 Bapi aip mîdul arö gem mîñnab nıñnab öñ i auno; mîñi mîñnab nıñnab öñ i arö gem kauyan Bapi mîdöp u mem aip mîdeinabul,” a ga.

29 Jisas anıg hageia, bı nıpe gau hagla, “Mîñi manö ba gau limön hagagabön; waiö yabı hagabön. 30 Uri hon nıñnabun, ne manö gau magöñhalö hadö nıñnabun. Nıbi bı rımnab manö hag nıñnab kale mîdeinab u, nöp hag nıñnab magö u, ne ke nıñnab kalıp hag nıñnabön. Gıpan anıbu hon nıñnabun, ne God aip mîdmön auna,” a gıla.

31 Anıg hageila, Jisas haga, “Anıb u, ‘Hon uri nıñnabun,’ a gı gası nıñnabim ar? 32 Söl auab — pen mîñi hadö auöp I — yıp arö gıñnab kale ram ke ke arbe, yad ke halö mîdeinabin. Pen yad ke halö mîdageinabin; Bapi mîdöp rö, aip mîdeinabul. *

33 “Pen kalöp manö hag nıñnab anıbi, yad anıñnab nöp mîdmim, agamıñnab mîd aij gıñnab a gem hag nıñnab. Mîñnab nıñnab öñ i mîdım rö, kalöp mıñnab nıñnaböl. Pen gası halö mîdaimim, nan nıñnab nıñnab mîñnab nıñnab öñ i kalöp gıñnab u, yad klö anıbu magöñhalö ud rala mıgan yad u hadö lıbin,” a ga. *

17

Jisas Nap nıp sabe ga

1 Jisas manö anıbu hag pıs göm, kumi kabö lanı nıñnab haga,

“Bapi. Ñın yıp hagna u mîñi auöp. Anıb u, ne gıñnab, nıbi bı gau nıñnaböl, yad Ñıñnab ne mailö aij unbö ke halö mîdım; pen yad Ñıñnab ne gıñnab, kale nıñnaböl, ne Bapi mailö aij unbö ke halö mîdım. 2 Nıñnab gıñnab: yıp ke hagna rö, nıbi bı gau gau magöñhalö abad mîdem, nıbi bı yıp hag lına gau kalıp udem, kamıñnab pör mîdep magö u kalöp nıñnabın. 3 Nıbi bı kale, ne God nıñnab anıñnab nöp mîdım u nıñnab, yıp Jisas Krais yuna u nıñnaböl nıbi bı gau, pör pör nöp kamıñnab mîdeinaböl. * 4 Wög yıp ram mîñnab öñ i hagna u, gı damem gı hıknab u me, nıbi bı mîñnab nıñnab öñ i mîdım kale nıñnab, ne Bıñnab aij unbö ke mîdım. * 5 Pen Bapi. Mîñnab ne gıñnab, nöd ram mîñnab gı laglo nıñnab u, hol apıl mailö aij unbö ke halö mîdailo u rö, uri kuöyan anıb unbö rö nöp mîdeinabul. *

Jisas bı nıpe gau a göm Nap nıp sabe ga

6 “Nıbi bı mîñnab nıñnab öñ i gau rımnab yıp nıñnab. Nıbi bı anıb gau, kale nıbi bı ne mîdeila u pen yıp nıñnab. Ne aıgale bı rö mîdım u kalıp hag nıñnab. Yad manö aij ne kalıp hag nıñnab, kale nıñnab udöm, hagöp rö nöp gıñnab. 7 Uri kale hadö nıñnab, yad nan nıñnab gıñnab gau, yad ke gagıñnab. Kale nıñnab nan nıñnab ne yıp nıñnab u nöp udem kalıp nıñnabın. 8 Manö nıñnab nıñnab yıp hagna u, kalıp hag nıñnab nıñnab udım. Anıb u, yad nöd ne aip mîdmıdul, ne yıp hag yıp mîñnab nıñnab öñ i auno manö u, nıñnab udım.

* 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mad 26:31,56 * 16:33: Jon 14:27; Ro 5:1; 1Jn 5:4 * 17:3: 1Jn 5:20 * 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1

9 “Kalip nöp sabe gabin. Nibi bi m+nöñ naböñ il i nöp n+ñlö mulu lugöp gau sabe gagabin. Nibi bi yip hagna gau nöp, nibi bi ne midpal rö, nöp sabe gabin. 10 Nibi bi yad gau ke, nibi bi ne gau ke wasö, nibi bi hol apil aipen midpal me. Kale gipal anibu n+ñöm, nibi bi r+mnap gau n+ñbal, yad bi mailö aij ke halö midpin. 11 Pen uri yad midpan u n+nabin rö, kale ke halö mideinaböl. Bapi U! Ne klö ke halö midpan rö, yip hagaina yad u rö nöp midpin. Hib klö ke yabi! ne u udmön, kalip rarö raumön, hol apil jim ñöl midpul rö, kale anib unbö rö nöp jim ñöl midaiöl. 12 Yad kalip aip midem, hib ne klö anibu yip ñ+na u udem, kalip rarö rauem abad mid aij gipin. Bi ap ur gagöp. God Manö kal+ klñ r+köm, bi ap böñ nöp ap lug paköm ilön kub udnab a g+la rö, bi anibu nöp ur ga. Ga anibu, God Manö nöd kal+ klñ r+kla rö nöp ga. *

13 “Pen ne midpan au n+nig gabin rö, m+ñi ulep magö ap m+nöñ naböñ il i midnabin u, kale n+ñ midlö n+ñöl gi, nöp manö anibi hagabin. Anib u, yad m+ñ m+ñ yabi! gabin rö, kale u rö nöp m+ñ m+ñ yabi! göl. 14 Manö aij ne u kalip hag ñ+nö n+ñ udpal rö, nibi bi m+nöñ naböñ il i gau kalip mulu kal n+ñbal. Yad nibi bi m+nöñ naböñ il i gasi n+ñbal rö gasi n+ñagpin rö, kale u rö nöp nibi bi m+nöñ naböñ il i gasi n+ñbal rö gasi n+ñagpin rö. Anib u me, nibi bi m+nöñ naböñ il i kalip mulu kal n+ñbal. 15 Pen kalip m+nöñ naböñ il i nibö dam ne midpan au ud aru, a gem hagagabin; kalip m+nöñ naböñ il i abad midaimön, Seden kalip gi naij gagan, a gem hagabin. * 16 Yad nibi bi m+nöñ naböñ il i gasi n+ñbal rö gasi n+ñagpin; kale u rö nöp nibi bi m+nöñ naböñ il i gasi n+ñbal rö gasi n+ñagpal. 17 Manö ne u, manö n+ñö nöp anibu, kalip hag ñ+mön, kale ut midnaböl. 18 Ne yip nibi bi m+nöñ naböñ il i midpal an gau yuna rö, yad kalip u rö nöp nibi bi m+nöñ naböñ il i midpal an gau yubin. * 19 Wög n+hön n+hön yip ñ+ban u, yad gi haknabin. Yad anig gabin u, bi yad gau kale yip n+ñöm, wög kale n+hön n+hön mideinab u, kale u rö nöp gi haklan a gem, gabin.

Jisas nibi bi nipe gau magöñhalö a göm, nap nip sabe ga

20 “Yad nöp sabe gabin i, bi uri hagajin kalip nöp sabe gagabin; kale manö hag ñ+lö, nibi bi gau manö kale n+ñ udöm, yip n+ñ udnaböl gau, kalip abe sabe gabin. 21 Bapi, ne yad an dan midpan, yad nöp an dan midpin. Hol apil jim ñöl midpul rö, kale magöñhalö anib unbö rö nöp hol apil aip jim ñöl midaiöl. Anig ginab u, ne nöp yip hag yuö aunö u, nibi bi m+nöñ naböñ il i midpal gau n+ñ udöl. 22 Hol apil jim ñöl midpul rö, kale u rö nöp jim ñöl midaiöl, a gem, ne mailö aij unbö ke yip ñ+na u, yad pen kalip abe u rö nöp ñ+bin. * 23 Anib u, ne yad an dan midpan rö, yad kalip an dan midnö me, kale jim ñöl yabi! midaiöl. Anig gö me, nibi bi m+nöñ naböñ il i gau n+ñnaböl, ne nöp yip yuö aunö n+ñöm ne yip midmagö l+ban rö, kalip u rö nöp midmagö l+ban.

24 “Bapi! Yip aij göp u, nibi bi yip ñ+ban gau, am yad mideinabin au aip midöm, m+nöñ naböñ gi laglo ñ+n u, yip midmagö l+mön mailö aij unbö ke yip ñ+na u n+ñöl.

25 “Bapi! Ne me bi asiñ midagöp! Nibi bi m+nöñ naböñ il i gau kale nöp n+ñagpal. Pen yad nöp n+ñbin. Nibi bi yad gai i ne nöp yip yuö aunö u, n+ñbal. 26 Ne aigale bi rö midpan u, yad kalip hag ñ+nö. Pen hainö u rö nöp, ne aigale bi rö midpan u yad kalip hag ñ+ aij g+nabin. Anig gem, yad

ke kalip an dan midnö, ne yip midmagö lıban rö nıj aij göm, kale u rö nöp pen pen midmagö löl," a ga.

18

Jisas nıj ud sısı lıla

(*Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

¹ Jisas Nap nıj sabe gı pıs göm, bı nıpe gau aip ñıg pro Kidron juöm, böj lödan amöm, mab olip wög adıj u arla. ² Mab olip wög adıj anıbu Jisas bı nıpe gau aip pör am magum gımidal rö, Judas bı Jisas nıj mumug nıjıg geia u, mıgan anıbu nıj aij ga. ³ Perisi bı gau abe, bı God nıj nan sabe gep bı kub gau abe, Judas nıj hageila, nıpe am ami bı rımnıp uł göm, God sabe gep ram polisman rımnıp uł göm, dam Jisas mıdeia au amjaka. Kale pen pen alep nan rımnıp udöm, hapö rımnıp lam rımnıp lau udöm, aueila. ⁴ Jisas nıj nan nıhön gıng ga u nıja u me, aueila u amöm haga, "An nıj ulhai nıj ajabim?" ö ga.

⁵ Hageila hagla, "Jisas, bı Nasared nıbö u," a gıla.

Hageila, Jisas haga, "Bı anıbu me yad i," a ga. Pen magö anıbu, bı nıj mumug nıja u, Judas, kale aip anıb au mıdeia. ⁶ Pen Jisas, "Bı anıbu me yad i," a gö, kale jöl adö Hı gı amöm gı dam pak la.

⁷ Jisas pen kalıp kauyan haga, "An nıj ulhai nıj ajabim?" ö ga.

Hageila hagla, "Jisas, bı Nasared nıbö u," a gıla.

⁸ Hageila, Jisas haga, "Kalöp midö nöp hagpin, 'Bı anıbu me yad i.' Yıj ulhai nıj ajpim rö, bı gai i kalıp arö gıpe aröl," a ga.

⁹ Ga anıbu, Jisas nöd Nap nıj haga rö nöp ga. Nıpe Nap nıj haga, "Bapi. Bı yıj ñına gau, aıj ap ur gagöp," a ga. *

¹⁰ Pen magö anıbu nöp, Saimon Pida ru mlö kíd daua u tıj gı udöm, bı ap nıj rımid yıjıg lau böj nöp rıb gı dö gı yua. Bı anıbu hib nıpe Malkas. Nıpe God nıj nan sabe gep bı kub yabıl u nıj bı wög gı ñeb nıpe u midmidöp.

¹¹ Pida anıg geia, Jisas haga, "Ru mlö kíd udpan kuöyan lö aran! Ne Bapi ñıg ası yıj ñöb u nıjagnabin a gımon nıjban ar?" a ga. *

Jisas ud Anas mıdeia au arla

¹² Jisas anıg hagö nıjöl gı, ami bı gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nıj ud sısı löm, nagı lı pıdörj göm, ¹³ kale nöd Jisas dam Anas mıdeia au arla. Bı Anas anıbu, Kaiapas nıma nıpe. Kaiapas me, mı aıj anıbu, God nıj nan sabe gep bı kub yabıl wög u hag lıöl, wög gı mıdeia. ¹⁴ Kaiapas nıpe me nöd Juda bı manö ud asıkep kalıp haga, "Bı aıj ap umö hon magöhalö kamıj arnabun u aij," a ga. *

Pida, "Jisas nıj nıjagpin," a ga

(*Mad 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Pen Jisas nıj anıg göm, dam Anas ram u areila nıjöm, Saimon Pida aip, yad Jon aip, holmıj hain hain arlo. Bı God nıj nan sabe gep bı kub yabıl u yıj nıj aij ga rö, yad amem böj nöp ram nıpe manö kub hagmidal waryö raul yan arnö; ¹⁶ pen Pida nıpe höj löyan adö mıdeia. Yad pen ado gı apem, nıbi ajöj il abad mıdeia u nıj hagem, Pida nıj uł gı waryö raul yan arlo. ¹⁷ Pen nıbi ajöj il abad mıdeia u, Pida nıj haga, "Ne u rö nöp Jisas bı nıpe ap ar?" a ga.

* 18:9: Jon 17:12 * 18:11: Mad 26:39 * 18:14: Jon 11:49-51

Hageia, Pida haga, “Yad wasö,” ga.

¹⁸ Pen Kaiapas n̄p wög ḡi ñeila b̄i gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, kal̄ip ȳgön gö, mab b̄ic run magö aṅ an̄b au p̄bõṅ m̄deia, uraköl mali m̄deila. Pida n̄p u rö nöp ȳgön gö, ap aṅ an̄b au se göl, kal̄ip aip mab mali m̄deia.

Anas Jisas n̄p manö hag n̄iṅa

(Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Pen Anas, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄t̄ nöd m̄dm̄döp u, Jisas n̄p hag n̄iṅa, “N̄ibi b̄i ne n̄ibi b̄i an? Ne manö n̄ihön n̄ihön n̄ibi b̄i ne hag ñ̄ban?” a ḡi n̄iṅa. ²⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Yad manö r̄imnap pi gem hag ñ̄agnö; b̄i kale gau n̄iṅ m̄dlö n̄iṅöl ḡi, Juda magum gep ram gau abe, God sabe gep ram u abe, pör waiö hag ñ̄bin. ²¹ An̄b u, n̄ihön ḡin̄ig ȳp manö hag n̄iṅabõn? N̄ibi b̄i manö hagnö n̄iṅ m̄deila r̄imnap daumim hag n̄iṅmim. Manö n̄ihön n̄ihön hagnö u n̄iṅbal me,” a ga.

²² Jisas an̄ig hageia, God sabe gep ram abad m̄dm̄döp polisman ap, n̄p alaun u paköm haga, “N̄ihön ḡin̄ig b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄t̄ u n̄p manö an̄bu rö hagabõn?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Yad manö piral ap hagpin a ḡimön, manö piral hagpin an̄bu n̄ibi b̄i gai i kal̄ip waiö hag ñ̄mön. Pen manö n̄iṅö hagpin u, ne n̄ihön ḡin̄ig ȳp pakajan?” ö ga.

²⁴ Jisas n̄p naḡi l̄i r̄ib̄ik ḡila rö m̄dö n̄iṅöl ḡi, Anas hagö kale Jisas n̄p dam, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄t̄ hain̄ n̄bö u, Kaiapas, ud arla.

Pida kuöyay, “Jisas n̄p n̄iṅagpin,” a ga

²⁵ Pen Pida n̄ipe an̄ig uraköl ḡi m̄döm mab mali m̄dö n̄iṅöl ḡi, b̄i r̄imnap n̄p hagla, “B̄i an̄bu b̄i ap me ne i ar?” a ḡila.

Hageila, Pida hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. ²⁶ Pen b̄i au Pida r̄im̄d r̄ib̄ ḡi dö ga u, b̄i r̄id̄ik lö lö n̄ipe ap God n̄p nan sabe gep b̄i kub u n̄p wög ḡi m̄deia. N̄ipe apöm, Pida n̄p haga, “Yad nöp n̄iṅbin, ne b̄i an̄bu aip mab olip wög ad̄iṅ au m̄dajan ar?” a ga.

²⁷ Hageia Pida kauyay hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. An̄ig hagö n̄iṅöl ḡi, ad̄iṅ k̄lak̄i w̄iñ ala. *

Jisas n̄p dam Pailod m̄deia au arla

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Ram rik dam lö n̄iṅöl ḡi, Juda kai kale Jisas n̄p Kaiapas ram an̄bu n̄bö dam Rom gapman b̄i kub Pailod ram kub u arla. Juda kai hagla, “Hon Rom b̄i ram raul i arno, han̄p as̄iṅ uṯ ḡinab n̄iṅöm hon Pasopa nan ñ̄iṅun rö lagnab,” a göm, höṅ ḡiṅay m̄deila. ²⁹ An̄b u, Pailod höṅ amöm haga, “B̄i i n̄p n̄ihön manö n̄iṅmim daubim?” ö ga.

³⁰ Hageia, kale hagla, “N̄ipe nan naij ap gagböp, nöp an̄ig dauagbnoṅ,” a ḡila.

³¹ Hageila, Pailod haga, “Kale dam lo kale adö u ke hagöp rö n̄iṅmim, manö kub hagim,” a ga.

Hageia, Juda kai pen hagla, “Hon n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö kub hagun, al pak l̄no umöl, lo adö u m̄dagöp. Rom gapman gau han̄p wasö ḡipal,” a ḡila. * ³² Juda kai an̄ig ḡila u, Jisas ȳp aigöl ḡilö umnabin, a göm, haga rö nöp ḡila. *

³³ Pen Juda kai anig hageila, Pailod kauyan ado gi ram raul yan amom, Jisas auan a go, aueia nip haga, "Ne Juda kai kin kale u aka?" ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, "Mano yip hag ninjabon u, maj migan ne u ke hagabon aka nibi bi rimnap maj migan kale u udmön hagabon?" o ga.

³⁵ Hageia, Pailod haga, "Yad Juda bi waso. Juda kai ne gau nop, bi God nip nan sabe gep bi kub ne gau nop me, nop dapom ninmagö yad ninbal. Ne nan ninhon gaina anig gipal?" o ga. *

³⁶ Hageia, Jisas haga, "Yad nibi bi udem abad mideinabin u, kin minon nabon i i midpal ro, midageinabin. Yad minon nabon i i kin midnig gaibnep, Juda nibi bi gau yip nagt lun, a gilö, nibi bi yad gau urakom kale aip pen pen alblap. Pen yad nibi bi udem abad mideinabin nagt u ke midop; minon nabon i i ro waso," ga.

³⁷ Anig hageia, Pailod haga, "Anibu u, ne kin ap aka?" ga.

Hageia, Jisas haga, "Me ne hagpan me u. Ado anibu nop me, Bapi God go, yip minon nabon i i yag daulo, majö gem, mano ninjo yuo yabul u hag ninbin. Nibi bi mano ninjo yabul udun, a gi gasi ninbal gau, mano yad u udpal," a ga.

³⁸ Anig hageia, Pailod haga, "Pen mano gau nibö gau nibö ke ke iru nop midop u, hon aigöl gun mano ninjo yabul me u, a gun ninjun?" o ga.

*Juda nibi bi Pailod nip hagla, "Jisas nip al pak limim," a gila
(Mad 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Pailod mano anibu hagom, kauyan hon amom, Juda kai kalip haga, "Yad nipe nan naj ap gajip ninagpin. ³⁹ Pen hon Rom gapman, mi u mi u, Pasopa nin kub u auajip, bi nagiman kale ap yiharin hubik yubun. Anibu u, Juda kai kin kale u, yiharin hubik yuno arnim aka?" ga. ⁴⁰ Hageia, meg migan dap ranom hagla, "Nip waso! Hon Barabas nip hubik yumon!" a gila. Bi Barabas anibu, nibi bi gau wan wan go gapman kai kalip aip pen pen alla.

19

Pailod Jisas manö kub haga

¹ Anig hageila, Pailod ami bi nipe gau hagö, Jisas nip nagt udöm pak ado malo gila. ² Anig göl pakom, nan kal kal halö rimnap udöm, kin libal ro usajil bad ap göm, Jisas nip rol gi nom, waij mu mlö bö ap li nom, *

³ nip kuoyan amom kuoyan amom hagla, "Ne Juda kai kin kale, ne por nop midaimon!" a gila. Anig hagöl gi, nip mulu maj migan pakla.

⁴ Pen Pailod kuoyan hon amom, Juda nibi bi kalip haga, "Ninjm! Yad Jisas nip hon i daunabin ninjom kale ninjabim, yad nipe nan naj göp i ap ulhai ninagpin," a ga. ⁵ Pen Jisas nip usajil kal kal halö bad u rol gi nom, waij mu mlö bö adö li nila u halö auö ninjol gi, Pailod kalip haga, "Nip ninjm!" a ga.

⁶ Anig hageia, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nip ninjom mano blatö göm hagla, "Nip mab ba lan al pak limim! Nip mab ba lan al pak limim!" a gila. Anig hageila, Pailod haga, "Kale ke nip dammim, mab ba lan al pak limim. Yad nan naj göp i ap ulhai ninagpin!" a ga.

⁷ Hageia, Juda kai hagla, "Nipe, 'Yad God Ni nipe,' a ga u, lo hon ap hagöp, 'Umnim,' a göp," a gila.

* 18:35: Jon 1:11 * 19:2: Luk 23:11

⁸ Anig hageila, Pailod niñöm, rapin piñinñ göm, ⁹ kuoyan ram raul yan amöm, Jisas nıp hag niñöm haga, “Ne ram mınonj gai niñbö?” ö ga. Hageia, Jisas manö ap pen hagaga. * ¹⁰ Pailod haga, “Ne yıp manö hagagnabön ar? Ne niñban. Yad nöp abad midpin. Anib u, nöp hubik yunig hubik yunabin; pen nöp mab ba lanj al pak löl, a ginö, al pak linaböl,” a ga.

¹¹ Hageia, Jisas haga, “Pen ne yıp abad midpan u, ne ke wasö, God nöp hagö abad midpan. Anib u, yıp giñiñ gabön marö u, ne nöp udagnabön; bi yıp udöm nöp ñöb u, marö kub yabıl u udnab,” a ga. *

¹² Jisas anig hageia, Pailod nıp yiñarınj hag yuın, a göm, gasi niñja u pen Juda kai nıp bıatö giñiñ hagla, “Ne Jisas nıp hubik yunabön u, Rom biñ kub Sisa biñ niñeb niñpe midageinabön. Bi, yad kinj midpin, a giñal gau, Sisa aip pen pen al lun, a göm me, manö anıbu rö hagpal,” a giñla. *

¹³ Anig hageila, Pailod manö anıbu niñöm, am Jisas nıp uł giñiñ hön amöm, niñpe am biñ manö ud asikep sea adö au lanj giñla adö u asıka. Ka asıka anıbu, “Kabö Adan” a giñidal. Pen Arameik manö löm, “Gabada” a giñidal.

¹⁴ Pen niñ anıbu, Juda niñbi biñ Pasopa nan kale magum gep niñ. Sidö anj kub lanj magö u, Pailod kalıp haga, “Kinj kale me i!” a ga. ¹⁵ Hageia, meg magö dap ranöm hagla, “Nıp al pak li! Nıp mab ba lanj al pak li!” a giñla.

Hageila, Pailod haga, “Kinj kale anıbi mab ba lanj al pak linam?” ö ga.

Hageia, biñ God nıp nan sabe gep biñ kub gau hagla, “Kinj hon ap midagöp; Rom biñ kub Sisa nöp midöp,” a giñla.

¹⁶ Pen anig giñiñ damöm, Pailod manö kalıp u udöm, ami biñ gau kalıp haga, “Jisas nıp dam mab ba lanj al pak linim,” a ga.

Jisas nıp mab ba lanj al pak lila

(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Pen nıp al pak linig giñla mab u, Jisas nıp niñlö, niñpe dam “Wip Nabıc Cög Ij” a giñal dum u apjaka. Dum anıbu, Arameik manö löm “Golgoda” a giñidal. ¹⁸ Jisas nıp mab kros cıpiñ pak löm, biñ miñöp, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lila. Jisas anj au mideia.

¹⁹ Pen Pailod hagö, biñ niñpe gau mab po ap udöm kalıñ kılın rıköm, Jisas nıp al pak lila mab ba nabıc au giñdan dılam giñla. Kalıñ kılın rıkla manö u:

JISAS NASARED NIÑBÖ JUDA KAI KINJ KALE ME I.

²⁰ Manö añiñ adö anıbu nöp, Arameik manö kalıñ kılın rıköm, Ladin manö kalıñ kılın rıköm, Grik manö kalıñ kılın rıköm giñla me, Jerusalem söñ anıbu au mideia rö, Juda niñbi biñ iru nöp amgö liñ niñja. ²¹ Pen God nıp nan sabe gep biñ kub gau am Pailod nıp hagla, “Manö kalıñ kılın rıkpan u kabö rö gagöp. ‘Juda kai kinj kale’ manö u midagainim; yiñarınj hagnöm, ‘Niñpe hagöp, ‘Yad Juda kai kinj kale midpin,’ a göp,’ a giñmön, manö anıbu nöp kalıñ kılın rıkmön,” a giñla.

²² Anig hageila pen Pailod pen haga, “Yad manö niñhön kalıñ kılın rıkpin u, anig göñ nöp midnab,” a ga.

²³ Pen Jisas nıp mab ba lanj al pak löm, ami biñ miñhau miñhau Jisas wañj niñpe gau balu ke ke udöm, wañj mılö bö göm al döñ gagla u, u rö nöp balu udnig hagla, ²⁴ “Pabu gagun! Yiñarınj sadu rö gun, biñ an udnim u, niñpe udnab,” a giñla. Giñla anıbu, God hadame nöp niñbi biñ gau kalıp gasiñiñ, God Manö u kalıñ kılın rıköm, hainö anig giñnaböl, a giñla u me, hainö anig unbö rö nöp giñla. Manö anıbu kalıñ kılın rıköm hagla,

* 19:9: Mad 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

“Walɨj yad u balu ke ke udöm,

walɨj mɨlö bö yad u, sadu rö gun udun, a gɨla,” a gɨla. *

²⁵ Pen ñn anɨbu, Jisas nɨme u, nɨmañ u, Klopas nɨbin Maria u, Maria Magdala u, ap Jisas nɨp al pak lɨla goɨ söl anɨb au mɨdeila. * ²⁶ Yad Jon, Jisas yɨp mɨdmagö lɨmɨdöp bɨ u, u rö nöp ap söl anɨb au mɨdainö u me, Jisas yɨp nɨñöm, nɨme Maria nɨp haga, “Nɨbi me, ñn ne me u,” a ga. * ²⁷ Anɨg hagöm, nɨpe pen nɨme Maria nɨñöm yɨp haga, “Name ne me u,” a ga. Anɨg hagö nɨñöl gɨ, ñn anɨbu, Jisas nɨme nɨp uɨ gɨ ram yad u damem, aip mɨdmɨdul.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Jisas nɨɲa, wög adö nɨpe u magöñhalö gɨ haka u me, God Manö haga u nɨñö linɨm a göm haga, “Yɨp rugu mɨlep göp,” a ga. * ²⁹ Pen ñng wain asɨ barol ap dap anɨb au lɨlö mɨdeia u me, ami bɨ ap, nan hain bad ap udöm, wain asɨ anɨbu löm, ud mab hisop lö adɨɲ u abös alöm, dap ranöm Jisas maj hañ adö nɨp u la. * ³⁰ Jisas ñng wain asɨ anɨbu ññöm haga, “Naböñ juöp,” a göm, ubör yɨhöñ göm, ana nɨpe ña.

Jisas rɨglöm nɨpe u bɨnɨɲ gɨla

³¹ Pen Juda bɨ kub gau, kagoɨ ñn u dugo magö u hadö auajɨp nɨñöm hagla, “Rol God nɨp sabe gep ñn hon u, wip gau mab ba laɲ mɨdagaiöl,” a göm, am Pailod nɨp hagla, “Bɨ mab ba laɲ al pak libal gau, ami bɨ gau ma kalɨp gau pa jö gɨlö, yɨɲid umlö, ud mɨnöñ yaɲ löl,” a gɨla. * ³² Hageila, Pailod ami bɨ gau kalɨp hagö, am bɨ Jisas aip al pak lɨla mɨhau, ma kalɨp gau pa jö gɨla. ³³ Pen Jisas ma nɨp u pa jö gun a göm nɨɲla, nɨpe hadö uma. Anɨg ga u me, ma nɨpe u pa jö gagla. ³⁴ Pen ami bɨ ap, walab ap udöm, Jisas nɨp rɨglöm adɨɲ au bɨnɨɲ gö, adɨɲ hagape halö, ñng halö luga. ³⁵ Anɨb u, kale nɨbi bɨ manö kalɨ kliñ rɨkabin anɨbi nɨñnabim gau abe Jisas nɨp nɨɲ udmim, a gem, yad Jon, Jisas nɨp ga u amgö yad ke nɨɲbin rö, kalöp manö nɨñö yabɨ anɨbi hagem kalɨ kliñ rɨkabin. * ³⁶ Pen ga anɨbu, God hadame nöp nɨbi bɨ gau kalɨp gasɨ ñö, God Manö u kalɨ kliñ rɨköm, hainö anɨg gɨnaböl, a gɨla u me, hainö anɨg unbö rö nöp gɨla. God Manö u kalɨ kliñ rɨköm hagla, “Le nɨpe u, ap pa jö gagnaböl,” a gɨla. * ³⁷ Pen manö ap hagla, “Bɨ nɨp bɨnɨɲ gajal u nɨp nɨñnaböl,” a gɨla. *

Josep nɨpe Jisas hañ romanɲ dam rɨgöl ga

(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Bɨ Arimadia daun nɨbö ap, Jisas manö nɨpe nɨɲ uda u pen, Juda bɨ kub kalɨp pɨñɨñ göm, Jisas nɨp nɨɲ udmim, a göm, waiö hagagmɨdöp. Bɨ anɨbu hib nɨpe Josep. Nɨpe Jisas nɨp dam rɨgöl gɨnam, a göm, am Pailod nɨp hag nɨñö, yau a gö, ud ara. ³⁹ Nikodimas nɨpe Josep aip arlö. Nikodimas, bɨ au nöd am Jisas nɨp sɨböñ yaɲ nɨɲa bɨ u. Nikodimas nan hañɨñ aij au ep iru nöp, kilo unbö ññjuöl ado gɨ da unbö ajɨp böñ daɲ (35) rö, udöm ara. Nan hañɨñ aij au ep anɨbu, mab mö cɨl u abe, mab alos cɨl u abe udöm gɨla. * ⁴⁰ Pen kale mɨhöp am wip he u ud asɨk dap lugmil, Juda nɨbi bɨ gɨmɨdal rö, mab cɨl ud ara u, wip he gau anöñ lɨ ññmil, linɨn ud walɨj rud gɨla pro mɨlö u udmil,

* 19:24: Sam 22:18 * 19:25: Mad 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15

* 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Dud 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46; Nab

9:12; Sam 34:20 * 19:37: Sek 12:10; Rep 1:7 * 19:39: Jon 3:1-2

wam wam gîlö. ⁴¹ Jisas mab ba laŋ al pak lîla ka anîb söl au wög adîŋ ap mîdeia. Wög adîŋ anîbu aŋ au kabö mîgan gîsön nöp luöm, wip riğöl gagla ap mîdeia. ⁴² Juda kai God nîp sabe gep ñîŋ kale u söl söl ga rö, yîŋîd riğöl gul a gîmil, kabö mîgan yöp söl anîb au riğöl gîlö.

20

Wip riğöl gîla u kuö nöp mîdeia (Mad 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Sade ñîŋ u, ram riknîg gö nîŋöl gî, Maria Magdala wip riğöl gîla mîgan amöm nîŋa, kabö kub wip riğöl pîŋ gîla u, hîŋ gî am goŋ au mîdeia. ² Nîpe nîŋöm, kauyaŋ gî dö gî ap Saimon Pida hol mîhön mîdailo u apöm haga, “Bî Kub u nîp agamîj ud arbal; pen dap lîbal au nîŋagpun,” a ga.

³⁻⁴ Anîg hageia, Pida hol mîhön nîŋnîg gî dö yabîŋ gul hadlo. Yad nöd amjakem, ⁵ hön adö löyaŋ nöp mîdem, kabö mîgan jîŋ sîpsîp nîŋnö waŋj bad gau nöp mîdeia. ⁶⁻⁷ Pen Saimon Pida nîpe hain apöm, kabö mîgan u hîkîd amöm nîŋa, Jisas nîp waŋj wam halö yula gau hubîk gaga; riğöl gîla rö nöp mîdeia. Pen waŋj nabîc jîŋ pîral wam gîgabö gîla u, u rö nöp hubîkaga; pîral gîgabö gîla rö nöp asîk gî ke au mîdeia. ⁸ Yad nöd wip riğöl gîla u apjaknö pen uri yad u rö nöp kabö mîgan hîkîd amem nîŋnö, waŋj gau wam halula rö mîdeia u me, anîbu Jisas uraköp, a gem nîŋ udnö. ⁹ Pen ñîŋ anîbu, God Manö kalî kîŋ riköm, Jisas umöm uraknîm, a gîla manö u, hol nîŋ aij gaglo. * ¹⁰ Anîg nîŋul ado gî ram arlo.

Maria Magdala Jisas waiö lö nîŋa (Mad 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹¹⁻¹² Pen Maria wip riğöl gîla riğöl mîgan anîbu hön adö au uraköl mîdöm mîŋön göl gî mîdeia. Mîŋön göl gî mîdöl gî, jöl magö dudu gî kabö mîgan jîŋ sîpsîp nîŋa, ejol waŋj rud lîlö mîhau, Jisas wip he nöd mîdeia ka anîbu asîk mîdöl gî, ap nabîc adîŋ jîŋ, ap ma adîŋ mîŋ, mîdailö. ¹³ Ejol anîb mîhau Maria nîp haglö, “Nîhön gînîg mîŋön gabön?” ö gîlö.

Hagailö haga, “Bî Kub yad u nîp damöm gai dam lîbal u nîŋagpin!” a ga. ¹⁴ Anîg hagöm, ado göm nîŋa, Jisas urak mîdeia. Pen nîp nîŋö, bî unbö ke rö la. Jisas nîŋa u pen u Jisas nöp a göm nîŋaga. *

¹⁵ Jisas pen Maria nîp haga, “Nîbi me. Nîhön gînîg mîŋön gabön? An nîp uhai nîŋabön?” ö ga.

Hageia, Maria haga e, bî wög adîŋ nap nîbö u nöp yîp hagab, a göm haga, “Bî kub nîŋeb. Wip u ud arbin, a gîmön, gai dam lîban u yîp hagaimön, yad ud arnam,” a ga.

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “Maria!” a ga.

Hageia, Maria, Arameik manö löm, “Rabonai!” a ga. Manö haga anîbu, “Manö Hag Ñeb Bî.”

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad ram mînön îl i arö gem, Bapi ado gî au laŋ aragin rö, yîp ud mîdagaimön. Pen ne arammön, mam bî kalîp hagmön, ‘Jisas hagöp, ‘Yad Bapi yad, Bapi kale, God yad, God kale mîdöp u ado gî arabin,’ a göp, a gîmön,” a ga. *

* 20:9: Ap 2:24-32; 1Ko 15:4

* 20:14: Luk 24:16; Jon 21:4

* 20:17: Ro 8:29; Hib 2:11-12

¹⁸ Jisas anig hageia, Maria Magdala am Jisas bi nipe gau kalip haga, “Yad Bi Kub u nip nitem auabin,” a ga. Anig hagom, Jisas manö nihon nihon nip haga u, Maria nipe Jisas bi nipe kalip manö anibu haga.

Jisas waiö lö bi nipe gau niñla
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Pen Sade ñin u, sidö wad ara niñom, bi nipe gau Juda bi kub gau kalip piñin gom, ram raul amom ajon u giñ pidon gom, agamij mideila niñom, Jisas ap an anib au waiö lom haga, “God kalop abad mideian,” a ga. ²⁰ Anig hagom, ñimagö ur nipe gau kalip yamom, riglom bon lau yamom ga. Bi nipe gau niñom, u Bi Kub nop, a gom, miñ miñ yabiñ gila.*

²¹ Jisas pen kalip kuoyan haga, “God kalop abad mideian. Bapi yip hag yuö apem wog nipe gipin rö, kalop pen abe hag yuabin,” a ga. ²² Anig hagom, kalip pu göl gi haga, “Ana Ut u udmim. ²³ Nibi bi rimnap nan si nan naij gipal gau nitimim arö ginabim u, God u rö nop niñom arö ginab. Pen nitimim arö gagnabim u, God u rö nop niñom arö gagnab,” a ga.*

Jisas waiö lö bi nipe Domas nip niña

²⁴ Pen Jisas ap waiö lom kalip manö haga ñin anibu, bi nipe Domas, hib ap Ni Ramö a gimidal u, kalip aip midageia. ²⁵ Anib u, hainö Jisas bi nipe Domas nip hagla, “Bi Kub u niñbun,” a gila.

Hageila, nipe pen haga, “Anig hagabim u pen ñimagö nipe cipit pakla u abe, riglom binin gila u abe, amgö yad ke nitim ñimagö yad ud niñnabin u me, manö anibu nin udem, urakop, a gem nin udnabin; wasö u wasö,” ga.

²⁶ Anig hagom, pen wik aña ap midom, Jisas bi nipe gau Domas aip kuoyan ram raul u mideila. Ajon giñ pidon gila u pen Jisas nipe ap an anib au waiö lom haga, “God kalop abad mideian,” a ga. ²⁷ Jisas anig hagom, Domas nip haga, “Ñimagö ne u, yip cipit pakla u ud non. Ñimagö yad non. Riglom bon yad binin gila au abe ud non. Gasi milö lagmon, yip nin udmön,” a ga.

²⁸ Hageia, Domas haga, “Bi Kub yad, God yad!” a ga.

²⁹ Pen Jisas Domas nip haga, “Yip waiö nitimön me, yip nin udpan. Pen nibi bi yip waiö nitimön, yip nin udnabol gau, miñ miñ yabiñ ginabol,” a ga.*

Jon manö anibi nihon ginig kali ktiñ rika

³⁰ Pen manö kali ktiñ rikabin anibi, hon Jisas bi nipe gau nin midno niñöl gi, Jisas nan gagep ke ke iru nop gimidop rö, magonhalö kali ktiñ rikagpin.

³¹ Pen kale, Jisas nop me, Krai u, God Ni nipe yabiñ u nop, a gimim, nip nin udpe, kalop udö, nip aip kamnin mideinabim, a gem, manö anibi kal ktiñ rikpin.*

21

Jisas waiö lö bi nipe unbö mudun jini u nip niñla

¹ Pen hainö hon Jisas bi nipe gau Ni Wanö Daibirias au midaino niñom Jisas nipe waiö lö niño. Nihon ga u hagnig gabin. ² Saimon Pida u, Domas u (hib ap Ni Ramö a gal u), Nadanyel Kena daun, ram mnön Galili au nibö

* **20:20:** Jon 16:22; 1Jn 1:1 * **20:23:** Mad 16:19 * **20:29:** 1Pi 1:8 * **20:31:** Jon 3:15; Ro 1:17; 1Jn 5:13

u, Sebedi ñi Jems hol mamil mihau, Jisas bi nipe mihöp halö aip, jim ñöl am Ñig Wanjö Daibirias au midaino.

³ Saimon Pida hanip haga, “Yad kabsat nan arabin,” a ga. Hageia, “Hon aip arnabun,” a gun, am nip aip ñig magib udun, gi ajno ajno ram rua pen kabsat rimnap udagno. *

⁴ Pen sidö lim gö nihöl gi, Jisas ap ñig wanjö goł au mideia. Nip nihno pen u Jisas nöp a gun nihagno. ⁵ Nipe hanip haga, “Ñi game. Kale kabsat nan gi aj wasö nihbim ar?” a ga. Hageia, hon yau a gino. ⁶ Anig hagaino, hanip haga, “Uben u ud ñig magib ñimagö yijig kid lau adö yumim me, kabsat rimnap udnabim!” a ga. Hageia, uben u ud ñig an yan yuun, kabsat iru yabih nöp udun, tip gino aunim rö laga. ⁷ Anig geia, yad Jon, Pida nip hagnö, “Bi anibu Bi Kub u nöp,” a ginö. Anig hagainö, Pida nihöm, waij nipe au la u ud hib nab an au gidan piralöm, ujanid ñig an yan la. * ⁸ Hon bi rimnap ñig magib adö u mdun, uben kabsat halö ap ran jaköm mideia u, tip gi dap, mlö gau wasö, mida unbö ñinjuöl mamid (100) rö nöp, ñig goł au auno.

⁹ Goł anib au apun nihno, mab in bic ara adö u, kabsat rimnap in mideia. Bred rimnap u rö nöp mideia. ¹⁰ Pen Jisas hanip haga, “Kabsat mñi udpim gau, rimnap dauim,” a ga. ¹¹ Hageia, Saimon Pida ñig magib adö u amöm, nipe aip uben kabsat iru nöp (153) mideia anibu kabö kutup adö au tip gi dauno. Uben u marö ga pen pa gi dö gaga. *

¹² Jisas pen hanip haga, “Apim, nan ñihim,” a ga. Hon pen nable gö, ne bi an amöm midpan a gun nip hag nihagno; u Bi Kub u nöp a gun, nihun arö gino. ¹³ Jisas nipe am bred u udöm, hanip nime löm, kabsat abe ud hanip nime löm gö, ñihno.

¹⁴ Pen Jisas umöm uraköm, hanip bi nipe gau ij mihau nigan waiö lö nip nihno. *

Jisas Pida nip manö haga

¹⁵ Pen hon nan ñih pis gun, Jisas Saimon Pida nip hag nihga, “Saimon Jon ñi nipe. Bi gai i rö wasö; ne yip nihö nöp midmagö liban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bi Kub. Yad nöp midmagö libin u, ne nihban me,” a ga.

Anig hageia, Jisas haga, “Sipsip pi yad gau, abad midaimön,” a ga.

¹⁶ Jisas anig hagöm, kauyan hag nihga, “Saimon Jon ñi nipe. Ne yip nihö nöp midmagö liban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bi Kub. Yad nöp midmagö libin u, ne nihban me,” a ga.

Anig hageia, Jisas haga, “Sipsip yad gau abad midaimön,” a ga. *

¹⁷ Jisas kauyan pen hag nihga, “Saimon Jon ñi nipe. Ne yip midmagö liban aka?” ga.

Pen Jisas anig göm, manö adö añ anibu nöp, “Ne yip midmagö liban aka?” hag nihöm hag nihöm gö me, Pida gasi iru nihöl gi haga, “Bi Kub. Ne nan gau magöñhalö nihban. Anib u, yad nöp midmagö libin u, ne hadö nihban me,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Anib u, sipsip yad gau abad midaimön. ¹⁸ Yad nöp nihö yabih hagabin, ne bi praj rö mdaina ñin u, waij gasi ne ke nihga

* 21:3: Luk 5:4-7 * 21:7: Jon 13:23; Mad 14:29 * 21:11: Luk 5:6 * 21:14: Jon 20:19,26

* 21:16: Ap 20:28

rö ud lımön ajmıdan. Pen ne hainö bı mılep lınabön nın u, ne nımagö ne gılanı gı mıdö nıñöl gı, bı ke nıbö ap nöp nagı adıköm, aragnabön mol u uı gı ud arnab,” a ga. ¹⁹ Jisas manö haga anıbu, nıbi bı rımnap hainö Pida al pak lınaböl u, Jisas nöd nıñı me u. Nıbi bı hain nıbö gau, Pida nıp nan nıñön gınaböl umnab u nıñöm, God nıpe mailö aij unbö ke halö mıdöp u nıñıaböl. Pen Jisas Pida nıp haga, “Yıp hain gımön,” a ga. *

²⁰ Jisas manö anıbu haga nıñöm Pida ado göm nıñı, yad bı Jisas mıdmagö lımıdöp u mıdainö. Yad bı anıbu me, nöd Jisas Pasopa nan nıñı mıdeia ı au asık mıdem hag nıñnö, “Bı Kub. An nöp mumug gınab?” ö gınö. * ²¹ Pida yıp nıñöm Jisas nıp haga, “Bı Kub. Bı i nıp nıñön gınab?” ö ga.

²² Hageia, Jisas haga, “U gası yad. Yad hagnö nıpe mıdep nöp mıdö nıñöl gı, ado gı aunabin u, manö ne wasö. Pen ne yıp hain gımön,” a ga.

²³ Jisas manö haga anıbu, nıbi bı nıp nıñ udla rımnap hagla, “Jisas bı nıpe anıbu umagnab,” a gıla. Pen Jisas bı nıpe anıbu umagnab a göm manö anıbu hagaga; nıpe yıharıñ haga, “Yad hagnö, nıpe mıdep nöp mıdö nıñöl gı, ado gı aunabin u, manö ne wasö,” ga.

²⁴ Jisas bı nıpe anıbu me, nıpe ke manö anıbi kalı kılın rıköm, magöñhalö manö nıñö yabıl nöp mıdöp u nıñöm, kalı kılın rıköp me u. * ²⁵ Jisas nan adö ke ke ıru nöp ga u pen manö anıbu yöp rımnap nöp anı auı kalı kılın rıköp. Yad nıñnö, manö anıb gau magöñhalö kalı kılın rık buk ıru nöp yan lıblap, mınöñ naböñ i pro gö, dam lep ka u mıdagaıböp. *

* **21:19:** Mad 16:24-25; 2Pi 1:14
20:30

* **21:20:** Jon 13:23-25

* **21:24:** Jon 19:35

* **21:25:** Jon

Aposil

Bɪ Jisas manö ud arep gau kale nan nɪhön nɪhön gɪla

Luk Diopilas nɪp kauyaŋ kalɪ kliñ rɪka

1 Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kalɪ kliñ rɪknö u, Jisas nɪp yag daulö majö göm, wög iŋ göm mɪd damöm, nan nɪhön nɪhön göm, manö nɪhön nɪhön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kalɪ kliñ rɪknö. * 2 Hainö, God Jisas nɪp dam ap ran jak kumi kabö laŋ au ud ara. Pen nɪpe kumi kabö adö laŋ au arnɪg ga magö u, nɪpe gö Ana Uɫ nɪpe manö nɪpe ud arep hag la bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij ga. Manö anɪbu magöŋhalö nöd kalɪ kliñ rɪkem nöp ñɪnö u. * 3 Jisas uma pen kauyaŋ uraköm, ñɪn unbö ñɪnjuöl mɪhöp (40) aŋ u ñɪn iru nöp waiö löm, manö nɪpe ud arep bɪ nɪpe gau aip mɪdöm, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö u kalɪp hag ñɪmɪdöp. Anɪg gö, kale amgö magö kale ke nɪŋla nɪpe kamɪŋ mɪdeia. * 4 Pen umöm uraköm, mɪnörŋ nabörŋ adö iŋ i mɪdmɪdöp ñɪn aŋ anɪb au, ñɪn ap bɪ nɪpe anɪb gau aip nan magö ñɪŋöm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nɪhön kalöp ñɪnabin a ga u, Jerusalem aui nöp mɪdmim, abad mɪdaimim. * 5 Jon ñɪg pak ñeb bɪ u nɪbi bɪ kalɪp ñɪg u nöp pak ña, pen ñɪn mɪhöp nöp ap arö, Ana Uɫ u apöm kalöp pak ñɪnab,” a ga. *

Jisas nɪpe ram mɪnörŋ kumi kabö adö laŋ au ap ran jak ara

6 Pen ñɪn ap Jisas nɪpe bɪ nɪpe anɪb gau mɪdeila aŋ au waiö lö, nɪp hagla, “Bɪ Kub, ne mɪñi kin hon mɪdö, hon Isrel nɪbi bɪ ram mɪnörŋ hon i kauyaŋ ke abad mɪdun, ram mɪnörŋ rɪmnap abad mɪdun gɪnabun aka?” gɪla. * 7 Hageila, kalɪp haga, “Ñɪn mai gɪnab u, Bapi gasɪ nɪpe ke nɪŋöm hag la; nan kale wasö. * 8 Pen Ana Uɫ nɪpe kalöp auö, kale pɪdörŋ udmim ammim, Jerusalem nɪbi bɪ, Judia nɪbi bɪ, Sameria nɪbi bɪ, nɪbi bɪ ram mɪnörŋ gau gau magöŋhalö gau, yad nɪhön nɪhön gɪpin u kalɪp hag ñɪnabim,” a ga. * 9 Anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau nɪŋmɪdlö nɪŋöl gɪ, God nɪp dam ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud arö nɪŋöl gɪ, kumi bad ap apöm nɪp harɪka. * 10 Pen nɪpe areia, kale kumi kabö laŋ nɪŋ mɪdlö nɪŋöl gɪ, magö anɪbu nöp bɪ walɪj rud yɪmlö mɪhau ap kalɪp pɪg urak mɪdailö. * 11 Bɪ anɪb mɪhau haglö, “Bɪ Galili nɪbö gai i, kale nɪhön gɪnɪg kumi kabö laŋ nɪŋ mɪdpim? Kale nɪŋöl gɪ mɪdpe nɪŋöl gɪ, God nɪpe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud aröp u, hainö nɪpe ke unbö rö nöp ado gɪ aunab,” a gɪlö. *

Judas uma u Madaias kuö nɪpe uda

12 Olip Dum laŋ mɪdeila u arö göm, Jerusalem ado gɪ arla. Adan mɪlö wasö, Olip Dum Jerusalem nɪbö söl; Juda God nɪp sabe gep ñɪn u kale ajmɪdal rö nöp. * 13 Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laŋ mɪgan u arla. Bɪ mɪdeila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas,

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** kilomida añ ap nöp rö * **1:12:** Luk 24:50-53

Badolomyu, Madyu, Alpias ñi nipe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñi nipe Judas u. * 14 Kale pör pör magum göm, God nüp sabe gımıdal. Jisas nıme Maria u, Jisas nımam bı gau, nıbi rımnap halö pör anıg gımıdal.

15 Pen ñın anı au, nıbi bı ñınjuöl unbö kagoł jın (120) rö ap magum gılo nıñöl gı, Pida uraköm kalıp haga, 16 “Añ mam bı nıñim. Ana Uł nıpe hadame nöp Depid nıp gası ñö, Judas Jisas nıp mumug nıñı bı u gınab rö nıñöm kalı kñıñ rıkö, haga haga rö nöp ga. * 17 Jisas bı Judas anıbu udö, hon aip mıdöm, wög nıpe u jım ñöl gımıdun,” a ga.

18 Pen hainö nıpe Jisas nıp mumug nıñöm, mani uda u damöm, mınöñ naböñ ap rauöm, mıd damöm, ñın añı ap ap lug paköm, mudun nıpe u pabu göm, hibur magöñhalö lım gı höñ hañıauö uma. * 19 Anıg göl umö, Jerusalem nıbi bı magöñhalö nıñöm, mınöñ naböñ rauöm uma anıbu, hib Akeldama a gıla. Akeldama hagla manö ıf u, “Hagape Luga Mınöñ Nabö?,” a göm hagla.

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adıñ Sam a gıpal u kalı kñıñ rıköm haga,

‘Ram nıpe cög nöp mıdainım;

Nıbi bı rımnap ram nıpe am mıdagaiöl,’ a ga.

Depid manö ap pen haga,

‘Wög nıpe u bı ap udnım,’ a ga. *

21 Haga anıbu, bı hon ke ap nıñun udnabun. Hon Bı Kub Jisas aip ajmıdun u, bı hon aip pör ajmıdöp bı ap nıñun udnabun. 22 Bı hon aip pör ajöm, Jon Jisas nıp ñıg pak ñı u nıñöm, mıd damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö lañ ara nıñı bı ap nıñun udnabun. Bı anıbu rö udno me, Bı Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñı aij gınab,” a ga. *

23 Pida anıg hagö, bı ne Madaias aip Josep aip kalıp mıñöñ hag lıla. Pen Josep ñın rımnap hib nıpe ap Basabas, ap Jasdı, a gımıdal. 24-25 Bı anıb mıñı kalıp anıg göl hag löm, God nıp sabe göm hagla, “Bı Kub, Judas nöd gı naij göm umöm, ram nıpe mıdainım au ara u, kuö nıpe u an udnım, a gun, bı mıñöp i hag lıbun. Anıb u, ne nıbi bı magöñhalö gası nıñöm gıpal rö nıñıban u me, nöp hag nıñıban, ne ke bı u a gö, hon nıñun udnabun,” a gıla.

26 Anıg hagöm, bı anıb mıñı ilöñ cal ud gulu gı udlö, Madaias hib apranı, Jisas manö ud arep unbö agıp lañ aip jım ñöm, kauyan bı unbö mıgan lañ la.

2

Ana Uł nıpe aua

1 Nıbi bı Jisas nıp nıñ udlı gau, Pedikos ñın kub u mıñı, a göm, ap ram raul mıgan añı ap mıdeıla. * 2 Anıg göl mıdlö nıñöl gı, adıñ gu kub kumi kabö adö lañ nıbö hagöm, yıgön rö udöm, ram raul mıgan asık mıdeıla au yan aua. 3 Pen magö anıbu nöp nıñıla, mab mıñıñ ugan rö u apöm, pılañık ke ke pa gı dö gı amöm, nıbi bı nabıc cög adö lañ añı añı am mıdeıla. * 4 Am mıdö nıñöl gı, Ana Uł apöm, ana kalıp anı danı ajmanı raua nıñöm kale manö yabı adö ke ke hagla. *

* 1:13: Mad 10:2-4 * 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mad 27:3-8 * 1:20: Sam 69:25; 109:8

* 1:22: Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27 * 2:1: Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * 2:3: Mad 3:11

* 2:4: Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

⁵ Pen ñin anibu, Juda nibi bi gau, kale migan ke ke, ram mironj gau nibö gau nibö apöm, Jerusalem magum gi mideila. Nibi bi anib gau kale God Manö haga rö nijnöm gimidal. ⁶ Gu kub anibu hageia nijnöm, nihön gab a göm, nibi bi iru nöp yinjid ram anibu apöm nijnla, manö yabih adö ke ke kabö göl nöp hageila. ⁷ Kale nijnöm, aiö waiö göm hagla, “Nibi bi gai i magöñhalö Galili nibö. ⁸ Pen aige göm manö yabih hon ke ke hagnun rö kabö göl hagaböl nijnabun? ⁹ Hon rimnap Padia nibö, rimnap Midia nibö, rimnap Ilam nibö, rimnap Mesopodemia nibö, rimnap Judia nibö, rimnap Kapasodia nibö, rimnap Podas nibö, rimnap Esia nibö, ¹⁰ rimnap Prijia nibö, rimnap Pampilia nibö, rimnap Ijip nibö, rimnap ram mironj Libia, Sairini daun gof gau nibö, rimnap Rom nibö auno. ¹¹ Nibi bi Rom nibö aula u, rimnap Juda nibi bi yijig göl, rimnap Juda nibi bi wasö pen uri Juda nibi bi gipal rö adö u gipal. Rimnap Krir nibö, rimnap Arebia nibö auno. Pen hon ninj midno nijnöl gi, manö yabih hon ke ke hagnun rö kabö göl hagöm, God nipe nan unbö ke yabih göp, a göm, hib nipe haglö adö arab, nijnabun,” a gila. ¹² Anig hagöm, gasi iru nijnöl gi, pen hag nijnö, pen hag nijnö göm hagla, “Ke yabih gab anibu nihön ginig gab,” a göm, gasi iru yabih nijnla.

¹³ Nibi bi rimnap pen kale ñinñonj li hagla, “U nig wain iru nöp ñijnöm, hauf alöp hagaböl,” a gila.

Pida manö hag ña

¹⁴ Pen Pida bi Jisas manö ud arep bi unbö agip lanj aip uraköm, meg migan dap ranöm, nibi bi iru nöp mideila gau kalip haga, “Kale Juda nibi bi hon abe, kale nibi bi Jerusalem aui hanmidim abe, aui nihön gajip u yad kalöp manö hagnig gabin i ninj aij gimim. ¹⁵ Kale rimnap haggim, ‘Bi gai i ñig wain iru nöp ñijnöm, hauf alöp hagaböl,’ a gipim u, pen kale ñig wain ñijnöl hauf alagöp. Mñi sidö gisön nöp auöp magö u nöp me. ¹⁶ Pen manö yabih ke ke hagaböl nijnabim anibi, bi God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalä klijn rika rö nöp gab me u. Nipe manö anibu kalä klijn riköm haga,

¹⁷ ‘God hagöp, “Ñin hain u,

nibi bi magöñhalö gau kalip Ana yad yunabin.

Ñi pai kale gau God Manö nibi bi kalip hag ñinaböl.

Bi praj kale gau naböñ nijnaböl.

Bi majö kale gau hon nijnaböl. *

¹⁸ Ñin anibu, nibi bi yip wög gi ñibal gau, nibi gau abe bi gau abe, kalip Ana yad yunö, manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ñinaböl.

¹⁹ Pen kumi kabö adö lanj nan ke gagep rö rimnap gem, mironj naböñ adö il i nan ninjeb nijnagep ke nibö rimnap ginabin. Hagape göm, mab inöm, hadu adpñ kub göm ginab.

²⁰ Sidö mailö gagnab;
rakin hagape bö linab.

Anig geinab, hainö ñin unbö ke nibö waiö linab.

Bi Kub mailö aij unbö ke halö aunab.

²¹ Pen nibi bi an an, Bi Kub yip ud kaminj yuan, a göm, hag nijnaböl gau, kalip ud kaminj yunab,” a ga.

²² Pida nipe Joel kalä klijn rika manö anibu hag pis göm haga, “Kale Isrel nibi bi, manö hagnig gabin i ninj aij gimim. Jisas bi Nasared nibö u bi yiharinj wasö; God nipe ke nip yuö aua. Ñi yad u yunö, nan gagep rö iru

* 2:17: Joe 2:28-32

nöp göm, nan n+neþ n+neþagep iru nöþ göm g+inab aþ kalþp au n+neþöm, b+ an+bu God n+pe ke hag yuö aua u n+neþlaþ, a göm, n+þ yuö aua. Jisas n+pe nan gagep rö aþ kale ga u, kale ke hadö n+neþim. ²³ God kale g+inabim rö nöð n+neþöm, Jisas n+þ ud n+magö adö kalöp u lö, kale dam n+bi b+ nan si nan naiþ g+þal gau kalþp n+þe, n+þ mab ba laþ al pak l+lö uma. ²⁴ N+pe ilön kub yab+þ udöm uma u pen böþ nöþ wip r+göl au m+ðöm, hij g+ lug l+ arn+m rö laga. God gö kauyaþ uraka. ²⁵ Depid pen hadame nöþ Jisas n+þ manö kali k+ñ r+köm haga,

‘Yad n+þbin, B+ Kub yad aip pör pör m+ðöp.

N+pe n+magö y+þig yad lau adö m+ðöp u me, yad p+ñ+þ gagnabin. *

²⁶ An+g göp u, hibru m+ðmagö yad p+ñ+þ; yad n+ñ+ lem hagabin.

Hañ romanþ yad umn+g gab pen gas+ halö m+dem p+ñ+þ gagnabin.

²⁷ Ai g+neþ? Ne y+þ wip r+göl m+gan arö gagnabön.

Ne B+ U+ ne arö gö, hañ romanþ n+pe hij g+ lug l+ aragnab.

²⁸ Ne y+þ kam+þ m+dep adan u yamna.

Yad ne aip m+dem, m+ñ m+ñ yab+þ g+inabin, ‘a ga,’ a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö an+bu hag p+s göm haga, “Añ mam b+, yad kalöp manö kabö göl hagnö, n+þ aij g+inabim. Bac ilaþ Depid umö r+göl g+la ulöm m+gan u m+ðöp; ulöm m+gan an+bu m+ñi hon u rö nöþ n+þbun. * ³⁰ Pen Depid n+pe God manö hag ñeb b+ m+ðm+ðöp u me, n+pe n+þa, God hadame nöþ manö hag löm haga, ‘Ne ñ+ r+kabön r+k damöm r+k l+inaböl ñ+ ap n+pe ka ne udöm, kiþ m+ðeinab,’ a ga. * ³¹ Depid nan hainö g+inab u n+neþöm, Mesaia u * n+pe umöm uraknab, a göm, haga, ‘N+þ wip r+göl m+gan arö gaga. Hañ romanþ n+pe hij g+ lug l+ araga,’ a ga. *

³² “M+ñi God gö, Jisas n+pe uraköm kam+þ m+ðöp. N+pe kam+þ m+ðöp u hon magöþhalö amgö magö hon ke n+þbun. ³³ God Jisas n+þ dam n+magö y+þig adö n+pe lau la. Löm n+pe Ana U+ n+ñabin a göm haga u, Jisas n+þ ñö, n+pe pen han+þ ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i n+neþim.

* ³⁴ Pen Depid manö haga an+bu, n+pe ke hagaga. Depid n+pe m+ñöþ naböþ i i m+ðöm, kumi kabö adö laþ araga. Pen n+pe haga, ‘B+ Kub n+pe B+ Kub yad u n+þ haga,

“N+magö y+þig yad lau adö as+k m+ðdaimön me;

³⁵ yad g+ñö kauaþ mauaþ ne gau,

raþa m+gan ne gau m+ðeinaböl,” a ga, ‘a ga.

* ³⁶ “An+þ u, kale Isrel n+bi b+ magöþhalö n+þ aij g+mim: Jisas b+ mab ba laþ al pak l+þe uma b+ an+bu nöþ, God gö B+ Kub yab+þ m+ðöp. N+pe nöþ Mesaia pör abad m+ðm+ðun me u,” a ga. *

³⁷ Pida manö an+bu hagö, n+bi b+ m+ðeila gau n+neþöm ñaul ara. An+g gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep b+ gau abe, hag n+neþöm hagla, “An+þ u, mam b+, hon m+ñi n+ñön gun?” ö g+la.

³⁸ Hageila, Pida haga, “Kale añ+ añ+ magöþhalö m+ðpim rö, nan si nan naiþ g+þim adö u, n+ñön g+neþ an+g g+þun, a g+mim, arö g+mim, Jisas Kraiþ n+þ n+þ udmim, ñ+g pakmim. An+g geinabim, God nan si nan naiþ g+þim u n+neþöm arö göm, Ana U+ n+pe u kalöp n+ñab. ³⁹ God hadame nöþ haga, ‘Ana

* **2:25:** Sam 16:8-11 * **2:29:** 1Ki 2:10 * **2:30:** 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * **2:31:** Grik manö “Kraiaþ u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe il añ+ ap nöþ m+ðöp: “God hag la B+ u.” * **2:31:** Sam 16:10 * **2:33:** Ap 5:32; 7:55-56 * **2:35:** Sam 110:1 * **2:36:** Ap 5:30-31

yad kalöp Isrel nîbi bî ñem, ñî pai kale yag daunabim gau kalîp ñem, nîbi bî mîlô gau kalîp abe ñem gînabin, a ga. Anîb u, hon nîñbun, God nîbi bî an an aulan a gînab gau, kalîp magöñhalö Ana U† u ñînab, a ga. * 40 Pida kalîp mög nîñöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, “Nîbi bî uri mîdpal rîmnap hałowalö gî najj gîpal rö arö gîmim, mîd aij gîmim. Wasö u, ilön kub udnabim,” a ga. 41 Nîbi bî iru nöp Pida manö haga u nîñöm, Jisas Kraiss nîp nîñ udöm, ñîg pakla. Ñîñ anîbu nöp, nîbi bî dri dausan (3000) rö Jisas Kraiss nîp nîñ udöm, Jisas nîbi bî nîpe aip jîm ñöl mîdeila. *

42 Anîb u, kale pör pör apöm, bî Jisas manö ud arep bî gau aip se göl mîdöm, God Manö hag ñeila u nîñ aij gun, a göm, hag amîl ap†l göl gî, bred ud jö göm se göl ñîñöl gî, God nîp sabe göl gî mîdmîdal. *

Jisas nîbi bî nîpe gau gîmîdal rö

43 God bî Jisas manö ud arep bî gau kalîp pîdön ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nîñeb nîñagep iru nöp göm gîlô, nîbi bî gau nîñöm, aiö waiö gîla.

44 Nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau, se gî mîdöm, nîbi bî nan mîdageia gau, nîbi bî rîmnap kalîp nan hałowalö ñîla. * 45 Mîñöñ nabö?, nan gau u rö nöp sîkim göm, manî udöm, nîbi bî nan mîdageia gau kalîp nîme li ñîla.

46 Kale pör pör, ñîñ añî añî, God sabe gep ram u am magum gîmîdal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, mîdmagö apen löl gî, ñîñî löl gî, nan se göl ñîñmîdal. 47 Pen nîbi bî mîdeila gau magöñhalö, Jisas nîñ udla nîbi bî kalîp nîñlô, aij a ga. Pör pör, ñîñ añî añî, Bî Kub nîpe nîbi bî rîmnap halö ud kamîñ yuö, kale Jisas nîp nîñ udöm, ap Jisas nîbi bî nîpe nöd nîbö gau aip mîdmîdal. *

3

Bî ma najj ga u, Pida gö, kamîñ la

1-3 Bî nîme yag daua ñîñ u nöp ma najj ga ap, nîp ñîñ añî añî pör pör dapöm, God sabe gep ram ajöñ il, Ajö? Kliñ Aij, a gîmîdal u, go† au lîlô asîk mîdmîdöp. Mîdöl gî, nîbi bî God sabe gep ram raul mîgan ap armîdal gau, kale manî nan yîp ap ñîm, a gî asîb gîmîdöp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip sîdö gamîñ ga dugo magö u, God nîp sabe gep magö u, God nîp sabe gîñg, ap padilö nîñöl gî, bî ma najj ga anîbu kalîp mîhön nîñöm haga, “Yîp manî rîmnap ñîl,” a ga. 4 Hageia, kalpe mîhön nîp nîñ ij halö li mîdmîl, Pida haga, “Halîp mîhön nöñ!” a ga. * 5 Haga, yîp nan ap ñîñg gabil, a göm, kalîp mîhön nîñ mîdö nîñöl gî, 6 Pida haga, “Manî sîlpa, manî gol, yad mîdagöp u pen nan yad añî ap mîdöp u nöp ñînabin. Jisas Kraiss Nasared nîbö u, hib nîpe hagem nöp hagabin, ‘Urak arul!’ ” a ga.

* 7 Pida anîg hagöm, ñîmagö yîjîg lau nîp udöm, ud urak ñö nîñöl gî, magö anîbu nöp ma abe, ma go† abe aij la. 8 Aij gö, yîñîd urak amöl gî, ra†a ra†a göl gî, God nîp aij a göl gî, kalîp mîhön aip God sabe gep ram raul mîgan u ara. 9 God nîp aij, a göm, abö göl göm ajeia u, nîbi bî mîdeila gau nîñöm, 10 bî ma najj pör apöm, God sabe gep ram ajöñ il, Ajö? Kliñ Aij, a gîmîdal u, go† au asîk mîdöm, manî nan gau asîb gîmîdöp bî anîbu, aigöl göm ma yabî† abö gî auab, a göm, gas† iru nîñöm aiö waiö gîla.

* 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44: Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21 * 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18

Pida manö hag ña

11 Bî anîbu nîpe, God sabe gep ram hön adö, Solomon Ram Bada, a gîmîdal, mîgan u mîdöm, Pida aip, Jon aip kalîp mîhön aŋ aŋ lî ud mîdö nîŋöl gî, nîbi bî magöŋhalö aiö waiö göl gî, gî dö gî aula. ¹² Nîbi bî aueila, Pida nîpe nîŋöm haga, "Isrel nîbi bî gai i, kale nîhön gînîg gasî iru nîŋmim halîp bî mîhön nîŋ ij halö gabim? 'Kale mîhön bî klö, bî kamîŋ aij mîdmil gajîl, bî anîbi adan aj aij gab,' a gîmim, gasî u nîŋobim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aisak, Jekop, bac îlanŋ hon bî gau sabe gîmîdal God anîbu nöp nîpe ke gö, bî wög gî ñeb nîpe Jisas urakö, nîbi bî gau nîŋöm, nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp a göm, nîŋbal. Kale pen Jisas nîp udagpe. Pailod, Jisas nîp hubîk yuîn a ga u pen kale ke, nîp dam mab ba lanŋ al pak lîlanŋ, a gîpe. ¹⁴ Jisas nîpe Bî Uî; nîpe Bî Kamîŋ Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nîpe bî nîŋeb hon wasö; bî wîp almîdöp u hanîp hubîk yu, a gîpe. ¹⁵ Anîg gîmim, Bî kamîŋ mîdep magö ñöb u nîp al pak lîbe. Pen God gö, nîpe uraka u, hon amgö magö hon ke nîŋul hagabul. ¹⁶ Bî ma najî pör nîŋbim î, mîñî kamîŋ lajîp nîŋbim. Jisas klö nîpe gö me, kamîŋ löp. Jisas nîŋ udul, hib nîpe haglo, nîpe gö böŋ nöp kamîŋ löp.

¹⁷ "Pen mîdeimam yad gai. Kale ke abe, bî kub kale gau abe, hauî halö mîdmim, Jisas nîp anîg gîpe. ¹⁸ Pen God nîpe bî manö nîpe hagep gau kalîp hadame nöp gasî ñö hagla, 'Hainö God Mesaia nîpe îlön kub yabîl udöm umnab,' a gîla u me, hagla rö nöp gîpe. ¹⁹ Anîb u, nan si nan najî gîpim u, nîhön gînîg anîg gîpun, a gîmim, arö gîmim, God nîp ado gî aube, nîpe nan si nan najî gîpim prî u lîk gî yunab. ²⁰ Anîg gîpe, Bî Kub nîpe ana kalöp aŋ dan klö nîpe ñöm, Kraîs u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraîs u Jisas me. ²¹ God nîpe hadame nöp hagö, bî manö hagep uî nîpe gau hagla rö, Jisas nîpe ram mînön kumi kabö adö lanŋ au mîdöp rö mîdö nîŋöl gî, God nan magöŋhalö kauyaŋ gî lî aij gînab ñîn u aunab. ²² Mosîs haga, 'Hainö Bî Kub God kale, nîpe bî manö hagep yad rö, bî î kale ke ap, hag yunab. Nîpe apöm, manö hagnab u magöŋhalö nîŋ aij gîmim. ²³ Nîbi bî manö nîpe udagnaböl gau, nîbi bî nîpe mîdageinaböl; kale böŋ nöp hön adö yaŋ amöm, umnaböl,' a ga.

²⁴ "Bî God manö hagep Samyuel abe, bî God manö hagep hain aula gau abe magöŋhalö nan urî waiö lab nîŋabun u hadö hag ñîla. ²⁵ God hadame nöp nahai îlanŋ kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim nîp gînabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, 'Ñî pai ne rîkö, kale rîk dam dapîl göm rîknaböl gau, bî ap mîdöm me, nîpe gö nîbi bî gau magöŋhalö mîñ mîñ gînaböl,' a ga. ²⁶ Pen God Bî Wög Gî Ñeb nîpe Jisas ram mînön îl i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel nîbi bî nan si najî najî gîpal u, nîhön gînîg anîg gîpun, a göm, adö anîbu arö göm, mîd aij gîlanŋ, a göm, kalöp Isrel nîbi bî gai i nöd yuö aua," a ga. *

4

Pida aip Jon aip kalîp manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip nîbi bî kalîp manö hag ñîlö nîŋöl gî, bî God nîp nan sabe gep bî gau abe, God sabe gep ram polisman bî nabîc kale u abe, bî

* **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23

* **3:17:** Luk 23:34; 1Di 1:13

* **3:19:** Ap 2:38

* **3:22:** Dud 18:15,18-19

* **3:25:** Jen 22:18

* **3:26:** Ap 13:46

Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö an+bu apdi n+ηla. ² Jisas umöm uraka rö, n+bi b+ Jisas n+p n+η udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, n+hön g+n+g hag n+abil, a g+lö, mulu luga. ³ An+u, kale Pida aip Jon aip ud s+i göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kal+p b+ m+hön dam nag+ l+la. ⁴ Pen Pida Jon b+ m+hau manö aij an+bu hag n+ailö, n+bi b+ n+ηöm, iru yab+ n+η udla. An+u, n+bi b+ Jisas n+η udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda b+ kub ram m+nöη an+bu abad m+dm+dal abe, b+ manö ud as+kep gau abe, b+ lo manö hag n+eb b+ gau abe, Jerusalem gau ap magum g+la. ⁶ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ Anas aip, Kaiapas aip, yam kale b+ Jon u, Aleksada u, b+ yam kale r+mnap halö apöm, an+ an+bu u m+deila. ⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kal+p m+hön u+ g+ dan an+ au l+lö, kal+p m+hön hag n+ηöm hagla, “B+ ma naij ga u aigöl g+ gaj+l kam+η löp? P+dön gai n+bö udmil, hib n+hön hagnmil, an+g g+pil?” ö g+la. ⁸ Hageila, Ana U+ n+pe am Pida an+ dan ajman+ rauö n+ηöl g+, Pida haga, “Kale Juda b+ kub abe, b+ manö ud as+kep abe, manö hagabin i n+ηim. ⁹ B+ mög gep ma naij ga u gailö kam+η la u n+ηim, ‘Kale aigöl g+ gaj+l kam+η löp?’ ö g+mim, hal+p manö kub hagabim ar? ¹⁰ An+u, kale manö hagn+g gabin i n+η aij g+mim. Isrel n+bi b+ gau magöηhalö u rö nöp n+η aij göl. Jisas Kraib+ Nasared n+bö hib n+pe u nöp n+η udul, hib n+pe haglö, n+pe gö, b+ an+bi n+p böη nöp kam+η lö, aj aij gab n+ηabim. Kale Jisas Kraib+ n+p mab ba lan+ al pak l+be u pen God gö kauyan+ uraka. * ¹¹ B+ Jisas an+bu n+p me, God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘Kale b+ ram gep gau, kabö m+lö ap, u kabö naij, a g+mim, arö g+pe u,

uri ram padö an+ yan+ b+n+g n+l m+döp,’ a g+la. *

¹² God n+pe Jisas hib n+pe nöp han+p haga n+ηöm Jisas n+pe nöp han+p ud kam+η yun+m rö löp. M+nöη naböη if i b+ ke n+bö ap han+p ud kam+η yun+m rö lagöp wasö yab+,” a ga. *

¹³ Pida Jon kale b+ m+hau urakmil, p+n+η ggmil, ha+wa+ö kabö göl nöp haglö u, b+ kub an+u gau n+ηöm, aiö waiö göm hagla, “B+ m+h+i i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip m+dmil an+g g+mil g+pil,” a g+la. ¹⁴ B+ ma naij ga kam+η la u an+ kale au m+dö n+ηöl g+, kal+p m+hön manö hag göl rö laga.

¹⁵ An+u u me, kale hagla, “Kansol ram i höη yan+ am m+dai+l,” a g+la. Höη yan+ am m+dlö n+ηöl g+, kale ke hag n+η hag n+η göm hagla, ¹⁶ “B+ m+h+i i hon n+hön gun? Kale nan gagep rö u g+lö, Jerusalem n+bi b+ magöηhalö hadö n+ηbal. An+u, kale m+hön nan gagep rö ap gappil a gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö an+bu n+bi b+ r+gon r+mnap haglö, kale u rö nöp n+ηöl rö löp. An+g göp u, hon kal+p m+hön manö klö hagn hagn, ‘Jisas hib n+pe u hainö n+bi b+ r+mnap hagagmil, wasö yab+,’ a gun,” a g+la.

¹⁸ An+g hagöm, kal+p m+hön haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; n+bi b+ r+mnap Jisas manö u hag n+agmil, wasö yab+,” a g+la. * ¹⁹ An+g hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö n+p u arö gul, manö kalöp u udlo, God n+p aij g+nab aka wasö? Kale ke n+ηim. * ²⁰ Pen Jisas n+hön n+hön ga, manö n+hön n+hön haga u, hol n+bi b+ gau kal+p hag n+ arö gul rö lagöp,” a g+lö.

²¹⁻²² An+g hagailö, Kansol b+ kub gau gas+ kale ke n+ηöm, ‘B+ i m+ n+juöl m+höp (40) m+döm, uri kam+η löp i, n+bi b+ gau n+ηöm magöηhalö God n+p

* **4:4:** Ap 2:41 * **4:10:** Ap 3:6,13-16 * **4:11:** Sam 118:22 * **4:12:** Mad 1:21 * **4:18:** Ap

5:28 * **4:19:** Ap 5:29

aij a gaböl. Hon bî anîb mîhai i kalîp nan ap geinabun u, nîbi bî gai i kal aunaböl, ' a gôm, kalîp mîhön yîharîj manö klô hagôm, hag hön yula.

Nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau God nîp sabe gîla

²³ Pida Jon kalîp mîhön anîg göl hag hön yulö, kale am Jisas nîbi bî nîpe gau kalîp nîjmil, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, manö nîhön nîhön hagla u kalîp hag ñîlö. ²⁴ Hag ñeilö, kale nîjöm magöjhalö God nîp sabe gôm hagla, "Ne Bî Kub anî nîbö mîdpan. Ne kumi kabö adö laj gî lîmön, mînön naböj il i gî lîmön, ñîg solwara gî lîmön, nan nîhön nîhön mîdöp gau magöjhalö gî lîmön, gî lîna. * ²⁵ Hadame nöp ne gö, Ana Uî nîpe bac hon Depid nîp gasî ñö, manö nöp u hagôm haga, 'Juda nîbi bî wasö gau kale nîhön gînîg kal jubal?

Nîbi bî gau nîhön gînîg gasî nîj aij gôm wasö, manö adö anî hag löm mumug manö hagpal? *

²⁶ Kîj ram mînönj ke ke abad mîdpal gau abe, gapman bî kub ram mînönj ke ke abad mîdpal gau abe, manö adö anî hag löm hagla,

"God Bî Kub aip, Mesaia nîpe aip, kalîp aip pen pen gun," a gîla, ' a ga.

²⁷ Kîj Herod abe, gapman bî kub Podias Pailod abe, Juda nîbi bî wasö gau rîmnap abe, Isrel nîbi bî gai i nîbö rîmnap abe, Jerusalem i apöm, Bî Wög Gî Ñeb ut ne u Jisas, Mesaia hag lîna u nöp, manö hag adö anî lîla. * ²⁸ Pen ne Bî klö nöd gasî ne ke nîjömön hagna, Kraiss nîp anîg anîg gî naböl a gîna u me, kalîp göl rô la; yîharîj u klö kale mîdagaiböp. * ²⁹ Bî Kub, mîñi hanîp manö klö naj yabîl hagaböl u ne gasî nîjömön. Hanîp nîbi bî wög gî ñeb ne abad mîdmön, pîdönj ne hanîp nî, hon pîrîkagun, klö yabîl gun manö ne nîbi bî gau kalîp waiö hag ñun. * ³⁰ Nîbi bî nan göp gau, ne gö, hon Bî Wög Gî Ñeb ut ne Jisas hib nîpe hagno, kalîp kamîj lînîm. Ne gö, hon Jisas hib nîpe hagno, nan gagep rô rîmnap, nan nîjeb nîjagep rô rîmnap gun," a gîla.

³¹ Pen kale God nîp anîg gî sabe göl gî mîdlö nîjöl gî, ram mîdeila u munmon rô udöm, Ana Uî nîpe ap an kalîp danj ajmanj rauö, pîñîj gagöm, God Manö u klö yabîl gôm hag ñîla.

Jisas nîbi bî nîpe nan nîme lî ñîj aij gîla

³² Pen nîbi bî Jisas nîp nîj udla anîb gau, manö adö anî hagôm, gasî adö anî nîjöm, nan kale nan nîhön mîdeia gau, nan kale jîm ñöl nöp mîdö, nan hon halö a gôm nîjagla. * ³³ Bî Jisas manö ud arep gau, nîbi bî gau kalîp manö klö gî hagôm hagmîdal, "Jisas nîp al pak lîlö, umöm uraka, nîp amgö nîjno," a gîmîdal nîjöm God kalîp magöjhalö mög yabîl nîjöm ud aij yabîl gîmîdöp. ³⁴ Kale bî nan lugep mîdageia; magöjhalö nan mîdeia. Nîbi bî mînönj naböj aka ram rîmnap mîdeia gau, sîkim gî mani udöm, * ³⁵ bî Jisas manö ud arep gau kalîp ñîmîdal. Kale pen udöm, nîbi bî nan mîdageia gau kalîp nîme lî ñîmîdal.

³⁶ Pen bî Lipai il rîk damöm rîkla bî ap hib nîpe Josep. Ram mînönj nîpe Saipras nîbö. Bî anîbu nîpe nîbi bî rîmnap kalîp manö hain hagôm hag ñî aij gö, kale nîjöm gasî halö mîdmîdal rô, bî Jisas manö ud arep gau nîp

* **4:24:** Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * **4:25:** Sam 2:1-2 * **4:27:** Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * **4:28:** Ap 2:23 * **4:29:** Ep 6:19 * **4:32:** Ap 2:44 * **4:34:** Ap 2:45

Banabas a gıla. ³⁷ Josep mınöñ naböñ nıpe ap hagö, nıbi bı rımnap raula nıñöm mani anıbu dap bı Jisas manö ud arep gau kalıp ña.

5

Ananaias ber pir allö

¹ Pen bı ber ap mıdailö. Nugmul hib u Ananaias, nıbin nıpe hib u Sapaira. Ber mıhau kale mınöñ naböñ kale ap haglö raula. ² Raulö, Ananaias nıpe mani anıbu böñ lau kale ke nıme löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep bı gau kalıp ña. Nıbin abe nıñ. *

³ Pen Ananaias mani anıbu anıg göl dap ñö, Pida haga, “Ananaias, Seden nöp gası ñö, ne pir almön hagpan, ‘Mınöñ raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gıpan. Manö pir alban anıbu, Ana U† nıp u rö nöp pir alban. Mani mınöñ naböñ raubal anıbu böñ lap pi gımön auban. * ⁴ Mınöñ naböñ anıbu, mınöñ naböñ ne. Sıkim gınıg, sıkim gıbnap; arö gınıg, arö gıbnap. Pen mınöñ sıkim gö, mani raula anıbu, magöñhalö daunıg, magöñhalö daubnap; rımnap nöp daunıg, rımnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arık aunıg, arık aubnap. Manö mıdagböp. Pen ne manö pir alban u, hanıñ bı nöp manö pir alagpan; God nıp u rö nöp manö pir alban. Ne ai gınıg anıg gıpan?” ö ga.

⁵ Pida anıg hagö, Ananaias nıñöm, magö anıbu nöp ap lug mınöñ yan paköm böñ nöp uma. Anıg gö nıñöl gı, nıbi bı gau ga anıbu nıñöm, anının gö pıñıñ gıla. ⁶ Pen bı praj gau apöm, wip he mılö u wañıj wam wam göm, dam rıgöl gıla.

⁷⁻⁸ Pen nıbin, nugmul nıpe umö dam rıgöl gıla u nıñaga. Nıpe yöp söl magö ap mıdöm apjakö, Pida nıp haga, “Mınöñ naböñ kale ber u sıkim gılö, mani anıg unbö rö nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nıbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nıp haga, “Kale ber nıñön gınıg hag nıñmil anıg gıpil? Bı Kub Ana nıpe manö pir anıbu nıñagnab a gımil anıg gıpil? Nö?! Nagamul umajıp, dam rıgöl gıpal bı gau mıdpal ajön ıf aui. Nöp u rö nöp ud arnıg gaböl,” a ga.

¹⁰ Anıg hagö nıñöl gı, magö anıbu nöp, Pida ma ıf au ap lug mınöñ yan paköm uma. Bı praj ugan nugmul nıp dam rıgöl gıla anıbu apöm, nıbin u rö nöp hadö böñ nöp uma u nıñöm, nıp dam nugmul nıp rıgöl gıla böñ lau rıgöl gıla. ¹¹ Krais nıp nıñ udla nıbi bı gau abe, nıbi bı rımnap gau abe, nan ga anıbu nıñöm, magöñhalö anının gö pıñıñ gıla.

Nan gagep rö rımnap ke ke gıla

¹² Bı Jisas manö ud arep unbö mıgan lan nan gagep rö iru nöp nıbi bı mıdeila anı au gı mıdeila. Pen nıbi bı God Manö nıñöm Krais nıp nıñ udla gau, magöñhalö ap magum gımıdal God sabe gep ram höñ adö “Solomon Ram Bada” a gımıdal u. * ¹³ Nıbi bı rımnap gau, Krais nıp nıñ udla nıbi bı gau kalıp nıñöl aij a ga u pen, Krais nıbi bı nıpe mıdpal anıbu, hon aige gun am kalıp aıp magum gun, a göm, pıñıñ gıla. ¹⁴ Pen pör pör nıbi bı hain nıbö iru yabıtı nöp, Bı Kub nıp nıñ udöm, nıbi bı nöd nıbö gau aıp ap magum gımıdal. ¹⁵ Jerusalem nıbi bı, bı Jisas manö ud arep gau gıla rö nıñöm, nıbi bı mıñga ga gau dap adan majö go† au löm, kóp yad mıgan mıgan löm hagla, “Pida padiö, sıdö mımıtanı nıpe u kalıp pak ñö, kamıñ lınab,” a gıla. ¹⁶ Nıbi

* 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2 * 5:12: Ap 2:43; 14:3

bɪ yöp ram mɪnörɪ Jerusalem söl au mɪdeila gau, u rö nöp nɪbi bɪ nan ga gau udöm, nɪbi bɪ kɪjaki aïön pi halö mɪdeila gau udöm, daula. Daueila, kalɪp gɪlö, magöŋhalö kamɪŋ la.

Jisas manö ud arep bɪ gau kalɪp gɪ naij göm nagɪ lɪla

¹⁷ Anɪg geila, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪl u abe, bɪ nɪjeb nɪpe bɪ Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö anɪg gɪlö hib hon lugnab, a göm, bɪ Jisas manö ud arep gau kalɪp nɪŋlö mulu luga. ¹⁸ Kalɪp mulu lugö, bɪ Jisas manö ud arep gau kalɪp ud sɪsɪ löm, dam gapman kal kalɪp nɪlö, nagɪ lɪla.

¹⁹ Nagɪ lɪla u, pen nɪn anɪbu nöp sɪbön yan, Bɪ Kub hagö, ejol ap apöm, ajöŋ u hiɪköm, kalɪp ut gɪ dam höŋ arla. * ²⁰ Höŋ arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, nɪbi bɪ gau kalɪp, God gö pör pör mɪdeinaböl manö aij u magöŋhalö hag nɪ aij gɪmim,” a ga.

²¹ Hagö, ram rua nɪjöl gɪ, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, nɪbi bɪ gau kalɪp il göm manö hag nɪla. Anɪg göl hag nɪlö nɪjöl gɪ, God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪl u abe, bɪ nɪjeb nɪpe gau abe apjaköm, bɪ manö ud asɪkep gau kalɪp magöŋhalö wɪn allö, ap Kansol kub u magum gɪlö, bɪ God sabe gep ram abad mɪdep bɪ gau hag yuöm hagla, “Bɪ Jisas manö ud arep gau nagɪ libun u mɪni am ut gɪ dauim,” a gɪla. ²² Hageila, bɪ God sabe gep ram abad mɪdeila bɪ gau nagɪ lep ram u amöm nɪjla, bɪ Jisas manö ud arep gau mɪdageila. Kale ado gɪ apöm hagla, ²³ “Hon am nɪjɪbun, ajöŋ u gɪnɪbal rö mɪdajɪp, bɪ abad mɪdep bɪ gau u rö nöp ajöŋ il u nɪj mɪdajal u pen hon ajöŋ hiɪkun, ram raul mɪgan yan amun nɪjɪbun, bɪ ap mɪdagajɪp yabɪl,” a gɪla. ²⁴ Anɪg hageila, bɪ God sabe gep ram abad mɪdeila bɪ kub kale u abe, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, manö anɪbu nɪjöm, anɪg göp nɪhön gɪnab, a göm, gasɪ iru nöp nɪjla.

²⁵ Anɪg göl gasɪ iru nɪj mɪdlö nɪjöl gɪ, bɪ ap apöm kalɪp haga, “Bɪ nagɪ lɪbe gau, kale am God sabe gep ram u mɪdöl göm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag nɪböl,” a ga. ²⁶ Anɪg hageila, bɪ God sabe gep ram abad mɪdeila bɪ kub kale u, bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp ut göm, bɪ Jisas manö ud arep anɪb gau kalɪp udnɪg arla. Amöm, Jerusalem nɪbi bɪ gai i hanɪp kabö ju paknaböl, a göm, kalɪp hag gagla; agamɪj ut gɪ daula.

²⁷ Jisas manö ud arep bɪ gau kalɪp agamɪj ut gɪ Kansol ap magum gɪ mɪdeila anɪ au daulö, God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪl u kalɪp haga, ²⁸ “Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö klö gɪ hagun hagpun u pen hag wasö nɪjɪn arö gɪpun. Kale pen am Jerusalem nɪbi bɪ kalɪp magöŋhalö Jisas manö u hag nöl gɪ, hanɪp hagpim, ‘Kale nöp Jisas nɪp al pak lɪbal,’ a gɪpim,” a ga. *

²⁹ Anɪg hageila, Pida bɪ Jisas manö ud arep rɪmnap aip hagla, “Nɪbi bɪ manö hagpal u udagnabun; God manö nɪpe u nöp udnabun! * ³⁰ Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪbe uma u pen, apɪs bɪc bɪ sabe gɪmɪdal God u nöp gö, kauyan uraka. ³¹ Uraköm, God nɪpe gö, am ram mɪnörɪ kumi kabö adö laŋ au amöm, God nɪmagö yɪjɪg lau adö mɪdöp. Anɪb u hon nɪjɪbun, nɪpe nöp Kɪŋ mɪdöm, hanɪp ud kamɪŋ yunab. Nɪpe hanɪp Isrel nɪbi bɪ mög nɪjöm, nan si nan naij gɪpun u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a gun, arö gɪno, nɪpe nɪjöm nan naij gɪpun u arö göm, hanɪp ud kamɪŋ yunab. * ³² God göp anɪbu, hon amgö magö rɪmɪd mɪgan hon ke nɪjɪn, nɪbi bɪ gau kalɪp hag nɪabun. Nɪbi

* 5:19: Ap 12:7-10 * 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2

bî manö nîpe nîŋ udöm hagöp rö nöp gî naböl gau, God nîpe Ana U† u kalîp ñö, nîpe kalîp u rö nöp manö aij anîbu hag ñ† aij gö nîŋ naböl,” a gîla.

³³ Bî Jisas manö ud arep gau anîg hageila, bî manö ud asîkep ap magum gî mîdeila anîb gau kal juöm hagla, “Kalîp böŋ nöp al pak lun,” a gîla.

³⁴ Anîg hagla u pen, an anîb au bî ap mîdeila, hib nîpe u Gameliel. Nîpe bî Perisi, lo manö hag ñeb bî kale ap. Juda nîbi bî magöŋhalö nîp nîŋlö aij a gîmîdöp. Bî Gameliel anîbu uraköm haga, “Bî ugan anîbi kalîp hagpe höŋ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñ†n,” a ga. Anîg hagö, bî anîb gau hag höŋ yula. ³⁵ Bî anîb gau hag höŋ yulö nîŋöl gî, Gameliel nîpe bî Kansol gau kalîp haga, “Isrel bî gai i, kale bî gai i kalîp nîhön gînîg gabim u, gasî nîŋ aij gîmîm gîmîm. ³⁶ Kale nîrbim, nöd bî Dudas, yad bî kub a göm hagö, manö nîpe hagnîdöp u nîbi bî iru nöp, po hadred rö, nîŋ udmîdal. Pen hainö bî rîmnap nîp al pak lîlö, nîbi bî manö nîp nîŋ udmîdal gau ke ke arla pîs ga. * ³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñ†n u, u rö nöp bî Judas Galili nîbö u haga, ‘Hon gapman gau aip pen pen gun, kalîp rîdîk gî yunabun,’ a ga. Anîg hagö, nîbi bî iru nöp manö nîp udöm, urak gapman aip pen pen gîla. Pen mîd damöm, bî anîbu nîp u rö nöp al pak lîlö, nîbi bî manö nîp nîŋ udmîdal gau ke ke arla pîs ga. ³⁸ Anîb u me, yad kalöp hagabin, bî manö kub hagabun gai i kalîp gî najj gîmîm. Kalîp yîharîŋ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub gînîm a gî wasö nîŋöm ap lagnab. ³⁹ Pen God nîpe ke hagö gî naböl u, kale ke nöp nan ap gîmîm rö lagnab. Kalîp gî najj gun, a gî nabim u, kalîp aip pen pen gî nabim; God aip pen pen gî nabim,” a ga.

⁴⁰ Gameliel anîg hagö, bî gau haga rö nîŋöm, bî Jisas manö ud arep gau kalîp haglö aueila, kalîp nagî ud rapîn pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmîm, wasö yabî,” a göm, kalîp hag yulö arla. *

⁴¹ Pen bî Jisas manö ud arep gau, hanîp nîhön gînîg anîg gîpal, a göm, nîŋagla. God hanîp Jisas bî nîpe kabö göl a göm gö, hanîp anîg gaböl, a göm, aij a gö nîŋöl gî, Kansol kub anîbu arö göm arla. * ⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höŋ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas nîpe Kraiss u manö aij u hag ñ†mîdal.

6

Nan balu ñeb bî unbö mudun jîŋ hag lîla

¹ Pen mîd damöm, nîbi bî Jisas nîp nîŋ udla gau iru yabî mîdeila. Pen Juda nîbi bî Grik manö nöp nîŋla gau, Juda nîbi bî Aremeik manö yîdun göl nîŋla gau, kalîp hag göm hagla, “Nîbi adu kale gau kalîp mani nan magö nan gau nîme lî ñ† aij gîpal pen nîbi adu hon gau kalîp nîme lî aij gîpal,” a gîla. * ² Anîg hageila, bî Jisas manö ud arep unbö mîgan lan gau nîŋöm, nîbi bî Jisas nîŋ udla gau magöŋhalö wîñ allö aueila hagla, “Añ mam bî. Hon God Manö hag ñ†bun u arö gun, nîbi bî gau kalîp nan nîme lî ñ†nabun u, kabö rö gî nab. ³ Anîb u, kale bî unbö mudun jîŋ nîŋmîm hag lîbe, kalîp wög anîbu hag lîno, wög anîbu gî naböl. Pen God Ana kalîp ajman rauöm gasî aij ñöb bî gau nöp nîŋmîm hag lîmîm. ⁴ Hon pen God nîp sabe göl gî, nîbi bî gau kalîp God Manö u hag ñöl gî, gî mîdeinabun,” a gîla.

⁵ Manö hageila anîbu nîŋlö, kalîp magöŋhalö aij a gö, bî unbö mudun jîŋ hag lîla. Bî anîb gau me: ap Sîdipen u. Sîdipen nîpe God nîp nîŋ ud pîdön

* 5:36: Ap 21:38 * 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35

m+nön nabön m+gan ap hagaga. Apöm y+har+ñ nöp m+dm+döp. Ñ+n an+bu Ebrahim ñ+ pai ap r+kaga; y+har+ñ nöp m+dm+döp. Pen God Ebrahim n+p haga, 'Hainö m+nön nabön an+bi, ne udnabön. Ñ+ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, m+nön nabön an+bi u rö nöp udöm m+deinaböl,' a ga. *

⁶ Pen God manö ap hagöm haga, 'Ñ+ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am n+bi b+ r+mnap ram m+nön gau m+dlö, kal+p magöñhalö nag+ löm, g+ naj yab+ göm, nag+ wög rö hag l+lö, g+lö n+ñöl g+, m+ unbö po hadred (400) innab. *

⁷ Pen n+bi b+ kal+p an+g geinaböl gau, yad pen pe kal+p g+ naj g+nabin. N+bi b+ ne gau, ram m+nön an+bu arö göm, ap y+p sabe göl g+ m+deinaböl ram m+nön i,' a ga. *

⁸ Pen God Ebrahim n+p manö ap hag löm haga, 'Ñ+ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad m+deinabin u me, ñ+ñan hagape b+ wan hañ r+ib g+ dö g+mim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñ+ n+pe Aisak n+p yag dapöm, ñ+n unbö mudun j+ñ m+döm, ñ+n raleb u ñ+ u n+p wan hañ r+ib g+ dö ga. Aisak pen Jekop n+p yag daua. Jekop n+pe pen ñ+ unbö m+gan lan gau kal+p yag dauö me, hon Isrel n+bi b+ i+ ke ke m+dpun. *

⁹ "Bac i+ñ hon an+bi gau, n+mam nañ+ b+ gau n+mam hain Josep n+p gas+ naj n+ñlö, mulu lugö, b+ r+mnap ñ+lö, n+p rau dam ram m+nön Ijip ud arla. Ud arlö, m+d aij gaga u pen God n+p hau+ gaga. *

¹⁰ Nan m+ñör Josep n+p auaiä u, God n+pe n+ñöm Josep n+p abad m+d aij g+m+döp. God n+pe Josep n+p gas+ aij ñöm gö, Ijip K+ñ Pero, b+ Josep i gas+ n+ñ aij yab+ göp, a göm, n+p hagö, m+nön nabön Ijip abe, ram nan n+pe gau magöñhalö abe abad m+dm+döp. *

¹¹ "Hainö ñ+n ap k+yö kub yab+ u, ram m+nön Ijip abe, ram m+nön hon Kenan i abe auö, bac hon ram m+nön Kenan i m+deila gau nan magö u+hai n+ñöm, nan ñ+ñeb ap m+dageia, gas+ m+lö yab+ l+la. *

¹² Pen nap kale Jekop manö ap n+ña, nan magö iru nöp ram m+nön Ijip m+deia. An+bi u n+ñöm ñ+ n+pe gau kal+p hagö, nan magö raun+g Ijip arla. ¹³ Am rau dapöm, ñ+n p+s göm, kauyan pen raun+g arla. Arlö, n+mam Josep kal+p haga, 'Mam b+, kale y+p ban a g+mim n+ñbim? Yad namam kale Josep nöp,' a ga. Hageia, Ijip K+ñ Pero manö an+bu n+ñöm haga, 'U Josep n+mam b+ n+pe gau e!' ga. *

¹⁴ Josep pen, bap yad Jekop, n+bi b+ n+pe gau aip y+ñ+d auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop n+bi b+ ñ+njuöl m+hau n+gan ado g+ da aj+p böñ dan (75) rö udöm, aip arla. *

¹⁵ Nap Jekop an+g göm, ram m+nön Ijip am m+döm, uma. M+d damöm, bac b+ an+bi gau magöñhalö um hakla. *

¹⁶ Pen hainö ñ+ kale gau nap le damöm, daun kub Sekem r+göl g+la. Wip r+göl an+bu, bac i+ñ Ebrahim, Hemor ñ+ n+pe gau kal+p mani ap ñöm raua. *

¹⁷ "Pen God Ebrahim n+p nöd g+nabin, a göm, manö hag la rö g+ñ+g göm ga u me, n+bi b+ hon Isrel ram m+nön Ijip m+deila gau, ñ+ pai r+k damöm r+k dam dap+l göm, iru yab+ nöp m+deila. *

¹⁸ N+bi b+ hon Isrel iru nöp m+deila ñ+n an+bu, ram m+nön Ijip u k+ñ hain n+bö waiö la. K+ñ hain n+bö an+bu bac Josep n+p n+ñaga u me, ¹⁹ n+bi b+ hon gau g+ naj yab+ göm, manö klö hagö, ñ+ pai kale gau yag dapöm, höñ adö gau yulö, ke m+döm umm+dal. *

²⁰ An+g

* 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3; 37:11; 39:1,3-21-23 * 7:10: Jen 41:37-44 * 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7 * 7:19: Eks 1:11-22

gila u pen, ñin an anib au, ber mihöp ñi hañ aij ke nibö ap yag dapil, hib nipe Mosi a gilö. Ñi anibu nip rakin mihau nigan ram raul migan gau nöp pi gilö midmidöp. * 21 Hainö ñinjan anibu nip dam höj au yan lilö, Pero pai nipe u apöm, nip ninöm, dam ñi yad, a göm, kabö laumidöp. * 22 Nipe anig göm kabö lauö, kub gö, Ijip nibi bi kale nihön nihön gimidal u, nip hag ñi aij gila. Nipe bi manö klö gi hagöm, wög klö göm gimidöp.

23 “Pen Mosi mi nipe unbö ñinjuöl mihöp (40) inö, nibi bi yad Isrel kalip am ninem auiñ a ga. 24 Pen amöm nija, Ijip bi ap Isrel bi ap nip mñu magö pakaia. Mosi ninöm, bi Isrel nip ud kamij yuöm, Ijip bi u nip böj nöp al pak lö uma. * 25 Pen Mosi gasi nipe nija u, ‘Nibi bi yad Isrel hagnaböl, “God Mosi nip gasi ñö, apöm hanip ud asik yuö, mid aij ginabun,” a ginaböl,’ a gi nija u pen kale gasi anibu ninagla. 26 Pen ruö Mosi amöm nija, Isrel bi mihöp pen pen gailö. Anig gilö ninöm haga, ‘Bi me, kale mamil mihau midpil; pen pen gabil u arö gi!’ a ga.

27 “Hageia, bi ap bi ap nip pakaia u, Mosi nip ud gidan yuöm haga, ‘Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?’ 28 Ne rol Ijip bi u al pak lina u, mñi yip pen al pak linig hagabön aka?’ ga. 29 Anig hagö, Mosi bi al pak libin anibu ninjal, a göm, pinij gi am ram minöj Midian amöm, bi yharinj ap rö midmidöp. Ñin an anib au, nipe nibi udöm, ñi mihöp yag daua. * 30 Anig göm yharinj nöp midö mi ñinjuöl mihöp (40) ina. Hainö ñin ap ram minöj kabö nöp midöp Sainai Dum söl au midöm nija, ejol ap apöm, mab ur añt ap mitanj geia an au waiö lö nija. * 31 Anig geia Mosi ninöm, nan anibu nihön göp, a göm, am söl au apöm ninö ninöl gi, Bi Kub haga, 32 ‘Nahai ilanj Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad midpin,’ a ga. Anig hageia, Mosi, u Bi Kub nöp hagab, a göm, pinij göm gi gi göm, he göm amgö nija.

33 “Pen Bi Kub Mosi nip haga, ‘Minöj naböj ut i am midpan rö, ma rirup ne u ud asik. 34 Ijip nibi bi gau nibi bi yad Isrel kalip gi naj yabij gipal, yad ninbin. Kale mitöj gaböl u apdi ninem, apem kalip ud asik yunig aubin. Anib u, ne ado gi Ijip armön,’ a ga.

35 “Isrel nibi bi nöd Mosi nip hagla, ‘Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?’ ö gila. Pen hainö, God ejol nipe hag yuö apöm, mab bid mitanj geia an au Mosi nip waiö lö, God nipe ke Mosi nip nibi bi kub kale midöm kalip ud asik yuan a göm, hag yua. 36 Pen Mosi Ijip aramöm, nan gagep rö rimnap gau göm, nibi bi nipe Isrel kalip udöm ñig solwara ‘Ati’ a gipal u amöm, nan gagep rö rimnap gau göm, hainö Isrel nibi bi ut gi dam ram minöj aipij nöp an gau aramöm, nan gagep rö rimnap gau göl gi midmidöp. Anig gi midö midö, mi ñinjuöl mihöp (40) ina. *

37 “Mosi nipe nöp me nibi bi Isrel kalip haga, ‘God nipe bi manö nipe hagep ap, ñi kale ke bi yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga. 38 Mosi nipe ram minöj aipij nöp an gau mideia; nipe apis bac hon aip mideia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosi nip manö hag ña. Mosi manö anibu udöm hon Isrel nibi bi hag ñinab, a göm, God nipe manö kamij anibu Mosi nip ña. *

* 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15 * 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4 * 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3

39 “Mosis manö kamɨŋ anɨbu hag ña u pen bac hon gau manö anɨbu udagla. Kale Mosis nɨp hag juöm, ado gɨ Ijip arun, a göm, gasɨ u nɨŋla. 40 Mosis nɨmam Eron nɨp hagla, ‘Bɨ ne Mosis hanɨp Ijip nɨbö dauub u, nɨp nɨhön göp u nɨŋagpun. Anɨb u, ne hanɨp nan god rö rɨmnap gö, bɨ hon rɨmnap god gɨnabön anɨb gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a gɨla. * 41 Ñɨn anɨbu nöp, god piral kaj kau pi rö ap gɨ löm, yaur nan gau pak dap sabe gɨ ñɨla. Kale ñɨmagö kale gɨla u nɨŋöm, u god hon a göm, mɨñ mɨñ göl gɨ nan kub lau ñɨŋla. * 42 Anɨg geila, God kalɨp arö göm haga, ‘Anɨg gɨpal u, sɨdö, rakɨn, gapɨ gau haŋwəŋə sabe gɨlan,’ a ga. Ñɨn anɨbu kale nan anɨb gau nöp sabe gɨla u me, bɨ God manö hagep ap God Manö u kalɨ kɨñ rɨköm haga, ‘Isrel nɨbi bɨ.

Kale nöd mɨ ñɨnjuöl mɨhöp ram mɨnönj aipɨ nöp anj gau ajmɨdim ñɨn u,

kaj kau kaj sipsip nan gau pak yɨp sabe gɨ ñagmɨdim. *

43 Kale nan yɨharɨŋ piral mɨhöp kale ke gɨpe u nɨp nan pak sabe gɨ ñɨ mɨdöl gɨ, gɨ mɨdmɨdim. Nan anɨbu, ap Molok a gɨmɨdim, ap gapɨ rö gɨ lɨmim, Repan a gɨmɨdim. Nan god piral anɨb mɨhau nöp,

sel ram gɨ ud ajöl gɨ, sabe göl gɨ mɨdmɨdim.

Gɨ mɨdmɨdim anɨbu, yad kalöp hag yunö,

am nagɨ mɨdeinabim daun kub Babilon ba lau,’ a ga.

44 “Bac bɨ hon gau ram mɨnönj aipɨ gau mɨdeila ñɨn u sel ram ud ajmɨdal. Sel ram anɨbu mɨdeia u nɨŋöm, God hon aip mɨdöp a göm nɨŋmɨdal. Sel ram anɨbu, God manö haga rö nöp gɨ lɨlö mɨdeia. 45 Hainö Josua bac bɨ hon aip sel ram anɨbu nap bɨ kale nɨbö udla. Hainö, kale sel ram anɨbu dauellö nɨŋöl gɨ, God nɨpe nɨbi bɨ ram mɨnönj aui mɨdeila gau yu gɨ yua. Sel ram anɨbu mɨdöm, mɨd damöm, hainö Depid yag daula. * 46 Bac Depid, bɨ God nɨŋö aij ga bɨ u, nɨpe God nɨp hag nɨŋöm haga, ‘Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap gɨ lɨnö, ne God Jekop nöd sabe gɨmɨdöp u, ram anɨbu mɨdeinabön,’ a ga. * 47 Hageia pen God nɨpe yau a gaga. Hainö Solomon nɨpe God sabe gep ram anɨbu gɨ la. *

48 “Pen God adö i gɨlan mɨdöp u, nɨbi bɨ ñɨmagö udöm gɨ lɨnaböl ram gau mɨdageinab. Bɨ God manö hagep ap manö anɨbu hagöm haga,

49 ‘Bɨ Kub u haga,

“Ram mɨnönj kumi kabö adö lanj au sea kɨŋ yad rö adö au asɨk mɨdem, mɨnönj nabön ñɨ i ma yad abö gɨ löl gɨ mɨdpin. Yɨp nɨhön ram gɨ lɨbe, yad han mɨdeinam?

Yad ram auai ake lɨnam?

50 Nan gau magöŋhalö ñɨmagö yad ke gɨ lagpin aka?” ga,’ a ga.

51 “Hon ke nɨŋ aij gɨpun a gɨmim, nan si nan najj nöp gɨmim, God Manö nɨŋagpin. Nahai bɨ gɨmɨdal rö nöp gɨpin. Ana Uɨ nɨpe kalöp gasɨ aij ñö nɨŋbep, pen pör wasö gɨpin. * 52 Nahai bɨ gau, bɨ God manö hagep gau kalɨp magöŋhalö gɨ najj gɨla. Bɨ God manö hagep hadame gau, ‘God Bɨ Wöŋ Gɨ Ñeb aij yöl u aunab,’ a gɨla. Pen nahai bɨ gau kale bɨ anɨb gau u rö nöp al

* 7:40: Eks 32:1 * 7:41: Eks 32:2-6 * 7:42: Emo 5:25-27 * 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sa 7:1-16 * 7:47: 1Ki 6:1-38 * 7:51: Ais 63:10

pak lila. Pen mñi God Bĩ Wög Gĩ Ñeb aij yöl anĩbu auö me, kale nĩp mumug nĩñmim al pak lĩbe. * ⁵³ Pen God lo manö nĩpe u, ejol nĩpe gau kalĩp hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö nĩñmim gagpim,” a ga.

Sĩdipen nĩp kabö ju pak lila

⁵⁴ Sĩdipen manö anĩbu hagö nĩñöl gĩ, kalĩp mulu kal yabĩ lugö, meg magö hau rĩbĩköm kal jula. ⁵⁵ Pen Ana U† nĩpe Sĩdipen ajman rau mĩdö nĩñöl gĩ, nĩpe gĩlan gĩ nĩñöm kumi kabö adö lan au nĩña, God mailö aij unbö ke yabĩ nĩpe mĩdeia nĩñöm Jisas nĩpe God ñĩmagö yĩjig kĩd lau adö urak mĩdeia. * ⁵⁶ Sĩdipen nĩñöm haga, “Nĩñim! Yad nĩñabin, kumi kabö adö lan au ajön hiik mĩdöp. Bĩ Ñĩ nĩpe u God ñĩmagö yĩjig kĩd lau adö urak mĩdöp!” a ga. *

⁵⁷ Sĩdipen anĩg hagö, rĩmĩd kale u ñĩmagö ud pĩ göm, adĩñ magöñhalö uraköm, manö bĩalö göm manö kub yabĩ hagöm, gĩ dö gĩ am nĩpe mĩdeia arla. ⁵⁸ Nĩp ud sisĩ löm, dam dam daun kub anĩbu höñ adö yan ud arla. Bĩ nĩp manö pir alla gau kal juöm, wañj mĩlö kale gau ud juöm, bĩ praj Sol mĩdeia söl au yulö, nĩpe abad mĩdö nĩñöl gĩ, kale Sĩdipen nĩp kabö ju pakla. ⁵⁹ Nĩp anĩg göl paklö nĩñöl gĩ, Sĩdipen Bĩ Kub nĩp wĩñ al hagöm haga, “Bĩ Kub Jisas, ana magö yad ud,” a ga. ⁶⁰ Anĩg hagöm, kugom yĩmöm, wĩñ kub al hagöm haga, “Bĩ Kub! Yĩp al pak laböl i, nan si nan naj gaböl u nĩñmön arö gĩmön,” a ga. Anĩg hagöl göm uma. *

8

¹ Sĩdipen nĩp kabö ju pak lila ñĩn u, Sol söl au mĩdöm, paj hagöm obi otele ga.

Jisas nĩbi bĩ nĩpe kalĩp rĩdik gĩ yulö, ke ke arla

Ñĩn anĩbu nöp, Jerusalem kai ił göm, nĩbi bĩ Jisas nĩñ udla gau kalĩp gĩ naj yabĩ gĩla. Anĩg gĩlö, nĩbi bĩ Jisas nĩp nĩñ udla gau kale magöñhalö pĩñĩñ gĩ, ram mĩnön Judia gau abe, ram mĩnön Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bĩ Jisas manö ud arep unbö mĩgan lan gau kale nöp Jerusalem mĩdeila. ² Pen God Manö hagöp rö nöp gĩmĩdal bĩ rĩmnap, Sĩdipen nĩp mög yabĩ gö, mĩtöñ kub yabĩ göl gĩ, wip dam rĩgöl gĩla. ³ Sol pen, nĩbi bĩ Jisas nĩñ udpal gau gĩ naj yabĩ gĩnabin, a göm, ram ram göl gĩ, nĩbi bĩ anĩb gau kalĩp hałöwałö tĩp gĩ dam nagĩ lĩmĩdöp. *

Pilip ram mĩnön Sameria amöm manö hag ña

⁴ Nĩbi bĩ Jisas nĩp nĩñ ud mĩdeila gau pĩñĩñ gĩ am ram mĩnön ke gau gau mĩdeila. Pen anĩb gau am mĩdöm, Jisas manö aij u dam nĩbi bĩ anĩb gau kalĩp hag ñĩmĩdal. ⁵⁻⁶ Bĩ ne Pilip u rö nöp am daun kub ap ram mĩnön Sameria au mĩdöm, nĩbi bĩ gau kalĩp, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilip manö haga u abe, nan gagep rö ga u abe nĩñöm, manö nĩpe nĩñön nĩñön haga u, rĩmĩd lĩ nĩñ aij yabĩ gĩla. ⁷ Nĩpe nĩbi bĩ kĩjaki aiön pi halö mĩdeila gau iru nöp gö, nan anĩb gau aiö göm höñ arla. Nĩpe nĩbi bĩ ñĩmagö ma pĩno gö kĩfa ga gau iru nöp abe, nĩbi bĩ ma gĩ ga be wa be ga gau iru nöp abe kalĩp gö, kamĩñ la. ⁸ Anĩg gö nĩñöl gĩ, nĩbi bĩ daun anĩbu hanmĩdeila gau magöñhalö mĩñ mĩñ yabĩ gĩla.

⁹ Pen daun kub anɪbu bɪ ap hanmɪdɔp, hib nɪpe u Saimon. Nɪpe kuj gɔm, nan gagep rɔ rɪmnap gɔ, Sameria nɪbi bɪ gau magɔŋhalɔ gasɪ iru yabɪ nɪŋmɪdal. Yad bɪ kub yabɪ mɪdpin, a ga. ¹⁰ Saimon nɪpe anɪg geia, nɪbi bɪ hib mɪdeia gau abe, nɪbi bɪ hib mɪdageia gau abe, Saimon manɔ haga rɔ nɔp nɪŋɔm hagla, “Bɪ anɪbi nɪpe god ‘Klɔ Kub’ a gɪpun u nɔp,” a gɪla. ¹¹ Nan gagep rɔ gau pɔr gɪmɪdɔp nɪŋɔm nɪbi bɪ gau gasɪ iru nɪŋɔm, manɔ haga rɔ nɔp nɪŋmɪdal. ¹² Pen hainɔ Pilip apɔm, God nɪbi bɪ udɔm ram nɪpe kumi kabɔ laŋ au abad mɪdeinab manɔ aij u abe, Jisas Kraiss manɔ aij nɪpe u abe, hag nɔ, nɪbi bɪ gau kale manɔ nɪpe nɪŋ udɔm, nɪg pakla. ¹³ Saimon nɪpe ke u rɔ nɔp, Jisas nɪp nɪŋ udɔm nɪg paka. Pilip arɔ, Saimon nɪp hain gɔ nɪŋɔl gɪ, Pilip nan gagep unbɔ ke rɔ gaia u nɪŋɔm, Saimon nɪpe aɔ waiɔ ga.

¹⁴ Bɪ Jisas manɔ ud arep gau Jerusalem mɪdlɔ nɪŋɔl gɪ, kalɪp manɔ ap hagla, “Sameria nɪbi bɪ God Manɔ nɪŋ udpal,” a gɪla. Kale manɔ anɪbu nɪŋɔm, Pida Jon kalɪp mɪhɔŋ hag yulɔ, ram mɪnɔŋ Sameria arlɔ. ¹⁵⁻¹⁷ Ammil nɪŋɔl, nɪbi bɪ gau Jisas nɪp nɪŋ udlɔ, Bɪ Kub Jisas hib hagɔm kalɪp nɪg pak nɪla u pen Ana Uɔ nɪpe kalɪp auaga. Anɪb u, Pida Jon bɪ mɪhɔŋ, Ana Uɔ nɪpe kalɪp auan, a gɪmil, sabe gɪmil, nɪmagɔ nabɪc cɔg kalɪp adɔ laŋ lɪlɔ, Ana Uɔ nɪpe kalɪp aɪn aɪn aua. *

¹⁸ Kalpe mɪhɔŋ nɪmagɔ nabɪc cɔg adɔ laŋ lɪlɔ, God nɪpe Ana Uɔ nɪbi bɪ gau kalɪp nɪa u, Saimon nɪŋɔm, yad u rɔ nɔp gɪnam, a gɔm, kalɪp mɪhɔŋ mani yamɔm haga, ¹⁹ “Mani i udmil, yɪp pɪdɔŋ anɪbu nɪlɔ, yad nɪbi bɪ an an nɪmagɔ yad nabɪc cɔg adɔ laŋ lɪnɔ, kale u rɔ nɔp Ana Uɔ udnabɔl,” a ga.

²⁰ Anɪg hageia, Pida haga, “God nan aij nɪpe yɪharɪŋ nɔb anɪbu, nɪhɔn gɪnɪg mani raunɪg gabɔn? Mani anɪbu ne ke pɪg hij gɪ lug nabɪ! ²¹ Wɔg hol gɪpul u ne aip wasɔ. Hibur gasɪ mɪdmagɔ ne nɪŋ ud mɪdpan u, God nɪŋɔ aij gagɔp. ²² Nan si nan naij gɪnam, a gɪmɔn, gasɪ nɪŋban u arɔ gɪmɔn, God nɪp sabe geinabɔn u, gasɪ naij yabɪ nɪŋban anɪbu nɪŋɔm arɔ gɪnɪm rɔ lɔp,” a ga. ²³ Yad nɪŋban, nan aij kale au nan yad rɔ mɪdbɔp a gɪmɔn, nɪŋmɔn, gasɪ naij nɪŋmɔn, nan si nan naij gɪ mɪdpan. Anɪb u, ne nan si nan naij gep magɔ u, nagɪ wɔg gep bɪ rɔ mɪdpan.

²⁴ Hageia, Saimon haga, “Kɔl mɪhɔŋ Bɪ Kub u nɪp sabe gɪlɔ, nan yɪp gɪnɪm rɔ lɔp, a gɪmil hagabil anɪbu gagnɪm,” a ga.

²⁵ Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalɪp mɪhɔŋ nɪhɔn nɪhɔn ga manɔ u abe, Bɪ Kub manɔ aij u abe, nɪbi bɪ gau kalɪp hag nɪ pɪs gɔm, ado gɪ Jerusalem arnɪg, adan nab gau amɔl gɪ, ram mɪnɔŋ Sameria an au ram rɪhɪg aglɔ iru nɔp nɪbi bɪ gau kalɪp Jisas manɔ aij u hag nɔl gɪ arlɔ.

Pilip nɪpe bɪ Idiopia nɪbɔ ap nɪp Jisas manɔ aij u hag nɪa

²⁶ Pen Bɪ Kub ejol ap apɔm Pilip nɪp haga, “Jerusalem nɪbɔ daun kub Gasa arbal adan mɪlɔ u arammɔn,” a ga. ²⁷ Hagɔ, Pilip adan haga mɪlɔ anɪbu amɔm nɪŋa, bɪ kub ap, kaj hos tɪp gɪ dam ajɔp nan bad adɔ laŋ asɪkɔm, adan mɪlɔ anɪbu areia. Bɪ anɪbu nɪpe nɪbi kwɪn Kadaki, ram mɪnɔŋ kub Idiopia abad mɪdeia nɪbi u nɪp wɔg gɔl gɪ, mani nɪpe u abad mɪdmɪdɔp. Pen nɪpe Jerusalem God sabe gep ram u amɔm sabe gɔl gɪ mɪd pɪs gɔm, ²⁸ ado gɪ ram mɪnɔŋ Idiopia arammɔm, God Manɔ adɪŋ Aisaia kali klɪn rɪka u udɔm, amgɔ lɪ nɪŋɔl gɪ areia. ²⁹ Pen God Ana Pilip nɪp haga, “Hos nan bad tɪp gɪ dam arab dan am sɔl ba au ammɔn, bɪ anɪbu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rɔ nɔp, Pilip gɪ dɔ gɪ sɔl ba au amɔm nɪŋa, bɪ Idiopia nɪbɔ anɪbu, bɪ God manɔ hagep Aisaia God Manɔ adɪŋ kali klɪn rɪka u, amgɔ lɪ

* 8:15-17: Ap 19:6

n+ñjöl g+ areia. Pilip n+ñjöm haga, “Ne köp amgö l+ n+ñjöl g+ arabön yagol u, manö it u an+g hagöp a g+mön n+ñjábön aka wasö?” ga.

³¹ Hageia, n+pe haga, “N+bi b+ r+mnap rö y+ip hag ñ+lö n+ñjem rö hagnam,” a ga. An+g hagöm Pilip n+ip haga, “Ap adö aui asikö hol aip arul,” a ga. Hagaiö, Pilip am adö an+bu asika.

³² B+ an+bu God Manö ad+ñ Aisaia kali k+ññ r+ika an+bu amgö l+ n+ñjeia. Manö an+bu an+göl m+idöp:

“N+pe kaj sipsip u+ g+ dam al pak l+bal rö nöp m+ideia.

Kaj sipsip pi uñ r+iklö, aiö g+ gagöp rö,
n+pe u rö nöp manö ap hagaga.

³³ Nan naj ap gaga u pen n+ip manö pir alöm, g+ naj g+la.

N+ip bön nöp al pak l+lö uma u me, hainö b+ an rö m+idöm,

‘An+g an+g g+m+idöp,’ a g+ñab?” ö ga. *

³⁴ B+ kub Idiopia n+bö u manö an+bu n+ñjöm, Pilip n+ip haga, “Manö hagab an+bi, God manö hagep b+ u n+pe ke hagab aka b+ ke n+bö ap n+ip hagab?” ö ga. ³⁵ Hagö, Pilip God Manö ad+ñ amgö l+ n+ñjaj+l u nöp it g+ hag dam dam, Jisas manö aij u hag ñ+ aij ga.

³⁶ Pen an+g göl manö g+ damöl g+mil n+ñjöl ñ+g ap m+ideia. B+ an+bu Pilip n+ip haga, “Ñ+g m+idöp i y+ip ñ+g pak ñ+nabön aka?” ga. * ³⁷ Hageia, Pilip haga, “Ne Krais n+ip hibur gas+ m+dmagö yad n+ñjö nöp n+ñj udpin a geinabön u, yad nöp ñ+g pak ñ+nabin,” a ga. Hageia, b+ an+bu pen haga, “Jisas Krais n+pe God Ñ+ n+pe m+idöp u, yad n+ñj udpin,” a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan t+ip g+ dam ajep adö as+ik aueilö u, hos u halö an+b au l+mil, ñ+g yan ammil, Pilip b+ an+bu n+ip ñ+g pak ñ+a. ³⁹ An+g göl ñ+g pak ñöm, go+ au aulö n+ñjöl g+, ad+ñ B+ Kub Ana n+pe Pilip n+ip udöm, ke m+igan ap ud arö n+ñjöl g+, b+ kub an+bu n+ip n+ñjaga. N+pe pen m+ñ m+ñ yab+ göl g+ adan ara. ⁴⁰ Pen B+ Kub Ana n+pe Pilip n+ip dam ram m+ñöñ Asodas lö, n+bi b+ ram m+ñöñ an+b gau daun ke ke m+ideila gau kal+ip magöñhalö Jisas manö aij u hag ñ+ dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas n+ip n+ñj uda

¹ Pen Sol n+pe B+ Kub manö aij n+ñj udöm hain g+m+dal n+bi b+ gau kal+ip al pak l+n, a göm, pör klö yab+ g+m+idöp. Mañ ap n+pe am God n+ip nan sabe gep b+ kub yab+ u n+ip haga, * ² “Y+ip köp r+mnap kal+ k+ññ r+ik ñaimön, yad dam juda magum gep ram ke ke m+idöp daun kub Damaskas amem, kal+ip ñ+nabin. Köp an+bu kali k+ññ r+ikmön hagnöm, ‘Daun kub Damaskas au, kale n+bi b+ Jisas n+ip n+ñj udpal r+mnap juda magum gep ram gau m+daiöl u, Sol n+ip hagge, kal+ip nag+ löm, Jerusalem daun+m,’ a g+mön, kali k+ññ r+ikmön,” a ga. ³ Sol köp an+bu udöm, Damaskas söl söl gö n+ñjöl g+, ad+ñ mailö kumi kabö adö lañ n+bö ap lugöm n+ip n+ñja. ⁴ Sol kaj hos adö lañ n+bö ap lug m+ñöñ yan pakö n+ñjöl g+, manö ap n+ip haga, “Sol, Sol, y+ip n+ñhön g+ñ+g g+mön pör g+ naj gabön?” ö ga. ⁵ Hageia, Sol haga, “B+ Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, y+ip pör g+ naj gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, b+ ap apöm nöp manö hagn+m rö n+ñjömön,” a ga.

* **8:33:** Ais 53:7-8 * **8:36:** Ap 10:47 * **8:40:** Ap 21:8 * **9:1:** Ap 8:3

⁷ Pen bi Sol aip aula gau manö magö u nöp n+ñöm, bi n+me u n+ñagöm, gasi m+ilö löm, manö r+mnap hagagla. ⁸ Sol pen uraköm amgö hi+köm n+ña, amgö n+pe u böñ nöp we ga. An+g gö, bi n+pe aip aula gau n+magö k+id n+pe u udöm, u† g+ Damaskas arla. ⁹ N+ñp an+g göl amgö we gö, n+g, nan magö nan gau n+ñagöm, n+n m+thau n+gan y+har+ñj nöp m+deia.

¹⁰ Pen Jisas n+ñp n+ñj uda bi ap Damaskas m+deia, hib n+pe u Ananaias. Bi an+ibu n+pe naböñ n+ña, Jisas n+ñp haga, “Ananaias!” a ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yad m+dpin,” a ga. ¹¹⁻¹² Hageia, Jisas haga, “Sol bi daun kub Dasas n+bö u, God n+ñp sabe göl g+, naböñ n+ñjöp, bi Ananaias a g+pal u n+ñp am ud n+ñaj+ñp, amgö n+pe we ga u n+ñl n+ñjöp. N+pe m+ñi y+ñp sabe göl g+ m+dpöp Judas ram u. An+ñb u, ne adan ‘Y+ñjig’ a g+pal u ammön, Judas ram u am+jakmön kal+ñp hagmön, ‘Sol n+ñp n+ñj+n+g auabin,’ a g+mön,” a ga.

¹³ Jisas n+pe an+g hageia, Ananaias haga, “Bi Kub. Yad n+ñbin n+ñbi bi iru yab+ñl nöp haggal, ‘Bi Sol an+ibu n+ñbi bi nöp lau adö m+dpal Jerusalem gau kal+ñp pör g+ naij yab+ñl göp,’ a g+pal. ¹⁴ N+pe m+ñi Damaskas i auöp u, bi God nan sabe gep bi kub gau köp r+mnap n+ñp n+ñlöp, n+ñbi bi an an hib ne haglö adö arnab gau, kal+ñp nag+ñ l+n, a göm, auöp,” a ga.

¹⁵ Ananaias an+g hageia, Bi Kub n+ñp haga, “Aru! Bi an+ibu wög r+mnap yad ke n+ñp hag l+bin. N+pe manö aij yad u Isrel n+ñbi bi kal+ñp hag n+ñm, Isrel n+ñbi bi wasö gau kal+ñp hag n+ñm, kiñ gau kal+ñp hag n+ñm g+ñab. * ¹⁶ Pen n+pe ake ranö, iru marö gö n+ñjöl g+, wög an+ibu g+ñab. An+g g+ñab u yad ke n+ñp hag n+ñ aij g+ñabin,” a ga. *

¹⁷ Bi Kub an+g hageia, Ananaias aramöm, Sol m+deia ram u ap+jaköm, raul yan amöm, Sol n+ñp nab+ñ cög adö lan n+ñmagö löm haga, “Mam Sol. Bi Kub Jisas nöp adan an au ap lugöm waiö la n+ñna u, y+ñp hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyan n+ñl n+ñmön, Ana U† n+pe nöp am ajman yan raun+m, a göm, y+ñp hag yuö aubin i,” a ga. ¹⁸ Ananaias an+g hagö n+ñjöl g+, nan hag ga† bad rö Sol amgö n+ñp har+köl m+deia u, wa† g+ lugö n+ñjöl g+, ad+ñ amgö n+ñl n+ña. Amgö n+ñjöm, urak aramöm, n+ñg paka. ¹⁹ Sol nan n+ñjöm klö uda.

Sol Damaskas n+ñbi bi gau kal+ñp Jisas manö aij u hag n+ñ

Pen Sol n+pe n+n r+mnap n+ñbi bi Jisas n+ñp n+ñj udla gau aip Damaskas m+dpöl g+, ²⁰ Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas n+pe God N+ñ n+pe m+dpöp manö aij u n+ñbi bi gau kal+ñp hag n+ñ. ²¹ N+pe an+g göl hag n+ñ m+dpöp n+ñjöl g+, kale n+ñjöm pa g+ñl g+ñl göm hagla, “Bi i me, Jerusalem n+ñbi bi Jisas n+ñp n+ñj udla gau kal+ñp g+ñ naij g+m+dpöp me! M+ñi r+mnap halö nag+ñ l+ dam, bi God sabe gep bi kub gau kal+ñp n+ñnam a göm auöp,” a g+ñla. * ²² Pen Sol Jisas manö aij u hag n+ñ damöm, Jisas n+pe nöp Mesaia u manö kabö göl yab+ñl hagö, bi Juda Damaskas han m+deila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

²³ Pen hainö m+dp damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö an+ñ löm hagla, “Sol n+ñp al pak lun,” a g+ñla. ²⁴ Pen manö hagla an+ibu, bi ap n+ñjöm Sol hag n+ñ. Daun kub an+ibu, hadame nöp kabö waryö g+ñ g+ñgabö g+ñla u me, adan ramö ajm+idal gau, Sol n+ñp alun, a göm, sidö an s+bön yan u+ñj+n l+ m+deila. ²⁵ An+g geila n+ñjöm Sol bi n+pe gau s+bön an yan n+ñp wad+ m+gan kub ap yagöm, nag+ñ ad+köm, t+ñp g+ waryö an+ibu m+gan ap höñ adö adö lan n+ñbö m+nöñ yan yulö, p+ñ+ñj g+ñ ara. *

* 9:15: Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5 * 9:16: 2Ko 11:23-28 * 9:21: Ap 8:3 * 9:22: Ap 18:28

* 9:25: 2Ko 11:32-33

Sol Jerusalem am mideia

²⁶ Sol Jerusalem amöm, nibi bi Jisas lau adö mideila gau aip mideinam, a geia pen kale nijnöm, bi i Jisas bi nipe ap wasö, hanip al pak linig auöp, a göm, piñin gila. * ²⁷ Anig geila, Banabas nipe Sol nip dam bi Jisas manö ud arep gau mideila au amöm, kalip haga, "Bi anibi nip nijnim piñin gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bi Kub nip nijnö, manö manö rinnap haga. Hainö am Damaskas nibi bi kalip piñin gagöm, Jisas manö aij u hałowalö nöp hag ña," a ga. * ²⁸ Banabas anig hagö, Sol nip udlö, kalip aip Jerusalem midöm, daun kub anibu migan migan gau amöm, Jisas manö aij u hałowalö yabıl nöp hag ña. ²⁹ Pen bi Juda Grik manö nijnla gau nip aip manö pen pen hag amıl apıl göm, nip al pak lun, a göm, gası u nijnla. ³⁰ Pen bi Jisas nip nijn udla rinnap manö anibu nijnöm, nip uł gi dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

³¹ Nin an anib au, ram minön Judia, Galili, Sameria gau, nibi bi Jisas nip nijn udla gau mid aij gila. Ana Uł nipe kalip abad mid aij göm, pidön ñö nijnöl gi, kale klö göm, Bi Kub nip gası nijnöl gi midöm, nibi bi rinnap halö Jisas manö aij u hag ñilö, kale u rö nöp Jisas nip nijn udla.

Pida Inias nip gö urak ara

³² Pida ram minön ke ke gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip nijn udla gau kalip nijn ajmidöp. Anig göl nijn ajöm, mañ ap, nibi bi Jisas nip nijn udla gau kalip nijnin, a göm, ram rihg aglö Lida ara. ³³ Ram minön anibu bi ap mideia, hib nipe u Inias. Pen ñimagö ma nipe gau kila gö, kuö adö nipe u nöp han midmidöp mi unbö raleb jin ina. ³⁴ Pida bi anibu nip haga, "Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamijn linab. Urakmön, kuö ne u yad aij gi," a ga. Anig hagö nijnöl gi, magö anibu nöp Inias nip kamijn lö uraka. ³⁵ Inias uraköm gi ajö nijnöl gi, ram rihg aglö Lida nibi bi gau abe, ram minön Seron nibi bi gau abe nıp nijnöm, Bi Kub nip nijn udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram rihg aglö Lida anibu midö nijnöl gi, nibi Jisas nip nijn uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nibi anibu hib nipe Dabida. Pen Grik manö hagöm nip Dokas a gimıdal. Nipe nibi bi gau kalip abad mid aij göm, nibi bi mög gep rö gau kalip wög gi ñimidöp. ³⁷ Nibi anibu nip nan gö hadö umö, nip ñig pak ñöm wip he dam ram raul migan adö lan lila. ³⁸ Jisas nibi bi nipe Jopa mideila gau manö ap nijnla, Pida ap mideia ram rihg aglö Lida au. Lida daun kub Jopa söl au midöp, nijnöm kale bi mihöp kalip hag yulö, Pida mideia au ammil manö klö hagnil haglö, "Ne hol aip yinid auö arun," a gilö. ³⁹ Hagailö, Pida kalip mihön aip Jopa amöm amjaklö nijnöl gi, nip uł gi dam Dabida uma dam lila ram raul adö lan arla. Uł gi ud areilö nijnöl gi, nibi pałpał ap mideila gau, nibi uma anibu nöd kamijn midmidöp u, wałj mılö wałj rinnap kalip yharin ñimidöp gau, Pida nip yamöl gi, mıtön gi mideila.

⁴⁰ Pida pen nibi bi ap mideila anib gau kalip hag hön yan yuöm, kugom yımöm, God nip sabe göl gi, ado göm, wip he nijnöl gi haga, "Dabida, urak!" a ga. Hagö, Dabida amgö ñıl Pida nip nijnöm, urak asıka. ⁴¹ Pida pen ñimagö kıd nipe u udöm, ud urak ñöm, nibi pałpał gau abe, nibi bi Jisas nip nijn udla gau abe, kalip magöñhalö wıñ alö aueila haga, "Dabida i," a ga. ⁴² Pen Pida anig geia, manö anibu Jopa nibi bi magöñhalö nijnöm, nibi bi iru nöp

* 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

Bi Kub nɪp nɪŋ udla. ⁴³ Pen Pida nɪpe daun kub Jopa anɪbu, bi kaj kau hañ wög gɪmɪdöp bi ap aip ñɪn rɪmnap rapɪn mɪdmɪdil. Bi anɪbu hib nɪpe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nɪp manö haga

¹ Pen ami bi gau kalɪp abad mɪdmɪdöp bi kub ap daun kub Sisaria mɪdmɪdöp. Hib nɪpe u Konilias. Ami bi nɪpe abad mɪdmɪdöp anɪb gau kalɪp “Idali Ami Bi” a gɪmɪdal. ² Bi kub Konilias anɪbu aip, nɪbi bi ram nɪpe gau aip, God nɪp nɪŋ udla. Juda nɪbi bi nan kale rɪmnap mɪdagmɪdöp u, Konilias nɪpe mani nan gau hañwəłö ñɪmɪdöp. Pen nɪpe God nɪp pör sabe gɪmɪdöp. ³ Mañ ap sɪdö gamɪŋ ga magö u, Konilias nɪpe naböŋ nɪŋa, God ejol ap apöm haga, “Konilias!” a ga. ⁴ Hageia, Konilias pɪñɪŋ göm nɪp nɪŋ ij halö löm haga, “Bi kub, yɪp nɪhön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejol u nɪp haga, “Ne God nɪp sabe gɪmön, nɪbi bi mög gep gau kalɪp nan hañwəłö ñɪmön gɪpan u, God nöp aij göm nöp hauł gagöp. ⁵ Ne bi rɪmnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bi Saimon Pida a gɪpal u nɪp haglö aunɪm. ⁶ Nɪpe Saimon, bi kaj kau hañ wög göp u aip mɪdpil ñɪg solwara goł au,” a ga.

⁷ Pen ejol manö anɪbu hagöm arö nɪŋöl gɪ, Konilias bi wög nɪp gɪ ñɪmɪdil mɪhau abe, ami bi God nɪp nɪŋ uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalɪp ejol u manö nɪhön nɪhön haga u hag ñɪ aij göm hag yuö, Jopa arnɪg hadla.

⁹ Kale am am adan aŋ au hanla. Ruö am am, sɪdö aŋ aulɪk magö u, Jopa söl söl gɪla. Magö anɪbu Pida God nɪp sabe gɪnɪg ara ram adö laŋ mɪgan u. ¹⁰ Nɪpe amöm, God nɪp sabe gɪ mɪdö nɪŋöl gɪ, nɪp kɪyö kub yabɪł la. Pen nɪbi bi nɪpe gau nan magö lau gɪlö nɪŋöl gɪ, nɪpe naböŋ ap nɪŋa. ¹¹ Pida nɪpe naböŋ nɪŋöm nɪŋa, kumi kabö adö laŋ mɪgan hiiköm, wadɪ kub ap ñon mɪlö mɪhau mɪhau goł lap lap adɪköl mɪdeia aŋ au lug lug mɪnönɪ ɪł yaŋ luga. ¹² Wadɪ mɪgan anɪb yaŋ kaj, wal wayöŋ, re, yaur ke ke gau magöŋhalö nöp mɪdeia. ¹³ Manö ap pen nɪp haga, “Pida, urakmön nan ñɪneb anɪb yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bi Kub. Wasö yabɪł! Nɪhön gɪnɪg ñö? a gɪmön hagpan? Hon Juda nɪbi bi nan hil gep anɪb gau nan rɪmnap ñɪŋagpin yabɪł,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anɪbu kauyaŋ haga, “Nan nɪhön nɪhön God nan ñɪneb a ga gau, hil gep a gɪmön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anɪbu, ij mɪhau nɪgaŋ ga. Hainö me, nan wadɪ kub anɪbu ado gɪ kumi kabö adö laŋ ara.

¹⁷ Anɪg gö, Pida naböŋ nɪŋbin anɪbu nɪhön gɪnab, a göm, gasɪ iru nɪŋ mɪdö nɪŋöl gɪ, Konilias bi hag yuö nɪp hagnɪg aula bi kabö u adan ɪł au apjakla.

¹⁸ Apjaköm hagla, “Bi Saimon Pida au mɪdöp aka?” gɪla.

¹⁹ Pida naböŋ nɪŋajɪp anɪbu gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdö nɪŋöl gɪ, God Ana nɪp haga, “Ne nö?! Bi mɪhau nɪgaŋ nöp ułhai nɪŋ auaböl. ²⁰ Anɪb u, urakmön ram au gɪyaŋ arammön. Yad ke kalɪp hag yunö auaböl. Anɪb u, auö aip aru a gaiöl u, gasɪ iru nɪŋagmön aip armön,” a ga.

²¹ God Ana anɪg hagö, Pida au yaŋ amöm bi anɪb aka kalɪp haga, “Bi ułhai nɪŋabim bi u, yad me i. Yɪp manö ap hagnɪg aubim aka?” a ga.

* 10:14: Lep 11:1-47; Esi 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

²² Hageia, hagla, “Bɪ kub Konilias, ami bɪ gau kalɪp abad mɪdöp bɪ kub u hanɪp hag yuö auabun. Nɪpe God nɪp nɪŋ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nɪp nɪŋlö kalɪp magöŋhalö aij göp. Pen nɪpe naböŋ nɪŋa, God ejol ap apöm nɪp haga, ‘Ne bɪ rɪmnap yuö, am Saimon Pida nɪp ut ɡɪ daulö, manö hagainɪm u nɪŋmön,’ a ga,” a ɡɪla.

Pida Konilias ram ara

²³ Anɪɡ hagailö, Pida kalɪp hagö ram raul mɪgan amöm hanla.

Ruö Pida, bɪ Jopa nɪbö ʒisas nɪp nɪŋ udla rɪmnap udöm, Konilias yua bɪ ugan anɪbu aip am am adan aŋ au hanla. ²⁴ Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nɪpe Pida auab, a göm, nɪbi bɪ nɪpe gau abe, mɪdeimam nɪpe gau abe, kalɪp wɪñ alö ap magum ɡɪ mɪdeila. ²⁵ Pida nɪpe amöm ram raul arnɪɡ gö nɪŋöl ɡɪ, Konilias nɪp nable paköm, nɪp bɪ kub a göm, am ma ɪt nɪpe au kugom yɪma. ²⁶ Anɪɡ gö nɪŋöl göm, Pida pen nɪp ud urak ñöm haga, “Ne urak! Yad u rö nöp bɪ ap me,” a ga. *

²⁷ Hagö, urakö nɪŋöl ɡɪ, manö hagöl ɡɪ, ram raul mɪgan yarɪ arlö. Ammil Pida nɪŋa, nɪbi bɪ iru nöp ap magum ɡɪ mɪdeila. ²⁸ Pida kalɪp haga, “Kale ke nɪŋbim, hon Juda nɪbi bɪ asɪ masɪ ɡɪ aij ɡɪpun. Juda nɪbi bɪ wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböŋ nɪŋnö, God yɪp manö ap haga. Nɪpe manö haga anɪbu, yad nɪbi bɪ rɪmnap asɪ masɪ mɪdpal, a gem, kalɪp asɪ masɪ ɡɪnam rö lagöp. ²⁹ Anɪb u nɪŋem me, Konilias manö hagöp u nɪŋem arö gagpin; hagöp rö nɪŋem aubin. Anɪb u, yɪp nɪhön ɡɪnɪɡ hagpe aubin?” ö ga.

³⁰ Pida anɪɡ hageia, Konilias haga, “Yad ruö nöp me, mɪñi sɪdö gamɪŋ göp magö u rö, ram raul mɪgan yarɪ God nɪp sabe ɡɪ mɪdöl ɡɪ nɪŋnö, bɪ walɪj rud yabɪt yɪma ap apöm, mɪdainö ba au uraköl mɪdeia. ³¹ Nɪpe yɪp haga, ‘Konilias, ne God nɪp sabe ɡɪmön, mani nan gau nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau kalɪp halöwalö ñmön ɡɪpan u, God nɪŋöb. ³² Anɪb u me, bɪ rɪmnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib nɪpe ap Pida a ɡɪpal u, nɪp ut ɡɪ dauöl. Nɪpe Saimon bɪ kaj kau hañ wög göp u aip mɪdpil ñɪɡ solwara ɡot au,’ a ga. ³³ Ejol u yɪp anɪɡ hagö, yad yɪŋɪd nöp bɪ yad rɪmnap hagnö, nöp am ut ɡɪ dauajal, yɪp aij göp. Hon nɪbi bɪ aui God pɪɡ mɪdpun rö, Bɪ Kub manö kalɪp hag ñmön, a göm, nöp hag yuö auban u, mɪñi hanɪp hag ñö nɪŋun,” a ga.

Pida Konilias nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp manö hag ña

³⁴ Konilias anɪɡ hageia, Pida haga, “Yad mɪñi nɪŋbin, God nɪpe, bɪ söl aui nɪbö nöp bɪ aij, bɪ mɪlö gau nɪbö bɪ naij, a göm, nɪŋagöp. * ³⁵ Ram mɪnön ke ke gau nɪbö, ɪt ke ke gau nɪbö, nɪbi bɪ an an God nɪp nɪŋöm ana udöm, manö nɪpe nɪŋöm hagöp rö ɡɪnaböl gau, kalɪp magöŋhalö udnab. ³⁶ Pen God nɪpe hanɪp Isrel nɪbi bɪ manö aij yua u nɪŋbim. Yad ke aip ʒɪm ñöl mɪdlaŋ, a göm, God nɪpe ʒisas Krai nɪp hag yua. ʒisas Krai nɪpe nöp me, nɪbi bɪ gau magöŋhalö Bɪ Kub kale mɪdöp. ³⁷ Kale ke nɪŋbim, Jon bɪ ñɪɡ pak ñeb u, ñɪɡ pak ñöl ɡɪ, manö aij anɪbu ɪt göm, ram mɪnön Galili hag ña. Anɪɡ göl hagö, hag damöm, hag damöm, nɪbi bɪ ram mɪnön Isrel mɪdpal gau magöŋhalö nɪŋla. * ³⁸ Pen kale nɪŋbim, ʒisas Nasared nɪbö u God aip mɪdöm, Ana Ut u nɪp ñö, abad mɪdö nɪŋöl ɡɪ, klö nɪpe nöp udöm, ram mɪnön ke ke gau magöŋhalö ajöl göm, nɪbi bɪ gau ɡɪ aij göl ɡɪ, nɪbi bɪ Seden kalɪp gö u tham mɪdeila gau kalɪp gö, kamɪŋ ɪmɪdöp. *

* **10:26:** Ap 14:13-15; Rep 19:10 * **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11 * **10:37:** Mad 4:12-17 * **10:38:** Mad 3:16; Luk 4:17-20

³⁹ “Pen Jisas Juda n̄bi b̄ ram m̄n̄n̄j kale gau ḡi ajöl göm, Jerusalem ḡi ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke n̄n̄jo u hagabin. Pen hainö n̄p mab ba laŋ al pak l̄l̄ö uma. ⁴⁰ Uma u pen n̄n̄ m̄h̄öp m̄d̄öm, God gö, n̄n̄ m̄h̄au n̄gaŋ u kauyaŋ uraköm, am waiö lö amgö n̄n̄jo. ⁴¹ N̄bi b̄ magöŋhalö n̄p amgö n̄n̄agla. God han̄p n̄bi b̄ hag la gau nöp Jisas n̄p amgö n̄n̄jo. N̄pe umöm urakö n̄n̄jöl ḡi, aip m̄dun j̄m n̄öl nan n̄n̄jun n̄g n̄n̄jo. * ⁴² Jisas han̄p haga, ‘Manö aij yad u n̄bi b̄ gau kal̄p hag n̄mim hagnim, “God haga rö me, hainö Jisas n̄bi b̄ kam̄n̄ m̄deinaböl gau abe, n̄bi b̄ umnaböl gau abe, kal̄p magöŋhalö manö kub hagnab,” a ḡimim,’ a ga. * ⁴³ Pen adö an̄bu, b̄ God manö hagep gau magöŋhalö Jisas Kraiss n̄p hagöm hagla, ‘N̄bi b̄ an an Kraiss hib klö yab̄t̄ n̄pe u udnaböl gau, nan si nan naij ḡipal u, God n̄n̄m arö ḡinab,’ a ḡila,” a ga. *

Juda n̄bi b̄ wasö gau Ana U† udla

⁴⁴ Pen Pida an̄g göl manö hag m̄dö n̄n̄jöl ḡi, Ana U† n̄pe n̄bi b̄ n̄n̄ m̄deila gau kal̄p magöŋhalö aua. * ⁴⁵⁻⁴⁶ Ana U† kal̄p auö, kale manö ke nöp, haŋ ke nöp hagöl ḡi, God hib n̄pe haglö adö arö, Juda n̄bi b̄ Jisas n̄p n̄n̄ udla Pida aip Jopa n̄bö aula gau, God Juda n̄bi b̄ wasö gau kal̄p Ana U† n̄a me u, a göm, aiö waiö ḡila.

Pida pen haga, * ⁴⁷ “God n̄pe Ana U† han̄p n̄a rö u, m̄n̄i n̄bi b̄ gai i kal̄p u rö nöp n̄b. An̄b u, kale n̄g paknabun, a ḡilö, n̄bi b̄ r̄m̄nap kal̄p wasö göl rö lagöp,” a ga. ⁴⁸ Pida an̄g hagöm b̄ n̄pe r̄m̄nap kal̄p haga, “N̄bi b̄ gai i kal̄p Jisas Kraiss hib n̄pe hagnim n̄g pak n̄mim,” a ga. N̄g pak n̄lö n̄n̄jöl ḡi, kale hagla, “Pida, ne hon aip n̄n̄ pro magö ap aui m̄daimön,” a ḡila. Haglö, n̄n̄ pro magö ap kal̄p p̄g m̄deia. *

11

Pida Jerusalem arö n̄p manö hag ḡila

¹ Pen Jisas manö ud arep b̄ gau abe, ram m̄n̄n̄j Judia n̄bi b̄ Jisas n̄p n̄n̄ udla gau abe n̄n̄la, Juda n̄bi b̄ wasö gau r̄m̄nap God Manö n̄n̄ udla. ² An̄b u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda b̄ wasö gau u rö nöp haŋ r̄b ḡi dö göl, a ḡim̄dal b̄ gau, Pida n̄p kal̄p göm hagla, ³ “Ne n̄h̄ön ḡin̄g b̄ haŋ r̄b ḡi dö gagpal gau ram kale ammön, kal̄p aip nan j̄m n̄öl n̄n̄abön?” ö ḡila. *

⁴ An̄g hagaila, Pida daun kub Jopa m̄döm naböŋ n̄n̄a aiud u kal̄p hag n̄öl ḡi haga, ⁵ “Yad daun kub Jopa m̄dem, God n̄p sabe ḡi m̄dem, naböŋ n̄n̄n̄, kumi kabö adö laŋ n̄bö, wad̄ kub ap rö n̄on m̄lö m̄h̄au m̄h̄au go† lap lap adiköl m̄deia lug lug it yad m̄dainö au ap luga. * ⁶ Auö, yad wad̄ an̄bu m̄deia söl au amem n̄n̄n̄, kaj, wal wayöŋ, re, yaur gau gau magöŋhalö m̄deia. ⁷ Pen manö ap ȳp haga, ‘Pida, ne urakmön nan an̄b yagol gau pak n̄n̄j,’ a ga.

⁸ “Hageia, yad pen hagnö, ‘B̄ Kub. Wasö yab̄t̄! N̄h̄ön ḡin̄g n̄n̄ a ḡimön hagpan? Hon Juda n̄bi b̄ nan hil gep an̄b gau nan r̄m̄nap n̄n̄agpin yab̄t̄,’ a ḡinö.

* **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34

* **10:44:** Ap 11:15; 15:8 * **10:45-46:** Ap 2:4; 19:6 * **10:48:** Ap 2:38 * **11:3:** Ap 10:28; Gal

2:12 * **11:5:** Ap 10:9-48

9 “Anig hagainö, manö anibu kauyan haga, ‘Nan nihön God nan ñhep a ga gau, hil gep a gimön hagagmön,’ a ga. 10 Ga anibu, ij mihau nigan ga. Pen hainö nan wadï kub anibu ado gi kumi kabö adö lanj ara.

11 “Pen magö anibu nöp, bi mihau nigan ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria nibö hag yuö, yip ut gi nigin aula. 12 God Ana yip haga, ‘Gasï iru niganmön, kalip aip halöwalö armön,’ a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö ninj udpal unbö kagoï jinj udem, kalip aip Konilias ram u arno. 13 Amjakno, Konilias haga, ‘Ejol ap apöm yip haga, “Bi rimnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bi ap Saimon Pida a gipal u nip ut gi dauöl. 14 Ut gi daulö, nipe nöp manö rimnap hag ñö, nibi bi ram ne aip midpim gau, God kalöp magöñhalö ud kaminj yuö, nibi bi nipe mideinabim,” a ga,’ a ga. *

15 “Konilias yip anig hagö, yad il gem manö hag ñinö ninjöl gi, Ana Ut nipe hanip nöd aua rö, nibi bi anib gau kalip u rö nöp aua. * 16 Anig gö, Bi Kub hanip nöd haga manö u gasi ninjö. Nipe haga, ‘Jon kalip ñig pak ña u pen söl midöp God nipe kalöp Ana Ut u pak ñinab,’ a ga. * 17 Pen hon Bi Kub Jisas Krais nip ninj udno ñin u, God nan aij yabï hanip ña rö, kalip u rö nöp ña. Anib u, yad aigöl gem God nip, ‘Anig gagmön,’ a gibnep?’ ö ga.

18 Pida anig hageia, bi nip manö kal hag gila gau manö haga u ninjöm, manö kal rimnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö ninjöl gi hagla, “Hanip nöp wasö; Juda nibi bi wasö gau u rö nöp, nan si nan najj gipal u, nihön ginig anig gipun, a göm, nip sabe geinaböl u, nipe ninjöm, nan si nan najj gipal gau arö göm, kaminj pör middep magö u kalip ñinab,” a gila. *

Adiok nibi bi Jisas manö aij u ninj udla

19 Pen Sidipen nip kabö ju pak lila ñin anj au, bi Juda Jerusalem mideila gau, nibi bi Jisas nip ninj udla gau kalip gi najj yabï gilö, kale pñinj gi ke ke arla. Rimnap pñinj gi ram minöñ Pönisia arla, rimnap pñinj gi ram minöñ ñig rïb gus ga airan Saipras arla, rimnap pñinj gi daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñagla, nibi bi kale ke Juda kai ju am anib gau midmidal gau kalip nöp hag ñila. * 20 Pen nibi bi Jisas manö aij u ninj udla rimnap Saipras nibö, rimnap Sairini daun nibö, pñinj gi Adiok amöm, Bi Kub Jisas manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñila. 21 Bi Kub kïö nipe u kalip aip mideia u me, nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ñilö, nibi bi iru nöp Bi Kub nip ninj udla.

22 Pen Jerusalem nibi bi Jisas nip ninj udla gau, manö anibu ninjöm, bi kale Banabas nip haglö, Adiok ara. * 23 Banabas nipe Adiok amjaköm ninja, God nipe nibi bi anib gau mög ninjöm gö, Jisas manö aij u ninj udla. Anib u me, nipe ñinlöm, kalip manö rimnap halö hag ñöl gi haga, “Bi Kub nip ninj udpim u arö gagmim; nip añi nöp hibur gasi midmagö kale anj dan ninj ud pidön gimim, cig göl gi midaimim,” a ga. 24 Banabas nipe bi aij yöl. Ana Ut nipe Banabas apöm ajmanj raumidöp. Nipe Jisas manö aij u böñ nöp ninj udla. Nipe Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñö, nibi bi iru nöp Bi Kub nip ninj udla.

25 Banabas pen bi Sol nip am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. * 26 Banabas Dasas amjaköm, Sol nip ulhai ninjöm, ut gi ado gi am Adiok amöm, mi añi anibu nibi bi Jisas nip ninj udla gau kalip Jisas manö aij u

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4 * 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30

hag ñöl gı mıdailö. Adıok nıbi bı Jısas Kraıs nıp nıη udla gau, nöđ hib ñöm Kraıs Nıbi Bı a gıla.

²⁷ Ñın anı bı au, bı God manö hagep rımnap Jerusalem nıbö Adıok arla. ²⁸ Amöm, God Ana nıpe bı kale ap Agabas nıp gası ñö haga, “Kıyö kub yabıl ram mınöη magöηhalö lınıg gab,” a ga. Hagö, haga rö kıyö kub yabıl u, gapman bı kub Klodıas abad mıdmıdöp ñın u aua. * ²⁹ Anıg göl kıyö kub la nıηöm Adıok nıbi bı Jısas nıp nıη udla gau hagla, “Nıbi bı Jısas manö aıj u nıη uđpal rımnap ram mınöη Judıa gau mıdlö nıηöl gı, kalıp kıyö kub yabıl löp u, hon añı añı kalıp mani rımnap magum gun ñun,” a gıla. ³⁰ Anıg hagöm, mani lı magum göm, Banabas aıp Sol aıp kalıp ñöm hagla, “Kale bı mıhön mani i dammil, Kraıs nıbi bı nıpe abad mıđpal bı kub gau kalıp ñıl,” a gıla. *

12

Herod Jems nıp al pak löm, Pıda nıp nagı la

¹ Ñın anı bı au, gapman bı kub Herod, nıbi bı Jısas nıη udla gau rımnap kalıp gı naij göl gı, dam nagı löl gı ga. ² Amı bı nıpe gau rımnap hagö, Jon nımam Jems nıp ru mılö kıd udöm böη nöp al pak lılö uma. ³ Herod hagö anıg geıla, Juda nıbi bı gau nıηöm ñıñı lıla. Ñıñı lıla u, Herod nıηöm, Pıda nıp u rö nöp hagö, dam nagı lıla. Gıla anıbu, Juda nıbi bı Bred Yıs Halö Ñıηagep ñın anı au gıla. ⁴ Herod Pıda nıp anıg göl dam nagı löm, amı bı unbö raleb böη daη (16) kalıp nıme lı yıgwo mılö yıgwo mılö löm haga, “Sıdö anı sıbön yaη bı mıhau mıhau abad nöp mıdaimım,” a ga. Herod gası nıpe u ke nıηöm haga, “Pasopa ñın u ap arainım me, hainö Pıda nıp dam nıbi bı mıdeınaböl anı au amun manö kub hagnabun,” a göm nıηa.

⁵ Pıda nıpe anıg göl nagı mıdö nıηöl gı, nıbi bı Jısas nıp nıη udla gau Pıda nıp gası nıηöm, klö göm God nıp sabe göl gı nöp mıdeıla.

⁶ Pen gapman bı kub Herod Pıda nıp manö kub hagnam, a göm, nıηa ñın anıbu nöp sıbön au yaη, Pıda nıp sen mıhöp adıköm, amı bı mıhau böη lap lap nıη mıdlö nıηöl gı, Pıda anı yaη haneaı. Amı bı rımnap u rö nöp adan ıı u nıη mıdeıla. ⁷ Pen adıη Bı Kub ejol nıpe ap urak mıdö nıηöl gı, mab mıtaη rö am nagı lep ram raul mıgan u ara. Ejol anıbu am Pıda nıp rıglöm pak nıηöm haga, “Yıηıd urak!” a ga. Hagö, Pıda urakö nıηöl gı, sen nıp adıkla u hubıka.

⁸ Ejol Pıda nıp haga, “Dıp nagı ne u pıg lımön, ma rırup ne u gımön gı,” a ga. Hagö, Pıda ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Waıj mılö kub ne u yımö, yad aıp arul,” a ga. ⁹ Hagö, waıj mılö kub nıpe u yımöm, ram raul mıgan mıdeıa u arö göm, ejol u aıp hadlö. Ejol ga anıbu, Pıda nıpe hag nıηa e, u naböη nıηabın a göm nıηa. ¹⁰ Pen amı bı nıη mıdeıla ajöη ıı mıhau hıl gımıl, ajöη klö yabıl ain udöm gıla ajöη höη yaη u ke hıkö nıηöl gı, höη arlö. Ammıl, adan anı gau amöl gı Pıda nıηa, ejol u mıdageıa. *

¹¹ Anıg ga nıηöm Pıda haga, “Mıñı nıη aıj gıpin. U Bı Kub nöp, ejol nıpe u hag yuö, ap gapman bı kub Herod yıp nagı pıdöη löp u hubık yuöp. Gapman bı kub Herod abe, Juda nıbi bı gau abe, nan naij yıp gınıg gıpal u, göl rö lagöp,” a ga. ¹² Anıg hagöm, gası nıη aıj göm, bı ne Jon Mak nıme Maria ram u ara. Ram anıbu nıbi bı ıru nöp apöm, God nıp sabe gı mıdeıla. ¹³ Pıda apöm, ajöη u pa gu gu gö, pai Roda, ram anıbu wög gımıdöp u ajöη

* 11:28: Ap 21:10 * 11:30: Ap 12:25 * 12:10: Ap 5:19

u hi+kni+g aua. ¹⁴ Pai an+bu ajöŋ apöm ni+ŋa, Pida maj m+gan u nöŋ hageia. Ni+pe an+g ni+ŋöm, ni+n+i yab+i löm, hau! padö ajöŋ hi+kaga; am ni+bi b+ gau kal+p haga, "Pida ap midöp höŋ yan," a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, "Ne hau! alaj+p hagabön," a g+la. An+g hageila, ni+pe klö yab+i göm haga, "Piral hagag+n; ni+ŋö yab+i hagabin. Pida midöp höŋ yan," a ga. Hageia hagla, "U ana ni+pe u rö löp ap midöp," a g+la. ¹⁶ Pen Pida ni+pe ajöŋ u kauyan pak gu gu gö gö gö, am ajöŋ u hi+köm ni+ŋla, Pida nöŋ m+deia ni+ŋöm aiö yab+i g+la. ¹⁷ Aiö g+lö ni+ŋöl g+, Pida kal+p ni+n m+i+c g+ niöm haga, "Manö hagagmim!" a ga. An+g hagöm, nag+i lep ram midö ni+ŋöl g+, God ejol ap yuö apöm, ni+p ni+hön ni+hön göm daua manö u kal+p hag niöm haga, "Manö an+bi Jems abe, ni+bi b+ Jisas ni+p ni+ŋ udpal gau abe, kal+p hag ni+mim," a göm, ke m+gan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö ni+ŋöl g+, ami b+ gau Pida m+dageia u ni+ŋöm, ni+hön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl g+ m+deila. Pi+n+i göm, "Mai," a göm, u+haila u pen ni+ŋagla. * ¹⁹ Herod ami b+ an+b gau kal+p, Pida ni+p y+i+d u+hai ni+ŋmim dauim, a gö, u+hai wasö ni+ŋlö, kal+p manö kub hagöm, manö hagö ami b+ ni+pe ri+mnap ami b+ an+b gau böŋ nöŋ al pak l+la.

Herod uma

Hainö Herod ram m+nöŋ Judia arö göm, am daun kub Sisaria m+dm+idöp. ²⁰ Herod am Sisaria m+idöm, daun kub m+höp Daia Saidon ni+bi b+ gau kal+p ni+ŋö mulu luga. Pen Daia Saidon ni+bi b+ apöm, b+ Herod ram ni+pe abada b+ Blasdas ni+p m+i+töŋ g+ niöm hagla, "Han+p pör ki+yö lö, apun Herod ram m+nöŋ ni+pe i nan magö rau ud arbun halö. An+b u, han+p kal kal juagmim; agam+i j+m niöl m+daiun," a g+la. Hageila, Blasdas ni+pe pen haga, "U ni+ŋö hagpim," a ga.

²¹ Pen Herod manö an+bu ni+ŋöm, ni+n ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ni+n an+bu auö, ni+pe ki+ŋ kai y+mbal rö wa+i+j aij aij yab+i gau y+i+möm, sea ki+ŋ kub ni+pe adö u as+i+köm, ni+bi b+ gau kal+p manö hag na.

²² Herod manö an+bu hag niö ni+ŋöl g+ hagla, "U b+ ap rö hagagab; god ap rö hagab," a g+la. ²³ Pen Herod manö an+bu ni+ŋöm, "Y+i+ manö an+bu rö hagagmim; God hib ni+pe nöŋ hagpe adö aran," a gaga. An+b u, B+ Kub ejol ni+pe ap hag yuö, apöm Herod ni+p gö, m+i+na kub göm, g+i+se lö böŋ nöŋ uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ni+lö arö ni+ŋöl g+, ram m+nöŋ gau ki+d ki+d ara. *

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem m+dmil, g+i+g aulo u hadö g+ipul, a g+imil, Jon Mak ni+p u+ g+ adö g+ Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag niöl g+ arlö

¹ Daun kub Adiok an+b au b+ God manö hagep b+ ri+mnap, b+ God manö hag ni+eb b+ ri+mnap m+deila. B+ an+b gau me, ap Banabas; ap Simion. B+ Simion an+bu ni+p B+ P+i+r a g+i+m+idal. B+ ap Lusias, ni+pe Sairini daun ni+bö. B+ ap Maneyen, ni+pe Ki+ŋ Herod b+ ni+ŋeb ni+pe ap. Pen b+ ap Sol. ² Pen ni+n ap kale nan magö ni+ŋagöm, B+ Kub ni+p nöŋ sabe g+ m+idlö ni+ŋöl g+, Ana U+ ni+pe kal+p haga, "Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kal+p hag l+nö u g+lö arn+m," a ga. * ³ An+g hagö, kale nan magö ni+ŋagöm, God ni+p sabe

* **12:18:** Ap 5:22-24 * **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30; 15:37

* **13:2:** Ap 9:15

göm, Banabas aip Sol aip kalip ñ+magö adö lanj löm, God kalip m+höj abad m+deiaj, a göm, kalip hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana U† n+pe kalip abad m+idö n+ñöl gi, b+ n+ Jon Mak, wög halip pro pro r+imnap gi ñan, a g+imil, n+ip u† gi Selusia daun ñig go† yan amöm, ñig magib udöm, ram m+inöj ñig r+ib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, n+ibi b+ gau kalip God Manö hag ñ+lö. * ⁶ Pen n+ibi b+ Saipras m+deila an+ib gau kalip God Manö hag ñ+ dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda b+ ap kuj cage aimö gep b+ ap nable paklö. B+ an+ibu hib n+pe Ba-Jisas. N+pe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep b+ ap,” a ga. ⁷ Daun kub Pepos au, Saipras gapman b+ kub yab+† hanm+idöp, hib n+pe Segias Polas. B+ an+ibu n+pe b+ gas+ n+ñ k+id yab+† hi+köm n+ñm+idöp. N+pe Banabas aip Sol aip, God Manö y+† haglö n+ñ+n, a göm, kalip hagö apil, n+ip God Manö hag ñ+lö. Pen b+ kuj cage aimö gep b+ u n+pe b+ kub an+ibu b+ n+ñeb n+pe ap. ⁸ B+ Ba-Jisas an+ibu, Grik manö hagöm n+ip Elimas a g+im+dal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas n+ip God Manö aij u hag ñ+lö, n+pe r+im+id l+ apdi n+ñ aij ga u pen, b+ kuj aimö gep b+ u n+ñöm, Banabas Pol manö najj kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u n+ñ udagn+im, a göm, n+ip haga, “B+ an+ib m+hau manö pir alabil u n+ñagmön,” a ga. ⁹ Sol hib n+pe ap me Pol a g+im+dal. Ana U† n+pe Pol n+ip ajman rauöm gas+ aij ñö n+ñöl gi, b+ kuj aimö gep b+ u n+ip n+ñ ij halö l+ m+idöm haga, ¹⁰ “Ne k+ijaki pi yag daua; najj nöp g+pan. Nan n+hön n+hön aij m+idöp u arö g+imön, n+ibi b+ gau kalip piral nöp gabön. Ne pör pör B+ Kub manö n+ñö n+pe u udmön manö piral rö labön. Ne ñ+n mai gi najj gabön u arö g+inabön? ¹¹ An+ig gabön u, God gö, ñ+n bad ap amgö ne we gö s+idö mailö n+ñagnabön,” a ga.

Pol manö an+ibu hagö, ad+ñ Ba-Jisas n+ña, kumi pir rö bad ap amgö n+pe harikö böj nöp sib ga. An+ig gö, b+ ap y+† ñ+magö ud adan yaman, a göm, ud r+iriko† göl g+ m+deia. * ¹² Banabas Pol kale b+ m+höj B+ Kub manö u n+ip hag ñailö u n+ñöm, Segias Polas n+pe aiö ga. An+ib u, Ba-Jisas ga u n+ñöm, n+pe Jisas n+ip n+ñ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram m+inöj Pisidia au arlö

¹³ Pen Pol b+ n+pe gau aip ñig magib udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram m+inöj Pampilia au arla. Am m+idöm, Jon Mak n+pe kalip m+höj au arö göm, ado gi Jerusalem ara. * ¹⁴ Kale pen Pega daun arö g+imil, daun kub Adiok, ram m+inöj Pisidia au arlö. Am m+idöm, Juda God n+ip sabe gep ñ+n u, Juda magum gep ram u ammil, asik m+idailö. ¹⁵ Juda magum ram abad m+dm+dal b+ gau uraköm, Mos+is lo manö kal+ k+iñ r+ika ad+ñ r+imnap abe, b+ God manö hagep gau kal+ k+iñ r+ikla ad+ñ r+imnap abe, amgö l+ n+ñ n+ibi b+ m+deila gau kalip hagla. Kale manö hag p+is göm, b+ ap hag yulö Banabas Pol asik m+idailö au amöm haga, “Mamil m+höj. N+ibi b+ gai i n+ñ udep manö r+imnap m+dain+im u, han+ip hag ñ+lö n+ñun,” a g+ila.

¹⁶ Hagailö, Pol uraköm manö hagn+ig ñ+magö dap ranöm haga, “Kale Juda n+ibi b+ gau abe. Juda n+ibi b+ wasö God n+ip sabe g+im+dim gau abe, manö hagn+ig gabin i r+im+id l+ n+ñim. ¹⁷ God n+pe hadame nöp ap+is bac b+ hon gau uda. God an+ibu n+pe Isrel n+ibi b+ God hon me. Hainö kale ram m+inöj Ijip am m+deila, God kalip abad m+id aij gö, ñ+ pai yag dapöm, iru yab+† nöp m+deila. B+ kub Pero kalip, aragnabim, a ga u pen God klö ke yab+† n+pe u göm, kalip u† gi dam Ijip höj adö aula. * ¹⁸ Kale m+ ñ+njuöl m+höp (40)

* **13:3:** Ap 6:6 * **13:4-5:** Ap 12:12; 15:39 * **13:11:** Ap 9:8 * **13:13:** Ap 15:38 * **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51

ram m+nöj kabö nöp m+dm+döp an au m+döm, God n+p manö iru n+banö sas+m l+ g+m+däl u pen God kal+p abad m+id aij ga. * 19 Pen nöd ram m+nöj Kenan n+bi b+ r+gon ke ke unbö mudun j+n m+deila, pen God n+bi b+ n+pe kal+p abad m+id aij göm p+döj n+pe n+ö, n+bi b+ r+gon ke ke unbö mudun j+n nöd m+deila gau kal+p aip pen pen göm, r+dk g+ yu al pak löm, ram m+nöj an+bu ram m+nöj kale ke rö udla. * 20 Kale l+j m+dlö m+ ina u wö ralöm, ram m+nöj aip+ nöp an gau m+dlö m+ ina u wö ralöm, n+bi b+ r+dk g+ yuöm, ram m+nöj kale udla m+ ina u abe wö ralöm g+lö me, m+ unbö po hadred pipdi (450) ina.

“Pen God kal+p dam ram m+nöj Kenan aui löm, b+ manö ud as+kep r+mnap hag lö, kal+p abad m+dm+däl. Hainö b+ God manö hagep Samyuel m+deila n+n u, * 21 n+bi b+ Isrel gau kale Samyuel n+p hagla, ‘Ne kinj ap hag lö, han+p n+bi b+ magöjhalö abad m+deinab,’ a g+la. Hageila, God b+ ne Kis n+ n+pe Sol n+p hag lö, kinj kale m+dm+döp. B+ an+bu Benjamin k+g+n r+k damöm r+k damöm r+k l+la. Sol kinj kale m+dö, m+ n+njuöl m+höp (40) ina. *

22 Pen hainö God n+pe gö Sol kinj m+degeia. God n+pe Depid kinj kale hag la. God n+pe Depid manö hagöm haga, ‘Hibur gas+ m+dmagö yad ke gas+ göp rö u, Jesi n+ n+pe Depid hibur gas+ m+dmagö n+pe abe unbö rö nöp gas+ göp; nan n+hön n+hön gan a g+ n+nabin u, n+pe an+g unbö rö nöp g+nab,’ a ga. *

23 “Pen God n+pe gö, Depid n+ pai r+kö, r+k dam dapil göm, Jisas n+p yag daula. An+bu u, God nöd manö ktö hag la rö, n+pe Isrel n+bi b+ kal+p Ud Kam+nj Yuep B+ ap yua. * 24 Pen Jisas it göm wög gaga magö u, Jon n+pe apöm, Isrel n+bi b+ kal+p haga, ‘Nan si nan najj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+pe, kalöp n+g pak n+nabin,’ a ga. * 25 Jon wög n+pe g+ p+is g+n+g geia n+n anj u, n+bi b+ gau kal+p haga, ‘Kale y+p b+ an, a g+mim, gas+ n+n+bm? B+ Kub pör abad m+dpim b+ u, yad wasö. B+ an+bu hainö aunab. Ma r+rup n+pe u ud hub+knam rö lagöp,’ a ga. *

26 “An mam yad, kale r+mnap Ebrahim n+ pai n+pe m+dpim; kale r+mnap Juda n+bi b+ wasö pen God n+p sabe g+m+dim. Kraiss n+bi b+ ud kam+nj yuep manö Jon hag n+ m+dm+döp an+bu, God n+pe han+p nan a göm haga.

27 Jerusalem n+bi b+ gau abe, b+ kub kale gau abe, Jisas n+pe Kraiss u auub a göm n+nagla. Jisas n+p al pak l+lö umanj a g+la u, God manö hagep manö kal+ k+in r+kla rö nöp g+la. Pen God n+p sabe g+n+g Juda magum gep ram pör aum+däl u, kale manö kal+ k+in r+kla an+bu pör pör nöp n+n+m+däl. 28 N+pe nan najj ap göp aka göm ulhai wasö n+nöm gapman b+ kub Pailod n+p hagla, ‘Ne hagö n+p al pak l+län,’ a g+la. * 29 Pen God Manö haga rö, magöjhalö nöp Jisas n+p g+la. Hainö n+bi b+ n+pe gau apöm, wip he ud as+k dam kabö m+gan r+göl g+la. * 30 R+göl g+la u pen God gö kauyanj uraka. 31 N+pe uraköm, kam+nj m+dö n+nöl g+, n+bi b+ n+pe aip Galili n+bö Jerusalem aula gau, n+p n+n iru nöp n+nla rö, uri Isrel n+bi b+ kal+p Jisas manö aij u hag n+aböl. *

32 “Pen hol b+ m+hön aubul i, kalöp Kraiss manö aij u hagn+g aubul. God hadame nöp ap+is bac b+ hon kal+p manö ktö hag löm g+n+g aubul. Ina a ga manö an+bu nöp 33 gas+ n+n m+döm, God n+pe Jisas n+p ud urak n+an. B+ an+bu ap+is bac b+ gau n+nagla u pen n+ pai r+k lep kale gau m+n+ hon n+n+un. Depid

* 13:18: Nab 14:34; Dud 1:31 * 13:19: Dud 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Jaj 2:16; 1Sa 3:20 * 13:21:

1Sa 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 * 13:23: 2Sa 7:12-16 * 13:24:

Mad 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27 * 13:28: Mad 27:22-23 * 13:29: Mad 27:59-60 * 13:31:

Ap 1:3,8

nipe God Manö adɨj Sam a gɨpal au Kɨmap yɨgwö aɨ nɨbö kalɨ kɨɨñ rɨköm haga,
'Ne Nɨ yad.

Yad mɨñi Nap ne mɨdpin,' a ga. *

³⁴ God nipe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ romanɨ hij gɨ lug lɨ arnɨm rö lagöp. Manö anɨbu God Manö adɨj ap anɨgöl mɨdöp:
'Yad Depid nɨp manö uɨ klö nɨjö hag lɨnö u

kalöp nöp ñɨnabin,' a ga. *

³⁵ Pen God Manö adɨj ap anɨgöl mɨdöp:

" 'Ne Bɨ Uɨ ne arö gö,

hañ romanɨ nipe hij gɨ lug lɨ aragnɨm,' a ga. *

³⁶ "Pen Depid nipe God wög nɨp hag la u, nɨbi bɨ nipe mɨdmɨdal ñɨn anɨbu gɨ damöm uma. Pen Depid nipe umö, nap nɨhi bɨ kalɨp rɨgöl gɨmɨdal gau dam rɨgöl gɨlö, hañ romanɨ nipe hij gɨ lug lɨ ara. ³⁷ Pen God nipe gö uraka Bɨ anɨbu, hañ romanɨ nipe hij gɨ lug lɨ araga.

³⁸ "Anɨb u, mɨdeimam nɨjim. Jisas nipe umöm uraka u me, God nan si nan naj gɨpim u nɨjöm arö gɨnab manö aij u kalöp hagabul. ³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp nɨjun geinabun u, God nan si nan naj gɨpun u nɨj nöp mɨdeinab. Pen Jisas mab ba laɨ al pak lɨlö uma u me, hon Jisas nɨp nɨj udeinabun u, God nan si nan naj gɨpun u nɨjöm, arö göm, hanɨp nɨbi bɨ aij yad, a gɨnab. * ⁴⁰ Pen bɨ God manö hagep gau hadame nöp hagla rö hanɨp gagnɨm, a gɨmim gasɨ u nɨj aij gɨmim. Kale hagla,

⁴¹ 'Kale nɨbi bɨ yɨp aɨab aɨab ñɨbim gau nɨjim!

Kale mɨdpim magö i, nan ke nɨbö ap gɨnabin.

Nan gɨnabin anɨbu kalöp nöd hageinaböl u,

ñɨɨj lɨ hagaböl, a gɨ nɨjnabim.

Anɨb u, kale pa gɨl gɨl gɨmim

böj nöp um hir gɨmim!' a gɨla," a ga. *

⁴² Pol aip Banabas aip manö anɨbu hagmil, Juda magum gep ram anɨbu höj arlö nɨjöl gɨ, nɨbi bɨ gau hagla, "God nɨp sabe gep ñɨn hain u kauyaɨ apɨl, hanɨp manö anɨbu rɨmnap halö hag ñɨmil," a gɨla. ⁴³ Nɨbi bɨ gau magum gɨ mɨdeila gau ram u arö göm, ke ke arlö nɨjöl gɨ, Juda nɨbi bɨ kabö göl rɨmnap abe, nɨbi bɨ gau nɨbö Juda kai nɨjmɨdal rö nɨj udla rɨmnap abe, Pol aip Banabas aip kalɨp hain göm arla. Adan aɨ amöl gɨ, bɨ mɨhau kalɨp haglö, " 'God hanɨp mög nɨjöm ud aij göp,' a gɨmim, gasɨ u nɨjöl gɨ nöp mɨdaimim," a gɨlö.

⁴⁴ Pen Juda God nɨp sabe gep ñɨn hain u, nɨbi bɨ daun kub anɨbu mɨdeila gau magöñhalö rö, Bɨ Kub manö nɨjnɨg ap magum gɨla. ⁴⁵ Pen Juda bɨ kub gau nɨbi bɨ iru nɨbanö aula u nɨjöl, mulu lugö, Pol Banabas kalɨp bɨ mɨhau kalɨp nɨjöm gasɨ naj nɨjla. Pol manö nɨhön nɨhön nɨbi bɨ gau kalɨp haga u hag juöm, hib nipe u hag pro gɨla. ⁴⁶ Juda bɨ gau anɨg gailö, Pol aip Banabas aip pɨñɨj gaggmil, manö pen klö hagmil haglö, "God Manö aij u kalöp Juda nɨbi bɨ nöd hagul a gɨpul u pen kale manö aij anɨbu udagmim, hon pör mɨdep magö u nɨj udun rö lagöp, a gɨpim u me, mɨñi Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp hag ñɨnabul. * ⁴⁷ Nɨhön gɨnɨg: Bɨ Kub hanɨp hagöm manö anɨg göl haga,

* **13:33:** Sam 2:7 * **13:34:** Ais 55:3 * **13:35:** Sam 16:10 * **13:39:** Ro 10:4 * **13:41:**

Hab 1:5 * **13:46:** Ap 3:26; 18:6

‘Yad hagnö, kale Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p mailö kale m̄idmim,
ram m̄n̄n̄j ke ke gau ammin,
n̄bi b̄i gau magöñhalö mailö an̄bu n̄ñlö n̄ñjöl ḡi,

yad kal̄p ud kam̄ñ yunabin,’ a ga.” a ga. *

⁴⁸ Juda n̄bi b̄i wasö gau manö an̄bu n̄ñjöm, m̄ñ m̄ñ göm, B̄i Kub manö u, manö aij unbö ke yabił, a ḡila. An̄b u, n̄bi b̄i God, pör pör m̄daiöl, a göm, hag la gau magöñhalö manö aij an̄bu n̄ñ udla.

⁴⁹ Pen B̄i Kub manö u, ram m̄n̄n̄j an̄b gau magöñhalö haglö ara. ⁵⁰ An̄g ga u, Juda n̄bi b̄i gau n̄ñlö mulu lugö, am Adiok n̄bi kub God n̄p n̄ñ udla r̄imnap abe, b̄i kub ram m̄n̄n̄j an̄bu abad m̄idm̄dal gau r̄imnap abe, kal̄p haglö, kale am n̄bi b̄i iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kal̄p ḡi naij göm, ram m̄n̄n̄j kale gau hag höñ yula. ⁵¹ An̄g ḡi hag höñ yulö, b̄i m̄hau kale Adiok ar̄ik amöl ḡi, manö aij dam hag ñajul udagpim, a ḡimil, ma kale ac̄ip ac̄ip gau ñk ḡi yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. * ⁵² Pen Ana Uł n̄pe n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ñ udla gau ajman̄ rauö, kale m̄ñ m̄ñ yabił göl ḡi m̄deila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam m̄idmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag ñ̄ aij ḡilö n̄ñjöl ḡi, Juda n̄bi b̄i gau löm, Juda n̄bi b̄i wasö gau löm, iru nöp Jisas n̄p n̄ñ udla. ² Pen Juda n̄bi b̄i r̄imnap, Jisas manö hagabil u n̄ñ udagnabun, a göm, amöm Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p manö n̄ñeb n̄ñagep piral hageila n̄ñjöm kale n̄bi b̄i Jisas n̄ñ udla gau kal̄p n̄ñlö mulu kal luga. ³ Pen Pol aip Banabas aip, manö an̄bu n̄ñmil, ram m̄n̄n̄j an̄bu ar̄ik araglö. Kale au nöp m̄idmil, B̄i Kub manö u k̄ö göm waiö nöp hag ñ̄m̄dil. B̄i Kub kal̄p m̄hön̄j aip abad m̄dö n̄ñjöl ḡi, nan gagep rö r̄imnap, nan n̄ñeb n̄ñagep rö r̄imnap gailö, n̄bi b̄i r̄imnap n̄ñjöm hagla, “An̄b u, manö hagabil an̄bi n̄ñjö nöp hagabil,” a göm, n̄ñjla. * ⁴ Pen Aikoniam n̄bi b̄i an̄b gau as̄ik ke ke löm, böñ u Juda n̄bi b̄i gau manö hagla rö n̄ñjla, böñ u b̄i Jisas manö ud arep b̄i gau hagla u nöp n̄ñjla. ⁵ Pen Juda n̄bi b̄i r̄imnap gau löm, Juda n̄bi b̄i wasö r̄imnap gau löm, b̄i kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kal̄p ḡi naij gun, kabö ju pak lun, a göm, gasi u n̄ñjla. * ⁶ Kalpe m̄hön̄j pen manö an̄bu n̄ñmil, p̄ñ̄ñ ḡi am daun kub m̄hau Lisdra Debi, ram m̄n̄n̄j Likonia au arlö. ⁷ Ammil, an̄b gau ḡi ajöl ḡi, Krais manö aij u hag ñ̄m̄dil.

B̄i ma naij ga u, Pol gö, kam̄ñ la

⁸ Pen daun kub Lisdra an̄bu, b̄i ap n̄me n̄p yag daua ñ̄ñ u nöp ma naij gö, adan ajagm̄döp b̄i ap m̄idm̄döp. ⁹ B̄i an̄bu n̄pe ap as̄ik m̄idöm, Pol manö hageia u n̄ñ m̄deila. Pol b̄i an̄bu n̄p n̄ñ ij halö löm gasi n̄ñ, b̄i an̄bi, God ȳp gö kam̄ñ l̄ñm̄ rö löp, a ḡi gasi n̄ñm̄döp. ¹⁰ An̄b u, Pol n̄p n̄ñjöm, meg m̄gan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, b̄i an̄bu ȳñ̄d uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol an̄g gö, n̄bi b̄i n̄ñ m̄deila gau manö yabił kale Likonia manö u hagöm hagla, “B̄i kumi kabö adö lan̄ n̄bö gau, god m̄hön̄j n̄bi b̄i rö l̄imil ap hagabil i,” a ḡila. * ¹² An̄g hagöm, Banabas n̄p, god Sus, a ḡila. Pen Pol

* **13:47:** Ais 49:6 * **13:51:** Mad 10:14; Ap 18:6 * **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 * **14:5:** Ap 14:19 * **14:11:** Ap 28:6

nipe manö iru nöp hagnidöp rö, níp, god Hemis, a gila. ¹³ God piral Sus sabe gimidal anibu, sabe gep ram u yöp gi lila daun got anib au me, god piral Sus sabe gep bi kub u abe, nibi bi au mideila gau abe, god Sus pör sabe gipun u mñi auöp i, a göm, kaj kau nibar rímnap udöm, mab pítípít aij aij rímnap ud dauö, nibi bi iru yabít aula.

¹⁴ Pen Pol aip Banabas aip, geila anibu nínimil, walij kale gau ud bitit gimil, nibi bi iru nöp mideila an anib au ammil haglö, ¹⁵ “Kale nihön gning anig gabim? Hol mihöj god wasö! Kale nibi bi yabít midpim rö, hol u rö nöp unbö rö midpun. Hol Jisas Kraiss manö aij nipe u kalöp hag ñiníg aubul. God nipe kumi kabö laj gi löm, mñörj nabörj il i gi löm, ñig solwara u gi löm, nan nihön nihön midöp gau magöñhalö gi löm, ga. Hol kalöp Kraiss manö aij u haglo, nan yíharinj piral sabe gabim gau arö gimim, God kaminj midöp u nöp sabe gi midaimim, a gul, kalöp hagabul. * ¹⁶ Pen nöd nibi bi ram mñörj ke ke gau midöm, gas kale ke nínöm nan yíharinj sabe gila u, God nínöm kalíp gi naj gaga. * ¹⁷ Pen kale yíharinj midagpim; níp nínig, nínabim. Nipe pör pör kalöp ud aij göp. Nipe nöp gö, möñ alöm, nan magö iru nöp midö nínöl gi, mñ mñ göl gi nan nínjim. Anib u, nipe anig gab u nínimim, nínö nöp God hon midöp u hadö nínjep,” a gilo. * ¹⁸ Anig haglö u pen, nibi bi anib gau, bi anib mñhai i kumi kabö adö laj nibö aubil, a göm, kaj kau nibar rímnap pak sabe gi ñiníg geila, uñham yabít hag hag wasö gilo.

Pol níp kabö ju pakla

¹⁹ Pen kalpe mihöj daun kub Lisdra anibu nöp midlö nínöl gi, Juda kai daun kub Adiok, ram mñörj Pisidia au midmidal nibi bi rímnap abe, daun kub Aikoniam midmidal nibi bi rímnap abe apöm, nibi bi anib gau kalíp piral hagöm hagla, “Bi mñhau manö aij hagagabil; piral hagabil,” a gila. Anig hageila, nibi bi anib gau nínöm, Pol níp kabö ju pak löm, böñ nöp umöb, a göm, típ gi dam kabö waryö gígabö gila u höñ adö löyan yula. * ²⁰ Anig gila nínöm nibi bi Jisas níp nín udla gau ap bínig gígabö gilo nínöl gi, Pol uraköm daun kub an anibu ado gi ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö gimil Debi arlö. ²¹⁻²² Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u nibi bi gau kalíp hag ñailö, nibi bi iru nöp Jisas níp nín udla. Pen kalpe mihöj nöd aubul adö u nöp arul, a gimil, ado gi Lisdra, Aikoniam, Adiok ram mñörj Pisidia au amöl gi, nibi bi Jisas manö aij u haglö nín udla gau kalíp kauyan hag ñi aij göl gi arlö. Kalíp hag ñi aij göl gi haglö, “Jisas manö aij u arö gaggim; nín udupim rö nöp nín u midaimim. Anig gípe, kalöp mñörj iru ñinaböl pen gasi u nínagmim; God haníp udöm abad mdeinab, a gimim, klö gimim u nöp nínje arnñm,” a gilo. * ²³ Anig haggimil, cöc ke ke anib gau, nibi bi Jisas nín udla gau bi nabíc midaiöl, a gimil, bi rímnap wög anibu hag lölö. Anig gimil, kalpe mihöj nan magö ñinaggimil, God níp sabe göl gi haglö, “Bi Kub, bi gai i nöp nín udupal rö, kalíp abad midaimön,” a gilo.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

²⁴ Anig göl ram mñörj Pisidia gau ajmil, ram mñörj Pampilia arlö. ²⁵ Pampilia ammil, Jisas manö aij u nibi bi Pega daun gau kalíp hag ñimil, daun kub Adalia arlö.

* **14:15:** Ap 10:26; Sam 146:6 * **14:16:** Ap 17:30 * **14:17:** Jer 5:24 * **14:19:** Ap 17:13; 2Ko 11:25 * **14:21-22:** Ap 15:32; 1De 3:3

²⁶ Adalia ammil, ñig mag'ib udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd m'ıdmil ulö u ado g'ı arlö. Kale nöd arn'ig gailö, Adiok n'ıbi b'ı Jisas n'ıp n'ıj udla gau, God n'ıp sabe göm hagla, "Manö aij ne u n'ıbi b'ı gau kal'ıp hag ñ'ın'ig arabil rö, kal'ıp m'ıhön abad m'ıd aij g'ımön," a göm, kal'ıp m'ıhön hag yulö, ammil, manö an'ıbu hag ñ'ı ajm'ıdil. * ²⁷ An'ıb u, ado g'ı Adiok apil, n'ıbi b'ı Jisas n'ıp n'ıj udla gau kal'ıp w'ıñ allö aueila, God n'ıpe gö kale n'ıhön n'ıhön g'ıla gau magöñhalö hag ñ'ı aij g'ıla. Juda n'ıbi b'ı wasö gau iru nöp Jisas manö aij u n'ıj udla aiud u abe hag ñ'ıla. * ²⁸ Kal'ıp an'ıg göl hag ñ'ımil, kal'ıp aip ñ'ın bad ap rap'ın m'ıdailö.

15

B'ı kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

¹ Pen b'ı r'ımnap ram m'ınönj Judia n'ıbö Adiok apöm, b'ı Juda wasö Jisas n'ıp n'ıj udla gau kal'ıp hag ñ'ıla, "Mos'ıs hadame nöp han'ıp Juda n'ıbi b'ı haga, 'Ñ'ın'ıj g'ısön yag dapim, wañ hañ kale r'ıb g'ı dö g'ımim,' a ga. An'ıb u, kale u rö nöp hañ r'ıb g'ı dö gagnabim u, God kalöp ud kam'ınj yuagnab," a g'ıla. * ² An'ıg hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a g'ımil, kal'ıp aip manö pen pen haglö ara. An'ıg geila, Adiok n'ıbi b'ı Jisas n'ıp n'ıj udla gau, n'ıbi b'ı kale ke r'ımnap abe, Pol Banabas b'ı m'ıhau abe hag löm hagla, "Kale Jerusalem ammim, manö an'ıbi dam, b'ı Jisas manö ud arep b'ı gau abe, Jisas n'ıbi b'ı n'ıpe gau kal'ıp abad m'ıdpal b'ı gau abe kal'ıp hag ñ'ımim, kale pen hag am'ıl apil göm gas'ı n'ıhön n'ıjñaböl u n'ıjñim, ap hagpe n'ıjun," a g'ıla. * ³ An'ıg hagöm, kal'ıp hag yulö, kale am ram m'ınönj Pönisia an'ı au amöl g'ı, Juda n'ıbi b'ı wasö gau Jisas n'ıp n'ıj udla manö an'ıbu hag ñ'ılö n'ıjöl g'ı, añ mam n'ıjöm magöñhalö ñ'ıñ'ı l'ıla. Ram m'ınönj Pönisia an'ıbu arö göm, kale amöm ram m'ınönj Sameria an'ı au amöl g'ı, manö u rö nöp hag ñ'ılö n'ıjöl g'ı, añ'ı mam gau u rö nöp n'ıjöm ñ'ıñ'ı l'ıla. ⁴ Pen kale ram m'ınönj Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, n'ıbi b'ı Jisas n'ıp n'ıj udla gau abe, b'ı Jisas manö ud arep gau abe, Jisas n'ıbi b'ı n'ıpe gau kal'ıp abad m'ıdeila b'ı gau abe, kal'ıp hag w'ıhai udöm aij auabim a g'ıla. Hageila, Pol aip Banabas aip, God n'ıpe gö nan n'ıhön n'ıhön g'ıla u magöñhalö kal'ıp hag ñ'ı aij g'ıla. *

⁵ An'ıg hagailö, Perisi b'ı Jisas n'ıp n'ıj udla gau r'ımnap uraköm hagla, "Juda n'ıbi b'ı wasö gau Jisas n'ıp n'ıj udnaböl u, hañ r'ıb g'ı dö göm, Mos'ıs lo u hagab hagab rö nöp g'ılanj," a g'ıla.

⁶ An'ıg hageila, b'ı Jisas manö ud arep gau abe, Jisas n'ıbi b'ı n'ıpe abad m'ıdeila b'ı gau abe, manö an'ıbu hag aij gun, a göm, ap magum g'ıla. ⁷ Ap magum göm, manö an'ıbu hag am'ıl ap'ıl g'ı m'ıdlö n'ıjöl g'ı, Pida uraköm haga, "Mam b'ı. Kale n'ıjñim, nöd God han'ıp n'ıme löm, Juda n'ıbi b'ı wasö gau Jisas manö aij u n'ıj udöl, a göm, y'ıp hag lö, yad am kal'ıp Kraiss manö aij u hag ñ'ı ajm'ıdin. * ⁸ God gas'ı r'ım'ıd m'ıdmagö hon magöñhalö n'ıjöb u, Ana U'ı han'ıp ñ'a rö, Juda n'ıbi b'ı wasö gau kal'ıp u rö nöp ñ'a. An'ıg ga u hon n'ıjñun, n'ıpe kal'ıp abe ud aij göp. * ⁹ Han'ıp Juda kai manö ap ke hagöm, Juda n'ıbi b'ı wasö gau kal'ıp manö ap ke hagöm gagöp. Kraiss manö aij u n'ıj udla u me, God n'ıpe nan si nan naij g'ıla gac m'ıdmagö kal'ıp an'ı danj m'ıdeia u ñ'ık g'ı yua. ¹⁰ God Juda n'ıbi b'ı wasö gau böñ nöp uda rö, kale n'ıhön g'ın'ıg, neb neb

* 14:26: Ap 13:1-2 * 14:27: Ap 15:4,12 * 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15

göl gî haggim, ‘Mosîs lo manö kalî klîñ rîkôm haga haga rô nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kamîñ yuagnab,’ a gîpim? Asî masî gî aij gîmim, a gîpim u, apîs bac bî gî wasö nîñla. Hon u rô nöp gî wasö nîñbun u, pen uri Juda nîbi bî wasö Jisas nîp nîñ udla gau kalîp, mîñör anîbu udöl, a gîmim, hagabim ar? * ¹¹ U aij wasö. Bî Kub Jisas hanîp Juda kai mög nîñöb u, il añî anîbu nöp me, Bî Kub Jisas nîpe ke gö, hon nîp nîñ udno, hanîp ud kamîñ yunab. Anîb unbö rô nöp, Bî Kub Jisas Juda nîbi bî wasö gö kalîp mög nîñöb u, il añî anîbu nöp me, Bî Kub Jisas nîpe ke gö, kale nîp nîñ udöl, kalîp u rô nöp ud kamîñ yunab,” a ga. *

¹² Pen nîbi bî ap mîdeila gau magöñhalö, manö ap hagöm wasö, agamîj mîdailö nîñöl gî, Banabas aip Pol aip kalîp aiud udöm, kalpe mîhön ram mîñöñ ke gau gau amöl gî, Juda nîbi bî wasö gau Jisas manö aij u hag ñî ajailö nîñöl gî, God nîpe nan gagep rô gau, nan nîñeb nîñagep gau ga u, aiud u magöñhalö kalîp hag ñî aij gîlö. ¹³ Pen bî mîhau manö hag pîs gîlö nîñöl gî, Jems uraköm haga, “Mam bî. Manö hagnîg gabin i nîñim! * ¹⁴ God Juda nîbi bî wasö gau kalîp mög nîñöm ud aij göm, nîbi bî yad ke mîdeinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u nîñbun. ¹⁵ God ga anîbu, God manö hagep gau hadame nöp hagöm kalî klîñ rîkla rô nöp ga. Manö anîbu kalî klîñ rîkôm hagla,

¹⁶ ‘Bî Kub nîpe hagöp,

“Hainö yad ado gî apem,

Depid ram pa lufö gî pa jö gî luga u,

yad ke kauyarî gî aij gîñö, pîdörî yabî mîdnab.

¹⁷ Anîb u, Juda nîbi bî wasö ram mîñöñ ke gau nîbö gau nîbö,

rîmnap nîbi bî yad mîdeinaböl a gîpin gau, yîp ulhai nîñaböl.

¹⁸ Nan nîhön nîhön hainö gîñab u,

yad Bî Kub hadame dagol gau hag lîñö u me, anîg hagabin,” a ga, a gîla,” a ga. *

¹⁹ Jems manö anîbu hagöm haga, “Gasi yad nîñbin u, Juda nîbi bî wasö Jisas nîp nîñ udnaböl gau, kalîp mîñör rîmnap ñagun. ²⁰ Pen kalîp köp kalî klîñ rîk yuun hagun, ‘Nîbi bî rîmnap god pîral gau nîp nan sabe gî ñîñîg, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñîñagmim. Nîbi si bî si gîgmim. Wal kaj nan gau, hagepe u ñîñagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gîlö umnîm u ñîñagmim,’ a gun. Manö gau rô hagagun. * ²¹ Pen ai gîñîg: bac bî hadame nöp gîla rô, mîñî u rô nöp dau gau magöñhalö, God nîp sabe gep ñîñ u Juda magum gep ram u am magum göm, pör pör manö Mosîs hagöm kalî klîñ rîka u amgö lî nîñmîdal,” a ga.

Juda nîbi bî wasö gau kalîp köp kalî klîñ rîk yula

²² Jems anîg hagö, bî Jisas manö ud arep gau löm, bî Jisas nîbi bî nîpe gau kalîp abad mîdeila bî gau löm, nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau magöñhalö löm, hagla, “Hon bî hon rîmnap hag lîno, Pol Banabas bî mîhau aip Adiok arlan,” a gîla. Anîg hagöm, bî Jisas nîbi bî nîpe gau abad mîdeila bî mîhön Judas Basabas aip, Sailas aip, kalîp hag lîla. ²³ Köp ap kalî klîñ rîkôm, Pol Banabas bî gau ñîla. Köp anîg göl kalî klîñ rîkla:

Mam bî, kale mîdpim?

* **15:10:** Mad 11:30; Gal 3:10 * **15:11:** Gal 2:16; Ep 2:5-8 * **15:13:** Gal 2:9 * **15:18:** Emo 9:11-12 * **15:20:** Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

Hon namam kale, Jisas manö ud arep bî gau abe, Jisas nîbi bî nîpe gau kalîp abad mîdpil bî mîhau abe, kalöp Juda nîbi bî wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe mîdmim Jisas nîp nîj udpim gau, köp kalî kliñ rîk yuabun. ²⁴ Ai gîning: manö ap auub nîjibun, nîbi bî hon gai i rîmnap, hanîp hag nîjöm wasö, gasî kale ke u nöp nîjöm, am manö kub kalöp gasî mlö lîmim rö manö rîmnap kalöp hag ñeila. ²⁵ Anîb u, hon bî rîmnap hon ke hag lîno, bî mîdmagö hon aij yabîl Pol Banabas bî mîhau seg nîaböl. ²⁶ Pol Banabas bî mîhau gau ajmil, halîp al pak lînaböl, a gîmil, gasî u nîjagpil. Bî Kub Jisas Kraiss manö aij nîpe u nîbi bî gau kalîp hag ñul, a gîmil, gasî añî anîbu nöp nîjmil, hañwato hag ñî aij göl gî ajmîdil. ²⁷ Judas Sailas bî mîhau yunîg gabun. Kale ammîl köp kalî kliñ rîkabun i manö adö u nöp kalöp hag ñî aij gînabil. ²⁸ Hon magum gun, manö anîbu hag amîl apîl gîno nîjöl gî, Ana Ut nîpe hanîp gasî aij ñö, köp kalî kliñ rîkun mîjör rîmnap kalöp ñagnabun, a gîno. Yîharî? manö mîhöp nöp hagnabun a gun hagno. * ²⁹ Nîbi bî rîmnap god pîral gau sabe gîning, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñîjagmim. Wal kaj nan gau, hagape u ñîjagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu gîlö umnîm u ñîjagmim. Nîbi si bî si gagmim. Nan hagabun i arö gînabim u, gî aij gînabim.

Manö hagpun me u. Kale mîd aij gîmim.

Köp kalî kliñ rîkla u me u.

³⁰ Köp anîbu kalî kliñ rîköm bî gau ñîlö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado gî arla. Amjaköm, nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau haglö, magöñhalö ap magum gîla nîjöm köp daula u ñîla. ³¹ Köp ñîlö, nîbi bî kale manö anîbu amgö lî nîjöl, kalîp aij yabîl gö, gasî halö mîdöm hibur kalîp ñîñî yabîl la. ³² Judas Sailas bî God manö hagep bî mîhau mîdmîdil me, ñîñ bad ap Adiok mîdmîl, Jisas nîbi bî nîpe gau kalîp manö iru nöp hag ñî aij gîlö nîjöl gî, kale Jisas manö aij nîpe nîj ud pîdöñ göm gasî halö mîdeila. ³³⁻³⁴ Anîg gîmil hag ñî pîs gîmil, arnîg gîlö nîjöl gî, nîbi bî Jisas nîp nîj udla anîb gau ap magum göm, sabe göm, Bî Kub kalpe mîhön abad mîd aij gö, kale agamîj mîd aij gîl, a göm, kalîp mîhön hag yula. ³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au mîdmîl, bî anîb gau nîbö rîmnap aip, Bî Kub manö aij u nîbi bî gau kalîp hag ñöl gî mîdeila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen mîd damöm, Pol nîpe Banabas nîp haga, “Hol mîhön nöd ajul Bî Kub manö haglo ara ram mîñön gau, nîj ud pîdöñ göl gî nöp mîdpal aka gul, am nîjul auul,” a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, “Anîb u, Jon Mak nîp abe ut gî ud arul,” a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñî anîbu nöd ut gî ud arlo, wög gî haköm auaga; nîpe Pampilia nöp amöm arîk ara. Anîb u, mîñî nîp ut gî ud aragnabul,” a ga. * ³⁹ Pol anîg hageia, kalpe mîhön ke nöp pen pen hagmil, Banabas nîpe Jon Mak aip ñîg magîb udmîl, ram mîñön ñîg rîb gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol nîpe pen Sailas nîp uda. Nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau, sabe göm, Bî Kub nîpe Pol Sailas kalîp mîhön abad mîdeian, a göm, bî mîhau hag yula. ⁴¹ Pol nîpe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe gî ajöl gî, nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp God Manö rîmnap halö hag ñî aij gö, kale nîjöm nîj ud pîdöñ gî mîdeila.

* 15:28: Mad 23:4 * 15:37: Ap 12:12,25 * 15:38: Ap 13:13; Kol 4:10

16

Pol ram m̄nōḡ ajm̄idōp gau kauyaḡ ado ḡi ara

1 Pol Sailas kalpe m̄hōḡ aj aj l̄m̄il, Debi ammil, Lisdra amjaklō. Ram m̄nōḡ an̄b̄ gau Jisas n̄p n̄ḡ uda b̄i ap m̄ideia; hib n̄pe u Dimodi. B̄i an̄bu n̄ime n̄pe u Juda n̄b̄ō n̄bi ap pen Jisas n̄p n̄ḡ uda. Nap n̄pe u Grik n̄b̄ō b̄i ap. * 2 Lisdra n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ḡ udla gau abe, Aikoniam n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ḡ udla gau abe, Dimodi b̄i aij a ḡila. * 3 Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manō u hag n̄t̄ ajaiul, a ḡōm n̄ḡa u pen, Juda n̄bi b̄i gau hagnabōl, “Dimodi nap n̄pe u Grik b̄i ap rō, n̄t̄ n̄pe hañ r̄ib̄ ḡi dō gaga rō, manō n̄pe u udagun,” a ḡinabōl, a ḡi gas̄i n̄ḡōm, Dimodi n̄p dam arō hañ r̄ib̄ ḡi dō ḡila. 4 Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau ḡi ajōl ḡi, b̄i Jisas manō ud arep gau abe, b̄i Jisas n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄p abad m̄ideila b̄i gau abe, Jerusalem gau magum ḡōm manō n̄hōn n̄hōn hagla u, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ḡ udla gau kal̄p hag n̄ōm, an̄ḡ an̄ḡ ḡimim, a ḡila. * 5 An̄ḡ ḡōl gau gau ḡi ajōl ḡi, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ḡ udla gau, kal̄p Jisas manō aij u hag n̄t̄ aij ḡilō, kale manō an̄bu n̄ḡ udōm, klō ḡōm, n̄pe haga rō n̄ōp ḡi m̄ideila. N̄in̄ añā añā p̄ōr n̄bi b̄i r̄imnap halō Jisas manō aij u n̄ḡōm, Jisas n̄p n̄ḡ udla.

Pol nabōḡ n̄ḡa

6 Pol b̄i n̄pe gau aip Esia Propins m̄dpal n̄bi b̄i gau kal̄p Kraiss manō aij hag n̄un a ḡōm, arn̄ḡ geila u pen Ana Uḡ n̄pe, aragmim, a ga. An̄b̄ u, ram m̄nōḡ Prijia an̄ gau ajōm, Galesia Propins an̄ gau ajōm geila. * 7 Kale am am, ram m̄nōḡ Misia s̄ōsōl apōl ḡi, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana n̄pe kal̄p, aragmim, a ga. 8 Jisas Ana n̄pe an̄ḡ hagō, kale Bidinia Propins aragla; ram m̄nōḡ Misia an̄ au aramōm daun kub Droas arla. 9 Droas amōm, s̄ib̄ōn an̄ yaḡ Pol nabōḡ n̄ḡa, b̄i Masedonia Propins n̄b̄ō ap urakōl m̄dōm, n̄p manō neb̄ ḡi hagōm haga, “Ne n̄ḡ ju b̄ōḡ i Masedonia aumōn, han̄p ḡi n̄imōn,” a ga. 10 Pol an̄ḡ ḡi nabōḡ n̄ḡaia, hon hagō, “U God n̄ōp, Masedonia n̄bi b̄i kal̄p Jisas manō aij u am hag n̄im, a ḡōp,” a gun, magō an̄bu n̄ōp Masedonia arn̄ḡ gun nan ḡi j̄in̄ ḡino.

N̄bi Lidia Jisas n̄p n̄ḡ uda

11 Am n̄ḡ maḡib̄ udun, Droas arō gun, ram m̄nōḡ n̄ḡ r̄ib̄ gus ga airan Samodres arno. Ruō pen Samodres arō gun, Niapolis daun amjakno. 12 N̄ḡ maḡib̄ udun, Pilipai, Masedonia Propins an̄ au amjakno. Rom gapman n̄bi b̄i iru n̄ōp aram Pilipai m̄dōm abad m̄dm̄idal. An̄b̄ u, ram m̄nōḡ an̄ au Pilipai daun kub yab̄t̄ m̄ideia. Hon n̄in̄ bad ap Pilipai gau m̄idaino. 13 Juda God n̄p sabe gep n̄in̄ u, God n̄p sabe gep ka ap m̄ideinab, a gun, daun ajōḡ arō gun, n̄ḡ gof̄ gam̄ḡ arno. Amun n̄ḡōno, n̄bi r̄imnap ap m̄ideila. An̄b̄ au as̄ikun, kal̄p manō hag n̄ino. 14 N̄bi n̄ḡ m̄ideila an̄b̄ gau, n̄bi ap daun kub Daiadaira n̄b̄ō, hib n̄pe u Lidia. N̄pe wal̄j̄ mu gau ḡi lō, raum̄idal. N̄pe God n̄p sabe ḡim̄idōp. B̄i Kub n̄pe n̄bi an̄bu n̄p gas̄i aij n̄ō, Pol manō aij haga u, n̄ḡō hagab, a ḡōm, n̄ḡ uda. 15 Pen Lidia abe, n̄bi b̄i ram n̄pe aip hanla gau abe, kal̄p n̄ḡ pak n̄ino, Lidia haga, “Yad B̄i Kub kabō ḡōl n̄ḡ udpin, a ḡimim n̄ḡb̄im u, kale ap ram yad han m̄idaimim,” a ga. Han̄p an̄ḡ hagō, manō n̄pe udun, am ram n̄pe u hanno.

Pol Sailas kal̄p m̄hōḡ naḡi l̄la

* 16:1: Ap 14:6; 2Di 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:4: Ap 15:23-29 * 16:6: Ap 18:23

16 Hon mañ ap God nıp sabe gep ka u amun, pai nagı wög gep ap nıp nable pakno. Pai anıbu nıp kįjaki aban alö, nan nıñhön nıñhön hainö gınab u, nıbi bı gau kalıp hag ñö, nıp mani ñım+däl. Nıpe anıg gö, bı nıp rau daulö, nagı wög kalıp gım+döp gau, mani kub udm+däl. 17 Hon araino nıñöl gı, pai anıbu hanıp hain göl gı haga, “Bı gai i, God adö i gılan mıdöp u nıp wög gıpal. Kale nan nıñhön nıñhön geinabım, God kalöp ud kamın yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. * 18 Pen pai u manö anıbu rö pör pör hag hag hag, ñın ap Pol iru yabı gö, ado göm kįjaki pai aban ala u nıp haga, “Jisas Kraıs hib nıpe u nıñmön, pai anıbi nıp arö gımön aru!” a ga. Adı? kįjaki nıp aban ala u hön ara.

19 Pen pai anıbu nıp mani raulö, kalıp nagı wög gım+döp bı gau, Pol kįjaki hag yua manö u nıñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalıp mıñhön ud sısı udöm Rom bı kub mıdeila gau manö kub hagnıg, fıp gı dam manö hagep kuö u arla. 20 Rom bı manö ud asıkep bı kub gau manö kub hagöm hagla, “Bı mıñhön i bı Juda nıbö. Daun kub hon i apıl gılö, hon nıbi bı ram mınön hon nuö nıbö i gılö yuö kal lugöp. * 21 Hon Rom nıbi bı manö nöd nıbö adö u ke mıdöp pen kale manö gısön nıbö manö hon nıñagep u, nıñmım gımım, a gımıl, hag ajabil,” a gıla.

22 Nıbi bı nıñ mıdeila gau u rö nöp, manö adö anıbu nöp hagöm, Pol Sailas kalıp mıñhön manö kub haglö, bı manö ud asıkep bı kub gau hagla, “Walıj kalıp mıñhön gau ud jumım, ur ud pakım,” a gıla. * 23 Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagı lep ram raul mıgan u yuöm, bı nagı lep ram abad mıdeila u nıp hagla, “Kalıp mıñhön nıñ aıj gı mıdaimön,” a gıla. 24 Haglö, bı nagı lep ram abad mıdmıdöp u, kalıp mıñhön ut gı dam ram raul mıgan yabı au yan löm, ma kıd kalıp mıñhau ud mab kub mıgan u yulö arö, pa rıbık pıdön ga.

25 Pen sıbön an kub yan, Pol Sailas kalpe mıñhön God nıp sabe göl gı, kımıap rımnap hag mıdlö nıñöl gı, bı nagıman rımnap kale apdı nıñ mıdeila. 26 Anıg gailö nıñöl gı, nabön munmon kub yabı u udöm, nagı lep ram u halö ud dan i göm, ajön gau ke hıköm, bı nagıman gau kalıp sen adıkla gau magönhalö hubıka. 27 Anıg gö, bı nagıman gau kalıp abad mıdeila bı u uraköm nıña, ajön gau magönhalö hıköl mıdeila. Nıpe nıñöm, “Bı nagıman gau, ajön hıkö, pıñın gı amhakpal rö, bı kub yad u yıp al pak lınab,” a göm, ru mılö kıd nıpe ke u ud fıp gı udöm, nıpe ke bıg lınıg geia. * 28 Pol pen nıp wıñ kub al hagöm haga, “Nıñhön gınıg ne ke bıg lınıg gabön? Hon pıñın gı aragpun. Magönhalö mıdpun i,” a ga.

29 Pol anıg hagö, nagıman abad mıdeila bı u wıñ alöm haga, “Hapö yınıd dauım,” a ga. Hagö, hapö daulö, nıpe dam gı dö gı ram raul mıgan yan amöm, anının gö, gıl gıl göl gı, am Pol Sailas mıdailö ıt au kugom yıma. 30 Pen anıg göl kugom yımöm, uraköm, kalıp mıñhön ut gı hön yan amöm haga, “Bı kub aıj yad mıñhai, yad nıñhön geinam, God yıp ud kamın yunab?” ö ga. *

31 Hageia, nıp haglö, “Bı Kub Jisas nıp nıñ udeınabön u, ne ke abe, nıbi bı ne aıp hanban gau abe, kalöp ud kamın yunab,” a gılö. 32 Anıg hagnıl, bı anıbu nıp abe, nıbi bı nıpe aıp hana gau magönhalö abe, kalıp Bı Kub manö aıj u hag ñılö. 33 Anıg hag ñılö, kalıp mıñhön sıbön an kub yan nöp damöm, hañ roman pakla gau ñıg lı yua. Anıg gö, magö anıbu nöp nıp abe,

* 16:17: Mak 1:24 * 16:20: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19

* 16:30: Ap 2:37

nibi bi nipe gau abe, kalip magöñhalö ñig pak ñilö. ³⁴ Kalip magöñhalö ñig pak ñilö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi u, kalip mihöñ ut gi dam ram nipe damöm, nan magö ñö, ñiñlö. Bi anibu nipe ke abe, nbin ñi pai nipe gau abe, miñi hon God nip nñj udpun, a göm, miñ miñ yabiñ göl gi mideia. ³⁵ Ruö pen, Rom bi kub gau polisman gau kalip hagla, “Bi nagimädpil mihau kalip hubik yube, aril,” a gila. ³⁶ Haglö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi anibu, manö anibu dam Pol Sailas midailö u amöm haga, “Manö ud asikep bi kub gau kalöp haggal, ‘Hubik yube aril,’ a gipal. Anib u, kale mihöñ aril. Bi Kub kalpe abad mid aij gö, agamij mid aij gi midaimim!” a ga.

³⁷ Hageia, Pol haga, “Hol mihöñ u rö nöp bi Ram nibö mihau pen manö kub nñjöm wasö, nibi bi anj au halip mihöñ ur ud pak ado malo göm, dam nagil libal u, aij gagöp. Anib u, halip mihöñ agamij pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bi kub gau kale ke nagil lep ram i apöm, halip bi mihöñ ut gi damöm, seg höñ yan arun,” a ga.

³⁸ Pol anig hagö, polisman gau manö anibu nñjöm, ado gi am manö ud asikep bi kub gau kalip hag ñilö, Pol Sailas kale Rom nibö bi mihau manö u nñjöm, pñññ gila. ³⁹ Pñññ göm, kale am Pol Sailas kalip bi mihöñ ut gi damöm, seg höñ yan amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalip mihöñ aij geinab u, daun kub anibi arö gimil armil,” a gila. ⁴⁰ Pol Sailas nagil lep ram u arö gimil, nibi Lidia ram u am midmil, nibi bi Jisas nip nñj udla gau aip magum göm, Bi Kub manö aij kalip hag ñilö kale nñjöm, manö aij anibu udöm gasil halö midöm miñ miñ gila.

17

Desalonaika nibi bi Pol Sailas kalip mihöñ al pak lñig gila

¹ Pen Pol Sailas kalpe mihöñ daun kub Pilipai arö gimil, ammil daun kub Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö gimil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö gimil, am daun kub Desalonaika amjakmil nñjöl, Juda magum gep ram ap mideia. ² Nñjmil, Pol pör gimidöp rö, Juda God nip sabe gep ñin mihau nigan, nibi bi gau aip Juda magum gep ram raul migan u amöm, kalip aip manö hag amil apil ga. ³ God Manö il u kalip hag ñi aij göm, God manö hagep bi gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyan uraknab a gila manö anibu hag ñi aij göm, “Mesaia u Jisas, bi kalöp hagabin i,” a ga. ⁴ Pol anig hagö, nibi bi rimnap nñjögög, a göm, manö haga rö nöp nñj udöm, Pol Sailas kid u arla. Nibi hib halö iru nöp abe, Grik nibi bi God nip nñj udla iru nöp abe, Pol haga manö anibu nñj udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö nibi bi iru nöp nñj ueila u, Juda bi gau rimnap nñjöl, mulu lugö, bi naji yharñj daun adan anj au mideia gau rimnap udlö, kale pen am nibi bi iru nöp dap löm, manö pi pug kub yabiñ gila. “Pol Sailas kalip mihöñ ulhai nñjun, nibi bi gai i kalip ñino, bi mihau al pak lñan,” a göm, am Jeson ram u urön gigabö göm ulhai wasö nñjla. ⁶ Ulhai wasö nñjöm, Jeson nip udöm, nibi bi Jisas nip nñj udla rimnap halö udöm, dam gapman bi kub mideia au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm haga, “Pol Sailas bi mihau ram mññj ke gau gau magöñhalö ajmil haglö, nibi bi gau magöñhalö manö pen manö haul gipal. Pen miñi ap midpil ram mññj hon i. ⁷ Kale gapman bi kub hon Sisa manö nipe rñb juöm, kinj hon ke ap midöp, a göm, bi Kinj anibu Jisas a gipal. Pen bi Jeson i, bi anib mihau kalip dam ram nipe u lö han midajil,” a gila. * ⁸ Anig hageila, nibi bi iru

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

nöp ap mîdeila gau abe, daun gapman bî kub gau abe nîñöm, manö hauſ kub yabiſ gîla. ⁹ Manö hauſ kub yabiſ göm, Jeson nîp mani rîmnap udöm, nîbi bî nîp aip daula gau mani rîmnap udöm, hagla, “Hainö manö anîbu kuöyan gînabim u, mani kale anîbi böñ nöp udnabun,” a gîla. Anîg hagöm, kalîp hag höñ yula.

Daun kub Beria nîbi bî iru nöp Jisas manö aij u nîñ udla

¹⁰ Sîbön ga magö u nöp, nîbi bî Kraiss nîp nîñ udla gau Pol Sailas kalîp mîhönj dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö. ¹¹ Ammil, Jisas manö aij u hag nîlö, Juda nîbi bî Beria mîdeila gau, nîbi bî Desalonaika mîdeila gau rö wasö; manö kalîp mîhönj u nîñlö, aij gö nîñöl gî, “Pol nîñö hagab aka?” göm, God Manö u nîñ añî añî pör pör amgö lî nîñ aij gîmîdal. ¹² Pen Juda magum gep ram anîbu nîbi bî aula gau iru nöp Jisas nîp nîñ udla. Grik nîbi hib mîdeila gau u rö nöp, iru nöp Jisas nîp nîñ udla. Grik bî u rö nöp, iru nöp Jisas nîp nîñ udla.

¹³ Pen Pol am Beria nîbi bî kalîp God Manö hag nîab, a gîlö, Juda nîbi bî Desalonaika mîdmîdal gau manö anîbu nîñlö, mulu lugö, apöm, Beria nîbi bî kalîp manö neb neb gîlö, kal junîg geila. ¹⁴ Anîg gö nîñöl gî, nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau, Pol nîp dam yulö, nîg solwara goſ gau ara. Pen Sailas Dimodi bî mîhau Beria au mîdailö. ¹⁵ Pen bî rîmnap Pol nîp dam daun kub Adens yuöm, ado gî arnîg geila nîñöm Pol kalîp haga, “Sailas Dimodi kalîp mîhönj hagpe, yîñîd auil,” a ga.

Pol daun kub Adens mîdeila

¹⁶ Pol nîpe Sailas Dimodi kalîp mîhönj daun kub Adens au abad mîdöl gî nîña, nîbi bî anîb gau god pîral kale sabe gîmîdal nan gau, iru yabiſ nöp mîdeila. Nîpe nîñö, hibur nîp u naij yabiſ ga. ¹⁷ Anîg gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda nîbi bî gau rîmnap abe, Grik nîbi bî God nîp nîñ udla rîmnap abe, kalîp aip manö hag amîl apîl gîmîdöp. Pen nîñ añî añî pör pör manö hagep kuö au amöm, nîbi bî ap mîdeila gau, kalîp aip u rö nöp manö hag amîl apîl gîmîdöp. * ¹⁸ Daun kub Adens anîbu, nîbi bî gasî adö ke ke nîñla gau, hib ke ke hagöm, rîmnap Epikorian nîbi bî a gîla, rîmnap Sîdowîk nîbi bî a gîla. Nîñ ap, Pol nîbi bî anîb gau kalîp Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bî gasî aij nîñeb rîmnap, Sîdowîk bî gasî aij nîñeb rîmnap, Pol manö haga u nîñöm, nîp aip hag amîl apîl göm, rîmnap hagla, “Bî manö hib nîg löp manö u nîhön manö hagnîg gab?” ö gîla. Pen rîmnap hagla, “Nîbi bî mîlö gau sabe gîpal god kale gau rö nöp hagab,” a gîla. ¹⁹⁻²⁰ Pen Pol nîp dam kansol kai mîdeila u amöm hagla, “Ne manö gîsön ke nîbö nîbi bî gau kalîp hagabön u, mîñî hanîp u rö nöp hag nî aij gö, hon abe manö îl anîbu nîñ aij gun,” a gîla. ²¹ Pen nîbi bî Adens nîbö gau abe, nîbi bî ke gau nîbö apöm Adens mîdeila gau abe, manö gîsön nîbö rîmnap nîñun hag mîdaiun, a göm, gasî u nöp nîñmîdal.

²² Pol pen nîpe kansol kai mîdeila anj au uraköm haga, “Kale Adens nîbi bî. Yad nîñbin kale klö yabiſ gîmîm, nan rîmnap sabe gun, a gîmîm, gasî u nîñbîm. ²³ Yad gai i ajem nîñbin, kale kabö ana ke ke gî lîmîm, nan ke ke sabe gîpîm rö, hib u adö anîbu kalî klîñ rîkpe. Pen kabö bîd nan sabe gî ñeb ap gî lîbe u, hib u kalî klîñ rîkpe, ‘Bî sabe gîpal nîñagpun u, kabö ana nîpe me i,’ a gîpe. Manö nîñagpun, a gîmîm, kalî klîñ rîkpe anîbu, mîñî kalöp manö îl u hagnîg gabin.

* 17:17: Ap 18:19

a göm, Juda God nıp sabe gep ñ+n u, nıpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalıp aip manö hag amıl apıl gım+döp.

⁵ Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö gımil, Pol Korid mıdeia au aulö, Pol nıpe pör pör Jisas manö aij u hag ñı dam dam, Juda nıbi bı gau kalıp manö hag ñöm, Mesaia pör abad mıdmıdun u me Jisas nöp, a gım+döp. * ⁶ Pol anıg hageia, Juda nıbi bı gau manö nıpe u nıñagöm, nıp hag juöm, manö naij haglö nıñöl gı, Pol nıpe, Jisas manö aij u nıñön gıñıg arö gıpal, a göm, wañıj nıpe u pıpal paköl gı haga, “Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñınö nıñagpım rö, God kalöp ud kamıñ yuagnab u, nan kale ke. Mıñı kalöp Juda nıbi bı arö gem, Juda nıbi bı wasö gau kalıp am hag ñınabin,” a ga. *

⁷ Pol anıg hagöm, kalıp arö göm, bı Juda wasö ap ram u ara. Bı anıbu hib nıpe Didias Jasdas. Nıpe God nıp sabe gım+döp. Ram nıpe u Juda magum gep ram goł söl au. ⁸ Pen Krispas, bı Juda magum gep ram abad mıdmıdöp bı u, nıbi bı nıpe aip han mıdeila gau aip Jisas nıp nıñ udla. Daun kub Korid gau, nıbi bı rımnap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u nıñöm, nıñö hagöp, a göm, manö anıbu nıñ udöm, ñıg pakla.

⁹ Nın ap sıbön yañ Pol naböñ nıñı, Bı Kub nıp haga, “Ne pıñıñ gagmön. Ne gası halö mıdmön, klö gımön, manö aij yad u nıbi bı gau kalıp hañowañö hag ñö aran. ¹⁰ Yad nöp aip mıdpın. Daun kub i nıbi bı yad iru yabıl nöp mıdpal; nıbi bı rımnap nöp gı naij göl rö lagöp.” a ga. * ¹¹ Bı Kub anıg hagö, Pol Korid nöp mıdöm, mı añı ap rakın unbö kagot jıñ u, nıbi bı gau kalıp God Manö u hag ñı mıdmıdöp.

¹² Pen Rom bı kub gau Galio nıp hag lılo, nıpe amöm Akaia Propins abad mıdeia ñın u, Juda nıbi bı gau, Pol nıp nıñlö mulu lugö, manö hag adö añı löm, nıp ud sısı lı dam manö kub hagnıg arla. ¹³ Pol nıp manö kub hagöm hagla, “Bı i nıbi bı gai i kalıp hagöm, ‘Kale God nıp sabe gıñıg gımim, anıg anıg gıpe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon rıñ unaböl,” a gıla.

¹⁴ Anıg hageila, Pol pen hagnıg gabin a gı nıñı u pen, Galio pen uraköm, Juda nıbi bı gau kalıp haga, “Kale Juda nıbi bı. Bı i nan naij ap gaıböp, manö kub hagnıg gabım u nıñbnep. ¹⁵ Pen kale yıharıñ manö magö gau nıbö gau nıbö udmım pen pen hagnım, bı hib kale ñıla gau u rö nöp udmım, manö pen pen hagnım, u manö kub wasö; manö yıharıñ anıbu yad nıñagnabin. U manö yad wasö. Manö anıbu kale ke hagnım!” a ga. ¹⁶ Anıg hagöm, bı polısmın nıpe gau hagö, manö kub hagep mıgan u kalıp ju dam höñ yañ yula. ¹⁷ Kale höñ amöl gı, bı Juda magum gep ram abad mıdmıdöp u, Sosdenes, polısmın gau nıp ur udöm pak gus gıla. Gapman bı kub Galio nıñöm, manö ap hagaga.

Pol kauyan daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rapın mıdöm, nıbi bı Jisas manö nıñ udla gau kalıp, “Kölarö au mıdaiım,” a göm, Akwila Prisila ber mıhau aip ram mınönö Siria arun, a göm, Senkria daun, ñıg solwara goł au arla. Senkria gau am mıdöm, Pol manö klö nıñö nıñö nöp God nıp hagabin a göm, umagö nıpe rıka. * ¹⁹⁻²¹ Nıñ magıb udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol nıpe Juda magum gep ram raul mıgan u amöm, Juda nıbi bı gau aip manö hag amıl apıl geia. Anıg gö, nıbi bı gau nıp hagla, “Nın rımnap halö

* **18:5:** Ap 17:14-15 * **18:6:** Ap 13:46,51; 20:26 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10 * **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24

hon aip aui m̄daimön,” a gila. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au m̄daiim. God yip, yau, a geinab u, hainö ado ḡ kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber m̄hau kalip n̄bi b̄ anib gau aip Epesas gau hag löm, n̄ipe ñig magib udöm hada. ²² Ñig magib anibu am am Sisaria amjakö, Pol ñig magib anibu arö göm, il aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, n̄bi b̄ Jisas n̄p n̄j udla gau, “Kale m̄dpim?” a göm, kalip aip manö r̄mnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, ñig magib kauyañ udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rapin ñin bad ap m̄d arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram m̄nönj Prijia gau abe ḡ ajöl göm, n̄bi b̄ Jisas n̄p nöd n̄j udla gau, kale Jisas manö aij u n̄j ud p̄dönj göl, a göm, kalip magöñhalö hag ñi aij ga.

B̄ ne Apolos manö u

²⁴ Pen b̄ Juda daun kub Aleksadria n̄bö ap, apöm Epesas m̄deia. Hib n̄ipe u Apolos. N̄ipe b̄ gasi aij n̄jöm manö hag aij gep b̄. N̄ipe God Manö adin nöd kal̄i k̄iñ rikla u n̄j aij ga. ²⁵ B̄ r̄mnap n̄p B̄ Kub Adan Arep manö r̄mnap nöp hag ñla. Anib u me, n̄ipe klö yabif göm, Jisas n̄ipe gai n̄bö apöm b̄ aigale b̄ rö m̄deia u n̄bi b̄ gau kalip kabö göl nöp hag ñim̄döp. Pen manö hag ñim̄döp anibu, Jon b̄ ñig pak ñeb hag ñim̄döp rö nöp n̄jöm hag ñim̄döp. Manö r̄mnap halö n̄jaga. ²⁶ Pen Apolos p̄ñin gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anibu hañwatö yabif hag ñim̄döp. Pen ñin ap manö hag ñi m̄deia n̄jöm Prisila Akwila ber m̄hau n̄jmil, n̄p u ḡ dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö n̄jaga magö r̄mnap hag ñi aij yabif ḡilö.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos n̄ipe Akaia Propins arnig gö, Epesas n̄bi b̄ Jisas n̄p n̄j udla gau, Apolos n̄ipe am kalip manö aij u hag ñinab u aij, a göm, Akaia n̄bi b̄ Jisas n̄p n̄j udla gau kalip köp ap kal̄i k̄iñ riköm hagla, “B̄ God wög gep Apolos amjakö, n̄p udmim,” a gila. Anig ḡilö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anibu yamö, Akaia n̄bi b̄ God kalip mög n̄jöm gasi aij ñö, Jisas n̄p n̄j udla gau Apolos n̄p udla. N̄p udlö, n̄ipe pen ka kalip udöm, manö hagep kuö au Juda n̄bi b̄ gau aip manö hag amil apil göm, God Manö adö u hag ñi aij göl ḡ, “Mesaia, a ḡmim, abad m̄dpim u Jisas nöp,” a ga. Anig göm, hag ñi aij gö, n̄p manö ap pen hagöl rö laga. Anig gö, n̄bi b̄ Jisas n̄p n̄j udla gau kalip ḡ ñi aij gö, m̄d aij gila. *

19

Pol Epesas am m̄döm Kraism̄ manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid m̄deia ñin an̄ anib au, Pol n̄ipe am Galesia Propins gau abe, ram m̄nönj Prijia gau abe, an̄ au ḡ ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm n̄jaga, n̄bi b̄ Jisas n̄p n̄j udla r̄mnap m̄deila. * ² Pol kalip hag n̄jaga, “Kale Jisas n̄p n̄j udpe ñin u, Ana Uñ halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana Uñ ap m̄döp, a gun, hon n̄jagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, il u ñihön, a ḡ gasi n̄jbm̄?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagm̄döp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel n̄bi b̄ gau hagö, ñig pakm̄dal u, nan si nan naij ḡipun u, ñihön ḡinig anig ḡipun, a göm, n̄jölö me, kalip ñig pak

* 18:27-28: Ap 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16

ñi+mîdöp. Pen Jon kalîp hagmîdöp, ‘Bî Kub hainö aunab u auö, nîp nîŋ udmim,’ a gî+mîdöp. Bî hainö aunab a ga anîbu, Jisas nöp,” a ga. * 5 Pol anîg hageia, Bî Kub Jisas nîp nîŋ udun, nîbi bî nîpe yabiî mîdaiun, a gôm, ñîg pakla. 6 Kale ñîg paklô nîŋöl gî, Pol ñîmagö nîpe kalîp adö au lö, Ana Uî kalîp auö, adîŋ manö yabiî unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñîla. * 7 Bî unbö mîgan laŋ rö anîg gîla.

8 Pol rakîn mîhau nîgan, Juda nîbi bî magum gep ram aula gau aip, God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö u nîŋ udöl, a gôm, klö gôm, waiö nöp manö hag amîl apîl gî mîdmîdöp. 9 Pen nîbi bî rîmnap gasî mîdmagö kale u gasî mîdmagö kale aŋ gau nöp mîdeia nîŋöm Pol manö haga u udagnabun, a gôm, nîbi bî magöŋhalö mîdeila aŋ au amöm, Bî Kub Adan Arep u manö naij hagla. Anîg haglô, Pol nîbi bî Jisas nîp nîŋ udla gau kalîp nöp uî gî dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalîp manö hag ñî mîdmîdöp. 10 Pol anîg gól hag ñî mîdö, mî mîhöp inö me, Juda nîbi bî gau löm, Grik nîbi bî gau löm, Esia Propins mîdeila gau magöŋhalö Jisas manö aij u nîŋla.

Sipa ñî nîpe gau

11 God nîpe Pol aip mîdeia nîŋöm nîpe nan gagep rö ke yabiî rîmnap gî+mîdöp. * 12 Nîbi bî rîmnap kale Pol agsi waîj bad nîpe gau dam, nîbi bî mîña ga gau hañ roman kalîp lîlö, urak armîdal; kîjaki aiön pi nîbi bî aban almîdöp gau kale u rö nöp höŋ armîdal. *

13 Juda nîbi bî rîmnap kuj nan gau gôm, kîjaki aiön pi nan gau hag höŋ yu ajmîdal. Pen hainö, Pol gaia rö nîŋöm, hon u rö nöp Bî Kub Jisas hib hagno, kîjaki aiön pi höŋ arlan, a gôm, kîjaki aiön pi nîbi bî aban alla gau kalîp hagla, “Jisas, Pol manö nîpe hagmîdöp bî u, hib nîpe hagabun u nîŋmön, höŋ aru!” a gîla. 14 Pen bî God nîp nan sabe gep bî kub yabiî ap Sipa, ñî nîpe unbö mudun jîŋ anîg gî mîdeila. 15 Pen mañ ap kale, kîjaki aiön pi hag yuun, a gôm, anîg haglô nîŋöl gî, kîjaki bî aban ala u manö kale u nîŋöm kalîp pen haga, “Yad Jisas nîŋbin, Pol nîp nîŋbin u pen kale bî an?” ö ga. 16 Anîg hagöm, bî kîjaki aban ala u klö ke yabiî kalîp rala gôm, mîñu magö pak ado malo gôm, waîj kalîp gau ud bîñî gî yuö, kale magö nöp me ram anîbu arö gôm, hagape halö pîñîŋ gî arla.

17 Pen manö anîbu, Juda nîbi bî abe, Grik nîbi bî abe, Epesas mîdeila gau magöŋhalö nîŋöm, anîñn gö pîñîŋ gôm, Bî Kub Jisas hib nîpe u nöp haglô adö ara. * 18 Anîg gö, nîbi bî Jisas nîp nîŋ udla gau iru nöp ap magum gôm, nan nîhön nîhön gî naij gîla gau hag waiö lîla. 19 Kuj nan gau gôm, buk kalî kîñî rik lîmîdal gau, nîbi bî rîmnap daulö, nîbi bî rîmnap gau nîŋ mîdlö nîŋöl gî, kale mab pak laulö ina. Buk nan anîb gau, mani kabö magö silpa rauep wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. 20 Pen daun kub Epesas anîbu anîg geila me, Bî Kub manö aij u gau gau aramöm pîdöŋ yabiî ga.

Epesas nîbi bî manö hauî gîla

21 Pen hainö, God Ana nîpe Pol nîp gasî ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. * 22 Anîg hagöm, bî mîhau nîpe aip wög gî+mîdil, Dimodi aip Erasdas aip kalîp hag yuö, Masedonia Propins arlô. Nîpe pen Esia Propins rapîñ ñîñ bad ap mîdeia.

* 19:4: Mad 3:11 * 19:6: Ap 8:17; 10:44,46 * 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13

²³ Pol Epesas m̄ideia ñ̄t̄n aŋ an̄b̄ au, Epesas n̄b̄i b̄i r̄imnap uraköm, B̄i Kub Adan Arep manö aij an̄bu n̄ŋ udla n̄b̄i b̄i gau kal̄p n̄ŋlō, mulu lugō, pen pen ḡn̄ḡ rö geila. * ²⁴ Pen b̄i ap, hib n̄pe Demidrias u, b̄i n̄pe r̄imnap aip kabō silpa udöm, god piral sabe ḡm̄idal, hib Ademis, a ḡm̄idal u, ram pro kliñ aij r̄imnap ḡi l̄lō, n̄b̄i b̄i r̄imnap apöm, rau dam lōm, n̄b̄i kub hon Ademis n̄p sabe gep ram u, a gōm, sabe ḡm̄idal. B̄i an̄b̄ gau wōg an̄bu gōm, mani kub yab̄t̄ udm̄idal. ²⁵ Demidrias n̄pe, b̄i n̄p wōg ḡm̄idal gau abe, b̄i wōg kale ḡm̄idal an̄bu rö ḡm̄idal b̄i gau abe hagō, ap magum geila, haga, “Kale n̄ŋbim, hon wōg añ̄t̄ an̄bu gun me, mani kub yab̄t̄ udpun. ²⁶ Pen uri b̄i an̄b̄ Pol apöm, n̄b̄i b̄i gau kal̄p manö piral hagōm hagōp, ‘Ñ̄magō udöm nan ḡpal gau nan sabe gep wasō,’ gōp. An̄ḡ hagaj̄p, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, n̄b̄i b̄i iru yab̄t̄ nöp manö n̄pe udpal. ²⁷ Pol manö piral u hagō, n̄ŋ udöm, nan ḡi l̄no raum̄idal u, hainö rauagnaböl. Pen adö an̄bu nöp hagagabin. Hon ke abe, n̄b̄i b̄i Esia Propins gau magōŋhalö abe, n̄b̄i b̄i ram m̄n̄ŋ ke gau gau magōŋhalö abe, god kub Ademis u n̄p sabe ḡpun. Pen n̄p arö gōm, ram kub n̄p sabe ḡpal u u rö nöp arö göl rö lōp, a gem, hagabin,” a ga.

²⁸ Demidrias an̄ḡ hagō, b̄i an̄b̄ gau n̄ŋlō, mulu kal yab̄t̄ lugō, meg m̄gan dap ranöm hagla, “Ademis Epesas n̄b̄o n̄pe kub yab̄t̄! Ademis Epesas n̄b̄o n̄pe kub yab̄t̄!” a ḡla. ²⁹ An̄ḡ göl manö kub haglō arö n̄ŋöl ḡi, n̄b̄i b̄i daun kub an̄bu magōŋhalö apöm, Pol b̄i n̄pe m̄hau ud sis̄i l̄i ñ̄p ḡi dam manö hagep ka u ud arla. Pol b̄i n̄pe an̄b̄ m̄hau n̄pe aip Masedonia Propins n̄b̄o ap m̄dailō. Hib kalpe m̄hōŋ u, Gaias aip Arisdakas aip. * ³⁰ Pol pen, n̄b̄i b̄i ap magum gōm, manö hageila aŋ au arnam, a ga u pen n̄b̄i b̄i Jisas n̄p n̄ŋ udla gau n̄p wasō ḡla. ³¹ Pen Esia Propins gapman b̄i kub r̄imnap, Pol n̄p b̄i n̄ŋeb̄ n̄pe u me, n̄p manö yuöm hagla, “N̄b̄i b̄i manö hagep ka au ap magum gōm, manö hagaböl au aragmōn wasō,” ḡla.

³² Pen n̄b̄i b̄i iru nöp ap magum gōm, manö kub hagōm, manö ke ke yab̄t̄ nöp hagla. N̄b̄i b̄i iru nöp kale manö ñ̄ m̄döp n̄ŋun hagabun u, a gōm, n̄ŋagla; haōwalō nöp hagla. ³³ Pen b̄i Juda r̄imnap, b̄i hon Aleksada kal̄p hag aij ḡnab, a gōm, n̄p n̄b̄i b̄i amgō ilō au yuöm, n̄b̄i b̄i r̄imnap manö adö r̄imnap an̄ḡ an̄ḡ hagn̄m, a gōm, wiñ al hagaila pen n̄pe manö hagn̄ḡ gōm, kale manö hagagmim a gōm, ñ̄magō ud m̄t̄ic ḡi ñ̄a. ³⁴ Aleksada ñ̄magō ud m̄t̄ic ḡi ñ̄o n̄ŋöl ḡi, n̄b̄i b̄i gau n̄ŋla, n̄pe juda n̄b̄o b̄i ap, n̄ŋöm maj m̄gan dap ranöm, manö adö añ̄t̄ nöp wiñ kub al hagōm hagla, “Ademis Epesas n̄b̄o n̄pe kub yab̄t̄! Ademis Epesas n̄b̄o n̄pe kub yab̄t̄!” a gōm, manö adö añ̄t̄ an̄bu nöp seg wiñ m̄lō padō yab̄t̄ al hag m̄deila.

³⁵ Kale du aua nöp an̄ḡ wiñ al hag m̄dō m̄dō, hainö b̄i daun gapman wōg gōm, kal̄i kliñ r̄ikep b̄i kub kale u uraköm, kal̄p haga, “Agamij m̄daim!” a ga. An̄ḡ hagō hagō, agamij m̄dlō n̄ŋöl ḡi, n̄pe haga, “Epesas n̄b̄i b̄i. Ram m̄n̄ŋ hon i, god kub Ademis kabō ana n̄pe kumi kabō laŋ n̄b̄o ju aua u udun, ram ḡi l̄i aij gun, sabe ḡpun u, b̄i an̄ n̄ŋagōp, a ḡmim, manö hauŋ gabim? ³⁶ Manö an̄bu, n̄b̄i b̄i gau magōŋhalö hadö n̄ŋbal. An̄b̄ u, kale agamij m̄dmim dui gagmim. ³⁷ Pen b̄i daubim m̄hai i, god hon Ademis n̄p hag jumil, ram sabe ḡpun gau nan r̄imnap si udagpil u pen kal̄p aui daubim. ³⁸ An̄b̄ u, Demidrias aka b̄i n̄pe r̄imnap b̄i ap n̄p manö kub hagn̄ḡ ḡnaböl u, b̄i kub manö ud as̄kep b̄i gau m̄dpal gau amōm manö haglō, kale manö kub an̄bu n̄ŋnaböl. ³⁹ Pen manö m̄ŋör r̄imnap

* 19:23: 2Ko 1:8 * 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

mîdainîm u, gapman bî manö ud asîkep nîj mîdeinaböl amgö ilö kale au hagpe nîjöl. ⁴⁰ Hon mîñî aui ap magum gun, manö pîg gabun u, manö îl ap mîdö hagagabun. Gapman bî kub yabîl ap, ‘Nîhön gîng ap magum gîmim anîg gabim,’ a gö, pen manö ap hagn rö lagöp,” a ga. ⁴¹ Nîpe anîg hagöm, nîbi bî gau kalîp hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen nîbi bî gau manö pi pîg hag mîd arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp wîñ alö, aueila, kale gasî halö mîdöm Jisas nîp nîj ud pîdöj göl gî mîdeilan a göm, nîpe manö rîmnap hag ñî aij göm, “Kale au mîdaiim,” a göm, kalîp arö göm Masedonia Propins ara. ² Amöm, anîb gau gî ajöl göm, nîbi bî Jisas nîp nîj udla anîb gau, kale gasî halö mîdöm Jisas nîp nîj ud pîdöj göl gî mîdeilan a göm, nîpe manö rîmnap hag ñî aij gî damöm, Akaia Propins amjaka. ³ Akaia amjaköm, rakîn mîhau nîgan anîb gau mîdöm, ñîg magîb udem Siria Propins arnam a ga u pen nîpe manö ap nîja, Juda kai nîp al pak lîng geila. Manö anîbu nîjöm me haga, “Î adö nöp ado gî Masedonia arî,” a ga. ⁴ Pen Pol nîpe aip ajeila bî gau me: Piras ñî nîpe Sopada daun kub Beria nîbö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika nîbö mîhau u; Gaias daun kub Debi nîbö u; Dijikas aip Dîropimas aip Esia Propins nîbö mîhau u; Dimodi u. ⁵ Bî anîb gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, hanîp abad mîdeila. ⁶ Pen ñîn kub Bred Yîs Halö Ñîjagep ñîn u mîdno, ap arö nîjöl gî, ñîg magîb udun, ñîn unbö mamîd u anî hanun, Droas amun, bî nöd arla gau aip am seg mîdun ñîn unbö mudun jîj anîb gau mîdano.

Pol ñî uma ap nîp gö, kauyan uraka

⁷⁻⁸ Wik añî ap Droas mîdano anîbu, wañîgnîbö yan ñîn u, bred ud jö gî ñîjîng gun, ram raul mîgan adö lan am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö nîjöl gun, nîj mîdano. Anîg göl nîj mîdno mîdno, sîbön gö, hapö mîtan iru nöp lau ado au lan lun, Pol manö hageia u nîj mîdano. ⁹ Pen bî praj ap wido adö u asîköm, Pol manö hageia u nîj mîdeia. Hib nîpe u Yudikas. Nîpe anîg gî nîj mîd mîdö, hon kal yabîl auö me, amgö jufu gî gî böj nöp ram adö yabîl lan nîbö gî dam mînön au yan paka. Anîg gö, kale am au yan ud nîjla, böj nöp hadö umöl mîdeia. ¹⁰ Pol nîpe pen au yan amöm, ñî anîbu nîp nab nab lî udöm, haga, “Gasî iru nîjagmim; nîpe kamîj mîdöp,” a ga. ¹¹ Anîg hagöm, kauyan ram raul adö lan amöm, bred rîmnap ud jö göm, jîm ñöl ñîjöm, Pol kauyan manö hag mîdö mîdö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen bî praj ap lug paköm uma u nîp kamîj ram damöm mîñ mîñ yabîl gîla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

¹³ Pol hanîp haga, “Kale ñîg magîb udmim, daun kub Asos am mîdaimim; pen yad îl adö apem, daun kub anîbu ñîg magîb seg udun ram mînön Midilini arun,” a ga. Anîg hagö, hon ñîg magîb udun, Asos arno. ¹⁴ Asos amun, Pol nîp udun, ram mînön Midilini arno. ¹⁵⁻¹⁶ Ruö Midilini arö gun, ram mînön ñîg rîb gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram mînön ñîg rîb gus ga airan Semos amjakun, Pol nîpe gasî ap nîja, Epesas amun, hain nöp gî ajöl gun, Pedikos ñîn u Jerusalem nîjagun rö löp, a gî gasî nîja. Anîb u me, hon Epesas lau hil gun, böj nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip haga, “Yad b̄oŋ n̄öp arabin,” a ga

17 Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, n̄ibi b̄i Jisas n̄iŋ udla gau kal̄ip abad m̄idm̄idal b̄i gau kal̄ip haga, “Yad m̄idpin i auim,” a ga.

* 18 Anig hagö, b̄i anib gau aueila, kal̄ip haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip m̄idem, m̄id damem, n̄ihön n̄ihön ḡim̄idin u n̄iŋbim. 19 Hib yad udnö adö araga. B̄i Kub n̄ip wög u ḡinö n̄iŋöl ḡi, Juda n̄ibi b̄i ȳip ḡi naij gun a ḡilö n̄iŋöl ḡi, m̄iŋöŋ göl ḡi manö hag ñinö ara. 20 Kale n̄iŋbim, yad Jisas manö aij n̄ipe ap arö gagnö, pen magum ḡipim ka gau abe, ram kale gau abe amem, n̄ihön manö kalöp ḡi ñinab u magöŋhalö haŋöwalö hag ñinö ara. 21 Kale Juda n̄ibi b̄i gau löm, Grik n̄ibi b̄i gau löm, manö k̄ö hagem, hag ñi aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij ḡipim u, n̄ihön ḡinig anig ḡipun, a ḡimim, arö ḡimim, God hagöp manö u udmim, B̄i Kub hon Jisas n̄ip n̄iŋ udmim,’ a ḡinö.

22 “Pen m̄iŋi n̄iŋim! God Ana ȳip naḡi rö löm, dam Jerusalem ud arab u, ȳip n̄ihön rö ḡinab u n̄iŋagpin. 23 Pen yad n̄iŋbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana Uŋ n̄ipe ȳip pör hagöp, ‘Ne Jerusalem arnabön, n̄öp naḡi l̄ilö, uŋham m̄ideinabön,’ a göp. * 24 Pen u manö m̄idagöp. Yad ke n̄öp m̄id aij ḡinam, a gem, gas̄i u n̄iŋagpin. Ȳip paknaböl, a gem, p̄iŋiŋ gagpin, wasö. B̄i Kub Jisas, wög ȳip haga u n̄öp gas̄i n̄iŋem, God han̄ip mög n̄iŋöm udöp manö aij u, hag ñöl ḡi n̄öp m̄ideinabin. Yad gas̄i añi anibu n̄öp n̄iŋem, amem, adan anibu b̄oŋ n̄öp arnabin. *

25 “Pen yad n̄iŋbin, kale n̄ibi b̄i gau gai magöŋhalö, God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö anibu hagnö n̄iŋbim gau, ȳip kauyan n̄iŋagnabim, wasö. 26 M̄iŋi arnig gem me, kalöp waiö hagabin, n̄ibi b̄i an an God manö aij u n̄iŋ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö. 27 Yad God nan n̄ihön n̄ihön ḡinig gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöŋhalö yab̄t kalöp hag ñiŋbin. 28 Kale ke n̄iŋ aij ḡimim, n̄ibi b̄i Ana Uŋ n̄ipe hagö abad m̄idpim gau abe n̄iŋ aij ḡimim m̄idaimim. B̄i kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad m̄id aij ḡipal rö, kale u rö n̄öp, God n̄ibi b̄i n̄ipe, hagape n̄ipe ke rau adog uda n̄ibi b̄i anib gau me, kal̄ip abad m̄id aij ḡimim midaimim. * 29 Yad n̄iŋbin, yad arnö, kain hauŋ gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau r̄imnap hau ñiŋnaböl. * 30 Pen n̄ibi b̄i an kale au m̄idpal r̄imnap u rö n̄öp, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iŋ udpal gau kal̄ip t̄ip ḡi ud arno, kale hon aip arun, a göm, kal̄ip manö piral hagnaböl. 31 Pen yad m̄i m̄ihau n̄igan, ram m̄inöŋ kale Epesas m̄idem, sidö an, sibön yan, kalöp mög gö, m̄iŋöŋ göl gem, kalöp magöŋhalö añi añi hag ñi aij ḡinö. Manö hag ñinö anibu hauŋ ḡagmim; n̄iŋ aij ḡi m̄idaimim. *

32 “Yad kalöp God ñimagö adö u lem, manö aij n̄ipe u, n̄ipe n̄ibi b̄i mög n̄iŋöb manö aij anibu adö u lem, arabin. God kalöp aip m̄ideinab. God manö aij n̄ipe u n̄iŋ udeinabim u, n̄ipe gö, kale Jisas n̄ip n̄iŋ ud p̄idöŋ ḡimim n̄ibi b̄i n̄ipe ke m̄idmim, nan aij aij n̄ibi b̄i n̄ipe ñinig gab u udnabim. 33 Yad kale aip m̄idainö ñin u, n̄ibi b̄i r̄imnap man̄i gol, mani silpa, waŋiŋ nan kale gau asib hagagnö. * 34 Kale n̄iŋbim, ñimagö yad u ke n̄öp wög gem, b̄i yad aip ajm̄idun gau aip nan magö ñiŋjun waŋiŋ rau ȳimun m̄idm̄idun. * 35 Pen yad ḡipin anibu rö, kale u rö n̄öp ḡimim, n̄ibi b̄i mög gep rö gau kal̄ip ud

* 20:17: Ap 18:21 * 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Di 4:7 * 20:28: 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mad 7:15; Jon 10:12 * 20:31: 1De 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12 * 20:34: Ap 18:3; 1De 2:9

aij g̃mim g̃ ñ̃mim. B̃i Kub hon Jisas ñipe ke manö haga u ñiη m̃idaimim. Ñipe haga, 'B̃i r̃imnap kalöp nan ñ̃+naböl u, kalöp aij g̃inab; pen kale ñibi b̃i r̃imnap kalip nan ñ̃+nabim u, kalöp aij yab̃i g̃inab,' a ga," a ga.

³⁶ Pol manö añibu hag p̃is göm, Epesas ñibi b̃i Jisas ñiη udla gau kalip abad m̃idm̃idal b̃i gau aip kugom ỹmöm, God ñip sabe ga. ³⁷ Pol sabe gö ñiηöl g̃i, kale m̃i+öη göm, ñip am ud wabi göm, mulu rö ñ̃iηöm bom halula. ³⁸ Hainö mulu ad̃iη yad u ñiηagnabim, a ga, manö u nöp ñiηöm, kale mög yab̃i ñiηöm, m̃i+öη g̃ila. Añig göl göm, Pol ñip añ añ l̃i dam ñ̃ig mag̃ib m̃igan u yula.

21

Pol ñ̃ig mag̃ib udöm Jerusalem arñig ara

¹ Pen hon Epesas ñibi b̃i gau kalip, au m̃idaiim, a gun, ñ̃ig mag̃ib udun, hadno. Ỹgön u ap aij gö, ỹiηg göl nöp am am, ram m̃i+nöη ñ̃ig r̃ib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram m̃i+nöη ñ̃ig r̃ib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno. ² Daun kub Padara amun ñiηno, ñ̃ig mag̃ib ap ram m̃i+nöη Pönisia arñig geia. Añib u, hon ñ̃ig mag̃ib añibu udun hadno. ³ Am am, ram m̃i+nöη ñ̃ig r̃ib gus ga airan Saipras ñ̃i+magö s̃idagö lau adö m̃idö ñiηöl g̃i, am am, ram m̃i+nöη Siria söl apun me, nan kago gau ud yuñig am daun kub Daia p̃idöη g̃ino. ⁴ Daia am p̃idöη gun, am ñibi b̃i Jisas ñip ñiη udla gau kalip ul̃hai ñiηun, kalip aip wik añ̃ ap m̃idaino. Pen God Ana ñipe kalip gas̃i ñö, kale Pol ñip hagla, "Jerusalem arñig gabön u, aragmön," a g̃ila. * ⁵ Pen arñig g̃ino magö u, ñibi b̃i Jisas ñip ñiη udla añib gau, ñibi b̃i, ñ̃i pai kale gau magöηhalö hañip dam daun kub añib höη adö ñ̃ig gõl au amun, kalip aip kugom ỹmun, God ñip sabe g̃ino. ⁶ Pen hon, "Kale au m̃idaiim," a g̃ino, kale pen, "Kale gau arim," a g̃ilö, hon am ñ̃ig mag̃ib u raul m̃igan u arno ñiηöl g̃i, kale ado g̃i ram kale arla.

Agabas, Pol ñip añig añig g̃inaböl, a ga

⁷ Pen hon ñ̃ig mag̃ib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais p̃idöη g̃ino. P̃idöη gun, ñibi b̃i Jisas ñip ñiη udla gau kalip, "Kale m̃idpim?" a gun, ñ̃i+n bad ap kalip aip añ añib au m̃idaino. ⁸ Ruö u kalip arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. Ñipe Jisas manö aij hag ñ̃i ajep b̃i ap. Ñipe me, nöd Jerusalem m̃idöm, b̃i unbö kagõl j̃iη u aip nan magö ñime l̃im̃idöp. * ⁹ Pen b̃i Pilip añibu, pai ñipe m̃ihau m̃ihau, Jisas manö aij u hag ñ̃i+m̃idal. Pai añib gau kale b̃i udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip m̃idaino ñ̃i+n añ añib au, b̃i God manö hagep Agabas ram m̃i+nöη Judia ñibö aua. * ¹¹ Agabas apöm, Pol dip nag̃i ñipe u udöm, ñ̃i+magö ma ñipe ke nag̃i löm haga, "Ana U+ hagöp, 'B̃i dip nag̃i nap ñibö añibi, Juda kai Jerusalem au ñip nag̃i löm, dam Juda ñibi b̃i wasö gau kalip ñ̃+naböl,' a göp," a ga. *

¹² Hon magöηhalö manö añibu ñiηun, Pol ñip neb neb gun hagno, "Jerusalem aragmön," a g̃ino. ¹³ Hagaino, Pol pen pe haga, "Ỹiη ñi+hön g̃i+nig mög gö m̃i+öη g̃ipe, m̃idmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, 'B̃i Kub yad Jisas,' a g̃inabin. Kale manö u ñiηlö, mulu lugö, ỹiη nag̃i l̃iñig geinaböl aka böη nöp al pak l̃iñig geinaböl u, p̃i+ñ̃iη g̃agnabin. Hatöwatö am

* **21:4:** Ap 20:23 * **21:8:** Ap 6:5; 8:40 * **21:10:** Ap 11:28 * **21:11:** Ap 20:23; 21:33

hagnabin,” a ga. * ¹⁴ Pen hon Pol n̄p an̄g ḡi hag wasö n̄n̄jun, arö gun, hagno, “B̄i Kub n̄pe ke n̄n̄jöp rö ḡinab,” a ḡino.

Jerusalem n̄bi b̄i Pol n̄p hag jula

¹⁵ Pen hon an̄g göl Sisaria m̄idun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau ḡi j̄n ḡi lun, hadno. ¹⁶ N̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j udla Sisaria n̄bö r̄imnap aip Jerusalem arno. Kale han̄p dam Neson ram u l̄lō, aip hanno. B̄i Neson an̄bu Saipras n̄bö. N̄pe Jisas n̄p n̄öd n̄p n̄n̄j uda.

¹⁷ Jerusalem amjakno, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j udla gau magöñhalö han̄p n̄n̄jöl aij ga. ¹⁸ Rol Pol hon aip Jems n̄p manö hagn̄g arno. Jerusalem n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j udla gau kal̄p abad m̄idm̄idal b̄i gau magöñhalö ap magum göm m̄ideila. ¹⁹ Pen hon amjakun, Pol kal̄p, “Kale m̄idpim?” a göm, God n̄p abad m̄idö n̄n̄jöl ḡi, ram m̄inöñ gau gau ajöm, Juda n̄bi b̄i wasö gau nan n̄hön n̄hön ga u magöñhalö, b̄i an̄b gau kal̄p aiud an̄bu haga. *

²⁰ Pol an̄g göl aiud an̄bu hageia n̄n̄jöm, God n̄p aij a göm, Pol n̄p hagla, “Mam. Ne n̄n̄ban, Juda n̄bi b̄i iru n̄banö Jisas n̄p n̄n̄j udpal u pen k̄tö yab̄i göm hagnal, ‘Hon Juda n̄bi b̄i m̄idpun. An̄b u, Juda lo adö u n̄p gun,’ a ḡipal. *

²¹ Pen Juda n̄bi b̄i gau r̄imnap Jerusalem i apöm hagnal, ‘Pol n̄pe, Mos̄is hadame n̄p lo manö kal̄i k̄l̄iñ r̄ika u arö göm, hon Juda kai ḡipun adö u arö göm, Juda n̄bi b̄i ju am Juda n̄bi b̄i wasö ram m̄inöñ an̄ gau m̄idpal kal̄p hagnö, ‘N̄i kale gau hañ r̄ib ḡi dö gagmim, Juda kai ḡipal rö gagmim,’ a göp,’ a ḡipal. ²² Ne uri Jerusalem i auban, manö an̄bu gau gau arö n̄n̄jabol.

An̄b u, hon aige gun a gun, manö an̄bu hag am̄il ap̄l ḡino. ²³ Manö hag am̄il ap̄l gun, manö adö añ̄i hag l̄no u uri n̄p hageinabun, ne n̄n̄jöm, hain ḡimön. B̄i hon i b̄i m̄ihau m̄ihau, manö k̄tö n̄n̄jö n̄n̄jö God n̄p hagabun, a ḡipal. ²⁴ An̄g ḡipal rö, God n̄p nan pak sabe ḡi ñ̄n̄g gaböl. An̄b u, ne am ñ̄n̄ r̄imnap kal̄p aip m̄idm̄ön, nan n̄hön n̄hön göm God amgö ilö u m̄ideinabol u, ḡi aij ḡimön, nan God n̄p sabe ḡi ñ̄n̄abol gau ne rau ñ̄mön, kal̄p ḡi ñ̄mön me, hainö nab̄ic umagö kale u r̄iknabol. An̄g einabön u me, n̄bi b̄i gau magöñhalö n̄n̄jabol, n̄p manö hagla an̄bu piral n̄p hagla. Kale n̄n̄jabol, ne Juda n̄bö u me, hon Juda kai ḡim̄idun rö n̄p ḡim̄idan. *

²⁵ Pen Juda n̄bi b̄i wasö Jisas n̄p n̄n̄j udla gau kal̄p köp kal̄i k̄l̄iñ r̄ik ñ̄n̄ hagno, ‘N̄bi b̄i r̄imnap nan ȳhar̄n̄j piral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale ñ̄n̄jagmim. Wal kaj nan gau hagape ñ̄n̄jagmim. Wal kaj nan gau rugu bu ḡilö umain̄m u, ñ̄n̄jagmim. N̄bi si b̄i si gagmim,’ a gun, köp kal̄i k̄l̄iñ r̄ikpun,” a ḡila. *

²⁶ An̄g hageila, Pol manö kal̄p u udöm, ruö b̄i m̄ihau m̄ihau nan sabe ḡi ñ̄n̄g ḡila b̄i an̄b gau aip, kale nan n̄hön n̄hön göm God amgö ilö u m̄ideinabol u, ḡi aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol b̄i abad m̄ideila gau kal̄p haga, “Hon ñ̄n̄ unbö kagoñ j̄n̄j u m̄idun, ñ̄n̄ mudun j̄n̄j u God n̄p nan r̄imnap ke ke dapun, n̄p sabe ḡi ñ̄n̄abun,” a ga. *

Juda n̄bi b̄i Pol n̄p ud sis̄i l̄ila

²⁷ Pol an̄g hagnö, kale nan n̄hön n̄hön göm, God amgö ilö u m̄ideinabol u, ḡi damöm, mudun j̄n̄j ñ̄n̄ u söl gö n̄n̄jöl ḡi, Juda n̄bi b̄i Esia Propins m̄idöm aula r̄imnap n̄n̄jla, Pol God sabe gep ram raul u m̄ideia. N̄pe m̄ideia au n̄n̄jöm, n̄bi b̄i m̄ideila gau manö hagnö, kale kal̄ juöm Pol n̄p

* **21:13:** Ap 20:24 * **21:19:** Ap 15:12 * **21:20:** Ap 15:1,5 * **21:24:** Nab 6:1-20; Ap 18:18

* **21:25:** Ap 15:29 * **21:26:** 1Ko 9:20

ud sisi lila. ²⁸ Pol nıp ud sisi löm, wññ kub alöm hagla, “Nıbi bı Isrel gai. Bı anıbi nıpe ram mınöñ ke gau gau magöñhalö ajöm, nıbi bı gau kalıp manö pıral hagöm, hon Isrel nıbi bı abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö anıbu nöp, uri nıpe Juda nıbi bı wasö gau God sabe gep ram raul mıgan au aragep gau, kalıp hañwalo uñ gı dauub. Anıbu u, nıpe ram uñ anıbi gı naj göp,” a gıla. ²⁹ Kale manö hagla anıbu, gası kale ke nöp nıñöm pıral hagla. Pol yıharıñ Dıropımas aıp God sabe gep ram söl gau ajailö nıñöl göm, gası kale ke nıñöm hagla, “Pol bı ne Dıropımas Epesas nıbö u aıp God sabe gep ram raul mıgan u arbil,” a gıla. *

³⁰ Pen kale anıg haglö, manö anıbu nıbi bı gau magöñhalö nıñöm, ke nıbö ke nıbö apöm Pol nıp ud fııp gı dam God sabe gep ram höñ yan yulö nıñöl gı, adıñ ajöñ gı ñıla. ³¹⁻³² Nıbi bı iru yabıl manö hauñ kub hagöl göm, kal ju Pol nıp böñ nöp al pak lınıg geıla. Pen geıla manö anıbu Rom ami bı kub yabıl mıdeıla au arö, nıpe ami bı abad mıdmıdal bı kub nıpe rımnıap udöm, ami bı rımnıap udöm, lel am nıbi bı magum gı mıdeıla au amjakla nıñöm Pol nıp pak ado malo geıla u arö gıla.

³³ Ami bı kub anıbu apöm, Pol nıp ud sisi löm, bı nıpe gau kalıp haga, “Kale nıp sen mıñöp limim,” a ga. Hagö, haga rö gıla. Pen nıpe bı nöd mıdeıla gau kalıp hag nıña, “Nıpe nan nıñön gajıp nıp anıg gabım?” ö ga. ³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pıg kub yabıl gıla. Anıg gılö, ami bı kub u manö ıñ ap nıñagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıp dam ram kub pıdöñ kale ud arım,” a ga. ³⁵ Hagö, ami bı kale Pol nıp dam ajöñ ıñ goñ au amjakla nıñöl göm, nıbi bı iru yabıl nöp se göl amöl göm Pol nıp sıñköm, ud pakun, a göm, pen pen gı yueıla nıñöm bı ami bı rımnıap Pol nıp ud ka göm, ram raul kale ud arla. ³⁶ Pen nıbi bı gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “Nıp böñ nöp al pak lim!” a gıla. *

³⁷ Pen ami bı gau Pol nıp dam ram raul mıgan yan arnıg gılö nıñöl gı, Pol ami bı kub yabıl u nıp haga, “Manö yad nöp ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bı kub yabıl u haga, “Yad nıñbin ne Grik manö nıñban. ³⁸ Yad gası nıñbin e, ne me, bı au İjıp nıbö bı pen pen gıpal po dausan (4.000) nöp udöm, dam ram mınöñ kabö nöp mıdöp anı gau pı göl mıdeıla, bı u nöp, a gı nıñbin. Pen ne Grik manö nıñban u me, ne bı anıbu wasö,” a ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad bı Juda ap. Yıp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib mıdöp. Pen yıp yau, a gımnön, yad nıbi bı gai i kalıp manö ap hag ñınam,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami bı kub u yau, a gö, Pol kabö ubıñ ran arep adö u abö gı mıdöm, ñın mıñc gö, nıbi bı gau manö arö gılö nıñöl gı, Juda nıbi bı hagnıdal manö u löm, kalıp manö haga.

22

¹ Pol nıpe Juda nıbi bı hagnıdal manö u löm, haga, “Bapi mam bı. Manö kalöp hagnıg gabin u nıñ mıdaım,” a ga.

² Anıg hageia, nıpe Juda nıbi bı hagnıdal manö yöl haga rö nıñöm, manö manö gagöm, agamıj yabıl nöp mıdeıla. ³ Kale agamıj mıdlö nıñöl gı, Pol kalıp haga, “Yad Juda nıbö u pen yıp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem ı, manö hag ñeb bı Gamelıel aıp mıdem, kub gıñö u me, apıs bac bı lo manö nıñön nıñön hagla u magöñhalö yıp hag

* 21:29: Ap 20:4 * 21:36: Luk 23:18 * 21:38: Ap 5:36-37

ñö, n+ñbin. An+bu u, kale God n+p ud aij gun, a g+mim, kliñ aij nöp g+pim rö, yad u rö nöp g+m+idin. * 4 N+bi b+ Jisas Adan an+bu arla gau kal+p g+ naj yab+ g+m+idin. Kal+p al pak l+n, a gem, n+bi abe b+ abe kal+p hatöwafo nag+ lem, dam nag+ l+m+idin. Pen r+mnap g+ naj g+ dam pak l+nö, böñ nöp umm+idal. * 5 G+m+idin an+bu, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ u abe, b+ manö ud as+kep Kansol m+dpal b+ kub gau abe, kal+p hag n+ñbe, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; n+ñö hagöp, a g+ naböl. Ñ+n ap yad Damaskas arn+g gainö, b+ kub an+bu gau y+p köp r+mnap n+mam b+ kale Damaskas m+deila gau kal+ kliñ rik ñ+la. Köp an+bu kal+ kliñ riköm hagla, 'Pol n+p abad m+daimim. Damaskas n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udpal gau kal+p nag+ löm, dam Jerusalem i daun+m,' a g+la. Yad köp an+bu udem, kal+p nag+ l+ Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas n+p n+ñ uda, aiud u haga

6 "Pen yad köp an+bu gau udem, b+ r+mnap aip am am s+dö añ aul+k magö u, Damaskas sösöl g+no n+ñöl g+, ad+ñ mailö kub unbö ke kumi kabö adö lan n+bö ap lugöm y+p n+ña. 7 An+g gö, yad ap lug m+nöñ yan paknö n+ñöl göm, manö ap y+p haga, 'Sol, Sol, y+p n+hön g+n+g g+mön pör g+ naj gabön?' ö ga.

8 "Hageia, yad hagnö, 'B+ Kub! Ne ban?' ö g+nö.

"Hagainö, haga, 'Yad b+ Jisas Nasared n+bö; y+p pör g+ naj gabön u nöp hagabin,' a ga. 9 B+ yad aip araino gau, mailö kub u n+ñla u pen manö magö y+p haga u apdi n+ñagla.

10 "Yad pen hagnö, 'B+ Kub. N+hön g+nam?' ö g+nö.

"Hagainö, y+p haga, 'Ne urakmön, Damaskas ammön, b+ ap apöm, n+hön n+hön g+nabön u nöp hagnab,' a ga. 11 Mailö an+bu mailö kub yab+ göm, amgö y+p u böñ nöp we ga. An+g gö, b+ yad aip araino gau, y+p ñ+mago k+id u udöm, u+ g+ Damaskas arno.

12 "Pen daun kub an+bu b+ ap m+deia. Hib n+pe u Ananaias. N+pe lo hon u n+ñ aij göm, hagöp hagöp rö nöp g+m+idöp. B+ an+bu nöp, Juda n+bi b+ Damaskas m+deila gau magöñhalö hagla, 'U b+ aij yab+,' a g+la. 13 Pen n+pe yad m+dainö söl u apöm y+p haga, 'Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ñ+l nöñ,' a ga. An+g hagö n+ñöl g+, ad+ñ amgö yad we ga u böñ nöp kam+ñ lö, ñ+l n+ñem n+p n+ñnö.

14 "An+g gö, Ananaias y+p haga, 'God ap+s bac b+ hon sabe g+m+idal God u nöp, nöp uda. Udöm, n+pe nan n+hön n+hön g+n+g gabin a g+nab u nöp yamö n+ñnabön. N+pe gas+ n+ñöb, ne B+ Kam+ñ Aij n+pe u waiö n+ñmön, manö maj m+gan n+pe ke hagain+m manö u ne ke waiö n+ñnabön. 15 God wög g+ ñeb b+ m+dmön, nöp n+hön n+hön gaj+p amgö n+ñban u, manö n+hön n+hön hagaj+p apdi n+ñban u, n+bi b+ gau magöñhalö kal+p hag ñ+nabön. 16 An+bu u, abad m+dagaimön. Urakmön, God n+p sabe g+mön, ñ+g pakeinabön, n+pe nan si nan naj g+pan gac u ñ+k g+ ke yunab,' a ga.

"Juda n+bi b+ wasö gau kal+p manö aij yad u hag ñ+mön," a ga

17 "An+g hagö, haga rö nöp g+nö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God n+p sabe g+ m+dem, naböñ n+ñnö. 18 Naböñ n+ñem, yad B+ Kub n+ñnö n+ñöl göm, n+pe y+p haga, 'Y+ñ+d Jerusalem arö g+mön, ram m+nöñ ke gau arömön. N+bi b+ gai i manö aij yad hageinabön u n+ñagnaböl,' a ga. *

* 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3 * 22:18: Ap 9:29-30

19 “Anig hageia, yad hagnö, ‘B+ Kub. Kale ke yip n+nbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, n+bi b+ nöp n+ñ udla gau kalip nag+ lem, m+ñu magö nöp pakm+idin. * 20 Pen ñ+n ap b+ manö aij ne hagep S+idipen n+p kabö ju pak l+lö n+ñöl gem, yad b+ n+p pak leila gau wañj kale ud ju l+la gau abad m+dem, paj hagnö,’ a g+inö. *

21 “Anig hagainö, B+ Kub yip haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda n+bi b+ wasö m+lö gau m+dpal gau arnabön,’ a ga. *

Ami b+ kub u Pol n+p abad m+deia

22 Juda n+bi b+ Pol manö hageia u n+ñ m+id damöm, Juda n+bi b+ wasö manö u nöp hagaj+p u n+ñöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yab+ hagöm hagla, “N+p ud al pak lim! B+ unbö rö kam+ñ m+idagn+m,” a g+ila.

23 Manö kub anig hagöl gi, wañj kale r+mnap ud ju löm, hañp+ gau ð+hu udlö, ð+hu udlö, hañp+ ap rana. 24 Anig geila, ami b+ kub yab+ u, b+ n+pe r+mnap kalip haga, “N+p dam ram raul m+gan dammim, pakaimim, n+bi b+ gai i n+ñön g+n+g n+p manö kub hagaböl i+ u kalöp hag ñ+n+m,” a ga. 25 Anig hagö, n+p pakn+g damöm, nag+ ad+ik l+la. Pen Pol n+pe ami b+ kub sö+ an+ñ au urak m+deia u n+p haga, “Hon Rom n+bi b+ lo ap anig göl m+dagöp. B+ Rom n+ñö kabö göl gau y+har+ñ pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud as+köm, g+inaböl,” a ga. *

26 Pol anig hagö, ami b+ kub an+bu am b+ kub yab+ u n+p haga, “Ne n+ñön g+n+g gabön? B+ an+bu n+pe b+ Rom n+ñö rö,” a ga.

27 Anig hageia, ami b+ kub yab+ u apöm, Pol n+p haga, “Ne n+ñö b+ Rom n+ñö rö aka? Yip hagö, n+ñ+ñ,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. N+ñö, yad b+ Rom n+ñö rö,” a ga.

28 Hageia, ami b+ kub yab+ u haga, “Yad mani kub yab+ u yuem me, Rom b+ m+dpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yip Rom n+ñö rö yag daula u me, yad b+ Rom n+ñö rö m+dpin,” a ga.

29 Pol anig hageia, b+ n+p nag+ l+la gau p+ñ+ñ g+ila. Ami b+ kub yab+ u, “B+ i Rom n+ñö rö u pen n+p nag+ l+bin,” a göm, u rö nöp p+ñ+ñ ga. *

30 Ruö pen ami b+ kub yab+ u, Juda kai Pol n+p manö n+ñön hagaböl u n+ñ aij g+n, a göm, God nan sabe gep b+ kub gau abe, Juda kansol b+ gau magöñhalö abe, auim a gö, ap magum g+lö n+ñöl gi, Pol n+p am hub+ik gi dapöm, m+deila an+ la.

23

Pol Juda Kansol kub b+ gau kalip manö haga

1 Pol n+pe Juda Kansol kub b+ an+ñ gau kalip n+ñ ij halö löm haga, “Mam b+. Yad God hagöp rö pör g+pin u me, gas+ m+lö n+ñöl gem m+dagpin,” a ga.

2 Pol anig hageia, Ananaias, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ u, b+ sö+ au m+deila gau kalip haga, “Maj hañ n+p pakmim,” a ga. * 3 Anig hageia, Pol Ananaias n+p haga, “Ne mulu s+gi lauöl m+dpän. N+bi b+ gau nöp n+ñlö, b+ aij rö m+dpän u pen gas+ magö ne n+ñban u naij yab+ göp. Anig hagpan an+bu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda g+pun rö n+ñmön, yip manö kub

* 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15 * 22:25: Ap 16:37 * 22:29:

Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23

hagpan u pen Juda gipun adö u arö gimön, 'Nip halöwalö pakim,' a gipan," a ga. *

⁴ Pol anig hageia, bi söl au mideila anib gau hagla, "God nip nan sabe gep bi kub yabił u nip hag juabön aka?" gila.

⁵ Hageila, Pol pen pe haga, "Mam bi. Nipe God nip nan sabe gep bi kub yabił hagöp a gem niḡagpin. God Manö u kalı kdiñ riköm hagla, 'Bi kub kale gau kalıp hag juagmim, wasö,' gila," a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol nipe niḡa, bi Kansol kub mideila anib gau rimnap Sadyusi niḡi bi niḡla rö niḡla, rimnap Perisi niḡi bi niḡla rö niḡla. Bi Sadyusi gau gasi kale u niḡöm hagnıdal, "Ejol gau midagpal. Ana midagöp. Niḡi bi gau umöm, böḡ nöp umöm, urakagnaböl," a gimıdal. Pen bi Perisi gau unbö gasi niḡagmıdal. Gasi kale u niḡöm hagnıdal, "Ejol gau midpal. Ana midöp. Niḡi bi gau umöm, böḡ nöp umöm wasö, uraknaböl," a gimıdal. Pol nipe yam ke ke mideila anibu niḡöm, manö kub hagöm, haga, "Mam bi. Bac bi yad gau magöḡhalö Perisi niḡö; yad u rö nöp Perisi niḡö nöp. Yad niḡi bi umöm uraknaböl manö hagnö u me, yip pen manö kub hagaböl," a ga. Anig hageia, bi Sadyusi Kansol kub gau asik ke ke löm, bi Perisi Kansol kub gau asik ke ke löm, manö pen pen hagla. * ⁹ Manö pen pen hagöm, manö bıdı göm, manö haul gila. Hageila, Perisi kai bi lo hag ñeb bi kale rimnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, "Bi i nan naiḡ ap göp, a gun, hagagabun. Nipe Damaska areia ñin u, ana ap aka ejol ap nip hagö niḡa rö löp; hon niḡagpun," a gila. ¹⁰ Anig hagöm, pen pen hag ud areila niḡöm, ami bi kub yabił u niḡöm, midö midö anig hag damöm Pol nip ud gi dö gi adin adin löl rö löp, a göm, ami bi nipe gau kalıp hagö, Pol nip ut gi dam ram kub raul kale dap lila.

¹¹ Pen ñin anibu sib anḡ yan Bi Kub apöm Pol mideia söl au urak midöm haga, "Gasi halö midaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön," a ga. *

Pol nip al pak linabun, a gila

¹²⁻¹³ Ruö pen Juda bi ñinjuöl mihöp rö ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, "Hon Pol nip böḡ nöp al pak linabun. Nip al pak lagpun magö i, nan niḡagun, ñig niḡagnabun!" a gila. ¹⁴ Anig hagöm, am God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalıp hagla, "Hon manö ktö manö niḡö niḡö God nip haggpun. Nan magö niḡagnabun; Pol nip böḡ nöp al pak lun me, hainö nan niḡabun. ¹⁵ Anib u, kale abe Juda Kansol kub bi gau abe, Rom ami bi kub yabił u nip manö yumim, piral hagnim, 'Pol nip ut gi i daube, nip manö rimnap halö hag niḡ aij gun!' a gimim. Kale piral anig hageinabim, hon uḡin lı midun, i auö niḡöl gun, nip böḡ nöp al pak linabun," a gila. *

¹⁶ Pen Pol pi yin nipe u, Pol nip paknig gila manö anibu niḡöm, niḡap Pol nip dam lila ram u amöm, nip hag ña.

¹⁷ Hag ñö, Pol niḡöm, ami bi kalıp abad mideia bi ap wiñ lö, aueia, nip haga, "Bi praj i manö nipe ap midöp. Nip ut gi ami bi kub yabił midöp u arö, manö anibu haganḡ," a ga. ¹⁸ Pol hagöl, ami bi anibu pi yin nipe anibu nip ut gi ami bi kub yabił mideia u ammil, haga, "Bi nagıman Pol u hagöp,

* 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28 * 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23 * 23:15: Ap 25:3

'Bì praj i manö ap midöp n+nöm n+p ut gî dam ami bî kub yabîl midöp u arö, manö an+bu hagan, ' a gaj+p, n+p ut gî dauabin i," a ga.

¹⁹ An+g hagö, ami bî kub yabîl u, n+bi bî r+imnap n+naböl, a göm, n+ an+bu n+p n+magö k+id u udöm, ut gî ke ke go! gau amöm, haga, "Y+ip manö hagn+g gabön u hag," a ga.

²⁰ Hageia, n+ praj an+bu haga, "Juda bî gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, 'Pol n+p dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö r+imnap halö hag n+n aij gun,' a g+naböl. ²¹ An+ b u, manö kale hagaiöl u n+nagmön, wasö. Bî kale n+njuöl m+höp rö Pol n+p al pak lun nöp me, kauyan nan magö n+njun n+g n+njun g+nabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u n+njun, an+g gun, a göm, abad midpal," a ga.

²² N+ praj an+g hageia, ami bî kub yabîl u n+nöm, n+p hag yuöl gî haga, "N+bi bî r+imnap kal+p n+njön, 'Ami bî kub yabîl u n+p an+g an+g gî hagem auabin,' a g+mön, hagamön, wasö yabîl," a göm kabö la.

Pol gapman bî kub Piliks m+deia ara

²³ Ami bî kub yabîl u an+g hagöm, ami bî abad middep n+pe m+hau kal+p wiñ alö, aulö, haga, "Ami bî gau n+njuöl unbö sidun lanj (200) udmil, ami bî kaj hos adö as+k göl pen pen g+pal gau n+njuöl m+hau n+gan ado gî da unbö sidun lanj (70) udmil, ami bî wim gasa! pen pen g+pal gau n+njuöl unbö sidun lanj (200) udmil, m+ñi s+ b an yan nöp Sisaria armil. ²⁴ Pol n+p kaj hos r+imnap halö n+nöm, n+p ut gî dam aij g+mil, gapman bî kub Piliks midöp u yumil, aumil," a ga.

²⁵ An+g hagöm, n+pe bî kub Piliks n+p köp ap kal+ kñiñ r+ka:

²⁶ Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bî kub Piliks köp i kal+ kñiñ r+kabin. Ne midpan?

²⁷ Bî nöp yuabin i, Juda n+bi bî n+p ud sis+ löm, pak l+n+g geila, pen yad n+njö n+pe bî Rom n+bö rö u n+njem me, ami bî yad r+imnap aip am n+p ut gî daunö. * ²⁸ Dapem, n+p al pak l+n+g g+la manö i! an+bu n+njam, a gem, n+p dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem n+njö, * ²⁹ Juda n+bi bî kale g+pal rö lo manö adö r+imnap nöp m+deia. Pen n+pe nan r+imnap gö, n+p böñ nöp al pak lep aka nag+ lep manö i! ap midageia. ³⁰ Pen manö ap hagla, 'Bî an+bu n+p u+n+n lun, alnabun,' a g+la n+njem, ne midpan u yuabin. Bî n+p manö hagal an+b gau r+imnap hag yunö, amöm, nöp manö i! an+bu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

³¹ Ami bî kub yabîl u an+g hagöm, köp an+bu gî ñö, ami bî gau Pol n+p s+bön yan nöp ut gî damöm, daun kub Adipadris amjakla. ³² Ruö ami bî i! ajm+dal gau magöñhalö ado gî Jerusalem arla. Ami bî kaj hos adö as+k göm pen pen g+m+dal gau nöp Pol n+p dam daun kub Sisaria arla. ³³ Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram m+nöñ an+bu abad midm+öp u n+p köp an+bu ñöm, Pol n+magö adö n+pe u l+la. ³⁴ Gapna n+pe köp an+bu amgö l+ n+nöm, Pol n+p haga, "Ram m+nöñ ne gai n+bö?" ö ga. Hageia, Pol haga, "Yad Silisia Propins n+bö," a ga. ³⁵ Pol Silisia Propins n+bö bî m+deia manö u n+nöm, bî kub n+p haga, "Bî nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun," a ga. An+g hagöm, bî n+pe r+imnap kal+p haga, "N+p dam Herod ram kub gî la u l+mim, abad mid aij g+mim," a ga.

* 23:27: Ap 21:30-33; 22:25-27 * 23:28: Ap 22:30 * 23:30: Ap 24:5-8

24

Juda bi kub gau Pol nɪp manö kub hagla

¹ Pol nɪp dam Herod ram gi la u lɪlö, ñɪn unbö yigwo mɪlö u mɪdeia. Ruö mamɪd ñɪn u, God nɪp nan sabe gep bi kub yabɪ Ananaias, daun kub Sisaria u arnɪg, bi manö ud asɪkep rɪmnap ut gi, bi manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bi kub Gapna Piliks u nɪp, Pol anɪg göl anɪg göl ga u manö kub hagnɪg gabun, a gɪla.

² Pol ram raul u daulö nɪjöl gi, bi manö hagep Dedalas Gapna Piliks nɪp haga, “Ne me mɪlö padö hanɪp abad mɪdajan, pen pen gun gi gagun, mɪd aij gɪpun. Ne gasɪ nɪj aij gɪmön gajan u me, ram mɪnönj hon i nan aij nan hain nɪbö waiö löp u, hon mɪd aij gɪpun. ³ Ram mɪnönj hon i rɪgonj rɪgonj gau magöñhalö pör nöp gi aij gabön anɪbu nɪjün hon nöp aij yabɪ a gabun.

⁴ Pen nöp manö mɪlö kub hagagnabin. Manö ulep magö ap hagnɪg gabin u, rɪmɪd pak nɪjmön.

⁵ “Bi aui mɪdöp i, hon nɪjbun nɪpe pör nöp gi najj göp. Nɪbi bi gau kalɪp manö piral hagö, kale manö piral anɪbu nɪj udöm, nɪpe gi najj göp rö anɪg unbö rö nöp gi najj gɪpal. Ram mɪnönj ke gau gau magöñhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalɪp ud asɪk ke ke lö nɪjöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gɪpal. Nɪbi bi Jisas bi Nasared nɪbö u nɪp nɪj udpal gau, bi kub kale ap me anɪbu. * ⁶⁻⁷ Nɪpe God sabe gep ram gi najj gɪnɪg geia, hon nɪjun nɪp ud sɪsɪ lun nan hanɪp gi najj ga anɪbu lo hon ke manö

kub hagnɪg gaino, ami bi kub yabɪ Lisias kal ju apöm, * ⁸ nɪp damöm haga, ‘Bi u nɪp manö kub hagnɪg gɪpal gau, bi kub Piliks mɪdöp au amöm, manö kub hagöl,’ a ga. Anɪg hagö me, hon mɪñi aubun. Manö anɪbu Pol nɪp hag nɪjaimön, nɪpe ke, nɪp manö kub hagnɪg manö il u hagö, nɪjnabön,” a ga.

⁹ Dedalas anɪg hagaiö, bi Juda ap mɪdeila gau, manö nɪpe haga adö u nöp hagöm, hagla, “Nɪjö yabɪ hagöp,” a gɪla.

Pol gapna Piliks nɪp manö haga

¹⁰ Gapna Piliks nɪpe ñɪmagö dap ranöl göm, Pol nɪp, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne mɪ iru nöp ram mɪnönj i abad mɪdmön, nɪj aij gɪmön, manö ud asɪk aij gɪpan rö, yɪjg göl nöp hagnabön. Anɪb u nɪjem yɪp aij gö nɪjöl gem nöp manö hagabin. ¹¹ Ne bi gau kalɪp hag nɪjaimön, hagnaböl ñɪn unbö mɪgan lanj araga nöp, yad Jerusalem ararem, God sabe gep ram u sabe gɪnabin, a gem, arnö. ¹² Yad nɪbi bi rɪmnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem anj u, hibur najj gep rö manö rɪmnap hagagnö, wasö. ¹³ Yɪp mɪñi manö kub hagaböl u, ne nɪjnabön manö il ap mɪdageinab, wasö. ¹⁴ Pen nöp manö ap waiö hagnɪg gabin. Yɪp halag, ‘Pol hon Juda gɪpun u rö rɪmnap gagöp; nɪpe pir alöm, Adan gɪsön nɪbö u arab,’ a gɪpal. Yɪp Adan gɪsön nɪbö ajab, a gɪpal u, nɪjög hagpal. Yad Adan gɪsön nɪbö ajem, bac bi sabe gɪmɪdal God añi anɪbu nöp sabe gɪmɪdin. Mosis Lo manö kalɪ klɪñ rɪka u abe, bi God manö hagep gau manö kalɪ klɪñ rɪkla u abe, magöñhalö nɪj udöl gi mɪdpin. ¹⁵ Bi Juda aui mɪdpal, nɪbi bi aij gau abe, nɪbi bi najj gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm nɪjbal rö u, yad u rö nöp nɪjbin. * ¹⁶ God aip am mɪdeinabin, a gem, yad halöwaö gagɪn, wasö. God nɪjöm aka nɪbi bi gau nɪjöm, Pol kabö rö gagöp, a gɪnaböl u nɪjem, pör nɪj aij gem, mɪd aij gɪpin.

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-7: Ap 21:28-30 * 24:15: Jon 5:28-29

17 “Pen yad mi rimmnap Jerusalem aragnö. Pen nibi bi yad nan midagöp gau kalip mani rimmnap nem, God nip nan sabe gi nin, a gem, Jerusalem arnö. 18 Jerusalem amem, hon Juda bi God amgö ilö mid aij gun, a gun, nihön nihön gimidun u, ginö. Anig gi pis gem, God nip nan sabe gi nin, a gem, God sabe gep ram u am midainö. Anig göl gi midainö u, bi aui kale apöm yip ninjla. Pen nibi bi iru nöp yad aip ap midageila. Pen pen hagep manö rimmnap hagagnö. * 19 Pen Juda nibi bi Esia Propins nibö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mideila. Manö kale midaidöp u, kale aui apöm, manö anibu hagblap. 20 Auagpal u, bi Juda Kansol kub gai i yip Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij ginö manö it ninjla u haglö, ne nöj! 21 Pen yip manö kub hagla nin u, yad manö añi ap nöp hagnö. Meg migan dap ranem hagnö, ‘Yad nibi bi umöm uraknaböl, a gem, gasi u nöp ninjin u me, yip manö kub hagabim i,’ a ginö,” a ga. *

22 Pol anig hagö ninjöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gimidal manö u ninj aij ga u me, Juda bi gau manö hageila u udagöm, haga, “Hainö ami bi kub yabiti u Lisias auö, manö nipe u ninjem, manö anibu hagnabin,” a ga. * 23 Anig hagöm, bi nagiman kai kalip abad mideia u nip haga, “Pol nip abad mid aij gimön; nip böj nöp nagip pidön lagmön. Nipe nan rimmnap midagainim, nibi bi nipe gau kalip hag ninjö, nip nöl,” a ga.

Pol mi mihöp nag mideia

24 Nin pro bad ap arö, nin ap Piliks ninbin nipe Drusila aip aulö. Nibi Drusila anibu nipe Juda nibö nibi. Pen kale ber apil, nugmul nipe Pol nip wiñ alö, apöm, Krai Jisas nip aigöl göm ninj udpal manö u hagö, Piliks ninj mideia. 25 Pol nipe manö hag damöl gi, hon aigöl gun gi aij ginabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasi midmagö hon gasi göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanip manö kub hagnab manö u abe Piliks nip haga. Pen Pol anig hagö, Gapna Piliks manö anibu ninjöm, pininj göm, Pol nip haga, “Ne miñi am midaimön. Hainö yad nin ap nöp wiñ alnö, aumön,” a ga. 26 Pen gapman bi kub anibu, gasi nipe ke gau nöp ninja, “Yad Pol nip pör pör wiñ alnabin u, nipe pen gasi ninjab, ‘Yad bi i nip agamij mani rimmnap ninö, hagö, arnam,’ a göm, yip mani rimmnap ninab,” a gi gasi u ninja. Pen gasi anibu nöp ninj midöm, Pol nip dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagnadil.

27 Mi mihöp pis ga ninjöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö nip udöm, ram minöj anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yip bi aij a ginaböl u aij a göm, Pol nag mideia u hubikaga.

25

Pesdas Pol nip manö kub ninja

1 Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anibu udöm, nin mihau ninjan nöp midöm, Jerusalem ara. 2-3 Pesdas Jerusalem arö ninjöl göm, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda bi kub rimmnap abe nip am ninjöm, Pol anig göl anig göl gi naij ga manö anibu nip hagla. Juda bi gau kale ke agamij manö adö añi hagöm, Pol nip adan an au uñjin lun, al pak linabun, a göm, hagla, “Hanip mög ninjmön, bi ne rimmnap hagaimön, Pol nip yinjid ut gi Jerusalem dauöl,” a gila. * 4 Anig hageila, Pesdas haga, “Pol nag midöp Sisaria. Anib u, yad Sisaria arnig gabin rö, 5 nip manö rimmnap midainim,

* 24:18: Ap 21:12-28 * 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26 * 25:2-3: Ap 23:15; 24:1

bî kub kale rîmnap hagpe, yad aip Sisaria amöm, nîp manö kub hagöl," a ga.

⁶ Pesdas anîg hagöm, ñin raleb jîŋ aka siduŋ laŋ halö Jerusalem mîdöm, ado gî Sisaria ara. Ruö, Pesdas nîpe manö kub hagep ram raul mîgan u amöm, Pol nîp dauim, a ga. ⁷ Pol nîp daueila, Juda bî Jerusalem nîbö aula gau apöm nîp bînîg gîgabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anîb gau manö îl mîdö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, "Yad Juda nîbi bî lo manö kale u rîb rîkagîn; yad God sabe gep ram u nan naij ap gagîn; yad Rom Empra Sisa nîp manö naij ap hagagîn," a ga.

⁹ Hageia, bî kub Pesdas, Juda nîbi bî gau yîp bî aij a gî naböl u aij, a göm, Pol nîp hag nîjöm, haga, "Manö kub hagabun anîbi, Jerusalem amun hagun aka?" ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, "Mîñi Sisa manö kub adö nîpe u hadö mîdpin. Yad Juda nîbi bî kalîp nan naij ap gagpin u, ne u rö nöp hadö nîjban. ¹¹ Pen nan naij ap gînö, yîp manö kub hagöm, al pak lun, a gîblap u, pîñîŋ gagbnep; anîb u yîp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö îl ap mîdagöp u, bî ap yîp Juda nîbi bî kalîp ñîñîm rö lagöp. Anîb u, ne yîp Sisa mîdöp u yuö, nîpe ke manö anîbi nîj nab," a ga.

¹² Pol anîg hagö, bî kub Pesdas am bî nîpe gau aip manö anîbu hag amîl apîl göm, ado gî apöm, haga, "Sisa manö kub yad u nîj nab," a gan u me, nöp Sisa mîdöp u hag yunabin," a ga.

Kîj Agripa aip nîñîn nîpe Benis aip

¹³ Pen yöp ñîñ mîhöp lugö nîjöl gî, Kîj Agripa aip nîñîñ nîpe Benis aip, Pesdas gîsön nöp gapna aua rö nîp am nîjul a gîmil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñîñ bad rapîn ap mîdailö. ¹⁴ Kale ñîñ iru rö au mîdnîg gîlö nîjöl gî, Pesdas nîpe Kîj Agripa nîp haga, "Nöd Piliks gapna mîdeila ñîñ u, nîpe bî ap nagî la. Pen gapna wög nîpe u arö göm, bî anîbu nagî lep ka u arîk ara. *

¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bî Juda God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, Juda nîbi bî manö ud asîkep bî kub gau abe, bî anîbu nîp yîp manö kub hagöm, hagla, 'Ne hagnöm, Pol nîp al pak lîlan,' a gîla. ¹⁶ Pen manö îl ap hageila nîjöm yad kalîp hagnö, 'Hon Rom nîbi bî lo ap anîg göl mîdagöp. Nîbi bî yîharîŋ al pakagun. Manö kub hagn nîjöm bî manö mîdainîm gau amöm, bî kalîp gî naij ga amgö îlö nîpe au manö waiö hageinaböl; nîpe manö pen hageinab; manö îl ap mîdeinab u, nîp al pak löl a gî nabun,' a gînö. ¹⁷ Anîg hagem, Juda bî gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul mîgan u asîkem, Pol nîp am dauim a gînö, dauila. ¹⁸ Yad gasî nîjnö e, manö kub yabîl mîdöp, a gînö u pen manö kub hagla gau manö haglö nîjöl gem nîjnö manö kub mîdageia, wasö. ¹⁹ Kale yîharîŋ hagla, 'God manö u, hon hag aij gîpun rö hagagöp. Pen bî Jisas u hadö uma u pen Pol hagöp nîpe kamîŋ mîdöp a göp,' a gîla. ²⁰ Manö hageila u yad nîj aij gagpin rö, Pol nîp hag nîjnö, 'Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?' gînö.

²¹ Hagainö, nîpe wasö ga. Nîpe haga, 'Yad nagî mîdeinabin. Hainö Empra Sisa nîpe ke manö anîbu hagnab,' a ga. Anîg hagö, yad nîp Sisa mîdöp gau yunabin, a gem, nagî lîbin rö mîdöp," a ga.

²² Pesdas anîg hageia, Kîj Agripa haga, "Pesdas. Bî anîbu manö nîpe ke hagö, yad nîj nabîñ," a ga. Hageia haga, "Anîb u, rol nîj nabön," a ga.

* 25:7: Ap 24:5-6 * 25:14: Ap 24:27

²³ Anig hagö, ruö, Agripa nñ+n Benis aip, walj aij aij nöp y+mmil, ami bñ kub r+mnap abe, bñ kub yabñ r+mnap abe uñ göm, nñbi bñ kub auabun, a göm, ñññ löl gñ manö kub nñjeb ram raul mñgan u arla. Ap mñdlö nñjöl göm, Pesdas bñ nñpe r+mnap kalip haga, “Pol nñp am dauim,” a ga. ²⁴ Hagö, daueila, Pesdas haga, “Kij Agripa abe, nñbi bñ ap mñdpim gai i abe, bñ i nñp nñjim. Juda nñbi bñ nñp manö kub hagöm, bñ anñbi böñ nöp al pak lep, a gñpal. Yad Jerusalem mñdainö, yñp anig unbö nöp hagla. Aui auajñ, unbö nöp hagal. ²⁵ Yad nñjbin, nñbi bñ gau nan najj yabñ gñlö, ññn r+mnap al pak libal u pen bñ i nñp manö kub hagem nñjnö, nan anñbu rö ap gaga, wasö. Pen nñpe ke haga, ‘Empra nñpe ke manö yad hagnab,’ a ga. Anñb u me, yad nñp Sisa nñp yunig gabin. ²⁶ Bñ anñbi Empra nñp hag yunabin u pen nñpe nan nñhön nñhön göp manö il u, köp halö kalñ kliñ rñk ññnam rö lagöp. Anñb u, ne Kij Agripa abe, nñbi bñ r+mnap gai i abe, bñ anñbi nan nñhön nñhön göp manö il u nñjnabim. Kale manö nñpe u nñjmim, manö il magö u yñp hagnabim yad kalñ kliñ rñkem, Sisa mñdöp au yunam. ²⁷ Pen gasñ yad nñjbin u, bñ nagñman Sisa mñdöp au yñharñ yuem, lo nñhön nñhön rñb rñka u hagagnabin u, aij gagöp, wasö,” ga.

26

Pol Kij Agripa nñp manö haga

¹ Pen Kij Agripa Pol nñp haga, “Yad nöp apdi nñjöl mñdpin, manö hag!” a ga.

Anig hagö, Pol ññmagö dap ranöl göm haga, ² “Kij Agripa. Ne nöp apön yñp manö hag, a gajan, Juda nñbi bñ manö yñp hagaböl u, nöp hagnig gabin u, yñp aij göp. ³ Hon Juda nñbi bñ gñpun gñpun adö u abe, manö pen pen hagnun hagnun adö u abe, ne magöñhalö hadö nñjban u me, nöp hagnig gabin i, yñp aij göp. Anñb u, yad manö hagnö, yñp iru nñjagmön.

⁴ “Yad ññ pro ram mñnönj yad ke gau mñdainö ññn u abe, hainö am Jerusalem mñdainö ññn u abe, yad bñ aigale bñ rö mñdpin u, Juda nñbi bñ gau magöñhalö hadö nñjbal. ⁵ Kale yñp mñlö padö nñjmñdal. Yad bñ Perisi, Juda lo manö nñjem, klö gem, asñ masñ gñ aij yabñ gñpin. Kale nöp manö anñbu waiö hageinaböl u, yad manö nñjö hagabin u a gñmön nñjnabön. * ⁶ Pen God hadame nöp apñs bac bñ kalip manö aij hagö, gasñ halö abad mñdmñdal manö anñbu nöp nñj udpin u me, kale yñp manö kub hagaböl. ⁷ Hon Juda il ke ke unbö mñgan lanj magöñhalö, God apñs bac bñ kalip haga manö aij u abad mñdpun. God nñpe nan aij ññnabin a ga nan aij anñbu udun a gun, sñdö añ sñbön yanj nñp sabe göl gñ mñdpun. Pen Kij Agripa, ne nö?! Manö haga anñbu manö nñjö nöp hagöp a gem nñj udöl gñ mñdpin u me, yñp manö kub hagaböl. * ⁸ Pen kale nñhön gñnig nñbi bñ umbal gau, God gö urakagnaböl, a gñmim, nñjbmñ?

⁹ “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared nñbö manö hageila gau kalip gñ najj gñnam, a gem, gñ nñjmñdin. * ¹⁰ Pen Jerusalem mñdem, yad u rö nöp gainö. God nñp nan sabe gep bñ kub gau yñp haglö, nñbi bñ Jisas nñp nñj udla gau iru nöp am daunö, nagñ limñdal. Yad ke bñ manö ud asñkep gau aip yau a gñnö, r+mnap böñ nöp al pak lñlö umla, kalip paj hagnñdin. ¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, nñbi bñ Jisas nñp nñj udla gau kalip mulu kal nñjem, kale Jisas manö nñpe u anñ gñlanj, a gem, kalip gñ najj gñmñdin. Yad gasñ adö aññ

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:7: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3

ap nöp n+ñem, ñ+ñ r+mnap n+bi b+ an+ib gau kal+p ulhai n+ñ+n, a gem, ram m+ñnönj m+lö kub gau ajm+idin.

Jisas Krajs Pol n+p uda u, Pol aiud an+ibu haga

12 “Pen ñ+ñ ap Damaskas n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p nag+ li daunam, a g+ñö, God n+p nan sabe gep b+ kub gau, yau, a göm, köp kal+ kñ+ñ rik ñ+lö, udem hadnö. 13 Pen b+ kub aij nönj! Yad sidö añ aul+k aua magö u, adan añ au amöl g+ n+ñnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ n+bö yad b+ r+mnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña an+ibu, sidö mailö rö wasö; mailö an+ibu ke yab+ñ ga. 14 An+g gö, hon magöñhalö m+ñnönj yañ ap lug pakun, yad n+ñnö, manö ap, manö yab+ñ hon Arameik manö hagöm, y+p haga, ‘Sol! Sol! Y+p n+ñhön g+ñ+g pör g+ naij gabön? Nöp pör adan aij yamnag, a g+p+in u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,’ a ga.

15 “Hageia, yad hagnö, ‘B+ Kub, ne ban?’ ö g+ñö.

“Hagainö, B+ Kub haga, ‘Yad Jisas, y+p pör g+ naij gabön u nöp hagabin,’ a ga. 16 An+g hagöm y+p haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagn+g aubin. Ne wög g+ ñeb b+ yad m+idmön, y+p m+ñi amgö n+ñban u abe, yad nöp hainö yamnabin u abe, n+bi b+ r+mnap gau kal+p hag ñ+ñabön. 17 Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe hag ñö, nöp g+ naij g+lö n+ñöl gem, nöp abad m+dem ud asik yunabin. 18 Ne manö aij yad kal+p hag ñö, amgö we m+dpal u amgö ñ+l n+ñnaböl. Ne manö aij yad kal+p hag ñö, s+ib gau m+dpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kal+p hag ñö, Seden p+idönj magö n+pe mo gau m+dpal u arö göm God n+p aunaböl. An+g geinaböl, nan si nan naij g+p+al gau, Bapi n+ñöm arö gö, n+bi b+ nöd y+p n+ñ udpal gau aip seg kam+ñj m+deinaböl,’ a ga. *

Pol God n+p wög g+m+idöp manö u haga

19 “Pen Kiñ Agripa. Yad naböñ ram m+ñnönj kumi kabö adö lañ au n+bö apöm manö haga n+ñnö an+ibu arö gagnö. 20 Damaskas amem, n+bi b+ an+ib gau kal+p manö aij an+ibu hag ñ+ñö. Hainö am Jerusalem n+bi b+ kal+p hag ñem, ram m+ñnönj Juda n+bi b+ m+dpal gau magöñhalö kal+p hag ñem, Juda n+bi b+ wasö gau hag ñem, g+ñö. Kal+p hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naij g+p+im u, n+ñhön g+ñ+g an+g g+p+un, a g+m+im, arö g+m+im, God n+p añ+ n+ñ udmim, nan naij gau hadö arö g+p+un u n+ñöl a g+m+im, hagöp rö nöp g+m+im,’ a g+ñö. 21 Yad an+g g+ñö u me, ñ+ñ ap God sabe gep ram au arainö, Juda b+ au kale y+p ud s+is löm, al pak l+ñ+g g+la. 22 Pen God y+p pör nöp abad m+idöp rö, yad uri magö i nöp au urak m+dem, manö aij n+pe u, n+bi b+ hib m+idöp gau abe, n+bi b+ hib m+dagöp gau abe hag ñöl g+ m+dpin. Manö hag ñabin an+ibu, adö ap ke wasö; b+ God manö hagep b+ gau abe, b+ ne Mos+is abe, hainö g+ñab a göm kal+ kñ+ñ rikla manö u nöp hag ñabin. 23 God manö hagep b+ Aisaia God Manö kal+ kñ+ñ riköm haga, ‘Krais apöm, ilön udöm umnab, pen n+pe b+ nöd nöp kauyañ uraknab u me, Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe n+ñnaböl, God kal+p u rö nöp ud kam+ñj yun+m rö löp. An+g g+ñab u n+pe kal+p mailö rö pak ñ+ñab,’ a ga,” a ga. *

24 Pol manö an+ibu hagö n+ñöl g+, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, “Pol, ne b+ manö adö ke ke n+ñban rö, nab+c j+ñ mo ne m+lep göp hauñ almön hagabön,” a ga.

25 Hageia, Pol pen haga, “B+ kub aij yad Pesdas. Yad hauñ alö hagagabin. Gas+ n+ñöl n+ñ aij gem, manö n+ñö yab+ñ u hagabin. 26 Yad n+ñhön manö

hagabin i, Kiŋ Agripa nɪpe ke hadö nɪŋöb. Jisas nɪp nɪhön nɪhön göm manö nɪhön nɪhön göm gɪla u pi göm gagla. Waiö nöp gɪla u me, yad nɪŋbin, Kiŋ Agripa nɪpe magöŋhalö hadö nɪŋöb. Anɪg gö nɪŋem yad nɪp pɪŋɪŋ gem hagagabin, wasö,” ga. ²⁷ Pol anɪg hagöm Kiŋ Agripa nɪp nɪŋöm haga, “Kiŋ Agripa. Ne bɪ God manö hagep gau manö hagla u, nɪŋöb hagla, a gɪmön, gasɪ nɪŋban aka? Yad nɪŋbin, manö anɪbu nɪŋöb hagla, a gɪmön, nɪŋban,” a ga.

²⁸ Pol anɪg hagö, Kiŋ Agripa pen haga, “Pol. Ne yɪp, manö pro ap hagnö, Jisas bɪ nɪpe ap mɪdeiaŋ, a gɪmön, yɪp manö anɪbu hagabön aka?” ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, “Manö ulep hagnam aka manö mɪlö hagnam, yad gasɪ aŋɪ ap nöp nɪŋem, God nɪp sabe gem hagabin, ne abe, nɪbi bɪ manö hagabin nɪŋaböl gai i magöŋhalö abe, yad mɪdpin rö mɪdaaii, a gem, sabe gabin. Pen yɪp sen adɪkpal rö kalöp lö, a gem, sabe gagabin,” a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anɪg hagö, Kiŋ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa nɪŋɪn Benis u, nɪbi bɪ mɪdeila gau magöŋhalö uraköm, höŋ amöm, hagla, “Nɪbi bɪ rɪmnap gɪ najj gɪlö me, manö kub hagöm, rɪmnap nagɪ löm, rɪmnap böŋ nöp al pak lɪnaböl. Pen bɪ i nan najj ap gagöp, wasö,” gɪla.

³² Anɪg hagöm, Kiŋ Agripa nɪpe Pesdas nɪp haga, “Mɪŋɪ nagɪ lep ram arö göm höŋ arböp u pen nɪpe, ‘Sisa manö kub yad nɪŋnab,’ a göp u me, nagɪ mɪdöm, bɪ kub Sisa mɪdöp u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arnɪg göm nɪg magɪb uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom urɪ arnɪm a göm hagö, ami bɪ gau abad mɪdep bɪ kub Julias u, Pol abe nagɪman bɪ rɪmnap halö abe udöm abad mɪdeia. Ami bɪ anɪb gau kalɪp “Empra Ami Bɪ Nɪpe” a gɪmɪdal. ² Pen nɪn anɪbu, nɪg magɪb ram mɪnön Adramidiam nɪbö u, Esia Propins arnɪg göm, Sisaria am pɪdön ga. Anɪb u, nɪg magɪb anɪbu udun nɪg aŋ yaŋ arno. Bɪ daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au nɪbö bɪ ap aip arno. Hib nɪpe u Arisdakas.*

³ Ruö daun kub Saidon amjak am pɪdön gɪno. Julias Pol nɪp ud aij göm haga, “Am mɪdeimam bɪ kalɪp nɪŋmön, nöp nan nɪhön mɪdagainɪm gau nöp nɪö,” a ga. ⁴ Pen hon Saidon arɪk arnɪg gun nɪŋno, yɪgön kub yabɪ u apöm, nɪg solwara u abe ral auai. Anɪg gö, ram mɪnön nɪg rɪb gus ga airan Saipras böŋ lau arno. ⁵ Anɪg gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram mɪnön Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak pɪdön gɪno. ⁶ Amjak pɪdön gun, ami bɪ kub bɪ nagɪman gau kalɪp abad mɪdeia u nɪŋa, nɪg magɪb Aleksadria nɪbö ap ram mɪnön Idali arnɪg geia. Anɪb u, nɪpe hanɪp hagö, nɪg magɪb anɪbu arno. ⁷ Nɪg magɪb anɪbu amun, nɪg aŋ kub yaŋ amun, hain hain nöp uŋham am am daun kub Kɪnidos amjakno. Pen yɪgön kub auageia nɪŋöm yɪjig göl arep rö laga. Anɪb u me, böŋ lau nöp am am ram mɪnön Salmoni hil gun, ram mɪnön nɪg rɪb gus ga airan Krir ba lau nöp amun, ⁸ uŋham am am ram mɪnön pro nɪg goŋ au ap, “Nɪg Magɪb Mɪd Aij Gep Kuö,” a gɪmɪdal, amjak pɪdön gɪno. Ram mɪnön anɪbu Lasia daun sö, au.

⁹ Hon anɪg gun, hain hain nöp gɪ ajno nɪŋöl göm me, Juda nɪbi bɪ nan nɪŋagla nɪn u ap arö, nɪg solwara kub ral auap nɪn u hadö au. ¹⁰ Pen Pol nɪpe kalɪp haga, “Bɪ gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim waŋb nan gau magöŋhalö najj göm, nɪg magɪb abe najj gö, hon magöŋhalö nɪg

* 27:2: Ap 19:29

ñiñun rö löp,” a ga. ¹¹ Pol anig haga u pen, ñig magib bî wög gîmîdal abad mîdmîdöp bî kub u abe, bî ñig magib nap nîbö u abe, manö ke hagailö nîñöm, ami bî kub julias, Pol manö arö göm, manö kalîp u uda. ¹² Bî iru nöp hagla, “Ram mîñöñ i ram mîñöñ naji. Yigön kub udöp ñin i, ram mîñöñ naji anibi mîdagaiun; Piniks söl mîdöp au am mîdaiun. Yigön kub auab ñin u, ñig magib dam ram mîñöñ anibu lîno, naji gagnîm,” a gîla. Piniks daun anibu, ram mîñöñ ñig rib gus ga airan Krir mîdöp. Ñig magib Piniks aumîdöp u, yigön kub sîdö auab lau adö aueinab u, ñig magib agamîj sîdö wad arab lau adö arnab; pen yigön kub sîdö wad arab lau adö aueinab u, ñig magib agamîj sîdö auab lau adö arnab.

Yigön kub apöm, ñig solwara rala

¹³ Pen kale anig haglö, au mîdaino nîñöl gî, yigön pro pro auaiia u nîñöm, “Mîñi amun arnabun,” a göm, bî ñig magib wög gîmîdal gau, aga yula u ðip gî udöm, ram mîñöñ ñig rib gus ga airan Krir ñig goî adö u arno. ¹⁴ Anig gun arno nîñöl gî, adîñ hadal majö yabiî, airan Krir böñ lap nîbö, ñig magib arnig gîno lau adö apöm, ñig magib ud jînomno ga. ¹⁵ Anig gö, bî ñig magib wög gîmîdal gau nîñöm, dam yîjig göl arun, a göm, gî wasö nîñöm, arö gîlö, hanîp halö dam ñig solwara an kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal anig göm ud arö, am am ram mîñöñ ñig rib gus ga airan pro Kauda a gîmîdal u, böñ lap araino nîñöm hadal kub auaiia u hain ga. Anig gö nîñöl gun, hagno, “Yigön pro auab rö, ñig magib pro bad u udun, ñig magib kub mîgan u ud lun,” a gun, uþham yabiî ud lîno. ¹⁷ Ñig magib pro bad u ud lî aij göm, ñig magib kub u pa jö gînab rö löp, a göm, ñig magib gau nîbö gau nîbö nagî adîkôm, ðip gî lî pîdön gîla. Pen, “Yigön kub auab i, ñig magib hon u dam kabö kulup Södis a gîmîdal gau amöm, kabö kulup naji u bîñîñ gö, naji gînab,” a göm, sel adîkla u hubîk yulö, anîñin gö pîñîñ göl gî arno. ¹⁸ Yigön kub u apöl gî mîdeia u me, ruö ñig magib u pîþa gan, a göm, wim wañîb nan gau ud ñig yula. ¹⁹ Ruö u, u rö nöp, yigön ud nöp mîdeia u me, nan nîñön nîñön ñig magib mîd aij gan a göm raul mîgan lîlö mîdeia u, magöñhalö nîñebir ud ñig yan yula. ²⁰ Pen hon pör pör sîdö gapî gau nîñmîdagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mîdeia u me, gasî ap nîñun, hagno, “Ram mîñöñ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gasî nîñno.

²¹ Pen mîlö padö kale nan magö ñîñmîdagal. Hainö Pol mîdeila an au uraköm haga, “Bî gai i, manö yad hagnö u nîñbep rö, hon airan Krir nöp mîdun, wim wañîb nan gau ud ñig yan yuagbnop. ²² Pen yad kalöp hagabin, uri gasî iru nîñagmim; gasî halö mîdaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naji gînab. ²³ Yad God nîp wög gî ñeb bî nîpe mîdpin u me, mîñî sîb yan God ejol nîpe ap yuö, apöm yad mîdajîñ söl au apöm yîp hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne pîñîñ gagnöm! Mîdmön, bî kub Sisa mîdöp au ammön, manö kub nîñnabön. Pen nîbi bî ñig magib raul mîgan mîdpal gau, God kalîp u rö nöp abad mîdö umagnaböl. God nîpe nöp mög nîñöm, kamîñ mîdep magö kale u nape ñöb,’ a göp. * ²⁵ Anîb u, bî gai i, kale pîñîñ gagnim; gasî halö mîdaimim. Yad nîñbin, God nîp nîñ udpin u, nîpe hagöp rö nöp gînab. ²⁶ Pen hon am am, ram mîñöñ ñig rib gus ga airan ap arno, ñig magib kabö kulup bîñîñ gî pîdön gînab,” a ga. *

Ñig magib böñ nöp naji ga

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1

²⁷ Pen yigön u hanip anig göl ud dam dam ñ+n unbö sidun böñ dan ara nñjöm sibön yan me, ñig solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, bi ñig magib wög gimidal gau, gasi ap nñjöm, söl ram minöñ ap apjaknabun rö löp, a gila. ²⁸ Kale gasi anibu nñjöm, kabö kulup söl söl midöp aka göm, nan ñig li nñjbal ap löm nñjla mlö kub kub 40 mida mideia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anibu kuöyan löm nñjla 30 mida mideia. ²⁹ Anig gö, hon kabö kub halai adö au arun rö löp, a göm, pñññj göm, aga mihau mihau yula nñjöm, ñig magib pidöñ ga. Pidöñ gö nñjöl gi, God nip sabe göm hagla, “Ram yññid ruöm sidö lanj,” a gila. ³⁰ Pen bi ñig magib wög gimidal gau, ram minöñ ñig rib gus ga airan anibu yöp söl anib au arnig, nñbi bi gau nñj mideila rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñig magib pro u dam ñig magib nabic lau adö yuun, aga rñmnap halö yuun,” a gila. ³¹ Kale piral anig gilö nñjöl gi, Pol nñjöm, Julias ami bi nñpe gau aip kalip haga, “Bi ñig magib wög gaböl i, kale ñig magib pro u udöm pñññj gi areinaböl u, kale magöñhalö um haknabim,” a ga. ³² Pol anig hagö, ami bi gau, ñig magib ñig yan yunig geila nagü u, böñ nöp rib gi dö gi yulö, ñig an yan luga.

³³ Pen ram runig ga magö u, Pol kalip haga, “Ñin unbö sidun böñ dan u gasi iru nñjmim, nan magö ññjagmim, yñharñj nöp midpim. ³⁴ Anib u, uri nan rñmnap ññjmim. Wasö u, aige göl gimim mideinabim. Nñbi bi aññ ap nabic un aññ ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol anig hagöm, bred rñmnap udöm, kale mideila an au God nip aij a göm, ud jö göm, nan rñmnap ññjla. ³⁶ Pol nñpe ññjöl nñjöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan rñmnap ud ññjla. ³⁷ Hon söl ñññ juöl unbö sidun böñ dan (276) nñbi bi ñig magib migan anibu midaino. ³⁸ Pen nan ñññ pis gun, ñig magib pñña ganj, a gun, wid mideia gau ud ñig yan yuno.

³⁹ Ram ruö nñjöl gun, ram minöñ anibu nñjno. Pen bi ñig magib wög gimidal gau ram minöñ anibu nñhön, a göm, nñjagla. Pen kale nñjla, ñig solwara laññ waj hak ara u, kabö kulup aij nöp mideia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anibu kabö rö arnabun,” a gila. ⁴⁰ Anib u, ñig magib aga yula nagü gau böñ nöp rib gi dö göm, ñig magib böñ böñ lñla sñdia mihau hubik paliöm, sel kub u hubik lñla u, kauyan dap ran adñköm, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magib mulu adñ u, kabö kulup adö u bñññj göm, paköl gi pidöñ ga. Anig göl paköl gi pidöñ gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan adñ böñ nöp pa jö ma jö gi ud ara.

⁴² Anig gö, ami bi rñmnap apöm, bi kub kale Julias nip haga, “Ñig magib i najj gab. Bi nagñman gau pñññj gi arlö, hanip hag gñnaböl. Anib u, kalip al pak lun,” a gila. ⁴³ Anig hagla u pen Julias, Pol nip gasi nñjöm, kalip wasö göm, haga, “Bi ñig uññ pñññj nñjbal gau nöd ñig uññ pñññj aröl. ⁴⁴ Hainö bi ñig uññ pñññj nñjagpal gau, mab po naböñ naböñ gau udöm, ud sññ löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp gñno. Bi ap ñig ññjagno; magöñhalö kamñj arno.

28

Pol ram minöñ Molda am mideia

¹ Pen hon ram minöñ ñig rib gus ga anibu arno, nñbi bi anib gau mideila gau hanip hagla, “Ram minöñ i Molda,” a gila. ² Anig hagöm, hanip udöm gi aij gila. Hanip möñj al kñña ga rö, hanip ud aij göm, mab dap laulö, mali

aij gino. * ³ Pol pen am mab lö lö rımnap lıhu dapöm lauö nıñöl gı, hauat ap mab lö lö daueia an anıb au mıdeia u me, pıbön gö, ap ranöm Pol nıp nımagö kıd u hau ij halö la. ⁴ Anıg gö, nıbi bı ram mınön anıbu mıdeila gau nıñöm, kale ke hagla, “Bı nagıman i gı najı göp rö kamıñ arnım rö lagöp. Nıg solwara an au mıdöm, nıg magıb u najı gö umagöp u pen mıñi umnab,” a gıla. ⁵ Anıg hagla u pen Pol nımagö nıpe u pıpal pakö, hauat anıbu lugöm, nıl ina. Pen Pol nıp nan ap gaga. * ⁶ Anıg gö, nıbi bı anıb gau kale ke hagla, “Bı i nıp hauat hauöp u hu gınım aka hu gagö yıñıd umnım,” a göm, rapın nöp nıñ mıdeila. Pen anıg gı nıñ mıdlö, nıp nan ap gaga, wasö. Kale nıñöm, hagla, “Bı anıbu bı yabıl ap wasö; nıpe god ap,” a gıla. *

⁷ Pen bı kub ram mınön anıbu abad mıdeia u hib nıpe u Pablias. Ram mınön nıpe u söl anıb au mıdeia u me, hanıp dam ram nıpe u amun, nın mıhau nıganı abad mıd aij yabıl ga. ⁸ Bı kub anıbu nap nıpe u hañ romanı nıpe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mıdeia. Pen Pol nıpe Pablias nap nıp nıñöm, God nıp sabe göm, nıp nımagö lö nıñöl gı, nan ga anıbu böñ nöp kamıñ la. ⁹ Anıg gö me, nıbi bı ram mınön anıbu nan ga gau aulö nıñöl gı, Pol nıpe God nıp sabe gö, kalıp kamıñ la. ¹⁰ Pol anıg gö me, hanıp abad mıd aij yabıl göm, nıg magıb udun arnıg gaino nın u, nan nıñön nıñön mıdageia gau hanıp hałöwałö nıla.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram mınön anıbu, nıg magıb Aleksadria nıbö ap, u rö nöp ap mıdeia. Nıg magıb anıbu hib nıpe u “Nı Ramö” a gıla. Nın anıbu yıgön kub udep nın u aua u me, arep rö lagö, anıbu au mıdeia. Hon abe ram mınön anıbu mıdno, rakın mıhau nıganı luga. ¹² Pen yıgön kub auagep nın u, nıg magıb Nı Ramö anıbu amun, daun kub Sairakius amjak pıdön gıno. Amjak pıdön gun, nın mıhau nıganı anıb au mıdaino. ¹³ Nıg magıb anıbu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yıgön kub ap jöl adö apöm, nıg magıb u udöm, yıñıd arö me, nın mıhöp nöp nıg anı au mıdun, Pudiolai daun amjak pıdön gıno. ¹⁴ Ram mınön anıbu nıbi bı Jısas nıp nıñ udla rımnab mıdeila u me, hanıp hagla, “Hon aip mıdmim, armım,” a gıla. Hageıla, kalıp aip nın unbö mudun jıñ mıdun, “Rom arun,” a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom nıbi bı Jısas nıp nıñ udla gau, “Pol bı gau aunaböl,” a gılö, nıñöm, rımnab ap hanıp Apıas Maker anı u nable pakla rö, rımnab ap hanıp Ram Haneb Mıhau Nıganı mıdeia ram mınön u nable pakla. Pol kalıp nıñö, hıbur nıpe aij gö, God nıp aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom mıdaino, gapman bı kub u Pol nıp haga, “Ram ne ap ke hanmön,” a ga. Anıg hagö, Pol nıpe ram ap ulhai nıñöm han mıdö nıñöl gı, ami bı ap nıp abad mıdeia.

Pol Jısas manö aij u daun kub Rom au hag nıa

¹⁷ Pol nın mıhau nıganı mıdöm, Juda bı kub ram mınön anıbu mıdeila gau kalıp wıl alö, ap magun geıla, haga, “Mam bı. Yad nıbi bı hon gau nan najı ap gagem, apıs bac bı manö hagla u rıb juagin u pen Juda bı kub Jerusalem nıbö gau yıp ud sısı löm, dam Rom gapman bı kub anıb gau kalıp nıla. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bı gau yıp manö kub hagöm nıñla manö it ap mıdageia. Yıp al pak löl rö laga. Anıb u, yıp, hubık yuun, a göm, nıñla u pen Juda kai mıdeila gau kłö yabıl göm, yıp kauyanı manö kub hagla. Anıg gailö me, yad hagnö, ‘Sısa nıpe ke manö yad u nıñnab,’ a gıno. Pen yad nıbi bı yad Juda

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

gau kalip manö ap hagnig auagin. * 20 Pen hon Juda kai B+ Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagi libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim,” a ga. *

21 Pol anig hageia, nip pen hagla, “B+ ram minöñ Judia nibö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naj r+mnap nöp haglö, niñagpun. 22 Pen hon niñban, Juda nibi b+ gau gau magöñhalö hagpal, ‘Nibi b+ gasi ne niñban rö niñbal gau, nibi b+ aij wasö,’ a g+pal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke niñjun,” a g+la. *

23 Pen kale anig hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöp, nibi b+ nöd aula rö wasö, nibi b+ iru yab+ nöp Pol mideia ram u sib halö nöp ap magum g+la. Anig göm, ap magum g+ilö niñöl g+, Pol nipe, God nibi b+ udnig göm, Ñ+ nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u hag ñin+g, Mosi+ abe, b+ God manö hagep b+ gau abe, hadame nöp Jisas anig anig göm g+ nab, a göm, kal+ kñiñ r+kla manö u kalip hag ña. Jisas manö u hagnö niñlan, a göm, Pol manö anibu hag midö niñöl göm, sidö wad ara. 24 Pen manö haga anibu, r+mnap haga rö niñ udla pen r+mnap niñ udagla. 25 Pol nibi b+ niñ udagla gau kalip haga, “Hadame nöp Ana U+ nipe Aisaia nip go? lö, ap+ bac kale gau kalip manö niñö yab+ haga. 26 Manö anibu Aisaia nipe God Manö ad+ñ ap kal+ kñiñ r+köm haga, ‘Juda nibi b+ gau kalip ammön hagnöm,

“Manö hagnaböl niñnabim u
pen manö hagöp u, a g+mim, niñagnabim.

Amgö niñnabim u

pen nan ap niñagnabim.

27 Nibi b+ gai i manö yad hagpin u

kalip iru gö niñagpal.

God Manö niñno, han+p gö,

nibi b+ nipe midaiun rö löp a göm,

r+mid pit göm, amgö ju göm nöp midpal,” a g+mön,’ a ga.

28 “Anib u, Juda nibi b+ gai i niñim! Kale Juda kai, God manö aij u arö g+pim rö, nipe hagö, manö aij anibu Juda nibi b+ wasö m+gan r+mnap arnab niñöm kale manö anibu udnaböl,” a ga. 29 Pol kalip manö anibu hag pis gö niñöl göm, Juda nibi b+ gau kale ke amöl g+, pen hagö pen hagö göl g+ arla.

30 Pen Pol daun kub Rom han midmidöp ram u rauöl g+ han mideia, mi mhöp ina. Nibi b+ nip niñnig aueila gau kalip magöñhalö hag w+hai udöm, ud aij ga. 31 Nibi b+ nip aula gau, God nibi b+ udnig göm, Ñ+ nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u kalip hag ñöm, B+ Kub Jisas Krai+ manö aij u hag ñöm, g+m+döp. Nipe anig geia, Rom gapman b+ kub gau nip hag gagla u me, nibi b+ gau kalip manö klö g+ hagöm, kabö göl nöp hag ñim+döp.

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

Rom Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i kl̄iñ r̄ika

Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Pol. Kraiſ Jisas wög gi ñeb b̄i n̄ipe m̄idpin. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö aij ud arep b̄i ap m̄idpin. God n̄ipe ȳip udö, God manö aij u ud ajm̄idin. * ² Pen manö aij an̄ibu, God hadame nöp b̄i manö hagep n̄ipe gau kal̄ip hagö, kale God Manö u Manö U† u kal̄i kl̄iñ r̄iköm hagla rö nöp ga. *

³ Manö U† kal̄i kl̄iñ r̄iköm hagla an̄ibu, kale God Ñ̄i n̄ipe manö u nöp hagla. Ram m̄inöñ it i lau u, b̄i ne Depid r̄ikö, r̄ik dam dap̄il göm, n̄ip yag daula.

⁴ Pen n̄ipe ke God, n̄ipe ke u† yab̄i† u, n̄ipe umöm uraka u me, klö ke yab̄i† an̄ibu n̄iñun n̄iñbun, n̄ipe God Ñ̄i n̄ipe yab̄i†, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ.

⁵ Jisas Kraiſ ȳip mög n̄iñöm ud aij ga. Jisas Kraiſ hib n̄ipe adö aran̄, a göm, God b̄i gau abe ȳip abe hag löm haga, kale m̄inöñ naböñ gau r̄igoñ r̄igoñ n̄ibi b̄i magöñhalö yab̄i† kal̄ip Jisas manö aij hag ñ̄ibe, kale manö aij an̄ibu n̄iñ udöm, hagöp rö nöp göl, a ga. * ⁶ Pen kale Rom n̄ibi b̄i m̄idpim au, God kalöp u rö nöp Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe ke hag la.

⁷ An̄ib u, kalöp Rom kai, God, n̄ibi b̄i yad m̄ideilan̄, a göm ud m̄idmagö yab̄i† löp gau, kalöp k̄öp i kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub Jisas Kraiſ, kalöp ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, kale agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Pol daun kub Rom arnam, a göm, gas̄i u n̄iñ

⁸ Manö nöd hagn̄ig gabin u, kale Jisas Kraiſ n̄iñ udpim u, n̄ibi b̄i ram m̄inöñ go† adsagö gau magöñhalö aiud an̄ibu n̄iñöm haglö arab. An̄ib u, yad Jisas Kraiſ n̄ip sabe gem, God n̄ip aij a gabin. ⁹⁻¹⁰ Yad God Ñ̄i n̄ipe manö aij u, gas̄i añi† u nöp n̄iñem klö gem, hag ñ̄i ajem, God n̄ip wög ḡim̄idin. God n̄ipe n̄iñöb, yad n̄ip sabe gem, pör nöp hib kale hagabin. God n̄ipe adan hi†kö, kale m̄idpim au am n̄iñnabin, a gem, n̄ip sabe gabin. *

¹¹ Jisas manö aij n̄ipe r̄imnap kalöp hag ñ̄inö, God Ana n̄ipe ana kalöp nan aij ap ñö, ana kalöp an̄ dan p̄idöñ m̄idaimim, a gem, kale m̄idpim au am n̄iñnam a gem gas̄i u pör n̄iñabin. ¹² Pen adö an̄ibu nöp wasö. Yad aunabin u, yad Jisas Kraiſ n̄iñ udpim rö n̄iñmim, kale ana kalöp an̄ dan p̄idöñ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabim. Pen an̄ig unbö rö, kale Jisas Kraiſ n̄iñ udpim rö n̄iñem, yad u rö nöp ana yad an̄ dan p̄idöñ udem, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabin.

¹³ Añ mam b̄i. Yad kalöp am n̄iñnam, a gem, gas̄i u pör n̄iñm̄idin u pen adan m̄idageia. Amem, Jisas Kraiſ manö aij u hag ñ̄inö, kale manö aij u n̄iñmim, hagöp rö nöp n̄iñ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iñ udpe, n̄ipe kalöp ud as̄ik yun̄im, a gi gas̄i n̄iñbin. M̄inöñ naböñ ke ke gau, n̄ibi b̄i r̄imnap an̄ kal̄ip gau ḡinö rö, am an̄ kalöp au u rö nöp ḡibnep. *

¹⁴ Pen Jisas Kraiſ ȳip ud kam̄iñ yua u me, yad gas̄i n̄iñbin yad nan naböñ m̄idöp. Yad n̄ibi b̄i gau manö aij n̄ipe u hag ñ̄inam. Grik n̄ibi b̄i gau abe, Grik n̄ibi b̄i wasö gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i kl̄iñ n̄iñbal gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i kl̄iñ n̄iñagpal gau abe, kal̄ip magöñhalö manö aij n̄ipe u hag ñ̄inam, a gem, gas̄i u n̄iñbin. ¹⁵ An̄ib u me, yad kale daun kub Rom m̄idpim gau u rö nöp, am

* **1:1:** Ap 9:15 * **1:2:** Ro 16:25-26 * **1:5:** Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * **1:7:** Nab 6:25-26

* **1:9-10:** Ap 19:21; Ro 15:23 * **1:13:** Ap 19:21

Jisas manö aij u kalöp hag ñ+nam, a gem, gasi añ+ u nöp n+ñabin. ¹⁶ Jisas Kraiss manö aij n+pe u God p+idön halö hagab u me, n+bi b+ manö an+bu n+ñ udeinaböl u, manö aij an+bu kal+p ud asik yunab; Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, kal+p magöñhalö ud asik yunab. An+ñ u, yad Jisas manö aij n+pe u gasi n+ñem, gasi halö nöp midpin. * ¹⁷ Jisas manö aij u n+ñun n+ñbun, God n+pe aigöl göm n+bi b+ nan si nan najj g+pal gau kal+p n+bi b+ aij, a g+nab. N+bi b+ gau kale g+ aij g+pal u n+ñöm, God kale n+bi b+ kam+ñ aij, a g+nab; kale Jisas manö aij u n+ñ udpal u n+ñöm, kale n+bi b+ kam+ñ aij, a g+nab. Adö an+bu nöp, God Manö kal+ kliñ riköm hagla, “N+bi b+ God Manö hagöp rö n+ñ udnaböl gau, God kal+p n+bi b+ aij, a gö, kale kam+ñ yöl m+deinaböl,” a ga. *

N+bi b+ Jisas Kraiss n+ip n+ñ udagnaböl gau manö kub n+ñnaböl

¹⁸ N+bi b+ God Manö n+ñö n+ñblap u pen n+bi b+ r+mnap God n+ip gasi n+ñagöm, g+ najj göm, God Manö n+ñö u pañu g+pal. An+ñ u me, God n+pe kal göm, kal+p manö kub hagn+g gab. ¹⁹ God n+pe aigale B+ rö m+idöp, n+pe ke waiö lö n+ñbal. * ²⁰ N+pe hadame dagol gau m+ñöñ naböñ g+ la ñ+ñ u rikö, n+pe God klö halö yab+ñ pör pör m+idöp u waiö m+idö n+ñbal. God n+pe nan n+ñön n+ñön g+ la gau nöp n+ñöm, n+pe aigale B+ rö m+idöp u n+ñblap. N+ñageinaböl u, nan kale. * ²¹ An+ñ u, God n+ip n+ñbal u pen n+ip aij, a göm, hib n+pe u haglö adö aragöp. Gas+ hañwatö n+ñöm, hauñ alöm, s+ñön göp gau rö m+dpal. * ²² Hon n+bi b+ gasi aij n+ñm+idun, a g+pal u pen kale n+bi b+ hauñ rö m+dpal. * ²³ God pör m+idöp u n+ip hauñ göm, nan y+har+ñ r+mnap udöm, n+bi b+ rö g+ löm, wal yaur rö g+ löm, hainjo sara rö g+ löm, nan an+ñ gau, god hon, a göm, sabe g+pal. * ²⁴ An+ñ g+ilö, God kal+p arö gö, kale gasi najj yab+ñ n+ñöm, n+bi si b+ si göm, nag+ najj adö an+bu amöm, hañ romanj kale ke g+ najj g+pal.

²⁵ God Manö n+ñö u arö göm, manö piral n+ñ udpal. God nan g+ la gau nöp sabe göm, n+pe nan g+ la gau nöp hib haglö adö aröp. Pen God nan magöñhalö g+ la u, hib n+pe haglö adö arböp. Hib n+pe nöp pör pör nöp hagno adö araj. An+ñ unbö rö aij.

²⁶ Kale an+ñ göl g+ najj yab+ñ geila u me, God kal+p arö gö, nan nable yab+ñ göp adö u nöp g+m+idal. N+bi gau, b+ kabö göl ud m+idöl rö arö göm, n+bi r+mnap aip nag+ najj adö r+mnap g+pal. ²⁷ B+ gau u rö nöp, n+bi kabö göl ud m+idöl rö arö göm, b+ ap b+ ap n+ip n+ñö mab rö inö, b+ gau kale ke nöp g+ najj yab+ñ g+pal. An+ñ göm pen ilön udpal. *

²⁸ Hainö God manö n+ñagnabun, a göm, gasi n+ñla u me, God kal+p arö gö, nan najj nan gagep kal+p m+dmagö p+ñu göp gau nöp g+pal. ²⁹ Pen kal+p nan najj gep adö u gasi añ+ u nöp lö, kale najj yab+ñ nöp göl göm, nan gau hon nöp m+danj, a göm, gasi u n+ñöl göm, hañwatö g+ najj göl göm, g+pal. N+bi b+ nan aij kale gau yad rö lagöp a göm, gas+ najj n+ñöm, wip alöm, pen pen göm, piral hagöm, gas+ najj nöp n+ñbal. Pen, nöp hagöp y+ip hagöp, a göm, ³⁰ n+bi b+ hag juöm, God n+ip mulu kal n+ñöm, n+bi b+ hag pro göm, han+ip nöp n+bi b+ kub, a g+ n+ñlanj, a göm, hib kale u ke dap ranbal. Gas+ hain n+ñö adö r+mnap n+ñun g+ najj gun, a göm, gas+ kale an+bu nöp n+ñbal.

* **1:16:** Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Ap 13:46 * **1:17:** Ro 3:21-22; Hab 2:4 * **1:19:** Ap 14:15-17; 17:24-28 * **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1 * **1:21:** Ep 4:17-18 * **1:22:** Jer 10:14 1Ko 1:20 * **1:23:** Dud 4:15-19; Sam 106:20 * **1:27:** Lep 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

Nime nap manö hagpal u r+ib jubal. ³¹ Kale gas+ r+m+id lagöp. Manö ke hag l+ibal adö u hain gagpal. N+ pai am+il+p ap+il+p kale ke gau m+idmagö lagpal. N+bi b+ r+imnap n+ñlö, mög gagöp. ³² G+pal an+bu, God wasö gö ilön kub udep u n+ñbal u pen kale ke göm aka n+bi b+ r+imnap aip göm, u g+ aij gabun, a g+pal.

2

God manö kub hagöm, manö kabö göl nöp ud as+knab

¹ Pen kale n+bi b+ r+imnap kal+p hag jumim hagnabim, “N+bi b+ gau n+hön g+n+g nan si nan naj g+pal,” a g+nabim u pen kale ke u rö nöp g+pim u me, God n+ñöm kalöp manö kub hageinab u, kale abe manö pen hagnim rö lagnab. * ² Hon n+ñbun, God n+pe manö n+ñö nöp hagöp. An+bu u, n+bi b+ an+g unbö rö g+naböl gau, kal+p manö kub hagnab u, manö kabö göl nöp hagnab. ³ N+bi b+ nan si nan naj g+pal gau, a g+mim, hag junabim u pen kale ke u rö nöp g+pim. An+bu u, kale gas+ n+hön n+ñbim? God han+p manö kub hagnab a g+mim n+ñbim aka? ⁴ God b+ aij, kalöp n+bi b+ pör mög yab+ n+ñöm, agam+ hain r+ik damöm, y+ñ+id kal gagöp u n+ñbe, n+pe b+ y+har+ñ ap rö löp ar? Pen n+ñim! N+pe agam+ hain r+ik m+idöp u, yad y+ñ+id kal juageinabin, kale nan si nan naj g+pal gau, n+hön g+n+g an+g g+pun a göm, arö göl, a göm, agam+ hain r+ik m+idöp. * ⁵ Pen God agam+ hain r+ik m+idöm y+ñ+id kal gagöp u, kale nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö gagpim. Kale manö n+pe j+ n+ñmim, nan si nan naj g+pim gau nöp göl g+ m+dpim. An+bu u, God n+bi b+ g+naböl g+naböl rö n+ñöm, manö kub hagnab n+ñ u, kale manö kub yab+ n+ñnabim. N+ñ an+bu, n+pe manö kub hagöm, kabö rö nöp hagnab u, waiö n+ñnaböl. Nan si nan naj g+pim u, n+pe n+ñöm kal göm kalöp ilön pen n+ñnab. ⁶ “N+bi b+ añ+ añ+ g+naböl g+naböl rö n+ñöm, God kal+p u rö nöp añ+ añ+ pen n+ñnab.” *

⁷ N+ñ an+bu n+bi b+ an, God han+p mailö aij n+pe n+ñöm, manö aij hagöm, kam+ñ pör m+dep magö u n+ñnab, a göm, n+bi b+ r+imnap kal+p pör pör g+ aij g+pal gau, God kal+p kam+ñ pör m+dep magö u n+ñnab. ⁸ Pen n+bi b+ an an, nan hañ roman kale ke nöp gas+ n+ñöm, nag+ aij adö an+bu j+ n+ñöm, nag+ naj adö u arnaböl gau, God kal+p n+ñö mulu yab+ lugö, kal juöm, ilön kub yab+ n+ñnab. *

⁹ Pen Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, nag+ naj adö u geinaböl u, God kal+p hagö, kale magöñhalö u+ñham m+idöl göm, gas+ m+lö yab+ löl göm, g+ m+deinaböl. ¹⁰ Pen Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, g+ aij geinaböl u, God kal+p magöñhalö mailö aij n+pe n+ñöm, manö aij hagöm, ud aij gö, m+id aij g+naböl. ¹¹ N+hön g+n+g: God n+pe böñ lap aka böñ lap aragnab. Kabö göl nöp n+ñöm, n+bi b+ gau kal+p ud as+ ke ke l+inab.

¹² Juda n+bi b+ wasö gau, lo Mos+ haga n+ñagal gau, nan si nan naj geinaböl u, lo manö n+ñagal u pen kale ram m+ñnöñ naj arnaböl. Pen n+bi b+ lo Mos+ haga n+ñbal gau, nan si nan naj geinaböl u, God lo manö an+bu udöm, kal+p manö kub hagnab. ¹³ N+bi b+ lo manö n+ñm+idal gau, God kal+p, n+bi b+ aij yad, a göm hagnab. N+bi b+ lo manö hagöp rö nöp g+naböl gau nöp, God kal+p, n+bi b+ aij yad, a g+nab. ¹⁴ Juda n+bi b+ wasö gau lo Mos+ haga n+ñagal. Pen kale gas+ kale ke n+ñöm, lo manö hagöp rö geinaböl u,

* **2:1:** Mad 7:1-2; Jon 8:7 * **2:4:** Ep 1:7; 2Pi 3:15 * **2:6:** Sam 62:12; Pro 24:12; Mad 16:27; 2Ko

gası magö kale ke lo rö mıdöp. * 15 Kale anıg göl gası nıñöm gıpal u me, hon nıñun nıñbun, lo manö u anı kale dañ mıdöp. Nın rımnap gı damöm, anı kale yañ, “Gı najı gabun,” a göm nıñbal. Pen nın rımnap gı damöm, anı kale yañ, “Gı aij gabun,” a göm nıñbal.

16 Jisas Krais manö aij hag nı aıj mıdın u hagab, manö kub hagep nın u, God Jisas Krais nıp hagö, nıbi bı nan si nan najı pi göl gıpal gau hag hıık waıö lö, nıpe gası magö kale ke mıdmagö anı kale dañ nıñon nıñon hagöp u nıñöm, kalıp manö kub hagnab.

God nıpe lo manö hanıp nıa u me, hon Juda kai nıbi bı nıpe ke yabıt mıdpun, a gıla

17 Pen kale Juda nıbi bı gau, hib kale ke dap ranöl gı haggım, “God nıpe lo manö hanıp nıa u me, nıbi bı nıpe ke yabıt mıdpun. 18 Hon lo manö nıñbun u me, nagı adö anıbu aij, nagı adö anıbu najı, a gı gası nıñun, God nıp aij göp adö u nöp gıpun,” a gıpım. 19 Pen manö adö ap haggım, “Nıbi bı nıñagpal gau kalıp hag nı aij gun, nıbi bı amgö we gö sıbön göp rö mıdpal gau kalıp hag nı aij gun, 20 nıbi bı lo manö nıñagpal gau kalıp hag nı aij gun, nı pai pro gau kalıp hag nı aij gun gıpun,” a gıpım. Haggım anıbu haggım. “God nıpe lo manö hanıp nıa u me, gası aij magöñhalö abe, gası nıñö magöñhalö abe hadö nıñbun,” a gıpım. *

21 Kale lo manö u nıñmım, nıbi bı gau kalıp hag nıbım u pen manö nıbi bı gau hag nıbım rö kale ke gaggım. Nıbi bı rımnap kalıp haggım, “Nan si udagmım,” a gıpım u pen kale ke nan si udpım aka? * 22 Nıbi bı rımnap kalıp haggım, “Nıbi sı bı sı gaggım,” a gıpım u pen kale ke anıg gıpım aka? Nıbi bı rımnap kalıp haggım, “Nan hañwañö gau God rö sabe gaggım,” a gıpım u pen ram sabe gıpal mıgan anıbu gau ammım, nan dap lıbal gau rımnap sı udpım aka?

23 Hib kale u ke dap ran lımım haggım, “God lo u hanıp Juda nıbi bı nıa,” a gıpım u pen manö nıpe u rıb jubım rö, hib nıpe u rö nöp hag jubım aka? 24 Gı najı gıpım anıbu, bı ap nöd God Manö kalı kılın rıköm haga rö nöp gıpım. Nıpe haga,

“Kale Juda nıbi bı, God lo manö nıñbun a gıpım u
pen kale ke mıd aij gaggım rö,
Juda nıbi bı wasö gau,

God nıp hag jubal,” a ga. *

25 Kale Juda kai, God nıbi bı nıpe mıdaiun, a gımmım, nı gau yag dapım, pör pör wañ hañ rıb gı dö gıpım. Pen lo manö nıpe u rıb jumım, ke nıñnabım rö gıñnabım u, nıbi bı yıharıñ nı wañ hañ rıb gı dö gagal rö u mıdnabım.

26 Anıb unbö rö, nıbi bı au Juda wasö, nı hañ rıb gı dö gagal gau, lo manö hagöp rö geınaböl u, God kalıp nıbi bı nı hañ rıb gı dö gıpal u rö nıñnab. *

27 Juda nıbi bı wasö, nı hañ rıb gı dö gagal gau, lo manö hagöp rö gıpal. Pen kale Juda kai, Mosıs lo kalı kılın rıka u udmım, nı hañ rıb gı dö gıpım u pen lo manö rıb jubım u me, kalöp manö kub mıdeınab.

28 Hon nıbi bı rımnap haggım, nıbi bı nı hañ rıb gı dö gıpal gau nöp Juda nıbi bı kabö göl, a gıpun u pen u manö nıñö hagaggım. Nıbi bı an an kale Juda nıbi bı kabö göl mıdpal? Hañ romanı nöp nıñun, Juda nıbi bı aka Juda nıbi bı wasö, gun, hagnagnun. 29 Juda nıbi bı kabö göl gau, anı kale dañ nıñun hagnagnun, bı anıbi nıpe Juda nıbö kabö göl, a gıñnabun. Mıdmagö

* 2:14: Ap 10:35 * 2:20: 2Di 3:5 * 2:21: Mad 23:3-4 * 2:24: Aıs 5:25 * 2:26: Gal 5:6

nıpe u hañ rıb gı dö gı mıdöp nıñnabun u, bı u bı Juda kabö göl, nıbi u nıbi Juda kabö göl, a gınabun. Lo Mosıs kalı kılın rıka u gö, mıdmagö kale au hañ rıb gı dö gagep; God Ana nıpe nöp mıdmagö kale au hañ rıb gı dö gınab. Nıbi bı mıdmagö kale unbö rö mıdöp gau, nıbi bı gau kalıp nıñlö hib mıdagöp, pen God nıñö hib mıdöp. *

3

God hagab rö nöp gab

¹ Anıg hagabin u, bı ap hagnab, “Juda nıbi bı wasö, hañ rıb gı dö gagal rö mıdaibnop aij gıböp,” a gınab u pen adö anıbu hagagın. ² Juda nıbi bı mıdpun u aij yabıt mıdpun. Manö yad ke nıbi bı rımnab kalıp hag nıl, a göm, God hanıp Juda nıbi bı nöp manö aij nıpe ña. ³ Pen Juda nıbi bı rımnab nıhi bı manö klö hagla rö gagla. Anıg gıla u, God manö klö kalıp haga u arö gınab aka? ⁴ Wasö yabıt, arö gagnab. Nıbi bı gau magöñhalö ñın rımnab pıral hagnaböl, pen God nıpe bı nıñö yabıt hagöm, hagab rö nöp gınab. Manö anıbu rö God Manö u kalı kılın rıkóm hagla, “God, ne manö kabö göl nöp hagpan u, nöp manö rımnab pen hagöl rö lagöp.

Nöp manö kub hageinaböl u, manö il ap mıdageinab,” a ga. *

⁵ “Hon pör pör gı naj gınabun u, nıbi bı rımnab nıñöm, God pör pör gı aij göp u waiö nıñnaböl. Anıb u, God hanıp kal göm manö kub hagnıg gab u aij gagöp,” a gınabun aka? (Pen manö anıbu, nıbi bı nıñöm hagpal rö nöp hagabin.) ⁶ Wasö yabıt! God nıbi bı magöñhalö manö kub hagnab u, böñ lap aka böñ lap aragnab; kabö göl adö u nöp hagnab.

⁷ Pen kale rımnab hagnabım, “Hon pör pör pıral adö rımnab gınabun u, nıbi bı rımnab nıñöm. God pör pör nıñö nöp hagöp u waiö nıñöm, Bı mailö halö yabıt mıdöp, a göm, hib nıpe haglö adö arnab. Anıb u, nıñön gınıg God hanıp nıbi bı nan si nan najı gep, a göm, manö kub hagöm, ilön kub ñınab?” ö gınabım. ⁸ Manö pıral anıbu rö hagnım hagnabım, “Nan si nan najı u nöp gıno gıno, God hanıp mög yabıt nıñöm, nan si nan najı ke ke iru yabıt gınabun anıbu nıñöm arö gınab u, nıbi bı gau nıñöm, nıpe bı aij unbö ke a göm hib nıpe haglö adö arnab,” a gınabım. Pen nıbi bı rımnab yıp ke hag juöl gı, Pol manö anıbu rö hagöp, a gıpal. Manö anıbu rö yad hagagın! Pıral hagpal rö, God nıñö, kalıp manö kub hagöm, pen ilön kub ñınab.

Nıbi bı aij ap mıdagpun

⁹ Anıb u, nıñön hagnu? God nıñö, hon Juda nıbi bı gau mıd aij gıpun; Juda nıbi bı wasö gau mıd aij gagpal, a gun aka? Wasö! Mıdö nöp me hagpin rö, hon nıbi bı magöñhalö, Juda nıbi bı gau abe, Juda nıbi bı wasö gau abe, nan si nan najı nagı adö anıbu hanıp klö gı tıp gı ud arnıg gab. *

¹⁰ Manö anıbu rö, God Manö u kalı kılın rıkóm hagla, “Nıbi bı pör gı aij gınaböl rö rımnab mıdagpal. *

¹¹ Nıbi bı, nagı adö anıbu aij, nagı adö anıbu najı, a göm nıñbal gau rımnab mıdagpal. Nıbi bı, ‘God lau adö arun, nıp aip mıdaiun,’ a gı nıñbal gau rımnab mıdagpal.

* **2:29:** Dud 30:6; Kol 2:11 * **3:4:** Sam 51:4 * **3:9:** Ro 1:18–2:24; 3:23 * **3:10:** Sam 14:1-3; 53:1-3

12 Nibi bi gau magõrhalö God nıp arö göm,
nibi bi naj rö mıdöm,
nan si nan naj nõp gıpal.

Kale magõrhalö unbö rö nõp gıpal.

13-14 Aıtab kale u ado malo göm,
pör pıral yabıt nõp hagpal.

Rugu mıgan kale u, wıp umö paıu gı aij gıglö,
haıtıj naj auöp u rö mıdöp.

Nibi bi rımnıap kalıp nıınlö mulu lugö, hag juöm,
manö naj hagpal u, re naj hauat rö mıdopal. *

15 Kal naj yabıt juöm,
nibi bi gau kalıp ilön nıun,
al pak lun, a göm,

gası u nõp nııjöm, *

16 nibi bi gau kalıp pör gı naj gılö,
gası iru yabıt nõp nıııbal.

17 Nibi bi gau aıp mıdöm,
agamıj mıd aij göl rö lagöp.

18 God bi kub nııı mıdöp, a göm,
pııııı gagpal,” a gıla. *

19 God lo manö anıbu hanıp Juda nibi bi nõp nıa u me, manö anıbu magõrhalö hanıp Juda nibi bi hagab. Anıb u, God manö kub hagnab nıı u, nibi bi ram mınõı gau gau magõrhalö manö pen ap hagöl rö lagnab; kale magõrhalö manö mıdeınab. ²⁰ Anıb u, bi ap lo manö hagöp rö geınab u, God bi anıbu nıp, bi aij yad, a gagnab. Pen God lo hagöp rö nıııun, hon nan si nan naj gıpun, a gun nııııabun. *

Nibi bi Kraıs nıp nııı uđpal gau nõp, kalıp nibi bi asııı mıdagöp aij yad, a gııab

²¹⁻²² Anıbu, pen mıııı, Mosıs abe, bi God manö hagep bi gau abe, gııab a göm, kalıt kılın rıköm hagla rö, Jıas Kraıs hanıp a göm uma u me, nıp nııı uđno, God hanıp hagnab, “Kale nibi bi aij yad,” a gııab. Pen hon Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, lo adö u nõp nııııun gııno, anıg hagnab. *

²³ Hon nibi bi magõrhalö nan si nan naj gıpun rö, God mailö magö aij nıııe nııb uđun rö lagöp u pen ²⁴ God hanıp mög nıııjöm, Kraıs Jıas yuö apöm hanıp rau adog uda u me, God hanıp nibi bi aij yad a gııab. *

²⁵ Yad aıgöl gem, nibi bi nan si nan naj gıpal gau kalıp nibi bi aij yad, a gııabın u nıııjöl, a göm, God nıııe Kraıs Jıas nıp nan sabe gep rö mınõı nabõıı il i hag yua. God nıııe nibi bi nan si nan naj nõd gıla gau, manö kub hagöm, kal juöm, ilön pen nıım, bõı nõp al pak lııböp u pen nıııe agamıj hain rık mıdöm, anıg gaga. Pen urı Kraıs Jıas nıııe apöm, nibi bi nan si nan naj gıpal gau magõrhalö haıı romanı nıııe ke uđöm ilön kub uđöm uma. Anıb u me, nibi bi an an, hagape nıııe nan si nan naj yad hık gı yuöp, a göm, Jıas nııı uđeınaböl gau, God kalıp nıııjöm kal juöm ilön pen ap nıııagnab. ²⁶ Yad aıgöl gem, nibi bi nan si nan naj gıpal gau kalıp nibi bi aij yad, a gııabın u nıııjöl, a göm, God nıııe anıg ga. Manö kub hagem, nan si nan naj gıpal

* **3:13-14:** Sam 5:9; 10:7; 140:3 * **3:15:** Aıs 59:7-8 * **3:18:** Sam 36:1 * **3:20:** Sam 143:2; Ro 7:7; Gal 2:16 * **3:21-22:** Gal 2:16 * **3:24:** Ro 5:1

rö pen ilön u rö nöp ñ+nabin, a ga u me, n+pe haga rö nöp göm, Krais Jisas n+þ nan sabe gep rö hag yuö, n+bi b+ n+þ n+ñ udnaböl gau kalþ n+bi b+ aij yad a g+ nab.

²⁷ An+ b u, lo adö u g+ no, God han+ þ n+bi b+ aij yad a göm udö, n+bi b+ n+pe m+dpun, a gun, hib hon ke hagno adö arn+ m rö lagöp. Jisas han+ þ a göm una manö aij u n+ñ udun me, God n+bi b+ n+pe m+dpun. ²⁸ An+ b u, n+bi b+ gau lo manö hagöp rö g+ pal, a göm, God kalþ n+bi b+ aij yad a g+ nab. N+bi b+ Krais Jisas ga manö aij u n+ñ udpal, a göm me, God kalþ n+bi b+ aij yad a g+ nab.

²⁹ God n+pe hon Juda n+bi b+, God hon nöp wasö; n+pe Juda n+bi b+ wasö gau God kale abe m+dpö. * ³⁰ N+ñön g+ ñig: God n+pe añ+ u me, n+bi b+ ñ+ hañ r+ b g+ dö g+ pal gau abe, n+bi b+ r+ b g+ dö gagpal gau abe, kale adan añ+ u nöp arlö, God kalþ n+bi b+ aij yad a g+ nab. An+ b u, kale magöñhalö Krais Jisas ga manö aij an+bu nöp n+ñ udöl. *

³¹ Pen hon Jisas manö aij u n+ñ udno, God han+ þ n+bi b+ aij yad a g+ nab, a g+ pin u, lo manö gau arö g+ nabun a gem hagagabin, wasö. N+bi b+ Jisas manö aij u n+ñ udnaböl gau, kale manö aij an+bu hagöp rö nöp g+ lö, lo manö u am p+ döñ g+ nab. *

4

God Ebrahim n+þ b+ aij yad a ga

¹ Hon Juda n+bi b+, bac ilañ hon il göm r+ kö, r+ k am+ l ap+ l göm, r+ klö m+dpun gau me, b+ ne Ebrahim. Pen God Ebrahim n+þ uda u, aige göm Ebrahim udan ² Ebrahim n+pe ke nan aij ap gö, God ne b+ aij yad, a g+ böp, Ebrahim b+ gau hagöm “Yad b+ aij,” a g+ böp. Pen God n+ñöb Ebrahim hib n+pe ke dap raneb il ap m+ dageia. ³ Pen ai g+ ñig Ebrahim hib n+pe ke dap ranagböp? God Manö hagab, “Ebrahim n+pe God manö haga u n+ñ uda u me, God n+þ ‘Ne b+ aij yad,’ a ga.” *

⁴ B+ ap wög göm pe udöm, mani an+bi y+ har+ ñ udpin a g+ nab; wög gainö pen u mani i udpin a g+ nab.

⁵ Pen n+bi b+, hon God n+þ klö hon ke wög geinabun, n+pe han+ þ n+bi b+ aij yad a g+ nab, a g+ gas+ n+ñ naböl gau, God kalþ n+bi b+ aij yad a g+ nab. Pen n+bi b+, nan si nan naj g+ pun u pen God nan si nan naj g+ pun an+bu y+ har+ ñ arö göm, han+ þ n+bi b+ kam+ ñ aij yad a g+ nab n+ñ bal gau, kalþ n+bi b+ aij yad a g+ nab.

⁶ Manö hagabin i rö, Depid u rö nöp hadame nöp God Manö u kali kl+ ñ r+ köm, n+bi b+ nan aij ap g+ naböl pen God kalþ n+bi b+ aij yad a g+ nab gau ñ+ ñ+ l+ naböl, a ga. N+pe haga,

⁷ “N+bi b+ nan si nan naj g+ pal gau,

God nan si nan naj kale n+ñöm arö g+ nab rö,

aij gö n+ñöl g+ m+ deinaböl.

N+bi b+ nan si nan naj g+ pal gau,

God nan si nan naj kale manö kub hagagnab rö,

m+ ñ m+ ñ göl g+ m+ deinaböl.

⁸ N+bi b+ nan si nan naj g+ pal gau,

B+ Kub nan si nan naj kale ñ k g+ yunab rö,

ñ+ ñ+ löl g+ m+ deinaböl,” a ga. *

* **3:29:** Ro 10:12 * **3:30:** Dud 6:4; Gal 3:20 * **3:31:** Mad 5:17 * **4:3:** Jen 15:6; Gal 3:6

* **4:8:** Sam 32:1-2

⁹ Depid ñ+ñi lep magö haga u, n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö g+pal gau nöp manö u udnaböl? Wasö yab+! N+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö gagpal gau abe udnaböl. God Manö kal+ kliñ r+iköm hagla ad+ñ an+bu uri nöp hagaj+ñ: “Ebrahim n+pe God manö haga u n+ñ uda u me, God n+ñ, ‘Ne b+ aij yad,’ a ga.”

¹⁰ Bac itañ hon Ebrahim, hañ r+ib g+ dö gaga ñ+n u, God manö haga u n+ñ udö, God n+ñ, “Ne b+ aij yad,” a ga. ¹¹ “Ebrahim manö yad n+ñ uda u me, yad, ‘Ne b+ aij yad,’ a g+pin u, n+bi b+ gau n+ñlañ,” a göm, hainö God hagö, Ebrahim hañ r+ib g+ dö ga. God an+g ga u n+ñbun. An+bu u, n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö gagöm, God Manö n+ñ udlö, kal+ñ, “N+bi b+ aij yad,” a g+inab n+bi b+ gau, Ebrahim bac itañ kale m+idöp. *

¹² Pen n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö g+pal pen, Ebrahim hañ r+ib g+ dö gaga ñ+n u, God manö n+pe n+ñ udm+idöp rö, u rö nöp n+ñ udnaböl n+bi b+ gau abe, Ebrahim bac itañ kale u rö nöp m+idöp.

¹³ Pen Ebrahim lo adö gau n+ñöm gö, God n+ñ, “Ne b+ aij yad,” a göm udaga. Ebrahim n+pe God manö haga u n+ñ uda u me, God n+ñ, “Ne b+ aij yad,” a göm, manö klö n+ñö hagöm Ebrahim abe ñ+ pai n+pe an+bu gau abe kal+ñ haga, “Kale ram m+ñöñ il i gau gau magöñhalö udnabim,” a ga. *

¹⁴⁻¹⁵ God manö klö n+ñö haga u, n+bi b+ lo adö u n+ñöm g+inaböl gau hagbö, God manö klö n+ñö haga an+bu nan y+har+ñ rö liböp. N+ñön g+ñ+g: n+bi b+ lo adö u hain göm, God n+bi b+ n+pe m+deinabun a göm n+ñbal gau, kale magöñhalö lo manö u r+ib junaböl n+ñöm God kal juöm, manö kub hagöm, pen ilön ñ+nab. God manö klö n+ñö haga u, n+bi b+ lo adö u n+ñöm g+inaböl gau hagbö, God manö haga n+ñ udpal u nan y+har+ñ rö liböp. Ai g+ñ+g: n+bi b+ God manö haga n+ñ udnaböl gau n+ñ aij gagöm, dui g+inaböl. God manö klö n+ñö Ebrahim n+ñ haga u udagnaböl. *

¹⁶ An+bu u, hon n+ñbun, God g+inabin a göm, manö klö n+ñö hag la an+bu, n+bi b+ God manö haga n+ñ udnaböl gau nöp kal+ñ haga. An+bu u, God gas+ n+pe ke n+bi b+ mög n+ñöm, y+har+ñ ud aij g+inab u me, Ebrahim ñ+ pai n+pe gau magöñhalö God manö klö n+ñö haga u rö udnaböl. N+bi b+ kal+ñ lo manö ña gau abe, n+bi b+ Ebrahim rö hañ r+ib g+ dö gagöm God manö n+ñ uda rö, n+ñ udpal gau abe, kale magöñhalö manö klö n+ñö haga u nöp udnaböl. Ebrahim n+pe bac itañ hon magöñhalö m+idöp me u. ¹⁷ God Manö u kal+ kliñ r+iköm hagla, “God Ebrahim n+ñ haga, ‘Yad g+ñö, n+bi b+ il ke ke iru nöp m+dpal gau, nöp bac itañ hon, a g+inaböl,’ a ga,” a g+la. An+bu u, God amgö ilö adö n+pe u, hon n+bi b+ il ke ke gau n+bö n+ñ n+ñ udpun gau magöñhalö bac itañ Ebrahim ñ+ pai n+pe yab+ m+dpun. God n+pe n+bi b+ umbal gau gö, kale urakpal. God n+pe nöp gö, nan nöd m+dagm+idöp u m+ñi waelöp. *

Ebrahim God n+ñ n+ñ uda rö nöp gun

¹⁸ Pen Ebrahim m+lep yab+ löm, ñ+ pai r+kn+m rö lagö, God n+ñ haga, “Ne, il g+imön, n+bi b+ ñ+ pai ne hainö m+deinaböl gau, il ke ke iru yab+ m+deinabim,” a ga. An+g hagö Ebrahim, God manö n+ñö hagö, a göm, gas+ halö m+idöm me, haga rö nöp me, n+bi b+ ñ+ pai n+pe il ke ke iru yab+ nöp m+dpal. *

¹⁹ Pen Ebrahim n+ñ, hañ romañ kalpe ber m+thau bir bir g+ m+thau luga. Ebrahim m+ n+pe söm ñ+ñ juöl unbö mam+id lañ (100) ara u me, ñ+ pai r+kep rö laga. N+bin n+pe Sera u rö nöp m+lep yab+ la, ñ+ pai r+kep rö laga. Pen

* 4:11: Jen 17:10-11 * 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14-15: Ro 3:20; 5:13; Gal 3:18

* 4:16: Gal 3:7 * 4:17: Jen 17:5 * 4:18: Jen 15:5

nıpe God manö nıp haga u nıj ud pıdörj gı damöm, gası halö mıdeia. *
 20-21 God nıpe Ebrahim nıp manö klö nıjög haga u, Ebrahim gası mıhöp
 nıjaga; nıpe böh nöp nıj uda. God Bı pıdörj halö, manö klö nıjög haga rö
 nöp gınab, a göm, God manö haga u nıj udöl gı mıdeia rö, gası magö nıpe u
 pıdörj rımnab halö udöm, nıpe God manö haga u ud pıdörj yabıł göm, God
 hib nıpe u hagö adö ara. 22 Ebrahim ga anıbu, God Manö u kalı kılın rıköm
 hagla, “Ebrahim nıpe God manö haga u nıj uda u me, God nıp, ‘Ne bı aij
 yad,’ a ga,” a gıla. * 23 “God nıp, ‘Ne bı aij yad,’ a ga,” manö kalı kılın rıkla
 anıbu, Ebrahim nıp nöp kalı kılın rıkagla. 24 Hanıp abe, nıjöl a göm, kalı
 kılın rıkla. God nıpe gö, Bı Kub hon Jısas uraka anıbu nıj udpun u me, nıpe
 hanıp abe nıbi bı aij yad a gınab. 25 Pen nan si nan naij gun asıj mıdaino
 rö, God hanıp mög nıjöm, Nı nıpe Jısas Krais nıp yuö apöm, “Kale nan si
 nan naij gıpal anıbu God nıjöm arö gınım,” a göm, uma. Pen Jısas umö,
 God gö, kauyanı uraka rö, asıj kub gac hanıp uł ga anıbu kamıj lınım rö
 löp. *

5

God nıj nıj udeınabun u, hanıp nıbi bı ası ması mıdagöp a gınab

1-2 Pen God hanıp mög nıjöm ga anıbu nıj udno u me, hanıp nıbi bı ası
 ması mıdagöp a göm, uda. Anıb u, Bı Kub hon Jısas Krais nıpe gö, hon God
 aıp jım nıl mıdun, agamıj mıd aij gıpun. Pen ram mınörj hon hag löp u
 amun. God mailö aij nıpe u nıjun, nıp aıp mıdeınabun a gun, aij gö nıjöl
 gı mıdpun.

3 Mıjör auö, ułham mıdpun u, mıl mıl göl gı mıdpun. Nıhön gıngı:
 mıjör auö, ułham mıdeınabun u, hon klö gun, Jısas Krais cıg aij gun, arö
 gagnabun. * 4 Hon klö gun, Jısas Krais cıg aij gun, gı dam dam, hon nıbi bı
 gası magö pıdörj halö mıdeınabun. Pen gası magö pıdörj halö mıdeınabun u,
 hon gası halö mıdeınabun. 5 Pen anıg göl gası halö mıdeınabun u,
 yıharıj mıdageınabun. Nıhön gıngı: God nıpe Ana Uł u hanıp nım hanıp
 mıdmagö yabıł lıbil.

6 Pen hon nıbi bı mınörj nabörj adö ıı i mıdpun gau, nan si nan naij gı
 damun gac halö mıdaino, God aıp jım nıl mıdep rö laga. Hon adan arun
 ap mıdageia. Pen God nıpe hag la nın u nöp, Krais hanıp nıbi bı naij nan
 a göm uma. 7 Pör nıbi bı rımnab, bı aij ap nıp nıjöm, “Yad nıp nan a gem
 umnö, nıpe kamıj aranı,” a göm umagnaböl. Pen nın anı anı rımnab bı ap
 bı aij yabıł ap rö nıjöm, “Yad nıp nan a gem umnö, nıpe kamıj aranı,” a
 göm umnab aka nıjagpun. 8 Pen hon nan si nan naij gı mıdaiun nın anıbu
 nöp, Krais hanıp nan a göm uma. Anıb u, hon nıjbun, God hanıp mıdmagö
 yabıł löp. *

9 Krais nıpe hanıp a gı umöm, hagape nıpe lugö, God hanıp nıbi bı aij yad
 a ga. Anıb u me, hon nıjbun, God kal ju manö kub hagnab nın u, Krais nıpe
 hanıp ud kamıj yunab. * 10 God kolmał nıpe mıdaino nın u me, Nı nıpe
 umöm, hanıp Nap aıp jım nı. Uri Nap aıp jım nıl mıdpun u me, Nı nıpe
 uraköm kamıj mıdöp u, hanıp nıjög nöp ud kamıj yunab! 11 Pen anıbu nöp
 wasö. Hon God aıp jım nıl mıdpun rö, Bı Kub hon Jısas Krais nıpe nöp gö,

* 4:19: Jen 17:17 * 4:22: Jen 15:6 * 4:25: Ais 53:4-5 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:8:
 Jon 3:16; 1Jn 4:10 * 5:9: Ro 1:18; 2:5

God aip j̄im ñöl m̄idpun, a gun, hib kale apil m̄ihau dap ranöl gun, aij a gö n̄ñjöl ḡi m̄idpun.

Adam yam n̄ipe umbal pen Jisas yam n̄ipe kam̄iñ p̄ör m̄idep udpal

¹² Pen nan si nan najj göl umeb il u, Adam nöp il göm gö me, as̄iñ n̄ipe an̄ibu n̄ibi b̄i r̄ik lep n̄ipe gau magõñhalö umbal. N̄ihön ḡin̄ig: God n̄iñjö, Adam ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i r̄ik lep n̄ipe gau magõñhalö an̄ig ḡino. N̄in an̄ibu han̄ip yag dauagla u pen hon aip ḡino. *

¹³ God Mos̄is n̄ip lo manö ña adö u, nan si nan najj gep gas̄i u m̄inöñ nabõñ adö il i nöd m̄ideia. Pen lo m̄idageia ñin u, God nan si nan najj ḡila u n̄iñjöm, hainö pen ñinaböl, a göm, gas̄i n̄iñ m̄idageia. * ¹⁴ Pen Adam il göm ḡi najj gö, as̄iñ n̄ipe an̄ibu n̄ibi b̄i gau kal̄ip ut̄ gö, magõñhalö um dap dap, Mos̄is lo manö hag ña ñin u aua. Adam God manö n̄ip haga u r̄ib jua rö, r̄imnap r̄ib juagla u pen Adam ga rö magõñhalö umla. Adam n̄ipe B̄i hainö aunab B̄i u rö.

¹⁵ Adam ḡi najj ga u ke; Jisas Krais nan aij ña u ke. Adam nan si nan najj gö, n̄ibi b̄i magõñhalö umbal. Pen Jisas Krais n̄ibi b̄i mög n̄iñjöm uma rö, God n̄ibi b̄i gau magõñhalö mög yab̄iñ n̄iñjöm, ud aij göm, nan aij yab̄iñ ña.

¹⁶ B̄i añi an̄ibu nan si nan najj ga u ke; God nan aij ña u ke. Adam nan si nan najj añi an̄ibu ga u, God n̄iñjöm manö kub hagöm, ne umnabön a ga. Pen Adam ñi pai n̄ipe nan si nan najj ḡi dam dam, Jisas Krais nan aij ȳhar̄iñ ñö, God, “N̄ibi b̄i gau magõñhalö p̄ör p̄ör kam̄iñ m̄idaiöl rö löp,” a ga.

¹⁷ Nöd b̄i añi ap nan si nan najj gö, as̄iñ klö najj yab̄iñ an̄ibu han̄ip magõñhalö ut̄ ga. Pen hainö, an̄ig adö an̄ib unbö rö wasö, God n̄ibi b̄i mög yab̄iñ n̄iñjöm ud aij yab̄iñ gö, n̄ibi b̄i as̄iñ m̄idagöp a ḡinab gau, b̄i añi Jisas Krais gö, kale kam̄iñ m̄idöm n̄ipe aip aij gö n̄iñjöl ḡi m̄ideinaböl.

¹⁸ Adam nan si nan najj magö añi ap nöp gö, as̄iñ an̄ibu n̄ibi b̄i magõñhalö ut̄ gö, God manö kub hagöm, “N̄ibi b̄i magõñhalö umnaböl,” a ga. Pen Jisas Krais ñin añi ap nöp nan aij yab̄iñ gö, God n̄ibi b̄i magõñhalö kal̄ip n̄ibi b̄i aij yad a göm, kam̄iñ m̄idep magö u ñin̄im rö löp. * ¹⁹ B̄i añi ap God manö haga u r̄ib jua rö, God n̄iñjö, hon n̄ibi b̄i magõñhalö nan si nan najj ḡino. N̄in an̄ibu han̄ip yag dauagla u pen hon aip ḡino. An̄ib unbö rö nöp, b̄i añi ap God manö haga rö n̄iñjöm umö, God n̄ibi b̄i magõñhalö kal̄ip n̄ibi b̄i yad a ḡin̄im rö löp. *

²⁰ N̄ibi b̄i nöd nan si nan najj ḡi m̄idm̄idal; God n̄ipe lo manö hainö ña. God lo manö ña u, n̄ibi b̄i, lo manö r̄ib juun nan si nan najj ḡipun u n̄iñjöl, a göm, lo manö ña. An̄ib u, nan si nan najj ḡila gau iru yab̄iñ nöp ḡilö ara. Pen God n̄ibi b̄i nan si nan najj ḡila gau kal̄ip mög yab̄iñ n̄iñjöm, ud aij yab̄iñ ga.

²¹ An̄ib u, nan si nan najj as̄iñ an̄ibu klö yab̄iñ göm, n̄ibi b̄i magõñhalö ut̄ gö, wip umbal rö m̄ideila. Pen God an̄ig göl n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög yab̄iñ n̄iñjöm, ud aij yab̄iñ göm, n̄ibi b̄i aij yad a göm, kam̄iñ p̄ör m̄idep an̄ibu ñinab. B̄i Kub hon Jisas Krais n̄ipe ḡi aij ga u me, God an̄ig ḡinab. *

6

Jisas aip umun um haūl ḡino a gun, nan si nan najj gep gas̄i adö u n̄iñjagun

* 5:12: Jen 3:6; Ro 6:23 * 5:13: Ro 4:15 * 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:21: Ro 6:23

¹ God hanɨp mög nɨŋöb anɨbu, nɨbi bɨ rɨmnab hagnaböl, “Nan si nan najj hałöwałö göl gɨ mɨdno mɨdno, God hanɨp nöd nɨŋöm ud aij göp rö wasö, hainö hanɨp mög yabił nɨŋöm ud aij yabił gɨnab,” a gɨnaböl. ² Pen manö piral anɨg rö hagagun! Hon nan si nan najj gep nagɨ adö u, hon hadö umno. Anɨb u, mɨdmagö hon pɨtu gö, nan si nan najj gun rö lagöp. ³ Kale nɨŋbim, hon nɨbi bɨ Krajs Jisas aip jɨm ñöl mɨdaiun a gun ñɨg pakno gau, “Nɨpe uma rö jɨm ñöl umbun,” a gun, ñɨg pakno. * ⁴ Hon ñɨg pakno u, Krajs Jisas aip wip rɨgöl mɨgan lugun umno rö la. Nɨhön gɨnɨg: Krajs nɨpe umö, kabö mɨgan u rɨgöl gɨla pen Nap klö ke yabił nɨpe u gö, uraköm kamɨŋ mɨdöp rö, hon unbö rö wip rɨgöl mɨgan rö mɨdpun u urakun, kamɨŋ hain nɨbö adö u mɨdeinabun. *

⁵ Krajs aip jɨm ñöl umno u me, nɨpe kauyaŋ uraköm kamɨŋ mɨdöp rö, hainö hon u rö nöp urakun kamɨŋ mɨdeinabun. ⁶ God nɨpe gasɨ nɨŋa, nan si nan najj gep nagɨ u böŋ nöp rɨb gɨ dö gö, hainö nɨbi bɨ gau kalɨp nagɨ wög gep bɨ rö, adan najj u ud tɨp gɨ dam aragnɨm, a gɨ gasɨ nɨŋa. Anɨb u me, nagɨ adö najj gɨmɨdun u, Krajs aip mab ba laŋ al pak lɨlö uma. * ⁷ Pen nɨhön, nɨbi bɨ um hauł gɨpal gau, nan si nan najj gep magö u mɨdmagö kale pɨtu gö göl rö lagöp.

⁸ Hon nɨŋbun, Krajs aip umno u me, nɨpe aip kamɨŋ mɨdeinabun. ⁹ Hon nɨŋbun, Nap nɨpe gö Krajs uraka rö, nɨpe kauyaŋ umagnab. Uri umeb magö u Krajs nɨp nan ap gɨnɨm rö lagöp. ¹⁰ Krajs nɨpe ñɨn añɨ ap nöp uma u pen nan si nan najj gep pɨdöŋ u böŋ nöp hir göp. Krajs kauyaŋ uraköm, am God aip mɨdpil.

¹¹ Anɨb u me, Krajs Jisas aip uł gun, nan si nan najj gep adö u um hauł gun, urak God aip kamɨŋ mɨdpun, a gɨmim nɨŋmim. * ¹² Nan si nan najj gep magö u, kalöp adɨk tɨp gɨ dam, bɨ nagɨ wög gep rö mo gau mɨdmim, nan si nan najj gɨnabim, a gɨnab. Pen kale wɨhö gɨmim. * ¹³ Pen gasɨ najj kale u, hañ romaŋ ñɨn ma kalöp adɨŋ ap, nan si nan najj gɨnɨm, a göm, tɨp gɨ gainɨm rö, kale hañ romaŋ kale adɨŋ adɨŋ gau magöŋhalö böŋ nöp wɨhö gɨmim. Jisas aip umun urakpun u me, gasɨ mɨdmagö rɨmɨd hon God nɨp ñun, hañ romaŋ adɨŋ gau God nɨp ñun, nɨpe hagöp rö nöp gun, a gɨmim nɨŋmim. *

¹⁴ Nöd lo manö adö u nɨŋun gun, a gɨ gasɨ u nɨŋbe, nan si nan najj gep gasɨ u nöp lö, anɨg gɨmɨdim. Pen mɨñi adö anɨbu rö mɨdagpim. God kalöp mög nɨŋöm udö, Krajs nɨbi bɨ nɨpe mɨdpim u, nɨp cɨg gɨmim, nan si nan najj gau arö gɨnabim. *

Nagɨ asɨŋ mɨdagöp aij adö u nöp arun

¹⁵ Pen God lo manö adö u gɨno, God nɨŋöm hanɨp udagnab; nɨpe ke hanɨp mög nɨŋöm, Krajs nɨp yuö apöm, hanɨp a göm uma rö, udnab. Anɨb u, nan si nan najj nöp gɨ mɨdaiun aka? Wasö yabił! Anɨg gagun. ¹⁶ Kale nɨŋbim, kale bɨ kub ap nɨp, hon bɨ nagɨ wög gep ne mɨdun, wög nɨhön hagnabön gɨnabun, a geinabim u, kale bɨ kub anɨbu mo nɨpe gau mɨdpim. Kale nan si nan najj gep nɨp nagɨ wög gep bɨ rö mɨdeinabim u, nan si nan najj gep mo gau mɨdmim umnabim. Pen kale God manö hagöp nagɨ wög gep bɨ rö mɨdeinabim u, God manö hagöp mo gau mɨdpe, nɨpe kalöp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab. *

* **6:3:** Gal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12 * **6:6:** Gal 5:24 * **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19 * **6:12:** Jen 4:7 * **6:13:** Ro 12:1 * **6:14:** 1Jn 3:6 * **6:16:** Jon 8:34; 2Pi 2:19

¹⁷ Nöd kalöp nan si nan najj gep gasi u nöp lö, bi nagı wög gep rö midmim, adö anıbu nöp gımidim. Pen hainö, Jisas manö aij u nıymim, böj nöp udpim. Anıg gıpm u, yad God nıp aij a gabin. ¹⁸ God nıpe gö, kale nan si nan najj mo gau midmim, yon udmim, God nagı wög gep nıbi bi rö midmim, nıpe hagöp rö gı aij gıpm. ¹⁹ Pen kale ke klö midagpim rö, manö hagnıg gabin i, yad waiö nöp hagnö nıj aij göl, a gem, waiö nöp hagnabin.

Nöd kale gası najj yabıl nıymim, nagı wög gep nıbi bi rö midmim, hañ romanı nın ma kale gau nan si nan najj yabıl gı dammim, gı najj yabıl nöp gımidim. Pen mıni gası aij yabıl nıymim, nagı wög gep bi rö midmim, hañ romanı nın ma kale gau manö hagöp rö nöp gı dammim, kamıj aij nöp mideinabim. ²⁰ Nöd nan si nan najj gep nagı wög gep nıbi bi rö midmidim u, God manö hagöp adö u kalöp abadö, mo nıpe gau midagmidim. ²¹ Pen nöd gı najj gımidim anıbu, mıni nıymim hagnabim, “Pör anıg gı najj gımidun u, nable göp. Anıg gun nan aij ap udagpun,” a gınabim. Nıbi bi anıg gıpal gau umnıg gınaböl.

²² Pen mıni God nıpe gö, kale nan si nan najj mo gau midmim, yon udmim, God nagı wög gep nıbi bi rö midmim, God nıjö aij gınab adö u nöp gımim, kamıj pör pör midep u udnabim. ²³ Nan si nan najj gep adö u gı damun, pe udun umnabun; pen Bi Kub hon Jisas Krais aip jim nöl mideinabun u, God hanıp kamıj pör pör midep magö u yıharıj nınab. *

7

Krais hañ romanı nıpe midpim rö, nıpe aip umbe

¹ Kale añ mam lo manö nıjbim gau. Kale nıjbim, nıbi bi kamıj midpal gau nöp lo manö hain gınaböl; umeinaböl, marö kalıp rımnab midagnab.

² Lo manö ap ba gau rö ap midöp. Lo manö ap haga, bi nıpe mideinab, nıbin nıpe nugmul aip midainım; pen nugmul umnab u, lo anıbu pıs gınab. ³ Nıbi u nugmul midö nıjöl gı, am bi hain nıbö ap nıjöm udeinab u, nıp hagnaböl, “Lo manö rıb jumön, ne bi si udep nıbi,” a gınaböl. Pen nugmul umö, am bi hain nıbö nıjöm udeinab u, manö midagöp; “Lo manö rıb jumön, ne bi si udep nıbi,” a göm, hagnaböl.

⁴ Pen añ mam bi. Anıb unbö rö nöp, kale Krais hañ romanı nıpe midpim gau, nıpe aip umbe rö, lo manö ud sısı lımidim u arö gıpe nıjöm Bi ap kalöp udnab. Bi au umöm uraka Bi u kalöp udö, kale God nıp aij gınım adö u nöp gınabim. *

⁵ Nöd pen Krais hon udaga nın u, nan si nan najj gep magö u hanıp ud sısı lımidöp. Lo manö adö u nöp hain gun a gı midmidun u pen gası najj anı hon danı pıral hıkö, mab ası nın umeb magö u waiö lö, mid aij gımidagun. God aip midep rö laga. ⁶ Pen mıni Krais aip umbun rö, lo manö hanıp nagı rö löm ud sısı lımidöp u pak gulu gı lun me, Juda lo manö kalı klın rıkla adö u nıjun gagpun; God Ana gası nıb adö u nöp nıjun gıpun. *

Lo midöp rö, nan si nan najj gıpun u waiö nıjbun

⁷ Anıb u, hon nıhön hagnun? God lo manö hagö hagla u, manö najj hagöp, a gun aka? Wasö yabıl! U anıg hagnun.

Lo midagböp, yad nan si nan najj aıgep rö midöp u nıjagbnep. Lo manö adö ap kalı klın rıköm hagla, “Nıbi bi rımnab nan kale gau nan yad rö midıböp, a gımim, gası u nıjagmim,” a gıla. Anıb u me, yad nıjbim, nıbi

* 6:23: Ro 5:12,15 * 7:4: Ro 6:2,11 * 7:6: Ro 8:2; 6:4

bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rō mɪdaiböp a gɪ gasɪ nɪɲeinabin u, nan si nan naj gɪnabin. * ⁸ Anɪb u, yad gasɪ nɪɲbin, hainö yad nan si nan naj gem, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rō mɪdaiböp, a gɪ gasɪ u nɪɲagnabin. Yad anɪgöl gasɪ nɪɲmɪdin u pen adɪɲ nan si nan naj gep magö u am gasɪ rɪmɪd yad tɪp gɪ dam arö, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau iru yabɪt nöp nan yad rō mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nöp nɪɲnö. Pen lo manö mɪdagböp, nan si nan naj gep magö klö mɪdagböp, bɪ hadö umöb rō mɪdböp.

⁹ Lo manö, u gɪmön, u gagmön, a gab u, yad nöd nɪɲaɟmɪdin. Yad anɪg gem kamɪɲ mɪdainö. Pen lo manö u auö, nan si nan naj gep magö u, bɪ kamɪɲ mɪdöp rō löm, klö udöm yɪp tɪp gɪ ud arö, umnö. ¹⁰ God lo manö ña u, hanɪp adan pör mɪdep u yamböp, pen yɪp umeb magö nöp ña. ¹¹ Anɪb u, yad gasɪ nɪɲbin, hainö yad nan si nan naj gem, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rō mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪɲagnabin. Yad anɪgöl gasɪ nɪɲmɪdin u pen, adɪɲ nan si nan naj gep magö u am gasɪ rɪmɪd yad tɪp gɪ dam arö, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rō mɪdaiböp a gɪ gasɪ nɪɲnö. Nan si nan naj gep magö u, God lo manö haga u nöp udöm, yɪp al pak la. *

¹² Anɪb u, hon nɪɲbun, God lo manö u ut mɪdöp. Hon nɪɲbun, “Nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rō mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪɲaɟmim,” lo manö anɪbu, God nɪpe ke manö klö haga u, ut nöp, kabö rō nöp, aij nöp mɪdöp. * ¹³ God lo aij anɪbu yɪp al pak la umnö aka nɪhön? U wasö! God lo manö aij u hagö nɪɲbun rō, marö kub anɪbu udagnabun. Nan si nan naj gɪpun rō, marö kub anɪbu udnabun. Pen nɪpe hanɪp lo manö haga anɪbu, gasɪ ap ke nɪɲöm hagaga; nan si nan naj gep magö u gac kub yabɪt mɪdöp u nɪɲöl, a göm, lo manö haga. Anɪb u, God lo manö u haglö nɪɲbin rō, umagnö; nan si nan naj gep magö u, lo manö aij anɪbu udöm, yɪp al pak lö umnö.

Nan gagan u gun gasɪ nɪɲbun gau nöp gabun

¹⁴ Hon nɪɲbun, lo manö u, God gasɪ ñö kalɪ klɪɲ rɪkla. Anɪbu pen yad bɪ nöp mɪdpin; yad nagɪ wög gep bɪ rō mɪdem, hibur gasɪ rɪmɪd yad u pör arab nan si nan naj gep adö u. ¹⁵ Anɪb u me, nan aij gɪnam, a gɪ gasɪ nɪɲbin adö u gagpin; yad nan si nan naj gep adö u, yad magö anɪbu mulu kal nɪɲbin u, yad anɪg gaganam, a gɪpin adö u nöp gɪpin. Pen nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpin u nɪɲagpin. * ¹⁶ Yad gɪ naj gaganam, a gɪ gasɪ nɪɲbin adö u nöp gɪpin rō, yad nɪɲbin, gasɪ magö yad abe God lo manö u abe adɪp adɪp rō mɪdöp.

¹⁷ Uri yad ke nan naj gagpin me. Yad ke naj gɪnam, a gem, gagpin; nan si nan naj gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan mɪdöp u nöp göp. ¹⁸ Yad nɪɲbin, yad bɪ nöp mɪdpin rō, mɪdmagö prɪ anɪ dan mɪd aij gagöp. Gasɪ hibur mɪdmagö yad gasɪ aij ñö, nan aij ap gaganabin. Gasɪ magö yad u, gɪ aij gɪnam a gem nɪɲbin u pen yad gɪnam rō lagöp. ¹⁹ Anɪg gö me, gɪ aij gɪnam, a gɪ nɪɲbin adö u gagabin; gɪ naj gaganam, a gɪ nɪɲbin adö u nöp pör gɪnö arab. ²⁰ Anɪb u, yad gɪ naj gaganam, a gɪ nɪɲbin adö u nöp gabin rō, yad ke nan naj gagabin. Nan si nan naj gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan mɪdöp u nöp gö gö gab nɪɲem gabin.

²¹ Anɪb u, yad nɪɲbin, yad gɪ aij gɪnam a gɪ nɪɲbin u pen pör gɪ naj gɪnam rō löp. ²²⁻²³ Gasɪ yad u God lo ña u ñɪɲɪ yabɪt lɪbin u pen gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan unbö ke göm, gasɪ magö yad u aip pen pen gö, nan si nan naj gep magö u hañ romanɲ yad anɪ gau mɪdöm, yɪp ud sɪsɪ lö, yad bɪ nagɪman rō mɪdpin. *

* 7:7: Eks 20:17; Dud 5:21 * 7:11: Jen 3:13 * 7:12: 1Di 1:8 * 7:15: Gal 5:17 * 7:22-23: Gal 5:17; 1Pi 2:11

24 Yad ñiñi lagpin; bi mög gep rö midpin. Gasi hibur midmagö yad u yip al pak laniḡ gab; bi an yip ud kamij yunab? 25 Bi Kub hon Jisas Krais nöpi! God nipi aij a gabin!

Pen manö hagpin i, anig göl midöp: gasi yad u God nipi nagipi wög gep bi rö midpin u pen midmagö pri an yad dan au, nan si nan naj gep magö u nagipi wög gep bi rö midpin. *

8

God Ana hon aip mideinab u, hon aigale nipi bi rö mideinabun

1-2 Pen hon Krais Jisas aip jim ñöl midpun u, Krais Jisas nipe umö, God Ana kamij magö ñeb u nipe hanip ud kamij yuö, hon uri nan si nan naj gep magö u abe, umeb magö u abe, kalip nagipi wög gep nipi bi rö midagpun. Anib u, God hanip manö kub hagagnab. 3 Pen nipi bi aij midagpun rö, God lo adö u gi damun, mid aij gun rö lagö, God Ni nipe ke u yuö, bi yabih hañ roman hibur midmagö hon unbö rö löm, aua. Nipe umöm nan si nan naj gep magö u böñ nöpi gi ke yuan, a göm, God nipe Ni nipe ke nan sabe gep rö yuöm, nan si nan naj gep magö u nipi bi midmagö pri an kale dan midöp u, manö kub hagöm, pis göp a ga. 4 God anig ga u, kale gasi naj midmagö pri an hon yan nibö auöp adö u arö göm, God Ana gasi ñab adö u gi damöm, lo manö yad hagab rö gi aij ginaböl, a göm ga. *

5 Nipi bi gasi naj midmagö pri an kale yan nibö auö, adö anibu nöpi gilö aröp gau, hibur midmagö kale niñon gasi göp adö u nöpi gasi niñbal. Pen nipi bi God Ana kalip gasi ñö gilö aröp gau, God Ana niñon gasi göp adö u nöpi gasi niñbal. 6 Nipi bi hibur midmagö kale niñon gasi göp adö u nöpi gasi niñbal gau, adö anibu nöpi nan si nan naj göm umnaböl. Pen nipi bi God Ana nipi aij ginab u nöpi gasi niñbal gau, adö anibu nöpi gi aij göm, God aip jim ñöl kamij midöm, mid aij ginaböl.

7 Nipi bi hibur midmagö kale niñon gasi göp adö u nöpi gasi niñbal gau, gasi magö kale God nipi kauai mauai rö midöp. Gasi magö kale God lo nipe niñagöp; God lo nipe niñinim rö lagöp. 8 Nipi bi gasi naj midmagö pri an kalip yan nibö auö, adö anibu gilö aröp gau, God nipi aij ginim adö u göl rö lagöp.

9 Pen kale nipi bi God Ana kalöp an dan midöp gau, gasi naj midmagö pri an kale yan nibö auö, adö anibu gagabim; God Ana kalöp gasi ñab adö u nöpi gabim. Nipi bi Krais Ana nipe kalip an dan midagöp gau, Krais nipi bi nipe midagpal. * 10 Krais nipe an kalöp dan mideinab u, nan si nan naj gep magö u gö, hañ roman kale umniḡ gab; pen Jisas umö God kalöp niñö, nipi bi aij rö midpim u rö, Ana nipe gö, ana kale kamij mideinab. * 11 God gö Jisas uraka u, Ana nipe an kalöp dan midöp u me, God añi anibu nöpi kalöp u rö nöpi gö, Ana nipe kalöp an dan midöp u nipe hañ roman kale kamij midep magö ñinab.

12 Anib u, añ mam bi, hon naböñ midöp. Gasi naj midmagö pri an hon dan pitu gi ñö adö anibu gun, naböñ anibu ñagnabun. 13 Adö anibu giḡe arö, umniḡ gabim. Pen God Ana u kalöp gi ñö niñöl gi, kale nan si nan naj gipim anibu böñ nöpi arö ginabim u, God aip kamij mideinabim. *

* 7:25: 1Ko 15:57 * 8:4: Gal 5:16,25 * 8:9: 1Ko 3:16; 12:3 * 8:10: Gal 2:20 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5

¹⁴ God Ana gasi ñö nɨjöl gi ajaböl nɨbi bi gau, God ñi pai nɨpe midpal.
¹⁵⁻¹⁶ Ana kale udpim u, kalöp tɨp gi dam arö, kale nöd piñɨj gi midim rö kauyaɨ piñɨj gimim, nagɨ wög gep nɨbi bi rö midagnabim. Ana kale udpim u, nɨpe gö, God ñi pai nɨpe midpim. Anig nɨjöm hon nɨp “Aba! Bapi!” a gabun.*

¹⁷ Ñi pai nɨpe midpun u me, nan aij nɨhön nɨhön ñi pai nɨpe ñinab u, hon udnabun. Pen Krai nɨp hag juöm gi naij gɨla rö, hanɨp u rö nöp gi naij gɨlö, piñɨj gagnabun u, God Krai nɨp ud aij ga rö, hanɨp u rö nöp ud aij gɨnab.*

Hainö mid aij gɨnabun

¹⁸ Gasɨ yad nɨjbin, Krai nɨp cig midun, marö rɨmnap gö, uɨham midainabun u, u nan pro. Hainö God nɨpe nan aij yabiɨ hanɨp ñö, nɨpe aip mid aij gɨnabun u, u nan kub.

¹⁹ God nan nɨhön nɨhön gi la gau magöɨhalö mid ñi mid aij gɨnim rö lagöp. Nan gau magöɨhalö abad midö, God nɨpe ñi pai nɨpe waiö udnab ñin u nöp, nɨpe gö, nan anɨb gau kauyaɨ mid aij gɨnab. ²⁰⁻²¹ Göp anɨbu, God hadame nöp nɨjebir gɨnab a ga rö nöp göp. Pen God hadame gau nɨja, ñi pai yad waiö udnabɨn ñin u, yad gɨnö, ñi pai yad ñiñi löm mid aij yabiɨ gɨnaböl rö, nan magöɨhalö gi lɨnö gau u rö nöp, hij gi lugagöm, ñiñi löm mid aij yabiɨ gɨnab.

Pen nan gi la anɨb gau, nöd mid aij gagnab. Pen hanɨp gö, ñi pai nɨpe ke yabiɨ midun nɨpe aip mid aij gɨnabun ñin u nöp me, kauyaɨ gö nan anɨb gau mid aij gɨnab.*

²² Hon nɨjɨbun, nan God gi la anɨb gau magöɨhalö mid aij gɨnig gab u pen hadame nöp marö gö, nɨbi ñi pai rɨknig gɨlö ilön göp rö u gɨmidöp. ²³ Pen hon abe marö anɨbu midöp. Hainö kalɨp böɨ nöp udnig gabin, a göm, God nɨpe Ana u nöd nöp yuö apöm hanɨp anɨ dan midöp u, pen ñin mai rö hanɨp ñi pai nɨpe ke kabö rö yabiɨ waiö udö, hañ romaɨ gɨsön nɨbö halu lun, a gun, midmagö hon anɨ dan marö anɨbu gö nɨjöl gi, mɨnöh naböh adö iɨ i abad midpun.*

²⁴ God nan hainö waiö lɨnab a ga manö u nɨj udno, hanɨp uda. Pen nan nɨhön nɨhön hainö waiö lɨnab u magöɨhalö hadö nɨjɨbnoɨ, mɨñi gasɨ halö midun ñin hain u abad midagaɨbnoɨ. Nan hadö nɨjɨbal u abadagnaböl.

²⁵ Pen, nan hainö waiö lɨnab, a gi gasɨ u nɨjun me, iru gö nɨjöl gi abad midagpun; gasɨ halö abad midpun.

²⁶ Nɨbi bi pidöh midagpun rö, Ana hanɨp gi ñöl gi midöp. Hon God nɨp sabe gun a gɨpun u pen aige gun God nɨp sabe gɨnabun u nɨjagun. Pen Ana hanɨp ab hak löm, God nɨp sabe gɨnig gab. Manö nɨbi bi nɨjeb rö wasö; kadjad manö löm hagnig gab. ²⁷ God pen gasɨ hon magöɨhalö nɨjöh; nɨpe Ana gasɨ nɨpe u abe nɨjöh. Ana nɨpe hon Krai Jisas nɨbi bi nɨpe marö udöm, God nɨp hagö, hagab rö gɨnab. Ana nɨpe God nɨp hagab u, God gɨnam a göm nɨjöh adö u nöp hagab.*

²⁸ Hon nɨjɨbun, God nɨp midmagö lɨbun nɨbi bi gau, God nɨpe hanɨp abad midö nɨjöl gi, nan rɨmnap ke gagnab; mid aij gɨnabun adö u nöp hanɨp gɨnab. God nɨpe hadame gau gasɨ nɨjöm haga rö, hanɨp yɨp aumim a ga.

²⁹ Pen adö anɨbu nöp, God nɨbi bi nöd nɨja gau, “Yad gɨnö, kale Ñi yad

* 8:15-16: 2Di 1:7; Mak 14:36; 2Ko 1:22

* 8:17: Gal 4:5-7; Rep 21:7

* 8:20-21: Jen 3:17-19

* 8:23: 2Ko 5:2-4

* 8:27: Sam 139:1

* 8:28: Ep 1:11

mîdöp rö lôm, nîñ+n nîmam hain nîpe iru yabîl mîdeinaböl,” a ga. * 30 Anîb u, nîbi bî Ñî yad rö mîdeinaböl a ga nîbi bî gau, kalîp yîp aumim a ga. Nîbi bî yîp aumim a ga nîbi bî gau, kalîp nîbi bî asîj mîdagöp a ga. Nîbi bî kalîp asîj mîdagöp a ga gau, Ñî yad mailö aij halö mîdöp rö, kale u rö nöp mîdeinaböl a ga.

Hanîp mîdmagö lôm abad mîd aij göp

31 Pen hanîp anîg göm ud aij göp u, an hanîp gî najj gî nab? Bî ap hanîp gî najj gînim rö lagöp, wasö yabîl! * 32 God nîpe piñîj gagöm, Ñî nîpe ke u hanîp nan a göm yuö apöm uma u nan kub yabîl. Pen God hanîp anîg ga u me, nîpe hanîp ud aij göm, nan aij aij nöp hanîp u rö nöp ñî nab. 33 Pen God nîpe hanîp hag löp rö, an hanîp manö kub hagnab? God nîpe ke gö asîj mîdagöp rö mîdpun u, manö mîdagöp, a ga. * 34 Anîb u, bî an hanîp manö kub hagnab? Bî ap anîg hagnîm rö lagöp. Krais Jisas hanîp nan a göm umöm, uraköm, am God ñîmagö yîjîg kîd nîpe lau adö mîdöm, hanîp a göm, Nap nîp sabe göl gî mîdöp.

35 Krais hanîp mîdmagö yabîl löp u me, an nîp wasö göm hanîp ud asîk ke lî nab? Nan ap ke waiö lôm, hanîp ud asîk ke lînim rö lagöp.

Hanîp marö rîmnab gî nab aka,

uñham mîdeinabun aka,

kîyö kub leinab aka,

wañj mîdageinab aka,

gasî mîlö nîj nabun aka

bî rîmnab hanîp, Krais piğ mîdpal, a göm,

hanîp gî najj gî naböl aka,

al pak lî naböl aka,

nan nîhön gî nab,

Krais aip jîm ñöl nöp mîdeinabun.

36 Manö anîbu rö God Manö kalî kliñ rîköm hagla,

“Nöp piğ mîdpun rö, pör hanîp nîjöm,

kaj sipsip rö al pak lun a göm nîjbal,” a gîla. *

37 Anîb u, umeb rö anîj u mîdpun u pen Krais, bî hanîp mîdmagö lôm uma u aip mîdun, aij gö nîjöl gî nöp mîdun, nan anîb gau piñîj gagnabun. 38 Adö anîbu yad nîjbin, umnabun aka mîdeinabun, God hanîp mîdmagö lî nöp mîdeinab nîjöm nan ap hanîp ud asîk ke lînim rö lagöp. God ejol nîpe gau, nan piðöj halö kumi kabö adö laj mîdöp gau, nan kal najj gau, nan mîñî mîdöp gau, nan hainö mîdeinab gau, 39 nan adö galîk mîdöp gau, nan mo gayîk mîdöp gau, nan nîhön nîhön mîdöp gau magöñhalö, nan ap hanîp ud asîk ke lînim rö lagöp. Bî Kub hon Krais Jisas mîdöp rö, God hanîp mîdmagö lî nöp mîdeinab.

9

God gasî nîpe ke nîjöm Isrel kai kalîp udnîg ga

1 Manö hagabin anîbi, yad Krais bî nîpe mîdpin rö, piral hagagabin. Ana Uñ u gasî magö yad hagab, manö hagabön anîbu manö nîjög hagabön, a gab. 2-3 Pen añî mam bî. Isrel nîbi bî rîmnab Krais nîp udagpal gau hainö manö kub nîjöm, ilön kub udnaböl u, yîp mög yabîl göp. Anîb u, yad gasî iru yabîl nîjbin. Mîdmagö yad pör ilön kub göp. Yad nîjög nöp hagabin,

* 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6

* 8:31: Sam 118:6

* 8:33: Ais 50:8-9

* 8:36: Sam 44:22

adan midböp, yad añi mam yad gau kalip nan a gem ilön udnö, kale pen kam+i arblap. *

⁴ Pen ni+hön: God Isrel kai nöp kale ñi pai yad mideilan a göm, mailö aij nipe kalip nöp yamöm, yad kalöp unbö ginabin a göm manö kto ni+jo kalip nöp hag ñöm, lo manö nipe u kalip nöp hag ñöm, kale aigöl göm God sabe gep ram u kabö rö sabe göl manö u kalip nöp hag ñöm, yad aigöl gem n+bi bi kalip ud aij ginam manö aij u kalip nöp hag ña. * ⁵ Isrel ni+bi bi ni+hi ilan kale Ebrahim, Aisak, Jekop bi gau me. Ebrahim, Aisak, Jekop ni+ pai riklö, rik dam dapil gi damöm, Isrel ni+bi bi kalip rik daula. Kigin añi u nöp rik dam dapil gi damöm, Kraiss nip bi yab+i rik daula. Kraiss nipe ke God midöm, ni+bi bi magörhalö abadab. Kale magörhalö hib nipe u pör haglö adö aran.

⁶ God Manö haga u, haga rö nöp ga. Isrel ni+ pai riklö, rik dam dapil gi damöm, rik daula gau r+mnap Isrel ni+bi bi kabö rö midagpal. ⁷ Ebrahim ni+ pai riklö, rik dam dapil gi damöm rik daula gau r+mnap Ebrahim ni+ pai nipe kabö rö midagpal. God Ebrahim nip haga, “Aisak ni+ pai riknab gau nöp ni+ pai adö nape rö mideinaböl,” a ga. * ⁸ An+bu u, Ebrahim ni+ pai riklö, rik dam dapil gi damöm, rik daula gau r+mnap God ni+ pai nipe midagpal. God manö kto ni+jo hagö, Ebrahim ni+ pai yag daunaböl ni+ pai gau nöp, kale God ni+ pai nipe midnaböl. * ⁹ God Ebrahim nip manö kto ni+jo an+bu hagöm haga, “Ni+n yad hag linö ni+n u nöp yad ado gi aunö, nabin ne Sera ni+ ap yag daunab,” a ga. *

¹⁰ Pen apis hon Rebeka ni+ nipe mihau bi añi nöp rika. Bi an+bu bac hon u Aisak. ¹¹⁻¹² Pen God gasi nipe ke ni+jo rö ginab. Ni+bi bi an hag linabin a gin+g gab u, hag linab. Kale nan aij r+mnap ginaböl u ni+jöm hag lagnab. God gasi nipe ke ni+jo rö ginab. An+bu unbö rö nöp me, apis bac hon Aisak Rebeka ber mihau ni+ ramö rikaglö magö u, God nipe Rebeka nip haga, “Ni+ ne na+i riknabön u, bi kub rö midageinab; nipe ni+ ne hain u nip wög gi ni+nab,” a ga. Ni+ mudun an gau nöp midailö ni+me yag dauaga adö u nöp, nan aij nan naij ap gilö ni+jöm wasö, God gasi nipe ke ni+jöm an+g haga. * ¹³ God Manö ad+i ap kal+ klin rika u, God manö hagöm haga, “Yad Jekop nip midmagö l+bin pen Iso nip midmagö lagpin,” a ga. *

God nipe gab u, kabö rö nöp gab

¹⁴ An+bu u, God kabö rö gagab, a gun? Wasö! Nipe kabö rö nöp gab. ¹⁵ God nipe Mosis nip haga,

“Ni+bi bi mög ni+jnabin gau kalip mög ni+jnabin.

Ni+bi bi midmagö lem ud aij ginabin gau

kalip midmagö lem ud aij ginabin,” a ga. *

¹⁶ An+bu u ni+jbun, hane ke kto gun gi+pun u ni+jöm han+i udagnab; hane ke kto gun gasi halö midpun u ni+jöm han+i udagnab. Nipe ke mög ni+jnab ni+bi bi gau nöp udnab. *

¹⁷ God Manö ad+i ap kal+ klin rika u, God manö hagöm Pero nip haga, “Yad gasi ni+jnö, ni+bi bi ram m+nöj gau gau midpal gau magörhalö ni+jnaböl, ne kin Ijip ni+bö u bi kub bi kto yab+i pen yad God ginö ne bi yi+har+i rö midnabön. An+g ginab, kale ni+jöm, manö an+bu hag am+i ap+i göm hib yad u haglö ram m+nöj gau gau magörhalö arnab. Adö an+bu nöp

* 9:2-3: Eks 32:32 * 9:4: Eks 9:4 * 9:7: Jen 21:12 * 9:8: Gal 4:23 * 9:9: Jen 18:14

* 9:11-12: Jen 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:15: Eks 33:19 * 9:16: Ep 2:8

yad ke gainö, ne Ijip kinj m+ɔpan,” a ga. * 18 An+bu u ni+ɔbun, God gasi n+pe ke ni+ɔb rö, ni+bi b+ r+mnap mög ni+ɔnab pen ni+bi b+ r+mnap kal+ɔ ni+ɔbir gö, gasi najj kale ni+ɔbal u ki+d+ɩ arnab.

19 Kale r+mnap God göp an+bu rö ni+ɔmim hagnabim, “God n+pe nöp gö, gasi kale u ki+d+ɩ aröp u, ni+hön gi+n+g pen, m+ɔ aij gagpim, a göm, han+ɔ manö kub hagnab? God n+pe ke, ‘Nan an+ɔ gau gi+nab,’ a gi+nab u, b+ an n+pe pe, ‘Nan gau gagnab,’ a gi+nab?” ö gi+nabim. 20 An+g hagnabim u pen kale b+ kub an rö m+ɔmim, manö n+pe u nabö+ɔ udnabim?

Adö an+bu rö, God Manö u b+ ne Aisaia kal+ɩ ki+n+ɩ r+iköm haga, “B+ ap m+nö+ɔ udöm, rin cög ap gö, ‘Y+ɔ ni+hön gi+n+g an+g göl gi+pan,’ a göm pen ado göm hagnab. Wasö yabi+!” a ga. * 21 B+ rin cög gi+n+g gab b+ u, n+pe gasi n+pe ke ni+ɔb rö gi+nab. M+nö+ɔ bad a+n+ɩ ap ud gi+ dö gi+ dapöm, rin aij aij n+n a+n+ɩ a+n+ɩ lauep ap löm, rin yi+har+ɩ pör pör lauep ap löm, gi+nab. U manö m+ɔdagöp; gasi n+pe. * 22-23 An+ɔ unbö rö me, God göp. N+pe ni+bi b+ gi+ najj gi+ m+ɔpal gau ni+ɔ, iru yabi+ gö, kal+ɩ al pak li+n+m rö löp u pen, n+pe mulu halö m+ɔdöp u ni+ɔm klö n+pe m+ɔdöp u ni+ɔlan, a göm, kal+ɩ y+ɩ+d an+g gagöp. God hadame dagol gau gasi n+pe ke ni+ɔm haga, ni+bi b+ mög ni+ɔnem ud aij gi+nabin ni+bi b+ gau mailö aij yad u ni+ɔl, a ga. An+ɔ u, ni+bi b+ an+ɔ gau mailö aij yad u ni+ɔl a göm, n+pe ni+bi b+ gi+ najj gi+ m+ɔpal gau gö, gasi hibur najj kale u ki+d+ɩ aröp. 24 Ni+bi b+ mög ni+ɔnem ud aij gi+nabin a ga u, han+ɔ Juda ni+bi b+ abe, Juda ni+bi b+ wasö gau abe, haga. 25 Manö adö an+bu rö, God manö haga r+mnap b+ ne Hosea God Manö ad+ɩ ap kal+ɩ ki+n+ɩ r+iköm haga,

“Ni+bi b+ yad m+ɔdagm+ɔdal gau,

kal+ɩ ni+bi b+ yad’ a gi+nabin.

Pen ni+bi b+ m+ɔdmagö lagm+ɔdin gau,

kal+ɩ ni+bi b+ m+ɔdmagö yad’ a gi+nabin.

Pen Hosea God Manö ad+ɩ ap halö kal+ɩ ki+n+ɩ r+iköm haga, *

26 Nöd ‘Ni+bi b+ yad m+ɔdagpim,’ a gi+nö u,
ram m+nö+ɔ a+n+ɩ an+bu nöp kal+ɩ,

‘God pör kam+ɩ m+ɔdöp n+ɩ pai n+pe,’ a gi+nabin,” a ga. *

27 Pen God Manö ad+ɩ ap, b+ God manö hagep Aisaia manö b+ɩtö göm hagab,

“Isrel kai kabö kuɩup n+g goɩ gau m+ɔdöp rö

iru nöp m+ɔdeinaböl u pen

B+ Kub n+pe yöp pro bad ap nöp

ud kam+ɩ yunab. *

28 Ni+hön gi+n+g: B+ Kub n+pe dip nöp
ni+bi b+ m+nö+ɔ nabö+ɩ i+ i m+ɔpal gau

magö+ɩhalö manö kub hagöm

bö+ɩ nöp pen n+ɩnab,” a ga.

29 Gi+nab an+bu, Aisaia n+pe nöd God Manö ad+ɩ ap kal+ɩ ki+n+ɩ r+iköm haga,

“B+ Kub ke p+ɩdö+ɩ halö m+ɔdöp u,

han+ɩ n+ɩ pai yöp bad ap nöp arö gagböp,

Sodom Gomora ni+bi b+ kal+ɩ ga rö u,

han+ɩ gi+böp,” a ga. *

* 9:17: Eks 9:16 * 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6 * 9:25: Hos 2:23 * 9:26: Hos

1:10 * 9:27: Ais 10:22-23 * 9:29: Ais 1:9

Isrel kai abe Jisas manö aij u n+ñ udlan

³⁰ An+bu u, n+ñim! Juda n+bi b+ wasö gau, nöd, mid aij gun God aip j+im ñöl midaiun a göm gas+ u n+ñagla u, pen m+ñi Jisas manö aij u n+ñ udlö, God kal+p as+ñ midagöp a gö, n+pe aip j+im ñöl midpal. ³¹ Pen Isrel n+bi b+ nöd God lo manö u udöm, hagöp hagöp rö gun a g+la u pen m+ñi n+pe aip j+im ñöl midagpal. ³² Pen n+ñön, God n+ñ n+ñ udöm wasö, hon ke adö r+mnnap gun, n+pe aip j+im ñöl m+deinabun, a göm, God n+pe kabö aij la adö u arun a gilö n+ñöl g+, ma kale u li yuö ap lug pakpal. * ³³ Manö an+bu rö, Aisaia n+pe God manö haga rö kal+ kliñ r+köm haga, "N+ñim! Yad daun kub Saion kabö ap linö, n+bi b+ ma adö an+bu li yuö ap lug paknaböl; pen n+bi b+ n+ñ n+ñ udnaböl gau, God n+ñ n+ñöm ana udagnaböl," a ga. *

10

God n+pe ke gö, kale n+bi b+ n+pe as+ñ midagöp rö m+deinaböl u, Isrel n+bi b+ kale n+ñagal

¹ M+deimam yad gau. Gas+ klö y+ip auöp u, God n+bi b+ yad Isrel kai kal+p ud kam+ñ yun+im, a gem, n+ñ pör nöp sabe göl g+ midpin. ² Yad kale g+pal rö n+ñem hagabin, hon God n+bi b+ n+pe m+daun, a göm, klö yab+ñ g+pal u pen gas+ n+ñ aij göm gagpal. ³ "Krais uma rö, God han+ñ, 'N+bi b+ as+ñ midagöp yad,' a g+ nab," a göm gas+ u n+ñblap u pen adö an+bu n+ñ aij gagöm, gas+ kale ke adö u nöp n+ñöm hagla, "Lo adö u g+no areinab u, n+bi b+ aij n+pe m+deinabun," a g+la. An+bu u, lo manö adö an+bu hain gun a göm g+ damöm, hainö ap lug pakla. ⁴ Krais ga an+bu, uri lo u p+is göp. An+bu u me, n+bi b+ an an Jisas manö aij u n+ñ udnaböl gau, God kal+p magöñhalö n+bi b+ as+ñ midagöp yad a g+ nab.

N+bi b+ ram m+ñöñ gau gau magöñhalö kam+ñ aröl rö löp

⁵ God Manö u, Mos+is manö r+mnnap kal+ kliñ r+köm, lo manö udöm as+ñ midagöp rö m+deinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kal+p haga, "Lo manö u udmim, hagöp rö nöp g+mim me, kam+ñ arnabim," a ga. * ⁶ God Manö u, Mos+is manö r+mnnap kal+ kliñ r+köm, Krais n+ñ n+ñ udöm as+ñ midagöp rö m+deinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kal+p haga, "Kale, 'B+ an adö lan arnab?' ö gagmim," a ga. (Manö haga u it u me, kale am kumi kabö adö lan au n+bö Krais n+ñ ut g+ dauagnaböl.) * ⁷ An+bu unbö rö nöp, "Kale, 'B+ an wip ana ram m+ñöp mo gay+k arnab?' ö gagmim," a ga. (Manö haga u it u me, kale am wip ana ram m+ñöp mo gay+k n+bö Krais n+ñ ut g+ dauagnaböl.) ⁸ Pen God Manö ad+ñ an+bu, Mos+is manö adö r+mnnap n+ñön n+ñön kal+ kliñ r+köm Isrel kai kal+p haga. N+pe haga, "Manö magö an+bu m+lö gau m+dagöp. Manö magö an+bu m+dmagö an kale dan m+ñöp pör hagpim adö u nöp," a ga. Mos+is n+pe Jisas manö aij, manö n+ñ udep an+bu nöp haga. Manö aij n+ñ udep an+bu nöp hon pör nöp hag ñabun u me.

⁹ An+bu u, God gö Jisas uraköp a g+mim, gas+ u n+ñ m+dmim, "Jisas n+pe B+ kub yad," waiö hagnabim u, God kalöp n+bi b+ as+ñ midagöp yad a göm, kalöp ud kam+ñ yunab. ¹⁰ Pen n+ñön, kale gas+ m+dmagö an kale dan manö n+pe n+ñ udnabim u, God kalöp n+bi b+ as+ñ midagöp yad a g+ nab. Meg

migan kale manö hagemim, nibi bi gau waiö hag ñinabim u, God kalöp ud kamih yunab. ¹¹ Adö anibu rö, Aisaia nipe God Manö adih ap kal+ klin riköm haga, “Nibi bi nip nih udnaböl gau, God nip nihöm ana udagnaböl,” a ga. ^{*} ¹² Juda nibi bi gau, Juda nibi bi wasö gau, ke ke midagpal. Bi Kub nipe nibi bi gau nübö gau nübö magöghalö Bi Kub aih nöp midöp. Nibi bi gau nübö gau nübö an an nip sabe ginaböl gau, kalip ud aij yabih ginab. ^{*} ¹³ Adö anibu nöp, bi ne Joel, God Manö adih ap kal+ klin riköm haga, “Nibi bi an an Bi Kub nip, yip ud kamih yu, a göm hag nihlö, kalip ud kamih yunab,” a ga. ^{*} ¹⁴ Pen kale Jisas manö aij u apdi nihagnaböl u, kale aigöl göm sabe ginaböl? Pen kale Jisas manö aij u apdi nihagnaböl u, kale aigöl göm manö aij anibu nih udnaböl? Pen nibi bi rimnap apöm Jisas manö aij adö u hag ñagnaböl u, kale aigöl göm manö anibu apdi nihagnaböl? ¹⁵ Pen nibi bi Krais Jisas nih udpal gau kalip hag yuagnaböl u, kale aigöl göm arnaböl? Adö anibu nöp, Aisaia nipe God Manö adih ap kal+ klin riköm haga, “Nibi bi manö aij daunaböl gau, gi aij yabih ginaböl,” a ga. ^{*}

¹⁶ Pen Isrel nibi bi Krais Jisas manö aij u nihla gau rimnap nih udagla. Manö adö anibu nöp, Aisaia nipe God Manö adih ap kal+ klin riköm haga, “Yad manö aij ne u hagnö ji bi an nih udöp?” ö ga. ^{*} ¹⁷ Anib u, nibi bi rimnap God manö hag ñilö, nibi bi nihöm manö anibu nih udnaböl. Pen God manö hag ñilö, nih udnaböl u, Krais manö aij u me. ¹⁸ Pen Isrel kai manö anibu nihagla aka nihön? Wasö yabih! Nihla. Kale nöd nihla u me, Depid nipe God Manö adih ap kal+ klin riköm haga, “Kale ram minöh gau gau magöghalö amöm, manö anibu hag ñibal; kale manö hag ñilö,

minöh nahöh gau rigoj rigoj magöghalö yabih aröp,” a ga. ^{*}

¹⁹ Pen yad hag nihab ap halö midöp: Isrel kai manö anibu nihöm ih u nihagla aka nihön? Wasö yabih! Ih u nihla. Mosi nipe God manö haga u udöm, God Manö adih ap kal+ klin riköm haga, “Yad nibi bi hau halö migan rimnap kalip udem, ud aij ginö, kale Isrel nibi bi kalip mulu kal nihmim, God hanip rö anig gagöp, a gimim nihabim,” a ga. ^{*}

²⁰ Aisaia nipe God manö haga u udöm God Manö adih ap kal+ klin riköm waiö yabih hagöm haga, “Nibi bi yip nihun a göm ulhai nihagal gau yip ulhai nihbal; kale yip nihun a göm hag nihagal

pen yad ke kalip waiö lajin yip nihbal,” a ga. ^{*}

²¹ Pen Isrel gipal rö, Aisaia nipe God manö haga u udöm, God Manö adih ap kal+ klin riköm haga, “Yad pör bi nihab kale rö midem, ‘Yad auim!’ a gipin pen yip auagal.

Kale aieb aieb nöm, gasi kale ke nihbal rö nöp gipal,” a ga. ^{*}

^{*} **10:11:** Ais 28:16 ^{*} **10:12:** Ap 15:9 ^{*} **10:13:** Joe 2:32 ^{*} **10:15:** Ais 52:7 ^{*} **10:16:** Ais 53:1 ^{*} **10:18:** Sam 19:4 ^{*} **10:19:** Dud 32:21 ^{*} **10:20:** Ais 65:1 ^{*} **10:21:** Ais 65:2

11

God Isrel kalip böñ nöp arö gagöp

¹ Anib u, yad hag niñeb ap midöp: God Isrel nibi bi gau kalip böñ nöp arö göp aka? Wasö yabih! Kalip böñ nöp arö gagöp. Yad Pol u rö nöp Isrel nibö bi. Ebrahim rikö, rik damöm, Benjamin nip riklö; Benjamin pen rik dam dapil ga it u, yad midpin. *

² Pen God nibi bi hadame nöp niñöm, nibi bi yad midaiöl, a gi gasi niña gau kalip arö gagöp. Kale bi Ilaija nip aiud udöm God Manö kalik kliñ rikla u hadö niñbim. Ilaija God nip sabe göm haga, ³ “Isrel nibi bi gau magöñhalö nöp arö göm, bi manö ne hagep gau kalip al pak löm, kabö kinañ göm nan pak nöp sabe gep kabö gau, pa jö ma jö gi yubal. Yad añt nöp midpin u pen yip u rö nöp, al pak lun, a göm, ridik gi ud ajaböl,” a ga. * ⁴ Hagö, God nip pen haga, “Bi yad iru yabih nöp sepen dausan rö (7,000) midpal gau, Bal god piral u nip, ‘Bi kub hon,’ a göm, nip sabe gagpal,” a ga. *

⁵ Anib u rö, God nibi bi mög yabih göp u me, nipe hanip nibi bi Isrel yöp bad ap mög niñöm hag lö midpun. ⁶ Hanip mög niñöm udöp anibu, lo adö u gaino aka nan rimnap ke gaino niñöm udagöp. Hanip yiharin mög niñöm udöp a gi gasi niñbun u, pen hon nan ap ke gaino hanip udaiböp, hon anig gasi niñagbnop. * ⁷ Nibi bi Isrel klö yabih göm, uñhai niñ damöm, udagla. Nibi bi God udnabin a göm hag la gau nöp udla. God nipe ke gö, nibi bi rimnap manö nipe u niñöm niñagla.

⁸ Adö anibu nöp, Mosi God Manö adin ap kalik kliñ riköm haga, “God nipe gö, kale hon hanöm, amgö ju ju gi mideila; nipe gö, kalip amgö we gö, amgö niñageila; nipe gö, kalip hauñ alö, manö apdi niñageila; anibu nöp mid damöm, uri unbö rö nöp midpal,” a ga. *

⁹ Pen Depid God Manö adin ap kalik kliñ riköm haga, “Kale pör nan kub niñbal u, kalip wanañ hel rö ud sisi linim. Arun a gi gasi niñnaböl adan anibu pih ginab.

Anib u, kale gi najj gipal u, kale pen udnaböl. *

¹⁰ Amgö kale we gö amgö niñagöl.

Miñör kub auö pör uñham wabi gi ud ajaiöl,” a ga.

God Juda nibi bi wasö gau udab

¹¹ Pen Isrel kai ap lug pakpal u, böñ nöp ap lug pakagpal. Kale nan si nan najj gila rö, God kalip arö göm, Juda nibi bi wasö gau kalip udöp. Udöp anibu, “Isrel kai, ‘Hanip rö anig göm udagöp,’ a göm niñlan,” a göm göp. *

¹² Pen Isrel kai nan si nan najj geila rö, nibi bi ram minöñ gau gau nan aij yabih udpal. God Isrel kai arö ga rö, Juda nibi bi wasö gau nan aij yabih udpal. Anib u, God nibi bi Isrel ud kamñ yunab niñ u, nibi bi nipe gau magöñhalö nan aij aij yabih udnaböl.

* 11:1: 1Sa 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 * 11:3: 2Ki 19:10,14 * 11:4: 1Ki 19:18 * 11:6: Gal 3:18 * 11:8: Dud 29:4; Ais 29:10 * 11:9: Sam 69:22-23 * 11:11: Ap 13:46

13 Yad uri kalöp Juda n̄ibi b̄i wasö gau hagabin. Krais Jisas ȳip, “Juda n̄ibi b̄i wasö gau kalöp manö aij yad hag n̄i+mön,” a ga u me, kalöp Juda n̄ibi b̄i wasö gau Jisas manö aij u hag n̄i+midnō ȳip aij göp. 14 Pen yad kalöp Jisas manö aij u hag n̄inō n̄i+jbe, n̄ibi b̄i yad ke Isrel r̄imnap n̄i+jöm, “God kalöp udöp rö han̄ip udagöp,” a göm n̄ip auaiöl u, ȳip aij yab̄i+ḡinab. 15 God Isrel kai kalöp arö ga rö, Juda n̄ibi b̄i wasö gau kalöp, n̄ibi b̄i yad, a göm udöp. An̄ib u, hainö Isrel kai kalöp udö, wip umöm kauyan̄ uraknaböl u rö ḡinab.

16 Kale bred ad̄i+j ap God n̄ip sabe ḡi n̄inaböl u, bred magö magöjhalö God nan n̄ipe. Kale hagnaböl, “Mab olip i+j u God mab i+j n̄ipe,” a ḡinaböl u, ramö löm lö pa gau gau arnab u abe God nan n̄ipe.

17 Pen God n̄ipe mab olip lö k̄id nöd n̄ibö gau hak yuöm, kalöp olip lö be gau n̄ibö rö dapöm d̄im n̄ö, d̄im n̄öl m̄idpim. An̄ib u me, mab olip nöd n̄ibö u kam̄i+j m̄idöm m̄inö+j yan̄ n̄ibö n̄i+g u udö, lö hain n̄ibö u m̄id aij göp.

* 18 Kale mab lö nöd n̄ibö u, lö ȳi+har̄i+j, a ḡimim gas̄i u n̄i+jagmim. Kale n̄i+jmim, kale mab lö hain n̄ibö u n̄i+g udmim mab i+j u n̄i+jpim; mab i+j yan̄ n̄i+g udöm kalöp mab lö an̄a n̄öb. 19 Kale hagnabim, “God n̄ipe, ‘Olip lö be gau n̄ibö dapem ud d̄im n̄i+nam,’ a göm, olip lö nöd n̄ibö gau hak yuö, ka an̄ibu udun m̄idpun,” a ḡinabim. 20 Manö an̄ibu n̄i+jö hagnabim u pen n̄i+j aij ḡimim. Isrel kai Krais n̄ip n̄i+j udaglö, kalöp arö ga; kale pen Krais n̄ip n̄i+j udpe, kalöp uda. Pen kale ana udmim, hib kale ke hagpe adö aragn̄im. 21 N̄ihön ḡi+n̄i+g: God mab olip lö nöd n̄ibö gau hak yua rö, kale u rö nöp ḡi+n̄im rö löp.

22 God n̄ipe b̄i hain aij yab̄i+ u pen n̄ipe b̄i k̄lö yab̄i+ rö m̄idöp. N̄ibi b̄i n̄ip arö ḡila gau kalöp b̄i k̄lö rö löm arö ga. Pen kalöp agam̄i+j hain r̄iköm, m̄idmagö löm, uda. Kale an̄i+g göl Krais n̄ip n̄i+j udöl ḡi m̄ideinabim u, kalöp agam̄i+j hain r̄iköm, m̄idmagö löl ḡi m̄ideinab. Pen Isrel kai kalöp ga rö, han̄ip u rö nöp ḡi+n̄im rö löp, a ḡimim, n̄i+j aij ḡimim. * 23 Isrel n̄ibi b̄i an̄ib gau hainö Krais n̄ip n̄i+j udnaböl u, God kalöp ud pa d̄im n̄i+nab. God kalöp ud pa d̄im n̄i+n̄im rö löp. 24 Pen n̄ihön, kalöp mab olip lö be gau n̄ibö dapöm, mab olip yab̄i+ pa d̄im n̄ö m̄idpim u, olip lö kabö göl gau kauyan̄ pa d̄im n̄i+n̄i+g, pa d̄im n̄inab.

Hainö Isrel n̄ibi b̄i magöjhalö kalöp udnab

25 Pen añ mam b̄i. Hib kale ke hagpe adö arn̄im rö löp. An̄ib u, manö nöd n̄i+jagm̄idun ap kalöp hagn̄i+g gabin. Isrel n̄ibi b̄i iru nöp m̄i+n̄i amgö we rö m̄idpal u pen pör an̄i+g gagnab. God Juda n̄ibi b̄i wasö gau kalöp udnabin a göm gas̄i n̄i+j gau magöjhalö udnab. 26 N̄ibi b̄i an̄ib gau ud p̄i+s göm, hainö Isrel n̄ibi b̄i kalöp magöjhalö ud kam̄i+j yunab. Manö adö an̄ibu rö, God manö haga u udöm God Manö ad̄i+j ap kal̄i k̄li+n̄i r̄iköm hagla, “God haga,

‘Jekop k̄i+ḡi+n̄i ȳip arö ḡila gau kalöp ud kam̄i+j yunab b̄i u,

daun kub Saion n̄ibö aunab. *

27 Yad kalöp aip manö k̄lö n̄i+jö hagnö rö,

nan si nan naij ḡi+pal gac u i+jk̄ ḡi yunabin,’ a ga,” a ḡila. *

28 Isrel kai Krais n̄i+j udagla rö, kale God kauat mauat n̄ipe m̄idpal. Pen kale Krais n̄i+j udmim, m̄i+n̄i m̄i+n̄i göl ḡi m̄idpim. Pen God hadame nöp Isrel kai n̄i+hi i+j kale Ebrahim Aisak Jekop b̄i gau kalöp manö k̄lö n̄i+jö haga

* 11:17: Ep 2:11-19 * 11:22: Jon 15:2,4 * 11:26: Ais 59:20-21 * 11:27: Jer 31:33-34

u n+ñjöm, God Isrel kai m+dmagö löl g+ nöp m+ädöp. ²⁹ God n+pe nan aij ap ñöm, hainö gas+ hain n+bö n+ñjöm, nan aij an+bu adog udagnab. An+ b unbö rö nöp, God n+pe, g+nabin a göm, manö klö n+ñjö hageinab, hainö gas+ hain n+bö n+ñjöm, ke gagnab. Manö hagnab u arö gagnab. Hagnab rö nöp g+ nab.

³⁰ Kale nöd God manö haga u ud yum+dim pen hainö Isrel n+bi b+ God manö n+pe arö g+lö, kalöp pen mög n+ñjöm ud aij gö, n+pe aip m+ d aij g+pim.

³¹ God kalöp mög n+ñjöm uda u, Isrel n+bi b+ n+ñjöl, mulu lugö, Kraiss manö aij u ud yula, pen hainö God kal+p u rö nöp mög n+ñjöm udnab.

³² An+ b u n+ñbun, Isrel n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, God manö haga u ud yula rö, God kal+p magöñhalö n+ñebir arö gö, kale b+ nag+man rö m+ädöm, nan si nan naj g+ dam dam ud arlö, hainö kal+p mög n+ñjöm udnab.

God hib n+pe pör hagno adö aran

³³ An+ b u, yad n+ñbin, God nan magöñhalö n+ñjöp;
gas+ n+pe gas+ aij yab+.

God n+pe gas+ n+ñ k+id yab+ n+ñ hi+köm,
adö an+bu ke yab+ göp.

God n+pe gas+ n+ñjöm,

nan an+g an+g g+nabin a göm, gas+ aij n+ñjöp rö,
b+ ap gas+ aij unbö rö m+ädagöp.

Hon God gas+ r+im+id n+pe n+ñjun,

n+pe ke göp rö gun a gun, gagnabun! *

³⁴ God Manö u kal+ kl+ñ r+köm hagla,

“N+bi b+ an, B+ Kub gas+ aij n+ñjöp rö u n+ñjöp?

N+bi b+ an, B+ Kub n+p, ‘Ne an+g g+, an+g g+,’ a g+ nab? *

³⁵ Pen n+bi b+ an, nan aij ap God n+p ñö, pen ñ+n+m?

Wasö yab+! N+bi b+ ap n+p an+g göl rö lagöp,” a g+la. *

³⁶ N+ñhön g+n+g: God n+pe nan gau magöñhalö g+ la;

klö n+pe nöp nan an+ b gau magöñhalö m+ädöp;

nan an+ b gau magöñhalö God n+p ñ+n+ löl g+ m+ädöl.

An+ b u, hib n+pe u pör pör nöp hagno adö arn+m!

An+ b unbö rö aij. *

12

God lau adö m+ädpun, a g+mim, n+p aij g+n+m adö u g+pe arn+m

¹ An+ b u, añ mam b+. Kalöp mög n+ñjöm udöp rö, kale pe nan God n+p sabe g+ ñ+bal rö, hañ roman g+ r+im+id kale u, nan kam+ñ halö rö, nan ut rö, God n+p ñ+mim. Nan damöm, God n+p sabe g+ ñ+bal gau, nan naj naj gau ñagpal. Nan aij aij nan ap gagöp gau nöp ñ+lö me, n+pe ñ+n+ löm udöp. An+g unbö rö me, God han+p nan n+p sabe g+ ñ+bal rö udn+m, a g+mim, n+p n+ñ udöl g+ m+dmim, hagöp hagöp rö nöp g+mim. *

² Pen n+bi b+ m+nöñ adö ñ i gas+ n+ñjöm g+p+al nag+ adö u rö gagmim. Pen God n+p hag n+ñbe, n+pe kalöp gas+ aij ñö, gas+ r+im+id m+dmagö kale an+ dañ hain n+bö l+mim, n+bi b+ ke hain n+bö rö l+mim. An+ b u, kale n+ñnabim, hon aigöl g+no, God n+p aij g+n+m. Kale n+ñnabim adan n+ñhön adan aij yab+; kabö göl nöp g+ nab adö u n+ñnabim. Pen kale an+g göl n+ñ aij g+mim, an+g

* **11:33:** Ais 55:8-9 * **11:34:** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35:** Job 41:11 * **11:36:** 1Ko 8:6

* **12:1:** Ro 6:11,13; 1Pi 2:5

unbö rö nöþ gɿnabim. ³ God yɿþ mög nɿŋöm udö, wög nɿpe gɿpin. Anɿb u, kalöp magöŋhalö hagabin, hon nɿbi bɿ kub a gɿ gasɿ nɿŋagmim. God nɿpe nɿŋ udep magö u kalöp ke aɿɿ aɿɿ ñöb. Anɿb u me, kale ana udmim, hon aigale nɿbi bɿ rö mɿdpun a gɿmim nɿŋmim. *

⁴ Hon nɿŋbun, hon magöŋhalö haɿ romanŋ aɿɿ mɿdöp u pen adɿŋ adɿŋ ke ke iru nöþ mɿdöp. Adɿŋ gau wög ke ke mɿdöp; ma u wög nɿpe u ke göp, ñɿmagö u wög nɿpe u ke göp, amgö u wög nɿpe u ke göp. Anɿb u, ɿl ke ke mɿdöp rö, ɿl ke ke nöþ gɿpal. *

⁵ Anɿb u rö, hon Kraiŋ lau adö mɿdpun gau u rö nöþ wög ke ke gɿpun u pen nɿbi bɿ kɿgɿn nɿpe jɿm ñöl aɿɿ u nöþ mɿdpun. ⁶ God hanɿp aɿɿ aɿɿ mög nɿŋöm ud aij göm, nan aij hanɿp ke ke ñöb rö, adö anɿbu nöþ nɿŋun gɿnabun. God nɿbi bɿ rɿmnap nan aij ñöm, manö yad nɿbi bɿ gau hag ñɿmön, a geinab u, nɿpe God nɿŋ udep magö ñöb rö hag ñɿnab. * ⁷ God nɿbi bɿ rɿmnap nan aij ñöm hagnab, nɿbi bɿ gau wög rɿmnap gɿ ñɿnöm a gɿnab u, nɿbi bɿ gau wög rɿmnap gɿ ñɿnɿm. God nɿbi bɿ rɿmnap nan aij ñöm hagnab, nɿbi bɿ ñɿ pai bɿ gau manö aij rɿmnap hag ñɿmön, a gɿnab u, nɿbi bɿ ñɿ pai manö hag ñɿnɿm.

⁸ God nɿbi bɿ rɿmnap nan aij ñöm hagnab, aɿ mam ne ap iru gainɿm u, nɿp manö hag ñɿ aij gɿmön, nɿpe gasɿ aij nɿŋöm ñɿñɿ lɿnɿm, a gɿnab u, nɿpe unbö rö gɿnɿm. God nɿbi bɿ rɿmnap nan aij ñöm hagnab, nɿbi bɿ gau mani nan gau ulep göp u, kalɿp mani nan rɿmnap ñɿmön a gɿnab u, mani nan rɿmnap abönamö ñɿnɿm. Nɿbi bɿ rɿmnap nan aij ñöm hagnab, nɿbi bɿ rɿmnap kalɿp abad mɿdmön a gɿnab u, nɿpe gasɿ nɿŋ aij göm kalɿp abad mɿdnɿm. Nɿbi bɿ rɿmnap nan aij ñöm hagnab, nɿbi bɿ rɿmnap kalɿp mög nɿŋmön ud aij gɿmön a gɿnab u, nɿpe ñɿñɿ löl gɿ mög nɿŋöm ud aij gɿnɿm.

Nɿbi bɿ gau kalɿp mɿdmagö lɿmim

⁹ “Nɿbi bɿ gau kalɿp mɿdmagö labun,” a gɿmim, piral hagagmim; kalɿp mɿdmagö yabɿl lɿmim, ud aij yabɿl gɿmim. Nan si nan naij gep magö u nɿp kolmaɿ kale rö mulu kal nɿŋmim. Pen klö gɿmim nagɿ aij adö u nöþ udmim.

¹⁰ Nɿbi bɿ aɿ mam bɿ pen pen mɿdmagö lɿbal rö, kale Kraiŋ lau adö mɿdpun u rö nöþ aɿ mam bɿ pen pen mɿdmagö lɿmim. Aɿ mam bɿ kale gau hib kale

hagpe adö arnɿm; pen hib kale ke gɿpe adö aragnɿm. * ¹¹ Wög iru maru gagmim; klö gɿmim gɿmim. Bɿ Kub hon u nɿp wög gabun a gɿmim, aij gö nɿŋöl gɿ gɿmim. ¹² Bɿ Kub hanɿp udnab, a gɿmim, aij a gö nɿŋöl gɿ, nɿp abad mɿdaimim. Kalöp marö rɿmnap auainɿm, agamɿj mɿdaimim. God nɿp sabe gep u arö gagmim, pör nöþ sabe göl gɿ mɿdaimim. * ¹³ Nɿbi bɿ God lau adö mɿdöm, mani nan kale ulep göp gau, kalɿp mani nan rɿmnap nɿme lɿ ñɿmim.

Nɿbi bɿ mɿlö gau nɿbö auaiöl, uɿ gɿ dam ram kale ud armim. *

¹⁴ Nɿbi bɿ rɿmnap kalöp gɿ naij gaiöl u, pen pe, “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ naij gan,” a gɿmim sabe gagmim; “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ aij gan,” a gɿmim sabe gɿmim. * ¹⁵ Nɿbi bɿ rɿmnap kale ñɿñɿ löl gɿ mɿdaiöl, kale kalɿp aip ñɿñɿ löl gɿ mɿdaimim; pen rɿmnap mög gep rö mɿdaiöl, kale kalɿp aip mög gö nɿŋöl gɿ mɿdaimim. ¹⁶ Nɿbi bɿ hib mɿdöp gau kalɿp ud aij gun, nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau kalɿp ud aij gagan a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Kalɿp magöŋhalö adɿp adɿp rö ud aij gɿmim. Hon nɿbi bɿ hib mɿdöp, a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau aip an hakmim mɿdaimim. Hon nöþ nɿŋ aij gɿpun, a gɿmim gasɿ u nɿŋagmim. *

Nɿbi bɿ mɿlö gau nɿbö auaiöl, uɿ gɿ dam ram kale ud armim. *

¹⁴ Nɿbi bɿ rɿmnap kalöp gɿ naij gaiöl u, pen pe, “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ naij gan,” a gɿmim sabe gagmim; “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ aij gan,” a gɿmim sabe gɿmim. * ¹⁵ Nɿbi bɿ rɿmnap kale ñɿñɿ löl gɿ mɿdaiöl, kale kalɿp aip ñɿñɿ löl gɿ mɿdaimim; pen rɿmnap mög gep rö mɿdaiöl, kale kalɿp aip mög gö nɿŋöl gɿ mɿdaimim. ¹⁶ Nɿbi bɿ hib mɿdöp gau kalɿp ud aij gun, nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau kalɿp ud aij gagan a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Kalɿp magöŋhalö adɿp adɿp rö ud aij gɿmim. Hon nɿbi bɿ hib mɿdöp, a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau aip an hakmim mɿdaimim. Hon nöþ nɿŋ aij gɿpun, a gɿmim gasɿ u nɿŋagmim. *

¹⁴ Nɿbi bɿ rɿmnap kalöp gɿ naij gaiöl u, pen pe, “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ naij gan,” a gɿmim sabe gagmim; “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ aij gan,” a gɿmim sabe gɿmim. * ¹⁵ Nɿbi bɿ rɿmnap kale ñɿñɿ löl gɿ mɿdaiöl, kale kalɿp aip ñɿñɿ löl gɿ mɿdaimim; pen rɿmnap mög gep rö mɿdaiöl, kale kalɿp aip mög gö nɿŋöl gɿ mɿdaimim. ¹⁶ Nɿbi bɿ hib mɿdöp gau kalɿp ud aij gun, nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau kalɿp ud aij gagan a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Kalɿp magöŋhalö adɿp adɿp rö ud aij gɿmim. Hon nɿbi bɿ hib mɿdöp, a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau aip an hakmim mɿdaimim. Hon nöþ nɿŋ aij gɿpun, a gɿmim gasɿ u nɿŋagmim. *

¹⁴ Nɿbi bɿ rɿmnap kalöp gɿ naij gaiöl u, pen pe, “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ naij gan,” a gɿmim sabe gagmim; “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ aij gan,” a gɿmim sabe gɿmim. * ¹⁵ Nɿbi bɿ rɿmnap kale ñɿñɿ löl gɿ mɿdaiöl, kale kalɿp aip ñɿñɿ löl gɿ mɿdaimim; pen rɿmnap mög gep rö mɿdaiöl, kale kalɿp aip mög gö nɿŋöl gɿ mɿdaimim. ¹⁶ Nɿbi bɿ hib mɿdöp gau kalɿp ud aij gun, nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau kalɿp ud aij gagan a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Kalɿp magöŋhalö adɿp adɿp rö ud aij gɿmim. Hon nɿbi bɿ hib mɿdöp, a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau aip an hakmim mɿdaimim. Hon nöþ nɿŋ aij gɿpun, a gɿmim gasɿ u nɿŋagmim. *

¹⁴ Nɿbi bɿ rɿmnap kalöp gɿ naij gaiöl u, pen pe, “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ naij gan,” a gɿmim sabe gagmim; “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ aij gan,” a gɿmim sabe gɿmim. * ¹⁵ Nɿbi bɿ rɿmnap kale ñɿñɿ löl gɿ mɿdaiöl, kale kalɿp aip ñɿñɿ löl gɿ mɿdaimim; pen rɿmnap mög gep rö mɿdaiöl, kale kalɿp aip mög gö nɿŋöl gɿ mɿdaimim. ¹⁶ Nɿbi bɿ hib mɿdöp gau kalɿp ud aij gun, nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau kalɿp ud aij gagan a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Kalɿp magöŋhalö adɿp adɿp rö ud aij gɿmim. Hon nɿbi bɿ hib mɿdöp, a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau aip an hakmim mɿdaimim. Hon nöþ nɿŋ aij gɿpun, a gɿmim gasɿ u nɿŋagmim. *

¹⁴ Nɿbi bɿ rɿmnap kalöp gɿ naij gaiöl u, pen pe, “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ naij gan,” a gɿmim sabe gagmim; “God nɿp sabe gɿno kalɿp gɿ aij gan,” a gɿmim sabe gɿmim. * ¹⁵ Nɿbi bɿ rɿmnap kale ñɿñɿ löl gɿ mɿdaiöl, kale kalɿp aip ñɿñɿ löl gɿ mɿdaimim; pen rɿmnap mög gep rö mɿdaiöl, kale kalɿp aip mög gö nɿŋöl gɿ mɿdaimim. ¹⁶ Nɿbi bɿ hib mɿdöp gau kalɿp ud aij gun, nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau kalɿp ud aij gagan a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Kalɿp magöŋhalö adɿp adɿp rö ud aij gɿmim. Hon nɿbi bɿ hib mɿdöp, a gɿmim, gasɿ u nɿŋagmim. Nɿbi bɿ hib mɿdagöp gau aip an hakmim mɿdaimim. Hon nöþ nɿŋ aij gɿpun, a gɿmim gasɿ u nɿŋagmim. *

* **12:3:** 1Ko 12:11; Ep 4:7 * **12:4:** 1Ko 12:12,27 * **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:10:** 1Pi 1:22 * **12:12:** 1De 5:16-18 * **12:13:** Hib 13:2 * **12:14:** Mad 5:44; 1Ko 4:12 * **12:16:** Pro 3:7

17 Pen n̄bi b̄ r̄imnap kalöp n̄n̄lō mulu lugö, ḡ naij gaiöl u, kal̄p pen u rö nöp ḡ naij gagmim. N̄bi b̄ gau n̄n̄lō, aij ḡn̄im adö u nöp ḡmim. *

18 N̄bi b̄ r̄imnap aip pen pen gun, a ḡmim gas̄i u n̄n̄agmim. N̄bi b̄ gau magöñhalö agam̄j jim ñl m̄daiun, a ḡmim gas̄i u nöp n̄n̄mim. 19 Pen n̄bi b̄ aij yad gau. N̄bi b̄ r̄imnap kalöp ḡ naij gaiöl u, kal̄p pen ḡ naij gun, a ḡmim, gas̄i u n̄n̄agmim. U God nan n̄pe, a ḡmim n̄n̄mim. Yad kal̄p pen abe ḡ naij ḡn̄, a göm, ke gas̄i n̄n̄öb rö ḡnab. Mos̄is n̄pe God manö haga u udöm, God Manö ad̄n̄ ap kal̄i kl̄iñ r̄iköm haga, “God hagöp, ‘Kalöp ḡ naij gaiöl u, yad kalöp pen abe ḡ naij ḡnabin; u gas̄i yad,’ a göp,” a ga. *

20 An̄b̄ u, b̄ ne Solomon God Manö ad̄n̄ ap kal̄i kl̄iñ r̄iköm haga, “N̄bi b̄ kalöp nöd ḡ naij ḡla gau
kale k̄yö l̄n̄im u, nan magö ñ̄mim;
kale ñ̄g nan ḡn̄im u, ñ̄g ñ̄mim.

An̄g ḡnabim u, b̄ kalöp nöd ḡ naij ḡla gau

nab̄c kale adö lañ mab ineb ineb rö yunabim innab n̄n̄naböl,” a ga. *

21 An̄b̄ u me, kalöp ḡ naij gaiöl, kal̄p pen ḡ naij gagmim; kalöp ḡ aij ḡpe, ke hain gö arn̄m.

13

Gapman kai hagöl rö ḡmim

1 Pen hon magöñhalö gapman hagöl rö n̄n̄un. Ke gas̄i n̄n̄öm, gapman m̄dagöp; God hagö, gapman m̄döp. * 2 An̄b̄ u, n̄bi b̄ an gapman manö r̄ib jueinab, God haga gapman m̄döp manö n̄pe u abe r̄ib junab. B̄ an̄bu God n̄p manö kub hagnab. 3 N̄bi b̄ ḡ aij ḡnaböl gau, b̄ gapman b̄ kub gau an̄n̄n̄ gö p̄ñ̄n̄ ḡnaböl; n̄bi b̄ ḡ naij ḡnaböl gau nöp, b̄ gapman b̄ kub gau an̄n̄n̄ gö p̄ñ̄n̄ ḡnaböl. An̄b̄ u, b̄ gapman b̄ kub gau p̄ñ̄n̄ gagun, a ḡ n̄n̄nabim u, m̄d aij ḡmim n̄n̄öm b̄ gapman gau, “Kale ḡ aij ḡpim,” a ḡnaböl. * 4 Pen n̄hön: God hagö, gapman b̄ gau, wög gep b̄ n̄pe rö m̄döm, kalöp abad m̄dlö me, kale m̄d aij ḡnabim. Pen kale n̄n̄ aij ḡmim, ḡ naij gagmim; gapman b̄ ru m̄lō k̄id ud ajaböl u, ȳhar̄n̄j ud ajagaböl. God hagö, gapman b̄ gau, wög gep b̄ n̄pe rö m̄döm, n̄bi b̄ gau ḡ naij geinaböl u, kal̄p dam manö kub hagöm, pen ilön ñ̄naböl.

5 An̄b̄ u, pen ilön udun rö löp a gun, gapman manö u hain gagun; God gapman n̄n̄ebir hag lö, han̄p abad m̄dpal u me, n̄hön ḡn̄g gapman manö r̄ib juun a gun, manö kale hain gun agam̄j m̄d aij gun.

6 Adö an̄bu nöp me, dak̄s u rö nöp ñ̄un. God gapman b̄ gau kal̄p n̄n̄ebir hagö, gapman wög kale an̄bu göm, pe udpal. * 7 Nan naböñ kale nan n̄hön n̄hön rö m̄dain̄im u, naböñ magöñhalö ral p̄s ḡmim. Gapman dak̄s ñ̄eb u, kal̄p dak̄s ñ̄mim. N̄bi b̄ r̄imnap dak̄s adö ke r̄imnap ñ̄eb u, kal̄p u rö nöp dak̄s ñ̄mim. N̄bi b̄ manö kale n̄n̄j udep gau, manö kale n̄n̄j udmim. N̄bi b̄ hib dap raneb gau, hib kale dap ranmim.

Pen pen m̄dmagö l̄imim

8 Nan naböñ kale r̄imnap m̄dain̄im, böñ nöp naböñ ral p̄s ḡmim. Pen hon nan naböñ añ̄ ap m̄döp hon naböñ ral p̄s ḡpun, a gun hagagnabun; n̄bi b̄ pen pen m̄dmagö lep naböñ an̄bu hagabin. N̄bi b̄ gau kal̄p

* 12:17: 1De 5:15 * 12:19: Dud 32:35; Mad 5:39 * 12:20: Pro 25:21-22; Mad 5:44 * 13:1: Dai 3:1; Pro 8:15 * 13:3: 1Pi 2:13-14 * 13:6: Mad 22:21

mıd magö lınabun u, God lo manö haga haga rö nöp gınabun. * 9 God nıpe ke manö klö haga u, Mosıs nıpe God Manö adın rımnap kalı kılın rıköm haga, “Nıbi si bı si gagmim; wıp al pakagmim; nan si udagmim; nıbi bı rımnap nan kale gau nan yad rö mıdaıböp, a gımim gası u nınagmim,” a ga. God manö klö rımnap halö haga. Pen God manö klö nıhön nıhön haga u manö il añt u nöp mıdöp: “Kale ke mıd magö lıbım rö, nıbi bı gau kalıp u rö nöp mıd magö lımım.” * 10 Kale nıbi bı rımnap mıd magö lınabım u, kalıp gı najı gıgnabım. Adö anıbu nöp, kale nıbi bı mıd magö lınabım u, God lo manö haga haga u magöñhalö hain gınabım. *

11 Nın mıdpun anı nıbi nın ajı gımım. Jısas nıp hadame nöp nın udun, hainö God nıpe nıbi bı yad ke, a göm, hanıp böñ nöp dam ram nıpe adö lan au ud arnab, a gı gası nınmıdun. Pen mı rımnap ap ara, nın anıbu urı söl mıdöp. Anıb u me, nıhön gınıg hon han hauı gı mıdpım? Urakmım, gası nınöl gı mıdaimım. * 12 Rapın sıbön anı mıdpun rö, ram runıg gab. Anıb u me, kale nan nıhön nıhön sıb anı yan rö ajöm gı najı gımdal adö u arö gun, Seden aıp pen pen gep sior klö usajıl bad klö nan mailö halö God nıb gau ud yımun. * 13 Anıb u, hon Jısas mailö ajı nıpe adö u mıdpun, a gun, gı ajı göl gı mıdeınabun. Pen nan iru yabıl nınöm, nıg klö nın hauı löm, nıbi si bı si göm, halöwaıö göm, pen pen göm, nan kale nan yad rö mıdaıböp a göm gıpal gau gıgun. * 14 Pen kale Bı Kub Jısas Krais ud waıı rö yımım, mıd magö prı anı hon danı gası göp adö u aıgöl gun gınabun a gımım gası u nınagmım. *

14

Ası ması gıpal gau kalıp hag gagmım

1 Nıbi bı rımnap Krais Jısas nıp nın uıpal u pen nın ud pıdön gagöm, gası mıhögöl nınbal gau, “Kalıp udun hag amıl apıl gıno, gası nın ajı göl,” a gımım, hag gagmım; kale Jısas Krais nıp nın uıpal u, nıbi bı hon, a gımım, ud ajı gımım. * 2 Hon nınbun, nıbi bı rımnap Krais Jısas nıp nın ud mıdöm, nan gau abönamö nınbal; pen nıbi bı rımnap, Krais Jısas nıp gası adö adö nöp nın udöm, nıp ajı gıgnab, a göm, kaj wal wayön nan gau hıl göm, yıharıñ nan magö haı nöp nınbal. * 3 Pen nıbi bı nan halöwaıö nınbal gau, nıbi bı nan hıl gıpal gau kalıp hag juagöl. Nıbi bı nan hıl gıpal gau, nıbi bı nan abönamö nınbal gau, God nınö nan si nan najı gaböl, a göm, kalıp hag gagöl. Nıhön gınıg: God nıbi bı anıb gau kalıp udö, nıbi bı nıpe mıdpal. * 4 Bı wög gep ap bı kub nıpe nıp wög rımnap geınab, ne nınmön, gı ajı gıpan aka gı ajı gagpan, a gımön hagıgnabön. Bı kub nıpe ke nınöm, gı ajı gıpan aka gı ajı gagpan, a gınab. Pen nıpe gı ajı gınab me; Bı Kub nıpe ke nıp gı nö, nıpe ajı gınım rö löp. *

5 Pen nıbi bı rımnap nınöl, nın ap God nın kub nıpe rö löp, nın ap nın yıharıñ rö löp. Pen nıbi bı rımnap nınöl, nın ap God nın kub nıpe rö lagöp, nın magöñhalö nın ke ke rö mıdagöp. Anıb u, kale ke ke mıdpım rö, gası kale ajı nınbım adö anıbu nınmım gıpe arnım. *

* 13:8: Mad 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Eks 20:13-15,17; Dud 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko 13:4-7

* 13:11: Ep 5:14; 1De 5:6-7 * 13:12: 1Jn 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18 * 13:14: Ep

5:11 * 14:1: Ro 15:7 * 14:2: Jen 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mad 7:1; Jem 4:11-12

* 14:5: Gal 4:10-11

⁶ Ñin ap God ñin kub nipe rö löp, a göm nɨɓal gau, Bɨ Kub nɨp gasɨ nɨɓom me anɨg göl gasɨ nɨɓal. Pen nɨbi bɨ kaj wal wayöŋ nan gau ñɨɓal gau, God nɨp aij a göp a göm ñɨɓal. Nɨbi bɨ asɨ masɨ gɨ aij göm, nan rɨmnap nöp ñɨɓal gau u rö nöp, God nɨp aij a göp a göm ñɨɓal.

⁷ Hon kamɨɓ mɨɗun, hon ke halö mɨɗpun, a gun gasɨ u nɨɓagun. Umɨɓ gɨnabun u, hon ke halö mudun umnabun, a gun gasɨ u nɨɓagun. ⁸ Nɨhön gɨnɨg: hon kamɨɓ mɨɗun, nɨbi bɨ Bɨ Kub hib haglö adö araɓ a gun, gasɨ u nöp nɨɓun mɨɗnabun. Umɨɓ gɨnabun u, nɨbi bɨ Bɨ Kub hib haglö adö araɓ a gun, gasɨ u nöp nɨɓun umnabun. Anɨb u, mɨɗeinabun aka umnabun, hon Bɨ Kub nɨbi bɨ wög gep nɨpe mɨɗpun. ^{*} ⁹ Adö anɨbu nöp, Krai nɨpe umöm uraka. Anɨb u me, hon kamɨɓ mɨɗpun gau abe, hadö umla gau abe, hon magöŋhalö Bɨ Kub nɨbi bɨ nɨpe mɨɗpun.

¹⁰ Anɨb u, kale nɨhön gɨnɨg aɓ mam Krai lau adö mɨɗpal rɨmnap kalɨp, anɨg gɨpim, anɨg gɨpim, a gɨmim manö hag gabim? Pen kale nɨhön gɨnɨg aɓ mam Krai lau adö mɨɗpal rɨmnap kalɨp nɨɓe, kale nɨbi bɨ yɨharɨɓ rö löp. Nɨɓ aij gɨmim: hon magöŋhalö God amgö ilö adö nɨpe u mɨɗno, hanɨp manö kub hagnab. ^{*} ¹¹ Aisaia God Manö adɨɓ ap kalɨ klɨɓ rɨköm haga, “Bɨ Kub hagöp, ‘Yad nɨɓö yabɨ hagabin,

hainö nɨbi bɨ gau magöŋhalö yɨp nɨɓom,
nable udöm, kugom yɨmöm,

“God nɨpe aɨɨ Bɨ Kub mɨɗöp,” a gɨnaböl, ‘a göp,” a ga. ^{*}

¹² Anɨb u, nɨɓim. Hon aɨɨ aɨɨ mɨɗpun rö, God hon magöŋhalö hag nɨɓö, hon kamɨɓ mɨɗun nan nɨhön nɨhön gɨpun gau hag ñun, al gɨnɨg anɨg gɨpun a gun hagnabun.

Aɓ mam Krai lau adö mɨɗpal rɨmnap kalɨp gasɨ nɨɓim

¹³ Anɨb u, aɓ mam Krai lau adö mɨɗpal rɨmnap kalɨp, anɨg gɨpim, anɨg gɨpim, a gɨmim manö hag gabim u arö gɨmim. Kale gasɨ nɨɓim, yad gɨnö aɓ mam Krai lau adö mɨɗöp ap dui göm, adan uɨham ajep rö u aramöm, lug paköm gɨ naj gɨnab, a gɨmim, agamɨɓ mɨɗmim, adö anɨbu nöp gɨpe arɨm. ¹⁴ Bɨ Kub Jisas bɨ nɨpe mɨɗpin rö, gasɨ yad u nɨɓ aij gɨpin, nan hil gep rɨmnap mɨɗagöp. Nɨbi bɨ rɨmnap gasɨ kale ke nɨɓom, nan hil gɨpal. Pen nan anɨbu ñɨɓno, God nɨɓö aij gagnab a göm hil gɨnaböl u, nan anɨbu ñɨɓagöl. ^{*} ¹⁵ Pen kale, aɓ mam Jisas kalɨp a göm uma anɨb gau kalɨp mɨɗmagö lagmim, nan kale asɨ masɨ gɨpal gau halöwatö ñɨɓe, kale gasɨ iru nɨɓom ap lug paköl rö löp. Adö anɨbu gɨ naj gɨnabim. ^{*} ¹⁶ Kale ke nɨɓim, adö rɨmnap gɨmim rö linab u pen nɨbi bɨ rɨmnap anɨg gɨnabim u nɨɓom hagnaböl, “Krai lau adö mɨɗpun a gɨpal u pen kale nɨɓeɨ nan si nan naj gaböl u me, hon nɨɓun, Jisas manö aij nɨpe manö nɨɓ udep a gɨpal u piral hagpal,” a gɨnaböl. ¹⁷ Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe kɨɓ hon mɨɗöp manö adö anɨbu hageinabun u, nan ñɨɓe ñɨg nɨɓe manö anɨbu hagnabun; gɨ aij gep manö adö u nöp hagnabun; agamɨɓ hain rɨk mɨɗep manö adö u nöp hagnabun; mɨɓ mɨɓ göl gɨ mɨɗep manö adö u nöp hagnabun. Nan aij anɨb gau Ana Uɨ nɨpe ñö udnabun me. ¹⁸ Hon Krai nɨp nɨɓ udun anɨg göl geinabun u, God nɨɓö aij gɨnab; nɨbi bɨ gau nɨɓom, gɨ aij gɨpal, a gɨnaböl.

¹⁹ Hon aigöl gun aɓ mam aɨp agamɨɓ jɨm ñöl mɨɗun, hon magöŋhalö Krai manö aij nɨpe u nɨɓ ud pɨdöŋ gun, a gɨmim, adan anɨbu nöp klö gɨmim

^{*} **14:8:** Gal 2:20 ^{*} **14:10:** 2Ko 5:10 ^{*} **14:11:** Ais 45:23; Plp 2:10-11 ^{*} **14:14:** Ap 10:15; Dai 1:15 ^{*} **14:15:** 1Ko 8:11-13

hain g̃mim. * 20 Nan magö r̃mnap hil gagep. Pen b̃i ap gas̃i gas̃i löm, nan gau hałöwałö ñ̃iñajö, Krais ñip ñiñ udöp ñibi b̃i ap ñiñöm, dui göm, Krais ñiñ udöp u arö göm ap lug paknab u, b̃i hałöwałö ñ̃iñnab b̃i añibu ñipe g̃i naj g̃inab. Nan magö ñ̃iñöm, God wög ñipe g̃i naj g̃inab. Kale añig unbö rö gagmim. * 21 Añib u, hon ñ̃iñno añ mam ap lug pakñim rö löp, a g̃i ñiñnabim u, kaj yuö gau arö g̃mim, ñ̃ig wain gau arö g̃mim, nan gau arö g̃mim g̃inabim u aij. Ñihön g̃ino añ mam ap lug pakñim rö löp, a g̃i ñiñnabim u, añ mam a g̃mim, añig gagmim.

22 Yad nan ñ̃iñeb ñ̃iñagep manö hagin u, kale ñihön gas̃i ñiñbim u, kale ke God aip. God hañip gas̃i aij ñ̃öb rö ñiñun gun, añ mam r̃mnap rau ñ̃agnabun u, ñ̃iñi löl g̃i m̃ideinabun. 23 Pen nan r̃mnap gas̃i m̃ilö lun ñ̃iñnabun u, manö m̃ideinabun. Ñihön g̃iñig: añig geinabun, God ñip aij g̃iñim a g̃i gas̃i u ñiñun ñ̃iñagnabun; ñip aij g̃iñim aka aij g̃agñim a g̃i gas̃i u ñiñun ñ̃iñnabun. Hon añig göl rö hałöwałö geinabun u, nan si nan naj g̃inabun.

15

Ñibi b̃i r̃mnap m̃id aij göl rö adö u nöp ñiñun a g̃mim

1 Hon ñibi b̃i Krais ñip ñiñ ud p̃idöñ g̃i m̃idpun gau, hañip ke aij g̃inab adö u ñiñun gagan. 2 Ñibi b̃i ñip ñiñ ud p̃idöñ gagan gau, ñip ñiñ ud p̃idöñ göl a gun, gas̃i u ñiñun gun. Hon ke aij g̃inab u nan kub wasö; pen ñibi b̃i r̃mnap, Krais ñip ñiñ ud p̃idöñ g̃inaböl aka ñip ñiñ ud p̃idöñ gaganböl u nan kub. * 3 Krais u rö nöp, ke aij ga adö u gaga. Krais ñipe Nap ñip manö haga r̃mnap, Depid ñipe God Manö ad̃iñ ap kal̃i kliñ r̃iköm haga, “Nöp hag jubal u uri yip u rö nöp hag juaböl,” a ga. * 4 Kale ñiñ aij göl a göm, God ñipe geia ñiñöm b̃i nöd ñibö gau God Manö u kal̃i kliñ r̃ikla. God Manö añibu amgö l̃i ñiñun, manö aij añibu ñiñ udun, Jisas Krais ñiñ ud p̃idöñ gun, klö gun g̃i aij gun, agam̃ij ñ̃iñi löl g̃i gas̃i halö m̃ideinabun. Adö añibu nöp God ñipe geia, God Manö añibu kal̃i kliñ r̃ikla. * 5 God ñipe gö, kale Jisas Krais ñiñ ud p̃idöñ g̃mim, klö g̃mim g̃i aij g̃mim, agam̃ij ñ̃iñi löl g̃i gas̃i halö m̃ideinabim. Pen Krais Jisas ga rö ñiñun añig rö gun a g̃mim, ñip añig göl hain g̃mim, God ñipe gö, kale gas̃i adö añi ñiñmim, jim ñ̃il m̃idmim, g̃mim. 6 Kale añig g̃mim, gas̃i añi nöp, maj m̃igan añi ad̃ip ad̃ip u nöp, B̃i Kub hon Jisas Krais Nap hib ñipe u hagep adö arñim.

God Isrel ñibi b̃i wasö gau kal̃ip u rö nöp mög ñiñöb

7 Gas̃i ñiñ aij gagep ñ̃in u, Krais kalöp mög ñiñöm ud aij gö, ñibi b̃i ñipe m̃idpim u, kale ke agam̃ij pen pen mög ñiñmim, ud aij g̃mim, m̃idmagö l̃i m̃idpe, ñibi b̃i r̃mnap ñiñöm God hib ñipe haglö adö arnab. * 8 God hadame nöp Juda kai ñihi itañ kale gau kal̃ip manö klö ñiñö haga u, haga rö nöp g̃inab u, ñiñöl a göm, Krais ñipe Juda kai kal̃ip nan a göm aua. * 9 Añib u, Juda ñibi b̃i wasö gau, God ñipe hañip mög yab̃i ñiñöb, a göm hib ñipe haglö adö arñim, a göm aua. Krais nöd Nap God ñip manö haga rö, Depid God Manö ad̃iñ r̃mnap kal̃i kliñ r̃iköm haga,

“Añib u, yad Juda ñibi b̃i wasö añ gau m̃idem,

k̃imap hagem, hib ne u hagnö adö arnab,’ a göp,” a ga. *

* 14:19: Ro 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13 * 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: 2Di 3:16 * 15:7: Ro 14:1 * 15:8: Mad 15:24 * 15:9: Ap 3:25; Sam 18:49

10 Manö ap Mosıs God Manö adıŋ ap kalı klıñ rıköm haga,
 “Kale Juda nıbi bı wasö gau, God nıbi bı nıpe aip
 pa jım ñımim, mıñ mıñ gımim,” a ga. *

11 Pen manö ap Depid God Manö adıŋ ap kalı klıñ rıköm haga,
 “Kale Juda nıbi bı wasö gau magöŋhalö
 Bı Kub hib nıpe hagpe adö arañ.

Kale nıbi bı ram mınöŋ ke gau gau magöŋhalö

kimap hagöl gı, hib nıpe hagpe adö i gılan arañ,” a ga. *

12 Pen Aisaia u rö nöŋ God Manö adıŋ ap kalı klıñ rıköm haga,

“Bı Jesi rıkö rık damöm rık daunaböl ap apöm,
 nıbi bı ram mınöŋ ke ke mıdpal gau magöŋhalö abad mıdeinab.
 Juda nıbi bı wasö gau, Bı anıbu nöŋ gası nıŋöm,

gası halö mıdeinaböl,” a ga. *

13 God nıpe ga u nıŋun, gası halö mıdpun. God gö, kale nıp nıŋ ud pıdöŋ
 gımim, mıñ mıñ göl gı, agamıj hibur hain hain göl gı mıdmim. Anıg göl gı
 mıdaıbe, Ana Uı nıpe pıdöŋ halö gası rımıd mıdmagö an kalöp dan apöm
 gö, kale gası halö nöŋ mıdeinabim.

Pol nıhön gıng manö klö hagöm köp kalı klıñ rıkan

14 Pen añ mam bı. Gası yad nıŋbin kale nıbi bı aij yö; nagı adö nıhön
 gımim God nıp aij gınab u nıŋ aij gıpm; kale añ mam kale gau God Manö
 aij u pen pen hag ñı aij gımim rö löp. 15 Pen kalöp köp kalı klıñ rıkabın anıbi,
 manö klö rö rımnabı hagpın. God yıŋ mög nıŋöm, ud aij göm, wög gep bı
 nıpe hag la u me, yad kalöp manö klö anıbu, kauyanı hagnö nıŋ aij gım a
 gem hagpın. 16 God yıŋ hag lö, yad Kraıs Jısas wög gep bı nıpe mıdem, Juda
 nıbi bı wasö gau gı ñem, God manö aij u kalöp hag ñabin. Yad God manö
 aij hag ñabin u, yad God nıp nan sabe gep bı rö mıdem, manö aij nıpe hag
 ñabin. Anıg gıno, Juda nıbi bı wasö gau, God nıp nan sabe gı ñıbal nan aij
 yabıñ nan gagöp rö lılo, God nıp aij gınab. Ana Uı nıpe gö, kale nıbi bı ke
 kamıŋ aij rö lılo, God kalıp ñıñı löm udnab. *

17 Kraıs Jısas aip jım ñöl mıdpın u me, yıŋ aij gö nıŋöl gı, God nıp wög
 gı mıdpın. 18-19 Kraıs geıa yad nıp wög gem, yad wög nıhön nıhön gıpm
 u nöŋ hagnabin. Yad Juda nıbi bı wasö gau kalıp Kraıs manö aij u hag ñı
 ajainö nıŋöl gı, Ana nan gagep rö rımnabı gö nıŋöl gı, Juda nıbi bı wasö
 gau nıŋöm, God manö u udpal. Yad ram mınöŋ Jerusalem urakem, Kraıs
 manö aij u magöŋhalö kabö göl nöŋ adan mılo yabıñ hag ñı aij gı dam dam
 ram mınöŋ İlırikam amem, ado gı aunö. 20 Gası yad pör nıŋbin u, nıbi bı
 Kraıs manö nıpe nöd nıŋagla ram mınöŋ gau nöŋ amem, hag ñınam a gem
 nıŋbin. Bı Kraıs manö hag ñeb rımnabı nöd amöm padö bı nıŋ gıla adö u
 ram gınam a gem nıŋagpın. *

21 Aisaia nıpe God Manö adıŋ ap kalı klıñ
 rıköm haga,
 “Kalıp manö aij nıpe hag ñagal;
 pen kale nıŋnaböl.

Nıbi bı manö aij nıpe apdı nıŋagal gau,
 kale nıŋöm nıŋ aij gınaböl,” a ga. *

Pol daun kub Rom arnam, a ga

* 15:10: Dud 32:43 * 15:11: Sam 117:1 * 15:12: Aıs 11:10 Rep 5:5 * 15:16: Ro 1:5; 11:13

* 15:20: 2Ko 10:15-16 * 15:21: Aıs 52:15

22-23 An+bu u, m+ iru yabi+ nõp, ram m+nõnj gai i hag ñ+ aj aj, daun kub kale Rom arnam a g+m+din u pen n+nam rö laga. Pen m+ñi ram m+nõnj r+goj gai i wög g+nam rö lagöp n+jem yad kalöp n+ñng n+nabin. * 24 Yöp söl m+idöp, ram m+nõnj Spen arn+g gabin. Gas+ yad n+ñbin u, am kale aip pro magö ap m+idnõ aij gö n+ñöl g+, hainö y+p dam Spen adan ramö u yumim, a g+ gas+ n+ñbin. 25-26 Pen Masedonia Propins n+bi b+ abe, Akaia Propins n+bi b+ abe, Jerusalem n+bi b+ Kraisis lau adö m+idõm mani nan kale m+dagöp gau, kalöp mani nan kale gau abõnamö ñ+la u, m+ñi kalöp ñ+nam a gem n+nabin. *

27 Gas+ kale ke n+ñõm g+pal an+bu, g+ aij g+pal. Juda n+bi b+ Kraisis manö aij u dam, Juda n+bi b+ wasö gau kalöp hag ñ+bal rö, God mani nan kalöp ñõb gau r+mnap Juda n+bi b+ kalöp pen ñ+naböl u aij. *

28 Pen mani y+p ñ+bal an+bu magõñhalö dam Jerusalem b+ gau ñem, Spen adan u amem, kale m+dpim u n+nabin. 29 Ñ+n an+bu apem kalöp n+ñnõ, Kraisis gas+ aij n+pe nõ, kale n+p n+ñ ud sis+ l+mim ñ+n+ yabi+ l+nabin. *

30 Añ mam yad gau. B+ Kub Jisas Kraisis lau adö m+dpim u, God Ana añ kalöp dan m+idõm kalöp m+dmagö lep magö u ñab rö, yad a g+mim, God n+p sabe göl g+ nõp m+daimim. * 31 God n+p sabe g+ m+daimim, yad Jerusalem arn+g gem, ram m+nõnj Judia areinam, Judia n+bi b+ Kraisis n+ñ udagpal gau y+p g+ naij gaiöl, y+p ud kam+ñ yun+m. Pen God n+p sabe g+ m+daimim, yad Jerusalem amjakem, Kraisis n+bi b+ n+pe gau kalöp nan n+ñõn n+ñõn g+ ñ+n+g gabin u g+inõ, kalöp aij gö n+ñöl g+, aip j+m ñöl m+daun. 32 An+bu u, God y+p yau a gain+m, kale m+dpim u amem, magö ap m+idnõ aij gö n+ñöl g+, kalöp aip m+deinabun.

33 God kalöp magõñhalö abad m+idõ n+ñöl g+, agam+ñ j+m ñöl m+dmim m+id aij g+mim. An+bu unbö rö aij.

16

Pol, "Kale m+dpim?" a ga

1 Pen añ hon Pibi, Senkria daun au cõc wög gab n+bi u, nab. N+pe n+bi aij yabi+. Kale m+dpim u amjakö, n+p ud aij g+mim. 2 Y+p aij g+nab u, kale m+dpim u amjakö, kale B+ Kub n+ñ udpim rö, B+ Kub n+bi b+ n+pe pen pen ud aij g+pal u rö, n+p ud aij g+mim. Nan r+mnap m+dagain+m, hañwatö ñ+mim. N+pe n+bi b+ gau iru nõp kalöp ud aij göm, y+p abe ud aij göm göp.

3 Pen n+bi Prisisla abe, nugmul Akwila abe, Kraisis n+p wög j+m ñun g+m+dun ber m+hau kalöp haggim, "Pol kalöp ber m+hõn, 'M+dpil?' a göp," a g+mim. * 4 Nöd y+p al pak l+n+g geila, ber aij yad m+hau m+dmil, y+p amdam g+ilö. Pen halpe ke al pak löl a g+mil gas+ u n+ñagmil an+g g+ilö, y+p aij göm, Juda n+bi b+ wasö ram m+nõnj ke m+ilö gau hag ñ+nõ Kraisis Jisas n+ñ udpal gau kalöp abe aij göm göp.

5 Pen n+bi b+ Kraisis Jisas n+ñ udpal ram kalöp ber u magum g+pal gau kalöp u rö nõp haggim, "Pol kalöp, 'M+dpim?' a göp," a g+mim.

Mam m+dmagö yad Epinidas n+p haggim, "Pol nõp, 'M+dpim?' a göp," a g+mim. Esia Propins au, Kraisis n+p nõd uda b+ me an+bu.

6 N+bi Maria kalöp klö yabi+ wög g+ ñ+m+döp u n+p haggim, "Pol nõp, 'M+dpim?' a göp," a g+mim.

* 15:22-23: Ro 1:13 * 15:25-26: 1Ko 16:1-4; 2Ko 8:1; 9:2,12; Ap 24:17 * 15:27: 1Ko 9:11

* 15:29: Ro 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2De 3:1 * 16:3: Ap 18:2

⁷ Pen bî rîdîk yad nîjeb rō, Adronaikas abe, Junias abe, kalîp mîhōj hagmim, “Pol kalōp mîhōj, ‘Mîdpil?’ a gōp,” a gîmim. Kalpe mîhōj Krais nîp nōd nîj udlō, yad hainō nîj udnō. Yîp nagî lîla rō, kalîp mîhōj u rō nōp nagî lîlō, jîm ñun mîdmîdun. Pen bî Jisas manō ud arep gau, bî anîb mîhau kalîp nîj aij yabî gîpal.

⁸ Mam mîdmagō yad Ampliedas, Krais nîp cîg aij gōp u, nîp hagmim, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim.

⁹ Mam Urbanîs nîp hagmim, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim. Mam anîbu yad aip Krais nîp wōg jîm ñōl gîmîdul. Mam aij Sîdakîs nîp u rō nōp hagmim, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim.

¹⁰ Apeles, marō auō, Krais nîp nîj ud pîdōj gōm mîd aij gōp bî u, nîp hagmim, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim.

Nîbi bî Arisdobiulas ram mîdpal gau kalîp hagmim, “Pol kalōp, ‘Mîdpim?’ a gōp,” a gîmim.

¹¹ Bî rîdîk yad nîjeb Herodion nîp hagmim, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim.

Nîbi bî Nasisas ram u mîdōm, Bî Kub nîj udpal gau kalîp hagmim, “Pol kalōp, ‘Mîdpim?’ a gōp,” a gîmim.

¹² Nîbi Draipina abe Draiposa abe, Bî Kub nîp nîj udōl gî, nîp wōg gîpil nîbi anîb mîhau kalîp hagmim, “Pol kalōp mîhōj, ‘Mîdpil?’ a gōp,” a gîmim.

Añ aij yad Persis, Bî Kub nîp nîj udōl gî, nîp wōg klō gōp nîbi anîbu nîp u rō nōp, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim.

¹³ Bî Rupas, Krais nîp wōg klō gōm gōp u, nîp hagmim, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim. Nîme nîpe u, ami yad rō lōp u, nîp u rō nōp hagmim, “Pol nōp, ‘Mîdpan?’ a gōp,” a gîmim. *

¹⁴ Asinkridas, Pligon, Hermes, Padrobas, Hermas, nîmam kale aip mîdpal gau abe magōjhalō kalîp, “Pol kalōp, ‘Mîdpim?’ a gōp,” a gîmim.

¹⁵ Pilologas, Julia, Nereus, Nereus nîñîn nîpe Olimpas, Krais nîbi bî nîpe kale aip mîdpal gau magōjhalō, “Pol kalōp, ‘Mîdpim?’ a gōp,” a gîmim.

¹⁶ Kale Bî Kub nîp nîj udpim rō, pen pen hag wîhai udōl gî, alaun bom halumim.

Krais nîbi bî nîpe gai i God nîp sabe gînîg cōc ke ke magum gîpal gau, “Kale mîdpim?” a gîpal. *

Manō pîral hagpal gau udagmim

¹⁷ Añ mam aij yad gau, nîj aij gîmim. Nîbi bî rîmnap manō gau nîbō gau nîbō dapōm, nîbi bî Krais lau adō mîdpal gau kalîp hag ñîlō ñîlō, gasî aij nōd nîjla adō u arō gōm, manō pîral hagpal anîbu udōm, asîk ke ke lîbal. Kalōp anîb unbō rō nōp gînîm rō lōp u, manō pîral hagaiōl u udagmim. *

¹⁸ Nîbi bî anîg gîpal gau, Bî Kub hon Krais nîp wōg u gun, a gōm gasî u nîjōm gagpal; kalîp ke aij gōp adō u nōp gasî nîjōm gîpal. Kale manō hain hain rō, nîbi bî hîb dap raneb manō u nōp hag hag gî mîdlō nîjōl gî, nîbi bî nîj aij gagpal gau manō pîral kale nîj udōm dui gîpal. * ¹⁹ Kale pen God manō aij u ud aij gîmim, hagōp rō gîmîdim, nîbi bî gau magōjhalō nîjbal u, yîp aij yabî gōp. Nan nîhōn God amgō îlō nîpe aij gînîm u, kale nîbi

* **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17:** Mad 7:15; Dai 3:10 * **16:18:** Plp 3:19; 2Pi 2:3

bɪ gasɪ nɪɲeb rō mɪdmim, nan nɪhōn God amgō ilō nɪpe nan si nan naij rō mɪdnɪm u, kale nɪbi bɪ gasɪ hauɫ rō mɪdmim u, yɪp aij gɪnab. *

²⁰ Sōl mɪdōp, God nɪbi bɪ abad mɪd aij gōp u, nɪpe Seden nɪp ud rala mo kale gau lō, klō nɪpe mɪdageinab.

Yad God nɪp sabe gabin, Bɪ Kub hon Jisas kalōp mōg nɪɲōm ud aij gō nɪɲōl gɪ, kale mɪd aij gɪmim. *

²¹ Bɪ yad aip wōg jɪm ñōl gɪpul, Dimodi, kalōp hagab, “Mɪdpim?” a gab. Bɪ rɪdɪk nɪɲeb yad gau Lusias, Jeson, Sosipada u rō nōp kalōp, “Mɪdpim?” a gabōl. *

²² Pen yad bɪ Dedias, Pol hagō kōp kalɪ kliɲ rɪkabin i, u rō nōp kale Rom kai Krais lau adō mɪdpim gau kalōp, “Mɪdpim?” a gabin.

²³ Bɪ Gaias, yɪp Pol dam ram nɪpe u lōm, abad mɪd aij gōp u, kalōp, “Mɪdpim?” a gab. Bɪ anɪbu nōp Krais lau adō mɪdpal nɪbi bɪ gau hagō, ram nɪpe u amōm magum gɪpal, kalɪp ud aij gɪ mɪdōp.

Pen bɪ kuskus pe ñeb Erasdas abe, mam hon Kwodas abe, u rō nōp kalōp, “Mɪdpim?” a gabil. *

²⁴ Yad God nɪp sabe gabin, Bɪ Kub hon Jisas Krais kalōp magōɲhalō mōg nɪɲōm ud aij gō nɪɲōl gɪ, kale mɪd aij gɪmim. Anɪb unbō rō aij!

²⁵⁻²⁶ Pen God hib nɪpe hagno adō arnɪm. Nɪpe nōp me kalōp abad mɪdō nɪɲōl gɪ, nɪp cɪg aij gɪmim mɪdmim rō lōp. Jisas manō aij anɪbu nōd pi gōl mɪdmɪdōp u pen mɪɲi, bɪ God manō hagep gau, manō nɪpe God Manō kalɪ kliɲ rɪkla u waiō lō, manō aij anɪbu nɪbi bɪ gau kalɪp pōr hag ñɪbin. God nōp hagō me, nɪbi bɪ ram mɪnōɲ ke gau gau magōɲhalō hag ñɪno, nɪp nɪɲ udōm hagōp rō gōl. *

²⁷ God aɲɪ gasɪ aij gasɪ klō gōm nɪɲōb u, Jisas Krais nɪp hanɪp nan a gōm yuō aua rō, hib nɪpe pōr nōp pōr nōp hagno adō aran. Anɪb unbō rō aij me.

* **16:19:** Ro 1:8; 1Ko 14:20 * **16:20:** Jen 3:15 * **16:21:** Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * **16:23:** Ap 19:9; 1Ko 1:14 * **16:25-26:** Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26; Ro 1:5

1 Korid

Pol köp nöd u Korid n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i kliñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag la rö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i n̄ipe ap m̄idpin. Mam hon Sosdenes aip aui m̄idul, köp an̄bi, kalöp daun kub Korid au God n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpim gau kal̄i kliñ i r̄ikabin. Kale Kraiſ Jisas n̄ip n̄iñ udpe u, God hagö, kale n̄bi b̄i ke kam̄iñ aij n̄ipe m̄idpim. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ n̄ip sabe ḡipal n̄bi b̄i ram m̄inöñ gau gau magöñhalö, God kal̄ip n̄bi b̄i ut n̄ipe m̄idaiöl a göm hag la. Kraiſ Jisas n̄ipe B̄i Kub hon m̄idöp; n̄ipe u rö nöp B̄i Kub kale m̄idöp.

3 God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Pol God n̄ip aij a ga

4 Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig m̄idpe, God n̄ipe kalöp ud aij göm nan aij ña u n̄iñem, yad pör God n̄ip aij a gabin. 5 N̄ihön ḡin̄ig: kale Kraiſ n̄ip c̄ig m̄idpe, Kraiſ kalöp ud aij yab̄i gö, kale gas̄i n̄iñ aij ḡimim, manö hag ñ̄i aij ḡipim. 6 God n̄ipe gö, Kraiſ manö aij u añ kale dañ auö, kale n̄iñ udmim, hagöp rö gabim. 7 An̄b u, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aunab a ḡimim abad m̄idpim ñ̄in i, God Ana nan aij ñab gau hadö magöñhalö udmim. 8 B̄i Kub hon Jisas Kraiſ kalöp abad m̄idöm ḡi ñ̄i aij gö, kale ram m̄inöñ il i m̄idmim, manö aij n̄ipe u n̄iñ udöl ḡi m̄idmim, n̄ip arö gagnabim. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aunab ñ̄in u, kale manö r̄imnap n̄iñagnabim. * 9 God hagab rö nöp gab. N̄ipe kalöp hag lö, kale Ñ̄i n̄ipe B̄i Kub hon Jisas Kraiſ aip j̄im ñöl m̄idpim. *

Kraiſ n̄bi b̄i gau gas̄i ud adö añ̄i n̄iñöm, j̄im ñöl m̄idaiöl

10 Añ mam b̄i. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ lau adö m̄idpun u me, manö ke ke adö r̄imnap lagmim. Gas̄i adö añ̄i n̄iñmim, manö adö añ̄i haggmim, j̄im ñöl yab̄i m̄idaimim. * 11 Pen n̄bi Klowi n̄bi b̄i n̄ipe r̄imnap apöm ȳip hagö n̄iñbin, kale añ̄i mam yad r̄imnap kale ke pen pen hagabim. 12 An̄b u, r̄imnap haggim, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. R̄imnap haggim, “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. R̄imnap haggim, “Hon Sipas n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. R̄imnap haggim, “Hon Kraiſ n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim. *

13 Haggim an̄bu Kraiſ n̄ip ud as̄ik ke ke l̄ibim rö löp. Yad mab ba lañ al pak l̄ilö kalöp nan a gem umnö rö, hib yad haggmim Pol n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpun a ḡipim akañ Pol hib haggmim ñ̄ig pakpe akañ An̄b u, “Hon Pol n̄bi b̄i n̄ipe,” “Hon Apolos n̄bi b̄i n̄ipe,” a ḡipim u pir albim. 14 Pen am kale aip m̄idainö ñ̄in u, n̄bi b̄i iru ñ̄ig pak ñ̄agnö. B̄i m̄ihöp nöp Krispas Gaias nöp ñ̄ig pak ñ̄inö. An̄b u, God n̄ip aij a gabin. * 15 Wasö u, ȳihar̄iñ piral hagbep, “Pol hib n̄ipe hagnu ñ̄ig pakno,” a ḡibep. 16 Pen hauñ ḡipin. Yad Siñdepanas n̄bi b̄i n̄ipe gau kal̄ip abe ñ̄ig pak ñ̄inö. Pen n̄bi b̄i r̄imnap halö ñ̄ig pak ñ̄inö aka n̄iñagpin. * 17 Kraiſ ȳip, “N̄bi b̄i gau kal̄ip ñ̄ig pak ñ̄imön,” a göm hagaga. “Kal̄ip manö aij yad u hag ñ̄imön,” a ga. An̄b u, manö aij n̄ipe u hag ñ̄imödin. Pen n̄bi b̄i r̄imnap gas̄i k̄id hiik n̄iñöm hagnal rö hag ñ̄agm̄idin. Manö an̄ig göl hagnö, Kraiſ mab ba lañ al pak l̄ila manö u manö

* 1:8: 1De 3:13; 5:23 * 1:9: 1Jn 1:3; 1De 5:24 * 1:10: Plp 2:2 * 1:12: 1Ko 3:4; Ap 18:24-28
* 1:14: Ap 18:8; Ro 16:23 * 1:16: 1Ko 16:15

yihariŋ ap rō lō, nībi bī gau nīŋ udagöl, a gem, manö aij nīpe u kabö göl nöp hag nīm+din.

¹⁸ Nībi bī mab ke inab adan anību araböl gau, Kraiss mab ba laŋ hanīp nan a göm uma manö u nīŋlō, manö hauŋ rō līnab. Pen God hanīp ud kamīŋ yuab nībi bī gau, Kraiss mab ba laŋ hanīp nan a göm uma manö anību nīŋun, God pīdōŋ halö, nīpe ke hanīp ud kamīŋ yuöp, a gun nīŋbun. * ¹⁹ Adö anību God Manö u, Aisaia nīpe God manö haga u kalī kīŋ rīkōm haga, “Nībi bī gasī kīd hiik nīŋbun a gīpal gau, gasī kale u ke nīŋōm, gasī aij nīŋbal. Pen yad gīnō, gasī nīŋōm hāgal rō lagnab, manö haŋwālō hāgal rō līnab,” a ga. *

²⁰ Anīb u, nībi bī gasī nīŋeb gau, nībi bī koles kub arbal gau, nībi bī manö nīhōn nīhōn hag amīl apīl gīpal gau, manö kub aij aij kale nīŋbal u, God nīŋō, manö hauŋ rō lō, bōŋ nöp ap lug paknīg gaböl. *

²¹ God nīpe ke nīŋ aij göp rō, nībi bī gasī hon u ke nīŋun a göm, ke uŋhai nīŋnaböl gau, nīpe aigale bī rō mīdöp u nīŋagnaböl. Nībi bī anīb gau Kraiss manö aij hag nīabun u nīŋlō, kalīp manö hauŋ rō līnab. Pen God nīpe ke gīnabin a göm hag la rō, nībi bī manö hauŋ hag nīabun anību nīŋ udeinaböl gau, God kalīp ud asīk yunab. * ²² Juda nībi bī gau hāgal, “Nan gagep rō rīmnap gīpe nīŋun, nīŋō hāgābim a gun nīŋnabun,” a gīpal. Pen Grik nībi bī gau gasī aij aij hain nībō adö rīmnap nīŋun, a göm pōr nöp uŋhai nīŋbal. ²³ Anīb u me, Kraiss hanīp nan a göm uma manö u hāgāno, Juda nībi bī gau nīŋōm hāgnaböl, “Manö iru göp u nīhōn gīnīg hāgābim,” a gīnaböl. Pen Juda nībi bī wasö gau hāgnaböl, “Manö hain nībō uŋhai nīŋabun u hāgāgābim. U manö nīnīhōŋ līmim hāgābim,” a gīnaböl. *

²⁴ Pen God hanīp Juda nībi bī rīmnap abe, Grik nībi bī rīmnap abe, udnabin a göm hag la nīŋōm hon Kraiss nīp nīŋun nīŋbun, God pīdōŋ halö mīdöp rō, Kraiss abe unbö rō nöp pīdōŋ halö mīdöp; God gasī kīd hiik nīŋōb rō, Kraiss abe unbö rō nöp gasī kīd hiik nīŋōb. * ²⁵ Nībi bī gau Kraiss apōm uma u nīŋōm, God nīpe klō mīdagöp a gīnaböl; pen God nīpe klō nīpe ke ga gasī u nīŋagnaböl. Nībi bī gau Kraiss apōm uma u nīŋōm, God nīpe gasī aij mīdagöp a gīnaböl; pen God nīpe gasī aij nīpe ke gasī nīŋa īl u rīk nīŋagnaböl. *

²⁶ Añ mam bī. Kale ke nīŋim! God kalöp wiñ ala nīn u, kale aigale nībi bī rō mīdaibe kalöp wiñ alaŋ Nībi bī gasī nīŋeb a gīpal gau, nībi bī kub gau, nībi bī hib mīdöp gau, kalöp iru wiñ alaga. * ²⁷ Nībi bī gasī kīd hiik nīŋbun a gīpal gau nable gaŋ, a göm, God nībi bī gasī aij nīŋaŋgal gau uda. Nībi bī klō mīdpun a gīpal gau nable gaŋ, a göm, God nībi bī klō mīdagöp gau uda.

²⁸ Nībi bī hib halö mīdpun a gīpal gau nībi bī yihariŋ rō mīdeilaŋ a göm, God kalīp arö göm, nībi bī ramö gau hib mīdagöp a gīpal gau kalīp uda.

²⁹ God nīpe anīg ga u, nībi bī rīmnap God amgö ilö adö u, hib kale ke hāglö adö arnīm rō lagnab, a göm ga. *

³⁰ God gö, Kraiss Jisas aip jīm nīl mīdpim. Anīb u, God gö, Kraiss Jisas nīp nīŋ udun, nīp aip jīm nīl mīdun, nīp gasī nīŋöl gī mīdpun u me, hon

* **1:18:** Ro 1:16 * **1:19:** Ais 29:14 * **1:20:** Ais 19:12; 33:18; 44:25; Job 12:17 * **1:21:** Mad 11:25 * **1:23:** Ro 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24:** Kol 2:3 * **1:25:** 2Ko 13:4 * **1:26:** Mad 11:25; Jem 2:5 * **1:29:** Ep 2:9

gası kíd hiık nıjeb nıbi bı rö mıdpun. Krais aip jım ñöl mıdpun u me, God hanıp nıjöm nıbi bı kamıj aij yad a gab. Krais aip jım ñöl mıdpun u me, God hanıp nıjöm nıbi bı asıj mıdagöp yad ke a gab. Krais aip jım ñöl mıdpun u me, God hanıp nıjöm nan si nan naij gıpal gac u Ñı yad hadö hiık gı yua a gab. * ³¹ Manö adö anıbu God Manö u kali kfiñ riköm hagla, “Nıbi bı mıñ mıñ gun a göl u, kale Bı Kub hanıp nan nıhön nıhön ñöb u gası nıjöm, mıñ mıñ göl,” a gıla. *

2

Pol Krais hanıp mab kros ba laj uma manö u hag ñımidöp

¹ Pen añ mam bı. Am kale aip mıdainö ñın u, God Manö nıjö yabıt u hag ñınam a gem, manö kfiñ aij auub gau rö aka gası kíd hiık nıjeb manö gau rö hag ñagnö. ² Am kalıp aip mıdem, gası rımnap ke nıjem kalıp manö hag ñagnabin; Jisas Krais nıp mab ba laj al pak lılo hanıp nan a göm uma gası adö añ anıbu nöp nıjem, kalıp hag ñınabin, a gem, gası u nöp nıjöhö. ³ Anıb u, kalöp aip mıdainö u, hañ romanı yad kłö mıdageia; yad anının gö pıñıj gem, gıl gıl göl gı mıdainö. * ⁴ Nıbi bı rımnap manö ke ulhai nıjöm, manö dö kal adıp adıp adö anıbu nöp rö hagu a göm gıpal rö gagnö. God Ana u yıp pidöj nıpe u ñö nıjöl gı, Jisas manö aij u pidöj halö hag ñınö u waiö nıjbe. * ⁵ God anıg ga u, bı rımnap manö kfiñ aij u haglö, yıp nıj udagöl; pen yad kłö yad ke gınö, kale yıp nıj udöl, a göm, God anıg ga.

God Ana gası aij ñab

⁶ Pen yad am nıbi bı Krais nıp kabö rö nıj ud pidöj gıpal gau aip am mıdem, kalıp gası kíd hiık nıjeb manö rımnap hag ñımidin. Pen ram mınöh adö if i gası kíd hiık nıjbal rö hag ñagnıdin. Kın gau bı kub gau, kale gası kíd hiık nıjbal rö hag ñagnıdin. Kın gau bı kub gau kale hir gınaböl. ⁷ Pen yad kalıp manö hag ñımidin anıbu, God gası kíd hiık nıjeb manö pi göl mıdmıdöp u hag ñımidin. Gası kíd hiık nıjeb manö anıbu hadame dagol gau ram mınöh gı laga ñın u nöp pi göl mıdmıdöp. God nıpe hadame dagol gau ram mınöh gı laga ñın u nöp, Krais Jisas aip mailö halö mıdeinaböl a göm, gası kíd hiık nıjeb manö aij anıbu hag lö, mılo padö yabıt pi göl mıdmıdöp. Yad gası kíd hiık nıjeb manö anıbu nöp kalıp hag ñımidin. ⁸ Mınöh naböh adö if i kın gau abe, bı kub gau abe, gası kíd hiık nıjeb manö anıbu rik nıjagla. Nıjblap rö hagep, Bı Kub mailö halö kumi kabö adö laj nıbö aua u nıp al pak lagblap.

⁹ Pen God Manö u kali kfiñ riköm hagla, “Nıbi bı God nıp mıdmagö lıbal gau, God kalıp ud aij yabıt göm, nan aij aij ñınab. Amgö nıjagla; hag ñılö apdı nıjagla; gası ke nöp nıjöm, anıg gınab, a göm nıjagla; God kalıp nan aij aij ke nöp ñınıg gab,” a gıla. *

¹⁰ Pen manö nıjagmıdal anıbu, God nıpe Ana nıpe hanıp ñö nıjbu. God Ana nan gau magöhhalö ulhai nıjab. God nıpe nan pi ga gau abe ulhai nıjab. ¹¹ Hon gası nıhön nıhön nıjbu u, nıbi bı rımnap nıjagpal, pen ana hon ke anı dan mıdöp u nöp nıjöhö. Anıb unbö rö nöp, God nıpe

* **1:30:** Jer 23:5-6 * **1:31:** Jer 9:24 * **2:3:** Ap 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4:** 1De 1:5 * **2:9:** Ais 64:4

gası nıhön nıhön nıjüb u, God Ana nıpe nöp nıjüb. ¹² Pen hon nıbi bı mınöñ naböñ adö il i gası nıjbal rö gası nıjagpun. God nıpe Ana nıpe ke hanıp yuö aua nıjöm God nan aij hanıp abönamö ñöb u rık nıjbun. ¹³ God hanıp nan aij abönamö ñöb manö adö anıbu nöp hag ñabun. Bı gası kíd hiık nıjbal rımnap hanıp manö anıbu haglö nıjagun; God Ana gası ñöb rö manö anıbu nıñun me, nıbi bı gau kalıp hag ñabun. God Ana hanıp manö hagö nıñun, nıbi bı God Ana anı kale danı mıdöp nıbi bı gau kalıp hag ñabun. ¹⁴ Pen nıbi bı God Ana anı kale danı mıdagöp nıbi bı gau, God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij anıbu nıñlö, manö hauı rö lö, rık nıjagnaböl. God Ana nıbi bı anı kale danı mıdeinab u, God Ana nan aij ñöb gau rık nıjnaböl.

¹⁵ Pen nıbi bı God Ana anı kale danı mıdöp gau, kale nan gau magöñhalö nıñöm rık nıñ aij gıñaböl. Pen nıbi bı God Ana anı kale danı mıdagöp gau, kale nıbi bı God Ana aip mıdöp nıbi bı gau kalıp rık nıjagnaböl.

¹⁶ God Manö u, Aisaia adıñ ap kalı klıñ rıkmö haga, “Nıbi bı an, Bı Kub nıhön gası nıjüb u rık nıñöm, nıp, ‘Anıg gımön, anıg gımön,’ a gıñab?” ö ga. Pen Kraıs nıbi bı nıpe mıdpun gau, hanıp gası nıpe nıjüb rö ñö nıñöl gı, hon nıñ aij gıpun. *

3

Jım ñöl mıdmim, asık ke ke lagmim

¹ Añ mam bı. Nöd kale aip mıdainö ñın u, nıbi bı God Ana anı kale danı mıdöp gau kalıp hag ñımıdın rö, kalöp u rö nöp hag ñıbnep, pen kale Kraıs nıp nıñ udmim, ñı painıñ rö nöp mıdmıdim. Anıb u, kalöp nıbi bı ram mınöñ il i rö hag ñımıdın. ² Ñı painıñ ci ñıñeb rö u mıdmıdim u me, yad kalöp ci nöp ñımıdın; kale nan magö yabıl ud ñıñ yumım rö lagmıdöp u me, yad nan magö yabıl kalöp ñagmıdın. Mıdpım ñın i u rö nöp, kale nan magö yabıl ud ñıñ yumım rö lagöp; kale ñı painıñ rö nöp mıdpım. * ³ Mıdpım ñın i u rö nöp, kale nıbi bı ram mınöñ il i gası nıjbal rö nöp gası nıjbım. Nıbi bı rımnap nan kale gau nan yad rö mıdaıböp a gımım nıjbım. Mulu lugö, pen pen hag mıdpım. Anıg gımım, nıbi bı yıharıñ mınöñ naböñ il i gıpal rö nöp gı mıdpım. * ⁴ Rımnap hagpım, “Hon Apolos nıbi bı nıpe mıdpun,” a gıpım. Rımnap hagpım, “Hon Pol nıbi bı nıpe mıdpun,” a gıpım. Anıb u, kale yıharıñ nıbi bı mınöñ naböñ il i gası nıñöm hagpal rö gıpım. *

⁵ Apolos hol mıñöñ bı kub nıhön rö mıdpul nıñmım manö anıbu hagpım? Hol yıharıñ bı wög gep mıhau nöp mıdpul. Bı Kub wög nıhön ke ke hag la u gı mıdul, Jısas Kraıs manö aij u hag ñailo kale nıñmım nıñ udpe.

Pen Bı Kub halıp mıñöñ wög ke ke haga rö nöp gıpul. * ⁶ God yıp hagajıp, ram mınöñ kale u nöd amem nan yıñ u yımnö. God Apolos nıp hagajıp, hainö amöm, ñıg am mıl dapöm, nan yımnö anıbu honı ga. Pen God nıpe nöp geia rana. ⁷ Anıg gö, hol bı yıharıñ nan yıñ yımul, ñıg honı gul gıpul u, hib hol u hagpe adö aragnım. God geia rana rö, hib nıpe u nöp hagpe adö arnım. ⁸ Nıbi bı nan yıñ yımbal gau, nıbi bı ñıg dap honı gıpal gau, wög adö añı yabıl gıpal u me, God wög gıpal gıpal rö nıñöm, kalıp pen ñınab. ⁹ Hol mıñöñ God wög u jım ñöl gajul, wög naböñ nıpe u kale mıdpım. *

* 2:16: Aıs 40:13 * 3:2: Hib 5:12-13; 1Pı 2:2 * 3:3: 1Ko 1:10-11 * 3:4: 1Ko 1:12 * 3:5:

Ap 18:4,11 * 3:9: Mad 13:3-9; Ep 2:20-22

Kale God ram nipe midpim

Pen manö ap: kale God ram nipe midpim. ¹⁰ God yip mög nñöm ud aij göm nan aij ña u udem, bi ram gep nipe yabi u midem, ram padö kub an yan u binin gi aij ginö; pen hainö bi ap apöm ram adin adin mideinab gau gan. Pen nibi bi rimnap apöm, ram anibu gun a gaiöl u, nin aij göm göl. ¹¹ God ram nipe u Jisas Kraisis nip padö kub an yan hadö böñ nöp binin göp u, nibi bi rimnap padö ke hain nibö ap binin göl rö lagöp. *

¹² Jisas Kraisis padö kub binin göl midöp u, nibi bi rimnap, ram adin adin gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm ginaböl; pen nibi bi rimnap mab lö, wid lö adin adin, nan uñan uñan gau dapöm ginaböl. ¹³ Pen Kraisis apöm nibi bi manö kub hagnab ñin u, wög gi aij gila adö u ke waiö midö ninaböl, hañwala gila adö u ke waiö midö ninaböl. Mab mñan apöm wög aij ginaböl u mideinab; pen wög adö ginaböl u böñ nöp in habik arnab me. * ¹⁴ Padö kub binin göl midöp adö u, nibi bi wög gi aij göm ram adin ap gilö, mab mñon apöm ram adin anibu in habik arnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵ Pen nibi bi rimnap wög adö adö nöp göm ram adin ap gilö, mab mñon apöm ram adin anibu in habik arnab u, God kalip ke ud kamnin yunab pen nibi bi mög gep rö, ram inö, ñip gi höñ yulö, nan midagöp rö u mideinaböl ram nipe adö lan au.

¹⁶ God sabe gep ram nipe u kale midpim; God Ana an kale dan midöp. * ¹⁷ Nibi bi rimnap apöm God sabe gep ram u gi naji geinaböl u, kalip pen abe gi naji ginab. God sabe gep ram anibu ram nipe ke nöp. Pen sabe gep ram nipe u kale nibi bi midpim.

¹⁸ Nin aij gimim. Kale rimnap gasi kub nibi bi mñon nabon il i gasi ninöm hagnal rö ninmim, yñarin gau ulhai ninbal rö nöp ninun, nibi bi gasi kid hiik nñeb midpun a ginabim u pen hauñ alö anig hagnabim. Hon nibi bi hauñ halö midpun a gimim me, gasi aij yöl u ulhai ninabim. ¹⁹ Ninon ginig: mñon nabon il i manö kub rö hagnal hagnal adö u, God ninö, manö hauñ ninagap rö löp. God Manö u kalip kin riköm hagla,

“Nibi bi gasi kid hiik ninun,
nin aij gipun a gipal gau,
nipe gö, gasi kid hiik nñeb magö anibu,
hel ap rö löm,
gasi rimid midmagö kalip ud sis lö,
bi nagiman rö mideinaböl,” a gila. *

²⁰ God Manö adin ap halö, Depid kalip kin riköm haga,

“Nibi bi gasi kid hiik ninun a gipal gau,
manö rimnap haglö,
Bi Kub nipe ninö,
manö il ap midagöp,” a ga. *

²¹ Anib u, nibi bi rimnap, nibi bi kub midpal a gimim, hib hagpe adö aragnim. Pen nibi bi aka nan nñon nñon midöp gau, God kalöp ninöm gi la midöp. ²² Yad Pol, Apolos, Sipas, hon wög gep bi kale nöp midpun. Mñon nabon il i nñon nñon midöp gau, God kalöp gi ñinlan, a göm, kalöp ñöb. Kamnin middep magö u abe, umeb magö u abe, God kalöp ñöb. Mñi midpim rö, hainö mideinabim rö, God kalöp gi ñan a göm magonhalö kalöp ñöb. ²³ Pen Bi Kub kale Kraisis; Kraisis nipe God Nin nipe.

* 3:11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:13: 1Ko 4:5 * 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * 3:19: Job 5:13

* 3:20: Sam 94:11

4

Jisas manö ud arep bî gau

¹ Anîb u, God manö aij pi göl mîdmîdöp u, Krai nîpe Apolos Pol kalîp bî mîhõrj hag lö, kale wög gep bî nîpe mîdpil, a gîmim gasî u nîjmim. ² Bî kub ap, bî wög gî ñeb rîmnap aip manö hag löm, wög ap kalîp hageinab u, bî wög gep bî gau nap kale hagnab rö nõp göl. *

³ Pen kale yîp manö kub hageinabim u, yad gasî iru nîjagnabin. Nîbi bî rîmnap gau yîp manö kub hageinaböl u, yad u rö nõp gasî iru nîjagnabin. U yîp nan yîharîj ap rö lõp. Yad u rö nõp yad ke manö kub hagagabin.

⁴ Yad ke nîbi bî rîmnap gî najj gagpin a gem nîjbin u pen yad anîg hagnö, Bî Kub yîp bî asîj mîdagöp a göm hagagnab. Bî Kub nîpe ke nõp yîp manö kub hagnab. ⁵ Anîb u, mîñi ñîi nî manö kub hagagmim. Bî Kub nîpe ke apöm manö kub hagnab. Bî Kub nîpe gö, nan nîhõn nîhõn pi göl gîpal gau magõrjalö waiö lî nab; gasî mîdmagö rîmîd an kale dan gasî nîhõn nîhõn nîjbal u, u rö nõp waiö lî nab. Ñîi anîbu, God nîpe nîbi bî magõrjalö ke ke anî anî gî aij gîpal gîpal rö kalîp manö aij hagnab. *

⁶ Pen anî mam yad gau. Apolos hol mîhõrj manö kalöp hagpin anîbi, kale manö magö ap il u nîj aij gîmim, a gem, kalöp hagpin. Manö magö anîbu hagab: “Gasî kale ke wasö; nan nîhõn kalî kîñ rîkla u nõp nîjmim hain gîmim.” Hagab rö geinabim u, bî ap hib dap ranmim, bî ap hib dap lugmim, gagnabim. * ⁷ Hon nîbi bî kub, nîbi bî gau nîbi bî pro, a gîmim nîjbmim u aij wasö. Kalöp nîhõn aij mîdöp u, God nîpe nõp kalöp ñöb. Anîb u, kale ai gînîg, hon ke gî aij gîpun a gîmim, hib kale ke hagpe adö arab? *

⁸ Gasî kale ke nîjbmim u, hon ke nan magõrjalö hadö udpun; nan pro ap ulep gagöp, a gîmim gasî nîjbmim. Gasî kale ke nîjbmim u, hon ke nîbi bî gep rö hadö mîdpun; bî ap hanîp gasî rîmnap hag ñagnab, a gîmim gasî nîjbmim. Gasî kale ke nîjbmim u, hon ke kîj rö hadö mîdpun, a gîmim nîjbmim. Pen gasî kale nîjbmim u, Jisas manö aij ud arep bî gau kîj rö mîdagal, a gîmim gasî nîjbmim. Pen kale nîjõ yabî kîj mîdaibep, hon mîñ mîñ gun, kalöp aip kîj mîdbnop. ⁹ Gasî yad nîjbmim u, God nîpe hanîp Jisas manö aij ud arep bî gau dam, nîbi bî gau mîdpal anî au, bî najj al pak lep rö dam lõp. Bî rîmnap gî najj geinaböl u, bî kub manö kub hagöm, nîbi bî nîj mîdlö nîjõl gî, kalîp al pak lõl, a gî naböl. Gasî yad nîjbmim u, God nîpe gö, hon anîb unbö rö nõp mîdpun. Nîbi bî mînõj nabõj î i abe, ejol kumi kabö adö lanj abe, nîj mîdlö nîjõl gî, hanîp bî najj rö al pak lî nîg gaböl. ¹⁰ Krai nîp nîj udun wög nîp gîno, hanîp bî hauî a göm nîjbal u, pen kalöp nîjõm, Krai nîbi bî nîpe gasî klö nîjeb gau, a göm nîjbal. Hon bî yîharîj hain u, pen kale nîbi bî kal yabî. Hon bî hib mîdöp bî u rö wasö, pen kale nîbi bî hib mîdöp u rö mîdpim. ¹¹ Hadame nõp dagol gau rîköl, mîd damöm, mîñi mîdpun ñîi i kîyö lõ, rugu mîlep gö, waîj mîdagö, ram mîdagö, umeb rö lõ, hon pör pak gîlö gîlö uîham yabî mîdpun. *

¹² Ke nõp ilõn mab udun, nan ñîjbun. Hanîp hag juöm gîlö, kalîp pen God kalîp abad mîdeianj a gun, nîp sabe gîpun. Hanîp gî anîj gîlö, aliagîpun. * ¹³ Hanîp manö najj hagpal, pen manö hain hagpun. Anîb u, hon nan yîharîj nan haîpî adîj adîj ap rö mîdno mîdno ñîi i auöp.

* 4:2: Luk 12:42 * 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Ro 12:3 * 4:7: Ro 12:6 * 4:11: 2Ko 11:23-27

* 4:12: Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44

¹⁴ Manö kalî kîñ rîkabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñî pai mîdmagö yad gau a gem rîmîd ukem hagabin. ¹⁵ Bî Krais lau adö mîdpal gau, iru yabî apôm kalöp ud aij göm manö hag ñî naböl. Pen bî Krais lau adö mîdpal gau, kalöp nap añî nöp mîdöp. Yad nöd Krais Jisas manö aij nîpe u kalöp hag ñî nö, kale Krais Jisas nîñ udpe u me, yad nap kale mîdpin. * ¹⁶ Anîb u, kalöp hagabin, yad gîpin gîpin rô nîñmim, adö anîbu nöp gîmim. * ¹⁷ Adö anîbu nöp, ñî mîdmagö yad Dimodi, Krais Jisas manö hag ñî nö nîñ aij göm, Bî Kub wög gî aij göp u yunö nî nab. Amjaköm, yad Krais Jisas nîñ nîñ udem, Krais Jisas aip jîm ñöl mîdem, aige gö rô gem gîpin u kalöp yîswem kauyan hagö nîñ nabim. Yad Krais nîbi bî nîpe gau kalîp magöñhalö pör hag ñî bin manö u u rô nöp hain gem Krais Jisas aip jîm ñöl mîdpin. * ¹⁸ Pen kale rîmnap, Pol auagnab, a gîmim, aleb aleb ñöl gî mîdpim. ¹⁹⁻²⁰ Pen Bî Kub u yîp yau a gö, yîñîd nî nabim. Yîharîñ manö nöp hagöm, God nîbi bî nîpe mîdagal; klö nîpe u udöm me, nîbi bî nîpe yabî mîdpal. Anîb u, amjag nîbi bî aleb aleb ñî bal gau manö nöp hagabol aka God klö nîpe udöm mîdpal a gem nîñ nabim. * ²¹ Anîb u, yad apem kalöp nîñön gînam? Ur ap daunam aka kalöp mîdmagö lem, manö hain hain hagnam? Yad nîñön gîñö, kalöp aij gî nab?

5

Bî ap nap nîbin nîpe u nîp si uda

¹ Manö ap halö haglö auö yîp haggal, “Kale God pîg mîdpim gau bî kale ap uraköm nap nîbin nîpe u nîp si udöp,” a gîpal. Pen nîbi bî God nîp nîñagpal gau nan si nan naj anîbu rô gaggal me. * ² Pen gasî kale nîñbim u, hon nîbi bî aij, a gîpim. Pen namam kale ap unbö göp u, kale mög gîbö; bî anîbu hag hön yubep; nîbi bî Bî Kub lau adö mîdpim gau ap magum gî nabim ñîñ u, bî anîbu kale aip magum gagbö. Pen namam kale u anîg gö kalöp nable göm mög gagöp ar? ³ Yad mîlö ke gai i mîdpin u pen kalöp gasî nîñöl gî nöp mîdpin. Bî nan si nan naj göp anîbu, nîp nîñön nîñön gî nabun u yad hadö nîñ lîbin. * ⁴ Kale nîbi bî Bî Kub hon Jisas lau adö mîdpim gau ap magum gî nabim ñîñ u, Pol hanîp gasî nîñab a gîmim, Bî Kub hon Jisas klö nîpe kalöp ñö udmim, ⁵ bî anîbu nîp hag gîpe, kale aip magum gagnîm. Seden aip nöp ajöm me, hañ romanî nîpe naj gö, gasî hain nîbö nîñöm, Bî Kub manö kub hagnab ñîñ u, ana nîpe kamîñ mîdainîm rô löp. *

⁶ Pen kale bî nan naj göp u aip jîm ñöl mîdmim, mîd aij gîpun a gîmim gasî u nîñbim u aij gagöp. Bred gun a gaiöl, nan yîs pro marap nöp ud plaua rin yan halö lîlö, yîs pro u geinab plaua anîbu magöñhalö kub yabî rannab. * ⁷ Kale mîñî bred yîs halö mîdagöp rô mîdpim u, nan yîs nöd nîbö u magöñhalö ud ke gau yumim, bred yîs mîdagöp rô, nîbi bî asîñ mîdagöp nöp mîdaimim. Kale nîbi bî asîñ mîdagöp hadö mîdpim me. Nîñön gîñîg: Pasopa ñîñ u Juda kaî sipsip pi pak God nîp sabe gî ñöm, God nîpe kalîp ud asîk yua u aij gö nîñöl gî mîdeila. Pen Krais nîp Pasopa sipsip pi hon rô hadö pak sabe gîla u me, God amgö ilö nîpe u hon nîbi bî asîñ mîdagöp hadö mîdpun. * ⁸ Anîb u, Krais nîp nan sabe gep rô al pak lîlö, God hanîp ud kamîñ yua u, gasî nîñun, Pasopa hon u aij göp a gun ñîñun. Pen Pasopa

* **4:15:** Gal 4:19 * **4:16:** Plp 3:17 * **4:17:** Ap 19:22 * **4:19-20:** 1Ko 2:4 * **5:1:** Lep 18:7-8; Dud 22:30 * **5:3:** Kol 2:5 * **5:5:** 1Di 1:20 * **5:6:** Gal 5:9 * **5:7:** Ais 53:7; 1Pi 1:19

hon ñiñeinabun u, yis halö, nan si nan naij gau halö, ñiñagnabun; gasi aij magö u nöp niñjun, manö niñjö u nöp niñjun, bred yis midagöp gau nöp udun ñiñnabun. * ⁹ Kalöp köp ap kalí kñiñ ríkem hagnö, “Níbi si udep bí gau, bí si udep níbi gau, kalíp aip jím ñól midagaimim,” a ginö. ¹⁰ Pen kale hagnabim, “Pol hagöp, ‘Níbi bí Kraís níp níñ udpal gau kale níbi bí Kraís níp níñ udagpal gau kalíp magöñhalö arö gílan,’ a göm hagab,” a ginabim. Pen u wasö. Níbi bí Kraís níp níñ udagpal gau, níbi si bí si göm, pör nöp nan aij rímnab halö udun a göm, níbi bí rímnab nan kale píñ gí udöm, nan yíharíñ gau god hon a göm sabe göm gímidal níbi bí gau, mñnön naböñ í i pro midagpal. Ram mñnön gau magöñhalö midpal u, kalíp arö gun rö lagöp. ¹¹ Pen köp nöd níbö kalí kñiñ rík yunö manö aníbu mññi hag aij ginabin. Bí Kub Jisas níñ udpun a gípim níbi bí gau bí ap aka níbi ap urak, níbi si bí si göm, pör nöp nan aij rímnab halö udun a göm, nan yíharíñ gau god hon a göm sabe göm, níbi bí gau manö naij hagöm, níbi bí rímnab nan kale rímnab píñ gí udöm, ñig wain ñig klö iru niñjö hauñ alö, gímidal níbi bí gau kalíp aip ajagmim, jím ñól nan ñiñagmim. *

¹²⁻¹³ Níbi bí Kraís níp níñ udagpal gau, nan si nan naij gaiöl u, níhön ginig anig gípim, a gem, kalíp manö kub hagagnam. God nípe nöp manö aníbu kalíp hagnab. Pen Bí Kub Jisas níñ udpun a gípim níbi bí gau, nan si nan naij gaiöl u, níhön ginig anig gípim, a gímim, kalíp manö kub hagmim. God Manö u Mosís adíñ ap kalí kñiñ ríkóm haga, “Níbi bí nan si nan naij gímidal gau hag höñ yube aröl,” a ga. *

6

Kraís níbi bí rímnab manö mideinab u, kale ke ud asíknim

¹ Pen namam kale Kraís níp níñ udöp ap manö midö, bí Kraís níp níñ udpal gau nöp manö kub aníbu niñnaböl. Pen ai ginig bí Kraís níp níñ udagpal gau manö kub aníbu niñjö? ² Hon Kraís níbi bí nípe, hainö níbi bí ram mñnön í i gau gau magöñhalö kalíp manö kub hagun ud asíknabun. Pen kale níbi bí ram mñnön í i magöñhalö manö kub hagmim ud asíknabim u, kale níbi bí kale ke rímnab manö midnig gab u niñmim hag ud asíknabim. * ³ Hon hainö ejol gau kalíp abe manö kub hagun ud asíknabun. Aníb u, mñnön naböñ í i manö midnab u, ke hagun. ⁴ Kraís níbi bí nípe gau, kale manö kub ud asíkep bí kub rímnab níñöm, Kraís manö níñ udagal a göm, kalíp gasi mññör niñbal. Aníb u, manö kub rímnab midainim, kale ai ginig bí kub aníb gau arim? ⁵ Manö hagabin aníbi, kalöp nable ginim a gem hagabin. Kale ke bí gasi aij niñjö bí ap, Kraís níbi bí aní hon aui manö kub hagno niñnim bí ap midagöp a gípim akan ⁶ Aníb unbö rö nöp gíbeu u aij. Pen kale unbö rö gaggim. Kraís níñ udöp nímmam ap urak, Kraís níñ udöp nímmam nípe ke dam Kraís níñ udagpal níbi bí gau midpal aní au manö kub hagpal.

⁷ Pen kale Bí Kub Jisas níñ udpim rímnab urakmim, nañin namam kale ke rímnab dam manö kub hagpim u niñjem niñbin, kale Bí Kub Jisas níñ udpal níbi bí gípal rö gagabim. Bí Kub Jisas níñ udpim nañin namam rímnab kalöp gí naij gaiöl u, arö ginabim u aij; urakmim kalíp dam manö kub hagnabim u aij wasö. Bí Kub Jisas níñ udpim nañin namam rímnab nan kalöp típ gí uadaiöl u, arö ginabim u aij; urakmim kalíp dam manö

* **5:8:** Dud 16:3 * **5:11:** 2De 3:6; Dai 3:10 * **5:12-13:** Dud 13:5; 17:7 * **6:2:** Rep 3:21

kub hagnabim u aij wasö. ⁸ Pen kale ado g̃imim, urakmim, B̃i Kub Jisas ñiη uɔpim nañ̃n namam kale ke r̃imnap nan kalöp †p̃ g̃i uɔpim. Kale urakmim B̃i Kub Jisas ñiη uɔpal nañ̃n namam kale ke r̃imnap kalip̃ g̃i naj̃ g̃ipim. ⁹ Pen kale ñiη aij g̃imim. Ñibi b̃i g̃i naj̃ g̃imidal gau, God kalip̃ dam ram aij ñipe laη ud aragnab. Ñiη aij g̃imim, dui gagmim. Nan ỹihar̃iη gau god hon a göm sabe göm g̃imidal ñibi b̃i gau; ñibi si b̃i si göm g̃imidal ñibi b̃i gau; b̃i ñibi aip wasö b̃i ap nöp aip g̃i ajöm g̃imidal b̃i gau; God kalip̃ dam ram aij ñipe laη au ud aragnab. * ¹⁰ Ñiη aij g̃imim. Nan si uɔm̃idal ñibi b̃i gau; pör nöp nan aij r̃imnap halö udun a g̃i gasi ñiηm̃idal ñibi b̃i gau; ñibi b̃i ñ̃ig wain ñ̃ig klö iru ñ̃iηöm hau alö g̃imidal ñibi b̃i gau; ñibi b̃i r̃imnap kalip̃ manö naj̃ manö piral hagnab ñibi b̃i gau; ñibi b̃i r̃imnap nan kale p̃i†i g̃i uɔm̃idal ñibi b̃i gau; God kalip̃ magöñ̃halö dam ram aij ñipe laη ud aragnab. U ñiη aij g̃imim, dui gagmim. ¹¹ Kale r̃imnap nöd añig rö g̃i m̃idm̃idim. Pen B̃i Kub Jisas Krai hañp a göm uma u me, God hon Ana ñipe u apöm, nan si nan naj̃ gac kale u †k̃ g̃i yuöm, kalöp God ñip wög gep ñibi b̃i ke löm, ñibi b̃i as̃iη m̃idagöp m̃idpim a ga. *

¹² Kale r̃imnap hagnabim, “Yad nan ñihön g̃inam a g̃inabin u g̃inabin; u manö m̃idagöp,” a g̃ipim. Añig hagnabim u pen adö r̃imnap geinabin ỹp̃ nan aij ap g̃i ñ̃agnab. Kale hagnabim, “Yad nan ñihön g̃inam a g̃inabin u g̃inabin; u manö m̃idagöp,” a g̃ipim. Añig hagnabim u pen yad adö r̃imnap gem, g̃i dam dam m̃idö m̃idö yad b̃i nag̃iman rö m̃idem, adö añbu nöp gasi ñiηem g̃inabin; ỹihar̃iη m̃ideinam rö lagnab. Añb u ñiηem, yad añig göl gagnabin. *

¹³ Kale r̃imnap pen hagnabim, “Hañp mudun m̃idöp u me, nan ñ̃iηöl g̃i nöp m̃ideinabun,” a g̃ipim. Añig hagnabim u pen God gö mudun u abe, nan añb gau abe p̃is g̃inab. God ñibi b̃i hañ̃ romañ kale g̃i la u, ñibi si b̃i si göl a göm g̃i laga. Hañ̃ romañ klö kale u, B̃i Kub ñip wög göl g̃i m̃idmim a göm ga. B̃i Kub ñipe nöp hañ̃ romañ kalöp nan ñ̃im̃idöp. * ¹⁴ God klö ñipe u nöp gö me, B̃i Kub uraka. Klö ñipe u nöp gö me, hon u rö nöp uraknabun. *

¹⁵ Ñiη aij g̃imim. Kale Krai aip j̃im ñ̃öl m̃idpim u, ñ̃iñ k̃id ma k̃id ñipe ke u m̃idpim. Krai hañ̃ romañ ñipe u, b̃i si uɔep̃ ñibi aip j̃im ñ̃agñim, wasö yabi†! * ¹⁶ God Manö u, Mosi ad̃iη ap kal̃i k̃iñ̃ r̃iköm haga, “B̃i ñibi uɔöm aip j̃im ñ̃öl m̃ideinabil u, kale m̃ihöñ̃ hañ̃ romañ añ̃i ap nöp m̃ideinabil,” a ga. Añb u rö, b̃i añ ñipe b̃i si uɔep̃ ñibi ap ud aip j̃im ñ̃öl m̃ideinab u, kale m̃ihau hañ̃ romañ añ̃i ap nöp m̃ideinabil. * ¹⁷ Pen ñibi b̃i añ B̃i Kub aip j̃im ñ̃öl m̃ideinab u, ana ñipe B̃i Kub Ana ñipe aip j̃im ñ̃öl m̃ideinabil. * ¹⁸ Ñibi si b̃i si gagmim. Ñibi b̃i nan si nan naj̃ r̃imnap g̃inaböl gau, hañ̃ romañ höñ̃ adö g̃inaböl, pen ñibi si b̃i si g̃inaböl gau hañ̃ romañ kale ke g̃i naj̃ g̃inaböl. ¹⁹ Ñiη aij g̃imim. God ñipe Ana U† u yuö apöm, aη kalöp daη m̃idöp. Hañ̃ romañ kale u Ana U† ram raul ñipe m̃idep u. Añb u, ke gasi ñiηbun rö gun a gun gasi u ñiηagun. Hañ̃ romañ gasi r̃im̃id m̃idmagö kale nan kale wasö. God ñipe kalöp rau adog uda. ²⁰ Krai ñipe nan aij yabi† yuöm kalöp rau adog uda. Añb u me, hañ̃ romañ kale gau g̃i aij göl g̃i m̃idpe ñiηöl g̃i, God ñiηö, ñip aij g̃iñim; ñibi b̃i gau ñiηöm God ñip aij a göl. *

* **6:9:** Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep 22:15 * **6:11:** Dai 3:3-7 * **6:12:** 1Ko 10:23 * **6:13:** 1De 4:3-5 * **6:14:** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15:** Ep 5:30 * **6:16:** Mad 19:5 * **6:17:** Jon 17:21-23; Ro 8:9-11 * **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

7

Ber mihau hañ romanj kale añi ap mîdöp

¹ Yîp köp kalî klîñ rîkmim manö hagpe u, kalöp pen hagnîg gabin. Bî gau nîbi udagnaböl u aij. ² Pen nîbi si bî si gîpal u naij göp rö, bî gau nîbi kale ke udöm mîdeinaböl u aij; nîbi gau bî kale ke udöm mîdeinaböl u aij. ³ Pen anîg gî mîdöl gî, nîbi gînîg a gainîm u, nugmul yau a gînîm. Nugmul nîpe gînîg a gainîm u, nîbi nîpe u rö nöp yau a gînîm. ⁴ Nîbin hañ romanj u nan nîpe ke wasö; nugmul aip nan kale jîm ñöl. Nugmul hañ romanj u u rö nöp nan nîpe ke wasö; nîbin aip nan kale jîm ñöl. ⁵ Anîb u, nugmul hagö, nîbin wasö gagnab. Nîbin hagö, nugmul wasö gagnab. Yau nöp gîmil gîmil. Pen God nîp gasî añî nîñul, sabe göl gî nöp mîdaiul a gîmil, manö hag adö añî ap limil, ñîñ rîmnap yîharîñ mîdmil, God nîp sabe göl gî mîdeinabil. Hainö kauyanj gînabil. Wasö u, yîharîñ mîdeinabil rö, gasî rîmnap nîñmil gîlö arö, Seden kalöp ap udö, ap lug pakmil rö löp. ⁶ Pen kale ber ñîñ rîmnap yîharîñ mîdmil, God nîp sabe gî mîdmil, u hagagabin. Pen kale ke ber mîhau manö hag adö añî ap limil, ñîñ rîmnap yîharîñ mîdul, God nîp sabe gî mîdaiul, a geinabil u, u manö mîdagöp, a gem hagabin. ⁷ Gasî yad nîñbin u, nîbi bî magöñhalö yad yîharîñ mîdpin rö mîdaimim u aij. Anîg göl gasî nîñbin u pen God gasî nîpe ke nîñöb rö, hanîp nan aij ke ke ñöb. Nîbi bî rîmnap nan aij ap ñö, adö rîmnap ke gîpal; pen nîbi bî rîmnap nan aij ap ke ñö, adö rîmnap ke gîpal. Anîg rö, kale magöñhalö yad yîharîñ mîdpin rö mîdaimim a gem hagagabin.

⁸ Pen nîbi praj bî praj mîdpim gau abe, nîbi palpal gau abe, yad yîharîñ mîdpin rö mîdeinabim u aij. ⁹ Pen nîbi bî rîmnap yîharîñ mîdöm, si gun a göm gasî u nöp auö, mîd aij gagnaböl. Anîg gainîm u, bî gau nîbi kale ke ke udöl, nîbi gau bî kale ke ke udöl. Wasö u, anj kale yanj mab rö inö, mîd aij gagnaböl. *

¹⁰ Bî ber bî gau, kalîp manö ap hagnîg gabin. Pen yad nöp wasö; Bî Kub u manö nîpe. Nîbi gau nugmul bî kale arîk aragmim. * ¹¹ Pen rîmnap arîk araiöl u, bî hain nîbö udagöl; yîharîñ nöp mîdaiöl. Bî udnîg, am nugmul kale nöd nîbö u nîp kauyanj udöl. Kale bî gau u rö nöp, nabin bî kale u rö nöp hag yuagmim.

¹² Pen kalöp nîbi bî rîmnap gau manö ap hagnîg gabin. Pen Bî Kub manö nîpe u udem, kalöp hagagabin; gasî yad ke nîñbin rö u kalöp hagabin. Pen bî ap, nîpe nîbi Kraîs nîp nîñ udagöp nîbi ap udöl gî mîdeinabil u, nîbi anîbu, nugmul aip mîdaiul, a geinab u, nugmul nîpe, nîbi Kraîs nîp nîñ udagöp a göm, asî masî göm hag yuagnab. ¹³ Pen nîbi ap, nîpe bî Kraîs nîp nîñ udagöp bî ap udöl gî mîdeinabil u, bî anîbu, nîbin aip mîdaiul, a geinab u, nîbin nîpe, nugmul Kraîs nîp nîñ udagöp a göm, asî masî göm arîk aragnab. ¹⁴ Nîbi Kraîs nîp nîñ udöp u me, bî Kraîs nîñ udagöp bî nîpe u nîbin aip jîm ñöl mîdlö, God nîñö, nîbin u abe nugmul u abe nîbi bî nîpe ke mîhönj mîdpil. Pen bî Kraîs nîp nîñ udöp u me, nîbin Kraîs nîñ udagöp nîbin nîpe u nugmul aip jîm ñöl mîdlö, God nîñö, nugmul u abe nîbin nîpe u abe nîbi bî nîpe ke mîhönj mîdpil. Wasö u, ñî pai kale gau nîbi bî Kraîs nîñ udagpal ñî pai rö lîblap. Pen nap kale aka nîme kale Kraîs nîp nîñ udpal rö, God u rö nöp nîñö, ñî ñî pai nîpe ke rö mîdpal.

¹⁵ Bî ber bî udöl mîdpal gau, nugmul nöp Kraîs nîp nîñ udöm mîdö, nîbin nîpe Kraîs nîp nîñ udöm mîdageinab u nîpe klö göm nugmul nîpe

nɪp arɪk arnɪg gainɪm u, nugmul nɪpe, nɪbi yad a gɔm, ud rɪbɪkagnɪm; yau a gɔ, arnɪm. Wasɔ u, pen pen gɪmil mɪd aij gagnabil. Pen nɪbi u Kraiis nɪp nɪŋ udɔm mɪdɔ, nugmul nɪpe Kraiis nɪp nɪŋ udɔm mɪdageinab u nɪpe kɔ gɔm nɪbin nɪpe nɪp arɪk arnɪg gainɪm u, nɪbin nɪpe, bɪ yad a gɔm, ud rɪbɪkagnɪm; yau a gɔ, arnɪm. U manɔ mɪdagɔp. Wasɔ u, pen pen gɪmil mɪd aij gagnabil me. God agamɪj mɪd aij gɪlan a gɔm hanɪp udɔp. *

¹⁶ Pen kale nɪbi gau, Kraiis nɪp nɪŋ udpim u, nagamul Kraiis nɪŋagɔp u aip mɪdmil, nɪpe Kraiis nɪŋ udnɪm rɔ lɔp. Pen kale nugmul bɪ gau, Kraiis nɪp nɪŋ udpim u, nabin Kraiis nɪŋagɔp u aip mɪdmil, nɪpe Kraiis nɪŋ udnɪm rɔ lɔp.

* ¹⁷ Nɪbi bɪ Kraiis lau adɔ mɪdpal ram gau magɔŋhalɔ kalɪp pɔr hagnɪdin, “Kale ke nɪhɔn nɪhɔn gɪmim rɔ mɪdaibe, God kalɔp wɪŋ alɔm uda u, adɔ anɪbu nɔp mɪdaimim,” a gɪmɪdin. ¹⁸ Bɪ haŋ hadɔ rɪb gɪ dɔ gɪla ap, hainɔ God nɪp wɪŋ alɔm udnab u, nɪpe anɪg gɔl mɪdpin a gɔm gasɪ iru nɪŋagnɪm. Pen bɪ haŋ rɪb gɪ dɔ gagla ap, hainɔ God nɪp wɪŋ alɔm udnab u, yɪp haŋ rɪb gɪ dɔ gagal a gɔm gasɪ u nɪŋagnab; nɪp haŋ rɪb gɪ dɔ gagɔl. ¹⁹ God nɪpe nɪŋɔ, bɪ haŋ rɪb gɪ dɔ gɪpal aka rɪb gɪ dɔ gagal u, u nan yɪharɪŋ yabɪɪ; God hagɔ nɪŋun gɪnabun u, u nan kub yabɪɪ. *

²⁰ Kale ke nɪhɔn nɪhɔn gɪmim rɔ mɪdaibe, God kalɔp wɪŋ alɔm uda u, adɔ anɪbu nɔp mɪdaimim. ²¹ Kalɔp rɪmnap bɪ rɪmnap rauɔm dam wɔg kale u hag lɪlɔ, pe u udagmim, hagnal hagnal rɔ gɪmim, nagɪ wɔg rɔ gɪpim. Pen God kalɔp wɪŋ alɔm udɔ nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, nagɪ wɔg rɔ gɪpim u arɪk arun a gɪmim gasɪ u nɪŋagnim. Pen hainɔ arɔ gɪmim yɪharɪŋ mɪdmim rɔ lainɪm u, arɔ gɪmim yɪharɪŋ mɪdaimim. ²² Nɪbi bɪ an an, bɪ rɪmnap rauɔm dam wɔg kale u hag lɪlɔ, pe udagmim, hagnal hagnal rɔ nɔp nagɪ wɔg rɔ gɪmim gɪ mɪdpe, hainɔ Bɪ Kub kalɔp wɪŋ alɔm, nan aij yabɪɪ yuɔm, kalɔp rau adog udɔ, nɪbi bɪ nɪpe ke mɪdpim. Pen nɪbi bɪ an an, bɪ rɪmnap hagnal hagnal rɔ nɔp nagɪ wɔg rɔ gɪmim gɪ mɪdagpe, hainɔ Bɪ Kub kalɔp wɪŋ alɔm, nan aij yabɪɪ yuɔm, kalɔp rau adog udɔ, nɪbi bɪ nagɪ wɔg gep nɪpe ke mɪdpim. * ²³ Kraiis nɪpe nan aij yabɪɪ yuɔm kalɔp rau adog udɔ, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim. Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap nagɪ wɔg gep nɪbi bɪ kale mɪdaiun a gɪmim gasɪ u nɪŋagnim. ²⁴ Anɪb u, aŋ mam bɪ. Kale ke nan nɪhɔn nɪhɔn gɪmim rɔ mɪdaibe, God kalɔp wɪŋ alɔm uda u, adɔ anɪbu nɔp mɪdaimim.

²⁵ Pen nɪbi udmim aka nɪbi udagmim, manɔ hag nɪŋbe u hagnɪg gabin. Manɔ anɪbi Bɪ Kub u hagɔ nɪŋem kalɔp hagagabin. Pen nɪpe yɪp mɔg nɪŋɔm udɔm wɔg ke hag la rɔ, gasɪ nɪŋ aij gem kalɔp manɔ hagnɪg gabin anɪbi, manɔ nɪŋɔ a gɪmim nɪŋmim. ²⁶ Nɪbi bɪ Kraiis nɪp nɪŋ udpun uri mɪŋɔr udun uɪham mɪdnabun u, mɪdpim rɔ nɔp mɪdaimim u aij. ²⁷ Kale bɪ nɪbi halɔ mɪdpim gau, nɪbi hon gau arɔ gun yɪharɪŋ mɪdaiun a gɪmim gasɪ u nɪŋagnim. Pen kale bɪ nɪbi halɔ mɪdagpim gau, nɪbi udun a gɪmim gasɪ u nɪŋagnim. ²⁸ Pen kale bɪ gau, nɪbi udnabim u, nan si nan naij gagnabim. Kale nɪbi praj gau, bɪ udnabim u, nan si nan naij gagnabim. Udmim uɪham mɪdaimim a gem gasɪ u nɪŋem kalɔp hagabin.

²⁹ Aŋ mam bɪ. Mɪdpun ŋɪn i mɪlɔ padɔ mɪdagnab. Kale nɪbi halɔ mɪdpim bɪ gau, nɪbi halɔ bɪ mɪdagpim rɔ mɪdaimim. ³⁰ Mɪtɔŋ gɪpim nɪbi bɪ gau, mɪtɔŋ gagep nɪbi bɪ rɔ mɪdaimim. Mɪŋ mɪŋ gɪpim nɪbi bɪ gau, mɪŋ mɪŋ gagep nɪbi bɪ rɔ mɪdaimim. Nan raubim nɪbi bɪ gau, nan mɪdagɔp nɪbi bɪ rɔ mɪdaimim. ³¹ Mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i nan gau udmim gɪpim nɪbi bɪ gau, gasɪ

* 7:15: Ro 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:19: Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15 * 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

adö añi anıbu nöp niŋmim gagemim. Mınöŋ naböŋ iŋ i ke hain nibö lınab ŋın u söl midöp. *

³² Yıp aij göp u, kalöp marö kub gagnetim. Bi niŋbi udagpal gau, Bi Kub niŋp gasi niŋöm, nan niŋhön ginö, Bi Kub niŋp aij ginab a göm, gasi u niŋnaböl.

³³ Pen bi niŋbi udpal gau, niŋhön ginö, niŋbi yad u niŋp aij ginim a göm, nan mınöŋ naböŋ iŋ i gasi kub niŋöm gö arnab. ³⁴ Anıg gö, niŋpe gasi mihöp niŋnab. Pen niŋbi bi udagöp u, Bi Kub niŋp nöp gasi añi nöp niŋnab. Hañ romanŋ gasi rımıd midmagö yad magöŋhalö Bi Kub niŋp nöp ñem, niŋ midmagö lem, wög ginam a göm, gasi u nöp niŋnab. Pen niŋbi bi udpal gau, niŋhön ginö, bi yad u niŋp aij ginim a göm, nan mınöŋ naböŋ iŋ i gasi kub niŋöm gö arnab. ³⁵ Manö hagabin anıbi, kalöp wıhö gem hagagabin; kalöp gasi niŋem, Bi Kub niŋp añi nöp gasi niŋöl gi, midmagö löŋ gi midaimim a gem hagabin.

³⁶ Pen bi ap yiŋharıŋ midö, niŋp niŋbi dap ñilö, yad bi wasöke mideinabin a göm, mid damöm, hainö niŋbi anıbu niŋp niŋöm, niŋpe mid aij gagöp, a göm, niŋp mög niŋöm udnabin a ginab u, udnım. Manö midagöp. Niŋpe nan si nan naiŋ ap gagnetim. Niŋbi udnab u aij. ³⁷ Pen bi ap yiŋharıŋ midö, niŋp niŋbi dap ñilö, yad bi wasöke midem mid aij ginabin a göm, gasi adö anıbu nöp klö gi niŋ damöm, niŋbi udagnabin a ginab u, udagnetim. Manö midagöp. Niŋpe u rö nöp gi aij ginab. Niŋbi udagnetim u aij. ³⁸ Anıb u, niŋbi dap ñilö, udnım u, gi aij ginab. Pen niŋbi dap ñilö, udagnetim u, gi aij yabıŋ ginab.

³⁹ Niŋbi gau, nugmul kamıŋ mideinab u, aip mideinabil. Umnab u me, am bi hainö udnabin a ginab u, udnab; gasi niŋpe. Pen udnıg ginab u, Bi Kub lau adö midöp bi ap nöp udnab. * ⁴⁰ Pen gasi yad niŋbin u, nugmul umö, niŋbi yiŋharıŋ adu midpal rö midainım u aij. Niŋpe ñıñi löŋ gi midöm, mid aij ginab. Yad gasi niŋbin, God Ana niŋpe yıp gasi ñö niŋöl gi kalöp manö anıbi hagabin.

8

“Nan pak god piral wıŋ haj nan gau sabe giŋpal u niŋjun aka wasö?” gıla

¹ Pen niŋbi bi nan piral wıŋ haj nan gau sabe giŋpal gau, nan ap dap pak nan piral anıb gau kalıŋp sabe gi ñeinaböl u, niŋjun aka niŋjun a ginim yıp hag niŋbin u, kalöp pen hagnetim gabin. “Hon niŋbi bi magöŋhalö gasi ke ke midöp,” a giŋpim u, niŋjö nöp hagpim. Pen gasi rımıd hon ke niŋjun, niŋj aij giŋpun a ginabun u, hiŋ hon ke hagno adö arnım rö löp. Pen niŋbi bi gau kalıŋp midmagö lınabun u, klö rımnab halö udun, Kraıs haga rö nöp gi aij gıno arnab. *

² Pen hon gasi niŋeb midpun a giŋpal niŋbi bi gau, yiŋharıŋ adö adö nöp niŋöm anıg hagpal. * ³ Niŋbi bi God niŋp midmagö lıbal gau, God niŋpe kalıŋp niŋjöp.

⁴ Pen niŋbi bi nan ap dap pak nan piral anıb gau niŋp sabe gi ñeinaböl u, niŋjun aka niŋjun? Pen hon niŋjun, nan piral sabe giŋpal anıb gau nan niŋjö wıhö, u nan yiŋharıŋ. Hon niŋjun, God añi nöp midöp. * ⁵ Niŋbi bi rımnab, god iru nöp, bi kub iru nöp kumi kabö adö laŋ abe mınöŋ naböŋ iŋ i abe midpal, a göm gasi u niŋbal. ⁶ Pen God hon u añi yabıŋ midöp. Niŋpe Bapi hon nan gau magöŋhalö gi lö midöp. Niŋpe midö niŋöl gi me, hon

* 7:31: 1Jn 2:17 * 7:39: Ro 7:2-3 * 8:1: Ap 15:29 * 8:2: Gal 6:3 * 8:4: Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4

mıdɓun. Bı Kub Jısa Kraıs u, u rö nöp añı nöp mıdöp. Nıpe mıdö me, God nan gau magörhalö gı lö mıdöp. Nıpe mıdö nıñöl gı me, hon mıdɓun. *

⁷ Pen nıbi bı rımnap manö anıbu nıñagpal. Nagı adö u aij, nagı adö u naij, a göm nıñ aij gagal. Anıb u, god pıral gau nıñ nan pak sabe gı nıbal nan u nıñöm, nıñön gıñg god pıral nıbal nan nıñbun a göm gası iru nıñaböl.

⁸ Pen nan ası ması gıñabun aka hañöwañö nıñabun u, God nıñö, manö mıdagöp.

⁹ Pen kale nıbi bı nıñ aij gıñim gau, nan ap nıñno, añ mam hon nıñ aij gagal gau nıñöm ap lug paköl rö löp a gıñim gası u nıñöl gıñim nan nıñmim. *

¹⁰ Nıñön gıñg: kale nıbi bı nıñ aij gıñim gau, am god pıral sabe gıñim ram raul mıñan u ammim, nan nıñbe, nañın namam nıñ aij gagal gau, ap kalöp nıñöm, kale u rö nöp nıñöl rö löp. ¹¹ Anıb u, kale nıñ aij gıñim a gıñim gıpe, nañın namam Kraıs udnabin a göm uma ap gası mıñlö löl göm u rö nöp nan anıbu nıñöm, ap lug paknab. *

¹² Kale anıñ geinabım u, adö anıbu nöp nañın namam kale gau nıñöm, adan aij mai, adan naij mai, nıñ aij gagnaböl. Anıb u, kale nañın namam gau kalıñ nan sı nan naij gıñim, Kraıs nıñ nan sı nan naij gıñabım. ¹³ Anıb u, nan nıñeb rımnap nıñño, añ mam ap nıñöm ap lug pakeınab u, yad nan yuö rımnap nıñagnabin; yıñarın hañı maj nan nıñem umnabin. *

9

Pol pe udagmıdöp u nıñ aij ga

¹ Yad Jısa manö ud arep bı ap mıdɓın. Yad Bı Kub hon Jısa nıñ amgö yad ke nıñño. Kale Bı Kub nıbi bı nıpe mıdɓım u, yad Bı Kub nıñ wög gem, manö aij nıpe u hag nıñnö, nıñ udmim me, nıbi bı nıpe mıdɓım. Anıb u, nan ap yıñ adan wamagöp. *

² Yad Jısa manö ud arep bı ap mıdɓın u, pen nıbi bı rımnap yıñ nıñöm, Pol Jısa manö ud arep bı ap mıdöp, a göm nıñagnaböl. Pen gası yad nıñbin, kale nıbi bı gau, nıñö nöp Pol Jısa manö ud arep bı ap mıdöp a gıñim nıñbım. Nıbi bı gau pen, kale Bı Kub nıbi bı nıpe mıdɓım u nıñeinaböl u, nıñö nöp Bı Kub nıpe ke Pol manö nıpe ud arep bı ap hag lö mıdöp, a gıñaböl. *

³ Nıbi bı rımnap yıñ manö kub hagpal gau kalıñ, pen anıñ hagabin.

⁴ Kalöp wög gı nıñın u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akanı * ⁵ Wög kalöp gıñın rö, yad pen nıbi Jısa nıñ nıñ udöp ap udem, dam Jısa manö aij hag nıñ ajöl gı, nan nıñjul rö lagöp akanı Bı Jısa manö ud arep bı rımnap abe, Bı Kub nıñmam hain nıpe gau abe, Pıda abe, pör nıbi kale gau halö dam, Jısa manö aij hag nıñ ajmıdal. ⁶ Aka Banabas hol mıñöhön nöp mani wög gul nan nıñnabul?

⁷ Bı ami gau wög gıñim rö, nan kale ke ulhai nıñagpal. Kalıñ nan nıñlö nıñbal. Bı wain wög gı yıñbal gau, yıñbal rö, wain magö rımnap ral dapöm nıñbal. Bı kaj sıpsıñ mukpal gau, mukpal rö, ci rımnap udöm nıñbal. ⁸ Manö hagabin anıbu nıñbe, nıbi bı gau gası nıñbal rö nöp hagab a gıñabım rö löp. Pen lo manö adö anıbu nöp hagab me. ⁹ God Manö u, Mosıs adın ap kalıñ kılın rıñöm haga, “Kale kaj kau gau pañıd dapım,

* **8:6:** Ep 4:5,6 * **8:9:** Ro 14:13-15; Gal 5:13 * **8:11:** Ro 14:15,20 * **8:13:** Ro 14:21 * **9:1:** Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 * **9:2:** 2Ko 3:2-3 * **9:4:** Luk 10:8

wid hon abhib jaklö,
magö u ke löm, cög u ke löm gan a g+mim
dap lïbe wög gïlö n+njöl gï,
maj m+gan kale u nagï lï rïb+k gagmim.

Wög g+naböl rö rïmnap n+naböl,” a ga.

Pen God nïpe kaj kau gau gasi n+nöm manö an+bu hagaga. * 10 Han+n nïbi bï gasi n+nöm haga. Nïbi bï wög kïfö yab+ï göm wög y+mbal gau, nïbi bï wög kïfö göm nan ral daubal gau, wög gïpal rö kalïp rïmnap n+lö n+njöl gï, aij a gö n+njöl gï wög göl a ga. * 11 God manö hagöp nan aij u mïdmagö an kalöp dan y+mbun u rö, kale pen nan m+nöñ naböñ iï i mïdöp rïmnap han+n ral dap n+nabim u aij. * 12 Pen bï rïmnap kalöp manö aij u hag n+lö, mani nan gau nïbim rö, Banabas hol bï m+hau kalöp pör hag n+mïdul u, halïp bï n+nagnabin akan

Pen kalöp hag n+njblöp, mani nan gau udblop, pen nïbi bï rïmnap n+nöm hagblap, “Mani nan a gï asïb göl gï ajabil u, pen piral lïmil, ‘Krais manö aij u hag nï+ ajabul,’ a gïpil,” a gïblap. An+g rö an+bu n+njöl, Krais manö aij u n+nagnaböl rö löp, a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol ke wög gul, nan rau n+njöl gul, Krais manö aij u hag nï+ ajpül. *

13 Pen kale n+njim: bï God sabe gep ram raul mïgan wög gïpal gau, nan God nïp dap nïbal gau rïmnap udöm n+njbal. Bï God wög göl gï, yaur wal bïd adö pak sabe gïpal gau rïmnap udöm n+njbal. * 14 An+b unbö rö nöp, Bï Kub hagö, manö aij nïpe hag n+naböl nïbi bï gau, kalïp pen nan kale Bï Kub nïp nïeb rïmnap nïeinaböl, dam nan nïñeb nan kale gau rauöm, mïd aij göl gï wög an+bu geinaböl. *

15 Pen kalöp Krais manö aij u hag nï+ ajnö udpim rö, mani nan nïñeb kale rïmnap udagpin u yïp aij yab+ï göp. Mïñi köp kalï kïñ rïkabin i, nan kale rïmnap udnam a gem hagagabin. Wasö yab+ï! Mani yad ke wög gem, nan rau n+njabin; wasö umnabin. Yad nan kale rïmnap udnabin.

16 Pen manö hag nï+ ajmïdin an+bu, gasi yad ke hag nï+ ajagmïdin. Wög Bï Kub nïp gïmïdin an+bu, nïpe ke gïmön a ga rö nöp gïmïdin; gasi yad ke n+njem gagmïdin. Anïb u, yad Jisas manö aij u arö gïnam rö lagöp; hag nïl gï nöp mïdeinabin. * 17 Gasi yad ke n+njem Jisas manö aij u hag nïbñep, yad nan aij rïmnap udbnep. Pen gasi yad ke wasö, Bï Kub hagö, manö aij nïpe hag nïabin u rö, yad yïhar+nj wög yïp hag la u gabin. 18 Anïb u, yad nan aij udagem, kalöp yïhar+nj hag nïmïdin u, yad nan nïhön nïhön pen udnam? Pen udmïdin u, mani nan rïmnap udagem, Jisas manö aij u hag nï+nö, nïbi bï gau kale nan rïmnap nïagöm, yïhar+nj manö aij an+bu n+nöm, Jisas nïp n+nj udnaböl, a gï gasi u nöp n+njmïdin; pen yad udmïdin me u. 19 Yad, bï rau dap lïlö, nagï wög gïpal rö bï ap mïdagpin u pen nïbi bï iru nöp God lau adö mïdeilan a gem, nïbi bï ram m+nöñ ke ke gau mïdpal magöñhalö kalïp nagï wög gep bï ap rö mïdpin. 20 Juda kai mïdpal an u amem, Krais manö aij u hag nï+nö n+nj udlan a gem, kale gïmïdal adö u nöp gïmïdin. Yad lo Mosïs kalï kïñ rïköm haga an+bu n+njem hain gagabin u pen Mosïs kalï kïñ rïka lo an+bu hain gïpal nïbi bï gau mïdpal an u amem, Krais manö aij u hag nï+nö n+nj udlan a gem, yad lo manö an+bu u rö nöp hain gïmïdin. *

21 Pen nïbi bï lo manö u n+njagpal an u amem, Krais manö aij u hag nï+nö n+nj

* 9:9: Dud 25:4; 1Di 5:18 * 9:10: 2Di 2:6 * 9:11: Ro 15:27 * 9:12: Ap 20:34; 2Ko 11:9

* 9:13: Dud 18:1-3 * 9:14: Mad 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * 9:16: Jer 20:9 * 9:20: Ap

udlan a gem, n̄ibi b̄i lo manö n̄iḡagpal gau ḡipal rö ḡim̄idin. Pen an̄iḡ gem, haḡōwaḡō göl ḡi God lo manö u arö gagpin; Krai lo manö u hain ḡim̄idin. ²² N̄ibi b̄i Krai n̄iḡ ud p̄idōḡ gagal an̄i u amem, Krai manö u hag n̄inö n̄iḡ udlan a gem, manö kal manö klö wasö, manö hain nöp hag n̄im̄idin. An̄ib u, n̄ibi b̄i ke ke midpal rö, r̄imnap Krai n̄ip n̄iḡ udlö, kal̄ip ud kam̄iḡ yun̄im a gem, kal̄ip aip m̄idem, kale ḡim̄idal rö nöp ḡim̄idin. * ²³ ḡim̄idin an̄ibu, Krai manö aij u hag n̄i aij ḡinö, n̄ibi b̄i n̄ip n̄iḡ udlö, n̄ipe kale aip yad aip ud kam̄iḡ yunab, a gem, an̄iḡ ḡim̄idin.

Klö yab̄iḡ ḡino areinab me, mid aij yab̄iḡ ḡinabun

²⁴ Kale n̄iḡbim: n̄ibi b̄i resis ḡipal gau iru nöp resis ḡipal, pen b̄i añi ap nöd amjaknab u nöp nan aij udnab. An̄ib unbö rö, kale u rö nöp klö ḡimim, adan dip am aij ḡimim, nan aij udnabim. ²⁵ N̄ibi b̄i resis göm, nöd amjakun a göm gasi u n̄iḡbal gau, asi masi ḡi aij göm, pör klö göm eksais ḡi dam dam, hainö resis ḡinaböl. Usajil bad pör m̄idep wasö u, nan pro nöp udun a göm, an̄iḡ ḡipal. Pen hon usajil bad pör m̄idep udun a gun, an̄iḡ ḡipun. * ²⁶ An̄ib u me, yad resis ḡim̄idin u, ke gau n̄iḡagpin; adan arn̄iḡ ḡipin m̄igan u nöp n̄iḡem, dip nöp gem arm̄idin. Pen b̄i yihariḡ haḡpi n̄öm pen pen pakpal gau, haḡōwaḡō pakagpal, n̄iḡ aij göm pakpal rö u ḡipin. ²⁷ Pen yad hañ roman̄ gasi r̄im̄id yad ke klö kal gem eksais ḡi aij ḡim̄idin. An̄iḡ gem, n̄ibi b̄i gau kal̄ip jisas manö aij u hag n̄inö, Jisas n̄iḡ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnam, a gem, an̄iḡ ḡinö arm̄idöp. *

10

Apis bac b̄i gau ḡila u hauḡ gagun

¹ Pen añi mam b̄i. Apis bac iḡan̄ hon gau aiud u hauḡ gagmim. God kumi bad rö löm, kal̄ip rarö rauöm abad m̄idö, magöḡhalö kam̄iḡ arla. Kale n̄iḡ solwara Ati a gal aula u, God n̄ipe gö, n̄iḡ an̄ibu h̄iḡi ḡi lap lap arö, magöḡhalö böḡ lai kam̄iḡ aula. * ² Kale magöḡhalö Mosi aip j̄im̄ n̄öl m̄idöm, kumi bad au abe, n̄iḡ solwara au abe, n̄iḡ pakla. ³ N̄ibi b̄i an̄ib gau magöḡhalö, God n̄im̄idöp nan u n̄iḡm̄idal. * ⁴ N̄ibi b̄i an̄ib gau magöḡhalö, God n̄iḡ n̄im̄idöp u n̄iḡm̄idal. God kabö ap ña, kalöp aip areia n̄iḡöm n̄iḡ an̄ibu kabö an̄i au n̄ibö auö n̄iḡm̄idal. Kabö an̄ibu me Krai nöp. * ⁵ Pen God n̄ipe n̄ibi b̄i an̄ib gau n̄in̄i laga. N̄ipe kal juöm kal̄ip al pak lö, wip m̄ilö iru nöp ram m̄inöḡ kabö nöp an̄i gau hij ḡi lug ara. *

⁶ Pen apis bac iḡan̄ b̄i gau an̄iḡ ga u, God han̄ip n̄ibi b̄i hainö yag daula gau, b̄i nöd n̄ibö pör m̄idmagö gasi r̄im̄id kale nan si nan naiḡ gau n̄iḡeila rö gagöl a göm ga. * ⁷ Apis bac iḡan̄ b̄i gau r̄imnap nan piral gau sabe ḡi m̄idm̄idal; kale u rö an̄iḡ gagmim. God Manö u, Mosi ad̄iḡ ap kal̄i kl̄in̄i r̄ika manö an̄ibu hadö n̄iḡbim: “Asiköm nan n̄iḡöl ḡi, n̄iḡ n̄iḡöl ḡi, urak kugom ral haḡpi n̄öm ḡilö aröp,” a ḡila. *

⁸ Pen r̄imnap n̄ibi si b̄i si göl ḡi m̄idm̄idal; u rö hon an̄iḡ gagun. N̄ibi b̄i an̄ib gau an̄iḡ göl gö ḡilö arö n̄iḡöl ḡi, n̄in̄i añi ap dwedi dri dausan (23,000) n̄ibi b̄i um hakla. * ⁹ Kale r̄imnap Bi Kub n̄ip aḡeb aḡeb n̄im̄idal; hon unbö rö gagun. N̄ibi b̄i an̄ib gau an̄iḡ geila u, God n̄ipe gö re hauḡ gau kal̄ip

* **9:22:** 2Ko 11:29 * **9:25:** Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5 * **9:27:** Ro 8:13; 13:14 * **10:1:** Eks 13:21-22; 14:22-29 * **10:3:** Eks 16:35 * **10:4:** Eks 17:6; Nab 20:11 * **10:5:** Nab 14:29-30 * **10:6:** 1Ko 10:11; Nab 11:4,34 * **10:7:** Eks 32:6 * **10:8:** Nab 25:1-9

haua hadö umla. * 10 Kale rîmnap God nîp hag jumîdal; kale u rō anîg gagmim. Nîbi bî anîb gau anîg geila u, God ejol nîbi bî al pak lep u yuō apōm kalîp al pak la umla. * 11 Pen God nîpe apîs bac îlan bî gau anîg ga u, nîbi bî rîmnap gau nîjōm, gasî nîj aij gōm, anîg unbō rō gagōl a gōm ga. Pen ga anîbu, God Manō u kalî kîiñ rîkōm hagla u, God hanîp nîbi bî hainō yag daula gau, Krais kauyan ado gî aunab a gun abad mîdpun nîn i, gasî nîj aij gōm, apîs bac îlan bî gau gî najî gîla rō gagōl a gōm, bî manō hagep nîpe gau kalîp gasî nō, God Manō adîj ap kalî kîiñ rîkla. Hon God Manō adîj anîbu amgō lî nîjun hadō nîjbun. 12 Pen nîbi bî ke nîj aij gîpun a gîpim gau, ap lug pakun rō lōp, a gîmim, nîj aij gîmim. 13 Nan si nan najî gun a gun gasî adō ke ke auōp u kalōp nōp gagōp; nîbi bî gau iru nōp kalîp u rō nōp anîg gōp. Pen God nîpe nan nîhōn nîhōn hagnab u, hagnab rō nōp gînab. Anîb u, kalōp abad mîd aij gō, Seden apōm, nan si nan najî gōl a gōm, kalōp gasî najî rîmnap nîeînab u, God nîpe gō, rapîn gînîm rō lagnab. Seden kalōp gasî najî rîmnap nînab u, God nîpe adan ap yameinab, adan anîbu arnabim ap lug pakagnabim.

Bred magō adîj aîñî nîjîmîdun u me, haîñ romanî aîñî nōp mîdpun

14 Anîb u, nîbi bî nîjeb aij yad gau. Nan pîral gau, nan yîharîj gau, sabe gagmim.

15 Kale nîbi bî gasî rîmîd halō mîdpim u me, manō hagnîg gabin i, manō nîjō aka gîmim, kale ke nîjmim. 16 Hon magum gun, nîg kap u udun, God nîp aij a gun nîjîmîdun u, Krais hagape nîpe nîjîmîdun. Pen bred magō ud jō gî nîjîmîdun u, Krais haîñ romanî nîpe nîjîmîdun. * 17 Hon nîbi bî iru nōp mîdpun u pen jîm nōl mîdun bred magō adîj aîñî nîjîmîdun u me, haîñ romanî aîñî nōp mîdpun. *

18 Pen Juda kai gîpal u nîjbim. Meme sipsip nan gau damōm, pak God nîp sabe gî nîmîdal. Pen kale nōd gasî adō aîñî ap gasî nîjōm, aip jîm nōl meme sipsip nan anîbu pak sabe gî nîmîdal; hainō nîbi bî anîb gau aip jîm nōl adîj rîmnap nîjîmîdal. *

19 Pen yaur wal nan gau god pîral nîp sabe gî nîbal u, god pîral anîbu nan yabîl hagagabin; u nan yîharîj. Mînōj ap, mab ap, kabō gōl ap udōm, kaj kau kaj kau pî ana ap gî lōm, sabe gîmîdal nan pîral anîb gau, nan yabîl a gem hagagabin; nan pîral anîb gau yîharîj mînōj, mab adîj, kabō gōl adîj nōp. * 20 Pen kalōp hagabin: nîbi bî God nîp nîjagpal gau, nan pîral anîb gau sabe gun, yaur wal nan dap pak kabō bîd adō u lun, a geinabōl u, kale kîjaki wîp haj wîp ana kabō adîj mab adîj yuau nan gau sabe gōm pakmîdal; God nîp sabe gî pakagmîdal. Anîb u nîjem, kale yaur wal nan kîjaki nîp sabe gî pak nîbal yaur wal nan gau nîbi bî gau aip jîm nōl nîjmim, kîjaki kai aip jîm nōl mîdeinabim a gem, kalōp manō anîbi hagabin. *

21 Krais nîbi bî nîpe aip magum gîmim, Bî Kub nîg nîpe aip nîjmim, ammim kîjaki nîg nîpe aip nîjmim rō lagnab; Bî Kub nan nîpe aip nîjmim, ammim kîjaki nan nîpe aip nîjmim rō lagnab. * 22 Anîg geinabim, Bî Kub nîp aleb aleb nîmim gînabim. Kale nîbi bî klō mîdagōp, Bî Kub bî klō yabîl nîp anîg geinabim u, hanîp pen îlōn nîagnîm, a gîpim akan. *

23 Kale rîmnap haggim, “Hon nîhōn nîhōn gun a gînabun u, gînabun; u manō mîdagōp,” a gîpim. Me pen adō rîmnap geinabun u, pen hanîp gî

* 10:9: Nab 21:5-6 * 10:10: Nab 16:41-49 * 10:16: Mad 26:26-28 * 10:17: Ro 12:5

* 10:18: Lep 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Dud 32:17; Rep 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16

* 10:22: Dud 32:21

naij gɪnab. Kale hagpim, “Hon nɪhɔn nɪhɔn gun a gɪnabun u, gɪnabun; u manɔ mɪdagɔp,” a gɪpim. Pen adɔ rɪmnap geinabun u, nɪbi bɪ Kraiŋ lau adɔ mɪdpal gau kalɪp nan aij ap gɪ nɪagnab. * 24 Hon ke mɪd aij gɪnabun a gun adɔ u nɔp nɪɲun gagun; nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gasɪ nɪɲun, kale mɪd aij gɔl a gun adɔ u nɔp nɪɲun gun. *

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiɔl u, kɪjaki wip haj nan gau pak sabe gɪ dap maker libal aka gɪmim, gasɪ iru nɪɲmim, kalɪp hag nɪɲagmim. Haɔwɔlɔ rau nɪɲmim. 26 Nɪhɔn gɪnɪg: God Manɔ u Depid nɪpe adɪɲ ap kalɪ kɪɪn rɪkɔm haga, “Ram mɪnɔɲ ɪɪ i abe, nan mɪnɔɲ nabɔɲ ɪɪ i mɪdɔp nan gau abe, magɔɲhalɔ Bɪ Kub nan nɪpe mɪdɔp,” a ga. *

27 Pen nɪbi bɪ Kraiŋ lau adɔ mɪdagpal rɪmnap kalɔp, “Aube nan nɪɲun,” a gaiɔl, ram kalɪp arun a gaibe u, gasɪ iru nɪɲmim aragmim. Am kalɪp aip asɪkmim, kale yaur wal nan gau dam adɪɲ kalɔp nɪnabɔl gau, kɪjaki wip haj nan gau pak sabe gɪ dap nɪabɔl aka gɪmim, gasɪ iru nɪɲmim, kalɪp hag nɪɲagmim. Nan nɪɲeb kalɔp nɪnabɔl rɔ haɔwɔlɔ ud nɪɲmim. 28 Pen nɪbi bɪ rɪmnap apɔm kalɔp hagaiɔl, “Nan anɪbu kɪjaki wip haj nan gau pak sabe gɪ dap libal,” a gaiɔl u, rɪk nɪɲmim, hon nɪɲno, nɪbi bɪ hanɪp hag nɪajal gau gasɪ iru nɪɲnabɔl, a gɪmim, arɔ gɪmim. Wasɔ u, gasɪ magɔ kale anɲ danɲ, u aij u naij hagab gasɪ magɔ anɪbu, dui gɪnab. * 29 Pen gasɪ magɔ kalpe hagagabin; nɪbi bɪ rɪmnap kalɔp hag nɪnabɔl gau, gasɪ magɔ kale anɲ danɲ mɪdɔp anɪbu naij gɪnab a gem, hagabin.

Pen gasɪ magɔ yad ke nɪɲem, nan nɪhɔn nɪhɔn gɪnam a gɪnabin u, gɪnabin; nɪbi bɪ ke gasɪ magɔ kale nɪɲem, anɪg gagnam, a gagnabin. 30 Nan nɪɲeb anɪb gau, God nɪp aij a gem nɪɲnabin u, nɪhɔn gɪnɪg nɪbi bɪ rɪmnap yɪp manɔ hag gɪnabɔl? * 31 Anɪb u, nan nɪɲnɪg gɪnabim aka nɪg nɪɲnɪg gɪnabim aka nan nɪhɔn nɪhɔn gɪnɪg gɪnabim, God hib nɪpe adɔ arnɪm a gɪmim gasɪ u nɔp nɪɲmim gɪmim. * 32 Pen Juda nɪbi bɪ gau aka Grik nɪbi bɪ gau aka Kraiŋ lau adɔ mɪdpal nɪbi bɪ gau nɪɲlɔ, aij gagnɪm adɔ u gagnim. * 33 Yad gɪmɪdin adɔ u, yɪp ke aij gɪnɪm adɔ u gagnɪdin; nɪbi bɪ gau iru yabɪɪ nɔp Jisas manɔ aij u nɪɲ udlɔ, kalɪp ud kamɪɲ yunɪm, a gem, adɔ u nɔp gɪmɪdin. *

11

1 Anɪb u, yad Kraiŋ gɔp adɔ u nɪɲem gɪpin rɔ, kale u rɔ nɔp yad gɪpin adɔ u nɔp nɪɲmim gɪmim. *

Nɪbi bɪ God nɪp sabe gɪnɪg magum geinabɔl u, kale nɪhɔn rɔ mɪdɔl

2 Yad nan nɪhɔn nɪhɔn gɪmɪdin u nɪɲ dammim, Jisas manɔ aij u dapem kalɔp hag nɪnɔ u, nɪɲ dammim, nɪɲɔl gɪ nɔp mɪdmim gɪpim u, kalɔp nɪbi bɪ aij yabɪɪ a gabin. 3 Pen mɪnɪ hagnɪg gabin i, nɪɲmim. Bɪ gau nabɪc kale Kraiŋ; nɪbi gau nabɪc kale nugmul bɪ; Kraiŋ nabɪc nɪpe God. * 4 Pen bɪ gau nabɪc kale paɪu gɔm, God nɪp sabe gɔl gɪ, aka nɪbi bɪ gau kalɪp God Manɔ hag nɔl gɪ geinabɔl u, nabɪc kale dap lugnabɔl. 5 Pen nɪbi gau nabɪc kale u waiɔ mɪdɔ nɪɲɔl gɪ, God nɪp sabe gɔl gɪ, aka nɪbi bɪ gau kalɪp God Manɔ hag nɔl gɪ geinabɔl u, nabɪc kale dap lugnabɔl. Nɪbi ap anɪg geinab u, nɪbi

* 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Ro 15:1-2 * 10:26: Sam 24:1 * 10:28: 1Ko 8:7 * 10:30:

1Di 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Ro 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16

* 11:3: Jen 3:16; Ep 5:23

nan naj gɨnab nable gaŋ a gɔm umagö böŋ nöp rɨklö nable gɨnab u, u rö nöp lɨnab. ⁶ Pen nɨbi ap umagö paɭu gagnab u, umagö nɨpe u rɨk sösöl lep; wasö u rɨk yuö lep. Pen anɨg göl nable göp a gainɨm u, umagö nɨpe paɭu gɨnɨm. ⁷ Bɨ gau, God kalɨp nɨpe ke rö gɨ lö mɨdpal u rö, nabɨc kale u paɭu gagöl. Pen nɨbi gau, God kalɨp bɨ rö gɨ lö mɨdpal. * ⁸ God nɨbi rɨglöm kɨd u udöm, bɨ gɨ laga; bɨ rɨglöm kɨd u udöm, nɨbi gɨ la. * ⁹ Pen nɨbi ke halö mɨdöp u naj göp a gɔm, nugmul nɨp gɨ laga; bɨ ke halö mɨdöp u naj göp a gɔm, nɨbin nɨp gɨ la. ¹⁰ Adö anɨbu, nɨbi nabɨc paɭu göl gɨ mɨdeinab. Anɨg gɨnab u, nɨbi bɨ nɨŋöm, nɨbi anɨbu manö nɨŋab, a gɨnaböl. Anɨg gɨnab u, ejol gau nɨŋlö nable gagnab.

¹¹ Pen nɨŋ aij gɨmim. Bɨ Kub amgö ilö u, nɨbi ke halö mɨdagöp; bɨ ke halö mɨdagöp. God nɨpe nɨbi abe bɨ abe mɨhōŋgöl gɨ la.

¹² God bɨ rɨglöm kɨd u udöm, nɨbi gɨ la u pen mɨŋi nɨbi gau ŋɨ yag daulö nɨŋöl gɨ, majö gɨ kub göm, bɨ lɨnaböl. Pen magöŋhalö God nɨpe ɨl aɨn anɨbu nöp mɨdöp. ¹³ Pen nɨbi gau nabɨc kale waiö mɨdö nɨŋöl gɨ, God nɨp sabe gɨnaböl u, aij gɨnab aka, kale ke nɨŋim. ¹⁴ God nɨpe aige göm bɨ gɨ löm, nɨbi gɨ löm, gɨ la u nɨŋmim rɨk nɨŋnabim u, bɨ gau umagö mɨlö mɨdeinab u naj gɨnab, ¹⁵ pen nɨbi gau umagö mɨlö mɨdeinab u aij gɨnab u, a gɨmim nɨŋnabim. Umagö mɨlö nabɨc paɭu gaŋ a gɔm, God umagö mɨlö nɨbi gau ŋa. ¹⁶ Pen nɨbi bɨ rɨmnap manö hagabin adö anɨbi nɨŋöm, manö mɨdainɨm u, yad manö anɨbi nöp hagnɨg gabin. Yad pör anɨg unbö rö nöp gɨpin. Nɨbi bɨ Kraiɨ lau adö mɨdpal ram mɨnōŋ gau magöŋhalö anɨg unbö rö nöp gɨpal. Adö ap ke gagpal.

¹⁷ Pen manö kub kalöp hagnɨg gabin i, kalöp manö aij rɨmnap hagnam rö lagöp. Nɨhōn gɨnɨg: kale Kraiɨ lau adö mɨdpim nɨbi bɨ gau aip magum gɨmɨdim u, aɨ mam kale gau gasɨ nɨŋmim, gɨ aij gagnɨdim. ¹⁸ Pen nɨbi bɨ rɨmnap yɨp hagla nɨŋnö, kale Kraiɨ lau adö mɨdpim nɨbi bɨ amimim magum gɨmɨdim nɨn u, kale asɨk ke ke lɨmɨdim. Anɨg hagpal u, kale rɨmnap anɨg gɨmɨdim a gem nɨŋbin. * ¹⁹ Pen gasɨ adö ke ke nɨŋmim gɨpe arab anɨbu, nɨbi bɨ gau Kraiɨ nɨŋ ud pɨdōŋ gɨpal, pen nɨbi bɨ gau Kraiɨ nɨŋ ud pɨdōŋ gagpal, a gun, waiö nɨŋnabun. ²⁰ Kraiɨ nɨbi bɨ nɨpe aip magum gɨmim nan nɨŋmɨdim anɨbu, Bɨ Kub ŋɨg nan jɨm ŋöl nɨŋmim a ga rö nɨŋagmɨdim; piral adö u gɨmɨdim. ²¹ Kale nan nɨŋnɨg aumɨdim u, kale nöd apim aɨ mam auagnaböl gau gasɨ nɨŋmim abadagnɨdim. Nöd auaiöl u, ŋɨg wain nan gau iru nöp abōnamö nɨŋöm nɨŋ hakmɨdal. Anɨg göl, nɨbi bɨ rɨmnap hainö aulö kɨyö lɨmɨdöp; nɨbi bɨ rɨmnap nöd apöm ŋɨg wain iru nɨŋlö hauɨ almɨdöp. ²² Pen ram kale mɨdagö, magum gep ram u amimim, nan nɨŋöl gɨ, ŋɨg nɨŋöl gɨ gɨpim akaŋ Aka, kale God nɨbi bɨ nɨpe mɨdpim u, nan yɨharɨŋ rö löp akaŋ Kale anɨg gɨmim, nɨbi bɨ nan mɨdagöp gau hag jumɨdim. Anɨg gɨmɨdim u, kalöp nɨhōn hagnam? Kalöp nɨbi bɨ aij a gɨnam? Wasö yabɨ! Kalöp anɨg hagagnabin.

²³ Bɨ Kub yɨp manö hag ŋa u, yad kalöp hag ŋɨnö: Bɨ Kub Jiɨsas, bɨ nɨp kain ga ŋɨn u, ram duga magö u, bred magö ap uda. ²⁴ Bred magö ap udöm, God nɨp aij a gɔm, adɨŋ adɨŋ ud jö göm adɨŋ bɨ nɨpe gau kalɨp ŋöl gɨ haga, “Haɨ romanɨ yad kalöp ŋabin i. Anɨg gɨmim, yɨp gasɨ nɨŋöl gɨ mɨdaimim,” a ga. ²⁵ Pen nan nɨŋ hakeila, ŋɨg wain kap u u rö nöp ud God nɨp aij a gɔm, kalɨp ŋöl gɨ haga, “Ŋɨg wain kap anɨbi, yad umem hagape yad lugö, nɨbi bɨ

* 11:7: Jen 1:26-27 * 11:8: Jen 2:18-23 * 11:18: 1Ko 1:10-12

gau God aip j̄m ñöl rö l̄nab, a gem, kalöp ñabin me u. Ñ̄ig wain kap an̄bi hainö ñ̄ij̄mim, an̄ig unbö rö nöp ḡmim, ȳp gasi n̄ij̄öl ḡi m̄idaimim,” a ga. * 26 An̄b u, Jisas ado ḡi auagöp ñ̄in i, bred magö u abe ñ̄ig wain kap u abe ñ̄ij̄öl ḡi nöp m̄ideinabim u, Jisas han̄p a göm uma manö aij an̄b u, n̄bi b̄i gau kal̄p waiö hagnabim. An̄ig ḡmim, pör ñ̄ij̄ m̄idpe m̄idpe, n̄ipe ado ḡi aunab arö ḡinabim.

27 Pen n̄bi b̄i r̄imnap gasi aij n̄ij̄öm wasö, B̄i Kub bred ad̄ij̄ ñ̄ig wain kap hałöwałö ud ñ̄ij̄einaböl u, B̄i kub han̄p a göm umöb hañ roman̄ hagape n̄ipe u, nan ȳihar̄ij̄ rö lö, an̄ig ḡinaböl. God n̄ij̄ö, kale Kraiś hañ roman̄ hagape n̄ipe u nan si nan najj ḡinaböl; manö kub n̄ij̄naböl. * 28 An̄b u, aigeg rö m̄idpim u, nöd hibur gasi m̄idmagö aij kale dañ ke n̄ij̄mim asik aij ḡmim, hainö bred wain u ud ñ̄ij̄mim.

29 N̄ihön ḡin̄ig: n̄bi b̄i an bred ñ̄ig wain u Jisas hañ roman̄ n̄ipe u a ḡi gasi n̄ij̄öm wasö, hałöwałö bred wain a göm ud ñ̄ij̄einaböl gau, nan si nan najj göm manö kub n̄ij̄naböl. 30 Adö an̄ibu nöp, n̄bi b̄i kale r̄imnap masös göm, nan göm göp; r̄imnap böñ nöp umbal. 31 An̄b u, aigeg rö m̄idpun u, nöd hibur gasi m̄idmagö aij hon dañ ke n̄ij̄un asik aij gun, hainö bred ñ̄ig wain ud ñ̄ij̄einabun u, nan si nan najj gun manö kub n̄ij̄agnabun. 32 Pen hon nan si nan najj geinabun u, n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpun rö, B̄i Kub han̄p r̄im̄id uknab. R̄im̄id ukö me, gasi n̄ij̄un, n̄bi b̄i m̄inöñ naböñ i i hałöwałö nan si nan najj ḡipal gau aip mab ke inab ka m̄igan yan̄ aragnabun. * 33 An̄b u, añ mam b̄i yad, kale nan ñ̄ij̄n̄ig aunabim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi n̄ij̄mim abadmim, j̄m ñöl ñ̄ij̄mim. 34 Pen kalöp r̄imnap k̄iyö l̄nab u, ram kale gau nan ñ̄ij̄mim aumim. Wasö u, hałöwałö ḡinabim u, manö kub udnabim.

Manö ad̄ij̄ r̄imnap, hainö m̄idpim u amem, hag ñ̄i aij ḡinabin.

12

God Ana nan aij ñab

1 Pen añ mam b̄i. God Ana n̄ipe nan aij han̄p añ̄i añ̄i ke ke ñöb u, m̄ñi manö an̄ibu kalöp hag ñ̄i aij ḡin̄ig gabin. 2 Kale n̄ij̄bim: nöd Kraiś n̄ip n̄ij̄ udagmim m̄idm̄idim ñ̄in u, m̄inöñ, mab ad̄ij̄, kabö gol, nan gau ud ḡi l̄bal nan gasi m̄idagöp an̄b gau, gasi kalöp t̄ip gö, nan piral an̄b gau sabe göl ḡi m̄idm̄idim. * 3 An̄b u, yad kalöp hagabin, God Ana n̄bi b̄i kal̄p aip aij dañ m̄ideinab u, Jisas n̄ip manö najj hagöm hag juep rö lagnab. Pen n̄bi b̄i an, Jisas B̄i Kub yad a ḡinab u, Ana Uł n̄ip aip aij dañ m̄idö n̄ij̄öl ḡi an̄ig hagnab. *

4 God Ana n̄ipe nan aij aij añ̄i añ̄i ke ke ñab u pen Ana nan aij ñab an̄ibu n̄ipe Ana añ̄i yab̄i m̄idöp. * 5 Wög adö añ̄i añ̄i ke ke ḡipun u pen B̄i Kub n̄ip wög ḡipun u n̄ipe B̄i Kub añ̄i yab̄i m̄idöp. 6 Nan aij ke ke udun wög adö añ̄i añ̄i ke ke ḡipun u pen God añ̄i yab̄i u n̄ipe ke gö, hon añ̄i añ̄i wög adö ke ke ḡino arab.

7 God Ana han̄p nan aij ke ke ñö, wög adö ke ke ḡipun an̄ibu, Kraiś lau adö m̄idpal n̄bi b̄i gau ud aij gun ḡi aij ḡino, n̄bi b̄i n̄ipe magöñhalö m̄id aij ḡilanj a göm göp. 8 God Ana n̄ipe han̄p n̄bi b̄i r̄imnap gasi aij ñö, gasi n̄ij̄ aij gun Kraiś manö aij u n̄bi b̄i gau hag ñ̄ibun. Pen Ana añ̄i an̄ibu n̄ipe

* 11:25: Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 * 11:27: Hib 10:29 * 11:32: Hib 12:5-6 * 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jn 4:2-3 * 12:4: Ro 12:6

hanɨp nɨbi bɨ rɨmnap gasɨ aij ñö, Kraiss manö aij u il u gasɨ nɨŋ kɨd hiɨkun nɨbi bɨ gau hag ñɨ aij gɨpun. ⁹ Ana aɨnɨ anɨbu hanɨp rɨmnap gasɨ aij ñö, Kraiss nɨp nɨŋ ud pɨdöŋ yabɨl gɨpun; Ana aɨnɨ anɨbu hanɨp rɨmnap gasɨ aij ñö, nɨbi bɨ rɨmnap nan göp gau gɨno kamɨŋ löp. ¹⁰ Ana hanɨp rɨmnap nan gagep rö gɨlan a göm pɨdöŋ u ñöb. Ana hanɨp rɨmnap gasɨ aij ñö, God manö nɨpe ke hagab manö anɨbu nɨŋun nɨbi bɨ gau waiö hag ñɨbun. Ana hanɨp rɨmnap gasɨ aij ñö, God Ana aka ana ke nɨbö ap kalɨp abanɨ alö hagaböl u nɨŋbun. Ana hanɨp rɨmnap gasɨ aij ñö, manö yabɨl ke ke gau nɨbö nöd nɨŋagmɨdun yɨŋɨd magö anɨbu nöp nɨŋun hagnun. Ana hanɨp rɨmnap gasɨ aij ñö, manö yabɨl ke ke haglö nɨŋun, ado gun nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñɨbun.

¹¹ Pen God Ana aɨnɨ yabɨl mɨdöp u, gasɨ nɨpe ke nɨŋöb rö, hanɨp nɨbi bɨ aɨnɨ aɨnɨ nan aij ke ke ñö nɨŋöl gɨ, wög adö ke ke gɨno arab. *

Kraiss haɨ romanɨ nɨpe aɨnɨ nöp mɨdpun

¹² Haɨ romanɨ hon aɨnɨ yabɨl mɨdöp u pen adɨŋ adɨŋ ke ke iru nöp mɨdöp. Adɨŋ adɨŋ ke ke anɨb gau magöŋhalö aip jɨm ñöl haɨ romanɨ aɨnɨ nöp mɨdöp. Kraiss abe anɨg unbö rö mɨdöp. * ¹³ Anɨg unbö rö nöp, hon Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, nɨbi bɨ nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp nagɨ wög gɨpal gau abe, nɨbi bɨ gasɨ kale ke nɨŋöm gɨpal gau abe, God Ana aɨnɨ anɨbu nöp hanɨp magöŋhalö pak ñö, Kraiss haɨ romanɨ nɨpe aɨnɨ nöp mɨdpun. God nɨpe Ana aɨnɨ anɨbu nöp hanɨp ñöb mɨdmagö anɨ hon danɨ mɨdöp. *

¹⁴ Haɨ romanɨ hon aɨnɨ yabɨl mɨdöp u pen adɨŋ adɨŋ ke ke iru nöp mɨdöp. ¹⁵ Ma kɨd u, ñɨn kɨd u nɨŋöm, yad ñɨn kɨd mɨdbnep u aij, pen ma kɨd mɨdpin u rö, haɨ romanɨ adɨŋ ap mɨdagpin, a geinab u, hon ma kɨd anɨbu haɨ romanɨ adɨŋ ap mɨdagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶ Rɨmɨd u, u rö nöp, amgö u nɨŋöm, yad amgö mɨdbnep u aij, pen rɨmɨd mɨdpin u rö, haɨ romanɨ adɨŋ ap mɨdagpin, a geinab u, hon rɨmɨd anɨbu haɨ romanɨ adɨŋ ap mɨdagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷ Pen hanɨp gɨ la ñɨn u, amgö gau magöŋhalö gaiböp u, aige gun manö haglö rɨmɨd pak nɨŋbnop? Pen rɨmɨd magöŋhalö nöp gaiböp u, aige gun haɨŋ nɨŋbnop? ¹⁸ Pen God gasɨ nɨpe ke nɨŋöm, haɨ romanɨ adɨŋ adɨŋ ke ke magöŋhalö gɨ li aij ga. ¹⁹ Adɨŋ adɨŋ ke ke mɨdagböp u, haɨ romanɨ u rö nöp mɨdagböp. ²⁰ Anɨb u me, adɨŋ adɨŋ ke ke iru nöp mɨdöp pen magöŋhalö aip jɨm ñöl haɨ romanɨ aɨnɨ nöp mɨdöp.

²¹ Pen amgö u, ñɨn kɨd u nɨp, “Nɨhön gɨnɨg yad aip mɨdpan? Wög ne ap mɨdagöp,” a göm, asɨk am ke nöp mɨdöm, mɨd aij gagnab. Nabɨc cög magö u, u rö nöp, ma kɨd u nɨp, “Nɨhön gɨnɨg yad aip mɨdpan? Wög ne ap mɨdagöp,” a göm, asɨk am ke nöp mɨdöm, mɨd aij gagnab. ²² Pen haɨ romanɨ adɨŋ rɨmnap klö mɨdagöp, a gun gau, wög kale abe mɨdöp. Asɨk ke ke lö, haɨ romanɨ mɨd aij gɨnɨm rö lagöp. ²³ Pen adɨŋ anɨbu adɨŋ yɨharɨŋ a gɨpun adɨŋ gau, gasɨ nɨŋ aij gun, waɨŋ rɨb adɨk gɨ aij gɨpun. Pen adɨŋ anɨbu adɨŋ nɨŋagep a gɨpun adɨŋ gau, gasɨ nɨŋ aij gun, waɨŋ rɨb adɨk gɨ aij gun. ²⁴ Pen adɨŋ anɨbu adɨŋ aij a gɨpun adɨŋ gau, gasɨ nɨŋ aij gun, ke gagnun. Pen God nɨpe ke haɨ romanɨ adɨŋ adɨŋ gau udöm, adɨŋ anɨbu adɨŋ yɨharɨŋ a gɨpun adɨŋ gau, ud aij yabɨl göm, adɨŋ magöŋhalö gɨ jɨm ñö, haɨ romanɨ aɨnɨ nöp mɨdöp. ²⁵ Anɨb u, haɨ romanɨ aɨnɨ nöp mɨdöm, asɨk ke ke lagöm, nɨbi bɨ nɨpe rɨmnap aip adɨp adɨp rö mɨdöm, pen pen mɨdmagö löl. ²⁶ Pen adɨŋ ap marö gainɨm, adɨŋ rɨmnap magöŋhalö abe marö gɨnab; pen adɨŋ ap nɨp hib haglö adö arainɨm u, adɨŋ rɨmnap magöŋhalö abe mɨñ mɨñ gɨnaböl.

* 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28

²⁷ Pen kale magöŋhalö Krais hañ romanŋ nŋpe mŋdpim. Hañ romanŋ nŋpe u gö kale añ+ añ+ adŋ adŋ mŋdpim. * ²⁸ Nŋbi bŋ iŋ nŋpe mŋdpun aŋ u, nŋpe hanŋp hag löp rö wög ke ke gŋpun. Nöd u, rŋmnap Jisas manö ud arep bŋ gau mŋdpun; yŋgwö aŋ nŋbö u, Jisas manö aij u hag ñeb bŋ gau mŋdpun; yŋgwö nŋgaŋ nŋbö u, Jisas manö aij u nŋbi bŋ ñŋ pai kalŋp hag ñeb nŋbi bŋ gau mŋdpun; pen hon rŋmnap nan gagep rö gau gŋpun; rŋmnap nŋbi bŋ nan göp gau kalŋp gŋno kamŋŋ löp; rŋmnap nŋbi bŋ mög nŋŋun ud aij gŋpun; rŋmnap nŋbi bŋ gau kalŋp abad mŋdno nŋŋöl gŋ, mŋd aij gŋpal; rŋmnap manö yabŋ ke ke gau haggpun. * ²⁹ Pen hon magöŋhalö Jisas manö ud arep bŋ mŋdagpun. Hon magöŋhalö Jisas manö aij u hag ñeb bŋ mŋdagpun. Hon magöŋhalö Jisas manö aij u nŋbi bŋ ñŋ pai kalŋp hag ñeb nŋbi bŋ gau mŋdagpun. Hon magöŋhalö nan gagep rö gau gaggpun. ³⁰ Hon magöŋhalö nŋbi bŋ nan göp gau kalŋp gŋno kamŋŋ lagöp. Hon magöŋhalö manö yabŋ rŋmnap ke ke haggpun. Hon magöŋhalö manö yabŋ ke ke haglö nŋŋun, ado gun nŋbi bŋ gau kalŋp hag ñaggpun. ³¹ God Ana nan aij ñab anŋb gau, gasŋ rŋmŋd mŋdmagö aŋ kale daŋ gasŋ nŋŋmim, nan aij aij ñab anŋb gau udnabun a gŋmim gasŋ u nŋŋmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yabŋ u hagnŋg gabin. *

13

Nŋbi bŋ ke nŋbö gau kalŋp mŋdmagö lŋnabun u, u nan kub yabŋ

¹ Manö yabŋ ke ke hagnabun aka ejol manö haggpal rö hagnabun u pen nŋbi bŋ rŋmnap kalŋp mŋdmagö lagnabun u, manö hon nŋŋlö belo paklö paklö hagab u rö lŋnab.

² God manö nŋpe ke hagab manö anŋbu nŋŋun, nŋbi bŋ gau waiö hag ñŋnabun u pen nŋbi bŋ rŋmnap kalŋp mŋdmagö lagnabun u, hon nŋbi bŋ yŋharŋŋ rö lŋnabun. Gasŋ nŋŋ kŋd hiŋkun, Krais manö aij u nŋŋ aij gŋnabun u pen nŋbi bŋ rŋmnap kalŋp mŋdmagö lagnabun u, hon nŋbi bŋ yŋharŋŋ rö lŋnabun. Krais manö aij u manö iŋ u gasŋ nŋŋ kŋd hiŋknabun u pen nŋbi bŋ rŋmnap kalŋp mŋdmagö lagnabun u, hon nŋbi bŋ yŋharŋŋ rö lŋnabun. Hon nŋbi bŋ rŋmnap kalŋp mŋdmagö lagun, Krais nŋp nŋŋ ud pŋdöŋ yabŋ gun, ilö magö rŋmnap hagno ke gau arnab u pen hon nŋbi bŋ rŋmnap kalŋp mŋdmagö lagnabun u, hon nŋbi bŋ yŋharŋŋ rö lŋnabun. * ³ Pen nan hon magöŋhalö mŋdöp rö, nŋme lun nŋbi bŋ nan mŋdagöp gau kalŋp ñŋnabun aka God wög u gŋno nŋŋöl gŋ, nŋbi bŋ rŋmnap hanŋp nŋŋlö, mulu lugö, hanŋp mab inab aŋ u ud yulö umnabun u, God nŋp aij gŋnab a gŋnabun u pen mŋdmagö lagnabun u, nan yŋharŋŋ rö lŋnab.

⁴ Hon mŋdmagö leinabun u, kalŋp manö hain hain hagun, ud aij gun, gŋ aij gŋnabun. Hon mŋdmagö leinabun u, nan aij kale gau hon rö lagöp, a gun gasŋ u nŋŋagnabun. Hon mŋdmagö leinabun u, hib hon ke hagno adö aragnab. Hon mŋdmagö leinabun u, hon nöp nŋbi bŋ kub nŋbi bŋ gau nŋbi bŋ pro, a gun gasŋ u nŋŋagnabun. ⁵ Hon mŋdmagö leinabun u, nŋbi bŋ kalŋp manö naiŋ hagun, haŋöwalö gagnabun. Hon mŋdmagö leinabun u, pör nan nŋhön nŋhön hane ke aij gŋnŋm adö u gasŋ nŋŋun gagnabun. Hon mŋdmagö leinabun u, yŋŋd kal juun manö pen pen hagagnabun. Hon mŋdmagö leinabun u, nŋbi bŋ rŋmnap hanŋp gŋ naiŋ gŋnaböl u, manö anŋbu gasŋ nŋŋöl gŋ mŋdagnabun.

* 12:27: Ro 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mad 17:20

⁶ Hon mîdmagö leinabun u, nagî najî adö anîbu nîjrun ñîñî lagnabun; nan nîhön nîjro nöp mîdöp u nöp nîjrun mîñ mîñ gî nabun. * ⁷ Hon mîdmagö leinabun u, marö nîhön nîhön rîmnap hanîp aunîm, gasî halö mîdeinabun. Hon mîdmagö leinabun u, pör Bî Kub nîp nîj ud pîdöj göl gî nöp mîdeinabun. Hon mîdmagö leinabun u, pör Bî Kub nîp nîj udöl gun gasî halö mîdeinabun. Hon mîdmagö leinabun u, pör klö gun Bî Kub hagöp rö göl gî mîdeinabun. *

⁸ Hon mîdmagö leinabun u, rol ruö pör pör nöp anîg gî damun, am Bî Kub aip kumi kabö adö laj au mîdeinabun ñîñ u, mîdmagö löl gî nöp mîdeinabun. God Ana hanîp nan aij ñö, God manö nîpe ke hagab manö anîbu nîjrun, nîbi bî gau waiö hag ñîbun u, hainö anîg gagnabun. God Ana hanîp nan aij ñö, manö yabî ke ke aka ejol manö hagpal rö hagpun u, hainö anîg gagnabun. God Ana hanîp nan aij ñö, Krais manö aij u manö ît u nîj kîd hiîkpun u, hainö anîg gagnabun. ⁹ Nîhön gîñîg: God Ana hanîp nan aij ñö, Krais manö aij u manö ît u nîj kîd hiîkpun a gî gasî nîj bun u pen uri rîmnap nöp nîj bun. God Ana hanîp nan aij ñö, God manö nîpe ke hagab manö anîbu nîjrun nîbi bî gau waiö hag ñîbun a gî gasî nîj bun u pen God Manö nîpe rîmnap nöp nîjrun, nîbi bî gau hag ñîbun. ¹⁰ Pen Krais Bî aij unbö ke aunab u, hon nan gau rîmnap nöp nîjagnabun; hon nîbi bî magöjhalö nan gau magöjhalö waiö nîj haknabun.

¹¹ Ñî painaj mîdmîdun ñîñ u, ñî painaj gasî nîjbal rö gasî nîjrun, ñî painaj hagpal rö hagun mîdmîdun. Pen hainö majö gun, nîbi bî kub lun, ñî painaj gasî nîjöm gîpal rö u böj nöp arö gîpun.

¹² Uri ñîñ anîbi, ñîg ana rö ral nîjbal rö u nîjrun, nan gau magöjhalö nîj aij gagpun. Rîmnap nîj bun; rîmnap nîjagpun. Pen ñîñ hain anîbu, nan gau rîmnap nöp nîjagnabun; hon nîbi bî magöjhalö nan gau magöjhalö amgö magö hon ke waiö nîjrun, nîj haknabun. Uri ñîñ anîbi, God nîpe aigale Bî rö mîdöp u rîmnap nîj bun, rîmnap nîjagpun. Pen ñîñ hain anîbu, God hanîp nîj aij yabî göp rö u, nîp u rö nöp nîj aij yabî gî nabun.

¹³ Anîb u, manö kub mîhau nîgan pör mîdöp: Krais nîp nîj udep u; Krais nîp gasî halö abad mîdep u; mîdmagö lep u. Pen manö kub yabî u me, mîdmagö lep u. *

14

God Ana nîbi bî nîpe kalîp nan aij ñab

¹ Nîbi bî gau kalîp mîdmagö lî nabun u, u nan kub yabî; kale gasî anîgöl nîjmîm gîmîm. God Ana nan aij ñab anîb gau, gasî rîmîd mîdmagö anî kale dan gasî nîjmîm, nan aij ñab anîb gau udnabun a gîmîm gasî u nîjmîm. Pen nan aij aij yabî u, Krais manö aij u nîbi bî kalîp hag ñî nabun, a gîmîm gasî u nîjmîm. * ² Pen nîbi bî manö ke nîbö manö nîjagep rö hageinaböl u, kale nîbi bî rîmnap kalîp hagagaböl; kale God nîp nöp hagaböl. Nîbi bî rîmnap manö anîbu nîjöm nîjagnaböl. God Ana pîdöj ñö manö nîj pi göl mîdöp gau hagaböl. ³ Pen nîbi bî Krais manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nîbi bî rîmnap manö kale u rö nöp nîjöm nîj aij gî naböl. Manö anîbu nîjöm Krais manö aij u nîj aij göm pîdöj rîmnap halö udöm, gasî halö mîdöl gî, nan nîhön gî nab u gasî iru nîjagnaböl. ⁴ Nîbi bî manö ke nîbö manö nîjagep rö hageinaböl u, kale ke nöp manö anîbu rîk nîjöm, kale

* 13:6: Ro 12:9 * 13:7: 1Pi 4:8 * 13:13: 1De 1:3 * 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

ke nöp pïdöŋ rïmnap halö udnaböl. Pen nïbi bï Kraiss manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nïbi bï Kraiss lau adö mïdpal gau magöŋhalö u rö nöp nïŋöm, pïdöŋ rïmnap halö udnaböl. ⁵ Kale magöŋhalö manö ke nïbö manö nïŋagep rö hageinabim u, yïp aij gï nab u pen yïp aij yabïl gï nab u, Kraiss manö aij u waiö hag ñinabim. Bï ap manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagöm, hainö nïpe ke iŋ hagpin u anïg anïg göl mïdöp a gï nab u, nïbi bï apdi nïŋbal gau pïdöŋ rïmnap halö udnaböl. Anïg gï nab u aij. Wasö, manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagep u nan pro; Kraiss manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶ Pen mïdpim u amem, manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagem God Manö hageinabin u, kale aigöl gï mim nïŋmim, Kraiss nïp nïŋ ud pïdöŋ gï nabim? Pen God Ana yïp manö rïmnap hagö, kalöp hag ñinabin u aij gï nab. Aka God Ana gö, gasï rïmïd yïp auöp rö kalöp hag ñinabin u aij gï nab. Aka God Ana yïp gasï ñö, Kraiss manö aij rïmnap kalöp hag ñinabin u aij gï nab. Yad kalöp hag ñinö, kale Kraiss Jisas manö aij nïŋ aij gï mim, hagöp rö gï nabim u, aij. Kraiss manö iŋ u rïmnap hag ñeinabin u, Kraiss nïp nïŋ ud pïdöŋ gï mim rö lï nab.

⁷ Nan gau rïmnap gasï mïdagöp pen manö hagab. Gabu gida nan gau manö hagab. Pen gabu gida manö hag aij gageinab u, nïbi bï gau nïŋöm manö nïhön nïhön hagöp a göm dui göm kï map hagagnaböl.

⁸ Pen aŋŋ magö u, u rö nöp, hag aij gageinab u, bï an uraköm pen pen gï nïg gabun a göm, abad mïdeinab? ⁹ Anïb u rö me, kale nïbi bï gau kalïp manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, kale aigöl göm manö hagaböl me u a göm, nïŋöl? Kale ke nöp hag hag ju lï nabim.

¹⁰ Mïnöŋ naböŋ iŋ i manö yabïl ke ke iru nöp mïdöp rö, manö iŋ u mïdö nïŋöl gï hagpal; yïharïŋ hagagpal. ¹¹ Nïbi bï rïmnap manö haglö nïŋagnabun u, hanïp nïŋlö, nïbi bï mïlö gau rö lï nab. Hon pen kalïp nïŋno, unbö rö gï nab. ¹² Kalöp anïb unbö rö nöp gï nab u, nïŋ aij gï mim. Gasï rïmïd mïdmagö aŋ kale daŋ gasï nïŋmim, God Ana nan aij ñab anïb gau udnabun a gï mim gasï u nïŋbim u aij. Pen nïbi bï Kraiss lau adö mïdpal gau magöŋhalö Kraiss nïp nïŋ ud pïdöŋ göl a gï mim, nan aij God Ana ñab gau udmim, klö gï mim gï mïdeinabim u aij yabïl.

¹³ Anïb u rö me, kale nïbi bï gau kalïp manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagemim, God Manö hageinabim u, God nïp hag nïŋbe, kalöp gasï ñö nïŋöl gï, manö hagnabin anïbu ud ado gï mim, anïg anïg hagajun a gï mim, kalïp u rö nöp hag ñimim. ¹⁴ Nïhön gï nïg: manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagem, God nïp sabe gï nabim u, ana yad sabe gï nab pen manö iŋ anïg göl hagabin u a gem nïŋagnabin. ¹⁵ Anïb u, yad ana yad u God nïp sabe gï nabim; pen yad u rö nöp gasï rïmïd yad u nïŋöl gï nöp mïdem God nïp sabe gï nabim. Yad ana yad u God nïp kï map hagnabin; pen yad u rö nöp gasï rïmïd yad u nïŋöl gï nöp mïdem God nïp kï map hagnabin. ¹⁶ Kale ana kale u nöp God nïp aij a gï mim sabe geinabim u, nïbi bï gau manö hagnabim u nïŋöm rïk nïŋagnaböl. Anïb u, kale God nïp sabe gï mim aij a gï nabim manö anïbu iŋ u rïk nïŋöm, aij a göp a göm “Nïŋö” a göl rö lagnab. ¹⁷ God nïp aij a göl gï mïdeinabim u pen nïbi bï anïb gau manö hagnabim u nïŋöm, gasï rïmnap halö udöm pïdöŋ rïmnap halö udagnaböl.

¹⁸ Pen God Ana nan aij ñö, manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagpun u, kalöp nöp ñagöp. Yïp u rö nöp ñajïp, manö ke nïbö manö nïŋagep rö iru nöp pör hagmïdin u, God nïp aij a gï pin. ¹⁹ Pen Kraiss lau adö mïdpun nïbi bï gau aip magum gun, manö ke nïbö manö nïŋagep rö hagnö nïbi bï rïmnap

nɪŋöm rɪk nɪŋagnaböl u, u yɪp aij gagnab. Manö nɪŋeb mɪhöp nöp hagnö, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋöm gasɪ rɪmnap halö udnaböl u, u yɪp aij gɪnab.

²⁰ Pen aɲ mam bɪ. Nɪ painɲaŋ gasɪ nɪŋbal rö gasɪ u rö nɪŋagmim; nɪbi bɪ kub gasɪ nɪŋbal rö gasɪ u rö nɪŋmim. Nan si nan naj gagep adö u nöp nɪ painɲaŋ rö mɪdmim. *

²¹ God manö haga rɪmnap hagöm, Aisaia God Manö adɪŋ ap kalɪ klɪn rɪköm haga,

“Bɪ Kub hagöp,

‘Yad nɪbi bɪ gai i rɪmɪd uknö,

nɪbi bɪ mlö gau nɪbö hagnö apöm,

manö yabɪl kale ke hagnaböl,

pen nɪbi bɪ gai i manö yad hagnabin anɪbu nɪŋagnaböl, ’ a göp,” a ga. *

²² Anɪb u nɪŋbun, God Ana nan aij nɪ, manö ke nɪbö manö nɪŋagep rö hagpal u, nɪbi bɪ Krai nɪp nɪŋ udpal gau nɪŋöl a göm nɪagöp; nɪbi bɪ Krai nɪp nɪŋ udagal gau nɪŋöl a göm nɪb. Pen God Ana nan aij nɪ, nɪbi bɪ Krai manö aij u waiö hag nɪbal u, nɪbi bɪ Krai nɪp nɪŋ udpal gau, nɪp nɪŋ ud aij göl a göm nɪb; nɪbi bɪ Krai nɪp nɪŋ udagal gau, nɪp nɪŋ udöl a göm nɪagöp.

²³ Pen kale nɪbi bɪ Krai lau adö mɪdpim gau ap magum gɪmim, magöŋhalö manö ke nɪbö manö nɪŋagep rö hagpe nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ manö anɪbu nɪŋagal gau rɪmnap aka nɪbi bɪ Krai nɪp nɪŋ udagal gau rɪmnap raul mɪgan anɪbu aueinaböl u, manö kale anɪbu nɪŋöm, nɪbi bɪ gau hau alö hagaböl, a gɪnaböl. * ²⁴ Pen Krai manö aij u waiö hag nɪl gɪ mɪdpe nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ Krai nɪp nɪŋ udagal gau rɪmnap aka nɪbi bɪ manö anɪbu nɪŋagal gau rɪmnap raul mɪgan anɪbu aueinaböl u, manö kale anɪbu nɪŋöm, kale nan si naj naj gɪpal u nɪŋöm, gasɪ kub nɪŋaböl. * ²⁵ Gasɪ kub nɪŋlö nɪŋöl gɪ, nan nɪhön nɪhön gasɪ rɪmɪd mɪdmagö kale pi göl mɪdöp gau waiö lö nɪŋaböl. Kale anɪg göl gasɪ nɪŋöm, God nɪp nɪŋlö anɪnɪn gö, kugom yɪmöm, God hib nɪpe haglö adö arö nɪŋöl gɪ hagnaböl, “Nɪŋö! God kalöp aip mɪdöp,” a gɪnaböl.

God nɪp sabe gɪnɪg am magum gɪmim u, kabö rö nöp gɪmim

²⁶ Anɪb u, aɲ mam bɪ, manö hagnɪg gabin i nɪŋmim. Kale ap magum gɪnabim nɪn u, bɪ ap kɪmap ap hagnab; bɪ ap Krai manö aij u adɪŋ ap manö hag nɪnab; bɪ ap God Ana gasɪ nɪnab rö manö u hag nɪnab; bɪ ap manö ke nɪbö manö nɪŋagep rö hagnab; bɪ ap manö hagnab anɪbu, ado göm anɪg anɪg hagajɪp a gɪnab. Anɪb u me, nɪbi bɪ Krai lau adö mɪdpal gau Krai nɪp nɪŋ ud pɪdöŋ göl a gɪmim gasɪ u nöp nɪŋmim gɪmim. * ²⁷ Pen bɪ rɪmnap manö ke nɪbö manö nɪŋagep rö hageinaböl u, bɪ mɪhöp aka mɪhau nɪgan nöp manö hagöl. Iru nöp hagagöl. Pen bɪ aɲ ap nöp uraköm manö hagnab; bɪ seg hagagöl. Bɪ aɲ ap anɪg göl uraköm manö hageinab, bɪ ke nɪbö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, anɪg anɪg hagajɪp, a gɪnab. ²⁸ Pen manö ado göm, anɪg anɪg hagajɪp a göm hag nɪb bɪ ap mɪdagainɪm u, manö ke nɪbö manö nɪŋagep rö hagnɪg gaböl bɪ gau manö anɪbu hagagöl; kale ke agamɪ kalɪp ke abe God nɪp abe hagöl. ²⁹ Bɪ mɪhöp aka mɪhau nɪgan Krai manö aij u hag nɪl nɪŋöl gɪ, bɪ rɪmnap kabö rö hagaböl aka göm, nɪ mɪdaiöl. * ³⁰⁻³¹ Pen bɪ asɪk nɪŋ mɪdeinaböl anɪb gau, bɪ ap God Ana gö, gasɪ

* **14:20:** Ep 4:14 * **14:21:** Ais 28:11-12 * **14:23:** Ap 2:13 * **14:24:** Jon 16:8 * **14:26:**

1Ko 12:8-10 * **14:29:** 1De 5:21

aij p̄ral hi+k̄ö, b̄i n̄öd uraköm hagain+m u gasi an̄ibu n̄iñöm as̄ik̄ö, b̄i hain uraköm hagn+m. Pen pen ab ralöm hagagöl. Añi añi uraköm hagöl. An̄ib u, kale magöñhalö Jisas Kraiss manö aij u hag dapim apim ḡimim me, Jisas Kraiss gasi r̄imnap halö udmim, gasi halö m̄ideinabim.

³² N̄ibi b̄i God kalöp nan aij ñö, Kraiss manö aij u hag ñim̄idim gau, gasi kale ke n̄iñ aij ḡimim, manö hag ñimim. Pen kale u rö nöp gasi n̄iñ aij ḡimim, manö hagpin me u a ḡimim arö ḡimim. ³³ N̄ihön ḡin̄g: God gö n̄ibi b̄i Kraiss lau adö m̄idpal gau hañöwalö gagpal; gasi n̄iñöl ḡi ḡilö arö, agam̄ij m̄id aij ḡipal.

Pen kale ap magum ḡimim, Kraiss lau adö m̄idpal n̄ibi b̄i ram m̄inöñ gau gau magöñhalö ḡim̄idal rö ḡimim. ³⁴ Kale ap magum ḡimim, God n̄ip sabe ḡim̄idim ñin u, n̄ibi gau manö hagagöl. B̄i gau nöp haglö, n̄ibi gau ȳihar̄iñ apdi n̄iñöl. Juda lo manö an̄ib unbö rö nöp hagöp. *

³⁵ N̄ibi gau manö r̄imnap halö n̄iñun a geinaböl u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul b̄i kalip hag n̄iñlö, hag ñöl. Pen n̄ibi b̄i Kraiss lau adö God Manö n̄iñun a göm magum geinaböl an̄ au, n̄ibi ap uraköm manö hag ñinab u, ḡi naij yabiñ ḡinab.

³⁶ Kale n̄ibi b̄i Korid nöd api Jisas manö aij u udmim n̄ibi b̄i gau dammim hag ñagpe. Pen hon Jisas manö aij ud arep b̄i gau, manö aij an̄ibu damun, kalöp n̄ibi b̄i Korid nöp hag ñagno. ³⁷ Kale b̄i an an, God Ana han̄ip nan aij ñö, Jisas manö aij u n̄ibi b̄i gau hag ñim̄idun a ḡimim gasi n̄iñbim gau, yad B̄i Kub hagöp rö hagabin me u a ḡimim n̄iñmim. * ³⁸ Pen b̄i an manö hagabin an̄ibi n̄iñagnab u, manö n̄ipe u rö nöp n̄iñagmim.

³⁹ An̄ib u, añ mam b̄i. Gasi kub kale u Jisas manö aij u hag ñun a ḡimim gasi u n̄iñmim. Pen n̄ibi b̄i manö ke n̄ibö manö n̄iñagep rö hagaiöl u, arö gim a ḡimim hagagmim. ⁴⁰ Pen kale n̄ibi b̄i Kraiss lau adö m̄idpim gau apim God Manö n̄iñnabim ñin u, nan n̄ihön n̄ihön geinabim, magöñhalö gasi n̄iñ aij göl ḡi ḡipe arn̄im.

15

Kraiss umöm kauyanj uraka

¹ Añ mam b̄i. Kraiss manö aij u nöd hag ñainö udmim, manö n̄iñö yabiñ a ḡimim n̄iñ ud p̄idöñ ḡipim u, kauyanj hag ñi aij ḡin̄g gabin. ² Manö aij an̄ibu kalöp hagnö n̄iñmim udpe u, n̄iñ ud p̄idöñ göl ḡi m̄ideinabim u, God kalöp ud kam̄iñ yunab. Pen n̄iñ ud p̄idöñ göl ḡi m̄idageinabim u, kale manö n̄iñö an̄ibu ȳihar̄iñ n̄iñ udipim rö linab.

³ Manö yad nöd n̄iñö an̄ibu, manö kub manö aij yabiñ a gem kalöp hag ñinö. Hon nan si nan naij ḡipun rö, Kraiss han̄ip a göm uma u, God Manö kal̄i k̄liñ r̄iköm, ḡinab a ḡila rö nöp ga. * ⁴ Kraiss umö r̄igöl ḡilö, ñin m̄ihöp m̄idöm, ñin m̄ihau n̄igan u kauyanj uraka u, u rö nöp God Manö kal̄i k̄liñ r̄iköm, ḡinab a ḡila rö nöp ga. *

⁵ Pen Jisas kauyanj uraköm, Pida m̄ideia au waiö lö, n̄ip nöd n̄iñja. Hainö waiö lö, b̄i manö n̄ipe ud arep unbö m̄igan lan̄ u n̄iñla. * ⁶ Hainö ñin ap, Kraiss kauyanj waiö lö, ñin añi an̄ibu nöp añ mam paip hadred (500) rö n̄iñla. Añ mam an̄ib gau r̄imnap umla pen magöñhalö rö m̄idpal. ⁷ Hainö ñin ap, Kraiss kauyanj waiö lö, Jems n̄iñja. Ñin ap pen, b̄i manö n̄ipe ud arep

* **14:34:** 1Ko 11:3; 1Di 2:12 * **14:37:** 1Jn 4:6 * **15:3:** Ais 53:5-12 * **15:4:** Mad 12:40; Ap

2:24-32 * **15:5:** Luk 24:34; Mad 28:16-17

gau magöŋhalö n+ŋla. * 8 Pen n+bi b+ r+mnap n+ŋ n+ŋla ñ+n u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la n+ŋnö. An+ŋ u, yad ñ+ le pi yag daubal rö ap m+dainö y+ŋ uda. *

9 Yad n+bi b+ Krais lau adö m+deila gau kal+ŋ g+ naij yab+ŋ g+ m+dm+din u, Jisas manö aij ud arep b+ m+dnam rö laga. * 10 Pen God y+ŋ mög n+ŋöm ud aij gö, b+ n+pe m+dem, ke yab+ŋ g+ŋin. Jisas manö aij ud arep b+ r+mnap wög g+ŋal rö gagpin; y+ŋ mög n+ŋöm ud aij yab+ŋ gö, wög kub yab+ŋ u g+ŋin. * 11 Yad nöŋ God n+ŋ wög g+ŋin a gem hagagabin; kale nöŋ g+ŋal a gem hagagabin. Hon magöŋhalö Krais manö aij u, adö añ+ hag ñ+nö arö, kale n+ŋmim uŋpim.

N+bi b+ umla gau kauyanj uraknaböl

12 Pen Krais umöm uraka a gun manö pör haggpun u, kale r+mnap n+ŋön g+n+g n+ŋagmim, w+ŋ gau umöm kauyanj urakagnaböl a g+mim n+ŋbim? 13 Pen w+ŋ gau umöm kauyanj urakagnaböl a g+nabim u, Krais n+pe ke kauyanj urakagöp a g+nabim.

14 Pen Krais kauyanj urakagböp u, Krais manö aij hag ñ+m+idun manö u, manö y+har+ŋ rö l+ŋböp. Krais kauyanj urakagböp rö hagep, Krais manö aij n+ŋ uŋpim u manö y+har+ŋ rö l+ŋböp. 15 W+ŋ umöm uraköl rö lagaiböp u, God Krais n+ŋ gö urakagböp. An+ŋ u, God gö Krais uraka manö aij pör hag ñ+m+idun u, manö p+ral rö l+ŋböp. 16 N+ŋön g+n+g: w+ŋ gau umöm kauyanj urakagnaböl a g+nabim u, Krais n+pe ke u rö nöŋ kauyanj urakagöp a g+nabim. 17 Pen Krais kauyanj urakagböp, Krais manö aij n+ŋ uŋpim u manö y+har+ŋ rö l+ŋböp. Krais kauyanj urakagböp, nan si nan naij g+ŋim gac u h+k g+ yuagböp. 18 Pen Krais kauyanj urakagböp, n+bi b+ Krais n+ŋ n+ŋ udöm umla gau, hadö böŋ nöŋ um lug l+ arblap. 19 Hon Krais n+ŋ udun me, gas+ halö m+dpun. Pen m+nöŋ naböŋ il i m+idun, böŋ nöŋ umaibnop, n+bi b+ mög gep rö yab+ŋ m+daibnop.

20 Pen Krais uraköm kam+ŋ m+idöp u me, n+bi b+ Krais n+ŋ n+ŋ udöm umbal gau, u rö nöŋ uraköm kam+ŋ m+deinaböl. 21 B+ ap gö, n+bi b+ umnaböl; b+ ap gö, n+bi b+ uraknaböl. * 22 Manö hagabin an+bu, Adam n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöŋhalö umnabun, pen Krais n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöŋhalö uraknabun. 23 Pen God Krais n+ŋ nöŋ gö uraköm, am n+pe aip m+idöp u me, hainö apöm n+bi b+ n+ŋ lau adö m+dpun gau gö, magöŋhalö uraknabun. *

24 Seden kijaki ana naij n+pe gau n+bi b+ gau g+ naij g+naböl u pen Krais n+pe kal+ŋ pa jö g+ yuöm, n+bi b+ n+pe abad m+deinab gau Bapi God n+ŋ ñ+nab; an+bu ñ+n hain an+bu aunab. 25 N+ŋön g+n+g: Krais n+bi b+ nan gau abad m+id damöm, Nap gö, kołmał n+pe magöŋhalö gau Krais ma mo gau m+deinaböl. * 26 Kołmał añ+ ap nöŋ m+deinab: umeb magö u nöŋ. Pen ñ+n hain an+bu, u abe g+ p+s g+nab. * 27 Pen n+pe gö, n+bi b+ nan gau magöŋhalö ma mo n+pe gau m+idöp a göm kal+ kłiñ r+klä u, God Krais mo n+pe gau m+idöp hagagla. God n+pe nöŋ gö, magöŋhalö Krais mo n+pe gau m+idöp. * 28 N+bi b+ nan gau magöŋhalö, Ñ+ n+pe Krais mo n+pe gau m+idlö n+ŋöl g+, n+pe hagnab, "Bapi m+ñi ne n+bi b+ nan gau magöŋhalö abad m+dpun. M+ñi yad mo nöŋ

* 15:7: Luk 24:50 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8; 1Di 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23 * 15:21: Ro 5:12 * 15:23: 1De 4:16; Rep 20:5 * 15:25: Mad 22:44 * 15:26: Rep 20:14 * 15:27: Sam 8:6

gau m+deinabin,” a g+inab. An+bu u me, God a+n+ nöp nan n+hön n+hön m+idöp gau magöñhalö yab+ abad m+deinab.

²⁹ N+bi b+ umbal gau, uraknaböl a g+pin u n+ñbim. Uraknaböl u, n+bi b+ ai g+in+g n+mdamam umbal gau kal+ nan a göm ñ+g pakpal? Kale uraknaböl a göm nöp an+g g+pal. ³⁰ Pen hon u rö nöp, hon n+hön g+in+g manö aij an+bu hagnu, b+ han+g g+ najj g+in+g gaböl gau gas+ iru n+ñagpun? * ³¹ Yad pör n+ñagpin, ñ+bi i b+ ap y+ip al pak l+ nab aka wasö u n+ñagpin. Yad kalöp n+bi b+ gas+ n+ñem, B+ Kub hon Krajs Jisas n+ip ñ+ñ+ lem aij a göp a gabin. ³² Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau rö aip pen pen g+pin. Ummön böñ nöp umnabön a g+pin u, yad n+hön g+in+g an+g g+pin? “M+ñi m+idpun ñ+in i, nan aij aij ñ+ñöl g+, ñ+g aij aij ñ+ñöl g+, g+ m+daun; umun böñ nöp umnabun,” a g+bnep. Manö aij hag ñ+ ajpin u ar+ik arbnep. *

³³ Pen n+bi b+ gas+ an+bu rö n+ñbal gau, aip m+dagaimim. N+bi b+ m+id aij g+pal gau, n+bi b+ g+ najj g+pal gau aip magum gaiöl, adö an+bu nöp g+ naböl. ³⁴ Pen gas+ adö ke n+ñmim nan si nan najj g+pin u arö g+mim, m+id aij g+mim. Kale r+mnap God n+ip gas+ n+ñagpin u, kale nable g+böp.

Kauyanj uraköm hañ romanj kale u aige rö m+deinab?

³⁵ Pen kale r+mnap hagnabim, “N+bi b+ umbal gau aigöl göm uraknaböl? Uraköm, hañ romanj kale u aige rö m+deinab?” ö g+ nabim. ³⁶ Pen manö hagnal u manö hau+ rö. Nan y+ñ magö gau yube, halö m+idöm kam+ñ lagnab; umöm nöp kam+ñ l+ nab. * ³⁷ Wid magö aka nan n+hön magö yubim u, ran kub göp rö ju y+magnim; magö pro gau nöp yubim. ³⁸ Pen magö ke ke yubim an+bu gau, God rann+ m a göm n+ñ la rö ranöb.

³⁹ Hañ romanj gau u rö nöp ke ke m+idöp. N+bi b+ gau ke la; kaj wal gau ke la; yaur gau ke la; kabsal gau ke la. ⁴⁰ Hañ romanj kumi kabö adö lanj gau ke m+idöp; hañ romanj m+ñöñ naböñ adö i+ i gau ke m+idöp. Hañ romanj kumi kabö adö lanj aij u ke m+idöp; hañ romanj m+ñöñ naböñ adö i+ i aij u ke m+idöp. ⁴¹ Pen sidö mailö u aij u ke la; rak+in mailö u aij u ke la; gap+ mailö u aij u ke la. Pen gap+ gau u rö nöp ke ke m+idöp rö mailö u aij ke ke la. ⁴² N+bi b+ umöm uraknaböl u an+bu rö. Wip r+igöl g+ naböl hañ romanj u hij g+ lugnab; uraknaböl hañ romanj u hij g+ lugagnab. ⁴³ Nan mög gep rö ütöm l+ bal; uraköm mailö halö m+dnab. Nan k+ö m+dagöp ütöm l+ bal; uraköm p+idöp halö m+dnab. * ⁴⁴ Hañ romanj ütöm l+ bal u hañ romanj m+ñöñ naböñ adö i+ i ajpal rö m+idöp; uraköm ana kumi kabö adö lanj ajpal rö m+dnab.

⁴⁵ Adö an+bu nöp, God Manö ad+ñ ap Mos+ kal+ k+ñ r+köm haga, “Adam nöd n+bö u n+pe ke b+ kam+ñ halö la,” a ga. Adam hain n+bö u pen Ana m+idöp; n+pe n+bi b+ gau kam+ñ m+dep magö u ñab. * ⁴⁶ An+bu u me, nöd hañ romanj m+ñöñ naböñ adö i+ i ajep; hainö hañ romanj ana ajep. ⁴⁷ B+ nöd n+bö u m+ñöñ nöp aua; B+ hain n+bö u kumi kabö adö lanj au n+bö aua. ⁴⁸ N+bi b+ m+ñöñ naböñ adö i+ i m+dpal gau, b+ nöd n+bö m+dm+idöp u rö nöp m+dpal. N+bi b+ kumi kabö adö lanj m+dpal gau, B+ kumi kabö adö lanj m+idöp rö m+dpal. ⁴⁹ M+ñi hon b+ m+ñöñ aua rö m+dpun; hainö B+ kumi kabö adö lanj au n+bö aua rö m+deinabun.

⁵⁰ Añ mam b+, yad kalöp hagnabin, hañ romanj y+har+ñ u God ram m+ñöñ aij u arep rö lagöp. Nan um hij g+ lugnab u pör pör m+daun+ m rö lagöp. ⁵¹ Pen manö nöd n+ñagm+dal ap kalöp hagn+g gabin. Hon Krajs n+bi b+ n+pe

* 15:30: Ro 8:36 * 15:32: Ais 22:13 * 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Jen 2:7

mıdɓun gau magõrhalö umagnabun. Pen hon magõrhalö ke hain nıbõ rö lınabun. * 52 Añıj magõ hagõ, añım añım yıñıd nõp mailö gõp rö, nıbi bı umbal gau urak hañ romanı hij gı lugagep mıdeınaböl; pen hon magõrhalö ke hain nıbõ rö lınabun. * 53 Hañ romanı hij gı lugnab u, hij gı lugagep lınım; hañ romanı umeb u, pör pör mıdep lınım. * 54 Hañ romanı hij gı lugnab u, hij gı lugagep lınab; hañ romanı umeb u, pör pör mıdep lınab ñın anıbu, manõ kalı klıñ rıkõm hagla rö gınab. Bı God manõ hagep Aısaia God Manõ kalı klıñ hagõm haga, “Bı Kub umeb magõ u al pak lö hadõ bõj nõp pıs gõp,” a ga. * 55 Pen bı God manõ hagep Hosea God Manõ kalı klıñ rıkõm haga,

“Umeb magõ, uri klö ne mıdõp gai?

Umeb magõ, uri ilõn ne mıdõp gai?” ö ga *

56 Umeb magõ ilõn u nan si nan naij gep nıbõ; nan si nan naij gep klö u lo manõ nıbõ. * 57 Pen God nıpe Bı Kub hon Jısa Kraıs nıp yuõ apõm hanıp ud asık yuõ kamıj arabun. Anıbu nıñun, God nıp aij a gun.

58 Anıb u, añ mam aij yad gau, kale pıdõj gımim, ke gau aragmim. Bı Kub nıp wõg gıpun u yıharıj gagun a gımim, pör nõp klö gımim, Bı Kub nıp wõg göl gı mıdaimim.

16

Nan God nıp ñeb

1 Manı ud magum gımim, God nıbi bı kalıp ñınabım manõ u hagnıg gabın. Kraıs Jısa nıbi bı Galesia Propıns mıdpal gau kalıp hagnõ rö, kale u rö nõp gımim. * 2 Kale nıbi bı ke ke magõrhalö wık añı añı ñın nõd u manı udpım rö u nıñmım rımnap ud ke gau lımim ud magum gımim. Anıg gınabım u, yad apjakem manı nan a gem hag ajageınam.

3 Pen yad nınabın u, bı kale nıñmım bı aij mıdpal gau rımnap hagep, yad kalıp kõp kalı klıñ rık ñınõ, kale pen kõp u abe manı ñınabım u abe dam Jerusalem ud aröl. 4 Pen yıp arep rö leınab yad ke kalıp ut gı ud arnabın.

5 Pen yad Masedonia Propıns u amem, mıdpım u nınabın. * 6 Amjakem, kale aıp pro magõ ap mıdeınam rö lõp. Yıbaud i kalõp aıp mıdem, ram mınõj rımnap arnıg gınõ, yıp dam adan anı u yube arnabın. * 7 Kalõp yıharıj mailö sıdõ anı nıñõl arep u yıp aij gagõp. Bı kub yau a geınab, am kale aıp rapın mıdem hainõ arnabın.

8 Yad daun kub Epesas i mıdem, Pedıkos ñın kub u ap padiõ nıñem hainõ nınabın. 9 Daun kub Epesas i, Bı Kub wõg kub gabın, pen nıbi bı iru nõp yıp jı nıñbal. *

10 Pen Dimodi mıdpım u auainım, nıp ud aij gımim, nıpe pıñıj gagnab. Nıpe yad Bı kub u nıp wõg gıpin rö nõp gõp u nıñmım, * 11 nıp arõ gagmım. Kale magõrhalö nıp ud aij gımim. Hainõ arnıg gainım u, nıp dam adan anı u yuaimım, yad mıdpın i ado gı aunım. Mam rımnap halõ aıp aunaböl a gem abad mıdpın. *

* 15:51: 1De 4:15-17 * 15:52: Mad 24:31 * 15:53: 2Ko 5:4 * 15:54: Aıs 25:8 * 15:55: Hos 13:14 * 15:56: Ro 7:13 * 16:1: Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9 * 16:5: Ap 19:21 * 16:6: Ro 15:24 * 16:9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 * 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Di 4:12

¹² Pen mam hon Apolos n̄p manö klö hagem hagpin, mam r̄imnap arajal rö, aip armön a ḡpin u, pen n̄pe m̄ñi nagnab. Hainö neb rö lain+m n̄nab.
*

Manö naböj r̄imnap abe haga

¹³ Kale n̄bi b̄i n̄ñöl ḡi m̄daimim. God n̄p n̄ñ ud p̄idöj ḡimim ḡi m̄daimim. Nan ap p̄iññ gagmim. Klö yab̄i ḡimim ḡi m̄daimim. ¹⁴ Pen nan n̄hön n̄hön ḡinabim, n̄bi b̄i gau kal̄p m̄dmagö l̄imim ḡimim.

¹⁵ Añ mam b̄i. Kale n̄ñbim, Grik kai Krai n̄p n̄ñ udla gau, S̄idepanas n̄bi b̄i yam n̄pe gau nöd n̄ñ udla. N̄ñ udöm me, n̄bi b̄i Krai lau adö m̄dpal gau kal̄p m̄dmagö löm wög ḡi ñöl ḡi nöp m̄dpal. An̄b u, añ mam yad kalöp hagabin, * ¹⁶ n̄bi b̄i aij an̄b gau rö abe, añ mam kale aip wög ḡipal gau abe n̄ñmim, hagöl rö nöp ḡimim.

¹⁷ Pen kale ap ȳip n̄ñmim rö lagö, S̄idepanas, Podyunedas, Akaikas apöm ȳip n̄ñbal u ȳip aij yab̄i göp. ¹⁸ An̄g ḡipal an̄bu ȳip aij göm kalöp aij göm göp. B̄i aij an̄b gau manö hagnaböl u n̄ñ aij ḡimim.

¹⁹ Pen n̄bi b̄i God lau adö m̄dpal Esia Propins i, kalöp Korid n̄bi b̄i gau, “Añ mam b̄i, kale m̄dpim?” a ḡipal. Akwila n̄bi n̄pe Prisila aip kalöp Korid n̄bi b̄i, “B̄i Kub kalöp abad m̄deiañ,” a ḡipal. N̄bi b̄i apöm ram kale ber m̄hau magum göm God n̄p sabe ḡipal gau u rö nöp hagpal. * ²⁰ Pen añ mam Krai lau adö m̄dpal gai i magöñhalö, “Kale m̄dpim?” a ḡipal. Kale B̄i Kub n̄p n̄ñ udpim rö, pen pen hag w̄hai udöl ḡi, alaun bom halumim.

²¹ Yad Pol, manö naböj magö i ñ̄magö yad u ke kal̄i k̄iñ r̄ikem “Kale m̄dpim?” a gabin.

²² N̄bi b̄i an, B̄i Kub n̄p m̄dmagö lagnab u, pen ilön udn̄m. An̄b u, B̄i Kub hon, ne aumön! *

²³ B̄i Kub hon Jisas kalöp mög n̄ñöm ud aij ḡin̄m.

²⁴ Añ mam yad Krai Jisas lau adö m̄dpim gau, yad kalöp magöñhalö m̄dmagö l̄bin. An̄b unbö rö aij.

* 16:12: 1Ko 3:6 * 16:15: 1Ko 1:16 * 16:19: Ap 18:2,18,26 * 16:22: Gal 1:8-9

2 Korid

Pol köp hain u Korid n̄ibi b̄i kal̄ip kal̄i kliñ r̄ika

¹Yad Pol. God ȳip hag lö, Krajs Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, mam hon Dimodi aip aui m̄idul, kalöp God n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Korid m̄idpim gau abe, Akaia Propins an̄ an̄ gau gau magöñhalö m̄idpim gau abe, köp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin. ²Kalöp hagabin, ȳip aij göp u, Bapi God abe B̄i Kub Jisas Krajs abe kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡlō, agam̄ij m̄id aij ḡmim.

Pol God n̄ip aij a ga

³B̄i Kub hon Jisas Krajs Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Bapi God ñ̄i pai n̄ipe mög mög n̄iñöm, ud aij göm, pör pör abad m̄id aij yab̄i göp. * ⁴Marö r̄imnap han̄ip auaj̄ip, n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp u me, hon pen ado gun, n̄ibi b̄i r̄imnap marö auaj̄ip, kal̄ip u rö nöp ud aij gun abad m̄id aij ḡnabun. ⁵Krajs p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe ilön uda rö hon u rö nöp ilön r̄imnap udpun. Pen Krajs p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe han̄ip pör pör abad m̄id aij göp n̄iñöm hon gas̄i halö m̄idpun. * ⁶Kale m̄id aij ḡmim gas̄i halö m̄idmim, am n̄ipe aip pör pör m̄ideinabim a göm, Krajs Jisas n̄ipe marö r̄imnap han̄ip ñ̄im̄idöp. Pen Krajs n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp rö, hon gas̄i halö m̄idpun u n̄iñnabim u me, marö r̄imnap kalöp aueinab u, Krajs han̄ip u rö nöp abad m̄id aij ḡnab n̄iñöm m̄id aij gun a ḡmim, gas̄i halö m̄ideinabim. ⁷Gas̄i hon n̄iñbun u, kale Krajs n̄ip arö gagnabim. Hol b̄i m̄ihau ilön udpul rö, kale u rö nöp ilön udnabim; pen God hal̄ip m̄ihöñ ud aij göp rö, kalöp u rö nöp ud aij göm abad m̄id aij gö, gas̄i halö m̄ideinabim.

⁸Pen añ mam b̄i n̄iñmim. Hol b̄i m̄ihau Esia Propins m̄idul, marö kub udul uñham yab̄i m̄idailo. Kam̄iñ m̄idaiul rö lagöp, hadö umnabul a ḡlō. * ⁹Hadö umn̄ig gabul a ḡlō. Pen ga adö an̄ibu, hol gas̄i kub yab̄i n̄iñm̄idul u me, hol ke k̄tö m̄idpul a gul hagagpul; God n̄ibi b̄i umbal gau gö urakpal u nöp hal̄ip abad m̄idö n̄iñöl ḡi m̄idpul, a ḡipul. ¹⁰⁻¹¹Hal̄ip böñ nöp al pak löl rö la u pen n̄ipe hal̄ip ud kam̄iñ yua u me, uri n̄ipe hal̄ip kauyan̄ ud kam̄iñ yun̄ig gab. Kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, hainö gau abe n̄ipe u rö nöp hal̄ip ud kam̄iñ yunab a gul gas̄i halö m̄idpul. An̄ib u, n̄ibi b̄i iru nöp God n̄ip sabe göl ḡi m̄idlö, God n̄ipe n̄iñöm hal̄ip b̄i m̄ihau ud kam̄iñ yuö me, n̄ibi b̄i iru nöp hal̄ip ḡnab u n̄iñöm hib n̄ipe haglö adö arnab. *

Pol kal̄ip am n̄iñaga, manö u haga

¹²M̄idmagö hol an̄ dan̄ n̄iñbul, n̄ibi b̄i gau aip m̄idul nan n̄ihön n̄ihön ḡipul gau, God hal̄ip aip m̄idö n̄iñöl ḡi, n̄ip gas̄i n̄iñöl ḡi ḡipul. Hol manö n̄iñö nöp hagul ḡi aij nöp ḡipul. Yad waiö hagabin, kalöp pör pör an̄ib unbö rö nöp ḡipul. Pen n̄ibi b̄i gau gas̄i n̄iñbal rö gas̄i n̄iñul an̄ig gagul. God hal̄ip mög n̄iñöm ud aij göm gas̄i ñ̄ö an̄ig ḡipul. ¹³⁻¹⁴Köp kalöp kal̄i kliñ r̄ikm̄id̄in gau, manö ba gau rö hagem r̄ikagm̄id̄in; amgö l̄i n̄iñmim, il̄ u ȳiñd̄ n̄iñmim a gem, waiö nöp r̄ikpin. M̄iñi ke ke rö m̄idpun u me, kale ȳip n̄iñbim pen ȳip n̄iñ aij gagpin; pen ȳip aij göp u, ȳip n̄iñ aij ḡipe me, hainö B̄i Kub hon Jisas ado ḡi aunab ñ̄in u, ap magum gun, yad kalöp n̄iñem m̄iñ m̄iñ ḡnabin; kale pen u rö nöp ȳip n̄iñmim m̄iñ m̄iñ ḡnabim. * ¹⁵⁻¹⁶Adö an̄ibu nöp me, nöd Masedonia Propins aragnö ñ̄in u, yad gas̄i ap n̄iñem köl am n̄iñn̄ig n̄inabin

* 1:3: Ro 15:5 * 1:5: Sam 34:19 * 1:8: Ap 19:23; 1Ko 15:32 * 1:10-11: 2Di 4:18 * 1:13-14: 2Ko 5:12; Plp 2:16

a g'inö. Yad Masedonia n'ibi bi kalip n'ijniḡ arnabin, pen nöd am kalöp n'ijem arnam, a g'inö. Pen ado gi apem, Judia arniḡ, adan m'lö añi an'ibu nöp apem, kalöp kauyaḡ n'ijöl gi ap padinam, a g'inö. Anig g'inö me, kale m'iñ m'iñ g'imim y'ip pen gi ñimim nan magö r'imnap ñibe ñijöl gi, Judia arnam, a g'inö. * ¹⁷ Gasi an'ibu rö n'ijem me, kalöp nöd manö biḡ yunö u pen hainö nagnö. Anig g'inö u, y'ip pen hagnabim, "Bi m'lö u n'ip ke aij göp adö u hain göm, 'G'inabin g'inabin,' a göm, manö nöp hagöm, hainö gagöp. N'ipe y'ihar'ij bi manö ñiḡ pak ajöp m'lö u," a g'inabim rö löp u pen, ¹⁸ God bi n'ijö yab'it nöp hagöp u piḡ m'idpin rö u, yad gasi m'ihöp n'ijem kalöp hagagpin. ¹⁹ Yad, Sailas, Dimodi, hon kalöp God Ñi n'ipe Jisas Kraiḡ manö hag ñno. Jisas Kraiḡ gasi m'ihöp m'idagöp. N'ipe yau a göm, hainö wasö gagnab. Manö n'ihön n'ihön hagöp u, hagöp rö nöp g'inab. * ²⁰ God manö adö n'ihön n'ihön haga u, Jisas Kraiḡ apöm, an'ib unbö rö nöp magöḡhalö göp. Hon n'ipe anig göp an'ibu n'ijbun u me, God n'ip sabe gun u, Jisas Kraiḡ hib n'ipe hagun, "N'ijö" a g'ipun. Anig g'ipun u, God hib n'ipe u adö laḡ aran a gun anig g'ipun. * ²¹ God n'ipe nöp gö me, hon abe, kale abe Kraiḡ n'ip ciḡ aij gun m'idpun. N'ipe nöp me han'ip "N'ibi bi yad ke," a göm, hag löm, ²² Ana n'ipe u han'ip ñö, apöm m'idmagö aḡ hon daḡ goḡ li m'idöp. An'ib u hon n'ijbun, hon God n'ibi bi n'ipe ke m'idpun n'ijöm n'ipe haga haga rö nöp magöḡhalö han'ip ñinab. *

²³ Pen yad kale Korid kai m'idpim gau n'ijniḡ gainö u pen amem manö kub hagnö, kale ilön udmim rö löp n'ijem me, kalöp möḡ n'ijem me nagnö. God n'ipe m'idmagö yad aḡ daḡ n'ijöb yad piral hagagabin. ²⁴ Pen manö yad u nöp hain göl a gem gasi u n'ijagpin. Kale ke Kraiḡ n'ip gasi n'ijbim u me, yad am kalöp hagnö, kale klö g'imim Kraiḡ n'ip n'ij aij g'imim ciḡ p'idön g'imim m'iñ m'iñ göl gi m'idainabim, a gem hagabin. *

2

¹ Pen yad gasi ap n'ijem hagnö, "Kalip kauyaḡ am n'ijem manö klö hagnö, kalip kauyaḡ ilön udöl rö löp u, am n'ijagnam," a g'inö. * ² Pen yad g'inö kale ilön udeinabim u, an pen m'idöm y'ip geinab m'iñ m'iñ g'inabin? N'ibi bi an'ibu rö r'imnap m'idageinaböl. ³ An'ibu n'ijem me, kalöp köp kali kliñ r'iknö. Yad gasi n'ijnö, "Amjakem n'ibi bi gau n'ijem m'iñ m'iñ yab'it g'ibnep pen wasö, amjakem kalip n'ijnö, y'ip m'ijör yab'it g'inim rö löp u me, yad aragnabin," a g'inö. Yad gasi n'ijnö, "Yad ke m'iñ m'iñ g'inabin u, kale abe m'iñ m'iñ g'inabim," a g'inö. ⁴ Köp kali kliñ r'iknö an'ibu, m'idmagö yad u ilön gö, gasi m'lö löl gi, amgö ñiḡ ud gi dö gi yuöl gi kali kliñ r'iknö. Kalöp marö kub g'inim a gem r'ikagnö; kalöp m'idmagö yab'it l'ibin rö n'ijmim, a gem r'iknö. *

Bi nan naij ga u, uri nan naij ga an'ibu arö g'imim n'ip m'idmagö l'imim udmim

⁵ Pen yad gasi n'ijbin bi ap gö marö ga u, y'ip gaga, kalöp n'ibi bi gau m'idpim kalöp magöḡhalö ga. ⁶ Pen kale magöḡhalö rö n'ip arö giḡpe u, n'ipe ilön udöm, gi naij ga u hadö n'ijöb. An'ib u, m'iñi anig gagmim; arö g'imim. ⁷ M'iñi gi naij ga an'ibu arö g'imim, n'ip manö hain hain hagnim. N'ihön g'inig: n'ip anig gagpe, möḡ kub yab'it gö, böḡ nöp ap lug paknim rö löp.

* 1:15-16: 1Ko 16:5-6 * 1:19: Ap 18:5 * 1:20: Rep 3:14 * 1:22: Ep 1:13-14; 2Ko 5:5

* 1:24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21 * 2:4: Ap 20:31

⁸ An+bu u, yad kalöp hagabin, n+ip mam hon a g+mim m+dmagö l+bim u, n+ip hagpe n+ij aij g+n+m. ⁹Yad kalöp köp kal+ kliš r+knö u, manö yad u udmim, manö n+hön n+hön hagnabin magöñhalö hain g+mim g+nabim aka gem köp kal+ kliš r+knö. ¹⁰ Pen n+bi b+ kale gau r+mnap g+ naj g+naböl kale arö g+nabim u, yad u rö nöp g+ naj g+naböl an+bu arö g+nabin. Pen yad g+ naj g+naböl arö g+nabin u, Krais y+ip n+ij m+döp, a gem, kalöp nan a gem arö g+nabin. ¹¹ Pen wasö u, Seden han+ip Krais n+bi b+ n+pe r+mnap gö, ap lug pakun rö löp. Seden pör, g+no ap lug paköl a göm n+ijöb u, n+ijbun. *

¹² Pen Krais manö aij u Droas n+bi b+ kal+ip hag ñ+n+am a gem, Droas arainö, B+ Kub y+ip adan hi+kö, wög n+pe u ram m+nöñ an+bu g+n+am rö la u pen, * ¹³ mam yad Daidas Droas au ulhai n+ijagnö u me, yad gas+ kub n+ijem, Droas n+bi b+ kal+ip, "Aui m+daiim" a gem, Daidas n+ip n+ij+ig Masedonia Propins aui aunö. *

¹⁴ An+bu u, God göp rö n+ijem, n+ip aij yab+ a g+pin. Ñ+ n+pe Krais n+ip yuö, apöm Seden n+ip ud rala m+gan n+pe gau löm, han+ip uda. N+pe han+ip udöm, ami b+ kub rö han+ip u+ g+ arö n+ijöl g+, n+bi b+ ke ke gau han+ip n+ijöm Krais manö aij n+pe ha+ij aij yab+ rö n+ijbal. ¹⁵⁻¹⁶ Krais mab ha+ij aij auep ud God n+ip lau sabe g+ ñöb u rö, hon m+d+pun. N+bi b+ Krais kal+ip ud kam+ij yuab gau ha+ij an+bu n+ijöm ha+ij aij unbö ke n+ijlö, kal+ip kam+ij m+dep magö u ñöb. Pen n+bi b+ Krais n+ip arö g+pal gau, ha+ij añ+ an+bu nöp n+ijöm wip ha+ij naj u a g+lö, kal+ip umeb magö u ñöb. Pen n+bi b+ an wög an+bu g+n+m rö löp? * ¹⁷ N+bi b+ iru nöp mani nan gau iru nöp udun a göm, God Manö aij n+pe u hag ajpal. Pen hon unbö rö gagpun. God n+pe han+ip hag l+ yuöm n+ij m+dö n+ijöl g+, hon Krais n+bi b+ n+pe m+dun manö n+ijö yab+ nöp hagnun a gun, God Manö aij n+pe u kabö göl nöp hag ñ+bun.

3

¹ Pen manö kal+ kliš r+kabin an+bi, "Yad köp kal+ kliš r+knö, han+ip ud aij göl," a gem, r+kagabin. Hon n+bi b+ y+har+ij rö m+dun, han+ip udmim, a gun, n+bi b+ kale n+ijbim r+mnap kal+ip hagno, köp r+mnap kal+ kliš r+k ñ+lö, hon dap kalöp ñ+no n+ijmim, han+ip udagnabim. Pen kale, "B+ gai i kal+ip udmim," a g+mim, köp r+mnap kal+ kliš r+k ñ+be, hon dam n+bi b+ r+mnap kal+ip ñ+agnabun. * ² Pen köp m+dmagö an hon dan kal+ kliš r+k m+döp rö me, kale n+bi b+ m+d+pim. Gas+ hon n+ijbun u, kalöp manö hag ñ+no n+ijmim udpim u me, n+bi b+ gau kalöp n+ijöm, hon b+ aigale b+ rö m+d+pun u n+ijaböl. * ³ Pen hon Krais n+ip wög g+no, Krais n+pe ke köp an+bi kal+ kliš r+köm han+ip ña. Y+g nan kal+ kliš r+kep udöm r+kpal rö wasö; kabö adö u kal+ kliš r+kpal rö wasö. God pör kam+ij m+döp Ana n+pe u Krais manö aij n+pe u n+bi b+ m+dmagö an kale dan r+köp. *

⁴ Yad manö hagabin an+bi, God n+hön n+hön hagöp u Krais magöñhalö an+bu unbö rö nöp g+nab, a gem hagabin. ⁵ Hon n+ijbun, hon klö hon ke g+no wög aij ar+n+m rö lagöp; God nöp me han+ip g+ ñö n+ijöl g+, g+no wög aij arnab. ⁶ God n+pe nöp gö, hon wög g+ ñeb b+ n+pe m+dun, God Manö hain n+bö hag löp u, damun n+bi b+ gau kal+ip hag ñ+bun. God Manö hain n+bö hag löp an+bu, lo manö u rö wasö; manö hain n+bö hag löp u, God Ana ñöb.

* **2:11:** Luk 22:31 * **2:12:** Ap 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13:** Ap 20:1 * **2:15-16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * **3:1:** 2Ko 5:12; Ap 18:27 * **3:2:** 1Ko 9:2 * **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27

Lo manö gö, n̄bi b̄i umnaböl; pen God Ana gö, n̄bi b̄i kam+iŋ m̄ideinaböl.
*

⁷ Lo manö an̄bu, God kabö haŋai bad adö u kal̄i kliñ r̄ikö, Mos̄is dauö n̄iŋöl ḡi, mailö kub yab̄iŋ ga. Mailö kub an̄bu Mos̄is mulu maj m̄igan n̄ipe mailö ḡi m̄idöp. M̄idö m̄idö mailö kub an̄bu hadö ur gaia pen Isrel n̄bi b̄i Mos̄is mulu maj m̄igan n̄ipe n̄iŋöl rö laga. Lo manö umeb magö daua u pen mailö kub yab̄iŋ halö aua. * ⁸ Pen God Ana wög n̄ipe gab u mailö aij unbö ke halö m̄idöp. ⁹ Manö kub hagep lo manö u mailö halö aua rö, hon God amgö ilö adö n̄ipe u n̄bi b̄i kam+iŋ aij rö lep manö aij an̄bu mailö halö unbö ke yab̄iŋ aua. * ¹⁰ Mailö aij unbö ke uri hadö auub u me, lo manö nöd mailö halö aua u uri mailö gagöp. ¹¹ Lo manö u pör m̄idagöm ur ḡi n̄ig gaia pen mailö halö aua; an̄b u me, manö aij u pör pör m̄idöm ur gagnab u mailö aij unbö ke halö m̄idöp.

¹² An̄b u, hon gas̄i halö m̄idun, ana udagun, klö gun Krai manö aij u waiö hag ñ̄ibun. ¹³ Mos̄is ga rö gagun. N̄ipe lo manö u damöm, mulu majman̄ n̄ipe u mailö kub yab̄iŋ ga, pen m̄idö m̄idö mailö kub ga an̄bu pro gö auö n̄iŋöl ḡi, Mos̄is n̄ipe n̄bi b̄i gau pro gaj̄p an̄bu n̄iŋagöl a göm, usaj̄l bad ap udöm, mulu majman̄ n̄ipe u paŋu ga. * ¹⁴⁻¹⁵ Pen gas̄i kale n̄iŋ aij gagla. N̄ihön ḡi n̄ig: usaj̄l bad rö gas̄i kale wam wam göm m̄ideia u me, God nöd hadame nöp manö n̄iŋö hag lep haga manö u amgö l̄i n̄iŋla u pen manö iŋ u n̄iŋagla. M̄iñi u rö nöp kale lo manö an̄bu amgö l̄i n̄iŋbal pen nan usaj̄l bad rö gas̄i kale wam wam gö, manö iŋ n̄iŋagpal. Nan usaj̄l bad rö gas̄i kale wam wam göp u, Krai n̄ipe nöp ud ke gau yun̄im rö löp. ¹⁶ Pen n̄bi b̄i B̄i Kub u n̄ip aunaböl u, n̄ipe usaj̄l bad gas̄i kale paŋu göm m̄idöp u, ud waŋ ḡi yuöm, gas̄i kale p̄iral hiikö, n̄iŋnaböl. * ¹⁷ B̄i Kub hagabin u, Ana u me. Ana n̄ipe hon aip m̄ideinab u, nan n̄ihön n̄ihön göm han̄p b̄i naḡiman rö l̄in̄im u, n̄ipe pa jö ḡi ke gau yuöm han̄p ud as̄ik yunab. * ¹⁸ Pen mulu majman̄ hon u paŋu ḡi pi gun m̄idagpun rö, hon magöŋhalö B̄i Kub mailö aij n̄ipe u waiö n̄iŋibun. N̄ipe gö, hon magöŋhalö n̄ipe ke mailö aij halö m̄idöp rö l̄inabun. Magö añ̄i nöp n̄ipe m̄idöp rö lagnabun; pen ñ̄in añ̄i añ̄i n̄ipe pör nöp han̄p ḡi ḡi gö, hon mailö aij n̄ipe m̄idöp rö l̄inabun. B̄i Kub an̄ig gab u Ana u me.

4

M̄inöŋ ud rin cög ḡipal rö u, hon n̄bi b̄i m̄idpun

¹ God han̄p mög n̄iŋöm udöm, wög an̄bi hag lö ḡipun u me, hon gas̄i iru n̄iŋagpun. ² Pi göm ḡipal adö u abe, nable gö n̄iŋöl ḡi ḡipal adö u abe hon gagpun. N̄bi b̄i gau kal̄p manö p̄iral hagagpun. Hon God Manö hag ñ̄in̄ig gabun u, manö hon r̄imnap halö hagnun hag ñ̄agpun. Nan n̄ihön n̄ihön ḡipun gau p̄iral adö u gagpun. God Manö aij n̄ipe u kabö göl nöp waiö hag ñ̄ibun. An̄ig ḡino, n̄bi b̄i gau han̄p n̄iŋöm, m̄idmagö an̄ kale dan̄ n̄iŋnaböl, hon God amgö ilö adö n̄ipe u b̄i aigale b̄i rö m̄idpun. * ³ N̄bi b̄i umaböl gau nöp, manö aij waiö hag ñ̄ibun u n̄iŋöm, usaj̄l bad rö manö aij adö m̄idöp n̄iŋöm n̄iŋagun a ḡipal. ⁴ Kale n̄iŋagpal u, Seden ram m̄inöŋ iŋ i god rö m̄idöp u, gas̄i kale wam wam gö, Krai manö aij mailö halö m̄idöp manö u n̄iŋagpal. God n̄ipe m̄idöp rö, Krai u rö nöp m̄idöp u n̄iŋagpal. * ⁵ Pen

* **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63 * **3:7:** Eks 34:29 * **3:9:** Dud 27:26; Ro 1:17 * **3:13:** Eks 34:33 * **3:16:** Eks 34:34 * **3:17:** Jon 8:36; Ro 8:2 * **4:2:** 2Ko 2:17; 1De 2:5 * **4:4:** Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3

manö hag ñibun u, hon bî aigale bî rö mîdpun manö u hag ñagpun; Jisas Krais nîpe nöp Bî Kub mîdöp nîñöm Jisas wög nîp gun, wög gî ñeb bî kale mîdpun a gun, manö aij kalöp hag ñibun. ⁶ God nöd “Sîbôn aḡ yaḡ mailö gaḡ,” a ga. God aḡ anîbu nöp mailö nîpe mîdmagö aḡ hon daḡ ñî lab. Anîb u, God mailö aij nîpe u Krais mulu majmaḡ mailö gab u hadö nîñbun. *

⁷ Mîñöḡ ud rin cög gî lîbal rö u, hon nîbi bî mîdpun. Pen God nîpe nan aij unbö ke anîbi hanîp aḡ daḡ löp. Anîb u nîñbun, klö hon ke wasö; God klö nîpe ke ñö udun anîg göl mîdpun u nîñbun. * ⁸ Hanîp böḡ böḡ ridîk gîpal u pen hon pak gulu gî arbun. Gasî iru nîñbun u pen gasî halö mîdpun.

* ⁹ Hanîp yu gî yubal u pen mam hon pör aip mîdöp. Hanîp yîharîḡ gabi pakpal umagpun. ¹⁰ Jisas nîp paköm al pak la rö, hanîp u rö nöp paköm al paknîg gîlö bîslam mîdpun. Pen anîg gö, nîbi bî gau hañ romaḡ hon nîñöm, Jisas kamîḡ mîdöp u waiö nîñaböl. * ¹¹ Hon kamîḡ mîdpun u, Jisas nîp nîñ udpal, a göm, hanîp pör pör nöp al pak lîñîg gaböl. Pen gaböl anîbu, nîbi bî gau hañ romaḡ hon nîñöm Jisas kamîḡ mîdep magö nîpe u nîñöl a göm, God kalîp arö gö anîg gaböl. * ¹² Hon pör pör umun rö löp u pen hon anîg gîno, kale kamîḡ mîdmim rö löp.

¹³ God Manö u bî ap kalî klîñ riköm haga, “God nîp nîñ udpin u me, anîg hagpin,” a ga. Anîb u rö, hon u rö nöp God nîp nîñ udpin u me, manö hagpun. * ¹⁴ Hon nîñbun, God gö Bî Kub Jisas kauyaḡ uraka rö, hanîp u rö nöp gö urakno, hanîp abe kalöp abe dam Jisas mîdöp au lî nab. * ¹⁵ Nan hagabin anîb i magöñhalö kalöp nan a gem hagabin. Anîg gîno, ñîñ aḡ aḡ God nîpe nîbi bî gau gau iru nöp ud aij göm abad mîdö, kale God nîp aij a göl gî gîlö nîñöl gî, hib nîpe u i adö laḡ ap rannab.

God nîp nîñ udun gasî halö mîdpun

¹⁶ Anîb u, hon gasî halö mîdpun. Hañ romaḡ ñîñ ma hon hainö gî lugnîm rö löp u pen God hanîp pör pör ana aḡ hon daḡ klö ñö nîñöl gî kamîḡ mîdpun. * ¹⁷ Marö pro udpin anîb gau nan kub wasö; yîharîḡ magö ulep ap nöp udpin. Pen marö anîb gau udun, am Krais aip mîdun pör nöp pör nöp mailö aij kub yabîḡ gau mîd aij gî nabun. * ¹⁸ Mîñöḡ naböḡ adö î i mîdun, nan amgö magö nîñeb gau gasî iru nîñagpun; nan adö laḡ au amgö magö nîñagep gasî nîñbun. Nan amgö magö nîñeb gau magö ulep nöp mîdeinab; nan amgö magö nîñagep gau pör nöp pör nöp mîdeinab. *

5

¹ Hañ romaḡ hon mîñî mîdöp ñîñ aḡ i, ram bada bad rö mîdöp. Pen ram bada anîbu ud waḡ gîlö aka asöl gö, God nîpe hanîp ram hain nîbö ap ram mîñöḡ nîpe kumi kabö adö laḡ au gî lö mîdeinabun. Ram anîbu bî ram gîpal rö wasö; God nîpe ke gî lö, pör nöp pör nöp mîdeinab. * ² Ram hain nîbö anîbu yîñîd udun waḡḡ rö rol gun, a gî gasî nîñöl gun abad mîdpun. * ³ Nîñöḡ gîñîg: God nîpe hanîp waḡḡ rö rol gî ñeinab u, magö nöp mîdageinabun. ⁴ Mîñî ram bada anîbi mîdun, marö gö nîñöl gî ake gabun. Pen arö gun, magö nöp mîdaiun a gî gasî u nîñagpun; kumi kabö adö laḡ

* **4:6:** Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7:** 2Ko 5:1 * **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5 * **4:10:** 1Ko 15:31

* **4:11:** Ro 8:36 * **4:13:** Sam 116:10 * **4:14:** 1Ko 6:14 * **4:16:** Ep 3:16 * **4:17:** Ro

8:17-18 * **4:18:** Kol 1:16 * **5:1:** 2Ko 4:7 * **5:2:** Ro 8:23

midep hañ romanj u udun a gɨ gasɨ u nɨɲbun. Hañ romanj kamɨɲ midep u apöm, hañ romanj umeb nöd nɨbö u böɲ nöp ñɨɲ haknab, a gɨ gasɨ u nɨɲbun. ⁵ God gasɨ nɨpe ke nɨɲöm, hañ romanj hain nɨbö ñɨnam a göm, Ana nɨpe u nöp yuö apöm hanɨp aip midöp u me, God nɨpe haga rö nöp gɨnab u nɨɲ aij gɨpun.

⁶ Anɨb u me, hon pör pör gasɨ halö midpun. Pen hañ romanj anɨb i halö midpun ñɨn anj i, Bɨ Kub ram nɨpe kumi kabö adö laɲ au midagpun. ^{* 7} Bɨ Kub nɨp gasɨ nɨɲöl gɨ aɲpun u pen amgö nɨɲagpun. ⁸ Hon gasɨ halö midpun. Hañ romanj hon i arö gun, am Bɨ Kub aip ram mɨnönɲ nɨpe kumi kabö adö laɲ au midaiun, a gɨ gasɨ u nɨɲbun. ^{*}

⁹ Anɨb u, ram mɨnönɲ hon aui hañ romanj mideinabun aka arö gun Bɨ Kub ram nɨpe am mideinabun u, nɨp aij gɨnab adö u nöp gun, a gɨ gasɨ u nɨɲbun. ^{*} ¹⁰ Nɨhön gɨnɨg: hon magöɲhalö am Krai amgö ilö adö nɨpe au midno, mɨñi hañ romanj halö midun nɨhön nɨhön gɨpun, aij gɨpun aka aigöl gɨ rö gɨpun u nɨɲöm, pen anɨbu rö ñɨnab. ^{*}

¹¹ Bɨ Kub nɨpe Bɨ pɨñɨɲ gep midöp u nɨɲun, klö gun, nɨbi bɨ gau nɨp nɨɲ udöl a gun, kalɨp manö aij nɨpe hag ñɨbun. Hon bɨ aigale bɨ rö midpun u, God nɨɲ aij göp; kale u rö nöp, hon bɨ aigale bɨ rö midpun u abe nɨɲmim rö löp. ¹² Manö kalɨ klɨñ rɨkabin anɨbi, hon bɨ aij hanɨp udmim manö u rö, kalöp hagagabin. Manö kalɨ klɨñ rɨkabin anɨbi nɨɲmim, hanɨp nan a gɨmim gasɨ nɨɲmim mɨñ mɨñ gɨmim, a gem kalɨ klɨñ rɨkabin. Anɨg gɨnö, nɨbi bɨ midmagö anj danj wasö, hañ romanj höɲ adö u nöp nɨhön rö midöp u gasɨ nɨɲbal gau, kalɨp manö pen hagnim a gem manö anɨbu kalɨ klɨñ rɨkabin. ¹³ Pen manö hagabun i, kale rɨmnap hagnabim, hauñ alö manö anɨbu hagab, a gɨnabim. Pen kale anɨg rö hageinabim u, Pol bɨ gau God hib nɨpe haglö adö aranj a göm anɨg hagaböl, a gɨmim gasɨ u nɨɲmim. Pen bɨ hauñ wasö, bɨ gasɨ midöp rö hagaböl u, a geinabim u, Pol bɨ gau manö hagaböl u hanɨp nan a göm hagaböl a gɨmim, manö hon nɨɲ udmim. ¹⁴ Krai nɨpe bɨ añɨ yabɨɨ u nɨbi bɨ magöɲhalö nan a göm uma rö, hon nɨbi bɨ magöɲhalö aip umno, a gun nɨɲbun. Krai hanɨp nɨbi bɨ magöɲhalö midmagö löp u nɨɲun, gasɨ hon adö u ke nɨɲun gagpun. ¹⁵ Krai nɨbi bɨ magöɲhalö nan a göm uma. Anɨb u, mɨñi rɨköl hainö, hanɨp ke aij gɨnab adö u nɨɲun gagun; Bɨ Kub hanɨp nan a göm umöm kauyanj uraka u nɨp aij gɨnab adö u nöp gun. ^{*}

¹⁶ Nɨbi bɨ mɨnönɲ naböɲ il i nɨbö gau nɨɲbal rö nöp nɨɲun, “Nɨbi bɨ gau aij, nɨbi bɨ gau najj,” a gun nɨɲagpun. Krai nɨp nöd gasɨ piral adö anɨbu rö nöp nɨɲno u pen uri nɨp adö anɨbu rö nɨɲagpun. ¹⁷ Nɨbi bɨ Krai nɨp cɨg gɨpal gau, God gö kamɨɲ gɨsön nɨbö adö u midpal. Nan nöd nɨbö u pɨs gö, nöd midmidal rö midagpal; nan gɨsön nɨbö hadö auub. ^{*} ¹⁸ Hon kamɨɲ gɨsön nɨbö midpun anɨbu, God nɨpe nöp gö midpun. Nöd nɨbi bɨ al ñɨɲeb nɨpe midaino u pen hainö Krai nɨp yuö apöm, hanɨp ud God aip jɨm ñöl löm, nɨbi bɨ rɨmnap halö God aip jɨm ñöl midaiöl, a göm, hanɨp wög anɨbu hag la. ^{*} ¹⁹ Krai kalɨp nan a göm uma u me, God nɨbi bɨ gau magöɲhalö nan si nan najj gɨpal gau nɨɲem arö gɨnö, yad aip jɨm ñöl midaiöl, a göm ga. Pen God nɨpe hanɨp manö aij anɨbu ñöm, nɨbi bɨ gau magöɲhalö hag ñɨmim a göm, hanɨp nɨbi bɨ wög gep nɨpe hag löp. ^{*} ²⁰ Hon me, Krai bɨ anj nɨbö nɨpe

^{*} **5:6:** Hib 11:13-16 ^{*} **5:8:** Plp 1:23 ^{*} **5:9:** Kol 1:10; 1De 4:1 ^{*} **5:10:** Ekl 12:14 ^{*} **5:15:** Ro 14:7-8 ^{*} **5:17:** Ro 8:1; Gal 6:15 ^{*} **5:18:** Ro 5:10 ^{*} **5:19:** Ro 3:23-25

ñöl g̃lō arō aij g̃nab? * ¹⁵ Krais aip kijaki aip manō hag adō añi lagnabil. Nibi bi Krais n̄p n̄iṅ uḍpal gau, n̄bi bi Krais n̄p n̄iṅ uḍagpal gau aip u rō n̄p gasi adō añi n̄iṅagnaböl. ¹⁶ God kam̄iṅ u, hon sabe gep ram n̄pe m̄iḍpun. God n̄pe haga,

“Yad aṅ kal̄p gau m̄idem,

God kale u m̄idnō,

kale pen n̄bi bi yad

m̄ideinaböl,” a ga.

Pen God sabe gep ram aip, nan ȳhar̄iṅ sabe g̃pal nan piral gau aip, manō ap hag adō añi lōm g̃lō arn̄m rō lagōp. *

¹⁷ An̄b u, Bi Kub n̄pe haga,

“Kal̄p arō g̃mim,

kale ke m̄idaimim.

Nan ȳp as̄iṅ la gau uḷ maḷi gageinabim u,

kalōp uḍnabin. *

¹⁸ Nap kale m̄idnō,

kale ñi pai yad m̄ideinabim.

Yad Bi Kub un̄bō ke, bi gep yab̄i u,

an̄g hagabin,” a ga.

7

¹ M̄idaimam aij yad gau. God han̄p manō aij manō n̄iṅ an̄bu hagōp rō, nan si nan naj g̃pun gau hañ roman̄ hon abe gasi r̄m̄id hon abe g̃ naj gōp u, nan as̄iṅ bōṅ n̄p arō gun, God n̄p p̄ñiṅ gun, p̄r p̄r n̄p g̃ aij n̄p g̃ m̄idaiun.

Pol miñ miñ ga

² Kale han̄p uḍ m̄idmagō l̄mim. Hon n̄bi bi kalōp ap manō piral hagun, g̃ naj gun, haḷōwalō gun gagno. ³ Yad kalōp hag pro g̃n̄g hagagabin. Nōḍ kalōp hagnō rō, hon kalōp m̄idmagō yab̄i l̄ibun; kalōp aip kam̄iṅ m̄ideinabun aka umnabun u, kalōp m̄idmagō lun j̄m ñöl n̄p m̄ideinabun.

⁴ Kalōp gasi ke n̄bō r̄m̄nap n̄iṅagpin, aij gōp n̄p n̄iṅöl g̃ m̄idpin. Yad kalōp gasi n̄iṅem, ñiñi lem gasi haḷō m̄idpin. Han̄p marō yab̄i gab u pen yad m̄iñ miñ gōl g̃ m̄idpin.

⁵ Pen hon Masedonia Propins apjakno ñin u, magō ap ake lun ȳhar̄iṅ m̄idagaino. M̄iṅor ke ke iru yab̄i m̄idō, han̄p pen pen g̃lō, gasi iru yab̄i n̄iṅno. * ⁶ Pen God n̄bi bi mōg n̄iṅbal gau uḍ aij gōp u, Daidas n̄p yuō auō, han̄p uḍ aij ga. ⁷ Daidas n̄pe aui apōm, kale n̄hōn n̄hōn g̃mim n̄p uḍ aij g̃pe manō adō u hagōm; ȳp gasi n̄iṅ aij gaibe manō adō u hagōm; kale yad aip gasi adō añi n̄p n̄iṅagaino u kale mōg gaia manō adō u hagōm; kale yad aip kauyan j̄m ñöl m̄idaiun, a gasi n̄iṅaibe manō adō u hagōm; ȳp manō an̄bu haga n̄iṅem yad aij yab̄i ga.

⁸ Kōp kal̄i kliñ r̄iṅnō u n̄iṅbe, kalōp mōg yab̄i ga u yad magō ap gasi kub n̄iṅnō; pen uri yad gasi kub n̄iṅagpin. Manō k̄ō hagem kōp kal̄i kliñ r̄iṅkunō an̄bu, kale n̄iṅbe, mōg ga u pen u ȳhar̄iṅ magō uḷep magō ap n̄p ga. * ⁹ Hainō me, aṅ hon i nag̃i naj adō u gagun, a g̃mim mōg n̄iṅmim arō g̃pe u, yad m̄iñ miñ g̃pin. Kalōp mōg ga an̄bu, God g̃nam a gōm n̄iṅa rō n̄p kalōp g̃ aij ga u me, kōp kal̄i kliñ r̄iṅnō an̄bu, aij n̄p r̄iṅnō. ¹⁰ Nibi bi God n̄p gasi n̄iṅōm, nan si nan naj g̃pal u n̄hōn g̃n̄g an̄g g̃pun a

* **6:14:** Ep 5:11; 2Sa 7:14; Jer 31:9

* **6:16:** 1Ko 3:16; Lep 26:12

* **6:17:** Ais 52:11; Rep 18:4

* **7:5:** 2Ko 2:13

* **7:8:** 2Ko 2:4

göm, nagı̄ naij gı̄pal adö u arö gı̄lö, God kalı̄p ud kamı̄nı̄n yunab u aij göp. Pen nı̄bi bı̄ God nı̄p gası̄ nı̄nı̄gagöm, yı̄harı̄n nöp nan dui gı̄pin u nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gı̄pin a gı̄naböl u, umöm God nı̄p aragnaböl. * ¹¹ Pen kale nan si nan naij gı̄pim u nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gı̄pun a gı̄pe anı̄bu, God gaia, gası̄ nı̄nı̄n aij gı̄mim gı̄pe. Kale klö gı̄mim, anı̄ hon i gı̄ naij gagpun nı̄nı̄lan a gı̄pe. Kale pı̄nı̄nı̄n gı̄mim, kal gı̄mim, bı̄ anı̄ kale au gı̄ naij ga bı̄ anı̄bu nı̄p gası̄ nı̄nı̄n a gı̄pe. Klö gı̄mim, mı̄dmagö yabı̄l lı̄be u, hon nı̄nı̄bun kale nan anı̄bu gı̄ naij gagpim. ¹² Kalöp köp nöd kalı̄ klı̄n rı̄k yunö u, bı̄ nan si nan naij ga u aka bı̄ nı̄p gı̄ naij ga u gası̄ nı̄nem kalı̄ klı̄n rı̄kagnö. Kalöp nı̄bi bı̄ nöp gası̄ nı̄nem, God nı̄nı̄n mı̄dö nı̄nı̄öl gı̄, kale hanı̄p mı̄dmagö lı̄bim u kale ke nı̄nı̄n aij gı̄nabim, a gem, köp kalı̄ klı̄n rı̄knö. ¹³ Pen kale köp anı̄bu nı̄nı̄mim, hanı̄p ud aij yabı̄l gı̄pim u me, hon mı̄nı̄ mı̄nı̄ gun gası̄ halö mı̄dpun.

Pen Daidas kalöp am nı̄nı̄m apöm aiud udöm mı̄nı̄ mı̄nı̄ gaia u nı̄nı̄n, hon u rö nöp mı̄nı̄ mı̄nı̄ gı̄pun. Daidas nı̄p ud aij gı̄pe u, mı̄nı̄ nı̄pe nı̄nı̄nı̄ löm mı̄d aij göp. ¹⁴ Daidas nı̄p nöd, anı̄ mam Korid gau nöp ud aij gı̄naböl a gı̄nö rö nöp gı̄pe u me, yad nable gagöp. Manö kalöp hagpin gau pör nı̄nı̄ nöp hagpin rö, manö Daidas nı̄p hagnö u, rapı̄n hagnö u pen u rö nöp nı̄nı̄ yabı̄l nöp hagnö. ¹⁵ Pen Daidas apı̄jaköm kalöp manö hagö, kale pa gı̄l gı̄l göl gı̄, manö nı̄pe u udmim, nı̄p ud aij gı̄pe u gası̄ nı̄nı̄m, nı̄pe kalöp mı̄dmagö yabı̄l löp. ¹⁶ Pen yad mı̄nı̄ nı̄nı̄ aij gı̄pin, kale adö ap ke gagnabim; gı̄ aij nöp gı̄nabim u me, yad mı̄nı̄ mı̄nı̄ yabı̄l gı̄pin.

8

Masedonia nı̄bi bı̄ mani kub nı̄la

¹ Pen anı̄ mam bı̄. Nı̄bi bı̄ Kraıs pı̄g mı̄dpal Masedonia Propins rı̄gonı̄n gau, God nı̄pe kalı̄p mög nı̄nı̄m ud aij yabı̄l göp. * ² Manı̄ kale mı̄dagö, uı̄tham mı̄deila u pen kale mı̄nı̄ mı̄nı̄ göl gı̄ manı̄ kale God nı̄p nı̄eb halöwaı̄lö nı̄la. ³ Yad ke nı̄nı̄bin, manı̄ kale iru mı̄dageia u pen manı̄ kale nı̄eb anı̄ u nöp nı̄nı̄nı̄n; kale kub yabı̄l rö nı̄la. Gası̄ kale ke nı̄nı̄m, ⁴ hanı̄p manö klö hagöm hagla, nı̄bi bı̄ Kraıs lau adö mı̄dpal gau kı̄yö kub lö yı̄harı̄n mı̄dpal gau kalı̄p manı̄ nı̄nı̄n a gı̄la. ⁵ Pen göl a gı̄no rö gagla. Kale gası̄ nı̄nı̄n, “Bı̄ Kub nı̄bi bı̄ nı̄pe mı̄dpun u me, hanı̄p wög nı̄hön nı̄nı̄nab u gı̄nabun,” a gı̄la. Anı̄g hagöm, Bı̄ Kub nı̄p wög göl gı̄, God nı̄p aij ga u rö hanı̄p wög rı̄mnap gı̄ nı̄mim a gı̄no u, kale anı̄b unbö rö nöp gı̄la. ⁶ Pen Daidas nı̄pe nöd am kalöp hagö, wög aij anı̄bu ilı̄ gı̄mim gı̄nı̄g gaibe rö, nı̄p hagpin, “Am Korid nı̄bi bı̄ gau aip mı̄daimön, kale nı̄bi bı̄ gau mı̄dmagö lep wög aij gı̄nı̄g gı̄pal anı̄bu, ne gı̄ nı̄mön böı̄n nöp gı̄lan,” a gı̄pin. ⁷ Kale me, Kraıs nı̄p nı̄nı̄n ud pı̄dönı̄n gı̄pim; manö aij nı̄pe u nı̄nı̄n aij gı̄pim; manö ilı̄ u nı̄nı̄n aij gı̄pim; klö yabı̄l gı̄pim; hanı̄p mı̄dmagö lı̄bim. Anı̄b u me, mı̄nı̄ manı̄ nı̄bi bı̄ gau nı̄nı̄nı̄nı̄n gabim u, wög anı̄bu u rö nöp gı̄ aij yabı̄l gı̄mim. *

⁸ Pen yad manö klö hagem anı̄g gı̄mim hagagabin. Yad yı̄harı̄n manö hain hain hagabin. Anı̄b u, nı̄bi bı̄ rı̄mnap hanı̄p mı̄dmagö lı̄bal u, kale u rö nöp hanı̄p mı̄dmagö lı̄bal aka wasö u nı̄nı̄n aij gı̄nabın. ⁹ Bı̄ Kub hon Jı̄sas Kraıs hanı̄p mög nı̄nı̄m ud aij ga rö nı̄nı̄nı̄n; nı̄pe ram nı̄pe au mı̄döm, nan ap uı̄lep gaga me. Mı̄d aij yabı̄l gaia u pen kalöp nan a göm, magöı̄nı̄nı̄nı̄n mı̄deila au arö göm, ilı̄ i apöm, bı̄ mög gep rö yabı̄l u mı̄deila. Nı̄pe anı̄g ga u, kale nı̄bi bı̄ gep rö, nı̄bi bı̄ nan ap uı̄lep gagöp rö mı̄daimim a göm, anı̄g ga. *

* **7:10:** Mad 27:3-5; Hib 12:16-17 * **8:1:** Ro 15:26; 2Ko 9:1-2 * **8:7:** 1Ko 16:1-2 * **8:9:** Mad 8:20; Plp 2:6-7

¹⁰ Mî nöd nîbö u, kale nöd nöp gasî nîŋ aij gîmim, anîg gî nabun a gîpe. Pen anîg göl gasî nîŋmim, kale u rō nöp nöd nöp mani nîbe. Anîb u, gasî yad nîŋbin u kalöp hagabin. ¹¹ Mî nöd nîbö u kale gasî klō nîŋmim gî nabun a gîpe u gasî nîŋöl gî mîdaimim, pen uri u rō nöp gasî klō anîbu nöp nîŋmim, nîhōn gî nabun a gîpe u hadō gî gî pîs gîmim. Mani kale uri mîdainîm gau nîme lîmim, kalîp nîeb rō u mîŋi bōŋ nöp nîmim. ¹² God nîp aij gōp u, mani God nîp nîeb u haŋōwaŋō nîun. Pen haŋōwaŋō nîun, a gîno, pro nöp nîeb rō lō, u abe God nîp aij gōp. God mani nan hon mîdōp gau nöp wō ralōb; mani nan hon mîdagōp gau halō wō ralagōp. *

¹³ Nîbi bî mani nî nabim gau kale mîd aij gîlō, kale pen uŋham mîdaiim, a gem hagagabin. ¹⁴ Pen mani nan kale uri iru mîdōp rō, kalîp rîmnap nîme lî nîbe me, hainō kalöp mîdagainîm nîn u, kale pen kalöp rîmnap nîme lî nîl. Anîg gîmim, kalîp aip adîp adîp rō mîdeinabim. ¹⁵ God Manō u kalî kŋîŋ rîkōm hagla, “Nîbi bî nan mana a gîpal u iru nöp lîhu udla gau nîŋla kub rō gaga; kale nîŋeb rō u nöp mîdeia. Pen nîbi bî pro lîhu udla gau kalîp u rō nöp rîk daga; kale u rō nöp nîŋeb rō u nöp mîdeia,” a gîla. *

Pol nîpe Daidas nîp Korid yua

¹⁶ God Daidas nîp gasî nîō, yad ke klō gem kalöp ud aij gînam, a gem nîŋbin rō nöp Daidas gasî nîŋōb u, God nîp aij a gabin. ¹⁷ Daidas am kalîp nîŋmōn au a gînō, nîp ke aij gōp rō, nîŋîŋ lōm kalöp au nî nab. ¹⁸ Pen bî aij hon ap halō Daidas aip yunabun. Bî anîbu nîpe Krai nîbi bî ram mînōŋ pro ke ke gau kalîp manō aij u hag nî ajō nîŋöl gî, nîp aij yabîl a gîpal. ¹⁹ Hon nîbi bî gau gî nîno, kale Bî Kub hib nîpe haglō adō araŋ a gî gasî nîŋbun u me, hon mani anîbu ud arnabun. Pen Krai nîbi bî ke ke gau mîdpal Daidas nîp hag lōm, nîpe hanîp aip aramōm wōg aij anîbu gînîm, a gîla. ²⁰ Pen Krai nîbi bî nîpe mani kub nîbal u udun abad aij gun, dam bî gau kalîp nîno, kale pen udōm nîme lî nîbi bî nan mîdagōp gau nîme lî nî nabōl. Magōŋhalō gasî nîŋ aij gun, gî aij nöp gî nabun u, hanîp manō ap hagōl rō lagnab. ²¹ Bî Kub abe nîbi bî gau abe hon gî aij nöp gîpun u nîŋöl a gî gasî u nîŋbun.

²² Pen mam hon ap halō yunabun. Mam anîbu nîpe pōr klō gōm mîŋ mîŋ gōm wōg gōp. Pen uri nîpe kale nîbi bî aigale bî rō mîdpim u nîŋōm, nîpe mîŋ mîŋ göl gî au nî nab. ²³ Mîdamam Daidas nîp yuabun u, nîpe me yad aip wōg jîm nîl gul, kalöp manō aij hag nîbul. Pen bî nîpe aip nabil mîhau, Krai nîbi bî nîpe gau kalîp mîhōŋ wōg anîbu hag lîlō, Krai hib nîpe haglō adō arnîm a gî gasî nîŋmil nabil.

²⁴ Pen kale yagol u amjaklō, kalîp mîdmagō yabîl lîmim, ud aij gîmim. Anîg gîpe me, manō anîbu kub arō, Krai nîbi bî nîpe mîdpal ram mînōŋ ke ke gau nîŋōm hagnabōl, “Pol nîpe Krai nîbi bî Korid au mîdpal gau hib kale hagō adō ara u, nîŋō nöp hagōp,” a gî nabōl. *

9

Pol, “Nîbi bî Krai lau adō mîdpal gau ud aij gîmim,” a ga

¹ Pen Krai nîbi bî nîpe Jerusalem mîdpal gau mani nîmim, a gabin manō u, yîharîŋ hagpin; kale ke nîŋ aij gîpim. * ² Kale Akaia Propins mîdpim gau, mî nöd u, mani kale nînîg gaibe u, yad nîbi bî Masedonia Propins mîdpal gau kalîp rapîn hagem hagnîdin. Kale Akaia nîbi bî nînîg gaibe

* **8:12:** Mak 12:43-44 * **8:15:** Eks 16:18 * **8:24:** 2Ko 7:13-14 * **9:1:** 2Ko 8:1-7

u, Masedonia kai kalıp manö hagnö, uri nıbi bı iru nöp gası nıŋ aij göm mani kale ñaböl. ³ Pen mam hon uri hagajın gau kalöp hag yuabin u, kale mani kale God nıp ñeb u ud lı aij gımim gı jın gı mıdpe, Masedonia nıbi bı gau, Pol manö nöp hagöp a göm hagagöl, a gem kalıp yuabin. ⁴ Kale mani lı magum gı aij gıgnabım u, Masedonia nıbi bı rımnap uı gı Korid amjakno, hanıp nable gınab. Pen kalöp nable yabıt gınım rö löp. ⁵ Anıb u, mam hon gau kalıp nöd hag yuabin. Kale am kalöp aıp mıdlö, mani ñınabun a gıpe u, lı magum gıpe mıdainım. Hainö yad amjaknabin u, kale ñıñı löl gı mani ñınabım anıbu gı jın gı mıdeinab.

⁶ Kale nıŋbım, nıbi bı nan yıŋ iru yımagnaböl gau, nan iru udagnaböl; nıbi bı nan yıŋ iru yımnaböl gau nöp, nan iru nöp udnaböl. * ⁷ Anıb u, kale nıbi bı anı anı mıdpım rö, gası kale ke nıŋmım mani ñımım. Iru gö nıŋöl gı ñagmım. Nıbi bı rımnap kalöp neb neb gılö nıŋmım, ñagmım. Bı mıñ mıñ göm mani ñınab u, God bı anıbu nıp mıdmagö löp. ⁸ God nıpe nan aij kalöp ñınıg gab u, nan pro ñagnab; rapın nöp ñınab rö löp. Anıb u, pör nöp kale ke nan iru mıdeinab nıŋöm nıbi bı mani uıep löp gau nan iru ñımım rö lınab. ⁹ Adö anıbu rö, God Manö u kalı kılın rıköm hagla, “Nıpe nıbi bı mög gep gau kalıp nan aij abönamö ñınab.

Nıpe pör nöp kalıp ud aij göm gı aij gınab,” a gıla. *

¹⁰ God hanıp pör nan yıŋ ñöm, nan magö ñöm göp u, kalöp nan yıŋ iru yabıt ñınab. Pen nıpe gö ran aij geınab nıŋöm kale udmım rımnap nıbi bı nan uıep löp gau nıme lı ñıbe me, aij yabıt gınım rö löp. Mani nan kale ñınabım u, God nıpe gö nan magö iru yabıt nöp pınab. * ¹¹ Kalöp pör gö, nan kale iru nöp mıdö, haıöwaıö ñeb rö lınab u me, nan ñöl gı mıdpe, hon damun Krais nıbi bı Jerusalem mıdpal gau dam ñıno, nıbi bı iru nöp God hib nıpe haglö adö arnab. *

¹² Anıg gımım, Krais nıbi bı nan uıep göp gau kalıp gı aij gınabım u, kale nan uıep göp anıbu udöm mıd aij göm God hib nıpe haglö adö arnab. ¹³ Anıg gıpe, nıbi bı gau kale God nıp gası nıŋöm hagnaböl, “Krais nıbi bı nıpe Korid mıdpal gau, kale Krais manö aij u udöm, hagöp rö nöp göm, hanıp mani abönamö ñöm, nıbi bı gau kalıp abönamö ñöm gıpal u, nöp aij yabıt a gabun,” a gınaböl. ¹⁴ God kalöp mög nıŋöm ud aij yabıt göp rö nıŋöm, gası kale am kalöp wam wam gö aij gö nıŋöl gı, kalöp nan a göm God nıp sabe gınaböl. ¹⁵ God nıpe nan aij unbö ke hanıp ñöb u rö, nıp aij göp a gun me!

10

Pol, “Kale yıp manö pıral hagaböl,” a ga

¹⁻² Nıbi bı rımnap yıp hagpal, “Pol nıpe hon aıp mıdöm, bı hain manö hagagep bı u mıdöp u pen am mılö gau mıdöm, kóp kalı kılın rıköm, manö klö göm hagöp,” a gıpal. Pen kale manö adö ap hagöm hagpal, “Pol nıpe nıbi bı mınöŋ naböŋ ıı i nıbö gau nıŋbal rö nöp nıŋöm hagöp,” a gıpal. Krais nıpe Bı hain aij agamıj mıdöp rö, hib nıpe hagem yad ke Pol kalöp manö kfo gem hagabin, kale gası nıŋ aij gımım gı aij gımım. Yad amem nıbi bı yıp manö naj hagaböl gau kalıp manö kub hagnabin. Pen kale gı aij gıpe, kalöp anıg unbö rö gıgnabin u yıp aij gınab. * ³ Hon mınöŋ naböŋ ıı i mıdpun u pen nıbi bı mınöŋ naböŋ ıı i pen pen gıpal rö gıgpun. ⁴ Wim po hon udun pen pen gıpun u, mınöŋ naböŋ ıı i ud pen pen gıpal rö wasö.

* 9:6: Pro 11:24-25 * 9:9: Sam 112:9 * 9:10: Ais 55:10 * 9:11: 2Ko 1:11; 4:15 * 10:1-2:

1Ko 2:3; 4:21

Wim po hon udun pen pen gipun u, God klö halö midöp u me, hon wim po anibu damun, kijaki aban klö gi löp gau am gi najj ginö, nibi bi pen hagöl rö lagöp. * ⁵ Nibi bi gau kale God gasi nibe u arö göm, gasi kale ke u ninöm, hib kale ke haglö adö aröp u pen hon God klö nipe udun manö aij nipe hagno, nibi bi anib gau manö aij anibu pen hagöl rö lagöp; hon gasi kale ud nagt lino, kale Kraiss manö aij ninj udöm hagöp rö nöp gilö arab. ⁶ Pen kale Kraiss hagöp rö göl gi midaipe ninjun me, hainö nibi bi Kraiss nipe ateb ateb nibal gau gasi ninö ninjöl.

⁷ Kale rinnap amgö nöp nibe. Ninj aij gimim. Bi ap Kraiss bi nipe midpin a gi gasi ninjeb u, Pol u rö nöp Kraiss bi nipe midöp u ninnim. ⁸ Bi Kub u nöp yip wög hag lö, kalöp nibi bi abad midpin a gipin u, rapin hagin u pen, yip nable gagöp. Pen Kraiss nipe yip wög hag la anibu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Kraiss manö aij u ninj ud aij gimim nipe cig aij gimim a göm yip hag la. * ⁹ Pen kalöp köp kalä kün rik yubin u, ninmim pinin gimim a gem yuagpin. ¹⁰ Nibi bi rinnap yip haggal, "Nipe mlö gau midöm, köp nöp kalä kün rik yuöm, manö klö yabul hagöp u pen aui aub ninjun u bi kub manö haggal rö haggöp," a gipal. ¹¹ Pen nibi bi anig haggal anib gau ninj midaiöl. Yad amjakem, adö ap ke gagnabin; mlö gai i midem, köp kalä kün rikem hagin rö nöp ginabin.

¹² Pen nibi bi hib kale ke haglö adö arab gau, kale kub aka yad kub aka gem, gasi u ulhai ninjagin. Kale gasi laga rö haggal, "Hon nöp me aij. Nibi bi hon gipun rö gipal gau, gi aij gipal; nibi bi hon gipun rö gaggal gau, gi aij gaggal," a gipal. ¹³ Pen yad God wög u gi aij gipin aka manö anibu rö hagnig gabin u, God nibi bi ke nibö gau kalip wög ke hag la u, yad manö hagnabin; God nipe yip ke wög hag la u nöp hagnabin. Pen Kraiss manö aij kalöp hag neb wög anibu, God nipe yip nöb. * ¹⁴ Yad kale midpin au amjakagnep, manö anibi hagnep. Pen kale midpin gau yad ke nöd nöp amem, kalöp Kraiss manö aij u nöd hag ninö. ¹⁵ God nipe wög yip hag la. Ram minöj ke nibö gau nipe nibi bi rinnap kalip hag la. Kale ram minöj anib gau amöm wög gipal u, yad auid ap udagnabin. Pen yip aij ginab u, kale Kraiss manö aij u ninj ud klö yabul gi midaipe, yad kalöp an gau wög klö ginö, wög adin kub rö lö, nan magö pil aij ginab. ¹⁶ Hainö me kalöp dauba gi apem, am ram minöj nöd hag nagla dagol gau amem, Kraiss manö aij u nibi bi anib gau kalip hag ninabin. Ram minöj ke nibö gau nipe wög anibu nibi bi rinnap kalip hag la. Kale ram minöj anib gau amöm wög gipal u, yad auid ap udagnabin. ¹⁷ "Nibi bi hib haglö adö arnig ginab gau, Bi Kub u hib nipe haglö adö arnim." * ¹⁸ Hib hon ke hagno adö arnab u, God ninjö udep rö lagnab; pen Bi Kub u hib hon haggö adö arnab u me, God ninjö udep rö lgnab. *

11

Jisas manö hagnabun, a göm, piral haggal gau

¹ Yad manö haut rö hagnabin u pen manö il midö ninjöl gi hagnig gabin. ² God kalöp midmagö löp rö, yad kalöp u rö nöp midmagö labin. Kalöp me nibi praj mid aij göp u dam bi anit ap nipe ninö. Bi anibu me Kraiss. * ³ Pen yad pinin gipin u, hadame nöp haino u pir alö, Ip ninj uda rö, nibi bi rinnap kalöp u rö nöp manö piral gau hag ud arlö, gasi kale ninjal rö ninmim, Kraiss

* **10:4:** Ep 6:13-17 * **10:8:** 2Ko 13:10 * **10:13:** Ro 12:3 * **10:17:** 1Ko 1:31 * **10:18:**

1Ko 4:4 * **11:2:** Ep 5:26-27

nɪp gasɪ aɳɪ nɪŋmim ud aij gɪpim u, arö gɪmim rö löp. * ⁴ Manö hagabin u, yad nɪŋbin, kale nɪbi bɪ gau nɪbö rɪmnap kalɪp ka ñibe, Jisas yad manö hag ñɪbin u rö hag ñagpal; Jisas ap ke rö manö u hag ñɪlö, abönamö udabim. Pen kale Ana u abe, manö aij u abe u rö nöp nöd udpe u wasö; ke hain nɪbö ap rö u udabim. *

⁵ Pen gasɪ yad nɪŋbin, Kraiss manö aij ud arep bɪ aij aij kale anɪb gau bɪ kub, yad bɪ ramö gau rö ap mɪdagpin. * ⁶ Manö kale u, dö kal yabɪ hagpal u pen, yad hagnin rö manö ð nɪŋ aij göm hagagpal. Kale nɪŋbim, yad pör nöp manö ð nɪŋ aij gem kalöp manö hag ñɪbin. *

⁷ Pen kalöp God manö aij hag ñɪnö u pen mani nan rɪmnap ñɪmim a gem hagagnö. Yad kalöp aŋ au mɪdem anɪg gɪnö u, yad bɪ pro rö mɪdnö kale nɪbi bɪ kub rö lɪ mɪdaimim a gem, anɪg gɪnö. Gɪnö anɪbu, yɪp bɪ ramö gau rö ap a gɪmim nɪŋbim aka nɪhön? * ⁸ Yad kalöp aip mɪdem Kraiss manö aij u hag ñɪmɪdin u, Kraiss nɪbi bɪ ram mɪnönŋ ke nɪbö rɪmnap yɪp mani nan ñɪla. Mani kale si udem, Kraiss manö aij kalöp hag ñɪnö. * ⁹ Kale aip mɪdainö ñɪn u, nan kale ap udagnö. Aɳ mam Masedonia nɪbö aula gau nöp, nan yɪp nɪhön ulep ga gau yɪp dap ñɪla. Pen hainö u rö nöp, nan kale rɪmnap hag nɪŋagnabin. ¹⁰ Manö hagabin anɪbi, hagöl gɪ nöp mɪdeinabin. Yad Akaia Propins rɪgonŋ rɪgonŋ gau amɪl apɪl gɪ ajeinabin u, mani nan kale rɪmnap udagnabin. Kraiss bɪ nɪpe mɪdpin rö, nɪŋö yabɪ hagabin. ¹¹ Pen manö hagabin anɪbi, kalöp mɪdmagö lagpin aka nɪhön? Wasö yabɪ. God nɪŋöb yad kalöp mɪdmagö lɪbin.

¹² Pen mani nan kale gau udagmɪdin u hainö u rö nöp gɪnö, nɪbi bɪ manö piral hag aipal gau, hon Pol nɪp rö adɪp adɪp mɪdpun a göm hagöl rö lagnab. ¹³ Kale Hönŋ adö u Kraiss manö ud arep bɪ rö löm, Kraiss wög gabun a gɪpal u pen Kraiss manö ud arep bɪ mɪdagpal. Manö piral ud arep bɪ mɪdpal. ¹⁴ Pen ñɪn rɪmnap Seden nɪpe ke, God ejol mailö aij nɪpe ap rö halu löm auöp. ¹⁵ Seden anɪg göp u, bɪ nɪp wög gɪpal gau, bɪ wög aij göm gɪ aij gɪpal rö halu löm auaiöl, hon gasɪ kub nɪŋagun. Pen hainö gau nɪhön nɪhön gɪnaböl gau pen udnaböl.

Pol God wög göl gɪ marö uda

¹⁶ Yad kauyanŋ hagabin, kale rɪmnap yɪp bɪ hauɪ a gɪmim gasɪ u nɪŋagmim. Pen yɪp bɪ hauɪ a gɪmim nɪŋeinabim u, yɪp arö gɪpe, bɪ hauɪ gau hib kale ke haglö adö aröp rö yad u rö nöp manö rɪmnap hagnabin. ¹⁷ Hib yad ke hagnɪg gabin u, Bɪ Kub gö anɪg gagnabin; bɪ hauɪ alö hib kale ke haglö adö aröp rö gɪnɪg gabin. ¹⁸ Pen nɪbi bɪ iru nöp rɪmnap gasɪ ke nɪŋöm, hib kale ke haglö adö aröp rö u, yad u rö nöp gɪnabin. ¹⁹ Kale gasɪ nɪŋ aij yabɪ gɪpim rö, bɪ hauɪ gau manö am haglö, kalöp iru gagöp. ²⁰ Nɪbi bɪ gau kalöp wög gɪ ñeb bɪ kale rö mo kale gau löm, kalöp ðɪp gɪ damöm, haɪowaɪö göl gɪ, mulu maj mɪgan kalöp paklö, kale manö mɪdagöp. ²¹ Pen yad bɪ hain bɪ yɪharɪŋ rö mɪdem, anɪg gagnin u, yad nable göp.

Pen yad manö hauɪ rö hagabin u, hib kale ke haglö adö aröp rö, unbö rö hagabin. * ²² Kale Hibru nɪbi bɪ? Yad u rö nöp Hibru bɪ ap. Kale Isrel nɪbi bɪ? Yad u rö nöp Isrel bɪ ap. Kale Ebrahim ð ap? Yad u rö nöp Ebrahim ð u mɪdpin. ²³ Kale Kraiss nɪp wög gɪpal? Yad bɪ hauɪ yabɪ rö, hib yad ke hagnö adö arab u pen yad wög kɪö gɪ gɪ, marö adö ke ke udpin rö, nɪbi

* **11:3:** Jen 3:4,13 * **11:4:** Gal 1:8-9 * **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * **11:6:** 1Ko 2:1,13

* **11:7:** 1Ko 9:18 * **11:8:** Plp 4:15-16; 2Ko 12:13 * **11:21:** Plp 3:5

bî piral gîpal gau gagpal. Yîp ñîñ iru nöp nagî lîla. Yîp ñîñ iru nöp mîñu magö pakla. Yad ñîñ iru nöp um dam aŋ lem aunö. Nîbî bî gau anîg unbö rö gagpal. * ²⁴ Juda kai ñîñ ke ke unbö mamîd u, nagî udöm, yîp ij iru yabîl nöp pak gus göm ñîñ juöl ado gî da mamîd böŋ daŋ pakla (39). * ²⁵ Rom kai u rö nöp ñîñ ke ke ñîñ mîhau nîgan yîp ur udöm pakla. Ñîñ ap nîbî bî iru nöp yîp kabö ju pakla. Ñîg magîb kub ajainö, ñîñ ke ke mîhau nîgan ñîg magîb u böŋ nöp pîral paka. Ñîg magîb naij ga ñîñ anîb gau, mañ ap nan adîŋ bad ap ud sîsî lem, ñîg solwara u† adö laŋ ap ran ap lug sîsîb göl gî mîdnö mîdnö, sîdö wad amöm, sîbön göm gî damöm, ram rua. * ²⁶ Yad pör nöp amîl apîl gî ajmîdin. Pör ajpin gau, u†ham yabîl ajpin. Ñîg a†i au jubin; nan si udep bî mîdpal aŋ au ajpin; nîbî bî yad ke aka Juda nîbî bî wasö aŋ gau gî ajem, u†ham yabîl ajpin; daun kub gau aka be gau aka ñîg solwara aŋ gau gî aramem, u†ham yabîl arbin; nîbî bî añ mam a gîpal u pen Krai nîbî bî nîpe mîdagpal aŋ gau gî ajem, u†ham yabîl ajpin. * ²⁷ Yad wög goslam gem, uhön hanem wasö, ñîñ iru nöp nan magö mîdagö, kîyö lö, ñîg nan gö, walîj mîdagö, yîgön göm göp. ²⁸ Pen marö adö ap me, nîbî bî Krai lau adö mîdpal ram mîñöŋ ke ke gau, mîd aij gîpal aka gem, gasî iru nîŋabin. ²⁹ Krai nîbî bî rîmnap lug paknîg gîlö, kîö yad ke u rö nöp lugnab rö u nîŋbin. Pen nîbî bî rîmnap kalîp †ip gîlö nan si nan naij gîlö, mîdmagö yad aŋ daŋ ilön göp.

³⁰ Hib yad ke adö rîmnap hagnam u, yad bî kîö mîdagöp u nîŋmim a gem manö anîbu hagnabin. ³¹ Bî Kub Jisap Nap God, pör nöp hib dap raneb God u, yad pîral hagagabin u nîŋöb. ³² Yad Damaskas mîdainö, kî? Aredas bî nîpe Damaskas abad mîdmîdöp u, yîp nagî lîn a göm, polisman gau hagö, Damaskas adan ramö gau magöŋhalö bîñöm rîk hakla. ³³ Anîg gîla u pen mam hon rîmnap yîp ud wadî kub mîgan u löm, nagî adîkôm, dam kabö waryö gîgabö gîla aŋöŋ pro mîgan u †ip gî yulö, am am mîñöŋ yaŋ amem, pîrîkem ke gau arnö. *

12

Pol naböŋ nîŋa manö u hag ña

¹ Hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagnab u pen Bî Kub u bî ap nîp gö naböŋ nîŋa manö u hagnîg gabin. ² Mî unbö sîduŋ böŋ daŋ luga u, Krai bî nîpe ap nîŋbin u, God nîp dam ram mîñöŋ aij kumi kabö adö laŋ au ud ara. Pen bî anîbu hañ romanî halö anîg adö laŋ ara aka, hañ romanî arö göm ana nöp ara aka, nîŋagpin; God nöp nîŋöb. ³ Pen yad nîŋbin, bî anîbu — hañ romanî halö aka ana nöp aka, nîŋagpin; God nöp nîŋöb — ⁴ God nîp dam ram mîñöŋ aij kumi kabö adö laŋ au ud ara. Pen anîb laŋ amöm, manö ke yabîl nîŋa. Manö nîŋa anîbu, manö hagagep, nîbî bî hag ñeb rö wasö; manö ke yabîl u nîŋa. ⁵ Bî ga anîbu yad kîö gem hib nîpe nöp hagnö adö arnab u pen hib yad ke gîñö adö aragnab. Hib yad ke manö rîmnap hagnîg gabin u, yad bî kîö mîdagöp rö nöp mîdpin manö anîbu nöp hagnabin. ⁶ Pen hib yad ke dap raneb manö rîmnap hagbneŋ yad bî hau rö hagagbneŋ; nîŋö nöp hagbneŋ. Pen anîg hagnö, nîbî bî rîmnap yîp nîŋöm, “Bî u bî aij ke mîdöp,” a gîblap u yîp aij gagböp. Yîp aij göp u, gîpin gîpin rö nîŋöm aka manö hagpin hagpin rö nîŋöm me, yad bî aigale bî rö mîdpin u ke nîŋöl.

* **11:23:** Ap 16:23 * **11:24:** Dud 25:3 * **11:25:** Ap 16:22; 14:19 * **11:26:** Ap 9:23; 14:5

* **11:33:** Ap 9:23-25

⁷ God yip ud arö, nibi bi rïmnap niηagla rö niηnö anibu, hib yad ke hagnö adö arnim rö löp a göm, God yip nan ilön ñeb ap ñöb. Nan anibu Seden bi nipe rö ap apöm, yip kalı rö biniη ij bö midöp. * ⁸ Bi Kub u nip ñin mihau niηan hagnö, yip anıg gab rö gagnim a ginö u pen ⁹ yip haga, “Ne ke nöp mid aij gimön rö lagöp u pen yad nıbi bi klö midagöp gau kalıp mög niηem klö yad ñinö niηöl gi kale aij nöp mideinaböl,” a ga. Anıg haga u me, hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagöp; yip aij göp u, yad klö midagöp bi ap rö midpin u hag midnö niηöl gi, Kraıs yip ud aij göl gi midainim. * ¹⁰ Yad klö midagöp; yip hag jubal; yad nan rik döp; yip gi naij gıpal; yad uıtham midpin. Pen Kraıs lau adö midpin rö, yip aigöl aigöl ginaböl u, mıñ mıñ nöp ginabin. Pen yad ke klö midagöp u niη mideinabin u, God nıpe gö, klö nıpe udem klö göl gi mideinabin.

Pol Korid nıbi bi gau kalıp midmagö la

¹¹ Yad bi hauı rö hagajın. Pen kale nöp gajim yad anıg gıpin. Yip ud aij gimim, manö aij rımnap hagbep u pen yip arö gimim, bi rımnap kalıp uđpim. Yad bi mıgan nıbö bi ap rö midpin u pen Kraıs manö aij ud arep bi aij aij kale anıb gau bi kub yad bi pro gası u niηagpin. * ¹² Yad kale aip midem, hon Kraıs manö aij ud arep bi gau gıpun rö nöp gi midainö. Kale nan gagep nan niηagep gainö u niηmim, yad Kraıs manö aij ud arep bi nıpe midpin u hadö niηbim. * ¹³ Anıb u, Kraıs nıbi bi nıpe midpal mıgan rımnap kalıp ginö ginö rö nöp kalöp u rö nöp ginö u pen adö anı ap nöp ke ginö. Adö anıbu me, nan yip ram bi da gau, yip ñim a gem hagagnö. Pen kalöp gi naij rö ginö u niηmim arö gimim. *

¹⁴ Kalöp nöd ñin mihöp am niηnö; mıñi kauyan u nıniηg gabin. Nan kalöp ap uđnam a gem nagnabin; kalöp niηnam a gem nınabin. Nıme nap bi nan ud lı aij göm, ñı pai bi kale gau kalıp ñımidal. Pen ñı pai bi gau, nıme nap bi kalıp anıg gagıdal. ¹⁵ Anıb u, gası yad niηbin u, kalöp nan a gem, mani nan yad gau magöηhalö yu haknabin aka wög gi dam dam Kraıs manö aij u hag ñı dam dam umnabin u, manö midagöp. Pen yad kalöp midmagö yabıl lıbin u niηnabim u, yip pen midmagö lagnabim akanı ¹⁶ Pen kale hagnabim, “Mani nan hon udagpan pen ne manö pıral hagö hon dui gıpun,” a ginabim. ¹⁷ Yad kalöp mam rımnap yunö u, mani nan kalöp gau amgö amgö lı uđnaböl a gem yunö akanı ¹⁸ Yad kalöp nan a gem Daidas nıp yuın a gem, nıp hag niηnö yau a ga niηem mam hon ap halö nıpe aip yunö. Pen yad niηbin Daidas nan kalöp rımnap fıp gaga. Daidas yad gıpin adö u nöp göp; nıpe adö ap ke gagöp. *

¹⁹ Pen yad niηön ginıg manö anıbi kalı klıñ rikajın? Kale gası niηön niηbim? Pol manö hagab u, hib nıpe ap lugagnim a göm hagab a gıpin ar? Pen adö anıbu hagagajın wasö. God nıpe niη midö niηöl gi, hon Kraıs nıbi bi nıpe midun manö hagajun. Anı mam aij yad kale klö gimim Kraıs nıp cıg aij gimim, a gun gası niηun hagajun. ²⁰ Yad pıñıη gıpin u, yad am kalöp niηnabin ñın u, kale gıpin rö niηnö, yip aij gagnab. Anıbu rö, kale yip niηnabim u, yad gıpin rö niηbe, kalöp aij gagnab. Kale pen pen hagmim asıke ke ke lımim, nan kale gau hon nöp uđun a gimim, anı mam rımnap niηbe mulu lugö, kalöp ke nöp aij ginıg adö u nöp gası niηmim, nıbi bi rımnap kalıp manö naij hagmim, kalıp manö uđmim, hib kale ke dap ranmim, haıöwalö gimim, gimim rö lınım u yad pıniη gıpin. ²¹ Pen yad

* 12:7: Job 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Ro 15:19 * 12:13: 2Ko

11:9 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18

pñiñ gipin u, yagol au kauyañ amem niñnabin, kale rimmnap gasi naj adö u niñmim, niñi si bi si gipim u, niñhön gniñg aniñg gipun a gimim arö gagmim, niñi si bi si gi dammim, gasi naj niñmim gi dammim, halöwalö göl gi nöp mideinabim. Gniñnabin aniñbu God niñjöb a gem, yad bi migan niñbö gau ap rö mitem, nable gö niñjöb gi, kalöp nan a gem mitöñ göl gi mideinabin. *

13

¹Yad nöd kalöp niñnabin mihöp am niñnö. Miñi pen kauyañ niñniñg gabin. God Manö u kalñ kñiñ riköm hagla, “Niñi bi rimmnap kalip manö kub hagnig gaböl u, niñi bi mihöp aka mihau niñgan rö amgö kale ke niñ midlö niñjöb gi, gi naj gila u apöm waiö hagaiöl, niñö rö linab,” a gila. * ²Ruö niñ yigwö an niñbö u kalöp am niñem, niñi bi nan si nan naj gi mideila gau hainö apem kalip hag gniñnabin a gem kalip hag aunö. Miñi kalöp aip midagpin pen kauyañ manö nöd hagnö rö u nöp hagabin, yad am jakem, niñi bi nöd nan si nan naj gi mideila gau abe, niñi bi miñi nan si nan naj gabim gau abe, kalöp mög niñagnabin. ³Pen kale Pol Krais aip midöp aka wasö gi gasi niñbin u, niñ aij gimim. Krais nan rimmnap ram mniñöñ an kale gau gö niñnabin, niñpe bi yiharñ wasö; niñpe Bi klö ke niñbö. ⁴Niñpe bi yiharñ rö lö, niñ mab ba lan al pak liö uma u pen God klö niñpe u gö, kauyañ uraköm kamñ midöp. Aniñ u rö, hon Krais aip midun bi yiharñ rö midpun, pen Krais kamñ u hanip God klö niñpe u ñö, kalöp nan a gun wög gniñnabin. *

⁵Pen kale Krais niñ niñ udun niñ cig gipun aka wasö gimim gasi amil apil gimim, Krais kalöp aip midöp u ke niñnabin. Aka pen gasi niñ dammim Krais kalöp aip midagöp a gimim u ke niñnabin. * ⁶Pen yad gasi niñbin, hanip bi gasi niñ dammim me, Krais hon aip midöp u ke niñnabin. ⁷Hon kalöp nan a gun, God niñ sabe gun hagabun, “Kalip abad midaimön, naj adö u gagöl,” a gabun. Pen God niñ sabe gabun aniñbu, kale mid aij giñpe hib hon ap ranniñ a gun, sabe gagabun. Hib hon lugnab u nan yiharñ; kale gi aij nöp gniñnabin u nan kub.

⁸Pen Krais manö aij u kub gniñm adö u nöp gun; Krais manö aij u pro gniñm adö u gagun. ⁹Hanip aij göp u, hon niñi bi klö midagöp rö lun, kale pen niñi bi klö lmmim. Aniñ u, God niñ sabe gipun, “Kalip abad midaimön, nag adö aij nöp göl,” a gipun. ¹⁰Bi Kub niñpe yip wög hag la aniñbu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krais manö aij u niñ u aij gimim niñ cig aij gimim a göm yip hag la. Adö aniñbu nöp yad mlö kub gai i mitem, kalöp nöd nöp köp aniñi kalñ kñiñ rik yuabin. Kale manö yad aniñi niñmim, hagabin rö gi mideinabim me, yad amjakem manö klö hagnig gasi niñbin u arö gniñnabin. *

¹¹Añ mam bi. Miñi manö hag junig gem, “Kale midaim” a gabin. Köp kalñ kñiñ rikabin aniñi aunab u niñmim, hon nan aij adö u nöp gun a gimim klö nöp aniñg göl gi midaimim, manö kalñ kñiñ rikabin i udmim, manö hag adö aññ lmmim, agamij mid aij gimim. Aniñ giñpe me, God niñi bi midmagö löm u aij göp u, kale aip nöp mideinab. ¹²Kale Bi Kub niñ niñ udmim rö, pen pen hag wñhai udöl gi, alaun bom halumim. ¹³Krais niñi bi aui midpal magöñhalö, kalöp añ mam gau “Midpim?” a gipal.

* 12:21: 2Ko 13:2 * 13:1: Mad 18:16; 1Di 5:19 * 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28
* 13:10: 2Ko 10:8

¹⁴ Bî Kub Jisas Krais kalöp magöŋhalö mög niŋöm ud aij göl gi mîdainim; God niŋe kalöp magöŋhalö mîdmagö löl gi mîdainim; Ana Ut niŋe kalöp magöŋhalö at ba göl gi mîdainim.

Galesia Pol Galesia n̄bi b̄ kal̄ip k̄op kal̄i k̄liñ r̄ika

1 Yad Pol, b̄ Jisas manō ud arep ap m̄dpin. Pen w̄og ḡipin an̄ibu, n̄bi b̄ r̄imnap hagl̄o aka gas̄i yad ke n̄ñem gagpin; Jisas Kraiss abe, Nap n̄p ḡo uraka u abe, kale apil m̄ihau n̄op hagl̄o ḡipin.

2 Hon añ mam Kraiss p̄ig m̄dpun gai i, kal̄op añ mam Kraiss lau ad̄o Galesia Propins m̄dpim gau, “Kale m̄dpim?” a gabun.

3 Bap God abe, B̄ Kub hon Jisas Kraiss abe, kal̄op m̄og n̄ñmil abad m̄idl̄o m̄id aij ḡimim. 4 Hon nan si nan naj̄ ḡol ḡi m̄daino pen B̄ Kub hon Jisas Kraiss, Bap hon God haga manō u ud̄om, nan si nan naj̄ ḡipun gau pr̄i u l̄ik ḡi yunam, a ḡom, han̄ip nan a ḡom il̄on ud̄om una. Uma u, n̄bi b̄ nan si nan naj̄ ḡim̄dal an̄ gau m̄daino, han̄ip ud kam̄iñ yun̄ig uma. * 5 An̄b u, God Bap hon hib n̄pe u p̄or p̄or n̄op hagno ad̄o arn̄m. An̄b unb̄o r̄o aij.

Jisas han̄ip nan a ḡom uma manō aij an̄ibu n̄op n̄ñ udun

6 Yad gas̄i iru yab̄i n̄ñbin. God kal̄op m̄og n̄ñom, Jisas n̄p haḡo, kal̄op a ḡom uma u pen ȳñid n̄op God n̄p ar̄o ḡimim, manō aij n̄pe u ar̄o ḡimim, manō hain n̄b̄o ke daubal r̄imnap, manō i manō aij, a ḡimim, n̄ñ udn̄ig gabim. 7 Manō an̄ibu, Kraiss manō aij u was̄o; ȳhar̄iñ n̄bi b̄ r̄imnap ap̄om, manō piral ke n̄b̄o r̄imnap kal̄op hagl̄o, kale dui ḡimim, “Manō an̄ibu n̄ñun aka?” ḡimim gas̄i u n̄ñabim. * 8 Kraiss manō aij kal̄op n̄od hag n̄ino u, manō n̄ñō yab̄i u hag n̄ino. Pen hon ke aka ejol kumi kab̄o ad̄o lan̄ n̄b̄o ap ap̄om, manō ke n̄b̄o manō piral r̄imnap kal̄op hag n̄inab u, God b̄ an̄ibu haḡo mab ke p̄or inab u aram p̄or p̄or n̄op au m̄idnab u aij. * 9 Manō an̄ibu kal̄op kauyan̄ hagabin. B̄ ap ap̄om, manō aij n̄od n̄ñ udpe u ba gau l̄om, manō ke n̄b̄o manō piral r̄imnap kal̄op hag n̄inab u, God b̄ an̄ibu haḡo mab ke p̄or inab u aram p̄or p̄or n̄op au m̄idnab u aij.

10 Manō hagabin an̄bi, n̄bi b̄ gau hib yad u hagl̄o ad̄o aran̄, a gem, hagabin. God ȳp n̄ñom n̄ñi l̄n̄m a gem hagabin. Yad n̄bi b̄ gau kal̄ip wañ wañ ḡol ḡi hagabin. Ai ḡin̄g: yad an̄ig gem wañ wañ ḡol ḡi hagbnep u, Kraiss w̄og ḡi ñeb b̄ n̄pe ap m̄idagbnep. *

God n̄op haḡo Pol w̄og n̄pe ḡim̄d̄op

11 Añ mam b̄. Yad kal̄op n̄ñō hagabin. Manō aij kal̄op n̄od hag n̄no u, n̄bi b̄ manō haggal r̄o was̄o. * 12 Manō an̄ibu, b̄ ap haḡo n̄ñagn̄o; manō an̄ibu b̄ ap ȳp hag n̄o udagn̄o. Jisas Kraiss n̄pe ke n̄op ȳp waīo hag n̄o n̄ñno.

13 Pen n̄od yad Juda n̄bi b̄ gas̄i n̄ñm̄idal r̄o gas̄i n̄ñm̄idin u, kale n̄ñbim. God n̄bi b̄ n̄pe gau b̄ñ n̄op umlan̄, a gem, kal̄ip ḡi naj̄ yab̄i ḡim̄din. * 14 Bac b̄ manō u n̄ñ udem, kl̄o yab̄i ḡim̄din; b̄ Juda yad aip ad̄ip ad̄ip kub ḡino gau, kale ḡim̄idal r̄o was̄o, yad añ̄i Juda lo manō n̄ñ aij yab̄i gem, bac b̄ hagḡim̄idal r̄o kl̄o gem ḡim̄din. *

15 Pen ami ȳp yag dauaga n̄n u, God ȳp m̄og n̄ñom ud w̄og ḡi ñeb b̄ n̄pe ap hag la. Hain̄o kub ḡin̄o, God n̄pe ke aij ga n̄n u n̄op, * 16 N̄i yad Jisas Pol n̄p yamn̄o, n̄ñ aij ḡom, Juda n̄bi b̄ was̄o gau kal̄ip manō aij yad u

* 1:4: Gal 2:20 * 1:7: Ap 15:1,24 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1De 2:4 * 1:11: Mad 16:17

* 1:13: Ap 8:3 * 1:14: Ap 22:3 * 1:15: Ais 49:1; Gal 2:7

hag ñi aij g+nab, a göm, Ñi n+pe y+ip yamö, n+ñ aij g+nö. An+g gö, Jisas manö u aigege rö midöp, a gem, n+bi b+ r+mnap hag n+ñagnö. ¹⁷ Pen Jisas nöd hag lö manö aij ud arep b+ n+pe m+deila gau kal+ip n+ñnam, a gem, Jerusalem aragnö. Y+har+ñ ram m+nöñ mlö kub Arebia am m+dem, ado g+ apem, daun kub Damaskas m+dmidin. ¹⁸ M+ m+hau n+gan inö, Pida Jerusalem m+deia u n+ñng amem, n+pe aip ñ+n iru m+dagainö; y+har+ñ ñ+n unbö aj+ip böñ dañ m+dainö. ^{* 19} Pen yad b+ Jisas manö ud arep r+mnap halö n+ñagnö; Pida aip Jisas n+mam Jems aip kal+ip nöp n+ñnö. ²⁰ Manö kal+ k+ñ r+kabin an+bi, God n+ñ midöp u, kalöp n+ñö yab+ñ hagabin.

²¹ Pen yad hainö Siria Propins amem, Silisia Propins amem, g+nö. ^{* 22} Nöd ñ+n an+bu, n+bi b+ Kraiss lau adö Judia ram m+nöñ pro ke ke m+deila gau amgö magö kale u y+ip n+ñagla u ²³ pen n+bi b+ r+mnap manö yad u yag damöm hagla, “B+ Jisas manö aij n+pe u hag juöm, han+ip g+ naj göm g+m+döp b+ u, m+ñi Jisas manö aij u n+bi b+ gau kal+ip hag ñ+ ajab,” a g+ilö ²⁴ n+ñöm God hib n+pe u haglö adö arm+döp.

2

Pol Kraiss manö aij ud arep b+ r+mnap aip magum göm, manö hag j+m ñ+la

¹ Pen m+id damem, m+ in unbö s+duñ böñ dañ lugö, mam Banabas hol b+ m+hau, Daidas n+ip u+ g+ Jerusalem arno. ^{* 2} God y+ip waiö hagö Jerusalem arno. Amun, n+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udla b+ kub rö m+dm+dal gau aip am m+gan ap b+is gun, kale n+hön rö hagöl, a gem, Juda n+bi b+ wasö gau kal+ip manö aij n+hön rö hagm+idin manö an+bu kal+ip hag yamnö. Wög nöd g+nö u abe wög hainö g+nam u abe lug pakagn+m a gem, manö an+bu kal+ip hag aij g+nö.

³ B+ yad Daidas n+pe Grik n+bö u pen n+ip hañ r+ib g+ dö g+nab a göm hagagla. ⁴ Pen b+ r+mnap pir alöm, Kraiss Jisas b+ n+pe rö löm, agam+ñ apöm hon aip u+ g+ m+deila. Pen hon Kraiss Jisas n+ip c+g m+idun, Juda lo manö ke ke adö u g+gun, m+id aij g+m+idun rö, kale n+ñlö, hibur kale naj+ ga. Juda lo manö ke ke adö u g+lan, a göm, apöm manö p+ral an+bu hagla. ^{* 5} Pen Kraiss manö aij u manö n+ñö nöp m+dm+m, n+ñöm kale manö n+ñö an+bu nöp n+ñ udmim, a gun, manö p+ral hagla an+bu udagno.

⁶ Pen n+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udla b+ kub rö m+dm+dal gau kale y+ip manö r+mnap hagagla. B+ kub rö hagabin pen kale b+ kub aka b+ pro u y+ip nan y+har+ñ rö löp. God n+pe b+ kub ud aij g+nam b+ pro ud aij g+nam a göm gas+ an+bu rö n+ñagöp. ⁷ Pen kale n+ñla, God n+pe Pida abe y+ip abe manö aij n+pe hag ñ+ ajep wög an+bu hag la. God Pida n+ip hag lö, hañ r+ib g+ dö g+pal n+bi b+ gau kal+ip hag ñ+ ajm+döp rö u, y+ip u rö nöp hag lö, hañ r+ib g+ dö gagpal n+bi b+ gau kal+ip hag ñ+ ajm+idin. ^{* 8} An+u u n+ñöm me hagla, “God Pida n+ip k+ö n+pe ñöm abad m+idö n+ñöl g+, n+pe am hañ r+ib g+ dö g+pal n+bi b+ gau kal+ip Kraiss manö aij ud arep b+ m+döp rö, Pol n+ip u rö nöp k+ö n+pe ñöm abad m+idö n+ñöl g+, n+pe am hañ r+ib g+ dö gagpal n+bi b+ gau kal+ip Kraiss manö aij ud arep b+ m+döp,” a g+la. ⁹ Jems, Pida, Jon kal+ip b+ kub a g+pal b+ gau, God y+ip wög an+bu ña n+ñla u me, wög hon adö a+ñ g+pun, a göm, Banabas hal+ip b+ m+hau ñ+m+agö pakla. An+g göl hon manö hag adö a+ñ l+no n+ñöm kale hagla, “Banabas Pol b+ m+hau ammil Juda n+bi b+ wasö gau kal+ip Kraiss manö aij u hag ñ+m+il, hon am hañ r+ib g+ dö g+pal n+bi b+ b+

* 1:18: Ap 9:26 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1: Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21

gau kalip Kraiss manö aij u hag ñun,” a gıla. ¹⁰ Pen kale manö añt ap hagöm hagla, “Ammil ram mınönj anıb gau ajmil, nıbi bı Jisas nıp nıj uđpal gau kalip hagaimil, nıbi bı mög gep rö Jerusalem i mıđpal gau kalip hauđ gagöl; kalip mani rımnap yuöl,” a gıla. Manö hagla anıbu, yıp aij ga adö u nöp hagla. *

Pol Pida nıp hag ga

¹¹ Pen hainö Pida daun kub Adiok apöm, adö unbö ke gö, gı aij gagöp, a gem, nıp waiö hag gınö. ¹² Nıhön gınıg; nıpe nöd Juda nıbi bı wasö anj gau mıđöm, nıbi bı Jisas nıp nıj uđla gau aip nan jım ñöl ñıjımdöp. Pen hainö Jems bı nıpe rımnap Jerusalem nıbö aula. Jems bı gau yıp hagnaböl, “Bı hañ rıb gı dö gagpal gau aip nıhön gınıg nan ñıjıbön,” a gınaböl, a göm, pıñıj göm, hainö Juda nıbi bı wasö gau aip nan ñıjaga. * ¹³ Anıg gö, Juda nıbi bı nöd ju am ram mınönj anıb gau mıdeila gau, pıral ga anıbu nıjöm, u rö nöp gıla. Pen mam Banabas u rö nöp nıjöm, kale gıla adö anıbu hain ga.

¹⁴ Pen Jisas manö aij u anıg arö geila u nıjem, nıbi bı gau magöjhalö nıjımdlö nıjöl gı, yad Pida nıp hagnö, “Ne bı Juda nıbö u pen Juda nıbi bı wasö gau rö mıđmıdan. Pen mıñi nıhön gınıg ke asık lımön, Juda nıbi bı wasö gau kalip, hon Juda nıbi bı gıpun gıpun rö gımim, a gımön, hagnabön?” ö gınö.

¹⁵ Ami bapi hanıp yag daula u, Juda nıbi bı yag daula. Hanıp Juda nıbi bı wasö gau rö yag dauagla. ¹⁶ Pen hon Juda nıbi bı nıjbun, nıbi bı lo manö adö u gılo arö, God nıjöm, nıbi bı kamıj aij yad a göm hagnab. Nıbi bı gau Jisas Kraiss hanıp a göm uma, a göm, nıp nıj uđpal nıbi bı gau nöp me, God nıjöm, nıbi bı kamıj aij yad, a gınab. Hon u rö nöp lo manö adö u gıno arö, God nıjöl nıbi bı kamıj aij nıpe mıđagpun. Kraiss Jisas hanıp a göm uma, a gun, nıp nıj uđno nıjöl gı, God nıjöl nıbi bı kamıj aij nıpe gau mıđpun. *

¹⁷ Gası hon nıjbun u, Kraiss manö aij u nıj uđno, Kraiss hanıp uđ nıpe ke aip uđ jım ñı lınab u me, God nıpe hanıp nıbi bı kamıj aij yad a gınab. Pen Kraiss manö aij u nıjun, hon nıbi bı magöjhalö nan si nan naij gıpun u waiö nıjbun. Hon Juda nıbi bı nıjbun, Juda nıbi bı wasö gau nıbi bı nan si nan naij gep mıđpal, hon ke u rö nöp mıđpun. Anıg göp u, nıbi bı rımnap hagnaböl, Kraiss nan si nan naij gep nagı u gı pıdön lınab a gınaböl. Pen wasö yabı. ¹⁸ Hon uri nıjbun, Juda lo manö ke ke hagöp rö gıno, God wö ralöm hanıp nıbi bı kamıj aij nıpe mıđpım a gagnab. Hon uri nıjbun manö anıbu manö pıral alep. Pen yad manö pıral manö nöd nıbö anıbu kauyan nıbi bı gau manö nıjöl rö hag ñınabin u, yad nan si nan naij gınabin. ¹⁹ Lo manö yıp al pak la nıjöm uri yad wıpe he rö mıdem lo manö u nıjagpın. Pen uri yad God nıp aij gınım adö u nöp gınam. Kraiss mab ba lanj al pak lıla u, yıp Kraiss aip al pak lılo umnö. ²⁰ God Nı nıpe yıp mög nıjöm uma u, yad nıp cıg gem me, nıpe uma u, yad aip umlo. Anıb u, nıp cıg gem, nöd mıđmıđın rö mıđagpın. Kraiss yad anj danj kamıj mıdöp. Mıñi kamıj yabı mıdem, nıp gası nıjöl gı, yıp gası ñöb adö u nöp gıpın. * ²¹ God nıpe nıbi bı gau kalıp mög nıjöm rau adog uda manö aij u hag juagnabin. Nıbi bı gau lo manö ke ke adö u gılo arö, God nıjöm, nıbi bı kamıj aij yad, a gıböp u, Kraiss hanıp uma u yıharıj umböp.

* **2:10:** Ap 11:29-30 * **2:12:** Ap 11:3 * **2:16:** Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Gal 3:11 * **2:20:** Gal 1:4

3

Nan kliñ aij g̃m+idal rö wasö; Jisas n̄p c̄ig gun me, God aip j̄m ñöl m̄ideinabun

¹ Galesia n̄bi b̄i, kale gas̄i aij m̄idagöp. B̄i an gö kalöp hauł halö löp. Hon Jisas Kraiss n̄p mab ba laj al r̄ib+k̄ l̄ila manö aij u hag ñ̄i aij g̃no n̄iñbe.

² Pen yad kalöp manö añ̄i ap hag n̄iñabin. Kale nöđ n̄ihön n̄ihön gaibe, God n̄ipe Ana n̄ipe u kalöp ñ̄aŋ Kale lo manö hagöp rö g̃ipe, God n̄ipe Ana n̄ipe u kalöp yuaŋ ³ God Ana u n̄p udmim me, n̄bi b̄i kam̄iñ aij n̄ipe m̄idpim u pen m̄iñi hauł alö, klö hon ke gun, m̄id aij g̃inabun, a g̃imim, n̄iñbim aka?

⁴ Nöđ Kraiss n̄p n̄iñ udpe, kalöp g̃i naij yab̄i g̃ila ñ̄iñ u, n̄p arö gagpe. Pen m̄iñi n̄ihön g̃iñg, lo manö ap haglö, manö kale an̄ibu udmim, Kraiss n̄p arö g̃iñg gabim? ⁵ Ȳip hagpe n̄iñiñ. Kale lo manö hagöp rö g̃ipe, God n̄ipe Ana n̄ipe u kalöp yuöm nan gagep rö aŋ kale gau göp aka kale Kraiss manö aij n̄iñmim n̄iñ udpe, God n̄ipe Ana n̄ipe u kalöp ñ̄öm nan gagep rö aŋ kale gau göp?

⁶ Pen Ebrahim n̄p gas̄i n̄iñmim. God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “Ebrahim God manö haga u n̄iñ uda n̄iñöm God n̄p, b̄i kam̄iñ aij yad, a ga,” a g̃ila. *

⁷ An̄ib u, n̄iñim. N̄bi b̄i God Manö hagöp u n̄iñöm, “N̄iñö hagöp,” a göm n̄iñ uđpal gau, Ebrahim r̄id̄+k̄ n̄ipe m̄idpal. ⁸ God Manö hadame gau haga, Juda n̄bi b̄i wasö gau, God manö hagöp u n̄iñ uđlö, God kal̄p n̄bi b̄i kam̄iñ aij yad a g̃inab, a ga. Adö an̄ibu nöp, God Manö hadame nöp Kraiss manö aij u Ebrahim n̄p haga, “Ne m̄idpan u me, God n̄ipe n̄bi b̄i gau magöñhalö nan aij ñ̄inab,” a ga. ⁹ Ebrahim God manö haga u n̄iñ udö, God n̄p ud aij ga rö, n̄bi b̄i God Manö hagöp u n̄iñöm, n̄iñö hagöp a göm n̄iñ uđpal gau, kal̄p u rö nöp ud aij g̃inab.

¹⁰ Pen n̄bi b̄i lo manö adö u nöp n̄iñun g̃ino, God han̄p uđnab, a g̃ipal n̄bi b̄i gau, ilön kub yab̄i uđnaböl. N̄ihön g̃iñg: God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “N̄bi b̄i an, God lo manö kal̄i kliñ r̄ikla r̄ikla rö magöñhalö hain gagnab u, ilön kub uđnab,” a g̃ila. *

¹¹ Pen manö ap God Manö kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “N̄bi b̄i ȳip n̄iñ uđpal gau nöp me, n̄bi b̄i kam̄iñ aij yad m̄idöm, kam̄iñ m̄ideinaböl,” a g̃ila. An̄ib u n̄iñbun, n̄bi b̄i lo manö adö u nöp n̄iñöm g̃ilö arnab gau, God n̄bi b̄i kam̄iñ aij yad, a göm, kal̄p uđagnab. * ¹² Pen lo manö hagöp rö gep u ke, Kraiss manö aij u n̄iñ uđep u ke. N̄bi b̄i lo manö hagöp rö klö hon ke g̃inabun a g̃inaböl u, dui g̃inaböl. God Manö kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “B̄i lo manö ke ke magöñhalö hain g̃inab b̄i an̄ibu me kam̄iñ arnab,” a g̃ila. ¹³ Hon God lo manö adö u g̃i wasö n̄iñun, ilön kub uđn̄ig g̃ino u pen Kraiss ilön kub an̄ibu uđöm han̄p rau adog uda. God Manö kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “Mab ba laj al pak l̄ilö umnaböl b̄i gau, God n̄ipe ke pen ñö, ilön uđnaböl,” a g̃ila. * ¹⁴ Pen Kraiss han̄p rau adog uda u, God Ebrahim n̄p manö aij haga u, Kraiss Jisas gö Juda n̄bi b̄i wasö gau nan aij an̄ibu uđöl a göm, an̄ig ga. Juda n̄bi b̄i wasö gau manö aij an̄ibu n̄iñ uđlö, God n̄ipe Ana n̄ipe han̄p Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe ñ̄iñg ga.

Lo manö u ke; God g̃inabin a göm hag la manö u ke

* 3:6: Jen 12:3; Ro 4:3,16 * 3:10: Dud 27:26 * 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Ro 8:3; Dud 21:23

15 Añ mam bî. Yad kalöp manö ap hagnam. Bî rîmnap manö hag adö añî löm, hagnaböl rö nöþ gî naböl. Bî ap apöm manö rîb rîkôm hañöwañö gagnab. 16 God nîpe Ebrahim aip ñî nîpe aip manö nîþö hag lep hagöm haga u, God Manö anîbu kalî kliñ rîkôm, “Ñî gau aip,” kalî kliñ rîkagla; “Ñî ne u aip,” kalî kliñ rîkla. Ñî añî hagla anîbu, Krais nîþ nöþ hagla. * 17 Pen yad hagabin u, God Ebrahim nîþ gî nabîn a göm hag la manö u, mî iru nöþ (430) mîd damöm, hainö God lo manö u ña. Lo manö hainö ña anîbu, aige göl göm manö nîþö hag lep nöð haga u nan yîharîþj rö ðîk gî yu ke gau yunab? Anîg gagnab. * 18 Pen nîbi bî lo manö hain gîlö God nan aij nîþöp u, God nöð anîg gî nabîn a ga manö u gasî nîþöl gî mîdöm nan aij ñagböp. Pen God nîpe Ebrahim nîþ nöð haga manö anîbu nöþ gasî nîþöl gî mîdöm, nîpe ke Ebrahim nîþ haga rö nöþ ga. * 19 Pen kale hagnabim, “God Ebrahim nîþ nan aij haga u yîharîþj ñöb u rö, God nîpe nîþön gî nîg lo manö ña?” ö gî nabim. Pen God nöð yabîþ Ebrahim nîþ manö haga; hainö yabîþ ñî haga u aua. Pen ñîn anî au nîbi bî nan si nan naij ke ke gî mîdal rö, kale naij gî mîdal u nîþöl a göm, God kalîp lo manö ña. Pen lo manö u, God ejol gau nöþ dap bî ap nîþ ñeila, nîpe pen dam nîbi bî gau kalîp hag ña. * 20 Pen Ebrahim ñî nîpe gî nab manö haga anîbu manö kub yabîþ u me, God nîpe ke apöm Ebrahim nîþ haga.

Lo manö u hanîp gasî rîmîd ukab

21 Kale gasî ap nîþmim hagnabim, “God hanîp manö mîþöp haga. Pen lo manö haga anîbu, yad gî nabîn a göm manö nîþö hag la manö anîbu aip adîp adîp mîdagöp,” a gî nabim. “Manö anîb mîhau ke ke mîdöp,” a gî nabim. Pen manö ke ke wasö. God nîbi bî kamîþ mîdep lo manö ap hagaiþöp, hon lo adö anîbu nöþ nîþun gîno, God nîpe nîþöm hanîp nîbi bî kamîþ aij nîpe a gîþöp. Pen lo anîbu rö ap hagaga. * 22 God Manö kalî kliñ rîkla rö nöþ mîdöp. Nîbi bî ram mînöþ gau magöþhalö nan si nan naij adö u gîlö gîlö, gac anîbu kalîp wam wam gö, ke kamîþ aröl rö lagöp. Pen nîbi bî Jîsas Krais nîþ nîþ udnaböl gau, God gî nabîn a göm hag la rö, nan aij haga anîbu kalîp ñî nab.

23 Pen Krais auaga ñîn u, nîþ nîþ udagno u me, lo manö hanîp bî nagîman waryö raul anî yanî mîdpal rö u, gî gîgabö ga. * 24 Hanîp gîgabö göm, gasî rîmîd uk damöm, gasî ñö nîþöl gî mîdno, Krais auö, manö aij nîpe u nîþ udno, God hanîp nîbi bî kamîþ aij nîpe a göp. * 25 Krais manö aij u nîþ udpun u me, uri lo manö hanîp gasî rîmîd uk dam gagöp. 26 Kale Krais Jîsas nîþ nîþ udpim u me, kale magöþhalö God ñî pai nîpe mîdpim. * 27 Kale ñîg pakmim Krais nîþ çîg gîpim u me, ke hain nîbö Krais nîpe ke rö halu ðîbim. * 28 Anîb u, Juda ît u ke, Grik ît u ke mîdagpim; nîbi bî nagî wög gîpim gau ke, nîbi bî gasî kale ke nîþmim gîpim gau ke mîdagpim; nîbi ît u ke, bî ît u ke mîdagpim; kale Krais Jîsas nîbi bî nîpe mîdpim rö, ît añî yabîþ mîdpim. *

29 Kale nîbi bî Krais lau adö mîdpim u, kale Ebrahim nîbi bî ît nîpe mîdpim nîþöm God Ebrahim nîþ gî nabîn a göm haga u, kalöp u rö nöþ gî nab. *

* 3:16: Jen 12:9 * 3:17: Eks 12:40 * 3:18: Ro 4:14 * 3:19: Ro 5:20; Ap 7:38 * 3:21: Ro 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Ro 10:4 * 3:26: Jon 1:12 * 3:27: Ro 6:3 * 3:28: Ro 10:12 * 3:29: Ro 4:13

4

Krais nöp gö God ñi pai nipe midpun

¹ Manö yad hagabin u anig göl midöp: nibi bi gau umlö, nan kale gau ñi pai kale gau kalip hag libal. Anib u, ñi pai anib gau nan iru midöp u pen kale ñi pai pro midpal rö, kale nibi bi nagı wög gıpal rö nöp midpal. ² Pen nibi bi ñi pai anib gau kalip abad midpal gau, anig anig gimim, a göm, hag damöm, mani nan kale gau abad midlö midlö, nap hag la ñin u nöp, nan kale anib gau udpal. ³ Pen anib unbö rö nöp, hon ñi pai pro rö midun gasi nıj aij gagan, kıjaki, wip haji, nan nihön nihön gau manö nihön hagla u udun, kalip nibi bi nagı wög gep rö midmidun. * ⁴ Pen God hag la ñin u hadö aua u me, God Ñi nipe u nıp yuö, Juda nibi ap Ñi anıbu nıp yag daua. Yag dauö, nıpe Juda lo manö adö u nıjöm, mid damöm, * ⁵ Juda nibi bi lo manö nıjbal gau rau adog uda. Kalip rau adog uda u, hon God ñi pai nıpe yabı rö mideinabun a göm ga. ⁶ Kale ñi pai nıpe yabı midpim rö, God nıpe Ñi nıpe Ana nıpe u yuö, Ana u apöm hanıp aı ba göp u me, God nıp “Aba, * Bapi,” a gıpun. * ⁷ Anib u, kale nibi bi, Seden nıp nibi bi nagı wög gep rö midmidim gau, mıñi God ñi pai nıpe midpim u me, God ñi pai nıpe kalip manö nıjög hag lep hagöm, “Kalöp nan aij gau ñinabin,” a ga manö u, manö kale yabı.

Pol Galesia nibi bi, “Kalöp gası iru nıjabin,” a ga

⁸ Pen nöd God nıp nıj udagmidim ñin u, kale nibi bi nagı wög gep rö midmim, nan pıral gau sabe göl gi, pıñıj göl gi, gi mid dammim, mid aij gıgmıdım. ⁹ Pen mıñi God nıp nıj udpim. Pen kale nıp nıjmim udage; nıpe nöp kalöp nıjöm uda. Pen nihön gınıg kale ado gi ammim, nöd gi naij gıgmıdım rö kauyan gınıg gabim? Gabim anıbu, kauyan nibi bi nagı wög gep gau rö uıham midun, a gimim, gabim aka? ¹⁰ Pör ñin kub a gıpal u nöp nıjmim, rakın kub a gıpal u nöp nıjmim, sıdö kub a gıpal u nöp nıjmim, mı kub a gıpal u nöp nıjmim gıpim. Anıg gimim, gi naij gıpim. * ¹¹ Anib u, yad manö aij kalöp hag ñinö nıjbe u, mıñi arö gınıg gabim rö löp a gem, kalöp gası iru nıjabin.

¹² Añ mam bi. Yad kalöp mög nıjem hagabin! Yad nöd Juda lo manö nıjmıdın rö arö gem, kale yıharıj midmıdım rö midpin u, kale u rö nöp lo manö anıbu arö gimim, yad midpin rö midmim. Nöd kale yıp gi naij gagpe. ¹³ Kale nıjbim, nöd yıp nan ga u me, am ram mınöj kale u midem, kalöp manö aij u hag ñinö. ¹⁴ Yad nan gaia u, kale uıham midaiıbe pen yıp iru nıjmim, arö gagpe; God ejol ap aka Krais Jısas nıp ke ud aij gııbep rö u, yıp unbö rö nöp ud aij gıpe me. ¹⁵ Kale nöd mıñ mıñ yabı gimim yıp ud aij gıgmim, mög nıjmim, amgö magö kale gau ud ju yıp ñeb rö liböp, haıöwalö ud ju ñııbe. ¹⁶ Pen mıñi yıp nihön gınıg arö gıpim? Manö nıjög hagnö adö u nıjmim mulu lugö yıp iru nıjbim aka?

¹⁷ Nibi bi kalöp rımid ukpal gau, kale gası naij nıjöm anıg gıpal. Pol bi gau arö gimim, manö hon hagpun u nöp hain gimim a göm anıg gıpal. ¹⁸ Nıbi bi kłö göm kalöp gi aij gınaböl u aij. Pen kale pör nöp anıg göl. Yad kale aip mideinabin ñin u abe, mlö gau mideinabin ñin u abe kalöp gası

* **4:3:** Kol 2:20 * **4:4:** Jon 1:14; Ro 1:3 * **4:6:** Jısas Arameik manö hagmidöp. “Aba” a ga manö magö anıbu il u “Bapi.” * **4:6:** Ro 8:15-17 * **4:10:** Ro 14:5; Kol 2:16

nɨŋöm gɨ aij gɨnaböl u aij. Pen yad mɨlö gau mɨdeinabin ñɨn u kalöp piral gɨpal u, aij gagöp.

19 Pen ñɨ pai mɨdmagö yad gau. Nöd, “Krais manö aij u hag ñɨnö, nɨŋ udlö, Krais kalɨp aŋ daŋ mɨdeiaŋ,” a gem, kalöp hag ñɨ aij gɨmɨdin u, nɨbi gau ñɨ pai yag daunɨg gɨlö, ilön kub göp rö u, yɨp ga. Pen mɨñi kauyaŋ Krais kalöp aŋ daŋ mɨdeiaŋ a gem, kalöp hag ñɨ aij gabin u, nɨbi ñɨ pai yag daunɨg gɨlö, ilön göp rö u, yɨp kauyaŋ gab. 20 Yad kale aip mɨdaibnep u, manö mai udem hagnam, a gem, nɨŋbnep u pen mɨlö gai i mɨdpin u me, yad kalöp gasɨ iru nɨŋnö, gasɨ yad rɨkö auub.

21 Pen kale lo manö nöp nɨŋun, a gɨpim gau, lo manö rɨmnap nɨŋagmim rö löp. 22 Manö anɨbu kalɨ kliñ rɨköm hagla, “Ebrahim ñɨ mɨhöp yag daua. Ñɨ nɨpe ap, nɨbi praj ap Ebrahim nɨbin u nɨp nagɨ wög gɨmɨdöp nɨbi u nɨp udöm yag daua; ñɨ nɨpe ap, nɨbin nɨpe yabɨt u aip yag daua,” a gɨla. * 23 Nɨbin nagɨ wög gɨmɨdöp ñɨ yag daua u, ñɨ pai yag daubal rö nöp yag daua; pen nɨbin nöd u, ñɨ pai wem mɨdöm, God Ebrahim nɨp ñɨ ap yag dauabön a göm manö hag la rö, ñɨ ap yag daua. *

24 Aiud adö anɨbu rö, manö rɨmnap ba gau mɨdöp. Nɨbi mɨhöp, manö nɨŋö hag lep mɨhöp. Manö nɨŋö hag lep ap Sainai Dum nɨbö apöm, ñɨ pai yag dauö kale nagɨ wög göl gɨ nöp mɨdeinaböl; Hega me u. 25 Nɨbi Hega nɨpe Sainai Dum ram mɨnöh Arebia au rö me. Nɨpe daun kub Jerusalem mɨñi mɨdöp u rö mɨdöp. Nɨhön gɨnɨg: Jerusalem abe ñɨ pai nɨpe abe nagɨ wög gɨpal. 26 Pen Jerusalem kumi kabö adö laŋ mɨdöp au, nɨbi bɨ wög göm aragnaböl. Ram mɨnöh anɨbu ami hon. *

27 Hadame nöp kɨmap ap God Manö kalɨ kliñ rɨköm hagla, “Nɨbi ñɨ pai wem ñɨ pai yag dauagöp u, mɨñ mɨñ yabɨt gɨnab.

Nɨbi ñɨ pai daunɨg göm ñɨŋagöp u, aij gö nɨŋöl gɨ, ñɨñɨ lɨnab.

Nɨbi ñɨ pai wem u,

ɨl nɨpe kub mɨdnɨg gaböl;

pen nɨbi nugmul aip aɨmɨdil u,

ɨl nɨpe kub mɨdagnaböl,” a gɨla. *

28 Añ mam bɨ. God nɨpe manö klö nɨŋö hag lö, Sera Aisak yag daua. Pen anɨb unbö rö nöp, God manö klö nɨŋö hag lö, kale ñɨ pai nɨpe mɨdpim. Anɨb u, kale Aisak rö mɨdpim. *

29 Ñɨn anɨbu, Ebrahim ñɨ nɨpe nɨbi bɨ ñɨ pai yag daubal rö nöp yag daua ñɨ u, uraköm, nɨmam ado God Ana gö yag daua u nɨp nɨŋö, mulu lugö, gɨ naij ga. Anɨb u rö, mɨñi Juda nɨbi bɨ lo manö nɨŋbal gau, hanɨp nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ udpun gau u rö nöp gɨpal. *

30 God Manö u kalɨ kliñ rɨköm hagla, “Nɨbi wög gɨ ñeb amɨl mɨhau kalɨp hag yumön. Nɨbi nagɨ wög gɨ ñeb ñɨ nɨpe u, nɨbi kabö göl udmön ñɨ yag daua u, nan nɨpe rɨmnap udagnab,” a gɨla.

31 Anɨb u, añ mam bɨ nɨŋim! Hon nɨbi nagɨ wög gɨmɨdöp ñɨ pai nɨpe rö mɨdagpun; hon nɨbi kabö göl nagɨ wög gagmɨdöp ñɨ pai nɨpe rö mɨdpun.

* 4:22: Jen 16:15; 21:2 * 4:23: Ro 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; Rep 21:2,10 * 4:27: Ais 54:1

* 4:28: Ro 9:7 * 4:29: Jen 21:9-10; Jon 8:35

5

Nagi m̄idaino, Krais han̄ip rau adog uda u me, Juda lo manö gau lo hon wasö

¹ Krais han̄ip böḡ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap han̄ip manö kub hagagn̄im, a göm, han̄ip rau adog uda. Krais an̄ig ga u gas̄i n̄iḡöl ḡi nöp m̄idaimim; nöd Juda lo manö u b̄i kub kale rö lö, n̄ip n̄ibi b̄i naḡi wög gep rö m̄idm̄idim u, kauyaḡ ado ḡi aragmim. ² Yad Pol kalöp manö hagabin i n̄iḡ aij ḡimim! Juda kai manö hon udmim a ḡipal gau kal̄ip yau a ḡipe, hañ kalöp r̄ib ḡi dö geinaböl u, hainö Krais kalöp ḡi ñ̄in̄im rö lagnab. ³ Yad kalöp kauyaḡ hag aij ḡin̄ig gabin! B̄i gau manö hon udmim a ḡipal gau kal̄ip yau a ḡipe, hañ kalöp r̄ib ḡi dö geinaböl u, hainö kale Juda lo manö u magöḡhalö udmim hain ḡimim. ⁴ Kale, “Juda lo manö hain ḡino arö, God han̄ip n̄iḡöm, ‘N̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad,’ a ḡinab,” a ḡi gas̄i n̄iḡbin n̄ibi b̄i gau, Krais n̄ip arö ḡipim; n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idagpim. Kale an̄ig ḡimim n̄iḡbim rö, Krais kalöp mög n̄iḡöm udn̄im rö lagöp. ⁵ Pen God Ana han̄ip aḡ daḡ m̄idöp n̄ibi b̄i gau, God han̄ip n̄iḡöm, “N̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad,” a ḡinab ñ̄in u abad m̄idun aij gö n̄iḡöl ḡi, gas̄i halö m̄idpun. ⁶ N̄ibi b̄i Krais Jisas n̄ip c̄ig m̄idpal gau, hañ r̄ib ḡi dö göp aka r̄ib ḡi dö gagöp u nan ȳihar̄iḡ. Nan kub añ̄i nöp m̄idöp: Krais n̄ip n̄iḡ udun, n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö lun. *

⁷ Kale nöd aḡ aij ḡim̄idim u pen m̄iñi b̄i an kalöp adan b̄inöm r̄ikaj̄ip n̄iḡöm manö n̄iḡö u arö ḡipim? ⁸ God kalöp adan b̄inöm r̄ikaj̄ip n̄iḡöm manö n̄iḡö u arö gagpim. N̄ipe nöp me kalöp wiñ alab. ⁹ N̄ibi b̄i gau nan ȳis a gal u manö ap hagöm hagpal, “Ȳis pro marap plaua rin kub yaḡ halö hlö, ȳis an̄ibu ke aram aram aram plaua an̄ibu kub yab̄iḡ rannab,” a ḡipal. * ¹⁰ Krais aip j̄im ñ̄öl m̄idpun u me, yad n̄iḡbin manö yad hagaj̄in an̄ibi kale ke an̄ib unbö rö nöp n̄iḡnabim. Pen b̄i an n̄ipe apöm manö piral hagö, kale gas̄i ap ap n̄iḡnabim u, b̄i an̄ibu manö kub n̄iḡöm pen ilön udnab. *

¹¹ Pen añ̄i mam b̄i n̄iḡim! Krais n̄ibi b̄i n̄iḡ udn̄ip gau kal̄ip hañ r̄ib ḡi dö ḡimim a ḡibnep, b̄i gau ȳip ḡi naj̄i gagblap. Yad hañ r̄ib ḡi dö ḡimim a ḡibnep, Krais n̄ipe n̄ibi b̄i gau a göm, mab ba laḡ uma manö aij an̄ibu n̄iḡlö mulu lugagböp. ¹² Pen gas̄i yad, b̄i manö piral haglö dui ḡipim b̄i an̄ib gau kal̄ip ke böḡ nöp r̄ib ḡi dö ḡinaböl u aij!

¹³ Pen añ̄i mam b̄i. Krais han̄ip böḡ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap han̄ip manö kub hagagn̄im, a göm, han̄ip rau adog uda. Pen gas̄i an̄ibu n̄iḡmim, gas̄i kale ke n̄iḡmim, halöwalö gagmim; n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄iḡmim, ud aij ḡimim. * ¹⁴ God lo manö u magöḡhalö ud j̄im ñ̄öl, manö magö añ̄i ap nöp m̄idöp: “Kale ke m̄idmagö l̄ibim rö, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip u rö nöp m̄idmagö l̄imim.” * ¹⁵ An̄ib u, kale ke n̄iḡ aij ḡimim. Kaj kain gau ḡipal rö mulu lugö, pen pen ḡinabim u, magöḡhalö ap lug paknabim.

Gas̄i ke n̄iḡbim adö u arö ḡimim, God Ana u gas̄i ñ̄in̄im rö ḡimim

¹⁶ An̄ib u, kalöp hagabin, God Ana gas̄i ñ̄öb adö u nöp ḡimim. An̄ig geinabim me, gas̄i kale ke n̄iḡmim, nan si nan naj̄i ḡim̄idim adö u arö ḡinabim. ¹⁷ Gas̄i an̄ib m̄ihau, ap böḡ lap t̄ip ḡi ud arnab, ap böḡ lap t̄ip ḡi ud arnab u me, gun a ḡinabim adö u ḡimim rö lagnab. * ¹⁸ Pen God Ana kalöp gas̄i ñ̄ö n̄iḡöl ḡi ḡipe arö, Juda lo manö gau lo kale wasö. ¹⁹ Pen n̄ibi

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15 * 5:13: 1Pi 2:16

* 5:14: Ro 13:9 * 5:17: Ro 7:15-23

bɪ gasɪ kale ke nɪŋəm ɡɪmɪdal adō u, nɪbi si bɪ si ɡöm, hałöwələ ɡɪ ajöm, ɡɪ naj yabɪł ɡöm; * 20 nan yɪharɪŋ gau sabe ɡöm, kuj ɡöm, aiön paköm; nɪbi bɪ gau kalɪp mulu kal nɪŋöm, pen pen ɡöm, nan kale gau yad rö mɪdagöp a ɡöm, hibur naj ɡö, yad ke bɪ kub mɪdnam a ɡöm, pen pen hagöm, am ke ke asɪk mɪdöm, 21 nan kale gau yad rö mɪdaiböp, a ɡöm; ñɪg klö ñɪŋöm hauł alöm, nan magö iru nöp ñɪŋöm, nan nɪɟeb nɪŋaɟep ɡöm, ɡɪ naj yabɪł ɡɪpal. Yad kalöp nöd hagnö manö u mɪñi kauyaŋ kalöp hagabin: nɪbi bɪ anɪbu rö ɡɪ mɪdpal gau, God kalɪp udöm abad mɪdageinab.

22 Pen nɪbi bɪ God Ana kalöp gasɪ ñö nɪŋöl ɡɪ ɡilö arab gau, nɪbi bɪ gau mɪdmagö löm, mɪñ mɪñ ɡöm, hibur hain hain mɪdöm, nɪbi bɪ rɪmnap gau mög nɪŋöm, ɡɪ aij ɡöm, manö kale ke hagnaböl u anɪb unbö rö nöp ɡöm, 23 nɪbi bɪ rɪmnap aip manö hain hagöm ud aij ɡöm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp ɡɪ naj ɡilö, pen kal juagnaböl. Anɪg ɡɪnaböl u, lo manö ap kalɪp manö kub hagagnab.

24 Krajs Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau, gasɪ ke nɪŋöm hałöwələ ɡɪmɪdal nagɪ adö anɪbu arö ɡɪpal. Nagɪ adö ɡɪmɪdun anɪbu, mab kros ba laŋ Krajs Jisas aip umöb. * 25 Anɪb u, God Ana u nöp hanɪp kamɪŋ hain nɪbö ñö, kamɪŋ mɪdpun u me, God Ana nan nɪhön hanɪp hagnɪm u, anɪb unbö rö nöp ɡun. 26 Pen hon ke hib kub mɪdan, a ɡun, pen pen haguŋ, nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp, a ɡun, gasɪ nɪŋaguŋ. *

6

Nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪmim, ɡɪ aij ɡɪmim

1 Añ man bɪ. Nɪbi bɪ hon rɪmnap nan si nan naj adö rɪmnap ɡaiöl u, kale nɪbi bɪ God Ana kalöp aŋ dan mɪdöp nɪbi bɪ gau, kalɪp manö hain hain hagnim, hag aij ɡɪpe, kauyaŋ mɪd aij ɡöl. “Ñɪn rɪmnap hon u rö nöp ɡɪnabun rö löp,” a ɡɪmim, nɪŋ aij ɡɪmim. * 2 Nɪbi bɪ hon rɪmnap mɪŋör ɡainɪm, kalɪp mög nɪŋmim abad mɪdpe, mɪd aij ɡöl. Anɪg ɡɪnabim u, Krajs lo nɪpe haga rö ɡɪnabim. * 3 Hon ke nan aij ap mɪdagöp. Nɪbi bɪ rɪmnap, hon ke nɪbi bɪ aij a ɡɪnaböl u, pir alnaböl. 4 Bɪ anɪbu bɪ aij aka yad bɪ aij, a ɡɪmim, gasɪ u nɪŋaɟmim; yad ke ɡɪ aij ɡɪpin aka ɡɪ aij ɡaɟpin a ɡɪmim, gasɪ u nöp nɪŋmim. 5 Nɪhön ɡɪnɪg: hon añɪ añɪ marö ke ke mɪdöp rö nɪŋun, nɪhön nɪhön ɡun mɪd aij ɡɪnabun u, ke nɪŋ aij ɡun. *

6 Pen nɪbi bɪ Krajs manö aij hag ñɪbal gau, nɪbi bɪ manö anɪbu nɪŋbal gau, manö hag ñeb nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hauł ɡaɟöl; nan aij kale mɪdöp gau kalɪp rɪmnap nɪme lɪ ñöl. *

7 Pen, God bɪ hauł, yad nan si nan naj ɡɪnabin nɪpe nɪŋagnab, a ɡɪmim, nɪŋaɟmim. ɡɪnabun rö, hanɪp pen u rö nöp ɡɪnab. Hon nɪŋbun, nan yɪmnabun rö nöp halnabun; nan ke rɪmnap hal dauagnabun. * 8 Anɪb u, gasɪ hon ke nɪŋbun rö nan yɪmun a ɡɪnabun u, adan naj amöl ɡɪ, böŋ nöp lug pakun, mab pör inab u halnabun. Pen God Ana gasɪ ñöb rö nan yɪmun a ɡɪnabun u, God Ana u hanɪp ɡö, kamɪŋ pör mɪdep magö u nöp halnabun. 9 Anɪb u, iru nɪŋun, ɡɪ aij ɡɪpun u arö ɡaɟun, klö ɡɪ nan yɪmun, ñɪn hain u nan magö aij halnabun. 10 Pen nan ñɪɟeb anɪbu pɪdör ɡaɟöp ñɪn i, nɪbi bɪ

* 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Ro 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mad 18:15 * 6:2: Ro 15:1 * 6:5: Ro 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Ro 8:13

Krais lau adö m+dpal gau kal+p ud aij gun rö leinab u, ud aij gun. Pen n+bi b+ y+har+ij gau kal+p magöñhalö u rö nöp gun.

Krais han+ip a göm mab kros ba lañ uma u nöp nan kub yab+!

¹¹ Yad hagnö, mam ap köp an+bi kal+ kñiñ r+köp. Pen m+ñi ñ+magö yad ke kal+ kñiñ r+kabin u me, manö magö kub kub rö kal+ kñiñ r+kabin.

¹² B+ hañ romanñ nöp n+ñöm, u aij, u najj, a g+im+dal b+ gau, kale kdö göm hañ r+ib g+ dö g+mim a g+pal. Krais uma manö u nöp hagno, b+ Juda r+imnap kal juöm, han+ip g+ najj g+inaböl, a göm me, an+g hagaböl. ¹³ Hañ kale ke r+ib g+ dö g+pal u pen Juda lo manö gau magöñhalö hain gagpal. Kalöp hañ r+ib g+ dö g+mim a g+pal u, hainö kale ñ+ñ+ löm, Juda b+ gau r+imnap kal+p hagnaböl, “Hon hagno manö hon udöm hañ romanñ kale an+g an+g g+pal,” a g+inaböl. ¹⁴ Pen yad nan añ+ ap nöp gas+ n+ñem m+ñ m+ñ gabin: Jisas y+p, a göm, mab kros ba lañ umö, yad aip umnö rö löp u n+ñem me, m+ñ m+ñ gabin. N+pe aip umnö an+bu, b+ böñ nöp umöb rö u m+dnö, n+bi b+ m+nöñ naböñ i n+bö nan kale m+ñ m+ñ g+pal gau, yad aij gagöp. Pen n+bi b+ an+ib gau u rö nöp y+p n+ñlö, yad nan y+har+ij ap rö lö, b+ böñ nöp umöb b+ ap rö m+dpin.

¹⁵ Hañ r+ib g+ dö göp aka r+ib g+ dö gagöp u nan y+har+ij. Pen God gö, n+bi b+ hain n+bö lun, n+bi b+ n+pe m+dpun u nan yab+! * ¹⁶ Manö hagaj+ñ hain g+pim n+bi b+ gau abe, God n+bi b+ n+pe gau magöñhalö abe, God kalöp mög n+ñöm ud aij gö n+ñöl g+ kale agam+ij m+d aij g+ m+dmim.

¹⁷ Yad manö magö añ+ ap m+döp u, kalöp hagn+g gabin. Jisas manö aij u hagnö, y+p pakpal ad+ai gau m+döp u me, b+ r+imnap apöm y+p m+ñör r+imnap ñagöl. *

¹⁸ Añ mam yad gau. B+ Kub hon Jisas Krais kalöp mög n+ñöm, abad m+dain+m. An+ib unbö rö aij.

* 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Epesas

Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, kalöp God n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Epesas m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i k̄liñ r̄ikabin.

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Kraiſ piğ m̄idpun u, n̄ipe ana hon nan aij ñab

³ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Ñ̄i n̄ipe n̄ip yuö apöm han̄ip udö me, n̄ip c̄ig ḡino, kumi kabö adö lañ nan aij aij m̄idöp gau magöñhalö ana han̄ip ñöb. ⁴ Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u God haga, “Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄ideinaböl gau, kale n̄ibi b̄i uł, n̄ibi b̄i as̄iñ m̄idagöp yad gau m̄ideinaböl,” a ga.

An̄ib u, hadame dagol gau God n̄ibi b̄i m̄idmagö löm, ⁵ ñ̄in an̄ibu nöp, gas̄i n̄ipe nöp n̄iñöm haga, “Ñ̄i yad Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i kal̄ip udnab gau, ñ̄i pai yad ke rö l̄ilö, yad ke kal̄ip udem kabö launabin,” a ga. ⁶ An̄ig hagöm, Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe u hałöwałö yuö apöm, han̄ip ud Nap ñ̄imagö adö n̄ipe la u me, aij gö n̄iñöl ḡi hib n̄ipe u hagno adö arab.

⁷ Jisas Kraiſ hagape n̄ipe lugö umöm han̄ip rau adog udö, God, B̄i aij yab̄ił u, han̄ip mög yab̄ił göm, nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö göp. An̄ib u, hon n̄iñbun God n̄ipe n̄ibi b̄i gau mög yab̄ił göp. ⁸ God n̄ipe gas̄i n̄iñ k̄id hiłköm nan magöñhalö gau n̄iñöb u, han̄ip nan aij aij an̄ib gau hałöwałö ñöb. ⁹ Pen God n̄ipe Kraiſ aip n̄ihön ḡin̄ig ga u, nan pi göl m̄idm̄idöp an̄ibu han̄ip waiö hagö n̄iñbun. ¹⁰ God ñ̄in hain hag la ñ̄in u, nan kumi kabö adö lañ au abe, nan m̄inöñ naböñ i i abe, Kraiſ n̄ipe añ̄i nöp magöñhalö abad m̄ideinab. *

¹¹ God n̄ipe ke gas̄i n̄iñöm hag la u, magöñhalö ḡin̄ig gab. God n̄ipe ke gas̄i n̄iñöm hag la, hon Kraiſ c̄ig ḡipun n̄ibi b̄i gau, n̄ibi b̄i n̄ipe ke l̄inabun. God n̄ipe hadame dagol gau an̄ig gas̄i n̄iñ. ¹² N̄ipe ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ip nöd n̄iñ udno gau, God hib n̄ipe hagno adö arn̄im, a göm ga. ¹³ Pen kale u rö nöp, Kraiſ manö aij n̄ibi b̄i ud kam̄iñ yuep manö n̄iñö an̄ibu n̄iñ udpe, God kalöp udöm, Ana Uł kalöp an̄iñ dan̄iñ löm, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄ił hag löp. ¹⁴ God Ana han̄ip an̄iñ dan̄iñ m̄idöp u me, hon n̄iñbun, God nan aij aij n̄ibi b̄i yad hainö ñ̄inabin a ga nan gau, hainö udun m̄id aij yab̄ił ḡinabun. An̄ib u, God hib n̄ipe hagno adö aran. *

Pol God n̄ip sabe ga

¹⁵ An̄ib u, yad nöd n̄iñnö, kale B̄i Kub Jisas n̄ip n̄iñ udmim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄idmagö l̄ibim u, ¹⁶ yad hauł gagem, pör nöp kalöp a gem God n̄ip aij a göp a gem, sabe göl ḡi m̄idpin. ¹⁷ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ God n̄ipe u, Bap aij unbö ke u, n̄ip pör hag n̄iñem hagabin, n̄ipe Ana kalöp ñ̄inab n̄iñöm n̄ipe kalöp gas̄i aij ñöm, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u kalöp yamö, kale God n̄ip

* **1:1:** Ap 18:19-21; 19:1 * **1:3:** Ep 2:6 * **1:4:** Jon 15:16 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:7:** Ep 2:7; Kol 1:14 * **1:9:** Ro 16:25 * **1:10:** Kol 1:16,20 * **1:11:** Ro 8:28-29 * **1:14:** 2Ko 1:22

nɪŋ aij gɪnabim. * 18 God nɪp sabe gem hagabin, nɪpe mɪdmagö kale aŋ daŋ mailö nɪpe nɪ lö, Krais nɪbi bɪ nɪpe nan aij unbö ke nɪnɪg gab u nɪŋnabim. Nan aij anɪbu nɪnabin a göm, God kalöp wɪñ ala me. 19 God nɪp sabe gem hagabin, nɪpe mɪdmagö kale aŋ daŋ mailö nɪpe nɪ lö, nɪpe Bɪ klö unbö ke yabɪ mɪdö, hon nɪbi bɪ Krais manö aij nɪŋ udpun gau klö anɪbu udpun u nɪŋnabim. Klö anɪbu God nɪmagö nɪpe nöp mɪdöp. * 20 Krais böŋ nöp umö, God klö anɪbu nöp Krais urak ñöm, kumi kabö adö laŋ au dam nɪmagö yɪŋ böŋ nɪpe lau la. * 21 Krais God aip am bɪs göp u, ana kumi kabö laŋ nöd abad mɪdmɪdal gau abe, ana kumi kabö laŋ hainö abad mɪdeinaböl gau abe, hib kale magöŋhalö yagol mɪdö, Krais hib nɪpe u i adö laŋ mɪdö nɪŋöl gɪ, magöŋhalö mo nɪpe gau mɪdöp. 22 God nɪpe nɪbi bɪ nan gau magöŋhalö Krais mo nɪpe gau la. Pen hon Krais nɪbi bɪ nɪpe gau magöŋhalö, God Krais nɪp bɪ nabɪc u hag la. * 23 Krais nɪbi bɪ nɪpe gau, hon hañ romanŋ nɪpe mɪdpun. Krais nabɪc abe hañ romanŋ abe mɪdöp me u. *

2

Krais nöp gö, hon kamɪŋ mɪdpun

1 Kale nan si nan naj gɪmɪdim u, kale nɪbi bɪ böŋ nöp umla nɪbö rö mɪdmɪdim. * 2 Nɪbi bɪ ram mɪnöpɪ iɪ i nan si nan naj gɪpal rö, kale ke nöd u rö nöp gɪmɪdim. Nɪn anɪbu ana kumi au laŋ mɪdpal bɪ kub kale göp rö, kale nöd u rö nöp gɪmɪdim. Ana anɪbu nɪpe nɪbi bɪ God Manö udagpal gau kalɪp aŋ daŋ mɪdöp. * 3 Pen nöd hon magöŋhalö anɪbu rö nöp gɪmɪdun. Gasɪ hon ke nɪŋmɪdun rö göl gɪ, gasɪ rɪmnap ke nɪŋeb rö lagö, nan si nan naj nöp gɪmɪdun. Anɪb u, nɪbi bɪ gau gɪ naj gɪlö God kalɪp pen ilön kub nɪnɪg gab rö u, hon u rö nöp gɪmɪdun. *

4-5 Anɪb u, hon nɪbi bɪ böŋ nöp umla nɪbö rö mɪdaino, God aip mɪdep rö lagö, God nɪbi bɪ pör nöp mög nɪŋöb u, hanɪp mɪdmagö yabɪ löm, Krais aip ud kamɪŋ löp. God nɪpe kalöp mög nɪŋöb u me, kalöp ud kamɪŋ yuöp. *

6 God hanɪp Krais aip urak ñöm, kumi kabö adö laŋ au dam Krais Jisas aip asik ña. *

7 Pen God ga anɪbu, nɪbi bɪ hainö yag daunaböl gau, kale God nɪpe hanɪp a göm, Krais Jisas nɪp yuöm hanɪp gɪ aij yabɪŋ ga u nɪŋöm, God nɪpe bɪ aij ke yabɪ, nɪbi bɪ mög yabɪ nɪŋöb u nɪŋöl a göm ga. 8 God kalöp mög nɪŋöm ud kamɪŋ yuöp. Krais manö aij u nɪŋ udpe u me, nɪpe anɪg ga. Pen kale Krais nɪŋ udpe kalöp udöp u, klö hon ke gɪno hanɪp udöp a gɪmim hagagmim. God nɪpe nöp kalöp nan aij u yɪharɪŋ ñöb. 9 Kale Krais nɪŋ udpe kalöp udöp u, kale nan aij ap gagpe. Anɪb u, hib kale ke hagpe adö arnɪm rö lagöp. *

10 Pen God hanɪp udöm Krais Jisas nɪbi bɪ nɪpe gɪ la u, God hadame gau nɪbi bɪ gau kalɪp gɪ aij göl a göm, hanɪp anɪg ga. *

Krais Juda nɪbi bɪ gau aip, Juda nɪbi bɪ wasö gau aip ud jɪm ña

11 Kale nɪŋbim, name nap kale Juda nɪbi bɪ wasö nɪŋöm kalöp yag daula u, kale u rö nöp Juda nɪbi bɪ wasö. Juda nɪbi bɪ gau hib kale ke hagöm, “hañ rɪköp” a gɪmɪdal. Bɪ gau kale hañ romanŋ anɪg gɪpal. Pen kalöp Juda

* 1:17: Kol 1:9 * 1:19: Kol 1:11 * 1:20: Sam 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12; 1:16; 2:10 * 1:22: Sam 8:6 * 1:23: Ep 4:10,15; Ro 12:5; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Dai 3:3 * 2:3: Kol 3:6 * 2:4-5: Ro 6:13 * 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Di 1:9 * 2:10: Dai 2:14

nibi bi wasö gau hib hagöm, “hañ rikagöp” a gimidal. ¹² Pen haul gagmim. Kale nöd KraiS lau adö midagaibe; kale Isrel it u hö? adö midaiBe; God manö niñö hag la u niñagpe; kale ram minöñ it i midmidim pen God niñ niñagmidim. * ¹³ Kale nöd God midöp mlö au midmidim pen miñi KraiS hagape niñe luga u me, KraiS Jisas aip God midöp au söl aubim. * ¹⁴ Anib u, KraiS niñe uma rö, hon Juda nibi bi gau, Juda nibi bi wasö gau mulu kal niñun pen pen gimidun waryö an u rib ju yuöm, it miñöp ud jim ñöl lö, hon it añi ap nöp midpun. * ¹⁵ Jisas hañ romañ löm uma rö, Juda lo manö ke ke gau magöñhalö böñ nöp piS ga. Jisas uma u, hainö Juda nibi bi gau it u ke, Juda nibi bi wasö gau it u ke midöm pen pen gagnaböl; nibi bi magöñhalö gau it añi ap nöp midöm agamij mideinaböl a göm uma. * ¹⁶ Jisas hañ romañ niñe mab kros ba lañ uma u, it miñöp anib gau ud God aip jim ña; pen pen gep nagi u abe al pak la. * ¹⁷ Nöd ke ke yabit midmidun u pen KraiS manö aij God aip jim ñöl midep u damöm, kalöp nibi bi mlö kub gau rö midmidim gau hag ñöm, hon Juda nibi bi söl gau midmidun gau hag ñöm ga. * ¹⁸ KraiS ajöñ hanip adö añi hiika anibu, God Ana niñe añi midöp u nöp gö, hon it miñöñgöl Bapi midöp arun rö löp.

Hon KraiS lau adö midpun gau, God ram niñe rö midpun

¹⁹ Anib u, miñi nibi bi ram minöñ ke gau nibö ju apöm midpal rö u midagpim. Nibi bi adö gau ajpal rö midagpim. God nibi bi niñe nöd nibö gau aip magum gimim, nibi bi niñe yijig göl midpim. * ²⁰ Anib u, hon God sabe gep ram u rö midpun. KraiS Jisas ram padö ud midep kub an yañ midöp. Bi Jisas manö ud arep gau abe, bi God manö hagep gau abe, ram padö pro pro auan gau binñ gipal rö u midpal; ram bagö biñg gipabö gipal rö u kale midpim. * ²¹ KraiS Jisas ram padö kub an yañ midö, ram anibu magöñhalö jim ñöl kub göm, Bi Kub sabe gep ram ut niñe linab. * ²² Anib u, kale Epesas nibi bi KraiS lau adö midpim gau, God niñe kalöp u rö nöp ud ram anibu aip ud jim ñöl lö, ram raul miñgan aij niñe u God Ana amöm midnab. *

3

Pol KraiS manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag niñmidöp

¹ Yad Pol, KraiS niñ wög gi ñöl gi, kalöp Juda nibi bi wasö gau hag niñ ajnö, nibi bi riñnap yip niñlö mulu lugö nagi lilö midpin. * ² Pen kale hadö niñbim, God yip mög niñöm manö aij niñe yip hag ñö, yad manö aij anibu kalöp hag niñ ajpin. * ³ God yip mög niñöm, manö niñe nöd pi göl midmidöp riñnap yip yamö niñnö u, kalöp nöd köp kali kñiñ rikpin. * ⁴ Kale manö kali kñiñ rikabin i niñ aij gimim me, God hadame dagol gau KraiS hainö ginab hag la manö u niñmim, yad manö nöd pi göl midmidöp anibu niñ aij gipin u, niñnabim. ⁵ God Ana niñe hanip bi Jisas manö aij ud arep bi niñe ke gau abe, bi God manö hagep bi niñe ke gau abe waiö hagöm gasi ñö, manö nibi bi nöd niñagmidal u niñbun. ⁶ Manö pi göl midmidöp anibu anig göl midöp: Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, God nan aij niñi bi

* **2:12:** Kol 1:21; Ro 9:4 * **2:13:** Kol 1:20 * **2:14:** 1Ko 12:13 * **2:15:** Kol 2:14 * **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22 * **2:17:** Ais 57:19 * **2:19:** Ep 3:6 * **2:20:** 1Ko 3:11 * **2:21:** 1Ko 3:16 * **2:22:** 1Pi 2:5 * **3:1:** Plp 1:7,13 * **3:2:** Kol 1:25 * **3:3:** Ep 1:9-10; Kol 1:26

ñ+nabin a ga u udnaböl. Kale m+höngöl hañ romanñ aññ nöp m+idö, God n+pe Krai Jisas hag yuöm n+bi b+ kal+p g+ aij g+nabin a ga manö aij an+bu manö kale magöñhalö. Krai Jisas manö aij u me u. *

⁷ God B+ klö yab+ u y+p mög n+ñöm ud aij göm, nan aij ke ñöm, y+p Krai manö aij u wög g+ ñeb b+ ap hag lö m+dpin. * ⁸ God n+bi b+ n+pe r+imnap n+bi b+ kub, r+imnap n+bi b+ pro. Yad b+ pro yab+ u pen God y+p mög n+ñöm g+ aij gö, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p Krai han+p g+ aij yab+ göm ud aij yab+ göp manö aij u hag ñ+bin. Pen manö an+bu ad+ñ juagöp. * ⁹ Pen God n+pe ram m+nöñ i+ i m+idöp nan gau, nan kumi kabö adö lañ m+idöp nan gau magöñhalö g+ la u, n+pe ke nöp gö manö an+bu pi göl m+dm+idöp. Pen uri God y+p hag lö, yad manö pi göl m+dm+idöp an+bu n+bi b+ magöñhalö gau kal+p waiö hag ñabin. ¹⁰ God ga an+bu, uri Krai n+bi b+ n+pe ram m+nöñ i+ i m+dpal gau g+lö n+ñöl g+, ejol kumi kabö adö lañ abad m+dpal gau, God b+ gas+ n+ñ k+id hi+köm n+ñöb u n+ñöl, a göm ga. ¹¹ God ga an+bu, n+pe hadame dagol gau gas+ n+ñ rö nöp, B+ Kub hon Krai Jisas n+p hag yuöm, nan an+bu ga. ¹² Krai Jisas n+p n+ñ udun c+g g+pun u me, God n+p p+ñ+ñ gagun, gas+ halö nöp n+pe m+idöp söl au arun. * ¹³ An+bu u, kalöp hag ñ+ ajnö, y+p g+ najj g+lö, u+ham m+dpin u, gas+ iru n+ñagmim; yad u+ham m+dpin pen God kalöp nan aij ñ+nab.

Krai n+bi b+ m+dmagö yab+ löp

¹⁴ Adö an+bu nöp yad Bapi n+p kugom y+mem sabe g+pun. ¹⁵ Bapi n+pe ke g+ lö, yam m+nöñ naböñ i+ i m+dpal gau abe, yam kumi kabö adö lañ au m+dpal gau abe, hon magöñhalö yam n+pe m+dpun. ¹⁶ Bapi God n+p sabe gabin, n+pe B+ mailö aij ke halö, ñ+magö n+pe nan aij yab+ m+idöp n+ñöm n+pe Ana n+pe kalöp ñö, hibur gas+ m+dmagö an kale dan p+idöñ m+deinabim. ¹⁷ Bapi God n+p sabe gabin, kale Krai n+p n+ñ udpe, Krai m+dmagö an kale dan m+deinab. Yad sabe gabin, kale nan n+hön g+n+g gabim u, God abe n+bi b+ gau abe m+dmagö l+mim g+nabim. * ¹⁸ Yad sabe gabin, kale abe Krai n+bi b+ magöñhalö gau abe, Krai n+pe pör nöp n+bi b+ m+dmagö yab+ löp u n+ñnabim. ¹⁹ Krai n+bi b+ gau m+dmagö yab+ löp u n+ñnabim. Pen an+bu nöp wasö. Yad God n+p sabe gabin u, n+pe kalöp m+dmagö yab+ löp u, hibur gas+ m+dmagö an kale ke dan n+ñnabim. An+bu u, God n+pe ke an kale dan ajmanñ raunab.

²⁰ Hon God n+p hag n+ñabun, pen n+pe hag n+ñabun rö nöp gagnab; hon gas+ n+ñbun rö nöp gagnab. Klö n+pe ke u han+p an dan wög göm, n+pe g+ map+ g+nab. ²¹ An+bu u, hon Krai Jisas n+bi b+ n+pe m+idun n+p c+g m+dpun gau, hib n+pe pör nöp pör nöp ud arno adö aran! An+bu unbö rö aij.

4

Krai hañ romanñ n+pe j+im ñöl m+dmim

¹ Yad B+ Kub wög g+nö y+p nag+ l+lö m+dpin u, manö hagabin i n+ñmim. God kalöp n+bi b+ aij yad m+daimim a göm uda u, kale an+bu unbö rö nöp g+ m+daimim. * ² N+bi b+ kub m+dpun a g+mim kal juagmim; n+bi b+ hain aij gau m+daimim. Kale pen manö hain hain hagmim m+dmagö l+mim.

* ³ God Ana kalöp ud j+im ñöl lö, j+im ñöl m+dpim rö, an+g gun nöp agam+ñ

* **3:6:** Ep 2:13,16-19 * **3:7:** Kol 1:25 * **3:8:** 1Ko 15:9-10 * **3:12:** Jon 14:6; Ro 5:2 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 * **4:1:** Kol 1:10 * **4:2:** Kol 3:12-13

mıdaiun a gımim gıpe arnım. * 4 Hon Kraıs nıbi bı nıpe hañ romanı añı ap nöp mıdöp. Ana u añı ap nöp mıdöp. Kale magöñhalö nan aij añı ap nöp hainö udnabun a gımim gası halö mıdpım. God nan aij anıbu nınabin a göm kalöp wıñ ala. 5 Bı Kub hon u añı ap nöp mıdöp. Kraıs nıp nıñ udep adan u añı ap nöp mıdöp. Nıg pakep u añı ap nöp mıdöp. 6 Nıbi bı magöñhalö mıdpal gau kale God añı ap nöp, Bapı añı ap nöp mıdöp. Nıpe nıbi bı magöñhalö gau Bı Kub mıdöp. Nıpe nıbi bı hag lö, kale magöñhalö wög nıpe gıpal. Nıpe nıbi bı magöñhalö gau añ kale danı mıdöp. * 7 Pen Kraıs hanıp añı añı ke ke nan aij ke ap nıme lö udpun. *

8 Anıb u, God Manö u kalı klıñ rıköm hagla,

“Ram mınöñ adö lañ ara nın u,
kauał mauał nıpe gau nagı löm,

kalıp dam fıp gı ud aramöm,

nıbi bı gau kalıp nan aij aij ña,” a gıla. *

9 Nıpe ram mınöñ adö lañ ara a gıla il u, aige göl göm rö mıdöp? Me nıpe nöd mınöñ naböñ añ yañ aramöm, hainö ram mınöñ adö lañ ara. * 10 Anıb u hon nıñbun, bı mınöñ naböñ añ yañ ara u, bı anıbu nöp adö lañ aramöm kumi kabö adö lañ au ara. Anıg ga u, ram mınöñ au gıyañ abe, ram mınöñ adö lañ au abe, ram mınöñ magöñhalö yabıl arnabin a göm, anıg ga.

11 Bı anıbu nöp nıbi bı nıpe nan aij aij ñöm, rımnap hag lö, Jısas manö aij ud arep wög u gıpal; rımnap God manö hagep wög u gıpal; rımnap nıbi bı Kraıs nıp nıñagpal gau kalıp Kraıs manö aij u hag nıbal; rımnap nıbi bı Kraıs nıp nıñ udpal gau kalıp abad mıdöm hag nı aij gıpal; rımnap nıbi bı nı paı gau kalıp Kraıs manö aij u hag nıbal. * 12 God nıbi bı nıpe nıp wög gılö, Kraıs hañ romanı nıpe kub göm pıdöñ lınım a göm, nıbi bı nıpe gau kalıp nan aij aij anıb gau ña. 13 Kraıs hañ romanı pıdöñ lö, hon magöñhalö hañ romanı añı ap rö manö aij nıpe nıñ udun, God Nı nıpe aigale Bı rö mıdöp u nıñ aij gun, hon nı paı pro rö wasö, nıbi bı majö Kraıs nıpe ke mıdöp rö lınabun. *

14 Anıg geınab u, hainö hon nı paı pro rö mıdageınabun. Nın hain anıbu, Bı God Manö hagabun a göm, manö ke ke gau nıbö gau nıbö ud ud pıral pıral hagpal gau, hanıp yıgön udöm nıg solwara ud ado malo göp rö u gagnaböl. 15 Nın hain anıbu, hon nıbi bı gau kalıp mıdmagö lun manö nıñö nöp hagin, nan nıñön nıñön gınabun u, Nabıc nıñön gıböp u nıñun, anıb unbö rö nöp gun. Nabıc u Kraıs me. * 16 Kraıs nabıc mıdö, hañ romanı kíd ke rımnap kíd ke ke rımnap pen pen mıdmagö löm, wög ke ke gılö, kídıl aram hañ romanı kíd ke ke ud jım ñö, hañ romanı magöñhalö kub göm, pıdöñ lınab.

Kraıs nıbi bı nıpe mıdpun rö, nagı gısön nıbö adö u gun

17 Anıb u, Bı Kub manö nıpe u udem kalöp manö klö hagem hagabin: nıbi bı God nıñ udagpal gau gımıdal rö nagı adö u rö gagmım. Nıbi bı anıb gau gası kale mıdagöp. * 18 Kale sıbön böñ au mıdpal. Kale gası ap mıdagöp yabıl. Gası rımıd mıdmagö kale ke prı göm manö nıñagal. Anıb u, God kamıñ nıpe kalıp añ danı mıdagöp. 19 Nan si nan naiñ nıñön nıñön gıpal

* 4:3: Kol 3:14-15 * 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Ro 12:3,6 * 4:8: Sam 68:18 * 4:9: Jon 3:13

* 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: 1Pi 1:14; Ro 1:21

gau kale nable gagöp. An+u, kale nan si nan naj abönamö g+ dam dam, uri nan si nan naj hain n+bö r+mnap gun a göm rap+in hałowafö g+lö arab.

²⁰ Pen nöd Kraiss manö aij u hag n+no n+η udpe u, Kraiss kale nag+ adö an+bu g+mim a göp kalöp hag n+no n+ηagpim. ²¹ Kalöp Jisas manö n+ηö u nöp hag n+no n+ηbim me. ²² Nan si nan naj nöd g+m+dim u, gas+ r+m+id m+dmagö kale gac g+inab. An+u, nan si nan naj g+m+dim u böη nöp arö g+mim. * ²³ Gas+ aij g+sön n+bö adö u nöp n+ηmim. *

²⁴ Pen God gö n+bi b+ g+sön n+bö m+daimim rö löp. An+u, nag+ g+sön n+bö adö u ud halu l+mim, God kam+η aij m+döp rö u, God n+pe u+ ke m+döp rö u m+daimim. *

²⁵ An+u, hon magöηhalö Kraiss hañ romanη n+pe añ+ nöp m+dpun u me, kale magöηhalö n+bi b+ gau kal+p piral hagm+dim u arö g+mim, manö n+ηö nöp hagmim. * ²⁶ N+r r+mnap n+bi b+ kalöp g+ naj g+lö kale mulu lugnab. Pen mulu lugö, nan si nan naj gagmim. An+g göl mulu n+ηöl g+ m+dpe n+ηöl g+, s+dö wad aragn+m. * ²⁷ Wasö u, Seden kalöp gas+ naj n+ö, nan si nan naj g+mim rö löp.

²⁸ N+bi b+ nan si udm+dal gau hainö nan si udagöl; klö ke wög göm nan m+dö n+ηöl g+, r+mnap n+bi b+ mög gep rö gau kal+p n+ö. ²⁹ Manö hagn+g gabim u, manö naj r+mnap hagagmim. Manö aij n+bi b+ n+ηöm, God n+p c+g aij göl rö l+n+m gau nöp hagmim. * ³⁰ God n+in hain u han+p böη nöp udnabin a göm n+η löm, Ana U+ n+pe u nöd yuö apöm kalöp aη dan m+döp u me, naj g+mim God Ana U+ n+p marö ñagmim. * ³¹ Hibur naj gö, n+bi b+ r+mnap n+ηbe mulu lugö, kal jumim, manö pen pen hagmim, n+bi b+ hag jumim, g+ naj g+mim g+pim u magöηhalö arö g+mim. * ³² Pen pen mög n+ηmim, m+dmagö l+mim. Kale Kraiss lau adö m+dpe, God kalöp nan si nan naj g+pim u n+ηöm arö göp rö u, kale u rö nöp pen n+ηmim arö g+mim pen n+ηmim arö g+mim g+mim. *

5

Mailö adö u ajaiun

¹ Kale God n+ pai m+dmagö aij n+pe m+dpim u, n+pe göp rö g+mim. * ² Kraiss han+p n+bi b+ m+dmagö löm, God n+p nan dap sabe g+lö hañ? aij auöp rö u, han+p nan a göm mab ba laη uma. Kraiss ga an+bu n+ηmim, kale ke an+u unbö rö nöp n+bi b+ gau kal+p m+dmagö löl g+ m+daimim. *

³ Pen God n+bi b+ n+pe ke yab+ m+dpim u, n+bi si b+ si g+mim, gau ajmim hałowafö g+mim, nan aij kale gau yad udnam a g+mim, nag+ adö an+bu rö magöηhalö böη nöp arö g+mim. ⁴ Urañañ hagmim, n+ηon l+mim, manö naj hagmim gagmim. Manö an+bu rö hagagep yab+. Kale pen God n+p aij a göp a g+mim.

⁵ N+? aij g+mim: n+bi si b+ si g+pal n+bi b+ gau abe, gau ajöm hałowafö g+pal n+bi b+ gau abe, nan aij kale gau yad udnam a g+pal n+bi b+ gau abe kale God Kraiss apil m+ηau ram m+nöη kumi kabö adö laη abad m+dpil au aragnaböl yab+. Kale nan si nan naj an+u gau gas+ n+ηbal u, nan an+u gau god kale rö löp. *

* 4:22: Ro 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Ro 12:2 * 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jen 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1De 5:19; Ep 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mad 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mad 5:48 * 5:2: Hib 10:10; Eks 29:18 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5

⁶ Nagi naj hagajin anib gau, nibi bi rimnap kalop piral hagom hagnabol, "Nan anib gau nan si nan naj waso," a ginabol. Kalop piral haglo nijnim ro lop u, ninj aij gimim mano kale udagmim. Nan si nan naj hagajin anib gau gipe, God kal juom kalop gi naj yabul ginab. * ⁷ Mano kalip nijnim kalip aip ajgmim.

⁸ Nod sibon an gau midmidim u pen mifi Bi Kub nibi bi nipe limim mailo nipe adu u midpim. Mifi mailo nipe adu u midpim ro, nibi bi mailo adu u ajpal ro ajmim. Mailo fi pai ro midaimim. * ⁹ Mailo mago u nan aij aij iru nop plnab: gi aij gep mago ke ke iru yabul plnab; nan nhon nhon God ninjo aij ginab nan gau magohalo plnab; nan nhon nhon ninjo nop midop por nop plnab. ¹⁰ God nip aij ginim adu u nop ninj aij gimim gipe arnim.

¹¹ Sibon yan ajom nan si nan naj gipal u kale aip gagmim. Nan si nan naj gipal u mailo adu u hagpe ninjol. ¹² Kale nan si nan naj pi gol gipal u, hon nan anib gau mano nop hagnabun u, nable ginab. ¹³ Ram ruo magohalo waio ninjun. Anib u ro, God mailo nipe auo, nan nhon pi gom gipal u waio ninjabol. * ¹⁴ Mailo auo, magohalo ninjun. Adu anibu nop, nibi bi rimnap hagpal, "Ne umol midpan u, mifi urako,

Krais mailo nipe u nop mailo pak finab," a gipal. *

¹⁵ Anib u, nibi bi rimnap mano ninjagom halowalo gipal ro gagmim. Ni? aij gimim gi midaimim. * ¹⁶ Nibi bi nan si nan naj nop gipal fin anibi, kale por nop ninj aij gimim gi aij gimim. ¹⁷ Anib u, bi hau ro gagmim; Bi Kub nip aij ginab adu u nop nijnim gimim. ¹⁸ Nig wain ninbe, hau alagnim; adan anibu arnabim lug paknabim. Pen, God Ana apom hanip an dan ajmar raunim, a gimim God nip sabe geinabim u aij. * ¹⁹ God Mano adin Sam a gipal gau rimnap pen pen hagol gi, Krais mano aij u kimap ap pen pen hagol gi, Bi Kub hib nipe dap raneb kimap ap pen pen hagol gi gimim. Aij a go ninjol gi, midmago kale an dan kimap rimnap Bi Kub nip hagmim. * ²⁰ Bi Kub hon jisas Krais nibi bi nipe midpun u me, nan nhon nhon ginim, kale por nop nan magohalo gau Bapi God nip aij a gol gi midaimim. *

²¹ Krais Bi Kub hon midop a gipim u me, an mam Krais nibi bi nipe midpim gau pen pen u aij gimim. An mam ap mano rimnap haginim u, mano nipe udmim. *

Ber bi gau

²² Kale nibi gau, Bi Kub mano nijnim hain gipim ro, nagamul bi hagol ro nijnim hain gimim. * ²³ Adu anibu anig gol midop: Krais nibi bi nipe gau han roman nipe ke midop; nipe ke nabic midop. Krais nibi bi nipe ud kaminj yuop. Krais nibi bi udom nabic midop ro, bi gau nibi kale udom nabic midpal. * ²⁴ Krais nibi bi nipe gau kalip haglo mano nipe hain gipal ro, nibi gau, bi kale gau hagol ro magohalo hain gol.

²⁵ Pen kale bi gau, Krais nibi bi nipe gau midmaglo lom uma ro nijnim, nibi kale gau u ro nop midmaglo yabul limim. * ²⁶⁻²⁷ Krais nibi bi nipe gau

* **5:6:** Kol 2:4,8; Ro 1:18 * **5:8:** Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * **5:13:** Jon 3:20-21

* **5:14:** Ais 26:19; Ro 13:11 * **5:15:** Kol 4:5 * **5:18:** Luk 21:34 * **5:19:** Kol 3:16 * **5:20:**

Kol 3:17 * **5:21:** 1Pi 5:5 * **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23:** 1Ko 11:3; Ep 1:22 * **5:25:** Kol

3:19; 1Pi 3:7

mıdmagö löm uma u, cöc nıpe u nıp manö nıpe hagöm, ñıg löm, u† ma†ı gı† aıj göm, cöc mailö halö, gac pro ap, nan naij pro ap, manö pro ap wasö yabı†, u† nöp mıdö, nıpe udöm nıp ke ñınab. * 28 Anıb unbö rö nöp, kale bı gau nıbi kale gau kalıp mıdmagö lımim. Hañ roman kale ke gı† aıj gı†pım rö, nıbi kale gau u rö nöp gımim. Bı nıbi nıpe mıdmagö löp u, nıpe ke mıdmagö löp. 29 Hañ roman hon u mulu kal nıngapun; ke nıngno aıj gö, nan magö ñöl gı† ñöl gı† abad mıd aıj nöp gı†pun. Anıb unbö rö nöp, Krais nıbi bı nıpe abad mıdöp. 30 Nıhön gı†nıg: hon Krais hañ roman ñın kıd ma kıd nıpe gau rö mıdpun.

31 Pen God Manö u kalı kılñ rıköm hagla, “Bı ap nıbi udnıg, nıme nap kalıp arö göm, nıbi udöm jim ñöl mıdmil, hañ roman añı rö lö mıdpil,” a gıla. * 32 Manö anıbu ı† ap mıdöp pen kale nöd nıngamıdal. Yad gas† nıngbin manö anıbu Krais abe nıbi bı nıpe gau abe hagab. * 33 Pen kale bı gau magöñhalö, hañ roman kale u ke mıdmagö lıbım rö, nıbi kale gau u rö nöp mıdmagö lımim. Kale nıbi gau magöñhalö, nagamul bı manö kale udmim.

6

Ñı pai gau; nıme nap gau

1 Kale ñı pai gau, Bı Kub hain gı†pım rö, name nap manö hagöl rö udmim. Nagı† aıj me adö anıbu. * 2 God manö unbö sıdu? lañ haga u hagöm haga, “Name nap bı kalıp ud aıj gımim, hagnıl rö gımim,” a ga. Pen God manö anıbu nöp hagöm manö ap halö hagöm haga, “Kale unbö geınabım, yad kalöp nan aıj ap ñınabın,” a ga. * 3 God haga, “Anıg gı†nabım u, yıñıd umagnabım; mıñnöñ naböñ adö ı† i mılö padö mıdmim, mıd aıj gı†nabım,” a ga.

4 Pen nap bı, ñı pai kale gau mıd aıj gı†lañ a gımim, kalıp pa jı nıñeb rö manö u rö hagagmim. Anıg gı†pe, ñı pai kale gau pa jı nıñöm, manö hagnabım rö nıngagnaböl. Pen ñı pai kale gau kub gı†lö nıñöl gı†, kale nap bı God Manö hag ñı aıj gımim, nagı† aıj adö anıbu hag ñöl gı† mıdmim. *

Bı nagı† wög gı†pal gau; bı kub kalıp abad mıdpal gau

5 Pen kale nıbi bı, bı kub kalöp mani rau dap lılö kalıp nagı† wög gı† ñı mıdmim gau, Krais manö hagö, pıñıñ gımim ud aıj gı†pım rö, bı kub kale mıñnöñ naböñ adö ı† i gau manö haglö, kale u rö nöp pıñıñ gımim ud aıj gımim. *

6 Bı kub gau nıngmıdlö nıñöl gı†, wög gı† aıj gı†no, kalıp aıj gañ a gımim gas† anıbu nöp nıngagmim; Krais nıp nagı† wög gı†bep rö, God nıp aıj gañ a gımim, pör wög gı† aıj gımim. 7 Nıbi bı mıñnöñ naböñ ı† i kalıp nöp wög gabun a gımim nıngagmim; Bı Kub u nıp wög gabun a gımim, aıj gö nıñöl gı† wög gımim. 8 Kale nıngbım, nıbi bı nagı† wög gı†pal gau abe nıbi bı gas† kale ke nıñöm wög gı†pal gau abe, Bı Kub wög kale nıñöm, wög gı† aıj geınaböl u kalıp u rö nöp pen ñınab. *

9 Pen kale bı kub nıbi bı hanıp nagı† wög gı†lañ a gımim mani rau dap lıbım gau kalıp gı† aıj gımim. Manö klö hagpe pıñıñ göl gı† wög gagöl. Bı Kub kumi kabö adö lañ mıdöp u, nıpe nıbi bı nagı† wög gı†pal Bı Kub kale abe, nıbi bı kalıp abad mıdpal Bı Kub kale abe mıdöp. Bı Kub nıpe nıbi bı

* 5:26-27: 2Ko 11:2; Kol 1:22; Dai 3:5 * 5:31: Mad 19:5 * 5:32: Rep 19:7 * 6:1: Kol 3:20

* 6:2: Eks 20:12 * 6:4: Kol 3:21; Sam 78:4; Pro 22:6 * 6:5: Kol 3:22-23; Dai 2:9-10; 1Pi 2:18

* 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25

gau kub, n̄bi b̄i gau pro, a göm n̄n̄agöp; amgö ilö n̄pe u ad̄p ad̄p m̄dpal n̄n̄öm n̄pe goł ap aka goł ap aragnab. *

Wim po God n̄öb u l̄hu magum ḡi aij gun m̄daiun

¹⁰ Manö hag naböŋ jun̄t̄g gabin i n̄n̄ aij ḡimim. B̄i Kub n̄p cig ḡipe, n̄pe klö n̄pe kalöp n̄n̄m. ¹¹ Seden han̄p pör ḡi naj ḡn̄t̄g göp u, wim po nan God han̄p n̄öb gau magöŋhalö ud rol ḡimim, adan ramö au uł̄n̄in l̄ m̄d aij gaimim. * ¹² N̄bi b̄i hañ roman̄ hagape m̄döp gau aip pen pen gagabun. K̄jaki aiön pi nan naj gau b̄i kub kale ił ke ke kumi kabö laŋ abad m̄döm, s̄bön yan̄ ajpal gau aip pen pen gabun. * ¹³ An̄b u, wim po nan God han̄p n̄öb gau magöŋhalö ud rol l̄ aij ḡimim m̄dpe me, n̄n̄ b̄isłam m̄dpe u auö, klö ḡimim nöp m̄dpe, nan r̄m̄nap kalöp göl rö lagnab. ¹⁴ An̄b u, God Manö n̄n̄ö u, dip naḡi rö p̄t̄g l̄ aij ḡimim. Abad alnaböl a ḡimim, pör nöp kabö rö gep magö u, sior p̄döŋ l̄bal rö, ud pab̄t̄ ba kale u l̄mim. * ¹⁵ Ma r̄rup l̄bal rö, God aip j̄m n̄öl m̄dpe manö aij u ud armim. N̄bi b̄i r̄m̄nap kal̄p manö aij an̄bu hagn̄t̄g pör ḡi j̄n̄ ḡi m̄dmim, gas̄i an̄bu nöp n̄n̄mim ma r̄rup rö l̄mim. * ¹⁶ Hałau n̄ r̄n̄ albal rö, God han̄p abad m̄deinab a ḡimim n̄p gas̄i n̄n̄ udöl ḡi m̄dpe me, n̄pe gö B̄i Naj Gep po n̄pe mab rö inö n̄n̄öl ḡi alnab gau böŋ nöp hon̄ ḡnab. Gas̄i an̄bu nöp n̄n̄mim, hałau n̄ r̄n̄ ḡimim. ¹⁷ Usaj̄l p̄döŋ bad l̄bal rö, God kalöp mög n̄n̄öm ud kam̄n̄ yuöp gas̄i u, ud nab̄c adö laŋ usaj̄l bad rö l̄mim. Ru m̄lö k̄id ud arbal rö, God Ana ru m̄lö k̄id kalöp n̄öb u ru m̄lö k̄id rö ud armim. God Ana ru m̄lö k̄id u God Manö n̄pe me. * ¹⁸ Ana n̄pe gas̄i n̄ö n̄n̄öl ḡi, God n̄p manö adö ke ke hag n̄n̄öl ḡi m̄daimim. Gas̄i halö m̄dmim, n̄bi b̄i Krai lau adö m̄dpal gau magöŋhalö God n̄p pör nöp sabe göl ḡi m̄daimim. * ¹⁹ Ȳp u rö nöp God n̄p sabe ḡipe, ȳp abad m̄döm manö magö n̄pe ke ȳp n̄ö n̄n̄öl ḡi, p̄n̄n̄n̄ gagem, Krai manö aij nöd n̄n̄agm̄dal u, n̄bi b̄i gau kal̄p hałöwałö hag n̄nam. * ²⁰ Yad Krai b̄i n̄pe m̄dem, manö aij n̄pe u nöp hag ajainö ȳp naḡi l̄lö m̄dpin u, pen God n̄p sabe ḡipe yad p̄n̄n̄n̄ gagem hałöwałö hag n̄nam. Yad u rö nöp ḡnam aij. *

Manö naböŋ magö r̄m̄nap

²¹ Pen yad aigöl rö gem m̄dpin u, wög n̄hön n̄hön ḡipin u, mam aij hon Dijikas, b̄i God n̄p pör nöp wög ḡi aij göp u, am jaköm kalöp magöŋhalö hag n̄nab. * ²² Hon aige rö m̄dpun u, Dijikas amöm hagö n̄n̄mim, gas̄i halö m̄daimim, a gem, n̄p m̄dpim au yuabin.

²³ Bapi God B̄i Kub J̄sas Krai apil m̄hau kalöp abad m̄dlö n̄n̄öl ḡi, God Manö n̄n̄ ud p̄döŋ göl ḡi m̄dmim, añ mam gau aip agam̄j m̄dmim, pen pen m̄dmagö l̄ m̄daimim. ²⁴ B̄i Kub hon J̄sas Krai n̄p m̄dmagö löl ḡi nöp m̄dpim gau, God kalöp magöŋhalö mög n̄n̄öm ud aij yab̄t̄ ḡn̄m.

* **6:9:** Kol 4:1; Ro 2:11 * **6:11:** Ro 13:12; 2Ko 10:4 * **6:12:** 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais 11:5; 59:17; 1De 5:8 * **6:15:** Ro 10:15 * **6:17:** Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1De 5:17 * **6:19:** Kol 4:3-4; 2De 3:1 * **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 * **6:21:** Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Di 4:12

Pilipai

Pol Pilipai n̄bi b̄ kal̄p köp kal̄ k̄l̄ñ r̄ka

1 Yad Pol. Dimodi hol m̄h̄õñ Kraiṣ Jis̄as n̄p w̄õg ḡipul r̄õ, n̄pe ap̄õm m̄d̄õ n̄ñj̄õl ḡi, kal̄õp köp i kal̄i k̄l̄ñ r̄ikabin. Kraiṣ Jis̄as n̄p c̄ig ḡim̄im n̄bi b̄i n̄pe daun kub Pilipai gau m̄idpim kal̄õp magõñhalõ köp i kal̄i k̄l̄ñ r̄ikabin. Kal̄õp magõñhalõ, Kraiṣ n̄bi b̄i n̄pe m̄idpim gau; Kraiṣ n̄bi b̄i n̄pe abad m̄idpim b̄i kub gau; b̄i abad m̄iddep gau kal̄ip w̄õg ḡi ñ̄bim n̄bi b̄i gau; kal̄õp magõñhalõ manõ an̄bi hagabin. * 2 God Bapi hon abe, B̄i Kub Jis̄as Kraiṣ abe, kal̄õp mög n̄ñmil ud aij ḡilõ, m̄id aij ḡim̄im.

Pol Kraiṣ n̄bi b̄i Pilipai gau sabe ḡõm, God n̄p aij a ga

3 Yad kal̄õp gas̄i n̄ñem God yad n̄p aij a gabin. 4-5 God n̄p n̄ñ udpe ñ̄n u r̄kõ, yad Kraiṣ manõ aij u n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄m̄idin u, kale p̄õr ȳp ḡi ñ̄m̄idim. An̄b u, kal̄õp magõñhalõ God n̄p sabe gem, yad p̄õr n̄õp m̄ñ m̄ñ gem sabe ḡipin. 6 Yad n̄ñbin, God kal̄õp nõd n̄bi b̄i n̄pe uda u, kal̄õp arõ gagnab me; n̄pe w̄õg aij an̄bu ḡi dam dam kal̄õp abad m̄id dam dam, Kraiṣ Jis̄as ado ḡi aunab. *

7 Yad nõd gau gau aramem, Kraiṣ manõ aij u hag ñ̄ainõ, n̄bi b̄i r̄imnap manõ pen pen haglõ n̄ñj̄õl ḡi, yad kal̄ip aip manõ hag am̄il ap̄il gem, Kraiṣ manõ aij u manõ n̄ñj̄õ yab̄i m̄idõp u hag ñ̄i ajm̄idin abe, m̄ñi auñ naḡi m̄idpin u abe, God ȳp hag lõ w̄õg n̄p ḡim̄idin u, kale magõñhalõ p̄õr n̄õp ȳp ḡi ñ̄m̄idim. An̄b u, yad kal̄õp m̄idmagõ lem, gas̄i n̄ñj̄õl ḡi n̄õp m̄idpin me. 8 God n̄ñõb Kraiṣ Jis̄as kal̄õp m̄idmagõ lõp r̄õ u, yad kal̄õp an̄b unbõ r̄õ n̄õp m̄idmagõ l̄bin.

9 Yad God n̄p sabe gem hagpin, kale pen pen m̄idmagõ l̄i m̄idpe, m̄idmagõ lep magõ u kub gõ n̄ñj̄õl ḡi, kale manõ n̄ñj̄õ u gas̄i n̄ñ aij ḡim̄im, manõ ud as̄ik ḡi aij yab̄i ḡinabim. 10 An̄b u, adan mai adan aij yab̄i u n̄ñ aij ḡim̄im, adan aij yab̄i adõ an̄bu n̄õp arammim, aij yab̄i ḡõp adõ u n̄õp ḡi m̄idpe me, kal̄õp manõ ap m̄idageinab n̄ñj̄õl ḡi Kraiṣ ado ḡi aunab. * 11 An̄b u, Jis̄as Kraiṣ n̄bi b̄i n̄pe kal̄ip ḡi ñ̄õ, kale ḡi aij ḡipal r̄õ u, n̄pe kal̄õp u r̄õ n̄õp gõ, kale ḡi aij ḡõl ḡi n̄õp m̄idpe, n̄bi b̄i gau n̄ñõm God hib n̄pe haglõ adõ ar̄im.

Pol naḡi l̄ila au m̄ideia pen Jis̄as manõ aij u kub ara

12 Pen añ mam b̄i n̄ñim! Kraiṣ manõ aij u n̄ñaglan̄ a ḡõm, ȳp naḡi l̄ila u pen naḡi m̄idpin r̄õ, Kraiṣ manõ aij u am̄õm kub arõp. 13 N̄bi b̄i gapman b̄i kub Sisa n̄p w̄õg ḡi ñ̄ibal gau magõñhalõ abe, n̄bi b̄i ȳhar̄iñ gau iru n̄õp abe, yad Kraiṣ manõ u n̄õp hag ñ̄inõ, ȳp naḡi libal u n̄ñbal. * 14 Pen yad naḡi m̄idpin u me, añ mam iru yab̄i n̄õp B̄i Kub n̄ñ ud p̄idõñ ḡõm, p̄iñ̄ñ gagõm, klõ ḡõm God Manõ u waiõ hag ñ̄ibal. 15 N̄ñj̄õ n̄õp, r̄imnap ȳp mulu lugõ, hon u r̄õ n̄õp ḡino, hon hib kub m̄ideian̄ a ḡõm, Kraiṣ manõ hag ñ̄ibal. Pen r̄imnap, ȳp gas̄i n̄ñ aij ḡõm, Kraiṣ manõ hag ñ̄ibal. 16 God ȳp hag lõ, Kraiṣ manõ aij u manõ n̄ñj̄õ yab̄i m̄idõp u hag ñ̄ibin u n̄ñõm, ȳp m̄idmagõ lõm, kale u r̄õ n̄õp Kraiṣ manõ aij u hag ñ̄ibal.

* 1:1: Ap 16:12-40 * 1:6: 1Ko 1:8 * 1:10: 1De 5:23 * 1:13: Ap 28:30

17 Pen n̄ibi b̄i ȳip mulu lugö Krais manö hag n̄ibal gau, gasi m̄ihöp m̄idö, ȳip ḡilö uṭham m̄ideinabin, kale pen hib kub udnaböl a göm, an̄ig ḡipal. 18 Pen u manö m̄idagöp! Kale ȳip gasi aij n̄iṅöm Krais manö aij u hag n̄ibal aka ȳip gasi naij n̄iṅöm Krais manö aij u hag n̄ibal u, nan kub u kale Krais manö aij u hag n̄ibal. An̄ib u, yad m̄iñ m̄iñ ḡipin.

Pol, Krais ȳip abad m̄ideinab, a ga

Yad m̄iñ m̄iñ ḡipin u, hainö u rö nöp m̄iñ m̄iñ ḡinabin. 19 Yad n̄iṅbin, kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, Jisas Krais Ana n̄ipe ȳip abad m̄idö, yad naḡi m̄idpin i höṅ arnabin. * 20 Pen ȳip aij ḡinab u, yad nan n̄ihön n̄ihön ḡinabin, kam̄iṅ m̄ideinabin aka umnabin, yad gasi halö m̄idem hañ roman̄ yad klö gem Krais manö aij n̄ipe u hag n̄em, hib n̄ipe u hagnö adö arö n̄iṅöl ḡi yad nable gagn̄im. Nöd an̄ig ga u, hainö an̄ib unbö rö nöp ḡin̄im u aij. 21 Kam̄iṅ yad u Krais me; umnabin u, m̄iñi m̄idpin rö wasö, m̄id aij yab̄iḷ ḡinabin. * 22 Hañ roman̄ an̄ibi kam̄iṅ m̄ideinabin u, wög ḡinö nan magö r̄imnap p̄inab. An̄ib u, yad umnabin aka m̄ideinabin u n̄iṅagpin. 23 An̄ib u, yad gasi m̄ihöp m̄idöp, pen umem am Krais aip m̄ideinam a ḡi gasi n̄iṅbin. An̄ig ḡiböp, ȳip aij yab̄iḷ ḡiböp. * 24 Pen gasi yad ap m̄idöp u, hañ roman̄ an̄ibi m̄idem, kalöp ḡi n̄ö, m̄id aij ḡimim u nan kub. 25 An̄ib u, yad ke gasi klö n̄iṅbin u, umagnabin; kalöp ḡi n̄inö, Krais manö aij n̄ipe u n̄iṅ ud aij göl ḡi, n̄ip c̄ig p̄idöṅ göl ḡi, ḡi dammim, m̄iñ m̄iñ göl ḡi m̄ideinabim. 26 An̄ib u, kale m̄idpim u kauyan̄ amjakem seg m̄ideinabun u, kalöp aij gö, Jisas Krais m̄iñ m̄iñ yab̄iḷ göl ḡi m̄ideinabim.

Kale p̄iñiṅ gagmim

27 Pen nan kub u, Krais manö aij u hagöp rö nöp n̄iṅmim ḡi aij ḡimim. An̄ig geinabim u, yad m̄idpim u n̄inabin aka gai i m̄idnö manö auö, kale gasi añi nöp n̄iṅmim, klö yab̄iḷ wög j̄im n̄öl ḡimim, Krais manö aij u n̄iṅ ud p̄idöṅ ḡimim, n̄ibi b̄i gau hag n̄inabim. * 28 Pen n̄ibi b̄i kalöp ḡi naij ḡipal gau n̄iṅmim, p̄iñiṅ gagmim. J̄im n̄öl m̄idmim p̄iñiṅ gagpe, kale n̄iṅnaböl, God kal̄ip al pak löm, kalöp pen ud kam̄iṅ yunab. 29 God nan aij ap kalöp n̄öb u, kale Krais n̄ip n̄iṅ udpim. Pen God nan aij ap kalöp n̄öb u, kale Krais n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idmim, n̄ibi b̄i r̄imnap kalöp mulu lugaj̄ip kale ilön udpim. * 30 Yad b̄i n̄ipe m̄idnö ȳip ḡi naij ḡipal rö, m̄iñi kalöp u rö nöp ḡipal. Kale aip m̄idnö ȳip ḡi naij geila uṭham m̄idm̄idin u amgö kale ke n̄iṅbin. M̄iñi u rö nöp, ȳip ḡi naij ḡipal u, n̄ibi b̄i r̄imnap kalöp manö hag n̄ilö, n̄iṅbin.

2

Añ mam gau kal̄ip m̄idmagö lun

1 Krais kalöp mög n̄iṅöm udöp u me, kale p̄idöṅ l̄imim gasi iru n̄iṅagpin. Krais kalöp m̄idmagö löp u me, kale gasi halö m̄idpim. Ana n̄ipe kalöp an̄iṅ daj m̄idöp u me, kale n̄ip j̄im n̄öl m̄idmim, añ mam gau pen pen mög n̄iṅmim ud aij ḡipim. 2 An̄ib u, gasi adö añi n̄iṅmim, pen pen m̄idmagö l̄imim, gasi kale j̄im n̄öl m̄idaimim. An̄ig geinabim me, ȳip aij yab̄iḷ ḡinab. 3 Hon n̄ibi b̄i kub m̄idno, n̄ibi b̄i r̄imnap han̄ip n̄iṅöm hib hon haglö adö aran̄, a ḡimim gasi u n̄iṅagmim. Hon nöp n̄ibi b̄i kub, n̄ibi b̄i r̄imnap gau n̄ibi b̄i pro a ḡimim gasi u n̄iṅagmim. N̄ibi b̄i gau magöṅhalö ud aij gep

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:21: Gal 2:20 * 1:23: 2Ko 5:8 * 1:27: Ep 4:1; 1De 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40

n̄ibi b̄i m̄idpal a ḡi gas̄i u n̄iηmim. * ⁴ Hon n̄öp m̄id aij gun a ḡimim gas̄i u n̄iηagmim; n̄ibi b̄i r̄imnap u r̄ö n̄öp m̄id aij ḡi laη a ḡimim gas̄i u n̄iηmim. *

Krais Jisas gas̄i n̄iηöm ga r̄ö u ḡimim

⁵ Krais Jisas gas̄i n̄iηöm ga r̄ö u ḡimim:

⁶ Krais Jisas hadame dagol gau p̄ör n̄öp God m̄idöp r̄ö n̄öp m̄idöp u pen God kl̄ö m̄idöp r̄ö u,

ad̄ip ad̄ip m̄idaiul a ḡi gas̄i u n̄iηaga. *

⁷ Gas̄i n̄ipe ke n̄iηöm,

nan n̄ipe magöηhalö gau arö gem,

b̄i naḡi wög gep r̄ö m̄ideinam a ḡö,

n̄ime n̄ip yag dauö ñ̄iηaη ap n̄öp löm,

n̄ibi b̄i m̄idpal r̄ö n̄öp m̄ideia. *

⁸ Pen gas̄i yad ke n̄iηem ḡinam a ḡöm gaga;

God haga r̄ö n̄öp ḡi dam arö n̄iηöl ḡi,

b̄i naj yab̄i kal̄ip pen ilön ñ̄ibal r̄ö u,

n̄ip mab kros ba laη al pak l̄lö uma. *

⁹ Krais ga an̄ibu, God n̄ip dam

ram m̄inöη kumi kabö adö laη au löm,

n̄ip hib ke yab̄i hib adö laη m̄idöp ap ñö,

hib magöηhalö hib n̄ipe mo gau m̄idpal. *

¹⁰ An̄ig ga u, Jisas hib n̄ipe dap rann̄ig,

kale magöηhalö,

kumi kabö adö laη au m̄idpal gau abe,

m̄inöη naböη adö il̄ i m̄idpal gau abe;

m̄inöη naböη mo gau m̄idpal gau abe;

kugom ȳimöm, *

¹¹ kale magöηhalö waiö hagöm,

Jisas Krais n̄ipe B̄i Kub m̄idöp a ḡinaböl.

Manö an̄ibu hageinaböl u,

Bapi God mailö aij n̄ipe u n̄iηaböl. *

Hapö mailö paköp u r̄ö, mailö göl ḡi m̄idaiu

¹² An̄ib u, n̄ibi b̄i m̄idmagö yad gau. Kale aip m̄idainö ñ̄in u, manö hagnö n̄iηmim ḡim̄idim. Pen m̄iñ̄i gai i m̄idpin u, manö kalöp hagabin an̄ibi, an̄ib unbö r̄ö n̄öp n̄iηmim ḡimim. God n̄ibi b̄i n̄ipe ram m̄inöη kumi kabö adö laη au ud arnab a ga manö aij u manö hon a ḡimim, p̄ör n̄öp God n̄ip gas̄i aij n̄iηmim, n̄ipe hagöp r̄ö n̄öp n̄iηmim, kl̄ö yab̄i ḡi m̄idaimim. ¹³ God n̄ipe n̄öp kl̄ö ḡöm m̄idmagö kale aη daη gas̄i ñö, n̄ip aij ḡinab adö u gun a ḡimim an̄ig ḡipim. ¹⁴ Mulu lugö, pen pen hagagmim. ¹⁵⁻¹⁶ Kale an̄ig ḡimim, ram m̄inöη il̄ i m̄idmim, n̄ibi b̄i naj yab̄i nan si nan naj ḡim̄idal gau aip m̄idpim u pen kale God ñ̄i pai n̄ipe aij yab̄i as̄iη m̄idagöp m̄ideinabim. Kam̄iη ñeb manö u ud n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡim̄idal gau kal̄ip ñ̄imim, gap̄i magö kumi kabö laη ñ̄i lab r̄ö u, kale mailö ñ̄i l̄mim. An̄ib u, Krais ado ḡi aunab ñ̄in u, Krais manö aij kalöp p̄ör hag ñ̄ibin u, hagnö pak l̄i aragöp, n̄iηöm adö an̄ibu n̄öp ḡipal a gem, m̄iñ̄ m̄iñ̄ yab̄i ḡinabin. *

* **2:3:** Gal 5:26 * **2:4:** 1Ko 10:24 * **2:6:** Jon 1:1-2; 17:5 * **2:7:** 2Ko 8:9; Jon 1:14 * **2:8:**

Hib 5:8; 12:2 * **2:9:** Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * **2:10:** Ro 14:11 * **2:11:** Ro 10:9

* **2:15-16:** Dan 12:3; Plp 1:10; 1De 2:19

¹⁷ Kale God nɪp nɪŋ uɔpim u, nɪp nan pak sabe gɪ ñlō nɪp aij gōp rō u gōp. Pen Kraiŋ manō aij u pōr hag ñnō yɪp al pak lɪlō hagape yad lugnab u, manō mɪdagōp. U yɪharɪŋ ñŋ wain ud nan pak sabe gɪpal adō u hon gɪpal rō u mɪdōp. Kale God nɪp nɪŋ uɔpim u nan pak sabe gep; hagape yad lugnab u ñŋ wain adō u hon gep. Anɪg gō, hon se gōl God nɪp nan sabe gɪ ñno, nɪp aij gɪnab u nɪŋem, ññ lem kalōp aip mɪñ mɪñ gɪnabin. ¹⁸ Anɪb u, kale u rō nōp mɪñ mɪñ gɪmim aij gō nɪŋōl gɪ mɪdaimim. *

Dimodi nɪnab

¹⁹ Kale mɪd aij gɪpim aka aigōl gɪ rō mɪdpim u nɪŋagpin. Bɪ Kub Jisas yau a gō, sōl mɪdōp Dimodi nɪp yunō am kalōp nɪŋōm apōm manō anɪbu hagō, yɪp aij gɪnɪm. ²⁰ Dimodi bɪ aij, yad kalōp mōg nɪŋem mɪdmagō lɪbin rō nɪpe kalōp u rō nōp mōg nɪŋōm mɪdmagō lōp. Bɪ ap unbō gagōp. ²¹ Bɪ rɪmnap anɪg gagpal; kalɪp ke aij gɪnɪm rō gasɪ nɪŋōm gɪpal; Jisas Kraiŋ nɪp aij gɪnɪm rō gasɪ nɪŋōm gagpal. * ²² Dimodi nɪpe bɪ aij yabɪl mɪdōp u amgō kale ke hadō nɪŋbim. Nɪpe ñɪ yad rō mɪdō, bɪ apil mɪhau rō Jisas manō aij u hag ñɪ aipul. ²³ Yad gasɪ nɪŋbin u, sōl mɪdōp nagɪ mɪdpin u manō haglō nɪŋem, yɪp nan nɪhōn gɪnabōl manō u Dimodi nɪp hagnō, nɪpe amōm kalōp hag ñnab. ²⁴ Gasɪ yad u, Bɪ Kub yau a gō, sōl mɪdōp yad ke u rō nōp mɪdpim u nɪnabin.

Epaprodaidas nɪnab

²⁵ Pen kale mam hon Epaprodaidas nɪp hag yube apōm, yɪp abad mɪdō nɪŋōl gɪ, hol ami bɪ gɪpal rō klō gul God wōg nɪpe u jɪm ñōl gɪpul. Pen mɪñ nɪp hag yunō kauyan au ado gɪ nɪnab. * ²⁶ Nɪpe kalōp mɪdmagō lōm am nɪŋnam a gōp. Nɪpe nan gōp a gɪla u nɪŋmim mōg nɪŋaibe u nɪpe nɪŋōm gasɪ iru nɪŋab. ²⁷ Epaprodaidas nɪp nan kub gō, mel uma u, God nɪp mōg nɪŋōm gō, urak ara. Pen nɪp nōp wasō; God yɪp u rō nōp mōg nɪŋa. Mam anɪbu umbōp, yɪp mōg yabɪl gɪbōp. ²⁸ Anɪb u, Epaprodaidas nɪp yɪŋɪd yunō amjakō, kalōp aij gō nɪŋōl gɪ, yad gasɪ iru nɪŋbin rō nɪŋagnam. ²⁹⁻³⁰ Kale nōd mɪlō kub gau mɪdaibe, bɪ yɪp abadep ap mɪdagō, bɪ kale anɪbu hagpe, Kraiŋ wōg u gɪnam a gōm, apōm yɪp abad mɪdōm, mel uma. Bɪ rɪmnap unbō rō gɪpal gau ud aij gɪmim. Anɪb u, nɪpe amjakō, Bɪ Kub nɪp wōg gōp mam hon u auab a gɪmim, nɪp hag wɪhai udmim mɪñ mɪñ yabɪl gɪmim.

3

Kraiŋ nɪp nɪŋ uɔpin u me, God yɪp nɪŋōm bɪ kamɪŋ aij yad hagōp

¹ Añ mam bɪ. Yad manō sōl hag junɪg gem, kalōp manō ap halō hagnɪg gabin. Bɪ Kub nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim rō, mɪñ mɪñ gɪmim. Manō kalōp nōd hagnō u, kauyan hagnam a gɪnō, yɪp marō gagōp. Kauyan hagnō mɪd aij geinabim u aij.

² Kain hau gau nɪŋ aij gōl gɪ mɪdaimim. Kale nan naij yabɪl gɪpal. Kale hañ romanɪ rɪb gɪ dō gɪpal. ³ Hon me God nɪbi bɪ nɪpe yɪjɪg gōl mɪdpun. Nɪhōn gɪnɪg: God Ana nɪpe u hanɪp aip mɪdō, God nɪp sabe gun. Kraiŋ Jisas nɪp cɪg gun aij a gō nɪŋōl gɪ mɪdpun u me, God nɪbi bɪ nɪpe yɪjɪg gōl mɪdpun. Hon hañ romanɪ nan gau gɪpal gasɪ nɪŋun God nɪbi bɪ nɪpe mɪdageinabun, a gɪ gasɪ nɪŋbun u me, God nɪbi bɪ nɪpe kabō gōl mɪdpun. *

⁴ Pen hañ romanɪ nan gau gɪpal manō u hagōm, hon bɪ kub mɪdpun a gɪnabōl u, yad hagnabin, kale hañ romanɪ nan anɪb gau bɪ kub wasō, yad

* 2:18: Plp 3:1; 4:4

* 2:21: 2Di 4:10

* 2:25: Plp 4:18

* 3:3: Ro 2:29

ke nöp bi kub mîdpin. * 5 Yîp yag dapöm ñî n unbö raleb u mîdöm, wañ hañ u rîb gi dö gîla. Bac îlañ hon Isrel, ñî nîpe hain Benjamin ît u me, yad bi Hîbru yîjig göl mîdpin. Pen Juda lo manö hagpal u, yad bi Perisi mîdainö rö, manö anîbu hagöp rö magöñhalö nîñ aij gem gi mîdmîdin. * 6 Juda manö anîbu nîñ damem klö yabiñ juem, Krais nîbi bi ke kalîp nîñem, gi naij yabiñ gi mîdmîdin. Hon Juda nîbi bi lo manö pro pro ke ke gau gi mîdmîdin rö, bi kub gau yîp manö ap hagöl rö laga. * 7 Pen hainö gasi nîñ aij gem, nöd gi mîdmîdin adö anîbu nîñ aij gem gagmîdin u nîñem, Krais yîp göp u nöp nan aij a gi gasi añî u nöp nîñöl gem, nöd gi mîdmîdin nan gau magöñhalö nan yîharîñ rö böñ nöp arö giñö. * 8 Pen nöd gi mîdmîdin nan gau nöp wasö. Gasî yad nîñbin u, Krais Jisas Bi Kub yad nîñbin u nan kub yabiñ. Nan rîmnap gau magöñhalö nan yîharîñ yabiñ. Krais Jisas nîp wög giñam a gem, nan gau magöñhalö arö giñö. Krais bi nîpe mîdem, nîp nîñ aij giñam a gem, nan gau magöñhalö acîp acîp rö nîñbin. * 9 Yad Krais aip jîm ñîl nöp mîdeinam. Yad Juda lo manö adö u geinabin u, God yîp nîñöm bi kamîñ aij yad hagagnab. Pen Krais nîp nîñ udpin u me, God yîp nîñöm bi kamîñ aij yad hagöp. * 10 Anîb u, Krais nîp nîñ aij gem, nîpe uraka u klö anîbu nîñem, nîpe marö kub uda u rö marö udem, nîpe uma u rö umem, * 11 nîpe uraka u rö God gö yad u rö nöp uraknabin.

Pol klö göm ga

¹² Yad nan hagajîñ anîbi magöñhalö udem bi asiñ mîdagöp mîdpin u hagagabin. Pen Krais Jisas yîp udö bi aigeg bi rö mîdeinabin a göm ga u rö udnam a gem, klö gem dip arabin. * ¹³ Añ mam bi. Nan aij anîbu hadö udpin a gem hagagabin. Pen yad gasi añî ap mîdöp. Nöd gi mîdmîdin u hauñ gem, le löm nan aij adan au nîñem dip arabin. ¹⁴ God nan aij yîp ñî nab u udnam a gi gasi añî u nöp nîñöl gem, adan au kabö rö nöp gi dö gi amem, res pîs giñab nagî anîbu dip arabin. God yîp wiñ alöm nan aij ñî nab u, Krais Jisas yîp gö ram mîñöñ kumi kabö adö lañ au pör mîdeinabin. * ¹⁵ Hon nîbi bi God nîp çig aij gi mîdpun gau magöñhalö, gasî anîbu rö nöp nîñun. Pen manö adö rîmnap gasî ke nîñeinabim u, God kalöp gasî yîjig göl nîñeb u yamnab. * ¹⁶ Pen Krais manö aij nîñ udpun u arö gagun; manö anîbu nîñ aij göl gi giñno arnîm.

¹⁷ Añ mam bi. Yad gi pin rö gi dammim, nîbi bi anîb rö giñlö aröp gau nîñmim, kalîp udmim. * ¹⁸ Nîhön giñig: kalöp pör hagmîdin rö mîñöñ gem kauyan hagabin, nîbi bi iru nöp gau nan si nan naij göm, Krais mab kros ba lañ uma u kauañ mauañ rö mîdpal. ¹⁹ Kale ram mîñöñ naij yañ u arnaböl. Hañ roman kale gasî göp adö u nöp gasî nîñbal. Nan si nan naij giñlö nable giñöp pen kale bi gau kalîp waiö hagpal. Nan mîñöñ naböñ adö ît i mîdöp nöp gasî nîñbal. * ²⁰ Pen ram mîñöñ hon u ram mîñöñ kumi kabö adö lañ au mîdöp. Kumi kabö adö lañ au nîbö, Bi nîbi bi kalîp kamîñ yunab u, Bi Kub Jisas Krais, abad mîdpun. * ²¹ Nîpe Bi klö yabiñ hagö, nan gau magöñhalö manö nîpe nîñöm hain giñab. Bi Kub Jisas Krais klö anîbu gö, hañ roman ña hon hij gi lugöp gau gö, hañ roman aij yabiñ, hañ roman nîpe ke rö lö mîdeinabun. *

* 3:4: 2Ko 11:18 * 3:5: Luk 1:59; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mad 13:44,46

* 3:9: Ro 3:21-22 * 3:10: Ro 6:3-5; 8:17 * 3:12: 1Di 6:12,19 * 3:14: 1Ko 9:24 * 3:15:

1Ko 2:6 * 3:17: 1Ko 4:16 * 3:19: Ro 16:18 * 3:20: Ep 2:6,19 * 3:21: 1Ko 15:28,43-53

4

Mid aij g+mim

¹ An+bi u, n+bi bi aij yad gau. M+lö kub gai i midem, kalöp midmagö lem, am n+ñnam a gem, gasi u n+ñöl g+ midpin. Kalöp n+ñem, ñ+ñi lem gasi halö midpin. Manö kal+ kdiñ rikpin an+bi n+ñmim, an+g g+mim, B+ Kub n+ñ ud p+idöñ göl g+ midaimim. *

² Yuodia aip Sidiki aip, yad kalöp n+bi m+hou hagabin, kale B+ Kub u n+p gasi n+ñbil rö, pen pen hagagmil, j+m ñöl midaimil.

³ Pen bi yad aip j+m ñöl wög g+ipul, nöp hagabin, n+bi an+bi m+hou kal+p g+ ñ+mön, mid aij g+mim. Nöd n+bi an+bi m+hou, yad u, Klemen u, n+bi bi r+imnap gau aip j+m ñun, Krais manö aij n+pe u n+bi bi gau hag ñ+m+dun. God hib kale buk pör midep yan rikö midöp. *

⁴ B+ Kub n+p c+g g+mim, m+ñ m+ñ göl g+ midaimim. Kauyan u kalöp hagabin, m+ñ m+ñ göl g+ midaimim! ⁵ N+bi bi hain aij yab+ midaimim, n+bi bi gau magöñhalö n+ñöl. B+ Kub söl aunab. * ⁶ Gasi kub n+ñagmim. God n+p hag n+ñöl g+, aij a göl g+, nan magöñhalö n+p sabe göl g+ g+mim. *

⁷ An+g g+pe, Krais Jisas n+p c+g aij g+ midpin u me, God hibur hain hain gasi midmagö kale an+ dan lö, kale p+ñ+ñ g+mim gasi iru n+ñagnabim. N+bi bi nöp midpun rö, God aigegö göm an+g göp u n+ñagpun. *

⁸ Añ mam bi. Yad manö söl hag jun+g gem, kalöp manö ap halö hagn+g gabin.

Nan n+hön u n+ñö;

nan n+hön u y+jig göl;

nan n+hön u kabö rö;

nan n+hön u as+ñ midagöp;

nan n+hön u midmagö lep;

nan n+hön u n+bi bi n+ñöm ñ+ñi l+bal;

nan n+hön u aij yöl;

nan n+hön u n+bi bi n+ñöm aij a g+pal;

nan an+bi gau nöp gasi n+ñöl g+ midaimim.

⁹ Kalöp aip midem, nan n+hön g+no n+ñbe u, manö n+hön hagnö n+ñbe u, n+ñbe rö nöp g+mim. An+g geinabim, God kalöp aip midöm, gasi midmagö kale abad midö, gasi iru n+ñagnabim. *

Pilipai n+bi bi Pol n+p nan ñeila, m+ñ m+ñ ga

¹⁰ Yad hagnö e, y+p hau+ g+pal a g+ gasi n+ñnö u pen wasö; y+p gasi n+ñöl g+ midaipe pen adan midageia n+ñöm kale y+p nan ap yuagpe. Pen m+ñi yubim rö, y+p gasi n+ñöl g+ midpin u n+ñem, B+ Kub hon u n+p m+ñ m+ñ yab+ gabin.

¹¹ N+ñ r+imnap y+har+ñ midpin gasi u n+ñem hagagabin; B+ Kub y+p gasi ñö uri n+ñbin, y+p n+hön n+hön g+inab u, manö midagöp. ¹² N+ñ r+imnap nan iru midöp; ñ+ñ r+imnap midagöp. Midöp ñ+ñ gau ñ+ñbin; midagöp ñ+ñ gau y+har+ñ midpin. Göp an+bu, nan iru midö aka midagö, gasi kub n+ñagpin.

¹³ B+ Kub y+p abad midöm klö ñöb u me, y+p n+hön n+hön gö a g+inab u g+inabin. *

¹⁴ Pen y+p m+ñör gaia, kale y+p gasi n+ñmim nan ñ+ñim u, aij yab+ g+pim.

¹⁵ Kale Pilipai n+bi bi n+ñbim, kale Jisas manö aij n+pe u nöd api n+ñbe ñ+ñ

* **4:1:** 1De 2:19-20 * **4:3:** Luk 10:20 * **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9 * **4:6:** Mad 6:25-34; Kol

4:2 * **4:7:** Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * **4:9:** Ro 16:20 * **4:13:** 2Ko 12:10

u, yad Masedonia Propins arö gem, God Manö hag ñi ajmïdin, God nïbi bi nïpe mïdeila gau rïmnap yïp nan ñagla. Kale Pilipai nïbi bi nöp yïp mani nan gau ñïmïdim. * 16 Pen amem daun kub Desalonaika mïdainö ñïn u, yad nan ap mïdageia pen kale yïp mani nan gau pör ñïmïdim.

17 Pen mani nan gau a gem hagagabin; gasi kale ke nïñmim, nan haöwalö ñïbe, God kalpe mïñ mïñ yabïl göm, kale gïpe u hau! gagnab, a gem hagabin.

18 Nan yube magörhalö udpin. Bi kale Epaprodaidas nïp mani nan gau ñïbe, dapöm yïp ñö, mïñi nan iru yabïl mïdö mïd aij gïpin. Yïp yube anïbu, God nïp nan lauöm ñïlö, haññ aij auö nïp aij gïmïdöp rö u gïpim. 19 Kale Krais Jisas nïbi bi nïpe mïdmim, yïp nan yubim u, God yad bi gep yabïl u kalöp abad mïdöm, nan nïhön mïdagainïm gau kalöp ñïnim.

20 Anïb u, God Bapi hon hib nïpe pör nöp pör nöp hagno adö arnim. Anïb unbö rö aij.

Manö naböñ magö rïmnap

21-22 Krais Jisas nïbi bi nïpe bi kub Sisa aip mïdpal gau, kalöp Krais Jisas nïbi bi nïpe mïdpim gau, “Kale mïdpim?” a gïpal. Anïb u me, God nïbi bi nïpe auï mïdpun magörhalö, kalöp Krais Jisas nïbi bi nïpe mïdpim gau magörhalö, “Kale mïdpim?” a gabun.

23 Bi Kub Jisas Krais kalöp magörhalö mög nïñöm abad mïdainim.

* 4:15: 2Ko 11:9

Kolosi

Pol Kolosi n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i kliñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag lö, Krais Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idpin. Pen m̄ñi mam hon Dimodi yad aip m̄idö n̄ñöl ḡi, kalöp Krais Jisas n̄ip n̄ñ udmim c̄ig aij ḡimim añ mam daun kub Kolosi m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin.

God Bapi hon kalöp mög n̄ñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim.

Pol Krais n̄ibi b̄i Kolosi gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

3-4 Haglö n̄ñbun, kale Krais Jisas n̄ñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ip n̄ñ udpal gau kal̄ip magöñhalö m̄idmagö l̄ibim. An̄ib u, sabe gun, kalöp gas̄i n̄ñjun, p̄ör n̄öp God B̄i Kub hon Jisas Krais Nap n̄ipe u n̄ip aij a ḡipun.

* 5 Ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a ḡi gas̄i n̄ñbim u me, kale Krais Jisas n̄ip c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau m̄idmagö l̄ibim. Manö n̄ñö, Krais manö aij u, nöd auö, nan aij kalöp kumi kabö adö lañ au m̄idöp u hadö n̄ñbe. *

6 Nöd api Krais manö aij u n̄ñmim, God n̄ibi b̄i gau mög n̄ñöm ud aij göp manö yuö yab̄iñ u n̄ñmim, kale ke halö n̄ñ udpim ñ̄in u r̄ikö, Krais manö aij u kalöp añ dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab rö u, an̄ib unbö rö n̄öp me, ram m̄inöñ gau gau k̄id k̄id magöñhalö gau, Krais manö aij u aramöm n̄ibi b̄i añ kale dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab.

7 Epapras, hon aip naḡi wög göm, Krais n̄ip wög p̄ör ḡi aij göp u, kalöp nöd api Krais manö aij u hag ña. An̄ig ga u, han̄ip ḡi ña. 8 Epapras au apöm, Ana kalöp añ dañ m̄idö n̄ñöl ḡi, n̄ibi b̄i gau m̄idmagö l̄ibim u, han̄ip hag ña. *

9 An̄ib u, Epapras n̄ipe nöd api han̄ip manö hag ñö n̄ñno ñ̄in u r̄ikö, kalöp nan a gun God n̄ip p̄ör n̄öp sabe ḡipun. God n̄ip sabe gun hagabun, n̄ip aij ḡin̄im adö u n̄öp, Ana n̄ipe kalöp gas̄i ñö kale gas̄i n̄ñ k̄id hiñkmim nan n̄ihön God n̄ip aij ḡinab u n̄ñ aij ḡimim, a gabun. * 10 An̄ib u, B̄i Kub n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄iñ rö ḡi m̄idmim, n̄ip aij ḡinab adö u n̄öp ḡipe arn̄im. An̄ig ḡimim, nan aij ke ke iru n̄öp ḡi dammim, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄ñ aij yab̄iñ ḡinabim. An̄ig ḡipe, nan magö iru n̄öp p̄inab. 11 God n̄ipe B̄i klö unbö ke yab̄iñ mailö halö m̄idöp u, n̄ipe klö n̄ipe magöñhalö kalöp ñö, kale p̄idöñ n̄ipe udmim, marö r̄imnap auö gas̄i an̄ibu n̄ñagmim, gas̄i halö m̄idmim, m̄ñ m̄ññ göl ḡi, * 12 Bapi n̄ip aij a göl ḡi m̄idaimim. Krais n̄ibi b̄i n̄ipe ram m̄inöñ p̄ör mailö ḡim̄idöp au nan aij udnaböl u, Bapi n̄ipe kalöp gö, kale u rö n̄öp nan aij an̄ibu udnabim. * 13 Seden, b̄i sibön böñ gau abad m̄idöp u, han̄ip naḡi ad̄ik p̄idöñ l̄im̄idöp u pen God n̄ipe han̄ip hub̄ik yuö, m̄ñi Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe han̄ip ud aij göm abad m̄idöp. * 14 Ñ̄i n̄ipe n̄öp han̄ip nan a göm umöm, naḡi m̄idaino u hub̄ik yua; n̄ipe nan si nan naj ḡipun gau n̄ñöm arö ga. *

Krais nan gau magöñhalö abad m̄idöp

* 1:3-4: Ep 1:15,16 * 1:5: Ep 1:13; 1Pi 1:4 * 1:8: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9: Ep 1:16,17
* 1:11: Ep 1:19; 3:16 * 1:12: Ep 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2 * 1:14: Ep 1:7

15 Nap God nɪp waiö nɪnɪn rö lagöp u pen Ñɪ nɪpe me Nap rö mɪdöp. Nɪbi bɪ nan gau gɪ laga ñɪn u, Ñɪ Nap aip mɪdeia. Nɪbi bɪ nan gau magöŋhalö yagol rö mɪdöp; Krai nɪpe adö laŋol mɪdöp. * 16 Nan kumi kabö adö laŋ gau abe, nan mɪnönɪ naböŋ iɪ i abe, nan amgö nɪnɪbun gau abe, nan amgö nɪnɪgɪpun gau abe, ana nan gau abad mɪdpal gau abe, magöŋhalö nɪpe nöp gɪ la. Gɪ la u, Krai hib nɪpe haglö adö arnɪm a göm gɪ la. 17 Ram mɪnönɪ hadame dagol gau gɪ laga ñɪn u, Krai mɪdeia. Nɪpe mɪdöp u me, nan gau magöŋhalö ka ke u mɪdöm jɪm ñöl mɪdöp. * 18 Krai nɪpe nabɪc magö rö mɪdöp; nɪbi bɪ nɪpe gau, cöc u, hañ romanɪ nɪpe mɪdöp. Nɪpe gö cöc hañ romanɪ kamɪnɪ mɪdöp. Nɪpe iɪ göm umöm kauyaŋ uraka u me, nan nɪhön nɪhön mɪdöp gau yagol rö mɪdöp; nɪpe nöp adö laŋol mɪdöp. * 19 God gasɪ nɪpe ke nɪnöm gö, God nɪpe mɪdöp rö nöp, Krai anɪb unbö rö nöp mɪdöp. * 20 Anɪb u, nan nɪhön nɪhön mɪnönɪ naböŋ iɪ i mɪdöp abe, ram mɪnönɪ kumi kabö adö laŋ au mɪdöp abe, nan gau magöŋhalö God aip jɪm ñɪnɪm rö löp. Nöd nan gau God nɪp kauaɪ mauaɪ rö mɪdmɪdöp. Pen Ñɪ nɪpe, Nap nɪpe ke mɪdöp rö nöp mɪdöm, mab kros ba laŋ hagape lugö umö, uri nan gau magöŋhalö God aip jɪm ñɪnɪm rö löp. *

21 Kale nöd nan si nan naj gasɪ nɪnöl gɪ, anɪb unbö rö nöp göl gɪ mɪdmim, God nɪbi bɪ al ñɪnɪeb nɪpe mɪdmim, mɪlö gau rö mɪdmɪdim. * 22 Mɪñi pen Ñɪ nɪpe hañ romanɪ löm uma rö, kalöp ud nɪpe ke aip jɪm ñöl lö, ram mɪnönɪ nɪpe kumi kabö adö laŋ au arammim, God amgö ilö nɪpe au nɪbi bɪ uɪ, nɪbi bɪ asɪnɪ mɪdagöp, nɪbi bɪ manö ap mɪdagöp, mɪdeinabim. * 23 Pen kale Krai manö aij nɪnɪ udɪpim u, ram padö rö nɪnɪ udöl gɪ mɪdmim, God nan aij kalöp ñɪnab u gasɪ mɪdmagö kale aŋ daŋ pɪdöŋ lɪmim gasɪ nɪnöl gɪ mɪdaimim. Manö aij kalöp haglö nɪnɪbim anɪbu, kalöp nöp wasö, nɪbi bɪ ram mɪnönɪ gau kɪd kɪd magöŋhalö hag ñɪlö ara. Yad Pol u rö nöp wög adö anɪbu nöp gɪpin.

Pol Krai nɪp wög geia

24 Kalöp nan a gem Krai manö aij hag ñɪnö yɪp gɪ naj gɪlö marö udnö u, mɪñi yad mɪñ mɪñ gɪpin. Krai nɪpe ke marö kub yabɪɪ uda u rö, Krai nɪbi bɪ marö kub yabɪɪ udöl a gem, Krai hañ romanɪ nɪpe u, cöc nɪpe u, gɪ ñɪnam a gem, hañ romanɪ yad marö rɪmnap udɪpin.

25 God yɪp hag lö, kalöp God Manö u magöŋhalö hag ñɪ aij gɪmɪdin u me, cöc nɪpe u nɪp wög gɪ ñeb bɪ ap mɪdpin. * 26 Manö aij anɪbu hadame gau mɪ iru yabɪɪ pi göl mɪdmɪdöp pen mɪñi God nɪpe Krai nɪbi bɪ nɪpe kalɪp manö anɪbu waiö la. * 27 God gasɪ nɪnöm manö hag la u, manö aij yabɪɪ, manö mailö halö pi göl mɪdmɪdöp u, nɪbi bɪ gau magöŋhalö nɪnöl a göm, nɪbi bɪ nɪpe kalɪp waiö yamnab. Manö aij anɪbu iɪ u anɪg göl mɪdöp: Krai mɪdmagö kale aŋ daŋ mɪdöp; anɪb u kale ram mɪnönɪ kumi kabö adö laŋ au arammim, God mailö ke halö au mɪdöp aip pör mɪdeinabim. 28 Anɪb u, hon Krai nöp hag ñɪbun. Kale magöŋhalö Krai nɪp cɪg aij göl gɪ, manö nɪpe nɪnɪ aij göm, hagöp rö nöp göl gɪ mɪdeinaböl a gun, gasɪ nɪnɪ aij gun nɪbi bɪ gau kalɪp magöŋhalö rɪmɪd ukun, Krai manö aij u hag ñɪmɪdun. 29 Adö anɪbu

* 1:15: 2Ko 4:4; Jon 1:18 * 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ep 1:22-23; Ap 26:23; Rep 1:5 * 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10; 2:16 * 1:21: Ro 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Ep 2:14-16; 5:27 * 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26: Ro 16:25-26; Ep 3:5,9

nöp, Krai klö naj nipe ke magöḡhalö y+ḡ ḡöb u udem, klö gem wög nipe göl ḡi m+ḡḡpin. *

2

Kalöp manö piral hagöl u, udagmim

¹ Pen n+ḡim! Kale Kolosi n+ḡi b+ gau abe, Leodisia n+ḡi b+ gau abe, n+ḡi b+ r+ḡmnap halö mulu ad+ḡ yad n+ḡagpal gau abe, m+ḡ aij ḡ+mim a gem, wög klö yab+ḡ gabin. ² Kale gas+ halö m+ḡḡm, gas+ añ+ ap nöḡ n+ḡöm, pen pen m+ḡmagö löm, gas+ n+ḡ k+ḡ ḡiḡköm, God Manö pi göl m+ḡm+ḡḡp u magöḡhalö n+ḡ aij göl, a ḡi gas+ n+ḡbin. God Manö pi göl m+ḡm+ḡḡp u Krai. ³ Krai n+ḡ aḡ daḡ nöḡ God gas+ aij aij magöḡhalö pi göl m+ḡḡp u me, nipe ke nöḡ God gas+ aij an+ḡbu waiö l+n+m rö löp. *

⁴ N+ḡi b+ r+ḡmnap pir alöm, manö kliḡ aij r+ḡmnap haglö n+ḡöl ḡi, manö piral kale an+ḡbu n+ḡ udmim rö löp a gem, kalöp manö an+ḡbi hag ḡi aij gabin. *

⁵ Yad ram m+nöḡ m+lö aui m+ḡḡpin u pen gas+ yad u kalöp lau adö m+ḡḡ n+ḡöl ḡi, kalöp gas+ n+ḡöl ḡi m+ḡḡpin. Pen kale Krai n+ḡ n+ḡ ud p+ḡḡḡ ḡ+mim, agam+ḡ m+ḡḡmim, ḡim ḡöl m+ḡḡpin u, y+ḡ aij yab+ḡ göḡ. *

Krai aip m+ḡḡn nipe hagöp rö nöḡ ḡun

⁶ Kale Jiḡas Krai n+ḡ n+ḡ udmim, B+ Kub hon a ḡ+mim uḡḡim u me, adö an+ḡbu nöḡ n+ḡmim ḡipe an+ḡm. ⁷ Krai n+ḡ c+ḡ aij ḡ+mim, manö n+ḡö nipe hag ḡiḡlö n+ḡbe u n+ḡ ud p+ḡḡḡ ḡ+mim, hagöp rö nöḡ ḡ+mim, God n+ḡ aij a göl ḡi nöḡ m+ḡḡaimim. *

⁸ Pen n+ḡ aij ḡ+mim. N+ḡi b+ r+ḡmnap kalöp manö y+ḡar+ḡ manö piral haglö, kale manö piral an+ḡbu udmim k+ḡ kale gau ammim rö löp. Manö y+ḡar+ḡ manö piral hagpal u, bac b+ aiud kale abe, ana naj nan gau m+nöḡ naböḡ ḡi i abad m+ḡḡpal gau aiud abe udöm hagpal. Krai manö aij u udöm hagagpal. ⁹ N+ḡön ḡiḡḡḡ: Krai haḡ roman halö m+ḡḡp u pen God m+ḡḡp rö u, Krai nipe an+ḡ unbö rö nöḡ m+ḡḡp. * ¹⁰ God nipe gö, kale Krai n+ḡ c+ḡ ḡ+mim, n+ḡ aip ḡim ḡöl m+ḡḡmim, kam+ḡ yab+ḡ m+ḡḡpin. Nipe nöḡ me, ana naj nan gau m+nöḡ naböḡ ḡi i abad m+ḡḡpal gau magöḡhalö adö lagod m+ḡḡp. *

¹¹ Kale Krai aip ḡim ḡöl m+ḡḡpin u me, kale hadö Juda n+ḡi b+ haḡ r+ḡ ḡi dö ḡiḡal rö u m+ḡḡpin. Juda n+ḡi b+ gau ru pi ḡiḡmagö udöm haḡ r+ḡ ḡi dö ḡiḡal, pen Krai aip ḡim ḡöl m+ḡḡpin u me, nipe nan si nan naj ḡ+m+ḡḡm nag+ u r+ḡ ḡi dö göḡ. * ¹² Kalöp ḡiḡ pakla u, kalöp Krai aip r+ḡöl ḡiḡa; kale God klö nipe Jiḡas ud urak ḡa u n+ḡ uḡḡe u me, God kalöp Krai aip ud urak ḡö, n+ḡi b+ kam+ḡ ḡiḡön n+ḡö nipe m+ḡḡpin. *

¹³ Kale nöḡ nan si nan naj adö u nöḡ ḡ+m+ḡḡm, Krai nipe nan si nan naj ḡ+m+ḡḡm nag+ u r+ḡ ḡi dö gaga ḡiḡ u, kale n+ḡi b+ hadö umbal rö m+ḡḡaibe. Pen God nipe ke gö, uri kale Krai aip kam+ḡ m+ḡḡpin. God nan si nan naj ḡiḡno u magöḡhalö n+ḡöm arö ga. * ¹⁴ Nan si nan naj ḡiḡno u, köḡ aḡ yaḡ kal+ kliḡ r+ḡköm, lö manö ke ke pen ḡeb manö u halö kal+ kliḡ r+ḡkla u, God köḡ an+ḡbu ud mab kros ba laḡ c+ḡḡḡ pak lö, böḡ nöḡ p+ḡ ga. * ¹⁵ Mab kros ba laḡ

* **1:29:** Ep 3:7,20; Plp 4:13 * **2:3:** 1Ko 1:24,30 * **2:4:** Ro 16:18 * **2:5:** 1Ko 5:3 * **2:7:** Ep 3:17 * **2:9:** Jon 1:14,16 * **2:10:** Ep 1:21-22 * **2:11:** Ro 2:29 * **2:12:** Ro 6:4 * **2:13:** Ep 2:1,4-5 * **2:14:** Ep 2:14-16; 1Pi 2:24

Krais nıpe ana naj nan gau m+nöŋ naböŋ it i abad m+dpal gau mo nıpe gau löm, nıbi b+ gau n+ŋ m+dlö n+ŋöl g+, kalıp nag+ ad+köm ud tıp g+ ud ara.

¹⁶ Anıg ga rö, kale nan magö r+mnap gau nıg r+mnap gau nıŋbe, nıbi b+ r+mnap kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru nıŋagmim. Mıñi God nıp sabe gep n+n kub a göm as+ mas+ g+naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru nıŋagmim. Mıñi rak+n g+sön auöp n+n kub a göm as+ mas+ g+naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru nıŋagmim. Mıñi Juda God nıp sabe gep n+n kub a göm as+ mas+ g+naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru nıŋagmim. * ¹⁷ Krais auaga n+n u, nan an+ b gau ana rö nıŋöm g+m+dal; pen nan yab+ u Krais. *

¹⁸ An+ b u, nıbi b+ r+mnap apöm, manö m+lö hagöm, naböŋ nıŋbun rö, kale anıg anıg g+mim, aka nıbi b+ ramö rö m+dmim, aka ejol gau sabe g+mim, a gaiöl u, manö kale udmim, God nan aij kalöp n+nab nan u arö gagmim. Nıbi b+ an+ b gau, Krais manö aij u nıŋagpal; gas+ kale ke nöp nıŋöm, gas+ pıral gau nıbö gau nıbö udöm, hon nıbi b+ kub a göm, aiud y+harıŋ m+lö yab+ udaböl. ¹⁹ Nıbi b+ an+ b gau, Krais nıp arö göm adö an+bu arbal. Pen Krais nıpe nab+c magö m+ddöm, hañ romanı nıpe u, magöŋhalö k+d+ goł rö jım nöl löm, nan aij nöm, abad m+id aij gö nıŋöl g+, God nıp aij g+nım rö u, hañ romanı kub gö gö arab. *

²⁰ Krais cıg g+pım u me, nıp aip umbe, ana naj nan gau m+nöŋ naböŋ it i abad m+dpal gau mo kale gau m+dagpım; kalöp nan ap g+nıg klö ap m+dagöp. An+ b u, nıhön g+nıg nıbi b+ gau gas+ nıŋbal rö gas+ nıŋbım?

²¹ “Nan u nımagö udagmim! Nan u nıŋagmim! Nan u ud nıŋagmim,” a g+pıal, * ²² pen nan magö nıg nan hagpal nan gau magöŋhalö nıŋlö pıs g+nab. Manö klıñ aij hag nıbal gau magöŋhalö nıbi b+ gas+ ke nıŋöm hagpal adö u nöp nıŋöm hag nıbal. *

²³ Nıbi b+ an+ b gau, ejol abe sabe gun a göm, nıbi b+ mög gep rö m+idno aij g+nab a göm, nan as+ mas+ göm, b+slam m+dpal. Anıg gılö, nıbi b+ r+mnap nıŋlö, manö nıŋö rö lınab u pen nan si nan naj gep gas+ u auö, nan pıral gau nöp gas+ nıŋöm, Krais nıp cıg m+dagpal rö, nan ap klö nö, hañ romanı ke gas+ göp u arö göl rö lagöp.

3

God hanıp gö, Krais aip urakno

¹⁻² Pen kale Krais aip urakmim kam+ŋ g+sön nıbö m+dpım u, m+nöŋ naböŋ adö it i abad gau gas+ u nıŋagmim. Gas+ kub kale u ar+nım nan ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ m+ddöp gau. Krais nıpe uraköm adö laŋ au aramöm, God nımagö yıjıg böŋ lau asık m+ddöp. * ³ Kale Krais aip umbe u me, kam+ŋ m+dep magö kale u God Krais kalıp apıl mıhau aip pı göl m+ddöp. ⁴ Kam+ŋ m+dep magö kale it u Krais. Hainö nıpe aunab n+n u, amun nıpe aip mailö unbö ke halö m+id aij g+nabun.

Nöd m+dmıdım u ke, uri m+dpım u ke

⁵ An+ b u, nan nıhön hañ romanı gas+ göp u al pak lımim. Nıbi si b+ si g+mim, gas+ naj nıŋım, hañwałö g+mim, nan si nan naj nöp gun a g+mim, utpö k+no kıbap gol mani nan gau iru nöp udun a g+mim gıpe aragnım.

* **2:16:** Ro 14:1-12 * **2:17:** Hib 8:5 * **2:19:** Ep 2:21; 4:16 * **2:21:** Gal 4:3,9; 1Di 4:3
* **2:22:** Mad 15:9 * **3:1-2:** Mad 6:33; Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20

Uṭpö kiṭno kibap gol mani nan gau iru nöp udun a gı̄ gası̄ niṭbal nı̄bi bı̄ gau, kale nı̄bi bı̄ nan pı̄ral sabe gı̄pal rö nöp mı̄dpal. * 6 Adö anı̄b gau nöp gı̄lö, God kalı̄p kal juö, ilön kub yabı̄ṭ udnaböl. 7 Kale ke nöd nagı̄ naij adö anı̄bu nöp gası̄ niṭmim, anı̄b unbö rö nöp gı̄mı̄dim. 8 Pen mı̄ñi nagı̄ naij adö u böṅ nöp arö gı̄mim. Nöd mulu kal niṭmim, kal yabı̄ṭ jumim, gası̄ naij niṭmim, nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag pro gı̄mim, uraṅaṅ hagmim gı̄mı̄dim rö, mı̄ñi gagmim. * 9 Manö pı̄ral hagmim, pen hagö pen hagö gı̄mı̄dim u, u rö nöp hagagmim. Kraıs aı̄p umbe u me, gı̄ naij gı̄mı̄dim nagı̄ u kalöp waṭı̄j rö wam wam ga u, hibur gası̄ mı̄dmagö nöd nı̄bö kale u, ud ası̄k ke gau yubim. * 10 Hibur gası̄ mı̄dmagö nöd nı̄bö kale u ud ası̄k yumim, hibur gası̄ mı̄dmagö hain nı̄bö kale u, waṭı̄j rö rol lībim. Nı̄bi bı̄ gı̄sön nı̄bö mı̄dmim, God kalöp gı̄ la u pör nöp gö, kale nīpe ke mı̄döp rö nöp līmim, nīp nīṅ aı̄j yabı̄ṭ gı̄nabim. * 11 God anı̄g ga u me, Grik nı̄bi bı̄ gau ke, Juda nı̄bi bı̄ gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ hañ rīb gı̄ dö gı̄pal gau ke, nı̄bi bı̄ hañ rīb gı̄ dö gagpal gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ köp kalı̄ kliñ amgö lī niṭbal gau ke, nı̄bi bı̄ köp kalı̄ kliñ amgö lī niṭagpal gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ wı̄yap gau ke, nı̄bi bı̄ uböl gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ rau dam līlö nagı̄ wög gı̄pal gau ke, nı̄bi bı̄ gası̄ kale ke niṭöm wög gı̄pal gau ke mı̄dagpal. Nı̄bi bı̄ gı̄sön nı̄bö mı̄dpun u me, Kraıs nīpe ke nöp hanı̄p magöṅhalö mı̄dmagö raul aṅ daṅ mı̄dö, nan rīmnap magöṅhalö nan yīharı̄ṅ rö löp. *

12 God nı̄bi bı̄ nīpe mı̄dpim. Nīpe kalöp mı̄dmagö löm, nı̄bi bı̄ nīpe ke hag la. Anı̄b u, waṭı̄j rol lībal rö, gı̄ aı̄j gep nagı̄ u rol līmim. Nı̄bi bı̄ gau kalı̄p mög niṭmim, ud aı̄j gı̄mim; hib kale ke hagpe adö aragnı̄m; nı̄bi bı̄ hain aı̄j mı̄dmim; nı̄bi bı̄ gau manö hain hagmim kal juagmim. * 13 Kraıs nı̄bi bı̄ nīpe rīmnap kalöp gı̄ naij gaiöl, kalı̄p pen gı̄ naij gagmim. Manö rīmnap mı̄dainı̄m, Bı̄ Kub kale nan si nan naij gı̄pe niṭöm arö göp rö u, nı̄bi bı̄ gau kalöp gı̄ naij gaiöl u, u rö nöp niṭmim arö gı̄mim. * 14 Pen kale nagı̄ aı̄j anı̄bu rol gı̄mim, höṅ adö lagod au mı̄dmagö lep magö u rol gı̄mim. Nı̄bi bı̄ mı̄dmagö lep magö u, nan aı̄j gau magöṅhalö wam wam ud jı̄m ñöm lö, nan aı̄j ap ulep gagnı̄m. *

15 God kalöp udöm hañ romaṅ aṅ nöp jı̄m ñöl la u, kale agamı̄j mı̄dmim pen pen ud aı̄j gı̄mim a göm ga. Anı̄b u, Kraıs hibur hain hain ñöb u nīp hag niṭmim, mı̄dmagö kalöp aṅ daṅ hibur hain hain magö anı̄bu lö, agamı̄j mı̄dmim, nan nīhön nīp aı̄j gı̄nab u niṭnabim. Anı̄b u, nīp aı̄j a göl gı̄ nöp mı̄daimim. * 16 Kraıs manö aı̄j u aṅ kalöp daṅ aı̄mnap rauöm rö mı̄dainı̄m nīṅöl gı̄, manö nīpe u niṭ aı̄j yabı̄ṭ gı̄mim me, pen pen hag ñı̄ aı̄j göl gı̄, God Manö adı̄ṅ Sam a gı̄pal rīmnap, God hib nīpe dap raneb kı̄map rīmnap hagöl gı̄, God nīp aı̄j a göl gı̄ mı̄daimim. * 17 Pen manö hagnı̄g aka nīhön nīhön gı̄nı̄g, Bı̄ Kub Jı̄sas nı̄bi bı̄ nīpe mı̄dpun a gı̄mim, God Jı̄sas kalı̄p apil mīhau aı̄j a göl gı̄ nöp gı̄pe arnı̄m. *

Kraıs nı̄bi bı̄ nīpe gau mı̄d aı̄j göl

18 Kale nı̄bi gau, kale Kraıs niṭ udpim rö, nagamul bı̄ manö hagöl u hain gı̄mim. *

* 3:5: Ro 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 * 3:8: Ep 4:25-29; 5:4 * 3:9: Ep 4:22,25 * 3:10: Ep 4:24
 * 3:11: Gal 3:28 * 3:12: 1Pi 2:9 * 3:13: Ep 4:2,32 * 3:14: Ro 13:8-10 * 3:15: Plp 4:7;
 1Ko 12:27; Ep 4:4 * 3:16: Ep 5:19 * 3:17: 1Ko 10:31; Ep 5:20 * 3:18: Ep 5:22

19 Pen kale bî gau, nîbi kale gau kalîp manö klö gîmim hagagmim; kalîp midmagö lîmim. *

20 Kale nî pai gau, kale Kraiis nîj udpim rö, name nap hagöl rö magöjhalö hain gîmim. Anîg geinabim God nîp aij gî nab. *

21 Pen kale nap bî, nî pai kale gau kalîp manö klö gîmim hagpe hagpe, gasî naj nîjöm, mid aij gagöl rö löp u, nîj aij gîmim. *

Nîbi bî nagî wög gîpal gau; bî kub kale gau

22 Kalöp nîbi bî, bî rîmnap nagî adîk lî daulö, kalîp nagî wög gî nîmîdim gau, manö rîmnap hagnîg gabin. Bî kub nîjmidal magö u nöp nîjmidlö nîjöl gî wög gîno, kalîp aij gan a gîmim gîmim. Gasî mîhöp nîjagmim, Bî Kub hon kumi kabö adö lan u nîj midöp rö, gî aij gun a gîmim, aij gö nîjöl gî gîmim. * 23 Kale nan nîhön nîhön geinabim, nîbi bî mînön naböj il i rîmnap kalîp wög gabun a gîmim gîmim; Bî Kub kumi kabö adö lan u nîp wög gabun a gîmim, klö gîmim gasî aij nîjöl gî gîmim. 24 Wög gî nîbim u, Bî Kub Kraiis nîp wög gî nîbim. Kale nîjnim Bî Kub nîpe pen nîm kalöp nan aij nî nab. 25 Pen God nîpe nîbi bî gî naj gî naböl gau manö kub hagnîg, nîbi bî kub gau, nîbi bî pro gau a göm, manö kub gî nab; adö añî u nöp hagöm, ilön nî nab. *

4

1 Anîb u, kale bî kub rö midpim gau, Bî Kub kale kumi kabö adö lan midöp u gasî nîjöl gîmim, nîbi bî kalöp nagî wög gî nîbal gau kalîp abad mid aij gîmim, nan kalîp nîb rö u hałowatö nîmim. *

God nîp sabe göl gî midaimim

2 Kale gasî nîj aij göl gî, aij a göl gî, God nîp sabe göl gî midaimim. * 3 Hanîp u rö nöp God nîp sabe göl gî midpe, God nîpe adan hîkô, Kraiis manö aij pi göl midmidöp u nîbi bî gau kalîp waiö hag nî nabun. Kraiis manö aij u nöp hagnö, yîp nagî leila midpin. * 4 Pen God nîp sabe gîpe, yîp abad midö nîjöl gî, manö anîbu hag nî aij gîno, nîbi bî nîj aij göl. Yad unbö rö nöp gî nam u aij.

5 Kale pör nöp gasî nîjöl gî midpe, adan hîknîm, nîbi bî Kraiis nîp nîj udagpal gau, gasî nîj aij göl gî, kalîp ud aij gîmim, Kraiis manö aij u hag nîmim. * 6 Maj mîgan kale u dö sol dö kal rö lainîm. Anîg gö, nîbi bî manö kale nîjöl, dö gö, nîj aij gî naböl. Kalöp manö nîhön rö hag nî naböl, kalîp pen hag nî aij gîmim. *

Pol Dijikas Onesimas bî mîhau kalîp yua

7-8 Mam midmagö hon Dijikas, yad Bî Kub nîp wög klö gîpin rö göp u, nîp yunö nî nab. Nîpe midpim u amöm, yad aigegö rö midpin u kalöp hag nî nîjnim mîñ mîñ gîmim a gem yunabin. * 9 Pen mam midmagö hon Onesimas, bî kalpe ke u, Dijikas aip nî nabil. Onesimas nîpe u rö nöp, yad Bî Kub nîp wög klö gîpin rö, u rö nöp göp. Ammil, nan nîhön nîhön gai i gab u magöjhalö kalöp hag nî aij gî nabil. *

* 3:19: Ep 5:25 * 3:20: Ep 6:1 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Ro 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Ro 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7-8: Ep 6:21-22 * 4:9: Plm 10-12

Pol manö hag naböy jua

¹⁰ Bî Arisdakas, yad aip nagî mîdpul u abe, bî hon Mak abe kalöp, “Mîdpim?” a gîpil. Mak me, bî hon Banabas nîmdañ nîpe u. Bî anîbu nöp nöd manö yuem hagnö, “Nîp yagol u amjakö ud aij gim,” a gînö. * ¹¹ Bî hon Jisas, hib nîpe ap Jasdak a gîpal u, u rö nöp kalöp, “Mîdpim?” a göp. Bî Juda mîhau nîgan anîb gau me yad aip wög gîpun. Juda rîmnap yîp gasî ap ap nîñöm jîm ñöl wög gagpun; kale yam nöp yad aip God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö aij u hag ñîbun.

¹² Bî kale Epapras, Krais Jisas nîp wög göp u, kalöp, “Mîdpim?” a göp. Nîpe pör pör klö göm kalöp God nîp sabe göm hagöp, “Kale gasî rîmnap nîñagöm, Krais manö aij u nîñ ud pîdöñ göm, nîp cîg aij göm, hagnabön rö nöp gîlö arnîm,” a göp. * ¹³ Amgö yad ke nîñem kalöp hagabin, nîpe klö göm kalöp wög göm, Leodisia nîbi bî kalîp wög göm, Hirapolis nîbi bî kalîp wög göm göp.

¹⁴ Pen bî aij hon, wös wameb bî Luk abe, Demas abe kalöp, “Mîdpim?” a gîpil. ¹⁵ Añ mam daun kub Leodisia gau, nîbi bî apöm nîbi Nimpa ram God nîp sabe gîpal gau magöñhalö, “Pol kalöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmim.

¹⁶ Kalöp köp yuabin i nîñmim, ñîbe arö, Krais nîbi bî Leodisia mîdpal gau u rö nöp nîñöl. Pen Leodisia nîbi bî kalîp köp yubin u, kale u rö nöp udmim nîñmim.

¹⁷ Pen Akipas nîp haggim, “Bî Kub wög nöp hag la u gî udmön,” a gîmim. *

¹⁸ Yad Pol, mîñî ñîmagö yad u ke, manö adîñ magö i kalî klîñ rîkabin. Yîp sen udöm nagî pîdöñ lîbal u, yîp hauî gaggim. God kalöp mög nîñöm ud aij gö, mîd aij gîmim. *

* **4:10:** Ap 12:12; 15:37-39; 13:13

* **4:12:** Kol 1:7; 2Di 4:10-11; Plm 23-24

* **4:17:** Plm 2

* **4:18:** 1Ko 16:21

1 Desalonaika

Pol köp nöd u Desalonaika n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi God B̄i Kub Jisas Krais apil m̄ihau n̄bi b̄i kale daun kub Desalonaika m̄idpim gau, köp an̄bi kal̄i k̄liñ r̄ikabun. God kalöp mög n̄ñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim. *

Desalonaika n̄bi b̄i Krais n̄ip n̄ñ udöm c̄ig aij ḡila

² Sabe gun, kalöp magör̄halö pör nöp God n̄ip aij a ḡipun. ³ Bapi God n̄ip sabe gun, pör nöp kalöp gas̄i n̄ñun, kale aige göl rö ḡipim u gas̄i n̄ñun, God n̄ip aij a ḡipun. Kale B̄i Kub hon Jisas Krais n̄ip n̄ñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄ip wög ḡi aij ḡipim; kale B̄i Kub hon Jisas Krais n̄ip m̄idmagö l̄imim, k̄lö ḡimim n̄ip wög göl ḡi m̄idpim; kale B̄i Kub hon Jisas Krais aip ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au arammim nan aij udnabim a ḡimim, marö auö gas̄i iru n̄ñagpim. *

⁴ Añ mam aij. Hon n̄ñbun kale me, God m̄idmagö löm n̄bi b̄i n̄ipe ke uda n̄bi b̄i gau m̄idpim. ⁵ Krais manö aij n̄ipe u dam ram kale gau amun, kalöp manö magö nöp hag ñagno. Ana U† n̄ipe han̄ip añ dañ m̄idöm, k̄lö n̄ipe han̄ip ñö n̄ñöl ḡi, Krais manö aij u manö n̄ñö yab̄i m̄idöp a gun, kalöp manö yijig göl yab̄i u hag ñino n̄ñ udpe. Kalöp aip hanm̄idun u, kalöp nan a gun an̄ig göl ḡi m̄idm̄idun u, kale ke hadö n̄ñbim. * ⁶ B̄i Kub ḡim̄idöp u n̄ñmim, hon ke ḡim̄idun u n̄ñmim, an̄b unbö rö nöp ḡi m̄idaibe. Kale b̄islam yab̄i m̄idm̄idim pen Ana U† n̄ipe gö, kale Krais manö aij u n̄ñmim, m̄iñ m̄iñ göl ḡi n̄ñ ud m̄idaibe. * ⁷ An̄ig göl ḡi aij ḡipe an̄bu, Krais n̄bi b̄i n̄ipe Masedonia Propins m̄ideila gau abe, Akaia Propins m̄ideila gau abe n̄ñöm, an̄b unbö rö nöp ḡi aij ḡi m̄ideila.

⁸ Kale God n̄ip n̄ñ udpe u, manö an̄bu aram aram, Masedonia Propins, Akaia Propins gau nöp wasö, ram m̄inöñ gau gau magör̄halö ara n̄ñöm n̄bi b̄i gau magör̄halö hadö n̄ñbal. ⁹ An̄b u, hon ram m̄inöñ r̄imnap amjakno, n̄bi b̄i an̄b gau ke aiud udöm haggal, “Desalonaika n̄bi b̄i kal̄ip manö aij u hag ñaibe, kalöp ud aij göm, nan piral sabe ḡim̄idal gau arö göm, God n̄ñö pör kam̄ñ m̄idöp u n̄ip n̄ñ udöm, n̄ipe hagöp rö nöp göm, ¹⁰ Ñi n̄ipe Jisas umö, God gö uraka u, kumi kabö adö lañ au n̄bö ado ḡi aun̄im a göm, abad m̄idpal,” a ḡipal. Jisas han̄ip nan a göm uma u me, God kal juöm pen ilön kub ñinab u udagnabun.

2

Pol Desalonaika m̄idöm B̄i Kub n̄ip wög ga

¹ Añ mam b̄i, kale ke n̄ñbim, nöd ram kale auno u, ȳhar̄ñ auagno. ² Daun kub Pilipai nöd amun hag ñino, n̄bi b̄i r̄imnap han̄ip manö naij hagöm ḡi naij ḡila u pen God han̄ip abad m̄idöm ḡi nö, ḡila an̄bu gas̄i iru n̄ñagun, Desalonaika amun Krais manö aij u hag ñino, han̄ip u rö nöp ḡi naij ḡila u pen hañöwalö hag ñi m̄idaino. * ³ Manö kalöp haggun u dui gun, gas̄i naij n̄ñun, piral hagnun, hag ñagpun.

* 1:1: Ap 17:1-9
Ap 16:19-24; 17:1-9

* 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6

* 1:5: 1Ko 2:4-5

* 1:6: Ap 17:5-9

* 2:2:

⁴ Krais manö aij ud aröl a göm, God nıpe ke hanıp hag lö, manö aij anıbu hag nıbun. Krais manö hag nıno, nıbi bı gau nınlö, kalıp aij gan a gun gagun; God nıpe nıñö, nıp aij gan a gun gabun. God nıpe nöp gası mıdmagö hon anı danı aigöl rö gı mıdpun u nıñöb. * ⁵ Kale ke nıñbim, kalöp aij gıñım a gun manö kılın aij rımnıap kalöp hag nıagno; mani nan gau udun a gun manö hag nıagno. God nıpe u rö nöp nıñöb. ⁶ Kale Desalonaika nıbi bı hib hon hagpe adö arnım a gun manö hag nıagno. Nıbi bı rımnıap gau hib hon haglö adö arnım a gun manö hag nıagno.

⁷ Bı Jısa manö ud arep mıdpun rö, kalöp manö yıñıd hag nıeb rö, pen hane hagagno. Nıbi gau nı paıñanı kale ud aij gıpal rö u, kalöp hain aij gun ud aij gıno. ⁸ Kalöp mıdmagö yabıt lı mıdmıdun. God Manö aij nıpe u kalöp hag nıno, hanıp al pak lıñıg gıblap arö gagbnop. Kale añ mam mıdmagö hon me.

⁹ Añ mam bı, kale nıñbim, kalöp aip mıdun wög klö gun uıham mıdmıdun. Kalöp aip mıdun, God manö aij nıpe u kalöp hag nı ajun, uıham nan magö hanıp ral dapöm nıñaböl a gun, sıdö anı sıbön yanı mani wög rö gun nan nıñmıdun. * ¹⁰ Kale nıñbim, hon kalöp nıbi bı Krais nıp nıñ udıpmı gau aip mıdöl gun, kalöp gı aij nöp gun, bı asıñ mıdagöp, bı manö ap mıdagöp rö nöp mıdaino. God nıpe ke u rö nöp nıñöb. ¹¹ Kale nıñbim, nap bı nı pai kale ke hag nı aij gıpal rö kalöp gıno. * ¹² God kalöp udö, nıbi bı nıpe nöp mailö halö mıdeınabım. Anıb u, kale God göp anıbu nıñmım, gası nıñ aij gıñım, nagı aij adö u nöp gı mıdaimım a gun, kalöp manö hain hag nıno. Kale gası halö mıdmım, kalöp gı naij gıla u gası iru nıñagmım, klö gıñım, nagı aij adö u arö gagmım, a gun, manö anıbu rö kalöp hag nıñmıdun.

¹³ Kalöp God manö aij nıpe hag nıno nıñmım, manö kale ke nöp hagagaböl, God manö nıpe ke hagaböl, a gıñım nıñ udpe. Nıñö me, manö hag nıbun u, God manö kamıñ gası mıdmagö kale anı danı wög gö, magö pılöp. Anıb u, hon pör nöp God nıp aij a göl gı mıdpun. * ¹⁴ Pen añ mam bı. Krais nıbi bı nıpe ram mıñonı Judıa gau cöc ke ke gau ap magum göm God nıp sabe gılo, Juda nıbi bı gau kalıp gı naij gıla rö nöp, nıbi bı kale ke Desalonaika gau mıdpal kalöp u rö nöp gıla. * ¹⁵ Juda nıbi bı gau kale God manö hagep bı gau kalıp al pak löm, Bı Kub Jısa nıp al pak löm, hanıp yu gı yula. God kalıp nıñöm nıñı lagöp. Kale nıbi bı gau magöñhalö nıñlö mulu lugöp. * ¹⁶ Krais nıp nıñ udlö kalıp kamıñ gıñon nıñab a gun, Krais manö aij nıpe u Juda nıbi bı wasö gau kalıp hag nıno, Juda nıbi bı gau kal juöm, hanıp adan urön gıpal. Gıpal anıbu, kale pör nöp nan sı nan naij gıñıdal rö nöp gı dam dam dam arö, nan sı nan naij kale asmen kub yabıt rö mıdöp. Pen mıñı God kalıp kal juöm gö marö kub yabıt kalıp auöp.

Pol kalöp kauyanı am nıñnam, a ga

¹⁷ Añ mam bı. Kale aip mıdno, Juda nıbi bı hanıp yu gı yula u, mög gö nıñöl gı mıdpun. Hañ romanı hon auı mıdpun pen gası hon kalöp aip mıdöp. Anıb u, kalöp kauyanı am nıñun a gun, gası u nöp nıñ mıdpun.

¹⁸ Kalöp am nıñun a gı gası nıñun, yad Pol, nıñ mıñöp aka mıñau nıganı amnabin a gıñö, pen Seden hanıp adan wamöb. ¹⁹ Krais nıbi bı rımnıap halö gıpal rö, kale abe gıpe me, hon gası halö mıdpun; kale gıpe, mıñ mıñ göl gı mıdpun; kale gıpe, Bı Kub hon Jısa aunab nıñ u, manö aij ne hag

* 2:4: Gal 1:10 * 2:9: Ap 20:34 * 2:11: Ap 20:31 * 2:13: 2De 2:13 * 2:14: Ap 17:5

* 2:15: Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

ñino magö p̄löp i, a ḡnabun. * 20 Kale nöp gasi n̄jun, m̄ñ m̄ñ göl ḡi, aij a göl ḡi nöp m̄dpun.

3

1 Pen kalöp mög n̄jun am n̄jun a gun, ȳñd am n̄jeb rō lagō, yad Pol, Sailas, hol m̄hōñ daun kub Adens m̄dul, * 2-3 mam hon Dimodi, hol aip God n̄p wög göm, Kraiss manō aij n̄pe u hag ñi ajöp u, n̄p hag yulo na. Kalöp ḡi najj ḡilō, n̄bi b̄i r̄mnap Kraiss n̄p arō ḡnaböl rō löp, Dimodi amöm, kalöp aip m̄döm Kraiss manō aij u hag ñi aij gō, kale Kraiss n̄p n̄j ud p̄dōñ ḡimim, gasi halō m̄deinabim a gul, n̄p hag yulo na. Pen kale n̄jibim, Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun rō, han̄p ḡi najj ḡilō marō udnabun. * 4 Kale aip m̄dun, han̄p ḡi najj ḡnaböl a ḡno u, kale an̄b unbō rō nöp ḡila u hadō n̄jibim. 5 An̄i geila, kalöp mög yab̄i n̄jem, gasi iru n̄jem, aige göl ḡimim m̄dpim u n̄jñm a gem, Dimodi n̄p hag yunō. Gasi yad n̄jñō u, Seden n̄pe kalöp t̄p gō manō uñham hag ñino n̄jbe u arō ḡimim rō löp, a ḡi gasi n̄jñō.

Dimodi ado ḡi apöm, m̄d aij ḡipim, a ga

6 Pen Dimodi kalöp am n̄jñm apöm hagöp, Kraiss n̄p n̄j udmim cig aij ḡimim, n̄bi b̄i gau kal̄p m̄dmagō l̄imim, hal̄p m̄hōñ gasi n̄jöl ḡi ñiñi l̄ibim. Hol m̄hōñ m̄lō gai i m̄dul, kalöp mög n̄jbul rō, kale pen u rō nöp ram m̄nōñ kale gau m̄dmim, hal̄p m̄hōñ mög n̄jibim, a göp. * 7 Pen han̄p ḡi najj ḡilō m̄d aij ḡagno ñin u, Dimodi apöm, kale Kraiss n̄p n̄j ud p̄dōñ ḡipim manō u hagō, han̄p m̄dmagō p̄lu göp. * 8 Kale B̄i Kub cig aij ḡimim n̄p aip j̄m ñil m̄dpim u n̄jun, hon kam̄ñ yab̄i m̄dpun.

9 M̄d aij ḡipim u n̄jun, God n̄p aij a gun. God n̄pe gö, kalöp gasi n̄jun, m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡipun. An̄b u, n̄p aij a göl ḡi m̄dpun. 10 Kauyan̄ am kalöp n̄jun, Kraiss manō aij u hag ñino, Kraiss n̄p n̄j ud p̄dōñ ḡimim a gun, k̄ō gun God n̄p s̄dō añ s̄bōñ yan̄ sabe göl ḡi m̄dpun.

11 An̄b u, Bapi God n̄pe ke abe, B̄i Kub hon Jisas abe han̄p adan hīklō, m̄dpim u n̄nabun. * 12 Hon kalöp m̄dmagō yab̄i l̄ibun rō, B̄i Kub kalöp ḡi ñō, kale ke u rō nöp pen pen m̄dmagō l̄imim, n̄bi b̄i gau kal̄p magōñhalō m̄dmagō l̄imim ḡimim. 13 B̄i Kub Jisas kalöp k̄ō n̄pe ñöm abad m̄d damöm, n̄bi b̄i uñ n̄pe gau magōñhalō udöm ado ḡi aunab ñin u, n̄pe apöm kalöp udō, God Bapi hon amgō ilō adō n̄pe u, kalöp manō ap m̄dagō n̄bi b̄i uñ n̄pe m̄deinabim.

4

God n̄p aij ḡin̄m adō u nöp ḡimim

1 Añ mam b̄i. Kale aip m̄daino ñin u, kale aige göl ḡimim God n̄p aij ḡnab adō u nöp ḡnabim u kalöp hag ñino. Manō hag ñino u kale udmim an̄b unbō rō nöp göl ḡi m̄dpim. Pen uri hon B̄i Kub Jisas n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun rō, yad kalöp hagabin kale ḡi aij ḡim̄dim u, uri adō an̄bu nöp k̄ō ḡimim rap̄in nöp ḡipe ar̄n̄m. 2 B̄i Kub Jisas han̄p hagō kalöp manō n̄hōñ n̄hōñ hag ñino u kale hadō n̄jibim.

3 God n̄p aij ḡnab u, kale n̄bi b̄i ke kam̄ñ aij m̄dmim, n̄bi si b̄i si gagnabim. * 4 Kale magōñhalō, God n̄p aij ḡnab adō u nöp hañ roman̄

* 2:19: Plp 2:15-16; 4:1; 2De 1:4 * 3:1: Ap 17:15 * 3:2-3: Ap 16:1-3; 2Di 3:12 * 3:6: Ap 18:5 * 3:7: 2De 1:4 * 3:11: 2De 2:16 * 4:3: 1De 5:23; 1Pi 1:16

kale abad m+ɔ aij g+pe, n+bi b+ gau n+ɲlō kalōp manō ap m+ɔdagnab. * ⁵ N+bi b+ God n+p n+ɲagpal gau, gas+ naij n+ɲōm n+bi si b+ si udun a gōm, g+ ajpal rō gagmim. ⁶ Pen kale Krai n+bi b+ añ mam gau nan s+kim g+mim nan kale p+ɲ g+ udagmim. N+bi b+ r+mnap an+g geinabōl u, God kal+p magōɲhalō pen ilōn n+ab. Manō an+bu kalōp nōd hag n+ aij g+no. ⁷ Nan si nan naij g+mim a gōm, God han+p manō aij n+pe hagōm udaga; g+ aij gōl g+ nōp m+dmim, n+bi b+ u+ m+ɔdaimim a gōm han+p uda. * ⁸ An+ɔ u, n+bi b+ manō hagabun an+ɔ i j+ n+ɲnabōl gau, han+p j+ n+ɲagnabōl; God n+p j+ n+ɲnabōl. Pen God n+pe Ana U+ n+pe kalōp n+ab. *

⁹ Krai n+bi b+ añ mam gau kal+p m+ɔmagō l+mim a gun manō u kal+ kl+ɲ r+ɲkagun. God kalōp gas+ aij nō, kale ke n+ɲmim hadō pen pen m+ɔmagō l+ɲbim. * ¹⁰ Krai n+bi b+ n+pe Masedonia Propins m+ɔpal gau magōɲhalō u rō nōp hadō m+ɔmagō l+ɲbim. Pen kalōp manō ktō hagun hagabun, ktō g+mim pōr nōp adō an+bu nōp g+pe kub arn+ɲm.

¹¹⁻¹² Pen kalōp nōd hagno rō, n+bi b+ gau aip agam+j m+ɔ aij gun a g+mim g+pe arn+ɲm. Wōg waryō kale gau ke g+mim nan n+ɲmim. An+ɔ u, nan magō, mani nan kale gau ke m+ɔdō n+ɲōl g+, nan as+ɔ hag n+ɲagnabim me, n+bi b+ Krai n+p n+ɲagpal gau, kalōp n+ɲlō aij g+ɲab. *

B+ Kub ado g+ aunab

¹³ Pen añ mam b+. Kalōp manō ap hag n+ aij g+ɲabun. N+bi b+ kale r+mnap umaiōl, bōɲ nōp umbal a g+mim, n+bi b+ r+mnap mōg gō m+ɔtōɲ g+pal rō gagmim. ¹⁴ Jisas uma u, God gō urakōm kam+ɲ m+ɔdōp a gun n+ɲɲun rō, n+bi b+ Jisas n+p n+ɲ udōm umla gau, Jisas ado g+ aunab n+ɲ u, God gō, Jisas n+bi b+ n+pe umla an+ɔ gau dap halō aunab a gun, n+ɲɲun. *

¹⁵ Pen B+ Kub n+pe ke manō hag n+m+ɔdōp rō n+ɲɲun, hon n+bi b+ kam+ɲ m+ɔdno n+ɲōl g+ B+ Kub ado g+ aunab gau, n+bi b+ nōd umla gau kal+p ar+ɲ aragnabun. * ¹⁶ Manō kub ap kumi kabō adō laɲ n+ɲō hagōm, ejol magōɲhalō gau abad m+ɔdōp ejol kub u w+ɲ gau+ gō n+ɲōl g+, God a+ɲ magō u hagō n+ɲōl g+, B+ Kub n+pe ke kumi kabō adō laɲ au n+ɲō aunab. B+ Kub auō, n+bi b+ Krai n+p n+ɲ udōm umla gau, nōd uraknabōl. ¹⁷ Kale uraknabōl n+ɲōm God n+pe han+p n+bi b+ n+pe kam+ɲ m+ɔdeinabun gau kal+p aip u+ gō, kumi kabō laɲ ap ran jak am B+ Kub aip magum g+ɲabun. An+ɔ u, hon B+ Kub aip pōr nōp pōr nōp m+ɔdeinabun.

¹⁸ An+ɔ u, manō hagabun an+ɔ i pen pen hag am+ɲ ap+ɲ g+mim, gas+ halō m+ɔdaimim.

5

B+ Kub hon ado g+ aunab u n+ɲun m+ɔ aij gun abad m+ɔdaiun

¹ Pen añ mam b+. B+ Kub n+pe n+ɲn mai aunab, n+bi b+ nan n+ɲhōn g+ɲlō n+ɲōl g+ aunab u, kalōp hagagun. ² Kale ke n+ɲɲim, B+ Kub aunab u, n+p abad m+ɔdeinabōl n+ɲ u auagnab. B+ nan si udep gau n+bi b+ han arbal magō u aubal rō u aunab. * ³ M+ɲi agam+j m+ɔ aij g+pun, han+p m+ɲi nan ap gagnab a g+ɲabōl n+ɲ u nōp y+ɲ+ɔ auō, gas+ kub yab+ɲ n+ɲnabōl. N+bi n+ɲ p+ɲn+ɲ yag

* **4:4:** 1Ko 6:13 * **4:7:** 1Pi 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 * **4:9:** Jon 13:34 * **4:11-12:** Ep 4:28 * **4:14:** Ro 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * **4:15:** 1Ko 15:51-52 * **5:2:** Mad 24:42-43; 2Pi 3:10; Rep 3:3

daunig gılö ilön göp rö u gınab; yıñıd nöp ilön naij udlö pıñıñ gı aröl rö lagnab. *

⁴ Pen añ mam bı. Bı nan si udep gau apöm ram nap bı udlö, mıdmagö kale pıtu gınab. Pen kale sıbön bıñ au mıdagpım rö, ñın kub anıbu auö, mıdmagö kale pıtu gagnım. ⁵ Kale magöñhalö mailö ñı pai mıdpım; kale magöñhalö sıdö an ñı pai mıdpım. Hon sıbön ñı pai wasö. * ⁶ Nıbi bı rımnnap uhön hanbal rö mıdagaiun; gası nıñ aij gun mıdaiun. ⁷ Nıbi bı uhön hanbal gau, sıbön yan nöp hanbal. Nıbi bı ñıg kto ñıñöm hauı lıbal gau, sıbön yan nöp gıpal. ⁸ Pen hon nıbi bı sıdö an ajpun gau, gası nıñöl gı mıdaiun. God Manö nıñ udun, God nıp mıdmagö lı mıdaiun; anıg gıno, sior pıdöñ ami bı rol lıbal rö, pabıt mıgan hon u mıdeinab. Bı Kub hon Jısas Kraıs aıp ram mınöñ kumi kabö adö lan au aramun nan aij udnabun a gıpun u, gası nıñöl gı mıdaiun; anıg gıno, usajıl pıdöñ bad lıbal rö, nabıc cög hon u mıdeinab. * ⁹ Nıhön gıñıg: God hanıp ga u, ilön kub udlan a göm gaga; Bı Kub hon Jısas Kraıs gö, nıp aıp ram mınöñ kumi kabö adö lan au aramun nan aij udnabun a göm ga. ¹⁰ Kraıs hanıp a göm uma u, kamıñ mıdno aunab aka umöl mıdno aunab u manö mıdagöp; amun pör pör nöp nıpe aıp kamıñ mıdeinabun. * ¹¹ Anıb u, Kraıs nıbi bı nıpe pen pen Kraıs manö aij u hag ñımım, nıñ ud pıdöñ gımım, gası halö mıdmım. Pen hagajın i kale anıb unbö rö nöp hadö gıpım.

Manö hag naböñ juöm, kale mıdpım, a ga

¹² Añ mam bı. Bı kub kalöp ułham wög gı ñöl gı, manö ud asıköl gı, manö hag ñöl gı mıdpal gau, kalıp ud aij gımım. ¹³ God ke hagö wög anıg gıpal u, kalıp mıdmagö lımım ud aij gımım. Pen kale magöñhalö agamıj jım ñöl mıdaimım.

¹⁴ Añ mam bı nıñım. Nıbi bı wög gagöm mıd aij gagpal gau kalıp manö kto hıgmım. Nıbi bı mög gö gası mılo lı mıdpal gau kalıp manö hain hıgmım hag ñı aij gımım. Nıbi bı hain gau kalıp gı ñımım. Nıbi bı gau magöñhalö kalıp pör nöp manö hain hıgmım agamıj mıdaimım. * ¹⁵ Nıbi bı rımnnap kalöp gı naij gaiöl, pen naij gıgmım. Pen pen ud aij gımım, pen pen gı aij gımım. Pen nıbi bı ke nıbö gau abe, anıb unbö rö nöp gımım. * ¹⁶ Pör nöp mıñ mıñ göl gı mıdmım; * ¹⁷ pör nöp God nıp sabe göl gı mıdmım; ¹⁸ pör nöp God nıp aij a göl gı mıdmım. Kraıs Jısas nıbi bı nıpe mıdmım anıg göl gı mıdaıbe me, God nıp aij gınab. * ¹⁹ God Ana hanıp gası ñınım a gımım nıñöl gı mıdaimım. * ²⁰ Nıbi bı God manö hıgep gau manö hagaiöl arö gıgmım. ²¹⁻²² Pen nıbi bı rımnnap pıral hagöl rö löp u, nıñ aij yabıt gımım. God Manö yıjıg göl u hagaiöl nıñımım udmım; pıral hagaiöl nıñımım udmım. Naij adö rımnnap gıgmım. *

²³ God hanıp nıbi bı ud aij göp agamıj mıd aij gıpun u, nıpe ke kalöp abad mıdöm gö, kale nıbi bı ke kamıñ aij nıpe mıdeinabım. God nıpe ke gö, Bı Kub hon Jısas Kraıs aunab ñın u, ana kale gau, gası rımıd mıdmagö kale gau, hañ romanı kale gau magöñhalö, asıñ ap mıdagnım. * ²⁴ God kalöp manö aij nıpe haga u, manö nıpe hagöp rö, anıb unbö rö nöp göp. Anıb u nıñbun, aui hagajın rö kalöp gınab.

* **5:3:** Mad 24:39; Luk 21:34-35 * **5:5:** Ro 13:12 * **5:8:** Aıs 59:17; Ep 6:14,17 * **5:10:** Ro 14:8-9; 1De 4:14 * **5:14:** 2De 3:6,11 * **5:15:** Ro 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16:** Plp 4:4 * **5:18:** Ep 5:20 * **5:19:** Ep 4:30 * **5:21-22:** 1Jn 4:1 * **5:23:** 2De 3:3

²⁵ Añ mam bɪ. Hanɪp gasɪ nɪŋmim, God nɪp sabe gɪmim. ²⁶ Kale Bɪ Kub nɪp nɪŋ uɔpim rō, Kraiŋ nɪbi bɪ añ mam magōŋhalō pen pen hag wɪhai udōl gɪ, alaun bom halumim. ²⁷ Bɪ Kub hon u nɪŋ mɪdöp rō kalöp hagabin, manō kalɪ kliñ rɪkabin anɪbi, añ mam gau kalɪp magōŋhalō amgō lɪ hagpe nɪŋöl.

²⁸ Bɪ Kub hon Jisas Kraiŋ kalöp mög nɪŋöm, ud aij göl gɪ mɪdainɪm.

2 Desalonaika

Pol köp hain n̄bō u Desalonaika n̄bi b̄ kal̄p kal̄ kliñ r̄ika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi hon God B̄ Kub Jisas Kraiss apil m̄hau n̄bi b̄ kale daun kub Desalonaika m̄dpim gau, köp an̄bi kal̄ kliñ rikabun.

² God Bapi hon abe, B̄ Kub Jisas Kraiss abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡlō, kale m̄dmagō aṅ kale daṅ agam̄j m̄d aij ḡmim. *

Kraiss auō, God n̄ipe n̄bi b̄ gau kal̄p manō kub hagnab

³ Pen añ mam b̄. Nöd Kraiss n̄ñ udm̄dim rō wasō; nöd kale pen pen m̄dmagō lim̄dim rō wasō; uri kale klō ḡmim Kraiss n̄p n̄ñ ud p̄dōṅ ḡmim, kale magōḡhalō Kraiss n̄bi b̄ añ mam gau pen pen m̄dmagō lib̄im u n̄ñjun, p̄r n̄p God n̄p aij a gun. ⁴ Kraiss n̄bi b̄ n̄ipe m̄dpe, n̄bi b̄ r̄imnap kalöp ḡ naj ḡlō, m̄ñör auō uṡham m̄dpim u pen gas̄ iru n̄ñaḡmim, Kraiss n̄p n̄ñ ud p̄dōṅ ḡmim c̄g aij yab̄l ḡp̄im. An̄b u, God c̄c n̄ipe ram m̄nōṅ ke ke gau aramun, Kraiss manō aij hag ñ̄ ajun, p̄r n̄p kale an̄g ḡp̄im u kal̄p hagnun. * ⁵ An̄b u hon n̄ñbun, God n̄ipe manō ud as̄k aij ḡp̄ n̄ñöm n̄ipe hagō kale God ram m̄nōṅ kumi kabō adō laṅ au am m̄deinabim. Uri pen manō aij an̄bu hagpe kalöp ḡ naj ḡlō marō udöl ḡ m̄dpim. ⁶ God n̄ipe manō ud as̄k aij ḡp̄ rō, n̄bi b̄ kalöp marō ñ̄bal gau kal̄p pen u rō n̄p marō ñ̄nab. * ⁷ Pen kale n̄bi b̄ marō udöl ḡ m̄dpim gau, God kalöp abe han̄p abe ud aij ḡnab. B̄ Kub Jisas kumi kabō adō laṅ n̄bō ejol klō n̄ipe gau uṡ ḡ, mab m̄ṡaṅ rō inō n̄ñöl ḡ waiō aunab ñ̄n an̄bu n̄p God n̄ipe an̄g ḡnab. * ⁸ N̄bi b̄ God n̄p gas̄ n̄ñaḡöm, B̄ Kub hon Jisas manō aij n̄ipe u n̄ñ udöm, hagöp rō ḡgal n̄bi b̄ gau kal̄p pen ilōn ñ̄nab. * ⁹ N̄bi b̄ an̄b gau, B̄ Kub ram m̄nōṅ aij n̄ipe klō halō mailō halō m̄deinab kumi kabō adō laṅ au aröl rō lagnab; p̄r hōṅ adō m̄döm ilōn kub udöl ḡ m̄deinaböl. * ¹⁰ B̄ Kub auō, n̄bi b̄ uṡ n̄ipe hib̄ n̄ipe haglō adō arnab; n̄bi b̄ n̄p n̄ñ uṡgal gau, n̄p n̄ñöm aiō waiō ḡnaböl. Pen Kraiss manō aij kalöp hag ñ̄no n̄ñ udpe rō, kale ke abe an̄b unbō rō n̄p ḡnabim. *

¹¹ Adō an̄bu n̄p, kalöp gas̄ n̄ñjun God n̄p p̄r sabe ḡpun hagnun, “Desalonaika n̄bi b̄ gau n̄bi b̄ ne ke udna rō, klō ne ḡmōn kale n̄bi b̄ ne ke ḡpal rō ḡl; klō ne ḡmōn kale ḡ aij gun a ḡ gas̄ n̄ñbal u, an̄b unbō rō n̄p ḡl; Kraiss n̄bi b̄ n̄ipe m̄dun n̄ipe hagöp rō n̄p gun a ḡpal u, klō ne ḡmōn an̄g unbō rō n̄p ḡl,” a ḡpun. * ¹² God B̄ Kub Jisas Kraiss kale apil m̄hau kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡpil rō, kale ḡ aij n̄p ḡl ḡ m̄dpe n̄ñöl ḡ, n̄bi b̄ gau n̄ñöm B̄ Kub hon Jisas Kraiss b̄ mailō aij ke halō m̄döp u n̄ñaböl. Pen kale Jisas Kraiss n̄bi b̄ n̄ipe m̄dpim rō, mailō aij ke n̄ipe an̄bu kalöp abe pak ñ̄nab. An̄g ḡn̄m a gun, God n̄p sabe ḡpun.

2

B̄ naj u

* 1:2: Ro 1:7 * 1:4: 2Ko 7:4; 1De 2:19 * 1:6: Ro 12:19 * 1:7: 1De 3:13 * 1:8: Ais 66:15
* 1:9: Ais 2:10 * 1:10: Kol 3:4 * 1:11: Kol 1:9; 1De 1:2-3

¹ Añ mam b̄. B̄ Kub hon Jisas Kraiss ado ḡi ap̄om han̄ip̄ t̄hu ud̄o n̄ipe aip m̄ideinabun man̄o u hagnabin. ² Pen n̄ibi b̄i r̄imnap hagnab, B̄ Kub ado ḡi aunab ñ̄in u b̄õn n̄õp auõp a ḡipal. Pen Pol b̄i gau God Ana gas̄i ñ̄õ manõ hagla u n̄iñun kalõp hagabun a gaiõl, aka Pol b̄i gau an̄ig haglõ b̄i r̄imnap n̄iñõm manõ daubal u n̄iñun kalõp hagabun a gaiõl, aka Pol b̄i gau kõp kal̄i k̄iñ r̄ikõm yulõ auõp i a gaiõl u, m̄idmagõ kale p̄tu gõ, Pol b̄i gau kale ke manõ an̄ibi hag yula a ḡimim gas̄i iru n̄iñagmim. ³ Pen n̄iñ aij ḡimim. N̄ibi b̄i r̄imnap kalõp manõ piral hagaiõl, manõ kale u udagmim. B̄ Kub ado ḡi aunab ñ̄in u hainõ aunab. Pen nõd u, n̄ibi b̄i iru n̄õp God n̄ip arõ gõm, gas̄i kale ke hain gõm haõwalõ ḡinabõl. An̄ig ḡilõ n̄iñõl ḡi, God n̄ip kauaṭ mauaṭ m̄idõp b̄i u waiõ lõ n̄ibi b̄i n̄ip n̄iñnabõl. Pen hainõ B̄i Naij yab̄i an̄ibu mab ke yan̄ arnab me. * ⁴ B̄i Naij an̄ibu nan n̄ihõn n̄ihõn hib god a ḡipal gau abe, nan n̄ihõn n̄ihõn sabe ḡipal gau abe hag pro gõm, hib n̄ipe ke n̄õp hagõ adõ arnab. N̄ipe am God sabe gep ram u am asikõm, yad me God a ḡinab. *

⁵ Kale aip m̄idem, an̄ig ḡinab a gem hagnõ u pen hauṭ ḡipim rõ lõp. ⁶ Kale n̄iñbim, nan ap B̄i Naij adan wamõb u me, m̄iñi an̄ig ḡin̄im rõ lagõp. God n̄ipe ke hag la ñ̄in u n̄õp an̄ig ḡinab.

⁷ Pen m̄iñi ñ̄in i, God n̄ip kauaṭ mauaṭ m̄idõp b̄i u auõ, ḡinabõl adõ u hadõ gabõl u pen pro n̄õp gabõl; kub ḡiḅlap pen b̄i adan wamõb b̄i an̄ibu m̄idõ n̄iñõl ḡi, God n̄ip kauaṭ mauaṭ m̄idõp b̄i u, n̄ibi b̄i gau rap̄in t̄ip ḡi k̄id n̄ipe gau dam arn̄im rõ lagõp. An̄ib u, nan si nan naij pro rõ ḡi dam dap̄il ḡilõ n̄iñõl ḡi, God gõ b̄i adan wamõb u ke gau arnab. ⁸ God gõ b̄i adan wamõb u ke gau arnab u, God n̄ip kauaṭ mauaṭ m̄idõp b̄i u waiõ l̄inab. Pen B̄i Kub Jisas aunab ñ̄in an̄ibu, n̄ipe r̄ib ad̄ik gõm ap̄om manõ n̄õp hagõ, B̄i Naij u b̄õn n̄õp ap lug paknab. * ⁹ God n̄ip kauaṭ mauaṭ m̄idõp b̄i aunab u, n̄ipe Seden klõ n̄ipe magõñhalõ udõm, p̄ir alõm, nan gagep ke ke iru yab̄i n̄õp, nan n̄iñeb n̄iñagep ke ke iru yab̄i n̄õp ḡi dam m̄idõ n̄iñõl ḡi, n̄ibi b̄i aiõ waiõ ḡinabõl. * ¹⁰ God n̄ip kauaṭ mauaṭ m̄idõp b̄i u, n̄ibi b̄i gau kal̄ip p̄ir alõm, neb neb hagõm, t̄ip t̄ip gõm ḡi dam m̄idõ n̄iñõl ḡi, mab ke yan̄ arn̄ig ḡinabõl n̄ibi b̄i gau manõ n̄ipe u udnabõl. Kale Kraiss manõ aij u n̄iñõm manõ n̄iñõ a gõm n̄iñ udõm m̄idmagõ an̄ kale dan̄ l̄iḅlap u, God kal̄ip n̄ibi b̄i n̄ipe ke rõ udbõp. Pen kale an̄ig gagla; kale manõ aij u j̄i n̄iñla. ¹¹⁻¹² N̄ihõn ḡin̄ig: Kraiss manõ n̄iñõ u udagõm, nan si nan naij gõm ñ̄iñ̄i l̄ibal. An̄ib u, God gõ kale magõñhalõ manõ piral an̄ibu rap̄in n̄iñ udnabõl n̄iñõm n̄ipe kal̄ip manõ kub hağõm mab ke yan̄ hag yunab.

¹³ Pen kalõp añ mam B̄i Kub m̄idmagõ lõp gau gas̄i n̄iñun, p̄õr n̄õp God n̄ip aij gun. N̄ihõn ḡin̄ig: hadame dagol gau God gas̄i n̄ipe ke n̄iñõm haga, n̄ibi b̄i gau manõ aij yad u n̄iñ udlõ, Ana yad ana kale an̄ dan̄ m̄idõm gas̄i aij ñ̄õ kale n̄ibi b̄i uṭ m̄idlõ n̄iñõl ḡi, yad kal̄ip n̄ibi b̄i yad ke udnabin a ga. God n̄ipe an̄ig haga u, kalõp n̄õp n̄iñõm hag la. *

¹⁴ Hon Kraiss manõ aij kalõp hag ñ̄aino n̄iñõl ḡi, nan aij hagabin an̄ibi God n̄ipe ke kalõp ñ̄inabin a ga. God ga an̄ibu, B̄i Kub hon Jisas Kraiss mailõ aij unbõ ke halõ m̄idõp u, kale n̄ipe aip m̄idmim mailõ aij n̄ipe an̄ibu r̄imnap udmim m̄iñ m̄iñ gõl ḡi m̄ideinabim, a gõm ga. ¹⁵ An̄ib u me, añ mam b̄i, B̄i Kub Jisas Kraiss aip m̄id aij ḡinabun a ḡimim, klõ ḡimim, manõ kalõp hag ñ̄ino n̄iñbe u abe, manõ kal̄i k̄iñ r̄ikun hagno n̄iñbe u abe n̄iñ ud p̄idõñ ḡimim m̄idaimim.

* **2:3:** 1Di 4:1; 1Jn 2:18; 4:3 * **2:4:** Dan 11:36; Esi 28:2 * **2:8:** Ais 11:4; Rep 19:15 * **2:9:** Rep 13:11-13 * **2:13:** 2De 1:3; Ep 1:4

16 Bapi God hanɨp mɨdmagö löm ud aij yabɨl gö nan aij udnabun a gun gasɨ halö mɨdpun. Bapi God abe, Bɨ Kub hon Jisas Kraiss nɨpe ke abe, 17 apil mɨhau kalöp abad mɨdlö, gasɨ halö mɨdmim, wög kale apil mɨhau u arö gaggim, manö aij kale u hag ñɨmim, gɨ aij göl gɨ nöp mɨdaimim.

3

Hanɨp gasɨ nɨjmim, God nɨp sabe gɨmim

1 Pen añ mam bɨ, manö añɨ ap mɨdöp. Hanɨp God nɨp sabe göl gɨ mɨdaimim. Kalöp Bɨ Kub manö aij hag ñɨno nɨj udpe, nɨbi bɨ kale rɨmnap kalöp nɨjöm Bɨ Kub manö aij u rö nöp nɨj udlö, nɨbi bɨ rɨmnap iru nöp kɨd kɨd gau manö aij u nɨjöm, Bɨ Kub manö aij nɨpe ke nöp mɨdöp u a göm nɨj udlä. Anɨb u, God nɨp hag nɨjmim, Bɨ Kub manö aij u nɨbi bɨ ram mɨnöp aɨ aui mɨdpal kalɨp hag ñɨno, nöd kalöp aɨ au ga rö, anɨb unbö rö nöp gɨnɨm.

2 Pen God nɨp sabe gɨmim nan ap nɨp hag nɨjbe: God nɨpe gö bɨ naij nan si nan naij nöp gɨmɨdal gau, hanɨp nan ap göl rö lagnɨm. Nɨhön gɨnɨg: nɨbi bɨ rɨmnap Kraiss manö aij u nɨj udagpal.

3 Pen Bɨ Kub hagöp rö, pör nöp anɨb unbö rö nöp göp. Nɨpe kalöp gö kale manö nɨpe nɨj ud pɨdön gɨmim nɨp cɨg pɨdön gɨmim gɨ mɨdpe Seden kalöp ɨp göm naij gɨnɨm rö lagnab. 4 Pen Bɨ Kub hanɨp gasɨ ñö gasɨ halö mɨdun nɨjɨbun, manö kalöp hag ñɨno u, kale udmim anɨb unbö rö nöp göl gɨ mɨdeinabim. * 5 Bɨ Kub nɨp sabe gɨpun haggun, nɨpe kalöp gasɨ aij ñö, God nɨbi bɨ mɨdmagö löp rö nɨjmim, Kraiss ilön kub uda pen kɨö göm nan nɨhön gɨnɨg ga u arö gaga u nɨjmim, anɨg unbö rö nöp gɨnabim.

Wög gɨmim nöp nan ñɨjɨnabim

6 Añ mam bɨ. Bɨ Kub Jisas Kraiss manö yad nɨbi bɨ gau hag ñɨmim a ga rö kalöp hagabun. Mam rɨmnap wög gagöm yɨharɨj nöp gɨ ajöm, haggun rö gagaiöl, kalɨp aip manö manö hagaggim. * 7 Kale ke nɨjɨbim, hon kale aip mɨdun gɨmɨdun adö u geinabim, Bɨ Kub nɨp aij gɨnab. Hon yɨharɨj mɨdagmɨdun. * 8 Nɨbi bɨ rɨmnap nan magö kale yɨharɨj ñɨjagun a gun, sɨdö aɨ sɨbön yaj kɨö ilön gun nöp nan ñɨjɨmɨdun. * 9 God wög gɨpun rö, kalöp hag nɨjun nan halöwalö udun ñɨjɨbnoɨ u pen kalöp nagɨ aij adö u yamno nɨjmim anɨg unbö rö nöp gɨmim a gun, ke kɨö ilön gun nan ñɨjɨmɨdun. * 10 Pen kale aip mɨdun haggmɨdun, “Nɨbi bɨ wög gagöl nan ñɨjagöl,” a gɨmɨdun u nɨjɨbim.

11 Manö ap nɨjɨbun u, nɨbi bɨ kale rɨmnap wög gagöm, yɨharɨj nöp mɨdöm, gau gau ajöm, manö pi pɨg hagöm, nɨbi bɨ gau anɨg gɨpal anɨg gɨpal a gɨpal.

* 12 Bɨ Kub Jisas Kraiss nɨp wög gɨpun rö, nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp manö kɨö gun hagabun, agamɨj mɨd aij gɨmim, wög ke gɨmim nan ñɨjmim. *

13 Pen añ mam bɨ. Kale nagɨ aij adö u nöp gɨ dammim, iru maru gainɨm, nan aij nɨhön u nöp nɨjmim göl gɨ mɨdaimim. *

14 Manö köp kalɨ kɨiñ rɨkun hagabun i, nɨbi bɨ rɨmnap nɨjagaiöl, nɨbi bɨ an an anɨg gɨpal u nɨj aij gɨmim, kalɨp manö manö hagaggim; yɨharɨj mɨdpe kalɨp nable gɨnɨm. 15 Pen kalɨp kauaɨ mauaɨ rö nɨjaggim; mam hon a gɨmim hag ñɨ aij gɨmim. *

Pol, “Kale mɨdpim?” a göp

* 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10 * 3:6: Ro 16:17 * 3:7: Plp 3:17 * 3:8: 1De 2:9 * 3:9: 1Ko 9:4; 1De 1:6 * 3:11: 1Di 5:13 * 3:12: 1De 4:11 * 3:13: Gal 6:9 * 3:15: 1De 5:14

¹⁶ Bî Kub hanîp gö gasî iru niŋagun u, niŋe ke kalöp magöŋhalö aip mîdö, kale pör nöŋ nan niŋhön niŋhön giŋnabim u, mîd aij giŋmim gasî iru niŋagnabim.

¹⁷ Yad Pol. Manö naböŋ i niŋmagö yad ke kalî kliŋ riŋkem, “Kale mîdpim?” a gabin. Niŋmagö yad ke manö kalî kliŋ riŋpin u, pör anîb i rö nöŋ kalî kliŋ riŋpin u me, niŋnabim. ¹⁸ Bî Kub hon Jisas Krais kalöp magöŋhalö mög niŋöm, ud aij göl gi mîdainîm.

1 Dimodi

Pol köp nöd u Dimodi n̄p kalı k̄liñ r̄ıka

1 Dimodi. Yad Pol. God Ud Kam̄ıñ Yuep B̄ı Kub hon u abe, Kraıs Jısas hon n̄ıñ udun gası halö m̄ıdpun B̄ı Kub u abe, apıl m̄ıhau ȳıp hag l̄l̄ö, Kraıs Jısas manö aij ud arep b̄ı n̄ıpe ap m̄ıdpın. 2 Dimodi. Kraıs manö aij u n̄öp hag ñainö, Kraıs Jısas n̄ıñ udpan u me, n̄öp ñ̄ı aij yad, a gabin. Bapı God, B̄ı Kub hon Kraıs Jısas, n̄öp mög n̄ıñmil, ud aij ḡımil, abad m̄ıd aij ḡılö me, ne agam̄ıj m̄ıd aij ḡımön. *

Manö pıral n̄ıñ udöl rö löp u, kalıp hag ñ̄ı aij ḡımön, a ga

3 Yad nöd Masedonia Propıns arn̄ıg gem, n̄öp daun kub Epesas ud lem manö hag ñ̄ınö u, m̄ıñı u rö n̄öp kauyan hagn̄ıg gabin. Ne Epesas au m̄ıdmön, n̄ıbi b̄ı God Manö hagabun, a göm, manö pıral pıral hagpal gau kalıp wasö ḡımön, hag aij ḡımön. 4 Manö aiud pıral udöm hagpal u, “Ap̄ıs bac hon an̄ıg göl an̄ıg göl r̄ıklö auöp,” a ḡıpal u, hagmön arö göl. Manö adö an̄ıbu hagöm, pen pen n̄öp hagpal. Manö pıral adö an̄ıbu n̄ıbi b̄ı gau kalıp haglö, God n̄ıpe n̄ıbi b̄ı ud kam̄ıñ yun̄ıg gab manö aij u n̄ıñagnaböl. An̄ıb u, kale Kraıs manö aij u n̄ıñ udöl rö lagnab. * 5 N̄ıbi b̄ı Jısas n̄ıñ udpal gau kale pen pen m̄ıdmagö löl, a gem, n̄öp manö an̄ıbi hagabin. Mıdmagö kale an̄ı dan, nagı ubıñ adö u aij, nagı ubıñ adö u naij, n̄ıñ aij göm, nagı ubıñ aij adö an̄ıbu areınaböl u, kale n̄ıñö n̄öp añ mam gau m̄ıdmagö lınaböl. Kale an̄ıgöl añ mam gau pen pen m̄ıdmagö leınaböl u, kale n̄ıñö n̄öp Kraıs manö aij u n̄ıñ udöm, hagöp rö n̄öp ḡıpal, a ḡınabun. 6 Pen n̄ıbi b̄ı r̄ımn̄ap Kraıs manö aij u hagöp rö arö göm, b̄ı hauı rö manö ȳıharıñıy gau hag am̄ıl apıl ḡıpal. 7 Hon God lo hag ñeb b̄ı m̄ıdno, a göm, ana udagöm n̄ıbi b̄ı gau kalıp hag ñ̄ıbal u pen kale klö göm manö hagabun ıñ an̄ıbu m̄ıdöp me u, a göm, ıñ an̄ıbu n̄ıñagal.

8 Hon n̄ıñbun, God lo manö n̄ıpe haga u, manö kabö göl, manö aij yöl m̄ıdöp. Pen hon God lo manö aij an̄ıbu udun, gası hon ke n̄ıñun hainö gun, abönamö geınabun u, aij wasö. N̄ıpe haga rö n̄öp hag ñeinabun u, aij ḡınab; wasö wasö. * 9 Pen hon n̄ıñbun, God lo manö n̄ıbi b̄ı ḡı aij ḡıpal gau kalıp hagagab; n̄ıbi b̄ı lo manö r̄ıb jubal gau kalıp hagab. N̄ıbi b̄ı God n̄ıp n̄ıñagal gau abe, n̄ıbi b̄ı nan si nan naij ḡıpal gau abe, kalıp hagab. N̄ıbi b̄ı God n̄ıp sabe gagal gau abe, n̄ıbi b̄ı God n̄ıp manö naij hagpal gau abe, kalıp hagab. N̄ıbi b̄ı n̄ıme nap kale ke al pak l̄ıbal gau abe, n̄ıbi b̄ı wıp albal gau abe, kalıp hagab. 10 N̄ıbi si b̄ı si ḡıpal gau abe, b̄ı kale n̄ıbi ap aip wasö b̄ı ap aip göm ḡıpal gau abe, kalıp hagab. N̄ıbi b̄ı kale n̄ıbi b̄ı ñ̄ı pai r̄ımn̄ap si ud daulö, wög kalıp ḡıpal, b̄ı gau abe, n̄ıbi b̄ı manö pıral hagpal gau abe, n̄ıbi b̄ı “God amgö ilö n̄ıñö hagpin,” a göm, pıral hagpal gau abe, kalıp hagab. N̄ıbi b̄ı Kraıs manö aij n̄ıpe u r̄ıb jubal gau kalıp hagab. 11 Manö aij an̄ıbu Kraıs manö aij n̄ıpe u n̄öp. Manö aij an̄ıbu God mailö halö u ȳıp manö hag ñ̄ı ajep b̄ı n̄ıpe hag la.

B̄ı Kub Pol n̄ıñ mög n̄ıñı

12 Yad Kraıs Jısas B̄ı Kub hon u n̄ıp aij a gabin. Ȳıp, b̄ı aij yad, a göm, udöm, klö n̄ıpe u ȳıp ñö, b̄ı wög gep n̄ıpe m̄ıdpın. * 13 Pen nöd yad m̄ıd aij

* 1:2: Ap 16:1-3; Dai 1:4 * 1:4: 1Di 4:7; Dai 1:14 * 1:8: Ro 7:12,16 * 1:12: Ap 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10

gagm+din. Yad God n̄p hag juem, Krais Jisas n̄bi b̄ n̄pe gau kal̄p ḡi najj gem, b̄ najj, b̄ kal yab̄l̄ m̄dm+din. Pen God n̄p n̄n̄agem, manö haga īt u n̄n̄agem ḡinö u me, ȳp mög n̄n̄öm uda. * 14 B̄i Kub ȳp mög yab̄l̄ n̄n̄öm, ud aij göm, Krais Jisas n̄n̄ udap magö u abe, n̄bi b̄i gau m̄dmagö lep magö u abe, m̄dmagö yad an̄j dan ȳm la.

15 Manö böj nöp n̄n̄ udep ap hagn̄g gabin: Krais Jisas ram m̄n̄öj īt i aua u, n̄bi b̄i nan si nan najj ḡipal gau kal̄p ud kam̄n̄ yun̄g aua. B̄i nan si nan najj kub yab̄l̄ ḡim̄döp u yad nöp. * 16 Pen Krais Jisas ȳp mög n̄n̄öm, ud kam̄n̄ yunam, a göm, haga, “B̄i nan si nan najj yab̄l̄ ḡim̄döp an̄ibu n̄p ud kam̄n̄ yunö, n̄bi b̄i gau magöjhalö n̄n̄öm hagnaböl, ‘Krais Jisas n̄pe b̄i najj an̄ibu n̄p ud kam̄n̄ yua rö, ȳp u rö nöp ud kam̄n̄ yunab,’ a ḡinaböl,” a ga. An̄ib u, kale Jisas n̄p n̄n̄ udlö, n̄pe kal̄p pör m̄dep magö u n̄n̄ab. Adö an̄ibu nöp, ȳp mög n̄n̄öm ud kam̄n̄ yua. 17 Kin̄ kub n̄pe hadame dagol m̄dm̄döp, uri m̄döp, hainö pör pör nöp m̄deinab. N̄pe kam̄n̄ m̄dep magö u nöp m̄döp; umeb magö u m̄dagöp. N̄bi b̄i n̄p amgö n̄n̄agpal. N̄pe nöp God añ̄ nöp m̄döp. B̄i Kub mailö unbö ke halö an̄ibu, hib n̄pe pör pör nöp hagno adö aran̄. An̄ib unbö rö aij.

Pol Dimodi n̄p manö ap haga

18-19 N̄i yad Dimodi. Nöp manö ap hagn̄g gabin. Manö hagnabin an̄ibu, God nöd n̄bi b̄i r̄imnap gas̄i n̄ö, ne hainö n̄ihön ḡinabön u hagla rö nöp hagnabin. Manö an̄ibu udmön, Krais Jisas manö aij u klö ḡi n̄n̄ udmön, nan n̄ihön aij, nan n̄ihön najj, a ḡi n̄n̄ aij ḡimön, naḡi ub̄n̄ aij adö u nöp ammön, k̄ijaki yam n̄pe gau aip klö ḡimön pen pen ḡimön. N̄bi b̄i r̄imnap an̄ig gagöm, God kal̄p gas̄i aij n̄öb u arö göm, ap lug pakpal. 20 B̄i ne Haimenias aip Aleksada aip an̄ig ḡilö hagnö, “An̄ig ḡipil u, hon aip j̄im n̄öl God n̄p sabe gagun. Kal̄p b̄i m̄thön arö ḡino, Seden böj u m̄dmil, marö yab̄l̄ gö, God n̄p hag jubil u arö ḡimil rö löp,” a ḡinö. *

2

God n̄p sabe gep

1 Manö hagn̄g gabin u an̄ig göl m̄döp: hon n̄bi b̄i gau magöjhalö gas̄i n̄n̄un, kal̄p God n̄p sabe gun; n̄bi b̄i gau kal̄p nan n̄ihön m̄dagain̄m, God n̄p hag n̄n̄un; n̄bi b̄i gau God kal̄p ḡi n̄öm abad m̄d aij ḡin̄m, a gun, sabe gun; n̄bi b̄i gau magöjhalö God n̄pe ḡi aij göp u gas̄i n̄n̄un, God n̄p aij a gun. 2 God n̄p hag n̄n̄no, kin̄ gau abe, gapman b̄i kub gau abe, kal̄p magöjhalö abad m̄d aij ḡin̄m. An̄ig gö me, hon agam̄j m̄d aij gun, God n̄p gas̄i n̄n̄öl ḡi, ḡi aij göl ḡi m̄deinabun. 3 An̄ib unbö rö ḡinabun aij. God, Ud Kam̄n̄ Yuep B̄i hon u, n̄p u rö nöp aij ḡinab. 4 “Yad n̄bi b̄i gau magöjhalö ud kam̄n̄ yun̄g gabin u, kale magöjhalö manö aij yad u n̄n̄ udöm, manö aij manö īt u n̄n̄ aij göl,” a ḡi gas̄i u n̄n̄öb.

5 N̄ihön ḡin̄g:

God añ̄ ap nöp m̄döp.

Pen B̄i an̄ n̄bö u, u rö nöp añ̄ ap nöp m̄döp.

God böj lap m̄döp;

hon n̄bi b̄i böj lap m̄dpun.

Pen B̄i añ̄ ap nöp n̄bi b̄i ud God aip j̄im n̄n̄m rö löp.

B̄i an̄ibu Krais Jisas, n̄pe ke b̄i yab̄l̄ ap.

6 Nan si nan najj n̄bi b̄i gau magöjhalö ḡipal gau,

* 1:13: Ap 8:3; 9:1-5 * 1:15: Luk 19:10 * 1:20: 2Di 4:14-15; 1Ko 5:5

Krais Jisas n̄pe mab ba laŋ hañ roman̄ n̄pe ke udöm, ilön kub udöm, umöm, pen kub hon an̄bu böŋ nöp raua.

An̄b u, God hag la ñn u,

Krais Jisas ga an̄bu n̄bi b̄ n̄ŋöm n̄ŋ udnaböl gau,

n̄pe kal̄p magöŋhalö ud kam̄ŋ yunab. *

7 Adö an̄bu nöp, Krais Jisas ȳp hag lö, yad Jisas manö aij ud arep b̄ ap m̄dem, manö aij an̄bu n̄bi b̄ gau magöŋhalö hag ñi aij gem, Juda n̄bi b̄ wasö gau kal̄p Krais Jisas manö n̄ŋö u hag ñi aipin. Ȳp wög hag la an̄bu, n̄ŋö yab̄t̄ hagabin. *

8 B̄ gau, ram m̄n̄ŋ magöŋhalö gau, b̄ r̄mnap kal̄p mulu lugagö, pen pen hagagöm, agam̄j j̄m ñöl nöp m̄döm, pör nöp God hagöp rö nöp göm, n̄p ñi magö ḡlaŋ göl ḡi sabe gaiöl u, ȳp aij ḡinab.

9 Pen n̄bi gau u rö nöp agam̄j m̄d aij göl. Umagö kale mal̄kagnaböl. Nan gol udöm kl̄ñ aij ḡipal gau, aka bis k̄bap rö mani kub rauep gau, aka wañj mani kub rauep gau ȳmagnaböl. N̄bi nan aij aij hañ roman̄ ȳmbal gau, n̄bi b̄ r̄mnap han̄p n̄ŋlö aij gaŋ, a göm, ḡipal u, God n̄p aij gagöp.

* 10 Pen n̄bi God n̄p n̄ŋ udun sabe ḡipun, a ḡipal gau, kale n̄bi b̄ r̄mnap gau kal̄p ud aij göm, wög r̄mnap ḡi ñöm, kal̄p ḡi aij göm, göl. An̄g ḡinaböl u, God n̄p aij ḡinab. *

11 B̄ gau God Manö hag ñaiöl u, n̄bi gau agam̄j m̄döm, n̄ŋ aij göl. 12 Yad n̄bi gau kal̄p hagin, kale God Manö b̄ gau kal̄p hag ñagnaböl; kale b̄ gau kal̄p abad m̄dageinaböl. B̄ gau God Manö hag ñaiöl u, n̄bi gau kale manö r̄mnap hagagöl. *

13 God Adam n̄p nöd ḡi löm, hainö n̄bi n̄pe Ip n̄p ḡi la. * 14 God mab magö wasö ga u, k̄jaki manö piral hageia Adam n̄ŋaga. N̄bin Ip k̄jaki manö piral u n̄ŋöm ḡi naij ga. * 15 Pen n̄bi gau ñi pai yag dapöm, ana udöm, Krais Jisas n̄p n̄ŋ udöl ḡi, n̄bi b̄ gau kal̄p m̄dmagö löl ḡi, Krais Jisas manö aij n̄pe hagöp rö nöp göl ḡi, ḡi m̄deinaböl u, God kal̄p ud kam̄ŋ yunab.

3

N̄bi b̄ Krais Jisas n̄ŋ udpal gau kal̄p abad m̄dep b̄ gau

1 Manö n̄ŋö yab̄t̄ hagn̄g gabin. B̄ r̄mnap, Krais Jisas n̄p wög gun, n̄bi b̄ n̄p n̄ŋ udpal gau kal̄p abad m̄daiun, a göm, gas̄ u n̄ŋbal gau, gas̄ aij yab̄t̄ n̄ŋbal. * 2 Pen kale n̄bi b̄ Jisas n̄ŋ udpal gau kal̄p abad m̄dep b̄ r̄mnap udun, a ḡinabim u, b̄ ḡi aij ḡipal gau nöp n̄ŋmim udmim. N̄bi kale añi ap nöp udöm, b̄ hain aij, gas̄ n̄ŋ aij göm, nan naij gagöm, n̄bi b̄ m̄lö gau n̄bö hag w̄hai dam ram kale aip aŋ daŋ udöm, n̄bi b̄ Krais Jisas n̄ŋ udpal gau kal̄p hag ñi aij göm, ḡipal b̄ gau nöp n̄ŋmim udmim. *

3 Pen b̄ ñiŋ wain iru ñiŋbal gau, b̄ kal yab̄t̄ jubal gau, b̄ manö pen pen hagpal gau, b̄ u t̄pö k̄ño k̄bap mani m̄dmagö l̄bal gau, kal̄p n̄ŋmim udagmim. B̄ agam̄j hain r̄köm, m̄d aij göl u nöp n̄ŋmim udmim. 4 B̄ n̄bi ñi pai am̄lap kale gau kal̄p abad m̄d aij ḡilö, ñi pai kale gau pen, bapi n̄ŋö hagöp, a göm, n̄ŋbal b̄ gau n̄ŋmim udmim. 5 Pen b̄ n̄bi ñi pai n̄pe ke gau abad m̄d aij gagnab u, n̄pe aigöl göm God n̄bi b̄ n̄pe gau kal̄p abad m̄d aij ḡinam̄?

* 2:6: Ro 3:29-30; Gal 1:4 * 2:7: Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Di 1:11

* 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10:

1Di 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Jen 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9

* 2:14: 2Ko 11:3; Gal 3:1-6

* 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Dai 1:6-9

⁶ Bɪ Kraiſ Jisas nɪp ɡɪsɔn nɔp nɪŋ udpal gau nɪŋmim udagmim. Bɪ Kraiſ Jisas nɪp ɡɪsɔn nɔp nɪŋ udɔp u, bɪ kub mɪdpin, a ɡɔm, lug pakɔ, God nɪp manɔ kub hagɔm, hag ke gau yunɪm rɔ lɔp. Kɪjaki hadame nɔp, yad bɪ kub mɪdpin, a ɡɔm, God nɪp arɔ ɡɔ, God pen nɪp hag yua rɔ u, nɪp u rɔ nɔp ɡɪnab. ⁷ Bɪ udnabim anɪb u, nɪbi bɪ Kraiſ manɔ aij u nɪŋ udagpal gau nɪŋɔm, bɪ u bɪ aij, a ɡɔm gasɪ nɪŋbal, bɪ anɪb rɔ nɔp nɪŋmim udmim. Wasɔ u, nɪbi bɪ Kraiſ Jisas nɪp nɪŋ udagpal gau bɪ anɪbu nɪp hag julɔ, kɪjaki hel nɪp udnɪm rɔ lɔp. *

⁸ Pen kale bɪ abad mɪdep kalɪp wɔɡ ɡɪ ñeb bɪ rɪmnap udun, a ɡɪnabim u, nɪŋ aij ɡɪmim udmim. Nɪbi bɪ gau, bɪ u bɪ aij, a ɡɔm gasɪ nɪŋbal, bɪ gau nɔp nɪŋmim udmim. Kale manɔ nɪŋɔ nɔp hagɔm, manɔ piral hagagɔm, ñɪɡ wain iru ñɪŋagɔm, uɔpɔ kɪlno mani nan ɕɪp ɡɪ udagɔm, ɡɪpal bɪ gau nɔp nɪŋmim udmim. ⁹ God Manɔ u magɔŋhalɔ manɔ nɪŋɔ nɔp, a ɡɔm, klɔ ɡɪ nɪŋ udɔm, mɪd aij ɡɪpal bɪ gau nɔp nɪŋmim udmim. ¹⁰ Anɪb u, nɔd wɔɡ pro rɪmnap kalɪp hagpe, kale ɡɪ aij ɡeinabɔl u, hagpe, bɪ abadep bɪ gau wɔɡ ɡɪ ñeb bɪ mɪdaiɔl.

¹¹ Pen bɪ abadep kalɪp wɔɡ ɡɪ ñeb nɪbi rɪmnap udun, a ɡɪnabim u, u rɔ nɔp nɪŋ aij ɡɪmim udmim. Nɪbi anɪb gau u rɔ nɔp nɪbi aij nɔp mɪdaiɔl. Nɪbi bɪ gau, nɪbi u nɪbi aij, a ɡɔm gasɪ nɪŋbal, nɪbi anɪb rɔ nɔp nɪŋmim udmim. Nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag juagɔm, nɪbi agamɪ hain rɪkɔm, ñɪɡ wain iru ñɪŋagɔm, manɔ piral hagagɔm, nan rɪmnap si udagɔm, pɔr gasɪ nɪŋ aij ɡɪ mɪdeinabɔl, nɪbi anɪb rɔ nɔp nɪŋmim udmim. * ¹² Pen bɪ abadep kalɪp wɔɡ ɡɪ ñeb bɪ gau, nɪbi kale aɱ ap nɔp udɔm, nɪbin ñɪ pai amɪɕɪp kale gau kalɪp abad mɪd aij ɡɪpal bɪ gau nɔp nɪŋmim udmim. ¹³ Wɔɡ ɡɪ ñeb nɪbi bɪ gau wɔɡ kale ɡɪ aij ɡeinabɔl u, nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udpal aŋ u hib aij udɔm, Kraiſ Jisas nɪp nɪŋ ud pɪdɔŋ ɡɪ mɪdeinabɔl.

¹⁴ Yad nɔp yɪŋɪd nɪnabin, a gem, nɔp kɔp i kalɪ kliɱ rɪkabin. ¹⁵ Pen yɪŋɪd nagnabin u, ne kɔp i ud nɪŋmɔn, hon God nɪbi bɪ nɪpe, nɪbi bɪ God pɔr kamɪŋ mɪdɔp u nɪp nɪŋ udun cɔc nɪpe mɪdpun gau, hon aigɔl gun ɡɪ aij ɡɪnabun u, nɪŋnabɔn. Hon God nɪbi bɪ nɪpe gau, jɪm ñɔl ram padɔ klɔ yabɕ rɔ mɪdno me, manɔ nɪŋɔ nɪpe u ur ɡɪnɪm rɔ lagɔp.

¹⁶ Nɪŋɔ nɔp, God manɔ nɪpe hagɔp u manɔ nɪŋɔ yabɕ hagɔp:

Kraiſ Jisas bɪ haɱ romanɱ lɔ, nɪbi bɪ nɪp waiɔ nɪŋla.

God Ana, Jisas ɡɪ aij yabɕ nɔp ɡɔp, a ga.

Ejɔl kumi kabɔ adɔ laŋ au nɪp nɪŋla.

Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ gau gau aɔm,
manɔ aij nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñeila.

Nɪbi bɪ ram mɪnɔŋ gau nɪp nɪŋ udla.

Nap nɪpe nɪp ud mailɔ aij unbɔ ke halɔ

kumi kabɔ adɔ laŋ au ud ara. *

4

God manɔ aij hag ñabun, a ɡɪnabɔl u pen manɔ piral hagnabɔl

¹ God Ana waiɔ hagɔm hagab, “Ñɪn hain nɪbi bɪ rɪmnap Kraiſ Jisas manɔ aij nɪŋ udla u arɔ ɡɔm, kɪjaki manɔ piral anɪbu nɪŋɔm, kɪjaki aiɔn pi yam nɪpe gau manɔ piral hag ñɪbal u nɪŋ udɔm adɔ anɪbu nɔp hain ɡɪnabɔl,” a gab. ² Nɪbi bɪ kɪjaki manɔ piral hag ñɪbal gau, kale nagɪ adɔ u aij, nagɪ adɔ u naij, a ɡɪ gasɪ nɪŋagpal. Gasɪ rɪmɪd magɔ kale u, u aij, u naij, a ɡɪbɔp,

* 3:7: 2Ko 8:21 * 3:11: Dai 2:3 * 3:16: Jon 1:14; 2Pɪ 3:3; 1Jn 2:18

pen gasi rimið magö kale u ain miþan rö lau inö böñ nöp hir ga. Kale manö piral nöp hag ñibal. ³ Nibi bi anib gau manö piral hagöm haggal, bi gau nibi udagöl, nibi gau bi udagöl, a gipal. Kale haggal, nan magö anib gau nan ñihjeb pen nan magö anib gau nan ñihjagep asi masi göl, a gipal. Pen God nipe nan magö gi löm, nibi bi yip niñ udöm manö niñjö yad niñbal gau, kale nan magö gau magöñhalö aij, a göm, ñihjnaböl, a göm, gi la. ^{*} ⁴ God nan gi la gau magöñhalö aij u nöp gi la. God nan magöñhalö aij gi la midöp gau me, hon nibi bi nan ap asi masi gagnabun. Nan aij gi la midöp gau, magöñhalö aij, a gun, ud ñihjnabun. ⁵ Niñhön ginig: God niþ sabe gun, aij a göp, a geinabun u, God manö nipe hagöp rö, nan magö anib gau magöñhalö ke kamñij aij rö nöp midnab.

Nibi bi gau kalip hag ñi aij gimön

⁶ Manö hagabin i, nañin namam rimmnap gau kalip hag ñi aij geinabön u, ne Krai Jisas wög gi ñeb bi aij mideinabön. Ne nöð ñi pro midmön, Krai Jisas manö aij nipe nöp hag ñila u niñ aij gimön, hagöp rö nöp hain gimön, gi dammön, uri u rö nöp manö aij u niñmön hain gabön. ⁷ Pen aiud yiharñij gau hag amil apil gipal gau niñagmön. Ne kto gimön, God niþ aij ginab adö u nöp gi midaimön. ^{*} ⁸ Nibi bi rimmnap kto göm eksais gipal gau, hañ roman kale kto ginab. Pen ne kto gimön, God Manö hagöp rö nöp geinabön u, kto ke udnabön. God niþ aij ginab adö u nöp geinabön u, ram minöñ i mideinabön ñin i abe, ram minöñ adö lan au mideinabön ñin u abe, mid aij ginabön. ⁹ Manö hagnig gabin anib i, manö niñjö yabñ, a gimön, böñ nöp niñ udmön. ¹⁰ God pör kamñij midöp u niñ udpun u me, gasi halö midpun. Krai Jisas nipe nibi bi gau magöñhalö ud kamñij yunabin, a göm, uma. Nibi bi Krai Jisas anig ga u niñ udeinaböl gau, God pör kamñij midöp u kalip magöñhalö böñ nöp ud kamñij yunab. Hon gasi adö añi anibu nöp niñjun, wög kto gi midpun. ^{*}

¹¹ Manö hagabin i, ne nibi bi gau kalip hag ñaimön niñöl. ¹² Nibi bi rimmnap, nöp bi praj, a göm, manö hagnabön u niñagnaböl rö löp u, ne niñ aij gimön. Pen ne gi aij gimön nöp gö arö, nibi bi Krai Jisas niþ niñ udpal gau, ne manö aij haggan rö, ne gi aij gipan rö, ne nibi bi midmagö liban rö, ne Krai Jisas niþ niñ ud pidön gipan rö, ne nagñ ubñij aij adö u nöp arabön rö niñöm, kale ke u rö nöp ginaböl. ^{*}

¹³ Yad niñabin u pen yip abad midpan ñin i, nibi bi gau kalip God Manö u amgö li hagöl gi, manö il u hag ñöl gi, gi midaimön.

¹⁴ Pen nöð gau nibi bi Krai Jisas niñ udpal kalip bi abadep bi gau, ñimagö kale ud nabç adö ne u löm, God kalip gasi ñö, ne hainö niñhön niñhön rö ginabön manö u haglö, God nöp nan aij ke ña u hauñ gagmön. ^{*} ¹⁵ Nan hagaiñ i, ne gasi adö añi nöp niñmön, kto yabñ gimön. Anig geinabön u, ne Krai Jisas adan aij nipe u kto gimön, gi dö gi arabön u, nibi bi gau magöñhalö niñnaböl. ¹⁶ Ne niñ aij gimön, God Manö hagöp rö nöp göl gi midaimön. Niñ aij gimön, God Manö hagöp rö nöp gasi niñöl gi midaimön. Anig göl kto gi dam dam gi mideinabön u, ne ke abe, nibi bi manö ne niñnaböl gau abe, kalip ud kamñij yunabön.

^{*} 4:3: Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 ^{*} 4:7: 1Di 1:4 ^{*} 4:10: 1Di 2:3-4 ^{*} 4:12: Dai 2:15

^{*} 4:14: 2Di 1:6

n̄ibi b̄i n̄ipe kal̄ip hag ñaböl gau abe, b̄i an̄ib gau rö kal̄ip ud aij göm pe aij ñöl.

¹⁸ God Manö kal̄i kliñ riköm hagla, “Nan wid magö abhib jaklö, magö gau ke löm, cög gau ke löm gan̄, a ḡm̄im, kaj kau pan̄id dammim, wid magö r̄imnap ñ̄iñjaböl, a ḡm̄im, meg magö kale naḡi l̄i r̄ib̄ik gagmim; wög ḡipal rö u, r̄imnap ñ̄iñjög ñ̄iñjöl,” a ḡila. Pen manö ap hagla, “B̄i wög ḡipal gau, pe ñeb,” a ḡila. * ¹⁹ B̄i añi ap nöp apöm hagnab, “N̄ibi b̄i Krai n̄iñ udpal kal̄ip b̄i abad m̄idep b̄i u, an̄ig göl an̄ig göl ḡi najj göp,” a gain̄im u, n̄iñagmön. N̄ibi b̄i m̄ihöp aka n̄ibi b̄i m̄ihau n̄igan̄ rö n̄iñjöm, apöm hagaiöl u, n̄iñjög hagpal rö löp, a ḡimön, n̄iñmön. * ²⁰ N̄ibi b̄i Krai n̄iñ udpal kal̄ip b̄i abad m̄idep b̄i u, nan si nan najj göp u arö gagnab u, Krai n̄ibi b̄i am magum ḡinaböl ñ̄in u, magöñhalö n̄iñm̄idlö n̄iñjöl ḡi, n̄ip hag ḡimön. An̄ig geinabön u, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iñjöm, ana udöm, hainö an̄ig gagnaböl. *

²¹ B̄i yad gau ḡi najj gapal, b̄i kale gau nöp ḡi najj ḡipal, a ḡimön, gas̄i u n̄iñagmön. Manö il̄ m̄idain̄im u, n̄iñ aij ḡimön nöp, hagmön. Nöp manö an̄ibi ȳihar̄iñ hagagabin; God, Krai Jisas, ejol n̄ipe hag la gau n̄iñm̄idlö n̄iñjöl ḡi hagabin.

²² Pen Jisas n̄ibi b̄i kal̄ip abadep b̄i gau, ȳiñid ñ̄imago ne nab̄ic kal̄ip adö u l̄imön, wög an̄ibu hag lagmön. N̄ibi b̄i r̄imnap nan si nan najj gaiöl u, ne aip ḡagmön. Ne b̄i as̄iñ m̄idagöp rö nöp m̄idaimön. ²³ Pen nöp nan pör pör göm, yuö hauub u, ne uri ñ̄ig nöp ñ̄iñagmön, ñ̄ig wain pro pro r̄imnap halö ñ̄iñmön.

²⁴ N̄ibi b̄i nan si nan najj ḡipal u, r̄imnap waiö ḡilö, ȳiñid nöp n̄iñjun manö hag ḡipun. Pen n̄ibi b̄i r̄imnap nan si najj agam̄ij pi göl ḡilö, ȳiñid n̄iñagnabun. Hainö n̄iñabun. Wasö u, God manö kub hagnab ñ̄in u nöp waiö linab. ²⁵ Pen an̄ib unbö rö nöp, n̄ibi b̄i kale n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip ḡi aij geinaböl u, r̄imnap waiö m̄idö, ȳiñid nöp n̄iñabun. Pen ȳiñid n̄iñagnabun u, pi göl m̄idain̄im rö lagöp.

6

N̄ibi b̄i naḡi wög gep gau

¹ Krai n̄ibi b̄i n̄ipe r̄imnap kale naḡi wög gep n̄ibi b̄i m̄idpal gau, b̄i kub kal̄ip rau daula gau ud aij göl. An̄ig geinaböl, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iñjöm, God n̄ip hag juöm, Krai Jisas manö aij hag ñ̄ibun u hag juöm, gagnaböl. * ² Pen n̄ibi b̄i Krai n̄ip n̄iñ udpal gau, b̄i Krai n̄ip n̄iñ udpal r̄imnap kal̄ip naḡi wög ḡi ñöl ḡi, gas̄i najj n̄iñjöm, Krai n̄ibi b̄i mam hon ke gau n̄ihön ḡin̄ig kal̄ip naḡi wög gabun, a göm, hagagöl. Mam aij hon Krai n̄ip n̄iñ udpal gau kal̄ip wög ḡi ñ̄abun, a göm, wög kal̄ip u ḡi aij yab̄il̄ göl. Manö kal̄i kliñ rikabin i n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄i aij gö n̄iñjöl. *

Nan iru udun, a göm, gas̄i u n̄iñbal

³ N̄ibi b̄i r̄imnap, B̄i Kub hon Jisas Krai n̄ipe manö aij haga u abe, manö aij n̄ipe pör hag ñ̄ibun u abe arö göm, manö ke r̄imnap hag ñ̄inaböl gau, * ⁴ hon nöp n̄ibi b̄i kub m̄idpun, a göm, haūl alöm gas̄i m̄idagö, an̄ig ḡipal. An̄ib u, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip gas̄i najj n̄iñjöm, manö magö adö u nöp pen pen hag am̄il ap̄il göm, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iñjöl mulu lugö, kal juöm, manö najj hagöm, gas̄i najj n̄iñbal. ⁵ Kale Jisas manö n̄iñjög n̄ipe u arö göm, God adan

* 5:18: 1Ko 9:9; Mad 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Ep 5:11 * 6:1: Ep 6:5 * 6:2: Plm

arnabun uṭpö kɪlno mani nan gau udnabun, a göm, gasɪ najj nöp nɪjöm, pör pör nöp manö pen pen haggal. *

⁶ Pen hon Krajs Jisas nɪj udun, nan hon hadö mɪdöp u ñɪñɪ lɪnabun u, hon nan aij yabɪ ap udun, mɪd aij yabɪ gɪnabun. * ⁷ Ami bɪ hanɪp yag daula ñɪn u, nan rɪmnap halö udun dauagno. Pen umnabun ñɪn u, u rö nöp nan rɪmnap halö udun aragnabun. * ⁸ Anɪb u, nan ñɪjeb rɪmnap, walɪj hon rɪmnap mɪdainɪm, nan hon rö pro me u, a gun. ⁹ Pen nɪbi bɪ nan iru udun a göm gasɪ nɪjbal gau, hauṭ alö, gasɪ aɪñ anɪbu kalɪp ɪɪp gɪ ud arö, wal nan ñɪjɪng aulö, hel udö, adɪj ilön kub udpal u rö kalɪp gɪnab. Kalɪp böj nöp najj gɪnab. ¹⁰ Nɪbi bɪ uṭpö kɪlno kɪbap mani nan gau mɪdmagö lɪbal gau, nan si nan najj adö ke ke iru nöp gɪpal. Rɪmnap gasɪ anɪbu nɪjöm, God nɪp gasɪ u arö göm, mɪd aij gagöm, kalɪp ke mög najj yabɪ göp. *

God nan ñɪmagö adö nöp lɪ ña u, ud aij gɪmön

¹¹ Dimodi. Ne God bɪ nɪpe mɪdpan u me, nan najj nan piral hagajɪn i magöñhalö hil gɪmön, gɪ aij gɪmön, God hagöp rö nöp gɪmön, Krajs Jisas nɪj udmön, nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪmön, klö gɪmön gɪ dammön, bɪ agamɪj hain rɪkmön, gɪ mɪdmön. * ¹² Ne Jisas nɪj udpan rö, ñɪn rɪmnap mɪjör auö, uṭham mɪdeinabön, pen ne klö gɪmön, Krajs manö aij u hain gɪmön. Nɪbi bɪ iru nɪjmɪdlö nɪjöl gɪ, yad Krajs Jisas nɪp nɪj udpin, a gɪna ñɪn anɪbu, nɪpe pör mɪdep magö u nöp ñöb. Pör mɪdep magö anɪbu ud pɪdöj gɪmön. *

¹³ God nan gau magöñhalö kamɪj magö ñöb u abe, Krajs Jisas Podias Pailod nɪp manö kabö göl haga u abe, kale nɪj mɪdlö nɪjöl gɪ, nöp klö gem hagabin, * ¹⁴ manö nöp hagabin i magöñhalö nɪj aij gɪmön, hain gɪmön, gɪ aij gɪmön gö arö, Bɪ Kub hon Jisas Krajs ado gɪ aunab. Ne anɪg einabön, nɪbi bɪ rɪmnap nɪjöm nöp hag juöl rö lagnab. ¹⁵ Jisas ado gɪ aunab ñɪn anɪbu, God nɪpe ke hag la. Ñɪn hag la ñɪn anɪbu nöp Jisas nɪpe kauyan ado gɪ aunab. God Bɪ aij ke yabɪ. Nɪpe aɪñ nöp nan gau magöñhalö abad mɪdöp. Nɪpe kɪj gau magöñhalö Kɪj kale mɪdöp. Nɪpe bɪ kub gau magöñhalö Bɪ Kub kale mɪdöp. * ¹⁶ Pen nɪpe aɪñ nöp umnɪm rö lagöp; pör yabɪ nöp mɪdeinab. Mailö aij nɪpe u ke yabɪ mɪdöp. Nɪbi bɪ rɪmnap nɪp amgö nɪjagpal yabɪ; nɪp amgö magö nɪjeb rö lagöp. Nɪbi bɪ ap nɪpe mɪdöp söṭ au aröl rö lagöp. Nɪpe God Bɪ klö yabɪ unbö ke u, nɪbi bɪ magöñhalö nɪjöm, hib nɪpe u pör pör nöp haglö adö aran. Anɪb unbö rö aij.

¹⁷ Nɪbi bɪ uṭpö kɪlno kɪbap mani nan iru mɪdöp gau kalɪp hagaimön, hon nöp nɪbi bɪ ke yabɪ mɪdpun, a göm, nan yɪjɪd hir gɪnab gau gasɪ nɪjagöl; God hanɪp nɪbi bɪ abad mɪdöm, mɪd aij gɪnaböl, a göm, nan aij aij iru nöp hanɪp pör ñab u nöp nɪj udöm, gasɪ halö mɪdaiöl. * ¹⁸ Anɪb u, kalɪp hagaimön, nan iru mɪdöp rö, nɪbi bɪ gau ud aij göm, kalɪp mög nɪjöm, nan kale rɪmnap kalɪp haṭöwatö ñöl. Kale nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ aij göm, gɪ ud arlö ud arlö, kalɪp iru gagnɪm. ¹⁹ Anɪb unbö rö geinaböl u, kale nan aij yabɪ kale ap mɪdeinab God ram mɪnörj nɪpe kumi kabö adö laj au, nɪjöm kale amöm kamɪj pör mɪdep magö u böj nöp udöm, pör nöp pör nöp kamɪj mɪdeinaböl. Kamɪj mɪdep anɪbu, kamɪj nɪjö yabɪ. *

* **6:5:** 2Di 3:8; 4:4; Dai 1:14 * **6:6:** 1Di 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * **6:7:** Job 1:21 * **6:10:** Ep 5:5 * **6:11:** 2Di 2:22 * **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Di 4:7 * **6:13:** Jon 18:36-37 * **6:15:** Rep 17:14 * **6:17:** Luk 12:20 * **6:19:** Mad 6:20

²⁰ Dimodi. God nan ñimago adö nöp ñi la u, ud aij gïmön. God nïp gasi nïngöm manö piral manö yïharïng pör pör hag amïl apïl gïpal gau abe, manö hauß alö pen pen hagaböl gau abe, udagmön. ²¹ Nïbi bï rïmnap, manö piral kale anïbu udöm, uri God Manö kabö rö nïngbun, a göm, ke padö u aramöm, Jisas manö aij nïpe nïng udla u böng nöp arö gïpal.

God nöp mög nïngöm, abad mïdainïm. *

* 6:21: 1Di 1:6; 2Di 2:18

2 Dimodi

Pol köp hain n̄bö u Dimodi n̄p kalı klıñ rıka

¹Yad Pol. God geia n̄ñöm yad Kraıs Jısas n̄p cıg gem, kamıñ gısön n̄bö kamıñ pör m̄ıdep hag la u uđpin. Anıg n̄ñöm, God n̄ıpe ke hagö, Kraıs Jısas manö aij ud arep bı n̄ıpe ap m̄ıđpin.

²Ñı m̄ıđmagö yad Dimodi, nöp köp anıbi kalı klıñ rıkabın. Bapı God, Bı Kub hon Kraıs Jısas, nöp mög n̄ñmil, ud aij gımil, abad m̄ıđ aij gılö me, ne agamıj m̄ıđ aij gımön. *

God manö hagun u, nable gagnım

³Apıs bac bı God n̄p wög gı m̄ıđm̄ıdal rö u, yad u rö nöp gası m̄ıhöp n̄ñagem God n̄p nöp gası n̄ñem, wög n̄ıpe gımıđın. Yad sıđö aıj sıb aıj yaı God n̄p sabe gımıđın u, yad pör nöp hib ne hagem, God n̄p aij a gabın.

* ⁴Mıtöñ gına u n̄ñöl gı m̄ıđpin. Anıb u, nöp am n̄ñem, yad m̄ıñ m̄ıñ yabıñ gabın.

⁵Ne gası añı adö nöp n̄ñmön Kraıs Jısas n̄p n̄ñ ud pıđöñ gıpan u, n̄ñöl gı m̄ıđpin. Napıs Loıs aıp, name Yunıs aıp, Kraıs Jısas n̄p n̄ñ ud pıđöñ gımil m̄ıđm̄ıdil rö, ne u rö nöp n̄p n̄ñ ud pıđöñ gıpan, a gı gası n̄ñbın. *

⁶Ne Kraıs Jısas n̄p n̄ñ ud pıđöñ gıpan rö, yad nöp hagabın, ñımagö yad ud nabıc adö ne u lınö, God nöp nan aij ña u, gası n̄ñöl gı m̄ıđmön. Nan nöp aıj daı m̄ıđöp anıbu, pu gaimön Mıtöñ gınım. * ⁷God n̄ıpe Ana n̄ıpe hanıp ñö, pıñıñ gagun; God Ana n̄ıpe gö, pıđöñ halö m̄ıdun, nıbi bı gau kalıp m̄ıđmagö lun, gası hañ romanı hon ke gası göp adö u gagun, gınabun. *

⁸Anıb u, ne Bı Kub hon manö aij n̄ıpe hagnmön, nable gagnım. Nıbi bı gau kalıp hañowañ hag ñımön. Yad Bı Kub manö aij n̄ıpe hag ñainö, yıp nagı lıla u, nöp u rö nöp nable gagnım. Pen God n̄ıpe pıđöñ n̄ıpe nöp ñöb rö, Jısas manö aij u hag ñı ajmön. Anıg gaimön, nöp gı naij gaiöl, gası iru n̄ñagemön. ⁹God hanıp ud asık yuöm, nıbi bı uı yad ke m̄ıdeınabım, a ga. Hon nagı aij adö u arno n̄ñöm God hanıp udaga; n̄ıpe ke nöđ anıg gınabın, a ga rö, hanıp nıbi bı mög yabıñ n̄ñöm uda. Ram m̄ıñöñ hadame dagol gau gı laga ñın u, God nıbi bı mög yabıñ n̄ñöm, Kraıs Jısas nıbi bı gau kalıp ud asık yunab, a göm gası u n̄ñga. * ¹⁰Pen m̄ıñı, God nıbi bı mög yabıñ n̄ñöb u, waiö n̄ñbun. Kraıs Jısas apöm, hanıp nıbi bı nan a göm uma u me, God hanıp nıbi bı magöñhalö mög yabıñ n̄ñöb u, waiö n̄ñbun. Kraıs Jısas hanıp nıbi bı nan a göm ilön udöm uma u me, uri umeb magö u klö ap m̄ıđagöp. Jısas anıg geia u me, kamıñ m̄ıdep magö u abe, pör pör m̄ıdep magö u abe, hanıp nıbi bı waiö yamöb. *

¹¹Manö aij anıbu nıbi bı gau magöñhalö n̄ñlanı, a göm, Kraıs Jısas n̄ıpe ke yıp hagajıp, yad Jısas manö aij ud arep bı n̄ıpe ap m̄ıdem, manö aij anıbu nıbi bı gau magöñhalö hag ñı aij gem, manö yuö u hag ñı aij gem, gıpin. *

¹²Jısas manö aij n̄ıpe u hag ñı ajainö u me, yıp gı naij gılö, uıham m̄ıđpin. Pen yad ana arö n̄ñöl gı m̄ıđagpin; yad gası halö m̄ıđpin. Bı n̄ñ udpin u,

* 1:2: Ap 16:11; 1Di 1:2 * 1:3: Ap 23:1 * 1:5: Ap 16:1 * 1:6: 1Di 4:14 * 1:7: Ro 8:15
* 1:9: Ep 2:8-9; Dai 3:5 * 1:10: Hib 2:14 * 1:11: 1Di 2:7

Bi anɩbu hadö nɩɩbin. Yad nɩp nan ñɩbin u, nɩpe nan anɩbu ud abad mɩd aij göm, gɩ dam dam, ñɩn hain u aunab.

¹³ Manö hagnö nɩɩban u, kabö göl nöp mɩdöp, a gɩmön, nɩbi bi gau kalɩp hag ñɩmön. Anɩg gɩmön, Kraiſ Jisas nɩp nɩɩ udöl gɩ, nɩbi bi gau kalɩp mɩdmagö löl gɩ, gɩ mɩdaimön. Kraiſ Jisas nɩp cɩg aij gɩpan u me, ne anɩg gɩmön rö löp. ¹⁴ God nan aij ñɩmagö adö ne la u, ud aij gɩmön. Ana Uɩ hanɩp anɩ dan mɩdöp u, kɩö nɩpe nöp gɩ ñö, ud aij gɩmön. *

¹⁵ Ne nɩɩban, nɩbi bi Esia Propins nɩbö gau magöɩhalö yɩp arö gɩla. Pigelas abe, Hemogenis abe, anɩg unbö rö nöp gɩlö. ¹⁶⁻¹⁷ Bi Kub nɩpe Onesiporas nɩbi bi ram nɩpe gau mög nɩɩöm ud aij gɩnɩm. Nɩhön gɩnɩg: nɩpe daun kub Rom ap mɩdeia ñɩn u, nable udnabin, a göm, yɩp arö gaga. Yad aui nagɩ mɩdpin, nɩpe uɩham uɩhai nɩɩöm, apöm yɩp nɩɩa. Ñɩn iru nöp apöm nɩɩaia, yɩp aij yabɩ ga. ¹⁸ Anɩb u, ñɩn kub hain u, Bi Kub nɩpe Onesiporas nɩp mög nɩɩöm ud aij gɩnɩm. Epesas mɩdainö, yɩp ud aij göm nan ke ke nɩhön nɩhön iru nöp gɩ ñɩmɩdöp u, ne ke nɩɩ aij gɩpan.

2

Jisas nɩp cɩg gun, ami bi nɩpe rö mɩdaiun

¹ Pen ñɩ yad Dimodi. Ne Kraiſ Jisas nɩp hain geinabön u, nɩpe nöp mög nɩɩöm ud aij gɩnab. Anɩb u, ne gasɩ aɩn nöp nɩɩmön, kɩö gɩ mɩdaimön.

² Manö aij nɩbi bi gau kalɩp pör hag ñɩmɩdin nɩɩban u, nɩbi bi Kraiſ Jisas manö aij hain gɩpal rɩmnap uɩhai nɩɩmön, hag ñɩ aij gɩmön; kale pen nɩbi bi ñɩ pai rɩmnap kalɩp hag ñɩ aij gɩnaböl.

³ Kraiſ Jisas nɩp wög gɩpun rö, nɩbi bi rɩmnap hanɩp gɩ naij gɩlö, uɩham mɩdpun. Ne u rö nöp, Jisas Kraiſ ami bi aij nɩpe mɩdpan u me, yɩp u rö nöp gɩnaböl, a gɩmön, pɩñɩɩ gɩmön, nɩp arö gagmön; wög nɩpe u halöwalö gɩmön. *

⁴ Ami bi gau, bi kub kale u nɩp aij gan, a göm, gasɩ aɩn u nöp nɩɩbal. Nan höɩ adö gau, a göm, gasɩ u nɩɩgpal. ⁵ Nɩbi bi resɩs gɩpal gau, bi resɩs abad mɩdpal gau hagpal hagpal rö nöp göm, nan aij udpal. *

⁶ Pen nɩbi bi maj wög gɩpal gau, le ilön gɩpal rö, kale ke nöd ral ñɩɩöl. Hainö nɩbi bi rɩmnap ral ñɩɩnaböl. * ⁷ Manö hagabin i, ne nɩɩöl gɩ mɩdö, Bi Kub nöp gasɩ ñö, nɩɩ aij gɩnabön.

⁸ Jisas Kraiſ nɩp gasɩ nɩɩöl gɩ mɩdaimön. Depid ñɩ rɩkö, rɩk dam dapɩ göm, Jisas nɩp yag daula. Nɩpe umöm uraka. Jisas Kraiſ manö aij hagabin u, manö anɩbu me u. * ⁹ Yad manö aij anɩbu hag ñainö, yɩp bi naij gep rö nagɩ lɩlö mɩdpin. Pen God Manö u nagɩ mɩdagöp. * ¹⁰ Anɩb u, God nɩbi bi udnɩg gabin, a göm, nɩɩ la gau, Kraiſ Jisas kalɩp ud asɩk yuö, kale God aip mailö aij nɩpe halö pör pör nöp kamɩɩ mɩdaiöl, a gem, nɩbi bi gau yɩp mulu lugö gɩ naij gaiöl, yad pɩñɩɩ gem arö gagnabin.

¹¹ Manö böɩ nöp nɩɩ udep ap hagnɩg gabin: Hon Jisas aip umno u me,

nɩpe aip pör pör nöp kamɩɩ mɩdeinabun. *

¹² Kraiſ Jisas nɩp wög gaino,

nɩbi bi gau hanɩp mulu lugö gɩ naij gaiöl, pɩñɩɩ gun arö gagnabun u,

* 1:14: 1Di 6:20 * 2:3: 2Di 1:8 * 2:5: 2Di 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7 * 2:8: 1Ko 15:4; Ro 1:3

* 2:9: Ep 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11

nipe Kirj midöm nibi bî gau abad mîdeinab nî u,
hon nipe aip mîdun, u rō nöp nibi bî gau abad mîdeinabun.
Krais Jisas nîp nîḡagpun, a gî nabun u,

hanîp u rō nöp, kalîp nîḡagpin, a gî nab. *

13 Pen Krais Jisas manö aij hagöp rō gagnabun u,
nipe manö aij nipe hagöp rō nöp gî nab.
Nîhön gî nîg: Krais pör nöp manö nîḡ nöp hagöp;
manö nîḡo anîbu arö gî nîm rō lagöp. *

God wög hag la u, klö gîmön gî aij gîmön

14 Manö kalî kliñ rîkabin anîbi, nibi bî gau kalîp pör pör hag nî aij gîmön
haut gagöl. God nîḡ midö nîḡöl gî, nibi bî gau kalîp hag aij gîmön, kale
manö magö adö u nöp pen pen hag amîl apîl gagöl; manö magö pen pen
hagnaböl u, nan aij ap gagnab; nibi bî manö anîbu nîḡnaböl gau kalîp gî
najibabî gî nab. * 15 Yad God nîp wög gî aij gem, manö nîḡo nipe u kabö rō
nöp hag nî aij gî nabun u, God yîp aij a gî nab, a gîmön, gasî adö añî anîbu
nöp nîḡmön, klö gîmön gî mîdaimön. * 16 God nîp gasî nîḡagöm manö
yîharîḡ pör pör hag amîl apîl gî naböl u, ne aip hagagmön. Hag dam dapîl
göm, kale God Manö nîḡo u arö göm, mîlö gau arnaböl. * 17 Manö piral hag
nî naböl anîbu, wös pro ap löm, mîd damöm, hainö wös gîsa kub yabîl löp
rō u gî nab. Bî hag nîeb bî Haimenias aip, Pailidas aip, kale adö anîbu gîpîl.
* 18 Bî gau God Manö nîḡo u arö göm hagpal, “Hon hadö urakno; umun
kauyan urakagnabun,” a gîpal. Pen kale manö piral anîbu haglö, nibi bî
rîmnap Jisas manö aij u hadö arö gîpal.

19 Pen God ram padö bî nîḡ gî aij ga u pîdön mîdöp. Padö aḡ au kalî
kliñ rîmnap mîdöp: “Bî Kub nipe nibi bî nipe ke nîḡöb.” Manö ap abe
mîdöp: “Nîbi bî kale Bî Kub nibi bî nipe mîdpun, a gîpal gau, nagî najib adö
u aragöl.” *

20 Pen ram kub yabîl gau, kînan ke ke mîdöp. Kînan rîmnap, gol aka silpa
udöm gîpal. Rîmnap pen mab aka mînön nöp udöm gîpal. Rîmnap udöm,
nan prî wasö, nan aij aij gau nöp lîbal; pen rîmnap nan yîharîḡ haḡowaḡo
gau lîbal. 21 Nibi bî Krais Jisas nîḡ udpal gau magöḡhalö unbö rō nöp. Nibi
bî an an nan prî nan haḡowaḡo gau asî masî gî naböl gau, kale nibi bî uḡ nipe
ke mîdöm, wög aij nîhön nîhön mîdeinab gau kale mîñ mîñ göl gî gî naböl.
Anîb u, Bî Kub nibi bî uḡ nipe ke anîb gau nîḡöm, kalîp wög aij rîmnap hag
lî nab.

22 Pen nibi praj bî praj rîmnap gasî najib nîḡbal rō u nîḡagmön. Ne pen gî
aij gîmön, God hagöp rō nöp gîmön, Krais Jisas manö aij nipe nîḡ udmön,
nibi bî gau mîdmagö lîmön, klö gîmön gî dammön, bî agamîḡ hain rîkmön,
gî mîdaimön. Nibi bî mîdmagö asîḡ mîdagöp rō mîdöm Bî Kub nîp sabe
gîpal gau aip jîm nîl mîdmön, hagajîn adö anîbu nöp gî mîdaimön. * 23 Pen
manö yîharîḡ hag amîl apîl göm, pen pen hagpal gau, ne aip hagagmön.
Nîhön gî nîg: anîg geinaböl u, hainö mulu lugö, kal juöm, manö najib hagöm,
pen pen gasî najib nîḡnaböl. * 24 Nibi bî Bî Kub nîp wög geinaböl gau, pen
pen hagagöm, agamîḡ mîdöm, nibi bî ud aij göm, hag nî aij gî naböl. Kalîp gî
najib gîlö, pen gî najib gagöl. 25 Pen nibi bî rîmnap manö kale udagaiöl, kale

* 2:12: Mad 10:33 * 2:13: Ro 3:3-4; Dai 1:2 * 2:14: 1Di 6:4; Dai 3:9 * 2:15: 1Di 4:6

* 2:16: 1Di 4:7 * 2:17: 1Di 1:20 * 2:19: Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:22: 1Di 6:11

* 2:23: 1Di 4:7

pen agamij hag ñi aij göl gi m+dlö, God n+bi bi an+bi gau kal+ip gasi aij ñö, nan si nan najj gi+pal u n+hön gin+g an+g gi+pun, a göm, ado gi n+ip lau adö apöm, manö n+njö yuö yab+il u n+n udöl rö löp. ²⁶ An+g göl agamij hag ñi aij göl gi m+dlö, gasi aij auö, Seden kal+ip pir pir alöm udö, ki+d n+pe u m+döm, manö piral n+pe n+n+m+dal u arö göm, m+id aij gi+naböl.

3

Ñin hain an+bi n+bi bi gi najj yab+il gi+naböl

¹ Pen ne n+nban, ñin hain an+bi n+bi bi u+ham m+deinaböl. * ² Kale hañ roman kale nöp gasi n+njöm, u+öpö ki+no ki+bap mani nöp m+dmagö löm, hon nöp bi kub m+dpun, a göm, hib kale ke dap ranöm, n+bi bi gau kal+ip hag juöm, n+me nap bi kal+ip manö r+bi juöm, n+bi bi kal+ip gi aij gi+pal gau kal+ip aij a göp hagagöm, God n+ip gasi n+nagnaböl. ³ Kale n+bi bi r+mnap m+dmagö lagöm, n+bi bi kal+ip gi najj gi+naböl u n+njöm arö gagöm, n+bi bi r+mnap kal+ip manö najj manö piral hagöm, agamij hain r+kagöm, kal najj yab+il göm, nan n+hön n+hön aij m+idöp u n+njöl, kal+ip mulu lugnab. ⁴ Kale mumug n+njöm, ha+öwa+ö gi najj göm, hon nöp n+bi bi kub m+dpun a göm, hañ roman hon ke aij gi+n+m adö u nöp gun, m+ñ m+ñ gun, a göm, God n+ip m+dmagö lagnaböl. ⁵ Hon n+bi bi an+bi gau n+nun, n+bi bi God n+ip n+n udpal rö nöp gi+pal, a gi+nabun u pen God Ana n+pe gö, p+döj halö m+dun, God hagöp rö nöp gun, a göm, gasi u n+nagnaböl. N+bi bi an+bi unbö rö gi+pal gau arö gi+mön, aip magum gagmön. *

⁶ Bi an+bi gau rö r+mnap, agamij ram ram u+hai am n+n arlö n+njöl gi, n+bi gasi aij m+dagöp gau, kal+ip hag w+hai ram raul kale ud arlö, kale manö piral kal+ip hag ñailö, n+bi an+bi gau böj an+bi lau adö arnaböl. N+bi an+bi gau, nan si nan najj gi+pun gau pr+u, aigöl gun hik gi yuun, m+id aij gun, a göm, m+njör kub yab+il n+njöm, gasi kub n+njöl gi m+dpal. Pen m+dmagö kale p+hu gö, gasi najj ke ke iru nöp am kal+ip ud dan i göm, adan najj an+bi gau ud +ip gi+n+g gab. ⁷ N+bi an+bi gau rö, manö gau n+bö gau n+bö n+nagnaböl u pen Krai Jisas manö aij u n+njinaböl u, u manö n+njö me u, a göm, n+nagnaböl. ⁸ Pen bi Janis Jabris bi m+hau Mosis manö haga u ji n+njöl u rö, bi piral hagpal gau u rö nöp Krai Jisas manö n+njö u ji n+njbal. Kale gasi najj yab+il nöp n+njöm, Krai Jisas manö aij u ji n+njbal rö, God kal+ip u rö nöp ji n+njöp. * ⁹ Pen gi+pal adö an+bu rap+n gi+lö ar+n+m rö lagöp. Janis Jabris bi m+hau gi najj gi+lö, n+bi bi waiö n+njla rö u, n+bi bi m+ñi an+bi unbö rö nöp manö piral hag ñ+bal gau u rö nöp waiö n+njnalböl.

Jisas Krai manö aij u n+nj ud aij gi+mön

¹⁰ Pen yad aip m+dul, gasi adö añ+ nöp n+njul, Jisas Krai manö aij u hag ñ+bin u abe, nag+ aij adö yad gi+pin u abe, ne hadö n+nj aij gi+mön an+g unbö rö nöp gi+pan. Krai n+ip n+nj ud p+idöj gem, wög n+pe klö yab+il nöp göl gem, n+bi bi gau kal+ip m+dmagö lem, m+njör auö u+ham m+dem arö gagpin u, ne n+nban. ¹¹ Krai manö aij hag ñainö y+ip gi najj gi+lö u+ham m+dainö u, ne hadö n+nban. N+bi bi daun kub Adiok, Aikoniam, Lisdra gau y+ip gi najj gi+lö gi+lö, u+ham yab+il m+dainö u pen Bi Kub y+ip ud kam+nj yua u, ne n+nban. *

¹² N+bi bi Krai Jisas n+ip ci+g göm, hagöp rö nöp gi+n+g gaböl gau, kal+ip magöjhalö m+njör ñ+lö, u+ham m+deinaböl. * ¹³ Pen n+bi bi najj manö

* 3:1: 1Di 4:1 * 3:5: Mad 7:15,21; Dai 1:16 * 3:8: Eks 7:11 * 3:11: Ap 13:14-52; 14:5,8-20

* 3:12: Mad 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22

piral adö u nöp hag ñibal gau, naj yabı̄l gı̄lö gı̄lö arö, kale nöd nı̄bi bı̄ naj mı̄dmı̄dal rö wasö, hainö nı̄bi bı̄ naj unbö ke mı̄deinaböl. Kale ke God adan aij u nı̄ñagöm, nı̄bi bı̄ rı̄mnap kalı̄p manö piral anı̄bu hag ñılö, kale u rö nöp God adan aij u nı̄ñagnaböl.

¹⁴ Pen ne ñı̄ pro nöp mı̄dmön, nöp Kraıs Jı̄sas manö nı̄ñö u hag ñılö, nı̄ñmön böñ nöp nı̄ñ udpan manö aij u klö gı̄mön, nı̄ñ udöl gı̄, hagöp rö nöp göl gı̄, gı̄ mı̄daimön. Hon nı̄bi bı̄ nöp manö aij u hag ñı̄no nı̄ñna u, ne hadö nı̄ñban. ¹⁵ Ne nı̄ñban, ñı̄ pro yabı̄l mı̄daina ñı̄n u, ne God Manö Uı̄ u hadö nı̄ñna. Hon God Manö Uı̄ u amgö lı̄ nı̄ñeinabun u, God Manö Uı̄ u hanı̄p gası̄ kı̄d hīk nı̄ñeb magö anı̄bu ñö, Kraıs Jı̄sas nı̄p nı̄ñ udno hanı̄p ud ası̄knab manö ı̄l u nı̄ñ aij gı̄nabun. ¹⁶ God Manö u magöñhalö, God nı̄pe ke ake löm Ana nı̄pe u pu ga. Anı̄b u, God Manö u magöñhalö udun, nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag ñun, nı̄bi bı̄ manö nı̄ñö arö gı̄pal gau kalı̄p rı̄mı̄d ukun, nı̄bi bı̄ gı̄ naj gı̄pal gau kalı̄p hag gun, nı̄bi bı̄ kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gı̄ gası̄ nı̄ñbal gau, kalı̄p hag ñı̄ aij gı̄nabun. * ¹⁷ Anı̄g geinabun u, God nı̄p wög gı̄ ñeb nı̄bi bı̄ nı̄pe gau, God Manö u nı̄ñ aij yabı̄l göm, God kalı̄p wög aij nı̄ñön nı̄ñön hag lı̄nab u, kale gası̄ nı̄ñ aij yabı̄l göm, gı̄ aij yabı̄l gı̄naböl.

4

God Manö kabö göl u hag ñı̄mön

¹ Nöp manö anı̄bi yı̄harı̄ñ hagagabin. Kraıs Jı̄sas nı̄bi bı̄ gau magöñhalö Kın kale abad mı̄deinabin, a göm, ado gı̄ aueinab ñı̄n u, nı̄pe nı̄bi bı̄ kamı̄ñ mı̄deinaböl gau abe, nı̄bi bı̄ umla gau abe, nı̄me ke ke lı̄nı̄g gab. Anı̄b u, God abe, Kraıs Jı̄sas abe nı̄ñmı̄dlö nı̄ñöl gı̄, nöp manö anı̄bi hagnı̄g gabin. ² God Manö aij u hag ñı̄mön. Nı̄bi bı̄ gau ñı̄ñı̄ lı̄nab aka ñı̄ñı̄ lagnab, a gı̄mön, jı̄ nı̄ñagmön; mı̄ñı̄ udnaböl aka udagnaböl, gası̄ u nı̄ñagmön; klö gı̄mön nöp God Manö aij u hag ñı̄mön. Nı̄bi bı̄ gı̄ naj gı̄pal gau hag gı̄mön, nı̄bi bı̄ manö nı̄ñö arö gı̄pal gau rı̄mı̄d ukmön, nı̄bi bı̄ kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gı̄ gası̄ nı̄ñbal gau, kalı̄p agamı̄j hain rı̄kmön hag ñı̄ aij gı̄mön, gı̄mön. ³ Nı̄ñön gı̄nı̄g: ñı̄n hain u, God Manö kabö göl u nı̄ñöm, udagnaböl; hag ñeb nı̄bi bı̄ iru nöp uı̄ gı̄ daulö, kale manö piral manö yı̄harı̄ñ yı̄harı̄ñ gası̄ kale ke aröp adö u nöp hag ñılö, kale nı̄ñöm mı̄ñ mı̄ñ göl gı̄ udnaböl.

* ⁴ God Manö nı̄ñö u arö göm, aiud yı̄harı̄ñ gau haglö, yı̄ñı̄d nı̄ñnaböl.

⁵ Pen ne ke, nan nı̄ñön nı̄ñön gı̄nab u, gası̄ nı̄ñ aij göl gı̄ mı̄daimön. Mı̄ñör auainı̄m, gası̄ iru nı̄ñagmön. Ne klö gı̄mön, Kraıs Jı̄sas manö aij u nı̄bi bı̄ gau hag ñı̄ ajmön. Ne God wög gı̄ ñeb bı̄ mı̄dpan u me, God nöp wög nı̄ñön nı̄ñön hag la u, magöñhalö gı̄ dam dam arö, böñ nöp gı̄ haknab.

Yad söł umnı̄g gabin, a ga

⁶ Yad Kraıs wög nı̄pe gı̄nö, yı̄p nagı̄ lı̄lö mı̄dnö mı̄dnö, mı̄ñı̄ pak lı̄no hagape nı̄p lugnı̄m, a göm, yı̄p gaböl. Anı̄b u, mı̄ñöñ naböñ adö ı̄l i mı̄dpin i, arı̄k arep ñı̄n u söł auub. * ⁷ Yad klö gem, Seden aı̄p pen pen gı̄ damem, adan söł au hadö aubin. Yad klö gem, Kraıs Jı̄sas manö aij u nı̄bi bı̄ gau hag ñı̄ dam dam arö, Kraıs Jı̄sas nı̄p nı̄ñ udöl gı̄ mı̄dem, wög yı̄p haga u arö gagpin; haga rö nöp magöñhalö gı̄pin. * ⁸ Nı̄pe Bı̄ Kub, nı̄pe manö ud ası̄k aij göm hagöp u me, nı̄ñön nı̄ñön gı̄pin u nı̄ñ mı̄döm, ñı̄n kub nı̄pe u auö,

yip bi kamij aij yad, a ginab. Pen yad nöp wasö; nibi bi, Bi Kub aunab, a göm, aij gö nñjöl gi abad midpal gau, kalip magöñhalö u rö nöp ginab. *

⁹ Dimodi. Adan midainim u, yad midpin i yijid aumön. ¹⁰ Bi yad aip midmidun gau, mñi yad aip au midagpal. Bi ne Demas, nan minöñ naböñ adö i i midmagö löm, yip böñ nöp arö göm, hadö daun kub Desalonaika ara. Bi yad Kresej Galesia Propins ara. Daidas Dalmesia Propins ara. * ¹¹ Bi añi Luk nöp yad aip midpul. Krajs Jisas nip wög gabin au, Mak nipe gi ñi aij ginab. Anib u, ne Mak nip ammön ut gi dauö, yad aip midul, wög anibu gul. ¹² Dijikas nip hag yunö Epesas ara. ¹³ Aunabön ñin u, daun kub Droas apön, kolsior mlö yad u, bi ne Kapas ram ud linö u udmön daumön; adan midainim u, köp yad wam wam gi midöp gau magöñhalö udmön daumön; wasö u, köp kaj meme sipsip hañ hib halö kal kñi rikla gau nöp magöñhalö udmön daumön. *

¹⁴ Bi kapa wög göp Aleksada yip gi naj yabul ga. Yip ga anibu, God nip pen u rö nöp ginab. * ¹⁵ Krajs Jisas manö aij hagnun u, Aleksada nipe ji naj yabul ga u me, yip gi naj ga rö, nöp u rö nöp ginim rö löp u, nñ aij gimön.

¹⁶ Yip nöd manö kub hagla ñin u, nibi bi ap yip jöl gau nñ midö manö kub hagnö; kale magöñhalö yip arö gila. Pen God kalip gasi anibu nñjöl gi midagainim. ¹⁷ Yip manö kub hagla anibu, Bi Kub yip abad midö nñjöl gi, manö aij nipe u nibi bi gau nibö iru nöp apöm mideila gau, kalip hañwalö hagnö nñla. Bi Kub gö, kaj laiön yip hau nñjöl rö laga. ¹⁸ Yad nñbin, Bi Kub yip abad midö, nan naj ap yip ginim rö lagnab; yip ud kamij yuöm, dam ram minöñ aij nipe kumi kabö adö lan au ud arnab. Bi Kub anibu, hib nipe u pör pör nöp haglö adö aran. Anib unbö rö aij.

Pol hagöp, "Kale midpim?" a göp

¹⁹ Nibi ne Prisila abe, nugmul nipe Akwila abe, bi ne Onesiporas nibi bi ram nipe midpal gau abe kalip hagnön, Pol "Kale midpim?" a göp, a gimön. *

²⁰ Bi ne Erasdas au auaga; midöp daun kub Korid u. Bi ne Dropimas nip nan gö, arik aunö daun kub Mailidas. *

²¹ Yigön kub auöp ñin u sol midöp rö, adan midainim u, yigön auagnab adö u yijid aumön.

Pen Yubulas, Pudens, Lainas, Klodia, Krajs Jisas nibi bi nipe daun kub Rom i midpal gau magöñhalö nöp, "Ne midpan?" a gaböl.

²² Dimodi, Bi Kub nöp aip midainim.

God kalöp magöñhalö mög nñjöm ud aij ginim.

* **4:8:** 1Ko 9:24-25 * **4:10:** 2Ko 8:23; Ap 15:37-39; Kol 4:14 * **4:13:** Ap 20:6 * **4:14:** 1Di 1:20; Sam 62:12; Ro 2:6 * **4:19:** Ap 18:2; 2Di 1:16-17 * **4:20:** Ap 19:22; 20:4; Ro 16:23

Daidas

Pol Daidas n̄p köp kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe ap m̄idem, Jisas Kraiss manö aij n̄ipe ud ajepe b̄i n̄ipe ap m̄idpin.

God ȳip hag la u, n̄ibi b̄i n̄ipe udn̄ig gab gau kal̄ip God Manö u hag ñinö kale manö an̄ibu n̄iη ud p̄idōη gōm, manö n̄iηō yuō u n̄iη aij gōm, hagōp rō nōp göl, a gōm, God ȳip wög an̄ibu hag la. ² God n̄ipe manö piral ap hagagōp. N̄ipe hadame dagol gau ram m̄inōη ḡi laga ñin u manö n̄iηō hagōm haga rō, n̄ibi b̄i an an manö n̄iηō n̄ipe an̄ibu n̄iη udōm, manö n̄iηō yuō u n̄iη aij gōm, u rō nōp ḡinabōl gau, n̄ipe kal̄ip p̄or m̄idep magō u ñinab.

³ Ñin n̄ipe ke hag la ñin u nōp, God manö n̄ipe waiō la. God, Ud Kam̄iη Yuep B̄i hōn u, ȳip hag lö, manö aij n̄ipe waiō hag ñi aipin.

⁴ Daidas, nōp köp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin. God Manö u nōp hag ñainō, Kraiss Jisas n̄iη udmōn, manö aij adō añi n̄iηbul u me, nōp ñi aij yad, a gabin. Bapi God abe, Ud Kam̄iη Yuep B̄i hon Kraiss Jisas abe, nōp mög n̄iηmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilō, ne agam̄ij m̄id aij ḡimōn. *

⁵ Yad nōp ram m̄inōη ñig r̄ib gus ga airan Krir hag lem, hagnō, “N̄ibi b̄i kal̄ip Kraiss manö aij u hag ñilo gau kauyan̄ am n̄iηmōn, wög r̄imnap gaglo u gōl ḡi, b̄i kub kal̄ip abad m̄idep ram m̄inōη ke ke m̄idpal gau hag l̄imōn,” a ḡinō.

⁶ Pen n̄ibi b̄i Kraiss n̄iη udpal gau b̄i kub kal̄ip abad m̄idep r̄imnap udn̄ig, b̄i ȳihar̄iη udagmōn. B̄i ḡi aij ḡipal gau nōp n̄iηmōn udmōn. N̄ibi kale añi ap nōp udōm, ñi pai kale gau kal̄ip abad m̄id aij ḡilō, Kraiss n̄ip n̄iη udōm, ami bapi manö udōm hain gōm hañwañ gagpal, b̄i gau nōp n̄iηmōn udmōn.

⁷ Kraiss n̄ibi b̄i n̄ipe abad m̄idep b̄i gau kale God wög n̄ipe ke abad m̄idpal. An̄ib u, b̄i abad m̄idep b̄i gau kale ḡi aij nōp ḡilō, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip manö hag juōl rō lagn̄im. Pen b̄i manö pen pen hagpal gau, b̄i ȳiηid kal̄i jubal gau, b̄i ñig klō ñiηōm hau l̄ibal gau, b̄i urak pen pen pakpal gau, b̄i ut̄pō kl̄ino mani si udn̄ig ḡipal gau, kal̄ip n̄iηmōn udagmōn. ⁸ Pen n̄ibi b̄i Kraiss n̄iη udpal gau b̄i kal̄ip abad m̄idep gau, n̄ibi b̄i ml̄ō gau n̄ibō hag w̄hai dam ram kale aip an̄i dan udōm, nan n̄ihōn n̄ihōn aij m̄idōp gau m̄idmagō lōm, gas̄i hañ roman̄ kale ke gas̄i gōp rō gagōm, n̄ibi b̄i gep abe n̄ibi b̄i ramō gau abe magōñhalō ud aij gōm, b̄i ut̄ m̄idun a gōm, p̄or nōp God Manö hagōp rō nōp gas̄i n̄iηōm, klō gōm hagōp rō nōp gōm, gaiōl. ⁹ Kraiss manö n̄iηō nōd hag ñilō n̄iηla u nōp n̄iη ud p̄idōη gōl ḡi, Kraiss n̄ibi b̄i gau kal̄ip Kraiss manö ȳidun göl u nōp hag ñi aij ḡilō, kale n̄iη udōm gas̄i halō m̄ideinabōl. Pen n̄ibi b̄i manö ȳidun göl an̄ibu r̄ib jubal gau, kal̄ip manö ȳidun göl adō u hag ñi aij geinabōl, manö pen hagōl rō lagn̄ab.

¹⁰ N̄ihōn ḡin̄ig: n̄ibi b̄i Kraiss n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun a ḡipal gau iru nōp God Manö u r̄ib juōm, manö piral gau n̄ibō udōm n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip hag ñōm, adan naaj u t̄ip ḡi ud arbal. B̄i an̄ib gau iru nōp b̄i Juda n̄ibō. Kale Kraiss n̄ip n̄iη udpal u pen Juda n̄ibi b̄i wasō gau kale Kraiss n̄ip n̄iη udōm, hañ r̄ib ḡi dō gōm me, Kraiss n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idnabōl a ḡipal. ¹¹ Ne ḡimōn manö piral u arō ḡilanj. Mani nan gau udun a gōm kale manö piral an̄ibu nōp hag ñilō,

* **1:2:** Kol 1:27 * **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Di 4:10; Ro 1:7 * **1:6:** 1Di 3:2-7; 2Di 2:24-26 * **1:10:** 1Di 4:7

bɪ rɪmnap nɪbi bɪ ɲɪ pai ram kale aip hanbal gau magõŋhalõ manõ piral anɪbu udpal. *

¹² Pen bɪ manõ hagep kale ke Krir nɪbö bɪ ap haga, “Nɪbi bɪ Krir nɪbö gau pör nöp manõ pir alõm, nan naj nöp göm, kale iru gö wög gagõm, nan aij iru nöp udun a göm, kain hapeb rö mɪdpal,” a ga. ¹³ Bɪ Krir nɪbö manõ haga anɪbu nɪŋö yabɪt haga. Anɪg gɪpal anɪbu ne kalɪp manõ kɫõ yabɪt hagnõm, manõ piral hagal u arõ göm, Kraiss manõ aij u yɪdun göl nöp nɪŋ udõl. *

¹⁴ Kalɪp manõ kɫõ hagnõm, Juda nɪbi bɪ aiud yɪharɪŋ hadame gau hagnɪdal gau arõ göl; nɪbi bɪ Kraiss manõ nɪŋö jɪ nɪŋbal gau anɪg anɪg gɪmim a gɪpal gau, manõ kale udagõl. *

¹⁵ God nɪbi bɪ aij nɪpe gau nan rɪmnap hil gɪpal; nan aij a göm halõwalõ udpal. Pen nɪbi bɪ nan si nan naj nöp gɪmɪdal gau abe, nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪŋ udagpal gau abe, nan iru nöp hil gɪpal.

Nɪbi bɪ anɪb gau rö, gasɪ rɪmɪd kale böŋ nöp naj gö, gasɪ nɪŋ aij gɪpal. ¹⁶ God Manõ nɪŋ udun, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun a gɪpal u pen kale gɪpal rö nɪŋun nɪŋbun, kale God nɪbi bɪ nɪpe wasõ. Kale God Manõ aij hagõp rö jɪ nɪŋbal u me, kale nan aij ap göl rö lagõp. Gɪpal anɪbu God nɪŋö mulu lugõp. *

2

Kraiss nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp abad mɪd aij gɪmõn

¹ Pen ne nɪbi bɪ gau kalɪp God Manõ kabõ göl adõ u nöp hag ɲɪmõn. ² Bɪ majõ rö gau kalɪp hag ɲɪ aij gɪmõn, ɲɪg wain iru ɲɪŋagõl; gasɪ nɪŋ aij göm, nan naj gagõl; haɲ romanɪ kale ke gasɪ göp rö nöp gagõl; nan nɪhõn gainɪm, kale kɫõ göm Kraiss manõ aij nɪpe u nɪŋ ud pɪdõŋ göm, Kraiss nɪp cɪg pɪdõŋ göm, nɪbi bɪ gau mɪdmagõ yabɪt lõm, kɫõ göm gɪ damõm, bɪ agamɪj hain rɪkõm, gɪ mɪdaiõl. ³ Nɪbi majõ rö gau kalɪp u rö nöp hag ɲɪ aij gɪmõn, kale nɪbi God Manõ hagõp rö nöp göm gɪ aij gɪpal rö nöp göl; kale nɪbi bɪ rɪmnap hib hag juõm haglõ lugagnɪm; ɲɪg wain iru ɲɪŋagõl; kale nɪbi ɲɪ pai bɪ gau kalɪp nagɪ aij adõ u nöp hag ɲɪ aij göl. * ⁴⁻⁵ Anɪg göl mɪd aij göm, kale nɪbi ma ɲɪ gɪsõn lɪbal gau kalɪp hag ɲɪ aij gɪlõ, kale pen nugmul bɪ kalɪp mɪdmagõ lõm, ɲɪ pai kale gau kalɪp mɪdmagõ lõm, haɲ romanɪ kale ke gasɪ göp rö nöp gagõm, asɪŋ mɪdagõp rö nöp mɪdõm, wög ram kale gau gɪ aij göm, nɪbi bɪ rɪmnap gau ud aij göm, nugmul bɪ manõ hagõl mo gau mɪdõl. Anɪg gɪlõ, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋõm, God Manõ u hag juagnabõl. *

⁶ Pen bɪ praj gau kalɪp manõ kɫõ hagnõm, kale haɲ romanɪ kale ke gasɪ göp rö nöp gagõl. ⁷ Pen ne manõ nɪhõn nɪhõn kalɪp hag ɲɪnabõn u, ne ke pör nöp nan magõŋhalõ anɪg unbõ rö nöp gɪmõn, bɪ praj gau nöp nɪŋõm, kale anɪg unbõ rö nöp göl. Pen ne nɪbi bɪ gau manõ hag ɲɪnabõn u, mɪhol mɪhol göl gɪ hagagnõm; gasɪ nɪŋ aij gɪmõn God Manõ kabõ göl nöp hag ɲɪ aij gɪmõn. * ⁸ Manõ magõ hagnɪg gabõn u nɪŋ aij gɪmõn hagnõm, nɪbi bɪ hanɪp nɪŋlõ mulu lugõp gau manõ rɪmnap ulhai wasõ nɪŋõm kalɪp nable gɪnɪm. *

⁹ Pen Kraiss nɪbi bɪ nɪpe, nɪbi bɪ rɪmnap rau daulõ, nagɪ wög rö gɪpal gau kalɪp hagnõm, bɪ kub yad aij gɪnɪm adõ u nöp gɪnam a göm, manõ rɪmnap

* **1:11:** 1Pɪ 5:2; 2Di 3:5-6 * **1:13:** 2Di 4:2 * **1:14:** 1Di 4:7 * **1:16:** 1Jn 1:6; 2:4 * **2:3:** 1Di 3:11 * **2:4-5:** Ep 5:22 * **2:7:** 1Di 4:12 * **2:8:** 1Pɪ 2:15

pen hagagöm, bî nap kale gau hagöl rö nöp göl. * 10 Nap kale gau nan si udagöm, pör nöp nap nan kale gau magöñhalö abad aij göm, wög magöñhalö gî aij göm göl. Anîg göl gî aij geinaböl u, nîbi bî gau nîñöm, God Ud Kamîñ Yuep Bî hon u manö nîpe nîñöm hagnaböl, manö anîbu manö nîñö manö nîñ udep a gî naböl.

11 Pen God nîbi bî gau magöñhalö mög yabîñ nîñöb rö, Krai Jisas ram mîñöñ ï i waiö apöm umö, nîbi bî gau magöñhalö ram nîpe kumi kabö adö lan au pör nöp Kamîñ mîdaiöl rö löp. 12 God nîpe hanîp mög yabîñ nîñöb u nîñun nîñbun, nan si nan naij gîpun gau abe, hañ roman hon ke gasî göp rö gun a gîpun u abe, arö gun, ram mîñöñ ï i mîdpun i, gasî nîñ aij gun, nîbi bî rîmnap nan naij ap gagun, klö gun God Manö hagöp rö nöp gun. * 13 Anîb u, God hon Jisas Krai hanîp ud Kamîñ yuöp u, mailö halö ado gî aunab a gun, gasî halö mîdun aij gö nîñöl gî mîdpun. 14 Jisas hanîp a göm uma u, "Nan si nan naij gîpal gau magöñhalö pen ñîñö, kale nîbi bî asîñ mîdagöp yad ke mîdöm, gî aij nöp gun a gî gasî nîñ mîdaiöl," a göm, hanîp a göm uma. *

15 Manö hagajîñ anîbi nîbi bî gau kalîp hag ñî aij gîmön. Pen nîbi bî hañöwalö gîpal gau kalîp klö gîmön hag ñîmön, maj mîgan ne u sîpsîp nîñagöl. *

3

Krais nîbi bî kale aige göl gî naböl

1 Krai nîbi bî gau kalîp hagnöm, kîñ gau abe, gapman bî kub gau abe manö hagöl rö nöp göl. Pör nöp nîbi bî rîmnap gau kalîp gî aij göl rö lîñîm u, kalîp gî aij göl. * 2 Pen nîbi bî rîmnap gau kalîp manö pîral haglö hib kale lugagnîm; pen pen hagagöm, nîbi bî rîmnap gau hag ud aij göm, nîbi bî gau magöñhalö aip nîbi bî hain mîd aij göm, göl. 3 Pen nîñön: hon ke nöd u rö nöp gasî nîñ aij gagun, God Manö hagöp rö jî nîñun, hañ roman hon ke gasî göp rö nöp gun a gun, bî nagîman rö mîdmîdun. Hon nan si nan naij nöp göl gî mîdmîdun; nîbi bî gau kalîp gasî naij nîñun, nan kale gau nan hon rö mîdaiböp, a gun, kalîp pen nîñno mulu lugö pen nîñlö mulu lugö gîmîdun. Pen jî nîñlö pen jî nîñun gîmîdun. *

4 Nöd anîg gîmîdun u pen hainö God, Ud Kamîñ Yuep Bî hon u, God nîbi bî mög nîñöm mîdmagö löp u hanîp nîbi bî waiö la. 5 God nîpe hanîp ud Kamîñ yua. Hanîp ud Kamîñ yua u, hon ke nan aij rîmnap gîno hanîp ud Kamîñ yua. Nîpe hanîp mög yabîñ nîñöb u me, hanîp ud Kamîñ yua. Ga anîbu, Ana Uî u hanîp yuö apöm, gac hon u ñîk gî yuö, nîbi bî hain nîbö yabîñ lîbun. * 6 God nîpe Ana Uî hanîp böñ nöp yuö apöm hanîp anî dan mîdöp u, Jisas Krai hanîp nan a göm umöm ud Kamîñ yua u me, anîg ga. * 7 God ga anîbu, hanîp mög nîñöm nîbi bî Kamîñ aij nîpe rö udöm, Kamîñ pör mîdep u udun a gîpun u, hanîp ñînabin, a göm ga. 8 Manö nîñö yabîñ me anîbu.

Manö hagajîñ anîbu nîñ aij gîmön klö gîmön hag ñîmön, God nîp nîñ udpal nîbi bî gau gasî aîñ anîbu nöp nîñöm, nîbi bî rîmnap kalîp gî aij göl gî mîdaiöl. Anîg gî naböl u gî aij yabîñ gî naböl. Manö anîbi manö aij yabîñ;

* 2:9: 1Di 6:1 * 2:12: 1Jn 2:16 * 2:14: Gal 1:4; Eks 19:5; Dud 4:20; 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9

* 2:15: 1Di 4:12 * 3:1: Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:3: 1Ko 6:11; Ep 2:2; 5:8 * 3:5: 2Di 1:9;

Ep 5:26 * 3:6: Ap 2:17-18

ram m+nöŋ gau gau ud arlö, hagöp rö nöŋ geinaböl u, n+bi b+ magöŋhalö agamij m+d aij g+naböl.

⁹ Pen n+bi b+ r+imnap manö hałowalö hag am+l ap+l göm, ap+s bac hon gau an+g an+g göl r+klö auöp, a göm, Juda lo manö u an+g an+g göl m+idöp, a göm, pen pen hagaiöl u, ne aip hagagmön. Manö an+b gau it ap m+idagöp; n+bi b+ manö y+har+ŋ an+bu n+ŋöm agamij m+d aij göl rö lagöp. *

¹⁰ An+b u, n+bi b+ r+imnap God Manö kabö göl u arö göm, manö r+imnap ke hagaiöl, mañ añ+ ap hagmön. Pen n+ŋagaiöl, mañ u rö nöŋ hagmön. Mañ u rö nöŋ n+ŋagaiöl, kal+p böŋ nöŋ arö g+mön. * ¹¹ Ne n+ŋban, n+bi b+ an+g g+pal gau kale gas+ naj nöŋ n+ŋöm, nan si nan naj nöŋ göl g+ m+dlö, gas+ m+dmagö aŋ kale daŋ gac m+idöp u waiö lö n+ŋbun.

¹² Yad hainö Ademas aka Dijikas hag yunö, nöŋ am hagö, ne y+ŋ+d auep rö lain+m y+ŋ+d Nikopolis daun aumön. Y+baud göm y+gön g+nab ñ+n u yad am m+deinabin ram m+nöŋ an+bu. * ¹³ B+ ne Sinas lo manö n+ŋöb u aip, b+ ne Apolos aip, kal+p ud aij g+mön, adan ar+n+g gaimil u, nan kale r+imnap m+dagain+m ñ+mön ud armil. * ¹⁴ Krais n+bi b+ n+pe Krir m+dpal gau, kale wög göl g+ m+dlö nan ñ+ŋeb p+ln+m. Kale klö göm pör nöŋ g+ aij göl g+ m+döm, wög göl g+ m+döm, nan magö ñ+ŋöm, n+bi b+ nan m+idagöp gau kal+p r+imnap ñ+naböl. *

¹⁵ Daidas. N+bi b+ yad aip m+dpun aui nöŋ, “M+dpun?” a g+pal. Pen hon Krais manö aij n+ŋ udpun rö n+ŋ udöm, han+p m+dmagö l+bal gau kal+p, “M+dpim?” a g+mön.

God kalöp magöŋhalö mög n+ŋöm abad m+dain+m.

* **3:9:** 2Di 2:14,16 * **3:10:** Mad 18:15-17 * **3:12:** Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13:** Ap 18:24;
1Ko 3:5-6; 16:12 * **3:14:** Ep 4:28

Pilimon Pol Pilimon n̄p kōp kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. Kraiſ Jisas n̄p wōg gainō, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin. Yad mam hon Dimodi aip m̄dul, kalōp kōp an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabul.

Mam aij hon Pilimon, hon wōg j̄im ñōl ḡipun. ² Ne u, añ hon Apia u, b̄i hon aip God wōg klō gōm gōp Akipas u, Kraiſ Jisas n̄bi b̄i n̄pe ram ne apim God n̄p sabe ḡipim gau magōñhalō, kalōp kōp i kal̄i kliñ r̄ikabul. *

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalōp mōg n̄ñmil ud aij ḡimil abad m̄dlō, kale agamij m̄d aij ḡi m̄daimim.

N̄bi b̄i God n̄p n̄ñ udpal gau kal̄ip m̄dmagō l̄iban, a ga

⁴⁻⁵ Ne B̄i Kub Jisas n̄p n̄ñ udōl ḡi, God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip magōñhalō m̄dmagō l̄iban u ȳp haglō n̄ñem, yad God yad n̄p sabe gōl ḡi, nōp gas̄i n̄ñem p̄r nōp aij a ḡipin. ⁶ N̄p hagpin, “Bapi. Hon Pilimon aip Kraiſ manō aij u hag am̄l ap̄l gun me, han̄p n̄bi b̄i Kraiſ n̄p n̄ñ udun ciḡ gōl ḡi m̄dpun gau nan aij n̄ñon n̄ñon ñ̄iban u, Pilimon n̄pe magōñhalō n̄ñ aij ḡin̄m,” a ḡipin.

⁷ Pen mam aij yad Pilimon nōñ! Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagō yab̄i l̄iban u, kale m̄dmagō añ kale dan̄ miñ miñ ḡipal. Yad u rō nōp n̄ñem miñ miñ gōl ḡi gas̄i halō m̄dpin. *

Onesimas n̄p mulu n̄ñagmōn, a ga

⁸ Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagō yab̄i l̄iban u n̄ñem, ne yad Kraiſ b̄i n̄pe mam̄l m̄hau m̄dpul rō, yad nōp manō klō hagem ne an̄g ḡimōn a ḡibnep. ⁹ Yad Pol uri b̄i m̄tep l̄ibin. Kraiſ Jisas manō aij u hag ñ̄i ajainō, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin rō, nōp manō klō hagn̄g hagbnep u pen nōp an̄g hagagnabin. Ne b̄i m̄dmagō yad m̄dpan rō, yad hagnam rō ḡimōn.

¹⁰ Pen manō yad u, Onesimas n̄pe ñ̄i yad ke rō lōp. Nōp wōg gōm arik ara u, aui yad aip naḡi m̄dul, Kraiſ manō aij u hag ñ̄inō n̄ñ udōp u me, yad nap n̄pe rō m̄dpin; n̄pe ñ̄i yad ke rō m̄dōp. ¹¹ Nōd n̄pe nōp wōg ḡi ñ̄i aij ḡagm̄dōp; pen uri n̄pe nōp wōg ḡi ñ̄i aij gōm, ȳp wōg ḡi ñ̄i aij gōm ḡinab.

¹² Pen ñ̄i m̄dmagō yad rō u nōp yuabin. ¹³ Nōd hag n̄ñem manō ne u udem rō, n̄p yuagbnep. Kraiſ manō aij hagainō, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin i, ne apōn ȳp abad m̄daimōn rō lagōp u, Onesimas ȳp abad m̄daibōp. ¹⁴ Pen yad ke Onesimas n̄p ud m̄deinabin u kabō rō gagnab a gem, n̄p nōd yuem, nōp hainō hag n̄ñabin. Ȳp lau adō kauyañ yun̄g yumōn. ¹⁵ Yad gas̄i n̄ñbin e, God n̄pe ke gō, Onesimas nōp magō pro marap arō gōm arōp u me, uri nōp ado ḡi apōm ne aip p̄r p̄r m̄dain̄m. ¹⁶ Pen miñi n̄p ȳihar̄iñ naḡi wōg gep b̄i ne ap n̄ñagnabōn; m̄ñi n̄p mam m̄dmagō hol m̄ñhōñ ȳj̄iḡ gōl rō n̄ñnabōn. N̄pe mam m̄dmagō yad yab̄i, pen n̄pe b̄i naḡi wōg ḡi ñ̄eb ne m̄dōp u me, ne miñ miñ ḡimōn b̄i naḡi wōg ḡi ñ̄eb aij ap abe, B̄i Kub b̄i n̄pe mam aij ap abe udnabōn. ¹⁷ An̄b u, ȳp b̄i n̄ñeb ne yab̄i rō, B̄i Kub wōg aip ḡipul, a ḡimōn n̄ñban u, ñ̄i Onesimas n̄p hag ḡinam a ḡimōn gas̄i u n̄ñagmōn. Yad amjaknō ȳp ud aij ḡibnap rō u, n̄p u rō nōp ud aij ḡimōn. ¹⁸ Pen n̄pe nōp ḡi najj ga aka nan r̄imnap pen ñ̄aga, a ḡimōn, manō

* 1:2: Kol 4:17; 2Di 2:3 * 1:7: 2Ko 7:4 * 1:10: Kol 4:9; 1Ko 4:15 * 1:16: 1Di 6:2

r+mnap m+dain+m, n+p hagagmön; manö an+bu y+p hagmön. Hagö, yad nöp pen n+nabin. ¹⁹ N+ñö hagpin rö, hib yad ke köp halö kal+ kliñ r+kem labin. Pen yad Krajs manö aij u nöp hag n+nö ne n+ñ udmön, Krajs Jisas b+ n+pe m+dpän u, nöp hagagnabin; ne ke n+ñban. ²⁰ Mam yad. B+ Kub n+p wög aip g+pul rö, hagabin rö nöp g+mön. Krajs hal+p m+höñ ud aij gö mamil m+hau m+dpul rö, ne an+g g+mön n+ñöm yad m+ñ m+ñ g+nabin. ²¹ Yad hagpin rö nöp wasö, ne n+ñban adö u nöp n+ñmön, Onesimas n+p abe adö an+bu nöp g+nabön, a gem, aij a gö n+ñöl g+ nöp köp an+bi kal+ kliñ r+kabin.

²² Manö añ+ ap m+dpöp u hagagpin. Y+p ram magö raul m+gan ap n+ñmön ud l+ aij g+mön. Kale magöñhalö God n+p sabe g+pim rö, söl m+dpöp nag+ arö gem n+nam rö löp a gem gas+ halö m+dpin. *

Manö hag jua

²³ B+ ne Epapras u rö nöp Krajs Jisas manö hag ñeia, n+p nag+ leila, yad aip m+dpul i. N+pe nöp “M+dpän?” a göp. * ²⁴ B+ wög j+m ñöl g+pun Mak u, Arisdakas u, Demas u, Luk u nöp “M+dpän?” a g+päl. * ²⁵ B+ Kub Jisas Krajs kalöp n+bi b+ gau mög n+ñöm abad m+dain+m.

* 1:22: Plp 1:25; 2:24 * 1:23: Kol 1:7 * 1:24: Kol 4:10-12,14; 1Di 4:10-11

Hibru

Hibru n̄bi b̄ Kraiſ lau adō m̄deila gau kal̄ip kōp kal̄i kl̄iñ r̄ika

God N̄i n̄ipe han̄ip manō aij ña

¹ Nöd God n̄ipe apis bac hon Juda n̄bi b̄ gau kal̄ip manō hagnig, b̄ manō hagep n̄ipe gau adan ke ke gas̄i ñö, kale n̄ijöm hag ñim̄idal. ² Pen ñin hain mid̄pun i, N̄i n̄ipe ke yuö apöm han̄ip manō hag ña. God hagö, N̄i n̄ipe ram min̄öŋ nan gau magöŋhalö hadame dagol gau ḡi la. God hagö, N̄i n̄ipe ram min̄öŋ nan gau magöŋhalö abad m̄deinab. * ³ Nap mailö kub halö yab̄i mid̄öp rö u, N̄i u rö nöp mailö kub halö yab̄i mid̄öp. Nap b̄ aigege b̄ rö mid̄öp u, N̄i n̄ipe u rö nöp unbö rö nöp mid̄öp. N̄i manö klö yab̄i n̄ipe hagö, ram min̄öŋ nan gau magöŋhalö m̄dep nöp mid̄öp. N̄i n̄ipe apöm, han̄ip n̄bi b̄ magöŋhalö a göm umöm, n̄bi b̄ magöŋhalö gau nan si nan naj ḡipal gau magöŋhalö k̄ik ḡi ke gau yuöm, kauyan̄ urak ap jak Nap klö ke halö mid̄öp u ñimagö ȳijig böŋ lau adö asiköm aip mid̄pil. *

Ejöl gau yagol rö mid̄pal; God N̄i me B̄i Kub yab̄i mid̄öp

⁴ God n̄ipe gö, Kraiſ n̄ipe ejöl gau rö wasö; n̄ipe B̄i Kub mid̄öp. God Kraiſ n̄ip N̄i yad a ga u, hib n̄ipe ejöl hib rö wasö; hib n̄ipe i adö laŋol au mid̄öp. * ⁵ God Manö ad̄iŋ ap God manö hagöm haga, “Yad m̄iñi nöp hagabin, ne N̄i yad mid̄pan, yad Nap ne mid̄pin,” a ga.

Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejöl ap hagaga. * ⁶ Pen N̄i n̄ipe nöd u min̄öŋ naböŋ i yun̄ig ga ñin u, God n̄ipe ejöl n̄ipe kal̄ip haga, “God ejöl gau magöŋhalö hib n̄ipe haglö adö aran̄,” a ga. *

⁷ Pen ejöl gau manö hagöm God haga,

“God ejöl n̄ipe gau gö,
ñin ap ȳigön rö udöm aubal.

Wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe gau gö,

ñin ap mab m̄iŋan̄ rö udöm aubal,” a ga. *

⁸ Pen God n̄ipe N̄i n̄ipe n̄ip manö hagöm haga,

“Ne God. Ne Kiŋ pör nöp pör nöp mid̄mön,

n̄bi b̄i ne gau pör nöp abad m̄deinabön.

N̄bi b̄i ne abad mid̄mön, ḡi aij ḡimön,

kabö rö nöp ḡimön, abad m̄deinabön. *

⁹ N̄bi b̄i ḡi aij ḡilö,

ne ñin̄i l̄iban̄,

pen n̄bi b̄i nan si nan naj ḡilö,

ne mulu kal̄ n̄iŋban̄.

An̄ib u, yad, God ne, ḡinö,

ne nöp B̄i Kub ke yab̄i mid̄pan;

b̄i n̄iŋeb ne gau mo ne gau mid̄pal,” a ga.

* **1:2:** Jon 1:3 * **1:3:** Ap 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Ap 13:33; 2Sa 7:14; 1Kr 17:13 * **1:6:** Ro 8:29 * **1:7:** Sam 104:4 * **1:8:** Sam 45:6-7

10 God manö rımnap halö hagöm haga,
 “Bı Kub, ne ke hadame dagol gau nöp mıdmön,
 mınöñ naböñ il i gı löm, kumi kabö au ñımagö ne gı lına. *

11-12 Nan anıñ gau magö ap mıdöm, ur gınıg gab,
 pen ne mıdep nöp mıdeınabön.

Nan anıñ gau, wañıj papıñ lı lugö,
 ud asık ke au löm, gısön nıbö rol gıpal rö gınabön.

Pen ne Bı Kub, nöd mıdmıdan rö,
 uri anıñ unbö rö nöp mıdpan;

ke ap lagnabön; uri mıdpan rö

hainö anıñ unbö rö nöp nöp pör pör nöp mıdeınabön,” a ga.

13 God Manö adıñ ap God manö hagöm haga,

“Ne ñımagö yıjıg böñ yad aui asık mıdö,
 nan nıñhön nıñhön nöp kauaı mauaı rö mıdöp gau magöñhalö,
 raıa mıgan ne gau lınabin,” a ga.

Pen manö anıbu God nıpe ejol ap hagaga. * 14 Anıñ u, ejol gau nıñhön rö
 mıdpal? God kalıp hag yuö, nıp wög gı ñöl gı, nıbi bı Kraıs ud kamıñ yuö
 kumi kabö adö lañ au God aıp pör nöp kamıñ mıdeınaböl gau kalıp gı ñıbal.

*

2

God hanıp uda u nan kub yabıñ

1 Anıñ u, manö hag ñılö nıñbun u, nıñ ud pıdöñ gun, gası nıñöl gı nöp
 mıdaiun. Pen nıñ ud aıj gıgnabun u, gası pıral rımnap nıñun, manö pıral
 böñ gau arun rö löp. 2 Ejol gau nöp lo manö u damöm, Mosıs nıp ñıla u pen
 manö anıbu manö nıñö nöp mıdö nıñöl gı, nıbi bı manö anıbu magö ap
 hagöp rö gagla gau abe, nıbi bı magö ap rıñ rıkla gau abe, ilön pen udla. *

3 Anıñ u, hon God Ñı nıpe manö aıj dauöp u arö gıgnabun u, hon kamıñ arun
 rö lagnab. Bı Kub nıpe ke manö anıbu dap auö, nıbi bı manö nıpe anıbu
 nıñla gau, hanıp manö nıñö yabıñ anıbu nıñmım a göm, hag ñı aıj gıla. *

4 Pen gası kale u nöp nıñöm hagagla; God kalıp aıp mıdö nıñöl gı, nan nıñeb
 nıñagep rö rımnap göl gı, nan gagep rö rımnap göl gı, hanıp hag ñıla. God
 gası nıpe ke nıñöm, Ana Uı nıpe u nıbi bı rımnap nan aıj ñö ke yabıñ geıla
 u, u rö nöp nıñno. Anıñ u me, Kraıs manö aıj u nıñö yabıñ hagaböl a gun
 nıñbun. *

Jısas hanıp rau adog udöm hanıp añ mam yad a göp

5 Pen God hanıp ud nıpe aıp kumi kabö ado lañ au pör nöp mıdeınabun
 manö hıgıñ adö u, ejol gau bı kub adö lañöl rö, hon yagol rö
 mıdageınabun. 6 Manö adö anıbu, God Manö u kalı klıñ rıköm hagla,
 “God. Ne nıbi bı gau kalıp gası nıñmön udpan.

Pen kale ne ke rö mıdagpal;

kale nıbi bı yıharıñ rö u,

ne nıñhön gınıg kalıp abad mıd aıj gıpan? *

7 Ne gaina, magö ulep ap ejol gau bı kub rö mıdeıla,
 nıbi bı gau yagod au rö mıdeıla u

* 1:10: Sam 102:25-27 * 1:13: Sam 110:1 * 1:14: Sam 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3:
 Hib 10:29; 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:6: Sam 8:4-6

pen m+ñi n+bi b+ gau kalip gö, kale hib m+đö,

⁸ nan magöñhalö gau abad m+deinaböl," a g+la.

God gö n+bi b+ nan magöñhalö gau abad m+deinaböl a g+la u, hon n+ñbun nan magöñhalö n+bi b+ mo kale au m+đnab. Pen m+ñi hon n+ñbun nan magöñhalö n+bi b+ mo kale au m+đagöp.

⁹ Pen Jisas ga u n+ñbun. God Jisas n+ip yuö m+ñnöh naböñ adö it i apöm m+deia ñ+n u, ejol gau n+bi b+ kub rö m+deila; Jisas n+pe b+ y+har+ñ pro rö m+deia. Pen God n+pe n+bi b+ mög n+ñöb rö, Jisas n+bi b+ magöñhalö gau ud kam+ñ yunam a göm ilön kub udöm umö, God gö m+ñi B+ Kub mailö halö m+đö n+ñöl g+, hib n+pe haglö adö arab. *

¹⁰ God n+pe nan gau magöñhalö g+ löm abad m+đöp u, n+bi b+ iru nöp ud ram m+ñöh aij yab+ñ n+pe u ud l+ñg, Jisas yuö apöm ilön ke yab+ñ udö, God n+ip ka aij ke yab+ñ n+pe ke u ña. N+hön g+ñg: Jisas n+pe ke ga manö aij u n+ñ udöm, n+bi b+ iru nöp ka aij ke yab+ñ an+bu Jisas aip am m+deinaböl.

¹¹ Pen n+bi b+ nan si nan naj gac u ñik g+ yuab B+ an+bu abe, n+bi b+ uri gac halö m+đagpal gau abe, Nap kale añ+. An+bu u, Jisas n+bi b+ an+bu gau kalip añ mam yad b+ gau a göm hagö nable gagöp. * ¹² Jisas n+pe God n+ip haga,

"Añ mam b+ yad gau kalip aiud nöp u ud ñ+nabin;

nöp sabe g+ñg magum gun, k+map hagöl g+,

hib ne hagnö adö arnab," a ga. *

¹³ Pen manö ap haga,

"God n+pe y+ip abad aij g+ñab a g+ gasi u n+ñem

gasi halö m+deinabin," a ga.

Pen manö ap haga,

"God ñ+ pai y+ip ña gau aip m+đpin i," a ga. *

Krais n+bi b+ udnam a göm, b+ rö löm, aua

¹⁴ Ñ+ pai haga an+bu gau kale n+bi b+ u me, n+pe b+ yab+ñ ap löm apöm, Seden n+bi b+ +ip g+ udö umbal b+ u n+ip al pak l+ñg uma. * ¹⁵ An+g gö me, n+bi b+ umnabun a göm pör nöp gasi m+lö löm b+ nag+man rö m+deila gau, kalip hub+k yuö pör pör nöp kam+ñ m+đaiöl rö löp. ¹⁶ Pen Krais an+g ga u, ejol gau ud aij g+ñam a göm gaga; Ebrahim ñ+ pai ud aij g+ñam a göm an+g ga. ¹⁷ Adö an+bu nöp, Krais apöm hon añ mam n+pe m+đpun rö b+ yab+ñ löm, b+ God n+ip nan sabe gep aij yab+ñ u m+đöm, n+bi b+ m+đ aij gappal gau kalip mög n+ñöm ud aij göm, pör nöp God n+ip wög g+ ñ+ aij göl g+ m+đö, God n+pe n+bi b+ nan si nan naj g+pal gau gac an+bu n+ñöm arö g+ñab. ¹⁸ Pen apöm m+ñöh naböñ adö it i m+đöm, han+ip marö n+hön n+hön göp u, n+ip u rö nöp gö me, n+pe ke n+ñ aij göp rö, han+ip mög n+ñöm abad m+đ aij g+ñab.

3

Jisas b+ kub; Mos+is b+ pro

¹ Añ mam b+ yad. God kalöp u rö nöp manö aij n+pe hagö, hon God n+bi b+ n+pe ke m+đpun. Jisas n+pe b+ God manö aij dam ñeb b+ u. Jisas n+pe b+ God nöp nan sabe gep b+ kub yab+ñ u. Jisas manö aij n+ñ udun, God Manö hagöp rö nöp g+ñg gun u, n+pe pör nöp han+ip g+ ñöb. An+bu u, kale pör nöp Jisas n+ip nöp gasi n+ñöl g+ m+đaimim. *

* 2:9: Plp 2:8-9 * 2:11: Mad 25:40 * 2:12: Sam 22:22 * 2:13: Ais 8:17,18 * 2:14: 1Jn 3:8; Rep 12:10 * 3:1: Hib 4:14; 7:26; Nab 12:7

2 Mosıs God manö haga u nıñöm God nıbi bı nıpe udöm abad mıd aij gımıdöp. Anıg unbö rö nöp Jisas God manö haga u nıñöm magöñhalö gı aij ga. God Jisas nıp wög anıbu hag la. 3 Bı ap ram gı lınab u, ram hib haglö adö aragnab; bı ram gı lınab bı anıbu nöp hib nıpe haglö adö arnab. Adö anıbu rö nöp, God Mosıs nıp ud aij göm gö, nıbi bı Mosıs bı kub a gıpal; pen Jisas hib kub yabıtı mıdöp rö, nıbi bı hib nıpe haglö adö lañol au arañ. 4 Ram haneb ap ke waiö lagöp; bı geia mıdöp. Adö anıbu rö nöp, nan nıñön nıñön mıdöp gau magöñhalö God nıpe geia mıdöp.

5 Mosıs God nıbi bı nıpe anı au wög gı ñı aij göl gı, God hanıp hainö manö nıñön hagnab u, manö aij rımnab hag ña. * 6 Pen Krais God Ñı nıpe yıjıg göl mıdöp u me, hanıp God ıtı nıpe mıdpun gau, bı ram nap nıbö rö mıdöm abad mıd aij göp. Nan aij hainö udnabun u nıñ udun gası halö mıdeinabun u, nıbi bı nıpe nöp mıdeinabun.

God manö aij u nıñ udöl gı gımim, arö gagmim

7 Anıb u, Ana Uı haga rö nıñun. Nıpe haga,

“Ñın i God manö apdi nıñeinabim u,

manö nıpe u nıñ udmim. *

8-9 Napıs nahai bı hadame nöp,

mı ñın juöl mıhau ram mınöñ kabö nöp mıdöp anı gau mıdlö, kalıp nan gagep rö gau göl gı, abad mıd aij gainö u pen

God nıpe hanıp nıñön gınab a göm, manö yad u nıñagöm, gası kale ke nöp nıñöm gılö armıdöp.

Napıs nahai bı gıla rö u, kale God manö hag juagmim. *

10 Anıg gılö, yad napıs nahai bı gau nıñnö mulu lugö hagnö,

‘Kale pör nöp yıp jı nıñöm, manö yad hain gagpal,’ a gınö.

11 Anıg gıla u, yad kalıp nıñnö mulu lugö,

‘Ram mınöñ aij aramöm, yad aip mıdöm, ake löm mıd aij göl a gınö u, aragnaböl,’ a gınö.

Manö klö hagem böñ nöp wasö gınö!” a ga. *

12 Anıb u, añ mam bı. Nan si nan naij gımim, God kamıñ mıdöp u manö nıpe u arö gımim, gası kale ke nıñmim rö löp u, nıñ aij gımim. 13 God Manö adıñ hagajın u, “Ñın i God manö apdi nıñeinabim u, manö nıpe u nıñ udmim,” a göp. Anıb u, uri hon “Ñın i” mıdpun u, pör pör ñın añı añı

nañın namam gau aip Krais manö aij u hag amıl apıl göl gı, pen pen hag ñımim, gası halö mıdmim. Wasö u, Seden kalöp nan si nan naij gep manö pıral rımnab hagöm kalöp tıp gı ud arö Krais manö aij u arö gınabım.

14 Nöd Krais manö aij nıpe u nıñun, manö nıpe nıñ ud pıdön gun, nıp cıg aij gıno u rö, hainö pör nöp klö gun anıb unbö rö nöp Krais manö aij nıpe u nıñ ud pıdön gun, nıp cıg aij gun gası halö mıdeinabun u, Krais nıbi bı nıpe mıdun nıp aip jım ñöl wög gıpun.

15 God Manö adıñ hagajın u hagöp,

“Ñın i God manö apdi nıñeinabim u,

manö nıpe u nıñ udmim.

Napıs nahai bı hadame nöp,

God nıpe hanıp nıñön gınab a göm, manö yad u nıñagöm, gası kale ke nöp nıñöm gılö armıdöp.

* 3:5: Nab 12:7 * 3:7: Sam 95:7-11 * 3:8-9: Eks 17:7; Nab 20:2-5 * 3:11: Nab 14:21-23

Napıs nahai bi gıla rö u, kale God manö hag juagmim,” a ga. *

16 Mosıs nıpe Isrel nıbi bi nöp udöm Ijip nıbö daua nıbi bi anıbu gau magöñhalö God manö nıñöm jı nıñla. * 17 Mı ñın juöl mıthau Isrel nıbi bi nöp nan si nan naij gı mıdlö, God kalıp mulu lugöl gı mıdö nıñöl gı, ram mınönj kabö nöp mıdöp anj gau mıdöm iru nöp um hakla. * 18 Pen Isrel nıbi bi nöp pör nöp God nıñ jı nıñöm, manö nıpe hagöp rö gagla u me, God nıpe manö kłö hagöm, “Yad kalöp nıñnö mulu lugö, ram mınönj aij arammim, yad aip mıdmim ake lımim mıd aij gımim a gınö u, aragnabim,” a göm, böñ nöp wasö ga. 19 Anıbu u nıñbun, manö nıpe nıñ udagla u me, am ram mınönj aij ake löm mıd aij gıblap au aröl rö laga.

4

1 “Kale ram mınönj aij arammim, yad aip mıdmim ake lımim mıd aij gınabim,” a ga manö u Isrel napıs nahai bi nıñ udagla. Pen uri God hanıp nöp manö nıñö anıbu hagöp. Anıbu u, kale magöñhalö nıñ aij gımim, hon magöñhalö ram mınönj aij aramun, God aip mıdun ake lun mıd aij gun, a gı gası nıñmim. Nıñ aij gıpe, God kalöp nıbi bi ańı ap, nan aij nöp ñınabin a gınö u udagnabön, a gagnım. 2 God gö Krais manö aij u Isrel nıbi bi kalıp hag ñılö nıñla rö, hanıp u rö nöp Krais manö aij u hag ñılö nıñno. Pen Isrel nıbi bi Krais manö aij u nıñöm, nıñö hagöp a göm, nıñ udagla. Anıbu u, Krais manö aij u kalıp gı ñaga. 3 Pen hon nıbi bi Krais manö aij u nıñjun, nıñö hagöp a gun nıñ udpun gau, “Kale ram mınönj aij arammim, yad aip mıdmim ake lımim mıd aij gınabim,” a ga u, manö nıñö anıbu haga rö gınabun. God haga,

“Anıg gıla u, yad kalıp nıñnö mulu lugö,

‘Ram mınönj aij aramöm, yad aip mıdöm,
ake löm mıd aij göl a gınö u, aragnaböl,’ a gınö.

Manö kłö hagem böñ nöp wasö gınö!” a ga.

God anıg haga u pen nıpe hadame dagol gau ram mınönj i gı laga ñın u, nan magöñhalö gınab gau magöñhalö hadö gası nıñöm gınabin a ga. *

4 God Manö u adıñ ap amgö lı nıñmön, ñın mudun u manö rımnap nıñnabön. Manö anıbu kalı kłıñ rıköm hagla, “God ñın unbö kagot jıñ ram mınönj nan gau magöñhalö gı lı haköm, ñın mudun jıñ u ake lınam a göm, yıharıñ mıdeia,” a gıla. *

5 Pen God Manö adıñ mıdö nöp hagajın anıbu, God haga, “Ram mınönj aij aramöm, yad aip mıdöm, ake löm mıd aij göl a gınö u, aragnaböl,” a ga. *

6 God gö Krais manö aij u Isrel nıbi bi kalıp hag ñıla pen nıñöm, nıñö hagöp a göm, nıñ udagla. Anıbu u me, ram mınönj aij aramöm, God aip mıdöm ake löm mıd aij gıblap u, aragla. Pen nıbi bi ke nıbö rımnap arnaböl.

7 Anıbu u, nıbi bi manö nıpe nıñöm arö gıla gau umlö, mı iru nöp inö, bac ıñaj Depid God Manö kalı kłıñ rıköm, manö magö uri nöp hagajın u hagöm haga,

“Ñın i God manö apdi nıñeinabim u,
manö nıpe u nıñ udmim.

God manö nıpe nıñmim

iru göp a gımim jı nıñagmim,” a ga.

* 3:15: Hib 3:7-8 * 3:16: Nab 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 4:3: Sam 95:11; Hib 3:11

* 4:4: Jen 2:2 * 4:5: Sam 95:11

Pen God kauyaŋ u, “Ñin i” a ga u me, hon nɨŋbun, ñin nɨpe nɨbi bɨ udnab ñin u auagöp; mɨdep nöp mɨdöp. *

⁸ Pen kale hagnabim, “God hadame nöp, ‘Ram mɨnönj aij arammim, yad aip mɨdmim ake limim mɨd aij gɨnabim,’ a ga u, bɨ kub Josua apɨs bac bɨ kalɨp dam ram mɨnönj Kenan arö, mɨd aij gɨla adö u haga,” a gɨnabim. Pen ñin anɨbu nöp hagaga; kale amöm ram mɨnönj Kenan mɨdlö nɨñöl gɨ, manö anɨbu kauyaŋ haga. * ⁹ Anɨb u, God nɨpe ñin mudun u ake löm mɨd aij ga rö, nɨbi bɨ nɨpe u rö nöp ake löm mɨd aij gɨnaböl. ¹⁰ God ñin kagoŋ jɨŋ wög göm, ñin mudun jɨŋ u ake löm yɨharɨŋ mɨdeia rö, nɨbi bɨ an an God ram mɨnönj aij au arnaböl gau, kale anɨb unbö rö nöp wög geila u arö göm, ake löm, yɨharɨŋ am nɨpe aip mɨd aij gɨnaböl. * ¹¹ Anɨb u, ram mɨnönj aij anɨbu aramun, God aip mɨdun ake lun mɨd aij gɨnabun a ga manö u, kɨo gun, nɨŋ ud pɨdönj gun, God Manö hagöp rö nöp göl gɨ mɨdaiun. Anɨg unbö rö gɨnabun u, Isrel nɨbi bɨ nöd God manö haga u nɨŋ udagöm ram mɨnönj aij aragöm, ap lug pakla rö u, hon nɨbi bɨ aɨŋ ap unbö gagnab.

¹² Nɨhön gɨnɨg: God Manö u kamɨŋ nöp mɨdöp. God Manö u, nan nɨhön gɨnɨg gɨnab. Ru mɨlö kɨd gau magöŋhalö kaŋu göp; God Manö u kɨd yabɨŋ. An hanɨp yaŋ amöm, gasɨ rɨmɨd mɨdmagö ke löm ana ke löm gɨnab; an hanɨp yaŋ amöm, le goŋ ke löm le cɨl ke löm gɨnab; an hanɨp yaŋ amöm, gasɨ aij nɨŋbun aka gasɨ naj nɨŋbun u, ud höŋ lö nɨŋ aij gɨnabun. * ¹³ Nɨhön nɨhön gɨnabun gau, God nɨŋ mɨdö nɨñöl gɨ gɨnabun; agamɨj pɨ göl gun rö lagöp. Pen nɨpe nöp hanɨp manö kub göm, nɨhön nɨhön gɨpun manö u hag nɨñö nɨñöl gɨ nɨp hag ñinabun.

Jisas God nɨp nan sabe gep Bɨ Kub yabɨŋ mɨdöp

¹⁴ Anɨb u, God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨŋ hon u, God Ñin nɨpe Jisas u, amöm Nap aip mɨdöp rö, Kraiss manö aij nɨŋ udpun u, nɨŋ ud pɨdönj göl gɨ mɨdaiun. * ¹⁵ God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨŋ hon u apöm mɨnönj ɨl i mɨdmɨdöp rö, nan si nan naj hanɨp ɨp gɨ ud arnɨm rö löp gau abe, marö hanɨp nɨhön nɨhön göp gau abe, nɨp u rö nöp ga u pen nɨpe gɨ naj gaga. Anɨb u, marö nɨhön nɨhön hanɨp gɨnab u, God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨŋ hon u nɨŋ aij göp rö, hanɨp mög yabɨŋ nɨñöm, ¹⁶ bɨ an nɨbö hon aij yabɨŋ u mɨdöp. Anɨb u, hon gac halö mɨdpun u, God anɨnɨn göp Bɨ u nɨp pɨñɨŋ gun, arö gagun. God hanɨp mög nɨñöm, Ñin nɨpe nɨp yuö apöm uma rö, God sea Kɨŋ asɨk mɨdöp söl au areinabun u, nɨpe hanɨp mög nɨñöm ud aij göm abad mɨd aij gö agamɨj mɨd aij gɨnabun. *

5

¹ Bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau magöŋhalö, bɨ yɨharɨŋ nɨbi bɨ an gau nɨbö u pen God kalɨp hag lö, bɨ an nɨbö mɨdöm wög nɨpe u gɨpal. Nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal u nɨñöm, kaj meme aka kaj sipsip dap bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub ñilö, kale pen bɨd adö u pak lauöm, God nɨp sabe gɨ ñɨbal. Wög kale ap pen, nɨbi bɨ God nɨp gasɨ nɨñöl aij gö, nan rɨmnap dap bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub ñilö kale nan anɨb gau God nɨp sabe gɨ ñɨbal. ²⁻³ Pen bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub anɨb gau, bɨ yabɨŋ gau me, kale ke u rö nöp nan si nan naj gɨpal. Anɨb u, nɨbi bɨ rɨmnap gau nan si nan naj kale gɨpal u abe, kale ke nan si nan naj gɨpal u abe gasɨ nɨñöm God nɨp nan

* **4:7:** Sam 95:7-8 * **4:8:** Dud 31:7; Jos 22:4 * **4:10:** Hib 4:4 * **4:12:** Ep 6:17; Rep 1:16; 19:13-15 * **4:14:** Hib 3:1; 10:23 * **4:16:** Hib 10:19

sabe gı ñibal. Anıb u, nıbi bı nıj aij gagpal gau ap lug paknıg rö geinaböl u, God nıp nan sabe gep bı kub u kalıp mög nıjöm, manö hain hagpal. *
 4 Kale ke, bı kub mıdno a göm, wög anıbu udagpal; God Eron nıp hag lö wög anıbu gımıdöp rö, kalıp anıg unbö rö nöp hag lö gıpal. *

5 Adö anıbu nöp, Kraıs nıpe ke, yad bı God nıp nan sabe gep bı kub yabı mıdeınam a göm hagaga; God nöp nıp haga,

“Ne Ñı yad;

mıñı yad Nap ne,” a ga.

6 Pen God Manö u adıj ap amgö lı nıjun, God manö ap halö haga u nıjbun. Ñı nıpe nıp haga,

“Melkisedek nıpe yıp nan sabe gep bı mıdmıdöp rö u,

ne yıp nan sabe gep bı pör pör nöp mıdeınabön,” a ga. *

7 Pen Jısas mınöj naböj adö il i mıdöm, nıp alnıg geıla, Nap nıp mıtön göl gı, meg mıgan dap ranöm sabe göl gı mıdeıa. Nap nıp hag nıjöm haga, “Yıp abad mıdaimön. Pen anıg anıg gımön hagagabın; ne ke nıjban rö yıp gımön,” a ga. Jısas anıg hagö, God manö nıpe nıjöm, hag nıja rö nöp ga. *

8 Jısas nıpe God Ñı nıpe yabı u pen nıpe mıjör udöm uıham mıdmıdöp u, yad aıge gö Nap manö hagnab rö gınabın a gı gası nıjöm, anıg unbö rö nöp geıla. 9 Pen Nap manö nıhön haga, magöñhalö ga u me, nıpe nıbi bı manö nıpe nıj udöm hain gıpal gau ud asık yuö, kale ram mınöj aij kumi kabö adö laj au aramöm pör pör nöp kamıj nöp mıd aij gınaböl. 10 Pen adö anıbu nöp, God Jısas nıp haga, “Melkisedek nıpe yıp nan sabe gep bı mıdmıdöp rö u, ne yıp nan sabe gep bı kub yabı mıdeınabön,” a ga.

God manö yuö yabı u nıj aij gımım, nıj ud pıdön gımım

11 Manö kalı klıñ rıkabın anıb i rö ıru mıdöp u pen yıjıd nıjagpım u rö, uıham hagnö nıjnabım. 12 Kalöp God Manö pör hag ñıjbun u nıj aij gımım nıbi bı rımnap kalıp hag ñıbe u pen yıjıd nıjagpım rö, manö nöd nıjeb gau kalöp kauyan hag ñun rö löp. Mıñı nan kđ ñıjbe rö u pen cı ñıj nöp mıdpım. * 13 Ñı paıñaj cı ñıj nöp mıdpal gau, nagı adö u aij, nagı adö u naj a göm nıjagpal. 14 Pen nıbi bı gası halö gau gı damöm, adö u gep, adö u gagep a göm nıj aij gıpal. Kale nan magö yabı ñıjbal.

6

God manö yuö u nıj udun

1 Kraıs manö aij kalöp pör hag ñıbal gau, kauyan hagem kauyan hagem hagnabın. Ram gıng, padö bınıj göm kauyan ud juöm, kauyan u bınıj göm, kauyan u bınıj göm gagpal. Anıb u, hon ke nöp klıñ aij gun me, God nıbi bı nıpe mıdeınabun a gun gası nıjımdun u böj nöp arö gun, God Ñı nıpe nıp yuö hanıp a göm uma manö aij u böj nöp nıj udun. Padö u ud juöl, rol göl, ud juöl, rol göl, unbö gagun. 2 Ñıg pakpal manö u; God kalıp ud aij gıñm a göm ñımagö nabıc adö lıbal manö u; nıbi bı umöm urakpal manö u; God nıbi bı magöñhalö manö kub hagöm kalıp nıme lö rımnap ilön pör udnaböl manö u; manö anıbu kauyan hagnabın. Kraıs manö aij nöd nıjbe anıb gau, gası nıj nöp mıdöl gı, Kraıs manö aij rımnap halö nıjnabım

* 5:2-3: Lep 9:7; 16:6 * 5:4: Eks 28:1 * 5:6: Sam 110:4; Hib 6:20; 7:1 * 5:7: Mad 26:36-46; Plp 2:6-8 * 5:12: 1Ko 3:1-3

u aij. ³ An+ib u, God han+ip abad m+idö n+ñjöl gi, Kraiss manö aij r+mnap halö hag ñ+no n+ñnabim.

⁴ N+ibi bi Kraiss manö aij n+ipe n+ñ udöm, hainö arö g+inaböl gau, kale kauyanj nan si nan najj g+ipal u mög n+ñjöm, Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ udagnaböl. Kale God mailö aij n+ipe u hadö n+ñla; God nan aij kumi kabö adö lanj n+ibö ñöb u hadö n+ñla; Ana U+ n+ipe kal+ip anj danj hadö aua. ⁵ God Manö aij u dö yab+ñ göp u hadö n+ñla; God n+ipe n+ibi bi ram m+inöñ i+ i abad m+idn+ig gab u, k+ö n+ipe u hadö n+ñla. ⁶ Nan an+ib gau magöñhalö hadö n+ñla u pen Kraiss manö aij u arö g+ila. An+ib u, kale kauyanj nan si nan najj g+ipal u mög n+ñjöm, Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ udagnaböl. N+ihön g+in+ig: God Ñ+ n+ipe u kauyanj mab kros ba lanj al pak l+lö n+ibi bi gau n+ip hag junaböl. *

⁷ M+inöñ au y+ñ y+mlö, möñ paköl gi paköl gi, y+ñ ran aij göm nan magö p+il aij gö, n+ibi bi ñ+ pai wög an+ibu ñ+ñn+ig gaböl gau ñ+ñjöl. An+ig gö God m+inöñ an+ibu ñ+ñ+ löm nan aij ñ+inab. ⁸ Pen m+inöñ au y+ñ y+mlö, möñ paköl gi paköl gi, k+ip+il kal+ kal+ halö gau nöp ranö, nan magö p+ilagnab u, m+inöñ an+ibu m+inöñ najj yab+ñ. God m+inöñ an+ibu manö k+ö hagö mab ke yanj inn+im rö löp. *

⁹ Pen bi n+ñeb aij yad gau. Manö kub rö hagabun u pen kale ke Kraiss manö aij u arö g+ipim a gun hagagabun; n+ñ aij g+imim a gun hagabun. N+ihön g+in+ig: Kraiss n+ibi bi n+ipe m+idmim, n+ibi bi n+ipe gau g+ipal rö g+ipim u n+ñbun. ¹⁰ God haöwawö gagnab; hagöp rö nöp g+inab. Kale nöd God n+ip wög g+imim, m+idmagö l+mim, n+ibi bi n+ipe kal+ip ud aij g+imim gi ñ+be u abe, m+ñi u rö nöp ud aij g+imim gi ñ+ibim u abe, n+ipe hau+ gagnab. * ¹¹ Pen han+ip aij g+inab u, kale magöñhalö adö an+ibu nöp pör nöp göl gi m+id dammim m+id dammim, amun God aip pör nöp m+id aij gun a g+imim gas+ n+ñbim rö, g+inab.

¹² Kalöp iru maru g+in+im rö löp u, n+ñ aij g+imim. Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ ud p+idöñ göm, marö auö k+ö göm gas+ halö m+idpal n+ibi bi gau, God nan aij ñ+inabin a ga u udnaböl. Kale an+ib unbö rö nöp göl gi m+idpe, kalöp nan aij an+ibu ñ+inab.

¹³ God bac i+an Ebrahim n+ip manö n+ñjö u hagn+ig, bi kub God rö ap halö m+idageia n+ñjöm, n+ibi bi r+mnap hib kale hagaga; hib n+ipe ke hagöm haga, ¹⁴ “Yad m+idpin rö, nöp manö n+ñjö yab+ñ hagabin, nöp abad m+idnö n+ñjöl gi, n+ibi bi ne iru yab+ñ m+ideinaböl,” a ga. * ¹⁵ Ebrahim manö n+ipe an+ibu n+ñjöm, agam+ij abad m+idö m+idö, God nan aij haga u uda.

¹⁶ Hon n+ibi bi, manö k+ö n+ñjö yab+ñ hagn+ig, bi kub ap hib n+ipe haguñ, n+ñjö yab+ñ hagabun a g+ipun. An+ig g+ino, n+ibi bi gau n+ñjöm, u rö nöp u n+ñjö yab+ñ hagaböl a gal. ¹⁷ An+ibu rö, God hib n+ipe ke hagöm, “Yad m+idpin rö, nöp manö n+ñjö yab+ñ hagabin,” a ga u, n+ibi bi gau ñ+ pai yag daunaböl gau, yad gas+ hain n+ñem adö ke gagnabin u, n+ñ aij göl a göm, manö an+bu rö haga. ¹⁸ An+ib u, hon n+ibi bi nan si nan najj gun, p+ñ+ig God n+ip lau adö aubun gau, n+ñjö nöp nan aij kal+ip ñ+inabin a ga u udn+ig gabun a gun, gas+ halö m+idaiun. God hib n+ipe ke hagöm, yad m+idpin rö, a ga; nöp manö n+ñjö yab+ñ hagabin, a ga. Manö m+ihöp haga u, God manö p+iral hagn+im rö lagöp. Ke gagnab. * ¹⁹ God Ram Magö Raul M+igan U+ Ke Yab+ñ u wah+ bad yuö yuö gö, n+ip amgö n+ñagpun u pen manö n+ñjö yab+ñ u hagö, gas+ añ+ an+ibu nöp n+ñun, gas+ halö n+ip abad m+idpun. Manö n+ñjö yab+ñ an+ibu, God ram magö raul m+igan n+ipe u aröp u me, kabö k+ö rö m+idöp; anj anj gagnab. *

* 6:6: Mad 12:31; Hib 10:26-27; 1Jn 5:16 * 6:8: Jen 3:17-18 * 6:10: Hib 10:32-34 * 6:14: Jen 22:16-17 * 6:18: Nab 23:19 * 6:19: Lep 16:2-3

²⁰ Melkisedek nɪpe bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ mɪdmɪdöp rö u, Jisas nɪpe God Nɪp Nan Sabe Gep Bɪ Kub Yabɪɪ hon u lõm, God Ram Magö Raul Mɪgan Uɪ Ke Yabɪɪ u nõd amöm, hanɪp a göm Nap nɪp sabe göl gɪ mɪdöp. Nɪpe God Nɪp Nan Sabe Gep Bɪ Kub Yabɪɪ pör pör nõp mɪdeinab.

7

Kɪŋ ap bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ mɪdmɪdöp

¹ Melkisedek anɪbu nɪpe Kɪŋ mɪdöm, nɪbi bɪ ram mɪnönŋ Salem abad mɪdöl gɪ, bɪ God klö halö yabɪɪ u nɪp nan sabe gep bɪ u u rö nõp mɪdmɪdöp. Pen Kɪŋ rɪmnap apöm, bac ɪɪŋ Ebrahim nɪp gɪ naj geila, kalɪp yu gɪ yuöm, nan aij aij kale gau dap auö nɪjöl gɪ, Melkisedek apöm nɪp adan aŋ au nɪjöm, God nɪp sabe göm, Ebrahim nɪp abad mɪdaimön a ga. * ² Melkisedek anɪg ga nɪjöm Ebrahim nan pɪɪ gɪ daua gau, magöŋhalö nɪme ɪ Melkisedek nɪp magö aŋɪ ap ñöm, nɪpe ke magö unbö ajɪp ɪŋ uda. Pen Melkisedek hib nɪpe u ɪ mɪhöp mɪdöp. Hib nɪpe Melkisedek u ud ado göm, “Kɪŋ Aij Yabɪɪ Nöp Göp” a gɪpal. Pen nɪpe ram mɪnönŋ Salem Kɪŋ mɪdmɪdöp u, hib anɪbu ud ado göm, “Kɪŋ Agamɪj Mɪdep Magö Ñöb” a gɪpal.

³ Melkisedek nɪpe bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ u pen nɪme ɪ u anɪg göl mɪdöp, nap nɪhi ɪ u anɪg göl mɪdöp a göm haglö nɪŋagpun. Pen nɪp kalɪ klɪɪ rɪkla ñɪn u, nɪme yag daua ñɪn u a göm haglö nɪŋagpun; uma ñɪn u a göm u rö nõp haglö nɪŋagpun. Nɪpe pör nõp bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ mɪdöp rö, nɪpe God Ñɪ nɪpe rö mɪdöp.

⁴ God bac ɪɪŋ Ebrahim nɪp nɪjö aij gö, bɪ kub mɪdeinabön a ga u nɪŋbun nɪpe bɪ kub mɪdeia. Pen Ebrahim Melkisedek nɪp bɪ kub yabɪɪ mɪdeia u nɪjöm, nan pɪɪ gɪ daueia gau, nɪme ɪ nɪp magö aŋɪ ap ñöm, nɪpe ke magö unbö ajɪp ɪŋ uda.

⁵ U nõd yabɪɪ anɪg ga. Hainö Mosis nɪp yag daueila kub göm, God Manö u adɪŋ ap kalɪ klɪɪ rɪköm haga, “Ebrahim rɪkö rɪk damöm, nɪbi bɪ Lipai ɪ mɪdpal gau God nɪp nan sabe gep wög gɪ mɪdlö nɪjöl gɪ, kale Isrel nɪbi bɪ gau magöŋhalö, mani nan nɪhön nɪhön udnabim gau, kalɪp nɪme ɪ magö aŋɪ aŋɪ dap ñɪmim, kale ke unbö ajɪp ɪŋ u udmim,” a ga. Anɪb u, hon Mosis lo adö u nɪŋun nɪŋbun, kale magöŋhalö Ebrahim ɪ nɪpe mɪdmɪdal u, pen namam Lipai ɪ mɪdmɪdal gau kalɪp pör magö aŋɪ ap nɪme ɪ ñɪmɪdal. *

⁶ Pen God bac Ebrahim nɪp haga, “Nɪbi bɪ ne gau ud aij gɪnabin,” a ga. God manö haga ñɪn u, Ebrahim nɪpe bɪ rɪmnap kalɪp nan ñagmɪdöp; pen Melkisedek apöm Ebrahim nɪp nɪjöm, God nɪp sabe göm, Ebrahim nɪp abad mɪdaimön a gö, Ebrahim nan daua gau magö aŋɪ ap nɪme ɪ Melkisedek nɪp ña. Pen Melkisedek Lipai ɪ bɪ ap mɪdagmɪdöp. ⁷ Hon nɪŋbun, bɪ ap apöm bɪ ap God nɪp sabe göm, bɪ anɪbi nɪp abad mɪdaimön a geinab u, bɪ God nɪp sabe gɪnab u bɪ kub, bɪ ap bɪ pro. Anɪb u, hon nɪŋbun Melkisedek bɪ kub, bac Ebrahim bɪ pro. ⁸ Bɪ Lipai ɪ Isrel nɪbi bɪ magö aŋɪ nɪme ɪ ñɪmɪdal u udöm, mɪd damöm mɪɪep lõm umla. Pen Melkisedek nɪpe Ebrahim magö aŋɪ ap nɪme ɪ ña uda u, God Manö u kalɪ klɪɪ rɪköm, Melkisedek umöm wög nɪpe arö ga a göm, hagagla.

⁹⁻¹⁰ Ebrahim Melkisedek nɪp nan nɪme ɪ ña anɪbu, ñɪ pai rɪk dauaga ñɪn u ña. Hainö me, Aisak nɪp rɪkö, Aisak pen Jekop nɪp rɪkö, Jekop Lipai nɪp rɪkö, rɪk amɪl apɪl gɪlö, Lipai bɪ anɪb gau God nɪp nan sabe gep bɪ wög gɪlö nɪjöl gɪ, Isrel nɪbi bɪ gau mani nan kale gau kalɪp nɪme ɪ ñɪmɪdal. Pen

* 7:1: Jen 14:17-20 * 7:5: Nab 18:21

Ebrahim Melkisedek n̄p nan n̄me l̄ ña u, kal̄p r̄ik dauagla magö u ña u me, Ebrahim abe, bac n̄pe Lipai iñ abe, Melkisedek n̄p n̄me l̄ ñeb rö nöp m̄ideila u n̄ñbun.

B̄i God n̄p nan sabe gep ḡisön n̄bö u, b̄i nöd n̄bö gau ka kal̄p u uda

¹¹ Mos̄s God Manö kal̄i kl̄iñ r̄iköm, an̄ig an̄ig ḡimim a ga n̄ñöm, Juda n̄bi b̄i kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, Lipai iñ God n̄p nan sabe gep b̄i gau kal̄p ñ̄ilö, kale pak lauöm God n̄p sabe ḡi ñ̄im̄idal. Kale an̄ig göl God n̄bi b̄i n̄pe m̄idaiblap, God B̄i hain n̄bö Melkisedek rö ke ap yuagböp; Lipai b̄i gau, God n̄p nan sabe ḡi ñ̄ilö ḡi nöp m̄idaiblap. Pen God B̄i hain n̄bö Melkisedek rö ap yua. ¹² B̄i God n̄p nan sabe gep hain n̄bö an̄bu apöm, b̄i God n̄p nan sabe gep nöd n̄bö gau ka kal̄p udeinab u, lo hain n̄bö u rö nöp apöm, lo nöd n̄bö u ka u udn̄m.

¹³ Pen God Manö ad̄iñ hagaj̄n i, b̄i God n̄p nan sabe gep hain n̄bö u, B̄i Kub hon u nöp. Lipai n̄bi b̄i iñ u r̄ik damöm n̄p r̄ik dauagla; B̄i Kub hon iñ n̄pe u b̄i añ̄i ap God n̄p nan sabe gep wög u gaga. ¹⁴ Juda n̄bi b̄i iñ u nöp r̄ik damöm B̄i Kub hon n̄p r̄ik daula. Pen Mos̄s b̄i Juda iñ r̄imnap God n̄p nan sabe gep wög göl a göm manö r̄imnap hagaga. * ¹⁵ Pen B̄i God n̄p nan sabe gep hain n̄bö an̄bu, Melkisedek b̄i God n̄p nan sabe gep m̄idm̄idöp rö m̄idöp u me, nan hagabin an̄bi waiö yab̄i m̄idöp. ¹⁶ B̄i Kub hon u, b̄i iñ n̄hön m̄idöp lo ap hagö, God n̄p nan sabe gep b̄i ap m̄idagöp. Pen n̄pe b̄i klö ke halö m̄idöp, nan ap n̄p al pak l̄n̄m rö lagöp u me, God n̄p nan sabe gep b̄i ap m̄idöp. ¹⁷ N̄hön ḡin̄ig: God Manö ad̄iñ ap kal̄i kl̄iñ r̄iköm, God manö r̄imnap Kraiis n̄p haga u kal̄i kl̄iñ r̄iköm hagla,

“B̄i ȳip sabe gep Melkisedek rö pör nöp m̄ideinabön,” a ga.

¹⁸ Lo God Mos̄s n̄p hagö Mos̄s n̄bi b̄i kal̄p hag ña lo an̄bu, n̄hön ḡin̄ig geia u ḡin̄m rö laga; manö ȳihar̄iñ rö la u me, God n̄pe ud ke gau la. ¹⁹ Lo God Mos̄s n̄p hagö Mos̄s n̄bi b̄i kal̄p hag ña lo u, nan naij gau ap ud gö aij rö laga. Pen God n̄pe nan aij han̄p ñ̄öb; nan nöd n̄bö u wasö. An̄b u, gas̄i halö m̄idpun. Nan aij hain n̄bö u n̄ñ udun, God m̄idöp au söl aunabun. *

²⁰ B̄i God n̄p nan sabe gep nöd n̄bö gau wög kale nöd udla ñ̄n u, God manö klö r̄imnap hagaga. Pen B̄i Kub hon God n̄p nan sabe gep b̄i la ñ̄n u, God manö klö ke hagöm haga. ²¹ B̄i Kub hon God n̄p nan sabe gep b̄i l̄n̄g, God manö klö ke hagöm haga,

“Yad B̄i Kub, yad manö n̄ñö yab̄i hagabin; hainö manö ap ke hagagnabin.

Ne pör nöp ȳip nan sabe gep b̄i m̄ideinabön,” a ga. *

²² God manö klö hagöm manö n̄ñö yab̄i haga u me, hon n̄ñbun Jisas uma u me, God manö hain n̄bö aij yab̄i u ud ke gau lagnab. *

²³ B̄i God n̄p nan sabe gep nöd n̄bö gau, iru nöp rö wög an̄bu udla. Ap umö, b̄i God n̄p nan sabe gep hain n̄bö ap haglö, wög an̄bu ḡi m̄idm̄idöp; u umö hain n̄bö u m̄idm̄idöp; u umö hain n̄bö u m̄idm̄idöp. An̄bu me, ap pör m̄idagm̄idal. ²⁴ Pen Jisas an̄bu rö gagöp; n̄pe pör kam̄iñ m̄idöp u rö, wög an̄bu arö gagöp. God n̄p nan sabe gep b̄i pör nöp m̄ideinab. ²⁵ Jisas pör nöp kam̄iñ m̄ideia, uri kam̄iñ m̄idöp, hainö pör nöp kam̄iñ m̄ideinab u me, n̄bi b̄i God n̄bi b̄i n̄pe m̄idn̄g, Jisas kal̄p a göm uma manö aij u n̄ñ udeinaböl u, n̄pe pör nöp kal̄p ud as̄ik yun̄m rö löp. *

* 7:14: Ais 11:1; Mad 2:6; Rep 5:5 * 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6; 12:24

* 7:25: Ro 8:34

²⁶ Jisas nipe bi u† yabi†; nipe nan si nan naij pro pro rimmnap gagöp; nipe asi† m†dagöp. Jisas ram m†nön† it i n†bi bi nan si nan naij g†pal gau aip m†deia u pen God n†p ud ke dam ram m†nön† aij kumi kabö adö lagod au la. God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon me u. Han†p gi† n† aij g†n†m rö löp.

²⁷ Bi God n†p nan sabe gep bi kub yabi† y†har†n† gau, n†n† añ† añ† pör nöp nan si nan naij kale ke g†pal rö, nan pak God n†p sabe gi† n†öm, hainö n†bi bi ke n†bö gau nan si nan naij g†pal rö, nan pak sabe gi† n†bal. Pen Jisas han†p n†bi bi gau magö†h†lö, nan si nan naij g†pun u n††öm, ma† añ† yabi† mab ba la† n†p ke sabe gi† ña. Me aij! *

²⁸ Lo God Mos†s n†p hagö Mos†s n†bi bi kal†p hag ña lo u hagöp rö göm, bi nan si nan naij g†pal gau kal†p hag l†lö, kale bi God n†p nan sabe gep bi kub yabi† m†dpal. Pen hainö u, God manö ke klö hagöm manö n††ö yabi† haga u, God N†† nipe ke hag la. God nan n††hön n††hön N†† nipe g†n†g gab a göm gas† n††a u, N†† nipe nan magö†h†lö g†n†m rö löp.

8

Jisas nipe God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon

¹ Pen manö hagabun it u an†g göl m†döp: God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon u amöm God kumi kabö adö la† u mailö halö m†döp u n††magö y††g bö† lau adö asi†k m†döp. ² God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon an†bu, nipe God sabe gep ram au wög göp. God sabe gep ram au wög göp u, n†bi bi gi† lagla; God sabe gep ram n††ö u, God Bi Kub nipe ke gi† la.

³ Bi God n†p nan sabe gep bi kub yabi† m†nön† adö it i gau magö†h†lö, n†bi bi nan si nan naij g†pal gau kaj meme aka kaj s†ps†p nan gau dap nan sabe gep bi kub yabi† n††lö, kale pen rimmnap pak God n†p aij a göm sabe gi† n†m†dal; rimmnap pen pak nan si nan naij göm gac halö m†dpal u God n††mön arö g†n†m, a göm, bi†d adö u pak lauöm God n†p sabe gi† n†m†dal. An†b unbö rö nöp, God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon nan†mm†p God n†p n††n†g ga. ⁴ Jisas ram m†nön† kumi kabö adö la† m†döp u me, nipe God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† m†döp. Pen nipe ram m†nön† it i m†dböp, God n†p nan sabe gep bi ap m†dag†iböp. N††hön g†n†g: God haga rö, bi Lipai it yag daubal gau nöp, God n†p nan sabe gep wög göl gi†, Mos†s lo manö kal† kli†† r†ka rö n††öm, nan pak God n†p sabe gi† n†bal. ⁵ Pen m†nön† nabö† adö it i God n†p nan sabe gep wög g†pal u, ana ral n††öm g†pal rö nöp g†pal; nan yabi† u ram m†nön† kumi kabö adö la† au m†döp. Adö an†bu nöp, Mos†s God sabe gep sel ram u g†n†g ga u, God n†p haga, “Nö ilö gau m†dmön, yad nöp yamnö n†††a rö nöp magö†h†lö an†b unbö rö nöp g†mön,” a ga. *

⁶ God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon Jisas, bi God n†p nan sabe gep bi kub yabi† nö† n†bö gau g†m†dal rö gagab; nipe wög kub yabi† gab. God N†p Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon Jisas gö God n†bi bi nipe udnab manö u, Mos†s kal† kli†† r†ka manö u rö m†dagöp. God n†bi bi nipe udnab manö u hagn†g, nipe manö klö hagöm haga, “Yad kalöp manö n††ö hagabin, n†bi bi yad kal†p nan aij yabi† n††nabin,” a ga. *

⁷ Pen God manö nö† hag la u aij ga†böp, manö g†sön n†bö u dau†göp.

⁸ N†bi bi gau m†d a†† ga†la rö, God kal†p hag g†n†g, bi manö hagep nipe ap gas† n†ö, God Manö kal† kli†† r†köm haga,

“Yad Bi Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel n†bi bi gau abe
Juda n†bi bi gau abe

* 7:27: Hib 5:3 * 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Eks 25:40 * 8:6: Hib 7:22

kalıp manö aij gısön nıbö hagnabin. *

⁹ Nıþıs nıhi ilaŋ gau kalıp ñımagö adö lem
ud Ijip nıbö daunö u

pen manö hag adö añı lem hagnö u nıŋageila u me,
yad kalıp arö gınö.

Anıb u, manö anıbu rö,
kalıp kauyaŋ hagagnabin.

¹⁰ Yad Bı Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel nıbi bı gau

kalıp manö hain nıbö hagem manö hag adö añı lem,
lo yad u gası mıdmagö aŋ kale daŋ lı ñınö,
nıŋ aij göm gası nıŋöl gı mıdeinaböl.

Anıb u, yad God kale mıdeinabin;
kale nıbi bı yad mıdeinaböl.

¹¹ Ñın anıbu, nıbi bı yad gau,
nımdamam nıbi bı rımnap kalıp,

‘Bı Kub nıpe God u nıŋ udmim,’ a göm, hagagnaböl.

Nıhön gınıg: nıbi bı pro abe, nıbi bı kub abe,
kale magöŋhalö yıþ nıŋnaböl.

¹² Nan si nan naij gıþal gau,
kalıp mög nıŋem arö gınabin.

Nan si nan naij gıþal gau
gası nıŋöl gı mıdem kalıp manö kub hagagnabin,” a ga.

¹³ God nıpe manö aij hain nıbö anıbi hag löm, “manö aij gısön nıbö” haga
u me, hon nıŋbun manö nöd nıbö u mıñı ram lułö göp rö wög mıdagöp a
ga; nan lułö göp u söł böŋ nöþ ur gınıg gab.

9

*God nıþ nan sabe gep bı nöd nıbö gau, meme sipsip hagape u udöm, God
nıþ sabe gı ñıla*

¹ God manö aij nöd haga adö u hain göm, God nıþ sabe gınıg geila u,
yıharıŋ sabe göl rö laga; kılın aij göl gı nöþ sabe gımıdal. God nıpe hagö, sel
ram ap gı löm am nıþ sabe gıla. * ² Sel ram anıbu, ram raul mıgan mıhöp
geila. Ram magö raul mıgan ap gı löm, Ram Raul Mıgan Uł u a gıla. Raul
mıgan anıbu hapö mıtaŋ lauep nan ap löm, abañ bad ap löm, God nıþ sabe
gı ñeb bred u pör pör dam abañ adö anıbu lımıdal.

³ Pen ram magö raul mıgan ap, waıj kub yabıtı u pıt gıla. Raul mıgan
anıbu, Ram Raul Mıgan Uł Ke Yabıtı u a gıla. * ⁴ Raul mıgan anıbu, mab
abañ bad ap gı löm, kabö gol ud pak goł bad löm magöŋhalö harı göl, nan
haıŋ aij auöp u adö anıbu laumıdal. Kes kabö gol udöm gıla kub ap, God
Manö Aij Kes Magö a gımıdal u, u rö nöþ mıdeia. Kes mıgan anıb yaıj, God
lo manö kalı kılın rıka kabö mıhau u abe, Eron ilöŋ adıŋ ud ajeþ marep ga
u abe, nan mana rin kabö gol udöm gıla mıgan u rım leıla mıdeia u abe lılo
mıdmıdöp. *

⁵ God mıdöp i a göm, Kes Magö mıdeia adö adö au gılaŋ, ejol rö mıhau
auan bad halö böŋ böŋ geila. Nan si nan naij gıþpun gac u, God nıŋöm arö

* **8:8:** Jer 31:31-34 * **9:1:** Eks 26:1-30; 25:23-40 * **9:3:** Eks 26:31-33 * **9:4:** Eks 16:33;
25:10-16; 30:1-6; Nab 17:8-11; Dud 10:3-5

ganj a göm, hagape pro pro dap sabe gi ñimidal anj anibu. Nan anib gau manö u, mñi hag mlöbö lem kalñ kliñ rñknam rö lagöp. *

⁶ Pen nan anib gau magöñhalö gñlö midö nñöl gi, bi God nñp nan sabe gep gau pör pör, sel ram raul migan höñ adö u amöm, God nñp wög u gñmidal.

* ⁷ Pen bi God nñp nan sabe gep yñharñ anib gau, ram raul magö anj yanj aröl rö laga. Mi aññ aññ, God nñp nan sabe gep bi kub yabiñ u nöp, sipsip hagape dam nöp, raul migan anibu armidöp. Nan si nan naj nñpe ke ga gau gac u abe, nñbi bi nññ aij gagöm nan si nan naj gñla gau gac u abe God nññöm arö gññm a göm, hagape u dam raul migan anibu amöm, God nñp sabe gi ñimidöp. * ⁸ Ga anibu, Ana Uñ u hanñp yamö nññbun, sel ram anibu ram raul migan mñhöp halö midmidöp rö, Ram Raul Migan Kamññ Aij Uñ Ke Yabiñ anibu aröl rö laga. ⁹ Pen gñmidal anibu, God hanñp nñbi bi mññ midpun ñññ i gasñ nññun a göm haga. Pen nan ñimidal u abe, kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, pak God nñp sabe gñmidal u abe, nan si nan naj gñlö gac midmagö anj kale danj mñdeia u ñk gi yuö, God nñbi bi asññ midagöp nñpe midaiöl rö laga. * ¹⁰ Anñg gñmidal u, kale yñharñ nan ñññeb, ññg ñññeb, ññg pakep, nan adö adö gau nöp nññöm gñmidal. Lo manö nöd nñbö anib gau nññöm nan kliñ aij gñmidal anibu, yñharñ God manö aij gñsön nñbö hagnñg ga manö anibu abad midöl gi, ana rö nññöm gñpal rö u gñmidal.

God nñp nan sabe gep bi hain nñbö u, hagape nñpe u ke dam God nñp sabe gi ña

¹¹ Pen Krajs geia nan aij hadö aua gau, nñpe ke nan aij gau God Nñp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ midöp. Pen ram nñpe au bi anj nñbö hon midöm hanñp gi ñab ram anibu, nñbi bi gi lñlö sel ram nöd nñbö midmidöp rö midagöp; God mñññ nabññ i gi löm, Krajs wög gab ram u gi laga. Krajs wög gab ram u ram aij unbö ke. ¹² Krajs kaj meme kaj kau pi paköm, hagape dam God nñp sabe gñmidal rö gaga; hagape nñpe u ke yua u nöp God nñp sabe gi ña. Pen bi God nñp nan sabe gep nöd nñbö gau pör pör nöp hagape hon göm sabe gi ñimidal rö gaga; hanñp ud God aip jñm ññññg, hagape nñpe ke mañ aññ yabiñ dam Ram Raul Migan Uñ Ke Yabiñ lanj ara u me, hon pör pör nöp kamññ midaiun rö löp.

¹³ Nñbi bi lo nöd nñbö nññöm nan kliñ aij gñblap rö gagöm asññ midmidal nñbi bi gau aulö, bi God nñp nan sabe gep gau, ññññ rñmnap kaj meme ap pak hagape u udöm, nñbi bi anib gau yuö pñsmas gi paköm kamññ lñmidöp; ññññ rñmnap kaj kau nñbar ap pak hagape u udöm, anñg gñmidal; ññññ rñmnap kaj kau neb pi ap mab laulö böññ nöp in bñc rñka bad rñmnap udöm, ññg halö uñ mañ göm udöm u rö nöp nñbi bi kalñp gau yuö pñsmas gi paköm kamññ lñmidöp. *

¹⁴ Hagape yñharñ pñsmas gi yuö kamññ lñmidöp anibu nññun nññbun, Ana pör pör nöp midöp u Krajs Bi Uñ Ke Yabiñ u aip midöm, hanñp a göm umö, hagape yua u hanñp gö, nan si nan naj gñpun gac u midmagö anj hon danj midöp u ñk gi yuö, nagñ ubññ ap lug paköm umnaböl adö u arö gun, God pör kamññ midöp u nñp nöp wög gi ñun. *

Krajs hagape nñpe yua rö, hanñp God aip ud jñm ññlö la

¹⁵ Krajs God manö aij gñsön nñbö dapöm bi anj nñbö midöp u, God nñbi bi yad udnam a göm hag la gau, kalñp nan aij ñññabin a ga nan gau udnaböl a

* **9:5:** Eks 25:18-22 * **9:6:** Nab 18:2-6 * **9:7:** Lep 16:2-34 * **9:9:** Hib 10:1-2 * **9:13:** Lep 16:15-16; Hib 10:4; Nab 19:9,17-19 * **9:14:** 1Pi 1:18-19

göm göp. Krajs uma u me, n̄bi b̄ Mos̄is lo manö ña u r̄ib juöm, nan si nan najj ḡipal gau gac an̄bu ñk ḡi yun̄im rö lõp.

¹⁶⁻¹⁷ N̄bi b̄ r̄imnap manö kl̄o hagöm hagpal, “Yad umnö, nan yad gau hagpin rö n̄ime l̄imim,” a ḡl̄o, manö an̄bu n̄ijöm, ȳhar̄iḡ nöp m̄idl̄o m̄idl̄o, b̄õḡ nöp uml̄o nöp, hagpal rö n̄ime l̄ibal. Kale kam̄iḡ m̄idl̄o n̄ijöl ḡi, nan kale n̄ime lagpal. ¹⁸ An̄b u rö, God manö aij nöd n̄ib̄o Isrel n̄bi b̄ kal̄ip haga u, nan ap dap pakl̄o hagape lugö uma me, manö an̄bu p̄idõḡ ga.

¹⁹ God Mos̄is n̄ip hagö Mos̄is lo manö köp kal̄i kl̄iñ r̄ika. God manö an̄bu hagö, Mos̄is n̄ijöm manö an̄bu magõḡhalö n̄bi b̄ gau magõḡhalö kal̄ip hag ñi n̄abõḡ juöm, kaj kau pi pak hagape udöm, kaj meme pak hagape udöm, ñiḡ r̄imnap halö hoḡ göm, nan hisop a gal lö k̄id u udöm, sipsip uḡ u ud ad̄iḡ laḡ ad̄iköm, ñiḡ hagape an̄bu rauöm, lo manö köp an̄bu abe, n̄bi b̄ apöm m̄ideila gau magõḡhalö abe yuö p̄ismas ḡi pakö haga, * ²⁰ “Hagape yunö köp abe kalöp abe p̄ismas ḡi pakab an̄b i, God manö aij u kl̄o hagöm hagöp u, kale an̄b unbö rö nöp ḡimim a ga u, hadö n̄iḡbun a gem yuabin,” a ga. ²¹ Pen hagape r̄imnap udöm, God sabe gep sel ram u yuö p̄ismas ḡi paköm, nan n̄ihön God n̄ip nan sabe ḡin̄ig l̄ila ram an̄bu m̄ideila gau magõḡhalö yuö p̄ismas ḡi paköm ga. * ²² Lo manö Mos̄is kal̄i kl̄iñ r̄ika an̄bu amgö l̄i n̄iḡjun n̄iḡbun, nan n̄ihön God n̄ip nan sabe ḡin̄ig l̄ila ram an̄bu m̄ideila gau magõḡhalö rö, ke uḡ aij m̄idageia; hagape ud yulö p̄ismas ḡi pakö nöp, uḡ aij m̄idm̄idöp. Lo manö Mos̄is kal̄i kl̄iñ r̄ika an̄bu amgö l̄i n̄iḡjun n̄iḡbun, n̄bi b̄ nan si nan najj ḡl̄o, nan ap dap pakl̄o hagape lugö me, gac an̄bu ñk ḡi yum̄idöp. *

Krais han̄ip a göm umöm, gac han̄ip ñk ḡi yuöp

²³ Nan an̄b gau, nan ram m̄inõḡ kumi kabö adö laḡ au m̄idöp gau ana rö n̄ijöm ḡipal rö nöp m̄idm̄idöp. Pen nan ana rö m̄idm̄idöp gau, sipsip ap hagape lugö me, gac an̄bu ñk ḡi yua u me, nan yab̄iḡ u ram m̄inõḡ kumi kabö adö laḡ au m̄idöp u, nan ȳhar̄iḡ an̄b rö wasö, nan aij ke yab̄iḡ sabe ḡi ñeb. * ²⁴ Sel ram nöd n̄ib̄o Isrel n̄bi b̄ ḡi lõm God n̄ip sabe ḡi ñim̄idal u, nan ram m̄inõḡ kumi kabö adö laḡ au m̄idöp gau ana rö n̄ijöm ḡipal rö nöp m̄ideia. Pen Krajs ram m̄igan raul an̄bu rö araga. N̄ipe ram m̄inõḡ kumi kabö adö laḡ au aramöm, uri han̄ip b̄i aḡ n̄ib̄o rö m̄idöm God m̄idöp aip m̄idöp. ²⁵ Isrel God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yab̄iḡ gau, m̄i añi añi, hagape kale ke wasö, sipsip nan gau paköm hagape udöm, God n̄ip sabe ḡi ñin̄ig, Ram Raul M̄igan Uḡ Ke Yab̄iḡ raul m̄igan u arm̄idal. Pen Krajs adö an̄bu rö, ñin̄i iru nöp n̄ip ke sabe ḡi ñin̄ig ram m̄inõḡ kumi kabö adö laḡ au araga. ²⁶ Kale ḡim̄idal rö, Krajs abe unbö rö ḡiböp u, God hadame dagol gau m̄inõḡ nabõḡ i ḡi la ñin̄i u r̄iköm, m̄id damöm m̄idpun ñin̄i i, Krajs pör pör m̄i añi añi han̄ip a göm, ilön kub udöm umböp. Pen uri ñin̄i hain̄i n̄ib̄o m̄idpun i, nan si nan najj gac u, n̄bi b̄i nöd m̄idm̄idal gau ḡila, n̄bi b̄i uri m̄idpun gau ḡipun, n̄bi b̄i hainö m̄ideinaböl gau ḡinaböl, nan si nan najj gac u magõḡhalö, mañ añi yab̄iḡ n̄bi b̄i magõḡhalö a göm ram m̄inõḡ iḡ i apöm uma. *

²⁷ N̄bi b̄i gau magõḡhalö mañ añi yab̄iḡ umöm, hainö manö kub u n̄iḡnaböl rö, ²⁸ Krajs n̄ipe mañ añi nöp n̄bi b̄i nan si nan najj gac kale magõḡhalö ñk ḡi yun̄ig uma. N̄ipe b̄i añi nöp; kale n̄bi b̄i iru yab̄iḡ. Krajs kauyan̄ aunab. Pen kauyan̄ ado ḡi aunab ñin̄i u, n̄bi b̄i nan si nan najj ḡipal

* **9:19:** Eks 24:6-8 * **9:21:** Lep 8:15,19 * **9:22:** Lep 17:11 * **9:23:** Hib 8:5; 10:1 * **9:26:** Hib 10:10

gau kalip kauyaŋ nan sabe gi ñnam a göm auagnab; nipe anig hadö böŋ nöp ga. Pen nibi bi nüp aij gö niñöl gi abad midpal gau kalip böŋ nöp udöm nan aij ñnabin a ga u ñnig aunab.

10

Sabe gep nöd nibö u, nan si nan naj gac u lik gi yuagnab

¹ Mosıs lo manö kalı kliñ rıka rö niñöm, sipsip nan gau pak sabe gıpal u, yiħariñ hainö gau giñg gab u ana ral niñöm gıpal rö gıpal. Gıpal anıbu, mı añı añı pör gıpal. Anıb u, nıbi bi God nıp aunıg gaböl gau, nan sabe gep lo gau hain göm, God nıbi bi asiñ midagöp nıpe midöl rö lagöp. ² Sipsip nan gau pak God nıp sabe gi ñlöl, God nan si nan naj gac kale u böŋ nöp lik gi yuböp u, gası ıru niñöm, kauyaŋ gun kauyaŋ gun a göm gagblap; mañ añı ap nöp göm arö gıblap. ³⁻⁴ Kaj kau nıbar hagape u abe, kaj meme hagape u abe, nan si nan naj gıpal gac u lik gi yunım rö lagöp u me, mı añı añı pör nöp nan gau pak God nıp sabe gıpal u, kale nıbi bi nan si nan naj gac halö midpal u hauł göl rö lagöp. *

⁵ Anıb u, Kraıs mınöŋ naböŋ adö iħ i aunıg göm, nıpe God nıp haga, “Nıbi bi kale sipsip nan gau pak nöp sabe gıpal u nöp aij gagöp.

Nıbi bi nan nöp ñeb ap dam nöp ñıbal u nöp aij gagöp.

Pen ne yıp bi hañ romanı ap gi liban. *

⁶ Pen kaj kau kaj sipsip nan anıb gau halö laulö böŋ nöp in bıç rıköp u abe, nıbi bi nan si nan naj gıpal gac u gası niñöm sipsip nan gau pak sabe gıpal u abe, u rö nöp ne niñö aij gagöp.

⁷ Pen manö rımnıp halö hagem hagnö, ‘God, yad midpin.

Hadame nöp köp u kalı kliñ rıköm hagla rö u, yad aubin u, gası ne nöp niñmön hagnabön rö giñabin,’ a ga.

⁸ Kraıs manö anıb mıhau haga. Manö ap u God nıp hagöm haga, “Nıbi bi kale sipsip nan gau pak nöp sabe gıpal u ne niñö aij gagöp; nıbi bi nan ñeb ap dam nöp ñıbal u abe ne niñö aij gagöp; kaj kau kaj sipsip nan anıb gau halö laulö böŋ nöp in habık lugöp u abe ne niñö aij gagöp; nıbi bi nan si nan naj gıpal gac u gası niñöm sipsip nan gau pak sabe gıpal u, u rö nöp ne niñö aij gagöp,” a ga. Mosıs lo manö kalı kliñ rıkö midöp rö nöp sabe gi ñımidal u pen Kraıs niñöm, “God nıp aij gagöp,” a ga. ⁹ Pen Kraıs manö ap God nıp hagöm haga, “God, yad midpin. Yad aubin u, gası ne nöp niñmön hagnabön rö giñabin,” a ga. Anıb u, nıbi bi nan pak God nıp sabe gi ñı mideıla manö nöd nibö u, God nıpe wasö göm, manö aij hain nıbö u gö pidöŋ gö ara. ¹⁰ Anıb u, Jısaıs Kraıs Nap manö u niñöm, nan si nan naj gıpun gac u lik gi yunıg, mañ añı yabıħ hañ romanı nıpe ke böŋ nöp sabe gi ña u me, hon nıbi bi magöŋhalö nan si nan naj gac u lik gi ke gau yuö nıbi bi uł nıpe midpun. *

¹¹ Bı God nıp nan sabe gep gau ñın añı añı wög kale gıpal. Ñın añı añı kale pör pör nan gau pak God nıp sabe gıpal. Pen anıg gılö, nıbi bi nan si nan naj gıpal gac u lik gi yunım rö lagöp. *

¹² Pen Kraıs nıbi bi nan si nan naj gac u lik gi yunam a göm nıp ke mañ añı ap nöp sabe gi ñöm, wög anıbu gi uđpin a göm, am God ñımagö yıjıg

adö böŋ lau asika. ¹³ Krais God ñimagö yijg adö böŋ lau asik midö nñjöl gi, God nipe Krais nip kauaŋ mauaŋ mɔdpal gau ma ara nipe mo gau linab.

¹⁴ Krais nipe mañ añi nöp uma u, nibi bi nan si nan najj gac kale hik gi yuöp gau, kale nibi bi uŋ nipe hadö mɔdpal. Pen kale nibi bi uŋ nipe pör nöp mideinaböl. ¹⁵ Ana Uŋ u rö nöp hanip manö anibu rö hag ñöb. Nipe manö hagep bi nipe ap nip gasi ñö, God Manö u adinj ap kalɔ kliñ riköm haga,

¹⁶ “Yad Bi Kub hagabin,
hainö yad manö hain nibö kalip hagem manö hag adö añi lem,
lo yad u gasi mɔdmagö aŋ kale daŋ li ñinö,

ninj aij göm gasi nñjöl gi mideinaböl,” a ga. *

¹⁷ Pen manö ap haga,

“Nan si nan najj gipal u ninjem arö gem,

hainö gasi nñjöl gi midageinabin,” a ga. *

¹⁸ Anib u hon ninj bun, God nipe nibi bi magöŋhalö nan si nan najj gipal gac u hadö nñjöm arö göp rö, God nip nan sabe gep bi gau wög ap mɔdagöp yabiŋ.

God midöp söl auun

¹⁹⁻²⁰ Añ mam bi. Jisas hañ roman nipe ke hagape nipe ke nöp sabe gi ñöm ilön udöm uma u me, waŋj kub Ram Raul Migan Uŋ Ke Yabiŋ piŋ gila u pak gi dö gö, adan gisön nibö adan kaminj arep ap hon böŋ nöp hiika. *

²¹ Krais nipe hon God il nipe midpun gau, bi ram nap nibö rö midöm, God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiŋ hon u midöp. ²² Anib u me, Krais nan si nan najj gipun gac u hadö hik gi yuö, gasi magö hon mid aij göp nñjöm hon ñig pak aij gipun rö uŋ nöp midun, God manö aij u ninj ud pidöŋ gun, gasi añi nöp ninjun, God midöp au söl arun. ²³ God pör nöp hagöp rö nöp ginab u me, God hanip dam ram minöŋ kumi kabö adö laŋ au ud arnab a göp manö nñjö anibu ninj ud pidöŋ gun gasi halö abad midaiun. God hainö anig ginab manö u nibi bi gau hag ñibun rö, hon ke gasi añi anibu nöp ninj ud pidöŋ göl gi midaiun. ²⁴ Pen añ mam bi rimnap kalip mɔdmagö lun gi aij gino, kale pen nibi bi rimnap kalip mɔdmagö löm gi aij gilö, añ mam gau pen pen ud aij gun, gi ñun, pen pen mɔdmagö lun, gi aij gun. Gasi u nöp nñjöl gi midaiun. ²⁵ Nibi bi rimnap God Manö ninjun a göm apöm magum gimɔdal u pen hainö arö gipal rö, gagun. Bi Kub ado gi apöm manö kub hagnab ñin u söl midöp a gun, ap magum gun, manö aij ninj bun u, pen pen hag ñöl gun, jim ñöl midaiun. *

Krais nip arö ginabun u, böŋ nöp ap lug pakun rö löp

²⁶ Krais manö aij manö yuö u haglö ninj aij gun, pen ado gi nan si nan najj adö u kauyanj göl gi midnabun u, nan ap God nip sabe gi ñino gac hon u hik gi yunim rö lagöp. ²⁷ Adö anibu, adan hon ap midageinab. God nip pininj gun, manö kub u abe, mab mitaŋ kub God koŋla nipe gau kalip in hij gi lugniŋ gab u abe abad mideinabun. ²⁸ Mosi lo manö kalɔ kliñ rika u, nibi bi nñjöl, nan yiharinj rö lö, rib rikeila u, nibi bi mihau aka mihau niganj amgö nñjöl, manö kub gimɔdal ñin u, kalip mög ninjnim rö lagö, bi

* **10:13:** Sam 110:1 * **10:16:** Jer 31:33; Hib 8:10 * **10:17:** Jer 31:34 * **10:19-20:** Mad

27:51; Hib 4:16 * **10:22:** Lep 8:30; Esi 36:25; Ep 5:26 * **10:25:** Hib 3:13 * **10:26:** Hib 6:4-8

* **10:27:** Ais 26:11

manö ud asikep gau manö anibu nɨɨ aij göm haglö böɨ nöp al pak lɨmɨdal.
 * ²⁹ Anɨb u, nɨbi bɨ God Nɨ nɨpe u nöp aɨb aɨb nɨnaböl u, God nɨbi bɨ manö kub hagnab nɨn u kalɨp manö kub hagöm, kalɨp pen ilön najɨ nɨnɨg gab. God Nɨ nɨpe nɨp aɨb aɨb nɨnaböl anibu, Kraɨs hagape nɨpe ke hanɨp God aɨp ud jɨm nöl lɨnam a göm yua u, kalɨp nan yɨharɨɨ rö lö, anɨg gɨnaböl. Pen God Ana kalɨp mög nɨɨöb u, nɨp u rö nöp aɨb aɨb nɨnaböl. * ³⁰ Hon nɨɨbun God Bɨ Kub nɨpe haga, “Nɨbi bɨ nan si nan najɨ gɨpal gau, yad aɨn kalɨp pen gɨ najɨ gɨnabin,” a ga. Pen manö ap haga, “Bɨ Kub nɨpe ke nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp manö kub hagnab,” a ga. * ³¹ Pen God Bɨ Kub pör pör mɨdöp u, nɨbi bɨ gau kalɨp manö kub hagnab u nɨɨlö anɨnɨn gö pɨnɨɨ gɨnaböl.

God Manö hagöp rö nöp gɨmo arɨm

³² Pen nöð gɨmɨdim u hauɨ gagmim. Kraɨs mailö aij kalöp pak nö manö aij nɨpe u nɨɨ udpe, nɨbi bɨ rɨmnap kalöp marö kub nɨla u pen nɨp arö gagpe.
³³ Nɨn rɨmnap kalöp manö najɨ hagöm, gɨ najɨ gɨmɨdal u pen gasɨ anibu nɨɨagmim, Kraɨs nɨbi bɨ mɨgan rɨmnap kalɨp gɨ najɨ geila anɨb gau adö armɨdim. ³⁴ Nɨbi bɨ Kraɨs manö aij u nɨɨ udlö, nagɨ lɨla gau, mög nɨɨmɨdim. Bɨ kub ram mɨnöh kale abadpal gau apöm nan kale magöhhalö ud gau nɨbö gau nɨbö pɨɨ gɨ ud arlö, gasɨ iru nɨɨagmim, aij gö nɨɨöl gɨ, kale nan pɨɨ gɨ ud aragep, nan aij yabɨl pör pör nöp mɨdnab u gasɨ nɨɨöl gɨ nöp mɨdmɨdim.
 * ³⁵ Anɨb u, hain hain gagmim; klö gɨmim gasɨ halö mɨdeinabim u, God kalöp pen nan aij yabɨl nɨnab. ³⁶ Kraɨs manö aij nɨɨ udpim u arö gagmim. God Manö hagöp rö nöp gɨpe arö me, God Manö hagöp rö nöp kalöp nan aij anibu nɨnab. ³⁷ God Manö u nɨɨun nɨɨbun, manö ap kalɨ klɨn rɨköm hagla, “Magö uɨep nöp ap mɨdöp
 Bɨ aunɨg gab u aunab. *
³⁸ Pen nɨbi bɨ kamɨɨ aij yad gau,
 yɨp nɨɨ udöm kamɨɨ mɨdeinaböl.
 Pen nɨbi bɨ rɨmnap yɨp arö gɨnaböl u,
 yɨp aij gagnab,” a gɨla.
³⁹ Pen hon nɨbi bɨ God nɨp arö göm ap lug paknaböl rɨmnap mɨdagpun;
 nɨbi bɨ nɨp nɨɨ udöm, pör pör nöp kamɨɨ mɨdeinaböl gau mɨdpun.

11

Nɨɨ udep magö u

¹ Nɨbi bɨ God Manö hagöp u manö nɨɨö hagöp a göm, God nɨp nɨɨ udpal gau, God Manö hainö kalöp gɨ aij gɨnabin a göp u, kale gasɨ mɨhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nɨɨ ud pɨdöh gɨpal. Nɨbi bɨ God Manö hagöp u manö nɨɨö hagöp a göm, God nɨp nɨɨ udpal gau, God Manö nan anɨb gau anɨg göl anɨg göl mɨdöp a göp u, kale nan anɨb gau amgö nɨɨagpal u pen kale gasɨ mɨhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nɨɨ ud pɨdöh gɨpal. * ² Nɨbi bɨ rɨmnap hadame nöp gau, mɨnɨ nöp kalɨ klɨn rɨkajɨn rö gɨla rö, God nɨp aij ga.
³ God nɨp nɨɨ udun, God Manö hagöp u manö nɨɨö hagöp a gɨpun u me, nan kumi kabö adö laɨn abe, nan mɨnöh naböh ɨl i abe, God nan ap udöm gɨ laga, God manö u nöp hagö la u, nɨɨbun. *

* **10:28:** Dud 17:6; 19:15 * **10:29:** Eks 24:8 * **10:30:** Dud 32:25-36 * **10:34:** Mad 6:20;
 19:29 * **10:37:** Hab 2:3-4 * **11:1:** 2Ko 5:7 * **11:3:** Jen 1:1; Sam 33:6; Jon 1:3

Ebol, Inok, Noa God nɪp nɪŋ udla

4 Hadame nöp bɪ ne Ebol God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a ga u me, nan dapöm God nɪp pak sabe gɪ ñö, God nɪŋö aij ga. Pen nɪmam Ken nan dapöm sabe gɪ ña u, God nɪŋö aij gaga.

Ebol nɪpe God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a ga u me, God nɪp pen bɪ kamɪŋ aij yad a göm, nan sabe gɪ ña u nɪŋöm, yɪp aij göp a ga. Ebol umöm arö, mɪñi aip mɪdagpun u pen, nɪpe God nɪp nɪŋ uda aiud anɪbu, hanɪp nɪbi bɪ rɪmnap gasɪ ñöl gɪ nöp mɪdöp. *

5 Pen Inok nɪpe u rö nöp God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, God nɪp nɪŋ ud mɪd damöm umaga. God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a ga u me, God nɪp pen bɪ kamɪŋ aij yad a göm, kamɪŋ nöp ud ara. Nɪbi bɪ nɪp uthai uthai nɪŋ wasö gɪla; God nɪpe ke nɪp dam ram mɪnönj kumi kabö adö lanj au ud ara. * 6 Nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udöm, God Manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a gɪnaböl gau nöp, God nɪŋö aij gɪnab. Nɪhön gɪnɪg: nɪpe kamɪŋ mɪdöp rö, nɪp sabe gɪno, hanɪp manö hagöp rö gɪnab a gɪpal nɪbi bɪ gau nöp ud aij gɪnab.

7 Pen Noa nɪpe u rö nöp God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, God hagöp rö nöp gɪnab a göm, haga rö nöp ga. God Noa nɪp möŋ kub paknab a gö, Noa amgö nɪŋaga u pen God nɪp nɪŋ uda rö, manö nɪŋö hagöp a göm, ñɪg magɪb kub u gɪ la. Ñɪg magɪb kub anɪbu gɪ löm, nɪbi nɪpe ñɪ pai nɪpe gau magöŋhalö raul mɪgan anɪbu arlö, möŋ kub yabɪt u ala pen kamɪŋ mɪdeila. Pen God möŋ kub paknab a gö, amgö nɪŋaga ñɪn u, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm gö arö ñɪg magɪb gɪ la u me, God nɪp bɪ kamɪŋ aij yad a ga. Nɪpe kamɪŋ arö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ manö nɪpe rɪb julä gau nɪbi bɪ nan si nan naj nöp göl gɪ mɪdeila u waiö mɪdöp. *

8 Bac ñaŋ Ebrahim u rö nöp God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, haga rö nöp ga. Nap ram mɪnönj u mɪdö nɪŋöl gɪ God haga, “Ñɪ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp ram mɪnönj kub ap böŋ nöp hagnabin u me, ammön anɪb gau mɪdaimön,” a ga. God anɪg hagö, Ebrahim ram mɪnönj anɪbu mɪdöp gau a göm nɪŋaga; God yɪp abad mɪdeinab a göm, haLöwalö ara. * 9 Pen God ram mɪnönj nɪp hag la am mɪdeia ram mɪnönj anɪbu ram mɪnönj nɪpe wasö, nɪbi bɪ rɪmnap ram mɪnönj kale. Nɪpe bɪ mɪlö gau nɪbö rö mɪdeia. Nɪpe anɪg göl mɪdöm, sel ram nöp göm han ajöm, ñɪ nɪpe Aisak nɪp yag daua. Yag dauö kub göm, nap ga rö nöp sel ram nöp han ajeia. Aisak ñɪ nɪpe Jekop nɪp yag dauö kub göm, u rö nöp sel ram nöp han ajeia. Pen God ram mɪnönj nɪp hag löm Ebrahim nɪp haga u, ñɪ nɪpe Aisak Jekop kalɪp u rö nöp hag la. * 10 Pen Ebrahim God ram mɪnönj klö aij pör mɪdeinab a göm gɪ la u, am mɪdeinabin a gɪ gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdeia.

11 Ebrahim bɪ mɪlep löm, nɪbin Sara nɪbi wasöke mɪlep yabɪt löm, mɪdailö. Pen Ebrahim God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp halɪp gɪnab a göm, ñɪ Aisak nɪp yag daulö. * 12 Ebrahim bɪ hadö umöb rö mɪdeia u pen ñɪ nɪpe anɪbu rɪkö, rɪk dam dapɪl gɪlö, hon nɪbi bɪ iru nɪbanö yabɪt, gapɪ kumi kabö lanj au iru nɪbanö yabɪt mɪdöp rö, kabö kuŋup airan ñɪg got au iru nɪbanö yabɪt mɪdöp rö, wö ral nɪŋagpal rö u, mɪdpun. *

13 Bɪ hadame nöp hagabin anɪb gau, God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp hanɪp gɪnab a göm, umla. God kalɪp

* 11:4: Jen 4:3-10 * 11:5: Jen 5:21-24 * 11:7: Jen 6:13-22; 7:1 * 11:8: Jen 12:1-5 * 11:9: Jen 35:12 * 11:11: Jen 18:11-14; 21:2; Ro 4:19 * 11:12: Jen 15:5; 22:17

nihön nihön hagö, hagöp rö nöp hanip ginab a göm, nip nñj ud mīdeila u pen God haga anību gö nñjöm umagla. God kalip nihön nihön haga u, amgö nñjagöm, mlö gau nībō rö gasi kale nöp nñjöm, hainö God nan aij hanip ñinab a ga u hanip ñinab, a göm, aij gö nñjöl gi midöm umla. Mīnön naböñ adö il i midöm hagnīdal, “Hon nībi bi ke gau nībō yiharñj apun mīnön naböñ adö il i midpun,” a gi midal. * 14 Nībi bi manö anību rö hagpal gau, ram mīnön hon yijg göl ap midöp u a gi gasi u nñjöm, anig hagpal. 15 Ram mīnön kale arö göm aula u gasi arö, ado gi arblap pen ado gi aragla. 16 Pen gasi kub kale ara God ram mīnön aij kumi kabö adö lañ au. God nīpe pen kalip ram mīnön ap gi li aij ga u me, kale God nip God hon a gi pal u, nīpe nñjō nable gagöp.

17-19 Pen God, Ebrahim hagnabin rö ginab aka göm, nip haga, “Ñi ne Aisak, ‘Rikö riklö rik dam dapil gilö iru mīdeinabol,’ a ginö ñi u nöp, nip dam al pak limön, yip sabe gi ñimön,” a ga. Hagö, Ebrahim God nip nñj udöm, God manö hagöp u manö nñjō hagöp a göm, yip hagöp rö nöp ginab a göm haga, “Ñi yad anību rikö riklö rik dam dapil gilö iru mīdeinabol a ga manö u arö gagnab; ñi yad añi yabiñ u al pak lñö, nīpe gö kauyan uraknab,” a göm, ñi nīpe Aisak nip dam bīd adö u nagī adik löm, ru udöm bīg lñig gö, God haga, anig gagmön a ga. Anīb u, ñi nīpe Aisak nip hadö böñ nöp uma rö la u pen nip kamñj udöm dam ado gi ara. *

20 Aisak pen kub göm ñi mīhau yag daua. Ñi ap hib nīpe u Jekop; ñi ap hib nīpe u Iso. Pen nap Aisak u rö nöp God nip nñj udöm, God manö hagöp u manö nñjō hagöp a göm, bi mīlep yabiñ löm, God hagöp rö nöp ginab a göm, ñi nīpe mīhau kalip nan aij hainö ginab manö u rīmnap nöd hag ña. Umö, hainö haga rö nöp ga. *

21 Pen ñi nīpe Jekop u rö nöp God nip nñj udöm, God manö hagöp u manö nñjō hagöp a göm, hagöp rö nöp ginab a göm, bi mīlep yabiñ löm söl umnig ga ñin u, ilöñ adñj ud ajepe nīpe u udöm, God hib nīpe hagö adö arö nñjöl gi, ñi nīpe Josep ñi rīka mīhau u kalip hagöm, God kalip mīhau ud aij göm abad mid aij ginim, a ga. *

22 Pen ñi nīpe Josep u rö nöp God nip nñj udöm, God manö hagöp u manö nñjō hagöp a göm, hagöp rö nöp ginab a göm, bi mīlep yabiñ löm söl umnig ga ñin u, Isrel nībi bi nīpe gau kalip haga, “Hainö ram mīnön Ijip i arö gi mim, ado gi ram mīnön Kenan arnabim. Ñin anību, le yad gau halö dammim anig anig gi mim,” a ga. Hagöm umö, hainö kalip haga rö nöp gi la. *

Mosis nip yag dapil pi gilö

23 Mosis nīme nap ber u rö nöp God nip nñj udmil, God manö hagöp u manö nñjō hagöp a gi mil, hagöp rö nöp ginab a gi mil, ñi Mosis nip yag daumil, klññ aij mīdeila u nñjmil, rakñ mīhau nigan pi gilö mīdeila. Ijip Kir Pero nip piññj gaglö. * 24 Mosis kub göm, nīpe u rö nöp God nip nñj udöm, God manö hagöp u manö nñjō hagöp a göm, hagöp rö nöp ginab a göm haga, “Yip Pero pai nīpe ñi nīpe hagagöl. 25-26 Mīnön naböñ adö il i nan si nan naj göl gi mīdnö, yip aij gagnab; pör pör mīdeinam a gem, Mesaia nip nñj udnö, yip hag junabol u aij; pen Ijip nībi bi arep auep nan aij aij kale gau

* 11:13: Jen 23:4; 1Kr 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * 11:17-19: Jen 21:12; 22:1-14; Ro 4:17

* 11:20: Jen 27:27-29,39-40 * 11:21: Jen 47:31-48:20 * 11:22: Jen 50:24-25; Eks 13:19

* 11:23: Eks 1:22; 2:2

yip aij gagöp a ga. Yad nîbi bî God lau adö mîdlö, kalîp gî naij gîpal gau aip magum gem mîdeinam,” a ga.

²⁷ Pen Mosîs nîpe God amgö nîhagep u nîp nîh udöm, waiö nîhîm rö lö, Kîh Pero nîp mulu kal nîh a pîhîh gaga. God nîp nîh udöm, God manö hagöp u manö nîhög hagöp a göm, hagöp rö nöp yîp abad mîdeinab a göm, God haga rö nöp göm, Isrel nîbi bî kalîp ut gî Ijîp arö göm aua. ²⁸ Pen Mosîs nîpe God nîp nîh udöm, God manö hagöp u manö nîhög hagöp a göm, hagöp rö nöp hanîp gî nab a göm, hagö, Isrel nîbi bî Pasopa sîpsîp pî gau paköm, hagepa udöm ajöh ît böh böh yulö pîsmas gî pakö, naböh adö lanj abe yulö pîsmas gî pakö, ejol apöm Ijîp nîbi bî nî nöd yag daua gau magöhhalö al pak löl gî, Isrel nîbi bî ram kale u amöm nî nöd kale gau al pak laga. *

²⁹ Isrel nîbi bî God nîp nîh udöm, God manö hagöp u manö nîhög hagöp a göm, hagöp rö nöp hanîp gî nab a gîlö, Ijîp kai kalîp rîdîk gîlö, amöm nîg solwara Hagape u rîknîg gîlö nîhöl gî, God gö nîg anîbu hîh gî böh böh arö, mînöh mîhep adö u rö amöm, böh lödanj arla. Pen Ijîp kai kalîp yu gî dam anj anîbu aueila, nîg apöm kalîp paü gö magöhhalö nîg nîhöm um hakla me. *

³⁰ Pen hainö Isrel nîbi bî God nîp nîh udöm, God manö hagöp u manö nîhög hagöp a göm, hagöp rö nöp gî nab a göm, amöm daun kub Jeriko kabö waryö klö u nîh unbö mudun u gîgabö gîlö gîlö, kabö waryö u böh nöp lug paka. *

³¹ Bî si udep nîbi Rehap u, God nîp nîh udöm, God manö hagöp u manö nîhög hagöp a göm, nîbi bî nîpe God manö nîpe arö gîla gau aip umaga. Nîhön gînîg: bî Isrel mîhau daun kub Jeriko arlö, kalîp mîhöh al pak lînîg gîlö, God Rehap hagö, ram mînöh hon nîh lînîg aubil a göm, ud amdand gö, kamîh mîdmîl ado gî arlö. *

³² Pen nîbi bî God nîp nîh udöm, God manö hagöp u manö nîhög hagöp a gîlö, kalîp ke yabîh ga aiud gau aige göl gem mîlöpö hagnam. Bî ne Gîdion, Barak, Samson, Jepda, Depîd, Samyuel bî gau abe, bî God manö hagep gau abe gîla gîla rö hagnö, manö mîlö kub arnab. * ³³ Nîbi bî anîb gau God nîp nîh udöm, God manö hagöp u manö nîhög hagöp a göm, rîmnap nîbi bî ram mînöh ke rîmnap kalîp yu gî yula. Kale gî aij gîla rö, God gînabin a ga rö nöp kalîp ga. Rîmnap kalîp kain hapeb laiön mîdeila anj u ud yula, God kalîp abad mîdö hauagla. * ³⁴ Pen rîmnap mab kub ineia anj u ud yula inaga. Rîmnap ru mîlö kîd udöm kalîp bînîg lun a gîla u pen pîhîh gî arla. Nîbi bî rîmnap nîbi bî hain u pen God kalîp abad mîdeia kal klö yabîh mîdeila. Pen pen göl gî, amöm ami bî ram mînöh ke nîbö gau kalîp yu gî yula. * ³⁵ Nîbi rîmnap nugmul bî nî pai kale gau umeila, God nîp nîh udöm sabe gîlö, nîpe gö kauyanj urakla.

Nîbi bî rîmnap God nîp nîh udeila rö, kalîp ilön nîla. God nîp arö gîblap, kalîp hubîk yulö kamîh arblap u pen, umno God hanîp gö urakun ram mînöh aij nîpe au pör pör mîd aij gun a göm, God nîp çîg göl gî nöp mîdöm nîp arö gaglö, kalîp rapîn gî naij göm ilön mab nîlö nîlö umla. * ³⁶ Rîmnap kalîp hag juöm, ilöh ud rapîn pakla. Rîmnap adîköm nagî yula. * ³⁷ Rîmnap kabö ju pak lîlö umla. Rîmnap kalîp so udöm rîb gî dö gî adîh adîh lîla. Rîmnap ru mîlö kîd udöm, kalîp böh nöp bînîg lîla. Rîmnap kalîp pör nöp

* **11:28:** Eks 12:21-30 * **11:29:** Eks 14:21-31 * **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * **11:32:** Jaj 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sa 16:1-1Kî 2:11; 1Sa 1:1-25:1 * **11:33:** Dan 6:1-2 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Kî 17:17-24; 2Kî 4:25-37 * **11:36:** 1Kî 22:26-27; 2Kr 18:25-26; Jer 20:2; 37:15; 38:6

gɪ najj gòm, yuk gɪlò gɪlò uʔham yabɪʔ mɪdòm, nɪbi bɪ mөг gep rò mɪdòm, kaj meme sipsip hañ udòm waʔj rò yɪmòm gɪ ajmɪdal. * 38 Pen nɪbi bɪ gau nɪbi bɪ aij yabɪʔ; nɪbi bɪ najj gau aʔ kale au mɪdagaiblap. Hon aip mɪdep rò lagò a gòm, kalɪp gɪ najj gɪlò gɪlò, pɪñɪg gɪ am ram mɪnòʔ kabò nöp mɪdöp aʔ gau mɪdòm, kabò mɪgan mɪnòʔ mɪgan gau han ajmɪdal.

39 Nɪbi bɪ hagabin anɪb gau, God nɪp nɪʔ udòm, God manò hagöp u manò nɪʔö hagöp a gòm, hagöp rò nöp gɪnab a gɪlò, God kalɪp magöŋhalò, gɪ aij yabɪʔ gɪmim nɪbi bɪ kamɪʔ aij yad mɪdpim, a ga. Pen God kalɪp nan aij ñɪnabin a ga u, nan aij u ñɪn anɪbu udagla. 40 Nɪhòn gɪnɪg: God hanɪp nan aij yabɪʔ ñɪnɪg gabin a gòm gasɪ nɪʔa rò, ñɪn hain añ anɪbu nöp, kale nɪbi bɪ gau abe, hon nɪbi bɪ abe hanɪp magöŋhalò udò, seg am jɪm ñöl nɪbi bɪ uʔ nɪpe mɪdeinabun.

12

1 Pen nɪbi bɪ iru nöp hagajɪn anɪb gau hanɪp bɪg gɪgabò göl gɪ mɪdpal rò, nan gasɪ kub nɪʔbun gau arò gun, nan si nan najj hanɪp yɪʔɪd cɪg gɪnɪm rò lõp u arò gun, klò gun adan hanɪp hag la u gɪ dö gɪ arun. * 2 Jisas haga rò, hon God nɪp nɪʔ udun, God manò hagöp u manò nɪʔö hagöp a gun, hainò God manò hagöp u magöŋhalò waiò nöp nɪʔ aij gɪnabun. Jisas nɪp mab kros ba laʔ al pak lɪnɪg gɪlò, yɪp bɪ najj rò al pak lɪlò nable udnabin a gòm hagaga. Hainò ram mɪnòʔ kumi kabò adò lagod au mɪñ mɪñ yabɪʔ gɪnabin a gòm, hanɪp nɪbi bɪ a gòm umòm, urak am God ñɪmagò yɪʔɪg adò böʔ lau asɪka. Anɪb u, pör pör nöp Jisas nɪp nöp gasɪ nɪʔöl gɪ mɪdaiun.

3 Nɪbi bɪ iru nöp Jisas nɪp mulu kal nɪʔöm gɪ najj gòm gɪlò arò, nɪpe pɪñɪʔ gaga u nɪʔmim. Jisas ga adò anɪbu nɪʔmim, anɪg unbò rò nöp gɪmim, gasɪ halò mɪdmim, God hagöp rò nöp göl gɪ mɪdaimim. 4 Jisas nɪpe Seden aip pen pen ga u, bɪ gau nɪp mab ba laʔ al pak lɪlò uma. Kale pen, Seden kalöp nan si nan najj gɪnɪg ɪp gö, anɪg gagun a gɪmim, nɪp aip pen pen gɪpim u, kalöp al pak lagpal. 5 God kalöp ñɪ pai yad a gòm manò aij hagö God Manò u kalɪ klɪñ rɪkla u hauʔ gɪpim akan Nɪpe haga,

“Ñɪ pai yad gai i!

Bɪ Kub u kalöp rɪmɪd uknɪg marò ñɪnab u,
gasɪ kub nɪʔagmim.

Bɪ Kub kalöp hag gɪnab u,
hanɪp böʔ nöp arò göp a gɪmim,
gasɪ iru nɪʔagmim.

6 Bɪ Kub nɪbi bɪ mɪdmagò lõp gau kalɪp rɪmɪd uknab.

Ñɪ pai nɪpe gau me, kalɪp magöŋhalò marò ñɪnab,” a ga. *

7 Anɪb u, uʔham mɪdeinabim u, gasɪ iru nɪʔagmim; God hanɪp rɪmɪd ukab a gɪmim gasɪ halò mɪdaimim. Kale nɪʔbim, nap bɪ gau ñɪ pai kale gau magöŋhalò rɪmɪd ukpal. * 8 God nɪpe ñɪ pai nɪpe magöŋhalò rɪmɪd uknab. God kalöp rɪmɪd ukagnab u, kale ñɪ pai nɪpe wasò, ñɪ pai nap halò mɪdagpim u me, kalöp rɪmɪd ukagnab. 9 Bapi hon mɪnòʔ naböʔ adò iʔ i gau, hanɪp rɪmɪd uklò, aij ukpal u a gun nɪʔbun. Anɪ u rò, Bapi hon kumi kabò adò laʔ mɪdöp u hanɪp rɪmɪd ukò, aij yabɪʔ anɪg göp a gun nɪʔun kamɪʔ mɪdaiun.

10 Bapi hon mɪnòʔ naböʔ adò iʔ i rɪmɪd ukpal gau, ñɪ pai mɪdaino pro magò u nöp, gasɪ kale ke nɪʔöm hanɪp rɪmɪd ukpal. Pen God hanɪp a gòm,

* 11:37: 2Kr 24:21 * 12:1: 1Ko 9:24-25 * 12:6: Job 5:17; Pro 3:11-12; Rep 3:19 * 12:7: Dud 8:5

uť mǝdpin rō nōp mǝdeilan a gōm, hanǝp rǝmǝd ukōp. ¹¹ God hanǝp rǝmǝd ukōp magō u aij gagōp u pen rǝmǝd ukō, nagǝ aij adō anǝbu nǝnǝn, agamǝ mǝdun gǝ aij gōl gǝ nōp mǝdeinabun. *

God nan nǝpe gau nōp gasǝ nǝnǝl gǝ mǝdaimim

¹² Anǝb u me, nǝn ma kaľa gö auōp u, yǝharǝn gōp a gǝmim, urak amǝl apǝl gǝpe klō gǝnǝm. * ¹³ Adan yǝjǝg gōl aij aij adō u arbe, rǝmnap ma pǝg juainǝm, klō gǝmim ammim gǝpe gǝpe, kamǝn lǝnab. *

¹⁴ Nǝbi bǝ gau aip magōnhalō jǝm nōl mǝdaiun a gǝmim mǝdaimim u pen God nǝbi bǝ uť nǝpe mǝdaimim. God nǝbi bǝ uť nǝpe gau nōp Bǝ Kub u nǝp nǝnǝbōl.

¹⁵ Kale nǝn aij gǝmim, God hanǝp mōg nǝnǝm ud aij gōp u arō gagmim. Nǝn aij gǝmim, an kale gau nǝbi ap bǝ ap gasǝ naij nǝnǝm, nǝbi bǝ rǝmnap gasǝ naij anǝbu hageinab u, kale pen u rō nōp gǝlō gǝlō, nǝbi bǝ iru nōp kalǝp asǝn uť gǝnǝm rō lōp. ¹⁶ Nǝn aij gǝmim, an kale gau nǝbi bǝ ap nǝbi si bǝ si gagnǝm. Kale magōnhalō God nan nǝpe gau nōp gasǝ nǝnǝl gǝ mǝdaimim. Iso hadame nōp ga rō gagmim. Iso nǝpe God nan nǝpe gau gasǝ nǝnǝgōm, kǝyō lō, nan nǝnǝn a gōm, God nap Aisak nan aij nǝa u, Aisak nǝ nǝpe nōd u Iso nǝp nǝnǝg ga u, Iso nǝ nōd mǝdōm udbōp u, pen nan aij anǝbu nan yǝharǝn rō lō arō gōm, nan magō u nōp uda. * ¹⁷ Pen kale nǝnǝbim, nap Aisak nan aij nǝ nōd Iso nǝp nǝnǝg ga nan aij anǝbu, Iso udaga u me, hainō mōg gö mǝtōn gōl gǝ, kauyañ udnam a gōm, adan udnǝm ap mǝdagō, mōg yabǝl gö mǝtōn gǝ mǝdeia. *

God pōr kamǝn mǝdōp u ram mǝnōn nǝpe u aubim

¹⁸ Isrel nǝbi bǝ ram mǝnōn Sainai Dum mǝdōp u amōm dum anǝbu il au aulō, mab kub yabǝl inōm, sǝbōn yabǝl apōm, yǝgōn kub udōm gö, angō kale ke nǝnǝla. Pen kale ram mǝnōn anǝbu rō auagppim. * ¹⁹ Aǝnǝ magō manō kub u hagōm, manō kumi kabō adō lañ nǝbō ap hagō, nǝbi bǝ gau pǝnǝn gōm Mosǝs nǝp hagla, “Ake! Manō hagab anǝbu rō, manō rǝmnap hagō nǝnǝgagn, ” a gǝla.

* ²⁰ Nǝhōn gǝnǝg: God manō nōd hag la u Isrel nǝbi bǝ gau hag nǝnǝg gōm Mosǝs nǝp haga, “Nǝbi bǝ, kaj meme, kaj sipsip nan gau dum anǝbi auaiōl, kabō ju bōn nōp pak lep, ” a ga. Manō anǝbu nǝnǝlō mǝdmagō arōp. * ²¹ Nan ga anǝbu nǝnǝm pǝnǝn gǝla u, Mosǝs u rō nōp nǝnǝm haga, “Yad gǝl gǝl gem pǝnǝn gabin, ” a ga. *

²² Kale pen Sainai Dum anǝbu auagppim; kale Saion Dum aubim. Saion Dum aubim u, God pōr kamǝn mǝdōp u ram mǝnōn nǝpe u aubim, ram mǝnōn Jerusalem kumi kabō adō lañ, ejol iru nǝbanō yabǝl nǝnǝ lōl gǝ mǝdpal au, ram mǝnōn anǝbu aubim.

²³ Nǝbi bǝ Krais manō aij u nǝn udlō, God kalǝp nǝ nōd rō udōm, nǝ pai yad a gōm, hib kale ram mǝnōn nǝpe kumi kabō adō lañ au kalǝ klǝn rǝkōp; kale magum gōm mǝnǝ mǝnǝ gōl gǝ mǝdpal au, ram mǝnōn anǝbu ammim, Krais nǝp nǝn udpal kalǝp aip jǝm nōl mǝdpim. Krais nǝp nǝn udpim u me, God nǝbi bǝ gau magōnhalō manō kub hagnab God u aip jǝm nōl mǝdpim. Nǝbi bǝ ram mǝnōn il i mǝdōm, God nǝp nǝn udōm, God Manō hagōp rō gōm, nǝbi bǝ kamǝn aij nǝpe mǝdōm, umōm ana kale am God aip nǝbi bǝ uť nǝpe mǝdpal

* **12:11:** Jem 3:17-18 * **12:12:** Ais 35:3 * **12:13:** Pro 4:26 * **12:16:** Jen 25:29-34 * **12:17:** Jen 27:30-40 * **12:18:** Eks 19:16-20; Dud 4:11-12 * **12:19:** Eks 20:18-21; Dud 5:22-27 * **12:20:** Eks 19:12-13 * **12:21:** Dud 9:19

gau, kalıp aip jım nıl mıdım. ²⁴ Jisas nıpe God manö aij gısön nıbö dapöm bı anı bö mıdöp u, nıp nöp aubım. Ken nımam Ebol nıp al pak lö hagape yua u, manö kub yabıtı uda; pen Jisas hagape nıpe u hanıp a göm yua rö, God aip jım nıl mıdaiun rö löp. *

Nıy aij gımım

²⁵ Anıb u, nıy aij gımım. Nıbi bı Sainai Dum ıtı au mıdöm, God manö haga u udagla gau, kamıtı aröl rö laga rö u, God ram mınörı kumi kabö adö lanı au nıbö manö aij gısön nıbö u haga u arö gınabun u, hanıp u rö nöp kamıtı arun rö lagnab yabıtı. *

²⁶ Nın nöd anıbu God kalıp manö hagö nıjöl gı, munmon rö uda. Pen hanıp haga, “Hainö unbö rö kauyanı gınö, mınörı naböy ıtı i abe, kumi kabö adö lanı abe magörıhalö anı anı gınab,” a ga. * ²⁷ “Kauyanı” a ga anıbu nınbun, nan pör mıdageınab a göm gı la gau magörıhalö ur gınab; nan pör pör mıdeınab a ga nan gau nöp mıdeınab. ²⁸ Anıb u, hon ram mınörı anı gagep, ram mınörı pör pör nöp pıdörı mıdep, ram mınörı aij yabıtı arnabun rö, aij a göl gı mıdun, God nıp nıy ud pıdörı gun, bı kub kılö halö mıdöp u gası nıjöl gun, hib nıpe hagno adö arnım. ²⁹ God hon mab ke inab rö mıdöp. *

13

Añ mam rımnap kalıp mıdmagö yabıtı lun

¹ Krais nıbi bı gau aip añ mam rö pen pen mıdmagö löl gı nöp mıdaimım. ² Krais nıbi bı gau nıbö kalöp lau adö auaiöl, kalıp ud aij gımım. Nıbi bı rımnap, nıbi bı gau nıbö aulö, nıbi bı yıharıtı gau nıbö auaböl a göm, hag wıhai udöm, nıbi bı wasö, ejol rımnap kalıp hag wıhai udla. * ³ Krais nıbi bı rımnap nagı mıdaiöl, hon aip nagı mıdpun a gı gası nıymım kalıp gı aij gımım. Krais nıbi bı rımnap uıham mıdaiöl, hon aip uıham mıdpun a gı gası nıymım kalıp gı aij gımım.

⁴ Ber mıhau udmıl, gı aij gıpıl. Kalıp ber mıhau gı naij gagöl. Pen ber mıhau udmıl, hainö nıbi sı bı sı gınabil gau abe, bı praj nıbi praj nıbi sı bı sı gınaböl gau abe, God kalıp manö kub yabıtı hagnab. *

⁵ Nan hon udpun gau pro göp a gımım, uıpö kılno kıbpı gol mani nan gau gası kub u nıyagımım. Nan pro hon mıdöp u mel mıdöp a gımım gası u nıymım. God haga,
“Kalöp arö gagnabin;

kale aip pör pör nöp mıdeınabin,” a ga. *

⁶ Anıb u, gası halö mıdun hagnab,
“Bı Kub yıp abad mıdöp rö, pıñıtı gagnabin.

Nıbi bı rımnap yıp gı naij göl rö lagöp,” a gun. *

⁷ Bı kub kalöp God Manö aij haglö nıybe u gası nıjöl gı mıdaimım. Kale God nıp nıy udöm, manö nıpe hagöp rö gılö arö umla u gası nıjöl gı mıdmım, anıy unbö rö nöp göl gı mıdaimım. * ⁸ Jisas Krais nöd mıdmıdöp rö, urı anıb unbö rö nöp mıdöp; pen urı mıdöp rö, hainö pör pör nöp anıb unbö rö nöp mıdeınab. ⁹ Nıbi bı rımnap kalöp manö pıral ke ke hagaiöl u,

* **12:24:** Hib 8:6; Jen 4:10 * **12:25:** Hib 2:1-3; 10:26-29 * **12:26:** Hag 2:6 * **12:29:** Dud 4:24; 9:3 * **13:2:** Ro 12:13; Jen 18:1-8; 19:1-3 * **13:4:** Ep 5:5 * **13:5:** Dud 31:6,8; Jos 1:5
* **13:6:** Sam 118:6 * **13:7:** 1Ko 4:16

udagmim. God kalöp mög n+ñöm, ud aij göm, abad m+id aij göp u nöp gas+ n+ñmim, m+dmagö añ kale dañ p+döñ udmim, gas+ halö m+daimim. Pen nan ñ+ñeb lo gau gas+ ap n+ñagmim. N+bi b+ nan ñ+ñeb lo gau hain göm m+id aij gagnaböl. * ¹⁰ God n+ip nan sabe gep b+ gau, God sabe gep ram u m+dom, nan pak b+id adö au God n+ip sabe g+pal gau, nan b+id hon adö m+idöp u ñ+ñöl rö lagöp. ¹¹ God n+ip nan sabe gep b+ gau kaj kau meme paköm hagape u dam God n+ip nan sabe gep b+ kub yab+ u n+ip ñ+ilö, n+pe pen n+bi b+ nan si nan najj g+m+idal a göm, God n+ip sabe g+n+ig, dam Ram Raul M+gan U+ Ke Yab+ u hoñ göp. N+me u pen dam, m+dpal höñ adö au laulö böñ nöp in hab+ik lugöp. *

¹² An+ib u rö, Jisas n+bi b+ nan si nan najj g+pal gac an+bu hagape yad ke k+ik g+ yunam a göm, daun kub Jerusalem ajöñ höñ adö au amöm, ilön kub udöm, hagape lugö uma. * ¹³ An+ib u, n+ip hain gun, n+bi b+ y+har+ñ gau g+ilö aröp adö u arö gun, höñ adö u arno, n+ip hag jula rö han+ip u rö nöp hag juöl. * ¹⁴ N+ihön g+n+ig: m+nöñ naböñ adö il i pör m+daun ka ap m+dagöp u pen hainö ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au amun pör pör m+daun a gun abad m+dpun. *

¹⁵ An+ib u, hon pör pör nöp Jisas B+ Kub hon a gun hib n+pe hagno adö arn+im. An+ig g+ino, God amgö ilö n+pe nan sabe gep aij rö l+ nab. * ¹⁶ N+bi b+ r+imnap gau kal+ip ud aij gun g+ aij gun, nan hon r+imnap kal+ip n+me l+ ñun. An+ig g+ino, God n+ñöm nan sabe gep aij rö lö, ñ+ñ+ l+ nab. *

¹⁷ B+ kub kalöp abad m+dpal gau, manö kale udmim, hagnaböl rö g+mim. God wög g+pun u, God n+ñö aij g+n+im a göm gas+ u n+ñöl g+ kalöp pör nöp n+ñ aij göm abad m+id aij g+pal. An+ib u, kale nan n+ihön g+mim a g+naböl u, u rö nöp g+mim. An+ig geinabim u, aij gö n+ñöl g+ wög kale g+naböl. Pen hagnaböl rö gagnabim u, wög g+n+ig g+naböl u g+naböl u pen aij gö n+ñöl g+ gagnaböl. An+ig g+ilö, kalöp abad m+id aij göl rö lagnab. *

God n+ip sabe g+pe, n+pe han+ip abad m+daun+im

¹⁸ Pen God n+ip sabe g+pe, n+pe han+ip abad m+daun+im. Hon gas+ m+höp wasö, gas+ añ+ nöp n+ñun, nan n+ihön g+nabun, God Manö hagöp rö nöp göl g+ m+daun a g+ gas+ u nöp n+ñbun. * ¹⁹ Yad nan kub ap k+ö gem kalöp hag n+ñabin: God n+ip sabe g+pe, n+pe gö, m+dpim u y+ñ+id n+nam.

²⁰⁻²¹ God manö aij pör pör m+dep u, B+ Kub Hon Jisas hagape n+pe lugö uma manö aij an+bu m+dep nöp m+idöp. Hagape n+pe lugö umö God gö n+pe urak Sipsip Mukep B+ Kub Yab+ m+idöp. God n+bi b+ ud aij gö agam+ij m+id aij g+naböl u, kalöp u rö nöp nan aij ñö, nan n+ihön n+ihön God g+mim a g+nab u, g+nabim. Pen Jisas Kraiss m+dmagö añ hon dañ m+dom, God n+pe han+ip n+bi b+ aigale n+bi b+ rö m+deinabun a g+nab u, Jisas Kraiss han+ip gö an+ib unbö rö nöp l+ nabun. An+ib u, Jisas Kraiss hib n+pe pör pör nöp hagno adö arn+im. An+ib unbö rö aij. *

Manö naböñ r+imnap

²² Pen añ mam b+. Köp uep kal+ k+ñ+ r+kpin an+bi, manö hagabin u n+ñ aij g+mim udmim.

* **13:9:** Ro 14:17 * **13:11:** Lep 16:27 * **13:12:** Jon 19:17 * **13:13:** Hib 12:2 * **13:14:** Hib 11:10,16; 12:22 * **13:15:** Sam 50:14,23 * **13:16:** Plp 4:18 * **13:17:** 1De 5:12 * **13:18:** Ap 24:16; 2Ko 1:12 * **13:20-21:** Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

²³ Mam hon Dimodi nɪp nagɪ lɪla u, mɪnɪ hɵj auɵp. Sɵl aueinab u, aip nɪnabul.

²⁴ Bɪ kub kale gau abe, God nɪbi bɪ nɪpe gau abe, kalɵp magɵrhalɵ “Mɪɔpim?” a gabun. Krais nɪbi bɪ nɪpe ram mɪnɵj Idali nɪbɵ gau kalɵp “Mɪɔpim?” a gabɵl.

²⁵ God kalɵp magɵrhalɵ mɵg nɪjɵm ud aij gɵm abad mɪɔɔɔ.

Jems

Jems köp kalî kliñ rîka

¹ Yad Jems. God, Bî Kub Jisas Kraiss, kalîp apil mîhau wög gî ñabin. Kalöp nîbi bî Jisas Kraiss manö aij nîpe u nîñ udmim, ju am ram mîñöñ ke gau gau mîdpim gau, köp anîbi kalî kliñ rîkem, “Kale mîdpim?” a gabin. *

Marö nîhön nîhön aunab, kale gasî iru nîñagmim

² Añ mam bî. Marö nîhön nîhön aunab, gasî iru nîñagmim; mîñ mîñ göl gî nöp mîdaimim. * ³ Kale nîñbim, marö auö bîstam mîdeinabim u, kale Jisas Kraiss nîp cîg aij gîñabim. Anîb u, hainö marö nîhön nîhön kalöp aunab, kale pîñîñ gîñagmim, Jisas Kraiss nîp nîñ ud pîdöñ gîmim, nîp cîg aij gîmim. *

⁴ Utham mîdmim, Jisas Kraiss nîp cîg aij göl gî nöp mîdmim, gî dammim me, kale nîbi bî klö, nîbi bî aij, nîbi bî asîñ mîdagöp, mîdeinabim. ⁵ Pen kale nîbi bî rîmnap, hon nîhön nîhön gîno aij arnab, a gîñabim u, God bî hanîp ud aij yabîl göp u nîp hag nîñbe, nîpe kalöp gasî aij kabö göl u ñnab. God nîp hag nîñeinabim u, yîp nîhön gîñîg anîg hag nîñbim, a göm, hagagnab.

* ⁶ Pen God nîp hag nîñîg, gasî añî nöp nîñmim hag nîñmim. Pen hanîp nîñnab aka nîñagnab, a gîmim, gasî mîhöp nîñmim hag nîñagmim. Pen kale gasî mîhöp nîñmim hag nîñnabim u, yîgön apöm, ñîg solwara ralöm ud danî i göp rö u gîñabim. ⁷⁻⁸ Nîbi bî anîb gau rö, gasî ap ap nîñöl gî gîlö aröp u me, Bî Kub nîp hag nîñnaböl u, nan ap kalîp ñagnab.

Nîbi bî nan mîdagöp gau; nîbi bî nan iru mîdöp gau

⁹ Kraiss nîbi bî añ mam mög gep rö gau, God amgö ilö nîpe yad hib mîdöp, yad ñî pai nîpe mîdpin, a göm, mîñ mîñ gîñab; ¹⁰ pen añ mam nan iru mîdöp gau, God amgö ilö nîpe yad añ mam nan mîdagöp gau rö adîp adîp mîdpin, a göm, mîñ mîñ gîñab. Nîhön gîñîg: nan aij nîpe u mab pîpîl rö yîñîd hir gîñab. * ¹¹ Sîdö u lîm göm, mab pîpîl aij aij anîbu kal nîñö, mîñep göm lugöp. Nîbi bî nan iru mîdöp gau, wög kale gî dam arlö nîñöl gî, kalîp unbö rö nöp gîñab. Kale unbö rö nöp ur gîñaböl.

Nîbi bî marö auö, God nîp arö gapal

¹² Pen nîbi bî marö auö, God nîp arö gagöm, cîg aij göl gî nöp mîdeinaböl gau, usajîl bad pör pör mîdep u udnabun a göm, mîñ mîñ gîñaböl. Nîbi bî God nîp mîdmagö lîbal gau, God kalîp usajîl bad pör pör mîdep u rol ñnab. Nîpe manö klö hagöm anîg haga.

¹³ Nîbi bî, gî najî gun, a göm gasî u auö, God gasî ñö anîg gun a gî gasî nîñbun, hagagöl. God, nan si nan najî gînam, a gî gasî nîñagnab rö, nîbi bî rîmnap kalîp gasî anîbu rö ñagnab. ¹⁴ Pen gasî najî kale ke nîñbal adö u, kalîp ñîp gî ud arö, nan si nan najî gun a gî gasî nîñnaböl. ¹⁵ Gasî nîñnaböl anîbu, nan yîñ rö yîmlö, ranöm kîdîl am pîdöñ gîñab rö u, nan si nan najî gîñaböl. Pen nan si nan najî gîñaböl anîbu, böh nöp mîd pîdöñ gö, umnaböl.

¹⁶ Pen añ mam aij yad gau. Manö pîral hagaiöl u, nîñagmim. ¹⁷ Nan aij nîhön nîhön kabö rö udpun gau, ke gau nîbö auö udagpun. Bapi sîdö, rakîñ,

* **1:1:** Mad 13:55; Gal 1:19; Ap 15:23; 1Pî 1:1 * **1:2:** Ro 5:3-5 * **1:3:** 1Pî 1:7 * **1:5:** Pro

2:3-6 * **1:10:** Ais 40:6-7

gap+ mailö ñ+midöp gau g+ la u nöp, han+ap adö g+lan n+bö ñöb. N+pe nag+ adö ap g+ damöm, nan ana rö ado göm, nag+ adö ap ke gagnab. ¹⁸ Gas+ n+pe ke n+ñöm gö, hon manö n+ñö n+pe u n+ñ udun, kam+ñ g+ison n+bö udun, ñ+ pai n+pe ke lun, nan magö nöd n+bö m+ñ m+ñ göl g+ ralm+dal rö m+dpun. *

God Manö u n+ñ aij g+mim, hagab rö nöp g+mim

¹⁹ Añ mam aij yad gau n+ñim! N+bi b+ kalöp manö hagaiöl u, y+ñ+d n+ñmim; pen manö y+ñ+d hagagmim; n+bi b+ gau kal+ap y+ñ+d mulu kal n+ñagmim. ²⁰ N+bi b+ mulu kal n+ñaböl u, God kale g+ aij göm, m+id aij g+lan, a g+ gas+ n+ñöb rö gagnaböl. * ²¹ An+bu u, gas+ naj n+ñmim, nan si nan naj g+ipim u, n+ñön g+ñg an+g g+pun, a g+mim, nan gac göp an+bu böñ nöp arö g+mim, God m+idmagö an+ kale dan manö n+pe y+möb u, ud aij g+mim. Manö an+bu kalöp ud as+ik yunab. *

²² God Manö an+bu r+m+id u nöp apdi n+ñmim, hadö n+ñbun, a g+mim hagagmim. An+g geinabim u, kalöp ke manö pir alnabim. God Manö n+ñmim, hagöp rö g+mim me, n+ñbun, a g+mim. * ²³ Pen n+bi b+ God Manö n+ñöm, hagöp rö gappal gau, añañ mulu ad+ñ l+ n+ñbal u rö g+pal. ²⁴ Añañ l+ n+ñöm, mulu ad+ñ kale n+ñön rö m+idöp, a göm, n+ñ aij g+pal u pen arö göm amöm, y+ñ+d nöp hau+ göm, aige gö rö m+idaj+ap n+ñbun, a göm, n+ñagpal. ²⁵ Pen God Manö aij n+bi b+ ud kam+ñ yuöp manö aij u n+ñ aij göm, hau+ gagöm, n+ñöl g+ nöp g+lö arnab n+bi b+ gau, God kal+ap abad m+idö, n+ñön n+ñön g+ñaböl u ar aij g+ñab. N+bi b+ an+bu gau kale God Manö aij u n+ñ aij göm, hagöp rö nöp g+ m+idpal. *

²⁶ Pen n+bi b+, God n+ap wög g+ aij gun, a göm, a+ab kale ke n+ñ aij gagnaböl gau, kale dui göm, kal+ap ke manö pir albal. Kale wög n+ñön g+pal u, magöñhalö nan y+har+ñ rö löp. * ²⁷ Ñ+ pai, n+me nap umla u+ham m+idpal gau abe, n+bi kan+ñ mög gep rö gau abe, kal+ap ud aij g+mim. Pen n+bi b+ m+ñöñ naböñ il i gas+ naj n+ñbal gau aip magum g+mim, as+ñ kale an+bu u+ gagmim. An+g geinabim, God n+pe n+ñöm, kale n+bi b+ as+ñ m+idagöp yad wög g+ aij yab+ñ g+ipim a g+ñab.

2

N+bi b+ gau n+bi b+ aij, n+bi b+ gau n+bi b+ naj, a g+mim hagagmim

¹ Añ mam b+. Kale B+ Kub hon Jisas Kraiss, B+ aij yab+ñ unbö ke n+ap n+ñ udpim rö, n+bi b+ gau n+ñmim, n+me ke ke l+mim, b+ u b+ kub, b+ u b+ m+gan gau, a g+mim, hagagmim. * ²⁻⁴ Kale God n+ap sabe g+ñg ap magum g+ñabim. Pen b+ nan iru m+idöp b+ ap, wa+ñ aij aij löm, rin+ göl ñ+magö n+pe löm aueinab u, kale b+ an+bu n+ñmim hagnabim, “Ne am pom adö aij aij gau as+ik,” a g+ñabim. Pen b+ mög gep rö ap, wa+ñ naj löm aueinab u, kale b+ an+bu n+ñmim hagnabim, “Ne go+ gau urak m+id,” aka “Ne m+ñöñ ma il yad au+ as+ik m+id,” a g+ñabim. Pen an+g geinabim u, kabö rö gagnab. Kale ke gas+ naj n+ñmim, n+pe b+ kub, n+pe b+ m+gan gau, a g+mim, an+g g+ñabim.

⁵ Pen añ mam aij yad gau n+ñim! N+bi b+ m+ñöñ naböñ il i, n+bi b+ mög gep r+mnap n+ñöm, n+bi b+ au kale n+bi b+ m+gan gau, a g+m+id. Pen God n+pe n+bi b+ mög gep gau kal+ap an+g gagöp. God n+pe kal+ap ud aij göm, gas+ aij ñö, kale God n+ap n+ñ udöm c+g aij göm, ana kale an+ dan n+bi b+ gep yab+ñ n+pe gau m+idlö n+ñöl g+, n+pe pör pör nöp Kin+ kale m+ideinab. N+pe

* **1:18:** Jon 1:13 * **1:20:** Ekl 7:9 * **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22:** Mad 7:26; Ro 2:13

* **1:25:** Ro 8:2; Jem 2:12 * **1:26:** Sam 141:3 * **2:1:** Ap 10:34; Jem 2:9

manö klö hagöm, n̄bi b̄i ȳp m̄dmagö l̄bal gau kal̄p an̄ig ḡnabin, a ga.
 * 6-7 Kale pen n̄bi b̄i mög gep rö gau kal̄p hagpe, “Ne gof gau urak m̄d,” aka “Ne m̄nōn ma il yad aui as̄ik m̄d,” a geinabim u, n̄pe nable gö n̄ñöl ḡi as̄iknab. N̄bi b̄i nan iru m̄döp gau nöp, B̄i Kub aij kalöp udöp u n̄p hag juöm, kalöp hag pro göm, dam manö kub haggal.

8 Pen God Manö u kal̄i kl̄ñ riköm hagla, “Ne ke m̄dmagö l̄ban rö, n̄bi b̄i gau kal̄p unbö rö nöp m̄dmagö l̄mön,” a ḡla. God lo manö kub yab̄l̄ haga u rö geinabim u, kale ḡi aij yab̄l̄ ḡnabim. * 9 Pen wañj nan gau rol ḡipal rö n̄ñmim, n̄bi b̄i n̄me l̄nabim u, God lo manö an̄ibu r̄b jumim, nan si nan naij ḡnabim. *

10 N̄hön ḡn̄ig: God lo manö n̄pe gau magöñhalö n̄ñ dammim, pen lo manö añ̄i ap nöp r̄b junabim u, God lo manö magöñhalö r̄b junabim rö l̄nab. * 11 God n̄pe lo manö hagöm, “N̄bi si b̄i si ḡgmim,” a göm, “Wip al pakgmim,” a göm, haga. An̄b u, kale n̄bi si b̄i si ḡgnabim, pen wip al paknabim u, kale God lo manö u r̄b junabim. *

12 An̄b u, manö hagn̄ig aka n̄hön n̄hön ḡn̄ig, gas̄i ap n̄ñmim hagn̄im, “God Manö n̄bi b̄i ud kam̄ñ yuöp manö aij an̄ibu nöp n̄ñöm, han̄p manö kub hagnab,” a ḡmim gas̄i u n̄ñmim. * 13 N̄bi b̄i kale n̄bi b̄i r̄mnap gau mög n̄ñagnaböl gau, God kal̄p manö kub hagöm, kal̄p u rö nöp mög n̄ñagnab. Pen n̄bi b̄i, n̄bi b̄i gau mög n̄ñagnaböl gau, God kal̄p u rö nöp mög n̄ñöm, manö kub hagagnab. *

Manö nöp hagagmim; God manö hagöp rö ḡmim

14 Añ mam b̄i. N̄bi b̄i r̄mnap, God n̄p n̄ñ udpun, a ḡipal u pen God hagöp rö gaggal. Manö nöp hagöm, God hagöp rö gagnaböl u, God kal̄p pen ud kam̄ñ yuagnab.

15-16 Añ mam r̄mnap wañj m̄dagöm, nan magö m̄dagöm ḡnab gau n̄ñmim, pen wañj nan magö r̄mnap dam ñöl ḡi wasö, ȳhar̄ñ, “Ammim m̄d aij ḡmim,” a ḡnabim u, ḡi aij gagnabim. * 17 An̄b u, kale God n̄p n̄ñ udnabim pen God Manö n̄pe hagöp rö gagnabim u, n̄ñ udep kale u nan ȳhar̄ñ rö l̄nab.

18 Kale r̄mnap hagnabim, “N̄bi b̄i r̄mnap God n̄p n̄ñ udpal; pen n̄bi b̄i r̄mnap God Manö hagöp rö göm, n̄bi b̄i gau ḡi aij ḡipal. An̄b u, manö m̄dagöp,” a ḡnabim. Pen manö hagnabim an̄ibu, kalöp pen hag n̄ñnabin, “N̄bi b̄i God n̄p n̄ñö nöp n̄ñ udeinaböl u, kale aigöl göm n̄bi b̄i gau kal̄p ḡi aij gagnaböl? Yad God n̄p n̄ñ udpin u me, n̄pe hagöp rö n̄ñ aij gem, n̄bi b̄i gau kal̄p ḡi ñ̄bin,” a ḡnabin. * 19 Kale God añ̄i nöp m̄döp, a ḡmim, gas̄i n̄ñbim u aij ḡipim. Pen k̄jaki gau u rö nöp, gas̄i adö an̄ibu nöp n̄ñöm, p̄ñññ göm ḡil ḡil ḡipal. 20 Kale n̄bi b̄i haū rö! Kale, “God n̄p n̄ñ udpun,” a ḡipim u pen n̄pe hagöp rö gaggim. An̄ig ḡipim u, God n̄p n̄ñ udpun, a ḡipim u nan ȳhar̄ñ rö löp. Manö hagabin an̄ibi hadö n̄ñbim aka yad manö r̄mnap halö kalöp hagnam n̄ñmim?

21 Kale n̄ñbim, bac hon Ebrahim ñ̄i n̄pe Aisak n̄p God n̄p pak sabe ḡi ñ̄n̄ig geia, God n̄ñöm, Ebrahim n̄pe b̄i aij, a ga. * 22 An̄b u, Ebrahim God n̄p n̄ñ uda u me, God n̄p b̄i aij hagaga; Ebrahim n̄pe God n̄p n̄ñ

* 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mad 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Dud 1:17 * 2:10: Mad 5:19 * 2:11:

Eks 20:13-14; Ro 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mad 5:7; 18:32-35 * 2:15-16:

1Jn 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Jen 22:9-12

uda u abe, God haga rö nöp ga u abe, God nan an+ib m+ihau n+ñöm haga, Ebrahim n+ipe b+ aij, a ga. * 23 Ñ+n nöd an+ibu me, God Manö ad+ñ ap kal+ k+ñ r+iköm kale hadö n+ñla, manö kal+ k+ñ r+ikla an+ibu, manö n+ñö kal+ k+ñ r+ikla: “Ebrahim God manö n+ipe n+ñ uda u me, God Ebrahim n+ipe b+ kam+ñ aij, a ga.” Ebrahim ga an+ibu, God Ebrahim n+ip, b+ n+ñeb yad, a ga. * 24 An+ib u kale n+ñbim, kale God n+ip n+ñ udnabim u nöp, God kalöp, n+ibi b+ aij yad, a gagnab. Kale God n+ip n+ñ udmim, n+ipe hagöp rö g+ñabim u me, God kalöp n+ibi b+ aij yad, a g+ñab.

25 An+ib u rö nöp, n+ibi Rehap ga. N+ipe b+ si udep n+ibi m+idm+idöp u pen b+ Isrel m+ihöp ram m+ññ n+ipe u agam+ñ si n+ññg aueilö, Rehap kal+ip m+ihöp ram n+ipe udöm gau pi göm, hainö adan ke n+bö ap hag yuö, kale p+ñññ g+ñ ammil, ram kale adö g+ñ arlö. Rehap ga rö n+ñöm, God Rehap n+ip n+ibi kam+ñ aij a ga. * 26 Pen n+ibi b+ hañ roman+ñ nöp m+idöm, ana halö m+idagpal u, kale kam+ñ m+idep magö u m+idagöp. An+ib u rö, n+ibi b+ God n+ip n+ñ udpun, a g+ñal u pen God Manö hagöp adö u g+ñal gau, kale u rö nöp kam+ñ m+idep magö u m+idagöp.

3

A+ab hon n+ñ aij gun

1 Añ mam aij yad. Kale iru nöp manö hag ñeb b+ m+idaiun, a g+mim, n+ñagmim. N+ihön g+ññg: hon manö hag ñeb b+ gau, manö kub klö rö n+ññabun. 2 Hon magöñhalö kabö rö gagöp adö u ke ke iru nöp g+ñpun. Pen n+ibi b+ a+ab kale abad m+id aij göm, manö kabö rö g+ñab adö u nöp hagnaböl gau, hañ roman+ñ kale magöñhalö n+ñ aij göl rö l+ñab. 3 Kaj hos u kaj kub yab+ñ u pen nan ain pro ap nag+ u halö ad+iköm, ud meg m+igan u löm, arn+ig g+ñal lau adö +ñp g+ñö arbal. 4 Ññg mag+ib kub gau u rö nöp, y+gön apöm nan kub an+ibu dam y+har+ñ gau arböp u pen, b+ kapden gau s+id+ia pro u udöm, arn+ig g+ñal lau adö ud kabö rö gajöl aröp. 5 A+ab hon u rö nöp nan pro yab+ñ u pen manö hagno iru nöp löp. Kale n+ñbim, be kub yab+ñ an+ u, pro bad ap hapö ñ+lö, in damöm magöñhalö inn+im rö löp. 6 A+ab mab m+ñññ rö m+idöp. Hañ roman+ñ naböñ hon u, naj an+ibu rö ap halö m+idagöp; a+ab u nöp gö, hañ roman+ñ hon magöñhalö gac g+ñab. A+ab u nöp gö, arep auep han+ip u magöñhalö g+ñ naj g+ñab. Pen mab m+ñññ an+ibu, ram m+ñññ Hel u n+bö apöm me, a+ab u an+ig göp. *

7 Wal yaur, haino sara, nan be gau m+idöp gau abe, nan ññg solwara gau m+idöp gau abe, damöm muklö, gas+ n+ñöm, nap kale hagnab rö g+ñaböl. Kale wal yaur nan gau damöm muköm an+ig g+ñal u pen 8 a+ab hon u hagno, gas+ n+ñññ rö lagöp. A+ab pör pör nan si nan naj n+ihön g+ñnam, a g+ñ gas+ n+ñöm, ññg asi n+ibi b+ al pak lep u ajman+ñ rau m+idöp. * 9 A+ab hon u, B+ Kub Bapi hon u hib n+ipe hagno adö arnab, pen n+ibi b+ God n+ipe ke rö g+ñ la gau, nan naj apöm kal+ip pagn+im, a g+ñabun. 10 An+ig göl, a+ab añ+ñ an+ibu nöp, manö aij abe hagnu, manö naj abe hagnu, g+ñpun. Añ mam b+. N+ihön g+ññg an+ig g+ñpun? U aij gagöp. 11 Ññg ilam añ+ñ ap juöm, ññg aij r+imnap, ññg naj r+imnap auagöp. 12 Añ mam b+. Mab u, nag+ magö p+laggab; nag+ u, mab magö p+laggab. Pen dö ajöñ u, ññg kam+ñ aij laggab.

Mulu lugö, as+ik ke ke lagmim

* 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Jen 15:6; 2Kr 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31 * 3:6:

Mad 12:36-37; 15:11,18-19 * 3:8: Ro 3:13

¹³ Kale gasi nɨj aij gɨpim akan Gasi nɨj aij gɨpin, a gɨnabɔn u, ne nɨj aij gɨmɔn, hib ne ke hagɔ adɔ aragnɨm. God nɨp aij gɨnɨm adɔ u nɔp gɨmɔn. Ne anɨg gɨnabɔn u me, gasi nɨj aij gɨpin, a gɨmɔn, hagnabɔn. ¹⁴ Pen gasi an ne yan, nan aij kale yad ke udnam, a gasi nɨj nɨnabɔn u, aka yad nɔp bɨ kub mɨdeinam, a gasi nɨj nɨnabɔn u, yad gasi nɨj aij gɨpin, a gɨmɔn, hagagmɔn. Anɨg hagnabɔn u, manɔ piral hagnabɔn; manɔ nɨjɔ u paɭu gɨnabɔn. ¹⁵ Nɨbi bɨ gasi nɨj aij gɨpun a gɨpal pen nan naj anɨb rɔ gɨpal gau, God gasi aij nɔb adɔ u nɨjagpal; nɨbi bɨ ram mɨnɔj iɨ i nɨjbal rɔ nɔp nɨjbal. Gasi kale u God Ana nɨpe nɨagɔp; Seden nɨpe nɔp nɔb. ¹⁶ Pen nɨbi bɨ, nan aij gau yad ke udnam, a gasi nɨj nɨnabɔl gau, aka yad nɔp bɨ kub mɨdeinam, a gasi nɨj nɨnabɔl gau, kale pɔr pɔr pen pen gɔl gɨ, nan si nan naj adɔ u nɔp gɨlɔ arnab.

¹⁷ Pen nɨbi bɨ God gasi aij nɔb rɔ nɨjbal gau, mɨdmagɔ an kale dan nan si nan naj gac anɨbu mɨdagɔp. Nɨbi bɨ kauaɭ mauaɭ rɔ mɨdpal gau aip manɔ hagɔm, kale jɨm nɨmim mɨd aij gɨmim, a gɨpal. Kale nɨbi bɨ gau kalɨp hag wɨhai udɔm, ud aij gɨpal. Kale nɨbi bɨ gau mɨdmagɔ yabɨɭ lɔm, mɔg nɨjɔm, ud aij gɔm, kalɨp aij adɔ u nɔp gɨpal. Kale bɨ aij u aip hagnabin, bɨ naj u aip hagagnabin, a gɔm, gasi u nɨjagpal. Manɔ piral hagagpal. ¹⁸ Nɨbi bɨ kauaɭ mauaɭ rɔ mɨdpal gau aip manɔ hagɔm, kale jɨm nɨmim mɨd aij gɨmim, a gɨlɔ, kale manɔ anɨbu nɨjɔm jɨm nɔl mɨdeinabɔl u, nan yɨj yɨmbal anɨbu nan aij pɨlnab. *

4

God nɨp cɨg aij gɨmim

¹ Pɔr pɔr mulu luɔgɔ pen pen gɨpim u, gasi naj an kale dan pen pen gɔm, haɨ roman kale ud tɨp gɨnɨg gab u me, anɨg gɨpim. * ² Nan aij udnɨg nɨjɔm gau udagim, kal yabɨɭ jumim, nɨbi bɨ al pak lun a gɨmim gɨpim. Nan aij gau udagmim rɔ lɔ, pen pen hagnim, pen pen gun a gɨmim nɨjɔm. God nɨp hag nɨjɔbep, udbep. Pen nɨp hag nɨjagpim. ³ Pen God nɨp hag nɨjɔm nɨn u, gasi nɨj aij gɨmim hag nɨjagpim. Hanɨp ke aij gan, a gɨmim, haɨ roman hon ke aij gan, a gɨmim, hag nɨjɔm u me, hag nɨjɔm rɔ gagɔp.

⁴ Kale bɨ si udep nɨbi rɔ mɨdpim! Nɨjɨm! Nɨbi bɨ gasi kale nan mɨnɔj nabɔj iɨ i lau adɔ nɔp arɔp gau, God nɨp mulu luɔgɔ, nan anɨb gau nɔp gasi nɨjbal. Anɨb u, kale nan mɨnɔj nabɔj iɨ i mɨdɔp nan gau mɨdmagɔ lɨnabim u, kale God kauaɭ mauaɭ nɨpe mɨdeinabim. * ⁵ Adɔ anɨbu God Manɔ kalɨ kliɨ rɨkɔm hagla, “God Ana hanɨp an dan la u, hon nan mɨnɔj nabɔj iɨ i mɨdɔp nan gau mɨdmagɔ lagnabun, a gɔm, gasi nɨjɔl gɨ mɨdɔp,” a gɨla. Pen God Manɔ adɨn anɨbu nɨjɔbep, yɨharɨj rɔ lɔp ar? ⁶ Pen nɨpe hanɨp mɔg nɨjɔm, ud aij gɔm, abad mɨd aij yabɨɭ gɔp. Adɔ anɨbu nɔp, God Manɔ u kalɨ kliɨ rɨkɔm hagla,

“Nɨbi bɨ ke nɔp mɨdun, mɨd aij gɨpun, a gɨpal gau,

God kalɨp manɔ ktɔ rɔ hagɔp;

pen nɨbi bɨ hib kale ke haglɔ adɔ aragnab gau,

nɨpe mɔg nɨjɔm, ud aij gɔm, abad mɨd aij gɔp,” a gɨla. *

⁷ Anɨb u, God nɨp bɔj lau mɨdmim, nɨpe hagɔp rɔ nɔp gɨmim. Seden nɨp wasɔ gɨnabim me, kalɔp arɨk arnab. * ⁸ God nɨp cɨg aij gɨpe, nɨpe kalɔp cɨg aij gɨnab. Kale nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpim gau, nɨbi bɨ aij mɨdaiun, a gɨmim, nɨmagɔ kale gac gɔp u nɨg lɨ yu aij gɨmim. Pen kale God nɨp hain

* 3:18: Mad 5:9; Hib 12:11 * 4:1: Ro 7:23 * 4:4: Ro 8:7; 1Jn 2:15 * 4:6: Pro 3:34; 1Pi 5:5

* 4:7: Ep 6:12

gɔ̃pun, a gɔ̃mim, piral hagpim gau, gasɔ̃ mɔ̃hɔ̃p nɔ̃ɔ̃bim u arɔ̃ gɔ̃mim, gasɔ̃ aij aɔ̃n nɔ̃p nɔ̃ɔ̃mim, God nɔ̃p nɔ̃p cɔ̃g aij gɔ̃l gɔ̃ mɔ̃daimim. * 9 Mɔ̃hol gɔ̃pim u arɔ̃ gɔ̃mim, mɔ̃g gɔ̃ nɔ̃ɔ̃l gɔ̃ mɔ̃tɔ̃ɔ̃n gɔ̃l gɔ̃ mɔ̃daimim. 10 Bɔ̃ Kub nɔ̃ɔ̃ mɔ̃dɔ̃p rɔ̃, hon nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ hib mɔ̃dagɔ̃p, a gɔ̃mim, nɔ̃p sabe gɔ̃nabim me, nɔ̃pe hib kale gɔ̃ adɔ̃ laɔ̃ arnab. *

11 Aɔ̃n mam bɔ̃. Aɔ̃n mam rɔ̃mnap, kale nɔ̃hɔ̃n gɔ̃nɔ̃g anɔ̃g gɔ̃pal, a gɔ̃mim, kalɔ̃p hag dap lugagmim. Nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ aɔ̃n mam hag dap lugpal gau, God lo manɔ̃ nɔ̃pe u abe hag dap lugpal. Anɔ̃g gɔ̃mim, nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ God lo manɔ̃ hain gɔ̃pal rɔ̃ mɔ̃dageinabim; nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ God lo manɔ̃ aij mɔ̃dɔ̃p aka nɔ̃hɔ̃n rɔ̃ mɔ̃dɔ̃p, a gɔ̃m, gasɔ̃ ulhai nɔ̃ɔ̃bal gau rɔ̃ mɔ̃deinabim. 12 Pen God nɔ̃pe nɔ̃p lo manɔ̃ hag la. Nɔ̃pe nɔ̃p lo manɔ̃ nɔ̃ɔ̃m, nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ manɔ̃ kub nɔ̃ɔ̃nab. Nɔ̃pe nɔ̃p hanɔ̃p ud kamɔ̃ɔ̃ yunab aka al pak lɔ̃nab. Anɔ̃b u, kale nɔ̃hɔ̃n gɔ̃nɔ̃g, “Nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ gau nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ aij, nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ gau nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ naij,” a gɔ̃mim hagabim? Kale anɔ̃g gagmim. *

Hib kale ke hagpe adɔ̃ aragnɔ̃m

13 Pen nɔ̃ɔ̃m! Kale rɔ̃mnap hagpim, mɔ̃ɔ̃nɔ̃ aka rol rɔ̃, daun kub ap amun, anɔ̃b gau mɔ̃ aɔ̃n ap wɔ̃g bisnis gun, mani kub udun, ado gɔ̃ auun, a gɔ̃pim. Pen nɔ̃ɔ̃ aij gɔ̃mim. * 14 Hainɔ̃ nɔ̃hɔ̃n nɔ̃hɔ̃n gɔ̃nab u nɔ̃ɔ̃mim hagagpim. Mɔ̃ɔ̃nɔ̃ kamɔ̃ɔ̃ mɔ̃dpun u pen kamɔ̃ɔ̃ mɔ̃dpun anɔ̃bu, kumi yuɔ̃ yuɔ̃p rɔ̃ nɔ̃p gɔ̃p. Magɔ̃ u mɔ̃dɔ̃p, magɔ̃ u agamɔ̃ɔ̃ ur gɔ̃ arɔ̃p. * 15 Gɔ̃p anɔ̃bu rɔ̃, manɔ̃ hagpim anɔ̃bu arɔ̃ gɔ̃mim hagnim, “Bɔ̃ Kub nɔ̃p aij geinab u, hon kamɔ̃ɔ̃ mɔ̃dun, anɔ̃g anɔ̃g gɔ̃nabun,” a gɔ̃mim. 16 Pen bɔ̃ kub nɔ̃ɔ̃ kub mɔ̃dpun, a gɔ̃mim, hib kale ke gɔ̃pe adɔ̃ arɔ̃p u, naij yabɔ̃ gɔ̃p.

17 Unbɔ̃ rɔ̃ gep u aij, a gɔ̃ gasɔ̃ nɔ̃ɔ̃bun u pen anɔ̃g gagnabun u, nan si nan naij gɔ̃nabun. *

5

Nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ nan iru mɔ̃dɔ̃p gau

1 Kale nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ gep yabɔ̃ gau, manɔ̃ hagnɔ̃g gabin i nɔ̃ɔ̃m! Marɔ̃ kub udnɔ̃g gabim rɔ̃, mɔ̃g gɔ̃ mɔ̃tɔ̃ɔ̃n gɔ̃l gɔ̃ mɔ̃daimim. 2 Uɔ̃tɔ̃p kɔ̃lno kɔ̃ɔ̃bap mani nan aij kale iru mɔ̃dmɔ̃dɔ̃p gau hadɔ̃ papɔ̃ gɔ̃ hij gɔ̃ lugɔ̃p. Waɔ̃ɔ̃ aij iru nɔ̃p kale mɔ̃dmɔ̃dɔ̃p gau, gɔ̃se pro nɔ̃ɔ̃ nɔ̃ɔ̃ mɔ̃gan mɔ̃gan juɔ̃p. * 3 Gol silpa kale hij gɔ̃ lugɔ̃p rɔ̃, kale nan si nan naij gɔ̃pim u nɔ̃ɔ̃ aij gɔ̃nabim. Haɔ̃ roman kale abe mag mɔ̃tɔ̃ɔ̃ rɔ̃ inɔ̃m hij gɔ̃ lugnab. Nɔ̃ɔ̃n hain u sɔ̃l auab magɔ̃ i, kale uɔ̃tɔ̃p kɔ̃lno kɔ̃ɔ̃bap mani nan gau iru nɔ̃p ud gau pi gɔ̃pim. 4 Nɔ̃ɔ̃m! Nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ wɔ̃g nabɔ̃n kale gɔ̃pal gau, kalɔ̃p pe nɔ̃agpe, kale uɔ̃tham mɔ̃dɔ̃m mɔ̃tɔ̃ɔ̃n gɔ̃lɔ̃, Bɔ̃ Kub kɔ̃l ke yabɔ̃ u nɔ̃ɔ̃b. * 5 Kale mɔ̃nɔ̃n nabɔ̃n adɔ̃ il i mɔ̃dmim, wɔ̃g waryɔ̃ gagim yɔ̃harɔ̃ɔ̃ mɔ̃dmim, mɔ̃ɔ̃ mɔ̃ɔ̃ yabɔ̃ gɔ̃ ajpim. Anɔ̃b u, kaj gau muk aij gɔ̃m, mol gɔ̃ pak nɔ̃ɔ̃bal rɔ̃ mɔ̃dpim u, magɔ̃ mɔ̃lɔ̃ mɔ̃dageinabim. * 6 Nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ aij kalɔ̃p nan naij ap gagpal gau, kalɔ̃p piral hagnim al pak lɔ̃bim.

Marɔ̃ auainɔ̃m, iru maru jɔ̃ nɔ̃ɔ̃agun, Bɔ̃ Kub auab a gun nɔ̃p abad mɔ̃daiun

7 Anɔ̃b u, aɔ̃n mam bɔ̃. Marɔ̃ auainɔ̃m, iru maru jɔ̃ nɔ̃ɔ̃agun; Bɔ̃ Kub auab, a gun, nɔ̃p abad mɔ̃daiun. Nɔ̃ɔ̃ bɔ̃ nan wɔ̃g gɔ̃ yimɔ̃m abad mɔ̃dlɔ̃ nɔ̃ɔ̃l gɔ̃, mɔ̃n lugɔ̃, yɔ̃n apranɔ̃m, magɔ̃ aij pɔ̃lnab. Kale u rɔ̃ nɔ̃p Bɔ̃ Kub nɔ̃p abad mɔ̃daimim. * 8 Bɔ̃ Kub aunab nɔ̃ɔ̃n u yɔ̃p sɔ̃l mɔ̃dɔ̃p, a gɔ̃mim, gasɔ̃ halɔ̃ abad

* 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10: Job 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Ro 2:1; 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Pro 27:1; Sam 39:5,11 * 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mad 6:19 * 5:4: Dud 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25 * 5:7: Dud 11:14; Jer 5:24

m+idaimim. *

⁹ Pen añ mam b+. Añ mam r+imnap kal+p hag juagmim. Kale añ mam hag jueinabim u, B+ Kub kalöp pen manö kub hagnab. B+ manö kub hagnab u söl au m+idöp; ulep magö u nöp aunab. ¹⁰ Añ mam b+. B+ God manö hagep hadame nöp m+dm+dal gau, B+ Kub manö n+pe haglö, kal+p g+ naj g+lö n+ñöl g+, b+slam yab+ m+dm+dal u pen kale iru maru j+ n+ñagla. Kale agam+j m+id aij g+la. Kale u rö nöp adö an+bu nöp g+mim. ¹¹ Kale n+ñbim, n+bi b+ g+ aij göm, iru maru gö j+ n+ñagla gau, kale uri m+ñ m+ñ göl g+ m+id aij g+pal, a g+pun. B+ ne Job hadame nöp m+dm+döp, aiud u n+ñbim. N+p marö kub auö, b+slam m+deia n+n u, B+ Kub n+p gas+ n+ñöl g+ m+idöm, m+id dap arö n+ñöl g+, B+ Kub Job n+p g+ aij gö, hainö m+id aij ga. N+hön g+n+g: B+ Kub n+pe pör pör n+bi b+ mög yab+ n+ñöm, ud aij yab+ göp. *

¹² Pen añ mam b+. Nan kub yab+ u, God hib n+pe u y+har+ñ hagagmim. “God n+ñ m+idöp rö, n+ñö hagabun,” a g+mim, hagagmim. “Kumi kabö adö lañ m+idöp rö, n+ñö hagabun,” a g+mim, hagagmim. “M+nöñ i+ i m+idöp rö, n+ñö hagabun,” a g+mim, hagagmim. “Nan gau nan r+imnap m+idöp rö, n+ñö hagabun,” a g+mim, hagagmim. Yau, a g+nabim u, “Yau” nöp, a g+mim. Wasö, g+nabim u, “Wasö” nöp g+mim. Wasö u, manö kub udnabim. *

Sabe g+mim

¹³ Kalöp n+bi b+ r+imnap marö gain+m, kale B+ Kub n+p sabe g+mim. Kale n+bi b+ r+imnap m+ñ m+ñ g+nabim u, k+map r+imnap hagmim, B+ Kub hib n+pe hagöp adö aran. ¹⁴ Kalöp n+bi b+ r+imnap nan gain+m, Krais n+bi b+ n+pe gau abad m+dpal b+ kub gau hagpe apöm, sabe göm, B+ Kub hib hagöm, wel r+imnap l+ ñöl. * ¹⁵ Pen B+ Kub n+p n+ñ udöm sabe g+naböl u, B+ Kub n+pe gö, nan g+nab an+bu kam+ñ l+ nab; nan si nan naj g+pal u, B+ Kub n+pe n+ñöm arö g+nab. *

¹⁶ An+bu u, nan si nan naj g+pim u, pen pen hag hi+kmim, ne ke abe, añ mam gau abe, B+ Kub n+p sabe g+pe, n+pe gö kalöp kam+ñ l+n+m. N+bi b+ B+ Kub hagöp rö g+pal gau, n+p sabe g+lö, B+ Kub n+pe klö n+pe göm, ke yab+ g+nab. ¹⁷ B+ God manö hagep Ilaija, b+ y+har+ñ hon rö u pen möñ alagn+m, a göm, God n+p klö göm hag n+ñö, m+ m+hau n+gan rak+n unbö kago+ j+ñ möñ alaga. * ¹⁸ Hainö pen n+pe kauyan God n+p hag n+ñö, kumi kabö adö lañ n+bö möñ lugö, m+nöñ naböñ i+ i nan wög gau apranöm, nan magö p+la. *

¹⁹⁻²⁰ Añ mam b+. N+bi b+ kale r+imnap Krais manö n+ñö u arö g+lö, kal+p hag n+ aij g+pe, kauyan Krais n+p n+ñ udnaböl u aij. An+g g+mim me, nan si nan naj n+hön n+hön g+pal gau, God n+ñöm arö gö, hainö umöm böñ nöp umagnaböl. *

* **5:8:** Ro 13:11-12; 1Pi 4:7 * **5:11:** Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 * **5:12:** Mad 5:34-37 * **5:14:** Mak 6:13 * **5:15:** Mak 16:18 * **5:17:** 1Ki 17:1; 18:1 * **5:18:** 1Ki 18:42-45 * **5:19-20:** Pro 10:12; Gal 6:1; 1Pi 4:8

1 Pida

Pida köp nöd u kalı kliš rıka

1 Yad Pida, bı Jisas Krais manö ud arep ap. Yad kalöp nıbi bı God hadame dagol gau nıbi bı nıpe ke hag la gau, köp i kalı kliš rıkabin.

Kale rımnap Podas mıdpım, rımnap Galesia mıdpım, rımnap Kapadosia mıdpım, rımnap Esia mıdpım, rımnap Bidinia mıdpım. Kale nıbi bı ram Mınöñ mılö gau nıbö rö mıdpım. Manö anıb i kalı kliš rık yunö, ram Mınöñ ke ke mıdpım gau arö nıñnabım.

2 Bapi God hadame dagol gau kalöp gası nıñöm, nıbi bı yad mıdeınaböl, a ga. Anıb u, God Ana nıpe u gö, kale nıbi bı nıpe mıdmım, Jisas Krais hagöp rö gınabım nıñöm hagape nıpe nan si nan naij gıpım gac u kık gı yunab.

Anıb u, God apıl mıhau kalöp mög nıñmıl, ud aij gımıl, abad mıdlö, kale pör nöp agamıj mıdaimım. *

Mıd aij gep hon u mıdöp God ram Mınöñ adö lañ au

3 Bı Kub hon Jisas Krais God nıpe nıp aij a gun! Jisas Krais Nap nıpe nıp aij a gun! Nıpe nöp hanıp mög yabıl nıñöm, Nı nıpe Jisas Krais nıp yuö apöm umöm, kauyanı uraka u me, nı pai nıpe yabıl mıdun, nıpe aip pör pör mıdeınabun, a gun, gası halö mıdpun. 4 God nı pai nıpe mıdpun rö, hanıp ram Mınöñ aij nıpe kumi kabö adö lañ au ud aij gınab. Mınöñ naböñ adö lı i nan gau papıl lı hij gı lıgnab u pen God ram Mınöñ kumi kabö adö lañ au unbö gagnab. God nan aij gau kalöp hag la nıñöm pör pör nöp mıd aij yabıl gınab. Hanıp hagöp rö, amun nıpe aip pör pör nöp mıd aij gınabun. *

5 God nıpe klö yabıl. Kale God nıp nıñ udmım cıg aij gıpe, nıpe kalöp abad mıd aij göm, mıd damöm, nın hain u, kalöp dam ram Mınöñ aij nıpe u ud arnab. * 6 Anıb u, mıñ mıñ göl gı mıdaimım.

Pen mıñı magö pro marap kalöp, nıbi bı Krais lau adö mıdpal, a göm, gı naij gılö ułham mıdnabım rö löp. * 7 Nıbi bı gol raubal gau laulö inö, magöñhalö gol nöp mıdöp aka nan naböñ naböñ halö mıdöp, a göm, nıñbal. Gol nan yıharıñ rö u pen anıg gıpal. Pen God nıp cıg gıpım aka cıg gıgım u nan kub yabıl u me, marö auö ułham mıdeınabım anıbu, nıp cıg aij gıpım aka cıg aij gıgım u nıñnab. Pen marö auö, nıp cıg aij göl gı nöp mıdeınabım u, Jisas Krais ado gı aunab nın u, God nıpe kalöp, gı aij yabıl gıpım, a göm, hıb kale gö adö lañ arö, kalöp wıhai damöm, ram Mınöñ aij nıpe ud arnab. *

8-9 Kale nöd Jisas Krais nıp amgö nıñagpe u pen nıp mıdmagö lıbım. Kale uri u rö nöp nıp amgö nıñagpım u pen nıp nıñ udmım, mıñ mıñ yabıl gıpım. Jisas Krais nıp nıñ udpe, God nıpe ana kale pör nöp kamıñ mıdeınaböl, a göm, kalöp abadöl mıdöp. Anıb u me, kale mıñ mıñ yabıl gı mıdpım. Hon mıñ mıñ gep magö anıbu hagun, a gun, manö ulep gınab. *

10-11 Hadame nöp Krais Ana nıpe bı God manö hagep gau kalıp anı dan mıdöm gası nıö, kale Krais ilön nıñön nıñön udöm, hainö nan aij yöl nıñön nıñön gınab manö u hagöm kalı kliš rıkla. Pen Krais ilön udöm umö, God kalöp mög nıñöm ud aij gö, mıd aij gınabım manö hagla anıbu, kale ke nıñ

* 1:2: Ro 8:29; 2De 2:13 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28; 17:11 * 1:6: 1Pi 5:10; Jem 1:2

* 1:7: Pro 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * 1:8-9: Jon 20:29; 2Ko 5:7

aij gagöm, hanþp uri mïdpun hagöp aka nïbi bï hainö gau ke hagöp, a göm, klö göm ulhai nïjöl gi mïdmïdal. *

¹² Pen Kraiss Ana nïpe gasi ñö, God manö hagep bï gau nïjöm manö hageila anïbu, God kalïp, a göm hagaga; kalöp mïñi mïdpim ñin i nöp haga. Manö aij hageila anïbu me, God nïpe Ana Uþ kumi kabö adö lan nïbö yuö apöm nïbi bï rïmnap kalïp gasi ñö, kale pen kalöp Jissas Kraiss manö aij u haglö nïjbm. God gö kale uri nan aij aij nïhön nïhön nïjbm u, ejol gau, hon abe nïjbnop, a göm, nïjagpal.

God hanþp, "Nïbi bï uþ mïdaimim," a göp

¹³ Anïb u, gasi yïharïj adö rïmnap nïjagmim; gasi magö kale ke, hañ romanj kale ke gasi göp rö nöp gagmim; Jissas Kraiss ado gi apöm kalöp udöm nan aij ñinab, gasi u nöp nïjmim, aij gö nïjöl gi, gasi halö mïdaimim.

¹⁴ Kale nöð Jissas Kraiss manö aij u nïjagmim, gasi naj kale ke nïjmim gi mïdim rö gagmim; kale God ñi pai nïpe mïdpim u me, manö nïpe hagöp rö u nöp gi mïm. * ¹⁵ Nïhön nïhön gi nïg gi mïm u, God kalöp wïñ alöp u nïpe uþ mïdöp rö, kale u rö nöp uþ nöp mïdaimim. ¹⁶ God haga rö God Manö yaj kalï klïñ rïköm hagla, "Yad nan si nan naj gep ke gau nïbö mïdem uþ mïdpin rö, kale u rö nöp nan si nan naj gep ke gau nïbö mïdmim uþ mïdmim," a gi la. *

God nan aij yöl yuöm, hanþp rau adog uda

¹⁷ God nïpe nïbi bï gau kalïp nïme löm, hañöwalö gagöp; gi pal gi pal rö nöp nïjöm nïme löp. God anïg göp anïbu, Bapi hon, a gi pim u, ram nïpe kumi kabö adö lan aragpim ñin i, nïpe Bï kub unbö ke, a gi mïm, hagöp hagöp rö nöp gi mïm. * ¹⁸⁻¹⁹ Kale apïs bac bï gi mïdal adö u gi damun kamïj arnabun, a gi mïm, gi wasö nïjbe, God kalöp uda u, gol silpa uþpö klïno nan hij göp nan yïharïj gau rö rauöm udaga. Pen sipsip pi adlai mïdagöp gac gagöp damöm pak God nïp sabe gi ñi mïdal rö u, Kraiss damöm al pak lïlö hagape nïpe gol silpa uþpö klïno rauagep u lugö uma u me, God kalöp rau adog uda. * ²⁰ God Mïnönj naböj il i gi laga ñin u, Kraiss nïp adö anïbu gi nab a göm hag la u pen uri ñin hain i nöp, kalöp gi aij gi nïg waiö aua. * ²¹ God gö, Kraiss urakö, God Kraiss nïp ud adö i gi lanj yabïl uda. Anïb u, God nïp nïj udmim, ci g aij gi mïm, hanþp arö gagnab, a gi mïm, gasi halö mïdpim. *

Añ mam gau kalïp mïdmagö lïmim

²² Kale God Manö nïjö yabïl u nïjmim, hagöp rö gi pe, kalöp nan si nan naj gac u mïdagöp. Anïg gi mïm, kale añ mam God lau adö mïdpal gau kalïp mïdmagö yabïl lïbim. Anïb u, kale klö gi mïm pen pen mïdmagö yabïl löl gi mïdaimim. * ²³ God Manö nöp gö, kale kauyanj ñi painanj hagape bï rö lïbim. Pen kamïj gi sön nïbö udpim u, nïme nap gau ñagpal; nïme nap ñi pai yag daulö umbal. Pen God Manö u, manö pör pör nöp mïdeinab manö kamïj anïbu nöp gö, God ñi pai nïpe mïdmim pör pör mïdeinabim. ²⁴ God Manö u kalï klïñ rïköm hagla, "Nïbi bï gau magöñhalö nan uþanj uþanj rö nöp mïdpal; hib kub udpal u mah pïpïl pïpïl rö nöp mïdöp.

* **1:10-11:** Sam 22; Ais 53; Mad 13:16-17; Luk 24:26-27 * **1:14:** Ro 12:2; Ep 2:3; 4:17-18 * **1:16:** Lep 11:44-45; Mad 5:48 * **1:17:** Ro 2:11; Rep 2:23 * **1:18-19:** Ap 20:28; Hib 9:12-14 * **1:20:** Ep 1:4 * **1:21:** Jon 14:6; Ro 5:1-2 * **1:22:** Jon 13:34; Ro 12:10

Nan anib gau yijid mlep göm lugöp. *

²⁵ Pen God Manö u pör pör nöp mideinab, ” a gila.
God Manö anibu, manö aij kalöp hag nılö nıjım u nöp.

2

Bı Kub nıpe Kabö Kamıj rö pör mideinab

¹ Anıb u, gı najı gıpm adö u magöñhalö böñ nöp arö gımım, manö pıral hagpım u böñ nöp arö gımım, manö nöp hagpım u böñ nöp arö gımım, nan aij kale gau hon udbnop, a gı gası nıjım u böñ nöp arö gımım, nıbi bı rımnap hag jubım u böñ nöp arö gımım, gımım. *

²⁻³ Nı pıñan gısön yag daubal gau ci nıñun, a göm, gası añı nıñbal. Anıb u rö, kale Bı Kub bı aij yabıt kalöp ud aij göp u hadö nıjım rö, manö aij nıpe ci rö nıñun, a gımım, gası añı u nöp nıjımım. Ci anıbu nıñnabım u, kale kub gımım, kamıj mıdep magö anıbu ıl u nıj aij gınabım. *

⁴ Jıas Krais nıpe kabö ap rö. Nıpe kabö yıharıj ap wasö; nıpe Kabö kamıj. Kabö kamıj anıbu nıbi bı rımnap jı nıñöm arö gıpal u pen God nıpe udöm, kabö anıbu kabö aij unbö ke, a ga. Kale Kabö kamıj anıbu aumım, ⁵ kale ke kabö kamıj rö lıbe, God nıpe kabö anıb gau udöm ram nıpe gınab. Ram anıbu, Jıas Krais nıpe ram nabıc mıdeinab nıñöm kale God nıp sabe gep nıbi bı ut mıdmım, nan nıñön nıñön God nıp aij göp u, nan sabe gep rö God nıp nıñnabım. Nan sabe gı ñeb anıbu sipsıp nan gau wasö; nan ana sabe gı ñeb nöp nıñnabım. *

⁶ God Manö u kalı klıñ rıköm hagla,
“Nıñım! Yad kabö ap daun kub Saion lınö,
kabö anıbu Saion ram padö rö mıdeinab.

Kabö anıbu yad ke hag lınö;
kabö anıbu kabö aij unbö ke.

Nıbi bı an an nıp nıj udöm cıg gınaböl gau,
hainö kale, hon nıñön gınıg nıp nıj udpun, a göm, hagagnaböl yabıt,
a gila. *

⁷ God anıg hagö, nıbi bı nıp nıj udpım gau, kabö anıbu kabö aij unbö ke rö lınab; pen nıbi bı nıp nıj udagpal gau, God Manö u kalı klıñ rıköm hagla,

“Kabö jı nıñöm arö gıla kabö u nöp
mıñı ram padö klö yabıt an laj u mıdöp,” a gila. *

⁸ Pen manö ap hagla,

“Kabö anıbu nöp, nıbi bı aramöm ma bıñıj gınaböl;
kabö anıbu nöp, nıbi bı apöm, lug paknaböl,” a gila.

Krais manö aij u nıj udagla u me, ap lug pakla. Pen kale ap lug pakla u, God gınab a ga rö nöp ga. *

⁹ Pen God nıpe ke kalöp udöm, yam nıpe ke hag la. Kale Kın nan sabe gep nıbi bı nıpe mıdpım. Kale nıbi bı ut nıpe mıdpım. Kale God yam nıpe ke mıdpım. Anıg göp u, kale nıbi bı gau nıbö gau nıbö, God nıpe nan aij unbö ke göp u hag waiö gımım, nöd sıbön an gau mıdmım, bıslam gı ajmıdim u

* 1:24: Ais 40:6-8 * 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21 * 2:2-3: Sam 34:8 * 2:5: Ep 2:21-22; Rep 1:6

* 2:6: Ais 28:16; Ep 2:20 * 2:7: Sam 118:22 * 2:8: Ais 8:14-15

pen God n̄pe gö, uri mailö aij n̄pe n̄ɲmim aij aij gabim, manö an̄bu waiö hagnabim. An̄g hagnim, hib n̄pe hagpe adö arnab. *

¹⁰ Nöd God n̄bi b̄ n̄pe m̄dagm̄dim, pen uri n̄bi b̄ n̄pe ke m̄dpim. Nöd God kalöp mög n̄ɲöm udagm̄döp, pen uri kalöp mög n̄ɲöm udöp. *

God n̄bi b̄ n̄pe m̄dpim rö, m̄d aij ḡmim

¹¹ An̄b u, n̄bi b̄ n̄ɲeb aij yad gau. M̄n̄ön naböŋ it i ram M̄n̄ön kale kabö rö wasö, ȳhar̄ɲ apim m̄dpim. An̄b u, nan si nan naij M̄n̄ön naböŋ it i hañ roman̄ gas̄ göp nan gau, m̄dmagö l̄mim ḡpe aragn̄m. Nan an̄b gau gas̄ n̄ɲmim ḡpe arö, ana kale aip pen pen gö, ap lug pakmim rö löp. *

¹² N̄bi b̄ God n̄bi b̄ n̄pe m̄dagpal gau aip m̄dpim u, ḡ aij yab̄t̄ ḡ m̄daimim. An̄g ḡpe, ñ̄n r̄mnap, kalöp, ḡ naij ḡpim, a göm, hag junaböl u pen kale ḡ aij ḡpim u n̄ɲöm, hainö Jisas Kraiss aunab ñ̄n u, ḡ aij ḡpim rö hag hīkeinaböl, God hib n̄pe u ap rannab. *

¹³⁻¹⁴ B̄ Kub n̄bi b̄ n̄pe m̄dpim rö, b̄ kub kalöp M̄n̄ön naböŋ it i abad m̄dpal gau hagöl rö ḡmim. Kin̄ kale b̄ kub yab̄t̄ m̄döp u manö n̄pe u n̄ɲmim, b̄ n̄pe yuö apöm kalöp abad m̄dpal gau manö kale magöŋhalö n̄ɲmim ḡmim. B̄ kub an̄b gau, n̄bi b̄ ḡ aij ḡnaböl gau kal̄p ud aij ḡnaböl; pen n̄bi b̄ ḡ naij ḡnaböl gau kal̄p manö kub hagöm, ilön pen ñ̄naböl. N̄hön ḡn̄g: God b̄ an̄b gau wög an̄bu göl, a göm, hag la. * ¹⁵ Pen God n̄p aij ḡnab u, kale ḡ aij göl ḡ nöp m̄daibe, n̄bi b̄ gas̄ m̄dagöp gau kalöp manö piral hagöm hag juöl rö lagnab. * ¹⁶ N̄bi b̄ r̄mnap, ke n̄ɲbim rö ḡmim, a ḡpal. U aij pen gas̄ an̄bu n̄ɲmim, nan si nan naij ap gagnim. God n̄bi b̄ wög gep n̄pe m̄dpim rö, n̄hön n̄hön ḡn̄g ḡnabim u, n̄pe hagöp hagöp rö nöp ḡnabun, a ḡmim, ḡmim.

¹⁷ N̄bi b̄ gep gau abe n̄bi b̄ ȳhar̄ɲ gau abe manö kale n̄ɲmim. Añ mam Kraiss lau adö m̄dpal gau kal̄p m̄dmagö l̄mim. God n̄pe B̄ k̄tö unbö ke, a ḡmim, ana udmim n̄ɲmim. Kin̄ kale b̄ kub a ḡmim manö n̄pe n̄ɲmim. *

Kraiss n̄p hain gun, marö auain̄m, p̄ñ̄ɲ gagun

¹⁸ Kale Kraiss n̄bi b̄ n̄pe m̄dmim, b̄ r̄mnap kal̄p naḡ wög rö ḡpim u, b̄ kub kale gau ud aij ḡmim, hagnaböl rö nöp ḡmim. Kalöp ḡ aij göm agam̄j m̄d aij ḡpal b̄ gau nöp wasö, k̄tö yab̄t̄ jubal b̄ gau u rö nöp, ud aij ḡmim, hagnaböl rö nöp ḡmim. * ¹⁹ Pen kalöp ḡ naij gaiöl, God n̄p gas̄ n̄ɲbim rö, kal̄p gas̄ naij n̄ɲageinabim u, God kalöp ud aij ḡnab. ²⁰ Pen kale ḡ naij ḡpe, kalöp pakaiöl, kal̄p gas̄ naij n̄ɲageinabim u hagagabin; an̄g ḡnabim u, God kalöp ud aij gagnab. Pen kale m̄d aij ḡpe, kalöp ḡ naij gaiöl, kal̄p gas̄ naij n̄ɲageinabim u hagabin; an̄g ḡnabim u me, God kalöp ud aij ḡnab. * ²¹ Kalöp marö ñ̄lö agam̄j nöp m̄daimim, a göm, God kalöp uda. An̄b u, Kraiss han̄p, a göm, ilön uda gas̄ u nöp n̄ɲmim. Kalöp marö ñ̄aiöl, gas̄ kub n̄ɲagmim. N̄pe göp rö ḡmim, ḡpe arn̄m. *

²² “N̄pe nan si nan naij ap gaga;
manö piral ap hagaga.” *

* 2:9: Dud 7:6; 14:2; Ais 9:2; Dai 2:14; Ap 26:18; Ep 5:8 * 2:10: Hos 2:23 * 2:11: Gal 5:17,24

* 2:12: Mad 5:16 * 2:13-14: Dai 3:1 * 2:15: 1Pi 3:16 * 2:17: Ro 12:10 * 2:18: Ep 6:5

* 2:20: 1Pi 3:14,17 * 2:21: Mad 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9

²³ Krais n̄p hag jueila, n̄pe pen hag juaga. N̄p ḡt najj geila, n̄pe ilön udöm kal̄p manö pen pen hagaga. Nap n̄pe manö kub kabö göl nöp hagöp u, ȳp abadnab, a göm, gas̄t u nöp n̄n̄ m̄deia. * ²⁴ Krais n̄p mab ba lan̄ al pak leila, n̄pe nan si nan najj hon magöñhalö ḡnabun gau, hañ roman̄ n̄pe ke udöm uma. “Yad nan si nan najj kal̄p udem umnö, nan si nan najj gep gas̄t magö kale u umöm, kale kam̄n̄ aramöm, ḡt aij göl ḡt m̄daiöl,” a göm, nan si nan najj hon gau, hañ roman̄ n̄pe ke udöm uma. Krais n̄pe ilön kub uda u me, kalöp nan ga u kam̄n̄ la. * ²⁵ Kale kaj sipsip haūt gau amöm rul arbal rö m̄dm̄dim u pen m̄ñi B̄t Kaj Sipsip Mukep, B̄t ana kalöp abad m̄d aij göp u, n̄p ado ḡt aubim. *

3

Nugmul abe n̄bin abe

¹⁻² Pen kale b̄t halö n̄bi m̄dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn̄g gabin. Nagamul b̄t hagöl rö n̄n̄mim, ḡt aij ḡmim. Nagamul b̄t Jisas Krais manö aij u udagaiöl, n̄hön ḡn̄g manö aij u udagpan, a ḡmim, hagagmim. Pen kale ke ḡt aij ḡmim, kal̄p ud aij ḡpe me, n̄bi yad u Jisas Krais n̄p c̄g göm ḡt aij yab̄t göp, a göm, n̄p n̄n̄ udnaböl. * ³ Pen n̄bi kliñ aij m̄daiun, a ḡmim, nan r̄b ad̄k ȳn̄d̄d nöp najj ḡnab gau lun, a ḡmim, n̄n̄agmim. Umagö mal̄kmim, wañt̄j aij aij ȳmmim, nan aij aij kabö gol udöm ḡpal gau ud hañ roman̄ ad̄kmim, gagmim. * ⁴ N̄bi hain m̄dmim, gas̄t n̄n̄ aij ḡmim, kal juagmim, n̄bi b̄t gau aip agam̄j m̄d aij ḡmim. An̄g ḡt aij ḡnabim u, nan aij an̄b̄ gau m̄dmagö an̄ kale dan̄ m̄döp rö, n̄bi b̄t amgö n̄n̄agnaböl pen God amgö n̄pe u, nan kliñ aij unbö ke rö l̄nab. Nan kliñ aij aij an̄b̄ gau hij gagnab; pör pör nöp m̄deinab. ⁵ Nan kliñ aij an̄b̄ gau m̄dmagö an̄ dan̄ kabö gol rö m̄döp u, ap̄s hon God n̄p n̄n̄ udm̄dal gau udöm kale ke r̄b ad̄km̄dal; kale nugmul b̄t kal̄p manö u n̄n̄m̄dal. ⁶ N̄bi Sara nugmul Ebrahim n̄p, b̄t kub yad, a göm, hagn̄döp rö nöp ḡm̄döp. Kale p̄n̄n̄ gagmim, Sara ḡm̄döp u rö ḡt aij geinabim u, Sara pai n̄pe yab̄t rö m̄deinabim. *

⁷ Pen kale n̄bi halö b̄t m̄dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn̄g gabin. N̄bi gau b̄t rö klö m̄dagpal rö, n̄bi kale gau ud aij ḡmim. God kalöp b̄t gau nöp udöm, n̄bi gau kal̄p arö gagöp; kalöp b̄t gau mög n̄n̄öm udöp rö, n̄bi gau kal̄p u rö nöp mög n̄n̄öm udöp. N̄bi kale gau kal̄p abad m̄d aij ḡmim me, God n̄p sabe ḡpe, manö kalöp u n̄n̄nab. *

Jim ñöl m̄daimim

⁸ Manö hag jun̄g gabin. Kale añ mam Krais lau adö m̄dpim gau magöñhalö gas̄t adö añ nöp n̄n̄mim; añ mam r̄m̄nap ilön udaiöl, kal̄p mög n̄n̄mim; añ mam r̄m̄nap m̄ñ m̄ñ gaiöl, kale u rö nöp m̄ñ m̄ñ ḡmim; añ mam pen pen m̄dmagö l̄mim, pen pen mög n̄n̄mim ud aij ḡmim; yad n̄bi kub, yad b̄t kub, a ḡmim, gas̄t u n̄n̄agmim. ⁹ N̄bi b̄t r̄m̄nap kalöp ḡt najj gaiöl, kal̄p pen ḡt najj gagmim. Kalöp hag juaiöl, kal̄p pen hag juagmim. Kalöp n̄hön n̄hön gaiöl, God n̄p sabe ḡmim hagn̄g, kal̄p ḡt aij ḡmön abad m̄daimön, a ḡmim. N̄hön ḡn̄g: God kalöp uda u, kale n̄bi b̄t gau kal̄p ḡt aij ḡnabim, a göm, uda. An̄g ḡnabim u, God kalöp u rö nöp ḡt aij ḡnab. ¹⁰ God Manö u kal̄t kliñ r̄köm hagla,

* **2:23:** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24:** Ro 6:11; Ais 53:5-6 * **2:25:** Esi 34:5-6; Mad 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * **3:1-2:** Ep 5:22 * **3:3:** 1Di 2:9 * **3:6:** Jen 18:12 * **3:7:** Ep 5:25

“Nibi bi mid aij gun, mlep yabɬ lun umun, a gôm niɲbal gau,
manö piral, manö naj hagagöl. * ”

11 Pen nan si nan naj gipal adö u arö gôm, gi aij nöp gôm,
gasɨ klö niɲöm, jim ñöl midaiun, a gôm, agamij nöp midaiöl.

12 Nihön ginig: nibi bi God Manö hagöp rö nöp gipal gau,
Bi Kub kalip abad mid aij gôm,

nip sabe ginaböl manö kale u niɲnab;

pen nibi bi gi naj gipal gau niɲö, mulu lugnab,” a gila.

Mid aij gipe, kalöp gi naj gaiöl, piñiɲ gagmim

13 Gi aij gun, a gimim, klö gipe arö, nibi bi rimnap kalöp ilön ñagnaböl.

14 Pen kale gi aij gipe kalöp gi naj gaiöl u, miñ miñ gimim. Nibi bi kalöp gi naj gipal gau kalip piñiɲ gagmim, gasɨ kub niɲagmim. * 15 Pen midmagö an kale dan u, Krai nipe nöp Bi Kub, a gimim, hib nipe hagpe adö aran. Pen kale pör nöp gasɨ niɲöl gi midaimim, nibi bi rimnap, nihön ginig gasɨ halö midpim, a gôm, hag niɲaiöl, kalip ud aij gimim, manö hain haggim, Krai manö aij u kalip hag ni aij gimim. 16 Pen hag ñinabim u, hon manö nihön hagno God nip aij ginim, a gimim, hag ñimim. Krai nip cig gimim, gi aij ginabim u, bi gau kalöp hag junig gaböl gau, kalip nable gö arö ginaböl. *

17 Kale gi aij gipe niɲöl gi, God kalip niɲebir arö gö, kalöp gi naj geinaböl u, manö midagöp. Pen kale gi naj gipe, kalöp gi naj ginaböl u, God nip aij gagnab.

Krais umöm gac hon tik gi yua

18 Kale gi aij gipe, kalöp gi naj geinaböl u, manö midagöp, a gipin u, Krai nipe Bi aij pen nip gi naj geila, uma. Nipe aij nöp gimidöp u pen kale nibi bi nan si nan naj gipim gau God aip jim ñinabin, a gôm, uma. Mañ añi yabɬ uma; hainö kauyan umagnab. Krai hañ roman al pak lölö uma u pen Ana nipe umaga. Ana nipe kamij midöm, nipe kauyan uraka.

19 Ana nipe anig geia nipe amöm, nibi bi nöd umöm am nagɨ mideila gau kalip manö aij nipe u hag ña. 20 Nibi bi nagɨ mideila gau, Noa mideia ñin u, God nip manö u niɲageila u pen God kalip manö kub hagaga; manö yip niɲnaböl aka gôm, abad mideia. Abad midö niɲöl gi, Noa nip ñig magɨb gimön, a ga u, gi damöm, nibi bi iru wasö, Noa apɨlap unbö raleb u nöp ñig magɨb raul miɲan amöm, ñig an dan aram midöm mid damöm, God gö kamij arla. * 21 Pen ñig magɨb raul miɲan am midlö, ñig u kalip dap ranö, kamij arla anibu rö, uri hon Jisas Krai umöm uraka manö u niɲ udun, ñig pakun, u rö nöp kamij arnabun. Pen ñig pakpun anibu, hañ roman gac tik gi yuun, a gun, pakagpun. Krai hanip, a gôm, umöm kauyan uraka rö, God gasɨ midmagö an hon niɲöm gac ap midagöp. Gasɨ anibu nöp niɲun, ñig pakpun. God nipe manö klö niɲö anig hag la me u. 22 Krai nipe pen umöm uraköm, am ram Minöɲ kumi kabö adö lan au aramöm, God ñimagö yijig böɲ lau adö midöp niɲöm ejol gau abe, kijaki nan klö midöp gau abe, magöɲhalö mo nipe gau midpal.

4

Marö udöl gun, nagɨ naj nöd nibö adö u arö gun

* 3:10: Sam 34:12-16 * 3:14: Ais 8:12-13; Mad 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 * 3:16: 1Pi 2:12 * 3:20: Jen 6:1-7:24

¹ Krais hañ romanj nɩpe ilõn kub uda rō, hon u rō nöp ilõn udnabun, a gɩmim, gasɩ anɩbu nöp nɩñjöl gɩ mɩdaimim. Nɩhõn gɩnɩg: nɩbi bɩ hañ romanj kale ilõn kub udpal gau, nan si nan naij gun, a gõm, gasɩ u nɩɲagpal. *

² Ñɩn anɩbu rɩkõm, ñɩn aigeg Mɩnõnj nabõnj il i hañ romanj mɩdeinabun u, God nɩp aij gɩnɩm adõ u nöp gun, a gõm, mɩdmagõ kale ke uraknab adõ u gagnabõl. ³ Kale nõd nɩbi bɩ God Manõ udagmɩdal gau rō gɩ mɩdmɩdim. Gasɩ naij nɩɲmim, nɩbi si bɩ si gɩmim, ñɩg klõ ñɩɲ hauf lɩmim, nan iru yabɩ ñɩɲmim, hañõwañõ gɩmim, nan piral God sabe gɩmim a gõp nan gau sabe gõl gɩ mɩdmɩdim. * ⁴ Mɩñi pen, nɩbi bɩ God Manõ udagpal gau, kale mɩd aij gɩpim u nɩɲõm, nɩhõn gɩnɩg hon aip magum gɩmim hañõwañõ gaggim, a gõm, kalõp hag jubal. ⁵ Pen söl mɩdõp, Bɩ Kub nɩbi bɩ kamɩɲ mɩdeinabõl gau abe, nɩbi bɩ hadõ umla gau abe, nɩhõn nɩhõn gɩla gau, nɩhõn gɩnɩg anɩg gɩpim, a gõm, manõ kub hagõ, kale nɩhõn nɩhõn gɩpal gau magõɲhalõ nɩp hag waio lɩnabõl. * ⁶ Nɩbi bɩ magõɲhalõ umbal rō umõm, hañ romanj u bõnj nöp hij gɩ luga u pen ana gau amõm, God kamɩɲ mɩdõp rō u kamɩɲ mɩdeinabõl, a gõm, Krais manõ aij nɩpe u nɩbi bɩ hadõ umla gau kalɩp hag ña.

God wõg hanɩp adõ ke ke hagõp rō, gɩ aij gun

⁷ Söl mɩdõp, nan nɩhõn mɩdõp gau magõɲhalõ pɩs gɩnɩg gab. Anɩb u, gasɩ nɩɲ aij gɩmim, agamɩj mɩd aij gɩmim, God nɩp sabe gɩmim. * ⁸ Pen manõ kub yabɩ u, kale Krais nɩbi bɩ pör nöp pen pen mɩdmagõ yabɩ lɩ mɩdaimim. Kale pen pen mɩdmagõ löl gɩ mɩdeinabim u, Krais nɩbi bɩ rɩmnap nan si nan naij gõm kalõp ñɩn iru nöp gɩ naij gaiöl u, kale yɩɲd nɩɲmim arõ gɩnabim. * ⁹ Krais nɩɲ udpal nɩbi bɩ rɩmnap ram kalõp auaiöl, gai am ram ade aubim, a gɩmim, hagagmim; kalɩp hag wɩhai udmim. * ¹⁰ God nɩbi bɩ mög nɩɲõm ud aij gõm, kalɩp gasɩ aij ke ke ñõb. God gasɩ aij kalõp ñõb anɩbu, kalõp nöp wasõ, añ mam Krais nɩbi bɩ nɩpe mɩdpal gau kalɩp magõɲhalõ u rō nöp gasɩ nɩɲõm ñõb. Anɩb u, God kalõp gasɩ aij ñõb anɩbu nɩɲmim, añ mam gau kalɩp gɩ aij gɩmim. * ¹¹ God kalõp gasɩ aij ñõ, kale nɩbi bɩ gau kalɩp hag ñɩnabim u, gasɩ nɩɲ aij gɩmim, God Manõ aij u kabõ gõl nöp hag ñɩmim. God kalõp gasɩ aij ñõ, kale nɩbi bɩ rɩmnap wõg gɩ ñɩnabim u, God kalõp klõ nɩpe ñõb u udmim, nɩbi bɩ gau kalɩp wõg gɩ ñɩmim. Anɩg geinabim u, Jisas Krais nɩbi bɩ nɩpe mɩdpim u nɩɲõm, kale God hib nɩpe u haglõ adõ arnab. Jisas Krais, Bɩ klõ yabɩ u nöp, nɩp aij a gõl gɩ, hib nɩpe pör pör hagno adõ aranj. Anɩb unbõ rō aij.

Krais nɩbi bɩ nɩpe mɩdpim rō, kalõp marõ ñɩnabõl

¹² Mɩdamam aij yad gau. Krais nɩp çɩg pɩdõnj gɩnabõl aka arõ gɩnabõl a gõm, nɩbi bɩ rɩmnap hanɩp ilõn kub mab mɩtanj rō ñɩbal u, hanɩp nɩhõn gɩnɩg anɩg gab, a gɩmim, gasɩ u nɩɲagmim. ¹³ Krais nɩbi bɩ nɩpe mɩdpun u me, nɩp gɩla rō hanɩp gabõl, a gɩmim, mɩñ mɩñ gõl gɩ mɩdpe me, nɩpe mailõ aij yabɩ nɩpe halõ aunab ñɩn u, kale mɩñ mɩñ gõl gɩ mɩdeinabim. * ¹⁴ Kale Krais nɩbi bɩ nɩpe, a gõm, kalõp hag juaiöl, mɩñ mɩñ gõl gɩ mɩdaimim. God Ana mailõ aij yabɩ halõ u hanɩp aip mɩdõp u nɩɲõm me, anɩg gabõl, a gɩmim, mɩñ mɩñ gõl gɩ mɩdaimim. * ¹⁵ Kale wip alagmim; nan si udagmim; nɩbi bɩ rɩmnap kalɩp gɩ naij gɩmim; nan kale rō gɩmim gɩmim. Kale anɩg

* 4:1: Ro 6:2,7 * 4:3: Ep 2:2-3 * 4:5: Ap 10:42 * 4:7: Ro 13:11-12 * 4:8: 1P1 1:22
* 4:9: Hib 13:2 * 4:10: Ro 12:6-8 * 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1P1 1:6-7 * 4:14: 1P1 2:20

g+mim, ilön udnabim u, nable g+nab. Pen g+ aij g+mim ilön udnabim u, nable g+gnig gab. ¹⁶ Pen kale Krai n+ip n+ij udmim n+ipe hagöp rö g+pim rö, kalöp marö ñaiöl, nable g+nab. Krai n+ibi b+ n+ipe m+dpun rö, han+ip an+ig gaböl, a g+mim, aij gö n+ijöl g+, God hib n+ipe hagpe adö aran. ¹⁷ Söl m+idöp, God n+ibi b+ manö kub hagnab. N+ipe it göm n+ibi b+ n+ipe ke manö kub hagnab. Pen hon n+ibi b+ n+ipe ke u+ham m+deinabun u, n+ibi b+ manö aij n+ipe udagpal gau kale aigöl göm m+dnaböl? ¹⁸ God Manö u kal+ kfiñ riköm hagla, "N+ibi b+ God hagöp rö g+pal gau u+ham yab+ñ kam+ij arnaböl; an+ib u, n+ibi b+ God Manö udagöm,

nan si nan naij g+ m+dpal gau, kale aigöl göm kam+ij arnaböl?" ö g+la. *

¹⁹ An+ib u, God marö han+ip hag la rö nöp udnabun u, gas+ iru n+ijagun. B+ Kub han+ip g+ la u, halöwatö gagnab, pen n+ipe nöd haga rö nöp han+ip ud aij g+nab, a gun, gas+ u n+ijun, g+ aij nöp göl g+ g+no arn+m.

5

N+ibi b+ Krai n+ij udpal gau b+ abadep m+dmim, kal+ip abad aij g+mim

¹ N+ibi b+ Krai n+ij udpal gau kal+ip b+ abadep m+dpim gau, kalöp manö hagn+ig gabin. Wög kale g+pim an+ibu rö, yad u rö nöp n+ibi b+ Krai n+ij udpal gau kal+ip abad m+dpin. Krai ilön kub udeia u, yad n+ij m+dainö. God n+ipe Krai mailö aij yab+ñ n+ipe n+ibi b+ gau magöñhalö kal+ip yamnab ñ+n u, yad amem n+ij m+deinabin. An+ib u, yad kalöp manö an+ibi hagn+ig gabin. ² B+ kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale muk aij g+pal rö, God n+ibi b+ n+ipe ke ñ+magö adö kale la gau, kal+ip abad m+id aij g+mim. N+ibi b+ r+imnap kalöp neb neb göm haglö, God wög u g+gmim. Mani nan gau udu n a g+mim God wög u g+gmim. M+ñ m+ñ göl g+, aij göl g+ nöp God wög u g+mim. An+ig geinabim u, God n+ip aij g+nab. * ³ Hon b+ kub m+dpun, a g+mim, God sipsip n+ipe gau kal+ip hag g+gmim. Kale ke g+ aij g+pe, kalöp n+ijöm u rö nöp göl. * ⁴ Adö an+ibu g+pe, B+ Sipsip Mukep Nap kabö göl u apöm, usaj+ñ bad klö pör pör nöp m+mälö g+ m+deinab u kalöp ñ+nab.

Hib hon ke dap ranagun; gas+ kabö rö nöp n+ijun

⁵ Pen kale b+ praj gau, b+ majö kalöp abad m+dpal gau hagöl rö n+ijmim. Kale magöñhalö, Krai n+ibi b+ añ mam gau n+ijmim, kale n+ibi b+ pro, hon n+ibi b+ kub, a g+mim, gas+ u n+ijagmim. God Manö u kal+ kfiñ riköm hagla, "God n+ibi b+ hib kub udnabun a g+pal gau kal+ip j+ n+ijöm,

n+ibi b+ pro pro udpal gau, kal+ip mög n+ijöm, ud aij yab+ñ göp," a g+la. *

⁶ An+ib u, God B+ klö unbö ke u n+ip n+ijmim ana udmim, hagöp rö g+mim. An+ig g+nabim u, ñ+n hain hag la u, n+ipe gö, kale b+ kub rö m+deinabim. *

⁷ God n+ipe ke kalöp abad m+id aij göp rö, marö m+dain+m, magöñhalö ud ñ+magö adö n+ipe u l+mim. *

⁸ Pen pör pör g+ jin göl g+ m+dmim, n+ij aij göl g+ m+daimim. Kau+ñ mau+ñ b+ kale u k+jaki, kain kub laiön manö kub hagöp rö gau gau amöm, n+ibi b+ ap hau ñ+n+in, a göm, u+hai n+ijöl g+ ap ran ap lug arab. * ⁹ K+jaki an+ig gab u, han+ip nöp gagab; Krai n+ibi b+ añ mam hon ram M+ñöñ gau gau magöñhalö kal+ip u rö nöp gab, a g+mim, k+jaki n+ip wasö g+mim, Krai manö aij u n+ij

* 4:18: Pro 11:31 * 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Dai 2:7 * 5:5: Ep 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mad 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * 5:7: Mad 6:25-30 * 5:8: 1De 5:6

ud p̄idōŋ gōl ḡ m̄daimim. * ¹⁰ God n̄bi b̄ mōg n̄ŋōm, ud aij yab̄t̄ gōp rō, p̄ōr p̄ōr Krai n̄bi b̄ n̄pe m̄daiim, a gōm, ram M̄nōŋ aij yab̄t̄ kalōp hag la u me, magō i kalōp ḡ naij ḡlō ilōn udpim u pen magō pro marap God n̄pe ke apōm k̄tō n̄pe kalōp n̄ō, kale Krai n̄p n̄ŋ ud p̄idōŋ ḡmim, n̄p c̄g aij yab̄t̄ ḡmim, n̄bi b̄ k̄tō n̄pe m̄dmim, m̄d aij yab̄t̄ ḡnabim. ¹¹ God B̄ k̄tō yab̄t̄ u n̄bi b̄ gau magōŋhalō p̄ōr n̄ōp p̄ōr n̄ōp abad m̄deiaŋ! An̄b unbō rō aij.

Manō ad̄ŋ magō r̄imnap

¹² Mam aij yad Sailas aip m̄dpul. Manō kalōp hagabin i n̄pe kal̄ k̄l̄n̄ r̄ikab n̄ŋōm yad kōp ulep i kalōp yunabin. Mam an̄bu, gas̄ hon n̄ŋbun rō n̄ŋōb. Kalōp manō k̄tō hagem, manō pro kal̄ k̄l̄n̄ r̄ikpin an̄b i, God n̄bi b̄ mōg n̄ŋeb magō yuō yab̄t̄ u n̄ōp r̄ikpin. Manō an̄bi, manō n̄ŋō yab̄t̄, a ḡmim, n̄ŋōl ḡ n̄ōp m̄daimim. *

¹³ Pen Krai n̄bi b̄ n̄pe m̄dpal daun kub Babilon aui kalōp, “M̄dpim?” a ḡpal. God kalōp hag la rō, n̄bi b̄ an̄b gau u rō n̄ōp hag la. N̄i yad Mak kalōp u rō n̄ōp, “M̄dpim?” a gōp. * ¹⁴ Krai n̄bi b̄ añ mam m̄dmagō l̄bun, a ḡmim, pen pen hag w̄hai udōl ḡ, alaun bom halumim. Krai n̄bi b̄ n̄pe m̄dpim gau, Krai kalōp magōŋhalō ud aij gō, kale agam̄j m̄d aij gōl ḡ m̄daimim.

* 5:9: Ep 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Ap 15:22,37-40; 12:2,25; 13:13 * 5:13: 2Di 4:11

2 Pida

Pida köp hain n̄bō u kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Saimon Pida, Jisas Kraiſ manō ud arep b̄i ap. Yad wōg gep b̄i n̄pe ap m̄idpin.

God hon Jisas Kraiſ han̄p ud kam̄iŋ yua u, n̄pe B̄i aij unbō ke. Jisas Kraiſ han̄p mög n̄iŋōm gas̄i aij ñō, hon n̄p n̄iŋ udpun. Kale n̄bi b̄i gau, Jisas Kraiſ kalōp gas̄i aij ñō, kale u rō nōp n̄p n̄iŋ udpim gau, kalōp kōp an̄bi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. ² Kale God abe, B̄i Kub hon Jisas abe, kal̄ip gas̄i n̄iŋ m̄idpe, kale apil m̄ihau kalōp mög n̄iŋmil, ud aij ḡmil, abad m̄idlō, kale p̄r p̄r agam̄ij m̄id aij ḡmim.

God han̄p uda a gun, n̄p c̄ig aij gun

³ Hon n̄bi b̄i Jisas Kraiſ lau adō m̄idpun gau, nan si nan naij arō gun, n̄pe hagōp rō nōp ḡi m̄idaiun rō lōp. Hon Jisas Kraiſ n̄p n̄iŋ udpun u me, Kraiſ n̄pe u rō nōp God m̄idōm, kl̄ō n̄pe nōp han̄p ñō, hon God Manō hagōp rō nōp ḡi m̄idaiun rō lōp. N̄pe B̄i aij unbō ke, B̄i mailō aij yab̄i halō pen n̄pe han̄p gas̄i n̄iŋōm, n̄bi b̄i yad ke m̄idaiōl, a gōm, han̄p hag la. ⁴ An̄b u, Jisas Kraiſ nan aij yab̄i an̄b gau han̄p ñōb. Nan aij aij ñōb u udun, gas̄i naij m̄inōŋ nabōŋ i i n̄iŋōm lug pakōl rō lōp gau arō gun, God n̄pe ke m̄idōp rō m̄idaiun rō lōp.

⁵ An̄bu, Kraiſ kalōp gas̄i aij ñō, n̄p n̄iŋ udpim. Pen kale Jisas Kraiſ n̄iŋ udōl ḡi m̄idmim, kale kl̄ō ḡmim, n̄bi b̄i gau kal̄ip ḡi aij ḡmim. Pen kale n̄bi b̄i gau kal̄ip ḡi aij nōp gōl ḡi m̄idmim, kale kl̄ō ḡmim, Jisas Kraiſ n̄pe B̄i aigale B̄i rō m̄idōp manō yuō yab̄i u n̄iŋ aij ḡmim. ⁶ Pen kale Jisas Kraiſ n̄pe B̄i aigale B̄i rō m̄idōp manō yuō yab̄i u n̄iŋ aij nōp gōl ḡi m̄idmim, kale kl̄ō ḡmim, hañ roman̄ kale gas̄i gōp rō ḡgmim. Pen kale hañ roman̄ kale gas̄i gōp rō ḡgmim, kale kl̄ō ḡmim, Jisas Kraiſ n̄p n̄iŋ ud p̄dōŋ ḡmim, c̄ig aij ḡi m̄idmim, n̄pe hagōp hagōp rō nōp gōl ḡi m̄idaimim. ^{*} ⁷ Pen Jisas Kraiſ n̄p nōp gas̄i n̄iŋmim c̄ig aij ḡmim, n̄pe hagōp hagōp rō nōp gōl ḡi m̄idmim, kale kl̄ō ḡmim, añ mam gau pen pen ud aij ḡpal rō, kale Kraiſ n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij ḡmim. Pen kale Kraiſ n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij gōl ḡi m̄idmim, kale kl̄ō ḡmim, Kraiſ n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen m̄idmagō l̄imim. ⁸ Pen yad aui manō n̄ihōn n̄ihōn kal̄i kl̄iñ r̄ikaj̄n u, kale nan an̄bu nōp gas̄i n̄iŋ aij ḡmim, kl̄ō ḡmim ḡi m̄ideinabim u, kale B̄i Kub hon Jisas Kraiſ n̄pe B̄i aigale B̄i rō m̄idōp, a ḡi gas̄i n̄iŋmim, wōg n̄p ḡi aij ḡipe, n̄p nan magō aij r̄imnap p̄lnab. ⁹ Pen yad aui manō n̄ihōn n̄ihōn kal̄i kl̄iñ r̄ikaj̄n u, kale r̄imnap nan an̄bu n̄iŋagnabim u, kale n̄bi b̄i amgō we rō. Nan si nan naij ḡpim u, God n̄pe gac an̄bu ñik ḡi yua u haul̄ ḡpim.

¹⁰ An̄b u, añ mam yad gau. God gas̄i n̄pe ke n̄iŋōm, ȳp hain gōm n̄bi b̄i yad m̄idaiōl, a gōm, kalōp udōp u, kl̄ō ḡmim n̄p hain ḡmim, n̄bi b̄i n̄pe m̄idaimim. An̄g ḡmim me, Kraiſ manō aij n̄pe u p̄r nōp n̄iŋ ud p̄dōŋ ḡmim, ḡi dammim, arō gagnabim. ¹¹ Pen B̄i Kub hon Jisas Kraiſ han̄p ud as̄ik yuōp u apōm, kalōp hag w̄hai udōl ḡi, n̄bi b̄i n̄pe p̄r p̄r abad m̄ideinab ram raul̄ m̄igan an̄bu da lōm abad m̄ideinab.

God manō hagep b̄i gau, Ana Ū kal̄ip gas̄i ñō n̄iŋōl ḡi God manō hagla

* 1:6: Gal 5:22-23

12-15 Kale manö hagajin anıbu nıñmim, hadö ud aij gıpmim, pen yad pör nöp kalöp manö anıbu hagöl gı nöp mıdeinabin. Bı Kub hon Jisas Krais yıp, umnabön, a göm, ñın hag la u söl auöp u me, hañ romanı halö mıdpin ñın i, yad klö gem, kalöp manö anıbu hagöl gı nöp mıdeinabin u aij. Anıg gınabin u, kale hauı gagnabim; yad umnabin pen kale manö anıbu nıñöl gı mıdeinabim.*

16 Kalöp nöd hagem, Bı Kub hon Jisas Krais ke yabı löm klö halö aua, a gıno u, aiud klıñ aij udpal rö hagagno. Nöd Bı Kub anıbu ke yabı klö halö lö, amgö hon ke nıñun, hainö kalöp hagno. * 17-18 Ñın anıbu, hon Jisas Krais aip am dum uı au mıdaino nıñöl gı, Bapi God mailö aij yöl nıpe u apöm, Jisas Krais hib nıpe dap ranöm haga, “Bı i Ñı mıdmagö aij yad; nıp nıñño yıp aij yabı göp,” a ga. God nıpe anıg hagö, hon ke manö nıpe u apdı nıñno.*

19 Hon ke God manö apdı nıñno u me, hon nıñbun, bı God manö hagep gau kale manö hagla u, God manö nıpe nöp hagla; manö böñ nöp udep u nöp hagla. Manö hagla anıbu, hapö mııan sıbön yanı lauöm lılo, hanıp mailö yamöb rö u göp. Mailö anıbu, ñı lölo gı damöm, ram mınöñ rıknıg gö nıñöl gı, gapı pagın hañ aunab mıdmagö anı kale danı nıñnabim. Hañ aunab u, ram böñ nöp rıköp u rö gınab. 20 Manö hagabin i nıñ aij gımim: God manö hagep bı gau God Manö nıpe kalı klıñ rıköm hagla u, gası kale ke nöp nıñöm, manö ıı u hagöl rö lagöp. 21 Nıñön gıñıg: God manö hagep bı gau, God manö u hagnıg, ke nıñla rö hagagla; Ana Uı nıpe kalıp gası ñö nıñöl gı, God manö hagla.*

2

Bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag ñıbal gau

1 Hadame nöp bı rımnıp, God manö hagabun, a göm, nıbi bı Isrel kalıp manö pıral hag ñımıdal. Gıla anıbu rö, nıbi bı rımnıp anı kale u mıdöm, u rö nöp manö pıral haglö, nıbi bı rımnıp manö pıral kale u nıñnabim rö löp. Bı Kub kalıp rau adog uda u nıpe Bı Kub wasö göm, hag junaböl. Pen kale manö pıral hagöm anıg gınaböl u, God gö, adıñ pen ılon kub yabı udnaböl. * 2 Kale gı naij yabı gıpal. Krais nıbi bı nıpe mıdpal nıbi bı ıru nöp manö pıral kale u udöm, u rö nöp gınaböl. Anıg gınaböl rö, nıbi bı gau nıñöm, adan kamıñ arep u rau acıp acıp gınaböl. 3 Manı nan gau udun, a göm, kalöp manö pıral yabı hagnaböl. Anıg gınaböl u pen God nıpe hadame nöp nıñ nöp mıdmıdöp. Nıpe kalıp manö kub hagöm al pak lıñıg gab. 4 God ejol nan sı nan naij gıla gau kalıp uıöm mıgan naij yanı yuo, nagı klö sıbön auöp au mıdöm, God manö kub hagnab ñın u abad mıdpal. * 5 Pen hadame dagol gau nıbi bı nıp arö gıla gau, God kalıp mög nıñaga. Nıpe gö, möñ kub alöm ñıg uı ap ranö, nıbi bı gı naij gıla gau magöñhalö ñıg ñıñöm um hakla. Pen bı ne Noa nıbi bı gau kalıp, God hagöp rö nöp gımim, a gımıdöp. Anıb u, God nıpe Noa abe, nıbi bı nıpe unbö mudun jıñ abe, kalıp nöp abad mıdöm ud kamıñ yua. * 6 Pen nıbi bı God Manö hagöp rö gagnaböl gau, kalıp gınabin u nıbi bı gau magöñhalö nıñ aij gılanı, a göm, mab mııanı u kumi kabö adö lanı nıbö yuo, apöm Sodom Gomara nıbi bı kalıp böñ nöp ın habık

* 1:12-15: 2Ko 5:1; Jon 21:18-19 * 1:16: Mad 17:1-5 * 1:17-18: Mad 17:5 * 1:21: 2Di 3:16; 1Pi 1:11-12 * 2:1: Mad 24:11; Jud 4 * 2:4: Jud 6 * 2:5: Jen 6:1-7:24; 2Pi 3:6

ara. * 7 Lod nipe, nibi si bi si göm, nan naj yabił gımıdal u niñöm, gasi kub niñmıdöp u, God nıp ud kamıñ yua. * 8 Lod bi aij, añ kale gau mıdöm, ñın aññ aññ pör pör God lo manö nipe u rıb juöm, nan si nan naj gımıdal gau amgö niñöm, manö naj hıgmıdal gau apdi niñöm, iru yabił ga. 9 Nipe nöd anıg ga rö, hon niñbun, marö niñhön niñhön aunab, Bi Kub nipe nibi bi God Manö hagöp rö gıpal gau kalıp abad mıdöm, ud kamıñ yunım rö löp. Pen nibi bi God Manö hagöp rö gıppal gau nagı rö lö, marö udöl gi, manö kub hagep ñın u abad mıdeınaböl. 10 Pen nibi si bi si gımıdal gau, manö kub ke yabił udnaböl. Nibi bi kub kalıp abad mıdpal gau, manö kale niñagöm, gasi kale ke auöp rö gıpal nibi bi gau abe, manö kub ke yabił udnaböl.

God Manö hagabun, a göm, manö pıral hagpal bi anıb gau, pınıñ göm ana udagöm, bi mailö aij ke halö kumi kabö adö lanı au mıdpal gau kalıp halöwałö hag jubal. * 11 Ejol gau anıbu rö gıppal. Ejol kale bi kłö yabił mıdpal u pen kale Bi Kub amgö ilö nipe au bi anıb gau kalıp hag juagpal.

* 12 Pen bi God Manö hagabun, a göm, manö pıral hagpal bi anıb gau, wal wayöñ gau gasi mıdagöp halöwałö gıpal rö u gıpal. Kale gasi mıdagöp pen kale manö naj yabił hagpal. Gıpal anıbu, wal wayöñ hel libal udöp u rö, kalıp gınab. Umnaböl me. * 13 Kale nibi bi gau ilön ñıbal u pen kale ke ilön udnaböl. Kale gi naj göl gi, sıdö añ nan kub niñöl gi, ñıg kłö niñöl gi, halöwałö gi damöm, nable udagpal. Nibi bi anıb gau kale apöm, kalöp aip magum göm nan niñbal u, kale mıdmagö uraknab rö halöwałö gi damöm, nan gac göp ap rö aka wös hapeb ap rö libal. 14 Kale pör pör nöp nibi si udun, bi si udun, a göm, amgö lı nöp ajpal. Nibi bi Krais nıp cıg aij gıppal gau kalıp neb neb gi dap kıd kale u amöm, nan si nan naj gıpal. Nan gau nan hon nöp mıdeın, a göm, gasi u nöp niñbal. God nipe gi naj yabił gıpal gau niñöm, kalıp pen ilön kub yabił ñınıg gab.

15 Kale adan kabö göl adö u arö göm, nan si nan naj gun, a göm, gasi u nöp niñbal. Bi Beo ñı nipe Belam ga rö nöp gıpal. Belam mani nan gau udnam, a göm, gi naj ga. * 16 Kaj donki gau manö hagagpal u pen donki nipe u, bi hagpal rö Belam nıp hag gö, pıral hagnıg geia anıbu arö ga. Anıb u, Belam gi naj ga anıbu, God Belam nıp hag ga. *

17 Pen mañ rımnap, ñıg mılınıg amun niñbun, ñıg ilam juöp gau mılep göp. Mañ rımnap möñ alnıg gö, yıgön kub apöm hıgö, alagöp. Anıb u rö me, bi manö pıral aip bi gau, God Manö hag ñıabun, a gıpal. Anıg gıpal u, God kalıp sıbön kub auöp añ gau hag yunab. *

18 Bi anıb gau, hib kale ke dap ranöm hagpal, “Hanıp hain gımim, mıdmagö uraknab rö halöwałö gımim,” a gıpal. Nibi bi rımnap nöd bi niñeb kale gau aip ajöm, gi naj göm halöwałö geila, pen hainö gasi aij niñöm nagı adö anıbu arö göm, söl mıd aij gınıg gaböl. Pen bi naj anıb gau amöm, nibi bi uri söl mıd aij gınıg gaböl gau gasi naj ñılö, kale adan aij u arö göm, ado göm, kauyan nan si nan naj u gıpal. 19 Bi naj anıb gau hagpal, “Kale mıdmagö uraknab rö halöwałö gınabım,” a gıpal u pen bi naj gau kale ke nan si nan naj gep magö u nagı wög gep nibi bi rö mıdpal. Bi rımnap apöm, bi rımnap aip pen pen göm, nagı lınaböl u, kale nagı wög gep bi kale mıdpal. Nan si nan naj gep magö u, nibi bi rımnap aip pen pen göm nagı lınab u, kale nan si nan naj anıb gau nagı wög gep nibi bi rö mıdpal.

* 2:6: Jen 19:24; Jud 7 * 2:7: Jen 19:1-16 * 2:10: Jud 7-8,16 * 2:11: Jud 9 * 2:12: Jud 10 * 2:15: Nab 22:7; Jud 11; Rep 2:14 * 2:16: Nab 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13

Nagi wög anibu gi damöm, yihar+ŋ midaiöl rö lagöp. ²⁰ Nöd B+ Kub hon Jisas Kraiŋ hanip ud kam+ŋ yuöp u n+ŋ n+ŋ udöm, n+ŋi b+ aip ajöm nan naij m+nön naböŋ if i gasi n+ŋöm haöwafö gi midal gau arö göm, mid aij gila. Pen hainö u, kale ado gi amöm, nan si nan naij nöd gi midal adan anibu kauyan arnaböl u, nöd naij midmidal rö wasö, uri naij yab+ŋ m+deinaböl. *

²¹ Kam+ŋ m+dep nagi u n+ŋagblap u, aij rö gi böp. Pen God kalip haga manö aij u n+ŋöm, hainö arö gi naböl u, gi naij yab+ŋ gi naböl. * ²² B+ God Manö arö gi pal gau, kale manö m+höp hadame nöp hagi midal u rö gi pal. Manö m+höp anibu ap hagla, “Kain gau t+haköm ado gi apöm, nan t+hak libal u kauyan n+ŋnaböl,” a gila. Manö ap pen hagla, “Kaj gau n+ŋ paköm, ad+ŋ waleb karkol gi naböl,” a gila. *

3

Jisas hainö ado gi aunab, a gi mim, gasi halö midaimim

¹ N+ŋi b+ midmagö yad gau. Kalöp köp ap nöd kal+ŋ k+ŋ rik yunö. M+ŋi köp hain n+ŋö kalöp kal+ŋ k+ŋ rikabin. Köp m+höp pen if a+ŋ nöp. Yad kalöp köp m+höp kal+ŋ k+ŋ riknö, kale manö nöd n+ŋbe u n+ŋ aij gi mim, gasi n+ŋöl gi nöp m+deinabim, a gem, kalöp köp m+höp kal+ŋ k+ŋ rikpin. ² God n+ŋpe ke b+ manö hagep u+ŋ n+ŋpe gau hag lö, kale hadame nöp manö n+ŋpe hagla. Ud Kam+ŋ Yuep B+ hon, B+ Kub hon u, n+ŋpe ke b+ manö ud arep n+ŋpe hag lö, manö kö hägöm an+ŋ gi mim, a ga, manö u hag n+ŋmidun. Manö an+ŋ nöp, kale hadame hagla abe, hon uri hagabun abe, n+ŋ midaimim, a gem, kalöp köp an+ŋi kal+ŋ k+ŋ rikabin. *

³ Pen nan kub hagabin i n+ŋim. N+ŋn hain midpun i rö, n+ŋi b+ gasi naij kale ke n+ŋbal rö gi pal gau, r+ŋmnap apöm Jisas Kraiŋ manö aij n+ŋpe u hag juöm hagnaböl, * ⁴ “B+ aunabin, a göm, manö hag la u, aunab m+ŋgan gai n+ŋböŋ N+ŋi b+ nöd n+ŋö gau midlö n+ŋöl gi, aunabin a ga u pen kale umhakla u auagöp. Nan magöŋhalö hadame dagol gi la n+ŋn u m+deia rö nöp midöp,” a gi naböl. * ⁵ B+ an+ŋ gau, God hadame dagol gau manö nöp hagö, kumi kabö adö laŋ löm, n+ŋ u gi gabö göm, m+nön naböŋ u an+ŋ laŋ löm ga. God ga an+ŋbu, kale n+ŋ aij gi pal u pen kale n+ŋebir arö gi pal. * ⁶ Hainö, God manö nöp hagö, n+ŋ an+ŋ gau apöm, m+nön naböŋ nan gau nöd midmidöp u yuö yuö gö, böŋ nöp naij ga. * ⁷ God manö an+ŋbu nöp hagö, kumi kabö adö laŋ abe m+nön naböŋ if i abe uri mid aij göp u pen n+ŋi b+ God Manö hagöp rö gagpal gau kalip manö kub hägöm ilön kub n+ŋnab n+ŋn u, kumi kabö laŋ abe m+nön naböŋ if i abe mab lauö böŋ nöp innab.

⁸ Pen n+ŋi b+ midmagö yad gau. Manö ap hau+ŋ gi mim rö löp. Hon n+ŋn a+ŋ ap n+ŋbun u pen B+ Kub n+ŋö m+ iru yab+ŋ rö löp. Hon m+ iru yab+ŋ nöp wö ral n+ŋbun u pen B+ Kub n+ŋö n+ŋn a+ŋ ap nöp rö löp. * ⁹ An+ŋ u, B+ Kub n+ŋpe, aunabin, a göm, y+ŋid auagöp u, n+ŋi b+ r+ŋmnap manö nöp hägöm arö gi pal rö gagöp; n+ŋi b+ nan si nan naij göm, mab ke yan arn+ŋ gaböl gau, r+ŋmnap ur gagöl, kale magöŋhalö y+ŋ lau adö aulö kalip udnam, a göm, abad midöp. *

¹⁰ Pen B+ Kub aunab u, b+ nan si udep gau kalip n+ŋ midlö auagpal rö u aunab. N+ŋn an+ŋbu, gu m+löbö hägö n+ŋöl gi, kumi kabö mu adö laŋ ke ke

* 2:20: Mad 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Pro 26:11 * 3:2: Jud 17 * 3:3: 1Di 4:1; Jud 18 * 3:4: Mad 24:48 * 3:5: Jen 1:6-9 * 3:6: Jen 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4
* 3:9: Hab 2:3; 1Di 2:4

arnab. Gapɪ nan nɪhön nɪhön kumi kabö adö laɲ mɪdöp gau inöm, mɪnöhj naböɲ iɪ i nan nɪhön nɪhön mɪdöp gau magöɲhalö innab. *

¹¹ Hainö nan gau magöɲhalö anɪg göl innab a gɪmim, kale uri gɪ aij gɪnabim aka haɫöwalö gɪnabim? Nɪn kub aunɪg gab anɪbu gasɪ nɪɲmim, God Manö hagöp rö nöp gɪmim nɪbi bɪ uɫ nɪpe mɪdaimim. ¹² Pen God nɪn kub nɪpe u yɪɲɪd aunɪm a gɪmim, manö aij nɪpe u nɪbi bɪ gau kalɪp hag nɪl gɪ mɪdmim. Nɪn anɪbu, rakɪn, gapɪ, nan kumi kabö adö laɲ gau, in nɪg bad lɪnab u pen ¹³ God kumi kabö adö laɲ abe, mɪnöhj naböɲ iɪ i abe, hain nɪbö gɪnabin, a göm, manö hag la u abad mɪdpun. Ram hain nɪbö anɪbu, nɪbi bɪ God aip mɪdöm nɪpe hagöp rö nöp gɪlö arnab. *

¹⁴ Anɪb u, nɪbi bɪ mɪdmagö yad gau. Nɪpe aunab, a gɪmim, abad mɪdpim nɪn i, gasɪ klö nɪɲmim, God amgö ilö nɪpe nɪbi bɪ asɪɲ mɪdagöp, nɪbi bɪ manö mɪdagöp rö mɪdun, nɪp aip jɪm nɪl mɪdaiun, a gɪmim, gɪpe arö me, nɪpe apöm kalöp nɪɲö, aij yabɪ gɪnɪm. ¹⁵ Pen nɪpe yɪɲɪd auagöp u, kale gasɪ nɪɲmim, kalöp nɪbi bɪ rɪmnap halö yɪp lau adö aulö, yad ud kamɪɲ yunam, a göm, abad mɪdöp. God nɪpe mam mɪdmagö hon Pol nɪp gasɪ aij nɪ nɪɲöl gɪ, kalöp köp kalɪ klɪɲ rɪköm, manö aɲɪ anɪbu rö haga. * ¹⁶ Pol manö nɪpe kalɪ klɪɲ rɪka u, köp nɪpe rɪka gau magöɲhalö manö aɲɪ anɪbu nöp mɪdöp. Pol köp nɪpe gau manö uɫham nɪɲeb rö rɪmnap halö hagö me, nɪbi bɪ God Manö nɪɲagöm, Krai nɪp cɪg aij gagpal gau, Pol manö uɫham nɪɲeb anɪbu nɪɲöm, ado göm manö piral adö u hagpal. God Manö bɪ rɪmnap kalɪ klɪɲ rɪkla gau, kale u rö nöp manö anɪbu nɪɲöm, ado göm manö piral adö u hagpal. Anɪg gɪlö, God manö kub hagnab nɪn u adan kale kamɪɲ arep ap mɪdagnab.

¹⁷ Pen nɪbi bɪ aij yad gau. Kale manö anɪbi hadö nɪɲbim u me, nɪɲ aij gɪmim. Kale uri Krai nɪp cɪg aij gɪmim mɪdpim. Pen nɪbi bɪ rɪmnap apöm, manö piral haglö, kale u rö nöp gasɪ naj nɪɲmim, kale gɪ naj gɪpal rö gɪmim, ap lug pakmim rö löp. * ¹⁸ Pen Bɪ Kub hon Jisas Krai hanɪp ud kamɪɲ yuöp u, nɪpe nɪbi bɪ mög nɪɲöm ud aij göp u nɪɲbim rö, Jisas Krai nɪp nɪɲ aij yabɪ gun, a gɪmim, gasɪ anɪbu nɪɲöl gɪ mɪdpe arnɪm. Bɪ Kub hon hib nɪpe u pör nöp pör nöp hagno adö arnɪm! Anɪb unbö rö aij.

* **3:10:** Luk 12:39; 1De 5:2; Mad 24:29,35

* **3:13:** Ais 65:17; 66:22; Rep 21:1,27

* **3:15:** Ro 2:4

* **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Jon

Jon köp nöd u kalı kliñ rıka

God Manö Kamıñ u

¹ Ram mınöñ hadame dagol gı laga ñın u, Manö Kamıñ u mıdmıdöp. Pen nıpe ke hainö ñın i nöp apöm manö hagö, hon apdi nıñun, nıpe ke amgö nıñun, ñımagö lı nıñbun. Yad Manö Kamıñ anıbu nöp hagnıg gabin me. * ² Nıpe pör pör nöp kamıñ mıdmıdöp u, hañ romanı löm waiö aua u, hon amgö nıñno. Kamıñ pör mıdep Bı u, Bapi aip mıdöm ram mınöñ ñı i apöm waiö la u, nıpe amgö hon ke nıñun, manö nıñö anıbu kalöp hagabun. * ³ Nan nıñön nıñön amgö nıñbun u, manö nıñön nıñön apdi nıñbun u, kalöp abe hagabun. Hon Bapi God Ñı nıpe Jisas Kraıs apil mıhau aip jım ñöl mıdpun. Pen kalöp manö anıbu hagno, nıñmim nıñ udpe me, hon magöñhalö God apil mıhau aip jım ñöl mıdeınabun. ⁴ Anıg gıñabım u, hon mıñ mıñ gıñabun. Gası u nıñun, kalöp manö anıbi kalı kliñ rıkabun. *

God nıpe Mailö

⁵ Jisas Kraıs hanıp hagö nıñbun manö u kalöp hagnıg gabin. God nıpe mailö; nıpe sıbön halö mıdagöp. * ⁶ God aip jım ñöl mıdpun, a gıñabun u, pen nan si nan naij gı damun, sıb au ajeınabun u, manö pıral hagnun, nan naij gıpun u abe pıral gun gıñabun. * ⁷ Pen God mailö aij pör pör mıdmıdöp rö, hon mailö aij nıpe lau adö mıdeınabun u, hon añ mam Jisas nıpe nıñ udpal gau aip jım ñöl mıdno, Ñı nıpe Jisas hagape nıpe u nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö lık gı yunab. ⁸ Pen nan si nan naij rımnıp gagpun, a gıñabun u, manö pıral hagnabun; God Manö nıñö nöp u mıdmıdagö anı hon dañ mıdagöp. * ⁹ Pen hon nan si nan naij gıpun u, God nıpe hag payık pe gıñabun u, nıpe pör pör hagöp rö nöp göm, pör pör kabö göl nöp göm gab rö, nan si nan naij gıpun gau nıñöm arö göm, gac anıbu magöñhalö lık gı yu haknab. ¹⁰ Pen nan si nan naij gagpun, a gıñabun u, God manö pıral hagab, a gıñabun; God Manö aij nıpe u mıdmıdagö anı hon dañ mıdagöp.

2

Kraıs hanıp a göm, nıpe ke Nap nıpe sabe gı ña

¹ Ñı pai yad gau. Kale nan si nan naij gagmım, a gem, kalöp manö anıbi kalı kliñ rıkabın. Pen nan si nan naij geınabım u, Jisas Kraıs pör pör kabö rö nöp gımıdöp u, nıpe hanıp gı ñöm Nap nıpe hagöm, nan si nan naij gıpal u nıñmön arö gımön, a gımıdöp. * ² God nıpe nan si nan naij gıpun gau nıñöm, hanıp mılö ke gau yuböp. Pen Jisas Kraıs nıpe ke nan si nan naij gıpun gau mab ba lanı au hañ romanı adö nıpe ke udöm umöm, nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö lık gı yua. Pen nan si nan naij hon nöp wasö; nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u lık gı yua. *

* 1:1: Jon 1:1 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5: 1Di 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jn 2:4
* 1:8: Sam 32:5; Pro 28:13 * 2:1: Hib 9:24 * 2:2: Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jn 4:10

³ God Manö hagöp rö geinabun u, hon nı̄jö nöp God nı̄p nı̄nbun u, nı̄nbunabun. ⁴ Bı̄ ap, God nı̄p nı̄nbın, a gı̄nab pen God hagöp rö gagnab u, nı̄pe manö pı̄ral hagnab; manö nı̄jö u mı̄dmagö anı̄ nı̄pe danı̄ mı̄dagöp. ⁵⁻⁶ Pen nı̄bı̄ bı̄ God Manö hagöp rö gı̄pal gau, kale God nı̄p mı̄dmagö yabı̄l lı̄bal. God aı̄p jı̄m nı̄l mı̄dpun, a gı̄pal, nı̄bı̄ bı̄ gau, Jı̄sas gı̄mı̄döp rö nöp gı̄naböl. Nı̄pe gı̄mı̄döp rö gı̄nabun u me, hon nı̄nbunabun, God anı̄ danı̄ mı̄dpun. *

Pen pen mı̄dmagö lı̄mim

⁷ Nı̄bı̄ bı̄ mı̄dmagö yad gau. Manö kalı̄ klı̄n rı̄kabin anı̄bı̄, manö gı̄sön nı̄bö wasö; manö hadame dagol hagla mı̄dmı̄döp; manö nöd nı̄bö anı̄bu nöp yad uri kalöp hagabin. * ⁸ Pen manö kalöp kalı̄ klı̄n rı̄kabin anı̄bı̄ manö gı̄sön nı̄bö mı̄döp. Jı̄sas Kraıs gı̄mı̄döp u nı̄jöm, manö gı̄sön nı̄bö anı̄bu manö nı̄jö nöp, a gı̄pal. Pen kale nı̄bı̄ bı̄ gau gabim u abe nı̄jöm, kale u rö nöp, manö gı̄sön nı̄bö anı̄bu manö nı̄jö nöp, a gı̄pal. Sı̄bö n u uri hadö ur gab; mailö magö nı̄jö u hadö mailö gab. *

⁹ Nı̄bı̄ bı̄, mailö mı̄dpun, a göm, añ mam kale rı̄mnap mulu kal nı̄nbal gau, kale sı̄b au mı̄dpal. *

¹⁰ Pen nı̄bı̄ bı̄ añ mam kale gau kalı̄p mı̄dmagö lı̄bal gau, mailö mı̄dpal. Mailö gau ajöm, ap lug pakagnaböl. * ¹¹ Nı̄bı̄ bı̄ añ mam kale rı̄mnap mulu kal nı̄nbal gau, kale sı̄b au mı̄dpal. Kale sı̄b gau mı̄dlö, amgö kale hadö we göp nı̄jöm sı̄b gau ajöm, gai araböl u nı̄jagpal. *

¹² Jı̄sas Kraıs nı̄pe uma u me,
God nan sı̄ nan naij gı̄pım u nı̄jöm arö göp.
Anı̄bu, yad kalöp nı̄ı̄ pai mı̄dmagö yad gau
manö anı̄bı̄ kalı̄ klı̄n rı̄kabin.

¹³ Kale bı̄ majö gau,
Jı̄sas Kraıs hadame dagol gau mı̄döm uri mı̄döp u,
nı̄p hadö nı̄nbım u me,
yad kalöp bı̄ majö manö anı̄bı̄ kalı̄ klı̄n rı̄kabin.
Kale bı̄ praj gau,
Seden, Bı̄ Naij Yabı̄l u, nı̄p
ma kale mo gau hadö lı̄bım u me,
yad kalöp bı̄ praj manö anı̄bı̄ kalı̄ klı̄n rı̄kabin.
Kale nı̄ı̄ pai mı̄dmagö yad gau
Bapı̄ nı̄p hadö nı̄nbım u me,
yad kalöp nı̄ı̄ pai mı̄dmagö yad
manö anı̄bı̄ kalı̄ klı̄n rı̄kabin.

¹⁴ Kale bı̄ majö gau,
Jı̄sas Kraıs hadame dagol gau mı̄döm uri mı̄döp u,
nı̄p hadö nı̄nbım u me,
yad kalöp bı̄ majö manö anı̄bı̄ kalı̄ klı̄n rı̄kabin.
Kale bı̄ praj gau,
God Manö kamı̄nı̄ u
mı̄dmagö anı̄ kale danı̄ kamı̄nı̄ mı̄dö, kale kłö gı̄mım,
Seden, Bı̄ Naij Yabı̄l u,
nı̄p ma kale mo gau hadö lı̄bım u me,
yad kalöp bı̄ praj manö anı̄bı̄ kalı̄ klı̄n rı̄kabin.

Nan mı̄nöj naböj ı̄l mı̄dmagö lagmim

* 2:5-6: Jon 14:21,23 * 2:7: Jon 13:34; 2Jn 5-6 * 2:8: Ro 13:12; Jon 1:9 * 2:9: 1Jn 4:20
* 2:10: Ro 14:13 * 2:11: Jon 12:35

¹⁵ Krais n̄bi b̄ n̄pe m̄dagpal gau, naḡi ḡipal adō u gun, a ḡimim, gas̄i u n̄ɲagmim. Gas̄i kale nan m̄n̄n̄j nab̄ɲj ī i gau am̄m wam wam ḡō, nan gau m̄dmagō l̄nabim u, kale Bapi n̄p gas̄i u arō ḡimim, n̄p m̄dmagō lagnabim. * ¹⁶ N̄bi b̄ nan m̄n̄n̄j nab̄ɲj ī i gas̄i n̄ɲbal gau, hañ roman̄ hon nan si nan naij gas̄i ḡöp rō gun, a ḡōm, nan n̄h̄n̄ n̄h̄n̄ amḡō n̄ɲnab̄ɲl gau, si udun a ḡōm, nan gau iru n̄p udun, hib kub udun, a ḡōm, n̄ɲbal rō ḡilō arōp. Bapi kal̄p gas̄i ñō an̄ig gagpal; m̄n̄n̄j nab̄ɲj ī i nan gau gas̄i n̄ɲōm, an̄ig ḡipal. * ¹⁷ Ram m̄n̄n̄j ī i abe, nan n̄h̄n̄ n̄h̄n̄ ram m̄n̄n̄j ī i gas̄i t̄ip ḡöp gau abe, ur ḡin̄ig gab; pen n̄bi b̄ God haḡöp rō ḡipal gau p̄r p̄r m̄deinab̄ɲl. *

Krais n̄p mulu kal n̄ɲeb b̄ u

¹⁸ Ñ̄i pai m̄dmagō yad gau. Ñ̄in hain u s̄l m̄d̄öp. B̄i Krais n̄p mulu kal n̄ɲeb b̄ u aunab, a ḡila, u n̄ɲbim. M̄ñi n̄bi b̄ Krais n̄p mulu kal n̄ɲbal gau iru m̄dpal rō, ñ̄in hain u s̄l m̄d̄öp u, n̄ɲbun. *

¹⁹ N̄bi b̄ Krais n̄p mulu lugō n̄ɲbal an̄b gau, hon aip magum ḡōm, hainō arō ḡōm h̄ɲj adō arla; hon aip magum gaila pen hon aip j̄m ñ̄l m̄dmagd̄al. Hon aip j̄m ñ̄l m̄daiblap u, han̄p arō ḡōm ke ke aragblap. Pen h̄ɲj adō arla u, n̄bi b̄ yad waiō n̄p n̄ɲnab̄ɲl, b̄i gau kal̄p aip j̄m ñ̄l m̄dagpal, a ḡōm, God n̄pe ke ḡō, kale h̄ɲj adō arla. *

²⁰ Pen Krais, Ana U† yuō kal̄p adō ap̄m aip m̄d̄öp rō, kale maḡɲhalō God Manō n̄ɲjō u n̄ɲbim. * ²¹ Kale Jisas Krais manō n̄ɲjō u n̄ɲagpim, a gem, kal̄p manō i kal̄i kliñ r̄ikagabin; kale hadō n̄ɲbim. Pen Jisas Krais manō n̄ɲjō u, manō p̄ral ap̄ auaḡöp.

²² “Jisas n̄pe Mesaia wasō,” ḡinab b̄ an̄ibu n̄p n̄pe b̄i p̄ir alep b̄i. An̄ig ḡinab u, n̄pe Bapi abe, Ñ̄i abe wasō ḡinab. B̄i an̄ibu n̄pe Krais N̄p Mulu Kal N̄ɲeb B̄i an̄ibu. * ²³ N̄bi b̄ Jisas n̄pe God Ñ̄i wasō ḡipal gau, kale Nap n̄p n̄ɲagpal. Pen n̄bi b̄ Jisas n̄pe God Ñ̄i n̄pe m̄d̄öp haḡ waiō ḡipal gau, kale Nap n̄p abe n̄ɲbal. *

Ana U† kal̄p Krais manō n̄ɲjō u haḡ ñ̄nab

²⁴ Manō n̄d n̄ɲbe u, m̄dmagō aɲ kale daɲ ud aij ḡöl ḡi m̄dmim. Manō n̄d n̄ɲbe u, m̄dmagō aɲ kale daɲ ud aij ḡöl ḡi m̄deinabim u, God Ñ̄i aip j̄m ñ̄l m̄dmim, Nap aip j̄m ñ̄l m̄dmim m̄deinabim. ²⁵ Han̄p manō n̄ɲjō haḡ l̄m haga, “Kale p̄r p̄r n̄p kam̄ɲ m̄deinabim,” a ga.

²⁶ Manō uri n̄p hagaj̄n i, n̄bi b̄ manō p̄ral haḡōm gas̄i kal̄p t̄ip ḡi ud arn̄ig gab̄ɲl gau gas̄i n̄ɲem hagaj̄n. ²⁷ N̄bi b̄ gau kal̄p haḡ ñ̄aḡöl. Krais n̄pe Ana U† yuō kal̄p adō ap̄m aip m̄d̄öp rō, n̄pe ke kal̄p haḡ ñ̄ab; pen n̄pe manō p̄ral wasō, manō n̄ɲjō n̄p maḡɲhalō kal̄p haḡ ñ̄nab. An̄b u, God Ana gas̄i ñ̄öb rō, Krais n̄p c̄ig ḡimim n̄p m̄daimim. *

²⁸ Ñ̄i pai m̄dmagō yad gau. Krais n̄p c̄ig ḡimim n̄p m̄dpe me, n̄pe ado ḡi aunab ñ̄n u, n̄p n̄ɲno nable gagnab; hub̄k̄öl u n̄p gun m̄deinabun. ²⁹ Krais n̄pe naḡi ȳj̄ig ḡöl adō u n̄p ḡi aij ḡöp n̄ɲbim u, kale u rō n̄p n̄ɲbim, n̄bi b̄ naḡi ȳj̄ig ḡöl adō u n̄p ḡipal gau, kale God ñ̄i pai n̄pe m̄d̄öm me, an̄ig ḡipal. *

* 2:15: Ro 8:7 * 2:16: Ro 13:14 * 2:17: Mad 7:21 * 2:18: Mad 24:5,24; 2Jn 7 * 2:19: Ap 20:30 * 2:20: 1Ko 2:15 * 2:22: 1Jn 4:3; 2Jn 7 * 2:23: Jon 5:23; 1Jn 4:15; 5:1 * 2:27: Jon 16:13 * 2:29: 1Jn 3:10

3

God ñi pai nipe midpun u niñun, mid aij gun

¹ Bapi God hanip midmagö yabıt löm, hanip ñi pai yad ke, a göp u, yad aiö gabin. Hon God ñi pai nipe nöp midpun. Anıb u, nıbi bı ram mınönj it i nöp gası niñbal gau hanip niñagpal. Bapi nıp niñagpal u me, hanıp u rö nöp niñagpal. * ² Nıbi bı niñeb aij yad gau. Mıñi hon God ñi pai nipe midpun pen hainö nıbi bı aigale bı rö mideinabun u niñagpun. Pen hon niñbun, Jisas Kraıs nıpe waiö lınab ñin u, nıpe ke midöp rö u amgö niñun, nıpe midöp rö lun mideinabun. * ³ God hanıp Kraıs rö lınab a göm gası niñnaböl nıbi bı gau, Kraıs ut midöp rö, hon u rö nöp ut midaiun, a gı gası niñnaböl.

⁴ Nıbi bı nan si nan naij gınaböl gau, kale magönhalö God lo manö rıb junaböl. Nan si nan naij göm me, God lo manö rıb junaböl. ⁵ Pen kale niñbim, Jisas Kraıs nıpe aua u, hon nıbi bı mınönj nabönj it i nan si nan naij gıpun gac u hik gı yunıg aua. Nıpe ke nan si nan naij ap gagöp. * ⁶ Anıb u, nıbi bı nıp aip jim ñöl midpal gau, nan si nan naij gagpal. Nıbi bı nan si nan naij gıpal gau, Jisas Kraıs nıp niñagpal; nıpe bı aigale bı rö midöp u niñagpal.

⁷ Nıi pai midmagö aij yad gau. Niñ aij gımim! Nıbi bı rımnıap manö pıral hagöm gası kalöp fııp gı ud arnıg gaböl gau, manö pıral kale u niñ udagmim. Nıbi bı gı aij gıpal gau nöp kale nıbi bı kamıñ aij; Kraıs nıpe ke kamıñ aij midöp rö, kale u rö nöp nıbi bı kamıñ aij midpal. ⁸ Pen nıbi bı nan si nan naij gıpal gau, Seden ñi pai nıpe midpal; Seden hadame dagol gau it göm, gı damöm, nan si nan naij gımidöp rö gıpal. God Nıi nıpe ram mınönj it i aua u, Seden nan naij gımidöp nagı u rıb gı dö gııg aua. * ⁹ Nıbi bı God ñi pai nıpe midpal gau, God yıñ kalıp anı dan la u midöp u me, nan si nan naij gagnaböl. God Nap kale midöp, kale God ñi pai nıpe midpal u me, kale nan si nan naij göl rö lagöp. * ¹⁰ Anıb u hon niñbun, nıbi bı an an kale God ñi pai nıpe midpal, nıbi bı an an kale Seden ñi pai nıpe midpal; nıbi bı gı aij gagpal gau kale God ñi pai nıpe midagpal; nıbi bı anı mam gau kalıp midmagö lagpal gau kale u rö nöp God ñi pai nıpe midagpal.

God ñi pai nıpe gau pen pen midmagö limim

¹¹ Hon pen pen midmagö lun. Manö i hadame dagol gau nöp hagla niñbe. * ¹² Adam ñi nıpe Ken ga rö gagmim. Nıpe Seden, Bı Naij Yabıt u, ñi nıpe midöm, nımam hainıp al pak la. Nıpe nımam nıp al pak la u, niñön gııg al pak lanı Nıpe ke gı naij gaia pen nımam Ebol nıpe gı aij gaia u niñöm nıp al pak la. * ¹³ Anıb u, anı mam yad gau. Nıbi bı mınönj nabönj it i kalöp mulu kal niñnaböl u, aiö gagmim. *

¹⁴ Hon Kraıs nıbi bı anı mam gau kalıp midmagö lıbun u me, hon niñbun, hon nıbi bı hadö umbal rö midaino adö u arö gun, kamıñ gısön nıbö u hadö udpun. Nıbi bı midmagö lagpal gau, kale nıbi bı hadö umbal rö midpal. * ¹⁵ Nıbi bı an an nıbi bı rımnıap mulu kal niñbal gau, kale kalıp wıp albal rö löp. Pen kale niñbim, nıbi bı wıp albal gau, kale kamıñ pör middep magö u udagpal. *

* 3:1: Jon 1:12-13; 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18 * 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jn 2:2 * 3:8: Jon

8:44 * 3:9: 1Jn 5:18 * 3:11: Jon 13:34 * 3:12: Jen 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14:

¹⁶ Krais hanþp mög nþjöm uma u me, hon aige gun añ mam hon mþdmagö lun, nþnbun. Hon u rö nöþ, añ mam hon gau kalþp nþjö yöl mþdmagö lun, klö gun, kalþp gþ aij gun; anþg gun umnabun u, manö mþdagöp. * ¹⁷ Nþbi bþ nan iru mþdö nþjöl gþ, añ mam nan mþdagöp gau kalþp nþjöm mög nþjagnaböl u, kale God nþp mþdmagö lagpal. * ¹⁸ Anþb u, ñþ pai mþdmagö yad gau. Añ mam gau mþdmagö lþbun, a gþnabun u, manö nöþ hagagun; kalþp nþjö nöþ mþdmagö lun, klö gun, kalþp ud aij gun, gþ aij gun. Anþg gþnabun u, hagnabun, hon añ mam gau mþdmagö lþbun, a gþnabun. *

Nþbi bþ God nþp cig gþpal gau hañ hubþköl u nþp mþdpal

¹⁹⁻²⁰ Añ mam kalþp mþdmagö lun, gþ aij gþnabun u me, hon nþjnabun, Krais manö nþjö nþpe u nþj uþpun. Anþb u, gasþ magö hon ke anj dan hanþp manö kub hagnab u pen God amgö ilö adö nþpe u hon mþñ mþñ göl gþ agamþj mþdeinabun. Gasþ magö hon anj dan u hain, pen God nþpe klö yabþ. Nþpe gasþ magö hon magöþhalö nþj aij göþ. ²¹ Anþb u, nþbi bþ nþjeb aij yad gau. Gasþ magö hon ke anj dan hanþp manö kub hagagnab u, gasþ halö mþdun, God mþdöp au söl aramun, amgö ilö adö nþpe u ana udagnabun. * ²² God manö klö hagöp rö gun, nan nþhön nþhön nþp aij gþnab u göl gþ damun, nþp hag nþjþeinabun u, hagnabun rö gþnab. ²³ God manö klö hagöm anþg hagab: hon Ñþ nþpe Jisas Krais nþp nþj udun, añ mam gau pen pen mþdmagö lun. God hanþp manö klö hagöm, anþg gþmim, a ga. * ²⁴ Nþbi bþ God manö klö hagöm haga rö nöþ gþpal gau, kale God anj dan mþdpal; nþpe kalþp anj dan mþdöp. God nþpe Ana hanþp ñþb u me, hon nþjnbun, God nþpe hanþp anj dan mþdöp. *

4

God Ana aka nan ke ap kalþp gasþ ñþb

¹ Mþdamam aij yad gau. Nþbi bþ God Manö piral hag ajaböl gau iru mþdpal u me, nþbi bþ rþmnap God Ana aip jþm ñöl mþdpun, a gaiöl u, nþj aij gþmim, manö kalþp u udmim. God Ana aka nan rþmnap ke kalþp gasþ ñþb hagaböl, a gþmim, nþjmim. * ² God Ana ana kale aip jþm ñöl mþdöp mþdagöp u, ai göl gþmim nþjnabim? Jisas Krais nþpe bþ hañ romanþ löm, ram mþnönþj þ i aua, a gþnaböl u, God Ana kale aip mþdöp u, a gþ nþjnabim. * ³ Pen Jisas Krais nþpe bþ yabþ laga, a gþnaböl u, God Ana kale aip mþdagöp, a gþ nþjnabim. Jisas Krais Nþp Mulu Kal Nþjeb Bþ anþbu, ana nþpe kalþp anj dan mþdöp rö, manö anþbu rö hagnaböl. Ana anþbu aunab, a gþlö, nþjbe. Pen mþñi ñþn i nöþ ram mþnönþj þ i hadö auub. *

⁴ Ñþ pai mþdmagö yad gau. God nþpe kalöp anj dan mþdöp; nþpe Bþ klö yabþ. Pen Seden nþpe nþbi bþ ram mþnönþj þ i mþdpal gau kalþp anj dan mþdöp; nþpe bþ klö yabþ wasö. God Bþ klö yabþ u, nþpe kalöp anj dan mþdöp u me, nþbi bþ manö piral hagpal gau gasþ kalöp þþp gþ ud aröl rö lagöp. * ⁵ Nþbi bþ manö piral hagpal gau, kale ram mþnönþj þ i nþbö u me, manö hagpal u rö nöþ ram mþnönþj þ i nþbö. Manö hagpal u ram mþnönþj þ i nþbö u me, nþbi bþ ram mþnönþj þ i nþbö gau manö piral kale nþj uþpal. * ⁶ Pen hon God

* **3:16:** Jon 13:1; Gal 1:4 * **3:17:** Dud 15:7 * **3:18:** Jem 2:15-16 * **3:21:** Hib 4:16 * **3:23:** Jon 6:29; 13:34 * **3:24:** 1Jn 4:13 * **4:1:** Mad 7:15; 1Jn 2:18; 2Jn 7; 1De 5:21 * **4:2:** 1Ko 12:3 * **4:3:** 1Jn 2:18 * **4:4:** Mad 12:29; 1Jn 5:4-5 * **4:5:** Jon 8:47; 15:19

ñi pai nipe midpun. Nibi bi God nip niη udpal gau, manö hon niη udpal. Pen nibi bi God nip niη udagpal gau, manö hon niη udagpal. Adö anibu, Ana niηö nöp kalip gasi ñö hagpal aka ana piral u gasi ñö hagpal u, niηbun.

God hanip midmagö yabi löp

⁷ Nibi bi midmagö yad gau. Añ mam gau pen pen midmagö lun. God nipe gö me, nibi bi midmagö libal. Nibi bi an, nibi bi gau kalip midmagö libal gau, kale God ñi pai nipe midöm, God nip niηbal u me, nibi bi gau midmagö libal. ⁸ God nipe nibi bi kalip midmagö löp u me, nibi bi an, nibi bi gau kalip midmagö lagpal gau, kale God nip niηagpal. ⁹ God Ñi nipe añi yabi u yuö apöm gö, hon nibi bi ram minöη if i midpun pör pör nöp kamni midaiun rö löp. Anib u, God hanip midmagö yabi löp u, waiö niηbun. *

¹⁰ Hon God nip midmagö lagno; God nipe nöd hanip midmagö la. God nipe nan si nan naij gipun gau niηöm, hanip miö ke gau yuböp. Pen nipe hanip midmagö löm, Ñi nipe Jisas Krai hag yuö apöm, nan si nan naij gipun gau, mab ba lan au hañ roman adö nipe ke udöm möm, nan si nan naij gipun gac u hik gi yua. *

¹¹ Midamam aij yad gau. God nipe anig göm, hanip midmagö yabi löp rö, hon u rö nöp añ mam gau pen pen midmagö lun. ¹² Nibi bi añi ap God nip amgö niηagöp; pen hon añ mam gau pen pen midmagö linabun u, God nipe hanip an dan mideinab. Nipe hanip an dan mideinab u me, nipe nibi bi gau midmagö yabi löp rö, hon u rö nöp nibi bi gau midmagö yabi linabun. * ¹³ Hanip Ana nipe ke yuö apöm hanip an dan midöp u me, hon God an dan midpun, nipe hanip an dan midöp u, niη aij gipun. * ¹⁴ Bapi God Ñi nipe nibi bi kalip ud kamni yunim, a göm, yua u, hon amgö hon ke niηun, nibi bi gau kalip hag ñabun. ¹⁵ Nibi bi, Jisas nipe God Ñi nipe yabi midöp, a göm waiö hagpal gau, God kalip an dan midöp; kale God an dan midpal. ¹⁶ Anibu, God nipe hanip midmagö yabi löp u niη udun, gasi anibu niηöl gi nöp midpun.

God Bi midmagö lep. Nibi bi midmagö libal gau, God an dan midpal; God kalip an dan midöp. ¹⁷ Hon God aip jim ñöl mideinabun u, nipe nibi bi midmagö yabi löp u rö, hon u rö nöp nibi bi midmagö yabi linabun. Anib u me, God manö kub hagnab ñin u, anin gö piñiη gagnabun; hubiköl u nöp gun mideinabun. ¹⁸ God hanip midmagö yabi löp u me, hon piñig gun rö lagöp. Hanip ilön ñinaböl, a ginabun u me, anin gö piñiη ginabun. Anibu, nibi bi piñiη gipal gau, God hanip midmagö yabi löp, a göm, niηagpal.

¹⁹ God nipe ke nöd hanip midmagö la u me, hainö hon nip midmagö libun. ²⁰ Nibi bi God nip midmagö libun, a ginaböl u, pen añ mam gau kalip mulu kal niηaböl u, piral nöp hagnaböl. Nibi bi waiö niηbal gau kalip midmagö lagnaböl u, kale aigöl göm, God Bi waiö niηagpal u, nip midmagö linaböl? ²¹ God manö kfo hagöm haga, “Nibi bi yip midmagö libal gau, añ mam gau kalip u rö nöp midmagö löl,” a ga. *

5

God Ñi nipe nip niη udep magö u

* 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Ro 5:8-10; 1Jn 2:2 * 4:12: Jon 1:18 * 4:13: 2Ko 1:22; 1Jn 3:24

* 4:21: Mak 12:29-31

¹ Nibi bi, Jisas nipe Kraiss, a gôm niñ udpal gau, kale magõñhalö God ñi pai nipe midpal. Pen nibi bi nap midmagö libal gau, ñi nipe u rö nöp midmagö libal. ² God níp midmagö lun, nipe manö klö hagöm, anig gímim, a göp rö ginabun u, hon niñabun, God ñi pai nipe gau kalíp midmagö libun. *

³ God manö klö hagöm, anig gímim, a göp rö nöp ginabun u me, hon God níp midmagö linabun. God manö klö nipe hagöp anib gau, marö gagöp. *

⁴ Nihön ginig: God haníp udö, ñi pai nipe midpun u me, nibi bi yiharinj gau nagí gípal adö u, gasi haníp típ gí ud aröl rö lagöp. Jisas nipe Kraiss a gun niñ udno me, nibi bi yiharinj gau nagí gípal adö u, gasi haníp típ gí ud aröl rö lagöp. ⁵ Nibi bi, Jisas nipe God Ñi nipe yabiñ, a gôm, niñ udpal gau nöp, nibi bi God Manö niñagpal gau nagí gípal adö u, gasi kalíp típ gí ud aröl rö lagöp.

Jisas God Ñi nipe yabiñ

⁶ Jisas Kraiss aua u, bi yiharinj auaga. Nipe ñig paka; hainö hagape nipe lugö uma. Ñig nöp pakö, God Ñi nipe u, a gun, hagagpun; ñig paköm hainö hagape nipe lugö uma u me, God Ñi nipe midöp u niñbun. God Ana nipe u u rö nöp haníp gasi ñö niñbun, Jisas God Ñi nipe yabiñ u midöp. Nihön ginig: God Ana pör pör manö niñö nöp hagöp. * ⁷ Anib u, manö adö mihau niñgan midöp: ⁸ Ana u; ñig u; hagape u.

Manö mihau niñgan anibu, jim ñöl adö añi hagöp rö, Jisas nipe God Ñi nipe midöp u, niñ aij gipun. * ⁹ Nibi bi gau manö hagnaböl u, manö kale niñ udnabun; pen God manö hagöp anibu, manö anibu manö niñö yabiñ, a gun, yinid nöp niñ udun. Nihön ginig: God nipe ke Ñi nipe u manö anibu hagöp. *

¹⁰ Nibi bi Jisas nipe God Ñi nipe yabiñ, a gôm, niñ udpal gau, God manö niñö nipe u kalíp an dan midö, kale God Ñi nipe niñ udpal. Pen nibi bi Jisas nipe God Ñi nipe wasö gípal gau, God nipe bi pir alep bi, a gípal. Nihön ginig: God nipe ke Ñi nipe manö niñö hagöp u niñ udagpal. * ¹¹ Manö niñö u anig göl midöp: God nipe kaminj pör middep magö u haníp ñöb; kaminj pör middep magö u Ñi nipe aip midöp. ¹² God Ñi kale aip midöp nibi bi gau, pör pör kaminj middep magö u hadö udpal; pen God Ñi kale aip midagöp nibi bi gau, pör pör kaminj middep magö u udagpal. *

Jisas Kraiss níp niñ udpim rö, God ñi pai nipe midpim

¹³ Kale Jisas nipe God Ñi nipe u, a gí gasi niñbim nibi bi gau, pör pör mideinabim u niñ aij gímim, a gem, manö anibi kalöp kalí kliš rikabin. *

¹⁴ Hon niñbun, God níp amun, níp aij ginab adö u nöp hag niñeinabun u, nipe niñab. * ¹⁵ Anibu, hon niñbun, nan nihön nihön hag niñeinabun, hagnabun rö nöp ginab.

¹⁶ Pen añ mam ap, nan si nan naij mab ke yan aragep rö u geinab u, kale God níp sabe gípe, God nipe añ mam anibu kaminj middep magö u kauyan ñinab. Pen nan si nan naij mab ke yan arep rö u gaiöl, God níp sabe gímim, a gem, hagagabin. * ¹⁷ God nan nihön nihön wasö göp gau ginaböl u, nan si

* 5:2: 1Jn 4:15 * 5:3: Jon 14:15,23-24 * 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Gal 4:6 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13; 1Jn 3:21-22 * 5:16: Mad 12:31

nan naj gɨnaböl, pen nan si nan naj adö rɨmnap gɨnaböl, God nɨñöm arö gɨnab.

¹⁸ Hon nɨñbun, nɨbi bɨ God ñɨ pai nɨpe mɨdpal gau, nan si nan naj gagnaböl; God Ñɨ nɨpe kalɨp abad mɨdö, Seden kalɨp gɨ naj gɨnɨm rö lagöp.
*

¹⁹ Hon nɨñbun, hon God ñɨ pai nɨpe mɨdpun; pen nɨbi bɨ ram mɨnönj it i gasɨ nɨñbal gau magöñhalö Seden ñɨmagö adö nɨpe mɨdpal.

²⁰ Hon nɨñbun, God Ñɨ nɨpe apöm gasɨ aij hanɨp ñö, God pör kabö göl hagab u nɨp nɨñnabun. Ñɨ nɨpe Jisas Krais aip jɨm ñöl mɨdpun u me, Nap God Bɨ kabö göl u aip jɨm ñöl mɨdpun. Jisas Krais nɨpe God kabö göl me. Nɨpe kamɨñ pör mɨdep Bɨ u.

²¹ Ñɨ pai mɨdmagö yad gau. God hon, a göm, nan piral sabe gɨpal gau, kale asɨ masɨ gɨmim.

* 5:18: 1Jn 3:9

2 Jon

Jon köp anj u kalı kılın rıka

1 Yad nıbi bı Jisas Krais nıp nıj uđpal gau kalıp abad mıđpin.

Kalöp, nıbi God hadame nöđ uđnabin a ga u abe, nıı pai nıpe abe, kalöp köp i kalı kılın rıkabin. Yad kalöp mıđmagö yabıl lıbin. Pen yad nöđ wasö, nıbi bı Jisas Krais manö nıjö nıj uđpal gau magöñhalö kalöp mıđmagö lıbal. ² Kalöp mıđmagö lıbun u, Jisas Krais manö nıjö nıj uđno, hanıp mıđmagö anj dañ kamıj mıđöm, pör pör nöđ mıđeinab. ³ Nap God abe, Nıı nıpe Jisas Krais abe, hanıp mög nıjmil ud aij gımil, abad mıđ aij gılö nıjöl gı, hon Jisas Krais manö nıjö nıj uđöl gı mıđun, pen pen mıđmagö löł gı mıđeinabun.

Jisas Krais manö nıjö nıj uđöl gı, pen pen mıđmagö löł gı mıđaimim

⁴ Nıı pai kale rımnap Jisas Krais manö nıjö nıj uđöl gı, hagöp rö gaböl u nıjem, yad mıñ mıñ yabıl gıpin; Bapi hanıp anıg gımim, a ga. * ⁵ Pen nıbi aij. Yad nöđ manö kalı kılın rıkem hagabin, hon mıđmagö pen pen lı mıđaiun. Manö anıbi manö gısön nıbö ap wasö; God nıpe hadame dagöl gau il göm, manö klö hagöm, manö anıbi haga. * ⁶ God manö klö hagöm, anıg gımim, a ga rö nöđ geinabun u, God nıp mıđmagö lun, nıbi bı gau abe kalıp mıđmagö linabun. God nıpe hadame dagöl gau il göm, manö klö hagöm, manö anıbi hagö nıjıbm: kale magöñhalö pen pen mıđmagö lımim.

Nıbi bı rımnap manö pıral hag nıbal

⁷ Nıbi bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag ajaböl gau, kale iru mıđpal. Kale hıgpal, "Jisas Krais nıpe hañ romanj löm, ram mınöj il i auaga," a gıpal. Nıbi bı anıg gıpal gau, kale bı pıral hıgep bı, bı Jisas Krais Nıp Mulu Kal Nıjeb Bı. * ⁸ Pen kale nıj aij gımim. Wasö u, wög nıp gıpin u hir gınım rö löp. Nıj aij gımim, God kalöp nan aij nıınabin a ga u magöñhalö uđmim.

⁹ Nıbi bı Krais manö hag nıa u arö göm, manö pıral rımnap uđnaböl gau, God nıp aip jım nöl mıđagpal; nıbi bı Krais manö hag nıa u nıj uđöl gı nöđ mıđpal gau, Bapi Nıı apıl mıhau aip jım nöl mıđpal. ¹⁰ Anıb u, nıbi bı rımnap kalöp God Manö hag nıınıg auaiöl, nıj aij gımim, kalıp uđmim. Manö kabö göl anıbu arö göm, manö pıral rımnap hagaiöl, kalıp hag wıhai dam ram kale raul dañ ud arıgmim. ¹¹ Nıhön gınıg; nıbi bı anıb gau kalıp hag wıhai uđ gı dam ram kale ud arıbe, manö pıral kale hıgpal anıbu, kale ke abe hıgpim rö lınab.

Manö magö adıj rımnap

¹² Yad kalöp manö iru mıđöp gau kalı kılın rıkbnep u pen köp nıg ig nöđ rıkagnabin; yad ke amem, kalöp amgö nıjem, aip asık mıđun manö hagun, mıñ mıñ yabıl gınabun. ¹³ Nıbi aij. Nañın mıđmagö ne aui mıđöp nıı pai nıpe nöđ, "Mıđpan?" a gıpal.

* 1:4: 3Jn 3 * 1:5: 1Jn 2:7 * 1:7: 1Jn 4:1-3

3 Jon

Jon köp hain nîbö u kalî kliñ rîka

¹ Yad nîbi bî Jisas Krais nîp nîŋ udpal gau kalîp abad mîdpin.

Nöp bî nîŋeb aij yad Gaias köp i kalî kliñ rîkabin. Yad nöp mîdmagö yabî lîbin. * ² Mîdamam aij yad. Yad God nîp sabe gem hagpin, “Gaias nîp abad mîdaimön, nîp mîña nan ap gagnîm, mîd aij gînim,” a gîpin. Yad nîŋbin, ne ana ne aŋ daŋ mîd aij gîpan. ³ Krais nîbi bî añ mam rîmnap aui apöm, ne Jisas Krais manö nîŋö nîŋ ud pîdöŋ gîmön, hagöp rö nöp göl gî mîdpan, a geila u, yad mîñ mîñ yabî gîpin. * ⁴ Ñî pai yad gau, Jisas Krais manö nîŋö hagöp rö nöp gîpal, a gînaböl u, yad mîñ mîñ yabî gînabin.

Gaias gî aij ga u nîŋöm, Jon mîñ mîñ yabî gî

⁵ Mîdamam aij yad. Yad nîŋbin, Jisas Krais hagöp rö nöp gîmön, Krais nîbi bî añ mam rîmnap kalîp pör ud aij yabî gîpan. Añ mam ram mînönŋ mîlö kub gau nîbö nîŋagpan gau, kalîp haŋöwaŋö udmön, abad mîd aij gîpan.

⁶ Krais nîbi bî kalîp anîg gîpan gau rîmnap apöm, Krais nîbi bî cöc aui mîdpal kalîp hagla, “Gaias Krais nîbi bî nîpe gau kalîp mîdmagö yabî löp,” a gîla. Nîbi bî God wög gî ajpal anîb gau ud aij gî dammön, kale ram mînönŋ ke nîbö ap arnîg gînaböl u, nan gî ñeb rîmnap kalîp ñîmön. Nan kalîp ñînabön u kale udöm, gau ajöm, God nîp wög göm, nan magö rauöm ñîŋnaböl. * ⁷ Kale Jisas Krais manö aij u hag ñî ajöl gî, nîbi bî Krais nîp nîŋ udagpal gau kalîp hag nîŋöm, nan magö nan gau udagpal. * ⁸ Anîb u, nîbi bî aij anîbu rö kalîp ud aij gun, nan rîmnap ñun, aip jîm ñun, Jisas Krais manö nîŋö wög u gîno, ar aij gînab.

Daiodrepis gî naij ga

⁹ Yad Krais nîbi bî mîdpim gau kalöp köp ap kalî kliñ rîknö u pen bî Daiodrepis, bî kub mîdeinam, a göm, manö yad hagabin hag haîn göm nîŋagab. ¹⁰ Anîb u, yad mîdpim u amem, nîpe manö naij hagöm, hanîp hag juöp manö u hagnabin. Pen anîbu nöp wasö; nîpe Krais nîbi bî añ mam God Manö hag ñî ajpal gau kalîp udagöm, nîbi bî rîmnap añ mam gau kalîp udnîg gîlö, nîpe wasö göm, anîg gîmim cöc i hainö auagmim, a göp.

Demidrias gî aij ga

¹¹ Mîdamam aij yad. Nîbi bî rîmnap nagî ubîŋ naij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gaggmön. Pen nîbi bî rîmnap nagî ubîŋ aij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gîmön. Nîbi bî nagî ubîŋ aij adö u hain gîpal gau, God ñî pai nîpe mîdpal. Nîbi bî nagî ubîŋ naij adö u hain gîpal gau, kale God nîp nîŋagpal. *

¹² Nîbi bî magöŋhalö Demidrias nîp nîŋöm, bî aij, a gîpal. Demidrias nîpe Jisas Krais manö nîŋö u hagöp rö gab u me, nîpe bî aij u waiö lö nîŋbun. Yad u rö nöp Demidrias nîpe bî aij, a gabin. Ne nîŋban, yad manö nîhön hagnabin manö nîŋö nöp hagnabin.

Manö magö adîŋ rîmnap

* **1:1:** Ap 19:29; Ro 16:23 * **1:3:** 2Jn 4 * **1:6:** Dai 3:13 * **1:7:** 1Ko 9:12 * **1:11:** 1Jn 3:6-10

13 Yad nöp manö iru nöp kalî kliñ rîkbnep u pen köp ñîg ig nöp rîkagnabin; * 14-15 söl mîdöp, yad ke amem, nöp mulu adîj nîjem, aip asîk mîdul manö hagnabul.

God nöp abad mîdö, agamîj mîdaimön. Mîdamam gai i mîdpal nöp, “Mîdpan?” a gaböl. Mîdamam ne aip mîdpim gau kalîp magöñhalö, “Jon kalöp hagöp, ‘Mîdpim?’ a göp,” a gîmön.

* 1:13: 2Jn 12

Jud

Jud köp kalı kliš rıka

¹ Yad Jud, Jems nı́mam nı́pe u. Jı́sas Kraıs wög gı́ ñeb bı́ nı́pe ap mı́dpın.

Manö kalı́ kliš rı́kabin anı́bi, kalöp nı́bi bı́ Bapı́ God, kalöp udnabin a göm udöm mı́dmagö löp nı́bi bı́ gau, kalı́ kliš rı́kabin. Jı́sas Kraıs nı́pe kalöp abad mı́döp.

* ² God apıl mı́hau kalöp mög nı́ı́mıl, ud aı́ gı́mıl, mı́dmagö lı́mıl, gı́lö araj.

Bı́ God Manö pı́ral hagep gau

³ Nı́bi bı́ nı́ı́eb aı́ yad. Kalöp köp kalı́ kliš rı́kem, Jı́sas Kraıs hanı́p ud kamı́ı́ yua manö aı́ u rı́mnap hagnabin, a gem, gası́ u nı́ı́nö. Pen yad urı́ gası́ nı́ı́bin, kale klö yabı́ gı́mım, Jı́sas Kraıs manö aı́ hanı́p nı́bi bı́ nı́pe hag ña u, nı́ı́ ud pı́döı́ göl gı́ mı́daimım, manö anı́bu urı́ nöp köp kalı́ kliš rı́kem, kalöp yunabin, a gı́pın. ⁴ Bı́ nı́aj God nı́ı́agal rı́mnap agamı́ı́ apöm, kalöp aı́p magum gı́pal. God nı́pe nı́bi bı́ mög nı́ı́öm, Ñı́ nı́pe hag yuö apöm, uma u me, nı́bi bı́ nan sı́ nan nı́aj geınaböl u, God nı́p hag nı́ı́lö, nı́pe nan sı́ nan nı́aj gı́naböl u nı́ı́öm arö gı́nab. Pen bı́ nı́aj anı́b gau, manö aı́ anı́bu ud ado göm hı́gal, “Hon nan sı́ nan nı́aj haöwaö gı́no, God hanı́p pen nan ap gagnab,” a gı́pal. Anı́g gı́pal anı́bu, Bı́ Kub hon Jı́sas Kraıs nı́p arö göm, gı́ nı́aj yabı́ gı́pal. Hadame dagol gau God Manö kalı́ kliš rı́köm, nı́bi bı́ anı́g gı́naböl gau ilön kub yabı́ udnaböl, a gı́la. * ⁵ Hadame nöp ga u nı́ı́bım u pen hau gı́mım rö löp rö, kalöp kauı́ı́ hagnı́g gabin. God nı́bi bı́ nı́pe Isrel kai, ram mı́nönı́ İı́ı́p nı́bö ud ası́k daua, pen hainö nı́p gası́ nı́ı́agla gau kalı́p al pak lö umla. *

⁶ Eı́ol rı́mnap, ram mı́nönı́ aı́ kale mı́d aı́ gı́la gau arö gı́lö, God kalı́p sı́böı́ göp mı́gan u nagı́ lö, manö kub hagep ñı́n kub u abad mı́dpal. *

⁷ Anı́b unbö rö, Sodom Gomara abe, daun rı́mnap ram mı́nönı́ yöp sö́l anı́b gau abe, kale nı́bi sı́ bı́ sı́ gı́ damöm, gı́ nı́aj yabı́ geıla. Nı́bi bı́ mab ke pör pör innab au amöm, ilön kub udnaböl u, nı́bi bı́ gau magöı́halö nı́ı́lanı́, a göm, Sodom Gomara nı́bi bı́ gau kalı́p mab mı́ı́ı́ kumi kabö lanı́ nı́bö u yuö, apöm kalı́p in habı́k ara. *

⁸ Bı́ nabönı́ nı́ı́öm manö pı́ral hı́gal, hagabin anı́b gau, kale u rö nöp haı́ romanı́ kale ke gı́ nı́aj göm, Bı́ Kub manö nı́pe hag juöm, eı́ol gau kalı́p manö nı́aj hagöm, gı́pal. ⁹ Pen Mosı́s umö, eı́ol kub yabı́ Maı́kel aı́p, Seden aı́p, Mosı́s wı́p he u udnı́g pen pen hı́glö u, Maı́kel Seden nı́p hag juaga. Nı́pe yı́harı́ı́ı́ haga, “God nı́pe ke nöp gası́ ñı́nı́m!” a ga. * ¹⁰ Maı́kel gası́ nı́ı́ aı́ göm anı́g haga u pen bı́ hagabin gau, nan nı́hön nı́ı́agpal gau, manö nı́aj nı́aj nöp hagöm haöwaö hag jubal. Pen kale, gası́ nı́ı́ aı́ı́ gagöm, kaj kainı́ gı́pal rö gı́pal u me, God pen kalı́p ilön kub yabı́ ñı́nab. *

* **1:1:** Mad 13:55 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pı́ 2:1 * **1:5:** Eks 12:51; Nab 14:29-30 * **1:6:** 2Pı́ 2:4

* **1:7:** Jen 19:1-25; 2Pı́ 2:6,10 * **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; 2Pı́ 2:11; Rep 12:7; Sek 3:2 * **1:10:** 2Pı́ 2:12

¹¹ Bî anîb gau kalîp mөг nîjbin. Adam ñî nîpe Ken gî najj ga rө gîpal. Mumug mani nan gau nөp gasî nîjöm, bî ne Belam hadame nөp ga rө gîpal. Anîb u, kale bî ne Kora, God Manө rîb juöm uma rө umnîg gaböl. *

¹² Pen kale God nîp mîdmagө löl gî, añ mam pen pen mîdmagө löl gî, nan jîm ñöl ñîjîng apim, magum gîpim ñîn u, kale God nîp gasî nîjöm wasö, yîharîj apöm nan unjam ud ñeb gî ñîjlö, gac kale kalөp u rө nөp aîg gөp. Anîb u, kumi apöm mөj alagöm yîharîj pak gî dö gî arөp rө u mîdpal. Mab ñîjeb magө pîlagö îl halö ud julö hadö böj nөp mîtep ga rө mîdpal. *

¹³ Nan najj ke yabîl gî damöm, ñîg solwara pa jө ma jө gөm, kîñu habkob îl ap lugөp rө gîpal. Nîbi bî anîb gau, God nîpe gö, kale gapî ju sîbön anj gau am ado gî auagep rө adö u arnaböl.

¹⁴ Adam îl nîpe rîka u, rîk damöm, Inok nîp me kagol jîj u * yag daula. Inok nîpe hadame nөp God manö nîpe hagöm, bî kalөp pîral hagpal anîb gau rө nîjöm haga, “Nîjim! Bî Kub ejol ut nîpe ñîn juöl iru yabîl nөp damöm, * ¹⁵ nîbi bî magöjhalö manö kub hagnab. Nîp gasî nîjagöm, manö nîpe hagөp rө gagöm, nan si nan najj adö ke ke gөm, nîp manö klö najj adö ke ke hagöm gîpal rө, kalîp îlön kub yabîl ñînab,” a ga. ¹⁶ Bî manö pîral hagpal, kalîp hagabin gau, kale pör hag har har göl gî, manö udöl gî, gî mîdpal. Hanîp ke aij gî nab adö u gun, a gөm, haföwalö gî najj gîlö arab. Yad nөp bî kub mîdpin, a gөm, gasî u nîjöm, hagpal. Pen nîbi bî rîmnap hanîp aij gî nîm adö u gîlanj, a gөm, kalîp hib dap raneb manö pîral nөp hag hag gîlö arөp.

¹⁷ Pen bî nîjeb aij yad gau. Bî Kub hon Jisas Krais bî manö nîpe ud arep gau nöd hagla manö u gasî nîjöl gî mîdaimim. ¹⁸ Kalөp hagla, “Ñîn hain u, nîbi bî God nîp gasî nîjagal gau, gasî najj kale ke nîjbal rө göl gî, kalөp hag hain gî naböl,” a gîla. * ¹⁹ Bî hagabin bî anîb gau, God Ana kalîp aip mîdagөp. Gasî ke auөp rө nîjöm gîpal u me, kalөp nîbi bî ud asîk ke ke îlbal. ²⁰ Pen nîbi bî nîjeb aij yad gau. Jisas Krais manö aij u nîj udepim u, nîj udep magө ut yabîl anîbu nîj ud pîdönj gîmim, manö aij anîbu yuö u pör nөp rîmnap halö nîj aij gîmim, gî dammim, gîpe arnîm. Ana Ut u kalөp gasî ñö nîjöl gî, klö nîpe ud nîp sabe göl gî mîdaimim. * ²¹ Bî Kub hon Jisas Krais kalөp mөг nîjөb u me, nîpe kalөp dam ram mînөj kumi kabö adö lanj au lö, pör pör nөp kamîj mîdeinabim. Pen am nîpe aip pör pör mîdaiun, a gîmim, abad mîdpim ñîn i, God hanîp mîdmagө löl gî nөp mîdөp, a gîmim, gasî u nîj mîdaimim.

²² Nîbi bî gasî mîhөp nîjöm, gasî iru nîjbal gau, kalîp mөг nîjmim, manö hain hagmim. ²³ Nîbi bî rîmnap mab mîtanj adö u aröl rө löp gau, kalîp ud kamîj yumim, kamîj aröl. Nîbi bî rîmnap kalîp u rө nөp mөг nîjmim udmîj, pen mîdmagө kale ke auөp rө gîpal rө, hane u rө nөp gî najj gun rө löp, a gîmim, nîj aij gîmim mîdaimim. Nan si nan najj kale gîpal gau pîñîj gîmim, asî masî gîmim. Nan si nan najj gî mîdlö walîj kale abe gac gөp a gîmim, udagmim. *

Bî Kub hib dap raneb manö ap

²⁴ Mîñî kalөp God ñîmagö adö u labin.

Nîpe kalөp abad mîdö nîjöl gî, ap lug pakagnabim.

* **1:11:** Jen 4:7-8; 1Jn 3:12; 2Pi 2:15; Nab 16:1-35 * **1:12:** 2Pi 2:13,17 * **1:14:** Adam abe wө ralnabön u, Inok nîp mudun jîj u yag daula * **1:14:** Jen 5:18,21-24 * **1:18:** 2Pi 3:3 * **1:20:** Kol 2:7 * **1:23:** Sek 3:2; Rep 3:4

Hainö kalöp udöm, nipe ke mailö aij ke halö m+döp au lö,
 n+bi b+ as+η m+dagöp n+pe m+dmim, m+ñ m+ñ yab+η g+inabim. *

²⁵ God n+pe añ+. Nipe han+p ud kam+η yuöp.

B+ Kúb hon Jisas Krais han+p, a göm, umöm uraka u,
 hadame dagol gau r+köm, m+d damöm,
 uri, hainö, pör pör nöp n+pe m+dep nöp m+döm,
 nipe B+ mailö aij halö, B+ aij unbö ke,

B+ klö naj yab+η, B+ magöñhalö abadep m+döp.
 An+bu, hib nipe pör nöp hagno adö aran.
 An+b unbö rö aij.

* 1:24: Ro 16:27; 2Pi 3:18

Repelesin

Jon naböŋ n+ŋöm kal+ kliš r+ka

¹Yad Jon, God wög g+ űeb b+ n+pe ap m+dpin. Manö kal+ kliš r+kabin an+ŋ i, nöd waiö n+ŋagla. N+bi b+ God n+p wög g+ ű+bal gau, nan n+hön n+hön söl g+in+im u n+ŋlan, a göm, God n+pe Jisas Kraiss n+p hagö, n+pe pen ejol n+pe u yuö apöm gö, yad naböŋ n+ŋnö. * ²Naböŋ n+ŋnö an+bu, God manö n+pe haga u abe, Jisas Kraiss manö n+pe haga u abe n+ŋnö u, köp an+bi kal+ kliš r+kabin. ³Söl m+döp, nan n+hön n+hön naböŋ n+ŋnö u magöŋhalö iŋ göm g+ dam arnab. An+bu, n+bi b+ manö kal+ kliš r+kabin an+ŋ i kale ke amgö l+ n+ŋnaböl gau abe, n+bi b+ r+mnap amgö l+ n+ŋ haglö apdi n+ŋnaböl gau abe, God Manö an+bi n+ŋ udöm hain gaiöl u, God gö, m+ñ m+ñ g+naböl. *

Jon n+bi b+ cöc unbö mudun j+ŋ m+deila gau kal+p manö hag ña

⁴Yad Jon kalöp n+bi b+ Esia Propins ram m+nöŋ pro ke ke unbö mudun j+ŋ Kraiss cöc n+pe m+dpim gau, köp i kal+ kliš r+kabin.

God n+pe m+ñi m+döp, n+pe hadame dagol gau m+dm+döp, n+pe hainö pör pör nöp m+deinab u kalöp mög n+ŋöm, ud aij göm, abad m+dö, kale agam+j m+d aij g+ m+daimim. God an+bu abe, ana mudun j+ŋ sea kin as+kep n+pe adö au m+dpal gau abe, kalöp mög n+ŋöm, ud aij göm, abad m+dö, kale agam+j m+d aij g+ m+daimim. * ⁵Jisas Kraiss, manö aij u damöm, God haga rö nöp göm umöm, iŋ g+ uraköm, ram m+nöŋ gau kin m+dpal gau kal+p magöŋhalö abad m+döp u, n+pe u rö nöp kalöp mög n+ŋöm, ud aij göm, abad m+dö, kale agam+j m+d aij g+ m+daimim.

N+pe han+p m+dmagö löm, hagape n+pe lugö umöm,

nan si nan naij g+pun gac u h+k g+ yuöp. *

⁶Hon Kin kub Jisas Kraiss ram n+pe m+dun,

Nap God n+p sabe gep n+bi b+ n+pe m+dpun.

An+ŋ u, Jisas Kraiss, B+ mailö aij halö u, B+ klö yab+ŋ u,

hib n+pe u pör nöp pör nöp hagno adö arn+im!

An+ŋ unbö rö aij. *

⁷Pen n+ŋim! N+pe kumi halö auö,

n+bi b+ ram m+nöŋ gau n+bö gau n+bö magöŋhalö n+p waiö n+ŋnaböl.

B+ n+p walab ud b+n+ŋ g+la gau abe

magöŋhalö n+p waiö n+ŋnaböl.

N+p n+ŋöm, n+bi b+ ram m+nöŋ gau n+bö gau n+bö magöŋhalö,

n+hön g+in+g an+g g+pun, a göm, mög gö m+ŋöŋ kub g+naböl.

N+ŋö, an+g g+nab me u!

An+ŋ unbö rö aij. *

⁸God B+ Kub klö ke halö nan gau magöŋhalö g+in+im rö nöp m+döp u, n+pe m+ñi m+döp, hadame dagol gau m+dm+döp, hainö pör nöp pör nöp m+deinab. N+pe hagöp, “Yad nöp g+nö, nan gau magöŋhalö iŋ göm m+döp. Yad nöp g+nö, nan gau magöŋhalö ur g+in+g g+nab,” a göp. *

Jon naböŋ n+ŋöm Jisas n+p n+ŋa

* **1:1:** Rep 22:6 * **1:3:** Rep 22:7,10 * **1:4:** Eks 3:14-15; Rep 3:1; 4:5 * **1:5:** Kol 1:18; Sam

89:27 * **1:6:** 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6 * **1:7:** Dan 7:13; Sek 12:10; Mad 24:30; Jon 19:34-37; 1De

4:17 * **1:8:** Rep 21:6; 22:13

⁹Yad namam Jon, Kiŋ hon Jisas ram nɪpe mɪdun, nɪp wög gɪ ñino, nɪbi bɪ gau hanɪp gɪ naij gɪlō, gasi iru nɪŋagun, gasi halō mɪdun, nɪp arō gagun, klō yabɪ gun gɪno arab. Yad God Manō u hag ñem, Jisas apōm manō aij hanɪp hag waiō la manō nɪŋō anɪbu hag ñino, yɪp nagɪ lōm, dam ñig solwara rɪb gag gas airan Padmos au lɪla.

¹⁰Airan Padmos gau mɪdnō, Bɪ Kub ñin nɪpe ap, God Ana u yɪp ba lō nɪŋōl gɪ, jōl yad gau adō manō kub ap, aɪŋ magō rō hagōm haga, ¹¹“Ne nan nɪhōn nɪhōn nɪŋabōn gau, kōp kalɪ klɪñ rɪkmōn, nɪbi bɪ daun kub ke ke unbō mudun jɪŋ Krai cōc nɪpe mɪdpal gau, kalɪp kōp anɪbu yuō arnɪm. Epesas ap, Smōna ap, Pegamam ap, Daidaira ap, Sadis ap, Piladelpia ap, Leodisia ap yuō arnɪm,” a ga.

¹²Manō anɪg hagō nɪŋōl gɪ, yad bɪ manō hagab anɪbu nɪŋɪn, a gem, ado gem nɪŋnō, lam kabō gol udōm gɪla unbō mudun jɪŋ u mɪdeia. ¹³Pen lam aŋ anɪb au, yad nɪŋnō, Bɪ ap Ñɪ nɪpe rō bɪ ap mɪdeia. Nɪpe waij mɪlō kub yabɪ ap yɪmō ma goɪ nɪpe paɪu ga; kabō gol udōm gɪla dip nagɪ kub ap ud pabɪ aŋ au gɪlaŋ pɪg la. * ¹⁴Nabɪc cōg umagō nɪpe u, kaj sipsip uŋ rud mɪdōp rō, aka kumi rud mɪdōp rō, la. Amgō nɪpe u, mab mɪtaŋ rō mɪdeia. * ¹⁵Ma kɪd nɪpe u, nan kapa klō “bras” a gɪpal u laulō, in kɪɪd udōp rō u ga. Pen manō nɪpe u, ñig hij kub bɪg gu hagōp rō u haga. ¹⁶Ñɪmagō yɪjg kɪd nɪpe u, gapɪ unbō mudun jɪŋ u udōl mɪdeia. Pen ru mɪlō kɪd goɪ goɪ ga ap meg mɪgan adō laŋ ajmaŋ raua. Mulu majmaŋ nɪpe u, sɪdō aŋ aulɪk apōm, mailō kɪd yabɪ hagōm gōp rō u ga. *

¹⁷Yad nɪp nɪŋem, ma ñ nɪpe au ap lug maben yɪmem, nɪbi bɪ umbal kɪla gōp u rō mɪdainō. Anɪg gɪnō, ñin yɪjg bōŋ nɪpe u yɪp ud nɪŋōm haga, “Pɪñɪŋ gagmōn! Yad ke gɪnō, nan gau magōŋhalō ñ gōm mɪdōp. Yad ke gɪnō, nan gau magōŋhalō ur gɪnɪg gɪnab. * ¹⁸Yad me Bɪ Pōr Kamɪŋ Mɪdōp u. Nōd umnō u pen nōŋ! Mɪñi kamɪŋ mɪdem, pōr nōp pōr nōp kamɪŋ mɪdeinabin. Yad ‘Umeb Magō’ u abad mɪdpin. Nɪbi bɪ umōm, am ‘Wip Ana Ram’ mɪdpal gau, yad ki rib u udōl mɪdem, ‘Wip Ana Ram’ ka u abe, nɪbi bɪ ‘Wip Ana Ram’ au mɪdpal abe abad mɪdpin. Yad ajōŋ hiɪkeinabin kale u rō nōp kamɪŋ arnabōl.

¹⁹“Anɪb u, nan nɪhōn nɪŋban u kōp kalɪ klɪñ rɪkmōn. Mɪñi gab rō nɪŋmōn, hainō gɪnab rō nɪŋmōn, magōŋhalō kōp yaŋ kalɪ klɪñ rɪkmōn. ²⁰Pen nan nɪŋabōn gau, manō ñ u anɪg gōl mɪdōp: lam gol udōm gɪla unbō mudun jɪŋ nɪŋabōn gau, nɪbi bɪ ram mɪnōŋ ke ke unbō mudun jɪŋ Krai cōc nɪpe mɪdpal gau nɪŋabōn. Pen gapɪ unbō mudun jɪŋ ñɪmagō yɪjg bōŋ yad adō u nɪŋabōn gau, ejol cōc unbō mudun jɪŋ abad mɪdpal gau nɪŋabōn,” a ga.

2

Krais nɪbi bɪ nɪpe Epesas mɪdmɪdal manō hag ñeb

¹“Pen daun kub Epesas Krai nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal gau, ejol kalɪ abad mɪdōp u nɪp manō kalɪ klɪñ rɪkmōn hagmōn:

‘Bɪ gapɪ unbō mudun jɪŋ ñɪmagō yɪjg bōŋ lau nɪpe adō u udōl gɪ, lam gol udōm gɪla unbō mudun jɪŋ aŋ au ajōp u, Epesas nɪbi bɪ abad mɪdpan gau kalɪp manō anɪbi hag yuōp. *

²Nɪpe hagōp,

* **1:13:** Dan 7:13; 10:5 * **1:14:** Esi 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rep 2:18; 19:12; 14:2 * **1:16:** Hib 4:12; Rep 2:12; 19:15 * **1:17:** Ais 44:6; 48:12; Rep 2:8; 22:13 * **2:1:** Rep 1:16

“Kal wög klö g+mim g+ dammim b+slam m+dmim, j+ n+ηaggim u, n+ηbin. N+bi b+ g+ naij g+pal gau kal+p n+ηbe, kalöp aij gagöp. B+ Jisas manö ud arep m+dpun, a göm, manö piral hagpal gau kal+p n+η aij g+mim, as+ mas+ g+pim. * 3 Y+ p n+η udmim manö yad hagpe kalöp marö ñ+lö, j+ n+ηagmim, yad aip c+g göl g+ nöp m+dpim u, y+ p aij göp.

4 “Pen yad manö ap m+ddöp. Yad aip nöd c+g g+mim m+dmagö yab+ l+ m+daibe nag+ adö u dam yubim gai? 5 Nöd y+ p m+dmagö l+ m+dmim g+ aij g+pe nag+ aij an+bu, n+ñön g+n+g arö g+pun a g+mim kuöyaη udmim, nöd m+ d aij g+m+dim rö m+daimim. Wasö u, yad apem tam kale u p+ñ+ g+ udnabin. *

6 “Pen adö ap g+pim u, y+ p aij göp. N+bi b+ kale b+ Nikolas manö piral n+pe u udöm, nag+ naij adö u g+lö y+ p aij gagöp rö, kalöp u rö nöp aij gagöp.

7 “Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+dain+m gau, God Ana n+pe Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+nöη ke ke gau kal+ p manö hagöp u n+η aij g+mim.

N+bi b+ marö auö, gas+ iru n+ηagöm, y+ p c+g göl g+ nöp m+deinaböl gau, ñ+n hain aunab u kal+ p hagnö, mab magö ur pör m+dep God wög naböη aij n+pe adö laη ranab u udöm ñ+ηnaböl,” a göp, ’ a g+mön. *

Kraiss n+bi b+ n+pe Smöna m+dm+dal manö hag ñeb

8 “Pen daun kub Smöna Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpal gau, ejol kal+ p abad m+ddöp u n+ p manö kal+ kñ+ r+kmön hagnön:

‘B+ n+pe gö, nan gau magöñhalö il göm m+ddöp u; B+ n+pe gö, nan gau magöñhalö ur g+n+g g+nab u; B+ umöm kauyaη uraka u, Smöna n+bi b+ abad m+dpal gau kal+ p manö an+bi hag yuöp.

9 N+pe hagöp,

“Yad n+ηbin, n+bi b+ r+imnap, hon God n+bi b+ y+ j+g göl m+dpun a g+pal u pen Seden sabe gep ram n+pe m+ddöm, kalöp manö udöl g+ m+dpal. Marö kalöp n+ñön n+ñön m+ddöp gau, yad u rö nöp n+ηbin. Kale n+bi b+ mög gep rö m+dpim u pen yad n+ηbin God amgö ilö adö n+pe u kale n+bi b+ gep yab+ l+ m+dpim. * 10 Kalöp marö g+n+g gab u, gas+ kub n+ηagmim. N+ηim! Söl m+ddöp, Kraiss n+ p c+g aij g+pal aka ap lug paknaböl, a göm, Seden gö, kalöp r+imnap ud nag+ l+naböl. Kalöp ñ+n unbö s+duη laη u rö g+ naij göl g+ m+deinaböl. Pen kalöp n+ñön n+ñön göm, böη nöp al pak l+n+g geinaböl u, gas+ kub an+bu n+ηagmim. Y+ p c+g göl g+ nöp m+dpal al pak leinaböl u, kalöp usaj+ l+ bad pör kam+η m+dep u ñ+nabin. *

11 Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+dain+m gau, God Ana n+pe Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+nöη ke ke gau kal+ p manö hagöp u n+η aij g+mim.

Seden kalöp neb neb g+nab u pen n+bi b+ y+ p c+g göl g+ nöp m+deinaböl gau, ilön kub udöm umla rö u kuöyaη umagnaböl,” a göp, ’ a g+mön. *

Kraiss n+bi b+ n+pe Pegamam m+dm+dal manö hag ñeb

12 “Pen daun kub Pegamam Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpal gau, ejol kal+ p abad m+ddöp u n+ p manö kal+ kñ+ r+kmön hagnön:

‘B+ ru m+lö k+id n+pe go l go l k+id m+ddöp u, Pegamam n+bi b+ abad m+dpal gau kal+ p manö an+bi hag yuöp.

13 N+pe hagöp,

“Yad n+ηbin, kale b+slam yab+ l+ m+dpim. N+bi b+ ram m+nöη kale m+dpim aη au, Seden kiη rö abad m+ddöp. Pen kale manö yad n+η ud aij

* 2:2: 1Jn 4:1 * 2:5: Rep 3:3 * 2:7: Jen 2:9; Rep 22:2,19 * 2:9: 2Ko 11:14-15; Rep 3:9

* 2:10: 2Di 4:8; Jem 1:12 * 2:11: Rep 20:14; 21:8

gimim, yip cig aij göl gi midpim. Ram minöñ Seden abad midöp anibu, namam Adipas manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ni midö, nip al pak lila u pen yip arö gagpe.

¹⁴ Pen manö rimnap midöp. Nibi bi kale rimnap, Belam manö hag nimidöp rö hag nibal. Bi Belam anibu, Belak nip rimid ukö me, Belak nipe am Isrel nibi bi gau kalip tip gi ud arö, kale yip arö göm, nan niñeb nan yiharin god piral gau nip pak sabe gi ñeila u niñla. Belak Isrel nibi bi kalip hagö, kale nibi si bi si gila. * ¹⁵ Isrel nibi bi hadame gau gila rö, kale rimnap bi Nikolas manö piral nipe u udmim, nagt naj adö nipe u hain gimim gipe aröp. ¹⁶ Anib u, nan si nan naj gipim u, nihön ginig anig gipun a gimim, arö gimim. Pen anig gagnabim u, yad sol yinid apem, ru mlö kid meg migan yad yan nibö amjaköp u udem, nibi bi anig gipal gau aip pen pen ginabin. *

¹⁷ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, God Ana nipe Krai nibi bi nipe midpal ram minöñ ke ke gau kalip manö hagöp u niñ aij gimim.

Seden kalöp neb neb ginab u pen nibi bi yip cig göl gi nöp midainaböl gau, yad nan niñeb mana pi gila u rimnap ninö niñaböl. Pen kalip kabö rud ke ke ninabin. Kabö ninabin adö anib gau, hib gison nibö u rik ke ke añi añi ñeinabin, nibi bi udnaböl gau nöp niñaböl," a göp, ' a gimön. *

Krai nibi bi nipe Daiadaira midmidal manö hag ñeb

¹⁸ "Pen daun kub Daiadaira Krai nibi bi nipe midpal gau, ejol kalip abad midöp u nip manö kalit klin rikmön hagnön:

'God Ni nipe, amgö mab mitan rö midö niñöl gi, ma kid nipe u, kapa bras a gipal u laulö in kid udöp rö midöp u, Daiadaira nibi bi abad midpan gau kalip manö anibi hag yuöp. *

¹⁹ Nipe hagöp,

"Kale gipim nagt adö u, yad niñbin. Yip abe, nibi bi gau kalip abe midmagö limim, klö gimim yip wög göl gi nöp midpim u, yad niñbin. Añ mam gau pen pen ud aij gimim, gi nimim, marö auö bislam midmim gasi iru niñagpim u, yad niñbin. Gipim anibu, nöd pro pro gimidim u pen mifi rapin gipim u, yad niñbin.

²⁰ Pen manö ap midöp. Nibi Jesebel u hag yuagpim. Manö piral hagöm, yad nibi God manö hagep midpin a göp. Nibi bi yip niñ udpal gau kalip manö piral hag nöm, tip gi ud arö, kale yip arö göm, nibi si bi si gipal. Nipe kalip hagö, nan niñeb nan yiharin god piral gau nip pak sabe gi nimidal u niñbal. *

²¹ Nipe nagt naj adö anibu arö göm mid aij ginim aka gem, niñ mid wasö niñem arö gipin. ²² Anig göp rö yad nip abañ adö au yunö, nip mifna kub gö, ilön kub yabif udnab. Nibi bi nipe aip nibi si bi si gipal anib gau, nan si nan naj gipun u nihön ginig anig gipun a göm arö gagnaböl u, kalip u rö nöp ginö, mifna kub gö, ilön kub yabif udnaböl.

²³ Nibi bi nip hain gipal gau kalip böñ nöp al pak leinabin me, nibi bi yad ram minöñ ke ke cöc ke ke midpal gau, yip niñ aij göm niñaböl, yad nibi bi gasi rimid an kale yan niñ aij gem, magönhalö gipim rö niñem, kalöp añi añi pen anibu rö ninabin. * ²⁴ Pen kale Daiadaira nibi bi rimnap, nibi anibu manö naj hag ñöb manö u udagmim, Seden manö naj yuö a

* **2:14:** Nab 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15

* **2:16:** Rep 3:11

* **2:17:** Eks 16:4,14-15,33-34; Jon

6:48-50; Ais 62:2

* **2:18:** Rep 1:14-15

* **2:20:** 1Ki 16:31; 2Ki 9:22

* **2:23:** Sam 7:9; Jer 17:10;

Rep 20:12-13

gɨpal manö u udagpim rö, manö marö kalöp rɨmnap hagagnabin. ²⁵ Pen yɨp nɨŋ udmim cɨg aij gɨpim nagɨ u ud sɨsɨ göl gɨ mɨdpe mɨdpe, hainö yad nɨnam! *

²⁶ Nɨbi bɨ yɨp cɨg aij göl gɨ nöp mɨd damöm, mɨŋör auö yɨp arö gagnaböl gau, yad kalɨp hagnö, nɨbi bɨ ram mɨnör ke ke gau kalɨp abad mɨdeinaböl.

* ²⁷ Nɨhön gɨnɨg: Bapi manö ap yɨp hagöm haga, 'Yad hagnö, ain ilöŋ ap udöm, rin cög gau pa jö ma jö gɨpal rö, nɨbi bɨ ram mɨnör ke ke gau

klö naij yabɨl göm kalɨp abad mɨdeinab,' a ga.

²⁸ Pen nɨbi bɨ yɨp nɨŋ udöm cɨg aij göm nagɨ u ud sɨsɨ göl gɨ mɨdeinaböl gau, kalɨp gapɨ pagɨn aij ram mɨnör jɨn parɨkö nɨŋöl gɨ nɨŋbal rö u nɨnabin. *

²⁹ Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd mɨdainɨm gau, God Ana nɨpe Kraiss nɨbi bɨ nɨpe mɨdpal ram mɨnör ke ke gau kalɨp manö hagöp u nɨŋ aij gɨmim," a göp,' a gɨmön," a ga.

3

Kraiss nɨbi bɨ nɨpe Sadiss mɨdmɨdal manö hag nɨb

¹ "Pen daun kub Sadiss Kraiss nɨbi bɨ nɨpe mɨdpal gau, ejol kalɨp abad mɨdöp u nɨp manö kalɨ klɨn rɨkmön hagnön:

'Bɨ God Ana ramö pak unbö mudun jɨŋ löp u abe, gapɨ unbö mudun jɨŋ u abe ud mɨdöp u, Sadiss nɨbi bɨ abad mɨdpan gau kalɨp manö anɨbi hag yuöp.

Nɨpe hagöp,

"Nagɨ kale nɨhön nɨhön gɨpim u hadö nɨŋbin. Nɨbi bɨ gau nɨŋlö, kamɨŋ mɨdmim yɨp hain gɨpim rö löp u pen böŋ nöp ummim yɨp hain gagpim. *

² God yad manö hagöp rö gɨ dammim, an au arö gɨpe u, God nɨp aij gagöp. Anɨbu, amgö kale nɨnɨ mɨdöp u rö, urakmim, kamɨŋ magö kale hir gɨnɨg gab u nɨŋ aij gɨpe, klö gɨnɨm. ³ Anɨb u, Kraiss manö aij u hag nɨila nɨŋbim u, nɨŋ ud pɨdör gɨmim, nan si nan naij gɨpim u, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun a gɨmim, arö gɨmim, Kraiss manö aij u hagöp rö gɨmim. Pen uhön hau hanmim urakagnabim u, yad bɨ nan si udep gau nɨŋ mɨdlö auagpal rö u aunö, nɨŋmim pa gɨl gɨnabin. *

⁴ Pen Sadiss nɨbi bɨ rɨmnap ne gau waɨj kale gɨpe prɨ gagöp; manö aij yad nɨŋ udöm, hagöp rö nöp göl gɨ mɨdpal rö, kale waɨj rud löm, yad aip ajeinabun. *

⁵ Nɨbi bɨ marö auö, klö göm, yɨp nɨŋ ud pɨdör göm, cɨg göl gɨ nöp mɨdlö arnab gau, yad kalɨp u rö nöp waɨj rud aij anɨbu lɨ nɨnabin. Pen hib kale pör mɨdep buk yan kalɨ klɨn rɨk lɨnö mɨdöp u, lɨk gɨ yuagnabin yabɨl. Bapi abe, ejol nɨpe gau abe nɨŋmɨdlö nɨŋöl gɨ, nɨbi bɨ yad mɨdpal, a gem, waiö hagnabin. *

⁶ Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd mɨdainɨm gau, God Ana nɨpe Kraiss nɨbi bɨ nɨpe mɨdpal ram mɨnör ke ke gau kalɨp manö hagöp u nɨŋ aij gɨmim," a göp,' a gɨmön.

Kraiss nɨbi bɨ nɨpe Piladelpia mɨdmɨdal manö hag nɨb

* **2:25:** Rep 3:11 * **2:26:** Sam 2:8-9 * **2:28:** Rep 22:16 * **3:1:** Rep 1:4,16 * **3:3:** Mad 24:43-44; Rep 2:5; 16:15; 1De 5:2 * **3:4:** Jud 23 * **3:5:** Eks 32:32-33; Mad 10:32; Luk 10:2; 12:8

7 “Pen daun kub Piladelpia Kraiss n̄bi b̄ n̄pe m̄dpal gau, ejol kal̄p abad m̄döp u n̄p manō kal̄ k̄l̄ñ r̄ikm̄n hagm̄n:

‘B̄ U† u; B̄ manō n̄ñjō yab† hagöp u; kiñ Depid ki rib n̄pe n̄d abad m̄dm̄döp u, B̄ ki rib an̄bu uri udöl m̄döp u, adan hīkō, n̄bi b̄ r̄imnap ḡ ñl̄ rō lagöp; pen adan ḡ ñō, n̄bi b̄ r̄imnap hīköl rō lagöp. B̄ an̄bu n̄p, Piladelpia n̄bi b̄ abad m̄dpan gau kal̄p manō an̄bi hag yuöp. *’

⁸ N̄pe hagöp,

“Kale ḡpim rō n̄ñbin. Kale n̄bi b̄ iru m̄dagpim u pen manō ȳp n̄ñ ud p̄dōñ ḡmim, kale n̄bi b̄ yad m̄dpim manō u waiō hag ñ̄bim. An̄bu, kalöp adan hīknō, n̄bi b̄ r̄imnap ḡ ñl̄ rō lagöp. * ⁹ N̄bi b̄ r̄imnap, hon God n̄bi b̄ ȳj̄g göl m̄dpun a ḡpal u pen Seden sabe gep ram n̄pe m̄dpal. Pen yad kal̄p ḡnō, kale magōñhalō am ma il kalöp au kugom ȳm̄m, ubör ȳhōñ göm, yad kalöp m̄dmagō l̄bin u n̄ñöl. * ¹⁰ Kalöp ḡ naij ḡpal u pen yad hagpin rō n̄p ḡmim, gas† iru n̄ñagmim, klō ḡmim, wög yad göl ḡ m̄daibe rō, n̄bi b̄ m̄nōñ nabōñ il i ke ke gau, ȳp c̄g ḡ m̄dpal aka ȳp arō ḡnaböl a gem, kal̄p magōñhalō marō ñ̄nabin ñ̄n u, kalöp abe ñ̄agnabin. *’

¹¹ Söl m̄döp n̄nabin. Manō aij yad n̄ñ udpim u, n̄ñ ud p̄dōñ ḡmim, ȳp c̄g göl ḡ n̄p m̄dpe, kalöp usajil bad p̄r kam̄ñ m̄dep kalöp ñ̄nabin a ḡpin u, n̄bi b̄ r̄imnap p̄l̄† ḡ ud aröl rō lagn̄m. ¹² N̄bi b̄ an God Manō hagöp rō gö, n̄p ḡ naij ḡlō, gas† iru n̄ñagöm, God Manō hagöp rō n̄p ḡ damöm, ȳp c̄g göl ḡ n̄p m̄deinab u, yad n̄p ḡnō, God yad sabe gep ram u padō kub ap rō m̄deinab. God sabe gep ram an̄bu n̄pe p̄r p̄r n̄p raul añ ñ̄ñ m̄döm hōñ adō aragnab. Yad hañ adō n̄pe, God yad hib n̄pe u abe kal̄ k̄l̄ñ r̄ikem, God yad daun kub n̄pe Jerusalem ḡsōn n̄bō kumi kabō adō lañ au n̄bō aunab u, daun kub an̄bu hib u abe kal̄ k̄l̄ñ r̄ikem, hib yad ḡsōn n̄bō u abe kal̄ k̄l̄ñ r̄ikem ḡnabin. *’

¹³ Kale n̄bi b̄ gas† r̄im̄d m̄d̄ain̄m gau, God Ana n̄pe Kraiss n̄bi b̄ n̄pe m̄dpal ram m̄nōñ ke ke gau kal̄p manō hagöp u n̄ñ aij ḡmim, ” a göp, ’ a ḡm̄n.

Kraiss n̄bi b̄ n̄pe Leodisia m̄dm̄dal manō hag ñ̄eb

¹⁴ “Pen daun kub Leodisia Kraiss n̄bi b̄ n̄pe m̄dpal gau, ejol kal̄p abad m̄döp u n̄p manō kal̄ k̄l̄ñ r̄ikm̄n hagm̄n:

‘B̄ hib n̄pe “An̄b Unbō Rō Ḡn̄m” u; B̄, God n̄pe hagō, nan gau magōñhalō ḡ la u; B̄ n̄pe God hagöp rō n̄p göm, manō aij u dam kabō göl n̄p hag ñ̄b u, Leodisia n̄bi b̄ abad m̄dpan gau kal̄p manō an̄bi hag yuöp.

¹⁵⁻¹⁶ N̄pe hagöp,

“Nag† adō kale ḡpim u yad n̄ñbin. Ȳp bōñ n̄p c̄g gaggim; ȳp bōñ n̄p arō gaggim. Manō aij yad u bōñ n̄p n̄ñ udmim, hagöp rō ḡmim aka bōñ n̄p arō ḡmim u aij! Ȳp gas† adō adō n̄p n̄ñbim rō, kalöp †h̄ak yun̄g gabin. * ¹⁷ Kale haggim, ‘Hon n̄bi b̄ gep m̄d aij ḡpun; nan hon iru m̄döp; nan ap u†ep lagöp, ’ a ḡpim u pen manō n̄ñaggim u, kale n̄bi b̄ ramō gau rō m̄dpim; kale n̄bi b̄ mög gep rō m̄dpim; kale n̄bi b̄ nan m̄dagöp rō m̄dpim; kale n̄bi b̄ amgō we m̄dpim; kale magō n̄p m̄dpim. * ¹⁸ An̄b u me, kalöp manō hagn̄g gabin i n̄ñ aij ḡmim, an̄b

* **3:7:** Ais 22:22 * **3:8:** 1Ko 16:9 * **3:9:** Rep 2:9; Ais 45:14; 49:23; 60:14 * **3:10:** Luk 21:19;

2Di 2:12 * **3:12:** Ais 62:2; 65:15; Rep 14:1; 21:2 * **3:15-16:** Ro 12:11 * **3:17:** 1Ko 4:8; Luk 12:21

unbö rö nöp gîmim. Nîbi bî mөг gep rö mîdpim rö, yîp aumim kabö gol yad launö inöm adîŋ adîŋ halö mîdagöp u raumim me, nîbi bî gep mîdeinabim. Magö nöp mîdpim u, nîbi bî nîŋlö nable gînim rö löp rö, yîp aumim wahîj rud ap raumim lîmim. Amgö nîŋagpim rö, yîp aumim amgö marasîn ap raumim lîmim, amgö we göp u ñîl nîŋnabim. *

¹⁹ Nîbi bî kalîp mîdmagö lîbin gau gî najj geinaböl u, kalîp arö gagnabin; mîd aij gîlan, a gem, marö ñöl gî rîmîd ukpin. Anîb u, gasî klö nîŋmim, nan si nan najj gîpim u, nîhön gînîg anîg gîpun a gîmim, bõŋ nöp arö gîmim, mîd aij gîmim. * ²⁰ Nîŋim! Yad apem, hõŋ aŋ yaŋ mîdöl gî, aŋõŋ pa gu gu göl gî abad mîdpin. Nîbi bî an manö yad u nîŋõm aŋõŋ hîkkeinab u, yad ram raul mîgan nîpe u amem, aip nan ñîŋul jîm ñöl mîdeinabul. *

²¹ Seden yîp marö kub ña ñîn u, Bapi yad manö nîpe u arö gagnö; haga rö nöp gî damem me, Bapi aip sea kin nîpe adö u asîknö. Anîb u rö, nîbi bî Seden kalîp marö ñö, manö aij yad u arö gagöm, yîp cîg göl gî nöp mîdeinaböl gau, kalîp hag dam yad aip sea kin yad adö u asîknabun.

²² Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, God Ana nîpe Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal ram mînõŋ ke ke gau kalîp manö hagöp u nîŋ aij gîmim,” a göp,’ a gîmön,” a ga.

4

¹ Pen manö kalî klîŋ rîkpin anîbu nabõŋ nîŋ damem, kauyaŋ u nabõŋ nîŋem nîŋnö, God ram mînõŋ kumi kabö adö laŋ au aŋõŋ hîköl mîdeia. Nöd aŋîŋ magö rö hagö nîŋnö u, kauyaŋ u hagõm yîp haga, “Adö i aumön, nan hain gînab gau nöp yamnan,” a ga. * ² Anîg hagö nîŋöl gî, God Ana u apõm yîp ba la nîŋõm yad nîŋnö, kumi kabö adö laŋ au bî ap sea kin adö u asîk mîdeia. * ³ Bî au asîk mîdeia u mailö halö mîdeia; kabö jaspa abe kabö kanilian abe rud mailö göp rö mailö halö mîdeia. Pen kin sea asîk mîdeia u, sîbõŋ nîp gîgabö göm, kabö emral rö in rîkîŋ rîkîŋ göm, in lak lugöl gî mîdeia. * ⁴ Sea kin nîpe u aŋ yaŋ mîdö nîŋöl gî, bî kub bis gîpal sea kin unbö ñîŋ juöl ado gî da mîhau mîhau (24) gau lõm gîgabö gîla. Bî kub manö ud asîkep gau wahîj rud yîmõm, kabö gol udõm gîla usajî! bad gau ke ke lõm, asîk mîdeila. * ⁵ Bî sea kin aŋ yaŋ asîk mîdeia au nîbö, aŋîm aŋîm udöl gî, rîmu hagöl gî, gîgabö göl gî aram mlö bö ara. Sea kin îl anîb au hapö mailö unbö mudun jîŋ u inöm mailö gî mîdeia. Hapö mailö anîb gau me, God Ana unbö mudun jîŋ nîpe u. * ⁶ Bî sea kin aŋ yaŋ asîk mîdeia îl au, kabö gîmasî u glas rö kîd yabîl göl mîdeia. Sea kin ba au, nan kamîŋ mîdõp ke ke mîhau mîhau mîd gîgabö gîla. Nan anîb gau amgö iru nöp jöl gau mîdõm, pabîl gau mîdõm ga. * ⁷ Nan kamîŋ anîb gau, ap laiõn rö la, ap kaj kau nîbar rö la, ap bî mulu adîŋ rö la, ap yaur du auan mlö lõp u rö la. ⁸ Pen nan kamîŋ mîhau mîhau anîb gau magõŋhalö auan unbö kagol jîŋ la. Amgö iru nöp, adö gau lõm, pabîl gau lõm magõŋhalö lî haka. Amgö auan mo gau abe mîdeia. Pen sîdö aŋ sîbõn yaŋ, kîmap hag mîdöl gî hagaböl, “NİPE Bİ UL! “NİPE Bİ UL! “NİPE Bİ UL! GOD Bİ KUB KLÖ UNBÖ KE YABİL! NİPE NAN GAGEP AP MİDAGÖP! NİHÖN NİHÖN GİNİG, GİNAB! NİPE

* **3:18:** Ais 55:1; Rep 4:4 * **3:19:** 1Ko 11:32; Hib 12:6; Rep 2:5 * **3:20:** Jon 14:23 * **4:1:** Rep 1:1,10 * **4:2:** Ais 6:1 * **4:3:** Esi 1:28 * **4:4:** Rep 3:18 * **4:5:** Esi 1:13; Sek 4:2; Rep 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * **4:6:** Esi 1:5-10,22; 10:14

HADAME DAGOL GAU MIDMIDÖP, NIPE MIÑI MIDÖP, NIPE HAINÖ PÖR
PÖR NÖP MIÐEINAB!” a gaböl. *

⁹ Pen nan kam+iŋ ke ke mi+hau mi+hau an+iþ gau, bi þör nöp þör nöp kam+iŋ miðeinab sea kiŋ adö asik mi+döp u, niþe bi aij unbö ke mi+döp a göm, niþ aij a göl gi, hib mailö halö niþe haglö adö arö niþöl gi, ¹⁰ bi kub manö ud asikep ñin juöl adö gi da mi+hau mi+hau (24), bi sea kiŋ asik mi+döp it au kugom yimöm, bi þör nöp þör nöp kam+iŋ miðeinab u, niþ aij a göl gi, hib niþe haglö adö arab. Usajil bad kale gau ud ju niþe mi+döp au löm, hagaböl,
*

¹¹ “God Bi Kub hon!

Nibi bi magöŋhalö gau,
ne Bi kub ke yabiþ, a göm,
hib ne haglö adö araŋ.

Nibi bi magöŋhalö gau,
ne Bi aij ke yabiþ, a göm,
hib ne haglö adö araŋ.

Nibi bi magöŋhalö gau,
ne Bi kiö ke yabiþ, a göm,
hib ne haglö adö araŋ.

Ne nan gau magöŋhalö gi lina.

Ne nöp hagö,
nibi bi mi+döm,
nan gau magöŋhalö mi+döp,” a gaböl.

5

Jon köp nagí la ap niŋa

¹ Pen naböŋ niŋ damem niŋnö, bi sea kiŋ adö u asik miðeia u, köp milö kub naböŋ naböŋ wamla ap ñimago yijg niþe lau adö udöl miðeia. Köp anþbu, höŋ adö gau kalí kiñ ríkóm, raul yaŋ kalí kiñ ríkóm gila. Pen naböŋ naböŋ wamöm, nagí ke ke unbö mudun j+iŋ u adik aij yabiþ gila. * ² Pen yad niŋnö, God ejol kiö yabiþ ap wiñ kub alöm haga, “Nibi bi an rö nagí lila i hubikóm, köp anþ i þilai giñim rö löp?” ö ga. ³ Anig haga u pen kumi kabö adö laŋ au abe, minöŋ naböŋ it i abe, minöŋ yuö yaŋ abe, nibi bi köp anþbu nagí ud ju þilainim rö ap mi+dageia. ⁴ Kumi kabö adö laŋ au abe, minöŋ naböŋ it i abe, minöŋ yuö yaŋ abe, nibi bi köp anþbu nagí ud ju þilai giñim rö la ap ulhai niŋagla rö, yad mög yabiþ gö miþöŋ göl gi miðainö. ⁵ Pen bi kub manö ud asikep miðeia gau ap yip haga, “Ne miþöŋ gagmañ. Nöŋ! Laiön juda niþö u kiŋ Depid ríkó rík dam dapil gilö, niþ yag dauila. Niþe kauaþ mauaþ niþe u ríðik gi yua u me, köp anþbu nagí ud ju þilai giñim rö löp,” a ga. *

Jon Sipsip Pi u niŋa

⁶ Anig hagö niþöl gi niŋnö, Sipsip Pi al pak lilö umöm uraka rö ap, sea kiŋ an au miðeia. Nan kam+iŋ mi+döp ke ke mi+hau mi+hau abe, bi kub manö ud asikep gau abe, mið giðabö gila. Sipsip Pi anþbu kom unbö mudun j+iŋ u, amgö unbö mudun j+iŋ u la. Amgö unbö mudun j+iŋ la manö it u, God niþe Ana niþe unbö mudun j+iŋ u yuö, ram minöŋ gau magöŋhalö kid kid aröp.

* ⁷ Pen Sipsip Pi u Bi sea kiŋ asik miðeia it au amöm, köp ñin yijg niþe

* **4:8:** Ais 6:2,3; Esi 1:18; 10:12

* **4:10:** Rep 7:10,15; 19:4

* **5:1:** Ais 29:11; Esi 2:9-10

* **5:5:**

Jen 49:9; Ais 11:1,10; Rep 22:16

* **5:6:** Sek 4:10; Jon 1:36; Rep 13:8

lau adö udöl m+deia u uda. ⁸ Udö n+ñöl g+ , nan kam+ñ m+ñhau m+ñhau abe, b+ kub manö ud as+kep unbö ñ+n juöl ado g+ da m+ñhau m+ñhau (24) abe apöm, m+deia au kugom y+mla. B+ kub manö ud as+kep an+ñ gau kale nan gida rö gau ke ke udöm, k+ñan+ñ kabö gol udöm g+la gau ke ke ud m+deila. K+ñan+ñ ud m+deila m+ñgan an+ñ gau, nan laulö in hadu göm ha+ñ+ñ aij auöp u, aйма+ñ rauöm m+deia. Nan God n+ñp laulö in ha+ñ+ñ aij auöp an+ñbu, God n+ñbi b+ n+ñpe gau n+ñp sabe g+pal u. ^{*} ⁹ Pen kale k+ñmap g+sön n+ñbö ap hagöm hagla,

“Nöp al pak l+lö,
 hagape ne lugö,
 n+ñbi b+ ram m+ñnöh ke ke m+ñdpal rö,
 ñ ke ke m+ñdpal rö,
 manö yab+ñ ke ke hagpal rö,
 hañ ke ke löp rö,
 ne rauna n+ñöm
 kale God n+ñbi b+ n+ñpe m+ñdpal.
 An+ñbu u me, ne nöp köp wam ad+ñk aij ga an+ñbu,
 hub+ñk p+ñtai g+ n+ñmön rö m+ñdöp. ^{*}

¹⁰ Pen ne g+na u, kale kin+ñ ram rö löm,
 God n+ñp sabe gep n+ñbi b+ löm, God hon n+ñp wög g+ ñ+ñbal.
 Kale hainö ne aip n+ñbi b+ m+ñnöh naböh ñ i gau,
 kal+ñp magöñhalö abad m+ñdeinaböl,” a g+la. ^{*}

Sipsip Pi u hib n+ñpe haglö adö ara

¹¹ Pen naböh n+ñ damem kauyan+ñ n+ñnem n+ññö, ejol ñ+n juöl ñ+n juöl, dausan dausan iru yab+ñ nöp manö hageila. Sea kin+ñ an+ñbu abe, nan kam+ñ m+ñhau m+ñhau gau abe, b+ kub manö ud as+kep gau abe, kal+ñp b+ñg g+ñgabö g+ m+deila. ^{*} ¹² Pen meg m+ñgan dap ranöm k+ñmap hagöl g+ hagla,

“Sipsip Pi al pak l+la u, n+ñpe aij yab+ñ.
 N+ñpe nan gau magöñhalö g+ la, a gun,
 hib n+ñpe hagno adö aran+ñ.
 N+ñpe nan ap ulep lagöp, a gun,
 hib n+ñpe hagno adö aran+ñ.
 N+ñpe gas+ñ aij ke yab+ñ m+ñdöp, a gun,
 hib n+ñpe hagno adö aran+ñ.
 N+ñpe klö ke yab+ñ m+ñdöp, a gun,
 hib n+ñpe hagno adö aran+ñ.
 N+ñpe aij ke yab+ñ m+ñdöp, a gun,
 hib n+ñpe hagno adö aran+ñ.
 N+ñpe mailö aij ke halö m+ñdöp, a gun,
 hib n+ñpe hagno adö aran+ñ.
 N+ñpe hib ke halö m+ñdöp, a gun,
 hib n+ñpe hagno adö aran+ñ,” a g+la.

¹³ Pen yad n+ññö, nan n+ñhön n+ñhön God g+ lö ake lab kumi kabö adö lan+ñ, m+ñnöh naböh ñ i, m+ñnöh yuö yan+ñ, ñ+ñg solwara an+ñ gau magöñhalö, k+ñmap hagöm hagla,

“B+ñ sea kin+ñ b+s göp u abe,
 Sipsip Pi u abe,
 kale hib ke halö m+ñdpil, a gun,
 hib kalpe m+ñhau hagno adö aran+ñ.
 Kale aij ke yab+ñ m+ñdpil, a gun,

^{*} **5:8:** Rep 8:3-4; Sam 141:2 ^{*} **5:9:** Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 ^{*} **5:10:** Eks 19:6; Ais 61:6; Rep 1:6; 20:6 ^{*} **5:11:** Dan 7:10; Hib 12:22

hib kalpe mihau hagno adö arañ.
Kale mailö aij ke halö m'dpil, a gun,
hib kalpe mihau hagno adö arañ.
Kale klö ke yabiñ m'dpil, a gun,

hib kalpe mihau hagno adö arañ," a gila.

¹⁴ Anig hageila, nan kamij mihau mihau hagla, "Anib unbö rö aij," a gila. Anig hageila, bi kub manö ud asikep gau kugom yimöm, God Sipsip Pi kalpe mihau hib haglö adö ara.

6

Sipsip Pi u nag+ unbö mudun jij u hub+ka

¹ Pen nñj m'idnö nñjöl gi, Sipsip Pi u, köp wam nag+ adik pidöñ la ud m'ideia u, nag+ adij wañgnbö u ud ju hub+kö nñjöl gi, nan kamij mihau mihau, añi ap manö kub r'imu hagöp rö hagöm haga, "Aue!" ga. ² Hageia nñjñö, kaj hos rud ap apjaka. Hos adö an'ibu bi ap wim udöl gi asik m'ideia. God gö win gin+m rö nöp löp rö, God n+p usajil bad win göm udpal u li ñö, ram m'nöñ kumi kabö adö lañ arö göm, n'ibi bi ram m'nöñ iñ yan aip pen pen göm, al ridik yunig ara. *

³ Pen Sipsip Pi u, nag+ adij yigwö añ n'ibö u ud ju hub+kö nñjöl gi, nan kamij mihau mihau, yigwö añ n'ibö u haga, "Aue!" ga. ⁴ Hageia nñjñö, kaj hos a+i yabiñ ap apjaka. Bi ap hos adö an'ibu asik m'ideia. God gö bi an'ibu klö n'ipe udöm, ram m'nöñ iñ yan aramöm gö, n'ibi bi ram m'nöñ gau gau magöñhalö agamij m'ideila u arö göm, pen pen al paköl göm gilö arnab. An'ibu God n+p ru mlö k'id kub ap ña.

⁵ Pen Sipsip Pi u, nag+ adij yigwö nigan n'ibö u ud ju hub+kö nñjöl gi, nan kamij mihau mihau, yigwö nigan n'ibö u pen haga, "Aue!" ga. Hageia nñjñö, kaj hos p'ir ap apjaka. Bi kaj hos adö an'ibu asik m'ideia u, nan magö nan skel l'ibal rö skel ap udöl m'ideia. ⁶ Manö ap, nan kamij mihau mihau m'ideila añ au n'ibö hagöm, bi kaj hos p'ir adö asik m'ideia u n+p haga, "Kiyö kub aunab rö, mani k'id añ damöm, nan iru raum'dal rö rauagnaböl. Wid magö cög* añi ap raunig, mani pe ñin añi ap udpal rö nöp rauöl; pen bali magö cög mihau nigan raunig, u rö nöp mani pe ñin añi ap udpal rö nöp rauöl. Pen olip wel u abe, ñig wain u abe pör raubal rö rauöl!" a ga.

⁷ Pen Sipsip Pi u, nag+ adij yigwö mlö n'ibö u ud ju hub+kö nñjöl gi, nan kamij mihau mihau, yigwö mlö n'ibö u pen haga, "Aue!" ga. ⁸ Hageia nñjñö, kaj hos ke paköp ap apjaka. Bi kaj hos adö an'ibu asik m'ideia u, hib n'ipe Umeh; pen bi n'ipe aip hain aueia u, hib n'ipe Wip Ana Ram. God gö me, bi an'ib mihau adö ke ke gilö, n'ibi bi ram m'nöñ gau iru nöp umöl rö la. R'imnap pen pen alöm umnaböl, r'imnap kiyö kub auö umnaböl, r'imnap m'ña nan gau gö umnaböl, r'imnap kain hapeb nan haut gau hau lilö umnaböl. Anig göl um damöm me, n'ibi bi m'nöñ naböñ iñ i m'dpal iru nöp rö umnaböl, pen iru nöp yabiñ m'ideinaböl. *

⁹ Pen Sipsip Pi u, nag+ adij mam'id u ud ju hub+kö nñjöl gi, nñjñö, God n+p nan sabe gep b'id mo u, n'ibi bi God Manö nñj udöm, p'ñij gagöm, n'ibi bi gau kal+p hag ñöm, Krai n'ibi bi n'ipe m'dpun waiö haglö, kal+p al pak l'ila ana kale gau m'ideila. ¹⁰ Kale wiñ kub alöm hagla, "God Bi Kub klö yabiñ. Ne Bi Uñ. Ne nñj yabiñ adö u nöp g'ipan! Pen ñin aigegö rö m'idmön, n'ibi

* **6:1:** Rep 4:6; 5:1 * **6:2:** Sek 1:8; 6:1-6 * **6:6:** Grik manö koiniks a göp u, lida añi ap nöp rö.

* **6:8:** Jer 15:1-3; Esi 5:12,17; 14:21

bɪ ram mɪnɔŋ iɫ yan, hanɪp al pak lɪla gau kalɪp manɔ kub gɪmɔn, ilɔn nɪnabɔn?" ɔ gɪla. ¹¹ Anɪg haglɔ nɪŋɔl gɪ, ejol gau kalɪp walɪj rud mɪlɔ ke ke nɪl gɪ hagla, "Sɔl mɪdɔp; abad mɪdaimim. Namam naɪn kalɔp aip God nɪp wɔg gɪ nɪbal gau, rɪmnap halɔ al pak lɔl me, God wɔ ral la naba u arɔ, hagabim rɔ gɪnab," a gɪla. *

¹² Pen Sipsip Pi u, nagɪ adɪŋ kagɔɫ jɪŋ u ud ju hubɪkɔ nɪŋɔl gɪ, nɪŋnɔ, munmon kub yabɪɫ u udɔ nɪŋɔl gɪ, sɪdɔ u, wadɪ asɔl mab inɔm pɪr gɔp rɔ u gɔ, rakɪn u bɔŋ nɔp hagape mɪdɔp rɔ atɪ yabɪɫ la. * ¹³ Gapɪ gau, pɪnɔm klɔ udɔm kia magɔ po gagɔp gau gu lugɔp rɔ u ju luga. * ¹⁴ Pen kumi kabɔ adɔ laŋ, hanai ral lɪbal u rɔ ga. Ram mɪnɔŋ ilɔ gau abe, ram mɪnɔŋ nɪg rɪb gɪgabɔ gau gau abe, mɪdmɪdal ka u arɔ gɔm, hɪɪ gɪ ke ke arla. * ¹⁵ Anɪg gɔ nɪŋɔl gɪ, kɪŋ ram mɪnɔŋ ke ke gau, kɪŋ nɪ pro kale gau, bɪ kub ami bɪ abad mɪdeila gau, nɪbi bɪ gep yabɪɫ gau, nɪbi bɪ hɪb mɪdeila gau, nɪbi bɪ rau dam lɪlɔ nagɪ wɔg geila gau, nɪbi bɪ gasɪ ke nɪŋɔm wɔg geila gau, magɔŋhalɔ, pɪnɪŋ gɪ amɔm kabɔ mɪgan, mɪnɔŋ mɪgan gau pi gɪ mɪdeila. * ¹⁶⁻¹⁷ Pi gɪ mɪdɔm hagla, "Bɪ sea kɪŋ adɔ asɪk mɪdɔp u abe, Sipsip Pi u abe hanɪp ilɔn kub nɪnabil nɪn hain pɔr hagpun u hadɔ auɔp u me, hon mɪdagaiun. Kabɔ juɔm aka ram mɪnɔŋ ilɔ kub gai i pa jɔ gɪ apɔm, hanɪp bɔŋ nɔp pasa gɔ, Bɪ sea kɪŋ asɪk mɪdɔp u hanɪp nɪŋagnɪm; Sipsip Pi hanɪp manɔ kub hagɔm pen ilɔn kub nɪagnɪm," a gɪla. *

7

Isrel nɪbi bɪ iru nɔp God klɪn nɪpe udla

¹ Pen kuɔyan u nɪŋnɔ, ejol mɪhau mɪhau ram mɪnɔŋ gɔɫ mɪhau mɪhau ke ke urak mɪdɔm, pɪnɔm mɪhau mɪhau udɔl mɪdɔm, mɪnɔŋ nabɔŋ, nɪg solwara, mab gau, naj gagnɪm, a gɔm, nabɔŋ kale ke aɪn aɪn udɔl gɪ mɪdeila. * ² Pen yad nɪŋnɔ, ejol ap sɪdɔ lɪm gɔp gau nɪbɔ, God Bɪ Pɔr Kamɪŋ Mɪdɔp nan klɪn rɪk lep nɪpe u damɔm, ejol mɪhau mɪhau God hagɔ sɔl ram mɪnɔŋ nɪg solwara gɪ naj gɪnɪg gaila anɪb gau kalɪp haga, ³ "Pɪdɔŋ gɪm! Nɪbi bɪ God hon nɪp wɔg gɪ nɪbal gau klɪn nɪpe u nable kale laŋ rɪkaiun; hainɔ pɪnɔm yube, amɔm ram mɪnɔŋ, nɪg solwara, mab nan gau gɪ naj gɪnɪm," a ga. *

⁴ Pen manɔ ap hagla nɪŋnɔ, nɪbi bɪ God klɪn nɪpe nable laŋ rɪkla anɪb gau, Isrel nɪbi bɪ iɫ ke ke gau jɪm nɪla u wan hadred podi po dausan (144,000). *

⁵ Nɪbi bɪ anɪb gau, Juda iɫ u kale 12,000;

Ruben iɫ u kale 12,000;

Gad iɫ u kale 12,000;

⁶ Asa iɫ u kale 12,000;

Napdalai iɫ u kale 12,000;

Manasa iɫ u kale 12,000;

⁷ Simion iɫ u kale 12,000;

Lɪpai iɫ u kale 12,000;

Isaka iɫ u kale 12,000;

⁸ Sebyulan iɫ u kale 12,000;

Josep iɫ u kale 12,000;

* **6:11:** Rep 7:9,13; 19:14 * **6:12:** Mad 24:29; Ap 2:20; Rep 8:12; 11:13; 16:18 * **6:13:** Ais 34:4

* **6:14:** Rep 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16-17:** Joe 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 * **7:1:**

Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Esi 9:4,6; Rep 9:4 * **7:4:** Rep 14:1,3

Benjamin il u kale 12,000,
u me, jim ñla u wan hadred podi po dausan me u.

⁹ Pen manö kalî kîñ rîkpin anîbu naböñ nîñ damem, kauyañ u naböñ nîñem nîñnö, Bî sea kîñ asîka u abe, Sipsip Pi u abe mîdlö nîñöl gî, nîbi bî iru nöp amgö ilö adö kale au urak mîdeila. Nîbi bî anîb gau, ram mîñöñ ke ke la rö, il ke ke la rö, hañ ke ke la rö, manö yabîl ke ke la rö, gau nîbö gau nîbö apöm mîdeila. Nîbi bî wö ralep rö mîdageia anîb gau, magöñhalö wañj rud nöp yîmöm, galon uñañ ud mîdöl gî, ¹⁰ God hib nîpe haglö adö arö nîñöl gî, wîñ kub hagöm hagla,
“God hon sea kîñ bîs göp u abe,

Sipsip Pi u abe hanîp nan a gîmil gî aij gîlö u me,
kamîñ arnabun,” a gîla. *

¹¹ Ejol gau magöñhalö Bî sea kîñ asîk mîdeia u abe, bî manö ud asîkep gau abe, nan kamîñ mîhau mîhau gau abe, kalîp bîg gîgabö gî mîdeila. Kale ap lug kugom yîmöm, ubör yîhön göm, God hib nîpe u dap ranöm, ¹² hagla,
“Nîñö yabîl!

God hon hib ke halö mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe mailö aij ke halö mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe gasî aij ke yabîl mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe ga u, nîp aij yabîl, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe aij ke yabîl mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe nan nîhön gînam a gînab u, u nöp gînab, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

Nîpe klö ke yabîl mîdöp, a gun,
hib nîpe hagno adö arañ.

God hon hib nîpe u pör pör nöp hagno adö arañ.

Nîñö yabîl!” a gîla. *

Kuöyañ ilön udagnaböl

¹³ Pen bî kub manö ud asîkep anîb gau bî ap, yîp hag nîñöm haga, “Nîbi bî wañj rud libal anîb gau an? Pen kale gai nîbö aubal?” ö ga.

¹⁴ Hageia hagnö, “Bî kub. Yad nîñagpin; pen ne nîñban,” a gîñö. Anîg hagnö, yîp haga, “Nîbi bî gai i kalîp marö ñîlö, bîslam yabîl mîdöm kamîñ aubal. Pen kale Sipsip Pi hagape nîpe u udöm, wañj kale gau uñ matî gîlö, rud göp. * ¹⁵ Anîb u me,

“Kale God sea kîñ il añ au mîdöl gî, sîdö añ, sîbön yañ,
sabe gep ram raul mîgan nîpe u wög nîpe göl gî, gîpal.
Bî sea kîñ bîs gî mîdöp u

kalîp abad mîd aij yabîl gînab. *

¹⁶ Kalîp kîyö kuöyañ gagnab, ñîg nan kuöyañ gagnab,
sîdö kal kuöyañ nîñöm ilön gagnab. *

¹⁷ Nîhön gîñîg: Sipsip Pi sea kîñ añ au mîdöp u,
sipsip abadep bî kale mîdöm,

kalip u† g† ñig ilam junab gau arö,
 ñig kam+ñ magó ñeb u ñ+ñnaböl.
 Pen God n+pe m+†ön ñig kale u
 magöñhalö wik g† yunab,” a ga.

8

Sipsip Pi u nag+ mudun j+ñ u hub+ka

1 Pen Sipsip Pi u nag+ mudun j+ñ u hub+ka n+ñöm kumi kabö adö lan au manö ap hagagöm, yöp magö ap magöñhalö agam+j yhar+ñ m+deia. 2 Pen m+dem, ejol unbö mudun j+ñ God amgö ilö adö au urak m+dpal gau n+ñnö. Ejol an+bu gau a+ñ magö ke ke udla.

3-4 Pen ejol ap rin aij kabö gol udöm g+la ap udöl m+deia. N+pe pen amöm, God n+p sabe g+pal b+id adö gol au g+lan urak m+deia. N+ñ nan laulö in ha+ñ aij auöp u iru nöp ñ+la. God n+p nan sabe gep b+id kabö gol udöm g+la u sea kin adö au m+deia n+ñöm ejol an+bu, nan ha+ñ aij an+bu ud God n+bi b+ n+pe n+p sabe g+la manö u aip u† ma+† göm, b+id adö au ud magum g+ dap lauö n+ñöl g+, hadu an+bu in ap ran ara. * 5 Pen rin aij an+bu udöm, mab m+†an God n+p nan sabe gep b+id adö lan ineia gau ud rin m+gan yan löm, ud m+nöñ naböñ it yan yua n+ñöm r+mu hagöl g+, g+gabö göl g+ aram m+lö bö arö n+ñöl g+, a+ñm a+ñm udöl g+, munmon uda. *

Ejol a+ñ magö gau pu g+ñig geila

6 Magö an+bu, ejol unbö mudun j+ñ a+ñ magö ud m+deila gau, ud dap ranöm pu g+ñig gella.

7 Ejol nöd u, a+ñ magö n+pe u pu gö, möñ gap+ magö u abe, mab m+†an u abe, hagape u† ma+† göl g+, m+nöñ naböñ it yan hoñ yua. An+g gö, m+nöñ naböñ it i naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap, mab, nan u†an kam+ñ kam+ñ urak m+deia gau, magöñhalö in hab+k ñ+ñ ara. *

8 Pen ejol y+gwö an n+bö u, a+ñ magö n+pe u pu gö, ram m+nöñ ilö kub yab+† mab rö ineia ap, ñig solwara an au ud yua. An+g gö, ñig solwara au naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap ñig solwara magöñhalö hagape la. 9 Pen kabsat nan ñig solwara m+deila gau, naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap magöñhalö um hakla. ñig mag+†b ñig solwara au m+deila gau naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap böñ nöp pa jö ma jö göm p+ral ara.

10 Pen ejol y+gwö n+gan n+bö u, a+ñ magö n+pe u pu gö, gap+ pag+†n kub mab m+†ön rö apöm, kumi kabö adö lan n+bö big jua. An+g gö, ñig r+bö gau abe, ñig ilam gau abe naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ naj ga. 11 Gap+ an+bu hib n+pe, “Maras+ñ As+”. N+bi b+ iru yab+† nöp, ñig g+ naj ga an+bu gau ñ+ñöm umla. *

12 Pen ejol y+gwö m+lö u, a+ñ magö n+pe u pu gö, s+idö, rak+ñ, gap+ gau hadu rö pañ göm, mailö aij pör göp rö gaga. S+idö u, naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ naj ga. Rak+ñ u, naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ naj ga. Gap+ gau, naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ naj ga. S+idö mailö magö u, naböñ m+†hau n+gan rö hagöm, naböñ m+†öp

* 8:3-4: Rep 5:8; Eks 30:1-3

* 8:5: Lep 16:12; Eks 19:16-19; Rep 11:19; 16:18

* 8:7: Eks

9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30

* 8:11: Jer 9:15

mɨdailö, naböŋ añt ap sɨdö mailö gaga. Sɨb an yan magö u, naböŋ mɨhau nɨgan rö hagöm, naböŋ mɨhöp mɨdailö, naböŋ añt ap rakɨn mailö gaga. *

¹³ Pen yad anɨg göl nɨŋ mɨd nɨŋöl gem nɨŋnö, yaur du ap kumi kabö an aulik u gɨ ajöl göm, manö kub rö hagöm haga, “Ake! Ake! Naij yabɨt gɨnɨg gab. Ejol rɨmnap halö aɨŋ magö kale pu gɨnɨg gaböl. Ejol mɨhau nɨgan anɨb gau aɨŋ magö kale gau pu gɨlö, nɨbi bɨ mɨnön naböŋ adö it i mɨdpal gau kalɨp naij yabɨt gɨnab!” a ga. *

9

Ejol mamɨd u aɨŋ magö nɨpe u pu ga

¹ Ejol mamɨd u, aɨŋ magö nɨpe u pu ga nɨŋöm, yad nɨŋnö, gapɨ kumi kabö adö lan nɨbö bɨg ju mɨnön naböŋ it yan ap lug gɨ mɨdeia. Pen gapɨ anɨbu nɨp ki rib utöm mɨgan mauɨn juaga u ñeila. * ² Gapɨ anɨbu ki rib u udöm, utöm mɨgan mauɨn juaga ajön u hiɨkö, hadu kub yabɨt ap ranöm, sɨdö u gö paɨu göm, sɨbön aua. * ³ Anɨg gö, jon habɨadɨŋ gau, hadu an anɨb gau nɨbö gɨ dam mɨnön naböŋ adö yan löm, God nɨpe gö, rɨrabö gau nɨbi bɨ bɨg ilön ñɨnab rö gɨnɨg geila. ⁴ God nɨpe jon habɨadɨŋ anɨb gau kalɨp haga, “Nan uɨan, mab uɨan, nan nɨhön nɨhön mɨnön naböŋ it yan rannɨm gau, gɨ naij gagmim; nɨbi bɨ kɨiñ yad u nable kale lan mɨdagöp gau nöp gɨ naij gɨmim,” a ga. * ⁵ God haga anɨbu, jon habɨadɨŋ gau nɨbi bɨ kalɨp böŋ nöp al pak lö umöl rö laga; yɨharɨŋ rakɨn unbö mamɨd u ilön naij unbö ke kalɨp ñöl rö la. Kalɨp ilön ñɨnaböl anɨbu, rɨrabö gau nɨbi bɨ bɨg ilön ñɨnab rö ñɨnab. ⁶ Ñɨn an anɨbu, nɨbi bɨ anɨb gau umnabun, a göm, nɨŋnaböl u pen umeb adan ramö ap mɨdageinab. *

⁷ Jon habɨadɨŋ anɨb gau, bɨ kaj hos dam pen pen alnɨg, nan kɨö libal rö gau lɨ mɨdeila. Nabɨc cög kale adö lan usajɨl bad kabö gol udöm gɨla gau rö rol gɨla. Mulu majman kale gau nɨbi bɨ rö la. * ⁸ Nabɨc umagö kale gau, nɨbi nabɨc umagö rö la. Pen meg kale gau, kain hapeb, laiön a gɨpal u, meg rö la. * ⁹ Pabɨt gau, ain sior rö u lɨla. Pen iru nöp auan pakeila u me, kaj hos iru nöp gadal badal gau iru nöp tɨp gɨ dam pen pen alnɨg amöm, gɨ gu göp rö u haga. * ¹⁰ Hingan adɨŋ mɨŋ, rɨrabö amɨn nɨbi bɨ hauö ilön göp rö u la. God gö, rakɨn unbö mamɨd u, nɨbi bɨ gau kalɨp ilön ke naij yabɨt ñöl gɨ mɨdeinaböl. ¹¹ Jon habɨadɨŋ anɨb gau kɨŋ kale, ejol utöm mɨgan mauɨn juaga abad mɨdöp ejol anɨbu me. Hibru manö hagöm, hib nɨpe Abadon a gɨmɨdal pen Grik manö hagöm, Apolyon a gɨmɨdal. *

¹² Anɨb u, mɨŋör kub nöd u hadö pɨs göp pen mɨŋör kub mɨhöp mɨdöp.

Ejol kagoɨ jɨŋ u aɨŋ magö nɨpe u pu ga

¹³ Pen ejol kagoɨ jɨŋ u, aɨŋ magö nɨpe pu ga nɨŋöm yad nɨŋnö, manö ap auai a bɨd kabö gol udöm gɨla adö au, kom mɨhau mɨhau mɨdmɨdöp anɨb au nɨbö. Bɨd anɨbu God amgö ilö au gɨlan mɨdeia. ¹⁴ Manö anɨbu ejol kagoɨ jɨŋ aɨŋ magö ud mɨdeia u nɨp haga, “Ejol mɨhau mɨhau nagɨ adɨk lɨlö, ñɨg kub yabɨt Yupredis goɨ au mɨdpal gau, hubɨk yumön,” a ga. ¹⁵ God ejol mɨhau mɨhau anɨb gau kalɨp nöd hag lö, mɨ anɨbu nöp, rakɨn anɨbu nöp, ñɨn anɨbu

* **8:12:** Esi 32:7; Rep 6:12-13 * **8:13:** Rep 9:12; 11:14 * **9:1:** Rep 20:1 * **9:2:** Jen 19:28; Joe 2:2,10; Eks 10:12-15 * **9:4:** Rep 7:3 * **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 * **9:7:** Joe 2:4 * **9:8:** Joe 1:6 * **9:9:** Joe 2:5 * **9:11:** Hibru manö Abadon abe, Grik manö Apolyon abe, manö it u “Bɨ nɨbi bɨ al pak lep.”

nöp, magö anıbu nöp abad mıdmıdal u me, ñın anıbu hadö aua rö, nıbi bı mınön naböñ ıf i iru nöp al pak löl, a göm, hubık yua. Nıbi bı mınön naböñ adö ıf i mıdpal gau magöñhalö naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap al pak lınıg arla. * 16 Pen yıp hagla nıñnö, ami bı kaj hos adö asıköm nıbi bı pen pen al pak lınıg arla gau du hadred mıtön (200,000,000) mıdeila.

17 Pen yad nıñnö, kaj hos kale gau abe, bı hos adö asıkla gau abe kapa sior yımla gau, rımnap mab mıtanj atı rö ga, rımnap kabö mu “sapaia” a gıpal u rö ga, rımnap kabö uhañın “salpa” a gıpal u rö ga. Kaj hos nabıc gau, laiön nabıc rö la. Meg mıgan kale lan nıbö mab mıtanj abe, hadu abe, nan salpa hañın naj ası yabıt u abe aua. 18 Meg mıgan kale lan nıbö mab mıtanj abe, hadu abe, nan salpa hañın naj ası yabıt u abe apöm gö, nıbi bı iru nöp um hakla. Nıbi bı mınön naböñ adö ıf i mıdpal gau magöñhalö naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap umla. 19 Kaj hos anıb gau klö kale u mıdeia maj mıgan kale abe, amın adın mın kale abe. Amın kale gau, haino nabıc rö la u me, nıbi bı gau kalıp gı naj göl rö la. 20 Pen nan naj anıb gau gö, nıbi bı iru nöp um hakla u, nıbi bı mıdeila gau ga anıbu nıñöm, nıhön gınıg kabö mab nan gau uduñ nımagö hon ke nöp nan pıral gı lıbun a göm, arö gagla. Nıhön gınıg nan si nan naj gıpun a göm, arö gagla. Pen nan yıharın gau, nan amgö nıñagmıdöp gau, nan manö nıñagmıdöp gau, nan adan ajagmıdöp gau, nan kabö gol, silpa, bras, kabö, mab udöm gıla gau nöp sabe gun a göm, kıjaki aiön pi nan naj gau kalıp nöp sabe gun a göm, gı mıdeila. * 21 Pen wıp alöm, kuj göm, nıbi si bı si göm, nan si udöm, gılö arö nıñöl gı, nıhön gınıg anıg gabun, a göm, arö gagla.

10

Ejol ap Jon nıp köp ñö nıña

1 Pen naböñ nın damem nıñnö, ejol klö yabıt unbö ke ap kumi kabö adö lan nıbö auajıp. Ejol anıbu nıp kumi rud ap wam wam gö nıñöl gı, sıböñ nabıc nıpe pıral gıgabö göm, mulu adın nıpe u sıdö rö mailö göm, ma kıd nıpe u mab inöm mıtanj göp rö u ga. 2 Nıpe kumi kabö adö lan nıbö apöm, ma yıjıg kıd u ñıg solwara adö u rauöm, ma sıdagö kıd u mınön adö u raua. Köp pro bad ap pılai udöl gı mıdeia. 3 Pen nıpe kaj laiön manö kub hagöp rö u hagö, rımu unbö mudun jın u manö kub hagöm manö rımnap pen haga. 4 Manö haga anıbu kalı kılın rıknam, a gınö, manö ap kumi kabö adö lan nıbö haga, “Manö anıbu halö kalı kılın rıkagmön; manö anıbu pi göl mıdan,” a ga. *

5 Pen ejol ma böñ lap u ñıg solwara adö u rauöm, böñ lap u mınön adö u rauöm mıdeia nıñnö u, ñın yıjıg kıd nıpe u dap ranöm, God ram mınön adö lan au yama. * 6 Anıg göm, God pör nöp pör nöp kamın mıdöp u, kumi kabö adö lan nan gau magöñhalö gı la u, mınön naböñ nan gau magöñhalö gı la u, nıñ solwara nan gau magöñhalö gı la u, God nıñö anıbu mıdöp rö nıñö yabıt hagabin a göm haga, “God mıñi rapın mıdagnab! 7 Pen ejol mudun jın u añın magö nıpe pu gınıg gınab ñın anıbu nöp, God nıpe manö hagep bı nıp wög gıla gau kalıp haga rö nöp, manö nıpe pi göl mıdöp u uri gınab,” a ga. *

* 9:15: Rep 8:7-12 * 9:20: Rep 16:9,11; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23 * 10:4: Dan 12:4,9

* 10:5: Dud 32:40; Dan 12:7 * 10:7: Emo 3:7

⁸ Pen manö kumi kabö adö laŋ nɪbō nōd nɪŋnō u, yɪp kauyaŋ hagōm haga, “Ejol ma bōŋ lap u ñɪg solwara adö rauōm, bōŋ lap u mɪnōŋ adö rauōm mɪdöp u nɪp ammōn hagō, köp pro pɪlai ud mɪdöp u, nöp ñɪnɪm,” a ga.

⁹ Anɪg hageia, ejol mɪdeia u amem, yɪp köp pro yagol u ñɪ, a gɪnō, yɪp ñöl gɪ haga, “Ud ñōŋ. Ñɪŋō, meg mɪgan ne u bom ñɪg dö kal göp rö gɪnab u pen mudun aŋ yaŋ amōm, asɪ gɪnab,” a ga. * ¹⁰ Hageia, köp pro anɪbu uдем ñɪŋnō, bom ñɪg dö kal rö ga u pen ñɪŋ pa bo yunō, mudun aŋ yaŋ amōm asɪ ga.

¹¹ Pen yɪp haga, “Nɪbi bɪ ram mɪnōŋ ke ke gau iru nöp, hañ ke ke gau iru nöp, manö yabɪl ke ke gau iru nöp, kiŋ ram mɪnōŋ gau abad mɪdpal ke ke gau iru nöp, hainō kalɪp nɪhōn nɪhōn gɪnab u, God manö u kauyaŋ hag ñɪmōn,” a ga.

11

Bɪ God manö hag ñeb mɪhau

¹ Pen yɪp ur mɪlö nan lɪ nɪŋbal ap ñöl gɪ hagla, “Am God sabe gep ram u lɪ nɪŋmōn, God nɪp nan sabe gɪpal bɪd adö u lɪ nɪŋmōn, gɪmōn. Nɪbi bɪ God sabe gep ram raul mɪgan apōm nɪp sabe gɪnaböl gau u rö nöp, wō ral nɪŋmōn. * ² Pen Juda nɪbi bɪ wasö gau, pör apōm waryö höŋ aŋ yaŋ mɪdpal rö, ka anɪbu halö lɪ nɪŋaŋmōn. Nɪhōn gɪnɪg: kale nöp daun kub ut Jerusalem naj göl gɪ mɪdlö mɪdlö, rakɪn unbö ñɪn juöl mɪhöp ado gɪ da yɪgwö aŋ nɪbö (42) arnab. * ³ Yad pen, bɪ manö yad hag ñeb mɪhöp hag yunō, yɪharɪŋ wadɪ asöl rö gau yɪmōm, manö yad hag ñɪ ajlö, ñɪn wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab,” a ga.

⁴ Bɪ God manö hagep anɪb mɪhau, Bɪ Kub mɪnōŋ nabōŋ il i abad mɪdöp u, amgö ilö nɪpe au mɪdpil. Kale mab olip ur mɪhau, lam mɪhau me. * ⁵ Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪhōŋ gɪ naj gɪnɪg gɪlö, mab mɪtaŋ meg mɪgan kale u nɪbö apōm, kalɪp in haknab. Kalɪp mɪhōŋ gɪ naj geinaböl nɪbi bɪ gau, kalɪp anɪg unbö rö nöp gɪnab. * ⁶ God kalɪp mɪhōŋ klö nɪpe ñö, manö hagep wög nɪpe gɪ damöl gɪ, möŋ alagan, a gɪlö, alagnab; ñɪg gau hagape laŋ, a gɪlö, hagape lɪnab; nɪbi bɪ gau kalɪp marö nɪhōn nɪhōn gau gaŋ, a gɪlö, gɪnab. Ñɪn aigeg anɪg gɪnɪm a gɪnabil u, anɪg unbö rö nöp gɪnab. * ⁷ Pen God manö u hag ñɪ dammil, nabōŋ hag haklö, nan hapeb utōm mɪgan mauɪñ juaga yaŋ nɪbö aunab u, kalɪp mɪhōŋ aip pen pen gɪ damōm, bōŋ nöp al pak lö umnabil. *

⁸ Wip he mɪlö anɪb mɪhau mɪdeinabil daun kub yabɪl u lor aŋ au. Daun kub yabɪl anɪbu me, Bɪ Kub u nɪp mab kros ba laŋ al pak lɪla. Pen daun kub yabɪl anɪbu hib ap Sodom, hib ap Ijip, a gɪpal. *

⁹ Pen nɪbi bɪ ram mɪnōŋ gau ke ke mɪdpal gau, il ke ke mɪdpal gau, manö ke ke hagpal gau, hañ ke ke la gau, kalɪp mɪhōŋ nɪŋöl gɪ nöp mɪdōm, wip he mɪlö anɪb mɪhau dam rɪgöl gagmim, a gɪlö, umnabil ñɪn adɪŋ u rɪkōm, ñɪn mɪhau nɪgan halö kuö au nöp mɪdlö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ anɪb gau wip he mɪlö anɪb mɪhau nɪŋ sɪsɪ gɪnaböl.

* **10:9:** Esi 2:8; 3:1-3 * **11:1:** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2:** Luk 21:24; Rep 13:5 * **11:4:** Sek 4:3,11-14 * **11:5:** 2Sa 22:9; Sam 97:3 * **11:6:** 1Ki 17:1; Eks 7:17-20; 1Sa 4:8 * **11:7:** Dan 7:21; Rep 12:17; 13:7; 17:8 * **11:8:** Luk 13:34

10 Bɛ God manö hagep anɛb mɛhau, nɛbi bɛ mɛnɔŋ nabɔŋ adö il i mɛdpal kalɛp mɛŋɔr kub ñɛ mɛdmɛdil rö, pen paj hagöm, nan kub ñɛŋöl gɛ, nan aij pen ñö pen ñö gɛnaböl.

11 Pen ñɛn adɛŋ u abe, ñɛn mɛhau nɛgaŋ abe, wip he mɛlö anɛb mɛhau gau mɛdaillö pen God nɛpe ake bad ap yuö aŋ kalɛp yaŋ arö urakmil nanöl mɛdaillö. Anɛg ga nɛŋöm, nɛbi bɛ nɛŋeila gau kalɛp anɛnɛn yabɛɛ ga. * 12 Pen bɛ God manö hagep anɛb mɛhau nɛŋlö, manö kub ap kumi kabö adö laŋ nɛbö, “Kale auɛl!” a ga. Nɛbi bɛ kauaɛ mauaɛ mɛhɔŋ gau nɛŋ mɛdlö nɛŋöl gɛ, kumi rud ap kalɛp wam wam gɛ udö, God ram mɛnɔŋ kumi kabö adö laŋ au arlö. *

13 Pen magö anɛbu nöp, munmon kub yabɛɛ udöm, daun kub anɛbu nabɔŋ unbö sɛduŋ laŋ rö hagöm, nabɔŋ unbö aɛɛp u mɛdeila nɛŋöm nabɔŋ aɛɛ ap pa jö ma jö gö, nɛbi bɛ sepen dausan um hakla. Pen nɛbi bɛ mɛdeila gau, nan ga anɛbu nɛŋöm pɛnɛŋ göm, God ram mɛnɔŋ kumi kabö adö laŋ au mɛdöp u nɛp hib haglö adö ara. *

14 Pen nɛŋim! Mɛŋɔr kub yɛgwö aŋ nɛbö u hadö pɛs göp, pen mɛñi mɛŋɔr kub yɛgwö nɛgaŋ nɛbö u söl gɛnɛg gab. *

Ejol mudun jɛŋ u aɛŋ magö nɛpe pu ga

15 Magö anɛbu nöp ejol mudun jɛŋ u, aɛŋ magö nɛpe u pu gö nɛŋöl gɛ, manö ap kumi kabö adö laŋ nɛbö hagöm haga,

“Uri Bɛ Kub hon u, Kraiss nɛpe u aip,

ram mɛnɔŋ gau magöŋhalö pör nöp pör nöp abad mɛdnab,” a ga. *

16 Pen bɛ kub manö ud asɛkep ñɛn juöl aɛɛ ap ado gɛ da yɛgwö mɛlö u (24), sea kiŋ adö kale u God amgö ilö nɛpe asik mɛdeila gau, kugom yɛmöm ubör yɛhɔŋ göm, God nɛp sabe göl gɛ hagla,

17 “God, ne Bɛ Kub klö ke yabɛɛ u!

Nöd mɛdmɛdan, mɛñi mɛdep nöp mɛdpan!

Bɛ klö unbö ke yabɛɛ pör mɛdpan rö,

mɛñi nɛbi bɛ ram mɛnɔŋ gau magöŋhalö

Kiŋ kale mɛdpan u rö,

nöp aij yabɛɛ gabun!

18 Nɛbi bɛ ram mɛnɔŋ gau nɛbö nöp nɛŋöm, kal yabɛɛ jula.

Pen mɛñi ne kal juɛp ñɛn u hadö auöp.

Mɛñi nɛbi bɛ umla gau kalɛp

manö kub hagep ñɛn u hadö auöp.

Mɛñi nɛbi bɛ nöp wöŋ göm,

manö ne hag ñɛbal gau abe,

nɛbi bɛ manö aij ne nɛŋ udöm,

hib ne nɛŋöm ana uɛpal gau abe,

nɛbi bɛ hib halö mɛdpal aka

ramö gau mɛdpal gau magöŋhalö,

nan aij kalɛp pen ñɛnabön,

ñɛn u hadö auöp.

Pen nɛbi bɛ halöwalö göm,

nɛbi bɛ rɛmnap kalɛp al pak lɛbal gau,

kalɛp pen u rö nöp al pak lɛnabön,

ñɛn u hadö auöp,” a gɛla. *

* 11:11: Esi 37:5,10 * 11:12: 2Ki 2:11 * 11:13: Rep 6:12; 16:18 * 11:14: Rep 9:12

* 11:15: Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; 7:14 * 11:18: Sam 110:5; Ro 2:5; Rep 20:11-13; Sam 115:13

19 Anig haglö nñjöl gi, God sabe gep ram kumi kabö adö laj au midöp u migan hiköm, God Manö mideia kes magö u waiö la nñjnö. Magö anibu nöp añ+m añ+m udöm, r+mu hagöm, gu kub yabił u hagöm, munmon udöm, möj gapı magö kub yabił paköm, ga. *

12

Nibi u abe re ubıł kub u abe

1 Pen naböj nñj damem nñjnö, nan ke hain nıbö kub ap kumi kabö an aulik ga. Nibi ap sidö waij rö löm, ma nıpe rakın adö au löm, gapı unbö migan laj u, kwın rol gıpal rö usajıl bad nıpe nabıc adö laj lö mideia. 2 Pen nıpe nı paınan rıknıg, nı paınan nñjö nñjöl gi, wög paköm gaia. *

3 Nan ke hain nıbö ap halö, kumi kabö an aulik waiö la nñjnö. Re ubıł hagape halö kub yabił unbö ke ap mideia. Nabıc cög nıpe unbö mudun jñj löm, kom nıpe unbö sidun laj löm, kiñ rol gıpal usajıl bad gau, nabıc cög adö nıpe ke ke löm mideia. * 4 Re ubıł kub anıbu, amın nıpe u gapı kumi kabö adö laj gau pakö, iru nöp bıg ju mınöñ naböj il i ju luga. Anıb u, gapı magöñhalö mideila gau naböj mıhau nıgan rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap bıg ju yua. Pen nıpe nıbi nı paınan yag daunıg geia u, yag dauö nñjnın, a göm, apöm abad mideia. * 5 Pen nıbi anıbu nı ap yag daa. Nı anıbu nıpe ain ur mılö udöm, nıbi bı ram mınöñ gau magöñhalö abad mideinab. Pen nıbi u nı anıbu nıp yag dauö, ejol ap nı anıbu pıñ gi udöm, dam God nıpe sea kiñ nıpe kumi kabö adö laj midöp au ud ara. *

6 God nıbi anıbu nıp ka ap gi lö, pıññj gi anıb gau amöm, anıb gau nöp midö nñjöl gi, God nıp nan magö nñöl gi abad mideinab nın wan dausan du hadred sikısdı (1260) arnab.

7 Pen kumi kabö adö laj au, ejol kub Maikel ejol nıpe gau udöm amöm, re ubıł kub anıbu yam nıpe gau aip pen pen göm gi damöm me, * 8-9 re ubıł kub u yam nıpe gau halö, kumi kabö adö laj nıbö al rıdık yuöm böñ nöp mınöñ naböj il i yula. Re hadame dagol gau mideia, re anıbu kıjaki aka Seden a gıpal u, nıpe nöp nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö kalıp manö pir alö, manö pıral nıpe u nñjla. *

10 Pen manö kub ap kumi kabö adö laj au nıbö hagöm haga, "Mıñi God nıpe nıbi bı gau ud kamıñ yunab.

Mıñi God nıpe klö nıpe udöm, nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö Kiñ kub ke yabił mideinab.

Mıñi God Kraıs nıpe u nöp,

Bı Kub klö ke yabił mıdöm,

nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö abad mideinab.

Nñhön gınıg: Seden nıpe God amgö ilö nıpe au mıdöm,

sidö an, sıbön yan,

añ mam hon gau nan si nan naij nñhön nñhön geila gau hagmidöp u,

nıp mınöñ naböj il yan ud yula. *

11 Pen añ mam hon gau,

Sıpsıp Pi hagape nıpe u abe,

Kraıs manö nñjö hag nımıdal u abe gö,

Seden nıp mo kale gau lıla.

* 11:19: Hib 9:4; Rep 8:5; 15:5; 16:21 * 12:2: Mai 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:4: Dan 8:10

* 12:5: Aıs 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rep 19:15 * 12:7: Jud 9 * 12:8-9: Jen 3:1,14; Luk 10:18; 22:31;

Rep 20:2 * 12:10: Job 1:11; Sek 3:1

Nibi bi nipe nöp midpun, a göm, pññj gagöm,
hanip al pak lñng al pak löl, a gi gasi nññla.

¹² Anib u, kale kumi kabö adö lanj au midpim gau,
miñ miñ göl gi midaimim.

Pen kale minönj naböj abe, ñng solwara u abe midpim gau,
kalöp mög nñbin.

Nihön ginig: Seden nip kale midpim anib yanj ud yulö,
ñin nipe iru midagöp rö, kal yabñ juöp, " a ga. *

¹³ Pen re ubñ kub anibu, yip minönj naböj adö il i ud yubal, a göm, gasi u niñöm, nibi ñi yag daua anibu nip rñdik gi yuaia pen, ¹⁴ God nibi anibu nip yaur du kub auan kub mihau lñ ñö, nipe u göm ram minönj kabö nöp midöp anj au God ka nipe gi la anibu ara. Am anib gau midö niñöl gi, God nipe nip nan magö ñöl gi abad midö, mi mihau nigan rakin unbö kagoj jñj arnab. Re ubñ u nibi u nip nan naj ap ginim rö lagnab. *

¹⁵ Pen re ubñ u, ñng ul rö ñhak yunö nibi anibu nip ugal aran, a göm, ñhaka u, ¹⁶ pen minönj u nibi anibu nip gi ñö, ñng re ubñ ul rö ñhak yua anibu minönj naböj migan gau pa jö gi amöm, ur ur gö ara. ¹⁷ Anig gö, re ubñ u nibi anibu mulu kal yabñ lugö, nibi u ñi painanj nipe gau, God Manö hagöp rö göm, Jisas manö niñö nipe niñ udöm hain göm nibi bi rñmnaj kalip hag ñibal gau aip pen pen ginig ara. * ¹⁸ Pen re ubñ u amöm ñng solwara gof au urak mñdeia.

13

Nan hapeb ap ñng solwara anj gau nñbö apjaka

¹ Midem niñnö, nan hapeb rö ap, ñng solwara anj gau nñbö aueia. Nabñc cög nipe unbö mudun jñj löm, kom unbö sñduñ lanj löm, kinj rol gñpal usajñ bad gau, kom adñj ke ke löm mñdeia. Pen nabñc nipe unbö mudun jñj u, God nip hag juöp hib naj rñmnaj añi añi kali kññ rik lñlö mñdeia. * ² Nan hapeb anibu, kain hapeb leped rö la u pen ma nipe gau kain hapeb bea ma rö la. Meg migan nipe u, kain hapeb laiön meg migan rö la. Pen re ubñ u, klö nipe ke abe, kinj kub ke yabñ mñdeia klö u abe, nan hapeb anibu nip ña. * ³ Pen nan hapeb anibu nabñc cög nipe ap, nöd böñ nöp al pak lñlö kñña ga rö la u pen kuöyan mñep ga. Anig gö, nibi bi minönj naböj adö il i gau gau magöñhalö gasi gasi löm, nan hapeb anibu nip hain gñla. * ⁴ Pen re ubñ anibu kinj kub ke yabñ mñdeia klö u nan hapeb anibu nip ña u me, nibi bi gau re ubñ anibu nip hib haglö adö ara. Pen nan hapeb anibu abe kinj kub ke yabñ rö midöp u, nibi bi rñmnaj nip aip pen pen göl rö lagöp, a göm, nibi bi gau magöñhalö nan hapeb u, u rö nöp hib nipe haglö adö ara.

⁵ Pen God nan hapeb anibu nip nñebir arö gö, hib nipe ke hagö adö arö, God hib nipe manö naj hagöm dap lugö, rakñn unbö ñññ juöl mñhöp ado gi da unbö yñgwö anj nñbö u (42) ara. * ⁶ Nipe anig göm, God nip hag juöm, hib nipe manö naj hagöm, ram minönj nipe kumi kabö adö lanj au hag juöm, adö lanj au nipe aip midpal gau kalip hag juöm, ga. ⁷ Pen God nan hapeb anibu nip nñebir arö gö, Krais nibi bi nipe gau aip pen pen göm, al juöm, nibi bi gau magöñhalö, il ke ke midpal rö, ram minönj ke ke midpal rö, manö yabñ ke ke hagpal rö, hañ ke ke löp rö, kalip magöñhalö abadöl mñdeia. *

* **12:12:** Ais 44:23; 49:13 * **12:14:** Dan 7:25; 12:7 * **12:17:** Rep 11:7 * **13:1:** Rep 12:3; 17:3,7-12 * **13:2:** Dan 7:4-6 * **13:3:** Rep 17:8 * **13:5:** Dan 7:8,25; 11:36; Rep 11:2 * **13:7:** Rep 11:7

⁸ Nibi bi m+nöñ naböñ adö il i gau gau magöñhalö rö, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö arnab. Pen nibi bi au, ram m+nöñ hadame dagol gau g+ laga ñin u, God nibi bi pör kam+ñ nöp m+deinaböl buk an+ib yañ hib kale kal+ kliñ r+ka gau nöp, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö aragnab. Buk anibu, Sipsip Pi al pak l+lö uma u buk nipe me u. *

⁹ Kale nibi bi gas+ rim+id m+dain+im gau manö an+ib i n+ñjim!

¹⁰ Nibi bi God nag+ aröl, a göm, n+ñjöp gau, nag+ arnaböl.

Nibi bi ru m+lö k+id udöm b+in+ñ g+lö umöl, a göm, n+ñjöp gau, ru m+lö k+id udöm b+in+ñ g+lö umnaböl.

An+g g+inab rö, Krais nibi bi nipe gau ap lug pakagun, a göm, Krais manö aij u n+ñ ud pidöñ göm, hagöp rö göm, Krais n+ñ c+g aij göl g+ nöp m+da+iöl. *

Nan hapeb ap halö m+nöñ naböñ añ g+yañ n+ibö apjaka

¹¹ Pen kauyañ n+ñem n+ññö, nan hapeb rö ap halö m+nöñ naböñ añ g+yañ n+ibö apjaka. Kom nipe m+hau u, sipsip pi kom rö la u pen manö nipe u, re ub+ rö haga. ¹² Nipe nan hapeb nöd n+ibö u n+ñ wög g+ ñöl g+, n+ib+ bi ram m+nöñ gau magöñhalö manö klö hagöm gö, nan hapeb nöd n+ibö nöd böñ nöp al pak l+lö k+lä ga rö la u pen kuöyañ m+lep ga anibu n+ñ hib haglö adö ara.

¹³ Nan hapeb hain n+ibö u nan gagep rö göm, nan n+ñeb n+ñagep rö göm, ga. Nibi bi n+ñm+dlö n+ñjöl g+, nipe gö, mab m+ñan kumi kabö adö lan n+ibö ap m+nöñ naböñ il yañ luga. * ¹⁴ Pen God nipe nan hapeb hain n+ibö anibu n+ñebir arö gö, nan hapeb nöd n+ibö amgö ilö nipe au nan gagep rö gaia u me, nibi bi m+nöñ naböñ gau gau magöñhalö manö piral nipe u n+ñ udla. Nan hapeb hain n+ibö u nibi bi gau kal+ip hagö, kale nan hapeb ru m+lö k+id ud böñ nöp al pak l+la u pen kauyañ m+döp u hib nipe dap rann+g, nan n+ñ rö ap g+ l+la. ¹⁵ Pen God nan hapeb hain n+ibö u n+ñ n+ñebir arö gö, nan ana nan hapeb nöd n+ibö rö g+ l+la anibu n+ñ ake bad u pu gö arö, kam+ñ löm, manö hagöm haga, “Yad bi kub. Hib yad nöp hagmim adö aran,” a ga. An+g hageia, nibi bi hib nipe haglö adö araga gau magöñhalö hagö al pak l+la. ¹⁶ Nipe hagö, nibi bi hib m+deia gau, nibi bi hib m+dageia gau; nibi bi mani iru m+deia gau, nibi bi mani m+dageia gau; nibi bi nag+ wög geila gau, nibi bi gas+ kale ke wög geila gau; kale magöñhalö kliñ ap ñ+magö y+ñg k+id u aka nable lan udla. * ¹⁷ Pen nibi bi kliñ anibu udagla gau, nan rauöl rö aka nan s+kim göl rö laga. Kliñ anibu me, nan hapeb u hib nipe aka naba nipe me u.

¹⁸ Nibi bi gas+ n+ñ aij g+pal gau manö il anibu uñhai n+ñjöl rö löp. N+ñ aij göm me, nan hapeb anibu naba nipe il u n+ñnaböl. Naba anibu, bi ap hib nipe u m+döp. Naba anibu me kagoñ kagoñ kagoñ (666).

14

Nibi bi iru nöp k+map g+isön n+ibö ap hagla

¹ Pen kauyañ n+ñem n+ññö, Sipsip Pi u Saion Dum ilö lan ranöl m+dö n+ñjöl g+, nibi bi wan hadred podi po dausan (144,000) gau nipe aip m+deila. Nibi bi nipe aip m+deila an+ib gau, nable kale lan hib nipe u abe, Nap hib u abe kal+ kliñ r+k l+lö m+deia. ² Pen manö ap kumi kabö adö lan au n+ibö ñ+g hij

* **13:8:** Sam 69:28; Rep 17:8; 20:12,15; 21:27 * **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Rep 14:12 * **13:13:** Mad 24:24; 1Ki 18:24-39; Rep 19:20 * **13:16:** Rep 14:9-11; 16:2; 20:4

kub biḡ gu hagöp rö aka r+mu gu mlöbö hagöp rö u hagö n+ḡnö. Manö an+bu, nan gida rö pakpal hagöp rö u haga. * 3 Pen n+bi b+ wan hadred podi po dausan (144,000) an+b gau kale sea kin adö au g+daḡ midöm, nan kam+ḡ m+ḡhau m+ḡhau abe, b+ manö ud as+kep gau abe n+ḡ midlö n+ḡöl g+, kale k+map g+sön n+bö ap hagra. K+map g+sön n+bö an+bu, n+bi b+ m+ḡnöḡ adö i+ i n+bö r+ḡmnap n+ḡöl rö laga; n+bi b+ wan hadred podi po dausan (144,000) God rau adog uda an+b gau nöḡ k+map an+bu n+ḡöl rö la. * 4 B+ an+b gau kale n+bi aip g+ ajagpal; b+ praj rö m+ḡdpal. Sipsip Pi n+ḡpe gai arab n+ḡḡm, n+ḡ hain g+pal. Krai kal+ḡ n+bi b+ aḡ gau n+bö rau adog udöm, God n+ḡ abe, Sipsip Pi n+ḡ abe kal+ḡ nan magö nöḡ ral daum+dal rö nöḡ ña. 5 Manö piral r+ḡmnap hagra; nan si nan naij r+ḡmnap hagra.

Ejol m+ḡhau n+ḡgaḡ manö hag ñ+la

6 Pen kauyaḡ u n+ḡem n+ḡḡnö, ejol ap kumi kabö aḡ aul+ḡ u g+ ajöl g+, n+bi b+ m+ḡnöḡ naböḡ adö i+ i, hañ ke ke löḡ rö, i+ ke ke m+ḡdpal rö, manö yab+ḡ ke ke haggpal rö, ram m+ḡnöḡ ke ke m+ḡdpal rö, Krai manö aij pör m+ḡdeinab u kal+ḡ hag ñ+n+ḡ ga. 7 Wiñ kub alöm haga, “God n+ḡpe manö kub hagnab ñ+n u hadö auöp rö, God n+ḡ an+n+n gö p+n+ḡ g+mim. B+ Kub kumi kabö adö laḡ, m+ḡnöḡ naböḡ i+ i, ñ+ḡ solwara, ñ+ḡ ilam gau magöḡhalö g+ la u, hib n+ḡpe u hagepe adö araḡ,” a ga.

8 Ejol ap, ejol nöḡ u n+ḡ hain göl g+ haga, “God gö daun kub Babilon böḡ nöḡ ap lug paköp o! N+bi b+ Babilon gau kale n+bi si b+ si göm, g+ naij unbö ke gilö gilö, n+bi b+ ram m+ḡnöḡ gau gau magöḡhalö n+ḡḡm an+b unbö rö nöḡ g+la. Babilon n+ḡpe ñ+ḡ wain klö n+ḡpe ke n+ḡḡm, n+bi b+ ram m+ḡnöḡ ke r+ḡmnap gau kal+ḡ ñö n+ḡlö, n+ḡpe göḡ rö, kale u rö nöḡ hau+ alö g+ naij nöḡ g+la,” a ga. *

9 Ejol ap pen, ejol nöḡ m+ḡhau u kal+ḡ hain göm, wiñ kub alöm haga, “N+bi b+ nan hapeb u hib n+ḡpe dap ranöl g+, nan n+ḡ rö n+ḡḡm g+ l+la u hib n+ḡpe dap ranöl g+, kñ+ñ n+ḡpe u nable laḡ aka ñ+mago adö au udeinaböl gau, *

10 God n+ḡp mulu yab+ḡ lugö, ñ+ḡ wain as+ yab+ḡ u, kap kale yaḡ ralö ajmaḡ rauö, ñö n+ḡnaböl. Ejol u+ gau abe, Sipsip Pi u abe n+ḡm+dlö n+ḡöl g+, kal+ḡ hag mab ke yaḡ u yuö, mab m+ḡtaḡ salpa halö u kal+ḡ inö n+ḡöl g+, wög pak m+ḡdeinaböl. * 11 Mab m+ḡtaḡ u kal+ḡ inö n+ḡöl g+, mab hadu an+bu ranöm, g+ damöm, pör pör nöḡ ap ranöl g+ m+ḡdeinab. An+b u, nan hapeb an+bu hib haglö adö arnab n+bi b+ gau, nan ana n+ḡ rö g+la an+bu hib haglö adö arnab n+bi b+ gau, hib n+ḡpe kñ+ñ an+bu udnaböl n+bi b+ gau, God kal+ḡ pen ilön kub yab+ḡ u s+ḡö aḡ, s+bön yaḡ, pör pör nöḡ ñ+nab,” a ga. * 12 An+ḡ g+ḡnab rö, Krai n+bi b+ n+ḡpe gau ap lug pakagun, a göm, God Manö hagöp rö n+ḡ ud p+ḡḡḡ göm, hagöp rö göm, Jisas n+ḡp c+ḡ aij göl g+ nöḡ m+ḡdaiöl. *

13 Pen manö ap kumi kabö adö laḡ n+bö y+ḡ haga, “Manö hagn+ḡ gabin i kal+ḡ kñ+ñ r+ḡkmön. M+ñi marö göḡ ñ+n i, n+bi b+ B+ Kub n+ḡp n+ḡ udöm umnaböl gau, m+ñ m+ñ g+ḡnaböl,” a ga. Hageia, God Ana n+ḡpe haga, “N+ḡḡ yab+ḡ. Kale marö udöl g+ wög u+ḡam g+ m+ḡdpal rö, kale ake löm, m+ñ m+ñ göl g+ m+ḡdeinaböl,” a ga.

Nan wög m+ḡnöḡ adö i+ i p+ḡḡḡ göḡ

* 14:2: Rep 1:15; 19:6 * 14:3: Ais 42:10; Rep 5:9; 7:4 * 14:8: Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rep 17:2; 18:2,3 * 14:9: Rep 13:12-17 * 14:10: Jen 19:24; Sam 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Esi 38:22; Rep 16:19; 20:10; 21:8 * 14:11: Ais 34:10 * 14:12: Rep 13:10

¹⁴ Pen yad n+ɲnō, B+ ap Ñ+ n+pe rō b+ ap, kumi kabō rud bad adō au as+ik m+deia. Nab+ic cōg n+pe laɲ, kabō gol udōm usaj+il bad g+la ap rol gōm, ru agon g+ɫapi rō g+gabe gōp ru k+id yab+ɫ wid magō r+ik daubal rō ap ud m+deia.
*

¹⁵ Pen ejol ap, God sabe gep ram raul m+gan yaɲ n+bö apōm, b+ kumi kabō rud bad adō au as+ik m+deia u n+ɲ w+ñ kub alōm haga, “M+nōɲ nabōɲ adō yaɲ wid magō gau po gōp. Wid r+ik daupep ñ+n u auōp rō, ru agon g+ɫapi rō ne an+bu udmōn, r+ik dap magum g+mōn,” a ga. ¹⁶ Hageia, b+ kumi kabō rud bad adō au as+ik m+deia u, ru agon g+ɫapi rō n+pe u ud r+ib g+ dō madō gōm, wid magō m+nōɲ nabōɲ adō gau rana gau magōɲhalō r+ib g+ dō madō g+ dap magum ga.

¹⁷ Ejol ap pen God sabe gep ram raul m+gan kumi kabō adō laɲ au n+bö hōɲ aua. N+pe u rō nōp ru agon g+ɫapi rō ap udōl m+deia.

¹⁸ Magō an+bu nōp, ejol mab m+taɲ abad m+dm+idōp u, God n+ɲ nan sabe gep b+id au n+bö apōm, ejol ru agon g+ɫapi rō udōl m+deia u n+ɲ w+ñ kub alōm haga, “Wain magō m+nōɲ nabōɲ adō yaɲ n+bö gau po gōp rō, ru agon g+ɫapi rō ne u ud wain magō magōɲhalō r+ik dap magum g+mōn,” a ga. * ¹⁹ An+g hageia, ejol an+bu, ru agon g+ɫapi rō n+pe u ud r+ib g+ dō madō gōm, wain magō gau r+ik dam, God n+ɲ mulu lugō wain magō abhib Jakep ka m+gan u yua. Ka an+bu God n+bi b+ g+ naij g+m+idal gau kal+ɲ pen ilōn ñ+n+m rō m+idōp.

²⁰ Wain magō abhib Jakep ka m+gan an+bu daun kub hōɲ adō m+deia. Wain magō m+gan an+bu yuō, abhib jaklō n+ɲōl g+ɲ, hagape u ran ajman rauōm, ñ+g uɫ kub ap lugōp rō, hag ap lugōl g+ɲ, kilomida unbō ñ+n juōl aj+ɲ bōɲ daɲ (300)* rō ara. Hagape uɫ kub an+bu kaj hos nab+ic adō lagod m+idōp rō u nōp adō lagod areia. *

15

Ejol gau geinabōl, marō kub ke ke unbō mudun j+ɲ u g+ɲab

¹ Pen nan ke hain n+bö n+ɲōm aiō hagep rō ap halō, kumi kabō aɲ aul+ik ga n+ɲnō. Marō unbō mudun j+ɲ gau gō, God n+ɲ mulu yab+ɫ lugōp u bōɲ nōp nabōɲ junab, a gōm, ejol n+pe unbō mudun j+ɲ gau kal+ɲ hagō, marō kub an+ɲ gau dap m+nōɲ nabōɲ ɫ i aun+g geila.

² Pen ɫ an+ɲ au n+ɲnō, ñ+g waɲō glas rō ap mab m+taɲ halō uɫ ma+ɫ gōm au m+deia. N+bi b+ nan hapeb hib naba m+idōp nan u abe, nan ana n+ɲ rō g+la u abe a+ɲ pen pen gōm win g+la gau, gōl an+ɲ au urak m+deia. God kal+ɲ nan gida rō ke ke ñō, ³ b+ Mos+is God n+ɲ wōg g+ ñ+n+m+idōp manō u abe, Sipsip Pi manō u abe hagōl g+ɲ, k+map hagōm hagla, “God, ne B+ Kub klō unbō ke halō.

nan n+ɲhōn g+ɲabin a g+ɲabōn, g+ɲabōn.

Ne kiɲ b+ kub ram m+nōɲ gau magōɲhalō,

Kiɲ kale m+ɲpan u,

pōr pōr y+ɲ+g g+mōn,

kabō rō nōp g+ɲpan. *

⁴ N+bi b+ magōɲhalō nōp n+ɲōm, ana udnabōl.

Ne añ+ nōp uɫ m+ɲpan.

Nōp B+ Kub, a gōm,

* **14:14:** Dan 7:13 * **14:18:** Joe 3:13 * **14:20:** Grik manō hagōm 1,600 s+ɲadia * **14:20:**

Ais 63:3; Rep 19:15 * **15:3:** Eks 15:1; Sam 139:14; 145:17

hib ne haglö adö arnab.
 Ne nagi yijig göl adö u nöp
 gi aij gipan u ninjom,
 nibi bi ram minöng gau nibo gau nibo magönghalö apöm
 nöp sabe ginabol," a gila. *

⁵ Pen yad kauyan ninjem ninjö, God nip sabe gep sel ram au Ram Raul Migan Kamij Aij Ke Yabıl u hiiköl mideia. * ⁶ Pen ejol unbö mudun jin u, nibi bi minöng naböng adö it i gau kalıp marö kub unbö mudun jin ninig, God sabe gep ram raul migan yan nibo höng aula. Ejol anib gau, waij rud aij mmailö ga gau nöp löm, dip nagi kabö gol udöm gila gau pabit anj au pig löm aula. ⁷ Nan kamij mi hau mi hau anib gau afit ap apöm ejol unbö mudun jin gau kalıp kinañ kabö gol udöm gila ke ke ña. Kinañ migan anib gau, Bi Kub pör pör mideinab u, nibi bi gi najj gilo God kalıp mulu kal ninjom minjör ñinab u ajman rauöm mideia. ⁸ God mailö aij ke nipe u abe, klö najj nipe u abe gö, hadu kub yabıl God sabe gep ram anibu ajman rau mideia. Nibi bi ap sabe gep ram anibu raul migan aröl rö laga. Ejol unbö mudun jin u, marö kub unbö mudun jin nibi bi ninig geila gau ñi haknabol u nöp, hainö ram raul migan anibu aröl rö linab. *

16

Ejol marö kub unbö mudun jin gau ud daula

¹ Pen yad ninjö, manö ap God sabe gep ram raul migan yan nibo ejol unbö mudun jin gau kalıp waiñ kub alöm haga, "Nibi bi gi najj gilo God kalıp mulu kal ninjom minjör ñinab u, kinañ unbö mudun jin ajöng lanj ajman rauöm midöp gau, dam minöng adö yan honj gipe aran," a ga.

² Anig hageia, ejol nöd u kinañ nipe dam minöng adö yan honj gö, nibi bi nan hapeb kfiñ u udöm, nan ana nip rö gila sabe geila gau, kalıp wös hapeb ilön kub udep gau la. *

³ Ejol yigwö anj nibo u, kinañ nipe dam ñig solwara adö u honj gö, ñig solwara u, bi uma hagape u rö löm, nan ñig solwara anj anib gau mideila gau, magönghalö um hakla. *

⁴ Ejol yigwö nigan nibo u, kinañ nipe dam, ñig ilam juöp gau abe ñig yiharinj ap lugöp adö gau abe honj gö, ñig gau magönghalö hagape la. ⁵ Pen ejol ñig magönghalö abad midöp u haga, "Ne Bi Uñ.

Ne hadame dagol midmidan; ne uri u rö nöp midpan.
 Ne manö ud asik aij yabıl gimön,
 kalıp ninjö yabıl anig gipan.

⁶ Nibi bi anib gau nöp me, nibi bi ne gau kalıp al pak löm,
 bi manö ne hagep gau kalıp al pak löm gilo,
 hagape kale luga u me,
 ne kalıp pen u rö nöp hagape ñö ñinabol u,
 kale ke göm udabol me u," a ga.

⁷ Anig hageia, manö ap God nip nan sabe gep bid adö au nibo haga,
 "God Bi Kub klö najj ke yabıl.
 Ne manö ud asik aij yabıl gimön

* 15:4: Jer 10:6-7; Sam 86:9 * 15:5: Eks 38:21 * 15:8: 1Ki 8:10-11; 2Kr 5:13-14; Ais 6:4
 * 16:2: Eks 9:10; Rep 13:12-17 * 16:3: Eks 7:17-21

kalip nɪŋö yabɪ anɪg gɪpan,” a ga. *

⁸ Ejol yɪgwo mɪlö u, kɪnanɪ nɪpe u dam sɪdö u nɪp hoŋ gö, nɪbi bɪ gau kalip kal yabɪ nɪŋɪm rö la. ⁹ Kal yabɪ nɪŋöm, kalip rapɪn ina u pen nan si nan naj gɪla u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a göm, arö göm, mɪd aɪ göm, God hib nɪpe haglö adö araga. God hanɪp marö ñab u, a göm, nɪp hag jula. *

¹⁰⁻¹¹ Ejol mamɪd u, kɪnanɪ nɪpe u dam nan hapeb sea kɪn nɪpe adö au hoŋ gö, nɪbi bɪ nɪpe abad mɪdmɪdöp anɪ adɪŋ sɪb ga. Wös hapeb löm, ilön kub gö, aɪab hau gɪ dö gɪla u pen nan si nan naj gɪla u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a göm, arö gagla; göl gɪ nöp mɪdöm, God kumi kabö adö lanɪ au mɪdöp u nɪp hag jula. *

¹² Ejol kagoɪ jɪŋ u, bɪ kɪn ram mɪnön sɪdö auab gau nɪbö aunaböl a göm, kɪnanɪ nɪpe u dam ñɪg kub yabɪ Yupredis hoŋ gö, ñɪg anɪbu böŋ nöp mɪɪep ga. *

¹³ Anɪg gö nɪŋöl gɪ, aiön pi mɪhau nɪganɪ ban mɪhau nɪganɪ rö leia nɪŋö. Ap re ubɪ meg mɪgan u nɪbö apjaka; ap nan hapeb meg mɪgan u nɪbö apjaka; ap bɪ God manö hagabin a göm manö piral nöp hagnab u meg mɪgan u nɪbö apjaka. ¹⁴ Aiön pi anɪb gau nan gagep rö göl rö la. Kale amöm kɪn ram mɪnön ke ke gau gau mɪdpal gau magöŋhalö uɪ gɪ dap magum göm, God Bɪ klö ke halö ñɪn kub nɪpe hag la anɪbu, pen pen gɪnaböl. *

¹⁵ “Nɪŋ aɪ gɪmim! Yad aunɪg gabɪn u, bɪ nan si udep gau nɪŋ mɪdagpal magö u nöp aubal rö u aunabin! Anɪb u me, nɪbi bɪ uhön hanagöm waɪɪ lɪ aɪ göm mɪdeinaböl gau mɪñ mɪñ gɪnaböl; magö nöp gau ajlö, kalip nable gagnab!” *

¹⁶ Pen aiön pi anɪb gau, bɪ kɪn ram mɪnön ke ke gau nɪbö kalip uɪ gɪ dap magum gɪla; ram mɪnön dap magum gɪla anɪbu Hibru manö hagöm Amagedon a gɪpal. *

¹⁷ Ejol mudun jɪŋ u, kɪnanɪ nɪpe u hoŋ ga anɪ nöp adö lanɪ gau. Hoŋ gö, manö ap sea kɪn God sabe gep ram raul mɪgan yan nɪbö wɪñ kub alöm haga, “Nabön juöp,” a ga. ¹⁸ Anɪg hagö nɪŋöl gɪ, rɪmu hagöm gu gö arö nɪŋöl gɪ, aɪñm aɪñm udöl gɪ andam magö bol gau ap lug paköm, munmon kub yabɪ nɪbi bɪ mɪnön nabön il i nöd nɪŋaqmɪdal rö ap aua. * ¹⁹ Munmon kub yabɪ anɪbu udöm, daun kub yabɪ Babilon u pabu göm, asɪk nabön mɪhau nɪganɪ löm, daun kub ram mɪnön ke ke gau ram nan gau bɪg ju pa jö ma jö gabɪn, a göm, ulɪs malɪs ga. Ga anɪbu, God nɪpe mulu kal nɪŋöm, Babilon nɪbi bɪ gɪla u hau gagöm, kalip ñɪg asɪ kap ajön lanɪ ajmanɪ raua u ñö ñɪŋla. * ²⁰ Pen ram mɪnön pro ñɪg rɪb gɪgabö ga gau abe, ram mɪnön ilö gau abe, böŋ nöp ur ga. * ²¹ Marö kub yabɪ u me, möŋ gapɪ magö kub yabɪ gau, magö aɪñ aɪñ ñɪn juöl mɪhöp ado gɪ da unbö sɪduŋ lanɪ (50) kilo rö, kumi kabö adö lanɪ nɪbö lugöm, nɪbi bɪ gau kalip kal halö paka. Kalip kal halö pakö God nɪp böŋ nöp hag jula. *

17

Bɪ si udep nɪbi u ilön kub udnab

* **16:7:** Sam 19:9; Rep 15:3 * **16:9:** Rep 9:20-21 * **16:10-11:** Eks 10:22; Ais 8:21-22 * **16:12:** Ais 11:15 * **16:14:** Rep 19:19 * **16:15:** Mad 24:43-44; Rep 3:3 * **16:16:** Sek 12:11 * **16:18:** Rep 4:5; 8:5 * **16:19:** Rep 14:10 * **16:20:** Rep 6:14 * **16:21:** Eks 9:23-24; Rep 11:19

¹ Ejol unbö mudun j̄iη marö ke ke daula gau, ap apöm ȳip haga, “İ i auö, nöp nan ap yamnö n̄oη! God geinab b̄i si udep n̄ibi naij yab̄i u pen ilön kub udn̄ig gab. Daun kub yab̄i n̄ig iru nöp söl au m̄döp u nöp hagabin. * ² B̄i kiη ram m̄n̄oη ke ke m̄dpal gau, b̄i si udep n̄ibi an̄ibu aip ḡi ajöl göm, n̄ibi b̄i m̄n̄oη adö İ i ȳihar̄iη gau u rö nöp, nan si nan n̄ipe ḡim̄döp u kal̄ip n̄ig wain n̄ipe ñö n̄iηlö, kal̄ip haū alöp,” a ga. *

³ Pen God Ana u ȳip ba lö n̄iηöl ḡi, ejol u ȳip dam ram m̄n̄oη kabö nöp m̄döp an̄ gau arö n̄iηnö, n̄ibi ap, nan hapeb hagape ap adö laη as̄ik m̄deia. Nan hapeb an̄ibu, hañ roman̄ n̄ipe gau, hib God n̄ip haḡ juep iru yab̄i nöp kal̄i k̄iñ r̄ik İlö m̄deia. Nab̄ic cög n̄ipe unbö mudun j̄iη u İöm, kom unbö s̄idun laη İöm ga. * ⁴ Pen n̄ibi n̄iηnö an̄ibu, wañj hagape n̄ibi kub İbal rö İöm, kabö gul iru nöp, kabö aij aij mani kub rauerp iru nöp, magö pro k̄ibap m̄lep rö rud gab “pöl” a ḡipal u iru nöp, hañ roman̄ n̄ipe gau magöηhalö İö, mailö mailö göl ḡi m̄deia. Kap kabö gol udöm ḡila ap ud m̄deia. Kap m̄gan an̄ib yan̄, b̄i aip si göm nan si pr̄i naij yab̄i geia gau ajman̄ rau m̄deia. *

⁵ Nable cög n̄ipe laη manö pi göl m̄dm̄döp ap kal̄i k̄iñ r̄ika:

DAUN KÜB YAB̄İ BABILÖN U, NİBİ Sİ B̄İ Sİ Ḡİ AJPAL GAU ABE, NİBİ Bİ NAḠİ NAIJ YAB̄İ ḠİPAL GAU ABE, NİMÉ KALE ME U.

⁶ Pen yad n̄iηnö, n̄ibi an̄ibu, n̄ibi b̄i Jisas n̄iη udöm manö aij n̄ipe waiö haḡ ñeila gau kal̄ip al pak İöm hagape kale n̄ig wain rö n̄iηöm haū al m̄deia.

Ga an̄ibu n̄iηem, ju damem gas̄i m̄İlö İ m̄dainö. * ⁷ Pen ejol an̄ibu ȳip haga, “N̄ihön ḡin̄ig ju dammön gas̄i m̄İlö İbann̄ Nan hapeb nab̄ic unbö mudun j̄iη İöm, kom unbö s̄idun laη İöm göp u abe, b̄i si udep n̄ibi nan hapeb adö laη as̄ik ajab u abe, manö İ u nöp haḡ n̄in̄ig gabin. * ⁸ Nan hapeb n̄iηabön an̄ibu, nöd m̄dm̄döp, m̄iñi m̄dagöp, pen söl m̄döp, n̄ipe ułom m̄gan mauñ juaga yan̄ n̄ibö auö, God gö böη nöp ur ḡinab. God ram m̄n̄oη hadame dagol gau ḡi laga n̄in u, n̄ibi b̄i m̄n̄oη naböη adö İ i udnabin a göm n̄iηa gau, hib kale kal̄i k̄iñ r̄ika buk n̄ipe yan̄. Pen n̄ibi b̄i hib kale kal̄i k̄iñ r̄ikaga gau, nan hapeb an̄ibu kauyan̄ m̄dnab u n̄iηöm, aiö yab̄i ḡinaböl. N̄ihön ḡin̄ig: n̄ipe nöd m̄dm̄döp, m̄iñi m̄dagöp, pen hainö kuöyan̄ m̄deinab. *

⁹ “Manö an̄ib gau n̄iη aij göm nöp me, n̄iηbal. Nan hapeb nab̄ic n̄ipe unbö mudun j̄iη m̄döp n̄iηajan u, manö İ adö m̄ihöp m̄döp. Nab̄ic unbö mudun j̄iη an̄ib gau, dum unbö mudun j̄iη n̄ibi an̄ibu as̄ik m̄döp gau me. ¹⁰ Pen nab̄ic unbö mudun j̄iη an̄ib gau, kiη unbö mudun j̄iη gau me. Kiη an̄ib gau, unbö mam̄id u kiη m̄döm hadö umla, m̄iñi kagoł j̄iη u n̄ipe kiη m̄döp. Kiη mudun j̄iη u hainö aun̄ig gab. Pen aueinab u, pro magö ap nöp m̄deinab.

¹¹ Pen nan hapeb nöd m̄dm̄döp, m̄iñi m̄dagöp u, n̄ipe ke kiη raleb j̄iη u aunab. N̄ipe me, kiη unbö mudun j̄iη gau n̄ibö b̄i ap. God gö n̄ipe böη nöp ap lug paknab. ¹² Pen kom unbö s̄idun laη n̄iηajan gau, kiη unbö s̄idun laη. Kale m̄iñi kiη m̄dagpal pen hainö God gö kale magö añ̄i ap nöp kiη m̄döm, nan hapeb u aip wög göl ḡi, n̄ibi b̄i gau abad m̄deinaböl. * ¹³ Kale gas̄i adö añ̄i n̄iηöm, nan hapeb u n̄ip haglö, n̄ipe kuö kal̄ip u udöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip abad m̄deinab. ¹⁴ Kiη an̄ib gau, Sipsip Pi u aip pen pen ḡinaböl u pen n̄ipe b̄i kub gau magöηhalö B̄i Kub kale m̄döm, kiη gau magöηhalö Kiη kale m̄döm göp rö, n̄ip al pak İöl rö lagöp. N̄ibi b̄i n̄ipe ke w̄iñ alöm

* **17:1:** Jer 51:12-13 * **17:2:** Ais 23:17; Jer 51:7; Rep 14:8 * **17:3:** Rep 13:1 * **17:4:** Jer

51:7; Rep 18:16 * **17:6:** Rep 18:24; 19:2 * **17:7:** Rep 13:1 * **17:8:** Dan 12:1; Rep 11:7; 13:7

* **17:12:** Dan 7:7,24

udöp gau, nîp cig göl gî nöp mîdeinaböl rö, nîpe aip kiñ anîb gau gîlô böñ nöp ap lug paknaböl,” a ga.

¹⁵ Pen ejol anîbu yîp haga, “Ñîg gau bî si udep nîbi asik mîdajîp nîñajan gau, nîbi bî hañ ke ke lôm, manô yabî ke ke hagôm, ram mîñöñ ke ke mîdpal gau me. ¹⁶ Kom unbö sîduñ lañ nîñajan gau abe, nan hapeb u abe, bî si udep nîbi u nîp mulu kal yabî nîñôm, nan nîpe gau magôñhalô pîñî gî udeinaböl me, magô nöp mîdeinab. Pen hañ roman nîpe u ñîñôm, naböñ naböñ mîdeinab gau laulô in habîk arnab. * ¹⁷ Nîhôn gîñîg: God kalîp gasî ñö, gasî adô añî nîñôm, nan hapeb u nîp hagö, kuö kale u udôm gö arö me, God gîñab a göm hag la rö nöp gîñab. ¹⁸ Pen bî si udep nîbi nîñajan anîbu, nîpe me daun kub yabî kiñ ram mîñöñ ke ke gau magôñhalô abad mîdöp daun kub anîbu,” a ga.

18

Babilon ap lug paknîg gab

¹ Pen naböñ nîñem nîñö, ejol ap halö kumi kabö adô lañ nîbö auajîp. Ejol anîbu, God hag lö bî kub yabî mîdeia. Kumi kabö adô lañ nîbö apôm, mailö aij nîpe u gö, mîñöñ naböñ îl i magôñhalô mailö ga. ² Ejol anîbu apôm wîñ kub alôm haga,

“God gö daun kub yabî Babilon böñ nöp ap lug paköp o!

Böñ nöp ap lug paköp o!

God gö daun kub anîbu, nîbi bî ap mîdagöp yabî;

kîjaki aiön pi yaur naij gau nöp mîdöp e. *

³ Nîhôn gîñîg: nîbi bî Babilon gau kale nîbi si bî si göm,

gî naij unbö ke gîlô gîlô,

nîbi bî ram mîñöñ ke ke gau magôñhalô nîñôm

anîb unbö rö nöp gîpal.

Babilon nîpe ñîg wain kîfö nîpe ke ñîñôm,

nîbi bî ram mîñöñ ke rîmnap gau kalîp ñö ñîñlô,

nîpe göp rö, kale u rö nöp

haut alôm gî naij nöp gîpal.

Kiñ mîñöñ naböñ adô îl i gau,

nîpe aip gî ajôm, gî naij nöp gîpal.

Pen nîpe nan aij aij gau udnam a göm pör gasî nîñöb rö,

bî mîñöñ naböñ adô îl i nan sîkim gîpal gau mani kub udpal,” a ga.

⁴ Pen yad nîñö, manô ap halö kumi kabö adô lañ nîbö haga,

“Nîbi bî yad Babilon mîdpim gau, daun anîbu höñ adô ammm,

Babilon kai aip uł gagmim.

Nan si nan naij kale gîpal gau, kale aip gagmim.

Ilön kub kale udnîg gaböl u, kale u rö nöp udagmim. *

⁵ Nan si nan naij gîpal gac u, nan asmen kub rö aram aram

kub yabî ap ran ara kumi kabö adô lañ.

God nîñôm kale nan si nan naij gîpal u

gasî nîñöl gî mîdöp. *

⁶ Babilon nîpe nîbi bî rîmnap kalîp gî naij ga rö u,

ne pen nîp u rö nöp gî naij gîmôn.

Pen Babilon nîpe nîbi bî rîmnap kalîp gî naij ga rö nöp wasö;

* **17:16:** Rep 18:8 * **18:2:** Rep 14:8; Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39 * **18:4:** Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 * **18:5:** Jen 18:20-21; Jer 51:9

'Wasö e! Wasö e!

Daun kub ke yabi! e!

Daun kub kñiñ aij anibi, wañj aij aij,

laplap aij yabi! linin rik dam pak al dör g+m+dal u,

laplap mu, laplap a! udöm r+ib adik li m+dm+döp;

kabö gol, kabö pro aij aij ke ke mani kub rauep,

magö pro kibap m+lep rö rud gab "pöl" a g+pal u udöm

r+ib adik li m+dm+döp. *

17 Pen m+ñi wan aua nöp nan aij aij n+pe an+ib gau

magöñhalö hadö böñ nöp ur göp, ' a g+inaböl.

"Ñ+g mag+ib kapden gau abe, b+ wög gep kale gau abe, n+bi b+ ñ+g mag+ib adö ajpal gau abe, n+bi b+ ñ+g mag+ib nan kago ud sikim g+pal gau abe,

magöñhalö ke ke au danj m+deinaböl. * 18 Ke ke au danj m+idöm, daun kub

an+bu mab inöm hadu kub up+! areinab u n+ñöm hagnaböl, 'Daun klö ke

yabi! i rö ap nöd m+dagm+döp e!' g+inaböl. * 19 Kale ha!p+! udöm, nab+c adö

kale lañ ud yuöl g+ yuöl g+ hagnaböl,

'Wasö e! Wasö e! Babilon daun kub klö ke yabi! e!

Babilon n+pe m+idö n+ñöl g+, kabö gol, kabö silpa, mani,

nan aij aij mani kub rauep nan gau ke ke iru nöp m+idö,

ñ+g mag+ib ajöl gun, mani iru nöp udm+idun u,

pen m+ñi wan aua nöp nan aij n+pe an+ib gau

magöñhalö hadö böñ nöp ur göp, ' a g+inaböl.

20 "Pen God n+pe gö Babilon böñ nöp pa jö ma jö g+ m+idöp u,

kale kumi kabö adö lañ m+dpim gau

paj hagnim obi ale ale g+mim m+ñ m+ñ g+mim!

God gö, b+ si udep n+bi an+bu böñ nöp ap lug paköp u,

kale Krai n+bi b+ n+pe m+dpim gau abe,

Krai manö aij n+pe ud arep b+ gau abe,

God manö hagep b+ gau abe, kale obi ale ale g+mim

m+ñ m+ñ g+mim!

N+pe kalöp g+ naj ga u n+ñöm

God n+pe n+ip manö kub hagöm,

n+ip pen ilön kub yabi! ñöb me u," a ga. *

21 Pen magö an+bu, ejol klö ke yabi! ap, kabö kub yabi! wid magö pak hib

jaköm plaua g+pal kabö u rö ap ud ñ+g solwara an au ud yuöm haga,

"An+g unbö rö nöp daun kub ke yabi! Babilon

ud wa! g+ yulö hainö n+bi b+ kuöyan n+ñagnaböl. *

22 Babilon n+bi b+ m+ñ m+ñ göl g+, nan gida rö paköl g+,

gabü paköl g+, a!ñ magö pu göl g+, m+idageinaböl.

Wög adö ke ke g+pal rö u, gagnaböl.

Wid magö pak hib jaköm plaua g+pal rö u, gagnaböl. *

23 N+bi b+ lam mailö daun kub an+bu kuöyan n+ñagnaböl.

N+bi b+ ñ+!lö udöm, m+ñ m+ñ göm, gagnaböl.

N+bi b+ ne s+kim g+m+dal gau,

ram m+nöñ ke ke gau b+ kub yabi! m+dm+dal.

Pen n+bi b+ ne kuj göm, manö piral hagöm g+!lö,

n+bi b+ ram m+nöñ ke ke gau

* 18:16: Rep 17:4 * 18:17: Ais 23:14; Esi 27:27-29 * 18:18: Esi 27:32 * 18:20: Ais 44:23;

Dud 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Esi 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Esi 26:13

nɪŋöm magörjhalö hain göm

anɪg unbö rö nöp gɪ najj gɪmɪdal. *

24 “Babilon nɪbi bɪ gau nöp,

God manö hagep bɪ nɪpe gau kalɪp al pak löm,

nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp al pak löm, gɪmɪdal.

Nɪbi bɪ mɪnönj naböŋ it i al pak lɪmɪdal gau magörjhalö it u me Babilon nöp.

Anɪg göp rö, God nɪp pen ilön kub yabɪt u ñöb,” a ga. *

19

1 Ejol klö ke yabɪt u manö anɪbu hag pɪs ga nɪŋöm yad gu kub yabɪt apdi nɪŋnö. Gu anɪbu, nɪbi bɪ iru nöp kumi kabö adö laŋ mɪñ mɪñ göl gɪ, meg mɪgan dap ranöm hagla,

“God hib nɪpe hagno adö araŋ!

God hon nöp nɪbi bɪ ud kamɪŋ yuab.

God hon nöp mailö aij ke halö mɪdöp.

God hon nöp bɪ klö ke yabɪt mɪdöp.

2 God hon manö kub hagöm, manö ud asɪk aij göm,

nɪbi bɪ gau kalɪp pen nɪŋö nöp ñöb.

Bɪ si udep nɪbi najj yabɪt anɪbu,

bɪ si udöm aip gɪ ajöm gö,

nɪbi bɪ ram mɪnönj ke ke gau nɪbö apöm,

nɪpe geia u nɪŋöm, anɪg unbö rö nöp gɪ najj geila.

Nɪbi anɪbu nɪpe God nɪbi bɪ nɪp wög gɪmɪdal gau al pak la u me,

God nɪpe nɪp manö kub hagöm pen ilön kub ñöb,” a gɪla. *

3 Anɪg hagöm, kauyaŋ meg mɪgan dap ranöm hagla,

“God hib nɪpe hagno adö araŋ!

Daun kub ke yabɪt Babilon in hadu göm,

hadu u pör pör nöp ap rannab,” a gɪla.

4 Anɪg hageila, bɪ manö ud asɪkep ñɪn juöl añɪ ap ado gɪ da mɪhau mɪhau (24) gau abe, nan kamɪŋ mɪhau mɪhau gau abe, God sea kɪŋ adö asɪk mɪdeia it au kugom yɪmöm he göm hagla,

“Nɪŋö yabɪt!

God hib nɪpe hagno adö araŋ!” a gɪla.

5 Anɪg hageila, manö ap sea kɪŋ mɪdeia au gɪlaŋ nɪbö hagöm haga,

“Kale nɪbi bɪ ramö gau abe, nɪbi bɪ gep gau abe,

God hon nɪp wög gɪmim nɪp pɪñɪŋ gɪpim gau

magörjhalö hib nɪpe hagpe adö araŋ,” a ga.

Krais nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp ud ram mɪnönj nɪpe arö, mɪñ mɪñ gɪnaböl

6 Pen magö u yad gu kub yabɪt ap, ñɪg hij bɪg hagöp rö aka rɪmu hagö mɪlöbö arab u rö, apdi nɪŋnö. Gu anɪbu, nɪbi bɪ iru yabɪt nöp meg dap ranöm hagla,

“God hib nɪpe u hagno adö araŋ!

God Bɪ Kub hon u Bɪ klö ke yabɪt.

Nɪpe Kɪŋ mɪdöm nɪbi bɪ gau

kalɪp magörjhalö abad mɪdöp. *

7 Anɪb u, aij gö nɪŋöl gɪ mɪñ mɪñ gun;

Gor nɪpe Bɪ klö ke yabɪt mɪdöp u nɪŋun,

hib nɪpe hagno adö araŋ.

* 18:23: Jer 7:34; 16:9; 25:10

* 18:24: Jer 51:49; Rep 17:6

* 19:2: Dud 32:43; Rep 6:10

* 19:6: Rep 14:2

Nihön g+nig: Sipsip Pi u n+bin n+pe udnab n+n u auöp rö,
n+bi u ram n+pe arn+g, nan g+ j+n göl g+ m+idöp. *

8 Lin+n ud wañj u+ rud m+mailö göl g+ m+idöp ap,

God n+bin n+pe n+p n+ö y+möb,” a g+la.

Lin+n wañj aij an+bu if u, God n+bi b+ n+pe g+ aij g+la an+ib gau me u.

9 Pen ejol an+bu y+p haga, “God manö n+njö yabiñ hagöp u, manö n+pe r+mnap hagnö kal+ kñiñ r+kmön. N+pe hagöp, ‘N+bi b+ Sipsip Pi u w+ñ alö amöm n+pe aip nan kub n+naböl gau, m+ñ m+ñ yabiñ g+naböl,’ a göp” a ga.
*

10 Pen ejol an+bu an+g hagö, yad ma if n+pe au kugom y+mem, n+p sabe g+nam, a g+nö u pen y+p haga, “Ne an+g gagmön! God añ+ nöp n+p sabe g+mön. Kale abe, añ mam kale gau abe, Jisas manö aij n+pe u n+nj udmim hagöp rö g+pim rö u, yad u rö nöp b+ God n+p wög g+ ñeb b+ ap m+idpin. Jisas manö n+njö hag waiö la manö aij u nöp udöm, God manö hagep b+ n+pe gau manö hagalp,” a ga. *

Krais kaj hos rud adö lañ as+köm ajeia

11 Pen magö u n+njö, kumi kabö adö lañ m+gan hi+ka n+njöm b+ ap kaj hos rud ap adö as+köm+deia. B+ kaj hos adö as+köm+deia b+ an+bu, hib n+pe m+höp: hib ap C+g Göp, hib ap Kabö Rö. N+pe n+bi b+ gau kal+p manö kub hagöm, manö ud as+köm aij göm, pen ilön n+öb u, hañwaloñ ñagöp, g+pil rö nöp n+njöm n+öb. An+g unbö rö nöp u, n+bi b+ gau aip pen pen göm al r+id+k yuöp u, gas+ n+nj aij göm, manö ud as+köm aij göm, pen pen göm al r+id+k yuöp. *

12 Amgö n+pe u mab m+tañ rö. Kiñ rol g+pil usaj+l bad iru nöp nab+c adö n+pe lañ lö m+deia. Hañ roman n+pe au hib ap m+deia. Pen hib an+bu, n+bi b+ r+mnap n+njagpal; n+pe ke nöp n+njöb. * 13 Wañj l+ m+deia u, hagape r+m lö hagape halö m+deia. Pen hib n+pe u, “God Manö.” * 14 Ami B+ kumi kabö adö lañ au n+öb gau, wañj rud u+ yabiñ ke ke löm, kaj hos rud adö gau ke ke as+köm, n+p hain g+la. 15 Meg m+gan n+pe yan, ru m+lö k+id yabiñ ap apjaka. Ru m+lö k+id an+bu udöm, n+bi b+ ram m+nöñ ke ke gau aip pen pen göm al pak löm, ain ur m+lö ap udöm, kal+p abad m+deinab. Pen God hag la n+n an+bu, God B+ Kub, B+ klö ke yabiñ u, n+bi b+ g+ naij göm n+p j+ n+naböl gau kal+p mulu kal yabiñ n+njöm, wain magö rö udöm, God wain magö abhib jakep ka m+gan u yuöm, B+ kaj hos rud adö as+köm m+idöp an+bu kal+p pak hib jaknab. * 16 Pen wañj m+lö n+pe u abe, ma kuwiñ n+pe u abe, hib ap kal+ kñiñ r+kla m+deia:

KIÑ GAU KIÑ KALE U BI KUB GAU BI KUB KALE U *

17 Pen yad n+njö, ejol ap sidö an au g+lañ urak m+idö n+njö l g+ yaur u göm ajeila gau kal+p w+ñ kal löm haga, “God kalöp nan magö kub n+n+g gab u, magöñhalö apim magum g+mim!” * 18 Aumim, kiñ gau hañ roman kale n+njmim, ami b+ abad m+dep b+ kub gau hañ roman kale n+njmim, ami b+ klö gau hañ roman kale n+njmim, kaj hos gau hañ roman n+njmim, b+ kaj hos ud aipal gau hañ roman n+njmim g+mim. Pen n+bi b+ nag+ wög g+pil gau, n+bi b+ gas+ kale ke wög g+pil gau, n+bi b+ hib kub m+idöp gau, n+bi b+ hib m+dagöp gau magöñhalö, hañ roman kale n+njnabim,” a ga.

* 19:7: Ais 61:10; Rep 21:2 * 19:9: Mad 22:2-3 * 19:10: Ap 10:25,26; Rep 22:8-9 * 19:11: Rep 1:5; 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Dan 10:6; Rep 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Sam 2:9; Rep 1:16; 14:20 * 19:16: Rep 17:14 * 19:17: Esi 39:17-20

19 Pen magö u nɨŋnō, nan hapeb u abe, kiŋ mɨnōŋ nabōŋ iŋ i ke gau nɨbō gau nɨbō abe, Bɨ kaj hos rud ud ajöp u aip, ami bɨ nɨpe gau aip pen pen gɨnɨg, ami bɨ kale gau dap magum gɨla. 20 Anɨg geila u pen Bɨ hos rud ud ajeia u, nan hapeb u abe, bɨ nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp manō piral hagōm nan gagep rō ga u abe, kalɨp ud sɨsɨ göm, mab mɨtaŋ salpa halō inmɨdöp nɨg wanō yanɨ yua. Pen nan hapeb bɨ nɨpe u nɨpe nōd nɨbi bɨ iru nöp manō piral, nan hapeb kliŋ u udōm, nan ana nɨpe rō gɨla u, sabe gɨla. *

21 Pen Bɨ kaj hos rud ud ajeia u, ru mɨlō kɨd meg mɨgan nɨpe yanɨ nɨbō apjaka anɨbu ami bɨ gau kalɨp magōŋhalō al pak lö, yaur gau apōm haŋ romanɨ kale gau nɨŋ nɨŋ wasō nɨŋōm arō gɨla.

20

Seden nagɨ mɨdō mɨ unbō wan dausan innab

1 Pen magö u nɨŋnō, ejol ap uŋōm mɨgan mauɨŋ juaga ki rib u abe, sen klō yabɨ bol u abe, nɨmagō nɨpe u udōl göm, kumi kabō adō laŋ nɨbō auajɨp. * 2-3 Dapōm, re ubɨ u, re hadame dagol nɨbō u, nɨp ud sɨsɨ göm, nɨbi bɨ ram mɨnōŋ ke ke gau kalɨp kuōyanɨ piral gagnɨm, a göm, nagɨ adɨk dam uŋōm mɨgan mauɨŋ juaga anɨb yanɨ yuōm, ajōŋ gɨ nōm, pɨdōŋ gɨ aij yabɨ ga. Geia u me, nɨpe anɨb gau nagɨ mɨdō mɨdō, mɨ unbō wan dausan arō, kuōyanɨ u hubɨk yuō apōm, pro magō ap yɨharɨŋ gɨ ajeinab. Re hadame piral gep anɨbu me, kɨjaki u, Seden nöp. *

4 Pen nɨŋnō, nɨbi bɨ rɨmnap ana kale kiŋ sea asɨkep adō ke ke gau asɨk mɨdeila. Nɨbi bɨ anɨb gau, God hagō kale nɨbi bɨ gau kalɨp manō kub hagōm manō ud asɨknɨg geila. Pen nɨbi bɨ anɨb gau, nan hapeb u nɨp ke abe, ana nɨpe rō gɨla nan u abe sabe gagōm, kliŋ nɨpe nabɨc kale laŋ aka nɨmagō kale u udagōm, Jisas manō aij nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp waiō hag nōm, God Manō hagöp rō nöp göm geila nɨŋōm, kalɨp nabɨc cōg rɨb gɨ dō gɨla. Yad nɨŋöl gɨ mɨdainō nɨŋöl gɨ, ana anɨb gau kamɨŋ lōm, Kraiss aip nɨbi bɨ gau kalɨp kiŋ rō abad mɨdlō mɨdlō, mɨ wan dausan u ina. * 5 (Pen nɨbi bɨ rɨmnap umla gau, nɨn anɨbu urakagla. Mɨ wan dausan u ina, hainō urakla.) Manō hagabin i, God nɨpe nōd gö nɨbi bɨ anɨb gau urakla u nöp hagabin. 6 Nɨbi bɨ nōd uraknaböl gau, God nɨbi bɨ nɨpe ke nöp mɨdōm aij gö nɨŋöl gɨ mɨnɨ mɨnɨ yabɨ göl gɨ mɨdeinaböl. Kauanɨ umagnaböl. Kale God Kraiss kalɨp apil mɨhau sabe gep nɨbi bɨ rō wög gɨ nöl gɨ mɨdōm, Kraiss aip nɨbi bɨ gau kalɨp kiŋ rō abad mɨdlō mɨdlō, mɨ wan dausan u innab. *

Seden ilōn kub udnab

7 Mɨ wan dausan anɨbu ap arnab nɨŋöl gɨ, God ejol nɨpe gau kalɨp hageinab, Seden nɨp nagɨ hubɨk yulō, 8 amōm nɨbi bɨ ram mɨnōŋ iŋ i ke ke gau magōŋhalō mɨdpal gau kalɨp manō piral hagnab. Nɨbi bɨ anɨb gau me, Gog aip Megog aip. Seden kalɨp magōŋhalō ɨp gɨ dauō, kale pen pen gɨnɨg aunaböl. Nɨbi bɨ pen pen gɨnaböl anɨb gau, kabō kuɨp nɨg solwara goɨ gau iru nöp mɨdöp rō nöp mɨdeinaböl. * 9 Kale mɨgan gau mɨgan gau nɨbō apōm, daun kub God nɨbi bɨ nɨpe han mɨdeila, daun kub God nɨpe mɨdmagō löp anɨbu nöp, bɨg gɨgabō geila. Daun bɨg gɨgabō gɨla u pen adɨŋ mab mɨtaŋ kumi kabō adō laŋ nɨbō apōm, kalɨp in habɨk ara. * 10 Pen God

* 19:20: Rep 13:12-17; 20:10 * 20:1: Rep 9:1 * 20:2-3: Jen 3:1; Rep 12:9 * 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rep 13:17 * 20:6: Rep 1:6 * 20:8: Esi 38:2,9,15-16 * 20:9: 2Ki 1:10

ejol nıpe gau, kįjaki nıbi bį gau kalıř manö pıral hagöm řıř gį daua u, nıř dam řıg waņö mab mıřaņ salpa halö inab yaņ ud yula. Nan hapeb u aıř, bį nıpe nıbi bį gau kalıř manö pıral haga u aıř, nöd řıg waņö anıř yaņ yulö mıřdailö. Mailö abe, sıř abe, pör pör nör ilön mab udöl gį mıřdeınaböl. *

Manö kub hainö yabıř u

¹¹ Pen sea kınj rud kub yabıř ap abe, Bı adö anıřbu asıköl mıřdajıř u abe nıřnö. Bı Kub nıpe au mıřdö nıřöl göm, mınön nıřnö řıř i abe, kumi kabö adö laņ abe, adıř böř nör pıřıř gį ke gau arö, kuöyaņ nıřađın. ¹² Pen yad nıřnö, nıbi bį kub mıřdöm umla gau abe, nıbi bį ramö gau mıřdöm umla gau abe, magöřhalö apöm sea kınj řıř anıřbu au urak mıřdlö nıřöl gį, köř řıřnap ud pıřaila. Köř ap, nıbi bį kale kamıř mıřdöl gį, gıla gıla rö nıřöm, kalıř kłıř řıřkla. Köř anıřbu ud pıřailö, köř ap ud pıřaila. Köř hain nıřbö ud pıřaila u, nıbi bį pör pör kamıř mıřdeınaböl řıř kale kalıř kłıř řıřkla. Ud pıřaila nıřöm God nıpe nıbi bį umla gau nıřhön nıřhön gıla u nıřöm, manö ud asıköm, kalıř nıřme la. * ¹³ Pen nıbi bį řıř solwara aņ gau umla gau arlö nıřöl gį, God nıpe kalıř manö kub haga. Umeř Magö u abe Wıř Ana Ram u abe nıbi bį umöm am abad mıřdeıla gau kalıř magöřhalö dam řıřlö nıřöl gį, kale ke ke nıřhön nıřhön gıla u nıřöm, God kalıř manö kub haga. * ¹⁴ God nıpe anıř ga nıřöm, Umeř Magö u abe Wıř Ana Ram u abe, God hagö kalıř mıřhön dam mab mıřaņ inab waņö yaņ ud yula. Mab mıřaņ inab waņö arbal u, Kuöyaņ Umnařböl, a gıřal. ¹⁵ Pen nıbi bį pör pör kamıř mıřdeınaböl gau řıř kale kalıř kłıř řıřkla köř anıřbu, nıbi bį an an řıř kale köř anıřbu mıřdeıa, God hagö, kalıř magöřhalö u rö nör dam mab mıřaņ inab waņö yaņ ud yula.

21

Mıřnön naböř řıř i abe, kumi kabö adö laņ abe ke hain nıřbö la

¹ Mıřdem nıřnö, mınön naböř gıřsön nıřbö abe, kumi kabö gıřsön nıřbö abe mıřdeıa. Mıřnön naböř nöd nıřbö u abe, kumi kabö nöd nıřbö u abe hadö ur göm mıřdeıa. Řıř solwara nöd mıřdmıřdöp u, u rö nör hadö ur göm mıřdeıa. * ² Pen yad nıřem nıřnö, God gö Daun Kub Uř u, Jerusalem gıřsön nıřbö u, kumi kabö adö laņ au nıřbö auajıř. Daun Kub Uř anıřbu, nıbi gau bı udnıř, wařıř kłıř aıř löm abad mıřdıl rö u mıřdeıa. *

³ Pen yad apdı nıřnö, sea kınj mıřdeıa aņ au nıřbö, manö kub wıř al hagöm haga, “Mıřıř řıřköm, God nıpe ke nıbi bį gau aıř ram gį löm mıřdeınab. Nıpe nıbi bį gau aıř han mıřdeınab nıřöm kale nıbi bį nıpe mıřdeınaböl. God nıpe ke kalıř aıř mıřdöm, God kale mıřdeınab. * ⁴ Nıpe amgö řıř amgö kale mıřdöp u magöřhalö řıř gį yunab. Nıbi bį umagnaböl; mıřör udö, mög gö mıřtöř gıřnaböl; ilön udagnaböl. Nıřhön gıřıř: mıřnön naböř nöd nıřbö u had ur göm uri mıřdagöp,” a ga. *

⁵ Pen Bı kınj sea adö asıka u yıř haga, “Yad nan magöřhalö gıřsön nıřbö gıř labin,” a ga. Anıř hagöm yıř haga, “Manö hagabin i kalıř kłıř řıřkmön. Manö anıřbi, manö nıřö yabıř, nıbi bį gau böř nör nıř udöl,” a ga. * ⁶ Anıř

* **20:10:** Sam 11:6; Rep 19:20; 21:8 * **20:12:** Dan 7:9-10; Mad 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; Rep

13:8 * **20:13:** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rep 2:23; 22:12 * **21:1:** Aıs 65:17; 2Pi 3:13 * **21:2:** Aıs 52:1;

61:10; Hib 11:16; 12:22; Rep 3:12 * **21:3:** Lep 26:11,12; Esi 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4:**

Aıs 35:10; 65:19; Rep 7:17 * **21:5:** 2Ko 5:17

hagöm yip haga, “Nan uri hagajin gau magöñhalö hadö gipin. Yad hadame dagol gau midmidin, hainö pör nöp pör nöp mideinabin. Yad nöp ginö, nan gau magöñhalö il göm midöp. Yad nöp ginö, nan gau magöñhalö ur ginig ginab. Nibi bi an nig nan gainim, kalip hagnö, nig ilam nibö nig kamij magö ñeb u ñijnaböl; rauagnaböl, yiharinj nöp ñijnaböl. * 7 Nibi bi marö auö, gasi iru ninaqöm, yip cig göl gi nöp mideinaböl gau, kalip nan hagajin i magöñhalö ñinabin. Yad Nap kale midnö, kale ñi pai yad mideinaböl. * 8 Pen nibi bi God nip cig ginö, hanip marö aunab a göm pininj gipal gau; nibi bi yip nin udöm arö gipal gau; nibi bi nan naij yabih nan gac yabih gipal gau; nibi bi wip albal gau; nibi si bi si gipal gau; nibi bi kuj gipal gau; nibi bi god piral nan yiharinj gau sabe gipal gau; nibi bi manö piral hagalp gau; kale magöñhalö am mideinaböl nig wanjö mab mitanj salpa halö inab u. Nibi bi migan anibu arnaböl u, Kuoyanj Umnaböl, a gipun,” a ga. *

Jerusalem gisön nibö

⁹ Ejol unbö mudun jinöd kinañ kale dauajal gau, ejol añi ap apöm yip haga, “Auö, Sipsip Pi u, nibi nipe udnig gab u, nibi anibu nöp yamnö ninabön,” a ga. ¹⁰ Anig hegeia, God Ana u yip ba lö ninöl gi, ejol u yip udöm, dam ram minöñ no ilö kub yabih i adö gilan ap amöm, yip yamö ninö, Daun Kub Ut u, Jerusalem u, God kumi kabö adö lan midöp au nibö auajip. * ¹¹ God Jerusalem gisön nibö u yuö auö ninöl gi ninö, God nipe mailö aij ke halö mmailö gab rö u, daun anibu u rö nöp mailö aij ke halö mmailö gajip. Daun klin aij anibu kabö aij aj mani iru rauap rö, kabö jasp mmailö göp rö u, mmailö göm mdeia. * ¹² Kabö waryö mlö yabih Jerusalem gisön nibö u gıgabö göm, adan ramö unbö migan lan gau mdeia. Adan ramö unbö migan lan gau ajön ke ke mdeia. Pen ejol unbö migan lan adan ramö ajön anib gau ke ke abad mdeila. Adan ramö ajön anib gau, naböñ adö lan Juda il ke ke unbö migan lan midpal rö, ajön unbö migan lan gau ke ke kali klin rikla. * ¹³ Adan ramö ajön anib gau: ain adö mınj mihau nigan; usinj adö jin mihau nigan; goñ lödan mihau nigan; goñ lödan mihau nigan. ¹⁴ Pen waryö anibu nöd il göm, kabö mlö kub unbö migan lan mlöbö li li udöm, hainö waryö gila adö anibu. Kabö mlö kub anib gau, Sipsip Pi manö ud arep bi unbö migan lan gau, hib kale gau kalı klin rikla.

¹⁵ Ejol yip manö hagajip anibu ilön kabö gol udöm gila ap udöl mdeia. Ilön anibu rö udöm, nan ap ilön adıp adıp löm, nan anibu mlö aige gö rö midöp u wö ral ninbal. Pen ejol ilön anibu udöm daun kub anibu li ninig geia; adan ramö ajön abe, kabö waryö abe, daun kub magöñhalö li ninig geia. * ¹⁶ Pen ejol nipe ilön anibu udöm, daun nıme u ilön u ud adıp adıp löm, daun kub anibu mlö aige gö rö midajip u wö ral ninö, yad ninö, mınj nibö jin dwelp dausan sidadia ara; lödan nibö lödan dwelp dausan sidadia ara. Pen gılan gi ke midageia, adıp adıp anibu nöp dwelp dausan sidadia ara. * ¹⁷ Pen ejol anibu nipe ilön anibu udöm, daun kub waryö gıgabö ga u, nibi bi ilön löm wö ral ninbal rö wö ralöm, minöñ yan nibö naböñ adö lan wö ral ninö, yad ninö, kiubid unbö ñin juöl mudun

* **21:6:** Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; Rep 1:8,17; 22:17 * **21:7:** 2Sa 7:14; Sam 89:26-27 * **21:8:** Mad 25:41; Hib 10:38-39; Rep 20:15; 22:15 * **21:10:** Esi 40:2 * **21:11:** Ais 60:1-2,19 * **21:12:** Esi 48:30-35 * **21:15:** Esi 40:3; Rep 11:1 * **21:16:** Grik manö hagöm 12,000 sidadia a ga u, 2,200 kilomida rö.

jɪŋ ado gɪ da mɪhau mɪhau (144) ara.† ¹⁸ Waryö anɪbu, kabö jaspera a gɪpal u udöm gɪ lö mɪdeia. Daun kub u, kabö gol aij aij glas rö kɪd yabɪl göl mɪdöp u nöp udöm gɪ lö mɪdeia u me, kɪd yabɪl göl mɪdeia. * ¹⁹ Kabö mɪlö kub, kabö waryö il yaŋ mɪdeia gau, kabö aij aij mani kub rauerp ke ke iru nöp udöm, kabö mɪlö kub unbö mɪgan laŋ anɪb gau gɪ lö mɪdeia. Naböŋ waŋɪg nɪbö yaŋ kabö jaspera u gɪ lö mɪdeia; naböŋ yɪgwö anɪbö u kabö mu, sapaia u gɪ lö mɪdeia; naböŋ yɪgwö nɪgan nɪbö u kabö kamɪŋ kamɪŋ bö, aged u gɪ lö mɪdeia; naböŋ yɪgwö mɪlö u kabö kɪkamɪŋ bö, emral u gɪ lö mɪdeia; ²⁰ naböŋ mamɪd u kabö aɪi abe rud abe uɪ maɪi gɪ mɪdöp, sadoniks u gɪ lö mɪdeia; naböŋ kagoɪ jɪŋ u kabö aɪi, kanilian u gɪ lö mɪdeia; naböŋ mudun u kabö uhaɪn, krisolaid u gɪ lö mɪdeia; naböŋ raleb u kabö kɪkamɪŋ bö, berɪl u gɪ lö mɪdeia; naböŋ aɪɪp u kabö uhaɪn ke yabɪl, dopas u gɪ lö mɪdeia; naböŋ sɪduŋ laŋ u kabö kɪkamɪŋ bö abe uhaɪn abe uɪ maɪi gɪ mɪdöp, krisopres u gɪ lö mɪdeia; naböŋ aɪɪp laŋ u kabö aɪi, haiasin u gɪ lö mɪdeia; naböŋ mɪgan laŋ u kabö mu, amedis u gɪ lö mɪdeia. ²¹ Adan ramö ajöŋ unbö mɪgan laŋ gau, magö kalum kɪbap mɪtep rö rud gab, pöl a gɪpal kub ke yabɪl unbö mɪgan laŋ udöm gɪ lö mɪdeia. Daun kub anɪbu, lor gau kabö gol aij aij glas rö kɪd göl mɪdöp u nöp udöm gɪ lö mɪdeia u me, kɪd yabɪl göm mɪdeia. ²² Pen daun kub anɪbu yad God sabe gep ram ap nɪŋagnö. God Bɪ Kub, Bɪ kɪö ke yabɪl u abe, Sipsip Pi u abe mɪdpil rö, God sabe gep ram ap mɪdagöp; kale apil mɪhau God sabe gep ram mɪdpil. ²³ Pen God mailö aij ke yabɪl nɪpe mɪmailö göm, Sipsip Pi tam mailö gab rö u mɪmailö göm gɪpil rö, daun anɪb au sɪdö rakɪn wög ap mɪdagöp. * ²⁴ Nɪbi bɪ ram mɪnön ke ke gau nɪbö apöm daun anɪbu am mɪdeinaböl gau, mailö aij anɪbu nɪŋöl gɪ ajeinaböl. Kɪŋ mɪnön naböŋ il i ke ke gau nɪbö daun anɪbu am mɪdeinaböl gau, nan nɪhön nɪhön aij, nan nɪhön nɪhön mailö halö ram kale gɪla gau, halö dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinaböl. * ²⁵ Pen daun anɪbu, ajöŋ gau gɪnagnaböl; sɪbön auagnab nɪŋöm ajöŋ pör pör hiɪköl nöp mɪdeinab. * ²⁶ Nɪbi bɪ ram mɪnön ke ke gau nɪbö apöm daun anɪbu am mɪdeinaböl gau, nan nɪhön nɪhön aij, nan nɪhön nɪhön mailö halö ram kale gɪla gau, halö dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinaböl. ²⁷ God nɪp asɪ masɪ göp nan u, daun raul mɪgan anɪbu aröl rö lagnab. Nɪbi bɪ god piral sabe göm gɪ naij yabɪl gɪpal gau, daun raul mɪgan anɪbu aröl rö lagnab. Nɪbi bɪ pör pör nöp kamɪŋ mɪdeinaböl köp anɪbu yaŋ, Sipsip Pi hib kale kalɪ kɪɪn rɪknab gau nöp, daun raul mɪgan anɪbu arnaböl. *

22

Ñɪg Kamɪŋ Magö Ñeb u

¹ Ejol anɪbu, ñɪg kamɪŋ magö ñeb u yɪp yamö nɪŋnö. Ñɪg auajɪp anɪbu, glas mɪmailö göp rö mɪmailö gɪ auajɪp. Ñɪg anɪbu, God aip, Sipsip Pi u aip, sea kɪŋ kale apil mɪhau asɪkɪp au gɪlaŋ nɪbö ilam juöm, * ² daun kub lor anɪbu am amöm ara. Ñɪg goɪ böŋ böŋ mab ñɪŋöm pör pör mɪdeinaböl mab u rana. Mab ur anɪbu, mɪ aɪi aɪi rakɪn ke ke mɪgan laŋ u nöp, pör nöp magö pɪlöp.

† **21:17:** Grik manö hagöm kiubid unbö ñɪn juöl mudun jɪŋ ado gɪ da mɪhau mɪhau (144) a ga u, mida unbö ñɪn juöl mɪhau nɪgan ado gɪ da mamɪd u (65) rö. * **21:18:** Ais 54:11-12 * **21:23:** Ais 60:19-20; Rep 22:5 * **21:24:** Ais 60:3,5 * **21:25:** Ais 60:11 * **21:27:** Ais 52:1; Esi 44:9; 1Ko 6:9-10 * **22:1:** Esi 47:1

Pen mab u¹an an²bu, n³bi b⁴ ram m⁵n⁶önj ke ke gau n⁷bö kal⁸p gö kam⁹an l¹⁰n¹¹m rö nöp m¹²döp. *

³ Daun kub an²bu, God n¹p as² mas³ göp nan u m⁴dagöp. God aip, Sipsip Pi u aip, sea ki⁵ kale u daun kub an² au m³deinab. God n⁴bi b⁵ n⁶pe gau, n⁷p wög g⁸ ñöl g⁹ m¹⁰deinaböl. ⁴ Daun kub an²bu, God n¹bi b² n³pe gau Sipsip Pi mulu ad⁴an n⁵pe u n⁶anaböl. Sipsip Pi hib n⁷pe u nable kale lan⁸ kal⁹ kl¹⁰ñ r¹¹k l¹²lö m¹³deinab. * ⁵ S¹b²ön auagnab. God B³ Kub u mailö kale u m⁴deinab u me, hapö m⁵an⁶an abe, s⁷dö abe wög ap m⁸dageinab. Kale pör nöp pör nöp ki⁹ rö m¹⁰deinaböl. *

Söl m¹döp Jisas aunab

⁶ Pen ejol an²bu y³p haga, “Manö hagabin an¹bi manö piral wasö; manö n²an³ yab⁴. God B⁵ Kub, Ana n⁶pe b⁷ manö hagep n⁸pe gau kal⁹p gas¹⁰ ñö manö n¹¹pe hagd¹²dal God an¹³bu nöp, y¹⁴p yuö apem, söl m¹⁵döp g¹⁶nab manö u hag ñabin,” a ga. *

⁷ Jisas manö hagöm hagab, “N¹an²im! Söl m³döp n⁴nabin. Nan n⁵hön n⁶hön hainö g⁷n⁸gab u, buk an⁹bi m¹⁰döp. N¹¹bi b¹² an manö an¹³bi n¹⁴an udöm, hagöp rö g¹⁵naböl gau, aij gö n¹⁶an¹⁷öl g¹⁸ m¹⁹ñ m²⁰ñ g²¹naböl,” a göp. *

⁸ Yad Jon, ejol manö hagaj¹p u abe, nan n²hön n³hön gaj⁴p u abe magö⁵halö n⁶an⁷ö. Pen ejol manö hagaj⁸p u abe, nan n⁹hön n¹⁰hön gaj¹¹p u abe magö¹²halö n¹³an¹⁴ p¹⁵is gem, ap lug ejol an¹⁶bu ma il n¹⁷pe au kugom y¹⁸mem, n¹⁹p sabe g²⁰nam, a g²¹nö u pen * ⁹ y¹p haga, “Wasö! Y²p an³g gagmön; God n⁴p nöp sabe g⁵mön. Ne God n⁶p wög g⁷ m⁸dpan u, namam God manö hagep b⁹ gau abe, n¹⁰bi b¹¹ manö m¹²döp buk an¹³ an¹⁴bi hagöp rö g¹⁵pal gau abe, kale God n¹⁶p wög g¹⁷pim rö, yad u rö nöp God n¹⁸p wög g¹⁹pim,” a ga.

¹⁰ Pen ejol an²bu y³p haga, “Hainö g⁴nab manö kal⁵ kl⁶ñ r⁷kpan yagol u, ud mamoc g⁸mön gau pi g⁹ lagmön; söl m¹⁰döp, manö kal¹¹ kl¹²ñ r¹³kpan rö magö¹⁴halö g¹⁵nab. ¹¹ An¹⁶bi u n¹⁷an¹⁸öm, n¹⁹bi b²⁰ g²¹ naj g²²pal gau, kale u rö nöp nag²³ naj adö u nöp göl g²⁴ m²⁵daiöl; n²⁶bi si b²⁷ si g²⁸pal gau, kale adö an²⁹bu nöp göl g³⁰ m³¹daiöl; n³²bi b³³ u³⁴ m³⁵dpal gau, kale un³⁶bö rö nöp u³⁷ m³⁸daiöl,” a ga. * ¹² Jisas manö hagöm hagab, “N¹an²im! Söl m³döp n⁴nabin. ñ⁵in an⁶bu, kale n⁷bi b⁸ yad gau n⁹hön n¹⁰hön g¹¹pim u n¹²an¹³em, pen u rö nöp nan aij ñ¹⁴nabin. * ¹³ Yad hadame dagol gau m¹⁵d¹⁶in, hainö pör nöp pör nöp m¹⁷deinabin. Yad nöp g¹⁸nö, nan gau magö¹⁹halö il göm m²⁰döp. Yad nöp g²¹nö, nan gau magö²²halö ur g²³n²⁴gab. Il u yad nöp, pi²⁵n u yad nöp m²⁶d²⁷pin. *

¹⁴ “N¹bi b² wak³ kale ñ⁴g li aij g⁵naböl gau, m⁶ñ m⁷ñ g⁸naböl. Mab magö ñ⁹an¹⁰ pör pör m¹¹deinaböl u ñ¹²nö, kale ñ¹³an¹⁴öm am daun kub raul m¹⁵gan an¹⁶bu arnaböl. * ¹⁵ Pen kain hapeb gau, daun an¹⁷bu aröl rö lagöp. N¹⁸bi b¹⁹ kuj g²⁰pal gau, n²¹bi si b²² si g²³pal gau, wip albal gau, nan y²⁴har²⁵an gau god hon a göm sabe g²⁶pal gau, manö piral hagpal gau, kale hö²⁷an nöp m²⁸deinaböl.

¹⁶ “Yad Jisas, ejol yad u hag yunö, amöm kalöp n¹bi b² yad cöc ram m³n⁴önj ke ke gau m⁵d⁶pin gau, kalöp manö yad an⁷bi hag ñöb. Yad me, Depid r⁸kö, r⁹klö r¹⁰k dam dap¹¹l g¹²lö, B¹³ Kub m¹⁴deinab a g¹⁵la u nöp yad m¹⁶d¹⁷pin. Yad

* **22:2:** Jen 2:9; Esi 47:12; Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:4:** Mad 5:8; Rep 3:12 * **22:5:** Dan 7:18,27; Rep 5:10; 20:6; 21:23,25 * **22:6:** Rep 1:1 * **22:7:** Rep 1:3 * **22:8:** Rep 19:10 * **22:11:** Dan 12:10 * **22:12:** Ais 40:10; Jer 17:10; Rep 2:23 * **22:13:** Ais 44:6; Rep 1:8,17; 21:6 * **22:14:** Jen 2:9; 3:22

me, gapı paglın kub ram runıg gö nıñöl gi, ap rannab, a gıpal u nöp yad mıdpin,” a ga. *

¹⁷ God Ana u abe, Bı nıbi udnab nıbi anıbu abe, “Aue!” a gıpil.

Nıbi bı manö anıb i nıñeinaböl gau u rö nöp, “Aue!” a göl.

Kale nıbi bı nıg nan göp gau magörhalö aumim! Aumim, nıg kamıñ magö ñeb u yıharıñ ud nıñim. *

¹⁸ Nıbi bı manö buk anıbi mıdöp amgö lı nıñöm haglö, kale nıñmim gau, nan nıñön nıñön hainö gıñim manö u nıñ aij gıñim. Nıbi bı rımnab manö anıb i nıñöm, manö rımnab halö uł mañı geinaböl u, God kalıp pen ilön ñöm gö, marö kub buk anıbi hagöp rö halö udnaböl. * ¹⁹ Pen nıbi bı manö anıb i, nabör rımnab udagun a göm arö geinaböl u, God kalıp pen mab magö nıñ pör pör mıdeinaböl hagöp u wasö gö nıñagnaböl; Daun Kub Uł am mıdeinaböl hagöp u abe wasö gö aragnaböl.

²⁰ Bı manö kalı klıñ rıkpın anıbi hagöp Bı u hagöm hagöp, “Yau! Söl mıdöp nıñabin,” a göp.

Anıb unbö rö aij! Bı Kub Jısas, ne aumön!

* ²¹ Bı Kub hon Jısas kalöp God nıbi bı nıpe mög gö abad mıd aij göl gi mıdainım. Anıb unbö rö aij.

* **22:16:** Nab 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rep 2:28; 5:5

* **22:17:** Ais 55:1; Rep 21:6

* **22:18:**

Dud 4:2; 12:32 * **22:20:** Rep 2:16

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Madyu 1:1-2:12
2	Madyu 2:13-3:6
3	Madyu 3:7-4:11
4	Madyu 4:12-25
5	Madyu 5:1-26
6	Madyu 5:27-48
7	Madyu 6:1-24
8	Madyu 6:25-7:14
9	Madyu 7:15-29
10	Madyu 8:1-17
11	Madyu 8:18-34
12	Madyu 9:1-17
13	Madyu 9:18-38
14	Madyu 10:1-23
15	Madyu 10:24-11:6
16	Madyu 11:7-30
17	Madyu 12:1-21
18	Madyu 12:22-45
19	Madyu 12:46-13:23
20	Madyu 13:24-46
21	Madyu 13:47-14:12
22	Madyu 14:13-36
23	Madyu 15:1-28
24	Madyu 15:29-16:12
25	Madyu 16:13-17:9
26	Madyu 17:10-27
27	Madyu 18:1-22
28	Madyu 18:23-19:12
29	Madyu 19:13-30
30	Madyu 20:1-28
31	Madyu 20:29-21:22

February

date	Scripture
1	Madyu 21:23-46
2	Madyu 22:1-33
3	Madyu 22:34-23:12
4	Madyu 23:13-39
5	Madyu 24:1-28
6	Madyu 24:29-51
7	Madyu 25:1-30
8	Madyu 25:31-26:13
9	Madyu 26:14-46
10	Madyu 26:47-68
11	Madyu 26:69-27:14
12	Madyu 27:15-31
13	Madyu 27:32-66
14	Madyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposil 1:1-26
4	Aposil 2:1-47
5	Aposil 3:1-26
6	Aposil 4:1-37
7	Aposil 5:1-42
8	Aposil 6:1-15
9	Aposil 7:1-29
10	Aposil 7:30-50
11	Aposil 7:51-8:13
12	Aposil 8:14-40
13	Aposil 9:1-25
14	Aposil 9:26-43
15	Aposil 10:1-33
16	Aposil 10:34-48
17	Aposil 11:1-30
18	Aposil 12:1-23
19	Aposil 12:24-13:12
20	Aposil 13:13-41
21	Aposil 13:42-14:7
22	Aposil 14:8-28
23	Aposil 15:1-35
24	Aposil 15:36-16:15
25	Aposil 16:16-40
26	Aposil 17:1-34
27	Aposil 18:1-21
28	Aposil 18:22-19:12
29	Aposil 19:13-41
30	Aposil 20:1-38

date	Scripture
1	Apos:l 21:1-16
2	Apos:l 21:17-36
3	Apos:l 21:37-22:16
4	Apos:l 22:17-23:10
5	Apos:l 23:11-35
6	Apos:l 24:1-27
7	Apos:l 25:1-27
8	Apos:l 26:1-32
9	Apos:l 27:1-20
10	Apos:l 27:21-44
11	Apos:l 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korid 1:1-17
5	1 Korid 1:18-2:5
6	1 Korid 2:6-3:4
7	1 Korid 3:5-23
8	1 Korid 4:1-21
9	1 Korid 5:1-13
10	1 Korid 6:1-20
11	1 Korid 7:1-24
12	1 Korid 7:25-40
13	1 Korid 8:1-13
14	1 Korid 9:1-18
15	1 Korid 9:19-10:13
16	1 Korid 10:14-11:1
17	1 Korid 11:2-16
18	1 Korid 11:17-34
19	1 Korid 12:1-26
20	1 Korid 12:27-13:13
21	1 Korid 14:1-17
22	1 Korid 14:18-40
23	1 Korid 15:1-28
24	1 Korid 15:29-58
25	1 Korid 16:1-24
26	2 Korid 1:1-11
27	2 Korid 1:12-2:11
28	2 Korid 2:12-17
29	2 Korid 3:1-18
30	2 Korid 4:1-12
31	2 Korid 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korid 5:11-21
2	2 Korid 6:1-13
3	2 Korid 6:14-7:7
4	2 Korid 7:8-16
5	2 Korid 8:1-15
6	2 Korid 8:16-24
7	2 Korid 9:1-15
8	2 Korid 10:1-18
9	2 Korid 11:1-15
10	2 Korid 11:16-33
11	2 Korid 12:1-10
12	2 Korid 12:11-21
13	2 Korid 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epeas 1:1-23
23	Epeas 2:1-22
24	Epeas 3:1-21
25	Epeas 4:1-16
26	Epeas 4:17-5:2
27	Epeas 5:3-33
28	Epeas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Desalonaika 1:1-2:9
10	1 Desalonaika 2:10-3:13
11	1 Desalonaika 4:1-5:3
12	1 Desalonaika 5:4-28
13	2 Desalonaika 1:1-12
14	2 Desalonaika 2:1-17
15	2 Desalonaika 3:1-18
16	1 Dimodi 1:1-20
17	1 Dimodi 2:1-15
18	1 Dimodi 3:1-16
19	1 Dimodi 4:1-16
20	1 Dimodi 5:1-25
21	1 Dimodi 6:1-21
22	2 Dimodi 1:1-18
23	2 Dimodi 2:1-21
24	2 Dimodi 2:22-3:17
25	2 Dimodi 4:1-22
26	Daidas 1:1-16
27	Daidas 2:1-14
28	Daidas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pida 1:1-12
23	1 Pida 1:13-2:10
24	1 Pida 2:11-3:7
25	1 Pida 3:8-4:6
26	1 Pida 4:7-5:14
27	2 Pida 1:1-21
28	2 Pida 2:1-22
29	2 Pida 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jud 1:1-25
9	Repelesin 1:1-20
10	Repelesin 2:1-17
11	Repelesin 2:18-3:6
12	Repelesin 3:7-22
13	Repelesin 4:1-11
14	Repelesin 5:1-14
15	Repelesin 6:1-17
16	Repelesin 7:1-17
17	Repelesin 8:1-13
18	Repelesin 9:1-21
19	Repelesin 10:1-11
20	Repelesin 11:1-19
21	Repelesin 12:1-18
22	Repelesin 13:1-18
23	Repelesin 14:1-20
24	Repelesin 15:1-8
25	Repelesin 16:1-21
26	Repelesin 17:1-18
27	Repelesin 18:1-24
28	Repelesin 19:1-21
29	Repelesin 20:1-15
30	Repelesin 21:1-27
31	Repelesin 22:1-21